

Epistulae

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΕΚΛΟΓΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

1 Πλάτωνι πνευματικῶ πατρί

Τί σοι, ὦ πάτερ γλυκύτατε ἡμῶν, προσφθεγξόμεθα, οἱ ἀπορφανισθέντες διὰ θεὸν ἀπὸ τῶν σῶν ἀγίων σπλάγχων; ποῖον δὲ προσηνὲς ἢ περιχαρὲς λέξομεν; οὐδὲ γὰρ ὀδυρτικά καὶ θλιβερά, δυσχεραίνοντες τὴν δοκουμένην ἐξορίαν, ἢν ἡμεῖς οὐ γινώσκειν δεδιδάγμεθα ὑπὸ σοῦ κατὰ τὸ παροίκους ἡμᾶς εἶναι πάσης τῆς γῆς ἢ μόνην τὴν ἀπὸ θεοῦ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ὁποιασοῦν ἐντολῆς αὐτοῦ ἔκπτωσιν καὶ μακρὰν ἀπορριφήν. διὸ δὴ χαίρομεν καὶ εὐφραίνόμεθα, ὅτι κὰν ἀνάξιόι ἐσμεν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, πλὴν σὺν σοὶ τῷ ἀγίῳ ἡμῶν πατρὶ κατηξιώθημεν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ταῦτα παθεῖν καὶ στερηθῆναι σου τῆς κατὰ σάρκα συναφείας· ἄλλως γὰρ μεθ' ἡμῶν εἶ ἀεὶ, πάτερ, ὀρώμενος καὶ συλλαλούμενος. καὶ πῶς γὰρ ἑτέρως ζήσομεν, εἰ μὴ σοῦ τῆ τῶν ἀγίων εὐχῶν σκέπη περιφυλαχθεῖημεν ἀβλαβεῖς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, κατὰ μόνας εἰς ἕκαστος ἡμῶν διορισθεῖς; πλὴν διεφυλάχθημεν καὶ διεσώσαμεθα καὶ ἠδράσαμεθα πάντες. καὶ εἰ καὶ μικρὸν τι ἐταλαιπωρήσαμεν ἐν τῇ ὁδῷ, τινῶν καὶ ἀσθενησάντων, ὅμως ὁ εἰπὼν ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ καὶ ἀψευδῆς ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ ἀπεσώσατο ἡμᾶς ὡς οὐκ ἠλπίζομεν, παραθέμενος ἡμᾶς ἐνταῦθα κλίνας τε εἰς συμπάθειαν τὰς καρδίας τῶν ὄντων ἀνδρῶν τῆς ταλαιπωρίας ἡμῶν καὶ μάλιστα γε τοῦ ἀρχιεπισκόπου. μία δὲ λοιπὸν μέριμνά ἐστιν ἡμῖν καὶ ἀδιάπαυστος ἀδολεσχία μετὰ δεήσεως ἐκτενοῦς καὶ ἀναξίας, τὸ σὲ κραταιοῦσθαι, πάτερ ἡμῶν πολυπόθητε, καὶ μένειν ἐν τοῖς δεδομένοις τῆς ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ ὁμολογίας ἀκλινῆ καὶ ἀκίνητον, ἐν μηδενὶ πτυρόμενον ἢ διψυχοῦντα ταῖς τῶν προσβαλλόντων κατ' ἐκτροφήν τῶν οἰκοδομηθέντων σοι χάριτι θεοῦ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνισμάτων ἐγχειρήσεσιν· ἐξήχηται γὰρ ὁ λόγος πανταχοῦ καὶ δεδυσώπηκεν σχεδὸν πᾶσαν ψυχὴν καὶ ἠγειρεν κέρας σωτηρίας ἐν τοῖς χριστιανοῖς καὶ ἀφείλεν ὄνειδος ἐκ τῶν μοναστῶν. καὶ οἶδ' ὅτι φήσειεν ἕκαστος εὖ φρονῶν ὅτι ζῆ Χριστὸς ἐν ἡμῖν καὶ βασιλεύει καὶ πειθαρχεῖται μᾶλλον ὑπὲρ ἀνθρώπους οὐς ἔπλασεν, οὐχ ἴν' ἀπειθῆται, δοξάζεται δὲ ὑπ' αὐτῶν. Πάντα οὖν γινώσκεις, οἶδας τὰ δέοντα, οὐ τῆς ἡμετέρας ὑπομνήσεως δέη· πλὴν προεκέλευσας οὕτως ἡμᾶς γράφειν. διὸ δὴ μὴ φοβηθῆς, πάτερ, ἄνθρωπον ἢ ἀνθρώπων ἐκθλίψεις. γνωρίζεις ὅτι οἱ ἅγιοι, ὄναρ καὶ σκιὰν ταῦτα λογισάμενοι, ἐθαυμαστώθησαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. μικρὸν, δέομαι, πονήσωμεν, ἔτι μικρὸν ὑπομείνωμεν, καὶ ἦνυσται ἡμῖν ὁ δρόμος ὁ καλός. καὶ ὁ στέφανος ἔπλεκται καὶ ὁ μισθὸς ἐτοιμάζεται αἰώνιος καὶ φίλος κληθήσῃ τοῦ ἐπουρανοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀγίων κοινωνός καὶ ὁμολογητὴς παρὰ ἀνθρώποις. ναί, ναί, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ τὰ πατρικά μου σπλάγχνα, γενοῦ ἡμῖν ὀχύρωμα, ὑπομονή, καρτερία· ἐὰν γὰρ σὺ, πάτερ, στήκης, ἡμεῖς τὰ ἀχρεΐά σου τέκνα εὐτονούμεθα, ἀνδρειούμεθα, πάντα οἴσομεν γενναίως τὰ συμβαίνοντα δυνάμει θεοῦ καὶ εὐχαῖς σου· ἐκ γὰρ θεοῦ ἢ παραχώρησις, οὕτως εὐδοκοῦντος πάντως τὰ ἡμέτερα καὶ αὐτοῦ διδοῦντος δύναμιν. τὰς τεχνολογίας τῶν ὑποκλίνειν σε τῆς ἀληθείας πειρωμένων μὴ δὴ πτοοῦ, ὦ πάτερ. ἀπλοῦς ὁ λόγος· φησὶ γὰρ που ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα αὐτοῦ λόγῳ,

οἷος ἂν ἦ ἄνθρωπος παρὰ τὰ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κείμενα συμβουλευῶν ἀπὸ καρδίας λαλεῖ καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων διηγείται· καὶ περὶ τῶν τοιούτων φέρων τὰ τοῦ ἀποστόλου λέγει ὅτι κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἔστιν, ἀνάθεμα αὐτῷ. ποῦ δὲ θήσομεν τὸ οἱ ἱερεῖς μου ἠθέτουν νόμον μου καὶ ἐβεβήλουν τὰ ἅγιά μου; ὁ προφητικὸν ὄν προσλαβὼν ὁ θεολόγος ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ προστίθησιν οὕτω λέγων· βεβήλοις καὶ ὁσίοις οὐ διέστελλον, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. πόσα δὲ ἄλλα, ἐάν τις θέλῃ ἀκούειν; Παυέσθωσαν λοιπὸν οἱ διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ψευδέσι λόγοις καὶ ἑαυτοῖς προσεχέτωσαν. ἡμεῖς γάρ, τῆς ἐντολῆς τηλαυγοῦς οὔσης καὶ τῇ παραβάσει τὸ αἰώνιον πῦρ ἀπειλούσης, οὐχ ὑποκύψομεν τοῖς ἀνθρωπίνους φόβοις ἢ πόνοις, οὐ, μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας, ἀλλ' εἰ καὶ τὸ αἷμα χεῦσαι δεῖ, μετὰ χαρᾶς προησόμεθα, θεοῦ ἐνισχύοντος διὰ τῶν σῶν ἀγίων προσευχῶν. Ἄνδρίζου οὖν καὶ αὐτός, ἀδελφὲ κύριε Εὐθύμιε· καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσω· μὴ ἀπολειφθῶμεν ἀλλήλων, φῶς ἐμὸν καὶ σπλάγχχνον, μὴ δι' ὀλίγην καὶ πρόσκαιρον εὐζωΐαν ἀπολέσωμεν τὴν μακαρίαν ζωὴν. μὴ τερφθῆς τοῖς παροῦσιν ἡδέσιν καὶ ὀκλάσης πρὸς τὰ θλιβερά, ὧ ἀδελφέ, μὴ δώσης νῶτα. ἔτερφθη οὖν ὁ Χριστός, ἰδὼν σε τυπτόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ· μὴ λυπήσης αὐτόν, ἀγαπητέ μου, μηδὲ τοὺς περιχαρέντας ἀγγέλους μηδὲ τὸν κύριον τὸν πατέρα μηδὲ τὴν καὶ πνεύματι ἀγίῳ ὠδίνουσαν ἡμᾶς σεβασμίαν μητέρα μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου πάντας, ἐξαιρέτως ἐμέ, ὃν λέγεις δῶρον φιλεῖν. τρεῖς ἔσμεν ἀδελφοὶ τὸ κατὰ σάρκα, ἔστω καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα. μὴ ἀτιμάσωμεν τὸν τίμιον καὶ θεαρχικὸν ἀριθμόν, δῶμεν ἑαυτοὺς ὑπὲρ ἐντολῆς θεοῦ πάσχειν, ἵνα ζήσωμεν τὸν αἰῶνα. Λύπη δ' οὖν ἡμῖν ἔστι, πάτερ, μεγάλη καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς γλυκεῖους ἀδελφούς ἡμῶν, πῶς ὁ κύριος διευθέτησεν αὐτούς. τοῦτο γὰρ ὡς ἁμαρτωλοὶ εὐχόμεθα, ἵνα αὐτὸς μεριμνητῆς αὐτῶν γένηται, διοικητῆς, ὁδηγός, ὡς οἶδεν καὶ κελεύει καὶ θέλει τὰ κατ' αὐτούς πρυτανεύων· τῷ ὄντι γὰρ πικρὰ δάκρυα ἀποστάζομεν δι' αὐτούς καὶ ἐπ' ὀφθαλμούς ἡμῶν αἰεὶ αἱ ὄψεις αὐτῶν κείνται, τὴν εὐχὴν αὐτῶν δεομένων εἰς βοήθειαν τῆς ῥαθυμίας ἡμῶν. ὅμως εὐχου, ὧ πάτερ, ὑπὲρ πάντων, ὑπομονὴν κτήσασθαι ἡμᾶς, εὐτυχίαν, σκέπην ἐκ θεοῦ καὶ βοήθειαν ἐκ τῶν πειρασμῶν τοῦ διαβόλου καὶ, ὃ ἀρέσκει τῷ θεῷ, περὶ τοῦ ἐν σαρκὶ ἰδεῖν σε ἢ τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν· γένοιτο, γένοιτο. δεόμεθα καὶ τολμοῦμεν ἐξ ἡμῶν προσαγορευσαί τὸν γλυκὺν ἡμῶν ἀδελφόν, εἴπερ ἔστι μετὰ σοῦ, ἢ καὶ ἄλλος ἀδελφός ἡμῶν οἷος ἂν ἦ καὶ φθάσης μηνύσαι. ἀσπάζεται δὲ σὺν ἐμοὶ τὴν ἀγίαν σου ψυχὴν ὁ κύριος διάκονος καὶ πατὴρ ἡμῶν, ὁ καλός μου ἀδελφός καὶ τέκνον σου, ὁ οἰκονόμος, οἱ λοιποὶ τίμιοι ἀδελφοὶ καὶ πολυπόθητοι. εὐχου ἡμῖν, πάτερ, θερμῶς καὶ ἀδιαλείπτως, ὡς κελεύεις· τί γὰρ ἄλλο λέγειν οὐκ ἔχομεν.

2 {1Τῷ αὐτῷ}

1 Δευτερεύω ἄρτι γράφων πρὸς τὸν κύριν καὶ πατέρα μου· οὐκ οἶδα εἰ ἐδέξω τὰ γράμματα. καὶ ἐν ἐκείνοις οὖν, εἴ τι ὁ καιρὸς ἀπήτει καὶ ἦν ἡμῖν εἰς δύναμιν, ἀναξίως δ' οὖν ὅμως ἐφθεγξάμεθα, καὶ ἄρτι δὲ ὅσα ἐπιβάλλει καὶ διδοῖ θεὸς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς ἢ καὶ πρὸς παρηγορίαν, τολμῶν λέγω, τῆς σῆς μεγαλοψυχίας, ὧ πάτερ, προσερήσομεν. τοῦτο δὲ ὡς πολλάκις καὶ νῦν λέγω καὶ ἀπολογοῦμαι, ὅτι, εἴ τις λόγος ἐν ἐμοὶ καὶ ἐπιτηδειότης πῶς ποτε μικρὰ περὶ τοῦ γράφειν, οὐ δι' ἐμέ τὸν ἄθλιον δοῦλόν σου δεδώρηται, ἀλλ' ἔνεκα σοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἄφθονον χάριν ἐν καρδίᾳ πηγάζουσαν καὶ διὰ τοῦτο ἡδομένως καὶ χαιρόντως ἔργον ἔχειν παιδεύειν καὶ σοφίζειν οὐ μόνον ἡμᾶς, οὐς ὡς ἀδελφιδοῦς οἰηθέντες τινὲς ἀπεσφάλησαν, ἀλλὰ καὶ πάντας, ὅσους ἐκ πνεύματος ἠνεγκας υἱοῦς τε καὶ

παϊδάς σου (καὶ ὅτι ἀληθεύω ἔδειξε τὰ πράγματα ὑπὲρ σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος, τοῦ τὴν ψυχὴν τεθεικότος ὑπὲρ ἰδίων προβάτων), ὡς ἂν μὴ παρατραποῖμεν ἔξω πού τῆς ἀληθείας, αἰρησάμενοι τάχα προθύμως καὶ τὸ οἰκεῖον αἷμα κενῶσαι. αὕτη οὖν ποιμένος ἀληθινοῦ ἐπιστάσια, διελέγχουσα τοὺς ψευδωνύμους καὶ ὄντως δεικνυμένη τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καὶ ἀρχιποίμενι ἐπάξιος. Τὰ διὰ σὲ τοιγαροῦν κεχαρισμένα μοι ὀλιγοστῶς πῶς σοι προσάγω· καὶ εἰ δρεπόμενος τοὺς τῶν καταβληθέντων σοι πολυφροντίστως καὶ ἀφθόνως σπερμάτων, ὡς ἀγαθὸς γεωργός, τοὺς οὐκ οἶδ' ὅπως εἶποιμι ἰσχυροφόρους καρπούς. τί οὖν λοιπὸν εἶπω πρόσφορον καὶ εὐαπόδεκτον τῇ σῇ ἀγία ψυχῇ, πάτερ μου γλυκεῖε; τίς με διέστησεν ἀπὸ τοῦ σοῦ ἀειποθοῦς προσώπου, τῆς ἠδουλαοῦς συντυχίας, τῆς σωτηριοποιοῦ ὁδηγίας; σύ μου τὸ φῶς, ὁ ἀειφανὴς λύχνος τῶν ἐν ψυχῇ σκοτεινῶν λογισμῶν, ῥάβδος ὑποστηρίζων μου τὸ ἄτονον τῆς καρδίας, ἀθυμίας μεταβολή, προθυμίας ἀλοιφή, εὐαγγέλιον, χαρά, ἔορτή, εὐδοξία. ἄνευ σοῦ καὶ ὁ ἥλιός μοι κατηφής. ἐγὼ τὸν ἄερα βλέπειν οὐκ ἠθέλον ἢ τὸν σὸν προσβλέπειν χαρακτηῖρα. οὐδὲν μοι ἦν ἡδὺ τῶν ἐπὶ γῆς μὴ παρούσης τῆς σῆς συνουσίας. τί γὰρ πατρὸς ἀληθινοῦ ποθεινότερον καὶ τοῦτο ἐπὶ θεοῦ λαμβανόμενον; οἶδεν τοῦτο παῖς φιλοπάτωρ καὶ ὄντως γνήσιος. τί πολλῶν ῥημάτων χρεῖα; ἐξεῖπω ὅπερ ἐπάνθανον· ὅτι μου πολλάκις καὶ μὴ ὠρμημένου ἔρχεσθαι ἐν τῷ ἀγίῳ κελλίῳ σου ἀνεπαισθήτως πως, ὡς τινος ἔλκοντος, ἐπήειν κατὰ πρόσωπόν σου, ὡς πολλάκις ἐρωτῶντος σου "4τί ἦκες;"5 ἀπορεῖν με ἀποκρίνεσθαι, οὕτω τῆς σωτηρίας μου ἐν σοὶ ἀποκρεμαμένης. καὶ τίς πρὸς τὸ φῶς οὐκ ἐπιτρέχει; ἀλλ' εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, δι' οὗ σου ἐξεσπάσθην ὑπὸ χειρῶν τῶν πατησάντων τὸν νόμον αὐτοῦ καὶ ἠργμένων ἐξ ὁμοίων. μὴ αὐτοῖς λογισθεῖη κύριος ὁ θεὸς μου τὴν ἀμαρτίαν, ἔλξοι δὲ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ τολμήματος, ἵν' ἡμῖν μὲν ἀποδῶσιν τὸν πατέρα, κάκεινοι περὶ τοῦδε ἀνεύθυνοι εὐρεθῶσιν. ἐνέκλεισάν σε, ὡς ἐμάθομεν, ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ σε οἰκήτορα ἀνέδειξαν. ἐφρούρησαν, οὐκ ἦσθοντο δέ· θησαυρὸν γὰρ ὁμολογίας θεοῦ. κακ' τούτου γνοῖεν δ' ἂν, εἴπερ βλέψοιεν, ὅτι σε τίμιον ἐν ἀνθρώποις ἐγνώρισαν καὶ κόσμῳ σωτήριον καὶ πολλοῖς φιλοθέατον. Ἐδέξω τὰς ἀτιμίας καὶ ὕβρεις μετὰ Χριστοῦ· ἐδιώχθης ὡς μακάριος· διεσκόρπισάν σου τὰ πρόβατα, ὅτι σὲ τὸν ποιμένα ὡς Χριστὸν ἐπάταξαν. εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπειν, ὅμως αὐτοῦ δὲ ἡ φωνή, εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν, καὶ τᾶλλα, ὅσα τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ φέρει τὴν ταῦτοπάθειαν· εἴπερ γὰρ συμπάσχομεν αὐτῷ, ὡς φησιν ὁ μέγας Παῦλος, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. Καὶ οὕτω μὲν ταῦτα. ἐμοὶ δὲ τῷ ἄσῳτῳ καὶ ἀναξίῳ διὰ τῶν σῶν ἀγίων εὐχῶν, πάτερ δίκαιε, ἐχαρίσατο ὁ ἐλεήμων κύριος παράκλησιν καὶ τὸ ἐν πνεύματι συνεῖναί σοι· εἰμὶ γὰρ ἀεὶ ὡς ὀρῶν σε καὶ ὡς ὁμιλῶν σοι καὶ ὡς κομιζόμενος τὴν εὐχὴν καὶ ὡς σκεπόμενος καὶ ὡς διδοὺς καὶ λαμβάνων λόγους εἰς ἔδρασμα τῆς ὁμολογίας ἧς ὠμολόγησας. καὶ δοκῶ σου ἐπαίουσης τῆς φωνῆς ταῦτα ἀκούειν· "4ταπεινὲ Θεόδωρε, μικρὸν ὄντως ταλαιπωροῦμεν, ἐπεὶ καλὴν φέρει ὁ θεὸς τὴν ἐλπίδα"5. ταῦτά μοι παρηγορία, ταῦτα ἀναψυχή. μὴ δείσης, πάτερ, δι' ἐμὲ τὸν δοῦλον σου καὶ παντάπασιν ἀπερριμμένον· καὶ γὰρ εἰμὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μίasma καὶ παντὸς ἀνθρώπου κατεψυγμένος μάλλον. πλὴν τολμῶ λέγειν ὡς ἀνάξιος, εὐέλπις, ἄνω βλέπων, ῥωννύμενος ὑπὸ τῆς σῆς πρεσβείας, οὐκ ἀπευδοκῶν εἰς ἃ ἔπαθον, ἐπιμεμφόμενος δὲ ἑμαυτὸν ὅτι μὴ ἀνδρείως καὶ κατὰ λόγον καὶ ὅτι ὀλίγα καὶ οὐδενὸς ἄξια ἀφορῶν πρὸς τὰ ζωοποιὰ πάθη τῶν ἀγίων. ἐγένετό μοι γὰρ πολλῶν ἔντευξις μαρτυρίων ἐν δώδεκα δέλτοις ἀπογεγραμμένων, ὥστε παταχθῆναι τὴν καρδίαν καὶ μηδὲ τολμᾶν λέγειν ὅτι ἔπαθόν τι διὰ Χριστόν. καὶ τί γλυκύτερον, πάτερ, ὑπομνήσκω ὡς δοῦλος, τοῦ δι' αὐτὸν πάσχειν; ἄθρει, πάτερ, ἄνω, ὄρα τὸν Κύριον, ἐπόπτευε τὰς ἀγγελοθεΐας, ἐνατένιζε τὰς ἀγιοχορείας· ἴδε ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου τὸν κριτὴν τοῦ κόσμου, ὅς σε

ἀνακυρήξει πιστὸν δοῦλον καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τηρητὴν καί, τὸ μείζον, ὁμολογητὴν. εἶτα, ποῦ σε πέμψοι; οὐκ εἰς πῦρ αἰώνιον, ὅπερ λαμβάνει τοὺς ἀπειθεῖς τοῦ νόμου αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς ζωοδόχον χωρίον καὶ ἀθάνατον κατάπαυσιν καὶ ἀπειροαγαλλίατον θεοφροσύνην· εἴσελθε γάρ, φησὶν, εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. πάντων ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς σὲ βλέπουσιν, πάντες μεγαλοψυχοῦμεν, σοῦ ἐδρασμένου. εἶη σοι ἐπὶ πλέον ἢ βοήθεια τοῦ θεοῦ ὀχυροῦσά σε, δυναμοῦσά σε, εὐτονοῦσά σε, ἀνδρειοῦσά σε. ὁ τὸν θεὸν φοβούμενος μὴ φοβηθῆς ὁ ἐποίησέν σοι ἄνθρωπος ἢ καὶ ποιήσει τυχόν. πέποιθας ἐπὶ Κύριον, ὄρος εἶ Σιών, οὐ σαλευθήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· κάτοικον γὰρ ἔχεις τὸν τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ τεχνίτην καὶ δημιουργόν. τὰς ἰοβόλους φωνὰς καὶ ἀπατηλοθελεῖς τῶν ὡς ὄφρων ὑποσυρομένων σοι καὶ θελόντων σε τοῦ ξύλου τοῦ ζωτικῆς ἀληθείας ἀπάξαι φεῦγε καὶ ἐνωτίζου ἅπαξ κραταιωθείς ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ διὰ πολλῶν μαρτυριῶν τῆς ἀγίας Γραφῆς συσφιγθεῖς, ἔσθ' ὅτε καὶ ἀνθρώπων εὐσεβῶν, εἰς παντελῆ ἀκινήσιαν, ὅπως τεύξῃ κἀκείνης τῆς φωνῆς τὸ ἐγκώμιον· ὁ ποιῶν ταῦτα οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ὑγιαίνουν οἱ πάντες ἀδελφοί, ὁ κύριος διάκονος ὁ πατήρ μου, ὁ γλυκὺς μου ἀδελφὸς καὶ νῦν μᾶλλον ἀξίως περιπόθητος, οἱ λοιποὶ προσφίλιοι καὶ τίμιοί μου καὶ τέκνα σου, οὓς σὺν ἐμοὶ πάντας, πάτερ, εὐχου. πάντες αὐτῶν εὐδρομοῦσιν, ποθητὸν αὐτοῖς μόνον ἢ σὴ ὑγεία ἐν Κυρίῳ καὶ εὐφόρητον πᾶν ὅτιοῦν παθοῦσιν. πάντως καὶ λυπούμεθα καὶ ἀδημονοῦμεν καὶ ἀσχάλλομεν καὶ ῥαθυμοῦμεν καὶ λογισμῶν πονηρῶν ὀχλήσεις ἔχομεν (καὶ οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐκτὸς θλίψεων παρελθεῖν τῶν τῆδε), ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ εὐχὴν σου ἰσχύομεν. ἐμοὶ δέ, πάτερ, εὐχου, ὅτι τὸν Ἡσαΐαν τὸν ἅγιον ἐκστηθίζω, καὶ δήλωσόν μοι, εἰ παρὰ τὸ γράφειν ἀναγινώσκειν με θέλεις.

3 {1Τῶ αὐτῶ}

1 Προχεῖται μοι τὸ δάκρυον πρὸ τοῦ λόγου καὶ τὰ σπλάγχνα δονεῖται καὶ ἡ χεὶρ ὑποτρέμει τοῦ γράφειν καὶ ἔλκομαι πανταχόθεν καὶ φέρειν τὸ ὀδυνηρὸν οὐχ οἷός τέ εἰμι. ὦ, πῶς ἐνέγκω σου, πάτερ, πάτερ, τὰ χριστομίμητα πάθη; ὦ, πῶς οἶσω σου τὴν ὑψηλὴν καὶ ἀγίαν ταπείνωσιν; πῶς ὑπαντήσω σοι κατὰ λόγον ἀντιγράφειν; καὶ ποῖ τράπωμαι καὶ ὅθεν ἴωμαι κατάρχειν τῶν γραμμάτων; πρὸς ἐμὲ σὺ οὖν, ὦ πάτερ, τοιαῦτα γράφεις; πρὸς ἐμὲ τὸν σκώληκα καὶ βόρβορον καὶ ἄσωτον ὁ πατήρ φωνὰς ἀφήσει πρεπούσας τέκνω; ἱκετικὸν ἀναλαμβάνεις σχῆμα ὁ ὀφείλων ἱκετεύεσθαι; κἀγὼ λοιπὸν ὁ τάλας τί προσφθέζωμαι; καὶ πῶς ταπεινωθῶ τῷ δικαίῳ μου πατρί; ὅμως ἐδεξάμην σου, ὦ πάτερ, τὴν ἀγίαν ἐπιστολὴν ἐν χερσὶν ἀναξίαις ὡς θεογράφους πλάκας. ἤκουσά σου τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς, ὡς εἶ τις ἀκούσειεν ἀγγέλου φωνῆς ἢ ἀποστόλου, καὶ συνέτριψεν τὴν καρδίαν καὶ ἐξέβλυσεν δάκρυον καὶ ἀπεκλαυσάμην καὶ ἐθρήνησα οὐχ Ἱερεμικὸν θρήνον ἐπὶ παθῶν θεοστυγέσι γεγεννημένον, ἠδεῖον δέ τινα καὶ φιλοπάτριον καὶ θεῶ ὄντως χαριστήριον· αἰνέσεως γὰρ ἀληθῶς ἂ ἐπέσταλκας, πάτερ δίκαιε, ἀπογραφῆς ἄξια, τῆς εἰς θεὸν ὀλοτελοῦς σου προθέσεως γνώριμα. Τοιγαροῦν, ὦ πάτερ, ἐστήριξας ἡμῶν τὰ φρονήματα, ἐνεύρωσας ἡμῶν τὰς καρδίας· ὑπὲρ ἐλπίδα ἢ ἀνδρεία σου, ὑπὲρ προσδοκίαν ἢ παρρησία σου. ἄλλος τις ἡμῖν ὠφθῆς ἢ ὅσπερ ἐγνωρίζου, ὄλος ἐν θεῶ ἠλλοιωμένος· δόξα τῷ σὲ δυναμώσαντι. οὐ κατέβαλέν σε φόβος βασιλείας, οὐκ ἐχάυνωσέν σε γοητικὴ θωπεία· οὐχ εἶλω πρόσκαιρον ἀπολαύειν ἡδονήν, προκινδυνεύειν θέλων τῆς ἀληθείας τοῦ θεοῦ. ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ θεὸς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὁ καὶ νῦν δέσμιος διὰ τῆς φρουραῆς ὡς Χριστοῦ ἀπόστολος. ὦ τοῦ δωματίου ἐκείνου, ἐν ᾧ φέρῃ καὶ περιάγῃ ὡς τίμιον καὶ εὐχρηστον σκεῦος τῷ δεσπότῃ θεῶ. εἶθε οὖν τὸ

ἔδαφος ἐκεῖνο περιεπτυσάμην, οὐ οἱ πόδες τοῦ κυρίου μου καὶ πατὴρ βαδίζουσιν· εἶθε τὰς κατὰ σοῦ κλεῖς καὶ κλεῖθρα προσεκύνησα, ὡς θησαυρὸν εὐσεβείας φυλάττοντα. μᾶλλον δὲ ἐβουλόμην τὸ τίμιον ἐκεῖνο ἀσπάσασθαι στόμα, τὸ ὁμολογήσαν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὰς ὁσίας χεῖρας τὰς ἐπαιρομένας εἰς ἀγίας προσευχὰς καὶ εὐπροσδέκτους. ποῦ ποτέ μου τὸ γλυκὺ ἀπέπτη πρόσωπον, ποῦ δὲ ἡ σωτήριος φωνὴ κατεσιγάσθη; ἰδοὺ δὴ ἐγὼ ὄρφανὸς ὁ ἔλεεινὸς καὶ παντέρημος, οὐκ ἔχων τὸν πατέρα μου, οὐκ ἔχων τὸν φωστῆρά μου, τὸν ἰατρὸν καὶ τροφέα τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς, ἀπροστάτευτος, ἀνεπαμύνευτος πρὸς τοὺς πολεμοῦντάς με ἀοράτως. ἐγενόμην ὡσεὶ κόραξ ἐν ἐρήμῳ, ὡς στρουθίον ἐπὶ δώματος, καθ' ἡμέραν ἀποφθαλμιῶν, ὧδε κάκεισε βλέπων καὶ περιαθρῶν καὶ οὐδαμοῦ τὸ ποθούμενον πρόσωπον· καὶ οὐπω κατ' ἀξίαν δυνάμην ἐκτραγωδεῖν μου τὸ πάθος. πλήν εὐχαριστῶ καὶ ὑπερευχαριστῶ, ὅτι διὰ νόμον θεοῦ ταῦτα κατηξίωμαι, ὅτι τοιούτου πατὴρ ἐχρημάτισα τέκνον. τάχα βασιλεύειν οἶμαι διὰ σοῦ σήμερον, πάτερ ἅγιε, εἶπερ ἡ εὐχὴ σου σῶόν με διαφυλάξοι· δέδοικα γάρ μου τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἀσωτίαν. εἶση δὲ γινώσκων ὅτι σοῦ ταῖς ἀγίαις εὐχαῖς ἐνίσχυμαι καὶ ἐνίδρυμαι, κἂν λίαν εὐκαταγώνιστός εἶμι· καὶ οὐ μόνον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ οἱ πάντες τὸ ἐν ἐσμέν, συμφρονοῦντές σοι σύμψυχοι, συμπάσχειν αἰρούμενοι μέχρι θανάτου, καὶ μηδαμῶς ἡμῶν ἕνεκα δεδιῶς ἦς. εὐγε, ὦ πάτερ, εὐγε, εὐγε ὦ ἄριστε κυβερνήτα, ζηλωτὰ τῆς εὐσεβείας, μιμητὰ τῶν ἀγίων· μεγαλοπρεπῶς ὄντως ἠγώνισαι, νεανικῶς ὑπερήθλησας, μετὰ μαρτύρων οἶδ' ὅτι εἶη τὸ πνεῦμά σου. Ἔχει μὲν οὕτω ταῦτα, εἰ καὶ μήπω τῆς ἐπιθυμίας μου καὶ τῆς ἀξίας σου εἰς δέον. ἐπεὶ δὲ κελεύεις ἱστορήσαι σοι καθ' ἔπος ἀφ' ἧς ἡμέρας ὑπέστημεν ἐκείνην τὴν ὀδυνηρὰν διάζευξιν τὴν τε ὀδοιπορίαν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἡμῖν συμβεβηκότα, οὐχ ἰκανῶ, πλήν τὸ κελευσθέν μοι ποιήσω ἀοκνότατα. κατ' αὐτὴν τοιγάρτοι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀπήεις σὺ μὲν, ὦ πάτερ, τὴν ἐπὶ θάνατον ὁδὸν τῇ προαιρέσει καὶ ἡμεῖς ἐστειλάμεθα τὴν ἐξόριστον ὀδοιπορίαν, ἐποχηθέντες ἐφ' οἷς ἔτυχε ζῶοις. καὶ ὡς ἀπίραστοι κατ' ἀρχὰς τοῦ τοιούτου δράματος ἡμῖν πως ἐν ἀθυμίᾳ· προσεβάλομεν γὰρ καὶ τισι κώμαις, θεατριζόμενοι ἐπὶ πάσης ὄψεως καὶ ἡλικίας ἀνθρώπων· θορύβοις τε καὶ κραυγαῖς περιηγήθημεν ἀμφοτέρωθεν τὰ ὧτα ἐν τε τῷ ἀπαίρειν καὶ καταπαύειν παρὰ τὸ τὰ ἐπιτήδεια συμπορίζεσθαι τοὺς ἄγοντας. ὡς δὲ ἦομεν ἐπὶ πρόσω, εἰθισθέντες ῥᾶον μᾶλλον ἐφέρομεν τὰ δυσχερῆ. τὸ δὲ ἀνιῶν ἡμᾶς πλέον ἢ ἀσθένεια ἦν τοῦ πατὴρ τοῦ κυρίου διακόνου. καὶ οὕτω τὴν ὁδὸν ἀχθόμενοι, περιαντλούμενοι διεπεράναμεν. Αὐταὶ δὲ αἰ καταμοναί· ἀπὸ τῶν Καθαρᾶ εἰς Λιβιανὰ, ἔπειτα εἰς Λεύκας, εἶθ' οὕτως εἰς τὸ Φύραιον. ἔνθα καὶ ὀδυνηρὸν ἡμῖν συνέβη καὶ ἱστορίας ἄξιον· ὑπερφανέντες γὰρ πως ἐξ ἀπόπτου ἐννέα τῶν πρωτευόντων ἀδελφῶν ὡς πρόβατα διεσπαρμένα περιέστησαν ἡμῖν κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντες ἡμῶν τὴν καρδίαν. καὶ ὁ μὲν ἄγων ἡμᾶς οὐδὲ προσλαλήσαι εἶα, ἔλεεινὰ δὲ βλέποντες καὶ βλεπόμενοι καὶ ἐπιφθέγματα ἀλλήλοις ἐπειπόντες τελευταῖον μετὰ δακρύων διεχωρίσθημεν. εἶτα καταχθέντες ἐν τῇ Παύλᾳ εὐρομεν τὴν πολυπόθητόν σου ἀδελφὴν σὺν τῷ κυρῷ Σάββα, κρυπτῶς συνοψισθέντες καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ἐν ταύτῳ μείναντες· λαλήσαντες τὰ εἰκότα καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ὡς ἐπιθανατίους διέστημεν στένοντες καὶ ποτνιῶμενοι. ἦν ἰδεῖν ἐκεῖ σπαρασσόμενα σπλάγχνα καὶ σφαδάζοντα, θεοπρεπῶς νικωμένης τῆς φύσεως. Ἐκ τῶνδε κατεπαύσαμεν ἐν τῷ Λουπαδίῳ, φιλοφρόνως συμπαθηθέντες παρὰ τοῦ ξενοδοχοῦντος, χρησάμενοι τε καὶ λουετρῶ διὰ τοὺς μῶλωπας (γεγόνασι γὰρ καὶ τινῶν δυσίατοι ἀπὸ τῆς ὀδοιπορίας), καὶ κατήχθημεν εἰς Τίλιν· ἐκεῖ τοίνυν καταλαβὼν ἡμᾶς ὁ τε ἀββᾶς Ζαχαρίας μετὰ τοῦ Πιονίου, ἐκ θερμῆς προθέσεως κλαίοντες καὶ μεθ' ἡμῶν αἰρούμενοι πορεύεσθαι, κἂν οὐκ εἰάθησαν. ἀπὸ τῶν τῆδε εἰς Ἀλκέριζαν, ἐκ τῶνδε εἰς Ἀναγραμμένους, ἔπειτα εἰς Περπερίναν κάκειθεν εἰς τὸ

Πάριον, κοινωνοῦντες παρὰ τῶν ἐπισκόπων πλήν καὶ μετὰ ταπεινώσεως ὑπομνήσκοντες ὁμνούντας. εἶτα εἰς Ὀρκόν, ἐκεῖθεν εἰς Λάμψακον· ἐν ἧ εὐρόντες Ἡρακλειώτας προσανεπαυσάμεθα τριήμερον, πλεῖν οὐ δυνάμενοι. εἶτα ἐξορμίσαντες κατεπλεύσαμεν ἐν τῇ Ἀβύδῳ, ὑπὸ τοῦ ἐκεῖσε ἄρχοντος εὐσεβῶς κατεληθέντες· καὶ ἐπιμείναντες ἕως τοῦ Σαββάτου ὀκταήμερον ἀπεπλεύσαμεν εἰς Ἐλεοῦντας, ἑβδοματιαῖόν τε χρόνον ἐπιμείναντες διὰ τὸ ἄπλοον δεξιῶ ἀνέμου πνεύσαντος ἐπετάσθημεν ἐν τῇ Λήμνῳ ἐν ἐνναωρίῳ. ἴστησί μου τὸν λόγον ἐνταῦθα ἢ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τῆδε εὐσέβεια· ὡς οὐκ εἶ τις γὰρ ἄλλος καὶ ἐδεξιώσατο καὶ παρηγόρησεν καὶ ἐφωδίασεν. Ἐκ τῶν τῆδε τοίνυν ἀποπλεύσαντες ἐν φόβῳ διὰ τὸ παρακείμενον ἔθνος ἀντεπεράσαμεν βορροφόρου καὶ ροιζήδοντος ἐν δωδεκαωρίῳ ἑκατὸν πεντήκοντα μιλίων ὃν τὸ πέλαγος, ὀρμίσαντες ἐν τῷ Κανάστρω ἐν τοῖς Θεσσαλονίκης ὀρίοις, ἔπειτα εἰς Παλλήνην, τὰ πρόσγεια τοῦ κόλφου, εἶτα εἰς τὸν Ἑμβολον. ἐκ τῶν ἐνθεν ζώοις πάλιν ἐπιβεβηκότες Σαββάτῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὥρα τρίτη εἰσήχθημεν ἐν τῇ πόλει. καὶ οἷα ἢ εἴσοδος· οὐδὲ γὰρ τοῦτο παρελθεῖν ἀναγκαῖον. προπεμφθεὶς τοίνυν παρὰ τοῦ ὑπάρχου τῶν ἐξόχων εἷς μετὰ στρατιωτῶν προσέμενεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ πόρτῃ, καὶ ἐπιστᾶσιν ὑπήντησαν ὄρθιοι διὰ σιγῆς· καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν κλείσαντες τὰς πύλας ἤγον διὰ τῆς ἀγορᾶς, προπομπεύοντες ἐπὶ τῆς ὄψεως τῶν εἰς τοῦτο συνδεδραμηκότων, καὶ ἀπαγαγόντες εἰσήγαγον πρὸς τὸν ἄρχοντα. καὶ εὖγε τῷ ἀνδρὶ· εὐμενὲς γὰρ πρόσωπον δείξας μετὰ τὸ πεσεῖν χρηστὰ ἐφθέγγατο ἡμῖν παρέπεμψέν τε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, πρῶτον προσευξαμένους ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ. καὶ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τῷ παρ' αὐτοῦ ποιήσας εὐχὴν ὁ ἀγιώτατος ἐδέξατο καὶ κατησπάσατο ἡμᾶς, ὁμιλήσας ἡμῖν τὰ δέοντα καὶ παραυτὰ κρατήσας καὶ ἀναπαύσας διὰ τε λουετροῦ καὶ βρωμάτων. Τῇ Δευτέρᾳ πρωΐθεν ἦραν ἡμᾶς, καὶ δι' αἰτήσεως ποιήσαντες εὐχᾶσθαι εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον διεχώρισαν πάντας ἀπ' ἀλλήλων, προπεποιηκότας εὐχὴν καὶ ἀσπασαμένους ἀλλήλους. τοὺς δύο δὲ ἡμᾶς ἀδελφούς ἀναγαγόντες ἐπὶ τὸν ἐν ᾧ εἰμι νυνὶ τόπον διέζευξαν, δακρυρρώως καταφιλήσαντας ἀλλήλους, ὡς καὶ τινὰς τῶν θεωμένων ταραχθῆναι τῇ συμπαθείᾳ. Οὕτως τὰ καθ' ἡμᾶς ἔχει, ὦ πάτερ· καὶ νῦν εἰμι ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐνταῦθα, βίον ἔλκων ὀδυνηρὸν καὶ πολυστένακτον. τὰς δὲ ἐκ τῆς ἀγίας σου χειρὸς εὐλογίας ἐδεξάμεθα, ὡς δύναμιν ἐχούσας τῆς Ἀγίας Τριάδος· καὶ ἔχομεν αὐτὰς ὡς φυλακτήριον καὶ περιτιθέμενοι αὐτὰς ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὡς τὴν δεξιάν σου καταφιλοῦντες. πάλιν δάκρυα, πάλιν στρέφονται μοι τὰ ἐντός· καταπαῦσαι γὰρ θέλω τὸν λόγον. ὦ πάτερ, τί με ἐγκατέλειπας; ἀλλ' οὐκ ἐγκατέλειπας. πῶς δέ μοι ἀπεμάκρυνας; ἀλλ' ἐν ἐμοὶ εἶ. ποῦ δέ σε ἔτι μέλλω ὀρᾶν; πῶς σε ὄψομαι; ποῦ σου ἀκούσω τῆς ἠδίστης καὶ σωτηρίου φωνῆς; ὅποτε σου γένωμαι ὁμοτράπεζος; ποῦ σου συνουσίας ἀγίας ἀπολαύσω ἢ πῶποτε ἐν ὧσίν σου ἀναγνώσομαι; ἢ πρὸ προσώπου σου ἄσω; ἢ σωφρονισθῶ; ἢ ἐπιτιμηθῶ; ἢ ἐπιμνησθῶ; ἔξιν ποιῶν ἀφιλόν σοι, ἐστίασιν, βρῶσιν, ποτόν, ὁμιλίαν, στάσιν, καθέδραν, ἀνάκλισιν. τί μοι συμβέβηκεν; καλῶ τοὺς ἀνθρώπους μάρτυρας, καλῶ καὶ τὰς οὐρανίους δυνάμεις συνηγόρους μοι, ὅτι νόμος σε θεοῦ ἐχώρισεν ἀπ' ἐμοῦ, ἐντολὴ μία αἰώνιος. ἀκουσάτω ἢ ὑπ' οὐρανόν. διὰ τοῦτο χαίρω καὶ φωνὴν ἀφίημι αἰνέσεως θεῷ, ἀπέχω πάντα ὑπερεκπερισσοῦ, ἀγάλλομαι, οὐκ ὀρφανισθήσομαι ἔτι, οὐκ ὀδυρηθήσομαι οὐδ' ἀγενές τι φθέγγομαι. δέξαι δὲ καὶ τὰ ἀνώτερα, πάτερ, ὡς εὐαγῆ· τοῦ πόθου σου γὰρ σύμβολα, πλήν ὅτι καὶ ἔτι κλαύσομαι, ἀλλ' εὐαπόδεκτα. Σὺ δέ, ὦ πάτερ τρισμακάριε, χαῖρε καὶ εὐφραίνου. τὰ βραβεῖά σοι ἐπλάκησαν, ὁ τῆς ἀναπαύσεως τόπος ἡτοίμασται. ὁ ζῆλός σου κατὰ τοὺς πατέρας σου, ἢ φρουρὰ βοᾷ τὴν ἀλήθειαν. ἐδέθη ὁ δίκαιος ὡς δύσχρηστος, οἱ ἐν εὐσεβείᾳ εὐχάριστοι, οἱ ὁμόζηλοι θερμότεροι, προοίμιον κάλλιστον θεασάμενοι. οἱ διώκοντες λόγοις ἔξωθεν πλέκουσι καὶ κακίζουσι, καὶ μάλιστα οἵτινες τῶν μοναχῶν, ἔσωθεν δὲ

ταῖς ἐννοίαις ὑπωπιάζονται καὶ πικρὸν κατήγορον τὴν ἰδίαν συνείδησιν ἔχουσιν. ἐπεὶ καὶ θαυμάζουσιν· ἴσασι γὰρ ἀγαθῶν, ὡς ὁ μέγας Γρηγόριος, ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, ὅταν τοῦ θυμοῦ λήξαντος ἐφ' ἑαυτὴν ἡ πράξις δοκιμάζεται. ἄγγελοι ὑμνοῦσίν σε, ἄνθρωποι μακαρίζουσιν, Χριστὸς ἀπεδέξατο, τὰς πύλας σοι ἀνέωγεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἰς αἰῶνας· ἀμήν.

4 {1Νικηφόρω ἡγουμένῳ}1

Τῆς ἀποκρίσεως δοθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ κυρίου διακόνου, γνήσιε καὶ πολυπόθητέ μου ἀνεψιέ, εὐθύς ἠβουλήθημεν ἐπιστεῖλαί σοι. ἐπειδὴ δὲ ἦν καιρὸς χειμέριος καὶ ἡ παλιμβουλία συστέλλουσα, ἀγαθὸν ἡγησάμεθα μὴ ταχὺ δοῦναι λόγον. ἡνίκα δὲ μετὰ τῆς ἐπερωτήσεως καὶ τὰ γράμματα ἠπαίτουν, αὐτὸ τοῦτο τί δεῖ ἔτι διακρίνεσθαι καὶ μὴ τὸ παριστάμενον ἐξαιρεῖν; πρῶτον δὲ ἐκεῖνο ἐρῶ καὶ με δέξαιο, τιμιώτατε, ὅτι, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας, πολλῆς κακίας ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον παρεστησάμην τοῖς πολλοῖς· καὶ οὐκ ἔστι σχεδὸν εἰπεῖν σφάλμα, οὐ μὴ καὶ αὐτὸς ἐγὼ μετίσχον καὶ ἄλλοις προσπαρέδωκα. ἀλλ' ἐπειδὴ μανθάνω τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ θεοῦ καὶ τὸν εἰς πυθμένα κακίας κατενεχθέντα ἀναρρῦεσθαι καὶ ὀρέγειν χεῖρα πρὸς μετάνοιαν, ἔφυγον τὴν ἀπόγνωσιν καὶ ἔδοξα μικρὸν τι ὑποστηρίζειν ἑμαυτὸν πρὸς τὸ εὐθέως. Διὰ τοῦτο, ὡς ὁ τῶν ἀφανῶν γνώστης θεὸς ἐπίσταται, ἀπεσχοίνοισα ἑμαυτὸν καὶ τῆς συνδιατριβῆς τῶν συγγενῶν μου καὶ τοῦ ἔθισμοῦ τῶν κατὰ σάρκα φίλων μου καὶ εἴ τινος δὴ οὐκ ἄλλου, μόνως τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ ἐπιβοηθούσης τῇ ἀσθενείᾳ μου περὶ πάντα. καὶ νῦν, ὃ ἐπεζήτησας παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς μαθεῖν, οὕτως ἔχει, ὡς εἴρηκέν σοι ὁ κύριος διάκονος. τοῦτο δὲ οὐκ ἀκρίτως ἢ ἀπεφθεγξάμεθα ἢ καὶ ὑπίσχομεν, ἀλλ' ἐν ἐρευνήσει καὶ συζητήσει τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς βεβαιωθέντες καὶ κρατυθέντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ἐρωτήσεως τῶν ὀφειλόντων. καὶ γε ἡ ἀλήθεια οὕτως ἔχει, τοῦ θεοῦ νόμου ἐμφανῶς ἀπαγορεύοντος οὐ διὰ τοῦ θεοῦ Παύλου μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων θεολόγων πατέρων, αὐτὸ τοῦτο διευκρινούντων καὶ ἀπολευκαινόντων καὶ συναποφαινομένων τῇ ἀποστολικῇ ἐγκελεύσει. καὶ πῶς λοιπὸν ἀλόγως ἀδιαφορήσω καὶ μὴ μᾶλλον διασταλθῶ καὶ ὑπεξαγάγω ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν βλαπτόντων τὴν ἐλεεινὴν μου ψυχὴν, κἂν οἷος ἂν κίνδυνος παρῆ, τοῦ τῶν πατέρων κορυφαιοτάτου βωῶντος καὶ λέγοντος ὅτι, ἐάν τι παρ' ἐντολὴν ἐστὶν ἢ τὴν ἐντολὴν παραβλάπτῃ, οὐδαμῶς ἀνέχεσθαι χρή, κἂν ζωῆς ἐπαγγελίαν ἔχη, κἂν θανάτου ἀπειλήν; ἐγὼ λέγειν ὅσα παρυφίστανται καὶ ἄλλαι χρήσεις, μὴ ἐῶσαι ἡμᾶς ἐξυπάγεσθαι κἂν τὸ μικρότατον γοῦν ἔξω τῆς ἐντολῆς, ἄλλως τε καὶ πάλιν παραγγελίαν ἔχοντες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὅτι δεῖ πάντα ἀπαραλείπτως φυλάττειν τὰ διὰ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀποστόλων ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδεδομένα. Ταῦτα ὡς πατρὶ καὶ φιλουμένῳ τεθάρρηκα φανερώσαί σοι· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς, ὡς μάρτυς ὁ καρδιογνώστης θεός, οὔτε κηρύσσομεν (οὔτε γὰρ ἐσμεν προύχοντες) οὔτε ἀπεχθανόμεθα. ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ εὐσεβέστατον βασιλέα ἐγκαρδιωμένον ἔχομεν τῇ ἀγάπῃ καὶ ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς μου, φιλοῖδιος ὑπάρχων, ὡς ὑμεῖς γινώσκετε, καὶ μνημονεύομεν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ καὶ ἐπευχόμεθα ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ. καὶ τῆς ἐκκλησίας κοινωνικοὶ ἐσμεν, καὶ μὴ εἴη ἡμῖν ποτε διασχισθῆναι ἀπ' αὐτῆς. συγχωρήσατέ μοι τῷ μόνῳ ἁμαρτωλῷ· εἰλάμην θρηνησαι τὰς ἁμαρτίας μου ἐν τῇ γωνίᾳ ταύτῃ καὶ μὴ συμφύρεσθαι τοῖς ἐν κόσμῳ. τί τοῦτο ἔγκλημα; χάρισάι μοι τοῦτο, ποθεινότατέ μου ἀνεψιέ, (οἶδα γὰρ ὅτι καὶ δύνῃ) καὶ ἡρεμεῖν ἐνταῦθα καὶ ἀποδιίστασθαι παντὸς τυχὸν ἀνθρώπου· καὶ τῇ ἐμμελεῖ ἀγχινοῖά σου τὰ σκολιά

ποίησον λεῖα καὶ τὰ τραχύνοντα καθομάλισον. καὶ γενοῦ τοῦ εἰρηνικοῦ ἡμῶν βίου βραβευτῆς καὶ τῆς ἡσυχίας συνασπιστῆς, ἵνα, εἰ καὶ τι ἡμῖν ἔστιν ἐν τούτῳ χρήσιμον, διαιτήσῃ δικαίως καὶ κατὰ λόγον.

5 {1Στεφάνῳ ἄδοσηκρήτις.}

1 Ἐν τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, ἐπειδὴ τῆς εὐκλεοῦς σου παρουσίας ἐν μεθέξει γεγόναμεν, μετὰ τινος ἄλλας ὀμιλίας, δι' ἃς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐνταῦθά σου ἀφίξεως, εἰς λόγους πῶς ἐληλύθαμεν γραφικῶν ζητημάτων καὶ ἐν ἀμφιβολίᾳ πολλῇ συσχεθέντες ἀπιθάνως πρὸς ταῦτα διέστημεν ἀπ' ἀλλήλων. καὶ ἡμεῖς μὲν, ὧ δέσποτα, ἰδιωτίζοντες οὐ πάντως κατὰ τὴν παροῦσάν σου σοφίαν ὑπαντήσομεν· ἵνα δὲ μὴ τῇ ἐφησυχάσει τῶν ὀφειλομένων λαληθῆναι κρίμα ἑαυτοῖς ἀπενέγκοιμεν (ἐλεγμῶ γάρ, φησὶν, ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἀμαρτίαν), ἄλλως τε ὅτι καὶ σοφὸν ἐλέγχοντες μᾶλλον ἀγαπηθησόμεθα, ἀναγκαῖον ῥήθημεν προσφωνῆσαί σοι τὰ ἐπιβάλλοντα. ὁ κύριός μου, ἵνα συντόμως ἐρῶ, τὰς πολλὰς πεύσεις καὶ ἀντιρρήσεις ἐπισυστέλλων, ἔφησ τά, ὡς οὐ χρὴ τὸν προεστῶτα εἶτουν ποιμενάρχην ἄτερ πίστεως ἐπὶ ταῖς ἄλλαις ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου κατὰ ἄγνοιαν ἢ ἐθέλοντι πράττοντά τι τῶν ἀπηγορευμένων πρὸς τινος ὑπομνήσκεσθαι, ἡμῶν λεγόντων ὅτι καὶ μάλα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν προεχόντων ἐν γνώσει καὶ συνέσει παρὰ τοὺς ἄλλους. καὶ πρὸς τοῦτο ὀπόθεν καὶ οὐ παραστησόμεθά σοι τὸ τοῦ λόγου ἄτοπον; πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς διαθήκης. τί γάρ σοι δοκεῖ τὸ τοῦ Δανιήλ; ἄρα τοὺς πρεσβυτέρους, καίπερ ὧν οὐ τοῦ ἐννόμου καιροῦ τῆς εἰς τὸ λέγειν καὶ παρρησιάζεσθαι ἡλικίας, παρανομοῦντας πρὸς τὴν τῆς θείας Σωσάννης καταδίκην, ἐπηνέθη οὐ μόνον ὑπομνήσκων, ἀλλὰ καὶ κατακρίνων, ναὶ ἢ οὐ; εἶτα οὐ δέχη τὸν Ἰωᾶβ ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει τοῦ λαοῦ, ὄντος τοῦ δράματος εἰς παροργισμὸν θεοῦ, ἀντιβολοῦντα, ἐκλιπαροῦντα, ἀναπειθῆναι πειρώμενον τὸν θεῖον Δαυὶδ μὴ τοῦτο δρᾶν; οἶσθα γάρ τὴν ἱστορίαν. ἐμὲ δὲ δυσωπεῖ καὶ Ἰοθὼρ ὑπομνήσκων τὸν μέγαν Μωσῆν καὶ παρεγγυώμενος μὴ οὕτω διεξάγειν τὸν λαὸν καὶ οἶονεὶ στοιχειῶν καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν βουλήν μεταρρυθμίζων. καὶ τίς ὧν; ἀλλογενῆς, εἰ καὶ κηδεστῆς, καὶ τίνι φῶν; τῷ πάντα κατὰ ἀποκάλυψιν θεοῦ διαπραττομένῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπ' ὀλίγον, ἵνα μὴ μακρηγορήσωμεν. μετιτέον δὲ ἐπὶ τὴν νέαν. αἰδεσθῶμεν, εἰ βούλει, πανεύφημε, καὶ τὸ τοῦ τῆς οἰκουμένης διαπρυσίου κήρυκος ὑπαγόρευμα, τὸ ἐὰν τῷ ἐσχάτῳ ἀποκαλυφθῇ, ὁ πρῶτος σιγάτω· οὐχ, ὡς ἀντιτείνει ἡ φιλότις σου, τοῦτο περὶ μόνης πίστεως. καὶ οἶον δὴ μοι παρέλαθεν μικροῦ δεῖν, ὁ μέγας κήρυξ τῆς ἀληθείας Ἰωάννης ἐλέγχει τὸν Ἡρώδη. ἐρωτῶ, ἀπόκριναί μοι. ἀλλ' ἀγχίθυρος ὁ πρὸς ἐμὲ οἶδ' ὅτι γέλωσ τοῦ ὅτι ἐν μέτρῳ τοῦ προφήτου ἰσοστατεῖ ἑαυτόν. ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὧ βέλτιστε· ταῦτα δέ, φησὶν, ἐγράφη πρὸς νουθεσίαν ἡμετέραν. καὶ αὖθις ὁ Παῦλος· μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. πῶς δὲ καὶ οἶόν τε ὀρθοδοξεῖν τὸν λοξοεργοῦντα, τοῦ θείου Ἰακώβου ἐνισταμένου, ἐκ τῶν ἔργων δείκνυσθαι τὴν πίστιν καὶ τοὺς περὶ τὸ ἐν σφαλλομένους μηδὲ τὸ θάτερον ἔχειν; Τοσοῦτων οὖν καὶ τηλικούτων ὄντων μαρτυριῶν οὐκ οἶομαι ἀντιφάσκειν τὴν εὐγένειάν σου· εἰ δὲ τοῦτο, ἀντεπεστελλέτω τῇ ἀσυφιλίᾳ ἡμῶν ἀναλύσεις μὲν ἐν λόγῳ τῶν προταθέντων, ἀντεξαγωγὰς δὲ διευκρινεστέρας τῶν συσκευασθησομένων σοι. εἶθε καὶ πάρεισιν· ἡμεῖς γε σιωπήσομεν καὶ συγγνώμην τῆς ἐνστάσεως, καίπερ ἐν ζήλῳ οὔσης, αἰτησόμεθα. τὸ γὰρ ἐπιτιμᾶν μόνον ῥᾶστον καὶ τοῦ βουλομένου παντός, ὡς ἀναγινώσκεις, τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην διὰ μαρτυρίας τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἀνδρὸς ὄντως ὑγιοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος. Πρὸς δὲ τὸ μὴ εἰς ἀμετρίαν ἐνεγκεῖν

τὴν ἐπιστολὴν ἐνταῦθα καταπαυσόμεθα τὸν λόγον, παραθέντες καὶ χρήσεις τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἰς ἐντελεστέραν ἀπόδειξιν. φυλαχθείης οὖν ἡμῖν πανέστιος ὁ ἡγαπημένος ἡμῶν δεσπότης, εὐεκτῶν ἀμφοτέρωθεν· ἡμεῖς γὰρ τὸ τῆς ἀγάπης σου καλὸν καὶ γράφοντες καὶ μὴ γράφοντες γλιχόμεθα ἔχειν. Τῶν ἀσκητικῶν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἐκ τοῦ κ' λόγου [τῶν κατὰ πλάτος ἐκ τῶν ἠθικῶν τοῦ λόγου]. Ὅτι δεῖ τὸν προεστῶτα ὑπομνήσκεσθαι παρὰ τῶν προεχόντων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἂν ποτε ἀποσφαλῆ. Ἐκ τοῦ λδ'. Τὸν μὴ καταδεχόμενον τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἐγκριθέντα χρῆ ἐν τῷ φανερωῷ ἢ ἰδίᾳ αὐτῷ ἀντιλέγειν, εἴ τινα ἔχοι λόγον ἰσχυρὸν κατὰ τὸ βούλημα τῶν Γραφῶν, ἢ σιωπήσαντα τὸ προστεταγμένον ποιεῖν. εἰ δὲ αὐτὸς αἰσχύνεται, ἄλλοις τισὶ μεσίταις πρὸς τοῦτο χρησάσθω. Ἐκ τῶν ἠθικῶν τοῦ αὐτοῦ λόγου οβ'. Ὅτι χρῆ τῶν ἀκροατῶν τοὺς πεπαιδευμένους τὰς Γραφὰς δοκιμάζειν τὰ παρὰ τῶν διδασκάλων λεγόμενα. Ὅτι δεῖ τὸν προεστῶτα τοῦ λόγου μετὰ περισκέψεως καὶ δοκιμασίας πολλῆς κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς θεὸν εὐαρεστήσεως ἕκαστον ποιεῖν τε καὶ λέγειν, ὡς ὀφείλοντα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πεπιστευμένων αὐτῷ δοκιμάζεσθαι.

6 {1Θεοκτίστη τῆ ἑαυτοῦ μητρί}1

Εἰ οἷόν τε ἦν δάκρυα ἐν γράμμασιν ἀποκομίζεις, ἐμπλήσας ταύτην μου ἂν τὴν ἐπιστολὴν, τιμία καὶ γλυκεῖα καὶ θεοπόθητέ μου μητερ, παρεπεψάμην σοι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἀνεκτῶς φέρω τὰ περὶ σοῦ ἀκούειν, οὐ λέγω ἐντάφια, ἀλλὰ καὶ νοσήματα ἐπιθανάσιμα. καὶ ἵνατί οὕτως, μητέρ μου, εἴλω ἡμᾶς ἔᾶσαι, ἀγαπήσασα τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ἐκδημῆσαι ἀφ' ἡμῶν καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς Κύριον; ἀλλὰ τὰ ἐκεῖ πάντως ἡγαπήκεις, ἐκ πλείονος πόθου τῇ διαθέσει μετατεθεῖσα, τὴν καλὴν καὶ ἀγίαν μου ἀδελφὴν ὡς μᾶλλον ἐπεθύμησας καταλαβεῖν καὶ τὸν γλυκύν μου κύριον Εὐθύμιον, μᾶλλον δὲ τὸν τῶν ἀγίων χορόν. καί, ὦ μητερ, πῶς ἐνέγκω, πῶς ἀδακρυτὶ παρελεύσομαι τὴν ἐπιστολὴν διερχόμενος; ἄρα ἀπόκειται τοῦτο τῇ δυστήνῳ μου ζωῇ, ἵνα καὶ τὸν σὸν θάνατον ἀκούσω; ἵνα ἐπιψάλω σοι θρηνηδῶς; ἵνα ὀρών σου τὸν τάφον ἐπιγράψω ἐλεγεία; ἵνα ὑπὸ γῆν αὐτὴ σῶματι μὲν τεθῆς (πνεύματι γὰρ οἶδ' ὅτι ἐν οὐρανοῖς ἀυλισθήσῃ), ἐγὼ δὲ ὑπὲρ γῆν ὦ, ἔλκων ἔτι τὸν ὄδυνηρόν καὶ πολυαμάρτητόν μου βίον; Καὶ πῶς ταῦτα ἀνεκτά; μὴ μοι γένοιτο, πλὴν παραχωρητέον πάντα ἐν τῇ βουλῇ καὶ θελήσει τοῦ ὑπεραγάθου θεοῦ ἡμῶν· καὶ γὰρ οἶδεν ὃ τι συμφέρει ἐκάστῳ ἡμῶν, ἐπίσταται τὸ δέον, συναρμόζει τὸ πρέπον, φιλόστοργός ἐστι πατήρ, ἅπαντα καλῶς διατίθησιν, εὐστόχως, εὐβούλως, πανσόφως, παγκάλως, ἀκαταλείπτως. καὶ ὦ τῆς σοφίας καὶ τοῦ βάθους τῶν κριμάτων αὐτοῦ, ὅτι ἀνεξερεύνητοι καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. προσέλαβεν γοῦν τὸ πρότερον τὴν ἀδελφὴν, προσελήψατο δεύτερον τὸν ἀδελφόν, ζητεῖ τὸν τρίτον. τίς εἶη οὗτος; εἰ μὲν αὐτὴ, μέγα τὸ ἐγκώμιον. τριαδικῆς γὰρ μερίδος ἔπαθλον διανύεις, καλῶς διαμείψασα τὸν βίον, πάντα ἀπολιποῦσα, πάντα δοῦσα θεῷ, τὴν κεφαλὴν, τὰ μέλη, σαυτήν, ἐν ἀσκήσει κατατρίψασα τὸ τίμιόν σου σῶμα, πολύθλιπτον βίον διεξανύσασα, μᾶλλον δὲ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν τοῦ Κυρίου διαβαδίσασα καὶ νῦν ἐν γῆρει καλῶ ζητοῦσα τὴν ἀνάλυσιν. ταύτην τοίνυν ἀπεύχομαι τέως ἄρτι, πλὴν κράτιστον, ὃ τῷ θεῷ φίλον· καὶ τίς οἰκειοτέρως τὰ περὶ ἡμᾶς βουλευσεται ἄτερ αὐτοῦ; Ἀλλὰ μοι χαῖρε, μητερ, καὶ ζῶσα καὶ κοιμωμένη· οὐ γὰρ τεθνήξεις, διότι ζῶσα εἶ. προαιρέσει ἀπενεκρώθης τῷ βίῳ, διότι καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισαι, διότι ἐστερήθης τῶν ἐπιγείων, ἵνα τὰ οὐράνια κληρονομήσῃς, διότι τοῖς τοῦ μαρτυρίου ὠμίλησας ἄθλοις ἀναιμωτί, τὰ μέλη σου ἡμᾶς ἀποτεμοῦσα διὰ τὴν

ἀγάπην τοῦ Κυρίου. ἀμέριμος ἀπέρχῃ, ἀδιάθετος· οὐ γὰρ πάρεστί σοί τι διαθέσθαι ἢ τὸ ἔνδυμά σου τὸ τρύχινον καὶ εἶ τι ἄλλο τῆς ἀσκευάστου ζωῆς σχέδιον. ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη γυμνὴ παρίστασαι τῷ θεῷ, καθαρὰν τῆς τῶν ὑλῶν βορβορώσεως φέρουσα τὴν ψυχὴν. ἔχεις δ' ὃ τι ἡμῖν καταλείψεις, τὴν κραταιὰν εὐχὴν, ἣν καὶ νηπίοις ἡμῖν οὕσι σχεδὸν κατέπεμπες, σημειοῦσα καὶ κατασφραγίζουσα ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ὥραις, λιτὰς ἀνθ' ἡμῶν τῷ Κυρίῳ ἐν παντὶ καιρῷ προσφέρουσα. καταλείψεις δὲ καὶ τὸ ἄοκνόν σου ἐν ταῖς θείαις λειτουργίαις καὶ φίλαγνον καὶ σπουδαῖον καὶ τὸ ἀποστολικὸν καύχημα τοῦ καμάτου· τῷ ὄντι γὰρ πολὺς κάματος ἐκ τῶν ὀσίων σου χειρῶν ἐξελήλυθεν καὶ διεσκέπασεν καὶ διέθαλψεν οὐχ ἡμᾶς μόνους, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν ἀδελφότητα. οἱ καὶ ὡς μητέρα πνευματικὴν ἔχοντές σε καὶ περιέποντες τὰ ἴσα ἡμῖν καταλυποῦνταί σε καὶ ἀνακαλοῦνται. Ταῦτα ὡς μὴ γινόμενα ἐσχηματίσαμεν ἐν τοῖς γράμμασιν, παρηγορίαν ἡμῖν αὐτοῖς ποιοῦντες καὶ ὑποδεικνύοντές σοι τὰ τῆς καρδίας ἡμῶν, ἅπερ καὶ ἐξ ἑαυτῆς ἐπίστασαι. ἐγὼ τοίνυν, μήτέρ μου ἀγία, ὡς οἶσθα, εἰ καὶ ἠθέλον εἰσελθεῖν, οὐκ εἶχον πῶς διὰ τὴν φροντίδα τὴν ἐπικειμένην μοι ἀναξίως καὶ οὐκ οἶδα ποίῳ λόγῳ. ὡς θαυμαστὸν γάρ, φησὶν, εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις, καὶ γε Θεόδωρος ἐν ἡγουμένοις. τοῦτό με εἶρξεν, τοῦτό με ἐδέσμευσεν· ἐπεὶ σιδηραῖς ἀλύσεσιν εἰ ἦν κατεπιασμένος, διέρρησον αὐτὰς καὶ πρὸ προσώπου σου ἰστάμην. νῦν δὲ ἀντὶ ἐμοῦ ἔπεμψά σοι τὸν πρεσβύτερον εἰς μικρὰν παραμυθίαν, ὅτι καὶ αὐτός σοι ποθητὸς καὶ τίμιος, ἵνα ἐν πᾶσι συμπαρῇ τῇ ἀσθενείᾳ σου, ἐπισκεπτόμενος καὶ φροντίζων τὰ δέοντα, κἄν τε ἐπιμένης ἐν τοῖς αὐτόθι, ἐπιμένη, κἄν τε ἐξέρχῃ, συνεξερχόμενος ἅμα τοῦ οἰκονόμου. λοιπὸν ὡς εὐδοῶσει ὁ θεὸς καὶ φέρει ἡ ἀσθένεια οὕτως, μητερ τιμία, καὶ διαγενοῦ, καὶ μὴ ὑπὲρ δύναμιν ταθῆς θέλουσα ἐξελθεῖν. τάχιον δὲ ὅπως διαφέρῃ ἐν τῇ νόσῳ διάγνωσιν πέμψον ἡμῖν, ἵνα εὐψυχήσωμεν μικρόν· κανόνα δὲ εὐθέως πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐποίησάν σοι καὶ εὐχὴν ἔχουσι διηνεκῇ περὶ τῆς ὑγείας σου. χάρισαι ἡμῖν τὴν ἀγίαν σου εὐχὴν, εὐλόγησον ἡμᾶς μητρικαῖς δωρεαῖς, ἄσπασαι ἡμᾶς διὰ τοῦ γράμματος, δὸς ἡμῖν τὴν εἰρήνην, ἣν ἔχεις διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔξεις εἰς αἰῶνας αἰώνων. 7 {Εἰρήνη βασιλίσση}1 Φωνή, φησὶν, ἐν Ῥαμᾶ ἠκούσθη, ὁ θεοπτικώτατος Ἱερεμίας, θρῆ-νος καὶ ὄδυρμος πολὺς, Ῥαχὴλ τότε κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς. τὰ δὲ παρόντα οἶα καὶ ἡλίκα; πόθεν που χθές, δέσποινα ἡμῶν πανάγαθε, ἀναφανέντες ἄγγελοι τοῦ ἱεροῦ σου παλατίου καὶ ἀκουτίσαντες ἡμῖν πάσας τὰς γεγενημένας σου τῶν ἔργων ἄρτι αἰνέσεις, ἤχησαν ἡμῶν ἀμφοτέρα ὡς ἀληθῶς τὰ ὦτα. τί τοιγαροῦν; ὅτι ἦρας σύσσημον ἐν τοῖς πέρασι τηλικαύτης εὐσεβείας. καὶ ἰδοὺ ἤκουσί σοι κυκλοτέρωθεν, ὡς νεφέλαι πετόμεναι, λιταὶ παμπληθεῖς, γεραίρουσαι τὸν θεὸν ὑπὲρ τῶν αἰσίων σου καταπράξεων. φράζε ἡμῖν, ὦ δέσποινα, τίς ὁ ἐπιβιβάσας σου τὸν καθαρώτατον νοῦν ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν νοημάτων τῆς ἀληθείας, ὥστε ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς τινος ὑψηλῆς μετεώρου καταθρῆσαι τὰ τοιαῦτα ἀρεστὰ θεῷ καὶ ὅσια. δίδαξον ὅθεν σοι ὁ τῆς εὐσεβείας τοσοῦτος ἔρωσ ἐνέσκηψεν, καλῶς ἀπληστεύεσθαι τὰ θεάρεστα καὶ εἰς ὑπερ ἐλάσαι φειδοῦς τῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ψυχικῆς τε καὶ σωματικῆς πολυφελοῦς προμηθείας. ἢ ἐπειδὴ πολὺ τὰ θεῖα φρονοῦσα καὶ ὀμειρομένη μητρικῶς οὐκ ἄρκετὸν ἠγήσω τὸ μόνον τὸν λαόν σου τῇ ἄνωθεν ἐπικουρίᾳ ὡς ἐξ Αἰγυπτιακῆς τινος δουλείας, τῆς δυσσεβοῦς, φημί, πίστεως, λυτρώσασθαι, εἰ μὴ μετὰ τῶν προλαβόντων πολυτρόπως ἐκλαμψάντων σοὶ δίκην ἀστέρων ἀγαθουργημάτων καὶ τὴν παροῦσαν ὡς κολοφῶνά τινα τῶν ἀρετῶν ἐπιπροσθήσασθαι χάριν; Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. εὐφράνθη ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, μετὰ τοῦ ἱεροφωνοτάτου Ἡσαΐου ἐπιβοήσωμεν, εἰ καὶ τολμηρόν, ὅτι ἠλέησεν ὁ θεὸς διὰ σοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ. ἐπλήσθη γοῦν ἡ σύμπασά σου βασιλεία χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, ὅτι ἀφήρηται ὁ ἄνομος ζυγὸς ὁ ἐπ' αὐτὴν κείμενος καὶ ἡ ῥάβδος ἢ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς τοιαύτης ἐπικρατήσεως. τίς ἤκουσε τοιαῦτα;

δεῦρο, εἶπατε, ἄνδρες· καὶ τίς ἐώρακεν ἐπ' ἄλλης βασιλείας τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον κατόρθωμα; ἐπαινέσατε αὐτὴν πάντες οἱ λαοί· μεγαλύνετε αὐτὴν σὺν ἡμῖν, ἄρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ μονασταὶ καὶ πᾶν τὸ χριστιανικὸν φύλον. οὐδὲ γὰρ ὅτι τῶν τοσούτων τοῦ χρυσοῦ ταλάντων ἢ ἄφεις γέγονε θαυμαστὸν μόνον, καίπερ ὃν ἀνυπέβλητον, ἀλλ' ὅτι καὶ πόρος ἀδικίας πολυπλάσιος ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει συνεξεκόπη ὀσιώτατον. ἦρθη ἐκ μέσου στραγγαλιὰ βιαίων καὶ ψυχοφθόρων ἀπαιτημάτων λαθοῦσα τοὺς πρὸ σοῦ ἅπαντας, καίπερ τινὰς εὐσεβῶς βεβασιλευκότας· τοῦτο γὰρ σοὶ ἀπέκειτο. πέπαυται ἐφομοσία, πολυορκία, μᾶλλον δὲ ψευδορκία ἐπὶ τε τῶν ἀπαιτούντων καὶ ἀπαιτουμένων, ἀμφοτέρων ἐντεῦθεν ὡς τὸ συμβὰν ἀπολλυμένων, τοῦ μὲν ὃ τι ἀποκρύψειεν πειρωμένου, τοῦ δὲ ὅτι ὑπερπιάσειεν καταπολυορκούντος. πέπαυται ἔκθλιψις στενοχωρουμένων καὶ πενομένων φροντιστήρια, οὐχ ὅπως τῆς πτωχείας φάρμακον ἀλεξιτήριον ἐξυρεθείη ζητούντων (ἦττον γὰρ ἂν ἦν τὸ λυπηρόν), ἀλλ' ἵνα τὸ ἀσύνθετον καὶ ἄνωθὲν πως ὡς ἀμαρτίας γέννημα ἐπεισφρῆσαν ἀποτίσωνται τοῖς πράκτορσιν. οὐκέτι αἱ ὁδοὶ τελωνοῦνται, ὅσαι κατὰ γῆς, ὅσαι κατὰ θάλασσαν. ἀντίφθογγα ταῦτα τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰρημένων· οὐκέτι ἠπειρώται ἐξαργυρίζονται ἄδικα κατὰ τοὺς στενωποὺς ἐκ τῶν ἐπικαθημένων ὡσανεὶ ἀγρίου τινὸς δαίμονος ἢ ἀτιθάσσου θηρός, ἀπογευομένου πάντως ἐκ τῆς τοῦ πενομένου ὀδίτου ἐπιφορτώσεως, οὐδ' αὖ δέει τῶν τοιούτων αἰσχυρῶν λημμάτων οἴκοι μένουσιν οἱ ἀπορούμενοι, μήτε τὰ ἐν ἄστει μήτε τοὺς παραθαλασσίους τόπους καταλαμβάνοντες· πανταχοῦ γὰρ οἱ τῆς ἀδικίας σκόπελοι προεστήκασιν. οὐκέτι οἱ πλωτῆρες ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ ἐξορμώμενοι καὶ καταπλέοντες ὑποπνίγονται, ὡς ἂν ἐκ λαιμοῦ τοῖς στενοῖς στομίοις τὸ τελωνούμενον ἀποδώσοντες. ἀφείθησαν οἱ τὴν ἀγρευτικὴν μέθοδον μετερχόμενοι, κούφως ταύτην διαλαμβάνοντες, Εἰρήνη ἱερόψυχε. ὁ ἀλιεὺς τυχὸν τρεῖς ἰχθύας ἂν ελκύσας καὶ τοῦτο πάντως πολλὰ κεκοπιακῶς δι' ὅλης ἡμέρας τὸν ἕνα οὐκ ἀποτίννυσιν. ὁ τοξότης ἢ ὁ ἰξευτής, οὐσπερ ἐθήρευσεν ὀλίγους τάχα ὄρνεις, ἐξ ὧν αὐτῷ ἢ ἀναγκαῖα τροφή, ἀλογοθέτητος διαμένων εὐζωήσειεν. αἱ στρατιώτιδες, τὸ οἰκεῖον πένθος ἔχουσαι τῆς ἀνδρικής ἀποβολῆς, οὐκ ἐπιθρηνήσουσι πικρῶς τὴν ὑπὲρ τοῦ θανέντος ἔλειπνῆν καὶ ἀπάνθρωπον ἐξαπαίτησιν. καὶ πάρειμι τοὺς συβότας, τοὺς προβατεμπόρους, τοὺς οἰνοπράτας· ἐῷ λέγειν τοὺς κρεοπώλας, τοὺς ἰστουργοῦντας, τοὺς χαλκετύπους, τοὺς σκυτοτόμους, τοὺς δευσοποιούς, ἀρωματοπράτας τε καὶ ἀρχιτέκτονας, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν ἅπασαν μέθοδον, ὅση κατὰ χρυσοουργίαν, ὅση κατὰ ξυλουργίαν, ὅση κατὰ πᾶσαν ἄλλην ὕλην ἐπιθεωρεῖται. Ἴνα μὴ μακρὸν ἀποτίννυμι λόγον ἐν τῇ τοιαύτῃ κατακερμασίᾳ, ὧ πανάγαστε δέσποινα, ἐπεκρότησαν ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἅπαντες καὶ ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα, ἐκεῖνα εἰρηκότες· εὐλογῆσω σε, Κύριε, ὅτι ἠλέησάς με καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν· διὸ πεποιθῶς ἔσομαι ἐπὶ τῇ θεοσδότη μου βασιλείᾳ. ταῦτα πάντα αἰνέσεως πλήρης καὶ ἐξυμνήσεως, Εἰρήνη φίλη Χριστοῦ, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. ταῦτα οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς βασιλείας σου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τερμάτων τῆς οἰκουμένης διαδοθήσονται, καὶ ἀκούσονται ἄλλοεθνεῖς καὶ θαυμάσονται καὶ πτοηθήσονται ἀπὸ τῆς εὐπραξίας τῶν σοφῶν σου ἐπιτηδευμάτων· αἰδοῦνται γὰρ, φησὶν, ἀνδρῶν ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, ὡς ὁ τῶν θεολόγων διαπρύσιος. οὕτω φυλάττεται σου ἀρραγὲς τὸ βασίλειον, οὕτω εἶκει καὶ πείθεται σοὶ ἀσμένως τὸ ὑπήκοον· ταύτην θεραπεύεις τὸ θεῖον, ταύτην ἐπευφραίνεις τοὺς ἐκλεκτοὺς θεοῦ ἀγγέλους, ἀλλ' οὖν καὶ τοὺς ὀσιῶς καὶ δικαίως πολιτευομένους, Εἰρήνη θεονόμαστε. ἐν τούτοις ἢ εὐσέβειά σου διαλάμπει, ἐν τούτοις πᾶν στόμα καὶ πᾶσα γλῶσσα πρὸς αἴνεσίν σου ἐξανοίγεται· αὕτη ὡς ἀληθῶς ἢ δόξα τῆς ἐκκλησίας, αὕτη ἢ σφραγὶς τῆς περιποιηθείσης σοὶ

πατρικῆς καὶ θεοπνεύστου τῶν Χριστιανῶν ὀρθοδοξίας, ἔκδικε τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχε, τηλικαῦταί σου αἱ τῶν ἀρετῶν ἐπιδόσεις. ὡς μεγάλοι καὶ ἀξιεπαινοὶ οἱ μισθοί σου, ὡς πολὺ σου καὶ ὑπερβάλλον τὸ ἀνταπόδομα παρὰ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ. μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ ἓνα σῶζειν (πῶς γὰρ οὐ; ἐπεὶ, ὡς φησιν ἡ θεία Γραφή, ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται), τὸ δὲ τοσαύτας ψυχὰς καὶ τὸ πᾶν τοῦ λαοῦ, πῶς οὐ μέγα καὶ σεβάσιμον καὶ τῆς ἄνωθεν μεγαλοδωρεᾶς ὄντως ἐπάξιον; σὺ οὖν, τὸ μέγα ὄντως καὶ πραγματικὸν ὄνομα, μετὰ τοῦ παντὸς καλοῦ εἰσελήλυθας εἰς τὰ βασίλεια καὶ σὺ τὰ ἐγκαταλείμματα τῆς δικαιοσύνης ἐάσεις διαιωνίζοντα. 8 {Συμεῶν ἡγουμένω}1 Ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπολαμβάνουσα ἡ πατρικὴ σου ἀγιωσύνη, διὰ τῶν δύο αὐτῆς ἱερογράφων ἐπιστολῶν ὠμίλησεν ἡμῖν τὰ ξενίζοντα καὶ ἐκπλήττοντα. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν γραμματηφόρων εὐδόκησεν ὁ θεός, ὑποκλιθέντος τοῦ ἡγουμένου, ἀναληφθῆναι αὐτοὺς ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτῶν μοναστηρίῳ, καλῶς τοῦτο πραξάσης τῆς θεοσεβείας σου εἰς τὸ ἀνθυπενεγκεῖν αὐτοὺς διὰ τοῦ διδακτικοῦ αὐτῆς λόγου εἰς τὰ πατρῶα καὶ πνευματικὰ σπλάγχνα· περὶ δὲ τοῦ λιποτακτήσαντος ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ ὡς ἐκ παραδείσου τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς ἐξοστρακισθέντος οὐκ οἶδ' ὅ τι εἴπωμεν, καὶ ἡμεῖς ἐωρακότες τὸν ἄνδρα τὸ πρότερον ὡς ἀληθῶς ἄμπελον θεοφύτευτον, πᾶσαν ἀληθινὴν, πᾶσαν καρποφόρον. καὶ πῶς ὅτι ἄρτι ἐλυμήνατο αὐτὴν ἕξ ἐκ δρυμοῦ καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν, στραφείσης αὐτῆς, ὡς εἶπεῖν, εἰς πικρίαν θανατικὴν; μὴ γὰρ ὅτι οὐ παραδοθεὶς τοῖς ἀτιθάσσοις θηρσὶ τῶν παθῶν, φιλοσαρκίας τε φημί καὶ φιλαρχίας, ἔστιν ἰδεῖν αὐτὸν ἄρτι τῆ τοῦ νοῦ θεωρία βιβρωσκόμενον ὑπ' αὐτῶν καὶ κατασπαρασσόμενον οἷα ἀπὸ στόματος λεόντων; τὴν ἴσην γάρ, ὡς οἶσθα, κρίνει ἀπόπτωσιν ὁ θεῖος Βασίλειος τῷ ἀλόγως ἀναχωροῦντι καὶ ἀποσχιζομένῳ πατρὸς τοῦ καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον ἐπάγγελμα ἀπορριπτομένου· διὰ τοῦτο καὶ τῆς αὐτῆς εἰσι καταδίκης ἐπὶ τῆς ἀκοινωνησίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτιμίων. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν εὐχόμεθα ὡς ἁμαρτωλοὶ ἀντωπῆσαι πάλιν πρὸς τὸ πρότερον φῶς ἐκ τῆς ἀμβλυωπαθοῦς καὶ ἐξοφωμένης αὐτοῦ ἐννοίας καὶ οἴκαδε αὐθις ἐπανιέναι πρὸς τὸν γλυκὺ πατέρα καὶ τὴν φιλότατην συνοδίαν. αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς παρακαλοῦμεν στῆναι γενναίως πρὸς τὴν κοινοβιακὴν ἄθλησιν καὶ μὴ σαλευθῆναι ἐκ τῆς τοῦ ἀσεβοῦς καταπτώσεως, μᾶλλον δὲ καὶ μᾶλλον ἐντεῦθεν ἐπιδράξασθαι γνησιωτέρας πίστεως καὶ ἀδιασπάστου συντεύξεως, τοσοῦτον μέχρις αἵματος, καθὼς οἱ θεοφόροι πατέρες διαγορεύουσιν, ἵνα τελειότητι τοῦ ὑποτακτικοῦ αὐτῶν βίου τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσωνται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς διαγνώσεως, χορεύοντες μετὰ Δοσιθεοῦ καὶ Ἀκακίου καὶ Δομετιανοῦ τῶν πάντων παναγίων, τῶν πανυπηκῶς τὴν πολιτείαν τετελειωκότων. σήμερον γάρ, καθὼς αἱ λοιπαὶ φωναὶ τῆς ὀσιότητός σου, ἀκρισία πᾶσα καὶ ἀνυποταξία, ἐπεριδομένων τῶν πάντων σχεδὸν εἶπεῖν ταῖς ἀνθρωπίναις συνηθείαις καὶ ταῖς τῶν προσεχεστέρων διακρατήσεσιν, ἐξ ἐναντίας ἐχούσαις τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ καὶ μᾶλλον αἵρουμένων τοῦ δεινός καὶ τοῦ δεινός ἡγουμένου παρατηρεῖν τὸν βίον ἢ τῶν θεσπεσίων πατέρων ἡμῶν. ἔνθεν οἱ ποιμένες, ἐξ ὧν ἐγὼ πρῶτος, ἠφρονεύσαμεν καὶ τὸν κύριον οὐκ ἐκζητοῦμεν οὐδὲ τὸ ἀμώμητον καὶ ἀκράδαντον τῆς πολιτείας ἰχνηλατοῦμεν, ἀλλ' ὡς παλαιωθέντος τοῦ θείου νόμου καὶ ἀργήσαντος τοῦ εὐαγγελίου καὶ ἀτονησάντων τῶν πνευματικῶν θεσμῶν καί, ἵνα τι εἴπω καὶ βλασφημότερον, ὡς ἀλλοιωθέντος τοῦ ἀναλλοιώτου θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἔστι πρὸς τὸ λέγειν καὶ καταιτιᾶσθαι τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς γενεάς, ἀλλοίως μὲν ἐκείνας καὶ ἀλλοίως ταύτας. Ἐγὼ δὲ ἀνταποκρίνομαι ὡς οὐ παρὰ τὸ τοῦ χρόνου διάφορον τοῦτο ὑπήχθη (οὐδὲ γὰρ ἑτερόμορφος γέγονεν ὁ οὐρανὸς οὐδὲ ἑτεροκίνητος οὐδὲ ἑτερολαμπῆς ὁ δημιουργὸς τῆς ἡμέρας φωστῆρ οὐδὲ παρὰ τὴν πρὶν τάξιν φέρεται τε καὶ διεξάγεται τὸ πᾶν· ἔστησεν γὰρ αὐτά, κατὰ

τὰ λόγια, εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται), ἀλλὰ τοῦτο συμβέβηκεν, ὧ ἀγιώτατε, κατὰ τὸ ἐνηλλαγμένον τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεως, ὀλιγορησάσης ἐκ τοῦ θεοῦ ἔρωτος καὶ περὶ τὰ πρόσυλα τὴν ἑαυτῆς ἔφεσιν ἐκδεδωκυίας καὶ οὐ θελούσης οὐδὲ αἰρουμένης τῶν εὐκλεῶν ἐφάψασθαι παραδειγμάτων οὐδὲ μεταγράψαι ἀπὸ τῆς ἀρχετύπου καὶ πατρίου θεοειδοῦς εἰκόνας, ἐκ δὲ τῶν δυσμόρφων καὶ ἀλλοκότων καὶ τερατουργημένων. διὰ τοῦτο τὰ ψυχικὰ ἰνδάλματα ἐπιφέρομεν, τὸ μὲν τι ἀνθρωπεῖου μέρους ἔχοντα, τὸ δὲ κυνός, τὸ δὲ λεοπάρδου τυχόν, τὸ δὲ ἰχθύος ἢ τινος ἄλλου τῶν ἔρπετῶν, ἀναγωγικῶς ταῦτα λαμβανούσης τῆς ὁσιότητός σου. Οἱ τὰ τοιαῦτα τοιγαροῦν ἐκ φενακισμοῦ βατταρίζοντες ἢ ῥηξάτωσαν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὰ εὐαγγέλια καὶ τὰ μαρτύρια καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Κυρίου καὶ πᾶσαν δέλτον ἀγιοπαράδοτον ἢ, τοῦτο μὴ ποιοῦντες, τὸ νηπιῶδες φρόνημα καὶ ἀλόγιστον ἀποθέμενοι, ὡς ὄντως εἰς ἄνδρα τελοῦντες τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὰ θεοπαράδοτα λόγια καὶ περιπατεῖτωσαν καὶ τοὺς ἄλλους ἐκπαιδευέτωσαν· ἢ, μηδέτερον τῶν εἰρημένων ποιοῦντες, κἂν γοῦν τὸ ἑαυτῶν ἀθέλητον καὶ ἄσωτον κατηγορησάτωσαν. ἴσως γὰρ αὐτοῖς ἔσται καιρὸς ἀνανήψεως. Φεῦ δέ μοι, πάτερ τιμιώτατε, ὅτι ἔνοχος ὢν πάντων τῶν εἰρημένων καὶ πάσης διαστροφῆς καὶ ἀνευθύτητος ὑπουργός ὡς ἐπεμβαίνειν ἄλλοις ἠρξάμην καὶ νομοθετεῖν. κλαυσάτωσαν καὶ θρηνεῖτωσαν ἐπ' ἐμοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀναίσθητοι λίθοι, κινδυνεύοντι κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ ῥήσονται τὸ ποῖμνιον τοῦ Χριστοῦ, ἀναξίως μοι παραδεδομένον. τσαυτὰ μοι προήχθη κελεύοντί σοι, ὧ θεοτίμητε, ἀνταποκριθῆναι. αὐτὸς δέ, ἐρηρυσμένος ὢν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος καὶ τῇ περιλήψει τῶν νομίμων καὶ πατρίων ἐντολῶν, ἀκίνητος μένοις καὶ ἄσαλος καὶ ἀκαταπτόητος ἐκ τῶν παρά τινων πολυτρόπως προσεπεισφρησάντων σοι, οἷα ἀνέμων ἢ τρικυμιῶν λογουδρίων, βαίνων ἐν τῇ βασιλικῇ ὁδῷ τῆς ἀκραιφνοῦς πολιτείας καὶ τὴν ἐφ' ἑκάτερα παρατρέχων ματαιολογίαν τῶν ἀνθρώπων εὐχόμενός τε ἀδιαλείπτως ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν τὰ κράτιστα.

9 {1Γελασίω μαθητῆ}1

Ὡ τέκνον μου, ἀββᾶ Γελάσιε, πῶς ποτέ σε ἐξωστράκισεν ὁ ἀρχέκακος σατανᾶς ἐκ τοῦ κοινοβιακοῦ σου παραδείσου, ὡς ποτε τὸν Ἀδὰμ ἐκ τῆς Ἐδέμ, πεισθέντα τῇ βουλῇ τοῦ ὀφιογνώμονος Ἀμμοῦν; καὶ ἄρτι αὐλίζη ἐν τόποις, οὐς οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Κύριος, ἀκανθοφορῶν καὶ ἐργαζόμενος ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. τί γὰρ καλὸν ἐξεληλυθὼς ἢ εἰργάσω ἢ ἐργάζη; τί δὲ οὐ μᾶλλον πονηρὸν καὶ ἀπευκτόν; ἐξέλιπέν σου τὸ νοερὸν φῶς τῆς ὁδηγίας, ἐσβέσθη ὁ σπινθὴρ τῆς πνευματικῆς φιλίας. οἱ φίλοι σου καὶ οἱ πλησίον (οὐ μόνον λέγω τοὺς ποθεινοὺς σου ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦ θεοῦ ἀγγέλους) ἐξ ἐναντίας σου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν, καὶ ἠγγισαν οἱ δαίμονες, ἐκζητοῦντες ἀπολέσαι σου τοὺς προειργασμένους ἀσκητικὸς καμάτους. ποῦ ποτέ σου ἢ καθαρὰ προσευχή; ποῦ ποτέ σου ἢ ἀκράδαντος ὁμολογία, ἢ φωτοποιὸς ἐξαγόρευσις, ἢ ἀγγελικὴ χοροστασία, ἢ θεομίμητος ὑπακοή, ἢ χριστοφόρος ταπεινοφροσύνη, ἐκεῖνο τὸ καλὸν καὶ τερπνόν, ὃ ἄδει ὁ ἄσματογράφος Δαυίδ, ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνοίκησίς σου τῶν ἀδελφῶν; Τούτων πάντων ἐπεὶ ἔρημος γέγονας, τέκνον μου, ἔχεις ἀντεισαχθέντα σοι τὰ ἐναντία, σκοτασμὸν νοός, ἀναληγσίαν ψυχῆς, πώρωσιν καρδιακὴν, δυσπιστίαν, ἀνελπιστίαν, ὀλιγορίαν, φόβον θανάτου, τρόμον ἀπολογίας. καὶ τί δεῖ καταλέγειν ἕνα ἕκαστον, ὅτι στένων καὶ τρέμων καίτικῶς πάντως διαβιοῖς; καὶ οὐπω λέγω τῶν σαρκικῶν παθῶν τὸν ἐσμόν, ἀναρριπίζοντά σου τὰ ἐντὸς καὶ ἀναφλέγοντα τὴν ἀμαρτίαν. διὸ δὴ, τέκνον

μου, ἐπιγνούς τὸ ἀληθές διὰ τῆς ταπεινῆς μου ἐπιστολῆς καὶ ἀναβλέψας πρὸς τὸ φῶς καὶ κατανυχθεὶς θεϊκῶς καὶ πληγεὶς φιλικῶς καὶ ἀναπολήσας καὶ ἀναγνωρίσας ὅθεν καὶ ἐξέπεσας καὶ ἐν ποίοις ἦς δεινοῖς καὶ ποῦ παροικεῖς, ὡς εἶπεῖν, μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ, ἀνάσφηλον καὶ ἀναπήδησον καὶ ἀνεγέρθητι καὶ ἀνανεώθητι καὶ ἀναθερμάνθητι καὶ μὴ ὥραν, μὴ ἡμέραν, μὴ ἑβδομάδα, ἀλλὰ θάττον χαίρειν πᾶσιν εἰπὼν ἦκε ἔρρωμένως καὶ ἀνευδοιάστως πρὸς με τὸν δύστηνόν σου πατέρα καὶ πρὸς τὴν καλὴν σου ἀδελφότητα καὶ πρὸς τὸν μέγαν πατέρα μου καὶ πατέρα σου. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐβουλόμην μὲν, ἠνίκα ἔμαθον ὅτι αὐτόθι ἐξεπελάσθης, καὶ ἀδελφὸν πέμψαι σὺν τοῖς γράμμασιν, ἵνα σε ἀναρρύσῃται· ἐπεὶ δὲ ὁ γραμματηφόρος καὶ πρεσβύτερος ἐβεβαίωσατό με πάντως ἐκ μόνων τῶν γραμμάτων ἦκειν σε, διὰ τοῦτο ἤρκεσθην τῇ ἐπιστολῇ. καὶ δὴ πάντως, τέκνον μου, καθὼς εἴρηται, οὐ μόνον ἐγὼ ὁ τάλας καὶ ὁ πατήρ μου, ἀλλὰ καὶ οἱ δεσπότες ἡμῶν, ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Θεολόγος, ἐγκελεύονται σοὶ τάχιστα ἀποκινήσαι, πρὶν ἀπροσδοκῆτου θανάτου καταλάβῃ τέλος. εἰ δ' ἔτι, ὅς οὐχ ὑπολαμβάνω, σκληρυνόμενος σκληρυνθῆς καὶ αὐθαδιάσεις, γίνωσκε ἀκοινωνητόν σε εἶναι καὶ ἐκ πάντων τῶν ἀγίων καὶ ἐξ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἕως ἂν ὄψῃ τὸ πρόσωπον ἡμῶν. εἰ δὲ ἀποκινήσεις, καθὼς ἐνετειλάμεθα, ἤδη ἐρχόμενος λελυμένος εἶ καὶ τῶν θείων δώρων καὶ τῶν ἄλλων βρωμάτων.

10 {1Νικολάω μαθητῆ}1

Ἐπειδὴ εὐδοκία θεοῦ προεβιβάσθης, τέκνον πνευματικὸν Νικόλαε, εἰς τὸ τῆς ἡγουμενείας ἀξίωμα, δέον παραφυλάξαι σε πάντα τὰ ἐντεταλμένα σοὶ ἐν τῷ παρόντι γραμματίῳ. οὐ διαλλάξεις οὖν ὄνπερ παρέλαβες τύπον καὶ κανόνα παρὰ τῆς πνευματικῆς σου μονῆς ἐν ἅπασιν ἄνευ ἀνάγκης. οὐ κτήσῃ τι τοῦ κόσμου τούτου οὐδὲ ἀποθησαυρίσεις ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἐνὸς ἀργυρίου. οὐ διαμερίσεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν σου ἐν σχέσει καὶ φροντίδι παρὰ τοὺς πεπιστευμένους σοὶ ὑπὸ θεοῦ καὶ γενομένους σοὶ πνευματικῶς υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς οὔτε εἰς τοὺς ποτὲ ἰδίους κατὰ σάρκα ἢ συγγενεῖς ἢ φίλους ἢ συνεταίρους. οὐ χρήσῃ τοῖς τῆς οἰκείας σου μονῆς οὔτε ζῶν οὔτε μετὰ θάνατον ἐλεημονητικῶς ἢ κληρονομικῶς εἰς τοὺς ποτὲ προειρημένους ἰδίους καὶ φίλους (οὐ γὰρ ἐκ τοῦ κόσμου εἶ, ἵνα μετέχης τῶν ἐκ τοῦ κόσμου, πλὴν εἰ μὴ που μετάβοιέν τινες ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς τάγμα) καὶ οὕτω φροντίσεις κατὰ μίμησιν τῶν ἀγίων πατέρων. οὐ κτήσῃ δοῦλον οὔτε εἰς οἰκείαν χρεῖαν οὔτε εἰς ἣν ἐπιστεύθης μονὴν οὔτε εἰς ἀγροὺς σου τὸν κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώρηται. σοὶ δὲ χρεῶν ἑαυτὸν παρασχεῖν τοῖς ὁμοψύχοις σου ἀδελφοῖς δοῦλον τῇ προθέσει, κἂν τῇ ἔξω ἐπιφανείᾳ ὡς δεσπότης λογίζῃ καὶ διδάσκαλος. οὐ σχοίης ζῶν τῶν ἐκ τοῦ θήλεος γένους εἰς χρεῖαν ὑπουργικὴν, ὃ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξάμενος, οὔτε ἐν τῇ μονῇ οὔτε ἐν τοῖς ἀγροῖς, καθὼς οὐδεὶς τῶν ὁσίων καὶ ἀγίων πατέρων ἡμῶν ἐχρήσατο οὔτε ἡ φύσις αὐτῆ ἐπιτρέπει. οὐκ ἐποχοῦμενος ἔση ἵπποις καὶ ἡμιόνοις ἄνευ ἀνάγκης, ἀλλὰ χριστομιμήτως πεζοπορήσεις· εἰ δ' οὖν, πῶλός σοι τὸ ὑποζύγιον ἔσται. παραφυλάξεις πάντως τὸ τὰ πάντα τὰ ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι καὶ ἀμέριστα καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθ' ἕκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν μέχρι καὶ ραφίδος· σοῦ δὲ καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, μὴ τί γε ἄλλο, ἔστωσαν διαμεμερισμένα ἐν ἰσότητι ἀγάπης πᾶσι τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις καὶ ἀδελφοῖς. οὐκ ἐξουσιάσεις ἐπὶ τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς σου καὶ τέκνοις μου οὔτε πρὸς ἀρχὴν οὔτε πρὸς χειροτονίαν πράξαι τι πάρεξ τῆς πατρικῆς σου ἐντάλσεως. οὐ σχοίης μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας ἢ συντεκνίας, ὃ φυγὰς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ

γάμου· οὐ γὰρ εὐρῆται ἐν τοῖς πατράσιν, εἰ δὲ καὶ εὐρῆται, σπανιάκις, καὶ τοῦτο οὐ νόμος. Οὐ συνεστιαθῆς μετὰ γυναικὸς πλὴν τῆς κατὰ σάρκα μητρὸς καὶ ἀδελφῆς, οὐκ οἶδα εἰ μή τις βία καὶ ἀνάγκη καλοίη, καθὼς παρακελεύονται οἱ ἅγιοι πατέρες. Οὐ σχοίης τὸ πολυπρόοδον καὶ πολυγύρευτον ἄνευ ἀνάγκης ἐγκαταλιμπάνων τὸ οἰκεῖον ποίμνιον, ὅπου γε καὶ ἐγκαθημένου σου μόλις διασώζονται τὰ πολυτροπώτατα καὶ πολυδιεξόδευτα λογικὰ πρόβατα. Παραφυλάξεις πάντως τὸ ποιεῖσθαι τρισσάκις τὴν κατήχησιν τῇ ἐβδομάδι καὶ καθ' ἑσπέραν, ἐπειδὴ πατροπαράδοτον τοῦτο καὶ σωτήριον. Οὐ δοίης ὅπερ λέγουσι μικρὸν σχῆμα, ἔπειτα μετὰ χρόνους ἕτερον ὡς μέγα· ἐν γὰρ τὸ σχῆμα ὡσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι πατέρες ἐχρήσαντο. Οὐ παραβῆς τοὺς νόμους καὶ κανόνας τῶν πατέρων, πρό γε πάντων τοῦ ἀγίου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, ἀλλὰ πᾶν ὃ τι ἂν ποιῆς ἢ λέγῃς ὡς μαρτυρίαν ἔχων ἐκ τῶν Γραφῶν πράξεις ἢ ὡς ἐκ πατρικῆς σου συνηθείας, ἄνευ παραβάσεως ἐντολῆς θεοῦ. Οὐ καταλείψεις τὸ ποίμνιόν σου καὶ εἰς ἕτερον μετάβους ἢ πρὸς μείζονα ἀξίαν ἐπαναδράμοις ἄνευ πατρικῆς σου διαγνώσεως. Οὐ φιλιάσεις μετὰ κανονικῆς οὐδὲ παραβάλης ἐν γυναικείῳ σεμνείῳ οὐδὲ κατὰ μόνας ὁμιλήσεις μοναζούσῃ ἢ κοσμικῇ, εἰ μή που ἀνάγκη ἔλκοι, καὶ τότε δύο παρόντων ἐξ ἑκατέρου μέρους προσώπων· τὸ γὰρ ἓν, ὡς φησιν, εὐεπηρεάστον. Οὐκ ἀνοίξεις τὴν θύραν τῆς ποίμνης ἐπὶ εἰσόδῳ παντοίας γυναικὸς ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης· εἰ δὲ δυνατὸς εἶ ἀσυμφανῶς δέχεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἀπόβλητον. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ καταγώγιον ἢ τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις, οἶκον κοσμικόν, ἐν ᾧ εἰσι γυναῖκες, ἐπὶ συχνῶ παραβάλλων, ἀλλ' ἐκλέξῃ εἰς ἀνδρῶν εὐλαβῶν τὰς παροδικὰς καὶ ἀναγκαίαις χρεῖας ποιεῖσθαι. Οὐ κτήσῃ μαθητὴν εἰς τὸ κελλίον σου μεράκιον προσπαθῶς, ἀλλ' ἐκ προσώπου ἀνυπόπτου καὶ ἐκ διαφόρων ἀδελφῶν τὴν ὑπουργίαν σου ποιήσεις. Οὐ κτήσῃ ἱματισμὸν ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον ἄνευ τοῦ ἱερατικοῦ, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς πατρομιμήτως καὶ ἐνδύσῃ καὶ ὑποδήσῃ. Οὐκ ἔσῃ ἀβροδίαιτος οὔτε ἐν τῇ οἰκείᾳ σου δαπάνῃ οὔτε ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τῶν ξένων· τοῦτο γὰρ τῆς μερίδος τῶν ἀπολαυστικῶν τοῦ παρόντος βίου. Οὐ θησαυρίσεις χρυσίον ἐν τῇ μονῇ σου, ἀλλὰ τὸ κατὰ περίσσειαν ἐπὶ παντὸς εἶδους μεταδοίης τοῖς πενομένοις ἐν ἀνοίξει τῆς αὐλῆς σου καθὼς καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες. οὐ κρατήσεις τόπον ἠσφαλισμένον καὶ τὴν οἰκονομικὴν φροντίδα, ἀλλ' ἔστω σοι πᾶσα ἡ φροντίς ἀνήκουσα περὶ τῶν ψυχῶν· τὸ δὲ χρυσίον καὶ τὰ κατὰ χρεῖαν ἐγχειρίσεις τῷ οἰκονόμῳ, τῷ κελλαρίτῃ καὶ ὡς ἐπιβάλλει ἐν ἐκάστη διακονίᾳ, σοῦ προδήλως πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος καὶ μεταφέροντος ὡς ἂν βούλη ἐκάστην διακονίαν ἐν τῷ τυχόντι προσώπῳ καὶ ἀπολαμβάνοντος τὸν λόγον ἐκάστης διοικήσεως καθὸ ἐντέλλῃ. οὐ ποιήσεις τι ἢ πράξεις κατ' οἰκείαν γνώμην ἐν παντὶ πράγματι οὔτε ἐν προόδῳ οὔτε ἐν πράσει καὶ ἀγορασίᾳ οὔτε ἐν δοχῇ ἢ ἐν ἀποκρίσει ἀδελφοῦ οὔτε ἐν ὑπαλλαγῇ διακονίας οὔτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν σωματικῶν, ἀλλ' οὖν οὐδὲ ἐν τοῖς ψυχικοῖς σφάλμασιν, ἄνευ βουλῆς προεχόντων ἐν γνώσει καὶ εὐλαβείᾳ, ἐνὸς ἢ δύο ἢ καὶ τριῶν ἢ καὶ πλειόνων κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν, ὡσπερ ἐντέταλται πατρικῶς. ταῦτα πάντα καὶ ὅσα ἕτερα παρέλαβες φυλάξεις καὶ φρουρήσεις, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ κατευοδούμενος ἐν Κυρίῳ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπειή καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν.

11 {1'Αναστασίῳ ἐπισκόπῳ Κνωσίας}1

Τί σοι γέρονεν, ὦ ἱερώτατε πάτερ, καὶ τί τοσοῦτον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν παραίτησιν ἔτι παραβιάζῃ, ὥστε παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ περιπαθοῦς λόγον εἰληφέναι ὠφελείας; ἔγωγε μᾶλλον ἔχω χρεῖαν ὑπὸ σοῦ φωτισθῆναι, ὁ καὶ τῇ τάξει

δεύτερος καὶ τῷ βίῳ ἐσκοτισμένος, οὐ τὰ περὶ ἐπισκοπῆς ὀφειλόμενα (φεῦ γὰρ τῆς ἐμῆς ἀνικανίας), ἀλλὰ τὰ περὶ μοναχικῆς εἵτουν ἡγουμενικῆς καταστάσεως, τὸ πῶς ἄρα ἀφηγησάμενος κατὰ λόγον τὸ ἐμπιστευθέν μοι ἀναξίως ποίμνιον εὐροίμι θεὸν ἴλεω ἐν ἡμέρᾳ τῆς φρικτῆς ἀπολογίας μου. Ἄλλὰ τοῦτο πέπονθας πάντως ἐξ ἄκρας μετριοφροσύνης· ἐκπειράζειν γάρ μου τὴν ἀπαιδευσίαν οὐ θέμις με ὑπονοεῖν τὴν ἀρχιερωσύνην σου. ἐγὼ τοίνυν δέδοικα τὰ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, ὡς ἱερὰ κεφαλή, καὶ ἰλιγγίῳ περὶ τὴν ψυχικὴν κυβέρνησιν τῷ ὄντι, πῶς δὴ οὖν ἐκ τῆς πολυταράχου καὶ ἀεικυμάντου νοητῆς θαλάσσης ἀποσώσασιμι τὸ ἐγχειρισθέν μοι τοῦτο βραχύτατον καὶ λογικὸν πλοιάριον εἰς λιμένα σωτηρίας· ὅτι πρὸς τοῦτο καὶ πολιτείας ἀκραιφνοῦς χρεῖα καὶ γνώσεως ἰκανῆς ἐπιτυχία, ἴν', ὡς ἐν δυσὶν αὐχῆσι πηδαλιουχῶν, γρηγόρως καὶ ἐπιστημόνως ἀκαταβάπτιστον τοῖς ὕδασι τῆς ἀμαρτίας ἐμαυτὸν τε καὶ τοὺς ἐπομένους μοι διαφυλάττω. Αὕτη τοίνυν ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῦ ταλαιπώρου. ἐπεὶ δὲ τὸ τῆς ὀσιότητός σου κέλευμα οὐκ ἀκίνδυνον πάντη καταλιπεῖν, εἰ καὶ ὑπὲρ δυνάμιν μου, ἀνυπήκοον, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου μου πατρὸς τὴν ἐπιταγὴν δεξάμενος, πεποιθὼς τῇ ἀμφοτέρων εὐπειθείᾳ τοῦτό σοι, ὦ θεϊότατε πάτερ, ἐν εἴδει ὑπομνήσεως ἐπιφθέγγομαι, ὅτι μείζον κατὰ πολὺ καὶ ὑπερβάλλον τὸ πλοῖον τῆς σῆς τελειότητος πρὸς τὸ ἐμὸν νηάριον (φημί δὴ τὸ ἐπισκοπικὸν ὕψωμα πρὸς τὸ ἡγουμενικὸν ἀξίωμα) καὶ τοσοῦτον, ὅσῳπερ ἂν καὶ πλειόνων ἄρχειν ἠξιώθης, καὶ ταῦτα οὐχ ἐκόντων ἴσως οὐδὲ ὁμογνωμόνων οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἀξίας, ἀλλὰ καὶ ἀρρένων καὶ θηλείων, μοναστῶν τε καὶ μιγάδων, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, γημώντων τε καὶ ἀγάμων, δούλων τε καὶ ἐλευθέρων, ὀρφανῶν τε καὶ χηρευόντων, πλουσίων τε καὶ πενήτων, δυναστευόντων τε καὶ καταπονουμένων, χρεωφειλετῶν τε καὶ δανειστῶν, ἀβροδαιτούντων τε καὶ λιμοκτονουμένων, πολυκτημόνων τε καὶ ἀνεσθῆτων, μαλακοφορούντων τε καὶ ῥακοδυτούντων. ταῦτα γὰρ καὶ πλείω τούτων οὐκ ἐπιφαίνεται τῷ ἡμετέρῳ βίῳ, ὃ δὲ σὸς ἐμπέπλησται. καὶ οὐδὲ πᾶς ὁ λαὸς σου ὑπὸ μιᾶς φροντίδος δεδιόκηται οὐδὲ πάντων τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὀνόματα οἴσθα οὐδὲ ἐκάστου τὰς μεθόδους τῆς ζωῆς διαγιγνώσκεις, ἀλλὰ ἄλλοι ἄλλως κατὰ πολὺ τὸ διάφορον ἔχουσιν· οἱ μὲν γὰρ ἴσως γεωπονοῦσιν, οἱ δὲ ναυτίλλουσιν, οἱ δὲ ποιμενεύουσιν, οἱ δὲ ἀπρακτοῦσιν, οἱ δὲ πρακτορεύονται, καὶ πολὺς ὁ λόγος τῆς ἐφ' ἐκάστῳ ὀρωμένης ἐργασίας. Ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσιν ὅσος καὶ ὀπηλίκος ὁ κόπος, καθὰ λογιζομαι ὁ ἀλόγιστος, ὅσος ὁ ἰδρώς, ὁ ἀγών, ὁ δρόμος, ἡ εὐτονία, ἡ φροντίς, ἡ μέριμνα, ἡ ἔκτηξις τῆς σαρκός, ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς, ἡ τῆς διανοίας κατακοπή. ὡσπερ οὖν ὁ ἀπευθύνων τὴν ναῦν ἐν μεγάλῃ ζάλῃ καὶ καταιγίδι θαλάσσης ὄλος νήφων ἐστὶ καὶ ἀπερίτρεπτος, ἀνύστακτον ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν (οὐδὲ γὰρ εἰς βραχὺν φέρει κίνδυνον τὸ μικρῶς πῶς παρεμπεσεῖν ἀπειρίαν καὶ ἀμέλειαν), οὕτω πολλῷ μᾶλλον ὁ κυβερνήτης τῶν ψυχῶν ἀγωνιστικώτερον καὶ ἀκριβέστερον ὀφείλει εἰδέναί τι τῆς προστασίας ἔργον, ἵνα μὴ ὑποβρύχιος γένηται τῷ βυθῷ τῆς ἀπωλείας. διὰ ταῦτα, ὡς οἶμαι, ἀγιώτατε, ἐβόα ὁ μέγας ἀπόστολος τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; καὶ πάλιν ὅτι ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος, ἀλλ' ἔννομος Χριστοῦ. τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω. ἰδοὺ οὕτως καὶ οἱ κατ' αὐτὸν κανόνες καὶ ὅροι ἐπισκοπῆς καθάπερ καὶ αὐτοὶ οἱ θεσπέσιοι πατέρες ἡμῶν διαγορεύουσιν. Λοιπὸν ἀναγνοὺς καὶ διαγνοὺς τὰ τῶν ἀγίων καὶ ἐπὶ χεῖρας ἔχων τὰ θεοπαράδοτα λόγια, τί πρὸς ἐμοῦ τοῦ τάλανος τοιοῦτόν τι ἐπιζητεῖς; ἐγὼ δοκῶ τὸν ἐπίσκοπον εἶναι ἔφορον καὶ ὑπεύθυνον τῆς ἐπὶ πᾶσι τῶν ἀρχομένων γενομένης διαπράξεως, ἄγγελον ἀσίγητον, τὰ τοῦ θεοῦ δικαιώματα κηρῦσσοντα, ὄμμα ἀκοίμητον τὰς ἐκάστου ὁδοὺς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξαγομένων ἐπιβλεπόμενον,

μίμημα Χριστοῦ, εἰς ὃν οἱ ἐπόμενοι προσέχοντες τὴν ἑαυτῶν ζωὴν εὐαγγελικῶς χαρακτηρίζουσιν, φωστῆρα ἀειλαμπῆ τοῖς ἐξ ἀγνοίας καὶ ἁμαρτίας νυκτομαχοῦσιν γνωριζόμενον, τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας ἐπομβρίζοντα τοῖς διψῶσι τὰ σωτήρια, οἰκονόμον μέγιστον, τὸν ἐκάστου βίον λογοθετεῖσθαι μέλλοντα ἐν καιρῷ ἀνταποδόσεως. οὔτε οὖν μεῖζόν τι τῆς πρὸς θεὸν ἐγγύτητος καὶ ἀγάπης οὔτ' ἂν εὐμισθότερον ὡς ἡ τηλικαύτη ἐπιστασία (καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν κορυφαῖον ἀπόστολον, εἰ φιλεῖς με, Πέτρε, πλεῖον τούτων, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου) οὔτε ἐπικινδυνότερον καὶ ὀλεθριώτερον τοῖς ἀναξίως ταύτην ἀσπαζομένοις. Ἄλλ' αὐτὸς εὖ οἶδα, πατέρων ἄριστε, ὅτι ὡς ἀγαθὸς ποιμὴν τὴν ψυχὴν σου ἀεὶ θεικῶς εἶ ὑπὲρ τῶν σῶν προβάτων, προκινδυνεύων ὑπὲρ ἑνὸς ἐκάστου, μὴ πτοούμενος ἀπειλὰς ἀνθρωπίνης, μὴ ὑποστελλόμενος τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐξ ἐναντίας τῶν ἀντιδιατιθεμένων, τὸ τοῦ μόνου βασιλέως θέλημα ἀποθεραπεύων· πρὸς τούτοις ἐλέγχων μετὰ παρησίας, ἐπιτιμῶν μετὰ συμπαθείας, εἰρηνεύων καὶ καταλλάσων τοὺς δισταμένους, ἀφορίζων μετὰ εὐκρισίας τὸ βέβηλον ἀπὸ τοῦ ὀσίου, τὸ ὑγιὲς ἀπὸ τοῦ νενοσηκότος, ὡς ἂν μὴ μεταδοίη τῆς οἰκείας ἀρρωστίας τὸ πλησιάζον, τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφων, τὸ ἡσθητικὸς ἐνισχύων, τὸ συντετριμμένον καταδεσμεύων. Ὡς πολὺ σου ὄντως τὸ ἔργον· ἡγουμένων ἐπίσκεψις, κελλιωτῶν ἐπίκρισις, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων χειροτόνησις καὶ βίου τούτων πάντων ἐπιτήρησις, χηρῶν προστασία, ὄρφανῶν ἐπικουρία, καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἀδικουμένων ὑπερμάχησις καὶ μέντοι καὶ ὑπεροχῆς διατήρησις. ἐπειδὴ ὅταν μηδὲν ἢ τὸ βλάπτον καὶ κωλύον εἰς θεοσέβειαν, ὑποτάσσεσθαι καὶ ἡμᾶς πάσῃ ἀρχῇ καὶ ἐξουσίᾳ προσήκει καὶ φιλιάζειν, εἰ δυνατόν, πρὸς ἅπαντας διὰ τῆς εὐμεταδότου καὶ φιλοφρόνου δεξιώσεως καὶ προεπιδόσεως. ἀπειὴ γὰρ περὶ τῆς μακαριότητός σου τὰ τῆς ἐναντίας μερίδος τῶν κακῶν ποιμένων διαγορεύειν, οἷον τῶν αἰσχροκερδῶς ποιμαίνοντων τὸ ποίμνιον, τῶν εἰς ἀφορμὴν βίου λογιζομένων τοιαύτην ἀξίαν καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάπαυσιν καὶ εἰς ἐπιθυμίας ἀπόλαυσιν, εἰς κατάσχεσίν τε πλούτου τοῦ ρέοντος καὶ εἰς κτήσιν πλέθρων γῆς τόσων καὶ τόσων, ἀγέλης τε ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων πληθῆος, καὶ διὰ τοῦτο ἀνθρωπίνως καὶ οὐ θεϊκῶς ἐπιπηδῶντων τῷ ὕψει τῆς προστασίας εἰς τὸ αἴρειν τὴν ὄφρυν κατὰ τῶν ὑποδεεστέρων καὶ προκαθέζεσθαι σοβαρῶς κατὰ τῶν ὑπερτίμων. καὶ ἐῷ λέγειν περὶ τῶν διαμαχομένων ἴσα καὶ τῶν δεκανικῶν ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων πραγμάτων καὶ οὐκ ἀνθισταμένων ὑπὲρ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἢ, τὸ πολὺ χεῖρον τούτων, περὶ τῶν ὑποσπώντων καὶ ὑπωπιαζόντων τὰ τῶν ὑποχειρίων κάκ τούτου συναθροιζόντων δύναμιν καὶ περιουσιασμόν. οἷς γὰρ μᾶλλον ἔδει χεῖρα ὀρέγειν πενομένοις, τούτους κατὰ μικρὸν ἐκθλίβειν οὐ παραιτούμενοι, τίνι ὁμοιωθήσονται; Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ ἄρα καὶ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτῶν; οἷς, φησίν, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἡ τοῦ θεοῦ πνεύματος χάρις; ἢ Σίμωνι τῷ μάγῳ καὶ Ἰούδα τῷ προδότῃ καὶ Γιεζῆ τῷ φιλαργύρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πλουσίοις τοῦ αἰῶνος τούτου; ἐκείνων δὲ λέγω, τῶν τὸ παρὸν μόνον ὅπως αὐτοῖς εὖ ἔξει σκοπούντων καὶ σάρκα θεραπευόντων καὶ τῷ χρυσῷ τῇ καρδίᾳ προστιθεμένων καὶ τοῦτον ἴσως τοκίζόντων ἢ ἐπὶ πλεονασμῷ διανειμόντων τοῖς ἐνδεέσιν καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα θελήματα κατακρατούντων καὶ προσπαθῶς τοῖς οὐκ ἀξίοις ἢ τοῖς ἀγχιστεύουσι χρωμένων. οἵτινες ὄλην φροντίδα κέκτηνται τάχα ἐπὶ τοῦ σπεῖραι πολλὰ καὶ ἀμήσασθαι καὶ ἐπὶ τοῦ φυτεῦσαι τοσαῦτα καὶ καρπώσασθαι καὶ ἐπὶ τοῦ προσθεῖναι καὶ πληθύναι βουκόλια ἢ ποίμνια, ὥσπερ τινὲς γεωργοὶ καιροσκοποῦντες καὶ καταπραγματευόμενοι τὰς ἐνδείας πρὸς τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν ταῦτα καὶ ἐκεῖνα, πραγματευτικῶς καὶ ἐμπορικῶς οἰονεὶ πολιτεύομενοι, ἀλλ' οὐκ ἐπισκοπικῶς καὶ ἱερατικῶς, πρὸς τὸ μόνον πτερῶσαι ψυχὴν καὶ ἀρπάσαι κόσμου καὶ δοῦναι θεῷ καὶ

ὄλον τὸ ποῖμνιον διασώσασθαι ἐκ θανάτου ἀμαρτίας, καὶ οὕτως κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῆς παρουσίας ζωῆς δι' οἰκονόμων καὶ ἐπιτρόπων πορίζεσθαι. Ἄλλ' οὐαί μοι, ὅτι ἐμαυτῷ ταῦτα κατέλεξα, ἐκ τῶν οἰκείων παθῶν τὰ οὐκ ὄντα τοῖς ἄλλοις διαγραφόμενος. σὺ δέ, ὦ πανσεβάσμιε πάτερ, καθαρὸς ὢν ἀπὸ τῶν τοιούτων, ταῖς ἱεραῖς εὐχαῖς τοὺς νοητοὺς λύκους ἀποσοβοίης ἐκ τῆς χριστοσφραγίστου ἐπαύλεώς σου, εὖ οἶδ' ὅτι, καὶ ταῦτα ἄγοις καὶ διεξάγοις εἰς τὰ χωρία τῶν ἀρετῶν, ἐκτρέφων καὶ λιπαίνων τῇ πόσῃ τῆς ἐμμελοῦς σου διδασκαλίας καὶ τῷ ὕδατι τῆς καθαρᾶς πίστεώς σου, καὶ ἐκάστοτε προσάγοις θύματα δεκτὰ ταῖς λογικαῖς σου καὶ ἡγνισμέναις τῷ θεῷ λατρείαις. ἀλλὰ ταῖς ἱκετηρίαις προφθάνων ποιμαίνουσι κάμει τὸν τληπαθέστατον καὶ πολυαμάρτητον, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ. καὶ σύγγνωθι, εἴ τι ὠφλησα γέλωτά σοι ἀμαθίας μου· πλὴν ὅτι οὐχ ἐκῶν, ἀλλ' ἐκβιασθεὶς ὑπὸ τῆς ἱεραῆς σου καὶ πνευματικῆς ἀγάπης, μᾶλλον δὲ κελεύσεως, καθῆκα ἐμαυτὸν εἰς τοῦτο, οὐ πρὸς ὄνησίν σου τινα φθεγξάμενος, ἀλλὰ πρὸς ἔνδειξιν, ὡς εἴρηται, ὑπακοῆς ἀνυποκρίτου σου. Ἐρρωσο ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος ἡμῶν τῶν μόνων ἀμαρτωλῶν, τὰ πάντα ὀσιώτατε πάτερ.

12 {1Θωμᾶ δισπᾶτῳ}1

Ποία πρόσρησις ἢ τίς λόγος παρακλήσεως εὐρεθείη πρὸς ἡμῶν τῷ ταπεινῶν τῇ σῇ κυριότητι πρὸς τὰ ἐνόντα αὐτῇ λυπηρά, ὧ δέσποτα; ἐξενώθης τῆς ἐνεγκαμένης σε καὶ θρεψάσης πόλεως, ἀπεστερήθης τῆς μεγίστης ἐστίας, ἀπεγυμνώθης τῆς λαμπρᾶς ἀξίας, προσθήσω δὲ καὶ τῆς ὑπάρξεως, ἀποδιέστης τῶν φίλων, τῶν συνήθων, τῶν φιλτάτων σου τέκνων, ὑπερωρίσθης ὧδε κάκεῖσε· τὰ δὲ τῆς ὑπερορίας ὅσα εἰς κακοπάθειαν τῷ ἀήθει σου σώματι, ἔνδεια βρωμάτων, πομάτων, λοετρῶν, ἐρημία ὀμιλούντων, εὐπορία προσεπεμβαινόντων, προσπλησόντων. οἱ γὰρ ποτε εὐγνώμονες νῦν ἴσως ἀγνώμονες καὶ οἱ φίλοι καὶ γνώριμοι τετράφθωσαν τὰ πρόσωπα, ἢ ἐγγύθεν ἢ μακρόθεν ὄντες, ἀπὸ τοῦ γνωρίζειν καὶ φιλεῖν καὶ κήδεσθαι. φροντίς ἐπὶ τούτοις τῶν ἔτι ἐπιλελειμμένων ὑπηρετῶν δούλων, καὶ πρό γε τούτων τῶν καλλίστων παιδῶν· καὶ τὸ δύνασθαι οὐ πρόσεστι. καὶ ἐπὶ τούτοις καθέξῃ πρὸ τοῦ ἄστεος, οἷον ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνός ποτε ἀπαγόμενος εἰς Ἀσσυρίους Ἰσραήλ· ἐν ᾧ, φησίν, ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τὴν Σιών. Στεναγμοῦ τοίνυν καὶ κατηφείας καὶ δακρύων τὰ σά. ἀλλ' ἐπεὶ πρόσεστί σοι γνώσεως χάρισμα καὶ φρονήσεως δώρημα, οὐ πάντως καταπίπτειν οἰόμεθά σε ἐν τούτοις, εἰδότα ὅτι πειρατήριον ὁ βίος ἀνθρώπου, κατὰ τὸν ἀοίδιμον Ἰώβ, ὃς ὅσα πέπονθεν οὐκ ἀγνοεῖ σου ἢ πολυπειρία οὐδὲ τὴν ἄλλην ἄστατον φορὰν τῆς παραυτίκα ζωῆς, ἄλλοτε ἄλλως ἐχούσης κατὰ πᾶσαν σχεδὸν ἡμέραν τε καὶ ὥραν· ῥοῆ γὰρ καὶ ἀπορροῆ ἔοικεν, ἀνθεσί τε καὶ ὄνειρασι καὶ οἷσιν ἄλλοις, κατὰ τὰς θείας φωνὰς τῶν ἁγίων. ἀναλογιζέσθω γὰρ σου ἡ τιμία ψυχὴ, πόσα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς ἀπαγωγῆς πέπρακται, τῶν μὲν ἀποπεπτωκότων, τῶν δὲ ἀνυψωθέντων, ἄλλων τεθνηκότων, ἐτέρων εὐπραγησάντων, ἄλλων δυστυχησάντων. καὶ οὐδεμία στάσις ἐν τῷ ἀστάτῳ καὶ εὐκινήτῳ δρόμῳ τοῦ βίου ἡμῶν. Ἐκεῖνο τε πάλιν ἀληθὲς ὄν, ὅτι πάντες ἄνθρωποι ἐν ἐξορίᾳ ἐσμέν, κατὰ τὸ ἀποικισθῆναι ἡμᾶς διὰ τοῦ πρωτοπλάστου ἐκ τοῦ παραδείσου, ὡς ὁ λόγος, καὶ εἰς τόδε τὸ θανατηφόρον χωρίον ἐναυλίζεσθαι, ἕως ἂν τὸ ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου ἄδωμεν, μεταβαίνοντες ἐκ παροικίας εἰς ἐλευθερίαν. ὥστε οὐδὲ ἐξορίζειν δύναιντ' ἂν ἄνθρωποι τοὺς ὁμογενεῖς, κατὰ τὸ ἀκριβὲς τοῦ λόγου, ἐξόριστοι ὄντες καὶ οὗτοι. ἐπεὶ πάντες πάροικοι καὶ παρεπίδημοι περιγεγράμμεθα. Εἴ τι

τοιούτον φάρμακόν σοι παρηγορίας, παραμύθιον παρακλήσεως, αίτουµεν, άντιβολούµεν είς τό ένεγκείν μακροθύµως τὰ συμβάντα, εύχαρίστως τὰ λυπηρά, όπερ πεπέισµεθα έσχηκέναι σε. έπει πόθεν άλλοθεν οίσοµεν τήν έπιφοράν; είτα ότι κάντεϋθεν τὰ μεγάλα κερδανούµεν, δι' άπραξίας εύπραξίαν τήν µείζονα, διά πενίας πλούτον τόν άμετάπτωτον, δι' άδοξίας δόξαν τήν άκήρατον. και τάχα παρακληθήσονται και αύτοί οί κρατούντες εύσεβεΐς ήµών βασιλεΐς όψέ ποτε έπαναγαγεΐν σε είς τὰ οΐκοι και άποδοϋναι τὰ δέοντα. Ίσµεν γάρ αύτών τό φιλόανθρωπον και εύμετάµελον, ώπερ κιχρώνται µε γάλως έπί τοΐς τοιούτοις. έως δ' άν έπιμένης, παρακαλέσαι σε κύριος ό θεός παρακλήσει ύποµονητικη και εύχαριστηριώ, αλλά και πείσειεν αύτούς τοϋς κρατούντας τό προειρηµένον ήµϊν πράξαι έπί σοι και άποδοϋναί σε τόν περιπόθητον τοΐς φιλοϋσι σε.

13 {1Είς τήν διακονίαν τών άπρονοητών}1

Ότι κατ' εικόνα θεοϋ και όµοίωσιν ό άνθρωπος έκτισται, αναγκαΐον τή ανθρωπίνη φύσει, καθόσον έφικτόν, ως εΐκόνι τὰ τοϋ άρχετύπου μιμήµατα έν έαυτή περιφέρειν. έπει οϋν τό θεΐον έπί πάντα διήκει τήν τής οικείας αγαθότητος πρόνοιαν, δίκαιον αν είη εκµιµείσθαι τό ανθρωπινον τήν τής άρρήτου σοφίας προνοητικήν ως δυνατόν διοΐκησιν. όθεν και ήµείς οί ταπεινοί και έλάχιστοι, εύλαβώς είς τό θεΐον άπιδόντες και πρός τό όμόφυλον τήν αγαπητικήν διάθεσιν αναλαβόντες, καθήκαµεν έαυτούς είς τόδε τό εύσεβές σύστημα, καθώς ύποτέτακται, πρόνοιαν ποιούµενοι τών άπρονοητών σκηνωμάτων, είτουν νενεκρωµένων και εκ πενίας ή εκ ξενιτεΐας μη έχόντων πώς εκκοµίζεσθαι και ένθάπτεσθαι έν ταύτη τή βασιλευούση τών πόλεων. Τω τοίνυν θεΐω τούτω τύπω έπερειδόμενοι εκάστω τε ένιαυτῶ εκ τών προσόντων παρά θεῶ δωρεών, ό καθεις ως έχει δυνάµεως, καταβολήν ποιούµενοι πρός τε άγορασίαν ένταφίων και [τὰ] τών είς ταφήν άλλων συντελούντων, διορίζοµεν έν Κυρίω τάδε, τούτων µηνυοµένων ή θεωρουµένων κατά περίοδον πρός εκάστου τών συνειλεγµένων έν τή άδελφότητι. νεκρόν ανθρωπον, τούτον τοΐς προσήκουσιν ένταφίοις εκκοµίζεσθαι και άποτίθεσθαι έν ταΐς άποτεταγµέναις ήµϊν όσίαις θήκαις. και μήν διά τοϋ ένιαυτοϋ, αρχή τε ινδίκτου και διά τής έν τή Πεντηκοστῆ πολυηµερίας έπιτελεΐν ήµας κοινώς τὰ µνημόσυνα πάντων τών κηδευθέντων, ποιούντων ήµών έν ταύτῶ εκ τής συνεισφοράς και άγάπην παρακλήσεως σωματικῆς, μη μέντοι έξω τών νενοµισµένων τής αύταρκειας ὄρων, ως ή πολυοινία ή πολυφαγία έξορχεΐσθαι ήµας τὰ έπιτελούµενα µνημόσυνα· αλλά µετ' εύλαβείας άναφερόντων ήµών δοξολογίαν τῶ καταξιώσαντι ήµας θεῶ τήν όσίαν ταύτην τελετήν ποιήσασθαι, οϋτως έπί τήν τής τραπέζης ίέναι χρειαν, προσαναγινωσκοµένου ήδη τοϋ τόµου, ως αν και επ' αύτῆς τής τροφῆς ήµών τὰ άρεστά Κυρίω μεταδιώκειν, τό κατά περισσειαν διανεµόµενον πτωχοΐς, μη έµπολιτευοµένων άργών ρηµάτων έν τή έστίασει μηδė γελοιασµάτων, πολλοϋ γε είπεΐν παιγνίων, όπου γε οϋδė τῶ τυχόντι χριστιανῶ ένεργεΐν δέχεται ό λόγος. εί δė και λαλεΐν δεήσειεν, ταϋτα όσα πρέπει χριστιανοΐς, τοϋ φυλάττεσθαι ήµας ὄρκον, τό άγάπην έχειν έν άλλήλοις, αλήθειαν εκ τοϋ στόµατος προφέρειν, δόλου και φθόνου άποδιδράσκειν, εύποΐας τό κατά δύναµιν άντέχεσθαι, επισκέψεις ποιείσθαι τών έν φυλακαΐς, τών έν άρρωστίαις, προσέχειν ταΐς άναγνώσεσιν και ταΐς έν εκκλησίαις προεδρίαις, άλλήλους τή τιµῆ προηγείσθαι και μάλιστα ιερεΐς τε θεοϋ και μοναστάς, φιλοξενίαν μεταδιώκειν, πορνείας και μέθης τό καθόλου απέχεσθαι, τήν όρθόδοξον πίστιν κατέχειν, αίρετικῶν κοινωνίας άποφεύγειν. και γάρ ή τών τοιούτων λαλιὰ

καὶ μελέτη πολλῶν ἀγαθῶν πρόξενος γένοιτ' ἂν ἡμῖν. Ταύταις ταῖς θεαῖς συνθήκαις συγκατατιθέμενοι καὶ συνεπόμενοι ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς ὡς τῷ Κυρίῳ τῷδε τῷ συστήματι (φησὶ γάρ· ὁ ποιήσας ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ πεποίηκεν), μηδὲν τῶν κειμένων ἀθετοῦντες μηδὲ παραμελοῦντες, ὡς ἔάν ποτε ὀφθεῖη τις τῶν ἀδελφῶν ἢ παρορῶν τὸν κείμενον νεκρὸν καὶ μὴ ἀναφέροι τῷ τὰ πρῶτα φέροντι τῆς ἀδελφότητος ἢ ἐν τοῖς ἀρίστοις φθεγγόμενος ἢ μὴ θέμις καὶ πράττων τὰ οὐχ ὅσια, ὡς ἐντεῦθεν τὸν θεὸν παροργίζεσθαι, ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι παρὰ τοῦ προκαθηγουμένου, τριῶν ἡμερῶν ἀποχὴν οἴνου ἢ ἀργυρίου ἐνὸς καταβολῆν, εἴθ' οὕτως αἰτεῖν πρὸς τὸ ἐξῆς βελτίωσιν. πρὸς τούτοις φυλάττεσθαι ἡμᾶς καὶ τό, ὅταν τύχη ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ὁ κοινὸς θάνατος, πάντας συναθροίζεσθαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τὴν ἐκκομιδὴν καὶ ἐνταφίασιν αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ὥστε καὶ ἐκ τούτου τὸ καλὸν ἡμῶν σύναγμα ἐπαινεῖσθαι πρὸς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ μεγαλοδώρου θεοῦ ἡμῶν. Πίστει οὖν καὶ φόβῳ τῷδε τῷ γραμματεῖῳ συντάξαντες ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα ὑπεσημηνάμεθα σὺν τοῦ ποσοῦ, τὴν μισθαποδοσίαν ταύτης ἡμῶν τῆς ἐλαχίστης προθέσεως ἀπεκδεχόμενοι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι παρὰ τοῦ μισθαποδότου δικαίου κριτοῦ τῶν ὅλων Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν. 14 {1Ἰγνατίῳ ἡγουμένῳ}1 Πρὸ παντὸς ἄλλου τὸ τῆς προσηγορίας χρέος ἀποτιννύω τῇ πατρικῇ σου ἀγιωσύνῃ (ὠφελον γάρ), εἴθ' οὕτως τὴν αἰτίαν τῶν γραμμάτων ἀπαγγεῶ. πρόβατον ἡμῶν λογικόν, ὁ δεῖνα ὁ ἀδελφός, δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς πολυμεθόδου πανουργίας τοῦ ψυχοφθόρου λύκου, ἀπεξεώθη τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ποιμνῆς καὶ, ὡς ἔγνωσται ἡμῖν, προσεδέχθη ἐν τῇ μονῇ τῆς ὁσιότητός σου. καὶ εἰ μὲν παρευθὺ δεξαμένη νενουθέτηκεν τὰ πρὸς ὑποστροφὴν, ὑποδεικνύουσα τὴν ἀπάτην καὶ τὸν ὄλεθρον ὃν πέπονθεν, εἶτα βελτιώσασα ἀνθυπήγαγεν πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν, οὐδὲν τὸ ἀπεικός, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐφαρμόζον αὐτῇ, ὡς ἐντετάμεθα ὑπὸ τῶν ἀγίων. ἐπεὶ δὲ τοσοῦτος χρόνος παρίπευσε καὶ οὐδαμοῦ ἡ ἀνάλυσις, ἐρωτηθῆναι βούλομαι, ποῖω τρόπῳ τὸν μαθητὴν μου ἐπικρατεῖ ἡ θεοφιλία σου. ὡς ἀγνοοῦσα; ἀλλ' ἔδει μετ' ἐπιγνώσεως ὃν οὐκ ἀπέκειρεν ἀποπέμψασθαι. ὡς γινώσκουσα; πολὺ τὸ ἐπιβλαβές· ἐπίσταται γὰρ τί νομοθετεῖ ὁ θεῖος καὶ μέγας Βασίλειος, τοῦ ἀπρόσδεκτον εἶναι ἐν πάσαις ταῖς ἀδελφότησι τὸν ἀποπηδῶντα τῆς τῶν οἰκείων ἀδελφῶν συναφείας. πῶς γὰρ ἂν καὶ συσταίησαν τὰ κοινόβια, εἰ μὴ τοῦτο παρατηρηθεῖ πρό γε πάντων τὸ κεφάλαιον; εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν παιδοδιδασκάλων τοῦ κόσμου τούτου οὐχ οἷόν ἐστι δέξασθαι ἐν τοῖς μαθήμασί τινα τὸν ἐν ἐτέρῳ σχολῇ προπαραδοθέντα παῖδα ἢ τοῦτο ποιοῦντα ὑποβάλλουσι συνηθροισμένοι οἱ πάντες ἐπιτιμίοις ζημίαν, πόσῳ γε μᾶλλον ἐφ' ἡμῶν, ἀγιώτατε πάτερ, τῶν ἐκκλησίας θεοῦ κατεχόντων καὶ ψυχῶν καθηγουμένων κατὰ μίμησιν τοῦ πρώτου διδασκάλου καὶ ποιμένος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; οἶδα τοίνυν ὅτι πεπληρωμένος εἶ σοφίας καὶ γνώσεως, ἀλλὰ δέομαί σου ἐπιγνῶναι τὸ πραττόμενον ἔκτοπον, καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ προέχων τῶν ἄλλων καὶ βρίθων ἐν ἱερᾷ ἀδελφότητι· ἢ οὐκ οἶδας, ὁσιώτατε, ὅτι καὶ αὐτῷ τῷ ποιμνίῳ σου ἐπιβλαβές ἐστὶ συνάπτειν πρόβατον ἑτεροδέσποτον; Τοσοῦτου οὖν ὄντος λοιπὸν ὁμολογουμένως τοῦ κακοῦ ἀντιβολουμέν, ἡνίκα δέξεται ἡμῶν τὰ εὐτελεῖ γράμματα, παραδοῦναι αὐτὸν τοῖς πρὸς αὐτὸ τοῦτο πεμφθεῖσιν ἀδελφοῖς ἡμῶν, ἵνα ἀγάγωσιν αὐτὸν πρὸς τὴν ἰδίαν ποιμνὴν μεθ' ὧν ἐσφετερίσατο πραγμάτων τῆς ἐκκλησίας. εἰ δὲ ἀπειθεία χρήται ὁ ἀδελφός, ἀποσκορακίσαι αὐτὸν θελήσει τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ποιμνῆς παραυτίκα. εἰ δέ, ὅπερ οὐκ οἴομεθα, μετὰ τὴν γνῶσιν ταύτην ἐπικατέχειν αὐτὸν βούλεται, γινωσκέτω ὅτι δεδεμένος ἐστὶ παρ' ἡμῶν οὐκ ἀλόγως, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐγκεκριμένως, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ πάσης θεσμοθεσίας ἱερατικῆς τοῦ ἀκοινώνητον αὐτὸν εἶναι τῶν θείων δώρων, ἐπεὶ καὶ ἀμέτοχον τῶν ἐξωτέρων βρωμάτων, ἕως ἂν ἀνθυποστρέψας εἰσοικισθῇ ἐν

τῆ μάνδρα αὐτοῦ. ὥσπερ δὲ οὐ θέμις, ὄν δεσμοῖ οἰκεῖον μαθητὴν ἢ ἀγιωσύνη σου, λύειν τινὰ τὸ καθόλου (παρανομίας γὰρ τοῦτο ἔργον καὶ ἐκ ψήφου κοινοῦ τῆς ὄλης ἐκκλησίας καταδίκη ὁμοιοπαθείας), οὕτω πάντως οὐδὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν, ἦν ἀναξίως δέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος, οὐκ εἰς καθαίρεσιν ἀλλ' οἰκοδομὴν ψυχῶν ἐπιβάλλει ἑαυτὴν ἢ ἀγιωσύνη σου· φρικτὸν γὰρ τὸ κρίμα. διὰ τοῦτο, παρακαλοῦμεν, πάντως γε τὸ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον παραδώσει τοῖς ἀδελφοῖς, εὐχομένη ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν ἀδιαλείπτως.

15 {1Θεοδούλω κιονίτη}1

Ἐκ χρόνου πολλοῦ ἐπιθυμίαν ἔχοντι ἕως τοῦ παρόντος, ἀγιώτατέ μου πάτερ, ἔλθειν καὶ κομίσασθαί σου τὰς ἀγίας εὐχὰς οὐκ ἐξεγένετό μοι ὁδὸς πάντως διὰ τὰς ἀμαρτίας μου, ὥσπερ καὶ νῦν. διὸ ἠναγκάσθην ἀποστεῖλαι τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν τὸν Καλόγηρον, ἀναπληροῦντα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν τὴν ἀπουσίαν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἐλευσόμεθα προσκυνήσοντες τὰ τίμιά σου ἴχνη, θεοῦ εὐοδοῦντος. Σύγγνωθι δέ μοι, πάτερ, ὃ μέλλω λέγειν, ὅτι ἐν ἀπλότητί ἐστὶ καὶ ἐξ ἀγάπης εἰλικρινοῦς καὶ ἐκ τοῦ ἐφίεσθαί με τὸ ἀμώμητον τῆς πολιτείας σου. τινὲς ὑπέκρουσαν ὡς ἐπιστάμενοί με γνήσιόν σου εἶναι καὶ ὁμόψυχον τέκνον καὶ φίλον, ὄντες καὶ αὐτοὶ φίλοι διαφερόντως, ὅτι παρὰ τὸ δέον πράττει ἢ ἀγιωσύνη σου· κάμοῦ πρὸς τοῦτο δυσχεράναντος καὶ ἐνισταμένου καὶ ἐπιφθεγομένου τὰ μέγιστα κατορθώματα τοῦ ὑψηλοῦ σου βίου συνείροντό μοι ἐν τούτῳ. πρὸς δὲ ῥήματά τινα καὶ πράγματα κατατιῶντο· καί, ἵνα ἐν εἴπω, ἔφασαν ὅτι "ἀγγέλους ἀνιστόρησεν, καὶ τούτους ἰσότυπον τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς φεγγίοις ἐσταυρωμένους, αὐτὸν δὲ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους γηραλέους". καὶ πολλὰ πρὸς τοῦτο φιλοπευστῶν οὐκ ἠδυνήθην αὐτοῖς ἀντιφθέγξασθαι· εἴροντο γὰρ ξένον τι καὶ ἀλλότριον τῆς παραδόσεως τῆς ἐκκλησίας εἰργάσθαι καὶ πάντως οὐχ ὑπὸ θεοῦ ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐναντίου εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἐπὰν ἐν τοσοῦτοις ἔτεσιν καὶ τοσοῦτοις θεοφόροις καὶ ἀγίοις πατράσιν οὐχ ὑποδειγματίσθῃ τοῦτο τὸ ἰδίωμα. τὸ γὰρ νῦν καινοτομούμενον, κἂν ἐξ ἀγγέλου ἐστίν, ἀσφαλίζεται ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος μὴ δέχεσθαι, λέγων που, κἂν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος εὐαγγελίζεται (προσθήσω, καὶ παραδίδωσιν) παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω. Τί οὖν, πάτερ μου ἅγιε, πρὸς ταῦτα φῆσαι οὐκ ἔχω· καὶ τῆ ἀπορίας συνεχόμενος ἠναγκάσθην γράψαι σοι, ἵνα ἀπολύσωμεν ἑαυτοὺς πάσης βλάβης πρὸς τοὺς ἐν λόγῳ ἐγκαλοῦντας καὶ ὡς ἐκ πάσης τῆς ἐκκλησίας. καὶ διὰ τὸν θεὸν δέξαι με ὡς τέκνον σου, πονοῦντα ὑπὲρ σοῦ καὶ ἠγούμενον τὴν δόξαν σου δόξαν μου καὶ μὴ θέλοντα ἀκούειν μῶμόν σου ἔν τινι, τοῦ ὄντως ἀμωμήτως βιοτεύοντος. φώτισον, ὀδήγησον, ἐπάκουσον, πρόσσχε, ἐπίστησον, λῦσον πάσης διχονοίας τοὺς ὀρώντάς σου τὸν ὑψηλὸν βίον.

16 {1Νικηφόρω βασιλεῖ}1

Ἐμελλεν ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἡμῶν, τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας φροντίζων, τὴν ἡμετέραν εὐσέβειαν ἐπὶ τῆς παρουσίας γενεᾶς προστήσασθαι βασιλεύειν τῶν Χριστιανῶν, ἵνα μὴ μόνον ἢ κοσμικὴ ἀρχὴ εὖ διατεθῆ, κακῶς διακειμένη, ἀλλὰ καὶ ἢ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἡγεμονία, εἴ τι ἐνδεῶς ἔχει, ἀνορθωθεῖ καὶ νέον πως φύραμα γένηται ἐν ἀμφοτέραις· ὅπερ τῆ αὐτοῦ χάριτι κατώρθωκεν ἐν τῷ ἐνὶ μέρει ἢ φιλόχριστος ὑμῶν βασιλεία, ἀλλὰ καὶ ἔτι κατορθώσειν, ταῖς ἄνωθεν ῥοπαῖς δυναμουμένη. λειπόμενον οὖν ἐστὶν ἄρτι καὶ τὸ ἕτερον τῆς ἴσης ἀπολαῦσαι

προμηθείας καὶ θεραπείας. τοῦτο δ' ἂν εἶη μετὰ θεὸν καὶ σὺν θεῷ πρὸς ὑμῶν δωρηθῆναι διὰ τῆς κατ' εὐαρέστησιν νομίμου ἐκλογῆς τοῦ μέλλοντος ἀρχιερατεύειν. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ἐπεζήτησας μαθεῖν, τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἀναξίων, τὸ παριστάμενον ἡμῖν ὡς ἐνώπιον Κυρίου τοῦ μέλλοντος εὐθύνειν ἡμᾶς, περὶ οὗ μέλλομεν λέγειν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὕτως ἔχει. οὐ γινώσκομεν οὐδὲ ἐπιστάμεθά τινα, οὐχ ὅτι ἀπέλιπον οἱ διαλάμποντες ἐν βίῳ καὶ λόγῳ (εἰσὶ γὰρ καὶ θεῷ φαινόμενοι καὶ ἀνθρώποις, εἰ καὶ οὐκ ἴσω λόγῳ, καὶ μάλιστα τῇ σῆ φωτεινῇ ψυχῇ), ἐπεὶ δὲ τοιοῦτον ζητεῖ ὁ λόγος καὶ ὁ πόθος τῆς ὑμῶν βασιλείας, τὸν ἐν τελείᾳ καρδίᾳ δυνάμενον ἐκζητῆσαι τὰ τοῦ θεοῦ δικαιώματα, τὸν βαθμῶ καὶ τάξει ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ὑψηλότερον προαηγημένον, τὸν πεπειραμένον κατὰ πάντα, ὅς γε ἐξ ὧν πέπονθεν τοῖς πειραζομένοις δύναται ἂν βοηθήσειν. καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν πρὸς σὲ τὸν εὖ εἰδότα καὶ ἐκ τῆς οἰκείας καταστάσεως καὶ προκοπῆς τὸν τηλικούτον ἀνιστοροῦντα; τῶν πολλῶν ὀφείλει προλάμπειν ὡς ἐν ἄστρασιν ἥλιος. Ἦνίκα τοίνυν οὐχ ὀρώμεν τοιοῦτον, οὐδὲ ἀποτολμῶμεν ψηφίσασθαι. τοῦτο δὲ ὡς ἐν ὑπομνήσει μετὰ συστολῆς καὶ αἰδοῦς ὑποτιθέμεθα, ὅπερ ἀλάθητόν ἐστι πάντως τῇ πολυπείρῳ καὶ θεῖα μεγαλονοίᾳ σου, ἵνα ἀπὸ τε τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ τε τῶν ἡγουμένων ἀπὸ τε τῶν στυλιτῶν ἀπὸ τε τῶν ἐγκλειστῶν, εἶτα τοῦ κλήρου ὑποδεχόμενος ἐκλογὴν ἐξ αὐτῶν τε τῶν ἐπιδεδωκότων λαβὼν τοὺς ἐν συνέσει καὶ φρονήσει καὶ βίῳ τῶν ἄλλων προέχοντας (καταβάτωσαν γὰρ καὶ στυλίται ἐκβαινέτωσάν τε καὶ ἐγκλειστοί, ἐπεὶ περ κοινῇ καὶ συμφέρον τὸ ζητούμενον) ἐπικρίνη καὶ συγκρίνη καὶ σὺν αὐτοῖς ἀποδείξῃ τὸν ἀξιώτερον. καὶ μακάριος εἶη, μᾶλλον δὲ καὶ τρισμακάριοι, ἐὰν τοῦτο ὅλον ἀπεργάσηθε, χριστομίμητοι ἡμῶν δεσπότες. καὶ ἐν τούτῳ ἔτι μᾶλλον κρατυνηθήσεται ὑμῶν ἡ βασιλεία μεγαλυνθήσεται τε τὸ ὄνομα ὑμῶν ἀπὸ γενεῶν εἰς γενεάς, αὐξηθήσεται δὲ καὶ τὰ τοῦ κράτους ὑμῶν ἔτη. ἐπειδὴ δύο ταῦτα δέδωκεν ὁ θεὸς τοῖς Χριστιανοῖς δωρήματα, ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν, δι' ὧν θεραπεύεται, δι' ὧν κοσμεῖται ὡς ἐν οὐρανῷ τὰ ἐπίγεια· ὁποτέρως οὖν ἀναξίως ἔχει, καὶ τὸ ὅλον ἀνάγκη συγκινδυνεύειν. Ὡστε εἰ βούλοισθε τῇ βασιλείᾳ ὑμῶν συγκροτεῖν τὰ μέγιστα καὶ διὰ τῆς βασιλείας ὑμῶν πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς, ἰσόρροπον τὸ ὅσον εἰς δύναμιν τῆς κατὰ τὴν βασιλείαν ἀρετῆς ὑμῶν δέξεται καὶ ἡ ἐκκλησία τὸν ἑαυτῆς πρόεδρον, ἵνα ἀγαλλιάσῃται τὰ οὐράνια καὶ ἄση τὰ ἐπίγεια. εἶη ἡ χεὶρ τοῦ θεοῦ, ἐν ἧ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἐστίν, εἰς ὁδηγίαν καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ κρείττονος· καὶ ἀπολήψεσθε παρ' αὐτῆς τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἔργου τούτου καταβαλλομένους ὑμῖν πόνους καὶ μερίμνας καὶ φροντίδας, τὴν βασιλείαν τὴν ἀδιάδοχον.

17 {1'Ιωάννη σπαθαρίῳ}1

Θεῖόν τι δράμα ἀκηκοότες πεπρακέναι σου τὴν κυριότητα τεθαυμάκαμεν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ σου ὡς ἀληθῶς πίστει, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ. φασὶ γὰρ ὁ διδάξας χρῆσασθαι σε τῇ ἱερᾷ εἰκόνι τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἀντὶ ἀναδόχου τινὸς καὶ οὕτως ἐπιτελέσαι τὸ φῶτισμα τοῦ θεοφυλάκτου σου τέκνου. καὶ ὡ τῆς πεποιθήσεως· οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὖρον τοσαύτην πίστιν ὁ Χριστὸς οὐ μόνον τότε τῷ ἑκατοντάρχη δοκῶ ἐπιφθέγξασθαι, ἀλλὰ καὶ σοὶ ἄρτι τῷ ἐφαμίλλῳ τῇ πίστει. εὖρατο τοίνυν ἐκεῖνος ὁ ἐπεζήτησεν, ἐπέτυχες καὐτὸς οὗ πέποιθας. ἐκεῖ τὸ θεῖον πρόσταγμα ἀντὶ τῆς σωματικῆς παρουσίας, κάνταῦθα ἡ σωματικὴ εἰκὼν ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου· ἐκεῖ συμπαρήν τῷ λόγῳ ὁ μέγας λόγος ἀοράτως τῇ θεότητι τὸ παράδοξον τῆς ἰάσεως ἐργασάμενος, κάνταῦθα δὲ συνῆν ὁ μεγαλομάρτυς πνεύματι τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι τὸ

βρέφος δεχόμενος. Ἄλλα βεβήλοις μὲν ἀκοαῖς καὶ ἀπίστοις ψυχαῖς ταῦτα ἀπαράδεκτα ὡς ἄπιστα, καὶ μάλιστα τοῖς εἰκονομάχοις, τῇ δὲ σῆ εὐσεβείᾳ ἐναργῆ τὰ γνωρίσματά τε καὶ ὑποδείγματα πεφανέρωται. τί γὰρ τῷ θεῷ ἀδυνατεῖ παρέχειν τοῖς πιστεύουσιν; καὶ πῶς οὐχὶ ἐν τῇ εἰκόνι ὁ εἰκονιζόμενος ὁμωνύμως ὁράται τε καὶ εἶναι πιστεύεται; ἢ γὰρ τῆς εἰκόνος, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. ὥστε σαφῶς ὁ μάρτυς ἦν διὰ τῆς οἰκείας εἰκόνος τὸ βρέφος εἰσδεχόμενος, ἐφ' ὅσον οὕτω πεπίστευκας. ἀλλὰ τίς ἢ εὐδοξία τῆς μεγαλωσύνης σου ὅτι τηλικούτον, τὸ δὴ λεγόμενον, σύντεκνον προσεκτήσω, οὐ τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα ἄρχοντα τυχόν ἢ δυνάστην, εἴποι δ' ἂν οὐδ' αὐτὸν τὸν τὸ διάδημα περικείμενον· μεῖζων γὰρ καὶ ὑπέρτερος ὁ ἐξευρημένος. τῶν γὰρ μαρτύρων ὁ κράτιστος, τῶν θαυματουργῶν ὁ διαπρύσιος, τῶν φίλων Χριστοῦ ὁ γνήσιος, τῶν ἀγγέλων ὁ συμπολίτης, τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα καὶ δυνηθεὶς καὶ δυνάμενος ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ὥστε ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς ἕως ἄκρου γῆς τῇ σάλπιγγι τῶν θαυμάτων αὐτοῦ διαθρυλλεῖσθαι. Μακάριος ὄντως εἶ, ἄνερ εὐσεβέστατε, ὅτι τοιοῦτου τετύχηκας ἀναδόχου, τρισμακάριός σου καὶ ὁ γόνος, ἔχων τὸν δεξάμενον τηλικούτον τῷ κλέει καὶ δυνάμει. ἀλλ' ἴδοιμεν τὸν υἱόν σου καὶ ὁμώνυμον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, εἶπερ συγκατέρχη, ἵνα ὡς υἱὸν αὐτοῦ προσπτυξάμενοι τὰ εἰκότα μὲν προσφθεγξώμεθα καὶ ἡμεῖς ὡς ἀμαρτωλοί, ἔχωμεν δὲ τὸ διήγημα καὶ εἰς ἑτέρους παραπέμπειν· δεῖ γὰρ τὰ καλὰ μὴ σιωπᾶσθαι, ἀλλὰ προκεῖσθαι τοῖς ἄλλοις εἰς πίστεως εὐσεβοῦς ἐναργῆ ὑποδείγματα. 18 {1Σταυρακίω σπαθαρίω}1 Τὴν μὲν αἰτίαν τῆς ταπεινῆς ἀπουσίας ἡμῶν ἤδη εἴπομεν καὶ οὐ χρεῖ τι πλέον ἀπολογεῖσθαι. πῶς δὲ ἀρξόμεθα, ἢ τίς δύναμις ἐξευρεθείη εἰς τὸ συμβᾶν πάθος ταῖς τιμίαις ὑμῶν ψυχαῖς; καθάπερ γὰρ τις ἰατρὸς ἐπὶ δυσιάτῳ νόσῳ ἐρχόμενος ἀμηχανία περιστάται ὅπως ἐπιβάλῃ τὴν ἐγχείρησιν, οὕτως ἰλιγγιῶμεν, πῶς τὸν παρακλητικὸν λόγον ἐπὶ τῷ βαρυτάτῳ ὑμῶν πάθει προσενέγκασθαι. ὦ τῆς συμφορᾶς, ὦ τῆς συμβάσεως· ὦχετο ὑμῖν παῖς καλὸς καὶ ὠραῖος, αὐτὸς ὁ τὰς πρώτας μητρικὰς ὠδῖνας διαλύσας, δι' οὗ ὑμῖν τὸ τῶν γονέων ὄνομα κεχηρημάτικεν, ἢ ἀρχὴ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους, ἢ ρίζα τῆς τεκνοποιίας, ὁ ὄρπηξ τῆς λογικῆς βλαστοφορίας, τὸ οἶονεὶ πρωτοφυὲς ῥόδον τῆς πατρικῆς καρποφορίας. καὶ τί ἂν εἴποιμι παριστῶν τὸ τοῦ γόνου κάλλος; ἢ ὅτι τὸ παιδίον ἠϋξάνεν καὶ προέκοπτεν ἡλικία καὶ συνέσει καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ, ὅσον ἐκ μικροῦ καὶ ἡμεῖς πεπειράμεθα; πῶς τοίνυν τὸ τοιοῦτον καὶ τηλικούτον, ἐκτμηθὲν τῇ θανατικῇ μαχαίρᾳ ἐξ αὐτῆς εἰπεῖν τῆς ὀσφύος ὑμῶν, οὐ κατεργάσειεν ἂν ἀπαραμύθητον ἄλγος ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ἢ τίς οὐ συμποτνιασειεν καὶ συναλγυνθήσεται ἐπὶ τῷ τεμνομένῳ διὰ ξίφους κατὰ τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ μελῶν ὡς ἐφ' ὑμῖν; στενάξειεν δ' ἂν εἰκότως καὶ πατέρες, τοιοῦτου καλλίστου παιδὸς ἀποβολὴν θεώμενοι, θρηνησειεν δ' ἂν καὶ μητέρες, τηλικούτου ὠραίου σπλάγγνου ἐκτομὴν προσβλέπουσαι. τέτμηται γὰρ ἀληθῶς μέλος ὑμῶν, ἐκκέκοπται σὰρξ ὑμῶν· τὸ ὀδυνηρὸν πολὺ, τὸ θεραπευτικὸν φάρμακον δυσεξεύρητον. κατήφεια ἐπὶ τῆς οἰκίας, ὀδύνη ἐπὶ τοῦς οἰκέτας, λύπη ἐπὶ τοῦς συγγενεῖς, μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων ἐπὶ τὸν προπάτορα κύριον πατρίκιον καὶ τὴν προμήτορα κυρίαν πρωτοσπαθαρέαν. πάντοθεν δεινὰ καὶ περίλυπα. Ἄλλα δεῦρό μοι, ἄνερ χρηστέ, ὁ πολὺς ἐν συνέσει, ὁ σοφὸς ἐν φρονήσει, ὁ πλείστην συνειληχῶς ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων τὴν γνῶσιν, σαυτὸν θεράπευσον, σαυτὸν ἴασαι. ἐπίβαλέ σου, παρακαλῶ, τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας εἰς τὴν τῆς κτίσεως θεωρίαν, ἔμβλειψον εἰς ἀρχαίας γενεὰς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδὰμ καὶ ἴδε καὶ γνῶθι, τίς ἐνέμεινεν τῷ αἰῶνι τούτῳ εἰς φῶς ἐλθὼν, ἀλλ' οὐχὶ δίκην ἀνατέλλοντος χόρτου θᾶπτον ἐξήνησεν καὶ ἀπεξηράνθη διὰ θανάτου, ἢ ὡς ἐν ρεύματι ποταμιαίῳ, ὅτι τὸ μὲν ὑπεξήλθεν, τὸ δὲ ἀντεισηλθεν, τοῦ κατὰ διαδοχὴν γένους μὴ ἴσταμένου, ἀλλὰ παρατρέχοντος καθ'

ἐκάστην ἡμέραν· οὕτως οἱ γεννήσαντες τοὺς ἡμᾶς γεννήσαντας καὶ οἱ ἐκείνων ἀνώτεροι. καὶ ἀναποδίζων ὁ λόγος εἰς τὸ καταρχὴν ἐλεύσεται καὶ κατιῶν πάλιν εἰς τὴν συντέλειαν τοῦδε τοῦ παντὸς καταντήσει. καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ζήσεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον. τὸ δὲ παρὸν λειτουργία τις διωρισμένη καὶ πραγματεία ἡμερήσιος, καὶ αὐτίκα εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπανέλευ σις, τῆς τῶν ἐνθένδε λέγω πρὸς τὰ ἐκεῖσε μεταβάσεως. πατριάρχαι, καὶ παρῆλθον, προφήται, καὶ μετῆλθον, πατέρες καὶ μητέρες, καὶ ἀπεγένοντο, ἀδελφοὶ καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, καὶ παρέδραμον. τί δὲ βασιλεῖς; τί δὲ σατράπαι; τί δὲ ἄρχοντες; τί δὲ πᾶσα ἡλικία καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπου; οὐχὶ πάντες ὑπὸ γῆν γεγονόσιν καὶ γενήσονται μικρὸν ὕστερον ἐκ γῆς φύντες; ἀλλ' ὥδε τὸ ζητούμενον, ἵνα καλῶς τὰ ἐνταῦθα ἀμείψαντες καὶ πρὸς τὸ βούλημα τοῦ πεποικηκότος θεοῦ ἐμπολιτευσάμενοι τοῦ ἐκεῖσε φοβερωτάτου κριτηρίου τὴν παράστασιν ἀκατάκριτον εὐρήσομεν. ὅπερ τὸ ὑμέτερον τέκνον ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως ἠύρατο καὶ ἐπιτετύχηκεν· μακάριος γάρ, φησὶν, ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὀλιγόβιος καὶ ὃν Κύριος ἐξελέξατο καὶ προσελάβετο ἐν πρώτῃ ἡλικίᾳ, μὴ πειραθέντα τῶν πικρῶν ἀμαρτημάτων τοῦ τῆδε βίου. Ἐξῆλθεν καὶ ἀπήλθεν ὁ κύριος Σωτήριχος φερωνύμως ἐν σωτηρίᾳ, ἦχους ἑορταζόντων καταξιούμενος, ἀγαλλιάσεως ἀνεκλαλήτου, συναριθμήσεως τῶν ἐν κόλποις Ἀβραάμ ἀναπαυομένων βρεφῶν ἀγίων, μηκέτι δουλεύων φθορᾷ καὶ σαρκί, ἀιδιότητι συνών. ἐντεῦθεν βουλόμεθά σε λαμβάνειν τὰς ἀφορμὰς τῆς παρηγορίας, ἐντεῦθεν τὰς παρακλήσεις. γενοῦ δημιουργὸς εὐφροσύνης καὶ θεραπευτῆς οὐ μόνον σαυτοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς κυρίας τῆς σπαθαρέας, τῆς μάλιστα δεομένης ἰατρείας καὶ παρακλήσεως πολλῆς διὰ τὸ μικρὸν περιπαθές, εἶτα καὶ τῶν λοιπῶν διαφερόντων σοι· ὡς ἂν δειχθεῖς τὰ θεῖα πεπαιδευμένος καὶ θεοῦ νόμῳ κρατούμενος καὶ εἰδῶς ποῦ ποτε ἀπήει ὁ μεθιστάμενος (καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ σοῦ γλυκείου τέκνου), ὅτι οὐκ εἰς θάνατον οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν, ἀλλ' εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ εἰς θεὸν τὸν τὰ πάντα ποιήσαντα, καὶ ὡς ἂν παραδειχθεῖς πατράσι καὶ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις καὶ συνειλεγμένοις ἐν τῇ κηδεῖᾳ ὑπόδειγμα καλόν, μετὰ σωφροσύνης καὶ εὐχαριστίας διαφέρειν τὰς τῶν τέκνων ἀποβολὰς καὶ μὴ ἀντιτείνειν θεοῦ προστάγμασιν. 19 {1Πρὸς τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ Ἀντισάρχου}1 Γράμματα ἐδεξάμεθα παρὰ τῆς τιμιότητος ὑμῶν περὶ τοῦ μαθητοῦ ἡμῶν, τοῦ πάλαι ἀποδράσαντος καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι οὐκ οἶδ' ὅπως ἀμαθία καὶ ἀνοσιότητι προσδεχθέντος, καὶ ἐν ἐνὶ ἄντρῳ οὐχὶ μοναστήριον ἀλλὰ ληστήριον παθῶν ἀναδειμαμένου, ἵνα τοῦτον λύσεως ἀξιώσωμεν. καὶ σύντομος ἡ ἀπόκρισις. Μαρκιανὸς ὁ μαθητῆς ἡμῶν, ἕως ἂν ὑποστρέψῃ ἐν τῷ οἰκείῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔθετο ὑπὸ μάρτυρι θεῶ τῆς ἀποταγῆς αὐτοῦ, ἐστὶ δεδεμένος καὶ κατακεκριμένος καὶ ἀνάξιος τῆς κοινωνίας, καθ' οὓς ἔγραψε θεοκελεύστους κανόνας· οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἡ ἐπληρημένη ἀπειλή, ἀλλ' ἐκ θεοπνευστων πατέρων. Τοῦτον τοίνυν, εἴπερ ἀγαπᾶτε σῶζεσθαι, νουθετήσατε ἀνθυπονοστήσαι εἰς τὰ οἰκεῖα, ὃν ἡμεῖς μεταμελόμενον καὶ ὑποστρέφοντα πατρικοῖς σπλάγχνοις ἕτοιμοὶ ἔσμεν ὑποδέξασθαι καὶ συγχωρῆσαι πάντα τὰ ἡμαρτημένα αὐτῷ· ὡς γὰρ οὐκ ἔστι πρόβατον ἐκ τῆς ἰδίας μάνδρας ἀποσπασθὲν καὶ ἀποπλανηθὲν μὴ θηριάλωτον γενέσθαι, οὕτως τὸν ἀπὸ μοναστηρίου ἐξερχόμενον ἀνόμως ἐν τῷ οἰκείῳ θελήματι καὶ ἐν τόπῳ οὐ οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Κύριος καθεζόμενον μὴ ὑπὸ δαιμόνων ἀλῶναι. τὸ οὖν κελλίον αὐτοῦ φωλεὸς ἐστὶ δαιμόνων, ἀγρευτήριον ψυχῶν, παγιδευτήριον γυναικῶν, πάσης ἀνομίας ἐργαστήριον, κἂν ὁποίοις ἂν λόγοις καὶ τρόποις ἢ αὐτὸς ἢ ὑμεῖς μεθοδεύειν πειρᾶσθε τὰ λεγόμενα. Εἰ οὖν ὑπακούει καὶ ὑπακούετε, εὖ ἂν ἔχοι ἀμφοτέροις, φυγοῦσι τὰς θείας ὀργὰς καὶ ἀπειλάς· εἰ δὲ μή γε, ὄψεσθε ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν τοὺς τῆς παρακοῆς ὑμῶν καρπούς. ὁ δὲ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος εὐλογημένος ἐστὶν ὑπὸ Κυρίου, τηρῶν τοὺς νόμους καὶ τὸν ἀνόσιον πόρρω που διώκων. οὐ γὰρ

χειροτονίας ἄξιος τὸ καθόλου, κἄν ἐνταῦθα ὑποστρέψη· οἶδα γὰρ τὰ αὐτοῦ ὑπὲρ ἐκεῖνον αὐτόν, πατὴρ αὐτοῦ γεγονώς. 20 {1Πινουφίω καὶ Μάρη τέκνοις}1 Οὐκ ἐβουλόμην ὑμῖν ἐπιστεῖλαι διὰ τὸ τὰ δεύτερα γράμματα ὑμῶν μὴ συμφωνεῖν τοῖς προτέροις (τὰ μὲν πρότερα ἐπαγγελίαν εἶχον ταχίστης μεταγνώσεως καὶ ἐλεύσεως πρὸς ἡμᾶς, τὰ δὲ δεύτερα ἀνάενυσιν καὶ ἀνατροπὴν) καὶ ὅτι ἐπαφορμίζεσθε τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐν ἀληθείᾳ ὁμολογεῖτε τὸ πταῖσμα ὑμῶν, θρηνοῦντες καὶ μεταμελούμενοι ἐφ' οἷς κακῶς πεπράχατε. εἰ οὖν μετανοεῖτε καὶ ἔστιν ἐν ὑμῖν σπινθήρ φόβου θεοῦ, ἀνακαίων τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς ἃς δεδώκατε ὁμολογίας καὶ συνθήκας θεῷ τε καὶ ἡμῖν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος αὐτοῦ ὑπὸ μάρτυσιν ἀγγέλων καὶ πάσης τῆς ἀδελφότητος, εὖ ἂν ἔχοι· καὶ μηδὲ ἐντεῦθεν μηδὲ ἐντεῦθεν ἐπιβλέψησθε, ἀλλὰ συντόμως διαρρηξάντες τὴν ἐκ τοῦ δαίμονος συμπλοκὴν τῆς προσπαθείας ὑμῶν καὶ ἰδιορρυθμίας, ἧ πεπλάνηκεν ὑμᾶς ἐκβαλὼν τοῦ κοινοβίου καὶ περιάγων ὑμᾶς εἰς τόπους, εἰς οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος (πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐπισκοπήσῃ ἐπ' ἀθετήσει τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν;), ἤκατε πρὸς ἡμᾶς, ἤκατε ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ καὶ λόγῳ τεταπεινωμένῳ πρὸς τὸ ἄλλον ὑμᾶς βίον ἀναλαβέσθαι ὑπὲρ τὸν πρότερον. ὁ γὰρ πρότερος σκαιὸς ἦν ἐκ τῆς κατὰ μικρὸν χαυνώσεως, θρασύτητος ὑμῶν καὶ ἀντιλογίας, ὑπαγαγὼν ὑμᾶς ἐν τῷ τῆς ἀποστασίας πτώματι. καὶ ἡμεῖς, κἄν ἁμαρτωλοὶ ἔσμεν, ἀλλ' οὖν σπλάγχνοις πατρικοῖς προσδεξόμεθα ὑμᾶς καὶ τὴν ἑαυτῶν ταπεινὴν ψυχὴν μέχρι θανάτου ὑποτιθέντες εἰς τὸ ἀναβαστάξαι ὑμῶν τὰ ἀσθενήματα κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα· οὐ γὰρ ἐξ ὅτε ἀπωλισθήσατε ἐν ἀμεριμνίᾳ γεγόναμεν, ὡσπερ οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τηκομένην ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς τὴν καρδίαν καὶ πρὸς τὸν θεὸν αἴροντες φωνὴν ἡμῶν οἰκτρὰν καὶ βέβηλον, ἵνα ἀνθυπονοστήσῃ ὑμᾶς πρὸς τὴν μάνδραν ὑμῶν ἐμπνεύσει λογισμοῦ μετανοίας. καὶ ἐάνπερ οὕτως πράξοιτε, θεραπεύοιτε πάλιν τὸν θεὸν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς· οὐ γὰρ ζητεῖ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Ἐπιστρέψατε οὖν, ἐπιστρέψατε, πρὶν ἄφνω ἐπιστῆ ὑμῖν ὁ ὄλεθρος, καθὼς τῷ Πετρωνίῳ, καὶ εὔρεθῆτε κενὰ καὶ ἀνόνητα μεταμελούμενοι, ὅτε τῆς μετανοίας κέρδος οὐδέν. ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λόγοι σου, Πινούφιε, καὶ σοῦ, Μάρη; μαρτυρίου ἀγῶνας ὑποδέχεσθαι διὰ τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν προεθυμεῖσθε, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν δι' ὑπακοῆς, καὶ τοῦτο πολλακίς· καὶ μικρὰ τις αὔρα ἐλθοῦσα ἐρρίπισεν ὑμᾶς ὡς ἂν τινα ἀνέμην. ἀνανήψατε, ἐπιβλέψατε εἰς θεόν, φοβήθητε ἀπὸ τῶν κριμάτων αὐτοῦ καὶ ἐξ ὧν συνεπίστασθε πράξεων ὑμῶν, ὅτι ἐν ἐκεῖναις μόνον οὐκ ἀρκετὸς ὑμῖν πᾶς ὁ βίος εἰς μετάνοιαν. τί λοιπὸν προσθήκας ἁμαρτημάτων προστίθεμεν ἐπὶ ἁμαρτήμασι χαλεποῖς; Πρὸς δὲ τὸ γράψαι ἡμᾶς εἰς οὓς εἰρήκατε, ἀσμένως προσδεχθέντες καὶ ξενοδοχοῦμενοι ὑπ' αὐτῶν, τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦμεν· οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἐξήλθατε διὰ λόγου ὑπακοῆς, ἵνα κρίνωμεν ἀξίους ὑποδοχῆς, τούναντίον δὲ καταλογιζόμενοι ὀριζόμεθα ὑμῖν οὕτως. ἀφ' ἧς οὖν ἡμέρας δέξησθε τὰ γράμματα, ἀποκινήσατε καταλαβόντες τὰ ἐνταῦθα. εἰ δὲ ἀπειθοῦντες ἐπιμένοιτε, ὅπερ μὴ δῶν ὁ θεός, ὃ ἀπεύχομαι, ἐστὲ ἀκοινωνῆτοι, κατακεκριμένοι τε καὶ καταδικασμένοι παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, νεκρωμένοι τε τὴν ψυχὴν καὶ ἐστερημένοι τοῦ πνεύματος, καθὼς ὁ μέγας καὶ θεῖος Βασίλειος ἀπεφήνατο· ἀλλ' οὔτε οἱ ὑποδεχόμενοι ὑμᾶς ἔξω κατακρίσεώς εἰσιν, ὡς μὴ τοὺς θεῖους κανόνας φυλάττοντες. 21 {1Συμῶν μονάζοντι}1 Ἐγνωμεν, ὦ πάτερ, καὶ διὰ τῶν προλαβόντων οἷος καὶ ἡλικίος γέγονας πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, ἐν πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσι θλιβεροῖς ὀμαλίζων καὶ διευθετῶν πάντα πρὸς τὸ λυσιτελέσ· ἦσθημεν δὲ καὶ νῦν περίλυπόν σε διὰ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ ἀδελφοῦ γεγενῆσθαι ἐν τοῖς παρισταμένοις. ἀλλὰ τί πάθωμεν; ὅτι ἐντολὴ θεοῦ πρόκειται καὶ κανόνες πατρικοὶ οἱ ἀπείργοντες ἡμᾶς ἐκ τῆς τοιαύτης κοινωνίας. ὧδε δὲ φθάσειε ἡ ταχεῖα ῥοπή σου καὶ

ἡ εἰλικρινής σου πρὸς θεὸν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς σχέσις, ἴν' ὥσπερ τινὰ τρικυμίαν μεταγάγοις τὸν πειρασμὸν καὶ γαληνιάσης τὴν ταραχὴν τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν. οὐ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἡμῖν ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας οὐδὲ ἡ αἰτία τῆς ἀμφισβητήσεως (μᾶλλον δὲ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἡ φιλία καὶ ἡ ἔντευξις κατὰ τὸ ὀφειλόμενον), πρὸς δὲ τὸν ἀνόμως στεφανώσαντα τὸν μοιχεύσαντα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸν τολμήσαντα τηλικούτου κακοῦ ὑπουργὸν γενέσθαι καὶ βεβαιωτὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου παντός, ὃν καθῆρεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς δυσὶ κανόνισιν ὑποπεσόντα (ἐπεὶ καὶ ἄλλοις), κατὰ μὲν τὸν πρῶτον, ὅτι οὐδὲ ἐστιαθῆναι εἰς διαγαμοῦντος γάμον παραχωροῦντος τὸν πρεσβύτερον (εἰς γὰρ μοιχοῦ οὐδὲ ἐτόλμησεν ὁ κανὼν γράψαι), πόσω γε μᾶλλον στεφανῶσαι; κατὰ δὲ τὸν δεύτερον, ὅτι τὸν ὑποπεσόντα ἔν τινι σφάλματι καὶ διὰ τοῦτο ἀφορισθέντα, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίσηται τῇ οἰκείᾳ συστάσει, οὐκ ἐξὸν ἔτι φωνὴν αὐτοῦ προσδεχθῆναι· ὁ δὲ ἐννέα χρόνους ὑπερβάς εἰσεπήδησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. εἰ οὖν οὗτος ἀναίτιος, πολλῶ γε μᾶλλον ὁ μοιχεύσας· εἰ δὲ ἐκεῖνος ἔνοχος τῆς ἁμαρτίας, τίς ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ συζεύξαντος καὶ κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δυσφημήσαντος ὡς οὐχὶ ἐναγέστερος καὶ βεβηλότερος; Ταῦτά ἐστι, πάτερ ἅγιε, τὰ φοβοῦντα καὶ συστέλλοντα ἡμῶν τὴν καρδίαν. καὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὸ μὴ κοινωνῆσαι αὐτῷ τε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἐπὶν μετεδίδοι τῷ μοιχεύσαντι, ἀπεκλείσθην ἐγὼ μὲν ἐν ᾧ καθέζη τόπῳ, ὁ ἡγούμενος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπερορισθέντες. ἀλλ' ὁ θεὸς πάλιν ἐπισυνήγαγεν ἡμᾶς εὐχαῖς σου· καὶ οὐδ' οὕτως ὡς ἔτυχεν ἠνώθημεν τῷ πατριάρχῃ, εἰ μὴ ὠμολόγησεν καλῶς ἡμᾶς πεποικέναι. ἔὰν οὖν, ὅτε ἡ μοιχεία ἦν καὶ ἡ τῶν κανόνων παράβασις, οὐχ ὑπεστάλημεν δυνάμει θεοῦ, πῶς οὖν ἄρτι, ὅτε εὐσεβοῦσά ἐστιν ἡ βασιλεία, ἔνεκεν ἑνὸς πρεσβυτέρου ὑποσταλησόμεθα καὶ προδώσομεν τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντες κατὰ ψυχὴν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν φορητὰ μέχρι θανάτου ἢ μετασχεῖν τῆς ἐκείνου κοινωνίας καὶ τῶν ἐκείνῳ συλλειτουργούντων, ἕως ἂν παύσῃ τῆς ἱεουργίας, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ προτέρου. ἔστω οἰκονόμος· τί καὶ ἀναξίως ἱεουργεῖ; ἐξέλιπεν πρεσβύτερος; εἰ δὲ οὐδὲν δοκεῖ τοῖς συλλειτουργοῦσιν αὐτῷ, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσιν. φείσονται τῆς ἡμῶν ταπεινώσεως, στεργόντων καὶ μηδὲν ἕως τοῦ παρόντος λαλησάντων, ἀλλ' οἰκονομησάντων ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, ἐξ ὅτε εἰσῆλθεν, ἵνα οὕτως εἰρηνικώτερον διεξέλθωμεν, οἱ δεσπότης ἡμῶν οἱ ἀγαθοί, μεσῖται καὶ κριταὶ τοῦ δικαίου, φιληταὶ τῶν παρρησιαζομένων ἐν ἀληθείᾳ, ὡς αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα πολλάκις διαγορεύει. ἐνέγκωσιν οἱ ἱερεῖς ἱερώς, ἢ πείσωσιν ἢ πεισθήσονται. εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸ γρύξαι μόνον ἡμᾶς οὐκ ἀνεκτόν, θεὸς ἐφορᾷ, οὐ μείζων οὐδεὶς, οὐ μόνος ὁ φόβος φοβερός καὶ τὸ ἐκεῖ δικαστήριον, ᾧ πάντες παραστησόμεθα εὐθυνόμενοι κατὰ πάντα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ἀγαθότητος καὶ ὡς προκυλινδούμενοι τοῖς τιμίσις σου ἴχνεσιν παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν ποιῆσαι ἔλεος μεθ' ἡμῶν καὶ κοινὸν ὄφελος αὐτοῖς τε τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσιν τῷ τε ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ τῇ καθ' ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνὰ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, ἵνα παύσῃ ὁ εἶς εἰς δόξαν θεοῦ καὶ μὴ ταραχθῇ ἡ αὐτοῦ ἐκκλησία. εἰ δὲ μή γε, ἀλλὰ τό γε δεύτερον τὸ ἐπιμεῖναι ἡμᾶς ἐν τῷ αὐτῷ καθάπερ ἐν τοῖς δέκα ἔτεσι τούτοις. οἱ γὰρ λοιποὶ ἂν μυρίοι ὦσιν ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ αὐτοὶ καὶ συνῆλθον τῷ μοιχεύσαντι καὶ οὐδεὶς τι λελάληκεν. ταῦτα θεὸς δι' ἡμῶν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, καὶ παρακαλεῖ καὶ προσφθέγγεται καὶ ὡς κελεύεις. 22 {1Τῷ αὐτῷ}1 Καὶ πάλιν παρακαλέσαι σου τὴν πατρικὴν ἀγιωσύνην καλὸν ἡγησάμεθα ἐπιβαλέσθαι ἑαυτὴν πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον καὶ λυσιτελοῦν κράτιστα. οὐ γὰρ πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν δεσπότης ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας οὐδὲ ἡ αἰτία τῆς ἀμφισβητήσεως, καθά

προγεγράφαμεν (μᾶλλον δὲ ἢ τιμὴ καὶ ἢ προσκύνησις, ἢ ὑπόπτωσις καὶ ἢ ἔντευξις κατὰ τὸ ὀφειλόμενον), πρὸς δὲ τὸν ἀνόμως στεφανώσαντα τὸν μοιχεύσαντα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸν τολμήσαντα τηλικούτου κακοῦ ὑπουργὸν γενέσθαι καὶ βεβαιωτὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου παντός. Καὶ ἵνα ἐκδηλότερον εἶη τὸ λεγόμενον οὐ πρὸς διδαχὴν, ἀλλὰ πρὸς ὑπόμνησιν αὐτὴν, εἰ κελεύεις, τὴν κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν ἱεράν προσευχὴν παραθήσομεν καὶ καθίδωμεν ἐντεῦθεν, ὅπως ἐξ ἐναντίας αὐτῷ τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ἀντεφθέγγατο καὶ ἀπεμαχήσατο διὰ τοῦ ἐναγοῦς αὐτοῦ στόματος ὁ ἀνένοχον ἑαυτὸν ἀποδεικνύς. τοῦ γὰρ Χριστοῦ μοιχὸν ἀποκαλέσαντος τὸν ἀφιέντα τὴν νομίμως συναφθεῖσαν ἀνδρὶ γυναῖκα (μοιχεῖα δέ, ὡς οἶσθα, τὸ χαλεπὸν ἀμάρτημα καὶ ἰσοδύναμον φονέως, ἀρρενοφθόρου τε καὶ ἀλογουμένου, φαρμακοῦ τε καὶ εἰδωλολάτρου κατὰ τὸν κανόνα τοῦ θείου Βασιλείου) αὐτὸς τοῦτον τῷ θυσιαστηρίῳ παραστήσας ἐνυπήκοον παντὸς τοῦ λαοῦ ἐτόλμησεν ῥῆξαι τὰς βεβήλους φωνὰς ἐκείνας. Καὶ σκοπήσωμεν, πάτερ, παρακαλῶ, τὸ φοβερὸν καὶ ἔκτοπον· ἔχει γὰρ οὕτως· "4αὐτὸς, δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἀγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἄρμοσον τῷ δούλῳ σου τὴν δούλην σου. σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ, ἔνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, οἷς εὐδόκησας συναφθῆναι ἀλλήλοις· τίμιον τὸν γάμον ἀνάδειξον, ἀμίαντον αὐτῶν τὴν κοίτην διατήρησον, ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι εὐδόκησον"⁵. οὐκ ἄρα φρικτὸν καὶ ἀκουόμενον καὶ ἐννοούμενον; πόσον ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπολαβεῖν τὸν παροξυσμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ τοιαύτῃ βλασφημίᾳ συνοργισθῆναι τε τοὺς ἀγίους ἀγγέλους ἐν ταῖς τηλικαύταις δυσφημίαις; ἢ πῶς οὐ παραυτίκα, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρών, ὑπέλαβεν ἡ γῆ χάνασα τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ψεύδους καὶ δεικνύντα τὸ σκότος φῶς καὶ τὸν Χριστὸν εἰς ἐναντιολογίαν περιπεσεῖν πειρώμενον; πάντως γάρ, ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. ἀλλὰ μακροθυμῶν ἠνεγκεν, ὑπανοίγων θύραν μετανοίας τῷ ἐνόχῳ τῆς ἀμαρτίας. εἶτα ἀντὶ τοῦ κλαίειν καὶ πενθεῖν τὸν τοιοῦτον μέχρι θανάτου, ἀπόπτυστόν τε εἶναι καὶ ἀποτρόπαιον εἰς ὑπόδειγμα ταῖς μετέπειτα γενεαῖς θείας ζηλοτυπίας πάλιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελθεῖν καὶ πάλιν ὑπάρχειν ἱερέα ἀναφανδόν; οὐκοῦν ὡς καλόν τι πεπραχὸς εἰσελήλυθεν καὶ Χριστὸς ἤττηται κατ' αὐτὸν παραλόγως διαγορεύων; καὶ δέον διὰ τῆς ἐν τῷ κοινῷ ἱερουργίας αὐτοῦ διαδοθῆναι εἰς πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν καὶ συγκατανεῦσαι πάντας ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ἔργῳ; τί γὰρ ἄλλο καὶ οὐ τοῦτο γενήσεται; Ἀλλὰ μὴ γένοιτο. δεῖ δὲ τάχα ἐκ παραζήλου ἀπὸ τοῦ δεῦρο τὸ τοιοῦτον γίνεσθαι· καὶ στεφανοῦσθωσαν μοιχοί, καὶ οἱ στεφανοῦντες, ὡς μέγα τι κεκατωρθωκότες καὶ τοὺς πολλοὺς ὠφελεῖν καὶ ἐνάγειν εἰς ὁμοτροπίαν δυνάμενοι, ἀσπαζέσθωσαν ὑπὸ τῶν πολλῶν. ἀλλὰ μὴ γένοιτο· οὔτε γὰρ ἐκεῖνος ἱερεὺς οὔτε οἱ ἐκεῖνον μιμούμενοι. μὴ γὰρ ἐν ἐκείνῳ ἀπατάσθω, ὡς ὅτι βασιλεὺς ἦν ὁ μοιχεύσας· ἄρχουσι γὰρ οἱ τοῦ θεοῦ νόμοι πάντων κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἀλλ' ὅμως τοῦτο δράσας τὸ παγχάλεπον ἔτι φιλονεικεῖ τὴν ἀνομίαν δικαιοσύνην γνωρίσαι καί, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδείξει ἑαυτὸν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ὀσιώτερον· ἐκεῖνου γὰρ ἐλέγχοντος τὴν τοῦ Ἡρώδου μοιχεῖαν καὶ ὑπὲρ ἀληθείας θνήσκοντος, οὗτος τὸν δεῦτερον Ἡρώδη ὡς ἀληθῶς τῇ ὁμοτρόπῳ μοιχεῖᾳ δεδειγμένον καὶ ἐστεφάνωσεν καὶ κατησπάσατο μέχρι θανάτου, λόγοις μὲν οὐ, αὐτοῖς δὲ ἔργοις φθειγόμενος ὡς πεπλάνηται Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, ἀκαίρως καὶ ἀνόμως διελέγξας καὶ ἀποθανών. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο· ὁ μὲν γὰρ τοῦ νόμου ὑπερασπιστὴς καὶ τοῦ μύσου ἐλεγκτὴς, ὁ δὲ τῶν θείων μυστηρίων καταπατητὴς καὶ τῆς ἀθέσμου συμπλοκῆς συναπτὴς καὶ κατασφραγιστὴς. καὶ ὁ μὲν καὶ θανὼν βοᾷ "4οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου"⁵, κὰν τῷ Ἡρώδου προσώπῳ ἐμβοᾷ πάσῃ τῇ οἰκουμένη μηκέτι τι τοιοῦτον τολμηθῆναι, ὁ δὲ ἕως τοῦ

νῦν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις ἄντικρυς κράζει τῷ δευτέρῳ Ἡρώδη "ἄξεστί σοι ἔχειν γυναῖκα Θεοδότην τὴν μαχλῶσαν"⁵, κὰν τῷ αὐτοῦ προσώπῳ διαρρήδην προστάσει ἕως τοῦ αἰῶνος μοιχεύειν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς τοιούτους στεφανοῦντας εἶναι ἱερέας. Ὡς τολμηρᾶς καρδίας· ὡς καταφρονήσεως θεοῦ κριμάτων. διατί μὴ μᾶλλον ἕκαστος καταγορεύει τῆς ὑποθέσεως καὶ διαστέλλεται τοῦ τοιούτου καὶ μέχρι βρώσεως εἴτουν συντυχίας, εἰ μὴ ἐξαγορεύει τὴν ἁμαρτίαν μετὰ τὸ παντάπασιν εἶργεσθαι αὐτὸν ἐκ πάσης ἱερουργίας; ἀλλὰ διὰ τοῦτο δεόμεθά σου τῆς θεοσεβείας καὶ τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν ἡμῶν σχῆμα ἀκριβείας ἐνηχηῆσαι εἰς τὰ ὅσα τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν τοὺς τοιούτους λόγους. πιστεύομεν γὰρ ὅτι, εἰ τοῦτον παραστείλωσιν σὺν εὐδοκίᾳ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου, ἐπικροτῆσαι ἔχουσιν ἄγγελοι, ἀνευφημήσωσι πάντες οἱ ἅγιοι, εὐφρανθήσεται δὲ καὶ πᾶσα ἡ ἐκκλησία, γενήσεται δὲ καὶ τῷ κράτει αὐτῶν θείας ἄνωθεν ἐπικουρίας προσθήκη πολλὴ ἔν τε προσλήψει ἐχθρῶν τε καὶ πολεμίων καὶ ἐν εἰρηναίᾳ καὶ μακροημέρῳ αὐτῶν ζωῇ. Ποῦ δὲ καὶ θήσομεν, πάτερ ἅγιε, τοὺς ἱερούς κανόνας, εἶργοντας αὐτὸν τοῦ ἱερατεύειν; τὸν μὲν πρῶτον μὴ παραχωροῦντα μηδὲ εἰς διγαμοῦντος γάμον ἔστιαθῆναι τὸν πρεσβύτερον, καίπερ ὄντος ἐκ θεοῦ παρακεχωρημένου. εἰ δὲ ὅτι μὴ τὸν παρακεχωρημένον γάμον οὗτος, ἀλλ' εἰς τὸν ἀποκήρυκτον καὶ μοιχικὸν ὄλαις τριάκοντα ἡμέραις εὐωχήσατο, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς νικητικὸς ἐπὶ τῇ παρθενίᾳ στεφάνους ἐπιτέθεικε τοῖς μοιχοῖς καὶ ἀκαθάρτοις, τίνος εἴη ἄξιος; μικρὸν τάχα ἢ καθαίρεσις. εἰ δὲ τοῦτο ἀνεκδίκητον, παίγνια τὰ θεῖα καὶ ἕωλοι οἱ κανόνες. κατὰ τὸν δεύτερον πάλιν κανόνα, ὅτι ὁ ὑποπεσὼν ἔν τινι σφάλματι καὶ διὰ τοῦτο ἀφορισθεὶς, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίσῃται τῇ οἰκείᾳ συστάσει, οὐκ ἔξδὸν ἔτι φωνὴν αὐτοῦ προσδεχθῆναι. ὁ δὲ ἐννέα χρόνους ὑπερβάς εἰσεπήδησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. εἰ δὲ λέγοι παρὰ τοῦ προηγησαμένου λαβεῖν τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἀνεγκλητὸν εἶναι τὴν ὑπόθεσιν, τί δήποτε οὐχ ὁ ἐπιτρέψας αὐτούργησεν στεφανώσας; ἔστι γὰρ πάντως πατριάρχαι βασιλεῖς στεφανοῦν, οὐχ ἱερέα τινά· οὐ γὰρ πώποτε γεγένηται. ἀλλὰ δῆλον ὅτι κινδύνου αὐτῷ κειμένου εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχιερωσύνην καθαιρέσεως εὐρών τοῦτον προθυμούμενον (ἦν γὰρ συναλιζόμενος εἰς τὰ βασίλεια) παρέπεμψεν εἰς τὸ ἐκείνου πρόσωπον τὸν κίνδυνον (εἶπερ καὶ ἀληθὲς ὅτι καὶ ἐπέτρεψεν· οὐ γὰρ πιστεύομεν ἡμῖν τε καὶ ἄλλοις πολλοῖς πεπληροφορηκῶς). εἰ δὲ πάλιν λέγοι μὴ εἶναι ἀφορισμένος ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου, τί δήποτε οὐκ ἐλειτούργει ἐν τοῖς ἐννέα ἔτεσιν; τί δήποτε ὑπὸ συνόδου, ὡς λέγει, νῦν λέλυται; δῆλον ὅτι ὁ δεδεμένος λέλυται, οὐχ ὁ ἄδετος. ὥστε ἑαυτῷ περιπίπτει κἀνταῦθα εἰργμένος εἶναι, ἐφόσον οὐκ ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὸν κανόνα ὑπέδειξεν ἑαυτὸν ἀθῶον καὶ ἔλαβεν τὴν λύσιν ἐμφανῶς, εἶπερ ἦν λύσις τῷ ὀλοδεσμῷ, κὰν μυρίους παριστᾶ ψευδομάρτυρας. Ταῦτά ἐστι, πάτερ ἅγιε, τὰ φοβοῦντα καὶ συστέλλοντα ἡμῶν τὴν καρδίαν. καὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὸ μὴ κοινωνῆσαι αὐτῷ τε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἐπὶ μετεδίδοι τῷ μοιχεύσαντι, ἀπεκλείσθην ἐγὼ μὲν ἐν ᾧ καθέζη τόπῳ, ὁ ἡγούμενος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ σὺν τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὑπερορισθέντες. ἀλλ' ὁ θεὸς πάλιν ἐπισυνήγαγεν ἡμᾶς εὐχαῖς σου· καὶ οὐδ' οὕτως ὡς ἔτυχεν ἠνώθημεν τῷ πατριάρχῃ, εἰ μὴ ὠμολόγησε καλῶς ἡμᾶς πεποιηκέναι. ἐὰν οὖν, ὅτε ἡ μοιχεία ἦν καὶ ἡ τῶν κανόνων παράβασις, οὐχ ὑπεστάλημεν δυνάμει θεοῦ, πῶς οὖν ἄρτι, ὅτε εὐσεβοῦσά ἐστιν ἡ βασιλεία, ἔνεκεν ἐνὸς πρεσβυτέρου καθηρημένου ὑποσταλησόμεθα καὶ προδώσομεν τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντες κατὰ ψυχὴν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν φορητὰ μέχρι θανάτου ἢ μετασχεῖν τῆς ἐκείνου κοινωνίας καὶ τῶν ἐκείνῳ συλλειτουργούντων, ἕως ἂν παύσῃ τῆς ἱερουργίας, ὡσπερ ἐπὶ τοῦ προτέρου, καίπερ ὄντος χαλεπωτέρου τοῦ δευτέρου· οὐδὲ γὰρ συνελειτούργησεν αὐτῷ καθάπαξ ὁ προηγησάμενος. καὶ ἐκεῖ

μὲν συνελθεῖν ἄτοπον ἦν, πλὴν οὐ τοσοῦτον κακόν, ὧδε δὲ καθαίρεσις ἡμῶν τῆς ἱερωσύνης, ἐὰν συλλειτουργήσωμεν. ἔστω οἰκονόμος· τί καὶ ἀναξίως συλλειτουργεῖ; ἐξέλιπεν πρεσβύτερος; εἰ δὲ οὐδὲν δοκεῖ τοῖς συλλειτουργοῦσιν αὐτῷ, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσιν. φείσσονται ἡμῶν τῆς ταπεινώσεως, στεργόντων καὶ μηδὲν ἕως τοῦ παρόντος λαλησάντων, ἀλλ' οἰκονομησάντων ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, ἐξ ὅτε εἰσῆλθεν, ἵνα οὕτως εἰρηνικώτερον διεξέλθωμεν, οἱ δεσπότες ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ, μεσίται καὶ κριταὶ τοῦ δικαίου, φιληταὶ τῶν παρρησιαζομένων ἐν ἀληθείᾳ, ὡς αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα πολλάκις διαγορεύει. ἐνέγκωσιν οἱ ἱερεῖς ἱερῶς, ἢ πείσωσιν ἢ πεισθήσονται. εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸ γρύξαι ἡμᾶς μόνον οὐκ ἀνεκτόν, θεὸς ἐφορᾷ, οὗ μείζων οὐδεὶς, οὗ μόνος ὁ φόβος φοβερὸς καὶ τὸ ἐκείθεν δικαστήριον, ᾧ πάντες παρασησόμεθα εὐθυνόμενοι κατὰ πάντα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ἀγαθότητος καὶ ὡς προκυλινδούμενοι τοῖς τιμίσι σου ἴχνεσιν παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολουῦμεν ποιῆσαι ἕλεος μεθ' ἡμῶν καὶ κοινὸν ὄφελος αὐτοῖς τε τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσιν τῷ τε ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ τῇ καθ' ἡμᾶς μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνά πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, ἵνα παύσῃ ὁ εἷς εἰς δόξαν θεοῦ καὶ μὴ ταραχθῇ ἡ αὐτοῦ ἐκκλησία. εἰ δὲ μή γε, ἀλλὰ τό γε δεύτερον τὸ ἐπιμεῖναι ἡμᾶς ἐν τῷ αὐτῷ καθάπερ ἐν τοῖς δέκα ἔτεσι τούτοις. οἱ γὰρ λοιποὶ κἂν μυριοὶ ὦσιν, ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι κοινωνοῦντες αὐτῷ, οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ αὐτοὶ καὶ συνῆλθον τῷ μοιχεύσαντι καὶ οὐδεὶς τι λελάληκεν. ταῦτα θεὸς δι' ἡμῶν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, καὶ παρακαλεῖ καὶ προσφθέγγεται καὶ ὡς κελεύεις. 23 {1Τῷ αὐτῷ}1 Οὐδὲν ὦν δεδήλωκας ἡμῖν τὸ παρόν, ἅγιε πάτερ, λυπηρόν, ὅσον τὸ μὴ θέλειν τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν δεσπότης ἐλθεῖν ἡμᾶς κατὰ τὸ σύνηθες καὶ ἀξιωθῆναι τῆς τιμίας αὐτῶν προσκυνήσεως καὶ τοὺς προπεμπτικούς καὶ εὐκτηρίους ὡς πᾶς τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἀποδοῦναι λόγους. ἀλλ' οὐ πάντως ἢ εὐμείλικτος καὶ ἀμνησικάκος καὶ χριστομίμητος αὐτῶν καρδία τοῦτο ὄλον ποιήσειεν εἰς τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἐχθροῖς οἶδεν διαλλάττεσθαι, οὐχὶ δὲ ἡμᾶς, τοὺς ἀληθινῇ καρδίᾳ φιλοῦντας καὶ σέβοντας αὐτούς. ἄριστα δὲ ὑπέβαλεν ἡ ἀγιωσύνη σου τὰς τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀποκρίσεις ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν ἀκοαῖς. καὶ ὅτι κατένευσαν, τῆς αὐτῶν εἴη μεγαλόφρονος θεοσυνεσίας· καὶ γὰρ ἴσασι τὰ θεῖα κρίνειν εὐθυβόλως, ὡς σοφίας μεμεστωμένοι καὶ γνώσεως θεοῦ ἀνάπλευοι. κελεύει δὲ ἐρωτᾶν, τίνας χάριν ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἱεραρχίαν, ἐγνωσμένου ὄντος τοῦ σφάλματος. καὶ πρὸς τοῦτο μετ' αἰδοῦς ἀποκρινόμεθα ὅτι, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἐβουλόμεθα, τὸ μὲν διὰ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ ἀξιώματος, τὸ δὲ δι' αὐτὸ ἤδη τὸ λεγόμενον τοῦ οἰκονόμου. ἐπεὶ δὲ ἐλήλυθαν οἱ Θεσσαλονικεῖς, ἰκετεύοντες ὡς ἐκ πάσης τῆς πόλεως, οἱ τε δεσπότες ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ συνεπιτιθέμενοι τῷ ψηφίσματι, δέος ἡμῖν ἐγένετο μὴ ὑπακοῦσαι καὶ ἀντιφέρεσθαι θεῷ τε καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν δεσπότησι, λογισάμενοι ὅτι δυνατός ἐστιν, ἡνίκα ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων ἢ χειροτονία γίγνεται, φυγεῖν τὸν προκείμενον κίνδυνον. πρὸς γὰρ τὸ μετὰ ταῦτα, τὸ μὲν ὅτι πόρρω τῶν ἐνταῦθα ἀποικίζεται, τὸ δὲ ὅτι ἐγχωρεῖ καὶ ἐπιδημοῦντα φυλάττεσθαι κατὰ πολλοὺς τρόπους, εἶτα ὅτι καὶ θάνατοι συμβαίνουσιν καὶ ἐκ μέσου γίνεται τὸ σκάνδαλον, ὡσπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ὧδε καθημένων συνέβη διαφυλαχθῆναι ἕως τοῦ παρόντος οἰκονομίας χρωμένων· δεῖ γὰρ ἐφ' ὅσον οἷόν τε ὑποχωρεῖν τοὺς πειρασμούς, ἄλλως τε καὶ μὴ ἐπισκοπῆς ἐχόντων ἀξίωμα. Διὰ ταῦτα ὡς ἐπὶ μάρτυρι θεῷ ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς, δοκοῦντες, ἵνα καὶ τοῦτο εἴπωμεν, μηδὲ ἡγνοημένον εἶναι πάντως τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν δεσπότησι, εἰδοσὶ τὰ πόρρω καὶ μακρὰν δι' ἄκραν ἀγχίνουσαν, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ αὐτῷ τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ, ἐπεὶ κάκείνῳ τηρικαῦτα γεγράφαμεν τὴν ὑπόθεσιν· ὡς ἡμεῖς γε τούτου χάριν, ὑπὲρ τοῦ μὴ κοινωνῆσαι τῷ στεφανώσαντι τὸν μοιχὸν καὶ τῷ προηγησαμένῳ

πατριάρχη, ἡνίκα μόνον μετεδίδοι αὐτῶ, διαφόρως τὴν ἔξορίαν ὑπέστημεν. πλὴν ὅτι πολλαχῶς καὶ αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα ἐπανέκρινεν καὶ διέγνω ταῦτα οὕτως ἔχειν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπολογία, καὶ ταύτην ὡς κελεύεις ἀνάγαγε τῷ εὐηκόῳ αὐτῶν κράτει. 24 {1Θεοκτίστῳ μαγίστρῳ}1 "Ὅτιπερ πονουμένη ἐστὶν τὰ καθ' ἡμᾶς ἡ μεγίστη σου ὑπεροχὴ ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλοθεΐας ἔδειξεν μὲν καὶ τὰ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἡγουμένου ῥήματα, ἐφάνέρωσε δὲ καὶ νῦν τὰ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν πρὸς τὰ σταλέντα δηλώματά τε καὶ ἀνταποκρίματα. καὶ τῆς ὑπὲρ τηλικαύτης σου ἀγαθῆς διαθέσεως πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον τοὺς μισθοὺς λογιεῖται αὐτῇ πάντως καὶ ἡμῶν μὴ λεγόντων ὁ πάντα μέτρω καὶ σταθμῶ διορίζων θεός. τίνα δὲ δεῖ οἰκονομίαν γενέσθαι, ὧ δέσποτα, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς πλέον ἢς πεποιήκαμεν; ὅτι ἕως τοῦ παρόντος ὑπεσείλαμεν ἑαυτοὺς σιωπῆν ἄγοντες ἐγὼ τε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος (ἐπεὶ καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν καὶ τοῦ σιγᾶν), πάντα τρόπον μεθοδεύοντες εἰς τὸ μὴ εἰς προὔπτον ἐκβεῖν τὴν ὑπόθεσιν. ἀλλ' ὁ ἀνακρίνων ἀνέκρινεν καὶ ὁ εἰπὼν οὐ διέψευσται, ὅτι οὐκ ἔστι κρυπτὸν ὃ οὐ φανερωθήσεται· ὡς καὶ ἡμῶν μὴ αἰρουμένων οὕτω φύσεως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μὴ ἐπὶ πολὺ παρ' ὃ εἰσιν ἕτερόν τι φαίνεσθαι. Καὶ νῦν δὲ οἰκονομίᾳ χρώμενοι δύο ταῦτα λέγομεν, ὅτι ἢ παύσει ὁ καθηρημένος τῆς ἱερουργίας, καὶ παραυτὰ κοινωνοῦμεν τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχη, ὃ καὶ λυσιτελὲς κατὰ κοινού, ἢ, εἰ μὴ ἀνεκτόν, καὶ ἐσμέν ὑπὸ τῆς αὐτῆς συστολῆς κατὰ τὸ πρότερον, τῷ Κυρίῳ τὴν ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου κεφαλαίου ἐκδίκησιν παραχωροῦντες. τὸ δὲ μείζον τούτου, οὐκέτι, σύγγνωθι, οἰκονομίας τρόπος, ἀλλὰ παρανομίας καὶ παραβάσεως τῶν θείων κανόνων ὄφλημα. οἰκονομίας γὰρ ὄρος, ὡς οἴσθα, μήτε τι τῶν κειμένων ἀθετεῖν καθόλου, μήτε ἐφ' ᾧ οἶόν τε μικρὸν ὑφεῖναι κατὰ καιρὸν καὶ λόγον, ὡς ἐντεῦθεν εὐρεῖν τὸ ζητούμενον ἀτεχνῶς, πρὸς τὸ σφοδρότερον ὑπάγεσθαι τῷ πράγματι καὶ ζημιοῦσθαι τὰ τελεώτερα. καὶ τοῦτο δεδιδάγμεθα ἐν μὲν τοῖς ἀποστόλοις παρὰ τοῦ Παύλου, ἀγνισαμένου καὶ περιτεμόντος τὸν Τιμόθεον, ἐν δὲ τοῖς πατράσι παρὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, προσηκαμένου τὸ λῆμμα τοῦ Οὐάλεντος καὶ ὑποσιωπήσαντος πρὸς καιρὸν τὴν "4θεός"5 φωνὴν γυμνὴν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. ἀλλ' οὔτε ὁ Παῦλος ἔμεινεν ἀγνιζόμενος οὔτε Βασίλειος ἔτι προσηκάμενος τὸ τοῦ Οὐάλεντος δῶρον καὶ μὴ κηρύττων θεὸν τὸ Πνεῦμα· τούναντίον μὲν ἀμφοτέροι ὑπὲρ ἑκατέρων θανάτους αἰρησάμενοι φαίνονται. Οὕτως τις ἐκ τοῦ αἰῶνος οἰκονομῶν οὐ διέσφαλται τοῦ καλοῦ· θάττον γὰρ ἐπεδράξατο, ὃ μικρὸν ἐνέλιπεν, ὡς ἐπὶ οἰακοστρόφου, ὑπανέντος μικρὸν τὸ πηδάλιον διὰ τὴν ἀντιπνεύσασαν καταιγίδα. ἐτέρως δὲ ἐνεχθεὶς διήμαρτεν τοῦ σκοποῦ, ἀντὶ οἰκονομίας παράβασιν τελέσας. καὶ τὰ παραδείγματα πολλά, ἃ παρέλκον ἐστὶ γράφειν διὰ τὸ μακρηγορές. τὸ δὲ τὴν κυριότητά σου φῆσαι ἐπὶ τοῦ κανόνος τῶν ἀποστόλων περὶ τῶν ἐν χρήμασι χειροτονούντων καὶ χειροτονουμένων ὑφείν τινα πεποικέναι τὸν Χρυσόστομον ἐφ' ᾧ καθῆρεν ἐξ ἐπισκόπων, οὐδὲν τὸ παραλλάττον, εἰ καὶ δοκεῖ, ἡνίκα κάκείνους πάσης ἱερωσύνης ἀλλοτριώσας μόνην τὴν εἰς τὸ θυσιαστήριον μετάληψιν αὐτοῖς παρεχώρησεν. δῶμεν δὲ καὶ παραλλάττειν καὶ ὑφείν ἔχειν. μιμείσθωσαν οἱ βουλόμενοι, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύσων· στόμα γὰρ θεοῦ καὶ οὗτος καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμόσκητος, ὃν καὶ πολλοὶ μέμνηται ἕως τοῦ παρόντος καὶ οὐδεὶς περὶ τούτου διήνεκται. ἀλλ' οὐχ ὡδὶ οὕτως ἔχει· ὁ γὰρ τὸν μοιχὸν στεφανώσας, ὡς μηδὲν πεπραχῶς ἄτοπον, ἱερουργῶν πάλιν ἐστὶν καὶ οὐδὲ ἐν ἀποβύστῳ που εἰσερχόμενος, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς εἰς ὑπόδειγμα καλὸν τοῖς ἱερεῦσι προκείμενος. Τίς δὲ ἡμῖν ἢ τοῦ Βαλεντινιανοῦ δυογαμία ἐθνική; καὶ τίς αὐτὸν στεφανώσας ἐπὶ τούτῳ ἀνακηρύττεται ἅγιος καὶ οὐχὶ παράνομος, εἶπερ καὶ ἐστεφάνωται; καὶ τίς τηνικαῦτα τῶν θεσπεσιῶν πατέρων γραφῆ παρέδωκεν ὡς ὀσίως Βαλεντινιανὸς πεποιήκεν δύο γυναῖκας ἀγόμενος καὶ χρεῶν ἐκ τοῦ δεῦρο

τοῦτο πράττεσθαι; πολλοὶ τοίνυν καὶ ἄλλοι, ἐπειδὴ τὸ βούλεσθαι καὶ αὐτοῖς νόμος ἔστιν οὐ θεῖος, ἀλλὰ ἀνθρώπινος καὶ κατηγορούμενος, δεδράκασι καὶ δράσωσι τυχὸν ἕως τοῦ αἰῶνος. ἀλλ' ἢ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία μεμένηκεν ἀπήμαντος, κἂν πολλοῖς ἐβλήθη τοξεύμασι, καὶ πύλαι ἄδου κατισχύσαι αὐτῆς οὐ δεδύνηται. οὐδὲ παρὰ τοὺς κειμένους ὄρους καὶ νόμους πράττειν τι καὶ λέγειν ἀνέχεται, κἂν πολλοὶ πολλαχῶς ποιμένες ἠφρονεύσαντο· ἐπεὶ καὶ συνόδους συνεκρότησαν μεγάλας καὶ παμπληθεῖς καὶ ἐκκλησίας θεοῦ ἑαυτοὺς ὠνομάκασιν καὶ ὑπὲρ κανόνων ἐφρόντισαν τὸ δοκεῖν, κατὰ κανόνων τὸ ἀληθὲς κινούμενοι. τί δὴ θαυμαστόν, εἰ καὶ νῦν πέντε καὶ δέκα τυχὸν ἐπίσκοποι συναχθέντες τὸν ὑπὸ τῶν κανόνων καθηρημένον κατὰ δύο αἰτίας ἠθώωσαν, λύσαντες τοῦ ἱεουργεῖν; σύνοδος τοίνυν, δέσποτα, οὐ τὸ ἀπλῶς συναγεσθαι ἱεράρχας τε καὶ ἱερεῖς, κἂν πολλοὶ ὦσιν (κρείσσων γάρ, φησίν, εἰς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἢ μυριοὶ παραβαίνοντες), ἀλλὰ τὸ ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐν τῇ ἐρεῦνῃ καὶ φυλακτικῇ τῶν κανόνων καὶ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ κανόνι καὶ τῷ γνώμονι τῆς ἀκριβείας. ἢ δεῖξωσιν οἱ συνελθόντες τοῦτο πεποικότες, καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτοῖς, ἢ, εἰ οὐ δεικνύουσιν, ἐκβαλέτωσαν τὸν ἀνάξιον, ἵνα μὴ εἰς κατηγορημα αὐτοῖς καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς παραδοθῆσεται· ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ θεοῦ δεδέσθαι φύσιν οὐκ ἔχει, καὶ ἐξουσία τοῖς ἱεράρχαις ἐν οὐδενὶ δέδοται ἐπὶ πάσῃ παραβάσει κανόνος ἢ μόνον στοιχεῖν τὰ δεδομένα καὶ ἔπεσθαι τοῖς προλαβοῦσιν (οὐκ οἶδα, εἰ μὴ τι ἀκανόνιστόν ἐστι καὶ παρεωραμένον). καὶ πρὸς τοῦτο κανὼν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἰς ἱερέα ὁμωμοκότα ἐπ' ἀληθείᾳ τοῦ ἀρκεῖσθαι μόνον τῇ οἰκειᾷ ἐκκλησίᾳ καὶ μηδαμοῦ ἀλλῇ προσφέρειν δῶρον. καὶ πάλιν τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ τῶν χειροτονούντων τοὺς ἐκ τῶν μοναστηρίων ἀποστατοῦντας τὸ τοὺς τοιούτους μὴ δεῖν εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν παρ' ἣν κατέχει ἕκαστος ἐπισκοπὴν ἱεουργεῖν, τοὺς δὲ χειροτονηθέντας εἶναι καθηρημένους. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τούτων τῶν ψιλῶν καὶ τοῖς πολλοῖς οὐδὲ δοκούντων τι εἶναι ἐφάμαρτον οὐκ ἀνεκδίκητα τὰ κρίματα καὶ τὰ τοῦ θεοῦ δικαιώματα, πόσω γε μᾶλλον ἐπὶ τοῦ παρόντος; οὐκ ἔστιν οὖν, οὐκ ἔστιν, ὧ δέσποτα, οὔτε τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν οὔτε ἑτέραν παρὰ τοὺς κειμένους νόμους καὶ κανόνας ποιεῖν τι. ἐπεὶ, εἰ τοῦτο δοθείη, κενὸν τὸ εὐαγγέλιον, εἰκὴ οἱ κανόνες, καὶ ἕκαστος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς οἰκείας ἀρχιερωσύνης, ἐπειδὴ ἕξαστιν αὐτῷ ὡς δοκεῖ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ πράσσειν, ἔστω νέος εὐαγγελιστής, ἄλλος ἀπόστολος, ἕτερος νομοθέτης. ἀλλ' οὐδαμῶς· παραγγελίαν γὰρ ἔχομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου, παρ' ὃ παρελάβομεν, παρ' ὃ οἱ κανόνες τῶν κατὰ καιροὺς συνόδων καθολικῶν τε καὶ τοπικῶν ἐάν τις δογματίζη ἢ προστάσῃ ποιεῖν ἡμᾶς, ἀπαράδεκτον αὐτὸν ἔχειν μηδὲ λογίζεσθαι αὐτὸν ἐν κλήρῳ ἀγίων· καὶ τὸ δύσφημον παρῆμεν λέγειν, ὃ αὐτὸς εἶρηκεν. ἡμῖν οὖν τοῖς ἕξω κόσμου οὐδὲν ἄλλο ὀφείλεται ἢ τὸ τὰ τοιαῦτα ζητεῖν καὶ πράσσειν, ἐξ ὧν καὶ ὑμῖν τὸ συνεπαίρεσθαι καὶ ζηλοῦν. καὶ εἰ μὲν ἐν τούτοις ἡ ζωὴ, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, συμφέρον καὶ ἀοίκους εἶναι καὶ ἀνεστίους καὶ τὴν ὑπ' οὐρανὸν περιέρχεσθαι μετὰ πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν. βοηθησάτω τοίνυν τὰ κατὰ δύναμιν ἢ θεοφιλῆς σου ψυχὴ καὶ ζηλοτυποῦσα τὰ θεῖα. 25 {1Νικηφόρω πατριάρχῃ}1 Παραπετάσματί τινι χρώμενοι τῷ εὐτελεῖ ἡμῶν γραμματείῳ αἰδοῖ τοῦ ἀγγέλου τῆς μακαριότητός σου ἐμφανίζομεν ἑαυτοὺς οἱ ταπεινοὶ τῇ ἱερωτάτῃ αὐτῆς κορυφῇ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον. ἤδη γὰρ τὸ παρὸν ἀπήγγειλεν ἡμῖν Ἰωάννης ὁ σύνδουλος καὶ μαθητὴς ἡμῶν, ὡς ἀξιωθεὶς τῆς σεπτῆς σου προσκυνήσεως ἀκήκοεν παρ' αὐτῆς ξένα τινὰ καὶ ἀπευκατῖα· "ἀποσχίσται γάρ"5, φησιν, "ἔστὲ τῆς ἐκκλησίας"5. πόσον οὖν ἐπὶ τούτοις, ὧ μακαριώτατε, οὐκ εἰκότως ἦν ἡμῶν διατεθῆναι τὴν ψυχὴν λυπηρῶς; πῶς δὲ οὐκ ἐκλαλῆσαι ἀπολογητικῶς τῇ ἀγιωσύνῃ σου καὶ μὴ τῇ σιωπῇ κυρῶσαι τὴν κατηγορίαν; Ἐγὼ δὲ πρὸ τῆς ἀπολογίας ἐκεῖνο μετ' αἰδοῦς προσαναφέρω, ὅτι οὐχ ὡς

ἔτυχεν δεῖ τὰ ὤτα ἀνοίγειν παντὶ τῷ βουλομένῳ κατὰ τινός τι λέγειν, οὐδ' οὐ μὴν ἀποφαίνειν ἀκρίτως εἰς τὸ διαβληθὲν πρόσωπον· μὴ γὰρ ὁ νόμος ὑμῶν, φησί, κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον καὶ γνῶ τί ποιεῖ. ὥστε ἀκουσάσης τῆς μακαριότητός σου τοῦτο τὸ δύσφορον καὶ ἐλεεινὸν περὶ τῆς εὐτελείας ἡμῶν (τί γὰρ μεῖζον κακὸν τοῦ τῆς ἐκκλησίας χωρισμοῦ καὶ τοῦ τὸν ἀρχιποίμενα τὸ πρόβατον ἀπολέσαι εἴτουν τὸν συμποιμένα; ἔστι γάρ, εἰ καὶ ἀναξίως, καὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς χρῖσμα καὶ ὄνομα παρὰ θεοῦ ποιμένος, τολμῶ λέγειν), ἐνεγκεῖν, ἀνακρῖναι, νουθετῆσαι, πῆ μὲν ἰδίᾳ, πῆ δὲ δημοσίᾳ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὑπαγορευομένην μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου ἢ μετὰ δύο διδασκαλίαν καὶ εἴθ' οὕτως τῇ ἐπιμονῇ, ὡς αὐτὸς φησιν, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης. ἡμεῖς δὲ μέχρι τοῦ δεῦρο οὔτε δι' ἀποστόλου οὔτε αὐτοψεί τι τοιοῦτον πρὸς τῆς ἀγίας σου ψυχῆς ἀλλ' οὔτε ἀκηκόαμεν οὔτε νενουθετήμεθα· καὶ οὕτως τὸ ἐνεγκεῖν ἀπόφασιν σκοπησάτω ἢ τελειότης σου, εἰ οὐκ ἀξίως λυπηρὸν γεγένηται τοῖς τέκνοις σου. Ἰημεν δὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀπολογίας, θεῶ τε τῷ παντεφόρῳ καὶ τῇ ἀρχιερωσύνῃ σου ποιούμενοι τὸν λόγον. οὐκ ἐσμὲν ἀποσχίσται, ὧ ἀγία κεφαλή, τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, μήποτε τοῦτο πάθοιμεν. ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλως ἐν πολλοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπάρχομεν, πλὴν ὀρθόδοξοι καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τρόφιμοι, πᾶσαν αἴρεσιν ἀποβαλλόμενοι καὶ πᾶσαν καθολικὴν καὶ τοπικὴν σύνοδον ἐγκεκριμένην ἀποδεχόμενοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθείσας κανονικὰς διατυπώσεις· μηδὲ γὰρ τέλειον εἶναι ὀρθόδοξον, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας, τὸν τὴν πίστιν ὀρθὴν οἰόμενον ἔχειν τοῖς δὲ θείοις κανόσι μὴ ἀπευθυνόμενον. καὶ τὴν μακαριότητά σου, ἠνίκα προεβλήθη, ἀπεδεξάμεθα, καθὰ εἰς ὑπήκοον αὐτῆς ἀπελογησάμεθα. καὶ ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ ὡς καθήκει ἀναφέρομεν καί, ὡς μάρτυς θεός, εἰ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐζήτησεν κοινωνῆσαι ἡμᾶς, συνεκοινωνοῦμεν ἂν αὐτῇ μηδὲν διακρινόμενοι, ἐπεὶ καὶ ποθητὴ ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς. Οὐ χάριν δὲ τὸ θρυλλούμενον; διὰ τὸν οἰκονόμον, ὃν καθῆρεν αὐτῇ ἡ ἀλήθεια, πολλοῖς κανόσιν ὑποπεσόντα· ἐπειδὴ καὶ πρὸ τῆς ἐμφανοῦς μοιχείας, μοιχεύοντι τῷ προβεβασιλευκότι ἐν διαφοροῖς προσώποις, οὐ μόνον ἦν λειτουργῶν καὶ μεταδιδούς καὶ συνεσιώμενος, ἀλλὰ καὶ τὴν μερίδα μετ' αὐτοῦ τιθέμενος, ἐξ οὗ καὶ πρὸς τὴν ἀναφανδὸν ἀσέλγειαν πρόθυμος γέγονεν, καταφρονήσας θεοῦ καὶ τῶν θείων κριμάτων. καὶ ἵνα ἐκδηλότερον εἴη τὸ λεγόμενον, οὐ πρὸς διδαχὴν, ἄπαγε, ἀλλ' ἢ μόνον πρὸς ὑπόμνησιν, αὐτὴν, εἰ κελεύει, τὴν κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν ἱερὰν μυσταγωγίαν ἀναλήψεται καὶ κατίδοι πόσον ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπολαβεῖν τὸν παροξυσμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν ταῖς τοιαύταις ἐναντιολογίαις· πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δεόμεθά σου τῆς τελειότητος τὸν ὑπὸ τῶν κανόνων καθηρημένον καὶ ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου τὴν ἀγιωσύνην σου εἰρχθέντα ἐν ὅλοις ἐννέα ἔτεσιν παῦσαι τῆς ἱεουργίας, παραλόγως εἰσελθόντα. ἄρτι γὰρ τὸ ταπεινὸν ἡμῶν στόμα ἠνοιξάμεν, ἠνίκα ἐνεκλήθημεν· ὀπηνίκα γὰρ ἐγεγόνει ἡ συνέλευσις ἐκείνη ἢ μικρὰ καὶ οὐκ οἶδ' ὅποια εἶπεῖν ἐκ τῆς φυλακῆς ἡμῖν καταυτὰ ἐξεληλυθώς. καὶ ἐπεὶ ἐώρων τούτους συνηθροισμένους, τοὺς καὶ πρότερον τὴν μοιχείαν καταδεξαμένους καὶ τὸν μοιχοζεύκτην ἀσπασαμένους, ἐμνήσθην τοῦ προφητικοῦ ἐκείνου, ὅτι ὁ συνίων ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστίν. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ αὐτὸς λέγει· ἐσιώπησα· μὴ καὶ αἰεὶ σιωπήσομαι; διὰ τοῦτο ἐν καιρῷ εὐθέτῳ συκοφαντηθεὶς ἀνένεγκα τὰ παριστάμενα· ἐπεὶ τὸ ὅσον ἐν ἐμοὶ παντὶ τρόπῳ ἐφυλαξάμην ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις μὴ εἰς προὔπτον ἐκβεῖν τὴν ὑπόθεσιν, ἐκείνο ἐν ἐμαυτῷ λέγων, ὅτι, ἐπεὶ οὐκ εἰμὶ ἐπισκόπου ἔχων ἀξίωμα δυνάμενος ἐλέγχειν, ἀρκετόν μοι ἢ οἰκεία φυλακὴ καὶ τοῦ μὴ μετασχεῖν με τῆς τε ἐκείνου κοινωνίας καὶ τῶν ἐκείνῳ ἐν γνώσει

συλλειτουργούντων, ἕως ἂν ἐκ μέσου γένηται τὸ σκάνδαλον. Τοῦτο τοίνυν παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα, δυσωπηθῆναί σου τὴν ἁγίαν ψυχὴν παρασταλῆναι τὸν ἄνδρα πρὸς τὸ μὴ μωμεῖσθαί σου τὴν ἄληπτον ὀσιότητα μηδὲ χραίνεσθαι τὸ θεῖον θυσιαστήριον καθηρημένου λειτουργία μηδὲ εἶναι αἰτίας εὐλόγους σχισμάτων· γινωσκέτω γὰρ ἀψευδῶς καὶ ἀκραιφνῶς ἡ μακαριότης σου ὅτι, εἰ μὴ τοῦτο γένηται νεύσει καὶ τῆς φιλοθέου ψυχῆς τῶν εὐσεβεστάτων καὶ καλλινίκων ἡμῶν βασιλέων (ζηλωταὶ γὰρ εἰσιν), τὸ μὲν ἡμέτερον ὅπως ἂν ἔξει, ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς ἐνισταμένων, θεῶ ἔγνωσμένον, σχίσμα δὲ μέγα ὑπὸ μάρτυρι θεῶ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἀγγέλων γενήσεται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ. ἀλλ' ἐλέησον, ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ἀλλὰ βοήθησον, ὁ ἰατρὸς ὁ ἐπιστήμων, τὴν ποιμνὴν σου, τὰ πρόβατά σου, τὰς ἐκκλησίας σου, τρόποις σοφίας σου, λόγοις συνέσεώς σου, φαρμάκοις ἰατρείας σου τὸ ἐν πρόβατον ἀπειρῆσαι μόνης τῆς ἱεουργίας καὶ τὰ ὅλα κερδῆσαι, καὶ μὴ τῇ τοῦ ἐνὸς ψώρα λυμανθῆναι τὴν ἐκκλησίαν, ἣν περιποιήσατο ὁ Κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν τῷ οἰκείῳ αἵματι. 26 {1Συμεὼν ἡγουμένω} 1 Ἀξίαν τῆς ἡγιασμένης καὶ θεοφόρου σου ψυχῆς ἐχάραξεν ἡμῖν τὴν ἐπιστολὴν ἡ τιμία σου πατρότης, ὁμοῦ μὲν σημαίνουσαν τὴν ἀγαπητικὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς διάθεσιν, ὁμοῦ δὲ δηλοῦσαν τὴν ἰσόρροπον καὶ ταυτόγνωμον αὐτῆς περὶ τῶν θείων ἐντολῶν συμφωνίαν, καὶ μὴ ἐκδιδάσκουσαν τὰ κρεῖττονα καὶ συμπροθυμοῦσαν εἰς τοὺς προκειμένους ἀγῶνας ἀκλονητὶ ἐνίστασθαι καὶ μηδαμόθεν τῇ τῶν ἑτεροδόξων καὶ εἰκαιολόγων ἀνατρέπεσθαι κενοφωνία. καὶ γέγονεν ἡμῖν τὸ τίμιόν σου γράμμα ὡς ἀληθῶς ἐμψύχωμα ἀνδρείας καὶ χαράκωμα δυνάμεως, ὡς δοξάσαι ἡμᾶς τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Κύριον, τὸν μὴ τελείως τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γενεὰν ἐγκαταλιπόντα, ἀλλὰ δόντα σπινθῆρας ζωτικῶς τοῖς ἐθέλουσιν ἀναζωπυρεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἀγαθοεργίαν. Ἔχει μὲν οὕτω ταῦτα. καὶ εὐχὴν εὐχόμεθα ὡς ἁμαρτωλοὶ ἐπιμένειν σου τὴν τῆς ἀγιωσύνης ζωὴν εἰς σωτηρίας ὑπόδειγμα ἡμῖν τε καὶ οἴστισιν ἄλλοις βουλομένοις· οὐ γὰρ πάντως οἱ τοὺς κανόνας στρεβλοῦντες καὶ τοὺς γνώμονας σκελίζοντες εὐθύτητα βλέπουσιν ἐν τοῖς ὀρθοτομοῦσι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ γέλωτα ἀνάπτουσι καὶ ὄνειδισμοὺς προσάπτουσι. καὶ τί ἄλλο ἢ τὸ ἐντεῦθεν μᾶλλον στερεοῦσθαι ἡμᾶς, μανθάνοντας τὸ σαθρὸν καὶ ἐπισφαλὲς τῶν τοιούτων; ὑφ' ὧν ὅτι ἡ σὴ ὑψηλὴ διάνοια οὐχ ἀλίσκεται, ἀξιάγαστον καὶ ἡμῖν πολυευκτον. ζητεῖ δὲ μαθεῖν ὃ τι γέγονε καινότερον πρὸς τὴν ἐνισταμένην ὑπόθεσιν· καὶ οὐκ ἔχομεν λέγειν διὰ τὸ τοὺς κρατοῦντας τὸ νῦν φοσσατεύειν. πρὸς γὰρ τὸν ἀρχιερέα τί δεῖ καὶ λέγειν, μήτε λόγον διαπέμψαντα μήτε ἐθέλοντα ἀκοὴν παραδέξασθαι, ταμιευόμενον πάντα Καίσαρι; ὁ γὰρ κύριος Συμεὼν ἀμφοτερόγλωσσος, πῆ μὲν οὕτως, πῆ δὲ ἄλλως μεταβαλλόμενος. πλὴν ὅτι καὶ πάλιν συνήραμεν λόγον καὶ οὐχ ὑφήκαμεν τῆς ἀληθείας. καὶ μικρὸν μὲν μαλάσσεται, μένει δὲ ὁ αὐτός, ἐκεῖνα φρονῶν καὶ ζητῶν, ἃ ἐφετὰ πάντως τοῖς κρατοῦσιν. ἐν δὲ τῷ ἐξέρχεσθαι τὸν εὐσεβῆ ἡμῶν δεσπότην πάλιν γεγράφαμεν, ἐκζητήσαντος αὐτοῦ τοῦτο· καὶ ὁμως οὐκ ἠθέλησεν ἡμᾶς εἰς ὄψιν αὐτοῦ ἐλθεῖν. μένομεν δὲ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ, εἴπερ γρηγορεῖ ἡ εὐχὴ ὑμῶν, ὡσαύτως, μὴ βουλόμενοι προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν μηδὲ μετασχεῖν τῆς κοινωνίας αὐτῶν, κἂν ἐξορία πρόκειται, κἂν ξίφος στιλβοῦται, κἂν πῦρ ἀνάπτηται. ἀλλ' οὐκ ἂν τοῦτο δυνηθῆμεν, ἀνάξιοι τυγχάνοντες τοῦ καὶ ὀνομάζεσθαι μόνον μοναχοί, εἰ μὴ προσσχῶν Κύριος ταῖς ὑμετέραις ἱεραῖς προσευχαῖς δυναμώσῃε τὸ ἡμῶν ἀσθενὲς καὶ σαθρόν. Διὸ γρηγορεῖτε, πατέρες ἅγιοι, εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὑμέτερον ἡγούμενοι, ὅπερ καὶ ἐστί, τὸ κοινωφελὲς πρόβλημα. θεοῦ δὲ κελεύσει ἐξερχόμενος ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ οἰκονόμος τῆς ἁγίας ἡμῶν μονῆς ἀγάγη τῇ ἀγιωσύνη σου ἀντίγραφα τῶν διαπεμφθέντων ἐπιστολῶν πρὸς ἑκάτερα πρόσωπα, ἵνα κἀντεῦθεν ἐναργέστερον μανθάνουσα τὰ καθ' ἡμᾶς τὸ

μὲν βοηθῆ γράμμασι, τὸ δὲ ἐπικουρῆ ἰκετηρίαῖς. καὶ ἄλλον δὲ τινα παρεθέμεθα τῷ ἀδελφῷ λόγον, καὐτὸν πάντως ἀναγγελεῖ καὶ ἀποδώσει, ὀπηνίκα φθάσει ἰδεῖν τὸν τίμιόν σου χαρακτήρα. Προσαγορεύει σὺν ἡμῖν καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Καλόγηρος, ὁ ἀββᾶς Λεόντιος καὶ ἡ λοιπὴ ἡμῶν ἀδελφότης. τὴν ἀγίαν σου συνοδίαν προσεπειν ἔξ ἡμῶν καταξίωσον. 27 {1Νικήτα πατρικίω}1 Τοὺς μὲν ἄλλους τυχὸν χάρις ἀνθρωπίνῃ ἀναβιβάζειν πέφυκεν ἐπὶ τὸ ὕψος τῶν ἀξιωματῶν· σὲ δὲ τὸν εὐσεβέστατον καὶ παμπόθητον ἡμῶν δεσπότην ἀρετῆ ὡς ἀληθῶς καὶ οὐ χάρις τις ἀνήγαγεν ἐν τῷ μεγέθει τοῦ ἀξιώματος, οὐ μὲν οὖν κατὰ τινα χρόνον καὶ ἐν μιᾷ ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ διὰ παντὸς καὶ ἐν πολλαῖς, ὡσπερ τινὰ χρυσὸν μεταχειριζομένη καὶ εἰς πᾶν ὀτιοῦν κόσμον τῆ εὐσεβεῖ ἡμῶν βασιλείᾳ προβαλλομένη. καὶ τὰ πράγματα δῆλα, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, ὥστε καὶ τὸ νῦν ἀξιολόγως οἱ χριστομίμητοι ἡμῶν βασιλεῖς ἀντιπρόσωπον τῆς ἑαυτῶν καλοκάγαθίας ἔθεσαν σε ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις τῆδε τῆ βασιλευούσῃ πόλει. αὕτη ἐστὶν ὑπὲρ τῆς πεμφθείσης προσηγορίας παρὰ τῆς εὐσεβείας σου τὸ νῦν διὰ τοῦ γραμματηφόρου ἀντιπροσφώνησις. καὶ γε Κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν διαφυλάξειέν σε ἀπήμονα ψυχῆ τε καὶ σώματι πρὸς τὸ ἐξῆς ἐν τῷ ἄρχειν τε καὶ ἐξουσιάζειν, ὡς ἂν ὑπὸ θεοῦ σοι δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων μεμαρτύρηται ἡ ἐξουσία δεδόσθαι. Ἐπειδὴ δὲ φειδοῖ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν (οὕτω γὰρ πιστεύομεν καὶ οὐκ ἄλλως) διελέχθη σου ἡ εὐσέβεια τῷ ἀδελφῷ περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν τριχῶν, τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ποιησάντων ἡμῶν, καὶ ὡς δέον καὶ καιρὸν σκοπεῖσθαι καὶ κανονικῶς πράττειν καὶ ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις μένειν, ἐπειδὴ καὶ πατριάρχης προκαθεζόμενος ὧδε, τάληθῆ ἀπολογούμεθα, πρότερον ἀπευχαριστοῦντες αὐτῇ ὅτι πονοῦσά ἐστι καὶ κηδομένη τῶν καθ' ἡμᾶς. καὶ δέον· ἰδίωμα γὰρ αὐτὸ τοῦτο καὶ μαρτυρία τῆς ἥσπερ ἀναγγέλλομέν σου καλοκάγαθίας, τάχα δὲ καὶ διὰ τὴν ἀγχιστεῖαν ὀφείλει τις εἶναι ἰδικωτέρα παρὰ τοὺς πολλοὺς διάθεσις. Νόμοι τοιγαροῦν, ὧ δέσποτα, θεῖοι καὶ κανόνες εἰσὶν οἱ ἄγοντες πάντα τὸν εὐσεβοῦντα, παρ' οὓς οὐκ ἔστιν οὔτε πρόσθεσις οὔτε ὕφεισις ποιεῖσθαι. αὐτοὶ καὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς, εἰ καὶ μυριάκις σφαλλόμεθα πρὸς ταῖς ἄλλαις ὑποθέσεσι, καὶ εἰς τὸν τῶν κομώντων ἴσχουσιν. καὶ ὡσπερ ἡ ἐξουσία σου τὰ διατεταγμένα πρὸς τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν φυλάττειν διαγωνίζεται, πῆ μὲν ἀναγγέλλουσα τὰ συμβαίνοντα, πῆ δὲ ἐκπληροῦσα τὰ προστασσόμενα, εἴργουσά τε καὶ ἀφορίζουσα καὶ ὅσα ἄλλα ἐπισυμβαίνει, οὐ δυσωπουμένη προσ ὀπω τινὶ οὔτε μικρῷ οὔτε μεγάλῳ (ἄπαξ γὰρ ὃ ἤκουσεν καὶ ἐνετάλη ἐκπληροῦν κατασπεύδεται· κίνδυνος γὰρ οὐχ ὁ τυχῶν κἂν πρὸς μικρὸν ἀναβάλλεσθαι), οὕτω τοίνυν καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ἡμῖν τοῖς λαχοῦσι τὸ ἱερατεύειν μείζων καὶ ὀλεθριώτερος ὁ κίνδυνος μὴ ἀποπεραιώσῃν πάντα τὰ διὰ τῶν θεῶν κανόνων καὶ θεσπεσίων πατέρων παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν ὄλων θεοῦ προστασσόμενα. ὅτι δὲ πρόσταγμα θεῖον, πρῶτον μὲν φανεροῖ ὁ ἀπόστολος, ἔπειτα αἱ διατάξεις, εἶτα ὁ Χρυσόστομος, κατασκευάζων ἀμάρτημα ὀμολογούμενον εἶναι τὸ κομᾶν τοὺς ἄνδρας, τελευταῖον ὁ παρὰ τῆ ἔκτη ἀγία συνόδῳ κανόν, προστασῶν καὶ ἀφορισμὸν τοῖς μὴ πειθομένοις· ὃν καὶ ἀπέστειλα, ἵνα αὐτήκοος γενομένη γνοίη μηδὲν ἡμᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀκανονίστως ποιεῖν. Ἡμεῖς δὲ τούτου τοῦ κανόνος οὐκ ἐπικρατεῖς νῦν γεγόναμεν, ἀλλὰ πάλαι, καὶ γνωστὸν γέγονε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ· ἐπεὶ καὶ διελέχθη ἡμῖν τὰ εἰκότα, οὐκ ἐγκαλῶν, ἀλλ' ἀποδεχόμενος (πῶς γὰρ ἂν καὶ ἡδύνατο, κανόνος κειμένου;) λέγων τε ὅτι "ἄγεγονε κάμοι ὑπόμνησις περὶ τούτου, κἂν οὐκ ἠκούσμεθα"⁵. ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν τὴν οἰκονομίαν οὐκ ἠκριβολογούμεθα, ἡμεῖς δὲ ἕως τοῦ νῦν οὕτω διήλθομεν, οὐ δημοσίως διαγορευόντες (ἐπεὶ μηδὲ ἐπισκοποῦμεν), ἐν δὲ τῇ οἰκείᾳ ἐκκλησίᾳ φυλαττόμενοι, διότι ἱερατεύομεν, καὶ προσέσθαι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ὀμολογουμένως κρατούμενοις ὑφ' ἀμαρτήματος οὐχ οἷον τέ

ἔστι, κὰν ὅστισοῦν τυγχάνῃ, οὐκ οἶδα, εἰ μὴ ἐπαγγέλλεται τὴν διόρθωσιν· καὶ γὰρ πολλοῖς καὶ συνεχωρήσαμεν καὶ παραχωροῦμεν μέχρι μιᾶς καὶ δευτέρας ὑπομνήσεως ἢ καὶ τρίτης, τὸ δὲ πλέον ἀδιαφορία καὶ τῶν κανόνων καταφρόνησις, μᾶλλον δὲ θεοῦ, παρ' οὗ ἐδόθησαν. Αὕτη ἡμῶν ἢ ἀπολογία, δέσποτα, πρὸς τὴν ὑπερφυῆ σου ὑπεροχὴν. καὶ δεόμεθα αὐτῆς, ὅπουπερ ἂν ἐπιρρυῆ λόγος, τὰ δέοντα ὡς ὑπὸ θεοῦ ἀνακρινομένη καὶ μισθαποδοτουμένη ὑποβαλεῖν· περὶ γὰρ ὅτι χειρὶ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς ἐνταῦθ' αὐτῇ, γελοῖόν ἐστι καὶ τὸ πιστεῦσθαι πρὸς τινος τῶν εὖ φρονούντων. οὐδαμῶς· ἀλλὰ τὸ παρ' ἡμῶν μετὰ πάσης παρακλήσεως καὶ τῶν καταδεχομένων μετὰ πάσης συγκαταθέσεως γέγονεν, καὶ τότε ἀκρωτηριασμοὶ τῶν ὑπερκομώντων σχεδὸν μέχρι ζώσεως καὶ καταβλακευομένων, ἵνα δόξωμεν μικρόν τι τοῦ κανόνος μὴ ἀποπίπτειν· καὶ ἴσως ἐκ τούτου γένηται τις πρὸς τὸ βέλτιον ἐπαναδρομή. Εὐχου τοίνυν, ὦ δέσποτα, ἐννόμως καὶ εἰρηνικῶς ἡμᾶς ζῆν, συμβάλλων καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κατὰ τὸ δυνατόν, ἵνα, ἐάν τι ἀγαθόν, συμμεθέξει καὶ ἡ τιμία σου ψυχὴ τοῦ καλοῦ. 28 {1Βασιλείω μονάζοντι}1 Ἐδεξάμεθά σου τὰ γράμματα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ἐθαυμάσαμεν ἐπὶ τῇ ἀθρόα μεταβολῇ αὐτῆς. τὰ μὲν πρότερα (ἵνα τὰ ἄλλα ἐάσω λέγειν), οὐκ ἀναγκαῖα ὄντα κατὰ τὸ παριστάμενον, Ἰωσήφ τοῦ οἰκονόμου κατηγορίαν εἶχον, ὡς κακῶς εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὰ δὲ δεύτερα τούναντίον ἀθώωσιν ἐμφαίνοντα παντάπασιν. καὶ ὁ τὸν αὐτὸν κατὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ποτὲ μὲν ἐπαινῶν ποτὲ δὲ ψέγων ὅ τι λέγει τις τῶν ἀγίων γινώσκειν ὀφείλει ἢ θεοσεβεία σου. ἀλλ' ἔστω τοῦτο εἰς μηδέν, καίπερ ὃν ἐναντιολογίας ὄφλημα. τί δὲ ὅτι οὕτως ἀκρίτως προήχθη, πρὶν ἐξεταστικῆς καὶ μαθηματικῆς πείρας, ἀποφήνασθαι κατὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀποσχισμόν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας καὶ διὰ τοῦτο ἀναθεματισμόν; πρόσεχε σεαυτῷ, φησὶν ὁ λόγος, καὶ πρὶν ἐξετάσεις, μὴ μέμψη καὶ νόησον πρῶτον, καὶ τότε ἐπιτίμα. αὕτη δὲ μηδὲν τούτων παρατηρήσασα μηδὲ ὑπολογισαμένη ὅτι πρόσεστι καὶ ἡμῖν πάντως τὸ κατὰ λόγον λέγειν καὶ πράττειν οὕτως ὡς ἀπαιδεύτοις καὶ ἀλόγοις καὶ ἀρτιγεύστοις τῆς μοναδικῆς πολιτείας καὶ ἐν μαθητευομένοις τελοῦσιν ἐπετίμησας. καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπέπληξας. καὶ εἶθε τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἀναθεματισμῷ παρέπεμψας. καὶ φεῦ τὰ τῶν ἀνθρώπων· πῶς οὐκ ἐπὶ πολὺ διασώζει τοὺς τῆς φιλίας ὄρους ἀμετακινήτους; εἰ γὰρ τοῦτο ὑπῆρχεν τῇ τιμιότητι σου ἀκραιφνές, οὐκ ἂν οὕτως ἀπροόπτως τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν κατεκερτόμει. πλὴν ἄξιοι τῶν τοιούτων, καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ καὶ ὑπὸ τῆς φιλίας σου προυπηλακιζόμεθα. Ἡμεῖς δὲ ὁ ἐσμέν, θεῷ μὲν πεφανερῶμεθα, δίκαιον δὲ καὶ τῇ συνέσει σου, ἐπὶ ἀν προσκόπτη καὶ σκανδαλίζεται, ἐπιδηλώσαι. οὐκ ἐσμέν ἀποσχίσται, ὦ θαυμάσιε, τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, μήποτε τοῦτο πάθοιμεν· ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλως ἐν πολλοῖς ἀμαρτήμασι τυγχάνομεν, ὅμως ὁμόσωμοι αὐτῆς καὶ τρόφιμοι μετὰ τῶν θείων δογμάτων καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς καὶ διατυπώσεις γλιχόμενοι φυλάττεσθαι. τὸ δὲ ταράττειν καὶ ἀποσχίζειν ἀπ' αὐτῆς, τῆς μηδεμίαν ἐχούσης ἀληθῶς κηλίδα ἢ ῥυτίδα κατὰ τε τὸν τῆς πίστεως λόγον καὶ τὸν τῶν κανόνων ὄρον ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο, ἐκείνων ἐστίν, ὧν ἡ πίστις τὸ ἐνδιάστροφον ἔχει καὶ ὁ βίος τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἄθεσμον· ὧν εἷς ἐστὶ καὶ ὁ Ἰωσήφ ὁ τὸν μοιχὸν στεφανώσας οἷ τε τούτῳ ὡς ἀμέμπτῳ ἀνεχόμενοι συλλειτουργεῖν, καὶ μὴν καὶ οἱ συνιστῶντες αὐτὸν ὡς ἀθῶως ἱερουργοῦντα. πῶς γὰρ κανονικῶς ἡμῖν γράφουσα ἢ εὐλάβειά σου οὐ τοὺς θεῖους κανόνας ἐπίσταται, ὅτι κατ' αὐτοὺς καθηρημένος ἐστὶν ὁ ἀνήρ; εἰ γὰρ εἰ διαγαμοῦντος γάμον οὐκ ἔωσι τὸν πρεσβύτερον ἐστιαθῆναι, τί πρὸς τὸ τὸν δίγαμον στεφανῶσαι; τί δὲ τὸ εἰς μοιχικὸν γάμον ἐστιαθῆναι ὅλαις τριάκοντα ἡμέραις; τί δὲ (τὸ ὀλεθριώτερον) τὸ καὶ στεφανῶσαι μοιχὸν κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, τὴν ἐπὶ τῇ συναφείᾳ ἱερὰν προσευχὴν λέγοντα τὸν μοιχοζεύκτην καὶ προσκαλούμενον τὴν

θείαν χάριν ἀθέως ἐπὶ τοὺς βεβήλους; ἀπόπτυστός ἐστι παρὰ θεῶν κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον καὶ ἀνίερος ὁ τοιοῦτος· παρέλκον γάρ ἐστι τοὺς ἐπ' αὐτῷ ἄλλους κειμένους κανόνας ὡς γράφειν. ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου πατριάρχου ἀφωρισμένος ἐνναετῆ χρόνον ἔτυχεν καὶ ὁ κανὼν, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ λυθῆι, οὐκ ἀνέχεται ἔτι τὴν λύσιν, ποῦ θήσομεν; πάντως δὲ ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἐλέλυτο. καὶ εἰ ἐλέλυτο, πῶς οὐχ ἱερούργει; καὶ εἰ ἐλέλυτο, πῶς ἄρτι ἐζήτησεν λύσιν ὑπὸ συνόδου; δῆλον ὅτι ὁ δεδεμένος ζητεῖ λυθῆναι, οὐχ ὁ ἄδετος· ὥστε κἀνταῦθα περιπίπτει ἑαυτῷ ὁ θέλων κατὰ τῆς ἀληθείας κινεῖσθαι. Βεβήλωσις οὖν τῶν ἀγίων ἐστίν, ὡς ἀδελφέ, τοῦτον ἱερούργειν, καὶ σύγχυσις παντελῆς τῶν κανόνων τὸ μὴ τὰ τοιαῦτα φυλάττεσθαι. τί γὰρ λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος; ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστι τὸ ἀνεξέταστον ἐπὶ τοῦ ἱερέως, οὐ περὶ πίστεως, ὡς οἶει, τοῦτο λέγων, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τὸν βίον ἀκριβείας. ἐκζητεῖν τοίνυν καὶ ἀνερευνᾶν ἕκαστον ὅπως ἔχει οὐ δέον· ἡ χάρις γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἀναξίους διὰ τοὺς προσιόντας κάτεισιν. εἰς δὲ τοὺς προδήλως κατεγνωσμένους, ὧν ἐστὶν εἷς καὶ ὁ Ἰωσήφ, μάλα ἀνομίαν μεγάλην συνάψας ἀναφανδὸν τῆς οἰκουμένης, ἦν ὁ Κύριος ἀπέφηεν, καὶ ἐναγέστερος τοῦ μοιχεύσαντος χρηματίσας ὁ τοῦτον συζεύξας, τὸ μὴ διαστέλλεσθαι κατὰ τὸν Θεολόγον προδοσία τῆς ἀληθείας σαφῆς καὶ τῶν κανόνων παράλυσις. Ἡ οὐκ οἶδεν σου ἡ φιλία ὅτι αὐτὸ τὸ θεῖον αὐτεκδίκητον γέγονεν, ἠνίκα οὐ διανέστη ὁ ἰθύνων τὴν ἐκκλησίαν τὸ τηνικάδε, ὡς Σαμουὴλ πάλαι ἐπὶ τοῦ ἄφρονος Σαούλ, διαρρήξαι τὴν τοῦ νέου Ἡρώδου κατὰ τὸν τῆς μοιχείας τρόπον βασιλείαν; ταῦτα γὰρ πέπονθεν καὶ Ἡρώδης ἐκεῖνος, ὑπὸ τοῦ οἰκείου λαοῦ ἀνασοβευθεὶς καὶ ἀποκτανθεὶς, ἐπὶ εἶασεν τὴν τοῦ Ἀρέτα βασιλέως θυγατέρα, νόμιμον αὐτοῦ οὔσαν γυναῖκα, ἀγαγόμενος παρανόμως τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Φιλίππου Ἡρωδιάδα. εἰ δὲ ταῦτα οὐ δέον ἐκδικεῖσθαι, ἡμαρτηκῶς ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σου γέγονεν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης, ἐλέγξας τὸν Ἡρώδη καὶ θανὼν ὑπὲρ τοῦ ἐλεγμοῦ· ὡσαύτως καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὑπὲρ τοῦ ἀγροῦ τῆς χήρας ἔνστασιν ἀθλητικὴν ἐπὶ δεῖξάμενος (ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ, φησὶν, τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν), ἵνα μὴ λέγω τὰς τῶν ἄλλων ἀγίων ὁμοτρόπους ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐνστάσεις. ἢ πάλιν ἀγνοεῖ ἡ τιμιότης σου ὅτι ἐκ δύο συνισταμένου τοῦ χριστιανισμοῦ, λέγω δὴ πίστεως καὶ ἔργου, εἰ θάτερον λείπει, οὐδὲ τὸ ἕτερον ὀνίνησι τῷ ἔχοντι; Ζηλούτω τοίνυν, παρακαλοῦμεν, τὰ θεῖα, καὶ πρῶτον μὲν ὡς τοῦ κοινοῦ πατρὸς τέκνον χρηματίζουσα συνεπαιρέσθω πρὸς τὰ δέοντα, δεύτερον ὡς τῷ μακαρίτῃ Σάββα μαθητευσαμένη ἀκριβείαν οὐ μόνον κατὰ τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς κανόνας ἀσπαζέσθω, τρίτον τὰ ἀδελφὰ ἡμῖν φρονεῖτω ὡς ὁμάδελφος οὔσα καὶ (ὑπομιμνήσκομεν) τὸ οἰκεῖον κάθισμα ἐπιτηρεῖτω, μήπως ἐντεῦθεν σκάζωμεν περὶ τὰ κάλλιστα. σύγγνωθι ἀδελφικῶς ὑπομνήσκουσιν, ὡσπερ καὶ αὐτῷ ἡμεῖς· καὶ οὐ χρεῶν ἡμᾶς ἀγανακτεῖν ὑπομνησθέντας, μηδὲ ἡ σὴ τιμιότης δριμυσσέσθω, ἀλλὰ ἀναπτέσθω μᾶλλον εἰς ἀγάπην καὶ ἐπιστελλέτω ὁσάκις ἂν καὶ βούληται τὰ τοιαῦτα. οὐδὲν γὰρ παρὰ τούτου βλαβησόμεθα ἢ τὸ βιοῦν ἀσφαλέστερον. Περὶ δὲ τοῦ πάπα, τίς ἡμῖν λόγος οὕτως πράσσοντος ἢ ἐκεῖνο, ὡς τοῖς οἰκείοις, συγχώρησον, ἕάλω πτεροῖς κατὰ τὸ λόγιον; μηδὲν γὰρ περὶ τῶν ἐκδήλων ἀμαρτημάτων τοῦ ἱερέως φροντίζειν φάμενος οὐ τὸν τινα ἱερέα, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας κατεκωμώδησεν τσαῦτα καὶ ἀπεμυσάξατο, ὡς ἡμᾶς αἰδεσθῆναι καὶ ἀκοῦσαι. εἰ δὲ ἀληθῶς οὕτως ἐστὶ, φεῦ τῆς ἱεραρχίας. πλὴν νουνεχῶς κινουμένον τὴν γλῶτταν, παρακαλοῦμεν, ἐπὶ τὰς κεφαλὰς καὶ μὴ οὕτω σφοδρῶς ἀποφαινόμεθα. εἰ δὲ ὅτι οἱ ἄνθρωποι μέλλουσιν ἀνοίγειν τὰ στόματα, ὡς γέγραφας, ἐπὶ τὸ λέγειν ὅτι ἐκπεσόντες τῆς ἐνταῦθα πατριαρχίας εἰς ἑτέραν ὑπόθεσιν μετεπέσαμεν, μὴ φροντιζέτω σου ἡ τιμιότης. οἶδεν ὁ θεὸς καὶ τὴν πρώτην κίνησιν καὶ τὴν δευτέραν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τρίτην αὐτὸς δοκιμάσει, αὐτὸς διελέγξει, αὐτὸς παραστήσει ἐπὶ τοῦ

φοβεροῦ βήματος, αὐτὸς ἀποδιδούς καθὼς διεθέμεθα καὶ πεπράχαμεν· τὸ γάρ, εἰ ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην, οὐ πρὸς ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν φθέγγεσθαι. Ἡμεῖς τοίνυν καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου μνημονεύομεν, ὡς καθήκει, ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ, ὥσπερ καὶ τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων, καὶ ἐκ παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου κοινωνεῖν οὐ παραιτούμεθα. γεγράφαμέν τε αὐτῷ τῷ ἀρχιερεῖ, ἐπεὶ καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσιν γνωστὸν γέγονεν, ὅτι ἐν οὐδενὶ διαφερόμεθα ἢ μόνον διὰ τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἡνίκα οὗτος ὑποσταλῆ τῆς ἱερουργίας, εὐθύς συγκοινωνοῦμεν αὐτῷ. καὶ ποθητὸς ἡμῖν ὁ ἀνὴρ, οὐ μόνον ὅτι κορυφὴ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας γέγονεν, ἀλλ' ὅτι καὶ σεβαστὸς ἡμῖν ἦν ἔκπαλαι· καὶ ὅσα τοῦ βίου αὐτοῦ καλά, ἀποσεμνύνειν οὐ παυόμεθα. εἰ δὲ φθάσει ὅτι καὶ αὐτὸς ἀποδέχεται τὸν ζῆλον (ἐῷ γὰρ λέγειν ἐπισκόπους ἁγίους ἡγουμένους τε καὶ μονάζοντας καὶ πλῆθος λαϊκῶν), τί φαίη ἢ σὴ φιλότης; διὸ ἴσθι μὴ εἶναι σχίσμα τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀληθείας ἐπικράτησιν καὶ τῶν θείων νόμων ἐκδίκησιν· ἐτέρως δέ, ὡς ἔφθη εἰπούσα ἢ τιμότης σου, τῆς ἀληθείας ῥῆξις καὶ τῶν κανόνων παράλυσις. καὶ ἐκεῖνο ἔχοι καλῶς λέγεσθαι, οἱ ἱερεῖς ἠθέτουν νόμον μου καὶ ἐβεβήλουν τὰ ἅγια μου· βεβήλοις καὶ ὁσίοις οὐ διέστελλον, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. τὸ γὰρ μὴ ἔχειν σπίλον ἢ ῥυτίδα, ἵνα καὶ πάλιν εἴπωμεν, οὕτω νοεῖτω, τὸ μὴ προσιεμένην τά τε ἀσεβῆ δόγματα καὶ τὰ ἀκανόνιστα ἐγχειρήματα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς αὐτουργοῦσι τὰ ἀπηγορευμένα συμφρονήματα, ὡς πού φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος· πρὸς ἃ Παῦλος ὁ μέγας οὐδὲ συνεστιάσθαι τοῖς τοιούτοις παραχωρεῖ. ἐπεὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ κατόπιν πολλαχῶς πολλαὶ αἰρέσεις προσερράγησαν αὐτῇ καὶ ῥυπάσματα ἄθεσμα καὶ ἀκανόνιστα ἐπεπόλασαν, ὥσπερ καὶ τὸ νῦν· ἀλλὰ μὴν αὐτῇ τῷ προειρημένῳ τρόπῳ ἄσχιτος καὶ ἀμώμητος διαμεμένηκεν καὶ διαμενεῖ ἕως τοῦ αἰῶνος, ὑπεξαιρουμένων καὶ ἀποπεμπομένων πάντων ἀπ' αὐτῆς τῶν κακῶς φρονησάντων ἢ πραξάντων, ὥσπερ ἐξ ἀσειστοῦ καὶ παραλίου πέτρας τὰ προσρήσοντα κύματα. εἰς ἑαυτοὺς οὖν γενώμεθα, ὧ ἀδελφέ, καὶ ἀπιδώμεν πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων ὥσπερ καὶ τῶν δογμάτων ἐγκρατεῖς φαινοίμεθα μάλιστα ἡμεῖς οἱ μονάζοντες, μάλιστα ἡμεῖς οἱ δοκοῦντες εἶναί τι. εἰ γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς σκότος, τὸ σκότος πόσον; καὶ εἰ τὸ ἄλας μωρανθήσεται, ἐν τίνι ἀλισθήσονται οἱ λαϊκοί; ἡμεῖς οἴομεθά σε καὶ εὐχόμεθα τῶν αὐτόθι σωτήρα εἶναι καὶ φωστήρα καὶ λύχνον εὐσεβείας καὶ ἀκριβείας, οὐκ ἐκ τοῦ πᾶσι τὰ πάντα γίνεσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς ἀρετῆς ὕψους καὶ ἐκ τοῦ κεκανονισμένου βίου καὶ ἐκ τοῦ ἱεροπρεποῦς πολιτεύματος. καὶ φέρε ἀδελφοῦ σου ὑπόμνησιν, ἀγαπητικὴν οὖσαν καὶ φιλαλήθη καὶ θεόκριτον. καὶ τὰ πλείω λέγειν ἢ ἐπιθυμία με ἔλκει, ἢ ἀμετρία δὲ τοῦ γράμματος συνέλκουσα ἐνταῦθα ἡμᾶς καταπαύει. ἀπεδεξάμεθά σου τοίνυν τὴν εὐλογίαν τὴν πλουσίαν· καὶ ὅτι ἐφρόντισας περὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ μοναστηρίου σου, δεῖγμα μὲν τοῦ φείδεσθαι καὶ πονεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, κόπος δὲ σου ἰκανός. Ἄλλ' ὁ Κύριος ἀνταμείψεται σε οἷς χρήσεις, τὴν τῶν ἀρετῶν ἐπανάληψιν καὶ τὴν τῶν αἰωνίων αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν. 29 {1λέοντι ὀρφανοτρόφῳ}1 Ἐβουλόμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ παρεῖναι καὶ κοινωνῆσαι τῆς ἐνουσήσ ὑμῖν συμφορᾶς περὶ τὸ μακάριον ὑμῶν τέκνον, κύριέ μου ποθεινότατε, οὐχ ὅτι διὰ γράμματος θρηνηθῆσαι τὸ πάθος καὶ συμμετασχεῖν ὑμῖν τοῦ λυπηροῦ. πῶς γὰρ οὐκ ἐλεεινόν, πῶς δὲ οὐκ ἐκστατικόν, παιδὸς ἐπὶ παιδί στερῆσιν παθεῖν καὶ οἷον ἀπολέσαι τὸν ἔμψυχον θησαυρόν, τὸν πλοῦτον τῆς γονικῆς διαδοχῆς, τὸν πολυεύκτον καρπὸν τῆς μητρώας θηλῆς, τὸν περικαλλῆ ὀφθαλμὸν τῆς οἰκίας, τῆς προμήτορος τὸ ἀγαλλίαμα, τῆς ὄλης συγγενείας τὸ σεμνολόγημα; ἦκεν ὁ πρῶτος καρπός, καὶ ἄωρος ἐκ τῶν γονικῶν χειρῶν ἀνηρπάσθη. ἔφυ ὁ δεύτερος, καὶ τοῦτον ἐλυμήνατο ὁ πικρὸς θάνατος. τέθηλε τὸ τρίτον βλάστημα, παραμυθία τῶν προτέρων, εὐανθές, περικαλλές, ἄγον τὸ βιώσιμον εἰς τριετὴ χρόνον,

ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ ἀπεκρέμαντο τῶν τεκόντων· καὶ φεῦ τῆς συμφορᾶς (ἐγκόπτει γὰρ τὸ πάθος καὶ τὸ φθέγγεσθαι), ὥχεται καὶ τοῦτο ἐξ ὀφθαλμῶν ὑμῶν καί, τό γε ἔλεεινότερον, μηδὲ ἐπ' ὄψεως τῆς πατρικῆς παρουσίας. καὶ τί δεῖ ἐκτραγωδεῖν τὴν συμφορὰν; τέτμηται ὑμῶν ἡ καρδιά, τοῦ πατρός, τῆς μητρός, τῆς κυρίας τῆς πατρικίας, καὶ ῥομφαία διὰ μέσου ἀμφοτέρων διελήλυθεν. καὶ τὸ ἄλγος θεραπεύσει οὐ λόγος, οὐ παραμύθιον, οὐκ ἐξ ἀνθρώπου, οὐκ ἐξ ἀγγέλου, ἀλλ' ἐκ μόνου θεοῦ, τοῦ οὕτως διαθεμένου τοὺς τῆς ζωῆς ἡμῶν ὄρους· αὐτὸς γάρ ἐστι, δέσποτά μου, ὁ τὸ τριπόθητον ὑμῶν τέκνον προσλαβόμενος, ὡσπερ καὶ τὰ προλαβόντα προσληψάμενος. Λυπηρὸν μὲν καὶ λίαν τὸ καθ' ὑμᾶς, οὐ πάντως δὲ καὶ τοῖς προσληφθεῖσιν, ἐπειδὴ ἄχραντοι καὶ ἀκηλίδωτοι ἐξ ἁμαρτιῶν διὰ τῆς ἀρτιγενείας ἐκχωρήσαντες τῶν ἐνθένδε πρὸς τὸν μακάριον καὶ ἀπαθῆ βίον ἐν κόλποις Ἀβραάμ χορεύουσιν, μετὰ ἀγίων νηπίων συναλίζονται, μετὰ παιδῶν χριστοφόρων ἀναμέλπουσιν. ὥστε οὐκ ἀπόλωλεν τὰ κάλλιστα τέκνα, ἀλλὰ σέσωσται ὑμῖν καὶ διαμένει· καὶ ἐπόψεσθε αὐτὰ μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα τέλος δέξεται ἡ χρονικὴ ζωὴ αὕτη, χαίροντα καὶ ἀγαλλιώμενα οὐκ ἐν βραχείᾳ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τελειότητι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται. διὸ παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν τοῖς λογισμοῖς τούτοις κατεπάδειν ἑαυτοῖς κατὰ τὸ ἀληθὲς καὶ ἐντεῦθεν ἐξαίρειν τὸ ἄμετρον λυπηρὸν τῆς ψυχῆς. μέτρα γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος, ἵνα καὶ τὰ φυσικὰ σπλάγχνα ἐνδεικνύμεθα καὶ τοὺς τῆς αὐταρκειᾶς ὄρους μὴ ὑπερβαίνωμεν· τὸ μὲν γὰρ εἰς ἔλεον κινεῖ τὸ θεῖον, τὸ δὲ ἀντιφέρεσθαι ποιεῖ τοῖς τῆς προνοίας διατάγμασιν. καὶ τὸ μὲν εὐφραίνει τοὺς ἀπελθόντας, τὸ δὲ λυπεῖν εἴωθεν αὐτοὺς τοὺς ἀναπαύσεως λαχόντας· πᾶς γὰρ τις βούλεται χαίρειν ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ χαρᾷ, ἀλλ' οὐχὶ λυπεῖσθαι τοὺς φιλεῖν ὁμολογοῦντας. Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν καὶ πάλιν ἐν γαστρὶ ἔξιν τὴν κυρίαν τὴν χαρτουλαρέαν καὶ τέξεσθαι υἱὸν οὐκέτι ταχύμορον, ἀλλὰ μακροημερεύοντα εἰς διαδοχὴν γένους, μόνον ἐὰν μετριώσωμεν τὸ πάθος καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἀποδῶμεν ἔργῳ καὶ λόγῳ προσφοράς εὐχαρίστους τῷ δεσπότη Χριστῷ. 30 {1Νικηφόρῳ πατριάρχῃ}1 Οὐκ ἀναγκαῖον διὰ γράμματος σημεῖναι τῷ ἀγγέλῳ τῆς μακαριότητός σου ἃ διὰ στόματος προανηγγέλθη, εἰ καὶ μὴ δι' ἀμφοτέρων ἡμῶν τῶν ταπεινῶν· ἀλλ' ἵνα μὴ ἡ χθὲς κατὰ τὴν κέλευσίν σου συνέλευσις τῶν ἐπισκόπων, ἕτερόν τι διδάξασα παρὰ τὰ ἐν αὐτῇ ὑφ' ἡμῶν ῥηθέντα, ἐπιθολώσῃ τὰς ἱεράς σου ἀκοάς, ἀρμόζον ἡγησάμεθα ἀνενεγκεῖν ἐν κεφαλαίῳ τὴν ὄλην τῆς ἀπολογίας ἡμῶν σύστασιν. ἡμεῖς τοίνυν, ὦ μακαριώτατε, ὀρθόδοξοί ἐσμεν κατὰ πάντα, πᾶσαν αἴρεσιν ἀποβαλλόμενοι καὶ πᾶσαν σύνοδον οἰκουμενικὴν τε καὶ τοπικὴν ἐγκεκριμένην ἀποδεχόμενοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθείσας ἱεράς καὶ κανονικὰς διατυπώσεις ἀσφαλῶς κατέχομεν· μηδὲ γὰρ ὀρθοτομεῖν ἔστι τελείως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας τὸν τὴν πίστιν ὀρθὴν οἰόμενον ἔχειν, τοῖς δὲ θεοῖς κανόσι μὴ ἀπευθυνόμενον. καὶ μὴν καὶ τὰς ἐνθέσους ὑπὸ τῶν ἀγίων κατὰ καιρὸν οἰκονομίας προσιέμεθα, ἐπεὶ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν νῦν τὴν ἀγιωσύνην σου διὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ οἰκονόμου ἀσπάζεσθαι οὐ τῶν ἀκριβευομένων ἐστίν, τῶν δὲ λίαν οἰκονομούντων καὶ συνερχομένων. καὶ τὸν προηγησάμενον τὴν ἀγιωσύνην σου ὀσιώτατον πατριάρχην τῷ λόγῳ τούτῳ ἐδεξάμεθα εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, ἡνίκα ἐπανήλθομεν τῆς ἐξορίας, διαρραγείσης μὲν τῆς μοιχικῆς συναφείας, εἰρχθέντος δὲ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἱερουργίας, ὅτι "4μη ἔστω ἡμῖν μέρος ἔνεκεν τοῦ ἀδιαφόρως ὑπὸ τῆς ὀσιότητός σου μεταλαμβάνειν τὸν μοιχεύσαντα, μήτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μήτε ἐν τῷ μέλλοντι"5. ἤδη εἰπόντος αὐτοῦ ὅτι "4οἰκονομία ἐχρώμην καὶ αὐτῷ τῷ μεταδιδεῖν ἕως καιροῦ"5, εἶτα καὶ οὕτως δηλώσαντος, ὅτι "4αἱ χεῖρές μου κεκομμένα ἂν ὑπῆρχον εἰς τὸ μοιχικὸν στεφάνωμα ἢ ἐγὼ ὅλως ἐστεφάνουν"5, ἐπὶ τούτοις τοίνυν κεκοινωνήκαμεν αὐτῷ μέχρι

κοιμήσεως αὐτοῦ. καὶ τὴν ἀγιωσύνην σου πάλιν ἀπεδεξάμεθα εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, καθὼς καὶ μνημονεύομεν αὐτὴν ἐν τῇ ἱεουργίᾳ καθ' ἑκάστην. καὶ ἐν οὐδενὶ τὸ ἀμφιβάλλον ἢ διὰ τὸν οἰκονόμον, καθηρημένον ὄντα ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων πολυτρόπως καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἀφορισμὸν τῆς ἐνναετίας πάλιν ἱεουργεῖν καὶ οὐκ ἐν ἀποβύστῳ που (ἦν γὰρ ἄν φορητόν, μὴ κοινωνούντων ἡμῶν τῷ πράγματι), ἀλλ' ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ πηγῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης, τὸ δὴ λεγόμενον, μετὰ τῆς εἰλικρινοῦς σου πολιτείας συνεισιέναι καὶ συλλειτουργεῖν εἰς τὸ αἰεὶ. Τὸ μὲν οὖν δίκαιον καὶ ὅσιον καὶ ἀσκανδάλιστον τοῖς λαοῖς τοῦ θεοῦ, καὶ μάλιστα τῷ καθ' ἡμᾶς τάγματι, ἐκβληθῆναι τῆς ἱεουργίας τὸν ἀναξίως εἰσελθόντα, ἡμῶν μνημονευόντων τῆς ἀγιωσύνης σου καὶ ἐκ παντὸς ἱεράρχου καὶ ἱερέως κοινωνούντων, μὴ προδήλως ὄντων κατεγνωσμένων κατὰ τὸν Θεολόγον. εἰ δὲ τοῦτο οὐδαμῶς διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, μὴ ἵνα τι γένηται (οὐκ ἐκ φόβου ὁ λόγος, ἀλλ' ἐξ οἴκτου τοῦ κατακοινοῦ) ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν παρὰ τῆς ὀσιότητός σου ἀκανόνιστον καὶ ἄθεσμον· ἐπεὶ ἡμεῖς μὲν ὑποστησόμεθα δυνάμει θεοῦ ὅπερ ἄν καὶ συμβαίῃ παραχωρήσει αὐτοῦ, μαρτυροῦ μεθα δὲ τῇ ἀγιωσύνη σου κατενώπιον Χριστοῦ ἐν ἀκροάσει τῶν ἀγίων ἀγγέλων ὅτι μέγα σχίσμα ἐργάζη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ. καὶ εἰ ἐξουσία χρώμεθα ἄνθρωποι ὄντες, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων νοητῶς καὶ μὴ βουλόμενοι καὶ ἀρχόμεθα καὶ πεισόμεθα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ὀσιότητος, κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσον τῆς φωνῆς ἡμῶν ὡς ἰατρὸς ἐπιστήμων, ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς τὸ ἐν πρόβατον εἶρξαι τῆς ἱεουργίας καὶ τὰ ὅλα ἀσκανδάλιστα κερδήσαι, καὶ μὴ τῇ τοῦ ἐνὸς ψώρα λυμανθῆναι τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν, ἣν περιποιήσατο ὁ Κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν τῷ οἰκείῳ αἵματι. περὶ γὰρ φλυαριῶν φλυαρεῖτωσαν οἱ βουλόμενοι καὶ συκοφαντεῖτωσαν οἱ συκοφάνται· ἔτοιμοί ἐσμεν πρὸς πᾶσαν ἀπολογία, πρὸς πᾶσαν διάλυσιν προτάσεως κατηγορητικῆς, φίλοι καὶ ὑμνηταί σου ὑπάρχοντες, καὶ μάλα γε τῶν εὐσεβεστάτων καὶ καλλινίκων ἡμῶν δεσποτῶν. καὶ ὄντων ἡμῶν οὕτως, τίνας ἔνεκεν ἢ ταραχῆ; οὐτίνος χάριν συμβήσεται ἢ συμβήσεται, εἴπερ ἐναντία τῶν τοῦ θεοῦ προσταγμάτων; χάρισαι ἡμῖν τὴν ἱεράν σου προσευχήν. 31 {1Τοῖς ἐν τῷ Σακκουδίῳ ἀδελφοῖς}1 Ἔως μὲν ἦν καιρὸς τοῦ οἰκονομεῖν καὶ κρύπτειν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀκοινωνησίας Ἰωσήφ τοῦ οἰκονόμου, ἐποιοῦμεν τοῦτο, τέκνα καὶ ἀδελφοί, οὐκ ἐκ φόβου κρατούμενοι, κἂν ἀμαρτωλοὶ τυγχάνωμεν, ἀλλ' ἐξ οἰκονομικῆς συγκαταβάσεως, ἐκμιμούμενοι πῶς τοὺς ἀγίους πατέρας ἡμῶν, καθὰ κάκεῖνοι ἐν καιρῷ τῷ δέοντι χρώμενοι ταύτῃ ὑπεξήγαγον ἑαυτοῖς τὸν πειρασμόν, τὸ μὲν φειδόμενοι τῶν ἀσθενεστέρων καὶ κακούντων, τὸ δὲ μικρὸν ὑπενδιδούντες κυβερνητικῶς, ἵνα τὸ ζητούμενον μικρὸν ὕστερον ἀντιλάβωσι κατόρθωμα. ἐπὶ δὲ νῦν ἠυδόκησεν ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν θεὸς εἰς προὔπτον ἐκβῆναι τὴν ὑπόθεσιν, φανερώς ἄρτι καὶ γράφομεν. πῶς δέ; διὰ τῆς τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου ἐπερωτήσεως καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἀποκρίσεως. Φησὶ γάρ, "4διατὶ ἕως τοῦ παρόντος οὐ συνεκοινωνήσας ἡμῖν καὶ τῷ πατριάρχῃ, τοσοῦτων ἐορτῶν διελθουσῶν"5; καὶ ὅτι "4εἰπέ παρρησίᾳ τὸ αἴτιον"5. καὶ ὡμολόγησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν ὅτι "4οὔτε πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ἔχω τι οὐδ' αὖ πρὸς τὸν πατριάρχην, ἀλλὰ πρὸς τὸν οἰκονόμον τὸν στεφανώσαντα τὸν μοιχὸν καὶ διὰ τοῦτο καθηρημένον παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων"5. πρὸς οἷς ἡ ἀπόκρισις τοῦ λογοθέτου ὅτι "4οἱ εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς χρεῖαν σου οὐκ ἔχουσιν οὔτε ἐν Θεσσαλονίκῃ οὔτε ἀλλῇ"5. Ἔως τούτου μήτε εὐθὺς ἀνταποκρίσεως δοθείσης μήτε ἐτέρας ἐρωτήσεως προταθείσης ἕως τοῦ παρόντος διελθουσῶν ἡμερῶν δεκατριῶν, ἢ μόνον ὅτι πεπόμφαμεν γράμματα πρὸς τὸν κύριον Συμεῶν, ἃ ἐνδὸν τῶν γραμμάτων ἐστείλαμεν, πρὸς τὸ διαγνῶναι ὑμᾶς τὴν ὅλην δύναμιν τοῦ πράγματος. ἐξηχήθη δὲ ἡ ὑπόθεσις ἐπὶ τε τοῦ πατριάρχου καὶ

πάσης τῆς πόλεως σχεδόν, καὶ εἰσὶ μὲν πολλοὶ συνθλιβόμενοι καὶ συμφθεγγόμενοι ἡμῖν, ἀλλὰ νυκτερινοὶ θεοσεβεῖς, μὴ δυνάμενοι ἐν φωτὶ παρρησιασθῆναι. Ἡμεῖς δέ, τέκνα καὶ ἀδελφοί, τῇ εἰς θεὸν πεποιθήσει καὶ τῇ τῆς ἀληθείας ἐδραιώσει αὐτῇ τε τῇ προγεγεννημένη καὶ ἀποφανθείσῃ ἐκβάσει τοῦ δικαίου κατὰ τὰ ὑποδειχθέντα ἐν τῷ κόσμῳ εἶς τε τὸν μοιχεύσαντα καὶ τοὺς συνεργήσαντας ἀκλινεῖς ἔσμεν τῆς ἐντολῆς καὶ τῶν πατρικῶν κανόνων· καὶ οὐκ ἐνδώσομεν οὐδὲ προδώσομεν τὴν εὐσέβειαν, οὐδ' οὐ μὴν καταλύσομεν ἃ καλῶς προωκοδομήσαμεν διὰ τῆς κατὰ τὴν ἐξορίαν ἐνστάσεως, ἵνα μὴ ἀποδειχθῶμεν παραβάται νόμου. νόμῳ δὲ θείῳ κρατούμενοι κρατοῦμεν, ὡς προκεκρατήκαμεν, πάντα στέργοντες, πάντα ὑπομένοντες, εἴπερ καὶ παραχωρήσει θεός, ἢ τῆς ἐκείνου καὶ τῶν αὐτῷ συλλειτουργούντων μετέχοντες κοινωνίας, ἕως ἂν παύσῃται ὁ καθηρημένος τῆς ἱερουργίας. Πολλὰ οὖν βαττολογήσουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐμπαίζουσί τε καὶ ἐπιγελάσσονται, καὶ γε τὸ ἐλεεινότερον, τῶν ὁμοσχῆμων καὶ ὁμοταγῶν καὶ δοκούντων εἶναι φίλων οὐκ ὀλίγοι. ἀλλ' οὐδὲν ξένον· γέγραπται, καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ. καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐμαστρόπησαν καὶ συνήργησαν καὶ συνέφαγον καὶ συνέπιον τῷ μοιχικῷ γάμῳ καὶ τὸν κάλαμον ἔβαψαν ἐπὶ τῇ ἐξορίᾳ ἡμῶν. ἀλλ' ὁ ἐξεγερθεὶς Κύριος τότε εἰς ἐκδίκησιν τοῦ νόμου αὐτοῦ καὶ ρήξας μὲν τὴν τοῦ μοιχεύσαντος βασιλείαν τῇ ἐκτυφλώσει, καταισχύνας δὲ τοὺς συλλήπτορας ὡς τοὺς τοῦ Βαᾶλ ἱερεῖς, ἐπισυνάγων δὲ τὴν ἡμετέραν ταπεινώσιν εἰς τὸ ἴδιον μοναστήριον παρ' ἐλπίδας, αὐτὸς καὶ νῦν πάρεστιν, αὐτός. εἰ καὶ πρὸς μικρὸν παρεχώρησεν πάλιν τὴν ἀθέμιτον συμπλοκήν, ἀλλ' αὐθις ἠυδόκησεν ἀποδοκιμασθῆναι τὴν ἐπιχαρμονὴν τῶν μοιχοζευκτῶν καὶ μοιχοφίλων Ναζιραίων διὰ τῆς τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων δικαιοκρισίας, ἀποδωσάντων μετὰ θάνατον τὸν μοιχὸν τῇ νομίμῳ γαμετῇ αὐτοῦ, ἀποκαλεσάντων δὲ τὴν μαχλῶσαν μοιχαλίδα καὶ τὸ μοιχογέννητον τέκνον ἑασάντων ἄκληρον ὡς ἀθέμιτον καὶ ἀνομώτατον, ὡς ἐνυπήκοόν μοι τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα λελάληκεν κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς νόμους. Ἄλλ' ὅμως οἱ ἀνομήσαντες οὐκ ἐγκαλύπτονται οὐδὲ ὁ κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δυσφημήσας ἐν τῇ κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν ἱεραῖ προσευχῇ καταδύεται, ἀλλ' εἰσπηδήσας ὡς αἴλουρος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ πάλιν ἄλλεται καὶ πάλιν ἄρχεται μιαίνειν τὰ ἅγια διὰ τῆς ἱερουργίας, καὶ φιλονεικεῖ τὴν ἀνομίαν δικαιοσύνην γνωρίσαι καί, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδειξάι ἑαυτὸν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ὀσιώτερον· ἐκείνου γὰρ ἐλέγχοντος τὴν τοῦ Ἡρώδου μοιχείαν καὶ ὑπὲρ ἀληθείας θνήσκοντος, οὗτος τὸν δεύτερον Ἡρώδη τῇ μοιχείᾳ δεδειγμένον καὶ ἐστεφάνωσεν καὶ κατησπάσατο μέχρι θανάτου, λόγοις μὲν οὐ, αὐτοῖς δὲ ἔργοις φθεγγόμενος ὡς πεπλάνηται Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, ἀνόμως καὶ ἀκαίρως διελέγξας καὶ ἀποθανών. Καὶ τί δὴ λέγω Ἰωάννην, τὸν μείζω πάντων ἁγίων; αὐτῷ τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, ἀντεφθέγγατο καὶ ἀπεμαχήσατο διὰ τοῦ ἐναγοῦς αὐτοῦ στόματος· τοῦ γὰρ Χριστοῦ μοιχὸν ἀποκαλέσαντος τὸν ἀφιέντα τὴν νόμιμον γυναῖκα (μοιχεία δὲ τὸ χαλεπὸν ἀμάρτημα καὶ ἰσοδύναμον φονέως καὶ ἄρρενοφθόρου καὶ ἀλογευομένου καὶ φαρμακοῦ καὶ εἰδωλολάτρου, ὡς ὁ κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου) αὐτὸς τοῦτον τῷ θυσιαστηρίῳ παραστήσας μέσον παντὸς τοῦ λαοῦ ἐτόλμησεν ρῆξαι τὰς ἐναγεῖς φωνὰς ἐκείνας κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λέγων οὕτως (καὶ σκοπεῖτε τὸ φοβερὸν καὶ ἔκτοπον)· "αὐτός, δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἄρμωσον τῷ δούλῳ σου τὴν δούλην σου. σύζευξον αὐτούς ἐν ὁμοφροσύνῃ, ἔνωσον αὐτούς εἰς σάρκα μίαν, οἷς ἠυδόκησας συναφθῆναι ἀλλήλοις· τίμιον τὸν γάμον ἀνάδειξον, ἀμίαντον τὴν κοίτην αὐτῶν διατήρησον, ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι εὐδόκησον ἐν καθαρᾷ τῇ καρδίᾳ"5. Οὐκ ἄρα ἐφρίζατε συνιέντες; πόσον δοκεῖτε παροξυνθῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν τῇ βλασφημίᾳ ταύτῃ

καὶ συνοργισθῆναι τοὺς ἀγίους ἀγγέλους; ἢ πῶς οὐ παραυτίκα, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἄβειρών, ὑπέλαβεν ἡ γῆ χάνασα τὸν ὑψηγῆτην τοῦ ψεύδους καὶ δεικνύντα τὸ σκότος φῶς καὶ τὸν Χριστὸν εἰς ἐναντιολογίαν ἑαυτῷ περιπίπτειν πειρώμενον; πάντως γάρ, ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. ἀλλ' ὅμως τοιοῦτον δράσας πονηρὸν καὶ δούς ὑπόδειγμα κακίας τοῖς ὑποχειρίοις εἰς ὁμοτροπίαν (ὃ καὶ γέγονεν, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς πόρρω κρατοῦσιν καὶ ἄρχουσιν, ὃ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἐτελέσθη ἐν τῇ Λογγιβαρδία καὶ Γουθία καὶ τοῖς κλίμασιν αὐτῆς· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι τοιοῦτόν τι τετόλμηται) καὶ οὐ καταισχύνεται ὁ δεῖλαιος, ἀλλ', ὡς εἴρηται, ἱερουργεῖ ὁ ἀνίερος καὶ τοὺς καλῶς αὐτὸν ἀποστρεφόμενους ἐξορίζειν κατεπείγεται. Κύριος δὲ βοηθὸς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ἐνισταμένων, ὃς παρακαλέσει τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ μοιχοῦ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐδοκίησιν ἐκβληθῆναι τῆς ἱερουργίας ἐπὶ τε λυσιτελείᾳ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου καὶ πάσης τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Διὸ θαρσεῖτε, τέκνα καὶ ἀδελφοί, καὶ μὴ δεῖσητε, μηδὲ καταπέσητε. καιρὸς ὁμολογίας, καιρὸς ἐνστάσεως, καιρὸς ἀθλήσεως τυχόν καὶ ἄλλων παθημάτων, ἀλλὰ καὶ στεφάνων καὶ δόξης ἐπουρανίου· φησὶ γάρ, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ὁ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται· καί, μακάριοι οἱ μὴ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. διὸ χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν τοῖς ὑπομένουσιν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τῶν ἔργων ὑμῶν ἔχεσθε, τῶν βασιλέων ἡμῶν ὑπερεύχεσθε, τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ ἐκβληθῆναι τὸν Ἰωσήφ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, τὴν εἰρήνην τῆς ἐκκλησίας πορευόμενοι ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσαντες σφόδρα, ἐν πάσῃ καλῇ καταστάσει καὶ κανονικῇ διαβίῳσει, ἕως ἂν ἀκούσητέ τι πλεόν ἢ καὶ ἡμεῖς ἐπισημανοῦμεν. ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν, ἡ Θεοτόκος σκέπουσα ὑμᾶς, ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Θεολόγος φρουροῦντες ὑμᾶς, οἱ ἅγιοι πάντες τῇ εὐχῇ τοῦ πατρὸς μου καὶ πατρὸς ὑμῶν. πάντας προσαγορεύω κατ' ὄνομα· ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔστω μετὰ πάντων ὑμῶν, τέκνα ἡγαπημένα. ἀμήν. 32 {1Νικολάω χαρτουλαρίῳ}1 Ὑπελάβομέν πως ἀπεχθῶς ἔχειν τὴν μεγάλην σου εὐσέβειαν, παμπόθητε ἡμῶν δέσποτα, πρὸς τὴν ταπεινῶσιν ἡμῶν διὰ τινὰ παρεμπίπτουσαν ὑπόθεσιν· ἀλλ' ὄντως ἔδειξας ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καθαρὰν σου τὴν τιμίαν ψυχὴν πάσης δυσμενείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάσης θεοσεβείας πεπληρωμένην ἐν τῷ γοργόν καὶ θερμόν σε γενέσθαι εἰς τὸ χάριν εἰρήνης τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ εὐθὺς ἀπὸ πρώτης ἡμῶν παρακλήσεως κινηθῆναι πρὸς συνάφειαν τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου. τοῦτο γινώρισμα εἰλικρινοῦς φιλίας, τοῦτο ἰδίωμα ἀνθρώπου θεοφόβου, τοῦτο ἀπόδειξις ἐναργοῦς ζήλου ἀληθείας. καὶ γοῦν ἀποδώσειέν σοι Κύριος, εἰ καὶ μηδὲν τι γένηται, ὀλόκληρον δικαιοσύνης μισθόν· οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰ προθέσεως, εἴτε ἐπαινετῶς εἴτε οὐχ οὕτως, εἴωθεν τὰς ἀμοιβὰς τὸ θεῖον ἐπιψηφίζεσθαι τοῖς δρῶσιν. κεκέρδηκας τοιγαροῦν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ οὐ χρυσίον τε καὶ ἀργύριον, ἀλλὰ θησαυροὺς ἀνεκλείπτους οὐρανίας ἀνταποδόσεως. Ἔτι δὲ παρακαλοῦμεν καὶ δυσωποῦμεν ἐπιειχθῆναί σε ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει, ἵνα αὐτὸς μὲν κερδήσης πλούσιον τὸ θησαύρισμα, ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς τύχωμεν τοῦ πρὸς τὸν ἀρχιερέα συναπτικοῦ, μᾶλλον δὲ ἵνα ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ, τῇ σῆι μεσιτείᾳ βραβευθεῖσα, πολλοὺς σου τοὺς τῶν ἐγκωμίων στεφάνους καταπλέξειεν. καὶ οὐ πλεόν τι χρῆ λέγειν. ἐπειδὴ δὲ ἐκέλευσας ἐπισημᾶναι ὁπόσος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἥδη ἀψευδῶς γνωρίζομεν τῇ μεγίστῃ σου ὑπεροχῇ ὡς ἐν προσώπῳ Κυρίου τοῦ τῶν ἀδῆλων γνώστου οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἕν τι τὸ ἀμφιβάλλον τῆς πρὸς τὸν ἀρχιερέα κοινωνίας ἢ διὰ τὸν οἰκονόμον, κατὰ τὸ καθηρημένον αὐτὸν εἶναι ὑπὸ τῶν θείων κανόνων. καὶ ἡνίκα ὑποσταλῇ τῆς ἱερουργίας, καθὰ τὸ

πρότερον εὐδοκία θεοῦ τοῦ τε ἀγιωτάτου πατριάρχου τῶν τε εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν, δῆλον ὅτι ὄντος αὐτοῦ οἰκονόμου καὶ τὴν τιμὴν ἔχοντος εὐθύς παραυτίκα καὶ συλλειτουργοῦμεν καὶ συγκοινωνοῦμεν καὶ χειροτονούμεθα, μηδὲν ἐπιζητοῦντες περὶ τῆς ἐν τοῖς τρισὶ χρόνοις τούτοις συλλειτουργίας αὐτοῦ οἰκονομίας χάριν, οὐ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ κοινωφελές καὶ σωτήριο. Σιγάτως γὰρ αἱ ψευδοκατήγοροι γλώτται, κατὰ τῆς εἰρήνης τοῦ θεοῦ κινούμεναι, ὅτι, ἐπὶ εἰρήνῃ τῆς ἱερουργίας ὁ οἰκονόμος, ἐπιδραξόμεθα αἰτίας κατενεγκεῖν τὸν ἀρχιερέα ἡμῶν, ὡς ἤδη τῷ καθηρημένῳ συλλειτουργήσαντα, ἔπειτα τὸν προηγησάμενον ἀγιώτατον πατριάρχην. χεῖλη δόλια, τὰ λαλοῦντα τὰ τοιαῦτα, ἀνθρώπων συκοφαντῶν καὶ φθονερῶν τὸ δρᾶμα καὶ μὴ θελώντων εἰς ἴασις ἐλθεῖν τὸ προσπεσὸν ὄφλημα τῇ ἐκκλησίᾳ. οὐδαμῶς, μὴ γένοιτο. καὶ τὸν πατριάρχην τὸν προηγησάμενον καὶ ἐδεξάμεθα καὶ δεχόμεθα, διὸ καὶ ἕως θανάτου συνεκοινωνοῦμεν αὐτῷ, καὶ τὸν νυνὶ ἀγιώτατον ἀρχιερέα καὶ ἐδεξάμεθα καὶ δεχόμεθα· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἀναφέρομεν καθεκάστην. ὁ οἰκονόμος εἰρήνῃ τῆς ἱερουργίας ὁ τὸν μοιχὸν στεφανώσας καί, ὡς προδηλώκαμεν, συλλειτουργοῦμεν αὐτῷ, εἰ κελεύει, ἐπὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἕκαστος κατὰ τὴν οἰκείαν ἡμῶν τάξιν. καὶ εἰ τοῦτο γένηται, χαρὰ ἐν οὐρανοῖς, εἰρήνη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ· τὸ σχίσμα ὑποχωρεῖ, ἡ ὁμόνοια ἀναλάμψει τρανῶς, ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν στεφανωθήσεται τοῖς ἐπαίνοις καὶ τοσοῦτον, ὡς διαδοθῆναι αὐτοῦ τὸ ἐγκώμιον ἕως γενεᾶς, οἱ κράτιστοι ἡμῶν βασιλεῖς σὺν τοῖς πολυτιμήτοις αὐτῶν διαδήμασι καταστεφανωθήσονται τῇ ἀγγελικῇ εὐφημίᾳ, οἱ ἱερεῖς ἐνδύσονται δικαιοσύνην, ἔτι μᾶλλον οἱ ὄσιοι, τὸ μοναδικὸν λέγω τάγμα, ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται. ὁ δεσπότης ἡμῶν οἷον καὶ ἡλίκον λήψη τὸ βραβεῖον, τί δεῖ λέγειν; καὶ τί μᾶλλον οὐ γενήσεται; τί τερπνὸν οὐκ εἰσαχθήσεται; εἴπωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ οἰκονόμος εὐφημηθήσεται καὶ δοξασθήσεται καὶ κληρονομήσει διὰ τοῦτο μέγα ἔλεος καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ἡμεῖς τε οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐσόμεθα ὑποπίπτοντες καὶ προσκυνοῦντες καὶ ὑπερευχαριστοῦντες, ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰ δέοντα ὡς ἀρχιερεῖ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον κατὰ τὸ ὀφειλόμενον συνεισφέροντες. πρὸς δὲ πίστῳσιν τῶν εἰρημένων ποιούμεθα τὸν λόγον ἔγγραφον διὰ πλάτους, ὅτι μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἱερουργίας, καθὰ τὸ πρότερον, ἐὰν μὴ εὐθύς εἰσέλθωμεν καὶ κοινωνήσωμεν, ὡς προέγραπται, ἔστω ἡ ψῆφος καθ' ὑμᾶς, εἴ τι βούλεσθε, καὶ μὴ ἐξὸν ἔτι λαλεῖν ἡμᾶς περὶ τῆς ὑποθέσεως. καὶ ἰδοὺ οὐκ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ὁ δι' ἡμῶν ἔλκων καὶ συνωθῶν καὶ παρακαλῶν σε. 33 {1λέοντι πάπα Ῥώμης τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ κορυφαιοτάτῳ πατρὶ πατέρων Λέοντι τῷ δεσπότη μου ἀποστολικῷ πάπα Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.}1 Ἐπειδήπερ Πέτρῳ τῷ μεγάλῳ δέδωκε Χριστὸς ὁ θεὸς μετὰ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ τῆς ποιμνιαρχίας ἀξίωμα, πρὸς Πέτρον ἦτοι τὸν αὐτοῦ διάδοχον ὀτιοῦν καινοτομούμενον ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν ἀποσφαλλομένων τῆς ἀληθείας ἀναγκαῖον ἀναφέρεσθαι. τοῦτο τοιγαροῦν δεδιδραγμένοι καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχιστοι ἐκ τῶν ἀνέκαθεν ἀγίων πατέρων ἡμῶν, ἐπεὶ ὑπήρχθη τις καὶ νῦν καινοτομία ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, καὶ πρότερον μὲν διὰ μέσου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀρχιμανδρίτου, ἦγον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνδούλου ἡμῶν Ἐπιφανίου, καὶ νῦν διὰ τοῦ εὐτελοῦς ἡμῶν γραμματείου ὀφειλόμενον ἡγησάμεθα τῷ ἀγγέλῳ τῆς κορυφαίας σου μακαριότητος ταύτην ἀνενεγκεῖν. Γέγονε τοίνυν, ὡς θειοτάτη τῶν ὄλων κεφαλῶν κεφαλὴ, κατὰ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν σύνοδος ὡς ἀληθῶς ἀθετούντων καὶ συνέδριον μοιχωμένων. ὅπερ γὰρ ἐκεῖσε διὰ τῆς εἰδωλικῆς ἐκπορνεύσεως λέλεκται, τοῦτο ἐνταῦθα διὰ τῆς μοιχοζευκτικῆς ἐπικυρώσεως δέδεικται· ἀμφότεροι γὰρ τὸν αὐτὸν Κύριον ἠθετήκασι, οἱ μὲν διὰ τῆς νομικῆς, οἱ δὲ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβάσεως. καὶ γε οὐ μέχρι τούτου ἔστησαν,

παρασυναγωγή διὰ προτέρας συνελεύσεως ἐν τῇ τοῦ μοιχοζεύκτου παραδοχῇ καὶ συνιερουργία κατὰ τὸν θεῖον Βασίλειον χρηματίσαντες, ἀλλ', ὡς ἂν ἑαυτοῖς αἰρέσεως τελείας ὄνομα περιποιήσωνται, δι' ἑτέρας συνόδου δημοσίας τοὺς μὴ τῇ παρανόμῳ αὐτῶν κακοδοξία συγκαταθεμένους, μᾶλλον δὲ ὅλην τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, ἀναθεματισμῶ ὑποβεβλήκασιν, τοὺς ἤδη φθάσαντας ἐπὶ προσώπου αὐτῶν πόρρω που οὐς μὲν ἐξοστρακίσαντες, οὐς δὲ φυλακαῖς κατέχοντες, διωγμὸν κατὰ τὸ σύνηθες τῶν ἐνταῦθα πάλιν καινουργήσαντες. καὶ τὸ δικαίωμα αὐτοῖς λόγου πονηροῦ κραταίωμα. οἰκονομίαν οὖν τὴν ζευξιμοιχείαν δογματίζουσιν· ἐπὶ τῶν βασιλέων τοὺς θεῖους νόμους μὴ κρατεῖν διορίζονται· τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαίου μέχρις αἵματος ἐνστάνας, ὡσπερ τὸν Πρόδρομον καὶ Χρυσόστομον, μιμεῖσθαι ἀπαγορεύουσιν· ἕκαστον τῶν ἱεραρχῶν ἐξουσιάζειν ἐν τοῖς θείοις κανόσι παρὰ τὰ ἐν αὐτοῖς κεκανονισμένα ἀποφαίνονται. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅποταν τύχη καὶ κρυπτῶς καὶ ἐμφανῶς ἀλῶναί τινα τῶν ἱερωμένων καθαιρετικοῖς κανόσι, τῇ τοῦ βουλομένου ἐξουσία μένειν ἀκαθαίρετον. καὶ μάρτυς τοῦ λόγου ὁ διαφόροις κανόσι σὺν ἄλλοις κεκρατημένος μοιχοζεύκτης καὶ συλλειτουργῶν αὐτοῖς δημοσία. τοὺς παρανομίας ὡς οἰκονομίας ποιοῦντας ἄλλους τε καὶ ἑαυτοὺς ἀγίους ἐν τούτῳ ὀνομάζουσι καὶ τοὺς μὴ ταύτας προσιεμένους ὡς ἡλλοτριωμένους θεοῦ ἀναθεματίζουσι· μάρτυς δὲ κἀνταῦθα τοῦ λόγου ὢν καὶ ὁ διωγμός. τί οὖν ἔστιν ἐν τούτοις, ᾧ μάκαρ, εἰπεῖν ἢ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο, ὅτι νῦν πολλοὶ ἀντίχριστοι γεγόνασιν, εἴπερ μὴ ὑπὸ τῶν θεῶν νόμων καὶ κανόνων πάντες ἄνθρωποι ἐξουσιαζόμεθα; Τούτων ἤδη ἀψευδῶς ὑπὸ τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀνενεχθέντων ἐκείνην τὴν φωνήν, ἣν ὁ κορυφαῖος σὺν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις προσήγαγεν Χριστῷ, ἠνίκα ὁ τῆς θαλάσσης κλύδων ἐπεγείρετο, προσφέρομεν τῇ χριστομιμῆτῳ σου μακαριότητι· σῶσον ἡμᾶς, ἀρχιποιμὴν τῆς ὑπ' οὐρανὸν ἐκκλησίας, ἀπολλύμεθα. μίμησαί σου τὸν διδάσκαλον Χριστὸν καὶ ὄρεξον χεῖρα τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐκεῖνος Πέτρῳ, ὅσον ὁ μὲν ἀρχομένῳ καταποντίζεσθαι ἐν τῇ θαλάσῃ, αὐτὸς δ' αὐτὸ καταποντισθείη ἤδη ἐν τῷ τῆς αἰρέσεως βάθει. ζήλωσόν σου, δεόμεθα, τὸν ὁμώνυμον πάπαν, καὶ ὡς ἐκεῖνος τηνικαῦτα τῆς Εὐτυχιανικῆς αἰρέσεως ἀναφύσεως λεόντειόν πως διηγέρθη τῷ πνεύματι, ὡς ἴσασι πάντες, ταῖς δογματικαῖς αὐτοῦ ἀποστολαῖς, οὕτω καὶ ἐγὼ, τολμῶ λέγειν, φερωνύμως βρῦξον θεῖως, μᾶλλον δὲ βρόντησον κατὰ τῆς παρουσίας κακοδοξίας τὰ εἰκότα. εἰ γὰρ οὗτοι ἑαυτοῖς ἐξαυθεντήσαντες αἰρετικὴν σύνοδον ἐκπληρῶσαι οὐκ ἔδεισαν καίπερ, εἰ καὶ ὀρθόδοξον, οὐκ ἄνευ τῆς ὑμῶν εἰδήσεως ἐξουσιάζοντες, ὡς τὸ ἄνωθεν κεκρατηκὸς ἔθος, πόσω γε μᾶλλον εὐλογον καὶ ἀναγκαῖον ἂν εἴη, ὑπομνήσκομεν φόβῳ, ὑπὸ τῆς θείας πρωταρχίας σου ἔννομον κροτηθῆναι σύνοδον, ὡς ἂν τὸ ὀρθόδοξον τῆς ἐκκλησίας δόγμα τὸ αἰρετικὸν ἀποκρούσῃται καὶ μήτε ἡ κορυφαίότης σου σὺν ἅπασιν τοῖς ὀρθοδόξοις ἀναθεματίζοιτο παρὰ τῶν νέων κενοφώνων μήτ' αὐτὸ ὀρμητήριον ἀνομίας τὴν μοιχοσύνοδον εὐρίσκοντες οἱ βουλόμενοι κατολισθαίνουσιν εὐπετῶς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ταῦτα ὡς τὸ ἀνήκον τῇ οὐθενότητι ἡμῶν ἀναγγελκότες ὡς ἐλάχιστα μέλη τῆς ἐκκλησίας καὶ τῇ ὑφ' ὑμῶν ὑπέικοντες θεῖα ποιμεναρ χία, τὸ λοιπὸν ἐξαιτοῦμεν τὴν ἀγίαν αὐτῆς ψυχὴν λογίζεσθαι ἡμᾶς ὡς οἰκεῖα αὐτῆς πρόβατα καὶ ταῖς ἱεραῖς προσευχαῖς πόρρωθεν φωτίζειν καὶ στηρίζειν· εἰ δὲ καὶ διδαχαῖς, τῆς σῆς ἂν εἴη θείας συγκαταβάσεως. ἐπεὶ καὶ Χριστὸς Αὐγάρῳ ἐπέστειλεν καὶ πολλοὶ τῶν ὑφειμένων παρὰ ἀποστόλων καὶ ἀγίων γράμματα δέξασθαι κατηξιώθησαν. παρ' ἐμοῦ δὲ μόνου τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τηρουμένου ἐν φυλακῇ ἢ ἐπιστολῇ διὰ τὸ τὸν πατέρα καὶ σύνδουλόν μου τὸν ἐγκλειστὸν τόν τε ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης καὶ ἀδελφὸν ἡμῶν εἰς ἑτέρας νήσους ὡσαύτως τηρουμένους. πλὴν καὶ αὐτοὶ δι' ἐμοῦ καὶ σὺν ἐμοὶ τὰ αὐτὰ καὶ φθέγγονται καὶ

προσπύσσονται τοῖς ἱεροῖς τῆς μακαριότητός σου ἵχνεσιν. 34 {1Τῶ αὐτῶ Τῶ ἰσαγγέλῳ μακαριωτάτῳ καὶ ἀποστολικῶ πατρὶ πατέρων Λέοντι πάπα Ῥώμης Πλάτων ἐγκλειστὸς καὶ Θεόδωρος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.}1 Μέγα ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ὡς ἀληθῶς καὶ εὐχῆς ἔργον τῆς ἀνωτάτῳ, ἀξιοθεῖσι δέξασθαι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς ὑμῶν μακαριότητος πρόσρησιν προσαγορευτικὴν, καὶ μὴν ἀποσημείωσιν τῶν πνευματοκινήτων αὐτῆς ἱερῶν λογίων δι' Ἐπιφανίου τοῦ συνδούλου καὶ ἀγαπητοῦ ἡμῶν τέκνου, καὶ ταῦτα κεκλεισμένοις οὖσιν ὑπὸ τῶν κακοδόξων καὶ ὄψει θεασαμένοις τὸν γραμματηφόρον. ἐφ' οἷς ἐσκιρτήσαμεν, ἡγαλλιασάμεθα, ἀνθρωμολογησάμεθα τῷ Κυρίῳ, τῷ ταῖς θείαις αὐτῆς προσευχαῖς τὰ παρ' ἐλπίδα παραδόξως ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις χαρισαμένῳ, μονονουχὶ καὶ ὄραν αὐτῆς τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα διὰ μέσου τῶν φωνῶν φανταζομένοις. Ἄλλ' αὐτὴ μὲν χριστομιμήτως καὶ προσηγόρευκε τοὺς εὐτελεῖς καὶ ἀνεζωπύρησεν ἡμῶν τὸ πνεῦμα, ἐπέρρωσέν τε τὸ ἀσθενές καὶ ἐστιβάρωσεν τὸ ἀδρανές, οἶονεὶ ἐπαλείψασα τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς παρακλητικοῖς καὶ νουθετικοῖς φθέγμασιν στήκειν τε ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ἀκλινῶς μέχρι τέλους παρεγγυοῦσα (καὶ γένοιτο ἡμῖν ἰλέοις αὐτῆς ἰκετηρίας), ἡμεῖς δὲ οἱ οὐθενεῖς καὶ πάλιν εὖ ἔχειν νενομίκαμεν, ὡσπερ τὸ πρότερον δι' αὐτοῦ τοῦδε τοῦ πιστοτάτου ἡμῶν γραμματηφόρου καὶ αὐθις δι' Εὐσταθίου τοῦ ἐταίρου αὐτοῦ καὶ ἡμῶν τέκνου, οὕτω καὶ νῦν ἀνενεγκεῖν αὐτῇ τὰ εἰκότα. Σύνοδος γέγονεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὃ μακαριώτατε, πάνδημος, συγκαθεσθέντων καὶ ἀρχόντων τῶν ἐν τέλει· καὶ ἡ σύνοδος ἐπ' ἀθετήσῃ τοῦ εὐαγγελίου Χριστοῦ, οὗ σὺ τὰς κλεῖς ἐδέξω πρὸς αὐτοῦ διὰ μέσου τοῦ τῶν ἀποστόλων προστάτου καὶ τῶν ἀμοιβαδὸν μέχρι τοῦ προηγησαμένου τὴν ἱερωτάτην σου κορυφῆν. καὶ ὅπως ἀνάσχοιτο ἐπακηκοέναι ἢ θεομίμητος ἐπιείκειά σου, ἀρξώμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. καὶ γοῦν φησὶν, οὐ μοιχεύσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. καὶ Ἱερεμίας μὲν, ἄφρων καὶ ἀσεβῆς ὁ κατέχων μοιχαλίδα, Μαλαχίας δέ, χεῖλη ἱερέως φυλάξατε γνῶσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ, διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστιν. μετέλθωμεν ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον· ὁ ἀπολύων, φησὶν, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει. καὶ πάλιν, οὐς ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. ὅσον δὲ τὸ διάφορον νόμου καὶ χάριτος, ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου εἰσόμεθα λέγοντος, καὶ ἰδοὺ πλέον τοῦ ἱεροῦ ὧδε· εἶτα καὶ ἐκ τῶν τοῦ ἀποστόλου φωνῶν φάσκοντος, ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσω δοκεῖτε χείρονος ἀξιοθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐνυβρίσας; Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, οἱ μετὰ γλώσσης ἀνόμου τὰ πρὸς Κύριον ἀπειθοῦντες τὴν λύσιν τοῦ τε νόμου καὶ τοῦ εὐαγγελίου (ἡγουν τὴν μοιχείαν τοῦ πρὶν κρατήσαντος ἐπὶ τῇ ἐκβολῇ τῆς νομίμου καὶ εἰσοικίσει τῆς μοιχαλίδος καὶ τὴν ταύτης μείζονα καὶ χαλεπωτέραν παρανομίαν, ἥτοι τὴν μοιχοζευξίαν, διὰ τὸ ψευδομαρτυρῆσαι κατὰ θεοῦ καὶ τὸ τούτου ὄνομα λαβεῖν ἐπὶ τῇ ἀθεμίτῳ πράξει κατὰ τὴν μυσταγωγίαν, καὶ μὴν καὶ δοῦναι τοῖς μοιχωμένοις νικητικούς κατὰ Χριστοῦ τοὺς στεφάνους ἐπὶ μεθέξει τῶν θείων δώρων, τῶν ὡς κοινῶν ἐνυβρισθέντων παρὰ τοῦ μοιχοζεύκτου, καὶ ἀγγέλου οὐ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ κοσμοκράτορος σατανᾶ ἀποφανθέντος κατὰ τὸ ἀληθές, ἔτι μὴν καὶ πάντων τῶν διὰ συνδρομῆς καὶ εὐδοκίας ἐν τῇδε τῇ παραβάσει τὴν μερίδα θεμένων μετὰ μοιχοῦ καὶ μοιχοζεύκτου) οἰκονομίαν σωτήριον τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ προηγορεύεσιν, τοσοῦτον ὄχυρὰν καὶ θεοκύρωτον ὑπάρχουσιν, ὡς τοὺς μὴ εἰζαντας καὶ συνθεμένους αὐτοῖς ἀναθέματι συνοδικῶς ὑποβάλλαι μετὰ φυλακῶν καὶ ἐτέρων παθημάτων, ὡς μὴ δεξαμένους ταύτην τὴν οἰκονομίαν ἀγίοπρακτον εἶναι. Ἄκουε, οὐρανέ, φησὶν Ἡσαΐας, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι

Κύριος ἐλάλησεν, ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς πρὸς σὲ τανῦν· "ἄκουε, ἡ μεγάλη τοῦ θεοῦ κεφαλή, καὶ ἐνωτίζου, ἃ ὁ σατανᾶς ἀπειργάσατο"⁵. εἰ τοίνυν κατὰ θεοῦ βούλησιν καὶ ἀποδοχὴν ἢ συνάθροισις αὕτη ἢ τε ἀναθεματιστικὴ ἀπόφασις, οὐ θεοῦ ὁ νόμος δῆλον ὅτι οἷ τε προφήται, μεθ' ὧν ὁ Πρόδρομος ὡς μοιχοελέγκτης, εἶτα καὶ τὸ εὐαγγέλιον, παρ' ὃ ἐκεῖνοι φίλην τὴν οἰκονομίαν αὐτῶν πεποιήνται. εἰ γὰρ φαῖεν τοῦ αὐτοῦ, δυοῖν θάτερον, ἢ ψευδήγορον τὸν Χριστόν, πάλαι μὲν ἐν τοῖς προφήταις λαλήσαντα καὶ νομοθετήσαντα, νῦν δὲ δι' ἑαυτοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἀποφανοῦνται ἢ ἀληθεύοντα, ὡσπερ ἐστὶν αὐτὸς ἡ ἀλήθεια, αὐτοὺς ψεύδεσθαι καὶ θεοκατηγόρους ἐναποδειχθῆναι ἀραρότως, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἀναθέματος, οὗ κατὰ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀπεφήναντο, εἶναι ὑπευθύνους, βεβαιωσαμένους τὴν μοιχείαν καὶ μοιχοζευξίαν καὶ μοιχοσυνδρομίαν οἰκονομίαν θεοῦ καὶ ἁγίων. Καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ προσωποληψία παρὰ τῷ θεῷ, ὡς ὑποδεικνύουσιν οἱ μοιχειανοί, μὴ ἐπίσης τοὺς νόμους αὐτοῦ κεῖσθαι ἐπὶ πᾶσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν βασιλέων, ὡς φησιν, ὑποχωρεῖν καὶ καινοτομεῖσθαι. καὶ ποῦ τὸ τῶν βασιλέων εὐαγγέλιον; ἀλλ' ὄντως ἠσεβήκασιν λίαν, μὴ συνιέντες ὅτι θεὸς πρόσωπον ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει, καθὰ ἔφη ὁ ἱερὸς ἀπόστολος, μηδ' ὅτι ὁ αὐτὸς δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν, ταλανίζων αὐτούς, λέγει, ὑμεῖς οὐκ ἐφυλάξατε τὰς ὁδοὺς μου, ἀλλ' ἐλαμβάνετε πρόσωπα ἐν νόμῳ. οὐχὶ θεὸς εἷς ἔκτισεν ὑμᾶς; οὐχὶ πατὴρ εἷς πάντων ὑμῶν; γράφει δὲ καὶ Σολομὼν τάδε· ἀκούσατε οὖν, βασιλεῖς, καὶ σύνετε. καὶ μεθ' ἕτερα· ὅτι ὑπηρεταὶ ὄντες τῆς τοῦ ὑψίστου βασιλείας οὐκ ἐκρίνατε ὀρθῶς οὐδὲ ἐφυλάξατε νόμον οὐδὲ κατὰ τὴν βουλήν τοῦ θεοῦ ἐπορεύθητε. φρικτῶς καὶ ταχέως ἐπιστήσεται ὑμῖν, ὅτι κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται. οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων δεσπότης. πάλιν δὲ ὅτι καὶ ὄλον τὸ εὐαγγέλιον διὰ τῶν φθασάντων παρανομιῶν ἠθετήκασιν, ὧ ἱερὰ καὶ θεῖα κορυφή, ἐπεὶ καὶ ἐν ἀνόμημα ἀρκεῖ τὸν καθόλου νόμον ἀνατρέψαι· πᾶσαι γὰρ ἀλλήλων ἔχονται, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, αἱ ἐντολαί, ὡς ἐν τῇ λύσει τῆς μιᾶς καὶ τὰς λοιπὰς ἐξ ἀνάγκης συγκαταλύεσθαι, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ τοῦτο, ἀλλ' ἐκ τοῦ φθεγγομένου ἐν αὐτῷ Χριστοῦ λέγων, ὅς φησιν, πᾶς ὁ λύων μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, δηλονότι ἀπολλύμενος. καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰάκωβος, ὅστις, φησί, τελέσει ὄλον τὸν νόμον, πταίσει δὲ ἐν ἐνί, γέγονε πάτων ἔνοχος. Λελύκασιν οὖν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην, ὧ μάκαρ, διὰ τῆς λύσεως οὐ τῶν ἐλαχίστων, ἀλλὰ τῶν μεγίστων ἐντολῶν Κυρίου, νόμον κατὰ νόμου εὐαγγελικοῦ ἐκτεθεικότες οἱ τάλανες, τὸ βούλημα τῶν βασιλέων προκρίνειν θεοῦ, ὅποταν βούλοιντο. βούλονται δὲ ἄλλοι ἄλλο καὶ ἄλλοτε ἄλλως. καὶ διὰ τοῦτο ἀνατροπὴ τοῦ παντὸς μέχρι τοῦ Ἀντιχριστοῦ, καὶ ἐντεῦθεν εἰκότως ἢ λεγομένη παρ' αὐτοῖς οἰκονομία προσαγορευθήσεται ἀντιχριστικὴ προδρομία. περὶ γὰρ παραβάσεως κανόνων τί δεῖ καὶ λέγειν; ὅποτε γὰρ τοῦ εὐαγγελίου ἀποτροπάδην ἦλθον, σχολὴ περὶ αὐτῶν φροντίζειν. καὶ ὁ μὲν θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τάδε φησὶν· δώσω τὴν κλεῖδα οἴκου Δαυὶδ ἐπὶ τοῦ ὧμου αὐτοῦ, καὶ ἀνοίξει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀποκλείων· καὶ κλείσει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνοίγων. οἱ δὲ ἀντιθέως ἐφ' οἷς μὲν ἠνοιξεν, ἀπέκλεισαν, καθήραντες τοὺς ἀνευθύνους ὡς δοκεῖ αὐτοῖς, ἀλλ' οὐ θεῷ, ἐφ' οἷς δὲ ἔκλεισεν, ἠνοιξαν, προχειρισάμενοι τοὺς ὑποπίπτοντας καθαιρέσει θεοκρίτως ἅπαξ πρὸς τὸ αὐτοῖς δοκοῦν καὶ ἀρέσκον, ἀποχρώμενοι αἰεὶ δεσποτικῶς τοῖς ἱεροῖς κανόνισιν ὡς ὑπηρεταῖς καὶ ὑποδουλίαις. Ταῦτα τῆς μοιχειανικῆς αἰρέσεως τὰ ἄνομα καὶ ἀσεβῆ ἐγχειρήματά τε καὶ ἀποτελέσματα. καὶ ταῦτα ὡς ἐλάχιστα τέκνα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας σοί, τῇ πρωτίστῳ ἡμῶν ἀποστολικῇ κεφαλῇ, ἀναγγεῖλαι κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προεθυμήθημεν. λοιπὸν αὐτῆς ἐστὶ τὰ ἀρεστὰ θεῷ καὶ διανοηθῆναι καὶ πρᾶξαι, ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου ὡς ἐπ' ἄλλοις καὶ ἐν τῷδε κινουμένης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ

δυσωπουμένης ἀξιῶσαι ἡμᾶς αὐτόλεκτα καὶ θεοχάρακτα αὐτῆς γράμματα δέξασθαι κατὰ μίμησιν τῶν ὁμοζήλων αὐτῆς ἀγίων, ὥσπερ νῦν τὰς πλουσίας καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς δωρεὰς αὐτῆς καὶ εὐλογίας. Ἀπήγγειλεν δὲ ἡμῖν ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς ἡμῶν Ἐπιφάνιος, θειοτάτη κορυφή, ὡς ἔγκλησιν ἐδέξατο παρ' αὐτῆς ἕνεκα Βαρσανουφίου, Ἡσαίου τε καὶ Δωροθέου τῶν αἰρετικῶν, ὡς δεχομένων ἡμῶν αὐτοὺς ὀρθοδόξους· καὶ πάνυ ἠγάσθημεν, εἰ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ὑπὲρ ὀρθοδοξίας πάσχοντες αἰρετικοῖς προσπάσχομεν. ἐμφραγέσθω πᾶν τὸ καθ' ἡμῶν ὑποβάλλον καὶ συκοφαντοῦν στόμα. ὀρθόδοξοὶ ἐσμεν, κἂν ἄλλως ἀμαρτωλοί, ὧ μακαριώτατε, μηδ' ὅτιοῦν ὕφεισιν ἔχοντες ἐν τούτῳ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, πᾶσαν σύνοδον οἰκουμενικὴν τε καὶ τοπικὴν ἐγκεκριμένην τῇ ἀληθείᾳ μετὰ τῶν ἐκτεθέντων αὐταῖς ἀγίων κανόνων ἀσπαζόμενοι καὶ πᾶσαν αἵρεσιν καὶ αἰρετικὸν μυσσαττόμενοι καὶ ἀναθεματίζοντες, καὶ ἀνάθεμα Βαρσανουφίῳ, Ἡσαίᾳ, Δωροθέῳ τε καὶ Δοσιθέῳ, τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Σωφρονίου ἀνάθεμα τισθεῖσιν. ἀλλὰ καὶ ἄλλος εἶ τις εἴη τούτοις ὁμώνυμος, ὅμως αἰρετικὸς κατὰ τὴν ἐκείνων αἵρεσιν ἢ ἑτέραν, κἂν ἐπίσκοπος, κἂν ἀσκητής, κἂν ὁστισοῦν, ἀνάθεμα ἔστω. ἀλλὰ καὶ εἶ τις μὴ ἀναθεματίζει εὐκαίρως κατὰ τὸ ἀναγκαῖον πάντα αἰρετικόν, εἴη τῆς αὐτῶν μερίδος. ἡμεῖς γὰρ καθαροὶ ἐσμεν παντὸς αἰρετικοῦ φρονήματος εὐχαῖς σου ἱερωτάταις, παναγέστατε. Ἔτι μὴν καὶ τοῦτο ἀναφέρομεν, ὅτι, εἰ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἡμῶν τῇ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Εὐσταθίου οὐ δεδήλωται ἐπιστεῖλαι ἡμᾶς τῇ ἀγία σου κορυφῇ δι' Ἐπιφανίου, οὐ διέψευσαι Ἐπιφάνιος, καὶ ὁ τρόπος ἐν τούτῳ. ἡμεν ὡς ἀληθῶς ἐκδώσαντες αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, καὶ πάλιν φόβῳ τῶν κρατούντων ἀπαλείψαντες· ὁ δέ, ἔχων τῶν σημείων τὴν γνῶσιν, ἤγαγεν πρὸς τὰ ἅγια αὐτῆς ἵχνη εὖ φρονῶν μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι ἡμᾶς. καὶ γὰρ ἐστὶ στόμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν καὶ λόγος ἐξερευγόμενος τῆς καρδίας ἡμῶν. καὶ μὴ τί γε ὑπολάβοι ἢ ἀγία σου ψυχὴ σκάνδαλον ἐν τῷ συνδούλῳ ἡμῶν, ὄντι πιστοτάτῳ κατὰ πάντα. Ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ὑπταίς καρδίας χερσὶ καὶ ἐδέξατο τὴν τῆς μακαριότητός σου προσηγορίαν καὶ δι' ἡμῶν προσκυνητῶς κατασπαζόμενός ἐστι τὴν ἱερωτάτην σου κορυφήν. 35 {1[Βασιλείῳ ἡγουμένῳ] Βασιλείῳ τῷ εὐλαβεστάτῳ ἡγουμένῳ καὶ ἀρχιμανδρίτῃ Ῥώμης Πλάτων ταπεινὸς ἐγκλειστὸς καὶ Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.}1 Οὕτως ἀπεκαραδοκοῦμεν οἱ ταπεινοὶ δέξασθαι γράμματα τῆς πατρικῆς σου ὁσιότητος, ὡς γῆ διψῶσα τὸν ἑαυτῆς ὑετόν· καὶ ἐπειδὴ ἀπετύχομεν τῆς ἐλπίδος, ἠλγήσαμεν, ὡς τὸ εἶκός. ὅμως μαθόντες τὴν αἰτίαν παρὰ Ἐπιφανίου τοῦ ποθεινοτάτου καὶ πιστοτάτου ἡμῶν υἱοῦ, ὅτι ἐξ ἀναγκαίου καὶ οὐκ ἐκ καταφρονήσεως ἡμῶν τῶν εὐτελῶν καὶ λίαν ἐραστῶν τῆς θεοφιλίας σου, μετεβάλομεν τὸ ἄλγος τῆς καρδίας, χαρὰν προσκτησάμενοι ἰκανουμένην. ἀνήγγειλε γὰρ ἡμῖν τὸν αὐτὸν διαμένειν ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει τε καὶ ἀγάπῃ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προστιθέμενον μᾶλλον ἀγαθότητος ποικίλοις τρόποις. τὴν δὲ τοῦ ζήλου τῆς εὐσεβείας διανάστασιν, ὅση ἐστὶ τῇ ἀγία σου ψυχῇ ἐξηγησάμενος, ἤχησεν ἡμῶν ἀμφοτέρω τὰ ὦτα. καὶ εὐλογητὸς Κύριος τῶν δυνάμεων, ὁ θέμενός σε ἐν τῇ πρωτίστῃ τῶν πόλεων, φωστῆρα θεολαμπῆ λόγον ζωῆς ἐπέχοντα ἀμφιλαφεία τῶν ἀγαθῶν πράξεων, ὁ δούς σοι γλῶσσαν ἐλευθεροστομοῦσαν τὰ θεῖα τῆς ὀρθοδοξίας διδάγματα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος. ἐν ᾧ καὶ παρακαλοῦμεν βοηθεῖν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ τῇ τε οἰκείᾳ κραταιότητι καὶ τῇ πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἀποστολικὸν μεσιτεῖα. ἢ γὰρ ὑμῶν ἀνδρική ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐκδίκησις τῆς ὑπ' οὐρανὸν ἐκκλησίας ὑπάρχει στερέωσις, καὶ ὁ ἀφ' ὑμῶν ζῆλος ἀνάπτειν πέφυκεν ἀεὶ ἅπασαν τὴν οἰκουμένην εἰς τὴν διάπυρον ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ τῆς πίστεως ἡμῶν ὁμολογίαν. ὥστε εἰκαζέτω σου ἢ θεοσέβεια, ὅσος ὁ λόγος ὑμῖν τοῦ τῆς εὐσεβείας κράτους καὶ ὀπόσος ὁ ἔπαινος ἀπὸ θεοῦ μετὰ τῶν ἀξίων ἀμοιβῶν ἐν τῇ ταύτης φυλακῇ καὶ

ἀναρρήσει· ἦν καὶ φυλάττοιτε καὶ κηρύσσειν οὐ λήγοιτε, οἱ θειότατοι καὶ ἀξιάγαστοι ἡμῶν πατέρες. Οὗ δὲ χάριν ἀπεστείλαμεν πάλιν τὸν ἀδελφὸν καὶ προσκυνητὴν τῶν ἰχνῶν σου Ἐπιφάνιον; ἴν' ἀνταναγγείλῃ ὁ αὐτὸς τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς εὐχαῖς ὑμῶν ἀγίαις εὖ ἔχει, χαιρομένων ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ θυμηδιῶντων ἐν τῷ διωγμῷ καὶ ταῖς φυλακαῖς, ὡς τολμᾶν λέγειν, ἡμῖν ἐχαρίσθη οὐ μόνον εἰς Χριστὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· ἵνα εἰς ὡς ἐκτενεστέραν ὑμᾶς προσευχὴν παρακινήσῃ ὑπὲρ τε ἡμῶν τῶν ἀσθενῶν εὐανδρίας καὶ τοῦ κοινῆ συμφέροντος, ὑπὲρ οὗ ὁ λόγος ἡμῖν καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀγιωτάτους δέησις τρὶς ἄρτι γινομένη οὐχ ἵνα ἀφεθῶμεν τῆς φυλακῆς, ὅτι μηδὲ λογιζόμεθα αὐτὴν ἀδοξίαν, ἀλλὰ μέγιστον καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἀναξιοσύνην κλέος, ἀλλ' ὅπως ἔξει τὸ ἐπωφελὲς ἐν τῷ κοινῷ, κἂν τῶν ἐσχάτων ἐσμέν. πανταχοῦ γάρ, φησὶν ὁ Θεολόγος, τὸ καθ' ἑαυτοὺς παρορατέον πρὸς τὸ τῶν πολλῶν συμφέρον. συμφέρον δ' ἂν εἴη, ὡς ὁ ἡμέτερος σκοπὸς καὶ πόθος, ἐπιτιμηθῆναι συνοδικῶς διὰ τοῦ κορυφαιοτάτου ἀποστολικοῦ ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τοὺς συνεδρεύσαντας κατὰ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναθεματίσαντας τοὺς ἀντεχομένους αὐτοῦ καὶ μὴ τὴν μοιχείαν καὶ μοιχοζευξίαν καὶ μοιχοσυνδρομίαν δεξαμένους ὡς οἰκονομίαν τῶν ἀγίων, καθὰ οἱ μοιχειανοὶ ἐδογματίσαν, ἀποκαλέσαντες ἐν τούτῳ τοὺς ἀγίους παρανόμους· ὅτι μηδεὶς ἅγιος τὴν μερίδα μετὰ μοιχοῦ ἔθετο, οὐχ ὅτι καὶ μοιχομένους ἐστεφάνωσε καὶ δώρων τῶν θείων μεταδέδωκεν, ὅποτε οὐδὲ στέγης καὶ πυρὸς μεταδιδόναι αὐτοῖς, κἂν βασιλεῖς εἶεν, διηγορεύκασιν. καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξύβρισαν ταῖς στεφανικαῖς μυσταγωγίαις, ἀνενεγκόντες τὸ ἀνάθεμα ἐπ' αὐτὸ διὰ τῆς τῶν ἀντεχομένων τοῦ νόμου αὐτοῦ ἀναθεματίσεως. εἰ δὲ τοῦτο οὐ, ἡμεῖς τὸ λοιπὸν εὐχόμεθα ὑμῶν τῶν προσευχῶν τὸ σθένος, τῶν τῆς ἀγάπης θεσμῶν τὸ κύρος, τῶν ἀντιγράφων τὸ κράτος, ὃ πάντως παρακληθεῖτε ποιῆσαι, παραμυθούμενοι τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ ἐπιρρωννύντες τοὺς ἀνάγκιδας, ἀγιώτατοι ἡμῶν καὶ ποθητοὶ καὶ ἀεισέβαστοι πατέρες. 36 {1Εὐπρεπιανῶ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ}1 Εὐελπίς εἰμι, τέκνα ἠγαπημένα, περὶ τῆς εἰρηναίας καὶ θεοτάκτου διαγωγῆς ὑμῶν. διὸ μετελεύσομαι τὸν λόγον ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον. τί δὲ τοῦτο; ὅταν ἀνακαλύψωμεν τὰ πονηρὰ αὐτῶν δόγματα καὶ ὑποδείξωμεν τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἡμᾶς ἀνεθεμάτισαν μετὰ τῶν ἄλλων, παντάπασιν ἀποδείκνυνται οὐχ αἰρετικοὶ ψιλοῖ πως, ἀλλ' ἀποστάται τοῦ εὐαγγελίου τοῦ θεοῦ τῶν τε ἀγίων ἀναθεματισταὶ καὶ τῶν κανόνων καταλύται. τὸ πρῶτον, ἀντικαθιστάμενοι παλαιᾶς καὶ νέας. μὴ μοιχεύσης, ὁ νόμος· μὴ λήψῃ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ· εἷς νόμος ἔστω τῷ Ἰουδαίῳ καὶ τῷ προσηλύτῳ. αὐθις τὸ εὐαγγέλιον, ἦτοι ὁ Χριστός, ἠκούσατε, φησὶν, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις "4οὺ μοιχεύσεις"5; ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μηδὲ ἐμβλέψαι γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν· καί, ὁ λύων μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἦγουν εἰς τὸ πῦρ, ὡς οἱ πατέρες ἐρμηνεύουσιν, ἐμβληθήσεται. οἱ δὲ (ὡ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος) τὴν μοιχείαν τὴν ἐκκήρυκτον νόμου καὶ χάριτος μέχρι καὶ ἐπιθυμίας ἐμβλεμματικῆς τὴν τε λύσιν τῆς οὐκ ἐλαχίστης, ἀλλὰ πρώτης εἰπεῖν ἐν τῷ πρακτικῷ καὶ μεγίστης ἐντολῆς, καὶ πρὸς τούτοις τὴν οὐκ ἐπὶ ματαίῳ λήψιν τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ἀθεμίτῳ τηλικαύτῃ πράξει πονηρᾷ, λέγω δὴ μοιχοζευξία, λήψιν τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ καὶ μετάληψιν τῶν μυστηρίων Χριστοῦ καὶ στεφανικὴν τοῦ μοιχορροῦ διαβόλου καὶ ὑπηρέτου αὐτοῦ θεομαχίαν, οἰκονομίαν θεοῦ προσηγόρευσαν, ἀγαθὴν τε καὶ σωτήριον τῇ ἐκκλησίᾳ. Βύσωμεν τὰ ὧτα μὴ ποτε τακῶμεν τῇ βλασφημίᾳ, ὡ ἀδελφοί. καὶ τὸ δικαίωμα αὐτοῖς, ἐπὶ τῶν βασιλέων φησὶ χρῆναι παραβλέπειν τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους. ἴδε ἄλλη ἀντιχριστικὴ προδρομία. καὶ ποῦ τὸ εἷς νόμος ἔσται; καὶ ποῦ τὸ κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι; καὶ ποῦ τὸ πρόσωπον ἀνθρώπου θεὸς

οὐ λαμβάνει; καὶ τίς ὁ νομοθέτης βασιλέως; καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον, οὐδὲ τῶν ἀρχομένων οἱ νόμοι οἱ εὐαγγελικοί. εἰ γὰρ ἐκείνου, κάκεινων, ἵνα μένωσιν ὡς ὑφ' ἐνὶ ταττόμενοι νόμῳ καὶ νομοθέτῃ εὐπειθεῖς καὶ ἀστασίαστοι. εἰ δὲ ἐκείνου οὐ, ὅτε βούλεται, οὐ βούλοιο δὲ τυχὸν οὐδένα φυλάττειν, αὐτῶν δὲ ναί, δύο ταῦτα, ἢ θεὸς ὁ βασιλεὺς (μόνον γὰρ τὸ θεῖον οὐχ ὑπὸ νόμον) ἢ ἀναρχία καὶ στάσις· οὗ γὰρ νόμος μὴ ταῦτός, πῶς εἰρήνη, τοῦ βασιλέως ἄλλο θέλοντος, ἤγουν μοιχεύειν, αἰρετίζειν, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα μὴ συντίθεσθαι τὴν μερίδα μετὰ μοιχοῦ νομοθετουμένων μηδὲ συναιρετίζειν μηδ' ὅτιοῦν παραβαίνειν τὸ ὑπὸ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων παραδεδομένον; καὶ πῶς ἐντεῦθεν οὐ συναναφαίνεται ὁ Ἀντίχριστος ἐπὶ θύραις εἶναι; οὐ γὰρ τολμήσουσι φάναι οἱ μοιχειανοί, "μὴ οὐχὶ ὁ ἀνομεῖ ὁ βασιλεὺς, ποιεῖ τε καὶ κελεύει ὑπέικειν τὸν λαόν"⁵. καὶ ἴδε εἰσῆλθεν ἐν τῷ λόγῳ αὐτῶν πάντως ὁ Ἀντίχριστος· βασιλεὺς γὰρ ὢν κάκεινος, τοῦτο μόνον ἐπιζητήσει, ὃ θέλει καὶ λέγει γίνεσθαι καὶ οὐδὲν τὸ διάφορον πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἢ τὸ μὴ τοσοῦτον θέλειν καὶ βούλεσθαι ὡς εἰ καὶ θελήσειεν καὶ ἄρτι. ἢ αὐτὴ ἐξουσία παρὰ τῶν ἱεραρχῶν συνοδικῶς ἐκπεφώνηται. καὶ πῶς συνιῶν τις καὶ οὐκ ὢν δύσερις οὐχ ὁμολογήσειεν οὕτως ἔχειν; τί δὲ ταύτης τῆς αἰρέσεως χεῖρον ἔσται ἕως ἀναδείξεως αὐτῆς τοῦ Ἀντιχρίστου; ἐγὼ οὕτω δοκῶ εἶναι, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην εἰς πέρας ἀρξαμένην ἐκ τοῦ δεῦρο τῷ τότε καιρῷ ἀπολήξει· καὶ ὅσοι ἐν ταύτῃ ὑποπέσωσι, κἂν τότε ὑπῆρχον, ὑπέπεσον ἄν, καὶ ὅποσοι δυνάμει θεοῦ ἀνταγωνιζόμενοι στῶσιν, εἶεν ἂν κἂν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις νικῶντες τὸν Ἀντίχριστον ἐν θανάτῳ μετὰ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὦ τῆς ἀνθρωπίνης ταλαιπωρίας, πῶς ἀπ' ἐντεῦθεν νῶτα ἔστρεψαν; πῶς ὑποδεικνύομεν τί ἐσόμεθα; διὰ τοῦτο ὀλίγοι οἱ μέλλοντες στήναι· διὰ τοῦτο Ἥλιος καὶ Ἐνῶχ (οὐκ οἶδαμεν εἰ καὶ ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστὴς) ἀρωγοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ πρωτοστάται καὶ ἀθλοφόροι τῆς ὑπὲρ ὁμολογίας Χριστοῦ νίκης· διὰ τοῦτο κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι τῆς ἀνάγκης ἐκείνης, τῇ ἐπιφανείᾳ Χριστοῦ ἀναιρουμένης. οἱ συνιῶντες στήτε, μὴ ἀρηνήσησθε Χριστὸν ἀπὸ τοῦ δεῦρο· ἀρκτικά γὰρ τὰ παρόντα τῶν τότε. Τὸ δεῦτερον οὐ πολλῆς δεῖται σαφηνείας, ἐκ τοῦ προτέρου ἐπιδηλούμενον. ἀναθεματίσαντες οὖν τοὺς μὴ δεχομένους τὴν μοιχοζευξίαν καὶ τὴν μοιχείαν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν τοῦ παντὸς εὐρεθέντος καὶ ἐν αὐτῇ τὴν μερίδα θεμένου παρανομίαν ὡς ἀγίαν οἰκονομίαν, τί ἄλλο ἢ τοὺς ἀγίους, καὶ πρῶτόν γε τὸν Πρόδρομον, ἀναθεματίκασι; ἀληθὲς εἶπεῖν, εἰ καὶ φοβερὸν, καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἀγίων δεσπότην· ὃς γὰρ ταῦτα ἀπηγόρευσεν, οὐ δέχεται οὐδὲ εὐδοκεῖ δῆλον ὅτι, ἀλλὰ λίαν ἠπέιλησεν ἀπαραίτητον τὸ κρίμα καὶ τὸ μόνον μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα θεῖναι, οὐ τοῦδε ἢ τοῦδε, ἀλλὰ παντὸς οὔτινοσοῦν, βασιλέως, δυνάστου, μικροῦ καὶ μεγάλου. εἷς γὰρ νόμος ἔσται, φησί, καὶ ἐν εὐαγγέλιον παρελάβομεν· καὶ ὃς ἐκ τοῦδε τοῦ εὐαγγελίου κἂν τὸ τυχὸν παρασαλεύσοι, κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ἀρκεῖ σοι ἡ ἀσφάλεια. μὴ βασιλεὺς μείζων ἀγγέλου; μὴ οὐχὶ ὁ κοσμοκράτωρ ἐν τῷ κόσμῳ μείζων πάντων τῶν κοσμοκρατορικῶς κρατούντων δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐχὶ θεϊκῶς; καὶ τί ὁ ἀπόστολος; ἀνάθεμα ἔστω. ἄγγελοι οὐ τολμῶσι παρασαλεύσαι, οὐδὲ σαλεύοντες μένουσι μὴ ἀναθεματιζόμενοι, ὡς ὁ διάβολος καὶ ἡ ἀποστατικὴ αὐτοῦ πληθὺς. καὶ πῶς ἄνθρωπος πᾶς ἐν σαρκὶ ὢν, σαλεύων καὶ καινοτομῶν, καὶ μάλιστα τοιαύτας καινοτομίας, οὐκ ἀλλότριος θεοῦ; Ὅς δὲ οὐ δέχεται ἂ ἀπηγόρευσεν (ἀναληπτέος γὰρ ἐξ οὗ εἰς μεταξυλογίαν μετῆλθεν ὁ λόγος), οὗτος κατὰ τοὺς μοιχειανούς, μᾶλλον δὲ ἀντιχρίστους, ἤδη ἀναθεμάτισται. εἰ δὲ τὸν δεσπότην οὕτως, ὥσπερ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια κεκλήκασι, τί περὶ τῶν δούλων καὶ θεραπόντων αὐτοῦ; ἢ γὰρ ὡς οὐ πειθαρχήσαντας τοῖς δεσποτικοῖς νόμοις ἐν ταῖς οἰκονομίαις αὐτῶν ἐδογματίσαν ἰσόρροπον καὶ ἰσοκλεῖ τὴν μοιχοζευξίαν καὶ

μοιχοκοινωνίαν, οἰκονομίαν αὐταῖς συντάξαντες, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀνόμους τοὺς ἅγιους καὶ παραβάτας τῶν ἐντολῶν οὐκ ἀνεθεμάτισαν (καὶ ἐντεῦθεν πάντως ἀναθεματιστέοι) ἢ νομοφύλακας αὐτοὺς ὁμολογοῦντες ἑαυτοὺς ἀνεθεμάτισαν, ἀλλ' οὐ τοὺς ἅγιους, σφετερισάμενοι οἱ δεῖλαιοι εἰς ἑαυτοὺς τὸ τῶν ἁγίων ὄνομα ἐν τῇ λεγομένη αὐτοῖς οἰκονομίᾳ τῆς μοιχοζευξίας· καὶ διὰ τοῦτο πάλιν τοὺς ἅγιους ἀνεθεμάτισαν ὡς μὴ ὄντας ἅγιους. ἐπεὶ ἅγιοι κατ' αὐτοὺς οἱ κατὰ δύναμιν τῆς μοιχοζευξίας καὶ μοιχομεριδαρχίας τὰς οἰκονομίας πεπονηκότες καὶ ποιοῦντες· καὶ οὗτοι ἀλλότριοι θεοῦ καὶ ἄνομοι καὶ παραβάται ἐντολῶν καὶ ἀναθεματισμένοι παρ' αὐτοῖς, οἱ μὴ τὴν μοιχοσύστατον αὐτῶν οἰκονομίαν δεχόμενοι καὶ τὰ κατ' ἴχνος αὐτῆς οἰκονομοῦντες. Ὅθεν οὖν βούλει, καὶ ποτέραν τῶν ἀσεβειῶν αὐτῶν φαεινὴν ἐθέλοις ἰδεῖν, νόει, ὁ ἀγχίνους, καὶ θαύμαζε, βάθος ἐκ βάθους ἀθεΐας ἀναθεωρῶν καὶ ἀναλαμβάνομενος· οὐδὲ γὰρ αἱ αἰρέσεις προφανῆ τὴν ὄλην ἀσεβειαν ἔχουσιν, ἀλλ' αἱ μὲν πόρρω τοῦ εὐαγγελίου πάντη γε, αἱ δὲ ὑποδύμεναι ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ῥήσεις τινὰς συνεισέρχονται, οὐ λέγουσαι μὴ στοιχεῖν τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν, ἀλλὰ καὶ πάνυ τῷ δοκεῖν ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιποιοῦμεναι τῷ οὕτως νοεῖσθαι καὶ μὴ οὕτως, εἰς τοὺς θεῖους λόγους τὴν ἀμφιβολίαν ἔχουσαι. καὶ ἐπειδὴ ἀποτυγχάνουσι τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος, αἰρέσεις κατωνομάσθησαν. ἐνταῦθα δὲ φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως, οὐ περὶ τὸν νοῦν σφαλλόμενοι, ἀλλὰ λέγοντες· "4καὶ εἶπεν ὁ Χριστὸς οὕτω, κἂν νόμος ἔχη τάδε ἐπὶ τῶν βασιλέων οὕτως γίνεσθαι, νικᾶσθαι τὸ εὐαγγέλιον"⁵. σκόπησον πῶς τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος ἀκολουθεῖ. ἀπὸ Χριστοῦ ἐναν θρωπήσεως ἤρξαντο ἕξωθεν τοῦ εὐαγγελίου αἱ αἰρέσεις. εἶτα ἀποκρουσθεὶς ὁ διάβολος διὰ τῆς κατὰ μικρὸν προκοπῆς τῆς χάριτος ὑπεισῆλθε λανθανόντως ἐξ αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελίου· γεννᾷ τὰς αἰρέσεις μέχρι τῶν εἰκονομάχων, ἀπὸ Γραφῆς καὶ τῶν κειμένων αὐτῶν ὑποδύμενος τὸ δέλεαρ. καὶ ἐπὶ ἡσθετο εὐηκόους αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχειν, συνελάνοντος καὶ τοῦ καιροῦ τῆς συντελείας, ἤρξατο ἐκ τοῦ δεῦρο ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, κατ' αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελίου ἀνάπτειν τὸν φόνον, ὅπως καταντήσῃ εἰς τὸν Ἀντίχριστον εὐθέτως, ἐφ' ὃν κατοικήσει καὶ ἐν ᾧ ἀποκαλυφθήσεται ἡ πᾶσα αὐτοῦ πικρία καὶ ἀποστασία, ὃν ἀνελεῖ Κύριος τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ ὅτι τάχιστα. Περὶ τοῦ τρίτου τί καὶ φῶμεν; οἱ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον παραβαίνειν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ καταολμήσαντες καὶ τοὺς μὴ παραβαίνειν αἰρετισαμένους ἀναθεματίσαντες, τί περὶ κανόνων αὐτοῖς μελήσει; καὶ γε καὶ τούτων ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου ἐσφραγισμένων καὶ ἐν τῇ λύσει αὐτῶν λελυμένων ὄντων τῶν ἀπάντων εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ἠκόντων· οὐδαμοῦ γὰρ ἱερωσύνη, θυσία, τᾶλλα ἰάματα τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ἀρρωστημάτων. τί δὲ λέγω κανόνων καὶ ποιῶμαι διαφορά; ταύτόν ἐστιν εἰπεῖν καὶ ἐπ' αὐτῶν εὐαγγελίου Χριστοῦ. αὐτὸς γὰρ τὰς κλεῖς δέδωκε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ φάσκων, ὃν ἂν λύσης, καὶ ὃν ἂν δήσης, ἔσται τὸ καὶ τό. καὶ πάλιν πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις· λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται καὶ ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται, καὶ ἐπομένως τούτοις εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς διαβιβάζων τὴν ἐξουσίαν, ἐάνπερ ὡσαύτως πράξοιεν. καὶ διὰ τοῦτο Βασιλείου καὶ τῶν ἰσοστασίων αὐτῷ ἁγίων ὡς τῶν ἀποστολικῶν ὄντων κανόνων δεδεγμένων, καθότι ἕξακολουθήκασι μηδὲν καινοτομηκότες, ἀλλὰ καὶ ἐπαυξήσαντες κατὰ τὸ δέον. Οὗτοι οὖν οἱ νέοι ψευδαπόστολοι ἀποφαίνονται ἐμπράκτως, μὴ πάντως κατὰ τοὺς κειμένους ὅρους τῶν ἁγίων, ἀλλ' οἰκεία ἐξουσία καὶ διακρίσει παρὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν διατεταγμένον ἔσθ' ὅτε ἕκαστον τῶν ἱεραρχῶν ποιεῖν, λύειν ἐν οἷς οὐ παρ' αὐτῶν λύσεις καὶ δεσμεῖν ἐφ' οἷς οὐχ ὑπ' αὐτῶν ὁ δεσμός. καὶ ὁρᾶτε ταῦτα καθ' ἑκάστην γιγνόμενα· καὶ ἐβεβηλώθη τὰ ἅγια, καὶ ἐφόδιον ἁμαρτίας κρύβδην τε καὶ εἰς τούμφανές ἢ μοιχοσύνοδος. καὶ καθαίρεται ὁ ἀκαθαίρετος καὶ χειροτονεῖται ὁ διαβεβλημένος καὶ ἔᾶται ὁ ὑποπίπτων κανόσι καθαιρετικοῖς ἀνευθύνως ἱερουργῶν.

καὶ ἐκ κελεύσματος ἀνθρωπίνου καὶ οὐκ ἐκ ψήφου θείας καὶ κανονικῆς αἰ προβολαί. Καὶ φεῦ μοι τῆς ταλαιπωρίας, πάντα κατατραγωδεῖν. καὶ τίς ἔχων καρδίαν αἰσθητικὴν οὐκ ἀλγεῖ καὶ στένει; καὶ ποῖος νοῦς ταῦτα ἀναθρώσκων καὶ συμβάλλων οὐχ ὁμολογεῖ αἰρέσεων τὴν ἀποστάτριαν εἶναι Χριστοῦ; καὶ ποῦ μοι πάντα λέγειν τὰ κατὰ νοῦν καὶ ὑπερβαίνειν μέτρον ἐπιστολῆς; εὐσύνοπτα τὰ λεγόμενα, οὐ κεκομψευμένα, οὐ δυσνόητα· τὸ μὲν, ὅτι οὐδὲ ἐγὼ ὑψηγορεῖν δυνάμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ὀλίγος καὶ ὀλιγόλογος καὶ βραχύγνωστος, αὐτὰ ταῦτα δι' εὐχῆς τοῦ κοινοῦ πατρὸς καὶ ὑμῶν ἔχων, τὸ δέ, καὶ διὰ τὸ τινὰς ὑμῶν μὴ ἰσχύειν δογματικώτερον καταλαμβάνειν τὴν αἴρεσιν, καὶ ἅμα ὅτι καὶ ἀπλοῦς ὁ λόγος τῆς ἀληθείας ἢ τε αἴρεσις φανερά καὶ ἀδογματίστος καὶ παιδὶ εὐκατάληπτος· ᾧ γὰρ ὁ θεὸς εἶπε, σύντομος ὁ λόγος. οὗτοι οὐ στοιχοῦσιν, ἀλλὰ καὶ στοιχοῦντας ἀναθεματίζουσι. Δῶν δὲ ὑμῖν χάριν ὁ Κύριος ἐπὶ πᾶσιν, ἀγαπητὰ τέκνα. 37 {1'Ἰωσήφ ἀρχιεπισκόπῳ Θεσσαλονίκῃς}1 Ἄξια τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ σοφίας σου τῆς τε πρὸς με τὸν ταλαίπωρον ἀγάπης καὶ ὑπὲρ ἄξιαν μου ἀποτιμήσεώς σου τὰ νῦν μοι ἐπεσταλμένα, εἰλικρινῆ καὶ ἀσύμφυρτον τηλαυγοῦντα ἐκ τῆς φωτοειδοῦς σου ψυχῆς, τρισόλβιέ μου ἀδελφοπάτορ, τὴν ἀλήθειαν· ἦν ἀσπασάμενος ἠὲ χαρίστησα τῷ ἀποπληρωτῇ τῆς ἐπιθυμίας μου Χριστῷ, τῷ τῶν καλῶν ἀπάντων δοτῆρι. καὶ πῶς γε οὐχί, γνώσεώς σε πεπλουτισμένον ὄντα καὶ ζήλου τοῦ προσήκοντος, ἄλλως τε τέκνον ἀληθινὸν τοῦ κοινοῦ πατρὸς, συνωδὰ ἡμῖν τοῖς ἐλαχίστοις καὶ φρονεῖν καὶ συνδιατίθεσθαι; Ἄλλ' εἶ γε μὲν ταῦτα, εὐκταϊότερον ἔχοντός μου τοῦ ἀνακούστου τῶν ἀμφοτέρων ὁμοφωνίαν, δι' ἣν ἢ τε τῆς ἀληθείας ἀκτίς μαρμαίρει λαμπρότερον καὶ ἢ τῶν ἀντιδιατιθεμένων αὐτῇ σκολιότης, μᾶλλον δὲ νυκταυγία, ἀπονευροῦται τε καὶ ἀποζοφοῦται. εὐρηκῶς δὲ ἐν τοῖς γράμμασι τὴν τοῦ ἀναγκαίου διαίρεσιν, σύγγνωθι, ἀπηνεώθην. οὐ γὰρ αὕτη τοῦ ἀναγκαίου, τοῦ δὲ ἐνδεχομένου, ὃ διήρηται τριχῶς, εἷς τε τὸ ἐπὶ πλεόν, ἐπ' ἴσης καὶ ἐπ' ἔλαττον· τοῦ δὲ προτέρου εἷς τε τὸ παρὸν καὶ ἐσόμενον, εἶτα τοῦ παρόντος ἐπιδιαίρεσις εἰς αἴδιον καὶ εἰς τὸ ἔστ' ἂν ἦ. τοῦ δὲ ἔστ' ἂν ἦ ὑποδιαίρεσις εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον, τοῦ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνδεχομένου χωροῦντος εἰς τὸ ὑπάρχον, τοῦ δὲ εἰς τὸ ἀναγκαῖον, οὐ μὴν ἀντιστρέφοντος, εἰ καὶ ἐκεῖθεν κατιόντας· οὐ γὰρ εἴ τι ἀναγκαῖον ἤδη καὶ ἐνδεχόμενον, εἴ τι δὲ τὸ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνδεχόμενον, ὁδεῦον διὰ μέσου τοῦ ὑπάρχοντος ἔστ' ἂν ἦ ἀναγκαῖον. καὶ γοῦν πᾶς ἄνθρωπος γραμματικός, καὶ τις ἄνθρωπος γραμματικός. ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἐνδεχόμενον, δυνατὸν γὰρ γενέσθαι, τὸ δὲ δεύτερον ἀναγκαῖον, ἐπὶ ἔστιν ἐνεργεῖα· οὐ θανέντος ἀπέστη ἢ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐνεργεῖα. τοῦτό φησιν ἔστ' ἂν ἦ, τὸ ἕως ἂν ἦ ἦτοι. τὸ δὲ ἕτερον, τὸ μήποτε τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἀλλοιούμενον· οἷα τὰ αἴδια, ἄγγελος καὶ ψυχὴ. καὶ γε ἔχομεν τὸ ζητούμενον. ὥστε τὸν ἀλόντα ἐνδεχομένῳ κανόνι πείσεσθαι ἔστιν ὅτε διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἄλλην μοχθηρίαν τὰ τοῦ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον κειμένου, ἀλλ' οὐχὶ τοῦδε τὰ τοῦ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον· οὐ γὰρ ἐνδέχεται, ἰσορροποῦντος ἤδη τῷ ἀδυνατῶ. πᾶν γὰρ ὃ ἀδύνατον, ἀντεστραμμένως καὶ ἀναγκαῖον· οἷον, ἀναγκαῖον τὸν ἥλιον λάμπειν, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον μὴ λάμπειν. τὸ δὲ φάναι τὴν ἀγιωσύνην σου ποτε μὴ λάμπαι, πάντως ἐπὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ· ἐν νυκτὶ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως, ταῦτα δὲ τέρατα καὶ οὐκ ἔννομα, οὐδὲ ἐγκάονα, ἀλλ' ἢ ὑπὲρ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον δηλοῖ ἢ Χριστοῦ οἰκονομία, τὸ δὲ δεύτερον ἢ νῦν παρανομία, μάλιστα οὐκ ἐν ἀποβύστῳ καὶ ὡς ἐν παρεκδρομῇ γεναμένη, ἀλλ' ἐμφανῶς καὶ εἰς νόμον κρατυνθεῖσα τὸ καθ' αὐτὴν διὰ τῆς συνοδικῆς πράξεως καὶ τῆς τῶν ὑπὲρ ἀληθείας ἐνισταμένων ἐξορίσεως, ὡς ἐπὶ τινος τούναντίον θείων κανόνων παραβάσεως, τάληθέστερον δὲ εἰπεῖν στιβαρᾶς καὶ πονηρᾶς αἰρέσεως. Ὡ τῆς τόλμης τῶν δρασαντῶν· οἷς ὅσον τὸ κατάκριμα τῆς τῶν θείων νόμων, μᾶλλον δὲ τοῦ εὐαγγελίου

καὶ πάντων σχεδὸν κανόνων καθυβρίσεως, τοσοῦτον ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἐπικίνδυνον, καθυφοῦσί τι τοῦ πρέποντος. πῶς δ' ἂν εἴη οἰκονομία ἐν τοῖς συλλειτουργοῦσι τῷ μοιχοζεύκτη καὶ προάρξασι τῆς μοιχοκυρώτου συνόδου, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Βασίλειος; φησὶ γὰρ πολλακίς καὶ τοὺς τοῖς ἀνυποτάκτοις συναπελθόντας, ἐπὶ ἀνταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν ἀποδέχεσθαι τάξιν, ἀλλ' οὐ παρ' ἡμῶν, εἴπερ ποτὲ καὶ μεταγνοῖεν, παρὰ δὲ τῶν ἰσοστασιῶν, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Διονύσιος. Τὰ πλεῖστα ἀφίημι τῇ συνέσει σου, ἱερῶς ἰσχυροῦση ἐποπτεύειν τὰ ἡμῖν λανθάνοντα. δόξα θεῷ ἐπὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν ἀπολύσει, εἴπερ ἀληθές, δόξα θεῷ καὶ περὶ τῆς θεοσδότου σου, ἀδελφέ μου, καρτερίας ἐν τοῖς τῶν αὐτόθι σκληροῖς καὶ ἀπεριτμήτοις τῷ πνεύματι κεντήμασιν. χαρίζου μοι τὴν εἰσαεὶ ὑπόμνησιν, νηφαλεοῦσάν με τὸν νυστάζοντα, εἴτα καὶ τὴν ἱερὰν προσευχὴν πάνυ πάντων, τοῦ δὲ πατρὸς ἡμῶν καὶ σοῦ διαφερόντως χρήζοντι. μεμάθηκα πεποικέναι σε χάριτι Χριστοῦ πόνημά τι, καί, εἰ κελεύεις, ἀναγνώσοιμι αὐτὸ ἐπ' ὠφελείᾳ. 38 {1' Ἀρσενίῳ τέκνω} 1 Ἠλίκον ἐχάρην καὶ τανῦν ἀναγνούς σου τὰ γράμματα, τέκνον ποθεινότατον, οὐ τοσοῦτον ἐν τῇ ἀνεωχθείῃ σοι μᾶλλον θύρα τῆς πρὸς ἀδελφούς συντυχίας, εἰ καὶ αὐτὴ εὐκταία, ὅσον ἐπὶ τῇ τῆς γλώττης ἐν χάριτι θεοῦ, δι' ἧς κλείεις τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν αἰρετιζόντων. προσθεῖη σοι τοιγαροῦν ἔτι Κύριος λόγον γνώσεώς τε καὶ σοφίας διακατελέγχειν τοὺς τῆς ἀσεβείας προασπιστάς, ὡς ἂν ἔξει σοι εὖ μάλα τῷ θεῷ Δαυὶδ συμπάλλειν, τὸ στόμα μου ἠνοιξα καὶ εἴλκυσα πνεῦμα, ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην. καθ' ὧν λυττήσαντες οἱ μοιχειανίζοντες ἐκεῖνό πως τὸ γραφικὸν αὐτοῖς ἔργοις φθέγγονται, ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι· εἰ γὰρ ἤδεισαν, οὐκ ἂν παρέβησαν τὰ τοῦ Κυρίου ἐντάλματα, οὐκ ἂν παραβάντες οἰκονομίαν σωτήριον τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ τὰς παραβάσεις συνοδικῶς ἐδογματίζον ὑπ' ἀναθέματι τῶν ταύτας μὴ οὕτω προσιεμένων. ὅπερ ἀσεβὲς δόγμα τοσοῦτόν ἐστιν, ὡς μὴ μόνον τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον ἀνατρέπειν, κατὰ τὸ ἐκ μέρους φύσιν ἔχειν τὸ ὅλον ἀνατρέπεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Χριστοῦ οἰκονομίαν ἀναιρεῖν· αἰρετικὰ γὰρ ἀλλήλων τάναντία. ὅτι δὲ ἐναντία ἢ μοιχοζευξία, δογματισθεῖσα σωτήριος οἰκονομία, τῇ θεῷ καὶ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ἀμαρτίας οἰκονομία, παντί που δηλον. ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἐτέρων ἀσεβημάτων ἐστὶν ἐπίμεστος ἢ μοιχοσύνοδος, ἃ, εἰ περιτύχοις πάλιν ἰδεῖν τὸν ἀδελφὸν Εὐπρεπιανόν, ὑποδείξειέ σοι. Ἔρρωσο καὶ εὐσθένει, τέκνον, ἀμφοτέρωθεν, τοὺς βάλλοντας ἀοράτως ἐκβάλλων κράτει πίστεως, φόβου τε θεοῦ καὶ ἀγάπης. ἐπειδὴ γὰρ ἔξωθεν δι' ὧν ἐπεγείρουσιν αἰρέσεων προσβάλλοντες ἀποκρούονται ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος, ἔνδοθεν ἐπέρχονται οἱ δόλιοι, συλῆσαι τὸν τῆς ψυχῆς θησαυρὸν τεχναζόμενοι. ὧν λυτρωθεῖμεν τῆς θήρας, χεῖρας πρὸς θεὸν αἴροντες συνεργία τῶν τοῦ κοινου πατρὸς ἡμῶν προσευχῶν καὶ πάντων τῶν εὐσεβούντων, ἐγὼ τε καὶ σὺ καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν. Ὁ τοῦ Αὐλητοῦ καθηγούμενος ἀυλεῖ, ἀλλὰ ἄσημα καὶ οὐ τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ εὐρύθημα, καὶ τὸ λέγειν αὐτὸν ἀφορᾶν ἐν Ῥώμῃ ἀσθενείας λόγου καὶ πρὸς τὸ παρὸν ψευδαπολογίας καταφύγιον. καὶ τὸ φάναι αὐτὸν περὶ Σάβα τε καὶ Θεοκτίστου, τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν, τοῦτο κάκεῖνο καὶ ὡς ἢ Ῥώμη τὸ καὶ τό, οὐκ ἀληθές. οἱ μὲν γὰρ ἔνεκεν τοῦ μὴ προσδεχθῆναι τοὺς ἐκ τῆς εἰκονομαχικῆς αἰρέσεως ὑποστρέφοντας ἐπισκόπους εἰς τοὺς οἰκείους βαθμούς (καὶ οὐ πάντας, ἀλλὰ τοὺς ἐξόχους καὶ πρωτάρχους τῆς αἰρέσεως, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου) ἐνίσταντο, ὅπερ οὐκ ἀπεικόντως. ἀλλ' ἐπεὶ ἢ τηνικαῦτα σύνοδος κέκρικεν ὅλους εἰσδέξασθαι, ἔχουσα τὴν τετάρτην ἀγίαν σύνοδον παράδειγμα, συνῆλθον· οὐ γὰρ ἦν τῶν ἀναγκαίων τι παραβαινόμενον. Περὶ δὲ τῶν Σιμωνιανῶν, τηνικαῦτα μὲν παρεκαλύφθη, ὡς μετὰ τὴν σύνοδον ἐκζητηθησομένου τοῦ κεφαλαίου. ἐπεὶ δὲ ἐζητήθη, ἔλκεται Ταράσιος τὸ πρῶτον μὲν εἰς ἐπιτίμιον ἐνιαυσιαῖον ἢ καὶ πλέον (ὦ τοῦ τολμήματος) σὺν τισι

μονασταῖς, ὧν ἀφήμι λέγειν τὰ ὀνόματα. ἐδόθη ὄρος ὑπ' αὐτοῦ ἐξιλεώσεως τῆς εἰς αἰῶνας καθαιρέσεως εἰς τὸ εἶναι τοὺς ὑπὸ θεοῦ διὰ Πέτρου τοῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαίου καθηρημένους πάλιν ἱεουργοὺς Χριστοῦ. εἶτα, ἐπεὶ οὐ συνῆλθον οἱ περὶ Σάβαν ἐν τούτῳ, ἀλλὰ καὶ διηνέχθησαν πρὸς αὐτόν, τί ποιεῖ; κακὸν καλῶ ἀπαλλάττει. ἀρνεῖται μὴ δεδωκέναι ἐπιτίμιον, μηδὲ προσέσθαι τοὺς ἐν χρήμασι χειροτονήσαντάς τε καὶ χειροτονηθέντας· λέγων διελέγχεται ὑπὸ τῆς τηνικάδε κρατούσης, ἀφ' ἧς καὶ εἰλκύσθη δοῦναι τὸ ἄνομον ἐπιτίμιον. Παρῆν ἡ ἡμέρα τῶν Θεοφανίων Χριστοῦ, ἐληλύθασιν ἐν ταύτῃ οἱ ἐπιτιμιασθέντες, πεπληρωκότες τὸ ἐπιτίμιον καὶ λύσιν ἐπιζητοῦντες· ὁ μὲν ἀπηξίου, ἡ βασίλισσα κατηπείγεται τὴν εἰσοδοχὴν. πάλιν κακῶ τὸ καλὸν διαμεῖβει ὁ πρόεδρος· συλλειτουργεῖ αὐτοῖς τῇ αὐτῇ ἑορτῇ εἰς προὔπτον, οὐχ ἔκουσίως δῆθεν, ἀλλ' ἔκουσίως. ἐπὰν δυνάμενος μὴ συλλειτουργεῖν καθηρημένοις συνελιτούργησε, κὰν ὄπωσοῦν φαίη τις ἀδυνατεῖν αὐτόν, ἐντεῦθεν ἢ πρὸς αὐτόν διαφορὰ τῶν περὶ Σάβαν, ἐντεῦθεν ἐπεπόλασεν ἢ λύσις πλειόνως τῶν θείων κανόνων. ἡ δὲ Ῥώμη ταῦτα οὐ προσήκατο (μὴ γένοιτο), ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν σύνοδον ὡς οἰκουμενικὴν, ἀλλ' ὡς τοπικὴν καὶ τὸ ἴδιον πτῶμα τῶν τῆδε ἀνορθώσασαν· οὐδὲ γὰρ οἱ κεκαθικότες ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων πατριαρχῶν. ψευδές· τοῦ μὲν Ῥωμαίων δι' ἄλλο, οὐ διὰ σύνοδον, παραπεμφθέντων ἐνταῦθα (διὸ καὶ καθηρέθησαν, ὡς φασι, παλινοστήσαντες ὑπὸ τοῦ πεπομφότος, κὰν ἐπεκαλῶντο βεβιάσθαι), οἱ δ' ἄλλοι ἐκ μὲν ἀνατολῆς, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα προτραπέντες καὶ ἐλχθέντες, οὐχ ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν ἀποσταλέντες, ὅτι μηδὲ ἐνόστησαν ἢ ὕστερον, διὰ τὸ τοῦ ἔθνους δέος δῆλον ὅτι. τοῦτο δὲ ἐποίουν οἱ ἐνταῦθα, ἵνα τὸν αἰρετίζοντα λαὸν μᾶλλον πείσωσιν ὀρθοδοξεῖν ἐκ τοῦ οἰκουμενικῆν δῆθεν ἀθροισθῆναι σύνοδον. Εἰ δὲ φαίης, πῶς ἡμεῖς οὐκ ἐνιστάθημεν τηνικαῦτα καὶ διατὶ χειροτονίαν ἐδέξαμεθα μετὰ τὴν σύνοδον παρὰ τοῦ κυροῦ Ταρασίου, ἀπολογούμεθα καὶ σοὶ καὶ πᾶσιν ὅτι τὸ μὲν ἐν ὑπηκόοις ἐτελοῦμεν, μὴ τὰ ὕστερον γνωσθέντα ἡμῖν πρότερον εἰδότες, τὸ δέ, δραζάμενοι αἰτίαν εὐλογον, τὸ λέγειν Τάρασιον μῆτε ἐπιτίμιον δεδωκέναι μηδ' αὖ, εἰ γνοῖεν, τῶν τοιούτων συνιερουργεῖν τι, ἀλλὰ καὶ καθαίρειν. κὰν οὐχ οὕτως ἦν τὸ ἀληθές, διὰ τὸ προφανές, ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς, ὀρεγόμενοι τὴν ὁμόνοιαν, ἠρκέσθημεν τοῖς λεγομένοις, τοῦτο κεκριότες, ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον τῆς εἰρήνης νεῦσαι ἐν τῷ ἀμφιβόλῳ πράγματι, καθὼς φησὶ πού ὁ Θεολόγος· καὶ ἅμα, ὅτι δεδεγμένος ἦν διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἀνδρεῖον καὶ σπουδαῖον γενέσθαι ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Ταῦτά σοι ἐγνώρισα, τέκνον, εἰς εἴδησιν τῶν καθηκόντων καὶ ὅτι οἱ περὶ Σάβαν, εἰ διὰ τοῦτο καὶ οὐκ ἄλλοις τισὶν ἀλόγοις διεφέροντο πρὸς αὐτόν, εἶχον εὐλογον καὶ ἔχουσιν. ὡς γὰρ ὑπὸ παραπετάσματι ἡμεῖς τοῦ λέγειν μὴ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους ἀλλὰ καὶ καθαίρειν συνῆλθομεν τῷ προέδρῳ, οὕτως ἐκεῖνοι τὸ πραχθὲν ἐμφανῶς ἔχοντες δικαίωμα ἀντιποιοῦνται εἰκότως τοῦ θείου κανόνος. καὶ οὐκ ἔστιν ὁ χάριν τούτου τοῦ κεφαλαίου δυνάμενος ἀντιστῆναι αὐτοῖς, εἴ γε λέγοιεν ὅτι Τάρασιος οἰκονομικῶς ἐδέξατο τοὺς χρηματοχειροτονοῦντας, ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ἂν Πέτρος καὶ Παῦλος ἐπιστῆ· αὐτοὶ γὰρ ἐξέθεντο τὸν κανόνα καὶ αὐτοὶ φασιν, ἀλλὰ κὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρὸ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω. 39 {1Θεοφίλῳ ἡγουμένῳ}1 Ἐβουλόμην ταχύτερον ἐπιστεῖλαι τῇ ἀγιωσύνη σου, ἀλλ' οὐκ εὐωδούμην, φρουρούμενος ἀσφαλῶς. ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς θεὸς χαρίσασθαι καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ πρόσωπον, τηνικαῦτα τὸν ἐμὸν πόθον πληρῶ ὁ ταπεινὸς καὶ προσαγορεύω καὶ ἀσπάζομαι τὸν ἐμὸν πνευματικὸν πατέρα καὶ λίαν ὄντως φιλούμενον. οὐ γὰρ ἐπειδὴ διέστησαν ἡμᾶς σωματικῶς οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, ἤδη διέλυσαν καὶ τὴν ἐπὶ θεὸν ἡμῶν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιάν τε καὶ σχέσιν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἐβεβαίωσαν. πείθομαι γὰρ καὶ τὴν σὴν ὀσιότητα ποθεῖν

τὴν ἡμετέραν ἀναξιότητα καὶ ἀκλινῆ διαμένειν τῆς ὀρθοδόξου καὶ θεαρέστου ἐνστάσεως ἐξ ὧν τε πρότερον καὶ ὕστερον ὑπέδειξεν ἑαυτὴν θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις, ὡς συναιρεῖσθαι ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας διωγμὸν, κἂν οὐκ ἠβουλήθησαν οἱ κρατοῦντες φειδοῖ τοῦ μὴ πολλοὺς ἐξορίζειν καὶ καθείργειν καὶ ὡς ἂν δόξωσιν ἐντεῦθεν πείθειν τὸν κόσμον εἰς ἡμᾶς μόνους περιστάσθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς διαφορὰν καὶ μὴ εἶναι ἄλλους τοὺς ἐνισταμένους· οἱ τοσοῦτοι τῷ πλήθει ἐν τῇ ὑπ' αὐτοὺς ἐξουσίᾳ, κἂν φόβῳ εἴτε καὶ οἰκονομία ὑποκρύπτωσιν ἑαυτοὺς, ὡς ἔστιν ἀκούειν τοῦ θείου Δαυὶδ κράζοντος, ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν τι καὶ λανθάνον τὸ ἀσεβούμενον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα τε καὶ προφανές τοῖς νοῦν ἔχουσι. τὴν οἰκονομίαν Χριστοῦ, ὧ ἀγιώτατε, τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἀνέτρεψαν, τὴν παράβασιν τοῦ εὐαγγελίου ἐν τῇ μοιχοζευξίᾳ καὶ μοιχείᾳ οἰκονομίαν σωτήριον τῇ ἐκκλησίᾳ δογματίσαντες ὑπ' ἀναθέματι τῶν μὴ οὕτω προσδεχομένων· τὸ εὐαγγέλιον διὰ λύσεως τῆς μιᾶς ἐντολῆς διέλυσαν, τὴν λύσιν οἰκονομίαν θεοῦ ἀποφηνάμενοι. εἰ γάρ, ὡς γέγραπται, ὅστις ὅλον τὸν νόμον πληρώσει, πταισεί δὲ ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἔνοχος, οὗτοι δὲ τὸ πταῖσμα, μᾶλλον δὲ τὰ πταίσματα τοῦ τε μοιχοῦ καὶ τοῦ μοιχοζεύκτου, μοιχοσυνδρόμων τε καὶ ὄλων τῶν μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα θεμένων (οὐδὲ γὰρ οἶόν τε ἐξ ἀλλήλων χωρισθῆναι τοὺς πράξαντας καὶ τοὺς συναπαχθέντας) οὐκ ἐνόχους φασίν, ἀλλ' οἴκο νόμους θεοῦ, ἔψευσται ὁ ἀποφηνάμενος ἐνόχους εἶναι, ἀλλοτριοῦνται δὲ καὶ οἱ ἅγιοι τῶν οἰκονόμων θεοῦ, ὅτι οὐδεὶς ἅγιος τὸν τοῦ θεοῦ νόμον παραβέβηκεν οὐδὲ παραβὰς δύναται καλεῖσθαι ἅγιος. οἱ δὲ δόγμα ἐν τῇ παραβάσει ἐκθέμενοι ἀπαράβατον ὡς νόμον θεοῦ καὶ τοὺς μὴ συναιρομένου αὐτοῖς ἐν τούτῳ ἀναθεματίζοντες (οὐ συναίρονται δὲ δῆλον ὅτι οἱ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἅγιοι τῇ μοιχείᾳ) φανερόν ἄρα ὅτι τῇ λύσει τῆς μιᾶς ἐντολῆς τοῦ εὐαγγελίου οὐ μόνον ὅλον τὸ εὐαγγέλιον ἀνέτρεψαν, ὀρισάμενοι αὐτὴν συνοδικῶς οἰκονομίαν σωτήριον τῇ ἐκκλησίᾳ, θέντες νόμον ἀπαράβατον τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἐπὶ πάσης ἐντολῆς παραβαινομένης οἰκονομίαν γίνεσθαι τὴν ταύτης παράβασιν ὁμοῦ τε καὶ ὀνομάζεσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἀγίους μὴ προσιεμένους, ὅτι μηδὲ θεός, κατ' αὐτοὺς ἀνεθεμάτισαν. καὶ ἀπλῶς τί πολλὰ λέγειν, μὴ ἐγχωρούσης τῆς ἐπιστολῆς δέχεσθαι; χαλεπὴ κακοδοξία ἐδογματίσθη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ αὕτη ἢ μοιχειανικὴ αἵρεσις, ἅμα τῇ ἀνατροπῇ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοὺς θείους κανόνας διὰ τῆς ἀθώσεως τοῦ παρ' αὐτῶν καθηρημένου μοιχοζεύκτου διαλύσασα· εἰ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον ἠθέτησαν, σχολὴ αὐτοῖς περὶ τῶν ἱερῶν κανόνων φροντίζειν. Ταῦτα οὖν σὺν τῇ προσηγορίᾳ ἀναγκαῖον ἐνόμισα ὑπομνήσαι τὴν πατρωςύνην σου, ὅπως, εἰδυῖα ὅτι αἵρεσις, φεύγη τὴν αἵρεσιν, ἤγουν τοὺς αἵρετικούς, τοῦ μήτε κοινωνεῖν αὐτοῖς μήτε ἀναφέρειν ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ αὐτῆς μονῇ ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας· ὅτι μέγιστα ἀπειλαὶ κεῖνται παρὰ τῶν ἀγίων ἐκφωνηθεῖσαι τοῖς συγκαταβαίνουσιν αὐτοῖς μέχρι καὶ ἐστιάσεως. εἰ δὲ λέγοι ἡ ὀσιότης σου, πῶς αὐτῆς πρὸς τῆς λεηλασίας τοῦτο οὐκ εἶπομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐμνημονεύομεν τῶν ἐν τῇ Βυζαντίδι, ἐκεῖνο γινωσκέτω, ὅτι οὐπω σύνοδος ἦν οὐδὲ ἐκφωνηθὲν ὑπῆρχε τὸ πονηρὸν δόγμα καὶ ἀνάθεμα· καὶ πρὸ τούτων οὐκ ἦν ἀσφαλὲς ἀποστῆναι τῶν παρανομούντων τελείως ἢ τὸ φεύγειν μόνον τὴν προφανῆ κοινωνίαν αὐτῶν, οἰκονομία δὲ πρεπούση ἀναφέρειν ἕως καιροῦ. ἐπεὶ δὲ ἐξήλθεν εἰς προὔπτον ἢ αἵρετικὴ ἀσέβεια διὰ συνόδου εἰς τοῦμφανές, δεῖ ἄρτι καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν σὺν πᾶσιν ὀρθοδόξοις παρρησιάζεσθαι διὰ τοῦ μὴ κοινωνεῖν τοῖς κακοδόξοις μηδὲ ἀναφέρειν τινὰ τῶν ἐν τῇ μοιχοσυνόδῳ εὐρεθέντων ἢ ὁμοφρονούντων αὐτῇ. καὶ γε δίκαιον, ὅσιε πάτερ, κατὰ πάντα σε ὄντα φερωνύμως θεόφιλον, φιλεῖν καὶ ἐν τούτῳ τὸν θεόν· ἐχθροὺς γὰρ θεοῦ ὁ Χρυσόστομος οὐ μόνον τοὺς αἵρετικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῖς τοιοῦτοις

κοινωνοῦντας μεγάλη καὶ πολλῇ τῇ φωνῇ ἀπεφήνατο. καὶ ἐὰν ἡ σὴ στερρότης οὐκ ἀσφαλίσηται, τίς λοιπὸν σωθήσεται; καὶ ἐὰν ὁ παρρησιασάμενος δυνάμει θεοῦ ὡς ἅγιος πλὴν τελείας αἰρέσεως ἄρτι μετὰ τὴν αἴρεσιν ὑποστείληται, πῶς ἕτερος τολμήσει γρύξαι; καὶ ἐὰν τὸ μοναδικὸν τάγμα οὐχ ἠγήσῃται πάντα σκύβαλα, μοναστήρια λέγω καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτά, πῶς λαϊκὸς καταφρονήσῃ γυναικός, τέκνων καὶ τῶν ἄλλων; Διὸ ὑπομιμνήσκω ὡς ἐλάχιστος ἀδελφὸς καὶ τέκνον μὴ σιγήσωμεν, ἵνα μὴ κραυγὴ Σοδόμων γενώμεθα, μὴ φεισώμεθα τῶν κάτω, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν τὰ ἄνω, μὴ θῶμεν σκάνδαλον τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, ἥτις ἐστὶ καὶ ἐν τρισὶν ὀρθοδόξοις ὀριζομένη κατὰ τοὺς ἀγίους, ἵνα μὴ τῇ ἀποφάσει τοῦ Κυρίου καταδικασθῶμεν. καὶ οὐ δι' ἑαυτὸν ταῦτά φημι ὁ τάλας (ἐμοὶ γάρ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεν, καὶ τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κέρδος καὶ χαρὰ καὶ ζωὴ, εἴ γε δυναμωθείν ταῖς ἱεραῖς προσευχαῖς ὑμῶν), ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπην ἀρχαίαν καὶ πνευματικὴν καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον· εἰ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ κύριος καὶ δεσπότης πάντων, ἑαυτὸν ἀνήνεγκεν ὑπὲρ πάντων τῷ θεῷ καὶ πατρὶ θυσίαν, τί ὀφείλομεν ἡμεῖς καὶ πόσον οὐ χρεωστοῦμεν δι' αὐτὸν παθεῖν καὶ ὑπομῖναι, καὶ γε οἱ μονάζοντες καὶ τῇ ἀποταγῇ σταυρωθέντες, οἵ γε ἀληθῶς καὶ οὐκ ἀνονήτως ἀποταξάμενοι; ἐπεὶ μὴ ἀπὸ τοῦ ἕξωθεν σχήματος μόνον ἔστι κρίνειν τὰ πράγματα (πολλοὶ γὰρ οἱ προσωπεῖα ὑποδυόμενοι καὶ οὐκ ὄντες ὅπερ φαίνονται), ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων δῆλον ὅτι τὰ σχήματα. εἰ οὖν μοναχοὶ εἰσὶ τινες ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, δειξάτωσαν ἐπὶ τῶν ἔργων· ἔργον δὲ μοναχοῦ μὴδὲ τὸ τυχὸν ἀνέχεσθαι καινοτομεῖσθαι τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα μὴ ὑπόδειγμα τοῖς λαϊκοῖς προτιθέμενοι αἰρέσεως καὶ αἰρετικῆς συγκοινωνίας τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀπωλείας λόγον ὑφέξουσι. Πολύ με ληρολογῆσαι τὴν ὑπόθεσιν ἢ ἄκρα ταπεινοφροσύνη τῆς ἁγιωσύνης σου ὡς δεχομένη πεποίηκε. σὺ δέ, ὦ πάτερ, εὐχου καὶ ὑπερέυχου ὑπὲρ σαθροῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ ἀλλ' οὖν ἐραστοῦ σου ὅτι μάλιστα. ὁ συμφρουρούμενός μοι ὡσαύτως καὶ προσαγορεύει καὶ δέεταιί σου τῶν ἱκεσιῶν. 40 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Πάλιν ἕτέρα σοι φυλακὴ, τέκνον ἠγαπημένον, ἀλλὰ καὶ πάλιν στήλη μὲν τῶν δυσωνύμων αἰρετικῶν, σοὶ δὲ προσθήκη ἄθλων τε καὶ ἐπαίνων οὐρανίων. διὰ τοῦτο ὑπὲρ μὲν ἐκείνων τὸ στένειν μοι καὶ δακρῦειν, ὑπὲρ δὲ σοῦ τὸ χαίρειν καὶ εὐχαριστεῖν. ἢ οὐχὶ δοκιμώτερον ἔστι σε γίνεσθαι τῇ μεταφρουρήσει, καθάπερ χρυσὸν διπυρούμενον ὑπὸ χωνείας; εὐριζωθείης οὖν, ὦ ἱερὲ παῖ, καὶ ὀφθείης τῷ δεσπότῃ Κυρίῳ ἐν πᾶσι καθαρὸς καὶ ἀκίβδηλος, σκεῦος ὄντως εὐχρηστον, κατηρτισμένος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. φέρε οὖν μακροθυμίᾳ τὸ ἄηθες τοῦ δευτέρου φύλακός σου (οὐ γὰρ ἠγουμένου οὐδὲ ἱερέως λέγοιμι· οὐδεὶς γὰρ θεοῦ λειτουργὸς καὶ γε μοναστῆς στρατιωτικοῖς ἔργοις ὑπουργήσειεν, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ οὕτω ὑπουργοῦντι κοινωνήσειε), πλὴν δήλωσόν μοι ὅπως σε κρατεῖ· δοκῶ γὰρ διαφορώτερον εἶναι τοῦ προτέρου. ἀλλ' εἴ γε οὕτως ἢ ἕτέρως, σὺ δὲ ὅμως, τέκνον μου, στήθι γενναίως, εὐμαρίζων τὰ λυπηρὰ τῇ τῶν ἐλπίδων περιχαρεία καὶ κατακτώμενος ἑαυτῷ τὴν μόνωσιν ἀπαθείας εὐρεσιν διὰ τῆς ἐπὶ μόνον τὸν ὄρωντά σε θεὸν ἀποβλέψεώς τε καὶ σχέσεως, σκυβαλίζων καὶ λικμίζων τοὺς ἐπεισαγομένους ἀχυρώδεις λογισμοὺς παρὰ τοῦ τῶν ζιζανίων σπορέως ἐκάστοτε. Ἄ δὲ ἐπεζήτησας ἀποκριθῆναί με περὶ τῶν αἰρέσεων καὶ βαπτισμάτων κατ' ἔπος, ἐπιστολῆς ὑπερβαίνει μέτρον· καὶ πάλιν περιττολογεῖν ἐστὶ ταῦτα ἀφηγεῖσθαι, ἃ ὁ θεοφόρος Ἐπιφάνιος ἐξεῦρε καὶ διέγραψεν ὡς οὐδεὶς τῶν πατέρων. ἔντυχε οὖν τῇ περὶ αὐτῶν ἱερᾷ αὐτοῦ βίβλῳ, κάκεῖσε διαγνώσεως ἃ μαθεῖν ἐφίεσαι. παράσχοι δὲ αὐτὴν ἐν χερσὶ σου ὁ καλὸς Εὐπρεπιανός. Τὸ δὲ τῶν βαπτιζομένων συντομώτερον ἀποκριθῆσομαι. τριχῇ διήρηται τὸ θεώρημα. βαπτίζονται μὲν γὰρ Μαρκιωνισταί, Τασκορδιουργοί, Μανιχαῖοι καὶ οἱ σύστοιχοι αὐτῶν ὁμοῦ ἕως τῶν Μελχισεδεκιτῶν, αἰρέσεις εἰκοσιπέντε· χρίονται δὲ τῷ ἀγίῳ

μύρω Τεσσαρεσκαίδεκατῖται, Ναυατιανοί, Ἀρειανοί, Μακεδονιοί, Ἀπολινα-ρισταί, ὁμοῦ πέντε· οἱ δὲ μήτε βαπτιζόμενοι μήτε χριόμενοι, ἀλλὰ μόνον ἀναθεματίζοντες τὴν ἰδίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν, Μελετιανοί, Νεστοριανοί, Εὐτυχιανισταί καὶ οἱ τούτων ὁμόστοιχοι μέχρι τῆς δευρο αἰρέσεως, τῷ ἀριθμῷ οὐχ ὑποβαλλόμενοι μοι κατὰ τὸ παρὸν διὰ τὸ πολυσχεδὲς τῶν Ἀκεφάλων καὶ τὸ ὑπερτενὲς τῆς ἐπιστολῆς. Τὸ δὲ εἰρηκέναι σε μὴ διακρίναι τὸν κανόνα, ἀλλ' ὀριστικῶς ἀποφάναι τοὺς ἀπὸ αἰρετικῶν χειροτονηθέντας ἢ βαπτισθέντας οὔτε κληρικούς εἶναι δυνατὸν οὔτε πιστούς, ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι αἰρετικούς ὁ ἀποστολικὸς κανὼν ἐκείνους ἔφη, τοὺς μὴ εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος βαπτισθέντας ἢ βαπτίζοντας. καὶ τοῦτο ἐκ θείας φωνῆς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου διδασκόμεθα· φησὶ γὰρ αἰρέσεις μὲν τὰς παντελῶς ἀπερρηγμένους καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἠλλοτριωμένας, σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας, παρασυναγωγὰς δὲ τὰς συνάξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδευτῶν λαῶν γινομένας. καὶ τοῦ μὲν πρώτου αὐτὸς ἐπιφέρων ἐν παράδειγμα φησὶ πρὸς τὸν Ἅγιον Ἀμ-φιλόχιον· τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸ τῶν Πεπουζηνῶν βάπτισμα ἐγκριθῆναι, τῶν βαπτιζόντων εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν; οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες. τούτους οὖν καὶ τοὺς κατ' αὐτοὺς ὁ κανὼν καὶ οἱ πατέρες, ὡς φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος, αἰρετικούς ὠνόμασαν. τοῦ δὲ δευτέρου παράδειγμα πάλιν φησὶν ὁ Ἅγιος Βασίλειος· οἱ Καθαροί, καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσίν. Εἰ δὲ φαίης· καὶ πῶς λέγονται αἰρετικοὶ καὶ οὗτοι καὶ πάντες οἱ μεταγενέστεροι; τοῦτο λέγομεν καὶ νοοῦμεν, οἱ μὲν πρώτοι κυρίως αἰρετικοὶ διὰ τὸ εἰς αὐτὸ τὸ καίριον τῆς τριαδικῆς ἡμῶν πίστεως ἠσεβηκέναι, οἱ δὲ δεύτεροι κατὰ κατάχρησιν καὶ ὡς ἐκ τῶν πρώτων παρηγμένοι, ὁμολογοῦντες δ' ὅμως εἰς τριάδα καὶ πιστεύειν καὶ βαπτίζειν, ἐν ιδιώματι οἰκείῳ τῆς ἐκάστης ὑποστάσεως καὶ οὐχὶ μιᾶς τῶν τριῶν ὑπαρχούσης, κἂν ἐν ἄλλοις ἠρέτιζον· τοῦ τρίτου παράδειγμα αὐτὸς ὁ ἅγιος πάλιν φησὶν, οἷον εἴ τις ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς ἐπεσχέθη τῆς λειτουργίας καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόνισιν, ἀλλ' ἑαυτῷ ἐξεδίκησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν. καί γε ὡς οἱ δεύτεροι ὁμώνυμοι τοῖς πρώτοις, οὕτω καὶ οἱ τρίτοι ὁμώνυμοι τοῖς δευτέροις. ἀμέλει τοὺς Μελετιανούς σχισματικούς οἱ πάλαι καλοῦσι Μελετίῳ τῷ σχισματικῷ συναπαχθέντες, καίτοι μὴ ὄντας κακοδόξους· ἀναθεματίζοντες γὰρ τὸ ἴδιον σχίσμα, ὡς φασι, δεδεγμένοι εἰσὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Ἔοικε δὲ σειρά τις εἶναι δαιμονόπλοκος ἢ καθόλου αἵρεσις, ἑτέρα τῆς ἑτέρας ἔχομένη καὶ ὡς ἐκ κορυφῆς μιᾶς ἐξηρητημένων ἀπασῶν τῆς ἀσεβείας καὶ ἀθεΐας, κἂν ἑτερωνυμία καὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ καὶ ποσότητι καὶ ποιότητι καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ διαφέρωσιν. ἐπεὶ μὴδὲ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα ἐν μόνον μέλος, ἀλλὰ καὶ πολλὰ, καὶ διάφοροι αἱ τούτων πρὸς ἄλληλα ἐνέργειαι, δυνάμεις, ιδιότητες, θέσεις τε καὶ τιμαί. Περὶ τῶν ἑτέρων σου ἐρωτήσεων· ἡ πρώτη, περὶ πρεσβυτέρου τοῦ ὀρθοδοξοῦντος, ἀλλ' ὅμως μνημονεύοντος φόβῳ διωγμοῦ τὸν αἰρετικὸν ἐπίσκοπον προαπεκρίθη σοι, πλὴν καὶ αὐθις· εἰ μὴ συλλεῖ τουργεῖ αἰρετικῷ καὶ εἰ μὴ μεταδιδῷ τοῖς τοιούτοις, δεκτέον τὸν τοιοῦτον εἰς συνεστίασιν καὶ ψαλμωδίαν καὶ εὐλογίαν βρωμάτων (καὶ τοῦτο κατ' οἰκονομίαν), οὐ μέντοι εἰς θεῖαν μετάληψιν. δεῖ δὲ ἐπερωτᾶν τῆς αἰρέσεως κρατούσης πάντως, ὁμολογίαν δὲ δεχομένους ἀρκεῖσθαι, οὐκ οἶδα εἰ μὴ προδήλως ψευδολόγος αὕτη· τὸ γὰρ φαίειν σε διδάσκεσθαι ἡμᾶς παρὰ τῶν πατέρων, μὴ ἐπερωτᾶν, περὶ καιροῦ οὐ μὴ ἔστιν αἵρεσις μαινομένη καὶ περὶ τῶν μὴ προδήλως κατεγνωσμένων. τοιοῦτον δὲ πρεσβύτερον σπάνιον εὐρεῖν νῦν μὴ μιγνύμενον καὶ συγκοινωνοῦντα αἰρετικοῖς. Ἡ δευτέρα, περὶ φιλοχρίστου προσκαλουμένου εἰς τὸ εὐκτῆριον αὐτοῦ ποιῆσαι παννυχίδα, καὶ εἰ δεῖ ἐν αὐτῷ λειτουργῆσαι, καὶ μεθ' ὧν

χρή. ὑπακουστέον καὶ ἰτέον καὶ συμψαλτέον δῆλον ὅτι, εἰ ὀρθόδοξος ὁ προσκαλούμενος καὶ οἱ ψαλτωδοί, φυλαττόμενοι ἀμφοτέρω τῆς τῶν αἰρετικῶν κοινωνίας, καὶ μὴν καὶ λειτουργητέον ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, εἴ γε ὁμολογοῖ ὁ κατέχων μηκέτι ὑπὸ αἰρετικοῦ αὐτὸ λειτουργεῖσθαι· προεῖρηται γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὸ ἐπερωτᾶν ἐν πᾶσι διὰ τὴν λυττώσαν αἵρεσιν. Ἡ τρίτη, εἰ λάβοι τις παρά τινος ἐκκλησίαν ὀρθόδοξος, ἔστι δὲ συνήθεια τοῦ κατ' ἐνιαυτὸν ἅπαξ ἢ δις συνηθροῖσθαι ἐν αὐτῇ λαὸν καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἀναφέρεσθαι τὸν αἰρετικόν. τοῦ μὲν ψάλλειν ἐκεῖσε κατὰ ἀνάγκην συγχωρητέον, λειτουργεῖν δὲ οὐ· εἰ δὲ δυνατόν διακοπῆναι τὴν συνήθειαν, καὶ λειτουργητέον. Ἡ τετάρτη, εἰ ἐκκλησία ἐστὶν ἐφ' ἣ ὁ λειτουργῶν ἀναφέρει τὸν αἰρετικόν, ἔχει δὲ ὁ ὀρθόδοξος θυσιαστήριον καθηγιασμένον ἐν σινδόνι ἢ ἐν σανίσι, προσήκει αὐτὸ τεθεῖναι ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, μὴ παρόντος τοῦ ἀναφέροντος καὶ ἐν αὐτῷ συλλειτουργῆσαι τὸν ὀρθόδοξον. οὐ προσήκει, ἀλλ' ἢ μᾶλλον κατὰ ἀνάγκην ἐν κοινῷ οἴκῳ, ἐκλελεγμένῳ τινὶ καθαρωτέρῳ τόπῳ. Ἡ πέμπτη, εἰ καθ' ὁδὸν τύχοι ὀρθόδοξον ὑπὸ τινος ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ προσκληθῆναι εἰς συνεστίασιν, εἴη δὲ καιρὸς ψαλμωδίας· πῶς ἔστι διαγενέσθαι; εἶπον, καὶ πάλιν λέγω· αἰρέσεως ἐπικρατούσης καὶ μὴ καταβληθείσης δι' ὀρθοδόξου συνόδου, ἀναγκαῖον τὸ διερωτᾶν ἐπὶ τε τῆς θείας μεταλήψεως καὶ κοινῆς ἐστίασεως, καὶ οὐδεὶς καιρὸς πρὸς ταῦτα αἰδοῦς καὶ ἁωρίας. λαβεῖν μὲν γὰρ ἄρτον ἀπλῶς παρὰ τοῦ τυχόντος οὐκ ἀναγκαῖον εἰς ἐρώτησιν καὶ παρ' αὐτῷ ἐστιαθῆναι, κατὰ μόνας τυχόν, καὶ κοιτασθῆναι, εἰ μὴ γε προεγνωσμένος ἐστὶν ἐν αἰρέσει ἢ κακίᾳ· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐξ ἀνάγκης ἐρωτητέον. Ἡ ἕκτη, εἰ κατὰ πάροδον εὐρόντα ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν πλησιάζουσιν πόλει ἢ κώμῃ δέον αὐτὸν εὔξασθαι ἐκεῖ ἢ καὶ καταλῦσαι, φεύγοντα ὑφέστιον γενέσθαι λαϊκοῖς. καὶ εὐκτέον καὶ καταλυτέον, εἴ γε μόνη ἐστὶν· ἀλλὰ καὶ εἰς οἰκίαν λαϊκοῦ ἢ ἱερωμένου, ὡς εἴρηται, κατεπειγούσης ἀναγκαίας ὥρας ἀδιάφορον ἐστὶ μείναι καὶ ἐστιαθῆναι καθ' ἑαυτὸν ἄνευ ἐρωτήσεως καὶ λαβεῖν τὰ πρὸς χρείαν, εἴ γε, ὡς εἶπον, μὴ εἴη ὁ ὑποδεχόμενος προεγνωσμένος τῷ ὑποδεχθέντι ἀσεβῶν ἢ ἀνομῶν. πλὴν δὲ ἀνάγκης, οὐ καλὸν ὡς ἔτυχε τὰ προρρηθέντα καταδέξασθαι, ἀλλ' ἐρωτᾶν καὶ παρὰ τῷ ὀρθοδόξῳ καταλύειν καί, εἰ χρεῖα, παρ' αὐτοῦ ἐφόδια αἴρειν· οὕτω γὰρ ὁ Κύριος ἐντέλλεται διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ καλῶς ἀπεκρίθης, εἰρχθῆναι τῆς λειτουργίας τοὺς νυνὶ χειροτονηθέντας ὑπὸ τοῦ εὐρεθέντος ἀρτίως ἀρχιερέως ἐν ἐκκλησίᾳ, λέγοντος δὲ ὅμως ὅτι κακῶς ἐγένετο ἡ σύνοδος, καὶ "4ἀπολώλαμεν"⁵. διατί γὰρ ὁμολογῶν οὐ φεύγει τὴν ἀπώλειαν, διαστέλλων ἑαυτὸν τῆς αἰρέσεως, ἵνα μένη παρὰ θεῷ ἐπίσκοπος; καὶ εἰσὶν αὐτοῦ δεκταὶ αἱ χειροτονίαι αὐτίκα. ἢ διατί προκειμένης τῆς αἰρέσεως εἰς χειροτονίαν ὁ ἡγούμενος προήγαγε τοὺς ἀδελφούς αἰρετικῆν; ἂν οὖν ὁ χειροτονήσας ὠρθωσεν, ἦν αὐτοῖς εὐθὺς ἱεουργεῖν, ὄντος δὲ ἐν τῇ αἰρέσει διὰ τοῦ ἀναφέρειν αὐτὸν αἰρετικόν, κἂν τὸ φρόνημα λέγοι ἔχειν ὑγιές, οὐχ οἷόν τε οὖς χειροτονεῖ τῇ ἀληθείᾳ εἶναι λειτουργοὺς θεοῦ. εἰ δὲ πνεῦμα ζήλου θεοῦ ἀνήψεν ἐν τῷ καθηγουμένῳ καὶ προθυμεῖται ὁμολογίας στέφανον ἀναδήσασθαι, μηδὲ λειτουργεῖν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐνθρονιασθείσῃ ἐκκλησίᾳ μήτε ἀναφερέτω αὐτὸν ὡς ἐπίσκοπον. καὶ μακάριος οὗτος, πολλῶν καὶ ἄλλων παράδειγμα σωτηρίας γινόμενος. τεθέντος δὲ θυσιαστηρίου ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲν τὸ κωλύον λειτουργεῖν ἐκεῖσε. Ὁ δὲ με ἔλαθεν ἀνωτέρω σημαῖναι, μνησθήσομαι ἐνταῦθα· ὅτι, ἐπειδὴ λέγει ὁ Ἅγιος Βασίλειος περὶ τῶν ἐν παρασυναγωγῇ γενομένων τάδε, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπειδὴν μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν, μὴ οἰέσθω σου ἢ εὐλάβεια ἐναντιοῦσθαι τὸν λόγον τῷ ἀποστολικῷ κανόνι λέγοντι, εἴ τις καθηρημένῳ κληρικὸς ὢν ὡς κληρικῷ συνεύξεται, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτός, ἀλλὰ νομιζέτω ὅτι, ὡς διεκρίθη παρὰ τῶν

πατέρων, τίνες εἶεν αἰρέσεις πρὸς σχίσματα, οὕτω διακέκριται δηλονότι κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἔννοιαν, τίς ἐστὶν ὁ ἀπαραιτήτως καθαίρων κανὼν τὸν καθηρημένω συνευξάμενον παρὰ τὸν ἐν παρασυναγωγῇ γενόμενον· ὅτι ὁ μὲν εἰδὼς ὅτι ὁμολογουμένως καθηρημένω συνεύχεται εἰκότως αὐτίκα καθαίρεται, ἀδιαφόρως ἐνεχθεὶς καὶ μὴ προσεσχηκῶς τῷ κανόνι, ὁ δὲ ὡς οὐκ οἰόμενος εἶναι καθηρημένον ᾧ συναπήχθη μετὰ πλήθους, ἐπὶ ἀν, φησί, μεταμεληθῆ, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέδεκται τάξιν. πρόσκειται δὲ καὶ τοῦτο πολλάκις ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἀγίου, ὥστε ἔστι καὶ μεταμελόμενον μὴ εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν παραδεχθῆναι. καὶ οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐνδεχομένως ἐκδέδοται, ὁ ἀποστολικὸς δὲ κανὼν ἀναγκαίως καὶ ἀπαραιτήτως. Ὅτι ὁ ψευδώνυμος Χριστοφόρος πάλιν εἰς τὸ ἴδιον ἐξέραςμα ὑπέστρεψεν, οὐδόλως ἐθαύμασα, εἰδὼς αὐτοῦ τὸ ἄστατον καὶ ἀπαγές· ὅτι δὲ ὁ Κληδόνιος ὑπὲρ ἀληθείας μίαν μόνην ἡμέραν ἤνεγκε φυλακὴν καὶ πληγὰς παρὰ τῶν ἀσεβῶν, πάνυ ἐξέστην. ὥστε, εἰ ἕως τοῦ νῦν ἐπιμένει δυνάμει θεοῦ, μὴ ἀεργὸν γένηταί σοί τε καὶ ἄλλοις ἀδελφοῖς ὀρέγειν αὐτῷ χεῖρα, εἶπερ οἶόν τε. Περὶ δὲ τῶν προειρημένων, βαπτιζομένων λέγω χριστομένων τε τῷ ἀγίῳ μύρῳ καὶ ἀναθεματιζόντων τε τὴν αἴρεσιν, οὐχ ὡς ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος τέταχε καὶ ἠρίθμησε τὰς αἰρέσεις γέγραφα, ἀλλ' ὡς εὔρον παρασημειώσιν τινος τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοπόνου ἀνδρὸς καὶ ἐκ τῆς ἐν Βυζαντίδι ἐκκλησίας τὴν ἐκ βιβλίων ἔρευναν καὶ εὔρεσιν ποιησαμένου. Ὁ ἀδελφὸς Γρηγόριος γνησίως προσαγορεύει. 41 {1Σιλουανῶ καὶ Εὐπρεπιανῶ τέκνοις} Ἐπειδὴ ζητῶ μαθάνειν περὶ τῶν ἀδελφῶν, τέκνα, ἢ καὶ αὐτοὶ πολλάκις θέλετε δηλοῦν περὶ αὐτῶν, ἐσκόπησα καλὸν εἶναι ὁμοῦ τε διὰ τὸ συντομώτερον καὶ ἐπικρυπτότερον ἀπὸ τῶν στοιχείων, ἡγουν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμάτων, τούτους ἐπιδηλοῦσθαι. καὶ δὴ λέγω. Τὸ ἄ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, τὸ β τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τὸ γ τοῦ Καλογήρου, τὸ δ τοῦ Ἀθανασίου, τὸ ε τοῦ Βαρσανουφίου, τὸ ζ τοῦ Νικολάου, τὸ η τοῦ Σωφρονίου, τὸ θ τοῦ Εὐθυμίου, τὸ ι τοῦ Ἰωάννου, τὸ κ τοῦ Δομετιανοῦ, τὸ λ τοῦ οἰκονόμου, τὸ μ τοῦ Ἀρσενίου, τὸ ν τοῦ Ἀκακίου, τὸ ξ τοῦ Μελετίου, τὸ ο τοῦ Λουκιανοῦ, τὸ π τοῦ Ἐπιφανίου, τὸ ρ τοῦ Λιτόη, τὸ σ τοῦ Βασιλείου, τὸ τ τοῦ Εὐσχήμενος, τὸ υ τοῦ Σιλουανοῦ, τὸ φ τοῦ Εὐπρεπιανοῦ, τὸ χ τοῦ Γρηγορίου, τὸ ψ τοῦ Εὐσταθίου, τὸ ω τὸ ἐμόν. Ὅτε τοίνυν κεῖται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τι στοιχεῖον, οὗτινός ἐστιν ἢ ἐπιστολὴ πάντως ἐγνωρίσθη· οἶον, τὸ ἄ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ ἕκαστον ὡσαύτως. πάλιν ἐρωτῶντός μου, πῶς ἔχει τὸ β; δῆλον ὅτι ἐγνωρίσθη περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶναι τὴν ἐρώτησιν. ὁμοίως ἐν τῷ πάλιν ἐρωτῆσαί με, πῶς ἔχουσιν οἱ περὶ τὸ β; φανερόν ὅτι περὶ τῶν ὄντων μετ' αὐτοῦ ἢ ἐρώτησις· ὡσαύτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων. πάλιν ἑτέρα ἐρώτησις· τί ἀκούετε περὶ τοῦ π ἢ περὶ τοῦ ρ ἢ περὶ τοῦ ψ; πρὸς ἐν ἕκαστον στοιχεῖον ἢ ἀπόκρισις. πάλιν ἐρωτῶ, τίς ἦλθεν ἐκ τῶν ἕξω; δέον ὑμᾶς ἀποκριθῆναι κατὰ τὸ στοιχεῖον, ἢ ὅτι τὸ η ἢ ὅτι τὸ ο ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν· ἢ ὅτι οὐκ εἰσηλθε τὸ η ἢ τὸ ο, ἀλλ' οἱ περὶ τὸ η ἢ τὸ ο τόσοι, ὅτι γέγονε τότε κάκεῖνο εἰς τὸ ὁ δεῖνα στοιχεῖον. ὅτε οὖν θάνατος πάλιν, "ἀπέθανε τότε τὸ στοιχεῖον"5 ἢ "ἀσθενεῖ"5 ἢ "4λυπεῖται"5, καὶ ὅσα ἄλλα. εἰ δὲ τίς ἐστὶν ἐκ τοῦ περὶ τὸ στοιχεῖον παθῶν τι, καὶ τὸ ὄνομα δηλοῦντες, οἶον ἐπὶ τοῦ Χριστοφόρου, ὅτι ἀπέδρασεν ἀπὸ τοῦ ε, ὃ καὶ γέγονε. Δεχόμενοι οὖν τὰς παρ' ἡμῶν πεμπομένας ἐπιστολάς πάντως, εἴαν ἐστὶν ἐκ τῶν στοιχείων, τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ στοιχείου ἔξει ἢ ἐπὶ στολή. πέμποντες οὖν καὶ αὐτοὶ τὰς ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐπιστολάς, τὸ αὐτὸ στοιχεῖον θέσθε ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπιστολῇ· κὰν δὲ ἀγνοῶσιν οἱ πέμποντες, ὑμεῖς λειοῦτε τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐντιθεῖτε τὸ στοιχεῖον τοῦ ἐπιστεῖλαντος. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν στοιχείων, μενέτω ἢ ἐπιγραφὴ· ὡσπερ καὶ ἐν τῷ γράφειν με, εἴαν οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν στοιχείων, μενέτω ἢ ἐπιγραφὴ πρὸς ὄν ἢ ἐπιστολή. πάλιν σκεπτέον ὅτι ἐφ' ἐκάστης μου ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ὄντας ὑπὸ τὰ στοιχεῖα οὕτως ἔξει ἢ ἐπιγραφὴ· τὸ ω τῷ α,

καὶ καθεξῆς. καὶ πεμπόμεναί μοι αἱ ἐπιστολαὶ οὕτως ἐχέτωσαν· τὸ ᾠ τῷ ᾠ, ἢ ἄλλο τῶν στοιχείων. Γνωστόν καὶ τοῦτο, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τὰ τρία εἰσὶ γράμματα, ἅτινά εἰσιν ἔξω τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων, τὸ ᾠ, τὸ ᾠ, τὸ ᾠ, τὸ ᾠ δηλοῖ τοὺς ἀθετήσαντας πάντας καὶ πρότερον καὶ ὕστερόν ποτε ἀδελφούς ἡμῶν, τὸ τὸν πατριάρχην, τὸ ᾠ τὸν κρατοῦντα. ὅταν οὖν χρεῖα γένηται εἴτε ἐρωτῆσαί με εἴτε δηλῶσαι ὑμᾶς περὶ ἐνὸς τῶν τριῶν, διὰ τοῦ γράμματος ἔσται ἡ δήλωσις. 42 {1᾽ Ἀννη μοναζούση} 1 Ἐδόκουν τετελευτηκέναι τὴν μακαρίαν μου μητέρα, ἐκείνη δὲ ἔτι ὑπὲρ γῆς ἔστιν, ὡς ἔοικεν· τί γὰρ ἔμελλεν ἂν πλέον ποιεῖν, ὡς αὐτὴ πρὸς με τὸν ταπεινὸν μητρικῆ κηδεμονία φερομένη; ἀλλ' εἰ κἀγὼ ἁμαρτωλός, ὅμως πιστεύω τῷ Κυρίῳ ἀνταμείψασθαί σε τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀναξιότητος ἡμῶν οὐ τὴν τυχοῦσαν χάριν καὶ ἐπίτευξιν ὧν ποθεῖς καὶ αἰτεῖς. πλὴν ἱκανῶς ἔχει τὰ γεγενημένα· τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῶν προλαβόντων γραμμάτων ἀπελογησάμην. αὐτὴ δὲ τούναντίον προσέθηκας μᾶλλον τοῦ ἐκδαπανᾶσθαι ἐν τῇ ἐπιδόσει. πόθεν δὲ καὶ οὐ μέλλομεν ἄρτι μνημονεύειν σου τῆς θεοσεβείας; ἐκ τῶν περιβολαίων, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀναθήματος, ἐκ τῆς βρώσεώς τε καὶ πόσεως, πανταχόθεν ἡμᾶς ἐξέστησας. διὰ τοῦτο καὶ τέλος ἐπίθες τοῖς δώροις καὶ εὐελπίς ἔσο περὶ τῆς θείας ἀμείψεως· ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰρηκὼς καὶ ὑπὲρ ψυχροῦ ποτηρίου μισθοὺς ἀποδιδόναι. Λυπεῖσθαι δὲ φαίης ἐν τῇ φροντίδι τοῦ τέκνου, ἀπασχολίαν ἐμποιοῦση σοι τῆς δεούσης περὶ τὴν ψυχὴν μερίμνης. καὶ δυνατὸς ὁ θεὸς καὶ τὴν τοῦ καλοῦ τέκνου διοίκησιν ἀπεργάσασθαι καὶ σὲ ἐπὶ πᾶσιν σχολὴν ἄγειν περὶ τῶν ψυχωφελῶν καταστήσασθαι, ὡς ἐτοίμη καρδίᾳ πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ σώματος παρίστασθαι. νηστεύειν δὲ καὶ ταλαιπωρεῖσθαι, σῶμα ἔχουσα νοσερόν, οὐ δύνῃ, κἂν τούτῳ ἀλύπως φέρε, τὰ δυνατὰ εἰσοίσουσα τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ πλεονασμῷ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐνδέον ἀναπληροῦσα. Προσεύχεσθαι δὲ ὅπως σε χρή, ἐπιζητεῖς ἐκδιδαχθῆναι. καὶ τοῦτο αὐτὸς ὁ Κύριος ἐξεδίδαξεν διὰ τῆς τοῦ πάτερ ἡμῶν ἐπιφωνήσεως καὶ τοῦ μηδὲν αἰτεῖν πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην τὴν αἰώνιον. πλὴν ὅτι τετύπεται ὑπὸ τῶν πατέρων πρῶτον ἢ εἰς θεὸν εὐχαριστία, ἔπειτα ἢ τῶν ἁμαρτημάτων πρὸς αὐτὸν ἐξαγόρευσις, καὶ οὕτω ἢ αἴτησις τῆς αὐτῶν ἀφέσεως καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηριωδῶν τρόπων ἐπιτεύξεως. Ἐπὶ οὖν μέλλης προσεύχεσθαι, εὐχαρίσται τῷ Κυρίῳ καὶ δεσπότῃ, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγέν σε, ὅτι ἐλυτρώσατό σε ἐκ πάσης πλάνης, καλέσας καὶ ἀξιῶσας τῆς ἑαυτοῦ ἐπιγνώσεως μέτοχον γενέσθαι, πλάνης ἐθνικῆς, πλάνης αἰρετικῆς, εἴτα ὅτι καὶ τοῦ μοναδικοῦ καὶ ἰσαγγέλου βίου ἐντός σε παρεσκεύασεν ὑπάρξαι μετὰ τὴν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀπόλαυσιν, ὧν ἡ ἔννοια ἱκανὴ καταμαλάξαι τὴν ψυχὴν πρὸς κατάνυξιν καὶ δακρύων προβολὴν· ἀφ' ὧν φωτισμὸς καρδίας, γλυκύτης πνεύματος, ἐπιθυμία θεοῦ. ταύτης ἐνυπαρχούσης τῇ καρδίᾳ πάσης κακίας ἔστιν ἀποβολή. ὅταν οὕτως εὐχαριστίας ἀναπέμψῃς τῷ θεῷ, ἐξαγόρευε αὐτῷ λέγουσα, "4σὺ οἶδας, δέσποτα, ὅσα σοὶ ἤμαρτον καὶ ὅσα ἁμαρτάνω καθ' ἐκάστην ὥραν" 5, τήνδε τὴν ἁμαρτίαν καὶ τήνδε τὴν πλημμέλειαν καὶ τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἀναλογιζομένη, πλὴν μὴ ἀνιστοροῦσα ὡς ἔτυχεν τὰ βλάβην ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως ἐμποιοῦντα τῇ ψυχῇ. κἀντεῦθεν ἀνατελεῖ σοι ταπεινοφροσύνης χάρις μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ φόβου ἀνταποδόσεως θεοῦ. μετὰ τοῦτο αἴτησον, στέναξον, δεήθητι τοῦ Κυρίου σου τὴν τούτων ἄφεσιν, τὴν πρὸς τὸ μέλλον πρὸς τὸ εὐαρεστεῖν αὐτῷ ἐνδυνάμωσιν, λέγουσα, "4οὐκέτι, Κύριέ μου, Κύριε, παροργίζω σε, οὐκέτι φιλήσω ἄλλο τι παρὰ σὲ τὸν ὄντως ἀγαπητόν, κἂν τε παροργίσω πάλιν προσπίπτουσά εἰμι τοῖς οἰκτιρμοῖς σου, δοθῆναί μοι ἰσχὺν ἐν ἔξει γενέσθαι τοῦ εὐαρεστεῖν σοι" 5, εἴ τι ἄλλο κατὰ νοῦν σοὶ παρίσταται ἀνυποστήναι ἀγαθὸν θερμῶς αἰτουμένη. καὶ μετὰ ταῦτα ἐπικαλοῦ τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐλεῆσαί σε,

τοὺς ἀγίους ἀγγέλους καὶ ὃν ἔχεις τῆς ζωῆς σου φύλακα ἄγγελον ἵνα σε φρουρῇ καὶ σκέπη, τὸν Πρόδρομον, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἀγίους πάντας καὶ οὓς ἔχεις ἔξαιρέτως συνήθως ἐπικαλεῖσθαι, καὶ τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν μνημονευόμενον. Ταῦτα οὖν μοι δοκεῖ ἔχειν τῆς προσευχῆς τὴν δύναμιν, κἂν ἕκαστος ἄλλοις λόγοις καὶ οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς πάντως προσεύχηται· ὅτι μηδὲ αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ προσευχόμενος τὰ αὐτὰ φθέγγεται πάντοτε, ἢ δὲ δύναμις ἢ αὐτὴ ἀναγκαῖα πᾶσι λελόγισταί μοι. φυλαχθεῖς οὖν προσευχομένη τὰ δέοντα καὶ βελτιουμένη ἐκάστοτε καὶ ὅλην ἑαυτὴν παριστώσα διὰ τῆς ἀκριβοῦς βιώσεως ἀρέσκουσαν τῷ Κυρίῳ. 43 {1'Ιωσήφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ}1 Καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς ἀδελφικῆς καὶ πατρικῆς σου ἀγιωσύνης, εἰ καὶ μικρὰ ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλ' οὖν γε ἀπῆρτιστο τῷ πλάτει τῆς ἀλληγορικῆς διανοίας· καὶ ἡ δευτέρα πάσης γνώσεως καὶ ταπεινώσεως, ἐν ἔχουσα μόνον ψεκτόν, τοὺς περὶ ἐμὲ τὸν δειλαῖον ἀναξίους ἐπαίνους. ἐγὼ δὲ οὐ κατ' ἀντίφρασιν (μὴ γένοιτο), ἀλλ' ἀληθείᾳ ἐκλάμπαι σε ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιώματι καθ' ὁμοίωσιν τῶν ἁγίων πατέρων εἴρηκα. καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοιμι, στύλον καὶ ἐδραῖωμα κεκληκῶς σε τῆς ἐκκλησίας, κάλλιστέ μου ἀδελφέ· πᾶς γὰρ ὁ ὑπὲρ ἀληθείας ἐνιστάμενος καὶ πανθάνων ἔρεισμα καὶ ὕψωμα αὐτῆς τυγχάνει. Εὖ δὲ γέγονεν, ὅτι ἐπεσκέψω τὰς τετράδας. ὑπῆρξεν γὰρ ἡμῖν ἡ ὑπόμνησις, μᾶλλον δὲ κέλευσις σου, ἐπιστάσις καὶ διαλύσεως τῆς τοιαύτης προτάσεως ἀφορμῆ, ἦν μεθ' ἐτέρων ὑποβληθέντων δι' ὑπομνήσεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἐν ταῖς προγραφεῖσι τετράσιν ἀπέστειλα τῇ ἀγιότητι σου, μηδὲν ἐξ ἑαυτοῦ ἐν ὄλῳ τῷ συντάγματι φρόνημα εἰσκεικομικῶς (ὅτι μηδὲ θέμις τοῦ νόμου νομιμώτερον μηδὲ τοῦ κανόνος εὐθύτερον γίνεσθαι) ἢ μόνον τὸ ὑφεῖναι καὶ συνάψαι τὰ τῶν θείων πατέρων, κἂν ἀμαθῶς, διδάγματά τε καὶ παραγγέλματα εἰς ὅπερ ἡ πρότασις ἐκκαλεῖ τῆς ἀντιθέσεως. καί, εἰ μὴ παραιτήσοιτο διὰ κόπον ἀναγνῶναι, οἶδ' ὅτι λυσιτελήσειεν. Ὅτι δὲ ἡ εἰρήνη καλὴ ὁμολογουμένως (φιλῶ γὰρ αὐτήν, κἂν ἀμαρτωλὸς εἶμι) καὶ ὅτι πρὸς αὐτὴν ἀποκλιτέον, ἕως ἐξῆν, πεπράχαμεν, πολλὰ τοῦ φόρτου ἀποσκευασάμενοι κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον, τοῦτο μὲν ἡνίκα τὸ πρότερον ἠθώουν τὸν μοιχοζεύκτην, παρόντος μου ἐκεῖ καί, καθὰ συνεβουλευσάμεθα, ἀποσιωπήσαντες (ἢ δὲ σιωπὴ μέρος συγκαταθέσεως· ἦν καὶ δραξάμενοι οἱ ἐξ ἐναντίας, ὡς οἶσθα, ἀποκλείειν ἡμᾶς ἐπειρῶντο τῆς ἐνστάσεως), τοῦτο δὲ ἐπειδὴν ἐκροτεῖτο ἡ δευτέρα ἀθώωσις αὐτοῦ παρὰ τῶν πατησάντων τοὺς νόμους τοῦ θεοῦ, λεγόντων ἡμῶν ὅτι "4στῆτω μόνον τῆς ἱερουργίας, ἀπολαύων τῆς τιμῆς κατὰ τὸν κανόνα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἤδη συλλειτουργήσαντος αὐτοῦ ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τῷ πατριάρχῃ"5· ὁ ἦν φοβερόν καὶ ὑπὲρ οἰκονομίαν. ἐὼ λέγειν τὰς ψευδοπροφάσεις τῆς ἀπ' αὐτοῦ φυγῆς καὶ τὸ ὡς παρὰ πρεσβυτέρου τὰς εὐλογήσεις ἐν ταῖς ἐστιάσεσιν κοινωνεῖν, τὴν τε ἀναφορὰν τοῦ πατριάρχου. ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ ἡμεῖς δι' οἰκονομίαν τοσοῦτον κατηγόμεθα, ἐκεῖνοι τούναντίον τῇ σκληρότητι συνεπαίροντο τῇ ἀμαρτίᾳ, τοῦ θεοῦ κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ μὴ ἀνόνητον τὴν πρώτην ἐξορίαν ὑποίσωμεν μηδὲ ἡ τολμηθεῖσα ἐπὶ τοῦ κόσμου μοιχεῖα ὡς ἔτυχεν διὰ τῆς τοῦ συνάψαντος αὐτὴν περισσοτέρας οἰκονομίας κατασμικρυνθῆ. Ὅστε καιρὸς ἄρτι ἐκεῖνο ἡμᾶς, ἡγαπημένε, λέγειν· ἕως πότε οἰκονομήσεις; καί, οἰκοδομησαί ποτε προθυμήθητι· καὶ κατὰ τὸν θεῖον Βασίλειον ἀκριβεῖα κανόνων ἡμᾶς δουλεύειν (ἄλλοι γὰρ λόγοι πρὸ πολέμου καὶ ἄλλοι μετὰ πόλεμον) ἐν ὑπομονῇ τε διεξάγειν τὰς ἡμέρας ἡμῶν, καθὼς νενουθέτηκας, καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωξάντων. ἀσπασταὶ δέ μοι καὶ ὁμογνωμονικαὶ αἱ τρεῖς σου τιμίαι ῥήσεις, ἢ τε τοῦ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ὑπόπτωσιν μὴ σχίζειν τῆς ἐκκλησίας, ἢ τε τοῦ μὴ συγκοινωνεῖν τῇ λύσει τοῦ τοιούτου καὶ ἡ ἐκ παντὸς ἀδιαβλήτου ἱερέως μεταλαμβάνειν, οὕτως ἐχούσης πάντως τῆς διανοίας. Καὶ σύγγνωθί μοι, ὦ ἀδελφέ, οὐ διδακτικῶς, ἀλλὰ

πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον διατρανοῦντι τὸν λόγον. κατὰ τὴν πρώτην οὐ δι' ἓνα ἄνθρωπον ἀποσχίζομεν τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ βορρᾶ καὶ δυσμῶν καὶ θαλάσσης, καὶ μέντοι καὶ τῆς ἐνταῦθα δήλον ὅτι, πλὴν τῶν μοιχοκυρώτων· οὐ γὰρ οὗτοι ἐκκλησία Κυρίου. εἰ δὲ ἐκκλησία, ἀποσχίζομεν τῆς ἐκκλησίας δι' ἓνα ἄνθρωπον συνημμένον αὐτῇ, λέγω δὴ τὸν μοιχοζεύκτην μὴ προσιέμενοι. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐκκλησία θεοῦ, ἀποσχίζουσιν αὐτοὶ ὡς ἀληθῶς δι' ἓνα ἄνθρωπον συνημμένον αὐτοῖς τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, ἐκείνοις παρεοικότες τοῖς ἐν τῷ χρονογράφῳ κειμένοις, ἡμῶν μὴ σχιζομένων αὐτῆς διὰ τὸν τοιοῦτον. κατὰ τὴν δευτέραν οὐ κοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ δήλον ὅτι, μὴ κοινωνοῦντες τοῖς προδήλως λύσασιν αὐτόν. εἰ δὲ ἐκείνοις κοινωνοῦμεν, συγκοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐκείνοις θεοπρεπῶς οὐ συγκοινωνοῦμεν λύσασιν, ἀσφαλῶς ἄρα οὐ συγκοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ. κατὰ τὴν τρίτην ἐκ παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου μεταλαμβάνομεν. διὰ τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ οὐ μεταλαμβάνομεν, ὡς διαβεβλημένου αὐτοῦ δημοσίᾳ· διαβεβλημένοι δ' ἂν εἶεν πάντως καὶ οἱ τούτῳ συλλειτουργοῦντες καθηρημένῳ ὄντι. εἰ δὲ ἐκ τῶν τοιούτων μεταλαμβάνομεν ὡς ἐξ ἀδιαβλήτων, ἀδιάβλητος ἂν εἴη καὶ ὁ Ἰωσήφ συλλειτουργῶν αὐτοῖς. ἐπεὶ δὲ διαβεβλημένος ὡς ἀληθῶς καὶ παρ' αὐτοῦ οὐ μεταλαμβάνομεν, δήλον ὅτι οὐδὲ ἐκ τῶν συνιερουργούντων αὐτῷ, ὡσαύτως ὄντων διαβεβλημένων. Ἐρρωται τοίνυν ὁ λόγος τῆς ἀγιωσύνης σου, καὶ οὕτως συμφρονοῦμεν. καὶ ἔστω ἡμῖν τὸ ἀδιάσπαστον διὰ τῆς ἐνταῦθα ἀληθοῦς συμφωνίας ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, φίλτατέ μου ἀδελφέ, ὡς ἂν ἀξιωθείμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἀπενέγκασθαι τι ἵχνος κατορθώματος τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἀκόλουθον. περὶ δὲ τῆς πόλεως σου στύλον ἀνήψας εὐσεβείας, οὐ σβεννύμενον παρὰ ἀνθρώπου ἕως αἰῶνος. καὶ οὐ λυπεῖσθαι χρή, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν, ὥσπερ κἀγὼ ὁ τάλας ἐν τῇ διαλύσει τοῦ ταπεινοῦ μου μοναστηρίου, ὅτι διὰ Κύριον ἢ διάλυσις, καὶ οὐχ ὅτι τοσοῦτοι ἔστησαν μὴ κατακαμφθέντες μέγα τὸ κλέος, ἀλλ' εἰ καὶ εἶς κρείστων γὰρ εἶς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου ἢ μυριοὶ παραβαίνοντες. καὶ οὐκ αἴτιος αὐτὸς τῆς λύσεως αὐτῶν, εἰ καὶ φλυαρῶσί τινες, ἀλλ' ἐγὼ ὁ δύστηνος. εἴη δὲ ἡμῖν κοινωνία, εἴπερ ἀνέχη, ἐπ' ἀμφοτέροις. καὶ τοσοῦτον ἔξις αὐτὸς τὸν μισθὸν ἐν τῇ ἐνθέῳ διαλύσει τῶν ἀδελφῶν, ὅσον ἐγὼ εὐροίμι ἐν τῇ κατὰ νόμον θεοῦ καταλείψει τῆς Θεσσαλονίκης. Περὶ δὲ τοῦ φυλακίτου μου οὐδεὶς λόγος, τοιοῦτου αὐτοῦ ἀνθρώπου ὄντος καὶ συμψύχου τοῦ Ἰωσήφ. μὴ διαλείποις ὑπερευχόμενος τῆς ταπεινώσεώς μου κραταιῶς, ἀδελφοπάτορ μου καλὲ καὶ ὀσιώτατε. γίνωσκε ἐνσταθέντα τὸν Θεόσωστον τοῦ μὴ κοινωνῆσαι αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀνιέρως ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον σου, καὶ ἐκδιωχθέντα νεανικῶς ἐκ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ. οἱ περὶ τὸν Ἀθανάσιον ἀδελφοὶ ἡμῶν ἀκμὴν κρατοῦνται περιωρισμένοι ἐκεῖσε. ὁ φυλακίτης μου ἐξελεθῶν ἡγαγέν μοι προσκύνησιν ἐκ τοῦ πατριάρχου, λέγοντος ὅτι "4ὸ θεὸς συγχωρήσει σοι τοῦ, ὅτε εἴχομεν χρεῖαν ἔχειν σε ὧδε εἰς βοήθειαν ἡμῶν, ἐξῆλθες καὶ ἐκάθισας αὐτοῦ"5 καὶ ὅτι "4φθονῶ σε"5. καὶ ἀκούσας ἐγέλασα· οὐ γὰρ ἦν χρεῖα τέως ἀποκριθῆναί με ἢ μόνον ὅτι, ἐὰν φθονῆ, ἐξέλθη κάκεῖνος. ἐχαύνωσεν δὲ καὶ τὴν φυλακὴν προτρεπόμενος εἰς ἀνάπαυσιν. ἐξῆγαγεν γὰρ μοι καὶ ἐκ τοῦ Συμεῶν προσκύνησιν καὶ ὅτι "4βούλεται λαλῆσαι τῷ βασιλεῖ ὅτι κεκοπίακας ἐν τῇ φυλακῇ"5. καὶ ἐκ τοῦ Λεοντίου τεταπεινωμένην προσκύνησιν, λέγοντος ὅτι "4ἀνάγκην ἔπαθον, καὶ μὴ χωρῖσθαι με ὁ θεὸς τοῦ λόγου σου"5. καὶ εἶπον ὅτι οὐ χρήζω ταῦτα ἀπ' αὐτοῦ. ἠνάγκασαν δὲ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς τε τὸν οἰκονόμον καὶ τὸν Ἀρσένιον καὶ τὸν Ἰωάννην, λέγοντα ὅτι ὁ κύριος Ταράσιος ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ ὅτι "4ἄρτι ἀνέβλεψα"5. καὶ ἀπερράπισαν αὐτὸν τῷ ὄντι. Ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει πόθῳ πολλῷ τὸν ποιμένα μου ἐξ ἐμοῦ. 44 {1Σεργίῳ ὑπάτῳ}1 Αὐτὸς μὲν, ὡς μανθάνω, ἀμείβεις ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν παρὰ τῷ κάτω Καίσαρι καὶ παρὰ προαίρεσιν, ἡγαπημένε μοι

ὁμοῦ καὶ τιμιώτατε, ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς οὐ διαλιμπάνω προσεύχεσθαι τῷ ἄνω καὶ πάντων βασιλεῖ φίλον οἰκεῖόν σε δι' εὐσεβείας ὑπάρχειν· διότι κρεῖσσον καὶ τὸ πολλοστὸν τετάχθαι κατὰ τὸ ἀκρότατον ἔσχατον τῷ οὐρανίῳ ἢ κατὰ τὸ πρῶτιστον τῷ ἐπιγείῳ. πιστεύω δὲ εἰδῶς σου τὸ φιλομέριμον τῆς σωτηρίας μηδὲν παραζημιουῖσθαι εἰς ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ παρακερδαίνειν ἐκ τοῦ ἀξιώματος, ὄντων τρόπων οὐκ ὀλίγων εἰς λυσιτέλειαν. ἤρκεσε γὰρ τῷ πτωχῷ ὑποτελεῖ οὐ μόνον ἀνοχὴ φόρων, ἀλλὰ καὶ ὄψις εὐμενῆς τοῦ τὰ βασιλικά χρήματα αἴροντος καὶ φωνὴ ἡπία καὶ φθόγγος χαιρετιστικός. καὶ οὕτω λέγω λύσιν συνδέσμου ἀδικίας, ἄλλα τε ὅσα ἐπακολουθοῦσιν εὐχερῶς ποιεῖν τῷ ἄρχοντι τῷ ἀρχομένῳ. Μὴ τοίνυν ἐφ' ὧν δύνῃ εὖ ποιεῖν σαυτὸν διὰ τῆς εἰς ἑτέρους χρηστότητος ἀμελοῖης, κύριέ μου, ἀλλ' ὡς συνετὸς καὶ εἰδῶς μικρὸν ὑστερον ἐξελεύσεσθαι ἡμᾶς τοῦδε τοῦ βίου, μηδὲν ἄλλο συναίροντας ἢ τὰς πράξεις, ταύταις καὶ προσκείμεθα, τάσδε καὶ θησαυρίζομεν δῆλον ὅτι, τὰς ἐφόδιον ἡμῖν ζωῆς αἰωνίου καὶ ἀπολαύσεως ἀπορρήτων ἀγαθῶν μελλούσας ἔσεσθαι. ναί, παρακαλῶ τὸ ἐμὸν αἷμα, τὸ ἐμὸν πόθημα, τὸ ἀγαθῆς ὄντως ρίζης βλάστημα, Ἄννης ἐκείνης, τῆς ἐμοὶ μὲν σεβασμίας καὶ ἐρασιμιωτάτης ὅτι μάλιστα, πᾶσι δὲ τοῖς γνωρίμοις ἐπαινουμένης διὰ σεμνότητα, τῆς ἐμῆς ὡς ἀληθῶς μακαρίας μητρὸς ἀμφοτέρωθεν. 45 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 46 {1Ἄννη ἡγουμένη}1 47 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 48 {1Ἀθανασίῳ τέκνω}1 Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασιν, ἀδελφὲ ἡγαπημένε, μακροθύμως, καὶ ἐξέστην ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ σου μεταβολῇ λίαν. ἀφήσω τὸ πρότερον, ὅτι συνοψισθεῖς μοι ὡμοφώνησας αἴρεσιν εἶναι τὴν μοιχειανικὴν ψευδοδοξίαν, ἄγνοιαν προβαλλόμενος καὶ τὴν ἀπ' ἄλλων συντυχίαν, ἀλλ' ὅτι γε καὶ μετὰ ταῦτα ἀναγνοὺς τὴν Πεντάλογον ἀπέφηνας αὐτὴν πεντάφωτον εἶναι. νῦν δέ, ὡς ἔοικεν, ἀντιθέτως αὐτὴν ὑπολαμβάνεις, ὅλην σου τὴν ὁμιλίαν ὁμοίαν σοι τῆς πρὶν ἀγνοίας, μᾶλλον δὲ καὶ πλέον ἀπεχθανομένην τοῖς ὑπὸ τῆς ταπεινώσεώς μου ῥηθεῖσι πνεύσας. καὶ εἰ μὲν ἐμοῦ λόγια, ἐπειδὴ σκοτεινός, οὐδὲν θαυμαστόν· ἐπειδὴ δὲ διὰ φωνῆς Κυρίου, ἀποστόλων τε καὶ προφητῶν, πρὸς καὶ θεοφόροις πατράσιν ἐναποδέδεικται, ὅτι αἴρεσις χαλεπωτάτη, βλεπέτω σου ἡ σύνεσις καὶ εἰτινοσοῦν ἄλλου ὁμογνωμονοῦντός σοι ποῦ προσκρούειν μέλλετε. αἱ γὰρ παρ' ὑμῶν προτάσεις περὶ τοῦ μὴ εἶναι αἴρεσιν, σύγγνωτε, οὐκ ἐκ φωνῆς Κυρίου οὐδὲ ἐκ στόματος ἀγίου, προφητικῶς δὲ εἰπεῖν ἐκ γῆς φωνούντων καὶ ἐκ νόμων ἀλλοκότων, πληθὺς τε τῆς φόβῳ ἀνθρωπίνῳ πάντα λέγειν ἐπιτροπομένης. φαίης γὰρ ὅτι πάντες φίλοι καὶ εὐσεβεῖς, γνωστικοί τε καὶ ἰδιῶται ἐκμαίνονται ἀκούοντες ὅτι αἴρεσις, παράστασιν ταῦτα προβαλλόμενοι, ὅτι "4μηδενὸς ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος τοῦ μοιχεύειν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους, πῶς καλέσομεν αὐτοὺς αἰρετικούς; παραβάτας γὰρ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου καὶ καταπατητὰς τῶν θείων κανόνων καὶ ἀνιέρους δίκαιον"5. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν ἐκπλαγῆναι πρῶτον εἰς τὴν ὑμῶν ἐμμέλειαν, τὰ αὐτὰ πολλάκις δῆθεν ἐκείνων προσάγουσαν καὶ ἀντακούουσαν τάληθῆ, ἃ καὶ παῖδας πείθειν δύναται' ἄν, εἶτα αὐθις τὰ αὐτὰ, ὡς περ ἐπιλαθομένην τὰ πρότερον ἀκουσθέντα, ἐπάγουσαν μετὰ σφοδρότερας τῆς ἀπορίας καὶ καθάψεως ἡμῶν, ὡς ἀλόγως λεγόντων αἴρεσιν; οὕτω μὲν μοι τὸ περὶ ὑμᾶς ἐκπληκτικόν. περὶ δὲ τῶν ἐναντίων ἐκεῖνα εἰμὶ λέγων· πῶς, ὃ ἐκήρυξαν συνοδικῶς καὶ ἐβεβαίωσαν ὑπ' ἀναθέματι τῶν ἀντιπιπτόντων τῷ δόγματι, ἤτοι τῇ οἰκονομίᾳ αὐτῶν, καὶ ἔτι καθ' ἐκάστην ἐμπράκτως διδασκόντων, μὴ κηρῦσαι μηδὲ διδάσκειν λέγουσιν; ὑπὲρ τίνος ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐνταῦθα ἀπόκλειστος; ὑπὲρ τίνος ὁ πατήρ μου ὁ ἐγκλειστός τεταλαιπώρηται, μεμονωμένος τὸ πρὶν, ἔπειτα παραρρημιμένος ἐν ᾧ περιώρισται τόπος; ὑπὲρ τίνος ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὡς κατ' αὐτοὺς καθηρημένος καὶ ἐν πολλῇ στενοχωρίᾳ παραγγελία τε καὶ ἀσφαλείᾳ, ὡς καὶ τροφὴν μέτρου λαμβάνειν αὐτὸν παρακελευσθέντων τῶν τροφοδοτῶν, εἶτα ἐν τῷ παλατίῳ μετεγκλεισθεῖς, ἄρτι τε ἐν

ξενία παραρριφείς; ὑπὲρ τίνος ἢ τιμιότης σου σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἐν Θεσσαλονίκη φρουρουμένη, Θεόσωστός τε ὁ ἡγούμενος διωκόμενος σὺν τοῖς φοιτηταῖς ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως, ἕτερός τε ἡγούμενος ἀμέτρως μαστιγωθείς τῶν ἐκεῖσε; ὑπὲρ τίνος Ναυκράτιός τε καὶ Ἀρσένιος οἱ ἀδελφοὶ ἕως δεῦρο ἀσφαλῶς καταφρουρούμενοι, Βασίλειός τε καὶ Γρηγόριος ὡσαύτως; ὑπὲρ τίνος Στέφανος ὁ ἐνάρετος ἡγούμενος σὺν πενήκοντα μαθηταῖς μετανάστης ἐκ τοῦ οἰκείου φροντιστηρίου, σὺν ἑκατὸν τε δέκα ἅμα ἐπισκόπῳ, πρότερον ἀναθεματικῶς τὴν μοιχοσύνοδον ὡς τὸ εὐαγγέλιον λύσασαν, καθὰ περιέχει τὸ ἀποσταλὲν παρ' αὐτοῦ γραμματεῖον; ὑπὲρ τίνος Ἀντώνιος ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος ἐν φρουρᾷ εἰς τὸ Ἀμόριν, ὁμοίως τοῦ προτέρου σὺν τῇ κατ' αὐτὸν ἀδελφότητι ἀναθεματικῶς τὴν μοιχοσύνοδον; ὑπὲρ τίνος οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Αἰμιλιανὸν ἐν Θυνία παρὰ τοῦ Νικομηδέως δεθέντες καὶ ἀχθέντες, πειρὰν τε μαστίγων καὶ ἐμπαιγμῶν λαβόντες, καταληϊσαμένων τῶν ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τὰ τῆς μονῆς ὡς πολεμικὰ λάφυρα; ὑπὲρ τίνος ἐν Χερσῶνι δεδιωγμένος Λέων ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος τὸ ἐπίκλην Βαλελάδης, Ἀντώνιος τε ὁ τετιμημένος ἡγούμενος σὺν δυσὶν ἄλλοις πεφρουρισμένοι; ὑπὲρ τίνος ἐν Λιπάρει τῇ ὑπερέκεινα Σικελίας ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐν φυλακῇ τηρούμενοι; ὑπὲρ τίνος οἱ περὶ Λιτόιον ἐν Χερσῶνι παραφυλαχθέντες κάκειθεν ἐν φυλακῇ παραπεμφθέντες πρὸς τὸν βασιλέα, εἶτα φυλακισθέντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ συντηρούμενοι ἐν μοναστηρίοις; Εἶπω πάλιν τὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς τρεῖς; ὑπὲρ τίνος εἰς τὰ Ἀγαθοῦ τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν σπαθαρίων δηλωθέντα ἡμῖν, ὡς "4ὐμεῖς ἀναθεματισμένοι ἐστὲ καὶ καθηρημένοι παρὰ τῆς συνόδου"5; ὑπὲρ τίνος ἢ εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα φυλακῇ μεμονωμένων τῶν τριῶν; ὑπὲρ τίνος ἢ ἐκεῖσε παρουσία τῶν αὐτῶν σπαθαρίων σὺν τρισὶ τοῖς παρὰ τοῦ ἀντιδόξου ἐπιφερομένοις ὑπαναγνωστικὸν καθαιρέσεως καὶ ἀναθεματίσεως ἡμῶν πάλιν; καὶ ἐπεὶ περιεφράξαμεν τὰ ὧτα καὶ τοῦ ἀκοῦσαι, ὑπὲρ τίνος ἡμεῖς μὲν ἐξόριστοι ἄλλος ἀλλαχοῦ καὶ ἐναπόκλειστοι, ὃ τε οἰκονόμος καὶ ὁ Ἀρσένιος οἱ ἀδελφοί, διωγμὸς δὲ τῶν ἄλλων ἀπὸ δυοκαίδεκα μιλίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τοὺς μὲν ἐν σπηλαίῳ κατακρυβῆναι διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς λανθανόντως διακονίαν, μεταμφιασαμένων ἐσθῆτα λαϊκῶν, τῶν δὲ ὅλην ἡμέραν ὑπὸ πλάκαν ὑποδύντων καὶ, ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἐν ἡμέρᾳ ἐμφανίσαι, νυκτὶ εἰς ἀλλήλους περιτρεχόντων; ὑπὲρ τίνος οἱ εὐρισκόμενοι κρατούμενοι ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ ἐν τῷ πραιτωρίῳ φυλακισθέντες, εἶτα ἐξορισθέντες τῆς πόλεως; Καὶ ἵνα τὰ κατ' ἀρχὰς εἶπω, ὑπὲρ τίνος τὰ Στουδίου ὑπὸ στίφους στρατιωτῶν ἄφνω ἐπελθόντων φρουρούμενα, ὡς μὴδὲ ἀναπνεῖν ἡμᾶς, τὴν τε ἐκεῖσε ἄφιξιν τοῦ Νικαίας καὶ Χρυσοπόλεως εἰς τὸ δέξασθαι ἡμᾶς τὸν μοιχοζεύκτην, ὡς παρὰ τοῦ προηγησαμένου πατριάρχου ἐπιτραπέντα ποιῆσαι τὴν μοιχοζευξίαν; καὶ "4ἐπεὶ"5, φησὶν, "4ἅγιος ὁ ἐπιτρέψας ὡς ὁ Χρυσόστομος, ἀγίου ἐστὶν οἰκονομία, καὶ δέξασθε ταύτην"5. ὑπὲρ τίνος ἢ ἐν νυκτὶ ἄρσις ἡμῶν τῶν τεσσάρων ἐκ τῶν ἐκεῖσε δι' ἄρχοντος καὶ στρατιωτῶν καὶ ἀπαγωγῆς πρὸς τὸν Συμεῶν, τὸν οὐκ οἶδ' ὅπως εἶπω, καὶ τὰ δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως δηλωθέντα εἰς τὸ δέξασθαι ἡμᾶς μετανενοηκότας καὶ εἰς ὅπερ ἕως δεῦρο ἐνέστημεν, ὡς οἰκονομίας γεναμένης; ὑπὲρ τίνος πάλιν κατάκλειστοι εἰς τὸν Ἅγιον Σέργιον καὶ πάλιν τοῦ Συμεῶν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ βασιλέως ἄφιξις εἰς αὐτὸ τοῦτο; ὑπὲρ τίνος ἢ δι' ἀρχόντων παράστασις ἡμῶν ἐν τῇ πολυανθρώπῳ συνόδῳ, συγκαθεζομένων καὶ τριῶν τῶν μεγίστων ἀξιωματῶν; ὑπὲρ τίνος ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐκεῖσε ὑβριζόμενος καὶ κυκλόθεν περιστοιχιζόμενος καὶ ἀκούων, "4οὐκ οἶδας τί φλυαρεῖς, τί λαλεῖς"5; βοῶντός μου, "4πίπτει ὁ Πρόδρομος, λύεται τὸ εὐαγγέλιον, οὐκ ἔστιν οἰκονομία"5, κάκεινων τὸ ἐπιλέγειν πολὺ, ὅτι "4οἰκονομία"5 καὶ "4οὕτως οἱ ἅγιοι ὠκονόμησαν καὶ ὁ ἐν ἀγίοις προηγησάμενος" ἴδε μάρτυρες, ὅτι ἐπέτρεψεν τὴν μοιχοζευξίαν"5, κἂν οὐκ ἔλεγον αὐτὴν οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰπεῖν μοιχοζεύκτην διεπρίοντο τοὺς ὀδόντας τοῦ οἰονεῖ

ροφήσαι. ὑπὲρ τίνος τὸ ἀνάθεμα τοῖς μὴ δεχομένοις τὰς οἰκονομίας τῶν ἁγίων διαβοήτως ἀνακραχθέν, καὶ ἐγὼ σὺν τῷ πατρί μου καὶ Καλογήρῳ ὑπ' ἀρχοντικῆς χειρὸς ἀφορισθεὶς ἐκ μέσου, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος ἐναπολειφθεὶς καί, διότι μόνον ἐλειτούργησεν ὑπ' ἐμοῦ παρακληθεὶς εἰς τὰ Στουδίου, ὡς κοινὸς πρεσβύτερος καθαιρεθεὶς κατ' αὐτούς; τὸν γὰρ ὑπ' αὐτοῦ Χριστοῦ καθαιρεθέντα καὶ τῶν θείων κανόνων μοιχοζεύκτην ἠθώωσαν, ἀνένοχον ἀποφηνάμενοι κατὰ πάντα καὶ συνιερουργὸν αὐτοῖς ὄντα καὶ πρότερον, τὸν δὲ ἀκαθαίρετον ἐκ κανόνων καθαίρεισι ὑπέβαλον, ἔργῳ τὸν λόγον αὐτῶν βεβαιούμενοι, ὡς ἐξουσίαν ἔχειν τοὺς ἱεράρχας κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν κεχρηῆσθαι τοῖς κανόσιν. ὅπερ ἐνεργοῦσιν εἰς τὸ ἀεὶ, οὐδὲ ἐκεῖνο συνιδεῖν βουλόμενοι, ὅτι, εἰ τοῦτο ἔστιν, ἱεράρχην καθαίροντες, ὑπ' αὐτοῦ οὐ καθαίρουσι δυνατὸν αὐτοὺς ἐκείνους καθαιρεθῆναι, πληρουμένου τοῦ τῶν ἀποστόλων λογίου· ταῦτα καὶ περὶ κανόνων διατετάχθω ὑμῖν παρ' ἡμῶν, ὧ ἐπίσκοποι· ὑμεῖς δὲ ἐμμένοντες αὐτοῖς σωθήσεσθε καὶ εἰρήνην ἔξετε, ἀπειθοῦντες δὲ κολασθήσεσθε καὶ πόλεμον μετ' ἀλλήλων αἰδίων ἔξετε, δίκην τῆς ἀνηκοῖας τὴν προσήκουσαν τιννύντες. ὑπὲρ τίνος τὰ μετὰ τὴν σύνοδον, ἢ τε πάντων τῶν ἀδελφῶν ἀνάκρισις ὑπὸ τοῦ βασιλέως, λέγοντος ἡμᾶς μὲν καθηρημένους, τὴν δὲ σύνοδον ἁγίαν, ἐπισφραγισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ὡς οἰκονομίας οὔσης ἁγίων τῆς μοιχοζευξίας καὶ ἀκαταγνώστου τοῦ ταῦτα τετελεκότος; καί, ἐπειδὴ οὐ προσεδέξαντο, ἢ ἐνὸς ἐκάστου ἢ καὶ ὁμοῦ δύο ἢ τριῶν ἢ καὶ πλειόνων ἔν τε τοῖς μοναστηρίοις καὶ τοῖς κάστροις κατάκλεισις, τινῶν δὲ καὶ μαστιγώσεις καὶ κουσπισμοί, πανταχοῦ γῆς τε καὶ θαλάττης διατεθρυλλημένων τούτων; Ὑπὲρ τίνος οὖν ταῦτα πάντα, ἵνα συνελὼν εἴπω; οὐχ ὑπὲρ τοῦ μὴ καταδέχεσθαι εἰπεῖν ἢ συγκαταθέσθαι τὴν παράβασιν τοῦ εὐαγγελίου οἰκονομίαν, ἣν ὡς σωτήριον καὶ ἰσάγιον οἱ ἐναντίοι ἐξεβόησαν ἐμπράκτως καὶ τῷ λόγῳ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰσέτι καὶ ἔως ἂν ἐπιμένωσιν οὕτως λέγοντες καὶ πράττοντες διὰ τὸν διωγμὸν; πῶς οὖν φασιν ὅτι "4μηδενὸς ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος καλέσομεν αὐτοὺς αἰρετικούς;"5; φαντασία τὰ προλεχθέντα καὶ ὄνειροι ἢ ἀληθῆ; ἐπειδὴ δὲ ἀληθῆ, πῶς οὐχὶ διδάσκουσιν ἐκάστοτε καὶ κηρύττουσιν ἔργῳ καὶ λόγῳ; ἢ πῶς οὐχ ὑμεῖς πειθόμενοι αὐτοῖς μικροῦ δεῖν μετ' αὐτῶν τῶν λεγόντων ἴστασθε (ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς σιωπῶμεν, τὰ πέρατα βοᾷ τὴν ἀλήθειαν), τὸ φοβερὸν τῆς σιωπῆς κρίμα ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπισπώμενοι; δι' ἣν αἰτίαν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς τοῦ μὴ σιγᾶν ἀναγκάζομαι ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως κατὰ τὴν ἐνοῦσάν μοι δύναμιν, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, μετὰ παρασκευῆς θανάτου, κἄν τις ὑμῶν ἴσως οὐκ ἀναγκαίως, εἴπω δ' ὅτι καὶ περιττολόγως, οἴεται ταῦτα ἐνεργεῖν με. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ὁ λόγος. ἔφη, "4μηδενὸς ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος τοῦ μοιχεύειν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους, πῶς εὐλόγως καλέσομεν αὐτοὺς αἰρετικούς;"5 μοιχεύειν οὖν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους τῷ λόγῳ, ἀληθές, οὐ διδάσκουσιν, ἐπεὶ μηδὲ τὰ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα μοιχεύειν διδάσκει. καὶ οὐδὲ ἡμεῖς γυμνῶς τοῦτο ἐκφωνεῖν αὐτοὺς ἐξεθέμεθα ἢ ὅτι, τὴν μοιχοζευξίαν κυρώσαντες καὶ τὰ σὺν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς ἐτέρας παραβάσεις τοῦ εὐαγγελίου σὺν ταῖς τῶν θείων κανόνων λύσεσιν οἰκονομίαν εἶναι σωτήριον ὑπ' ἀναθέματι καὶ τοῦτο καθ' ἐκάστην ἐκδικοῦντες διὰ τῶν προλεχθέντων ἔξοριῶν καὶ φυλακῶν, τὸ εὐαγγέλιον λελύκασιν κατὰ τὴν φωνὴν τῶν ἁγίων καὶ δυνάμει ἐπὶ πάσης παραβάσεως οἰκονομίαν γίνεσθαι ὑποτίθενται, τὰς ἀναλλοιώτους ἐντολὰς τοῦ θεοῦ ἀλλοιώσαντες καὶ τρεπτὰς ἀποδεικνύοντες. καὶ πῶς δ' ἂν οὐκ εἶεν ἀλλοιωταὶ καὶ τρεπταί, εἴ γε παραβαινόμεναι οἰκονομίαι σωτήριοι ἔργῳ καὶ λόγῳ συνοδικῶς δογματίζονται; μὴ γὰρ εἰς τοσοῦτον ψεῦδος προκόψωσιν, ὥστε μὴ λέγειν αὐτοὺς πεποικέναι σύνοδον ἢ μὴ τὴν μοιχοζευξίαν ὀνομάσαι οἰκονομίαν ἰσόρροπον ἁγίων ἢ μὴ ἀναθεματίσαι τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτήν. εἰ δὲ λέγουσιν μὴ ἀναθεματίσαι, ὑπὲρ τίνος ἀνεβόησαν "4τοῖς μὴ δεχομένοις τὰς οἰκονομίας τῶν

ἀγίων ἀνάθεμα ἔστω"5; δῆλον γὰρ ὅτι ἐνισταμένων τινῶν μὴ δέχεσθαι ἢ ἐκφώνησις, εἰ μὴ μεθύομεν. περὶ ποίας δὲ ὑποθέσεως ἄλλης ἢ ἔνστασις ἢ τῆς μοιχοζευξίας; οὐκοῦν ἀσφαλῶς αὐτῆς ἔνεκα ὁ ἀναθεματισμὸς ὡς οὔσης κατὰ τὰς τῶν ἀγίων οἰκονομίας. καὶ εἰ μὲν ἐφάμιλλος αὐταῖς, αἱ τῶν ἀγίων οἰκονομίαι παράνομοι· εἰ δὲ οἱ ἅγιοι οὐ παράνομοι, ὅπερ ἀληθές, αὐτοὶ ἀνεθεματίσθησαν μὴ προσιέμενοι τὴν μοιχοζευξίαν, κἂν τέχναις σοφίζωνται τὰ ἐναργῆ ἀφανῆ δεικνύειν. ἀλλ' ἀμήχανον κρυβῆναι τὸ γεγονός. Ὅτι δὲ ἀμετάβλητοι αἱ ἐντολαὶ τοῦ εὐαγγελίου ἄκουε τοῦ Μεγάλου Βασιλείου βοῶντος· τάχα τονῶσαί μου τὴν ψυχὴν καὶ νηπτικωτέραν πρὸς τὸ ἐφεξῆς καταστῆσαι ὁ Κύριος ἠβουλήθη, ὡς μὴ προσέχειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν καταρτίζεσθαι· αἱ οὔτε καιροῖς οὔτε περιστάσεις ἀνθρωπίνων πραγμάτων συμεταβάλλονται, ἀλλ' αὐταὶ διαμένουσιν, ὡς προήχθησαν ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς καὶ μακαρίου στόματος οὕτω διαιωνίζουσαι. οἱ δὲ δι' ἐναντίας κηρύξαντες τὴν μοιχοζευξίαν οἰκονομίαν σωτήριον τί ἄλλο ἢ τρεπτὰς τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ ἀπεφήναντο, πῆ μὲν μεταβαλλομένης, πῆ δὲ οὐ μεταβαλλομένης ἀλλ' ἐνεργούσας ἀτρέπτως, καιροῖς δὲ τισι καὶ περιστάσεις ἀνθρωπίναις, ὥσπερ ἔφασαν αὐτοὶ περὶ τῶν κρατούντων, μεταβαλλομένης καὶ μὴ εἰς ἀνομίαν λογιζομένης, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοσοῦτον ἰσχὺν ἐχούσας, ὡς καὶ τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτάς, ἤγουν τὰς παραβάσεις τὰς (ὡς φασιν) οἰκονομίας ἀγίων, ἀναθεματισμένους παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ εἶναι; Συνῆκται οὖν ἐντεῦθεν οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ τὸν θεὸν τρεπτὸν εἶναι καὶ ἀλλοιωτόν, ὁμοιουμένου τοῦ λέγοντος τῷ οἰκείῳ λόγῳ, τὸ τε εὐαγγέλιον ἀόριστον πρὸς τε σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν. ἄρα γὰρ ἐπὶ πάντων ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ πάσης ἐντολῆς παραβάσεως οἰκονομία ἢ ἐν τισι καὶ τινι; καὶ τίς ἢ ἀποκλήρωσις τοῦ ἐπὶ τισι μὲν καὶ τινι εἶναι, ἐπὶ δὲ τισι καὶ τινι οὐδαμῶς; καὶ πρὸς τίνων ἄρα καὶ παρὰ πόσων τὸ οἰκονομεῖν; παρὰ ἱεραρχῶν μόνων ἢ καὶ ἱερέων; συνοδικῶς ἢ καὶ ἰδικῶς ἕκαστον; καὶ εἰ ἐπὶ τῶν βασιλέων μόνων, ἐπὶ τῆς μοιχείας μόνης ἢ καὶ ἐφ' ἐκάστης παρανομίας; καὶ πῶς ἐπὶ τῶν βασιλέων ὑποχωροῦσιν αἱ τοῦ θεοῦ ἐντολαί; ἢ πάντως ὡς τῆς βασιλείας αὐτοῦ τέλος ἐχούσης, ὅτι μὴδὲ βασιλέως ὑποχωρεῖ νόμος, μὴ ἑτέρου βασιλέως αὐτὸν διαδεχομένου; ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπορητέον· ἐπειδὴ φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος, οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθάρισας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἢ ἀγία καὶ ἄμωμος. πῶς ἄρα νῦν μὲν τὴν μοιχείαν καὶ μοιχοζευξίαν προσηκαμένη, ἐν δὲ τοῖς πέριξ χρόνοις ἑτέρας ἐφαμίλλους, διαμενίονεν ἂν ἄσπιλος τε καὶ ἀρρύτιδος, ἀλλ' οὐχὶ βεβορβορωμένη (ὃ καὶ φρίττω λέγων), διακρινέτωσαν ἡμῖν οἱ νῦν εὐαγγελισταί· ἑαυτοὺς γὰρ ταύτας προσηκάμενοι ἐκκλησίαν θεοῦ ὀνομάζουσιν, ἀντιθέτους αὐτῇ τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτάς διακρίναντες. ἀλλ' ὄντως κατὰ τὸν προφήτην, ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ μάταια νοήσει, τοῦ συντελεῖν ἄνομα καὶ λαλεῖν πρὸς τὸν θεὸν πλάνησιν. Χαλεπωτάτη οὖν αἴρεσις αὕτη, καὶ τὸ τοῦ μακαριωτάτου ἀποστόλου ἔστιν ἐνταῦθα λέγειν· θαυμάζω ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον· ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταρασσόντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ὑμῖν εὐαγγελίζεται παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. παρ' ὃ δὲ εὐηγγελισατο οὐχ ὁ ἀπόστολος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς, εὐηγγελισατο ἢ μοιχοσύνοδος τὴν μοιχοζευξίαν, ἐξ ἧς ἢ μοιχεία, καὶ τὴν πρὸς τοὺς μοιχωμένους πολυτρόπως ἀπαγωγὴν οἰκονομίαν σωτήριον· καὶ τοῦτο ἔστιν εὐαγγελιζομένη ἐκάστοτε ἔργῳ καὶ λόγῳ, κἂν προσποιῆται δολερῶς ὑπολωφεῖν, ἵνα μετὰ τὴν θήραν τῶν ἀπατηθέντων

τὸν ἑαυτῆς κορύβαντα αὐθις ἐπανυψώση. ἧς τὴν πείραν φύγοιμι μὲν ἐγὼ ὁ τάλας, φυγεῖν τε εὐχομαι ὑμᾶς ὡς ἀμαρτωλός, κἂν οὐ βούλοισθε προσέχειν μοι. Ἴδου οὖν ἐγὼ, ἀδελφέ, εὐαγγελικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς ὁμοῦ τε καὶ πατρικῶς παρέστησά σοι, εἶπερ βούλοιο πείθεσθαι λόγοις ἀληθείας, ὅτι αἴρεσιν ἀναμφιβόλως πεπλήρωκεν ἡ μοιχοσύνοδος, ἀρχθεῖσα ἀπὸ τῆς μοιχείας, εἰ καὶ διὰ μέσου ὑπελώφησεν, ἐκ μόνου τοῦ ὀνομάσαι, μᾶλλον δὲ κηρύξαι τὴν μοιχοζευξίαν οἰκονομίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ γίνεσθαι. καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ μία φωνὴ τίκτει αἴρεσιν, ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος· ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. μηδὲ δόξῃ σοι λέγειν, "ἄτις χρεῖα πολυπραγμονεῖν καὶ διὰ μιᾶς λέξεως ἀνασειράζειν τὰς γνωστικὰς θεωρίας καὶ συνάγειν τοῦτο κάκεῖνο;"⁵, ἵνα μὴ ἐμπέσης εἰς τὴν λεγομένην τῶν γνωσιμάχων αἴρεσιν, περὶ ἧς φησιν ὁ συγγραφέων· γνωσιμάχοι οἱ πάση γνώσει τοῦ χριστιανισμοῦ ἀντιπίπτοντες, ἐν τῷ λέγειν αὐτοὺς ὅτι περισσόν τι ποιοῦσιν οἱ γνώσεις τινὰς ἐκζητοῦντες ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ζητεῖ ὁ θεὸς παρὰ χριστιανοῦ, εἰ μὴ πράξεις καλὰς. ἀγαθὸν οὖν ἐστὶ μᾶλλον ἀπλουστέρως τινὰ πορεύεσθαι καὶ μηδὲν δόγμα γνωστικῆς πραγματείας πολυπραγμονεῖν. Οὕτω μὲν οὖν οἱ γνωσιμάχοι. δὸς αὐτόξ, εἶπερ ἔχοις, ἐκ θείων φωνῶν ὅτι οὐχ αἴρεσις, καὶ μὴ μοι πλήθος ἐπίσης μηδὲ τοὺς νυκτερινοὺς θεοσεβεῖς αὐχέι, γνωστικούς τε οὐχ λέγεις καὶ ἰδιώτας καὶ φίλους, εἰ γὰρ θεοσεβεῖς, ποῦ ἢ παρρησία; καὶ εἰ γνωστικοὶ (καὶ οὐχ ὅτι οὐκ εἰσὶ λέγω· ὁμολογῶ γὰρ πολλοὺς καὶ ὑπὲρ ἐμὲ τὸν ἰδιώτην), ἀλλ' εἶπερ ἔχουσιν ἀλήθειαν, δεῖξωσι γνωστικῶς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας, καὶ μὴν καὶ ἐκ παραδειγμάτων, ἐξ ἀρμοζόντων δέ, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀσυμβάτων καὶ ὑπεναντίων τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ πατρικοῖς κανόσιν. καὶ εἰ φίλοι κατὰ θεόν, πῶς τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἑτεροδόξων κοινωνοῦντες; οὐ γὰρ φίλοι οἱ τοιοῦτοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοί. Πρόσεχε οὖν, ἀδελφέ, τί ὁ θεὸς Βασίλειος λέγει πρὸς τοὺς ἐν πλήθει κρίνοντας τὴν ἀλήθειαν. ὁ μὴ τολμῶν, φησί, δοῦναι λόγον τῆς προκειμένης ζητήσεως μηδὲ εὐπορῶν ἀποδείξεως καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγων εἰς πλήθος ὁμολογεῖ τὴν ἡτταν, ὡς οὐδὲν ἔχων παρρησίας ἐφόδιον. καὶ μεθ' ἕτερα· δεῖξάτω μοι κάλλος ἀληθείας κἂν εἷς καὶ σύντομος εὐθύς ἢ πειθῶ· πλήθος δὲ χωρὶς ἀποδείξεως αὐθεντοῦν φοβῆσαι μὲν ἰκανόν, πείσαι δὲ οὐδαμοῦ. ἢ πόσαι μυριάδες πείσουσί με τὴν ἡμέραν νύκτα νομίσει ἢ τὸ χαλκοῦν νόμισμα χρυσοῦν εἶδέναι, καὶ οὕτω δέχεσθαι ἢ προσίεσθαι δηλητήριον πρόδηλον ἀντὶ καταλλήλου τροφῆς; εἴτα γηίνων μὲν ἔνεκα πραγμάτων οὐκ αἰδεσθησόμεθα πλήθος ψευδομένων, οὐρανίων δὲ χάριν δογμάτων νεύμασιν ἀναποδείκτοις ἀκολουθήσω, τῶν πάλαι καὶ πρόπαλαι μετὰ πολλῆς συμφωνίας καὶ τῆς τῶν ἁγίων Γραφῶν μαρτυρίας παραδοθέντων ἀναχωρήσας; οὐκ ἠκούσαμεν τοῦ Κυρίου λέγοντος, πολλοὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί; καὶ πάλιν· στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν. τίς οὖν τῶν εὐφρονούντων οὐκ εὐχεται τῶν ὀλίγων εἶναι τῶν διὰ τῆς στενῆς εἰσιόντων εἰς σωτηρίαν ἢ τῶν πολλῶν τῶν διὰ τῆς πλατείας εἰς ἀπώλειαν ὠθουμένων; τίς δ' οὐκ ἂν ἐπεθύμησεν, εἰ κατὰ τὸν καιρὸν ἔτυχεν τῆς ἀθλήσεως τοῦ μακαρίου Στεφάνου, τῆς ἐκείνου μερίδος γενέσθαι, τοῦ μόνου τοῦ λίθοις βαλλομένου, τοῦ πᾶσιν εἰς γέλωτα προκειμένου, ἢ τῶν πολλῶν τῶν οἰομένων τὸ ἀξιοπίστον ἔχειν ἐκ τῆς κακῆς αὐθεντίας; εἷς εὐδοκιμῶν εἰς τὸ θεῖον προτιμότερος ὑπὲρ μυριάδας αὐθαδεῖα σεμνυνομένης, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης εὐρίσκομεν, ἐν ἧ' χιλιάδες ἔπιπτον τοῦ λαοῦ θεηλάτῳ πληγῇ, μόνος δὲ Φινεὲς ἔστη καὶ ἐξιλάσατο, καὶ ἐκόπασεν ἢ θραῦσις. εἰ δὲ εἶπεν ἐκεῖνος, "ἄπῶς τολμήσω πρὸς τὰ συμφώνως ὑπὸ τοσοῦτων γινόμενα; πῶς ἐναντίως ὑπόθωμαι ψῆφον τῶν οὕτως κρινάντων ζῆν;"⁵, οὐτ' ἂν αὐτὸς ἠρίστευσεν οὐτ' ἂν τὸ κακὸν ἔστησεν οὐτ' ἂν οἱ λοιποὶ διεσώθησαν οὐτ' ἂν

θεός τὴν εὐμένειαν ἐχαρίσατο. καλὸν οὖν, καλόν, καὶ τὸ ἓνα καὶ δικαίως παρρησιάζεσθαι, καὶ τὴν τῶν πολλῶν συμφωνίαν ἄδικον λύεσθαι. Ἄλλα σὺ μὲν προτίμησον, εἰ δοκεῖ, τοῦ σωζομένου Νῶε τὸ ὑποβρύχιον πλῆθος, ἐμοὶ δὲ συγχώρησον τοῖς ὀλίγοις τῇ κιβωτῷ προσδραμεῖν· καὶ πάλιν, εἰ βούλει, τάξον σαυτὸν μετὰ τῶν πολλῶν ἐν Σοδόμοις, ἐγὼ δὲ συνοδεύσω τῷ Λῶτ, κἂν μόνος τῶν ὄχλων συμφερόντως χωρίζεται. πλὴν ἐμοὶ καὶ πλῆθος αἰδέσιμον, οὐ τὸ φεῦγον ἐξέτασιν, ἀλλὰ τὸ παρέχον ἀπόδειξιν, οὐ τὸ πικρῶς ἀμυνόμενον, ἀλλὰ τὸ πατρικῶς διορθούμενον, οὐ τὸ χαῖρον καινοτομία, ἀλλὰ τὸ φυλάσσον πατρῶαν κληρονομίαν. ποῖον δέ μοι καὶ πλῆθος λέγεις; τὸ μιστωθὲν κολακεία καὶ δώροις; τὸ κλαπὲν ἀμαθία τε καὶ ἀγνοία; τὸ πεπτωκὸς δειλία καὶ φόβω; τὸ προτιμήσαν πρόσκαιρον ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς; ἃ πολλοὶ φανερῶς ὠμολόγησαν; πλῆθει τὸ ψεῦδος κρατύνεις, ἔδειξας τοῦ δεινοῦ τὴν ἐπίτασιν· ὄσω γὰρ πλείους ἐν τῷ κακῷ, τοσοῦτῳ μείζων ἢ συμφορά. Οὕτω μὲν δὴ ταῦτα. ἰέναι δὲ ἐπὶ τὰς ἐτέρας σου προτάσεις παρέλκον ἂν εἴη, ἀγαπητέ, διὰ τὸ ἐκβαίνειν τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἄλλως ὅτι τοῖς εὐαίσθητως δεχομένοις τοὺς λόγους εὐαπάντητα εἶεν τὰ λεγόμενα. 49 {1Ναυκρατίῳ τέκνῳ}1 Φθέγγη καὶ διήγησαί μοι ἐκάστοτε, τέκνον μου περιπόθητον, οὐδέν τι περιττὸν καὶ εἰκαιομυθές, ἀλλ' εὐκαιρον καὶ πρεπῶδες καὶ φέρον εἰς ὄνησιν ψυχῆς, ὡσπερ καὶ τανῦν. ἐγὼ δὲ σου τὸ εὐτονον ἐπαινῶν ἀποδέχομαι καὶ τὴν προκόπτουσαν διάλεξιν, ἣν ὅτι μάλιστα καλλυνεῖς, ἐὰν τῆς γραμματικῆς σχόλια δυνηθῆς ἐπιέναι· δεῖ γὰρ καὶ τῆς ἐν λόγῳ δυνάμεως καὶ πείρας μετέχειν τὸν ὀρθοδοξίας ἀντεχόμενον καὶ ἀντιφέρεσθαι τοῖς κακοδόξοις βουλόμενον. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τῇ ἐντεῦθεν εἰδήσει δοκοῦντές τι μέγα ἔχειν κατακομπάζουσι, τοὺς κνηθομένους τὰς ἀκοὰς γαργαλίζοντες, κάλλιστον τοῖς ὀρθόφροσι μηδὲ τῇ τοῦ λόγου ἰσχύϊ ἐλλιπῶς ἔχειν καὶ καταβάλλειν αὐτῶν τὰς εὐθυβόλους ἐλεπόλεις. οὕτω μοι φίλον δυναμοῦσθαί σε, τέκνον. οὐ πάντως δὲ ὁ ἐπὶ σοὶ βούλομαι καὶ ἐπὶ παντὸς διὰ τὸ ἄλλον ἄλλως ἔχειν κατὰ ἕξιν καὶ συμφέρειν. Κεκοίμηται δέ, ἔφη, ὁ ἀδελφὸς Φίλιππος καὶ Φίλων. καὶ εὐγε, εὐγε, ὅτι ἀμφοτέροι τέλει ἀγαθῷ, οὐχ ὅτι τὰ προτέλεια ψεκτὰ (πῶς γὰρ οἱ ἀπειπάμενοι κόσμῳ σάρκα καὶ αἷμα καὶ εὐαφή τὴν τῆς ὑποταγῆς ζεύγλην ἑαυτοῖς ὑποθέμενοι;), ἀλλ' ὅτι τοῦ ἀκροτάτου μακαρισμοῦ τετυχήκασι, διὰ Κύριον δεδιωγμένοι, θλιβόμενοι καὶ στενοχωρούμενοι. καὶ πρὸς ταῦτα οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων ἢ οἱ τὸ εὐαγγέλιον ἠθετηκότες δυσώνυμοι μοιχειανοί. καὶ τῷ μὲν Φίλωνι φίλον μέχρι τοῦδε στήσαι τὸν ἔπαινον, τὰ δὲ τοῦ καλοῦ Φιλίππου πολλὰ κατορθώματα, ἃ αὐτὸς προκατέλεξας. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ τὸ ἄπλαστον αὐτοῦ καὶ ἀκέραιον θαυμάζω, τό τε ἀόργητον καὶ ἀμνησίκακον, φιλοσυμπαθές τε καὶ φιλάδελφον, εὐήκοόν τε καὶ ἀνολίγωρον καί, συντόμως εἰπεῖν, ἀπαθές, ἔξ οὗ καὶ τὸ εὐκατάνυκτον, μισόκοσμόν τε καὶ φιλόθεον καὶ ἀπαρρησίαστον. λέγε σύ, ὡς καὶ προύφηνας, τὸ πολυδάκρυ τοῦ ἀνδρός, τὸ φιλοπάτριον καὶ φιλακόλουθον, κἂν τοῖς κινδύνοις τὸ ἀγωνιστικὸν καὶ σπουδαῖον καὶ ἀγόγγυστον καθόλου, καὶ τὸ οἶονεὶ ἀειθαλές τῆς πολυανθοῦς αὐτοῦ ψυχῆς τῶν ἀρετῶν. Καλῶς ἔχει καὶ τὰ τοῦ στερροῦ Γαϊανοῦ, διελθόντος ἐν παντὶ τόπῳ σχεδόν, ἔνθα ἡ διασπορὰ τῶν ἀδελφῶν. καὶ ὅτι ὑγιαίνουσι, χάρις τῷ δεσπότη θεῷ· ὅτι οὐ καταπίπτουσιν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνδρειοῦνται, δόξα τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ· ὅτι ἀπελαύνονται μηδὲ σκέπης ἀξιούμενοι παρά τινων μοναστῶν, μάλιστα πανδημινῶν συμπεφωνηκότων ὁμοῦ ἐν τούτῳ, μὴ θαυμάσης. γέγραπται· καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ. μὴ γὰρ τὸν ταῦτα φήσαντα Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν οὐκ ἀπώσαντο οἱ τάλανες; καὶ γοῦν φησὶν ὁ τῆς βροντῆς υἱός· εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. Τί οὖν ἐστὶ τὸ διάφορον, εἰ οἱ μὲν Χριστὸν οὐχ ὑπεδέξαντο, τὸν λυτρωτὴν τοῦ κόσμου, οἱ δὲ τοὺς ἔνεκεν ἐκείνου καὶ τοῦ αὐτοῦ

εὐαγγελίου διωγμούς καὶ φυλακὰς ὑπομείναντας; οὐδὲν ἢ τὸ σταυρῶσαι καὶ θανατῶσαι. μὴ αὐτοῖς λογισθῆ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀνομίας, ἀλλ', ὡς εἶρηκας, μὴ φέροντες τὰς τῶν ὑποτασσομένων αὐτοῖς προσκρούσεις καὶ ὡς ἂν μὴ ἀνάψη αὐτοῖς φῶς ἀληθείας, ἀλλ' ἐν σκότει ἀγνοίας διαπορεύονται, ἀποπέμπονται τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν, μὴ πως λόγος ὅσιος ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἀκουστός αὐτοῖς, ἦγουν ὑπομνηστικός, γένηται. οὐκ ἔσται, οὐδὲ μὴ μείνη ἡ βουλή αὐτῶν αὕτη, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ὃν πεπατήκασι, λαληθήσεται καὶ στερεωθήσεται εἰς αἰῶνα. ὁ οὐρανὸς γάρ, φησί, καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανὸς ἀντιφέρεισθαι, εἰ μὴ ὁ τύραννος σατανᾶς καὶ οἱ τούτου ὑποφῆται, τὴν μοιχείαν οἰκονομίαν σωτήριον τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ κεκυρωκότες, οἱ ματαιόφρονες ὄντως καὶ ἐχθίστατοι; Ἐπὶ τὰς ἐρωτήσεις σου τρεπτέον τὸν λόγον. ἔφησ ἀνθ' ὅτου ὁ θεῖος Κύριλλος ὠκονόμευ μὴ ἀποσχίζεσθαι τῶν τῆς ἐώας ἐν διπτύχοις ἀναφερόντων τὸν Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας, αἰρετικὸν ὄντα, ἐπὶ ὀρθότατα καὶ καιριώτατα τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα παρ' αὐτοῖς ἐσέσωστο· οὕτω γὰρ γέγραπται καὶ ὁ ὑπομνηματίζων ταῦτα, ὁ ἐν ἀγίοις Εὐλόγιος ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἐν τῷ Περὶ οἰκονομίας αὐτοῦ λόγῳ, οὗ καὶ χρῆσιν ἐνεθέμεθα ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν πονηθείσῃ ἰδίως Περὶ τῆς καθόλου οἰκονομίας πραγματεία. τὴν λύσιν οὖν αὐτὸς δέδωκεν ὁ καὶ ἱστορήσας (οὐ γὰρ πῶ ἀλλαχόσε λέλεκται, καὶ ἱκανὸν μὴ ἐπιζητεῖν ἄλλο, σαφηνείας δὲ ἔνεκεν ἔστω τὰ παρ' ἡμῶν ἐχόμενα τῆς αὐτῆς ἐννοίας) ὅτι τῶν οἰκονομιῶν αἰ μὲν πρὸς καιρὸν γεγόνασι παρὰ τῶν πατέρων, αἱ δὲ τὸ διηνεκὲς ἔχουσιν. οἷον διηνεκὲς μὲν, ὡς ἀντὶ τῶν ὑποστάσεων παραχωρεῖσθαι τὰ πρόσωπα πρὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῖς Ἱταλοῖς· πρὸς καιρὸν δέ, οἷον τοῦ ἀποστόλου ἐπὶ τῆς περιτομῆς, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οἷον καὶ τὸ νῦν τοῦ θεοῦ Κυρίλλου· ἃ μέχρι τινὸς καιροῦ γινόμενα, οὐδὲν ἔχει τὸ μεμπτὸν οὐδὲ τὸ κατὰ τι ἀπηχὲς καὶ ἔκνομον, ὑφειμένον δ' οὖν ὅμως καὶ οὐκ ἄγαν ἀκριβές· τοῦτο γὰρ ἡ οἰκονομία ἢ πρὸς καιρὸν. μὴδὲ γὰρ δυνατὸν ἰατρὸν τὸν ἠρρωστηκότα θάττον ἀπαλλάξαι τῆς νόσου μήτ' αὖ ἵππον ἀκρατῆ ἢ ξηρὸν πτόρθον τὸν μὲν εὐχάλινον, τὸ δὲ εὐθύτομον ἐξαυτῆς καταστήσασθαι, εἰ μὴ τοῖς κατὰ μικρὸν ποπυρμοῖς τε καὶ κολακεύμασι, μαλαγαῖς τε καὶ ἐπικλήσεσι χρώμενον τὸν τῶν τοιούτων ἐμπειρότατον. οὕτω κἂν τοῖς ἀγίοις ἐν ταῖς οἰκονομίαις, ὡς καὶ Κυρίλλῳ τῷ μεγάλῳ ἐν τῷδε· μικρὸν γὰρ πάντως ἀνέμενε τῶν ἀνατολικῶν τὸ βραδύνουν ἢ προσπαθὲς πρὸς τὸ αἰρετικὸν μὴ ὑπολαμβάνειν τὸν ὄντως αἰρετικόν. τί γὰρ ἦν ἄλλο τὸ μεσολαβοῦν, ἐπὶ ὀρθοδόξως ἐκήρυττον τὴν πίστιν κἂν τούτῳ αὐτὸν τὸν μνημονευόμενον αὐτοῖς ἀναθεματίζοντες; ἐπειδὴ πᾶς ὀρθοδοξῶν κατὰ πάντα πάντα αἰρετικὸν δυνάμει, κἂν οὐ ῥήματι, ἀναθεματίζει. ἔπειτα, ὅτε αὐτοῖς ἀνῆψεν ὁ τέλειος νοῦς, τότε αὐτοῖς συναφθέντος κατὰ πάντα τοῦ ἁγίου ἴσως. ἢ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιοῦντες φαινόμεθα; ἔσθ' ὅτε τινῶν ὁμογνωμόνων ἡμῖν κατὰ τι διαφορομένων, ἔνθα οὐ πολὺ τὸ λυποῦν ἢ ἐξιστῶν τῆς ἀκριβείας, καὶ ὅμως καταδεχόμεθα τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, ἵνα μὴ διὰ μικρὸν τι, μικρὸν ὕστερον δυνάμενον κατορθωθῆναι, ἀπολέσωμεν τὸ πᾶν· τοῦτο δὲ ἀτέχνων καὶ οὐ μυστηρίων θεοῦ οἰκονόμων. Τοιοῦτον μὲν τὸ πρὸς καιρὸν οἰκονομεῖν τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ καὶ νόμῳ, ἀλλ' οὐκ ἐν παρανομίᾳ καὶ ψεύδει τὸ καθόλου. μὴ προβαλλέσθωσαν τὰς γλώσσας οἱ μοιχειανοὶ ἐνταῦθα, μὴδὲ τὸν χειραγωγὸν κρημνιστὴν οἰέσθωσαν, μὴδὲ τὸν κυβερνήτην καταποντιστὴν, μὴδ' αὖ τὸν ἰατρὸν νοσοποιόν· ὥπερ αὐτοὶ ὠμοιώθησαν, τῷ μοιχῷ συμμοιχεύσαντες, τῷ μοιχοζεύκτῃ συζεύξαντες, τῷ θεοκατηγόρῳ συνθεοκατηγορήσαντες, τῷ εὐαγγελιολύτῃ συνευαγγελιολυττήσαντες κυνικῶς· οὕτω γὰρ φράσαι οἰκειότερον. Διόσκορον δὲ ποῦ ἢ πῶς, τὸν Ἀλεξανδρείας αἰρετικόν, Κύριλλος ὁ θεῖος ἐδέξατο, ὡς φασιν οἱ μοιχειανοί, οἱ περὶ τὸ φῶς

σκοτεινοί, οί κατήγοροι τῶν ἀγίων; οὔτε ἠκούσθη οὔτε φύσιν ἔχει τὸ ψεῦδος αὐτῶν· διότι μεταγενέστερός ἐστι τοῦ θείου Κυρίλλου. πῶς οὖν τὸν μετὰ κοίμησιν τοῦ ἀγίου γνωρισθέντα αἰρετικὸν ἐν καιρῷ τῆς ληστρικῆς συνόδου ἐν Ἐφέσῳ μετὰ τὴν τρίτην καὶ ἀγίαν αὐτὸς ὁ ἅγιος ἐδέξατο, τὰ ὑπερκόσμια λαχών; οὕτω ψευδοπεοῦσι μυθαρευόμενοι, ὅπως θηρεύσωσι ψυχὰς ἀφελότητι πορευομένας. Διὰ τοῦτο τεχνοῦσθε καὶ γνωσίζεσθε κατὰ πάντα, ἵνα τὸν ὄφιν καὶ τοὺς ὄφιοφώνους φεύγοιτε, ἐφ' οἷς ὠλέκοντο ὅτι μάλιστα πλείστοι ἀπὸ γενεῶν εἰς γενεάς, περὶ δὲ τῶν ἄλλων πεύσεων (εἰ ὁ ἐπίσκοπος οὐχ εὔρηται εἰς τὴν μοιχοσύνοδον, καλοίη δὲ αὐτὴν ψευδοσύλλογον, μνημονεῦοι δὲ τὸν ἐν αὐτῇ εὔρεθέντα μητροπολίτην αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἐπισκόπου ὀρθοδοξοῦντος, εἰ χρὴ κοινωνεῖν) ἀπεκρίθη καὶ δι' ἐτέρων, τῶν πρὸς Εὐδόδιον γραμμάτων, ὅτι ναί, οἰκονομίας χάριν, μόνον μὴ συλλειτουργοῦντος αὐτοῦ αἰρετικοῖς. εἰς οὐδὲν γάρ ἐστι, μνημονευομένου τοῦ ἐπισκόπου ὀρθοδόξου ὄντος, κἂν ἐκείνου φόβῳ αἰρετικὸν ἀναφέροντος τὸν οἰκεῖον μητροπολίτην. τοῦ τοιοῦτου πρεσβυτέρου καὶ εἰς παννυχίδα προσκαλουμένου, ἰτέον, καὶ ἐκκλησίαν παρ' αὐτοῦ δεδομένην ληπτέον καὶ εἰς αὐτὴν ἐρχομένου αὐτοῦ λειτουργῆσαι παραχωρητέον ἢ καὶ μνημονεῦσαι νεκρόν, ὀρθόδοξον μέντοι, συγχωρητέον καὶ ἐν αὐτῇ λειτουργεῖν τὸν λαβόντα οὐδὲν κωλυτέον. εἰ δὲ αἰρετικὸν ἀναφέρει ὄντα ἐπίσκοπον, κἂν μακαρίζη, κἂν ὀρθοδοξῇ, τῆς μὲν θείας κοινωνίας ἀφεκτέον, τῆς δὲ κοινῆς τραπέζης, ἐπὶ ἐκεῖ δέει μνημονεῦοι, ὡς δεκτέον τάχα καὶ εὐλογοῦντα αὐτὸν καὶ συμπάλλοντα, ἐάνπερ μήτε αἰρετικῶ ἢ τῷ οἰκειῷ ἐπισκόπῳ εἴτε τινὶ ἄλλῳ συνιερουργῇ ἢ ἐν γνώσει μεταδίδοι. εἰ ἐσθίει τις μετὰ τοῦ μοιχοζεύκτου ἢ μεθ' ἐτέρου αἰρετικοῦ ἀδιαφόρως, φυλακτέον μὴ συνεστιάσθαι τοῖς τοιοῦτοις, κἂν ὑποκρίνωνται ὀρθοδοξεῖν· οὐ γὰρ φυλάσσουσι τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀποστόλου, τοῖς τοιοῦτοις, λέγοντος, μηδὲ συνεσθίειν. πλέον οὐκ ἐξερευνητέον, εἰ μετὰ τοῦ συνεστιαθέντος τῷ αἰρετικῷ ὅσδε συνεστίαθη, ζητεῖν, καὶ μετὰ τοῦδε ἕτερος, κἀντεῦθεν ἀνασειράζειν τὸν λόγον καὶ ἀφίστασθαι πάντων. ἐθελόγνωμον τὸ χρῆμα καὶ οὐ τῶν ἀγίων· μέχρι γὰρ τούτου, φησί, στήθι καὶ οὐχ ὑπερβῆση. μὴ γὰρ οὐκ ἤδεισαν ταῦτα ἐξερευνᾶν καὶ διαγγέλλεσθαι ἡμῖν; ἀλλ' οὐδαμῶς. διὸ οὐκ ἐσθλὸν μεταβαίνειν ὅρια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν. μεθ' οὗ δὲ οὐκ ἐσθίομεν, οὐδὲ δῶρον τούτου δεκτέον, εἴπερ διδαχθεὶς ἅπαξ καὶ δις ἀδιαφοροίη καὶ οὐ πείθεται ἡμῖν. οὐκ οἶδα, εἰ μὴ παρὰ τῶν φυλάκων τὰς οὐχ ὡς εὐλογίας, ἀλλ' ὡς χρεῖας λαμβάνειν ἢ οἰκονομίας ἔνεκεν· καὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων, φευγόντων μέντοι τὸ συνεστιάσθαι αἰρετικοῖς ἀδιαφόρως, οὐκ οἶδα, εἰ μὴ τύχη κατὰ περίστασιν καὶ δέξασθαι καὶ συνεστιαθῆναι καὶ τοῖσδε. δοῦναι δὲ τοῖς τοιοῦτοις καὶ τοῖς φύλαξι βρῶμα καὶ πόμα οὐ διακριτέον, ὅτι καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ μεταδοτέον. εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ κυρίου Γρηγοῦρα, τοῦ τέκνου ἡμῶν, οὐ τολμῶ εἰπεῖν λειτουργῆσαι πρεσβύτερον ἡμῶν διὰ τὸ μετὰ τὴν μοιχοσύνοδον ἐνθρονιασθῆναι καὶ ὑπὸ τοῦ συλλειτουργοῦντος καὶ συλλειτουργήσαντος τῷ μοιχοζεύκτῃ διὰ τοῦ πρωτομοιχειανοῦ καθιερωθῆναι. 50 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Θερμὸς εἶ, τέκνον ἡγαπημένον, περὶ τοῦ ἐρωτᾶν καὶ μανθάνειν τὰ χρήσιμα. καὶ τὸ μὲν χρῆμα ἐπαινετόν, οὐχ ἱκανὸς δὲ ἐγὼ λύειν τὰς ἀπορίας σου· ὅμως διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον εἰσενεκτέον καὶ νῦν τὰ κατὰ δύναμιν. Ἡ ἐρώτησίς σου περὶ τῶν διγᾶμων· ὅτι ἀμφισβητούμενόν ἐστι περὶ τῆς συναφείας αὐτῶν, ἄρα στεφανοῦσθαι αὐτοὺς ὡς ἐπὶ τῶν μονογάμων ἢ μή; καὶ πῶς, ἐὰν τοῦτο γενήσεται, εἴη συνάφεια, μὴ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ζευγνυμένων αὐτῶν; ὅτι φέρεται λόγος ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀσεβοῦς Κωνσταντίνου κρατῆσαι τὴν συνήθειαν τοῦ διαγαμικοῦ στεφανώματος ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν τριγαμήματος· ἐπεὶ μὴ εἶναι ἐν τοῖς πρὸ αὐτοῦ χρόνοις. ἐγὼ δὲ ἔχειν μὲν τὸν λόγον τὸ πιστὸν ἐντεῦθεν οὐκ ἀποδοκιμάζω· δεῖ δὲ ὅμως τοῖς ἀληθείας ἐρασταῖς μὴ

ἐκ φορᾶς, ὡς ἔτυχεν, λόγου ἢ συνηθείας ἀνθρωπίνης πιστοῦσθαι τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ τῆς πατρικῆς καὶ κανονικῆς ἐκδόσεως. Ἡ μὲν οὖν διγαμία παρακεχώρηται δῆλον ὅτι ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀποστόλου καὶ δι' αὐτοῦ παρὰ Χριστοῦ, οὐ μὴν νόμος, ὡσπερ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ἀλλὰ συγχώρησις· συγχώρησις δὲ οὐκ ἐπὶ ἀμέμπτου καὶ ἀπταιστού γένοιτ' ἂν (πῶς γὰρ καὶ διατί;), ἀλλ' ἐπὶ ἥττης τινὸς καὶ ἀλωσίμου δράματος. αὐτὸ γὰρ τοῦτο ὁ θεῖος ἀπόστολος ἠνίξατο εἰπὼν, εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. ἡ δὲ ἀκρασία, τὸ κράτος τῆς ἀνδρείας ἀπολέσασα, ἥττης ἐστὶν καὶ ἀποπτώσεως ἔκγονον. ἐντεῦθεν ὀρμηθέντες οἱ θεῖοι πατέρες ἐπιτιμῶν ὑπέβαλον τοὺς διγάμους, οἱ μὲν τῆς ἐν Λαοδικεῖα συνόδου ἀορίστως διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὀλίγου χρόνου παρελθόντος καὶ σχολάσαντας ταῖς προσευχαῖς καὶ νηστειαῖς κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ὠρίσαμεν, ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ὠρισμένως· φησὶ γάρ, περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὠρίσαν κανόνα, οἱ πατέρες δῆλον ὅτι, ὄν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων ἀναλόγως· ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. Δέδεικται τοίνυν ἐκ τῶν ῥηθέντων ὡς ὑπὸ τὸ πταιστὸν γεγονυῖα ἡ διγαμία εἰλήφει τὸ ἐπιτίμιον. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τῆς ἐν Νεοκαίσαρειᾷ συνόδου ἅγιοι πατέρες ἀπειρῶσαν καὶ τοῦ ἐστιαθῆναι πρεσβύτερον εἰς διγαμοῦντος γάμον, λέγοντες· ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διγαμοῦντος, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος ὁ διὰ τῆς ἐστίασεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις; τί οὖν τὸ συμπεριαινόμενον ἐξ ἀναγκαίου; ὅτι ὁ μὲν πρῶτος γάμος ὡς κυρίως ὢν νόμος εἰκότως ἐστεφάνωται ὑπὸ τῆς ἱερωσύνης ὡς ἀνέπαφος, ὡς ἄρρυπος, ὡς ἀνάλωτος πορνικῶ πάθει καὶ διὰ τοῦτο ὡς νικητῆς τῆς ἀμαρτίας κατεστεμμένος. ἐφ' ᾧ ἔπεται καὶ ἡ τῶν ἀγιασμάτων μετάληψις, καὶ ἡ τοῦ στεφανώσαντος καὶ παντὸς ἄλλου ἱερατικοῦ ἐν τῷ τοιούτῳ γάμῳ ἐστίασις. καθὰ καὶ ὁ Κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ἠξίωσεν ἀριστῆσαι, διὰ τῆς ἐκεῖσε ἐστίασεως πάντα γαμικὸν ἄριστον κατευλογήσας. ἀλλὰ καὶ τῆς στεφανικῆς ἀρμογῆς αὐτὸς προλαβὼν τὴν εὐλογίαν ἔθετο ἐπὶ τοῦ ἀρχιπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ· πῶς; καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ θεός, λέγων· ἀύξανεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτήν. Αὕτη οὖν ἡ εὐλογία τῆς γαμικῆς συναφείας, ἀφ' ἧς πᾶσα εὐλογιστῖα μονογαμικῆς συζεύξεως· ἐπεὶ καὶ μονόγαμος Ἀδάμ. ἐπιτηρητέον δὲ ὅτι καὶ ἡ στεφανικὴ ἐπίκλησις ἐκεῖθεν ὀρμηται, τὴν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διάπλασιν καὶ πρὸς τὴν ἐκ πλευρᾶς αὐτοῦ γυναῖκα σύζευξιν ὑπομνηματίζουσα. ὁ δὲ δευτέρος γάμος, εἰ καὶ συγκεχώρηται, ἀλλ' ἐπιτετίμηται. πῶς γὰρ ἂν καὶ εἴη στεφανώσεως ἄξιος, ἡττηθεὶς ἀλλ' οὐ νικήσας; τίς δὲ καὶ ὁ στεφανώσων τοῦτον πρεσβύτερος, ὃς καὶ τὸ ἀπλῶς ἐστιαθῆναι ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἀρίστῳ πατρικῶς κεκώλυται; πῶς δὲ καὶ μεθέξει τῆς θείας κοινωνίας ὁ δι' αὐτὸ τοῦτο εἰργόμενος χρόνῳ ἐνὶ καὶ δυσὶ τῶν ἀγιασμάτων; τίνας δὲ ἢ οἷας τῆς εὐλογητικῆς προσευχῆς γινομένης ἐπὶ τῆς συναφείας αὐτοῦ, μὴ οὔσης ἄλλης παρὰ τὴν μίαν τῆς μονογαμικῆς καὶ πρώτης; Συνῆκται οὖν ἐκ πάντων γραφικῶς τε καὶ πατρικῶς ἀμέτοχον εἶναι στεφανώματος τὴν δευτερογαμίαν, διὰ τοῦτο οὐδὲ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ζευγνυμένην, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ παραδεδομένην, τότε δὲ προσδεδεγμένην, ὀπηνίκα εἴη πλήρωσις τοῦ ὀπωσοῦν κατὰ ἱερατικὴν δοκιμασίαν δοθέντος ἐπιτιμίου· μεθ' ἧν ἔξει καὶ τῶν θείων δώρων τὴν μετάληψιν, ἐντεῦθεν εὐλογουμένους αὐτοὺς οἴονεῖ ὡς ἐπὶ στεφανώματος, κατὰ δευτέρον λόγον μετὰ συγχώρησιν. εὐλογία γὰρ τὸ δῶρον τῆνικαῦτα καὶ συναφείας παρὰ τοῦ ἱερέως δεῖγμα, ἔκτοτε μὴ κεκωλυμένου αὐτῷ συνεστιαθῆναι τοῖς διγαμίσασιν ὡς ἐπὶ τῶν μονογάμων. καὶ οὕτω νόμῳ ὀρμᾶται συγχωρητικῶ ἢ διγαμία κατὰ τὸν ἀπόστολον, γινώσκουσα τὰ δευτερεῖα ἔχειν τῆς μονογαμίας καὶ μὴ ἀλόγως τῆς πρώτης ἐπιζητοῦσα τὰ δικαιώματα, ἅπερ προαπήλαυκεν. Φαίης δ' ἂν·

καὶ πῶς ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν συνάφειαν; τοῖς ἀνθρωπίνοις καθήκουσιν, ὥσπερ καὶ οἱ τρίγαμοι καὶ πολύγαμοι (οὕτω γὰρ κέκληται ἢ μετὰ τὴν τρίτην πρὸς τῶν πατέρων), ἢ στεφανούσθωσαν κά κεῖνοι. ἀλλ' ὄντως ἢ ἄγαν διάλυσις τῶν κανόνων, μᾶλλον δὲ τοῦ εὐαγγελίου, οὐ διγάμους νῦν καὶ τριγάμους, ἀλλὰ καὶ μοιχοὺς στεφανούσθαι ὑπὸ τῶν ἱερέων πεποίηκεν, ὡς καὶ τοὺς τῆ ἀντοχῆ τοῦ θεοῦ νόμου μὴ ἐν τούτῳ συναιρουμένους διώκουσα καὶ ἀναθεματίζουσα ὡς ἀλλοτρίους Χριστοῦ, τοὺς ὑπὲρ ἐντολῆς καὶ ἀληθείας αὐτοῦ ἐνισταμένους. ἔκστηθι, οὐρανέ, ἐπὶ τούτῳ· τὰ ἄνω κάτω, ἢ δικαιοσύνη ἀνομία, τὸ φῶς σκότος, ἐξ ὧν οἱ μοιχειανοὶ λέγουσιν καὶ πράττουσιν, δείκνυνται, τοῦτο τοῖς τυφλοῖς καὶ κωφοῖς κατὰ ψυχὴν, καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ἀντιχρίστου τὰ πρόλαβα φέρουσιν. Τάχα δ' ἂν κάκεινο εἴποις· εἰ τὸ ἐν μέρος εἶη παρθένον, πῶς λέγουσί τινες ὡς τὸ μὲν στεφανοῦται ἐν τῆ κεφαλῇ, τὸ δὲ ἀπὸ γάμου ἐν τῷ ὧμῳ γενομένης τῆς στεφανικῆς εὐχῆς; καὶ μοι πρὸς τῆ ἀτοπία ἔτι καὶ γελοῖον φαίνεται. δεδόσθω γὰρ τριγαμεῖν· καὶ ποῦ τεθείη ὁ στέφανος, ἐν τῆ χειρὶ ἢ εἰς τὸ γόνυ; εἴ γε καὶ ἡ γημωμένη εἶεν ἀπὸ χηρείας, ἐν τῷ ὧμῳ τὸν στέφανον δέξεται; ἄτοπα ταῦτα. τίς δὲ ὁ στεφανῶν καὶ πῶς ἡ ἀμέριστος εὐχὴ μερισθῆσεται; θάτερον τῶν μερῶν, ὡς ἀκηλίδωτον καὶ νικῆσαν, εὐλογούμενον, θάτερον δὲ μή; τῶν γελοίων καὶ ἀμηχάνων. πῶς τὸ μὲν ἐν μεθέξει τῆς κοινωνίας, τὸ δὲ ἕτερον οὐ; ἐπεὶπερ ἐν ἐπιτιμίαις; εἴ γε καὶ εἶη τοῦτο ὁ ἀνὴρ, ἀνὴρ κεφαλὴ γυναικὸς καὶ εἰς ἐν σῶμα ἄμφω τὰ συνελθόντα· μεταλήψεται τὸ λοιπὸν σῶμα, ἢ κεφαλὴ δὲ οὐ; τμηθήσεται τὸ ζευχθὲν εὐθὺς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συνάπτοντος ἱερέως, τοῦτό γε κατὰ συγχώρησιν δοθέντος τυχὸν ποιεῖν αὐτὸν (κεφάλαιον γὰρ καὶ τέλος τῆς ζεύξεως τὸ ἅγιον καὶ ἐνιαῖον σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ), ἢ ἀμφοῖν μεταδοίη; Καὶ γε ἀπηλλάγμεθα ἀδολεσχίας. ἔσται γὰρ ἀριδίλως ὁ τοιοῦτος οὐχ ἱερεύς, ἀλλὰ παραβάτης τῶν θείων διατάξεων καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἱερωσύνης ἔκπτωτος, ὅποτε οὐδὲ ἐστιαθῆναι τῷ τοιούτῳ γάμῳ παρακεχώρηται, οὐχ ὅτι τοσοῦτον ἀνομήσαι. τί οὖν, φαίης, ἀπόλλυσι τὸ παρθερικὸν μέρος τὸν νικητικὸν στέφανον σὺν τῆ εὐλογίᾳ καὶ οὐκ ἐκνικᾷ τὸ μὴ ἠττηθὲν μᾶλλον συνευλογῆσαι καὶ συστεφανῶσαι καὶ συμμεθέξει τῆς κοινωνίας ἑαυτῷ τὸ ἠττημένον διὰ τῆς διγαμίας μέρος; εἰ ἦν τοῦτο, ἐτυπώθη ἂν παρὰ τῶν πατρικῶν κανόνων· ἀλλ' οὐκ ἐγεγόνει τις διαφορὰ. ὃ δὲ ὑπὸ πατρικῆς μαρτυρίας μὴ ἦ διευκριθὲν καὶ ὑποτυπωθὲν, κενεμβατεῖν ἐστὶ καὶ ἐννοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν. ἐγὼ δὲ ἐκεῖνό φημι, ὅτι εἰκότως ἂν τὸ παρθερικὸν μέρος ἀποτυγχάνη τῆς μονογαμικῆς παραδόσεως· ἐξὸν γὰρ δι' ὁμοταγοῦς ἀπόνασθαι ταύτης, ἐπειδὴ καθαρὸν καθαρῶ συναπτόν καὶ παρθένον παρθένω καὶ νικῶν νικῶντι. ἀποπίπτει δὲ τις μὴ παρθένω ἐθελήσας συναφθῆναι, κἀντεῦθεν ἀτιμάζοι τὸ παρθερικὸν κλέος, ὃ μὴδὲ εἶχεν τυχόν, ἢ καὶ ἔχων τῆ προσπαθητικῆ σχέσει τοῦ διγαμοῦντος καθ' οἴονοῦν τρόπον κατέβαλεν· κάκ τούτου οὐ μᾶλλον ἀνάξει, ἀλλὰ κατάξει αὐτὸν εἰς τὸ ἐπιτίμιον τοῦ διγαμοῦντος μέρους. Ταῦτά μοι κατὰ τὸ δυνατὸν εὗρηται καὶ λέλεκται, ὧ παῖ καλέ. εἰ δέ σοι ἐτέρως ἔχειν δοκεῖ τάληθές ἢ τινι ἄλλῳ, μόνον ἐκ γραφικῆς καὶ πατρικῆς καὶ κανονικῆς παραστάσεως, συνεπομένης τούτοις καὶ τῆς οἴκοθεν διανοηματικῆς ἐπιδόσεως, καὶ ἡμεῖς γε ποδηγηθῆναι ἔτοιμοι καὶ ἐλλαμφθῆναι πρόθυμοι τῆς παρ' ἄλλων δαδουχίας, ἐνδεεῖς φωτὸς ὑπάρχοντες ὅτι μάλιστα. 51 {1Τῶ αὐτῶ}1 Τρία ταῦτα πέπονθα ἐν τοῖς παροῦσί σου γράμμασι, ποθητὸν τέκνον· ὁμοῦ τε ἐξεπλάγην, ἠγάσθην τε καὶ ἦσα, τὸ μὲν διὰ τοὺς παρανόμους, τὸ δὲ διὰ τοὺς εὐνόμους, τὸ τρίτον διὰ τὸν δυναμοῦντα θεὸν τοὺς ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἐπηρειδομένους. καὶ περὶ μὲν τοῦ ἱεροῦ μου Ἀθανασίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τριποθητῶν, ἔτι μὴν καὶ τοῦ ἀνδρικωτάτου μου Θεοσώστου τῆς τε αὐτοῦ δυοπεντεκαιδεκάδος θεοσθενοῦς συνοδίας, ὡς ἐν τοῖς πρὸς αὐτούς μοι γραφεῖσιν ἱκανοῦ ὄντος, ἑατέον ἐνταῦθα λέγειν, εἰ καὶ ὅτι πλειόνων δέοιντο λόγων καὶ

ἐπαίνων, θείως καὶ ἀθλητικῶς διηγωνισμένοι καὶ ἔτι ἐναγωνιζόμενοι. Ἐπὶ δὲ τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου μέτειμι. τίς οὕτω ἀκήκοε σχεδὸν παράνομα καὶ ἔκτοπα χριστιανός, ἃ ὑπὸ τῶν δυσωνύμων μοιχειανῶν γεγένηται, λεγομένων μὲν ἱεραρχῶν, ὄντων δὲ ἀνιέρων ὑπὸ πάσης ἀποστολικῆς καὶ πατρικῆς φωνῆς καὶ ἄνευ τῆς αἰρέσεως; τύπτων οὕτω τίς τέτυφεν ἀνθρώπων (οὐ λέγω χριστιανικὴ χεῖρ, ἀλλὰ βαρβαρική), δις ἑκατοντάσι πρὸς ἑξήκοντα καὶ ἕξ μαστίγων, εἶτα μετ' οὐ πολὺ δις δύο ἑκατοντάσι βουνεύρων ἐπὶ τὸν νῶτον, ὡς ὁ γενναῖός γε ἀρχιεπίσκοπος, μᾶλλον δὲ ἀλλοτριοεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, καὶ οὐ τῶν ἀγελαίων τινά, ἀλλὰ μονάζοντα, καὶ τοῦτον ἠγούμενον καὶ μάλα τὸν εὐλαβέστατον, τοῦνομα Εὐθύμιον, τὸν τῆς εὐθυμίας ὄντως φερώνυμον; ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανὸς καὶ ἔφριξα ἐγὼ ὁ τάλας, οἶμαι δὲ καὶ πᾶς τις τῶν ἀνθρώπων, τὴν φυσικὴν ἡμερότητα τε καὶ ἐλεημοσύνην ἔχων καὶ ἀκούων. ὅς εἰς τύπον Χριστοῦ ὀφείλων κεῖσθαι καὶ τυπτόμενος μὴ ἀντιτύπτειν, καὶ τῶν θηρίων ὠμότερος γέγονεν, οὗ τί που ἵχνος χριστιανικὸν φέρων, πολλοῦ γε εἰπεῖν ἱεραρχικόν. Καὶ ὑπὲρ τίνος ὁ δαρμός; ἵνα τὸν τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴν πείση συνθέσθαι ἀναφέρειν αὐτὸν ὡς ἱεράρχην. ἀλλ' ὦ τῆς γενναιότητος καὶ κραταιότητος τοῦ μάκαρος (οὕτω γὰρ δίκαιον εἰπεῖν), ὅτι καὶ μετὰ τοσαύτας πληγὰς καὶ αἵματος ἀγίου ῥύσιν, ὡς φοινίσσεσθαι τὰ πέλματα τῶν ποδῶν τῶν ἐκεῖσε παρόντων καὶ οἰονεῖ πηλοποιεῖσθαι τὸ πορφύρεον κονίαμα εἰς οἰκοδομὴν τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, κείμενος ἤδη βραχὺ ἄπνους καὶ ἄφωνος καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τῶν κολαστῶν μνημονεύειν τὸν τύραννον, φημί, ἀλλ' οὐκ ἀρχιεπίσκοπον, "4οῦ"5, φησὶν ὁ μακάριος, οὕτω μέχρι θανάτου σχεδὸν οὐ παρατρέψας τὸν νοῦν, οὐ παρεκκλίνας τι τῶν ὀρθοδόξως ἐγνωσμένων αὐτῷ. Μικροῦ δὴ παρέδραμέ με ἀναγκαῖόν τι, ὅτι καὶ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ πραιτώριον γέγονε Πιλατικόν. ἐκεῖσε γάρ, ἔφης, ἦτοι εἰς τὸν λεγόμενον τοῦ Ἀρχαγγέλου ἱερὸν δόμον, τετύφθαι τὸν μάρτυρα· ὃν οἱ μὲν ἀτίθασσοι τιμωροὶ εἶασαν ἡμιθνήτα, τίς δὲ χριστομίμητος λαβὼν ἐπὶ τὸν ἴδιον οἶκον καὶ ταῖς αἰμορραγίαις καὶ ξεσμοσαρκίαις προσπλάσας κώδιον ἄρνοῦ ἀρτισφαγοῦς ἐζωοπύρησε τὸν ἄνδρα, μικρὸν δὲ καὶ κατὰ βραχὺ ἀναρρώσας ἐξαπέστειλε λάθρα διὰ τὴν καλοῦσαν ἐντολήν, πεφευγότος τοῦ θανέντος ἤδη καὶ παραδόξως ἐξεγερθέντος εἰς στήλην ὀρθοδοξίας καὶ θρίαμβον τῶν κακοδόξων. Τί τούτων ἀσεβέστερον; τίς δὲ παρὰ ὀρθοδόξων εἰς αἰρετικὸν τοιαῦτα πέπραχεν; ἀλλ' ἵνα φανῇ κάντεῦθεν αὐτῶν ἡλικὴ ἢ ἀσέβεια τῶν μοιχειανιζόντων καὶ τίς τίνος μαθητῆς, Χριστοῦ μὲν ὁ τυπτόμενος κατ' αὐτὸν καὶ φέρων, διαβόλου δὲ ὁ τύπτων οὕτω ἱεράρχης καὶ ἔνθεν ἐκφοβεῖν βουλόμενος καὶ ἐκδικῶν τὰ κατ' αὐτόν· οὗ ῥυσθειήμεν τῆς μερίδος, ἀδελφέ, τοῦ δὲ πρώτου εἶημεν σὺν πᾶσιν εὐσεβέσι. καὶ ἴδε, Κύριε, Κύριε, τὴν κάκωσιν ταύτην καὶ φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου, πρυτανεύων εἰρήνην ὀρθοδοξίας τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ· οὐδὲν γὰρ ἡμῖν λέγειν ἄλλο πρὸς τὰ παρόντα, μετὰ τοῦ καὶ πάντα φέρειν ῥάως ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Σὺ δέ, ὦ τέκνον μου ἠγαπημένον, εἰ καὶ μετεφρουρήθης ἐτέρωθι, καθὰ ἐσήμανας, χαῖρε, ὅτι οἱ στέφανοί σου πλείους πλέκονται. καὶ εἰ καὶ Λεόντιος ὁ ποτὲ μαθητῆς, νῦν δὲ ἀρνητῆς, ἠγουμενεύσει τῶν ἐν οἷς εἶ κεκλεισμένος, μὴ θαυμάσης· καιρὸς ὁ παρῶν μακροθυμίας θεοῦ, καὶ ὅπως οἱ δόκιμοι φανῶσι καὶ ἵνα ἄρξη ὁ υἱὸς Ταβεὴλ τῆς Βηθλεέμ. περὶ τοῦ ἐξαγορευσαντος καὶ αἰτησαμένου τὸ ἐπιτίμιον, καλῶς δέδοται. σύμφημι δέ σοι εἰπόντι αὐτῷ, εἰ μὴ βούλοιο ἐπιτιμιάζεσθαι ἐν τῷ κτένειν ἐχθρούς, μηδὲ ἀφιστάσθω τοῦ κτένειν, καὶ ἡμεῖς γε ἕξω κρίματος, εἰ δὲ ἔλοιο ὑποπίπτειν τοῖς τῆς ἐκκλησίας κανόνισιν, ἐν τοῖν δυοῖν αἰρετὸν αὐτῷ· ἢ κτένοντι ἐπιτιμᾶσθαι ἢ μὴ μένειν ἀνεπιτίμητον. καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον διαβλητέον· ἐπαίνων γὰρ ἄξιοι, ὡς ὁ θεῖός φησι πατήρ, ἀλλὰ ληπτέον αὐτοῖς καὶ τὸ ἐπιτίμιον. ἐπεὶ καὶ πάλαι Μωσῆς ὁ θεόπτης, ὑποστρέψαντα τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Μαδιανιτῶν πολέμου μετὰ νίκης, ἀφορίζει ἕξω τῆς

παρεμβολῆς ἑπτὰ ἡμέρας, ἐκ θεοῦ δῆλον ὅτι κινούμενος, λέγων οὕτως· πᾶς ὁ ἀνελὼν ψυχὴν καὶ ἀπτόμενος τοῦ τετρωμένου ἀγνισθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, ὑμεῖς καὶ ἡ αἰχμαλωσία ὑμῶν. ὅθεν μοι δοκεῖ ὁ Μέγας Βασίλειος ἀφορμηθεὶς, μᾶλλον δὲ θεοπνευσθεὶς, δίδωσι τὸ τῆς τριετίας ἐπιτίμιον καὶ ὡς ἂν οἰκονομήσῃ ὁ διδούς· ἐνδεχομένη γὰρ καὶ οὐκ ἀναγκαίως κατὰ τὸ κείμενον πάντως ἢ τῶν τοιούτων δόσις. Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, υἱέ μου ποθητέ, εὐχόμενος περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ τοῦ συμπροσαγορευόντός σε ἀγαπητοῦ τέκνου μου, σοῦ δὲ ἀδελφοῦ, Γρηγορίου. 52 {1Φιλίππῳ διακόνῳ}1 Μὴ οἶου με, ὦ ἱερὲ ἄνερ, κλείειν τὴν πύλην τῆς μετανοίας (Ναυατιανῶν γὰρ τὸ ἔργον), ἀλλὰ μὴ βούλεσθαι ἀνοίγειν θύραν τῆς ἀμαρτίας τοῖς βουλομένοις. ἡ γὰρ οὐχὶ τοιοῦτον, ὅπερ διὰ τῶν προτέρων σου γραμμάτων δεδήλωκας, τὸ τὴν νεάνίδα εὐξαμένην εὐχὴν, εἰ ἀναρρωσθεῖη ὁ μνήστῳρ, νυμφευθῆναι Χριστῷ, εἶτα, ἐπειδὴ ἀνέσφηλεν ἐκεῖνος, ἐθέλουσαν αὐτῷ συναφθῆναι ἐπ' ἀθετήσει τοῦ δευτέρου, ζητεῖν πρὸς τοῦτο ἴαμα; κάλλιστα τοίνυν ἀπεκρίθημέν σοι, καὶ οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἀποδιδόναι λόγον τὸν ἀνθρώπων τὰ θεοῦ προκρίνοντα. τίς γὰρ ἂν καὶ δοίῃ ἐπιτίμιον τὸν μήπω ἡμαρτηκότα πλὴν τοῦ βούλεσθαι; ἢ τίς ἰατρὸς πρὸ νόσου μοτοῖ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον εἴργει μὴ νοσηλεῦσαι τὸν ἐπὶ τοῦτο ῥέποντα; καὶ γε ἰατρείας ὄρος, ἢ τὴν ὑπάρχουσαν ὑγίειαν περιφυλάξαι ἢ τὴν ἀποῦσαν ἀνακαλέσασθαι. ἄλογον δέ, σύγγνωθι, τὸ μὴ ἤδη παροῦσαν, ἀλλὰ μελετωμένην νόσον ἰατρεύειν ὡς οὔσαν· οὐ γὰρ ἰητροῦ, ἀλλὰ πτωματιστοῦ τὸ δρᾶμα, ὑφελκομένου προσεμπαρῆναι εἰς πάθος αὐτὸ τὸ ἔτι ἀπαθές. τοιοῦτον οἶου καὶ τὸ τῆς παιδός, καὶ οὐπω λέγω ὅτι καὶ τὸ ἀγαθὸν τι ἐνθυμηθῆναι τινα, μὴ τοῦτο εἰς πέρας ἄγοντα ὑφέξειν κρίμα, καθὰ ὁ θεῖος Βασίλειος διωρίσατο. ἐνταῦθα δὲ οἶονεὶ καὶ ἔργον προύβηκεν τὸ βουλευθῆν διὰ τῆς αἰτήσεως καὶ θείας συντεύξεως. Φεῖδοισθε οὖν, ὦ φιλούμενοι, τὰ τοιαῦτα παίζειν, ἀκούοντες τοῦ λέγοντος, ἀγαθὸν μὴ εὐξασθαι ἢ εὐξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. οὐχὶ μένον ἔμενέν σοι; φησὶν· τί ὅτι ἐψεύσω τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ; καὶ τὸ ἐξῆς πάρειμι διὰ τὸ δύσφημον. καὶ οὐχ ὅτι καταφρονητικῶς ἔχω τῆς παιδός (φείδομαι γὰρ αὐτῆς ὡς τῆς κόρης μου τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ δι' ἑαυτὴν ἐφιεμένην ἐκτῆς εὐτελείας μου θεραπεύεσθαι καὶ διὰ τὴν κυρίαν τὴν μητέρα, ἣν σέβω καὶ περιέπω ὡς τὴν ἐμὴν ὁσίαν μητέρα), ἀλλὰ τὸ κρίμα δεδοικώς, ὃ παρασταίῃ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐκάστω, τῷ τε ἐρωτῶντι καὶ τῷ ἀποκρινομένῳ· ὡς οὐκ ἐκφευκτέον μέχρι καὶ ἀργοῦ τοῦ τυχόντος ῥήματος μὴ δώσειν ἡμᾶς λόγον τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ. εἰ μὲν οὖν μήπω ἔζευκται ἡ νεᾶνις, ὁ αὐτὸς ἡμῖν λόγος καὶ οὐκ ἄλλος ἐναντίον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὃν καὶ ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι χρεῶν. εἰ δὲ συνέζευκται (φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας), δηλωτέον, καὶ τότε δώσομεν τὸ ἐπιτίμιον· οὐδὲν γὰρ ἀθεράπευτον τοῖς ἰαθῆναι βουλομένοις. 53 {1Στεφάνῳ ἀναγνώστῃ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ}1 Γράμματα ἐδεξάμην τῆς θεοζήλου ἀγάπης σου, τῇ μὲν ἐπιγραφῇ ἐξ ἑνός, τῇ δὲ δυνάμει ἐκ διαφόρων μοι προσώπων ἐπεσταλμένα. εἶτε γοῦν ἐξ ἑνός εἶτε ἐκ πλειόνων, ὀφειλέτης εἰμὶ ἐρωτηθεὶς, καθ' ὅσον οἷόν τε τῇ ἀμαθίᾳ μου, ἀξιόλογον τὴν ἀπόκρισιν ἀποδοῦναι. ἐκεῖνο δὲ μοι πρῶτον, ὅτι, ὢν κατεπαδόμην παρὰ τῆς πολυμνήτου γλώττης σου, ξένος ἐγὼ ἐπαίνων, ἀμαρτωλὸς ὑπάρχων καὶ ἀκατόρθωτον τὸν βίον κεκτημένος. εἰ δέ τι γέγονεν, θεοῦ τὸ δῶρον, διὰ μὲν τῆς τοῦ γεννήσαντός με πνεύματι πατρὸς εὐχῆς κεχαρισμένον, δι' ὑμῶν δὲ τῶν τῆς εὐσεβείας ἐραστῶν ἰκετηρίας πρὸς τὸ ἐξῆς φυλαχθησόμενον ἀπήμαντον. δεύτερον, οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν ἐξηγορίαν ποιήσομαι, μὴ εὐκρινῶς προαχθείσης τῆς πεύσεως· ὅλως τὸ ζητούμενον εἰς Ταράσιον τὸν πατριαρχήσαντα περιστασθαι ὑπολελόγισμαι. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ἔκπαλαι περὶ τοῦ προταθέντος οὐκ ἀμελῶς ἔσχον, πολλὰ συστραφεὶς ἐν ἑμαυτῷ καὶ ἀναθεωρήσας τῶν πραγμάτων τὰς ἐκβάσεις. καὶ μέντοι καὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἐνισταμένους καὶ πολλοὺς χρόνοις τληπαθήσαντας

ἐν ἐπαίνῳ καὶ ἀποδοχῆς λόγῳ ἔχω, οὐ μὴν παντάπασι, ὡς δηλώσω ἐρχομαι. καὶ τὸ κτήσασθαι ὁμογνώμονας ἐφίεμαι (πῶς γὰρ οὐ;) τηλικούτους ἀνδρικούς ἐπ' εὐσεβείᾳ δεδειγμένους, ἀλλὰ μετὰ τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου καὶ τῆς ἐνδεχομένης καὶ προσηκούσης δυνάμεως. Τοιγαροῦν ὧδε φαίημι· τί τὸ τὴν διαφορὰν πρὸς Ταράσιον ποιοῦν ὑμῖν; πίστις; καὶ ὅσον ἐκ τοῦ προφανοῦς ὀρθόδοξος, ταῖς τε ἀγίαις συνόδοις ἠκολουθηκῶς καὶ ὁμοφρονήσας τοῖς ἄλλοις πατριάρχαις, ἀγωνισάμενος μάλιστα ὑπὲρ πίστεως τὸ πρότερον. ἢ τῶν ἐξ αἰρέσεως ὑποστρεψάντων παραδοχή; καὶ οὐχ ὑπ' αὐτοῦ καινοτομηθεῖσα· πρὸς γὰρ τῶν ἀγίων πατέρων, τριχῶς παραδεχομένων, ἢ διὰ ἀναβαπτισμοῦ, ὡς ἡ τῶν Πεπουζηνῶν, ἢ διὰ χρίσεως μύρου, ὡς ἡ τῶν Ἀρειανῶν, ἢ διὰ ἀναθεματισμοῦ τῆς οἰκείας δόξης, ὡς ἡ τῶν Νεστοριανῶν. ἢ ἐν χρήμασι χειροτονία, ἣτις ὑποπίπτει κατὰ τὸ ἀναγκαῖον καθαιρέσει; ναί, πανάληθες· καὶ γοῦν τηνικαῦτα ποιμένες λύκοι βαρεῖς ὤφθησαν, κατεσκάφη θυσιαστήρια, ἠτιμώθη θεῖα λείψανα, βίβλοι ἱεραὶ ἐνεπρήσθησαν. τί πλέον; αὐτὴ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἄλλαις σεπτοτάταις ἐνύβριστο καὶ κατεπεπάτητο. καὶ τίς ἂν ἐν ὀλίγῳ διεξέλθοι τὰ μακρᾶς ἱστορίας δεόμενα; ἀλλὰ τί; ὅτι ὁ μετέπειτα πρόεδρος, ἐκ τῆς κοσμικῆς ὕλης θᾶττον εἰς τὸ τῆς ἱεραρχίας ἀξίωμα προβάς, οὐχ οἷός τε γέγονεν ὑπερμαχῆσαι ἱκανῶς τοῦ πνεύματος. ἐντεῦθεν τὰ σκάνδαλα, ἐκεῖθεν καὶ τὰ ἤδη ταράττοντα τὴν αἰτίαν εἴληφεν. Ὑμεῖς μὲν οὖν, ὅπως τὰ πρὸς αὐτὸν ἔχοιτε, ἴστε. ἡμεῖς δέ, ἐπειδὴ ἐν τῷ μέρει τῶν ἐν χρήμασι χειροτονηθέντων ἠκούομεν παρ' αὐτοῦ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν, κἂν οὐχ οὕτως ὑπενόετο, συμφέρον ἠγησάμεθα διὰ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμόνοιαν· ἐπεὶ φησὶ καὶ ὁ Θεολόγος, ἕως ἐξῆν, ἀποκλιτέον πρὸς ταύτην. καὶ οὐ τὸ λυποῦν ὑπόνοια, βέλτιον τῆς αὐθαδεῖας ἢ συγκατάθεσις. καὶ οὔτε ἡμεῖς καθέλκομεν ὑμᾶς τῆς συνειδήσεως, μηδ' αὐτοὶ ἀπαιτοῖτε ἡμᾶς τῆς οὐ προφανοῦς ἡμῖν διαγνώσεως, ἐπειδὴ καὶ πρόσωπον καὶ χρόνος καὶ πείρα διαλλάττειν ποιεῖ τοὺς μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως φθάσαντας. Ἄλλὰ τίς ὁ πρὸς τὸν θεῖον Γερμανὸν ἀναποδισμὸς καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἐκ παντὸς ζητεῖν τὴν χειροτονίαν; τί γὰρ καὶ οἱ ἐν μέσῳ τρεῖς αἰρετικοί; οὐκ ἔστιν τις μὴ ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθεὶς ἢ ἐκ τῶν πρὸς αὐτῶν χειροτονηθέντων, κατὰ κάθοδον μέχρι Ταρασίου ἀμειβομένης τῆς χειροτονίας. πόσοι ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης ἦκασιν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ συνήφθησαν διὰ κοινωνίας τῆ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ ἱερωμένοι; καὶ ὅσοι ἄνευ χρημάτων τηνικάδε κεχειροτόνηται καὶ κεχειροτονήκασιν, κἂν ἠρέτιζον; ταῦτα πάντα θεοῦ μόνου γινώσκειν καὶ οὐκ ἀνθρώπου διαβεβαιοῦσθαι, καὶ διὰ τοῦτο πάντας καθηρημένους ὑπολαμβάνειν. ἀλλ' ἐπεὶ ἄνθρωποι, ὡς ἄνθρωποι, παρακαλῶ, τὰ πράγματα κατίδωμεν. διότι ἄνθρωπος εἰς πρόσωπον, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὄρα, καὶ ἡ διὰ στόματος ὁμολογία μόνον ἀπαιτεῖσθαι, ἢ νῦν μὴ προφανῶς διαψεύδεται· καθ' ἣν καὶ Ταράσιος τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο, ἐφ' ἣ καὶ οἱ τότε ζηλωταὶ καὶ ἀκριβεῖς καὶ συνήλθον Ταρασίῳ καὶ ὁμογνωμόνουν, κἂν θᾶττον μετὰ τὴν σύνοδον διηνέχθησαν πρὸς τῆ παραδοχῆ κατ' αὐτοὺς τῆς ἐν χρήμασι χειροτονίας καὶ δι' ἄλλα τινὰ ζητήματα. ἂν τοῦτό γε οὕτω δοκοίη εὖ ἔχειν καὶ ὑμῖν, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς βαδιούμεθα· ταῦτα γὰρ καὶ ἀπὸ Ταρασίου μέχρι τοῦ δεῦρο λεχθήσεται. τί δὲ τὸ συμπέρασμα; τὸ ἀπὸ παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου κατὰ τὸν Θεολόγον καὶ Χρυσόστομον μετέχειν. ὁ μὲν γὰρ φησὶν, ἔστω σοι πᾶς ἀξιόπιστος εἰς τὴν κάθαρσιν, μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων καὶ μὴ προδήλως κατεγνωσμένων, μηδὲ τῶν τῆς πίστεως ἄλλοτρίων· ὁ δέ, περιεργάζου, πολυπραγμονεῖ· οὐ γὰρ ἀκίνδυνος ἢ ἀνεξέταστος κοινωνία. περὶ γὰρ μεγάλων ὁ κίνδυνος. Ἐκζητήσωμεν τοίνυν καὶ πολυπραγμονήσωμεν, παρ' οὗ ὀφείλομεν κοινωνῆσαι. εἰ τὴν πίστιν ὁμολογοῖ ὀρθήν, εἰ μὴ χρήμασι κεχειροτόνηται, εἰ μὴ τι ἄλλο τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ὑποπευομένων καὶ ἠκουσμένων σφαλερῶν ἀληθές.

εἰ δὲ ὅτι τὴν χειροτονίαν καταγομένην ἔχει ἀπὸ τοῦ δεῖνος, εἴτε ἐξ αἰρετικοῦ εἴτε ἐκ χρηματοχειροτονήτου, αὐτὸς δὲ οὔτε αἰρετικὸς οὔτε ἐν γνώσει ἐκ χρηματολήπτου εἴτουν Σιμωνιανοῦ κεχειροτονημένος, ὁμολογοῖ δὲ ὅμως τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, τὴν τε πίστιν φυλάττειν καὶ τοὺς κανόνας ἀπαρτρώτους, τοὺς τε κατ' ἀμφοτέρα παρατετραμμένους ἀποβαλλόμενος, οὐδεὶς ἡμῖν λόγος ἀποχῆς πρὸς αὐτόν· ἀκατάγνωστος γὰρ ὁ τοιοῦτος κατὰ τοὺς προδεδηλωμένους ἀγίους, καὶ δι' αὐτῶν κατὰ πάντας. Οὕτω τοίνυν καὶ κοινωνοῦμεν, καὶ ὑμῖν ταῦτο ποιεῖν συμβεβουλεύμεθα, εἴπερ ἀκούοιμεθα. ἐπεὶ, εἰ περισσότερον διηρεύνηται, ἀποκρούεται μὲν, ὡς δέδεικται, τὰ τῶν πατέρων παραγγέλματα, ἐκλιμπάνει δὲ τοσοῦτον τὸ τῆς ἱερωσύνης δῶρον, ἐφ' ᾧ τὸ χριστιανοὶ καλεῖσθαι ἔχομεν, ὡς εἰς ἐθνικὴν ἡμᾶς μεταπεσεῖν λατρείαν (ἔπερ ἄτοπον), πρὸς τό γε καὶ ἀκριβευομένους οὕτω μηδὲ ἐν δύσει καὶ ἀνατολῇ ἀφικομένους εὐρίσκειν τὸ ζητούμενον, ἀναδρομάδην καθαιρομένων πάντων διὰ τῆς ἀλληλούχου συλλειτουργήσεως· ἐπειδὴ προφανῶς τῷ Ῥωμαίων προέδρῳ ἐπὶ Ταρασίου συνιεράτευσαν οἱ ἐκ τῶνδε ἀποκρισιάριοι ἀποσταλέντες, κάκεινοι τάχα τοῖς τῆς ἐφᾶς, καὶ φροῦδα ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἱερωσύνης· ὃ ἀπαγορεύσαντες πάντως καταδεξόμεθα ἐν τῷ προειρημένῳ κατὰ τοὺς ἀγίους μέτρῳ στήναι. διότι πολλὰ συνέβη καὶ συμβαίνει τοιαῦτα παραπτώματα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἃ οὐδεὶς τῶν ἀγίων ἠύρηται οὕτω διερευνήσας (ὅτι μηδὲ οἶόν τε) οὔτε μὴν ἐκδέδωκεν φυλάττειν ἡμᾶς. Ἔχει μὲν ταῦθ' οὕτως. περὶ δὲ τοῦ προύργιαίτερον ἡμῖν εἶναι τῆς μοιχοκυρώτου συνόδου τὴν καθ' ὑμᾶς ἔνστασιν, τεθαύμακα ἀκούσας· τοσοῦτον γὰρ προτιμότερα, ὅσον ἀποστολικῆς φωνῆς ἢ κυριακῆς. καὶ οὕτω λέγω ὅτι Ταράσιος οὐκ ἐκήρυξεν ἐν χρήμασι χειροτονεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοιοῦτους ὁμολογῶν μὴ δέχεσθαι κατὰ τὸ προφανές. ὧδε δὲ δόγμα κατὰ τε τοῦ εὐαγγελίου τοῦ τε Προδρόμου τῶν τε κανόνων συνοδικῶς διὰ τῆς τοῦ μοιχοζεύκτου παραδοχῆς ἐκπεφώνηται, βεβαιοῦν τὴν παρανομίαν οἰκονομίαν, τοὺς τε ἱεράρχας καὶ ἱερεῖς ὅποταν βούλωνται ἐξουσιάζειν τῶν κανόνων καὶ τοὺς μὴ ταῦτο φρονοῦντας ἀναθεματίζον τε καὶ ἐσκορακίζον, καθάπερ ἴστε. τοῦτο τῆς εἰκονομάχου αἰρέσεως εἰ καὶ δεύτερον, ἀλλ' οὐκ ἔλαττον τοῖς εὐσεβῶς ἀναθεωροῦσιν. ὣν ὁ Κύριος ταῖς εὐχαῖς ἐκποδῶν τὸ κακὸν ἄρας πρυτανεύσοι εἰρήνην ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ. πλὴν ὅτι, καθὰ γέγραφας, θάτερον ὑπὸ θατέρου βάλλεται, καὶ διάλληλος ἢ ἐπίγνωσις καὶ λύσις τῆς ἀνομοδέσμου πράξεως. Ἐρρωμένον καὶ εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πανέστιον ὁ Κύριός σε διαφυλάξειεν, φίλων πρώτιστε καὶ ζηλωτῶν κράτιστε. 54 {1᾽ Ἄννη ἡγουμένη}1 Τί ὑπεστείλω τοῦ γράφειν καὶ γνωρίζειν ἡμῖν τὰ τῆς ὀσιότητός σου; ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦτο μᾶλλον οὐ διαλείψομεν, τὸ μὲν διὰ τὸ ἄπαξ ἡμᾶς ἀνοῖξαι τὸ ταπεινὸν στόμα, τὸ δὲ διὰ τὸν κατὰ θεὸν σου ζῆλον καὶ πυρίπνουν εὐσέβειαν· πυνθάνομαι γάρ σε ἄληκτον ἔχειν τὸ περὶ τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν εὐποιέας, ἔνθεν κάκειθεν περιθέουσας καὶ ἕκαστον τὸν παρατυγχάνοντα δεξιουμένην φιλανθρώπως καὶ τοῖς εὐκταίοις ῥήμασι παραπέμπουσας ὡς Χριστοῦ διάκονον. Ὡ τῆς καλλίστης σου ταύτης πραγματείας· ὦ τῆς γρηγορούσης σου περὶ τὰ θεῖα ἱεῖρα ψυχῆς· οὐ γὰρ ὄρφανικὰ ταῦτα, ἀποκυήματα δὲ ἐτέρων ἀρετῶν, ἤγουν προβλήματα τῆς πνευματικῆς σου πολυκαρπίας. ἐπεὶ οὐδὲ οἶόν τε μὴ εὐωδεῖν τὸν ἐπιφερόμενον ἀρώματα μηδὲ λαμπαδουχεῖν τὸν φωτοφόρον. διαδείκνυνται τοίνυν ἐντεῦθεν πάντοτε καὶ πάντως, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμοῖς, τίνες οἱ τῆς ὀσιότητος ἔρασταὶ καὶ θεόλβιοι καὶ τίνες οἱ φαυλότητος καὶ ἀμοιράγαθοι, κἂν τῷ ἔξω σχήματι τὰ ἔνδον καλῶς ἔχειν ὑποπλαττόμενοι. 55 {1Εἰρήνη πατρικία}1 Φιλτροποιόν τι πρᾶγμα ἢ γραμματικὴ προσφώνησις, σχέσιν ἐμποιοῦσα ταῖς ψυχῆς τῶν ἐρώντων, καὶ τοσαύτην, ὅσῳπερ ἂν καὶ πυκνάζη ἢ ὀμιλία, οἶονεὶ ἀνασκαλεύουσα τοὺς ἐναποκειμένους ἐρωτικούς

σπινθήρας καὶ πολλὴν τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν ἀνακαίουςα. τοιοῦτόν τι καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἀπειργάσατο ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἐμμελείας σου, πολυπλασιάσασα τὴν πνευματικὴν φιλίαν αὐτῆς καὶ τὰ τῆς μνήμης ἐμπυρεύματα ἀκμαιότερα ἐνιζάνουσα. χρῶ τοιγαροῦν, θεοσεβεστάτη κυρία, τῷ ἀγαπητικῷ τῷδε φαρμάκῳ καὶ γνῶριζε ἡμῖν τὰ τῆς εὐεξίας καὶ εὐπραξίας σου (ἴσμεν γὰρ τὸ κατ' ἀρετὴν σου ἀειθαλὲς καὶ ποριστικὸν εἰς εὐσέβειαν ἐξ ὧν τε ἀκηκόαμεν καὶ εἰσέτι ἀκούομεν καὶ ἀφ' ὧν ἡμεῖς αὐτοὶ εὖ πεπόνθαμεν καὶ πανθάνομεν), εἴτε δανειζομένη τὴν φωνὴν εἴτε καὶ ἐξ οἰκείας γλώττης φθεγγομένη· ὡς ἡμεῖς γε ἠδεῖα ταύτην μᾶλλον ἐπαίτομεν διαθέσει, οὐ ψιλῶ ἤχῳ προσέχοντες καὶ ἅμα ἐκεῖνο γινώσκοντες, ὡς οὐδεὶς οὕτως εἰκονίσειε ψυχὴν ὡς ὁ παρ' αὐτῆς προῖων λόγος κἂν ὁποῖός ποτ' ἂν εἴη. Περὶ τῆς κυρίας τῆς θυγατρὸς σου, ὅτι γέγονεν οὕτω μαθόντες, ἠνιάθημεν· εὐχὴν δὲ ἢ ἀπομύρισμα ποῖαν ἢ οἶον δῶμεν, ἀμαρτωλοὶ τυγχάνοντες; πλὴν ἐκεῖνο πέπεισο, ὅτι οὐδὲν ἰσχύουσιν αἱ τοιαῦται περιεργαίαι, εἰ μὴ γε ἡμεῖς δῶμεν χώραν ἀπροσεξία τινί· ὡς γὰρ οὐχ οἶόν τε τόπον τινὰ ἠλίῳ περιλαμπόμενον τὸ ἀντίθετον σκότος εἰσδέξασθαι, οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπον θεῖῳ φωτί, ἤγουν συνέσει καὶ ἀρετῇ ἐπερειδόμενον, παθεῖν τι τῶν σκαιῶν καὶ δαιμονικῶν μαγγανευμάτων. ἰαθείη τοίνυν ἡ παῖς ἐν ὀνόματι Κυρίου, τοῦ θεραπεύοντος πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ ἔστω χεὶρ θεοῦ περιπταμένη καὶ ἐπισκιάζουσα τὴν αὐτῆς κεφαλὴν καὶ ἀποσοβοῦσα πᾶσαν ἐνέργειαν βλαπτικὴν, ὡς ἂν εὐεκτοῦσα σὺν μητρὶ θεοφόβῳ ἀποδοίη τὰς εὐχὰς αὐτῆς χαριστηρίως τῷ Κυρίῳ. 56 {1'Αντωνίῳ ἡγουμένῳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ}1 Τὰς ἐκ πολλῆς συνοχῆς καὶ θλίψεως καρδίας γραφείσας ἡμῖν ἐπιστολάς παρὰ τῆς πατρικῆς ὑμῶν ἀγιωσύνης δεξάμενοι, ὅσον κατεστενάξαμεν, τί δεῖ καὶ λέγειν, ἀδελφικοῖς σπλάγχχοις κινούμενοι, εἰ καὶ ἀνάξιοι τυγχάνομεν, καὶ ἐκ ταῦτοπαθείας τὴν περιπόνησιν ὑμῶν στοχαζόμενοι τε καὶ συνυφιστάμενοι; οὐδὲ γὰρ ἄλλοις ἔστι γνωρίζεσθαι τὸ ὀδυνηρὸν ἢ τοῖς ὁμοιοπαθῶς τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένοις λυπηροῖς. ἀλλ' αἱ ἀμαρτίαι ἡμῶν τοσοῦτον ἐπλήθυναν ἐν τῇ παρουσίᾳ γενεᾶ τὴν ἀνομίαν, ψυγείσης τῆς ἀγάπης κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, ὥστε, τοὺς ὀφείλοντας διαλύειν τὰ σκῶλα καὶ προσκόμματα, τούτους τὰ ἴσα ἢ τάχα καὶ δεινότερα τοῖς ἐν ταῖς ἔξωθεν ἀρχαῖς ἔστιν ὄραν πράττουσι. Δεσμοτήριά φατε, ἀπαγωγάς, ὀνειδισμούς, διωγμούς καὶ περιστάσεις ὑφιστάναί καὶ ἔτι ὑφίστασθαι παρὰ τῶν κρατούντων τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ. καὶ οὐχ ὅτι ὑπὲρ ἐντολῆς θεοῦ ἐνιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ εἰ ἐάλωκότες ἦτε ἐν παραπτώμασιν ἀνθρωπίνοις, οὐδαμῶς τὰ τοιαῦτα πανθάνειν ἐξὸν ἦν ὑμῖν παρὰ ποιμένων θεοῦ, μὴ ὅτι γε ὑπὲρ ἀληθείας διαθλοῦσιν, οἷς τὸ ἐπαινέσθαι καὶ μακαρίζεσθαι κεχρεώσθηται, καὶ ταῦτα τῷ μοναδικῷ κατακεκοσμημένοις ἐπαγγέλματι. ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, ἔφη ὁ Κύριος. οὐ δῆπου τοιοῦτον παρὰ τοῖς ἀγίοις ἐγνωρίσθη, τούναντίον δὲ αὐτοὶ μᾶλλον πεπονθότες ἐδείκνυντο, διδασκόμενοι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς, ἢ φησι περὶ τοῦ Κυρίου· ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπέλει, παρεῖχεν δὲ εὐμενῶς τῷ παίοντι καὶ τὴν θεῖαν σιαγόνα. ἐντεῦθεν οἱ ποιμένες Χριστοῦ γνώριμοι κάκειθεν οἱ ἀλλοτριεπίσκοποι. Ἄλλὰ τί δεῖ παθεῖν κατὰ τὴν ἐνσκήψασαν ἐν τῇ ταπεινῇ ἡμῶν γενεᾷ μοχθηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἦν καὶ ὡς αὐχμηὰ ποιούμενοι σεμνύνονται, τὸ παράνομον ἔννομον λογιζόμενοι, κατ' ἐναντιότητα τῶν θείων προσταγμάτων τὴν προστασίαν μετερχόμενοι; ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἂ δεδράκασιν καὶ δρῶσιν εὐροῖεν, μᾶλλον δὲ συγχωρηθεῖεν παρὰ τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ, τοῦ μὴ ὀτιοῦν ἀνεξέταστον καὶ ἀνεύθυνον παραβλέπειν μέλλοντος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. ὑμεῖς δέ, ὦ ἀδελφοὶ τιμιώτατοι καὶ πατέρες σεβασμιώτατοι, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε, ὅτι τοῦ θεοῦ μακαρισμοῦ τὸ κλέος ἀπηνέγκασθε καὶ τὰ τῆς ἀτιμίας τοῦ Χριστοῦ ἐντίμως ὑπεδέξασθε, μικροῖς κόποις καὶ ἀγῶσιν μέγιστα καὶ αἰώνια

άνταμειβόμενοι. καὶ ἐπειδὴ, καθὰ καὶ προγεγράφαμεν, εὐδοκίᾳ τοῦ ὑπεραγάθου θεοῦ ἐκποδὼν γέγονε, δι' οὗ ἡ διχόνοια ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ ὑπήρχθη, βεβράβευται ἡ εἰρήνη νεύμασι καὶ ῥοπαῖς καὶ εὐμενεΐαις, προσθειὴν δ' ἂν καὶ παρακλήσεσι, τῶν καλλινίκων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων, συνεργίᾳ τε καὶ ἀπολογία τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου· δεῖ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν οὕτω καλεῖν. δεξάσθω καὶ ἡ ὑμετέρα ὁσιότης τὰ παρ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν σὺν πολλῇ σκέψει τε καὶ διερευνήσει ἀναθεωρήσει τε τῶν πατρικῶν ἀναστροφῶν, τῶν τε ἔσθ' ὅτε ὑποπεπτωκότων σκανδάλων ἐκκλησιαστικῶν ἐγκριθέντα καὶ περαιωθέντα, ἵνα οὕτω καὶ ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ βραβεύσῃ τὰς καρδίας τῶν ἀπάντων· οὐδὲ γάρ, εἰ μὴ τοῦτο πράξοιμεν, ὅσιον τῷ θεῷ λογισθήσεται, οὔτε ἡμῖν νίκος γενήσεται, προσαπόλλυμεν δὲ τάχα, ζητοῦντες περισσότερον τὸ δεξιόν, καὶ ὃ τοῖς προλαβοῦσι κόποις διηνούκαμεν ἀγαθόν; Δέξασθε τοιγαροῦν, παρακαλοῦμεν, καὶ ἀποδέξασθε τὸν ἀγιώτατον ἡμῶν πατριάρχην, κοινωνοὶ τε ἔσεσθε, ἐν οἷς οὐ πρόδηλος ἡ παρανομία, καὶ τῷ καθ' ὑμᾶς ἐπισκόπῳ, τὰ διὰ μέσου παραχωροῦντες τῷ Κυρίῳ, τῷ ἐξεταστῇ καὶ ἀποδότῃ τῶν πρακτέων, τῶν ῥητέων. πρὸς τοῦτο γὰρ αὐτὸ δεήσει χρησάμενοι, παρωρμήσαμεν καὶ τὸν ἀγιώτατον ἡμῶν πατριάρχην ἐπιστεῖλαι, ὡς ἂν ἀφεθῆτε καὶ αὐτοὶ τῶν φυλακῶν, εἰρήνης τε σύνθημα πρὸς ἀλλήλους ποιησάμενοι, κἂν τι ἀμφιβαλλόμενον ἦ, αὐτίκα διαλυθείη ἢ, ἀνιάτως ἔχον, διὰ τῆς ἐνταῦθα ὑμῶν τε καὶ τοῦ τιμιωτάτου ἐπισκόπου εἰσελεύσεως ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου θεραπευθείη τὰ ἀρρωστήματα καὶ συνδράμοιεν τὰ πάντα πρὸς θυμηδίαν εἰρήνης καὶ ὁμονοίας εἰλικρινότητα. 57 {1Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῆ πρὸς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πατέρα περὶ προσκυνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων}1 Ἐαυτοὺς παραμυθούμεθα, προσλαλοῦντες τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ ἡμῶν· τί γὰρ ἂν καὶ εἴη παρακλητικώτερον παιδί ἢ πατρί διαλέγεσθαι, καὶ γε τοιούτῳ καὶ τηλικούτῳ, οὗ τὴν ἀρετὴν ἄδουσι πολλοὶ πόλεις, χῶραί τε καὶ νῆσοι. οὗτος ὁ ἐμὸς ποθεινὸς πατήρ, κἂν ὁ καρπὸς τῷ δένδρῳ οὐκ ἐοικῶς διὰ τὸ ἄχρηστον τῆς ταπεινώσεώς μου, ἀλλ' ὅμως τῷ προκεισθῆναι σε κανόνα εὐσεβείας ἔχομεν οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἵπερ ἂν ἔλοιντο θεοσεβεῖν, πτεροῦσθαι εἰς ἀνδρείαν καὶ διανίστασθαι πρὸς εὐδρομίαν. ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ χρόνου πολλοῦ ἐπεζήτησέ σου ἡ ἀγιωσύνη δοῦναί με λόγον, πῶς δεῖ τὴν σεπτὴν Χριστοῦ εἰκόνα προσκυνεῖν (οὐκ ἄγνοοῦσα, ἀλλὰ βουλομένη κἀντεῦθεν τὸν ἄλογόν μου λόγον κινεῖν), τηνικαῦτα μὲν οὐκ ἐξεγένετό μοι ἀποκριθῆναι, νυνὶ δὲ ἐπιμνησθεῖς δέον ἡγησάμην τὸ ἐνταλθῆναι μοι ἐφ' ὅσον οἷόν τέ ἐστι τῇ συνεργίᾳ τῶν ἱερῶν σου προσευχῶν ἀποπληρῶσαι, εἰ καὶ ὅτι ἄλλοθι που περὶ τοῦδε αὐτοῦ τάχα ἱκανῶς ἐξεῖπον. Πᾶσα τοῖνυν τεχνητὴ εἰκὼν ὁμοίωσις ἐστὶν οὗ ἂν ἡ εἰκὼν καὶ ἐν ἑαυτῇ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀρχετύπου μιμητικῶς δείκνυσι, καθὼς φησὶν ὁ πολὺς τὰ θεῖα Διονύσιος, τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ ὁμοιώματι, τὸ ἀρχετύπον ἐν τῇ εἰκόνι, τὸ ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ, παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον· ὥστε ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσεκύνησε τὸν ὅπερ ἐμφαίνει ἡ εἰκὼν ἀσφαλῶς. οὔτε γὰρ τὴν τῆς εἰκόνας οὐσίαν, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτῇ γεγραμμένον προσεκύνησεν, οὔτε μὴν τοῦ ἀρχετύπου τὴν εἰκόνα διέσχισε κατὰ τὸ ταῦτόν τῆς προσκυνήσεως· ταῦτόν γὰρ ἡ εἰκὼν τῷ ἀρχετύπῳ τῇ ὁμοίωσει. οὕτω τοιγαροῦν καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν καὶ οὐ δύο βασιλεῖς· οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται οὔτε ἡ δόξα μερίζεται. ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μία, οὕτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία καὶ οὐ πολλαί, διότι ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. εἰ δὲ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, οὐκ ἄλλη καὶ ἄλλη, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τιμητικὴ προσκύνησις, ὡσπερ ἐν καὶ ταῦτόν τὸ προσκυνούμενον κἀν τῇ εἰκόνι πρωτότυπον. Ἄλλο δὲ φυσικὴ εἰκὼν καὶ ἄλλο μιμητικὴ, ἡ μὲν οὐ φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ αἴτιον, ἀλλ'

υποστατικήν, ὡς ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα (ἄλλη γὰρ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ καὶ ἕτερα τοῦ Πατρός, μία δὲ φύσις δῆλον ὅτι), ἢ δὲ τὸ ἀνάπαλιν, φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα, ἀλλ' οὐχ ὑποστατικήν, ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Χριστόν· ἄλλη μὲν γὰρ φύσις ὑλογραφίας καὶ ἕτεραι τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἄλλη δὲ ὑπόστασις, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ κἂν τῇ εἰκόνι γεγραμμένη, τοῦ αὐτοῦ θεοῦ Βασιλείου πάλιν λέγοντος· ὁ οὖν ἐστὶν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἢ εἰκὼν, τοῦτο ἐκεῖ φυσικῶς ὁ Υἱός· καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν τεχνητῶν κατὰ τὴν μορφήν ἢ ὁμοίωσις, οὕτως ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀσυνθέτου φύσεως τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ἢ ἔνωσις. Ὅρα οὖν τὸ διάφορον· ὅτι ἐπὶ τῆς φυσικῆς εἰκόνας καὶ τοῦ αἰτίου, ἡγουν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρός, ἡνίκα μία φύσις, μία καὶ προσκύνησις κατὰ τὸ ταῦτὸν τῆς φύσεως, οὐ τῆς ὑποστάσεως (ἐπειδὴ ὡς μίαν φύσιν, μίαν καὶ προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν ὁμολογοῦμεν τῆς Ἁγίας Τριάδος, τρεῖς δὲ ὑποστάσεις, Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος), ἐπὶ δὲ τῆς μιμητικῆς εἰκόνας καὶ τοῦ ἀρχετύπου, ἡγουν τῆς εἰκόνας Χριστοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἡνίκα μία ὑπόστασις Χριστοῦ, μία καὶ ἐνταῦθα προσκύνησις ἐστὶ, κατὰ τὸ ταῦτὸν δῆλον ὅτι τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, οὐ τὸ ἕτεροῖον τῶν φύσεων Χριστοῦ καὶ τῆς εἰκόνας. εἰ δὲ ὡσπερ κατὰ τὸ ταῦτὸν τῆς ὑποστάσεως οὕτω καὶ κατὰ τὸ ταῦτὸν τῆς φύσεως μίαν φαίημεν εἶναι τὴν προσκύνησιν τῆς εἰκόνας πρὸς τὸ πρωτότυπον, οὐκέτι διαφορὰν εἰκόνας καὶ εἰκονιζομένου γνωριοῦμεν, ἀλλ' ἔσται ὡς μία ὑπόστασις οὕτω καὶ μία φύσις τῆς εἰκόνας Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ, καὶ ἐμπίπτομεν εἰς ἑλληνικὴν πολυθεΐαν, πᾶσαν ὕλην εἰς Χριστοῦ εἰκόνα χαρακτηριζομένην θεοποιοῦντες. κἀντεῦθεν ἀνοίξομεν γλῶσσαν τοῖς εἰκονομάχοις κατηγορεῖν ἡμῶν, τὸν ἕνα θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνούντων, πολλοὺς θεοὺς προσκυνεῖν τε καὶ σέβειν οὐκ ἀπεικόντως. εἰ δὲ μήτ' αὖ κατὰ τὸ ταῦτὸν τῆς ὑποστάσεως μήτε κατὰ τὸ ταῦτὸν τῆς φύσεως λέγοι τις εἶναι τὴν τῆς εἰκόνας πρὸς τὸ ἀρχετύπον προσκύνησιν, δῆλον ὅτι ἔσχισε τὸ κράτος καὶ ἐμέρισε τὴν δόξαν τοῦ ἀρχετύπου ἀπὸ τῆς εἰκόνας, καὶ οὕτως προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ εἰδωλολατρεῖ φανερώς, οὐ μίαν ἀλλὰ δύο προσκυνήσεις εἰσφέρων· ὅπερ ἀποδεικνύει σπεύδουσιν οἱ εἰκονομάχοι, ἀναιροῦντες ἐντεῦθεν ὡς τὸ εἶκος Χριστὸν σαρκὶ περιγράφεσθαι, ἴσα τοῖς ἐν δοκίμῃ καὶ φαντασίᾳ ἐπιδεδημηκέναι θεὸν τοῖς ἐν γῆ ἀσεβεῖν ἀπελεγχόμενοι. Ἄλλ' ἐρρίφθω τὸ ἀμφοτέρων ἐπίσης ἀσεβὲς ἐν τῷ οικείῳ σκότει. ἢ δὲ ἀληθῆς τῶν χριστιανῶν πίστις, καθὼς προεῖρηται, ὡς μίαν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ὁμολογεῖ προσκύνησιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν προσκύνησιν ὁμολογεῖ κατὰ τὴν ταυτότητα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ· ἢ αὐτὴ γὰρ ἐστὶ προσκυνουμένη, κἂν γεγραμμένη εἴη. ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη εἰκὼν, εἰ μεσολαβεῖται καὶ διασχίζεται τῇ τιμῇ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλ' ἰδιοὑπόστατόν τι πρᾶγμα τυγχάνει. καὶ οὕτω λοιπὸν κἂν τῇ τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ προσκυνήσει μία ἢ προσκύνησις καὶ δοξολογία τῆς πολυμνήτου καὶ μακαρίας Τριάδος. Δόξειε δ' ἂν τις κάκεῖνο λέγειν· "4οῦκοῦν, ἐπειδὴ ἢ προσκύνησις λατρεία, συλλατρεύεσθαι συμβαίνει τὴν εἰκόνα Χριστοῦ τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι"5. ἀλλ' ἔοικεν ὁ τοιοῦτος μὴ εἰδὼς διαφορὰν προσκυνήσεως· ἐπεὶ προσκυνοῦμεν ἀγίοις, ἀλλ' οὐ λατρεύομεν αὐτοῖς, καὶ ἄρχουσι κατὰ νόμον θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῖς λατρεύομεν. ἔπειτα μανθανέτω αὐθις ὅτι οὐ τῆς οὐσίας τῆς εἰκόνας ἐστὶ προσκύνησις (τοῦτο γὰρ ἔκτοπον καὶ τῶν λατρευόντων τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα ἔργον), ἀλλὰ τοῦ ἐν τῇ εἰκόνι προσκυνουμένου Χριστοῦ, ἀκοινωνήτου μενούσης παντάπασι τῆς εἰκονικῆς ὕλης πρὸς τὸν προσκυνούμενον ἐν αὐτῇ Χριστὸν τῷ ὁμοιώματι· ὅπερ ἐστὶν ἴδιον τῆς ὑποστάσεως Χριστοῦ, κεχωρισμένον τῆς ὕλης, κἂν ἐν αὐτῇ ὁρᾶται. καὶ μοι δοκεῖ τῷ ἐν κατόπτρῳ παραδείγματι εἰοικέναι· κάκεῖ γὰρ οἶονεὶ διαγράφεται τοῦ ὁρῶντος τὸ πρόσωπον καὶ μένει ἔξω τῆς ὕλης τὸ ὁμοίωμα. κἂν δόξειεν ἀσπάσασθαι τὴν ἑαυτοῦ

ἐκέισε εἰκόνα, οὐ τὴν ὕλην προσεπτύξατο, ὅτι μηδὲ δι' αὐτὴν πρόσεισιν, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀπεικονισθὲν αὐτοῦ ὁμοίωμα, δι' ὃ καὶ προσέφυ τῇ ὕλῃ. ἀμέλει μεταστάντος αὐτοῦ τοῦ ἐσόπτρου συναπέστη αὐτῷ ἅμα καὶ τὸ ἴνδαλμα, ὡς μὴ κοινωνοῦν τι τῇ τοῦ ἐσόπτρου ὕλῃ, ὡσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς εἰκονικῆς ὕλης, ὅτι ἀφανισθέντος τοῦ ἐν αὐτῇ ὀρωμένου ὁμοιώματος, ἐφ' ᾧ ἡ προσκύνησις, ἔμεινεν ἢ ὕλη ἀπροσκύνητος, ὡς μηδὲν κοινωνοῦσα τῷ ὁμοίωματι. Ἔστω πάλιν δακτύλιος ἐγκεχαραγμένος βασιλικὴν εἰκόνα, εἶτα ἐκτυπούσθω ἐν κηρῷ, ἐν πίσσῃ, ἐν πηλῷ. ἢ μὲν οὖν σφραγὶς μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀπαράλλακτος ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ὕλαις, αἱ δὲ πρὸς ἀλλήλας διαφοροῦμεναι· οὐκ ἂν δὲ ἐν ταῖς διαφοροῦμέναις ἀπαράλλακτος ἔμεινεν ἢ παρὰ τὸ μηδὲν ταῖς ὕλαις κοινωνεῖν, ἀλλ' εἶναι αὐτὴν τῇ ἐπινοίᾳ τούτων κεχωρισμένην, μένουσαν ἐν τῷ δακτυλίῳ. οὕτως οὖν καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίωμα, κἂν ἐν ὀψοῦν ὕλῃ κεχαρακτήρι σται, ἀκοινωνητόν ἐστι τῇ ἐν ἧ δείκνυται ὕλῃ, μένον ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσει, ἥσπερ ἐστι καὶ ἴδιον. καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν, οὐ λατρεύεται ἢ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ προσκυνούμενος Χριστός, καὶ προσκυνητέον αὐτῇ κατὰ τὸ ταῦτόν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ, παρὰ δὲ τὸ τῆς οὐσίας τῆς εἰκόνας διάφορον. Οὕτω τοιγαροῦν, ὡς ἐμὲ γοῦν εἰδέναι, τῇ τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλία ἐπεριδόμενον, ἢ τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ προσκύνησις. ἥς ἀναιρουμένης ἀνήρηται δυνάμει καὶ ἡ Χριστοῦ οἰκονομία, καὶ ἥς μὴ προσκυνουμένης ἀνήρηται ὡσαύτως καὶ ἡ Χριστοῦ προσκύνησις. καὶ διὰ τοῦτο, ᾧ θεῖε πάτερ, σὺν φόβῳ καὶ εὐλαβείᾳ προσιτέον καὶ προσκυνητέον αὐτῇ, ὡς τῆς προσκυνήσεως ἐπὶ τὸν Χριστὸν διαβαινούσης, καὶ πιστευτέον χάριν θεῖαν ἐν αὐτῇ ἐπιφοιτᾶν καὶ ἁγιασμοῦ αὐτὴν ὑπάρχειν μεταδοτικὴν τοῖς πίστει προσιοῦσιν. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῆς εἰκόνας τῆς τε παναγίας Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων πάσης ἁγιωτικῆς εἰκόνας προσκυνήσεως διὰ μέσου τῶν κατ' αὐτὰς πρωτοτύπων ἐπὶ θεὸν ἀναβαινούσης καὶ διὰ τοῦτο μιᾶς καὶ μόνης οὐσης λατρευτικῆς προσκυνήσεως τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, δι' ἣν ἐπὶ τῶν ἄλλων αἱ διάφοροι προσκυνήσεις καὶ πρὸς ἣν ἡ ἀναφορὰ τῶν ἀπασῶν προσκυνήσεων ἐνιαία. εἰ δὲ τι ἀγνοία ἐσφαλμένως εἴρηκα ἢ τοῦ καθήκοντος ἐνδεῶς ἢ πέρα, ὡς πατὴρ ἀγαθὸς τὸ μὲν ἐπανορθοῦν, τὸ δὲ ἀναπληροῦν, τὸ δὲ καὶ περιελεῖν ἀξίωσον, εὐχόμενος καὶ ὑπερευχόμενος τῆς ταπεινώσεώς μου καὶ νοεῖν ὀρθῶς καὶ λέγειν ἀπταιστώσως καὶ πράττειν ἀνεπιψόγως.

58 {1Τοῖς ἁγίοις μου πατράσι καὶ ὁμολογηταῖς Χριστοῦ, Ἰωάννη, Μιχαήλ καὶ Βασιλείῳ}1 Καὶ νῦν ἐπιστεῖλαι εὖ ἔχειν ἐδοκίμασα τοῖς ἐμοῖς πατράσι, καὶ ἐπιστεῖλαι ὁμοῦ, ὡς τῆς αὐτῆς ἀρετῆς καὶ ὁμοιοῦς, μᾶλλον δὲ μαρτυρίας Χριστοῦ ἠξιωμένοις. ἐπειδὴ γὰρ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἡμῶν ἀφεθῆναι καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς φυλακῆς τῇ μεσιτείᾳ τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως, ὡσπερ τι ἔδνον προσφέρω ὑμῖν τὸ γράμμα, χαίρων καὶ συγχαίρων ὑμῶν τῇ πατρῴσυνῃ καὶ τῇ, οἷον εἶπεῖν, κατὰ Χριστὸν νίκη. καὶ γὰρ νενικήκατε τὸν πονηρόν, ᾧ θαυμάσιοι, καὶ ἔνδον διὰ τῆς πάλης τῶν λογισμῶν καὶ ἐκτὸς διὰ τῆς ἐνθέου ὑπομονῆς, μὴ κάμψαντες γόνυ τῷ ὑπηρετοῦντι δράκοντι. ἐκείνου γὰρ ἀριδῆλως ὑπουργὸς Λέων ὁ παγκάκιστος, ἐκείνου θεραπευτής, ὁ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ ὕβριστής καὶ τῶν ἁγίων φονευτής, ἐκάτερος ἐκατέρῳ συμφωνήσας καὶ συνθήκην ἄμφω ποιησάμενοι περιελεῖν τὸ ὄνομα Χριστοῦ δι' ἀφαιρέσεως τοῦ θεοῦ καὶ προσκυνητοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος· ἐπεὶ μὴ πέφθακεν ὁ καιρὸς τῆς δευτέρας θείας ἐπιφανείας, ἵνα ὀλοφανῶς Χριστὸς ἀρνηθῆι. Ἄλλ' εὐλογητὸς ὁ θεός, ὃς καὶ τὸν διώκτην ὤλεσεν θανάτῳ περιβοήτῳ καὶ ἀξιολόγῳ τῆς ἀποστασίας (ἔδει γὰρ τὸν τεμόντα τὸ κυριακὸν σῶμα ξίφει κατατμηθέντα ἀπορρῆξαι τὴν ζωὴν) καὶ ὑμᾶς στεφανίτας ἀναδείξας κλέος τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ περιεποιήσατο, ἀρετῆς ἀλείπτας, ἔρεισμα πίστεως, ἐδραιώματα ἀληθείας, ὑποδείγματα καρτερίας, τῷ ὄντι καθηγητάς, ὡς ἀληθῶς μοναστάς,

ἀπεικονίσματα τῶν μακαρίων ἐκείνων καὶ πάλαι ἀγίων· οἱ ἐν τοῖς ὁμοίοις ἀνδρικοὶ γεγονότες τῷ ἀμαράντῳ τῆς δικαιοσύνης στεφάνῳ κατεκοσμήθησαν, χορεύοντες αἰώνια. Τοιοῦτοι ὑμεῖς, καὶ ὑμῶν ὁ ἔπαινος ὑπέρτερος τῆς ἐμῆς οὐδαμινῆς γλώττης, τοσοῦτον δὲ μόνον ἀδούσης, ὅσον τὸν καιρὸν ἀφοσιώσα σθαι καὶ τὸν πόθον θεραπεῦσαι καὶ τὸ πνεῦμα ἀναζωπυρῆσαι εἰς ἄληκτον δέησιν τοῦ ἐπικληθῆναι θεὸν τέλειον ἡμῖν τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν ἐξανατεῖλαι. ὁρᾶτε γάρ, ὦ σεβάσμιοι, ὅπως ἔτι κραδαίνει τὰ πράγματα; δυνατὸς δὲ ἐστὶ τῇ ἀρχῇ καὶ τὸ τέλος δεξιὸν συναναφάναι. Εὐχέσθαι παρακλήθητε περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου, ἀεισέβαστοι. 59 {1Τῆ ἡγουμένη τῶν Γόρδινα}1 Ἀπήτησεν ἡμᾶς ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Ἀντώνιος τὸ παρὸν γραμματεῖον, λέγων ὅτι τοῦτο ὑπεσχόμεν πάλαι ποιῆσαι. καὶ δι' αὐτὸ οὖν τοῦτο καὶ διὰ τὰς ἀποστολὰς ὑμῶν ἰδοὺ προσφθέγγομαι καὶ προσαγορεύω ὑμᾶς ὡς μητέρας, ὡς ἀδελφὰς ἐν Κυρίῳ, μεμνημένος τῆς ὑπαντῆς ὑμῶν καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διαφυγοῦσαι τὴν κοινωνίαν τῶν αἰρετικῶν καὶ διατηρήσασι ἀσπίλους ἑαυτὰς ἀπὸ τοῦ κόσμου. Βλέπετε οὖν καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς, ἄγιοι. ἐπειδὴ ἔτι ἐνίσταται ἡ ἀσεβεία, τηρήσατε τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἄσυλον, ὡς, εἰ δέοι καὶ ἀποθανεῖν, μετὰ χαρᾶς προέσθαι ἑαυτὰς ἢ τῆς ζύμης μετασχεῖν τῶν ἑτεροδόξων. καὶ μὴν καὶ κατὰ τὸν βίον παρακαλῶ ὑμᾶς ὁσίως πολιτεύεσθαι. μὴ γίνεσθε κλέπτρια δούλης ἡδονῆς, ἀλλὰ τῇ παρθενίᾳ, ἧ Ἥριστὸς ὑμᾶς ἐνυμφεύσατο, ἀγνίζετε καρδίας καὶ σώματα, φεύγουσαι ἀρρένων ὄψεις ὁρᾶν, ὅσον δυνατόν· ἐκ γὰρ τοῦ βλέπειν πῦρ ἀνάπτεται καὶ φλέγει ἁμαρτία. ἡ ἡγουμένη ὡς ἡγουμένη ἔστω, ὑποτύπωσις ἀγαθοεργίας προκειμένη, αἱ μαθήτριάς ὡς μαθήτριάς, ἐν θέλημα ἔχουσαι, μίαν καρδίαν, μὴ ἐρεσχελοῦσαι, μὴ βαττολογοῦσαι, μὴ ἰδιοκτημονοῦσαι, ἀλλὰ τὴν διδάσκαλον ἀναπνεύουσαι, τὰ παρ' αὐτῆς ἐγκεκριμένα φυλάττουσαι ἐν νόμῳ Κυρίου. εἰ δὲ ταῖς μαθητρίαις ταῦτα ἀνήκει, πόσω μᾶλλον τῇ καθηγουμένῃ, ἧς ὅσος ὁ μισθὸς τῆς προστασίας, τοσοῦτος καὶ ὁ κίνδυνος τῆς διαμαρτησίας. τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν λέγειν ἐν κοινοβίῳ οἰχέσθω, ὡς μυρίων πολέμων αἴτιον· τὸ ἰδιορρυθμεῖν καὶ ἰδιοπραγεῖν ἐξοριζέσθω, ὡς διαλυτικὸν εὐταξίας· τὸ γλωσσομαχεῖν καὶ θορυβοποιεῖν ἀπεληλάσθω, ὡς ἀνόσιον μοναζούσαις. ἀλλ' εἴ τι σιωπηλόν, εἴ τι εὐκτικόν, εἴ τι ψαλμικόν, εἴ τι ἐργαστικόν, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης ἔσται μεθ' ὑμῶν. Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς σωζοίμεθα. ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. 60 {1Βασιλείῳ ἡγουμένῳ}1 Ἐν οἷς γέγραφεν ἡ τιμιότης σου, ἀδελφέ, ὑπέδειξεν ἑαυτὴν εὐδοκοῦσαν ἐν τοῖς ἐπιτιμίαις καὶ ἐπειγομένην πρὸς τὰ κρεῖττονα, καθὰ ἐξεδίδαξεν οὐ μόνον ὁ γραμματηφόρος, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ τιμιώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Πέτρος, ὁ καὶ σοὶ φιλούμενος· ἐφ' οἷς ἦσθην ὁ ταπεινὸς καὶ εὐχαρίστησα. οὐ γὰρ τοι μικρόν τι καὶ εὐκαταφρόνητον ὁ πεπόνθαμεν, ὦ τᾶν, ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τῆς εἰκόνης Χριστοῦ κεκοινωνηκότες, ἀλλὰ καὶ λίαν ἔκτοπον καὶ ἀρνητικὸν ἀριδίλως τῆς πίστεως, διότι ἡ τῆς εἰκόνης ἄρνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει· καὶ ταύτῃ τῇ ἀρνήσει Χριστοῦ πάντες οἱ ὅπως οὖν κεκοινωνηκότες κεκοινωνήκασι. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐξηγόρευκας καὶ ἐπιτρέψαι δέει τοῦ διώκοντος ἀφανίσει εἰκόνας, χαλεπώτερον τὸ ἀνόμημα· ὅτι δὲ καὶ ὑπογράψαι ἔφης, ὁλόσωμος ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ἄρνησις. Τί οὖν δεῖ ποιεῖν, ὅτι καὶ ἐπιζητοῖς τὸ τῆς υἰείας φάρμακον, καὶ οὐ φέρειν πάλιν φῆς τὴν κατ' ὀλίγον ἐπίθεσιν, ἀσθένειαν προβαλλόμενος καὶ τοῦτο κάκεῖνο μᾶλλον εἰσδέξασθαι προαιρούμενος; στενά μοι ἐκατέρωθεν, καὶ ἔωντι διὰ τὸ φιλάδελφον καὶ σμικρύνοντι τὸ φάρμακον διὰ τὸ τῆς ἁμαρτίας μέγεθος. ὅμως συμπιεζόμενος μᾶλλον τῇ ἀγάπῃ ὀρίζω σὺν φόβῳ καὶ τρόμῳ τάδε· ἐν ἔτος ἄλλο ἀπόσχου, ἀδελφέ, τῶν ἁγιασμάτων, ἐφ' ἑκατέροις τοῖς συμπτώμασι, τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων κατενέξεως λέγω καὶ ἀσεβοῦς ὑπογραφῆς (ὑπογραφή γὰρ κἂν ὅτι μόνον

έάλως σταυρὸν χαράξει) ποιῶν καὶ τὰς προσευχὰς τὰς αὐτὰς καὶ γονυκλισίας ἄνευ ἄσθενείας. ἐπειδὴ δὲ ὀλίγον λίαν τὸ ἐπιτίμιον, ἐπιδόσει ἐλεημοσύνης ἱκανῆς ἀντισηκοῦσαν συνεισένεγκε τὴν ἀντιστάθησιν. ὀπόσης δὲ ταύτης δηλώσει ὁ ἀδελφὸς Εὐσέβιος, ὃν σὺν ἑτέροις δυσὶν ἀδελφοῖς κατὰ τὴν αἴτησίν σου εἶσα εἶναι ἐν τοῖς αὐτόθι οἰκονομίας τρόπῳ, τοῦ τε ἐκείνους καταπαῦσαι ἄλωμένους ὧδέ τε κάκεισε καὶ τοῦ σὲ σχεῖν παραμύθιον εὐψυχίας, οὐ μὴν τοῦ ἐν ᾧ τόπῳ καθέζη μοναστηρίου, ἀλλαχῆ δέ που, ὑποτελοῦντι τῇ μονῇ ἀγριδίῳ. Φύλαξαι οὖν, ἀγαπητέ, πρὸς τὸ ἐξῆς, καθὰ καὶ ὑπέσχου, τοῦ μηδὸλως ἔτι ὑποπεσεῖν μήτε μὴν ἀπιέναι εἰς ὄψιν τοῦ Ἀντωνίου, ἀλλ' ἐτοιμῶς ἔχειν ἐκστῆναι οὐ μόνον μοναστηρίου, ἀλλὰ καὶ τῆς σαρκὸς εἵνεκα τῆς ἀγάπης Χριστοῦ. 61 {Γρηγορίῳ ἡγουμένῳ}1 Ἦδη ἐπεστείλαμέν σοι κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν ὡς ἡμετέρῳ υἱῷ ποιμαίνειν τὸ αὐτόθι ποιμνιον μετ' ἐπιστήμης κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, μηδὲν παραθεωροῦντι τῶν συντεινόντων εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν. εἰ γὰρ ὁ τὰ ἄλογα πρόβατα ἐμπιστευθεὶς οὐ καθεύδει, ἀλλ' ἀγρυπνεῖ, οὐδὲ ἀμελεῖ, ἀλλὰ πυκτεύει νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν μήτε θηριάλωτόν τι ἐργάσασθαι μήτε ἀλίπαντον, ἀλλὰ καὶ κλέπτας καὶ ληστὰς κατασκοπεῖ καὶ θήρας ἀποσοβεῖ καὶ προσλαλεῖ τοῖς θρέμμασιν, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν πορευόμενος τὰς τροφὰς αὐτοῖς περιποιεῖται, ἐφ' ὕδωρ ἀναπαύσεως καὶ σκιαδίων περιορίζων, καὶ ὅσα ἄλλα ἔστιν ὁρᾶν ἐν ποιμαντικῇ ράβδῳ, τί δεῖ καὶ πόσον εἶναι τὸν ψυχῶν λαχόντα προστατεῖν, ὧν τὸ αἶμα, εἰ κατὰ τι ἀμελὲς γίνοιτο, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζητηθήσεται, καθὰ γέγραπται; Ἐπίστηθι οὖν λοιπόν, ὦ τέκνον, γρηγορῶν τῇ ποιμνιαρχίᾳ, ἴασαι τοὺς ἡσθηνηκότας, ἐπίστρεφε τοὺς πεπλανημένους, παρακάλει, νουθέτει, ὑπομίμησε τὴν ἐπηγγελμένην βασιλείαν τοῖς ἀγιοπρεπῶς πορευομένοις καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὴν ἀτελεύτητον κρίσιν τοῖς ἐμπαθῶς διαζῶσιν, ἵνα οὕτως καὶ σεαυτὸν σώσης καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου. ὁ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει, ὁ δὲ μισῶν ἔῃ ἀδιαφορεῖν τοὺς ἐπομένους. ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ, ὡς πρόβατα Χριστοῦ ἔσεσθε, φιλοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐργάζεσθαι καὶ μοναχικῶς ἀναστρέφεσθαι, ἀλλὰ μὴ κοσμικῶς. ἐν ἔστῳ θέλημα πάντων, μία καρδιά, μία ψυχή, μὴ τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σόν, πάντα κοινά, πάντα καθαρὰ διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως· εἰ δὲ μὴ οὕτως, καὶ τὸν κοσμικὸν ἀπωλέσατε καὶ μοναχοὶ μὴ ὄντες ἀληθινοὶ ὑπόδοκοι γενήσεσθε κατακρίσεως δικαίας. Ἀγαπῶντες ὑπεμνήσαμεν. ὑμεῖς δὲ εὖ πράξοιτε καὶ τῷ θεῷ εὐαρεστήσοιτε, εὐχόμενοι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ὧν διδάσκομεν, τούτων ἐργάται εἶναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα. ἀμήν. 62 {Εἰρήνη καὶ Εὐφροσύνη μοναζούσαις}1 Εἰσερχομένου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ παροικονόμου εὐκαιρον ἡγησάμεθα χαράξει ὑμῖν βραχεῖαν συλλαβὴν, ταῖς κατὰ Κύριον ἀδελφαῖς. καὶ δὴ ἐρωτῶμεν, πῶς ἔχει ἡ ἀγία δυὰς ὑμῶν, αἱ πᾶσαι ἀδελφαί. ὁρᾶτε πῶς ὡς οὐκ ἄλλαις ἀδελφαῖς ὑμῖν προσκείμενοι κατὰ θεὸν ἐρωτῶμεν καὶ διαλεγόμεθα; καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ πίστις, ἐκεῖ καὶ πόθος, ἔλκων καὶ ἀνθελκόμενος διὰ Πνεύματος Ἁγίου, οὐ δὲ ταῦτα, ἐκεῖ καὶ φροντὶς σώματος. διὰ τοῦτο γράφομεν παρακαλοῦντες ὑπὲρ Χριστοῦ οἱ ἀνάξιοι ἔχεσθαι ὑμᾶς τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἧς ὡμολογήσαμεν ἅπαντες ἐνώπιον θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ζῆσαι ἐν Κυρίῳ ἐν τῇ ἀποθέσει τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος, ὅπερ ἐστὶ τὸ ραγῆναι τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ τῆδε αἰῶνος καὶ μετὰ θεοῦ γενέσθαι, ὃν καὶ ἠγαπήσαμεν, ᾧ καὶ ἐνυμφεύθημεν, μεθ' οὗ καὶ συνεσόμεθα εἰσαεῖ. τοῦτον, ἀδελφαί, ἀναπνέομεν αἰεὶ, τοῦτον ἐρωτευόμεθα τὸν ἀληθινὸν ἔρωτα, τὸν ἀπρόσιτον πόθον, τὸν μόνον δεσπότην οὐρανοῦ καὶ γῆς· οὐ ἢ πρὸς ἀνθρώπους ἀγάπησις τοσαύτη, ὡς δούλου μορφήν αὐτὸν ἀναλαβεῖν εἰς τὸ ἀνακαλέσασθαι ἡμᾶς τῆς φθορᾶς καὶ θεοῦς ἀπεργάσασθαι. ὡς μεγίστη ἡ ἐπαγγελία· ὡς ἐξαίσιον τὸ ἐν οὐρανοῖς ἀπάντημα. ἐκεῖ ἐκλάμπουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος· ἐκεῖ αἱ τὴν παρθενίαν ἐνδεδυμέναι τῷ ἀφθάρτῳ

νυμφίω συναφθήσονται· ἐκεῖ αἱ τὴν ὑποταγὴν καὶ ὑπακοὴν ἐξασκήσασαι ὡς ἄρχουσαι Χριστοῦ χορεύουσιν αἰῶνια, αἱ δὲ ἐναντία τὰ ἐναντία δῆλον ὅτι πείσονται. Ὡστε, ἀδελφαὶ σταυροφόροι, μὴ λάθωμεν ἑαυταῖς ἀντὶ ζωῆς καὶ χαρᾶς ἀπείρου κόλασιν καὶ πῦρ αἰώνιον θησαυρίζουσαι δι' ἀμελείας καὶ φθορᾶς σαρκός, παρακοῆς τε καὶ ἐμπαθοῦς ἀναστροφῆς, ἢ ἀρετῆ ἐκ θεοῦ καὶ θεία, ἢ κακία ἐκ σατανᾶ καὶ σατανᾶς· οἱ τὴν πρώτην ἐλόμενοι θεοῦ καὶ θεοί, οἱ τὴν δευτέραν δαίμονες καὶ τοῦ σατανᾶ. οὕτως ὑμᾶς καὶ νῦν δεξιούμεθα. καὶ μὴ βαρὺς ὑμῖν λογισθεῖν ὡς φορτικὰ λαλῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡδὺς ὡς ὑπὲρ θεοῦ παραινῶν. καὶ οὐ πρὸς τὰς κυρίας ὁ λόγος (αὐταὶ γὰρ διδάσκαλοι καὶ ἐτέρων), ἀλλὰ πρὸς τὸ τῆς ἀδελφότητος πλήρωμα, ὅπερ φυλαχθεῖν ἔτι τε καὶ ἔτι εὐεκτοῦν, εὐθηνοῦν εἰς καύχημα καὶ ἔμοι ὡς παρακλήτορι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. 63 {Ἄβολίω καὶ Ἰωάννη μονάζουσιν}1 Προσηγορίαν ὑμῶν τῶν ἁγίων κομισάμενος παρὰ Ἡσαΐου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς οὐ μόνον ἐξεδιδάχθην, τίς ἢ ὁσία καὶ πατρικὴ ὑμῶν δυάς, ἀλλὰ γὰρ καὶ προετράπην χαράξαι ὑμῖν τήνδε τὴν οἰκτρὰν συλλαβὴν. ἡμεῖς δὲ ταπεινοὶ μὲν καὶ ἀμαρτωλοί, ὅμως φιλοῦντες ὑμᾶς ἀνάψαι εἰς ἀγάπην, ἧς οὐδὲν προτιμότερον, ἄλλως τε καὶ ὑπακοὴν πληροῦντες, ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς τῷ γράμματι. καὶ δὴ εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ὅτι καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ σεισμῷ τῆς εἰκονομαχικῆς αἰρέσεως ἄσειστοι διεμείνατε, ἅγιοι πατέρες, μὴ ἀλόντες τῇ κατ' αὐτὴν ψυχοφθόρῳ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ τῇ φυγῇ τὸν τοῦ διωγμοῦ θεομακάριστον στέφανον κομισάμενοι, ἄξιον ὄντως τῆς ἀρετῆς καὶ κατάδηλον τῶν προδιηυσμένων ὑμῖν ἀσκητικῶν ἀγώνων· διότι ἐκ τῶν ἤδη φθασάντων ἀπόδειξιν ἐκφέρει πᾶς τις τοῦ προτέρου βίου. εὖ τε καὶ ὡς ἐτέρως ἔχει· οἱ τὴν ὁσιότητα ἀμπεχόμενοι ἐνεδύσασθε καὶ τὴν ὁμολογίαν Χριστοῦ, ἀμφικαλλεῖς γενόμενοι. ὁμολογία γὰρ Χριστοῦ, πατέρες, ἢ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνας ὑπερμάχους, ὡς καὶ ἔμπαλιν ἀθετῶν ἐστὶ Χριστὸν ὁ ταύτην ἐξαρνούμενος· διότι, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἢ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, καὶ ἐν ἐκατέρῳ ἐκάτερον καὶ ὀρώμενόν ἐστὶ καὶ προσκυνούμενον, κἂν Λέων ὁ θηριώδης καὶ τοῦ σατανᾶ ὑπηρέτης ζήλω τῆς τοῦ πάλαι Κωνσταντίνου δυσσεβείας μανεὶς ἐμάνη κατὰ Χριστοῦ, τῆς τε ἁγίας μητρὸς αὐτοῦ καὶ παντὸς ἁγίου· οὗ τὸ μνημόσυνον ὄλοιτο μετ' ἡχους ἀναθέματος αἰωνίου. ὑμεῖς δὲ φυλαχθεῖτε τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ στῦλοι καὶ ἐδραιώματα, ἡμῖν τε τοῖς ταπεινοῖς πρὸς θεὸν τὸν ἀγαθὸν προασπισταί τε καὶ παρακλήτορες, ὡς ἂν τὴν πίστιν ἐνεργουμένην δι' ἀγάπης ἔχοντες σωθῆμεν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεστείλαμεν, τὸ τῆς ἀγάπης ἔργον πληροῦντες, καὶ ἀντιδεξιόμεθα λόγον ἐγγράμματον, ἵνα μᾶλλον καὶ γνωρίσωμεν ἀλλήλους καὶ ὡς ὀρώντες ὀρώμενοι τῇ γραμματικῇ προσφωνήσῃ διαμενοῦμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· οὗ ἡ ἄχραντος εἰκὼν σωτηρία κόσμου, τῆς εἰδωλικῆς πλάνης ἀντίθετος. 64 {1Τῇ περὶ τὸν πνευματικὸν υἱὸν Γρηγόριον ἀδελφότητι}1 Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, παρακληθεῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ὡς πατὴρ κάκείου καὶ ὑμῶν δι' ἐκείνου λαλήσαι ὑμῖν τὰ πρὸς σωτηρίαν, καὶ ἐπίσθην εἰκότως καὶ φθέγγομαι ὁ ταπεινός, ἔνθεν ἐλών. ἢ σωτηρία ἡμῶν, τέκνα ἀγαπητά, πιστεύειν ὀρθῶς εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ ἔργα ἔχειν μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐντολῶν τοῦ θεοῦ. ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, οὔτε περιτομή τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη· καὶ ὁ μὲν τῆς πίστεως λόγος εἰς τὸ τῆς ὀρθοδοξίας δόγμα, ὁ δὲ τῆς ἀγάπης εἰς τὸ τῆς εὐπραξίας θεώρημα ἀναφέρεται. Πιστεύομεν οὖν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἅπερ ἐστὶ τρία πρόσωπα, μία φύσις, μία δύναμις, μία ἀρχικὴ τῶν ἀπάντων βασιλεία, ἐν ἐνὶ ὡς φύσει καὶ θελήσει καὶ ἐνεργείᾳ προσκυνουμένη κράτει καὶ κλέει. πιστεύομεν ὡς ὁ εἷς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, δι' ἄκραν ἀγαθότητα κενώσας ἑαυτὸν, μορφὴν

δούλου ἔλαβεν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει ὀφθείς· τοῦτο γάρ ἐστιν, ὃ φησιν ὁ Θεολόγος, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ὃ φησιν ὁ μέγας ἀπόστολος, θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί. καὶ ἔστιν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐν δυοῖ φύσεσιν, τέλειος θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, καὶ ἐν ἑκατέρῳ τελείῳ οὐχ ὑφεῖς τι ἰδίωμα ἀπρόσληπτον, ἔχων δὲ μᾶλλον πάντα τὰ τοῦ πατρὸς θεϊκῶς καὶ πάντα τὰ τῆς μητρὸς ἀνθρωπικῶς, ὡς υἱὸς γνήσιος. ὡς οὖν ἐκ πατρὸς ἀπερίγραπτος, οὕτως ἐκ μητρὸς περιγραπτός, ἦγουν ἐξεικονιζόμενος μητρομοίως. Οἱ οὖν εἰκονομάχοι, περὶ ὧν καὶ τὸ ταῦτα δογματίζουν, μὴ ὁμολογοῦντες αὐτὸν περιγράφεσθαι εὐρίσκονται ἀσφαλῶς μηδὲ ὁμολογεῖν αὐτὸν γνήσιον υἱὸν τῆς μητρὸς· ποῦ γὰρ τὸ γνήσιον καὶ οὐ πάντῃ μᾶλλον ἀλλότριον, ἂν μὴ κατὰ τὴν γεννήσασαν ἐν πᾶσι τοῖς φυσικοῖς ἰδίωμασιν εἶεν ἂν καὶ τὸ γέννημα; ὡς γὰρ κατὰ τὴν περιγραφὴν οὐδεμίαν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν πατέρα, ἀλλὰ πρὸς τὴν μητέρα, οὕτως οὐδὲ κατὰ τὴν ἀγραφίαν τὸ ἔμπαλιν· πρὸς τὸν γεννήσαντα γὰρ ἡ κοινωνία, οὐ πρὸς τὴν τεκοῦσαν. οὕτως τὸ ὀρθὸν δόγμα τῆς ἀληθείας, αὕτη ἡ ἀποστολικὴ πίστις, περιγραπτὸν ὁμολογεῖν τὸν Χριστὸν ἐν σαρκί. καὶ γοῦν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός, καὶ τὴν ἐγγεγραμμένην εἰκόνα τιμᾶν, ὡς ἐν αὐτῇ προσκυνουμένου Χριστοῦ. ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι βοᾷ ὁ χρυσοῦς Χρυσόστομος ἰδεῖν ἄγγελον· καὶ εἰ ἀσώματον ἐν εἰκόνι, πόσῳ οὖν μᾶλλον τὸν ἐνσώματον λόγον; καὶ εἰ ὄρα, δηλὸν ὅτι καὶ προσκυνεῖ ἐν εἰκόνι τὸν ἄγγελον ὡσπερ καὶ τὸν Χριστόν· τὸ γὰρ ἀξιοθῆναι ἰδεῖν ἐν γραφῇ ἴσον ἐστὶ τῷ προσκυνεῖν. ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς πάλιν φαίη ὁ θεῖος Βασίλειος. ἀρνηταὶ τοιγαροῦν εἰσι Χριστοῦ οἱ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ ὑβρισταί, διὰ τῆς ἐπ' αὐτῇ ἀθετήσεως εἰς αὐτὸν τὴν ἀθέτησιν ἀναφέροντες, κἂν λέγωσιν ὁμολογεῖν Χριστόν· ἐπεὶ καὶ τὰ δαιμόνια ὁμολογοῦσι, φησί, θεόν, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. Μέγα οὖν, ἀδελφοί, τὸ ἀσέβημα αὐτῶν καὶ μεγάλη ἡ ὁμολογία ἡμῶν καὶ οὐ τί που ἀποδέουσα τῶν πάλαι μαρτύρων. στήτε οὖν κραταιοί, μηδὲ ὡς ὀκλάζοντες περὶ τῶν ἤδη ἀποδεικτικῶς ἠληθευμένων, ἀλλὰ ταύτῃ τῇ πίστει μέχρις αἵματος, εἰ καλοῖη καιρὸς, ὑποδυόμενοι τοὺς ἀγῶνας. ἐντεῦθεν ἀνατέλλει καὶ ὁ φαινὸς βίος, ἐξ ἡλίου ἡλιος, ἐπεὶ περ θάτερον θατέρου μαρτύριον ὁ ἀδελφόθεος ἀποδέδειχεν εἶναι. ἀγαπάτε τὸν θεὸν ἐξ ὀλοκλήρου τῶν τριῶν δυνάμεων, καθὼς ἡ ἐντολὴ κελεύει, ἀγαπάτε καὶ ἑαυτοὺς ὡς μέλη Χριστοῦ· ἐν τούτῳ γάρ, φησί, γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. διὰ πίστεως ἄγετε τὸν καθηγούμενον ὑμῶν. μηδεὶς ἔστω ἀνεξαγόρευτος αὐτῷ· ὁ γὰρ τοιοῦτος ὀφιοτρόφος. μηδεὶς χλιαρόπιστος· ὁ γὰρ τοιοῦτος ἀμέτοχος τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ζέσεως. μηδεὶς κρυφιοκτῆμων· ὁ γὰρ τοιοῦτος ἰουδοκλέπτης. μηδεὶς ἰδιόγνωμος· ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐξωμόναχος. μηδεὶς παρρησιοποιός· ὁ γὰρ τοιοῦτος φθοροεργάτης. μηδεὶς κλεψιφάγος· ὁ γὰρ τοιοῦτος δουλόμενος. μηδεὶς ἐν μηδενὶ διδούς προσκοπήν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία, ὡς βοᾷ ὁ ἀπόστολος, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶν ἑαυτὸν ὡς θεοῦ διάκονος ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν στενοχωρίαις καὶ τοῖς λοιποῖς, οἷς αὐτὸς ἀπρηθιμήσατο, καταρτίζων τὸν ἀληθινὸν χριστιανόν. εἰ δὲ ὁ ὑπήκοος οὕτως, τί καὶ πόσον ἀπαιτοῖτο ὁ καθηγούμενος, τύπος ἀγαθὸς ὧν διδάσκει ὀφείλων προκεῖσθαι; Μέγας ὁ ἀγὼν, ἀλλὰ καὶ ὁ μισθὸς ἀπειροπλάσιος, βασιλεία οὐρανῶν, ἧς ἀξιοθειήμεν καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, θείως βιοτεύοντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. 65 {1Κανονικαῖς Πριγκίπου}1 Χθὲς ἰδὼν ὑμᾶς, τὰς ἐν Κυρίῳ ἀδελφάς, ἐπεὶ κατεπεῖγον ἦν διὰ τὴν τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου ἀσθένειαν, ἐκωλύθη ὑμῖν λαλῆσαι ὅσον ἐχρῆν· νυνὶ δὲ διὰ τοῦ γράμματος τὸ ἐλλιπὲς ἀναπληρῶσαι καλῶς ἔχειν ἐνόμισα. εἶδον ὑμῶν τὴν ἀδελφότητα ὅση καὶ ἡλικία, ὅτι τε καὶ πλήθει ηὐξημένη καὶ

συνέσει διαφέρουσα, καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν θεὸν ἡμῶν, ὃς συνήγαγεν ὑμᾶς τοσοῦτον πλῆθος ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῷ σταυροφόρῳ βίῳ δουλεύειν αὐτῷ ἐν ὀσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. τίνα οὖν ἐπαινέσω, τὴν καθηγουμένην πλέον ἢ ὑμᾶς τὰς ἐπομένας καὶ ὑποτασσομένας; ἀμφοτέραι ἐγκωμίων πλήρεις, αἴνων καὶ ἐπαίνων· καὶ οὐ μόνον κατὰ τὸ συναφές τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ βίῳ ἠκριβωμένῳ κατὰ τε ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἐφ' ἑαυταῖς δουλείαν καὶ πᾶσαν διακονίαν, καθὰ μεμάθηκα, διατηρεῖσθε. Εὐλογημένοι ὑμεῖς ἐν Κυρίῳ· μακάριον τὸ σύνταγμα ὑμῶν· αἰνετὸν τὸ πολίτευμα ὑμῶν. πᾶσαι νύμφαι Χριστοῦ· ἐκάστη παρθένος, ἁσματικῶς εἰπεῖν, κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη, ῥόδον εὐοσμίας θεοῦ, κρῖνον ἀχραντίας. ὦ καλοῦ παραδείσου· ὦ λειμῶνος θεοτερποῦς. Χριστὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὃς ἐστὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸς πείραν καὶ δοκιμὴν ἀρετῆς ἔστι καὶ τὸ φυτὸν τὸ ἀπειρημένον, ὅπερ ὠραῖον εἰς κατανόησιν, οὐ μὴν ὅπερ φαίνοιτό ἐστίν, ἀλλὰ πικρὸν καὶ θανάσιμον τῇ μεταλήψει (καὶ τί τοῦτο ἀλλ' ἠδονή, ὑφ' ἧς ἐάλω Εὐα ἢ προμήτωρ;), ὑπομνήσκομεν καὶ παραινοῦμεν μήποτε ἄψασθαι ὑμᾶς τοῦ θανασίμου καρποῦ, ἀλλὰ μεταλαμβάνειν τῆς ἐντολῆς τοῦ πανωραίου καὶ ἀληθινοῦ ὡς ἀληθῶς καρποῦ, ὑπακοῆ καὶ ταπεινοφροσύνη κεχημένας, ἀγάπη τῇ εἰς ἀλλήλας καὶ ἀφθονία, ἀκτημοσύνη καὶ εἰρηνοποιΐα. οὕτω γὰρ βιοῦσαι δοξάσοιτε τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι, καθὰ βοᾷ ὁ ἱερὸς ἀπόστολος· οὕτω καὶ μᾶλλον πληθυνθήσεσθε· οὕτω κἀνταῦθα ὀνομασθήσεσθε ὀνόματι ὀσιότητος καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι συνδοξασθήσεσθε· εἶπερ γὰρ συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα, γέγραπται. καὶ τί λοιπὸν ὠραιότερον ὑμῶν; τί δὲ σεβασμιώτερον θυγατέρας θεοῦ καλεῖσθαι, ἀναθήματα ἱερά, ναοὶ παρθενίας; Ἐπεὶ οὖν ταῦτα, χαίρετε, ἀδελφαί, ἐν Κυρίῳ, χαίρετε, μισοῦσαι τὴν χαρὰν τοῦ κόσμου, μισοῦσαι τὸ πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα ἰδίους προσπαθές, μισοῦσαι τὸ κληρὸν ἔχειν ἐπὶ γῆς, μισοῦσαι τὰ κατὰ κόσμον ἔραστὰ ἅπαντα. ἐπεὶπερ ὑμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς, καὶ κληρουχία ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ νυμφίος αὐτὸς Χριστός, ὁ κεκληκὼς ὑμᾶς ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθεῖν καὶ εἰσάξων διὰ τελειώσεως εἰς τὸν ἐπουράνιον νυμφῶνα μετὰ τῶν φρονίμων παρθένων. Ταῦτα δὴ ἐπ' ὀλίγον, ὡς ἂν γνῶτε ὅτι ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ ὡς ἀδελφὰς ὑμᾶς λελογίσμεθα καὶ ἐπευχόμεθα τὰ κρείττονα. 66 {Μαρία παρθενευούση}1 Ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δις ἀποστολὰς ἐφθάσαμεν παρὰ τῆς τιμιότητός σου δέξασθαι, ἀναγκαῖον ἐκρίναμεν μὴ μόνον ψιλῇ προσήσει, ἀλλὰ καὶ διὰ γράμματος προσαγορευῆσαι τὴν σεμνοπρέπειάν σου· καὶ οὐ τοσοῦτον διὰ τὰς ἀποστολὰς, ὅσον διὰ τὴν σεμνότητά σου· μανθάνομεν γὰρ ὅτι τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον εἰλαμένη δουλεύειν τῷ Κυρίῳ κατεδέξω ἐν ὀσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. τί γὰρ κρεῖττον παρθενίας, ἢς ἢ μέριμνα πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, πῶς ἐπιτεύξεται τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, πῶς δυνηθεῖ διαδράσαι τὰς πολυπλόκους μεθοδείας τοῦ διαβόλου; ἢ δὲ ὑπὸ γάμον τελοῦσα τούναντιον, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρὶ, πῶς τὰ τοῦ κόσμου εὖ διαθεῖ, ἢ περικλυζομένη τοῖς ἀλμυροῖς κύμασι τοῦ βίου ἐν τῷ φροντίζειν περὶ τέκνων τε καὶ δούλων καὶ δουλίδων καὶ πρό γε τούτων τὰ περὶ ἀρέσκειαν τοῦ ἀνδρός, οὐπω δυναμένη ὑπερανεστάναι τῶν στροφῶν τοῦ κόσμου καὶ τῷ τῆς διανοίας περῶ κουφίζεσθαι πρὸς Κύριον. Σὺ οὖν, ὦ καλλίστη γυναικῶν, μακαρία ὡς ἀληθῶς καὶ τρισμακαρία, ὅτι τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξω μετὰ Μαρίαν ἐκείνην τὴν αἰδίμιον, οἶονεὶ παρακαθεζομένη παρὰ τοὺς πόδας Ἰησοῦ καὶ ἀκούουσα δι' ἀπραγμονεστέρου βίου τὸν λόγον αὐτοῦ. ἠγίασας ἑαυτὴν ὡς κειμήλιον θεῷ ἀναθεμένη τὴν ζωὴν σου. ἐξευγένισας, τὸ αἶμά σου

ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, καλὸν ὑπόδειγμα ἑαυτὴν προθεμένη. τί γὰρ καὶ κερδήσουσιν αἱ ὑπὸ ζυγόν, εἰ μὴ τι ἄρα ἐκζητήσοιεν καὶ ψηλαφήσοιεν καὶ αὐταὶ τὸν θεὸν καθ' ὅσον οἶόν τε; οὐχὶ πᾶσαι συζυγαὶ ἀποζεύγνυνται διὰ θανάτου; οὐχ ὡς ὄναρ τὰ ὠραῖα τοῦ

τῆδε βίου ἀπέρχονται; ὅσα δὲ περὶ τὸν γάμον ἐλεεινά. οἱ μὲν ἄπαιδες, οἱ δὲ κακόπαιδες, πενία καὶ πλοῦτοι, αἱ μὲν πιέζουσαι καὶ οἶονεὶ ἀποτηγανίζουσαι, οἱ δὲ μεταρριπτούμενοι ὡς ἐν κύβοις ἐκ τῶνδε εἰς τόνδε. παστάδες ἐγειρόμεναι, ἀλλὰ καὶ μετὰ θρήνους καταλυόμεναι, θρήνοι καὶ κοπετοί, ἀλλεπάλληλοι συμφοραί, ὧν πλήρης ὁ βίος καὶ τὰ παραδείγματα πρὸ ὀφθαλμῶν. Σὺ δὲ τούτων πάντων ἀπέφυγες, καλλιπάρθενε, κατοικοῦσα μονοτρόπως ἐν οἴκῳ, φυλαττομένη ὡς ῥόδον εὐωδίας Κυρίῳ τῇ παρθενίᾳ, ἔχουσα μὲν οὖν γε πάντως καὶ θλιπτικὰ ἔκ τε ὀρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν· ἐπειδὴ ὅπου ἀνάθημα Κυρίῳ, ἐκεῖ ὁ ληστής ἐφεδρεύει κλέψαι καὶ συλῆσαι τὸ ἱερόν. ἀλλὰ θάρσει ἐν Κυρίῳ, ἐν ᾧ πέποιθας, ἐν ᾧ στέργεις τοὺς κόπους, ὅτι αὐτὸς φύλαξ τῆς ζωῆς σου, ἐπίκουρος καὶ βοηθὸς ἐν ταῖς θλίψεσιν· ὃς καὶ τελειῶν σου τὸν δρόμον ἀξίαν σε ποιήσει τῆς οὐρανίου βασιλείας αὐτοῦ. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν προσπεφώνηται, ἴν' εἰδείης ὅτι, ἡ τοῦ Κυρίου δούλη, καὶ ἡμᾶς τοὺς σπεύδοντας δουλεύειν τῷ Κυρίῳ ἔχεις κατὰ πνεῦμα ἀδελφούς σου ὡσπερ καὶ ὁμοδούλους κατὰ φύσιν, ὑπερευχομένους σου τῆς τιμιότητος. 67 {1Τῆ ἀδελφότητι Κιζάρων}1 Ἡ ἀγγελία τῆς κοιμήσεως τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν καὶ ὑμῶν πατρός, ἡγαπημένοι ἀδελφοί, ἐθρόησεν ἡμῶν τὴν ψυχὴν, ὡς τὸ εἰκός, καὶ εἰς στεναγμὸν ἤγαγεν θλιπτικόν, οὐ διὰ τὸν κοιμηθέντα (μακάριος γὰρ ἐκεῖνος μακαρίῳ βίῳ τελειωθείς, ἐπειδὴ καὶ μονάζων δόκιμος καὶ ἕως γήρους ἐξησκηκῶς ἄριστα καί, τὸ κεφάλαιον, πεφυλαγμένη καὶ ὀρθοδόξῳ πίστει μετὰ διωγμῶν καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ταλαιπωριῶν ἐξεληλυθὼς τῶν ἐνθένδε καὶ οἶονεὶ ἐστεφανωμένος τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ ὁμολογίας δικαιοσύνης), ἀλλὰ δι' ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ ὑμᾶς αὐτούς, τοὺς καὶ ἐναφεθέντας ὡς ποιμνιον ἠπορημένον τῇ τοῦ καλοῦ ποιμένος μεταστάσει. καὶ γὰρ ἔλκει πρὸς οἶκτον καὶ συντριμμὸν καρδίας ἡ τοῦ προεστῶτος μνήμη, ἀναθεωρουμένη κατὰ τόπον καὶ τρόπον τῆς ἐν Κυρίῳ ἀφηγήσεως· πῶς ὄν μὲν παρεκάλει συμπίπτοντα, ὄν δὲ ἐπέπληττεν θρασυνόμενον, ἕτερον προσεκαλεῖτο ἀφηνιάζοντα καὶ ἄλλον διύπνιζεν νωθρευόμενον, πραότητι καὶ ἐπιεικείᾳ διέπων κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος δεσπότου, μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ ἀπλῶς ἐν πᾶσιν οἷς διέπρεπεν ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ἐωθινὸς ἀστήρ. ἄλλως τε καὶ τῷ πολυχρονίῳ ἔθει βαρύνειν εἴωθεν τὴν ψυχὴν σφόδρα ὁ τοῦ πατρός χωρισμός. Ἀλλὰ τί ποιήσωμεν, ἀδελφοί, πρὸς νόμον θεοῦ οὕτω κελεύοντα, γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση; μᾶλλον δὲ ἐκδημία πρὸς Κύριον ἢ διάζευξις. ἐπετρέπη τὴν μετάστασιν καὶ ἐξῆλθεν τοῦ σώματος. ἐχωρίσθη ἀφ' ὑμῶν καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καλὸν ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον τῆς ἀρετῆς ὁμοίωσιν ἐγκαταλελοιπῶς ὑμῖν. τί οὖν λοιπὸν ἐστὶ τὸ ζητούμενον; εἰς ἑαυτοὺς ὑμᾶς γενέσθαι καὶ παρακαλέσαι ἀλλήλους ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. καὶ καθὼς ὑμῖν εἶασεν τὸν κύριον Ἄντωνιον καθηγούμενον, τῷ αὐτῷ κανόνι καὶ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσιν τῆς εὐσεβείας ἀπάρξασθαι ὑμᾶς πολιτεύεσθαι, φρουροῦντας τὴν πίστιν καὶ ὑπὲρ αὐτῆς κακοπαθεῖν, εἰ δέοι, μέχρι θανάτου κατὰ τὸν παρόντα διωγμὸν καὶ μηδαμῶς προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν, τὴν τε ἀγάπην πρὸς ἀλλήλους καὶ τὴν πρὸς τὸν καθηγούμενον ὑπακοὴν παντὶ σθένει ἀσπάσασθαι. τοῦτο γὰρ πρὸς τὴν ὑμῶν σωτηρίαν, τοῦτο καύχημα καὶ τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, τοῦτο καὶ ἡμῖν τοῖς φίλοις καὶ ἀδελφοῖς ὑμῶν ἐρασιμώτατον. οὕτω γὰρ περιπατοῦντες κάλλιστα ἔξετε ἡμᾶς συνεπομένους ὑμῖν, ὅσον οἶόν τε, εἰς τὰ πρὸς Κύριον, ἀδελφοί τιμιώτατοι. 68 {1Ἐφραὶμ καὶ Ἀγάθωνι καὶ τοῖς λοιποῖς τέκνοις}1 Ὅτι ἐκοιμήθη ὁ μακάριος Λαυρέντιος, ἐκείνῳ μὲν ἀνάπαυσις ὁ θάνατος· ἀνδρὶ γὰρ ἀγαθῷ πῶς οὐχὶ τοῦτο ἀπαντήσεται, ἀπὸ κόπων ἀσκητικῶν μεταβάντι τοῦ βίου, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τοῦ κατὰ δικαιοσύνην διωγμοῦ ἐνδημήσαντι πρὸς Κύριον, οὗ τῶν ἀρετῶν μάρτυρες πολλοί; ὑμῖν δὲ συνέβη, ἀδελφοί τιμιώτατοι, ἐπεὶ καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς, τὸ

λυπηρόν, ἀπολέσασι δόκιμον μοναστήν, τίμιον ἀδελφόν, εἰς κεφαλὴν καθιστάμενον τῆς κατὰ ψυχὴν ὁδηγίας. ἀλλ' ὅμως τὸ λυπηρόν εἰς χαρὰν ἀμφοτέροις περιετρέπη, διότι ἐκλεκτὸς θεοῦ ὁ ἀρπασθεὶς ἀφ' ὑμῶν κελεύσει θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. διὸ κἀγὼ ὁ ταπεινὸς χαίρω καὶ συγχαίρω ὑμῖν, ὅτι παρεπέμψαμεν πρὸς τὸν Κύριον τηλικούτον σκεῦος. ἐκλογῆς γὰρ σκεῦος ὁ ἀληθῶς Λαυρέντιος, πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἀψευδοῦς ἀποταγῆς καὶ ὑποταγῆς, δεύτερον διὰ τῆς φιλαρέτου σπουδῆς τε καὶ προκοπῆς· ἐξ ὧν καὶ ἱερωσύνης ἠξίωται καὶ πολλῶν ἀδελφῶν ἐπιστασίας ἀνεδέξατο ἀξίωμα, φιλητῶς ποιμαίνειν χρήσιμος τῇ ποιμνῇ, ζῶν θεῷ καὶ τῷ καθηγουμένῳ ὡς ἀληθῶς, ἀλλ' οὐ κόσμῳ καὶ τοῖς κατὰ κόσμον πράγμασιν. οὗ καὶ ἔξορία διὰ Κύριον καὶ διωγμοί, καὶ πρότερον καὶ ὕστερον, οὗ καὶ οἱ πόδες ὠραῖοι, γραφικῶς εἰπεῖν, ὧδέ τε κάκεῖ περιόντος καὶ εὐαγγελιζομένου τοῖς ἀδελφοῖς τὰ σωτήρια ἐπαγγέλματα. μύρον ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ἰδρώς, δρόσος ἱερὸς ὁ ἐναγώνιος αὐτοῦ δρόμος τῆς ἀρετῆς. ὅς προσληφθεὶς ἐν αὐτῷ τῷ παρόντι διωγμῷ, τί ἄλλο ἢ τὸν ὑπὸ Κυρίου μακαρισμὸν ἀνεδήσατο; καὶ νῦν ἐκεῖνος μὲν ἐστὶν ἐν οὐρανῷ, συμπολεύων τοῖς ὁμοταγέσιν, ἡμεῖς δὲ ἔτι ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἰστάμενοι καὶ ἐπὶ φόβον τροπῆς κείμενοι· οὐ γὰρ ἐστὶ μακαρισμὸς τέλειος ἀνθρώπου ἕως ἀποβιώσεως διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως. Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, γρηγορεῖν καὶ νήφειν, ἀνδρίζεσθαι καὶ κραταιοῦσθαι ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγῶνι τοῦ τε νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ διωγμοῦ· δεδίδωκεται γὰρ ἀεὶ ὁ κατὰ θεὸν ζῶν ὑπὸ τοῦ ἀοράτου διώκτου εἰς κατάληψιν ἀμαρτίας. ὃν φύγωμεν, γενναῖοι στρατιῶται Χριστοῦ. πῶς δὲ ἔστι φυγεῖν; τῷ ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ γενέσθαι διὰ τῆς εἰς ἅπαν εὐαρεστήσεως αὐτοῦ. ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν μὴ ἰδιοβούλως, ἀλλὰ κοινοβιακῶς ζήσητε, δηλονότι ἔχοντες τὸν ἀδελφὸν Ἐφραὶμ προκαθηγούμενον, καθὼς κάκεῖνος εἶασεν καὶ ἡμεῖς συνευδοκοῦμεν καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος ἀπαιτοίη. ἔστωσαν πάντα κοινά, τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν ἐξοριζέσθω, ἡ ἀγάπη χαρακτηριζέτω, ἡ ὑπακοή φυλαττέτω· καί, εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, φησὶν, ἐὰν ποιήτε αὐτά. 69 {1Προκοπίῳ μονάζοντι}1 Ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου, ὅποτε τὸν διάκονον τοῦ γράμματος ἐμὸν τε καὶ σὸν εὔρον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρορμήσαντά με εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὡς καὶ τῆς εὐσεβείας σου οὕτως ἐπιζητούσης καὶ φιλούσης. ἀλλὰ χαῖρε, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, χαῖρε, φίλων ἄριστε καὶ μάλα τῶν ἀρχαίων, χαῖρε, ὁ εὐλαβεῖα περιβόητος καὶ ἐν γνώσει ἐξακουτιζόμενος. ποῦ ποτε ἀπολέλοιπας ἡμᾶς, τοσούτοις χρόνοις ὑποκρύψας σου τὸ τίμιον πρόσωπον; τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς κατὰ τὴν ἐστίαν περιορίσεώς σου, μήπω προϊόντος καὶ ἐμφανιζομένου δημοσίᾳ; καὶ τρίτον, ἵνα παρρησιαστικώτερον φήσω, μᾶλλον μὲν οὖν ἀγαπητικώτερον (ἀγάπης γὰρ ἴδιον τὸ μὴ ὑποστέλλεσθαι ἐν ταῖς ὠφελίμοις πρὸς τὸν ἀγαπώμενον ὑπομνήσεσιν), τίς ἡ ἐργασία σου αὕτη, πεφευγὸς κόσμον διὰ τῆς μοναχικῆς τελειώσεως καὶ οἴκαδε ἄλιν ἀναστρέψαντος, λυθέντος δεσμῶν προσπαθείας (τοῦτο γὰρ ἡ ἀποταγή) καὶ αὐθις δεθέντος τῇ συνοικίῃ τῆς κυρίας τῆς ὁμοζύγου καὶ τῶν θεοφυλάκτων τέκνων; καί, ὃ ἔτι ξενικώτερον, ἀποκαρθέντος τῷ τῆς ἐνιαίας ζωῆς ἰδιώματι καὶ τελειωθέντος τῷ θείῳ μυσταγωγίματι, καὶ αὐθις κερηκομῶντος ἐρημικοειδεῖ πολιτεύματι; ἕκαστος, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἐν τῇ κλήσει ἢ ἐκλήθη μενέτω· καὶ ἄλιν ἐτέρωθι, ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ· καὶ ἀλλαχοῦ ἄλιν αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. καὶ ἕκαστος ἐκ τοῦ ἰδίου σχήματος γνώριμον ἑαυτὸν καθίστησιν, στρατιώτης ἐκ τοῦ φορεῖν μάχαιραν, ἄστικός ἀπὸ τοῦ φορεῖν περιβόλαιον. καὶ ἀπλῶς ἕκαστος σχεδὸν τῶν ἐν ἀρχαῖς ἢ τέχναις ἢ μεθόδοις τὰ προσήκοντα αὐτῷ σκευὴ ἐπιφέρεται· οὔτε γὰρ ἰατρὸς ποιμαντικὴν ράβδον ἔλοιτο βαστάζειν οὔτε ποιμὴν ἰατρικὸν ὄργανον ἐπὶ χεῖρα ἔχοι. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, πολλῶν γε μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν καὶ μεγίστων

οὐκ ὀφείλει τις παρὰ τὰ οἰκεῖα τῆς καταστάσεως οὔτε ζῆν οὔτε μετασηματίζεσθαι, ἵνα μὴ τὸ ἐπηρτημένον παρὰ τοῦ Κυρίου κρίμα ὡς τὸν κόσμον σκανδαλίζων ἀποίση. οὐ φύγοιμεν, ὧ τριπόθητε, καὶ μάλιστα ἡμεῖς οἱ καὶ γνώσει καὶ βαθμῶ τῶν πολλῶν διαφέροντες· ἐπειδὴ κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσιν, ὁ δὲ ἐλάχιστος σύγγνωστος, καθὰ γέγραπται. καὶ πάλιν ὁ Κύριος· ὧ παρέθετο πολὺ, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν. Μὴ οὖν, παρακαλῶ, ἡμεῖς οἱ ὀφείλοντες φῶς εἶναι τῶν ἐν σκότει τούναντιον ὤμεν, μηδὲ οἱ ἀλίζειν εὐαγγελικῶς τεταγμένοι μωρανθείημεν ἐξ ἀπροσεξίας. πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω, βοᾶ ὁ ἀπόστολος, πάντα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ μὴ πρὸς βλάβην. κἂν ἐπ' αὐτῶν τῶν συγκεχωρημένων ἡμῖν σκινδαλμὸς γίνοιτο, τοῦτο πάλιν βοᾶ ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ πᾶσα ἀπλῶς ἢ τε παλαιὰ καὶ νέα διαθήκη ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις καὶ τρόποις ἕκαστον διαμένειν ἐγκελεύεται. καὶ μὴ με νομίσης, δέσποτα, κατεπαρτικῶς σοι ἐνεχθῆναι, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀγαπητικῶς καὶ πεπονημένως, ἀναδεχόμενον τὰ σὰ ἐν ἐμοὶ κατὰ τὴν τῆς ἀγάπης ἀνάκρασιν καὶ ἐφιέμενον τὸ σωτήριον τῆς τιμίας σου ψυχῆς ὡς τὸ ἑαυτοῦ. εἰ δὲ τι ἔξω τοῦ εἰκότος ὁ λόγος ἔχει, ὁ παρὰ σοῦ λόγος διδαξάτω καὶ πεισάτω τὴν ἐμὴν ταπείνωσιν τὰ εἰκότα σε πράττειν ἐν τοῖς ἀπελεγχθεῖσιν ἐκτόπως ἔχειν. 70 {1Θεοδώρῳ διακόνῳ}1 Ἦκω τῇ ἐπιτροπῇ τῆς ἀγάπης σου ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει τῶν αἰρετικῶν προβλημάτων. καὶ εἰ μὲν εὖ ἀπαντήσοιμι, ἐπίθες τὴν σφραγίδα τῷ λόγῳ, εἰ δὲ μὴ γε, σαφηνίσεις αὐτὸς εὐκρινέστερον. ἐπεὶ δὲ οὐχ οἶόν τέ ἐστὶν εὖ μάλα διαλύσαι τὸ αἰρετικὸν φρόνημα, εἰ μὴ αὐτὴ ἢ πρότασις ὑποδείκνυτο, πρῶτον κείσθω αὕτη, καὶ εἶθ' οὕτως ἢ ὀρθόδοξος λύσις. {1Πρόβλημα αἰρετικοῦ.}1 Μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην ὁμολογοῦντες ὅλον τι τὸν Χριστόν, ἡγουν μίαν ὁλότητα ἐκ μερῶν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος δῆλον ὅτι, λέγετε. πυνθανόμεθα οὖν, τί συναριθμεῖτε τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι, τὸ ὅλον ἢ τὸ μέρος; καὶ εἰ μὲν τὸ ὅλον, οὐκ ἔσται ὁμοούσιος ἢ Ἁγία Τριάς· εἰ δὲ τὸ μέρος, ἢ τὴν θεότητα συναριθμοῦντες ἐκτὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος τὴν ἀνθρωπότητα προδήλως καταλιμπάνετε ἢ τὴν ἀνθρωπότητα συναριθμοῦντες ἀλώσεσθε τῆς Τριάδος ἐκτὸς τὴν θεότητα λέγοντες. {1Λύσις πρὸς τοῦτο.}1 Μίαν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκωμένην ὁμολογοῦντες οὐχ ἀπλῶς ὅλον τι τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἐκ δυοῖν ὁλοτήτων συνενηνεγμένων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, ὁμολογοῦμεν· καθ' ἃς ὁλότητας, τὰς ὡς μέρη πρὸς τὴν σύνθεσιν εἰλημμένας, ὅλος ἐστὶν ὡς θεὸς τῷ πατρί τε καὶ πνεύματι φυσικῶς συνημμένος καὶ ὅλος ὡς ἄνθρωπος τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν οὐσιωδῶς συντεταγμένος, τῷ μοναδικῷ χαρακτήρι τὰ ἄκρα πρὸς ἑαυτὸν συνδέων καὶ τοὺς τῶν ἄκρων ὅρους ἀλωβήτους καὶ ἀσυγχύτους ἐν τῇ ἐνώσει διαφυλάττων. ἐφ' ᾧ ἢ Τριάς μένει Τριάς, ἀσυμφυές τι εἰς προσθήκην μὴ προσιεμένη, καὶ ἢ ἀνθρωπότης μένει ἀνθρωπότης, τῆς ἐνωθείσης αὐτῇ θεότητος μήπω διαιρουμένη. ὥστε σου ἀλογῶδες τὸ πρόβλημα, ἐκ τῆς τῶν Ἀκεφάλων συγχυτικῆς αἰρέσεως ἀποζευγνύμενον. {1Τοῦ αὐτοῦ αἰρετικοῦ ἕτερον πρόβλημα.}1 Οὗτος ὁ Χριστὸς ὁ παρ' ὑμῶν ὁμολογούμενος συναριθμεῖται τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ἢ οὐ; καὶ εἰ μὲν συναριθμεῖται τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι, πῶς ἔσται λοιπὸν ἢ Τριάς ὁμοούσιος; εἰ δὲ οὐ συναριθμεῖται, οὐδὲ θεὸς ἔσται, ἀλλὰ μόνον ψιλὸς ἄνθρωπος. οἷς τοίνυν ὑμεῖς τὴν ἀπορίαν ἐπιλύσοισθε λόγοις, τὴν περὶ ἐνὸς Χριστοῦ φυλάττοντες δόξαν ἀπήμαντον, οὗτοι καὶ ἡμῖν πρὸς ταύτην ἀρκέσουσιν. {1Λύσις πρὸς τοῦτο.}1 Οὗτος ὁ Χριστὸς ὁ παρ' ἡμῖν ὁμολογούμενος, οἷς λόγοις ἀληθότητος ἐξεκρούσατο τὴν προτέραν πρότασιν, τούτοις καὶ τὴν παροῦσαν συνεκκρούσειεν, ὡς ἰσορρόπως τὸ ἀσεβὲς ἔχουσαν. ὃν δὲ ὑμεῖς Χριστόν, ἡγουν μίαν ὁλότητα φυσικὴν ἐκ μερῶν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, πρεσβεύετε, οὔτε ὁμοούσιος ἂν εἴη τῷ πατρί, εἴπερ ὁ πατὴρ θεὸς μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄνθρωπος, οὔτε ὁμοούσιος τῇ μητρὶ, εἴπερ ἢ μήτηρ ἄνθρωπος μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ θεός. καὶ ὥρα

ὕμῃν ζητεῖν ἑτέρους Χριστοῦς, οἷς οὗτος ἂν εἴη ὁμοούσιος· ἐπεὶ μὴ οἶόν τε μονοπρόσωπον φύσιν γνωρίζεσθαι. εἰ δὲ οὐχ εὐρίσκοιτε, τοῖς ἰδίοις προβλήμασιν ἔαλωκότες, τῷ κενῷ ἀναπλασμῷ οὐ Χριστὸν εἶναι ὄλως δοξάζοιτε. τ71-380 {1ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΞΟΡΙΑΣ ΤΡΙΤΗΣ 71 Τῆ εἰκονομαχικῆ συνόδῳ ὡς ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἡγουμένων}1 Νόμοις θείοις καὶ κανονικοῖς θεσπίσμασιν ἐπόμενοι τοῦ μὴ δεῖν παρὰ τὴν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου γνώμην πράττειν τι ἢ λέγειν τῶν ὅσα εἰς ἐκκλησιαστικὴν φέρει εὐταξίαν, πολλοῦ γε εἰπεῖν εἰς δογματικὴν ἐξέλκει συζήτησιν, τούτου χάριν τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας ἀπαξ καὶ δις ἐκκαλεσάσης πρὸς τὰ τοιαῦτα τὴν καθ' ἡμᾶς εὐτέλειαν, οὐκ ἐτόλμησεν ἕξω τι τῶν νενομισμένων πράττουσα παραγενέσθαι ὡς ὑπὸ τὴν ἱερὰν χεῖρα Νικηφόρου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου πνεύματι θείῳ τελοῦσα. ἐπειδὴ δὲ τινες τῶν ὁμοταγῶν ἡμῖν ἡγουμένων, ἀπόπειράν τινα ποιούμενοι, κεκρίκασιν ἀφικέσθαι, εἷς τε λόγους ἔλθεῖν ἀντιθετικούς, τί ἄλλο ἢ ἐκεῖνα ἡμᾶς ἀκουτισθῆναι, ἃ ἐξίστησιν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν καρδίαν; φασὶ γὰρ τὴν πρόσκλησιν εἶναι ἐπὶ καταστροφῇ τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἀγίας συνόδου, τὸ δὴ λεγόμενον ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ προσκυνεῖσθαι τὴν σεπτὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀγίων. ὦ τίς ἐνηχηθεὶς ταῦτα οὐκ ἂν στενάζειεν πικρὸν ἐκ βάθους καρδίας, ὡς ἀνατρεπομένης ἤδη ἐν τούτοις τῆς σωτηρίου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, βοάτω μεθ' ἡμῶν ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας, καὶ ὅσα τούτοις ἐπιφερόμενα κατὰ συνέχειαν· μᾶλλον δέ, ἴν' οἰκειότερον φθεγξώμεθα, ἄκουε ἀνατολὴ καὶ δύσις, βορρᾶ τε καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν λήξις, ἐν οἷς νῦν τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ ἐφ' οἷς συνεδρεῦειν τετόλμηται. Ἡμεῖς μὲν οὖν οἱ ἐλάχιστοι, οἳ τε παραγενάμενοι καὶ μὴ παραγενάμενοι (ἀμφοτέροις γὰρ εἷς ὁ λόγος, ὡς συμψύχοις οὕσιν ἐν ἐνὶ θείῳ φρονήματι), τῇ ὑπ' οὐρανὸν ἐκκλησίᾳ σύμφωνον πίστιν ἄγοντες, ἡγουν ἀναστηλοῦν τε καὶ προσκυνεῖν τὴν θείαν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε παναγίας μητρὸς αὐτοῦ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἀγίων, οὐχ ὅτι παρὰ τῇ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἀγία συνόδῳ ἢ παρὰ τῇ πρὸ αὐτῆς δογματισάσῃ θειότατα τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν διαβεβαιούμεθα, ἀλλὰ γὰρ ἀπ' αὐτῆς τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ θεοῦ ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἐρηρισμένοι ὄντες ἀσφαλῶς βεβήκαμεν ἐπ' ἐκείνην τὴν ἔδραν, ἐφ' ἣ φησιν ὁ Χριστός, σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Τίς γὰρ καὶ λόγος ἐξευρεθεῖ τῷ ἀντηγορεῖν ἐλομένῳ τοσοῦτω κράτει τῆς ἀληθείας; εἰ γὰρ ὁμολογουμένως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἀνθρωπεῖα μορφῇ καὶ ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς ὥπται, ἀραρότως περιγράφεται τε καὶ εἰκονίζεται καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ μένει τῇ θείᾳ μορφῇ ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος, ἐπεὶ περ ἐστὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐκατέρων τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ἐστὶ, τὰ ἰδιώματα ἀλώβητα διασώζων. εἰ δὲ μὴ περιγράφοιτο, ἀπόλωλεν τοῦ εἶναι ἀνθρωπος, πολλοῦ γε εἰπεῖν μεσίτης, διὰ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ περιγραφτοῦ συναναιρουμένων πάντων τῶν ὁμοστοίχων ἰδιωμάτων. εἰ γὰρ οὐ περιγραπτός, οὐδ' ἀπτός. εἰ δὲ ἀπτὸς ὁμοῦ καὶ ψηλαφητὸς (οἷς ἀντερεῖν ἠλιθιῶδες· σώματος γὰρ ταῦτα, τοῦ ἀφῆ τε καὶ χροιά ὑπο πίπτοντος), πῶς οὐχὶ καὶ περιγραπτός, ἐξ οὗ καὶ παθητός; εἰ δὲ περιγραπτός καὶ παθητός, πάντως καὶ προσκυνητὸς δηλαδὴ καὶ καθ' ἣν περιγράφεται εἶδεαν, ὡς μὴ σχιζομένης τῆς δόξης τοῦ πρωτοτύπου ἐν τῷ παραγῶγῳ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον· ἡ γὰρ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, δῆλον ὅτι οὐτινοσοῦν, εἴτε φυσικῆς εἴτε τεχνητῆς. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸ αὐτὸ θεώρημα νοητέον· τῇ γὰρ προσκυνήσει τοῦ τύπου συμπροσκυνεῖται τὸ ζωοποιὸν ξύλον, ὡς καὶ ἔμπαλιν τῇ ἀναιρέσει συναναιρεῖσθαι ἔστιν ἐξ ἀναγκαίου. ἢ οὐχὶ ἡ ὁμολογία τοῦ τύπου

ὁμολογία ἐστὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ὡσπερ οὖν καὶ ἡ ἄρνησις καθ' ὁμοίωσιν ἀντιστροφῆς; τὸ ἀνάλογον οὖν ληπτέον ἐπὶ τε τῆς εἰκόνας Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ παντὶ τῷ συνιόντι. καὶ οὕτω καιρὸς δογματικῆς ἐξαπλώσεως, πειθούσης καὶ τὸν ἄγαν ἀμυδρόνουν ἀνανεύειν εὐπετῶς πρὸς τὰς αὐγὰς τῆς ἀληθείας. Αὕτη ἡ εὐαγγελικὴ ἡμῶν πίστις τῶν ἀμαρτωλῶν, αὕτη ἡ ἀποστολικὴ ἡμῶν ὁμολογία τῶν εὐτελῶν, εἰ δ' οὖν, ἡ πατροπαράδοτος ἡμῶν θρησκεία τῶν ἐλαχίστων. παρὰ ταύτην οὐχ ὅτι ὁ τίσδε καὶ τίσδε τῶν νῦν ἢ τῶν πάλαι, ἀλλ' οὐδ' εἰ Πέτρος καὶ Παῦλος (εἴπωμεν γὰρ τὰ ἀνένδεκτα ὡς ἐνδεχόμενα) οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῶν ἦκη τῶν οὐρανῶν δογματίζων καὶ εὐαγγελιζόμενος, δυνάμεθα αὐτὸν κοινωνὸν προσήκασθαι, ὡς μὴ στοιχοῦντα τῇ ὑγιαίνουσῃ τῆς πίστεως διδασκαλίᾳ. καὶ πρὸς ταῦτα, ὅτι ἂν δοκῇ τῇ ἐξουσίᾳ ὑμῶν, ἐτοιμῇ ἢ ταπεινώσει ἡμῶν μέχρι θανάτου ὑποστῆναι ἢ ἐξάρνους ἡμᾶς γενέσθαι τῆς τοιαύτης ἡμῶν εἰλικρινοῦς ὁμολογίας. 72 {1'Ιωσήφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ}1 Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς σῆς ἀγιωσύνης, ἐν οἷς μαθὼν τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα διάλεξιν αὐτῆς καὶ τέλος εἶπεῖν τὴν εὐλογημένην αὐτῆς ἐξορίαν ἐστέναξα μὲν ὁ ταπεινὸς (πῶς γὰρ οὐ;), ἐδόξασα δὲ τὸν θεόν, τὸν δοξάσαντα αὐτὴν ἐν τούτῳ. χαίρω οὖν καὶ συχαίρω σου, ἀδελφεῖ ἡγαπημένε, τῇ εὐδοκίμῃσει καὶ ἐγκαλλωπίζομαί σου ταῖς εὐπραγίαις εἴτ' οὖν ἐξορίαις, ὅσον οἱ βασιλεύοντες τοῖς διαδήμασι. καὶ τίς ἂν μοι ἔδωκεν ἰδεῖν σου τὸ ποθούμενον πρόσωπον; περιεπτυξάμην γὰρ ἂν ἀπλήστως, τρίς ἄρτι ἐξοριζόμενον καὶ φυλακιζόμενον ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ. ἡδικεῖτο ὄντως ἡ ἀρετὴ σου καὶ οἶονεῖ ὑπὸ μόδιον ἦν ἐν τῷ μοναστηρίῳ καθημένου σου· νῦν ἄνεισιν ἐπὶ τὴν λυχνίαν καὶ λάμπει πάση τῇ ἐκκλησίᾳ. οὕτως οἱ δοκοῦντες κατακρύπτειν ἐξέλαμψάν σου τὴν ἀρετὴν. καλὴ μὲν καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀγιωτάτων ἐπισκόπων ἐξορία καὶ οὐκ ἀποδέουσα ἐγκωμίων, οὕτω δὲ τῆς σῆς ἰσοστάσιος· διατί; ὅτι μονοστέλεχος τίς ἐστίν, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν προϊοῦσα κατὰ τὴν σὴν τριστέλεχόν τε καὶ τρικόρυφον. διὰ τοῦτο αἰνετὸν τὸ ὄνομά σου, περιβλεπτον τὸ κατόρθωμά σου, αἰώνιον τὸ ἀγαλλίαμά σου. ἐξενώθημεν ἀλλήλων καὶ ἀπωκίσθημεν, ἀλλὰ ἀγαθὸς ὁ θεὸς ἐνώσει ἡμᾶς καὶ συνοικίσει ἀιδίως· τάχα δὲ κἀνταῦθα οὐκ ἀδυνατήσει αὐτῷ πάλιν κατ' ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν ἀλλήλους. Προεπέμψαμεν τοὺς ἀγίους πατέρας καὶ ἀδελφούς, καί γε τὸν καλὸν Καλόγηρον, οὗ ἐν ταῖς χερσὶ σου ἡ ἐναπόψυξις, ὡσπερ ἐκ προστάγματος θεοῦ καὶ οὐκ ἐκ βασιλέως φθαρτοῦ μεταστάντος Θεσσαλονίκης καὶ ἐξεληθόντος ἐν τῷ Σακκουδίῳ. ἐναπελείφθημεν δυοῖν, λάλημα οὐκ οἶδ' ὅποιον τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' οὖν τοῖς εὐσεβέσιν ἀγαθόν, κἀν ἀγέραςτός εἰμι ταῖς ἀμαρτίαις ἐγώ. σὺ δέ, ὦ μακαριώτατε, προβαίνεις ἀεὶ τῷ καλῷ, εὐχόμενός μοι ἀενάως τὴν σωτηρίαν· ὅτι δὲ κἀγὼ μνημονεύω σου—καὶ τί γὰρ ἂν ἄλλο μετὰ θεὸν ἢ τὸ σὲ ἀναπνέειν; διέσπασαν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς σου τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον (προσθήκη πόνου, ἀλλὰ καὶ στεφάνων), ὡσαύτως καὶ τὸν Νεκτάριον· ἀλλ' εἰ μὲν ἄκοντα, οὐ πολὺ τὸ λυπηρόν, εἰ δὲ ἐκ συνθήματος, φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας· πλὴν ὅποτέρως ἦρθη δεῖξειεν ὁ καιρὸς. ἐμονώθης σχεδόν, ἔχων τὸν καλὸν μου Ἄνθον καὶ Ἐπιφάνιον. χαριτώσειεν αὐτοὺς ὁ Κύριος ἐπὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ὁσιότητός σου, οὓς καὶ προσαγορεύω πλεῖστα καὶ εὐχομαι φανῆναι μέχρι θανάτου συνεπομένους σοι. τί τᾶλλα; θεὸς ἐπίδοι τὴν ἑαυτοῦ κληρονομίαν καὶ βραβεύσειεν εἰρήνην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ. Ἀσπάζονται σε δουλοπρεπῶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. 73 {1Τῷ αὐτῷ}1 Δις ἄρτι ἐπιστέλλω μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἄφιξιν τῆς ἀγιωσύνης σου. ἐγὼ δὲ καθ' ἑκάστην ἐβουλόμην τοῦτο ποιεῖν, εἰ οἶόν τε ἦν· ὅμως χάριν τῷ θεῷ ἀναθετέον, ὅτι ἐν τοσοῦτῳ διαστήματι ἔδωκεν ὁ ἀγαθὸς ἐντὸς ὀλίγου χρόνου τῇ τοῦ γράμματος μεσιτεῖᾳ ὁμιλῆσαι ἡμᾶς ἀλλήλοις, ἡγαπημένε. Ἡ μὲν οὖν τῆς ποντοπορίας μέριμνα κατέληξεν ἡμῖν· πιστεύομεν γὰρ τῷ θεῷ ἀποσεσῶσθαί σε ἀκινδύνως μέχρις οὗ περιωρίσθης τόπου

ὑπὲρ ἀληθείας, ὁ τῆς ὀρθοδοξίας στῦλος καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἐδραῖωμα. ὁποῖος δὲ ὁ χῶρος καὶ ἡ ὑποδεξαμένη σε ἐστία, οἱ τε κτήτορες, ἐνστρέφεται ἡμῶν ἐν τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ ποικίλαις μορφαῖς διαζωγραφούμενα, μήπως δύσχρηστα· ὅλως ὁποῖά ποτ' ἂν εἶεν, οἶδ' ὅτι ἐνέγκοι ἡ θεοφιλία σου, ἐνειθισμένη ταλαιπωρεῖσθαι ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις. Περὶ γὰρ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν οὐδὲν τι καινότερον τῶν προεγνωσμένων σοι ἢ ὅτι λόγος ἐρρῆ μεθορίζεσθαι ἡμᾶς ἀλλαχοῦ πάλιν. τοῦ Κυρίου δὲ ἡ γῆ πάντως, ἐφ' ἣν ἂν παραρριφῶμεν, εἴπερ μὴ διαλείποις προσεύχεσθαι ἐν ἀγαθοῖς ἡμᾶς ἀναστρέφεσθαι διανοία καὶ καρδία καὶ ψυχῇ· ὁμολογοῦμεν γὰρ μυρίοις σφάλμασιν ὑποκεῖσθαι. τὰ δὲ τῆς αἰρέσεως αὔξει καθ' ἑκάστην κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ οἶονεὶ παφλάζει τῇ πυρᾷ τῶν βασάνων καὶ ἐξοριῶν, ἐνισταμένων χάριτι Χριστοῦ πλείστων ὅτι μάλιστα ἡγουμένων, ἐῷ λέγειν ὑποτακτικῶν. καὶ γε ὁ ποτὲ διώκτης Χριστοῦ νῦν ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχων, Ἰωσήφ ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος. ἴδε οὖν θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἀδελφέ, πῶς σῶζειν ἐθέλει πάντας. ἀλλὰ ἄθρει πάλιν τὸν δόλιον ἐχθρόν· ἦρεν τὸν οὐδέποτε πιστόν, ἀλλὰ πολλαχῶς προδότην, Νεκτάριον τὸν ποτὲ ἡμέτερον, νῦν δὲ μετὰ τῶν ἀσεβῶν. καὶ τό γε σχετλιώτερον, ὅτι εἷς ἐστὶ τῶν τὰ τῆς ἀσεβείας χειρόγραφα ἀπαιτούντων παρὰ τῶν καθηγουμένων τῆς ἕξω χώρας. μὴ οὖν θαυμάσης, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, μηδὲ λυπήσῃ σε πολὺ, ἐπεὶ οὐδὲ ἄλυπον πάντως τὸ ἐκ τοῦ κόλπου ἡμῶν ἐξελεῖν τὸν ἄνομον· ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀποστόλων Ἰούδας. εὐροῖεν δὲ ἔλεος οἱ συναποθνήσκοντές σοι πιστοὶ ἀδελφοὶ ἡμῶν, οὓς καὶ προσαγορεύω πλείστα, ἐξαιρέτως τὸν καλόν μου Ἄνθον, εἰ σύνεστι, καὶ τὸν φερώνυμον Ἀθανάσιόν μου. Οἱ σὺν ἐμοὶ μετ' αἰδοῦς κατασπάζονται σου τὰ ἴχνη. 74 {1Εὐθυμῖω Σάρδησι}1 Ἐμακρύνθη σου ἡ ὁσιότης ὑπὸ ἐξουσίας διὰ τὴν ἀπάντων ἐξουσίαν ἀφ' ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀλλ' οὐ τῷ πνεύματι, ὃ μᾶλλον ἐνοῦσθαι φίλον θεῷ· ἐπεὶ πολλοὶ τῶν σωματικῶς ἠνωμένων οὐ σὺν ἀλλήλοις διὰ τὴν τοῦ πνεύματος στέρησιν. ὥστε οὐδ' ἂν εἰς αὐτὰ τὰ τέρματα τῆς οἰκουμένης φιλονεικήσοι διάραι ἡμᾶς ὁ κρατῶν, χωρίσειεν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ μάλιστα εὐδοκοῦντος θεοῦ γράμμασιν ὁρᾶν ἡμᾶς καὶ ὁμιλεῖν ἀλλήλοις. Οὗτος δὲ μοι ὁ πρῶτος λόγος, δεύτερος, ἡ ἐσχάτια εἰς ἣν περιωρίσθης, μέριμναν ἐμποιοῦσα τῆς διαφυλάξεώς σου διὰ τὴν ἐγγύθεν βαρβαρικὴν χώραν. πλὴν ἐν χειρὶ Κυρίου τὰ σά, ὅς σε περιέπων διαφυλάξειεν ἀπὸ παντὸς κακοῦ. τάχα δὲ βουλόμενος ὁ θεὸς διάττειν ὡσπερ τινὰς ἀστέρας τοὺς ἑαυτοῦ ἐκλεκτοὺς ἐν τῷ στερεώματι τῆς πίστεως ἄλλον ἀλλαχοῦ τῶν ὡς σὺ ἀνδρικῶν ἀνδρῶν διεπέμψατο, ὡς ἂν μὴ περὶ ἓνα χῶρον ἢ τῆς ὀρθοδοξίας λαμπηδῶν διαβαίνοι, πολλοὺς δὲ φωτίζοι τῶν ἀμυήτων. τοιγαροῦν ἀνάτειλον ὡς ὁ λαμπρὸς ἑωσφόρος τὰς ἡλιακάς σου διδασκαλίας καὶ δημιουργήσον ἡμέραν σωτηρίας τοῖς νυκτομαχοῦσιν, ἢ καὶ ἐπίρρωσον τοὺς ἐκ φωτολειψίας ἀσθενοῦντας. γένοιο Παύλῳ σύνδεσμος, εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ γὰρ Ἀθανασίῳ σύναθλος· ἐκ Δύσεως γὰρ αὐτῷ τὸ πολὺ κλέος. Οὕτως ἡμεῖς φιλοπαθοῦντες τῷ καλῷ πατρὶ υἱικῶς διαλεγόμεθα, τοὺς ἐν τῇ θεοφιλίᾳ σου ἱεροὺς σπινθήρας ἀνασκαλεύειν πειρώμενοι, ὡς ἂν πλέον ὁ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς πυρσὸς ἀναλάμψειεν. ἐπειδὴ, ὡς οἶσθα, νῦν χαλεπὴ καὶ σκότος βαθύ, πολὺ τῆς κατ' Αἴγυπτον ἐνάτης πληγῆς ὀλεθριώτερον, συμφέρουσα καὶ συγχέουσα καὶ ζοφοῦσα οὐ σώματα, ἀλλὰ ψυχὰς αὐτὰς τὸ ἐλεεινότερον. βρέμει ὁ κρατῶν, ἀπειλαί, πληγαί, φυλακαί, κακώσεις, δοκιμασίαι, ἐξεγχελήσεις, κολακεῖαι, ἐξορία, πᾶν ὀτιοῦν εἶδος φόβου καὶ ἀπάτης. διαλάμπουσι δὲ καὶ κεκραταῖωνται τίνες ἄλλοι ἢ οἱ καθ' ἡμᾶς Ναζιραῖοι, τὰ νεῦρα τῆς ἐκκλησίας, τὰ ἀκροθίνια τῆς ὁσιότητος, ὧν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος; σὺν πολλοῖς τοῖς ἀριθμουμένοις καὶ ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος τῶν Κεραμέα· οὕτω γὰρ κλητέον τὸν τὴν ἥτταν ἀναμαχησάμενον. καὶ εὐλογητὸς Κύριος ὁ πολλοὺς ἔχων μάρτυρας ἐν τῷ νῦν διωγμῷ εἰς στηριγμὸν τῆς πίστεως τῆς ἀμωμότητος. Μὴ οὖν παρασιωπησάτω σου

ἡ ἀγία ψυχὴ δεομένη ὑπὲρ τοῦ λωφῆσαι τὰ κακὰ ἐπιλάμψει θείας προμηθείας, ἀλλά γε καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ, ἵνα κατ' ἴχνος ὑμῶν τῶν ἀγίων πατέρων πορεύσωμαι. 75 {1'Ιγνατίω ἐπισκόπῳ Μιλήτου}1 Εὐρεμα καλὸν ἐθήρασα ἐπιτυχῶν γραμματηφόρου, δι' οὗ χαράττω σου τῇ ἀγιωσύνῃ τὴν ἐν χερσίν ἐπιστολήν, οὐδενὸς μὲν ἀξίαν λόγου ὡς ἄλλως, πλείστην δὲ ὅτι μάλιστα τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν ἔχουσιν· φιλοῦμεν γάρ σε, ὡ πατέρων ἄριστε, διαφερόντως οὐ μόνον ὡς ποιμένα θεομακάριστον καθ' ὅτι προκινδυνεύων ὠφθῆς τῆς πίστεως, ἐλόμενος πᾶσαν κακοπάθειαν, ἐξορίαν καὶ ἀφαίρεσιν πάντων, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁμόσχημος ἡμῖν ὑπάρχεις καὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς γνωρίμων τε καὶ φίλων, προσθείην δ' ἄν, καὶ διὰ τὴν εὐλάβειαν, ἦν ἐν ἐγκρατεῖα χαρακτηρίσαι ἑαυτῷ ἠγωνίσω. Χαίρομεν οὖν ὅτι τοιοῦτον καὶ τηλικούτον ἔχομεν πατέρα, μᾶλλον δὲ ἔχει ἡ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία στῦλον καὶ ἐδραῖωμα ἐν τούτῳ τῷ χαλεπῷ σεισμῷ τῆς ἀσεβείας· σεισμὸς γὰρ τῷ ὄντι, ἐν ᾧ ἀσεβεῖς μὲν καταπίπτουσιν ἀνερμάτιστοι ὄντες, εὐσεβεῖς δὲ οἱ μὲν σαλεύονται, οἱ δὲ οὐδ' ὅτιοῦν πάσχουσιν ἐκ τῆς ἄγαν στερροκαρδίας. διὰ τοῦτο ὅσον πολλοὶ οἱ στῦλοι καὶ τὰ νοητὰ ἐδραῖώματα, τοσοῦτον ὀχυρούμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ὑφειμενέστεροι. εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ ὑποδείξας σου τὴν ἀρετὴν ἐν τῷ παρόντι καιρῷ μάλα τηλαυγέστερον. δοκίμιον γὰρ ἐστὶν ἢ, ἵν' οἰκειότερον εἴπω, χωνευτήριον ἢ πεῖρα αὕτη, ὡς ἂν οἱ ἐκλεκτοὶ φανῶσι καὶ οἱ ἄλλως ἔχοντες διελεγχθῶσιν· οὐ γὰρ ἀνήκοος εἶ πάντως, θεοτίμητε, οἱοὶ καὶ ὅσοι τῶν ἐξ ἑκατέρου μέρους. διὸ καὶ λυπούμενοι στένομεν τῷ διασπασμῷ τῶν μελῶν καὶ πῶς οἱ τίμιοι καὶ ἀντιτιθέμενοι χρυσίῳ ὡς ἀγγεῖα ὀστράκινα ἐλογίσθησαν. Ἐκεῖνοι μὲν οὕτως. σὲ δὲ ἡ μεγάλη τοῦ θεοῦ χεὶρ περιφυλάξειεν τὸν ποθητὸν ἡμῶν πατέρα, ὑγιαίνοντα, διαλάμποντα τῇ διδασκαλίᾳ, διαβοούμενον τῇ παρρησίᾳ, προσευχόμενόν τε ὑπὲρ τε τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἀναξίων, ἵνα κατακολουθῶν ἕσομαι τοῖς ἴχνεσιν ὑμῶν ῥυόμενος ἐκ τοῦ πονηροῦ. 76 {1'Ιωάννη ἠγουμένῳ Χαλκίτου}1 Ἐβουλόμην διακόνῳ χρήσασθαι τοῦ παρόντος γραμματείου Σιλουανῷ τῷ πνευματικῷ ἡμῶν τέκνῳ, παρ' οὗ καὶ προσαγορίαν ἐδεξάμην ὑπὸ τῆς ἀγιωσύνης σου πεμφθεῖσάν μοι καθ' ὃν καιρὸν ἐστέλλετο τὴν διὰ Κύριον ἐξορίαν. ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἐξεγένετό μοι ἐν τῷ τέως, δι' ὧν εὖρον ἄρτι ἀποκρισιarίων ἀρμόζον ἠγησάμην προσφθέγγασθαι τὴν τιμιότητά σου. χαίρεις, ὡ καλὲ ἀδελφέ, μᾶλλον δέ μοι πατέρων ποθεινότετε, συνεξορίζη Χριστῷ, συμπάσχεις τῷ παθόντι ὑπὲρ σοῦ· εὔγε ὅτι ἦρες ἄρμα πνευματικόν, εὔγε ὅτι ἠγήσω πάντα σκύβαλα διὰ Χριστόν. καλὸν τὸ μοναστήριον ὃ συνεστήσω διὰ πολλῶν κόπων καὶ ἰδρώτων καὶ τῶν κύκλωθεν νήσων ὑπερλάμπον τῇ τε θέσει τοῦ τόπου καὶ οὐκ ὀλίγοις ἑτέροις γνωρίσμασιν. Ἄλλ' ὄρα ὅ τι τὸ ζωηρὸν χωρίον τοῦ παραδείσου σοι προεξένησεν· καὶ τάχα καὶ αὐτὸ οὐκ ἀδυνατήσῃ θεὸς ἀποδοῦναί σοι, εἴπερ βούλεται. ἐξέλαμψας ἐν τοῖς ὁμοταγέσιν ἡλίου τηλαυγέστερον· ἔργῳ τὸ μοναχὸς εἶναι ἐξεπλήρωσας, μονωθεὶς ἀπάντων, καὶ πνευματικῶν τέκνων καὶ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ πατρίδος καὶ εἰτινοσοῦν ἄλλου διὰ τὴν ἀλήθειαν. εἴπω τι καὶ παρρησιαστικώτερον (ἔχω γὰρ τὸ παρὰ σοῦ θαρρεῖν), ἐξεπλήρωσας τὰς ὑποσχέσεις, ἤττημαι τὴν καλὴν ἤτταν καὶ χαίρω νενικημένος μάλα, ἐμὸν ποιούμενος τὸν σὸν στέφανον· τοιαῦτα γὰρ τὰ κατὰ θεὸν φίλτρα. οἶδας ὃ λέγω, ἠνίκα ὠνειδίζον ἐγὼ πρὸς τὴν τότε σύμπτωσιν, εἰ καὶ οὐκ ἐνομίζετο, ἐζήτει δὲ ἡ σὴ εὐλάβεια τὰ τελεώτερα. Ἔχεις με, ὡ φιλότης. ἀλλ' ὡς εὐγνωμονῶν ἐγὼ ἐνταῦθα φαίνομι, οὕτω καὶ ἐκεῖσε, παρακαλῶ, συντίθεσο. τί τοῦτο; ὅτι καὶ τότε ὑπὲρ ἀληθείας ἢ φυλακῆς. καὶ οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῦτο λέγοιμι (ἄπαγε), ἀλλ' ἵνα σε θεὸς διὰ τῆς ὁμολογίας ἐκείνης κρατύνειεν κἀν ταύτῃ, ὡς ἂν ἀθλῆς νομίμως. ταῦτα ἐξ ὑπερβαλλούσης ἀγάπης εἶρη ταί μοι· ἐπεὶ πρὸς ἄλλον οὐκ ἂν ἐθάρρησα λέγειν, καίτοι γε εὐχομαι πάντας οὕτω φρονεῖν ἀπὸ κορυφῆς ἕως ποδῶν. ἄρτι γὰρ ἔξω

ὑπολήψεων καὶ σκαιότητος τὰ ἡμέτερα, κὰν ὡς ἄλλως ἐν ἀμαρτίαις ἐσμέν. Γνώρισον δὲ ἡμῖν, ὦ πάτερ, καὐτὸς ἐν οἷς εἶ καὶ ὅπως καθέζη, μὴ ἀθυμῶν μηδὲ ἀπελπίζων τὰ ἐλέη Κυρίου· εἰ γὰρ εἶποι "4σιώπα, πεφίμωσο"⁵, ἐκόπασεν ἡ θραῦσις. ἀλλὰ καὶ προσεύχου μοι ἀδιαλείπτως, παρακαλῶ, ἵνα ῥυσθῶ ἐκ τοῦ πονηροῦ. 77 {1Εἰρήνη πατρικία}1 Σοὶ πρέπει ὕμνος ἀληθῶς, οὐ παρ' ἐμοῦ μόνου τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ παρὰ πάσης τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ. τίνας χάριν; ὅτι ἐν τῷ παρόντι σεισμῷ τῆς ἀσεβείας, ὀπηνίκα ἱερεῖς πίπτουσιν, ἀρχιερεῖς ὄλλυνται, μονάζοντες συντρίβονται, ἄρχοντες καταρρήσσονται, ἀρχόμενοι καταλύονται, ἄνδρες ἐκλύονται, γυναῖκες δεδίασιν, μόνη ἐφάνης γυναικῶν ἀδιάπτωτος, ἀσάλευτος, ἀκράδαντος, ἄφοβος, ἀμάθαλκτος, ἀδιάρρηκτος. πόθεν τοῦτο; ὅτι ἐπὶ τὴν νοητὴν πέτραν τὴν σεαυτῆς ψυχικὴν οἰκίαν τεθεμελιωμένην ἔσχες, ἐκ προλαβουσῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ἀγαθοεργιῶν καὶ λίθων οἰονεὶ πνευματικῶν συσφιγχεθεῖσάν τε καὶ καλλιεργηθεῖσάν, ἐφ' οἷς ἔωλοι καὶ ἀνίσχυροι δυνάμει θεοῦ οἱ δαιμονικοὶ ἄνεμοι καὶ οἱ τῶν προσβολῶν νιφετοὶ ἐναπεδείχθησαν. Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, μεμακαρισμένη σὺ ἐν ἀρχούσαις, δεδοξασμένη σὺ ἐν ταῖς ὑποζυγίαις. ἤγειρας ὄντως κέρας σωτηρίας τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ἠΰφρανας ἀγγέλους, ἤσχυνας δαίμονας, ἐνίκησας κακοδόξους, ἔπληξας λαοπλάνους, ἐστερέωσας σαλευομένους, ἐτραυμάτισας λειποτακτοῦντας, ἐδρίμυξας φιλοσαρκοῦντας, ὠμολόγησας Χριστὸν διὰ τῆς ἱερᾶς εἰκόνας αὐτοῦ, συνηριθμήθης τοῖς αὐτοῦ ὁμολογηταῖς. εὐγε ἀνδρειόφρων ψυχῇ, εὐγε μαρτυρόνους καρδία, εὐγε ἐμοὶ μήτηρ προσκυνουμένη· ἡ γὰρ Χριστοῦ ποιήσασά τε καὶ ποιούσα τὸ θέλημα, πολλοῦ γε εἰπεῖν ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου. οὕτως σε θεὸς ἐδόξασέν τε καὶ ὑψώσεν, ἀλλὰ καὶ ἔτι δοξάσειεν, ἐάνπερ μέχρι τέλους ἐπιμείνωμεν τῇ καλλίστῃ ἡμῶν ὁμολογίᾳ. καὶ τί τὸ ἀπ' αὐτῆς κέρδος; βασιλεία οὐρανῶν, ἐν ἧ ἑκλάμψεις ὡς ὁ ἥλιος μετὰ πάντων τῶν ἀγίων. Τῇ συνάθλῳ σου καὶ ὡς ἀληθῶς ὄρηκι προσφωνῶ τὰ εἰκότα. 78 {1Ζαχαρία ὑπάτω}1 Ἀσπάζομαί σε, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, κάλλιστε φίλων, ἐργάτα Χριστοῦ. τί παρ' ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν παθῶν ἀγαθὸν ἀνταποδίδως ἡμῖν χάριτας; καὶ χάριτας οὐκ ἐξ ὧν σὰρξ εὐφραίνεται οὐδ' ἀφ' ὧν ἐπίκηρος ἡ εὐεργεσία, ἀλλὰ τὰς ὄντως εἰς ψυχὴν διαβαινούσας καὶ οὐ κενουμένας εἰς αἰῶνας· οἶδας ἅς λέγω, ἐπὶ τε τοῦ θεοφιλεστάτου φημί ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν, ἐπὶ τε τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου, ἡμῶν τε αὐτῶν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ οὐτινος ἄλλου τῶν ἡμετέρων τέκνων. ἡ τοῦ μὲν εὖ παθεῖν οὐδὲν οὐδαμῶς (πόθεν γὰρ καὶ πότε;), ἐξ ἀγαθῆς δὲ καρδίας καὶ προθέσεως φιλοθέου, καθ' ἣν καὶ πρότερον εὐηργέτησας, ὅτε βασιλεὺς ἐμαίνετο καθ' ἡμῶν ἠρωδιανίζων· οὕτω γὰρ εἰπεῖν σεμνοπρεπέστερον. Δῶή σοι τοιγαροῦν χάριν ἀντὶ χάριτος ὃ εἰς ἑαυτὸν τὰς χάριτας ἅς πεποίηκας ἐν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς διὰ φιλανθρωπίαν ἀναδεχόμενος, καὶ ῥύσεται σε πανοικεῖ ἐκ παντὸς κακοῦ καὶ μάλιστα γε τῆς λυττώσης αἰρέσεως κατὰ Χριστοῦ. 79 {1Ἀθανασίω τέκνω}1 Ἔγνω ὁ θεὸς τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται· διὰ τοῦτο, τέκνον μου περιπόθητον, οὐκ ἠβουλήθη ἐν παραβύστῳ σε παρεξελθεῖν ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἀλλ' οἷόν τινα μαργαρίτην εὐσεβείας εἰς προὔπτον φανερωθῆναι, ἵν' ὅτι μάλιστα δοξασθῇ ὡς ἕν τισι τῶν προεχόντων ἀδελφῶν σου καὶ ἐπὶ τῇ σῆ στερροκαρδίᾳ. λυπηρὸν μὲν οὖν (πῶς γὰρ οὐ;) τὸ διαζευχθῆναί σε τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου, οὐκ ἔχοντος αὐτοῦ ἰσοστάσιον τῆς ἀρετῆς σου εἰς παρηγορίαν καὶ συμβουλίαν· πλὴν οἶδεν οἰκονομεῖν θεὸς τὰ συμφέροντα, ἵνα ἀμφοτέρων ἡ βάσανος τῆς ἀρετῆς διαδειχθῇ. Χαίρω ἐπὶ σοί, τέκνον μου, καὶ ἐναβρύνομαι· Ἀθανάσιος εἶ, ἀλλὰ καὶ εἴης ἔργῳ καὶ λόγῳ εὐδοκία τοῦ δυναμοῦντος τὰ πάντα θεοῦ. ἔνεγκε, τέκνον μου, τὴν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστοῦ φυλακίην. εἰ καὶ τι εὐδοκεῖ ἄλλο, δέξαι ἀσπασίως· οὐ γὰρ τὸ παθεῖν, ἀλλὰ τὸ μὴ ὑποῖσαι διὰ Χριστὸν πάθη δυσφορώτατον καὶ ἐπιζήμιον τοῖς ἔχουσι νοῦν. ὁ

Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματός σου· καταλάβοι σε ἡ εὐχή τοῦ μακαρίου πατρὸς ἡμῶν καὶ τῶν ὁσίων ἀδελφῶν, προηγουμένως ἡ πρεσβεία τῆς ἀγίας Θεοτόκου σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις. Μιμνήσκου μου τοῦ σοῦ ἁμαρτωλοῦ πατρός. 80 {1Τιμοθέε τέκνω}1 Ὡ καλὲ Τιμόθεε, πάντοτέ σε οἶδα φιλόθεον, φιλοπάτορα, εὖνουν, σύμψυχον, ἄδολον, οἰκοῦρον, εὐσυμπάθητον πρὸς τὸν μακάριον πατέρα ἡμῶν, πρὸς με τὸν ἁμαρτωλόν, πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον. δεῖξον οὖν τὸ παρὸν ἔργα δυνάμεώς σου, φιλίας, εὐπιστίας, θεοσεβείας, θεοζηλίας. τί ταῦτα; ἵνα μὴ δῶς ὕπνον σοῖς ὀφθαλμοῖς, μηδ' ὅπως οὖν λαμβάνων ἄνεσιν ἕως ἂν καταλάβῃς τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον. συμπόνησον αὐτῷ, τέκνον μου ἠγαπημένον, συνάθλησον, σφράγισον τὰ παρελθόντα τοῖς ἤδη φθάσασιν· οὕτω γὰρ εὐαρεστήσεις Κυρίῳ, οὕτω κάμῃ τὸν ἁμαρτωλὸν θεραπεύσεις, μόνον εὐσκόπως καὶ τετηρημένως ἀπιῶν καὶ καταλαμβάνων αὐτόν, διδούς καὶ τὰ γράμματά μου. Εὐχου μοι ἀεὶ, τέκνον ποθεινόν. 81 {1Ἀνατολίῳ καὶ Σαββατίῳ τέκνοις}1 Τρίτην ταύτην ἐπιστολὴν ὑμῶν ἐδεξάμην, ἐπιπόθητά μου τέκνα καὶ λίαν ἠγαπημένα, ἀφ' ἧς πολλὴν ὑμῶν κατέμαθον τὴν ἀγαθὴν πρὸς θεὸν διάθεσιν καὶ τὴν πρὸς με τὸν ἁμαρτωλὸν σχέσιν· τὸ γὰρ πυκνοτέρως γράφειν καὶ γνωρίζειν τὰ οἰκεῖα, καὶ μὴν καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν τοῖς αὐτόθι διεσπαρμένων ποῦ καὶ πῶς αὐτοὺς καθέζεσθαι, ὅπερ ἐδήλου ἢ προγενεστέρα συλλαβή, ἀπόδειξιν ἔχει τῆς θερμῆς ὑμῶν φιλοπατορίας καὶ τῆς διακαοῦς θεοζηλίας. ἐν αἷς φυλαχθεῖντέ μοι ὧ καλοὶ παῖδες, θέρμην ἐκ θέρμης προσλαμβάνοντες καὶ ζωπυρούμενοι τῷ πνεύματι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. ὑπομονῆς ὁ καιρὸς, ἀδελφοί, κακοπαθείας· ὡς στρατιῶται Χριστοῦ ταλαιπωρήσατε. οὐκ ἄξια τὰ παθήματα πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν, ὑπὲρ ἧς πολλὰ ἐνιδρώσαντες ἐπέτυχον οἱ πατέρες ἡμῶν τῶν στεφάνων; Οἶδατε τοῦτο, ὅτι Νεκτάριος ὁ ἀρχαῖος προδότης ἀπεστάτησεν, χεῖρον τοῦ Ἰούδα πράττων· ὅτι ὁ μὲν ἕξαρνος γενόμενος καὶ προδούς τὸν κύριον τῆς δόξης ἀπήγγατο μεταμελεία, ὁ δὲ αὐτομόλως καὶ τὸν Χριστὸν ἠθέτησεν διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνας καὶ ἀμεταμελήτως μετὰ τῆς οἰκειᾶς ψυχῆς ἀπώλλυ καὶ ἄλλων πολλῶν, ἀπαιτῶν τὰ τῆς ἀσεβείας χειρόγραφα. καὶ γε Ὁρέστης λειποτακτῆσας ἐκ τῶν ἑπτὰ διὰ τὰ μυσσὰρὰ πάθη ἀπέδωκεν ἑαυτὸν τῷ βαλανεῖῳ τῆς ἀποστασίας. Διό, τέκνα μου, φυλαττοίμεθα· ἀσεβῶν γὰρ καταπιπτόντων οἱ δίκαιοι, φησὶν, ἔμφοβοι ἔσσονται. προσέχετε ἑαυτοῖς, παρακαλῶ, καὶ μὴ δῶτε τόπον τῷ διαβόλῳ, ἀλλ' ἔστω ὁ φόβος τοῦ θεοῦ φρουρῶν ὑμᾶς ἐν πᾶσιν. ζηλῶ ἐφ' ὑμᾶς τοῦ εἶναι πεπαιδευμένους, ἀλλὰ βλέπετε ὅτι ἡ γνῶσις φυσιοῦ τοὺς ἀπροσέκτους καὶ ἡ φυσίωσις καταρράσσει. ὑμῖν οὖν καὶ ἡ γνῶσις προστεθεῖ καὶ ἡ ταπεινωσις ὑψωθεῖ. Μεθορίζουσίν με ἐκ τῆς Μετώπης εἰς Βονήτης τὸ κάστρον, εἰς Ἀνατολικούς. καὶ χαίρω λίαν, ὅτι διὰ τὸν Κύριόν μου καὶ θεὸν μεταβιβάζομαι. εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ, τέκνα μου, ἵνα σώζωμαι, παρακαλῶ. ὀρέγοιτε χεῖρα τοῖς ἀδελφοῖς ὑμῶν καὶ μάλιστα τοῖς δέκα λόγῳ, ἔργῳ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἵνα ἀναπληροῦντες ἦτε τὸ ὑστέρημά μου. Οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν Ὑπάτιος καὶ Νικόλαος θερμῶς προσαγορεύουσιν. ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔστω μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν. 82 {1Πέτρῳ Νικαίας}1 Πολλάκις προθέμενος ἐπιστεῖλαι τῇ ἐμοὶ ποθητῇ καὶ πατρικῇ ἀγιωσύνῃ σου ἐκωλύθην ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου (οὐ γὰρ ἂν ἄλλο τι αἰτιάσομαι μέχρι τοῦ δεῦρο), νῦν δὲ ἐπιτυχῶν καιροῦ καὶ γραμματηφόρου ἡδέως ἤδη προσφθέγγομαι καὶ προσαγορεύω τὴν ἐμοὶ σεβασμίαν καὶ ἱερὰν κεφαλὴν· εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἅπας ἐναθλῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐραστὸς τῇ ἐμῇ οἰκτρότητι, ἀλλ' ὅμως ἐξαιρέτόν μοί τι σέβας ἐπὶ τῇ σῇ πατρότητι πρόσσεστιν. ἐπεὶ γὰρ φιλοῦμαι ἀναξίως παρ' αὐτῆς, οὐκ ἀπεικότης καὶ φιλῶ παρὰ τοὺς πολλούς. ὅτι δὲ στέργομαι, δεῖγμα μέγιστον τὸ ἐν καιρῷ τῆς τῶν πραγμάτων κωδωνίσεως ὡς εἷς τι χρήσιμον ὄντα με τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκθειάζεσθαι πρὸς αὐτῆς καὶ ἐπαινέσθαι, καὶ ταῦτα οὐκ ἴδια πως καὶ ἐν

παραβύστω, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐπ' αὐτὰς τὰς ἀρχιερατικὰς ἀκοὰς ἀναφερούσης· ὁ τῆς σῆς μὲν φιλίας καί, ἴν' οὕτως εἶπω, ξενολογίας ἐπίσημον, τῆς δ' οὖν ἐμῆς ἀναξίτητος ἔκφυλον, ὑποφριττούσης εἰσέτι καὶ νῦν τὸν τῆς θεοφροσύνης σου ἔπαινον. Τοσαῦτα μὲν περὶ τούτου, εἶδος ἀπολογίας μοι ποιουμένω. τί δ' ἂν τὰ ἐξῆς; ἦρθης ὁ πατήρ καὶ μετῆρθης, περιωρίσθης καὶ μεθωρίσθης. ἀκοὴ ἐξ ἀκοῆς προσπελάζουσα ἐθρόησεν, ἐπτόησεν ἡμᾶς τὰ τέκνα σου, οὐκ εἰδότας τὸν τρόπον, ἀγνοοῦντας τὰς διαθέσεις. ἡμεῖς γὰρ οἱ ταπεινοὶ ὡς ἔν τινι ἀγκύρα ἐν τῇ νῦν κλυδωνιζούσῃ καὶ καταποντιζούσῃ αἰρέσει πεποιθότες ἐσμὲν ἐπὶ τῇ μεγαλωσύνῃ σου, πηδαλιουχούσῃ καὶ ἀπευθυνούσῃ ἡμᾶς ταῖς θεοσθενέσιν ἐνστάσεσιν εἰς ἀκίνδυνον εὐπλοῖαν. γνῶρισον οὖν ἡμῖν, ὦ μάκαρ, ἀκροθιγῶς ὅπως τὰ κατὰ σέ, ἵνα σου τῷ ἐρείσματι περιζωννύμεθα δύναμιν. καὶ πρὸς τούτοις σθένειοις ταῖς προσευχαῖς, ἀλείφοις ἡμᾶς ταῖς παραινέσεσι, πείθοις ὡς οὐκ εἰς τέλος ἀφήσει Κύριος τὴν ράβδον τῶν ἀμαρτωλῶν παίουσας τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν· εἰ δ' οὖν, καρτερῶς ἡμᾶς φέρειν τὴν βραδυτῆτα, ἦν τοῖς ἀθεωρήτοις αὐτοῦ κρίμασι τῆς σοφίας οἶδεν συμφερόντως ἐπάγεσθαι ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς πάντως. 83 {Ἰωσήφ ἡγουμένω}1 Ἦνεγκεν ὁ καιρὸς χρήσασθαί με φιλικῶ γράμματι τῇ ἀγιωσύνῃ σου· πρότερον μὲν γάρ, ἠνίκα σκυθρωπαὶ ὑποθέσεις ὑπὸ τῶν κρατούντων εἰσεφθάρησαν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου, τοσοῦτον ἀπεσχοινίσθημεν ἐξ ἀλλήλων, ὡς ἀνατολῇ καὶ δύσει ἀκουστὸν γενέσθαι τὸ δράμα τῆς διαστάσεως. φεῦ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων· φεῦ τῆς δραματουργίας ἐκείνης· εὐαγγελίου θεοῦ γὰρ ἦν παράβασις, δι' ἣν ἐδονήθη τὰ πέρατα καὶ οὐρανὸς ἐπεστέναξεν. νυνὶ δέ, ἐπὶ ἐκποδῶν γέγονε τὰ τηνικαῦτα τυρβασθέντα νεύσει τῆς προνοίας, εἰ καὶ τὰ χεῖρονα παραχωρήσει ταύτης ἐξεκαύθη τανῦν, δῆλον ὅτι ἐκ τῶν προλαβόντων ὠρμημένα, φεῦ μέντοι γε καὶ τῶν τῆδε ἡμερῶν, ἃς οὐδὲν ἄλλο ὑποληπτέον ἢ τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας προεισόδια. Ὅμως ἐπειδὴ χάριτι τοῦ ὑπεραγάθου θεοῦ εἰς ταῦτ' ἡμῖν, μᾶλλον δὲ τῇ ἀληθείᾳ συμφρονοῦσα ὤφθη καὶ τὴν αὐτὴν ἔνστασιν τῆς εὐσεβείας τοῖς πᾶσιν ὀρθοδόξοις αἰρησαμένη, καὶ ταῦτα ἐν γῆρῃ καὶ προθυμίᾳ ζεύουσα, ὁ καὶ παράδοξον καὶ αἰνούμενον, ἐπανατρέχων εἰμὶ ὁ ταπεινὸς εἰς τὴν πάλαι ἀγάπην καὶ συνάφειαν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἰσχυρὸν εἰς ὁμόνοιαν, ὡς φησι τὸ θεῖον στόμα, ὡς ἡ περὶ θεοῦ συμφωνία, καὶ οὐδὲν οὕτως εἰς διάστασιν ὡς ἡ περὶ αὐτοῦ διαφωνία. Διὰ τοῦτο ἀπεκδυσάμενος ὡσπερ τι νέφος πονηρὸν τὰ προλαβόντα μετὰ χαρᾶς μεγάλης αἴθριόν σοι τὸ τῆς ὁμονοίας φάος ἀνατέλλω πρὸς τὰ παρόντα καὶ ὡς πατρί μου ἀγαπητῶ προσφθέγγομαι καὶ ὡς δεδιωγμένω καὶ περιωρισμένω ἔνεκεν δικαιοσύνης πρόσειμι, στεφανῶν σε τοῖς ἐπαίνοις καὶ μεγαλύνων τοῖς ἐγκωμίοις τὴν πολιὰν τὴν αἰδέσιμον, τὴν ἄσκησιν τὴν μακροχρόνιον. καὶ ὡς τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ θεοῦ, οὐκ ἐσάσης ὑπὸ τὸν σκοτεινὸν μῶδιον τὸν πρὶν καλυφθῆναί σου τὰ φωτοειδῆ ἀριστεύματα. ὁμολογητὴν σε νῦν Χριστοῦ προσκυνῶ, φύλακα ὀρθοδοξίας αἰνῶ, συγχαίρων καὶ συναγαλλόμενός σοι ἐν τοῖς ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ ἀγωνίσμασιν, εἶπερ τῶν χαρισμάτων τὸ μέγιστον κατὰ τὸν ἀπόστολον τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν· πλήν ὅτι τὸ τίμιόν σου γῆρας κατελεῶν εἰμι, κακοπαθεῖν οὐκ εὐχερῶς ἔχον. ἀλλ' ὅμως πέποιθα ὅτι πάντα ἰσχύσειας ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί σε Χριστῷ εἰς νίκος ὀρθοδοξίας, εἰς καύχημα ἐμοῦ τε τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ τῶν ἐξ ἴσου φιλούντων σε, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ὅλης ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ, εἰς στέφανον δικαιοσύνης σου αἰώνιον. Ἀντιγράψαι δὲ εἰ οὐχ οἶόν τε, ἀλλ' οὖν χαρίζου μοι τὸ κράτιστον ὧν ἔχεις, τὰς ἱεράς προσευχάς σου· πλήρης γὰρ εἰμι ἀμαρτημάτων καὶ πάντων ἀνθρώπων οἰκτρότερος. 84 {Γρηγορᾶ λαϊκῶ}1 Ἡ πολλή σου καὶ θερμὴ διακονία καὶ προσεδρία τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς ἀδελφῶν πεποιήκέν σε, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ἄποικον, φυγάδα, ἀλήτην. ἀλλὰ θάρσει· ἐν σκέπῃ τοῦ θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλισθήσῃ, ἢ ἄνω Ἱερουσαλήμ σοι εἰς

κατοικητήριον. τῷ ὄντι ἐνήθλησας, ἐταλαιπώρησας, ἐδαπανήθησας, ἐκονδυλίσθησας, ἐξεζητήθησας, καὶ μέντοι καὶ κατεκρατήθησας, κἄν οὐ τέλεον, ὁ μισθός σοι μέγας ἐφίσον τῶν φρουρουμένων, ἐπεὶ καὶ μείζων. ἀδελφὸς ἡμῶν εἶ, σύμψυχος, συγκοινωνός, εἶ γε καὶ ἔχοιμέν τι ἀγαθὸν κἄν τοῖς σωματικοῖς ὡσαύτως. ὁ θεὸς σε σώσειεν, προσεύχου περὶ ἡμῶν. καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ καὶ πόρρωθεν, ὡς ἂν δύνη, τοῖς ὑπὲρ θεοῦ φρουρουμένοις βοήθει, εἴ τινες ἂν εἶεν, ἄνδρες καὶ γυναῖκες· πάντες γὰρ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί. 85 {1᾽ Ἄννη ἡγουμένη}1 Τί ἂν ἀκούσας περὶ τῆς τιμιότητός σου περιχαρῶς ἐδεξάμην ὡς ἐπὶ τῷ μαθεῖν με ἐγκεκλεισθαι αὐτὴν νῦν διὰ τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ θεόν; ὡ σοφὴ γυναικῶν· ὡ αἷμα Θεοκτίστης τῆς μεμακαρισμένης σαρκικὸν ὁμοῦ καὶ πνευματικόν. τοῦτό σοι τῶν προηγουμένων ἀσκητικῶν ἀγῶνων τὸ διάδημα, τοῦτο τῆς δεδοκιμασμένης σου ὑποταγῆς τὸ ἀναβλάστημα. ὡς μέγιστόν σου τὸ κλέος· ὡς ὑπέρλαμπρόν σου τὸ κατόρθωμα. ἐξ εὐγενῶν εὐγενῆς τὸ κατὰ σάρκα καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα. ποῖός σοι λόγος οὐκ ἄξιός ἐπαίνου; ποία σοι γλῶσσα οὐκ ἐγκωμίων χρεῶστις; ἀλλὰ τί τὸ ζητούμενον; ἵνα σου τελειώσης τὸν ἀγῶνα. εἰ καὶ μόνη εἶ ἐγκεκλεισμένη, ἀλλὰ μετὰ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων· εἰ καὶ σωματικῶς ὀδυνηρόν, ἀλλὰ πνευματικῶς ἀγαλλιαστόν, μὴ ὀρώσης σου πρὸς τὰ βλεπόμενα πρόσκαιρα, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀόρατα καὶ οὐράνια. ἐάν σου τελειωθείη τὸ ἔργον, οἷόν σοι χορεῦσαι μετὰ ὁμολογητῶν Χριστοῦ. Στῆθι, παρακαλῶ, κυρία, δυναμώθητι ἄνωθεν. μὴ πτοηθῆς βασιλέα, ἐὰν δεῖ σε κατ' ὄψιν ἐλθεῖν, ὡς οὐκ ἐπτοήθησαν αἱ μάρτυρες, μὴ γύμνωσιν σώματος καὶ πληγᾶς, ἐὰν καὶ τοῦτο ἔλθῃ· ὁ Χριστὸς γὰρ περιστολή σου, βοήθεια ἰσχύσαι σε πάντα, ὡς Φεβρωνία καὶ αἱ ἐφάμιλλοι αὐτῆς. ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ ἐκ πολλῆς φροντίδος καὶ τῆς κατὰ Κύριον ἀγάπης, ἵνα μὴ ἕξαρνος γίνῃ Χριστοῦ. 86 {1 Λέοντι πατρικίῳ}1 Εἰ αὐτὸς οὐκ ἀτονεῖς εὖ ποιεῖν τῇ ἐμῇ ταπεινώσει δι' οἶκτον φιλανθρωπίας, μή τι ἄρα ἐγὼ ὑποίσω τοῦ μὴ ἀπολογεῖσθαι τῇ ἀγαθῇ σου ψυχῇ κἄν διὰ λόγου; ὡ τῆς συμπαθοῦς σου διαθέσεως· ὡ καρδίας φιλελεήμονος· ὡ ψυχῆς φιλοοικτίρμονος. ἔοικάς μοι, ὡ δέσποτα, πηγῇ ἀειρρύττω ἀναψυχούσῃ με ἐκ δίψους αἰσθητοῦ τε καὶ νοητοῦ, ἢ μᾶλλον παραδείσω παντοίων ὠραίων καρπῶν πεπληρωμένῳ, ἐξ οὗ πάρεστί μοι ἀπολαύειν τῶν ἐπιθυμουμένων. καὶ ὄντως φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα τῶν ὄντων οὐδέν. ἐγὼ δὲ πατέρα σε προσαγορεύειν ἀξιῶ, φιλοτεκνίας ἰδιώματα ἐπιδεδειγμένῳ μοι ἔκπαλαι τῶν χρόνων μέχρι τοῦ δεῦρο· ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι οὔτε χρόνος οὔτε τρόπος θλίψεως, οὐ πειρασμοῦ ὑπόθεσις, οὐχ ὑπαρχόντων ἐξ ἐπηρείας ἀφαίρεσις, οὐκ ἄλλο τι, οὐ μικρόν, οὐ μέγα, ἡμβλυνέν σου τὸ πλήρες τῆς ἀγαθοσύνης. καίτοι γε ὀρώμεν ἐπὶ γονέων οὐ πάντη διασεσωσμένον τὸ φυσικὸν φίλτρον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε ὑπολήγον ἢ καὶ εἰς ἔχθραν μεθιστάμενον καθ' ἡντιναοῦν σύμβασιν. ἐπὶ δὲ τῆς σῆς μεγαλοφυΐας καὶ θεοσεβείας οὐχ οὕτως· ὁ αὐτὸς γὰρ εἶ ἀεὶ καὶ ἀναλλοιώτως, ἐπειδὴ θεοῦ τοῦ ἀναλλοιώτου καὶ ὡσαύτως ἔχοντος τὸν ἔρωτα κέκτησαι. Σοὶ μὲν οὖν τοιοῦτον, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, τὸ κλέος, ἐγὼ δὲ δέδοικα μὴ ποτε εἰς κρίμα μοι εἶη ἢ τῆς ἀγαθότητός σου περιουσία· τί γὰρ καὶ ἀποδώσοιμι ὁ πτωχὸς ἢ παραρρημιμένην μου προσευχήν; αἰτῶ οὖν τὸν ἀγαθὸν μου θεὸν ἐπισκοπῆν ἀντὶ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως ποιεῖσθαι σοὶ πρὸς πᾶσαν μὲν σωτηρίαν, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν λυττώσαν χριστομάχον αἴρεσιν. 87 {1 Εἰρήνη πατρικία}1 Ἐγὼ, κἄν οὐ δέχωμαι γράμματα παρὰ τῆς τιμιότητός σου, ὡς κυρία, οὐ διαλείψω ὅποταν τύχοιμι ἐπιστοληφόρου πιστοῦ ἐπιστέλλειν σοὶ ὡς μητρί μου πνευματικῇ· πῶς γὰρ καὶ μὴ καλέσαιμί σε οὕτως διὰ Χριστὸν πάσχουσαν, διασπασθεῖσαν τῆς κεφαλῆς, ἐκβληθεῖσαν οἰκίας, πόλεως, συγγενῶν, φίλων καὶ ἐν ἐσχατιᾷ τινι περιωρισμένην; καὶ οὕτω λέγω τῶν ἄλλων σου ἀγαθοεργιῶν τὰ ἐπίσημα, ἔκπαλαι τῶν χρόνων διηनुσμένα, ἐπεὶ καὶ τὰ εἰς ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν γεγενημένα καὶ ἔτι γινόμενα. ταῦτα γυναικὸς ἀνδρικοτάτης τῷ πνεύματι, ταῦτα

ψυχῆς μαρτυρόφρονος, ταῦτα καρδίας ζητούσης τὸν θεὸν ἐξ ὅλης δυνάμεως. ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν, ὅτι γυνὴ συγκλητικὴ ἦρεν ὁμολογίας Χριστοῦ στέφανον, ἀκουέτω ἀνατολὴ καὶ δύσις ὅτι καὶ νῦν τὸ χρυσοῦν γένος τῶν μακαρίων θηλειῶν ἐξ ὧν Θέκλα καὶ Φεβρωνία ἀνατέταλκε. τί γάρ; εἰ καὶ μὴ ἐσφάγης, ἀλλὰ τῇ προθέσει καὶ τοῖς παρακολουθήμασιν εἴλου τὸ πάθος. μακαρία εἶ ἐν γυναιξί, τρισμακαρία εἶ ἐν μητράσι. ποῦ ποτ' ἂν εἶεν αἱ λοιπαὶ μητέρες; ποῦ ποτ' ἂν αἱ ἐν τοῖς μεγίστοις ἀξιώμασι τελοῦσαι; μία ἐκ πασῶν καὶ πρὸ πασῶν σὺ ἠρίστευσας, σὺ δέδωκας καιρίαν πληγὴν τῷ διαβόλῳ. Ἄλλ' ἐπεὶ οὐχ ὁ ἐναρξάμενος ἤδη τοῦ καλοῦ μακαριστός, ἀλλ' ὁ εἰς πέρας ἀγαγὼν τὴν καλὴν ἐγχείρησιν, δέομαί σου, δέσποινά μου αἰδέσιμε, τόνωσόν σου τὸ πνεῦμα ἐπὶ τέλει τῶν ἀγῶνων, βίου εὐκλεοῦς συγγραφὴν τοῖς μεταγενεστέροις τὴν σαυτῆς ζωὴν ἐγκαταλιμπάνουσα. τοῦτο δὲ παρακαλῶ καὶ ὑπομνήσκω, πεφεισμένως ἔχειν σε τοῦ σώματός σου τῆς ὑγείας· οἶδα γάρ σου τὸ ἀκρατὲς τῆς προθυμίας. χρῶ τοῖς ῥωννύειν σε δυναμένοις· παρηγοροῦ ἑαυτήν, ἱκανὸν τὸ ἄθλον τῆς στερήσεως πάντων. Σοὶ μὲν τῇ μητρὶ ταῦτα ὡς ἐν βραχέσι. τί δὲ φῶμεν τῇ κυρίᾳ θυγατρὶ καὶ παρομαρτούση σου τῇ ἀρετῇ; ἐξ ἀγαθῆς ρίζης ἀγαθὸς ἐβλάστησας καρπός. μὴ λυποῦ ὅτι ἐστερήθης τοῦ ὁμοζύγου· εἰ γὰρ παρὴν, οὐκ ἂν ἐν οἷς εἶ νῦν κατελαμβάνου, μετὰ μητρὸς μὲν, ἀλλὰ καὶ μάρτυρος, μετὰ πατρός, ἀλλὰ πλέον μετὰ τοῦ ἄνω καὶ ἀθανάτου, οὐκέτι ὡς ἐν σαρκί, ἀλλ' ὑπὲρ σάρκα. ἄλειφε τὴν τεκοῦσάν σε μάρτυρα, παρακαλῶ, συνδιάμειβε τὸ τῆς ἐξορίας ἄθλον, καθὰ καὶ ποιεῖς, ὑπηρετεῖ ὁμολογηστρία Χριστοῦ. ἀρκεῖ σοι εἰς εὐδοξίαν καὶ σωτηρίαν ἡ συνοίκησις καὶ συνάθλησις. ταῦτα ἐξ ἀγάπης πνευματικῆς, ἐκ φροντίδος μοι περιπονητικῆς· ἐπεὶ, ὡς εἴρηται, ἴσμεν σοφὴν σε οὔσαν πάντα ποιεῖν ὅσα ὁ λόγος ἀπαιτοῖ. Ἀπεδεξάμην καὶ νῦν τὰς προσφοράς σου καὶ ἕως ποτὲ ἄρτι ἐν ἐξορίᾳ. ἀλλὰ παντὶ ὁ πόθος πρᾶγμα εὐάνυστον. ἀνενεχθεῖσαν πάντα εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Χριστῷ. εὐχέσθε καὶ αὐτὰ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. 88 {1Μόσχῳ λαϊκῶ}1 Πολλὰ σου τὰ ἀγαθὰ, θεοφιλέστατε δέσποτα, ἃ ἐφ' ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς οὐ μόνον εἰργάσω, ἀλλὰ καὶ ἔτι ἐργάζη (τί οὐ παρηγορούμενος; τί οὐκ ἀποστέλλων;), μεθ' ὧν καὶ τὰ νῦν πλεῖστα καὶ ἡδυτερπῆ. καὶ τίς ὁ ἀνταποδιδὸς ἀλλ' ἢ ὁ ἀγαθὸς θεός; δι' ὧν ποιεῖς ἔδειξάς σου τὴν ἀγάπην ἀναλλοίωτον, ἐφανέρωσάς σου τὰς ἀστραπὰς τῆς προθέσεως διαττούσας. ἐκ πόσου γὰρ τόπου διεκτοπισμένος καὶ ὅμως ἀπολαύω σου τῶν ἀγαθῶν, μετὰ τὸ καὶ τοὺς εἰσιόντας ἀδελφούς κόπους σοι παρέχειν· τοὺς μὲν, ὡς ἀκήκοα, καὶ νοσηλευθέντας ἐν τῇ Ἀβραμιαίᾳ σου καὶ εὐλογημένη ἐστία, διὰ τὸ καταγώγιον αὐτὴν εἶναι πολλῶν μοναχῶν καὶ τροφευτήριον ὄρφανῶν. ὁ τῶν ὄρφανῶν σε πατὴρ θεὸς διαθρέψειεν εἰς αἰῶνας· ὁ Ἀβραάμ σε περιθάλψειεν ἐν κόλποις ὡς ὁμόζηλον σὺν ταῖς κυρίαις ταῖς ἀδελφαῖς, μεθ' ὧν θεραπεύεις Χριστόν. ἰδοὺ δὴ, τί καλὸν ἢ τί τερπνὸν ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό; καὶ ἐφ' ὑμῖν πεπλήρωται. ἀπήλαυσά σου τῶν ἀγαθῶν διαπορευόμενος τὴν ἐξορίαν ἐκ τοῦ εὐλογημένου σου προαστείου τῆς Προύσης· ἰδοὺ καὶ πόρρωθεν ὦν δεξιούσαι ἡμᾶς. Πληθυνθεῖη σοι πάντα τὰ καλὰ πνευματικῶς τε καὶ σωματικῶς, φυλαχθεῖς μοι ἀσινῆς κατὰ σώματος ὑγίειαν καὶ γε κατὰ ψυχὴν ἐξ ἀκοινωνησίας τῶν χριστομάχων αἰρετικῶν. 89 {1Εὐσχίμονι Λαμψάκου}1 Ἔγνω ὡς ἡ ὁσιότης σου εἴληπται ὑπὸ τῶν διωκτῶν· καὶ τοῦτο τῆς προνοίας, ἵνα καὶ διὰ τῆς σῆς ὁμολογίας ὑπηρεισθῇ καὶ ἐδραιωθῇ ἡ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία ἐκ τοῦ καταλαβόντος αὐτὴν ἐξ ἀσεβείας σεισμοῦ. οἶα γὰρ ὄραξ, ὦ φιλότης, τὰ πτώματα· πῶς εὐαρίθμητοι σχεδὸν οἱ ἀκατάβλητοι ἐξ ἀπάντων βαθμῶν, πάντες δὲ ὕπτιοι. ὦ τῆς ἐξαφθείσης ὀργῆς· ὦ τῆς ἐπὶ τὰ πάλαι ἀναδρομῆς. ἐγενήθημεν ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε ἀφήρητο ὁ τῆς ἐκκλησίας κόσμος καὶ διεσχέδατο νόμος θεοῦ. τοιαῦτα τὰ παρόντα, ἐλεεινά, σκυθρωπά· θυσιαστήρια καθυβρισμένα δι' ἀτιμίας τῶν ἀγίων εἰκόνων, ναοὶ βεβηλούμενοι διὰ τῶν ἐναγῶν

ιερέων. τί πολυλογεῖν δεῖ; Χριστὸς ἀτιμώμενος καὶ διωκόμενος διὰ τῆς ἀθετήσεως τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ χαρακτηῖρος, εἰ δὲ Χριστοῦ οὕτως, τί τῆς Θεοτόκου ἢ οὐτινοσοῦν τῶν Θεοῦ θεραπόντων; ταῦτα θρήνων καὶ ὄδυρμῶν· ταῦτα ἠκουτίζετο μὲν ἡμῖν παρὰ τῶν οἰκείων πατέρων, πείρα εἰδόντων τὰ τότε συμβεβηκότα, νῦν δὲ καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς παρίσταται ἄγαν ἀνιῶντα. Ἄλλα ἄρον, ὦ πάτερ, πρὸς τὸν οὐρανὸν σου τὰς παλάμας· ἀλλ' ἰλέωσαι θεόν· ἀλλὰ ὄρεξον δεξιὰν πρεσβευτικὴν κάμοι τῷ ἀδρανεῖ καὶ ἀμαρτωλῷ, ἐνεγκεῖν ἡμᾶς πάντα μετὰ χαρᾶς ὅσα καὶ χαρίσοιτο Χριστὸς δι' αὐτὸν παθεῖν, μὴ φοβούμενος θεοκελεύστως τοὺς ἀποκτένειν δυναμένους τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν καὶ τοῦτο καὶ τὴν ψυχὴν ἐμβαλεῖν ἔχοντα ἐξουσίαν ἐν τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ τῆς γεέννης. 90 {1Ἰλαρίωνι ἀρχιμανδρίτῃ}1 Εὐρον ὅψε τοῦ καιροῦ ἀσπάσασθαι τὸν ἐμὸν ἄγιον πατέρα διὰ γράμματος· ὡς γὰρ γινώσκει σου ἡ τιμιότης, τῆς αἰρέσεως μαινομένης καὶ μακρὰν ἡμῶν ἀπωκισθέντων διὰ τῆς ἐξορίας, σπάνιον εὐρεῖν γραμματηφόρον καὶ μάλιστα πιστόν. γλίχομαι οὖν μαθεῖν τὰ τῆς πατρότητός σου, ποῦ καὶ πῶς καὶ ἔνεστι καὶ περιενέχθη ὑπὸ τῶν ἀνομούντων. πάντως δέ, ὡς τῶν πολλῶν κατ' ἀρετὴν προύχοντα, πολλά σε παθεῖν ὑποτοπάζω θλιπτικὰ καὶ στενωστικά· οὗ γὰρ ἢ κατὰ θεὸν ἰσχύς βαθεῖα, ἐκεῖ καὶ ὁ τῶν ἐναντίων πόλεμος πικρός. ἀλλ' ὅμως καὶ σοῦ ἐστίν, ὦ πάτερ, λέγειν πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. οἶδας δὲ πῶς ἡμᾶς ἐγκατέλιπον οἱ πολλοὶ τῶν ὁμοταγῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἐκὼν ὑπερβήσομαι, ἀγαπήσαντες τὸν νῦν αἰῶνα. φεῦ τῆς συμφορᾶς, φεῦ τῆς ἥττης· ἐὰν τὸ φῶς, φησί, τὸ ἐν σοὶ σκότος, τὸ σκότος πόσον; καὶ ἐὰν τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθησεται; ποτνιώμενος καὶ σφαδάζων φῶ. ταῦτα, πάτερ, ἐπὶ σὲ οὐκ ἔστι διδάξαι. ἐξέλιπεν φυσητήρ, ὁ προφήτης φησίν, εἰς μάτην ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ. πόσα ὁ ἱεράρχης ἡμῶν καὶ ἀληθινὸς ποιμὴν, πόσας ἢ ἀδελφότης πρὸς ἑαυτήν; καὶ ἔωλα πάντα· μικρὰ προσβολὴ ἐναντίου πνεύματος καὶ αὐτανδρος ἢ ναῦς τῶν ψυχῶν βυθῷ τῆς ἀσεβείας. Ἐκείνοις μὲν δοθεῖη ὅψε ποτε ἀνανήξασθαι τε καὶ ἀναμαχήσασθαι τὴν ἥτταν· σὲ δὲ ὁ ἀγαθὸς θεὸς φυλάξειεν ἐναθλοῦντα, κοπιῶντα, εἰς μέγα ὄφελος τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, εἰς αὔχημα τῆς Βυζαντίδος, εἰς κλέος τῶν μοναστῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ τέκνου αὐτοῦ προσευχόμενον, ἵνα σῶος διαμείνομι, ἐπόμενος ὑμῖν τοῖς ἀγίοις μου πατράσι. 91 {1Τοῖς Γραμματικοῖς τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖσι}1 Οὐδὲν ἰσχύει τὸ γράμμα τὸ ἐμὸν πρὸς παράκλησιν ὀδυνωμένης ψυχῆς, οἷα ἡ ὑμετέρα τῶν ἐμοὶ σεβασμίων πατέρων ἐκ τῆς πείρας καὶ φρουρητικῆς βασάνου τῶν κακούντων. ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ῥαστώνην τινὰ φέρει τὸ ἐξεῖπειν καὶ ἀκοῦσαι, κατ' ἀμφοτέρα καλῶς ἔχειν ἔδοξα καὶ νῦν ἐπιστεῖλαι, ὑποδεικνύς ὑμῖν τὴν ἐνοῦσάν μοι διάθεσιν τῇ πρὸς τὴν σεμνότητα ὑμῶν ἀγάπῃ ἄκρως κεχακτηρισθαι, ἐμμέριμνόν τε εἶναι οὐκ ὀλίγως εἰς τὴν περιφύλαξιν ὑμῶν, ὑπολογιζομένην δι' ἣν αἰτίαν τῶν ἄλλων μόνον ὑμᾶς κατέχεσθαι ἐν τοῖς αὐτόθι ὑπὸ χειρῶν ἀνόμου, δεινὰ ζῆν ποιῶντος τοὺς τοῦ Κυρίου ὀσίους. ὦ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας, ἀναινομένης τῶν πραττομένων πάντως, ἵνα τῶν πασχόντων τὸ δοκίμιον τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως χρυσοῦ τιμαλφέστερον γνωρισθῇ, τῶν δὲ δρώντων ἔκκλησις ὁδοποιηθῇ πρὸς μετάνοιαν, εἴτουν ἀναπληρωθῇ τὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἀπόκριμα. πάσχοιτε, οἶδ' ὅτι, πατέρες μου, πικρὰ καὶ δύσοιστα (πῶς γὰρ οὐ;), ἔχοντες μὲν δεινὸν τὸν κακοῦντα καὶ τοσοῦτον, ὅσον τῶν πάντων ὑπερβάλλοντα τῇ ἀσεβείᾳ, οὐκ ἔχοντες δὲ ὡς οἱ πολλοὶ τῶν ἀθλούντων τοὺς ἡμεδαποὺς καὶ γνωρίμους, ὅπερ οἶδεν πλεῖστα παραμυθεῖσθαι τοὺς ταλαιπωρουμένους. τί οὖν πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; τὸ ὑμῖν ἀδόμενον ἐξ ἀποστολικῶν χειλέων ἐναργῶς, οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλύπτεσθαι δόξαν εἰς ἡμᾶς. Διὸ μετάδοτε ἡμῖν, ὦ σεβαστοί, τοῖς ἀστηρίκτοις τῆς ἀνδρικής ὑμῶν καρτερίας, τονώσατε ἡμῶν τὰς εὐσαλεύτους ψυχὰς ταῖς ἱεραῖς

προσευχαῖς, ἰλεώσασθε θεὸν ἐπιταχύναι εἰς συμπάθειαν τῶν ἀπολελωκότων τὴν ὑπομονὴν καὶ τοῦ καιροῦ φροντιζόντων, ἀλλ' οὐ ψυχῶν· καὶ γε εἰσακούσειεν ὁ Κύριος, ταχεῖαν καὶ μὴ βραδύνουσαν ποιούμενος τὴν ἐπισκοπὴν. 92 {1Στεφάνω ἀνεψιῶ}1 Ἔμαθον ὡς κρατεῖσαι καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν δυσωνύμων αἰρετικῶν, ὧ γνησιώτατέ μοι καὶ τιμιώτατε· καὶ ἐλυπήθην μὲν ὅτι ἐξ ἀφορμῆς ἄλλης, ἐχάρην δὲ λίαν ὅτι διὰ Χριστὸν ἡ φυλακὴ σου. πάντα γὰρ χαρίζονται οἱ νῦν ἀσεβοῦντες, ἀντιλαμβάνοντες ὃ ζητοῦσιν. ἀλλὰ χάρις τῷ ἐνδυναμώσαντί σε Χριστῷ πάντα παριδεῖν ὑπὲρ ἐνὸς μόνου, τοῦ μὴ ἀσεβῆσαι, ὃ γενήσεται σοι εἰς κλέος ψυχῆς, εἰς δόξαν ἀνθρωπίνην, εἰς ἀρετῆς αὐχήμα, εἰς πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἀγαθῶν. Ἐνέγκωμεν οὖν, ἀδελφέ, τὴν διὰ Κύριον φρουράν, τὴν θλιψίν, τὴν στενοχωρίαν, ἀνθ' ὧν ἀνατελεῖ σοι εὐφροσύνη αἰώνιος, ζωὴ ἀτελεύτητος. καὶ τανῦν δὲ ἄγγελός ἐστιν ὁ περιέπων σε, ὑφέστιός σοι γιγνόμενος· αἰνοῦσίν σε οἱ γνώριμοι, εὐφημοῦσιν οἱ ὀρθόδοξοι· πάντα σοι εἰς καλὸν συντρέχει καὶ συνδραμεῖται τελειοῦντι ἰσχύει Χριστοῦ τὸν δρόμον. σήμανόν μοι, εἰ δύνη, καὶ αὐτὸς τὰ σαυτοῦ διὰ γραμμάτων, προσευχόμενός μοι, ἀδελφέ, ἀνεπιλήστως, ὅτι ἁμαρτωλός εἰμι ὑπὲρ πάντα ἄνδρα. 93 {1Κηροπράτη}1 Ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις μέγα φιλίας καὶ εὐσεβείας δεῖγμα χαιρετισμός καὶ προσηγορία ψιλὴ εἰς τοὺς διὰ Χριστὸν ἐξωρισμένους, τὸ δὲ καὶ δωρεὰς ἀποστέλλεσθαι πολλοῦ ὅτι μάλιστα τοῦ πόθου καὶ τοῦ θεοῦ ζήλου. τοιοῦτος ὁ ἡγαπημένος μου δεσπότης πρὸς τὴν ταπεινώσιν μου, καὶ αἱ ἀποστολαί σου ἠδέϊαι, φωτὸς ὑπεκκαύματα, σύμβολα τοιαῦτα τῆς κατὰ ψυχὴν σου καθαρότητος καὶ τῆς κατὰ τὸ φρόνημα ὀρθοδόξου τηλαυγήσεως. νῦν γάρ, ὡς ὄρας, ἐν νυκτὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ ζάλῃ, καταποντιζούσῃ οὐ σώματα, οὐπω γὰρ τὸ δεινόν, ὅσον τὸ ψυχὰς εἶναι τὰς ἀθανάτους τὰς ναυαγούσας. καὶ ὧ τῆς δεινῆς συμφορᾶς, πυρσοῦ μὴ φαινομένου μηδ' αὖ λιμένος ἐν τοῖς αὐτόθι. Φυλάττου τοιγαροῦν, ἀγαπητέ, κυβερνώμενος ὀρθοδόξως, ἀκαταβαπτίστως ταῖς αἰρετικαῖς τρικυμίαις, εἰς οὐρανὸν ἀνατείνων τὸ ὄμμα, ἐξ οὗ καὶ σωτήρα ἀπεκδεχόμεθα τὸν Κύριον τῆς δόξης, ὃν ἀτιμάζειν τολμῶσι δι' ἀτιμίας τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνας οἱ τὰ Ἰουδαίων ἴσα πράττοντες. αὕτη ἡμῶν ἡ μικρὰ προσφώνησις εἰς ἀντίδοσιν ἀγάπης τῇ φιλουμένῃ σου τιμιότητι μετὰ καὶ προσευχῆς ἡμῶν ἁμαρτωλῆς, μὴ ἐχόντων ἄλλο ἀμοιβαῖον δῶρον. 94 {1Λέοντι ἀρωματοπράτη}1 Ἐπιστέλλω σοι καὶ ὡς ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ καὶ ὡς φίλῳ γνησίῳ καὶ ὡς εὐσεβεῖ ἄνδρι καὶ ὡς ζηλωτῇ διαπύρῳ. ὄρας οἷα τὰ παρόντα, ὧ φιλότης, οἷον πῦρ ἐμπρῆζον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, δῆλον ὅτι ἐκ τῶν προλαβόντων ὑπεκκαυμάτων ἐξηρτυμένον. ἔφαγεν ἡμᾶς ἡ φλόξ τῆς μοιχείας, ἔδαπάνησεν ἡμᾶς ἡ βολίς τῆς μοιχοζευξίας, αἱ δι' αὐτάς, φημί, διώξεις καὶ φυλακαί, ποιναί τε καὶ ἔξορῆς καὶ ἀναβρασμοί, προσθεινὴ δ' ἂν οὐκ ἀπεικότως καὶ τὰ πρὸ τούτων ἐπὶ τῶν Σιμωνιανῶν καὶ διὰ τοὺς Σιμωνιανούς (οὐ γὰρ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ μᾶστιξιν, ἔξορῆς τε καὶ φυλακαῖς τὰ ἑαυτῆς οἶδεν ἐκδικεῖν), εἶτα πρὸς τούτοις τὰ διὰ τοὺς Παυλικιάνους καὶ κατὰ τῶν Παυλικιάνων. οὐ γὰρ μάχαιραν καὶ ξίφος καὶ μᾶστιγας ὁ νόμος ὁ ἐκκλησιαστικὸς φέρει κατὰ τινος· πάντες γάρ, φησίν, οἱ λαβόντες μάχαιραν μαχαίρα ἀποθανοῦνται. ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ταῦτα πάντα ἐνηργήθη, συνεξελήλυθε καὶ ὁ τῶν κακῶν κολοφὼν ὡς ἐκ μυχῶν τοῦ ἄδου, ἦδε ἡ χριστομάχος αἵρεσις, πάντας ὀλεθριοῦσα. ὧ ὧ τῶν δεινῶν, καὶ ἡμῖν ἕξεστι λέγειν, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ οὔτε θυσία οὔτε προσφορά οὔτε θυμίαμα, οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου καὶ εὐρεῖν ἔλεος. Διὸ παρακαλῶ σου τὴν θεοφιλίαν φυλάττεσθαι τῆς ἀθέου κοινωνίας τῶν αἰρετιζόντων χειρὰς τε ὀρέγειν, καθ' ὅσον οἶόν τε, τοῖς ἀπολλομένοις, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς εὐσεβέσιν, ὅπερ σοι καὶ σύνηθες ποιεῖν πάντοτε, ἔργῳ, λόγῳ, ὅτι περὶ ψυχῆς τῆς ἀθανάτου τὸ κινδυνευόμενον. ἂν οὕτω ποιῆς, οἶδ' ὅτι καὶ θεός σοι εἰς ἀσφάλειαν κινδύνου ἔσται ἐπίκουρος, ἀποδιδούς

μοι τὴν εὐχὴν σου· χρήζω γάρ, ἁμαρτωλὸς τυγχάνων. εἰ δὲ σῶζοιεν μυστήριον αἱ ἀδελφαί, περὶ ἡμῶν αὐτὰς προσαγόρευσον. 95 {1Πολιτιανῶ δομεστίκῳ}1 Ὦντως ἔργῳ καὶ λόγῳ φίλος εἶ γνήσιος τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἀφ' ὧν ἔδρασας πραγμάτων ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν, κύριέ μου· τί γὰρ οὐκ ἐποίησας καὶ πόσον οὐκ ἐπέδωκας ἑαυτὸν, ἐλεῶν αὐτούς, συμπαθῶν, ὑπεξάγων, ὑπαλείφων, προθυμοποιούμενος, διάδηλον ποιῶν τοῦτο κάκεῖνο, συμφέρων, συνοψίζων, ὑποκρινόμενος, μικροῦ καὶ προκινδυνεύων; ἀλλὰ μὴ τις τῶν ἄλλων γειτόνων; οὐδαμῶς· φίλοι γὰρ τραπεζῶν ἐκεῖνοι, οὐ φίλοι Χριστοῦ, ἐπειδὴ καὶ αἰρετίζοντες ἢ καὶ αἰρετικοῖς συνεπόμενοι φιλικῶς. σὺ δέ, ἄνθρωπε, τοῦ θεοῦ φίλος καὶ τῶν διὰ Χριστὸν διωκομένων. διὰ τοῦτο, ὡς μανθάνω, καὶ φυλάττεις ἑαυτὸν ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν ἀνόμων, καὶ φυλαχθεῖς ἔτι ὑπὸ Κυρίου σὺν τῇ καλλίστῃ σου ὁμοζύγῳ καὶ τέκνοις εὐγενεστάτοις· τῶν γὰρ εὐγενῶν σύ, Χριστὸν φιλῶν καὶ ὑπὸ Χριστοῦ καταγόμενος. Πολλὰ σοι χρεωστῶ, ἀλλ' ἔχεις τὸν Κύριον ὑπὲρ ἐμοῦ σοι ἀμειβόμενον τὴν ἀντιχάρिता. σωθείης πανοικί, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ καὶ φίλε καλέ. 96 {1Ἄννη μοναζούσῃ}1 Καὶ μὴ δεχόμενος ἀντίγραφα, ποθῶ ἐπιστέλλειν τῇ ἐμῇ κυρία· χρεωστῶ γάρ, εἰ καὶ τις ἄλλος, τὰς εὐχαριστίας σοι προσάγειν ὑπὲρ πολλῶν καὶ μεγάλων ὧν ἀπήλαυσά σου ἀγαθῶν καὶ μέντοι καὶ ἀπολαύω. εἴθε ἠδυνάμην καὶ σωματικῶς ἐν ἔργοις ταύτην ἀποδιδόναι· ἀλλ' οἶσθά με ἄπορον εἶναι, προσέτι καὶ ἁμαρτωλόν. ἐκ δυοῖν τοίνυν ἀπορῶν, πόθεν ἀμείψοιμί σοι τὸ χρέος, οὐδαμῶθεν ἢ ἐκ θεοῦ, τοῦ εἰς ἑαυτὸν ἀναλαμβάνοντος τὰς εἰς τοὺς πλησίον εὐεργεσίας; Ταῦτα ἐπὶ πολλοῖς τοῖς προλαβοῦσι· τί δὲ ὅτι καὶ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἐξ ἀνοίας ὀφλησάντων σοι οὐκ ἠτόνησας ἀγαθύνεσθαι ἐν τοῖς ἀδελφοῖς; εἰσῆλθον οἱ περὶ τὸν ἀββᾶν Ὑπάτιον, καὶ προέφθασας αὐτούς εἰς ἔλεος· ἔξω ἐν ἐνὶ τῶν προαστείων σιτηρετούμενοί εἰσιν οἱ περὶ τὸν ἀββᾶν Θεόκτιστον· ἐῷ λέγειν τὰ ἐμά, καὶ μέντοι καὶ τὰ τοῦ ἀδελφοῦ Σιλουανοῦ, εἴ τινας ἄλλου τῶν ἐπιτυχόντων σου τῆς δεξιᾶς. Ἔστω σου οὖν ἡ μερίς μετὰ ἀγίων, εἰ δὲ καὶ μεθ' ἡμῶν, ἐὰν οὐ φεύγης, γενηθεῖ σοι· εἰ γὰρ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργεῖς ἡμῖν, οὐκ ἀπεικότως καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς κοινωνῆσαί σε κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν. ἐπεὶ δὲ ταῦτα οὕτως, μεριμνῶ καὶ περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν διαφυλάξεώς σου διὰ τὴν αἵρεσιν μάλιστα. ἀλλὰ σε ὁ θεὸς ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ χεῖρα διαφυλάξειεν ἀσινῇ καὶ ἀπρόσκοπον. 97 {1Ζαχαρία ὑπάτῳ}1 Καὶ πάλιν γράψαι τῇ θεοφιλεῖ εὐκλείᾳ σου, κύριέ μου, ὀφειλέτης εἰμὶ ὁ ταπεινός. διατί; εὐεργέτης ἡμῶν καθίστασαι ἀεὶ, φίλος κραταιός, φίλος πιστός. τί δὲ φίλου πιστοῦ ἰδίωμα; τὸ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπωμένου τιθέναι τὸν φιλοῦντα. ἴδε σαυτὸν οὖν καὶ κατανόησον, εἰ μὴ ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ ἐγένου πρὸς τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν, πρὸς τὴν τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου, πρὸς τὴν τῶν παρατυγχανόντων σοι ἀδελφῶν ἡμῶν ὠφέλειαν· ὧν ἕκαστον ἀναθεωροῦντές σου τῶν εὐεργεσιῶν καὶ φιλοῦμεν καὶ εὐλογοῦμέν σε, εὐχόμεθα καὶ ὑπερευχόμεθα, τῶν ἀμοιβῶν ἀποδότῃ Χριστόν σοι παριστῶντες, τὸν ἐπαγγειλάμενον καὶ ὑπὲρ ψυχροῦ ποτηρίου μισθοὺς ἀποδιδόναι, μὴ ὅτι γε ὑπὲρ τηλικούτων. Φυλαχθεῖς οὖν ἡμῖν ἐπὶ πολὺ ὑγιαίνων, εὐθηνούμενος, εὐθύμος, καὶ μέντοι γε καὶ ὀρθοφρονῶν περὶ τὴν ἀμώμητον πίστιν. 98 {1Λέοντι φίλῳ}1 Οὐκ ἐπιλέλησμαί σου, ὦ φίλε καλέ, τῆς ἀγάπης ἐγὼ ὁ ταπεινός, ὅτι ἐν καιρῷ παντὶ τὰ τῆς φιλίας ἐπιδέδειξαι πρὸς ἡμᾶς, μὴ εὐλαβηθεῖς μηδ' αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ πειρασμοῦ ἡμῶν· οἶδα γὰρ σε, οἶδα, πῶς, ὅτε πάντες οἱ φίλοι καὶ οἱ πλησίον ἡμῶν ὑπεξέστησαν, φόβῳ θεοῦ αὐτὸς καὶ πόθῳ νύκτωρ παρῶν παρῆς δωροφορῶν, συντασσόμενος, ποτνιόμενος, συλλυπούμενος, ἐπερωτῶν τὰ τῆς τιμίας σου ψυχῆς φυλακτήρια, προθυμούμενος. Διὰ ταῦτα μικρὰν συλλαβὴν χαράττω, ἀπευχαριστῶν πάνυ καὶ ὑπὲρ τῆς ξενοδοχίας τῶν εἰσερχομένων ἀδελφῶν ἐν τοῖς αὐτόθι διὰ διακονίας ἄρτι, ὅτε φόβητρα πάντοθεν. ἀλλ' ὁ θεὸς σε

ἀμείψεται τοῖς παρ' ἑαυτοῦ χαρίσμασι καὶ ἐξελεῖται σε τῆς μυσαρᾶς κοινωνίας τῶν εἰκονομάχων καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον. 99 {1'Υπάτω}1 Ἐδεξάμην σου, ἀδελφέ, τὸ πιττάκιον καί, ἐπειδὴ ἐκβεβιάκάς μου τὴν ταπείνωσιν, ἐν τῷ ἔλεει τοῦ θεοῦ τοῦ παρορῶντος πᾶν ἀμάρτημα συγχωρηθεῖη σοι τὸ ἐπιτίμιον. κοινώνησον οὖν ἀπὸ τοῦ δεῦρο τῶν ἀγιασμάτων, ἀσφαλιζόμενος ἑαυτὸν μηκέτι ἐμπεπτωκέναι ἐν τοῖς αὐτοῖς παραπτώμασιν, ἵνα μὴ ἀνίλεως ἡμῖν γένηται ἡ κρίσις εἰς αἰῶνας, μηδὲ μετὰ ἰατρείαν καὶ ταχεῖαν ἄφεσιν σωφρονήσασιν. Ὁ θεὸς συγχωρήσει σοι, ἀδελφέ, τὰ ἀμαρτήματα. εὐχου περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν. 100 {1'Ανεπίγραφο}1 Οὐκ ἔδει τὸν τῆς εὐσεβείας θησαυρὸν εἰς προὔπτον κεῖσθαι· ἔλυμαίνετο γὰρ ἂν ἐκ τῶν τῆς ἀσεβείας λωποδυτῶν καὶ μὴ βουλόμενος. εἰκότως οὖν λοιπὸν ὑπὸ θεοῦ περιώριστα εἰς εὐπορίαν ὀρθοδοξίας τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ. τοιοῦτόν σοι τὸ κλέος, ᾧ μοι πατέρων ἄριστε καὶ ὀρθοφρόνων κράτιστε καὶ ἐπιπόθητε. λυπηρὰ τὰ ἐπαχθέντα (πῶς γὰρ οὐ;), οἴκου ἀφαίρεσις, φίλων στέρησις, τέκνων διάζευξις, ἐτέρων ὅτι μάλιστα οὐκ ὀλίγων τῶν ἐμποιούντων τὰ ἀλγεινά, καθ' ἣν μάλιστα ἔσχες καὶ ὑπεροχὴν προσώπου. Ἀλλὰ θάρσει, ᾧ πανσύνετε, ὅτι πρόβολος ἐγνωρίσθης εὐσεβείας, μέγας ἐν τῇ περιγείῳ ἀξία, μείζων ἐν τῷ οὐρανίῳ ἀξιώματι, περιβόητος ἐν τῇ κοσμικῇ χρησιμεύσει, περιβοητότερος ἐν τῇ μοναδικῇ θεωρίᾳ. ἔχω σε αἰεὶ κατ' ὀφθαλμοὺς ψυχῆς μου, περιπτύσσομαι ἀπὸ φιλημάτων μου καρδίας, προσεύχομαι ὡς ἀμαρτωλὸς ὑγιαίνειν σε τῷ σώματι περιέπεσθαί τε ἐν χειρὶ θεοῦ κατὰ πάντα. ὁ καὶ ὁ δεσπότης μου ὑπὲρ τέκνου σου ποιεῖν μὴ διαλείποις, προσαγορεύων, εἰ οἶόν τε, τὸν Καλόγηρον· εἰ δ' οὖν, κἂν τὸν κύριόν μου, τὸν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον, τὸν σπαθᾶριον λέγω. 101 {1'Ισιδώρω Βυζαντίῳ}1 Μνημονεύεις μου αἰεὶ, ᾧ φίλε καλέ, ἀλλὰ ἀντιμνημονεύσει σοι ὁ θεὸς μου. μικρὸν ἠγοῦμαι παρὰ τῶν μεγάλων ἐν δυνάμει λαβεῖν ἄδρὸν βαλάντιον ὡς παρὰ τῆς θεοφιλοῦς σου τιμιότητος τὸ πεμπόμενον, κἂν ἐνὸς ὀβλοῦ τυγχάνῃ· καίτοι γε μεγάλα καὶ ὑπὲρ ἐμὲ καὶ αὐτὰ τὰ πεμφθέντα. ἀνθ' ὧν δῶη σοι Κύριος πᾶσαν αὐτάρκειαν βίου, ἀμέτοχον τῆς τῶν χριστομάχων αἰρέσεως διαφυλάττων σε. Ἐρρωσο ἐν Κυρίῳ, τὰ πάντα μοι σεβάσμιε. 102 {1Γεωργίῳ Ξενοδόχῳ}1 Καταγωγίόν σου μανθάνω εἶναι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τὸ εὐλογημένον οἶκημα· καὶ μεγάλη ἡ χάρις πάντοτε μὲν, ἄρτι δὲ μάλιστα, ὅτε ἀποκέκλειστα ἡμῖν σχεδὸν πᾶς οἶκος φίλων φόβῳ ἀνθρωπίνῳ. ἀλλ' ὁ τοῦ θεοῦ φόβος τὴν σὴν θύραν ἀνεωγμένην ἡμῖν παρίστησιν, ἐφ' ἣν εἰσερχόμενοι ὡς ἀμαρτωλοὶ τὴν παρὰ Κυρίου εἰρήνην σοι προσφωνοῦμεν, εὐλογοῦντες καὶ εὐφημοῦντές σε ὡς οἰκίαν θεοῦ ὑπάρχοντα. εἴη τὸ μέρος σου μετὰ Ἀβραάμ τοῦ ξενοδοχοῦντος ἀγγέλους, πληθυνθεῖη σοι πᾶν ἀγαθὸν νοούμενον καὶ ὀρώμενον, εὐφρανθείης καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. ἀλλ' οὖν μετὰ ταύτης σου τῆς ἀρετῆς ἔστω φυλάττουσά σε καὶ ἡ ἀποχὴ τῆς κοινωνίας τῶν αἰρετιζόντων κατὰ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ παντὸς ἀγίου. 103 {1Ναυκρατίῳ τέκνῳ}1 Ἐπειδὴ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἰδεῖν ἡμᾶς τὸν ἀδελφὸν Ἀδριανόν, εὐκαιρον ἠγησάμεθα, τέκνον μου ἠγαπημένον, προσαγορευσαί σε καὶ διὰ σοῦ τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς σου καὶ τέκνα ἡμῶν. πῶς δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς; εὐχαῖς ὑμῶν ἀπεκατέστημεν· καὶ ἡ οἴκησις καλὴ, καὶ ἡ ἰσυχία τερπνὴ, καὶ ὁ θεὸς ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, ὃς παντὶ πάρεστιν εἰς τὸ πειράζειν. δέομαι ὑμῶν, μὴ ἐπιλάθησθε μνημονεύειν μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν ἵνα διασώζωμαι μεθ' ὧν εἰμι ἀδελφῶν, οἳ καὶ προσαγορεύουσιν. ἀλλὰ γὰρ καὶ παρακαλῶ ἐμμένειν ὑμᾶς ἐν τῇ πίστει καὶ ἐλπίδι καὶ μηδαμῶς ἐκκακεῖν ἐν ταῖς παρούσαις θλίψεσιν· ἐγγύς γὰρ Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν. σύ τε, ᾧ τέκνον μου, ὡς ψυχὴ μου καὶ δύναμις κυχρῶ σαυτὸν τοῖς ὀπουδηποτοῦν εὐρισκομένοις ἀδελφοῖς ἡμῶν ἐν ᾧ τ' ἂν ἰσχύης καὶ ἐφ' ὅτῳ ἡ χρεῖα καλοῖη· διὰ τοῦτο γὰρ πάντως καὶ ὠκονομήθη παρὰ θεῶ ἀναπόκλειστόν σε εἶναι.

γίνωσκε γὰρ ὅτι εὐθετόν ἐστι καὶ πέμπειν ὑμᾶς ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ σὲ αὐτὸν ἐλθεῖν καιρῶ τινι, μόνον εὐσκόπως πρὸς τὸ μὴ ἐν διαγνώσει γενέσθαι ὑπὸ τινων ἀφελεστέρων ἀδελφῶν. οἶδεν δὲ ὁ Ἀδριανὸς πότε εἰσῆλθεν καὶ πῶς. οὐ χρειάζομεθά τι πλὴν βιβλίων. καὶ ἔάν ἐστιν ἡ ἔρμηνεία τοῦ κατὰ Ἰωάννην τοῦ κατὰ σάρκα πατρός μου, παράπεμψόν μοι μεθ' ἑτέρων, ὧν εἶπον. Ὁ θεὸς σε, τέκνον μου, φυλάξοι ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. 104 {1Τῶ αὐτῶ}1 Ἡὐχαρίστησα τῶ Κυρίῳ ὁ ταπεινὸς ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν Προτέριον, μεμεριμνημένος ὧν περὶ τῆς διασώσεως αὐτοῦ· καὶ οἶδα ὅτι παρὰ Κυρίου αὕτη, τοῦ παροράσει τῶν ἀμαρτιῶν μου πρὸς τὸ τῶν ἀδελφῶν ὄφελος εὐοδοῦντος τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ καὶ οἶον ἐκ μέσου πυρὸς ἀφλέκτως αὐτὸν διαβαίνειν παρασκευάζοντος. οἶα δὲ καὶ τὰ νῦν ἀναγγελθέντα, εὖ τε καὶ ὡς ἑτέρως ἔχοντα. ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς πρώτοις χαρὰ, εὐχαριστία, μάλιστα ὅτι καὶ γυναῖκες ἀνδρίζονται κατὰ τοῦ διαβόλου, ἐν δὲ τοῖς δευτέροις λύπη καὶ στεναγμός· πῶς γὰρ οὐχὶ ἀνιῶεν ἡμᾶς πτώσεις ἀδελφῶν, καὶ τοσοῦτον, ὅσον εὐοδοῦται καὶ ἡ λαοπλάνος αἴρεσις; ἀλλ' ὅμως φέρειν ἀναγκαῖον, ἀτρέπτους ἡμᾶς διαμένοντας ἐκ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ· κἂν ἔτι καὶ ἔτι, ὅπερ καὶ τὸ εἰκὸς ἔχει, χαλεπώτερα εἶη τὰ τῶν χριστιανῶν, καλῶς ἡμᾶς ἀσφαλίζει. ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ φύλαξαι ἀπὸ τῆς συγκοίτου σου προήγαγες, σύγγνωθι ἄρτι, ἀδελφέ, τὸ λαλεῖν καὶ μὴ σιωπῆσης, ὅτι λαός μοι πολὺς ἐστὶν χρεία, ἐκεῖνο πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους τῆς πίστεως, τοῦτο πρὸς τοὺς ὁμογνώμονας. Ἐγὼ δὲ ὁ τάλας σχετλιάζω ἐκάστοτε φόβῳ συνεχόμενος κρίματος θεοῦ ὅτι οὐκ ἐπιστέλλω καὶ μὴ δεχόμενος γράμμα· ἀγάπης γὰρ θεοῦ ἔργον τοῦτο, τὸ δὲ σιωπᾶν καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον σκοπεῖν ἀκίνδυνον οὐ μόνον οὐκ ἔχει τὸ τὸν πλησίον ἀγαπᾶν, ἀλλὰ καὶ σάθρωσιν ἐργάζεται ψυχῆς τῶ οὕτω ποιοῦντι. διὰ τοῦτο μέσως πῶς χωρῶ καὶ τοῦτο μετὰ βουλής καὶ συγκρίσεως τῶν συνόντων μοι, τοσοῦτον ἀκριβαζόμενος, ὅσον μὴ παροργίσει με τὸν θεὸν καὶ ἐκπεσεῖν ἀληθείας πρὸ τῆς τῶν ἐχθρῶν τοῦ θεοῦ ἐπιχειρήσεως, σκοπῶν κάκεῖνο, ὅπόσον με δεῖ πρὸς τοὺς ἄλλους διαγωνίζεσθαι, καὶ εὐρίσκων τριπλοῦν καὶ μηδὲ τὸ ἀπλοῦν ἴσως ἀποπληρῶν. ἐπεὶ καὶ γέγραπται ὅτι ᾧ παρέθεντο πολὺ περισσότερον ἀπαιτήσουσιν. Πλὴν γράφε, τέκνον μου, καὶ ἀσφαλίζου· οὐ γὰρ βαρέως φέρω, ἀλλὰ πάλιν τὸ δέον ὑποφαίνοί μοι. ὁ δὲ θεὸς τοῦ πατρός μου ἐπίδοι ἐπὶ πᾶσιν οἷς ποιοῦμεν καὶ πράττομεν εἰς εὐαρέστησιν αὐτοῦ εἶναι. ἔρρωσο καὶ σῶζοιο, τέκνον πολυπόθητον. 105 {1Τῶ αὐτῶ}1 Ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀρχιεπίσκοπον γράμμασιν ἱκανῶς ἀποκλαυσάμενος τὸν θάνατον τοῦ μακαρίου μου Καλογήρου, τέκνον ἡγαπημένον, οὐκ ἔχω νῦν τι λέγειν ἢ ὅτι σκευὸς ἐκλεκτὸν ἦρεν ὁ θεὸς ἀφ' ἡμῶν· οὗ τὴν ἀρετὴν διηγῆσθαι ἔργον ἐμοὶ εὐχῆς καὶ οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ, ἄλλως τε τοῦ τε γραμματηφόρου σπεύδοντος κάμου ὄντος τῶ πάθει τετραχωμένου. γινώσκεις σε γὰρ βούλομαι, τέκνον, ὅτι λίαν ἠψατό μου ἡ λύπη τῆς καρδίας καὶ κεκένωκα δάκρυα ὀδυνηρά, μήπω θεασάμενος αὐτοῦ τὴν κοίμησιν· ἀλλὰ πάλιν θᾶπτον εὐθύμησα, πολλὰ εὐχαριστήσας τῶ ἀγαθῶ μου θεῷ ὅτι δι' αὐτὸν κεχωρισμένος ἔτυχον αὐτοῦ τε τοῦ μακαρίως κοιμηθέντος καὶ ὑμῶν. Ὁ μὲν οὖν τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισάμενος, ὡς ἴσασι πάντες, καὶ ἐπὶ τέλει τὸν τοῦ διὰ Κύριον διωγμοῦ μακαρισμὸν οἶα θεόπλοκον στέφανον κοιμισάμενος (ἐῷ γὰρ τὰ πάλαι λέγειν) ἐξεδήμησε καταλαβὼν τὸν μακάριον ἡμῶν πατέρα σὺν τοῖς ἀοιδίμοις ἀδελφοῖς, στάσεως καὶ ἀναπαύσεως ἀγγελικῆς (θαρρῶ λέγειν) καταξιωθείς. ἡμῖν δὲ ἄρτι ἀγών, τέκνον, μὴ ἀπολειφθῆναι τῶν καλῶν πατέρων· διὸ στῶμεν κραταιῶς, πηδαλιουχοῦμενοι ταῖς εὐχαῖς αὐτῶν, καὶ ἀγαθὸς ὁ θεὸς κατευθῆναι ἡμᾶς εἰς τὸν ἐκείνων λιμένα. Εἶδον τὸν καλὸν Γαϊανὸν καὶ ἀνεπάην, ἐρωτήσας καὶ ἀκούσας ὅσα ἐζήτησαν μαθεῖν. ἐλυπήθη μαθὼν ὅτι τῇ λύπῃ τοῦ θανάτου πάλιν ἐσιάνθησ'· καὶ πρόσσχεσ τῇ περιποιήσει ἑαυτοῦ λίαν περὶ ὧν ἄλλων ἐσήμανας καλῶς. 106 {1Τῶ

αὐτῷ}1 Παντὶ προλαμβάνεις, τέκνον μου, πάντως θεοῦ εὐοδοῦντος· ἅμα γὰρ τὸ πιττάκιον καὶ ὁ βασιλικὸς ἐπέστη, ἀναγγείλας ἡμῖν ὅσα ἐρωτήθη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄπερ ἐπετράπη παρὰ τοῦ βασιλέως. ἦν δὲ ταῦτα, "ἐὰν εὕρης ὅτι ἐδίδαξέν τινὰς ἢ ὅτι λέγει "4διδάσκειν ἔχω"5, δεῖρον αὐτὸν ἑκατὸν κορδάτα". ὁ μὲν ἄνθρωπος καὶ ταῦτα μετ' αἰδοῦς ἔφη, ἐξαίτων καὶ συγγνώμην τῆς λαλιᾶς· ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην ὅτι "4ὦδε, ὅπου περιώρισμαι, οὐκ ἔχω τίνι διαλέγεσθαι πλὴν κἂν τοῖς ὀρνέοις"5, καὶ ἀπλῶς ὡς ἐδήλωσα διὰ τοῦ ἐξορίσαντός με τὰ αὐτὰ καὶ διὰ τοῦ κυροῦ Λέοντος. ὁ δὲ παρητήσατο οὕτως εἰπεῖν. εἶπον οὖν αὐτῷ ὅτι "4ἐγὼ μὲν οὕτως, καὶ ἐτοίμως ἔχω ἐκδύσασθαι"5. αὐτὸς δέ, ὡς οἶδας, ἐν τούτοις καὶ ἀπέλυσα τὸν ἄνδρα. Ἐχάρην δὲ διὰ τὸ ἀπολυθῆναι τὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς ἀδελφούς. εἶχον ἐπιστεῖλαι αὐτῷ, ἀλλὰ διὰ τὸν πειρασμὸν παρητησάμην. τοῦτο οὖν ἀπολόγησαι αὐτῷ· καὶ γὰρ ὡς ἐν πειρασμῷ αὐτὸν περιώρισεν ἐν τοῖς αὐτόθι. καὶ οἶδα ὅτι λυπεῖται, καθὼς μοι καὶ ὁ βασιλικὸς εἶπεν, ἀλλὰ ὡς ὠκονόμησεν ὁ Κύριος. προσαγόρευσον αὐτὸν γνησίως καὶ παρακάλεσον εὐχεσθαι περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου, ὁμοίως τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀδελφούς μου καὶ τέκνα, ἐξαιρέτως τὸν πρωτοπρεσβύτερον καὶ τὸν ἀββᾶν Τιμόθεον. μόχθησον καὶ αὐτὸς τὸ εἰς δύναμιν καὶ οἱ περὶ τὸν ἀββᾶν Τιθὸν ἀναπαῦσαι αὐτόν, ὀρώντες αὐτόν ὡς ἐμέ. ἵνα δὲ ἔχῃς τὴν εἴδησιν ὅτι τῷ κυρῷ Ἰσακίῳ οὐδὲν ἕτερον ἔγραψα ἢ ὅτι "4τὸν μισθὸν τῆς ἐπισκέψεως ὁ θεὸς δῶη σοι, ὅτι μόνος αὐτός μοι ἔγραψας, καὶ εὐχου ἵνα κἂν μίαν ἡμέραν εὐαρεστήσω τῷ θεῷ"5. εἶτε οὖν διὰ τοῦτο εἶτε δι' ἄλλο ἔνεκεν Χριστοῦ ἐκεῖνο ἔχω λέγειν, ὅτι ἐγὼ εἰς μάλιστα εἶμαι, κἂν παντὶ τρόπῳ φεύγω τὸν πειρασμὸν φειδοῖ τῆς ἐμαυτοῦ ἀσθενείας, ὑμῶν τε καὶ αὐτῶν τῶν δρώντων. τούτῳ οὖν τῷ τρόπῳ καὶ αὐτὸς διαγενοῦ ἐν τῇ πρὸς ἐμὲ μάλιστα διακονία καὶ γράφων καὶ πέμπων, ὅσον σκοπεῖς ὅτι θέλημα θεοῦ ἐστίν. μετὰ τούτου πάντα μοι ἐφετά, κἂν πῦρ ἀπειλῇ ὁ κρατῶν, κἂν ξίφος, κἂν θῆρας, κἂν ὀτιοῦν· οὐχ ὅτι δυνατῶς ἔχω (εἰμὶ γὰρ ἀράχνης ἀδρανέστερος), ἀλλ' ὅτι βούλεται θεὸς οὕτω πάντα χριστιανὸν διατίθεσθαι, ὅμως ὅτι οἰκονομικῶς ἐγένετο τὸ γεγονός· ἠσφαλίσαντο γὰρ οἱ φύλακες καὶ ἐξῆλθεν καὶ ὁ γέρον ὁ ὢν ἐνταῦθα καὶ ὁ μοναχός. Ἔχομεν τὸν θεὸν καὶ τὰς εὐχὰς ὑμῶν. καιρῷ εὐθέτῳ δήλωσον ποῦ διεσπάρησαν οἱ ἀδελφοί, καὶ εἰ ἐδέξαντο τὰ γράμματα οἱ δέκα καὶ οἱ ἑπτὰ, καὶ εἰ ἔστι δυνατὸν πέμψαι εἰς τοὺς δέκα ὡς εἶπαμεν. πολλὰ οἱ συνόντες μοι ἀσπάζονται. 107 {1Τῷ αὐτῷ}1 Τῷ ὄντι, τέκνον, ἔσκαλλον ἐν τῇ βραδυτῆτι, ἀλλ' ὅτι ὁ χειμῶν ἐπέκειτο οὐκ ἠγανάκτους. νῦν δὲ ὁμοῦ μὲν τὴν ἐπιστολήν σου, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν ἀπολαβὼν καὶ ἀμφοτέρωθεν μεμαθηκῶς τὰ ζητούμενα ἠὲ χαρίστησα τῷ Κυρίῳ, τῷ εὐδοκήσαντι ὑπὲρ ἀληθείας ἐξορισθῆναι τὸν καλὸν ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ πατέρα, τὸν ἀρχιεπίσκοπον δὴ λέγω, σὺν τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς καὶ πατράσι. κάμνετε ὑμεῖς ἀδολεσχοῦντες ἐπὶ τῇ προσδοκούμενῃ μεταστάσει, ἀλλ' οὐδὲν ἄμισθον· στέργετε ἐν Κυρίῳ καὶ ὅτε κελεύει. καλὸν δὲ ἐστὶν ἀποπλεῦσαι ἐν τῇ πόλει ἐν εὐδία μόνον τὸν ἀδελφὸν Προτέριον, ἵνα, εἰ καὶ μὴ τις ἄλλος, ἀλλὰ οἱ πρὸς οὐς ἄρτι ἐπέστειλα δέξωνται τὰ γράμματα. κἂν μὴ ἔλθῃ ἐνταῦθα, ἔχει τὴν ταπεινὴν εὐχὴν ἡμῶν. διαταξάμεθα αὐτῷ περὶ πάντων· ἐπιτετηρημένος ἔστω πῶς εἰσίοι ἐν τῇ πόρτῃ, πῶς ἀποδίδοι τὰ γράμματα, μὴ ὡς ἔτυχεν παρηρησία περιπατῶν. Ἔστω οὖν ὁ Κύριος σκέπων αὐτὸν δι' εὐχῆς τοῦ πατρὸς ἡμῶν. περὶ τοῦ παροικονόμου, ἐὰν ἔλθῃ, ὑπέμνησας, τέκνον· ὡς συνορῶμεν καὶ ἡμεῖς καλὸν εἶναι ποιούμεν. εἴ τι πάλιν μάθοις διὰ τοὺς πατέρας, καιρῷ εὐθέτῳ γράφεις ἡμῖν· καὶ τέως μὴ κατεπειχθῆς, εἰ μὴ ἀναγκαῖόν τι, πέμψαι διὰ τὸ χειμέριον εἶναι τὸν καιρὸν. ὅποτε ὁ ἀδελφὸς Τιμόθεος ἀποκινεῖ, μάθοιμι, ἵνα ἄρῃ γράμματα. Ὁ θεὸς σε, τέκνον, σκεπάσει ἐν πᾶσιν. οἱ ἀδελφοὶ προσαγορεύουσιν τὸ -δ καὶ τὸ -λ ἐξ ἡμῶν. 108 {1Τῷ αὐτῷ}1 Καλῶς ἐποίησας, τέκνον μου θεοπόθητον, τὸν ἀδελφὸν ἀποστείλας ἄγγελον ἀγαθόν· οὗ τῇ

θέα ὁμοῦ τε καὶ τῇ ἀγγελίᾳ εὐθυμήσαντες εὐχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ. ἔδοξας δὲ ἀρκεῖσθαι ζώσῃ φωνῇ μαθόντας ἡμᾶς μὴ χρῆζειν ἐπιστολιμαίου λόγου. καὶ οὐχ οὕτως ἔχει. καίτοι οὐδὲ διὰ στόματος ἔδωκας ἡμῖν ἀπόκρισιν περὶ ὧν ἐρωτήσαμεν, τοῦ τε εἰ δυνατὸν ἐπιστεῖλαι τοῖς ἐξορισθεῖσιν ἐπισκόποις καὶ τοῦ εἰ καλὸν διὰ ἰαμβικῶν μέτρων ποιῆσαι κατὰ εἰκονομάχων, οὐ τοσοῦτον δι' ἄλλων ὠφέλειαν, ὅσον δι' οἰκείαν, εἰς τὸ ἀντιπερισπᾶσθαι τὸν νοῦν μου ἐξελκόμενον ἐκ τῶν ἀτόπων. Γράφε τοιγαροῦν, ὡσάκις παραγένηταί τις, κἂν μὴ ἄλλο τι, ὅτι ἔρρωσαι καὶ σώζονται οἱ ἀδελφοί. θέλω γὰρ τὴν μικρὰν σου προσηγορίαν ὡς οὐκ ἄλλων τοὺς μακροὺς λόγους· ποῦ γὰρ καὶ ἀναπνέω, ἀλλ' ἢ πλήν σοῦ, τῆς καρδίας μου; ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶν αὐτίς ἀποσταλῆναι τὸν Προτέρειόν μου ἐν τοῖς ἐν ἄστει ἐπὶ διαγνώσει τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, κομιζόμενον, ὡς δοκῶ εἶναι καλόν, καὶ γραμματεῖόν σου πρὸς τοὺς περὶ τὸν ἄββᾶν Γρηγόριον, ἐπαλείφων αὐτοὺς εἰς εὐσθέθειαν (δέον γὰρ καὶ ἄλλους τοῦτο ποιῆσαι, μὴ τί γε ἡμᾶς· ἐγὼ δὲ τέως ὑπεστάλην δέει τῆς διαγνώσεως), πρὸς δὲ τοὺς εἰς τὰ Στουδίου ὄντας λόγους παρακλητικὸς διὰ στόματος καὶ ὡς εὐχόμενός εἰμι ἐγὼ περὶ αὐτῶν καὶ ἀγωνιῶν. Μὴ δείσης, τέκνον. ὁ Χριστὸς μεθ' ἡμῶν, ἐὰν καὶ πορευθῶμεν ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου. ἔρχεσθαι ὧδέ τινας ἐμοὶ τί δηλοῖς; οὐς πέμπεις, ὁρῶ, τίνα, οὐ ζητῶ· καλῶς γὰρ ἀσφαλίζῃ. ὅρα διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ χελανδίου τίνα πέμπεις καὶ πότε. δηλὸν ὅτι καὶ ἀναγκαῖον καὶ ἀναγκαίως· περὶ σοῦ γὰρ τέως στέρξον καὶ ὡς ὁ Κύριος εὐοδοῖ. Ἀναγίνωσκε, ἔχε ἔργον, εὐχου θερμῶς· ὁ Κύριός σε σώσει. προσαγορεύω τὸν Κάλλιστόν μου. προσαγορεύουσίν σε οἱ σὺν ἐμοί. 109 {1Τῶ αὐτῶ}1 Ἀπὸ τε τῆς πρώτης καὶ δευτέρας σου ἐπιστολῆς ἦσθην, τέκνον μου, καὶ ὑπερήσθην καὶ τὸ σταθερὸν τῆς ψυχῆς σου καὶ τὸ ἀνευδοίαστον τῆς πίστεώς σου καὶ τὸ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν καρτερικὸν καὶ εὐπρόθυμόν σου· καὶ χάρις Κυρίῳ, τῷ ὀχυροῦντι καὶ βεβαιοῦντί σε εἰς τὸν φόβον αὐτοῦ. οἰκονομῶν ὠκονόμησεν ὁ Κύριος ἕως τοῦ παρόντος ἀφύλακτόν σε εἶναι, ἵνα αἱ δέουσαι διακονίαι τελεσθῶσιν. εἶδον καὶ τὸν καλὸν Γαϊανὸν καὶ ἐτράφην τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς περὶ τῶν δέκα ἐξηγήσεως. ἐν ἐλυπήθην, περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ τῆς Πελεκητῆς ποτε, ὅτι οὐχ ὡς μέλη ἡμῶν καὶ ἀδελφοὶ ἐδιοικήθησαν. ἀλλ' εἰ δυνατόν καὶ ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ διοικηθήτωσαν. Ἀπεδεξάμην πάντα καὶ τὰ νῦν σταλέντα. ἀνεπάην εἰς τὰς βεμβράνας, εἰς πᾶν ὀτιοῦν· ἀνταναπαύσειέν σε ὁ Κύριος, τέκνον μου, ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. ἐκδεχόμενοι τοὺς αἰρετικὸς κάμνετε, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἰς δοκιμὴν ὑμῶν. συναντιλαβοῦ τῷ ἀδελφῷ Τιθοῖῳ, κατανύγητι (ἐπειδὴ γέγραπται, ἀδελφοὶ ἐν ἀνάγκαις ἔστωσαν ὑμῖν χρήσιμοι), ὃν καὶ ἐξ ἐμοῦ προσαγόρευσον. παρακαλῶ δὲ καὶ αὐτὸν κάκεῖνον ἵνα ὡς ἐν πᾶσιν κοπιᾶτε, ἔτι καὶ εἰς τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν ἄββᾶν Πέτρον ἐνδείξησθε διάθεσιν ἀρμόζουσαν καὶ διοίητε αὐτῷ τὰ πρὸς χρείαν κατὰ τὸ δυνατόν· ἐδήλωσε γὰρ μοι ὅτι ἀπρονόητον αὐτὸν ἔασατε. ὑπὲρ πάντας καὶ ὡς κελεύετε ἐξ ἡμῶν τὸν ἀδελφὸν Δομετιανὸν καὶ τὸν παροικονόμον προσαγόρευσον· ὃν καὶ εἶπε ὅτι ἐδεξάμην σου τὰ γράμματα. Ὁ θεὸς συγχωρήσει σοι ἐν πᾶσιν· ὁ Χριστὸς μετὰ πάντων ὑμῶν. 110 {1Τῶ αὐτῶ}1 Τὸν ἀδελφὸν Σιλουανὸν ἅμα τῷ Δωροθέῳ εὐδοκίᾳ Χριστοῦ, τέκνον μου ἡγαπημένον, εἶδον· εἶπον δὲ εὐδοκίᾳ, ἐπειδὴ οὐκ εἰς κακὸν οὐδ' εἰς ἄκαιρον ἐληλύθασι, κἂν ἐγὼ κακός, πρὸς πατέρα αὐτῶν παραγενόμενοι καὶ ἐν καιρῷ τοιούτῳ. εἶδον μετὰ ἀσφαλείας, ὥσπερ καὶ ἦλθον, ἀσυμφανῶς πως συνοψισθέντες μοι· οἷς καὶ παρήγγειλα μηδαμοῦ ὡς ἔτυχεν ἐκφερομυθῆσαι τὴν συνόψισιν, ἐν οἷς καὶ ἀπέστειλα αὐτοὺς μετ' εἰρήνης, εὐρῶν τὸν Σιλουανὸν ὡς ἐπόθουν. ὃν καὶ αὐτός, ἐρχόμενον πρὸς σὲ μετὰ τοῦ καλοῦ Δωροθέου ἐξ οἰκείας ὀρμῆς καὶ προθέσεως, ἀδελφικῶς πρόσδεξαι, φιλοῦντά σε λίαν καὶ σεβόμενον· οὐδὲ γάρ, ὡς ἤκουσας, παρεποιήσατο τὴν πρὸς σὲ πρῶτον ἄφιξιν, πλήν στόματι ἀπολογεῖται. ἐτύπωσα δὲ αὐτὸν κατὰ τὸ κάθισμα αὐτοῦ καὶ ἀπλῶς

ἀμεριμνίαν ἔσχον, ἐν πάσῃ ταπεινώσει ὄντος αὐτοῦ. ὅπως δὲ ἀπεκίνησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ δι' αὐτοῦ μαθὼν ἀνέθην, περὶ τε τῶν ἔτι κρατουμένων ἀδελφῶν ἡμῶν τὰ αὐτά. ἄρτι ζητῶ μαθεῖν καὶ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Προτερίου, εἰ ἄρα γε ἀπεκίνησε, δεδιὼς διὰ τὸν χειμῶνα. Τοῖνυν ἐρχομένου τινὸς κατὰ τὸ ὠρισμένον φανέρωσόν μοι περὶ πάντων, καὶ ὁ Κύριος ἔστω μετὰ τοῦ πνεύματός σου. 111 {Ἰωσήφ ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπων} Ἐγὼ εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου ὅτι ὑγιαίνων διατελεῖς· τοῦτο γὰρ εὐηγγελίσθην διὰ τῶν τιμίων σου γραμμάτων. ἐπεὶ τίς εἰμι ὁ τάλας τοιαῦτα ἀκούειν παρὰ τῆς θεοφιλοῦς σου ὁσιότητος, ἃ σοὶ μᾶλλον ἐπάδειν ἐμὲ δέον διὰ τὴν ἀξιάγαστόν σου ἀρετὴν; ὅτι ἐν ἐπισκόποις ἤνεσας ἀληθῶς τὸν Κύριον οὐκ ἄρτι μόνον, ὅτε καὶ τινες συνανέστησάν σοι πρὸς τὰ μετέωρα τῆς ἀληθείας τῶν ὁμοταγῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάλαι καὶ οἷον εἶπειν ἐξ αὐτῆς βαλβίδος τῆς προεδρίας, ἠνίκα ποιμένες πολλοί, εἰ καὶ τραχὺς ὁ λόγος, ἠφρονεύσαντο μὴ ἐζητηκότες τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα ἐν φυλακαῖς, ἐν μονώσεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πόνοις, ἐν δάκρυσιν, ἐν πνιγμοῖς, ὡς ἂν τις φαίη, τῆς κακώσεως. ἀποστολικά σου τὰ αὐχήματα, ἰσοπάτρια τὰ ἀθλήματα· εἰ δὲ καὶ ἐγὼ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἢ σμικρότης τοῦ βαθμοῦ καὶ ἡ ἀδρότης τῶν ἀμαρτιῶν καλύπτει καὶ φαίνειν οὐκ ἔῃ. πλὴν τὰ σὰ ἐμὰ καυχήματα, τριπόθητε ἀδελφέ, πατέρων κορωνίς. προσεύχου τοῖνυν μᾶλλον ἀφέμενος τοῦ ἐπαινεῖν, ἵνα μου ἐδραιοῦται ἡ ταπεινὴ ψυχὴ ἐν φόβῳ θεοῦ καὶ πρὸς τοὺς ἀοράτους καὶ ὄρωμένους ἐχθρούς, συμπαρομαρτούσης καὶ τῆς τοῦ μακαρίου ἡμῶν πατρὸς ἰκετηρίας· καὶ γὰρ δεδοικῶς εἰμι τὰ κατ' ἐμαυτὸν, ἀδελφέ, μέχρις ἂν ᾧ ἐν τῷ σκίηνει τούτῳ. εἰ δὲ καὶ τι θαρρῶ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐλπίδι θεοῦ, τοῦ καὶ τὸν ἀπεγνωσμένον εἰς φῶς φέροντος δι' ἄπειρον ἀγαθότητα. Εὐθύμησα δὲ πάνυ ὅτι σύνεστί σοι ὁ καλὸς Ἀθανάσιος, ἐπὶ τε τῇ εὐπαρηγορήτῳ ξενίᾳ τῆς ἐξορίας σου. οἶα δὲ τὰ ἐνταῦθα, ὁ χρηστὸς Σιλουανὸς ὄψει ὑπολαβὼν διηγήσοιτο, καὶ οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ὅσα δι' ἐπιστολῆς παρέλκον γράφειν. εἰ μὲν οὖν ταμιεύεται ἡμῖν Κύριος ἔτι ἐν σαρκὶ ἰδεῖν ἀλλήλους, τῆς αὐτοῦ κελεύσεως ἔργον· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ σύ γε, ᾧ πάτερ, πρεσβεῦοις ὀφθῆναι ἡμᾶς σὺν πατρὶ, μᾶλλον δὲ πατράσι καὶ ἀδελφοῖς ὁμοῦ ἀλλήλοις ἐν μακαρίᾳ θεᾷ καὶ ὀφθῆσεσθαι ὑπὸ θεοῦ εὐμενῶς, δι' ὃν ὁ παρῶν χωρισμὸς καὶ πόλεμοι. Προσκυνεῖ δουλικῶς ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος, μόνος ἐγκαταλειφθεὶς μοι. προσαγορευσαί ἀξίωσον τοὺς συνόντας τῇ ἀγιωσύνη σου, ἕξαιρέτως τὸν καλὸν Ἀθανάσιον. 112 {Ἐὐθυμῶ Σάρδης} Δις ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ μακαριότητί σου. ἀλλὰ φεῦ τῆς ἐμῆς ἀμαρτίας· ἐν δάκρυσιν γὰρ ὁ λόγος, ὅτι δυὰς τῶν πρὶν ἐπιστοληφόρων ἀφικομένη πρὸς τὴν ἐξορίαν σου ὑποβρύχιος γέγονεν, ὃ μου συνέτριψεν οὐ μετρίως τὴν ταπεινὴν ψυχὴν. ὅμως ἐπειδὴ υἱοὶ ὑπακοῆς καὶ τοιαύτης διακονίας ἀπόστολοι, καὶ τρίτον ὅτι εἷς μόνος θάνατος οἴκτιστος, ὁ τῆς ἀμαρτίας, κἂν ἐπὶ κλίνης φθάσοι, ἤνεγκα εὐχαρίστως, ἀφέμενος τὸ λυπηρόν. Τοῖνυν καὶ ἐν τοῖς πρώτοις γράμμασι τὸν ὀφείλοντα μακαρισμὸν ἀνήψα τῇ θεοφιλίᾳ σου· καὶ γὰρ ἔστιν ἀξία μακαρίζεσθαι, πρόκριτα πάντων ἀγωνισαμένην καὶ παρρησιασασαμένην ἐν ἱεράρχαις, καὶ ταῦτα μὴδὲ τὸν καιρὸν τοῦ θαρρεῖν ἔχουσα διὰ τὴν σχολὴν τοῦ θρόνου. ὅμως ἐν τῷ τῆς ἀληθείας κράτει τὸν θρόνον ἔχων τοὺς ὑποθρόνους σχεδὸν πάντας ὑπερῆρας, ὁμολογίας στέφανον ἀπενεγκάμενος. τὰ αὐτὰ καὶ νῦν σου τῇ ἱερᾷ κορυφῇ προσφθέγγομαι, στέφων οὐ χρυσοκολλήτῳ διαδήματι (ἐπεὶ μὴδὲ κατὰ σάρκα τὸ νῆκος), ἀλλὰ θεοπλόκοις λόγοις· οὐράνιον γὰρ τὸ ἐκνίκημα. χαῖρε τοῖνυν καὶ θυμηδία, θαυμάσιε, φέρων ἔτι καὶ διανύων τὸν δίαυλον τῆς ὑπερορίας, ἵνα ἐπὶ στάματος τῆς ἐκδημίας ἐπαναδράμοις ἐστεμμένος εἰς οὐρανοὺς· καὶ πρό γε ταύτης εἴη μέ σε θεάσασθαι ἐν καιρῷ εἰρήνης λελαμπρυσμένον ἐπὶ τῆς προεδρίας. Τὰ γὰρ νῦν ὅπως τετάρακται καὶ ἐμπεπύρισται ἡ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία πολλοῦ τὸ λέγειν διὰ τὸ πολυειδὲς τῆς ἀσεβείας. θυσιαστήρια θεῖα ἀφανίζονται, αἰρομένων τῶν σεπτῶν

εικώνων, ναοὶ ἱεροὶ τὴν εὐπρέπειαν ἀπόλωλαν, πᾶσα ψυχὴ σχεδὸν ὤκλασε, χειρόγραφα τοῖς ἀσεβέσι δώσσασα· ὀλίγοι οἱ ἀντεχόμενοι, καὶ οὗτοι ὡς ἐν πυρὶ δοκιμαζόμενοι ταῖς κακώσεσιν. ὠλίσθησεν ὁ Σμυρναῖος ἐν ἐπισκόποις καὶ ὁ Χερσῶνος, ἐν ἡγουμένοις ὁ Χρυσοπολίτης, ὁ τῆς Δίου, ὁ τῆς Χώρας καὶ μικροῦ δεῖν πάντες οἱ ἐν ἄσσει. ἐνίστανται οἱ τῆς Βιθυνίας χάριτι Χριστοῦ. προσεύχου, πάτερ, κραταιοῦσθαι αὐτοὺς σὺν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἕως τέλους. οὐδεὶς ἐκ τοῦ λαϊκοῦ τάγματος στήκων, πλὴν τοῦ Πηξιμηνίτου, ὃς καὶ δαρεὶς ἐξώρισται· ἐν κληρικοῖς ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος, οὗ ἐπίκλην Κεντροκούκουρος, καὶ γε ἐν ἡγουμέναις μέχρι τῶν ἕξ, ἐν μοναστηρίοις φρουρούμεναι. Ἔλθοιμι ἐπὶ τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐντολῆς σου. τί, ὦ πάτερ, ἐπιτέταχας τὰ ὑπὲρ ἐμέ καὶ κατὰ βαθμὸν καὶ κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην; κρύβδην πως καὶ τὸ εἰς τοὺς γνησίους προσαγορεύειν με. δέος ἐπὶ πάντας, καὶ γε μάλιστα ἐπ' ἐμοὶ τῷ ἀμαρτωλῷ, μὴ πού τι διάδηλον γίνοιτο τῷ κρατοῦντι. καὶ γὰρ μετεξωρίσθη ἐν Ἀνατολικοῖς καὶ θυμὸς περὶ ἐμέ τὸν δέιλαιον οὐκ ὀλίγος τῷ Καίσαρι, ἐκ δηλωμάτων μᾶλλον ἀναφθεις, τοῦ μὲν σιγᾶν μοι καὶ μὴ διδάσκειν προστάττοντος, κάμοῦ τοῦ δυστήνου ἀναινομένου καὶ προσαντέστερα ἀντιφωνοῦντος. διὰ ταῦτα πληγαί, κἂν ἔλαθον ταύτας αἰδοῖ καὶ εὐσεβεία τοῦ πλήκτορος, ἀρπαγαὶ τῶν ὑπηρετούντων μοι, βιβλιδίων αὐτῶν ὧν εἶχον. πῶς οὖν ἐν τούτοις δυναίμην τι τῶν ἐνταλθέντων ἐγχειρῆσαι, ἀπορῶ· σύγγνωθι τῇ ταπεινώσει μου, εἰ καὶ μακάριον τὸ πρᾶγμα. καὶ οὕτω λέγω ὅτι ἐφίσον τῶν αὐτόθι κἀνταῦθα ἢ τοῦ λιμοῦ συντριβή. πλὴν ἐφ' ἐνὶ προσώπῳ θαρρήσας ἐπέστειλα· εἰ ἀνύσειέν τι τὸ γράμμα, δηλώσει ἢ ἀποστολή. Τὸ λοιπὸν προσεύχου ὑπὲρ τοῦ τέκνου σου κατόπιν βαδίζειν τῆς ἀγιωσύνης σου. 113 {1Πατρικίῳ}1 Ὁφειλέτην ἑμαυτὸν λογιζόμενος τῆς περιδόξου μεγαλοφυΐας σου κέκρικα νῦν μὴ ψιλῆ φωνῆ, ἀλλὰ γράμμασι προσαγορευσαί σε τὸν ποθούμενον. εἰ γὰρ καὶ ἄλλοις οὐκ ἐκφερομυθεῖν μυστήριον παραχωρεῖ ὁ καιρὸς, ἀλλὰ γε ὑμῖν τοῖς ἐμοῖς οὐ κωλύειν ἔχει· ἐμοῦ γὰρ ὑμεῖς καὶ δεσπότης καὶ ἀφ' αἵματος, διὸ καὶ τὸ φίλτρον, καὶ οὐ τοσοῦτον ἐκ γένους, ὅσον ἐκ πνεύματος ἐναρέτου. ἐπεὶ καὶ ἄλλοι ἀγχιστεῖς, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐραστοί, ὥστε με τὰ ἴσα ἐπιστέλλειν. ἐπεύχομαι ὑμῖν κἂν ἀμαρτωλὸς τὰ σωτήρια, καὶ γε τὰ ὑγιαστήρια ψυχῆς καὶ σώματος. τοῦτο δέ φημι διὰ τὴν ἐνεστῶσαν αἵρεσιν καὶ ψυχοφθόρον πλάνησιν, ὡς ἂν ἀπήμαντος διαφυλαχθείης ὁ θεόφοβός μου δεσπότης, καὶ γε πανέστιος· ἦρκται γὰρ ἡ ὄργη παρὰ Κυρίου ἀπὸ Βυζαντίδος τῆς ὑβριστρίας, καθ' ὅσον ἀποδοκιμάζειν εἴθωθεν τὰ πρὸς Κύριον ἔκπαλαι. καὶ ἤδη κατέδεται τὸ πῦρ τὰ ἐκασταχοῦ. μακάριος ὁ συνιῶν καὶ μένων ἄφλεκτος. Εἰ γὰρ πτωχὸς καὶ πένης Χριστὸς δι' ἡμᾶς, πῶς οὐ τὰ τῆς πτωχείας ιδιώματα ἐν αὐτῷ, ἦτοι χροιά, ἀφή, σῶμα, ἕξ ὧν καὶ ἐν οἷς ἡ περιγραφή. ἀποσκευάζουσι τοίνυν, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, τὴν σωτήριον οἰκονομίαν τοῦ λόγου οἱ μὴ ὁμολογοῦντες αὐτὸν περιγεγράφθαι, καὶ τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας προεισόδια τὰ παρόντα. ἀλλ' οὐαί σοι, Βυζαντίς, ὅτι καὶ ἀπὸ σοῦ τὸ κρίμα ἦρκται καὶ ἐν σοὶ τελευτήσειεν τὰ κακά, ὅταν ἀναπληρωθῶσιν αἱ ἀμαρτίαι σου. Ταῦτά μοι ἐκ πόθου καὶ πόνου τῇ μεγαλονοίᾳ σου, εἰδυῖα τὰ μείζονα. 114 {1Ἀθανασίῳ τέκνω}1 Γράφω σοι τανῦν, τέκνον μου, ὡς οὐκ ἐβουλόμην, καὶ τὸν τρόπον οἶδας. φεῦ μοι τῷ ἀθλίῳ, οἷμοι τῷ ταιλιπώρῳ, οἷον συμβέβηκε τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς ἡμῶν. ἐμοὶ δέ, εἰ καὶ ἄμφω ποθητοὶ (τέκνα γὰρ ἀληθινά), ἀλλ' ὅμως ὁ σφέτερος ἐρασιμώτερος. διατί; ὅτι ἄνθρωπος θεοῦ, πλήρης πίστεως καὶ ἀληθείας, υἱὸς ὑπακοῆς, τέκνον φωτός, ἀνὴρ ἐπιθυμῶν, ὑποτακτίτης ἀψευδῆς, δαμαστής παθῶν, καὶ γε ζηλωτής, καὶ γε πρόθυμος ὁδοιπόρος τῶν κατ' ἐντολήν, φιλῶν σφόδρα τὸν ἐν πνεύματι πατέρα καὶ φιλούμενος ἴσα, ἄσχετος σαρκὸς καὶ θεῶ συνημμένος, χρήσιμος πᾶσιν καὶ ὑπὸ πάντων αἰρετιζόμενος. δοκεῖς με χαρίζεσθαι τῷ ἀνδρί; καὶ πλεόν ἔχει τὰ τῆς ἀληθείας. ἦψατό μου τὸ περὶ αὐτὸν πάθος κραταιῶς,

ἐκλόνησέν μου τὸν νοῦν, συνέτριψέν μου τὴν καρδίαν, ἐδάκρυσα πικρά, συνεχύθην τῷ ὄδουρμῳ ὡς οὐδέποτε οἶδα, οὐχ εἵνεκα τῆς κοιμήσεως αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι ἐν τοιοῦτῳ τόπῳ, δεδοικῶς μὴ ἢ προσταγή μου αἰτία (καὶ γὰρ ἐπειθάρχει χαίρων εἰς πῦρ βαίνειν ἐκ πίστεως καὶ μηδὲν βλάπτεσθαι), ὅμως ὅτι οὐ προαιρούμην πάντως ἐξορμεῖν αὐτοὺς ἐν τῷ χειμῶνι. πέπεικα δὲ προητοιμακός τοῦ οἰκονόμου τὴν πορείαν αὐτῶν. Τοιαῦτα τὰ συμβεβηκότα. οὐ μὴν ἐναπέμεινα, τέκνον μου, ἐν τῷ πένθει, ἀνευέγκας δὲ τὸν λογισμὸν καὶ συλλογισάμενος ὅτι εἰς θάνατος μόνος πονηρός, ὁ τῆς ἀμαρτίας, καὶ οὐχ ὁ τόπος, ἀλλ' ὁ τρόπος τοῦ θανάτου ὁ ζητούμενος ἠὲ χαρίστησα ἐν τῷ συμβάντι τῷ Κυρίῳ, τοῖς ἀθεωρήτοις αὐτοῦ κρίμασι τῆς οἰκονομίας παραχωρήσας τὸ πᾶν ὅς πρὸ καταβολῆς κόσμου συμφερόντως καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον τοῦ τέλους ἀπένειμεν ἐνὶ ἐκάστῳ. Ἐν τούτοις εὐθύμει καὶ αὐτός, ἀδελφέ μου ἀειπόθητε, τάττων μετὰ Ζωσιμᾶ καὶ Γαϊανὸν τὸν θαυμάσιον, τοὺς ἴσους ἀδελφούς τῷ πνεύματι ὡς καὶ τὰ σώματα· ὧν εἶην τῆς μερίδος ὁ ἀνάξιος. προσεύχου μοι ἀενάως ἵνα σώζωμαι, τέκνον ἠγαπημένον. 115 {1Ναυκρατίῳ τέκνῳ}1 Καὶ μὴ παρεμπιπτούσης ἀφορμῆς γραμμάτων φιλῶ σοι διαλέγεσθαι, πόσῳ γε μᾶλλον ἐξουρισκομένης; εὐηγγελίσθην οὖν διὰ τῶν γραμμάτων σου, τέκνον, τὰ ἀγαθὰ· εὐαγγέλια γὰρ ἐμοὶ τὸ τὸν ὄντως ἐμὸν ἀδελφὸν καὶ ἀρχιεπίσκοπον ἐξορίζεσθαι διὰ Χριστὸν καὶ τοὺς λοιποὺς πατέρας μου καὶ ἀδελφούς. καὶ τίς ἂν μοι ἔδωκεν ἰσχὺν ῥῆξαι πρὸς αὐτοὺς φωνὴν ἀλαλαγμοῦ; πλήν πιστεύω λήψεσθαί ποτε· ὅτε γὰρ δόξειεν ὁ βασιλεὺς πανταχόθεν περικόψαι μου τὴν φωνήν, τηνικαῦτα βοήσομαι πνεύματι πτερούμενος καὶ εὐρίσκων τὰς διεξόδους. Σὺ οὖν, τέκνον μου ἀγαπητόν, ἐνδυναμοῦ ἐν Κυρίῳ, μηδὲν καταπίπτων ἐν τῇ ἐκδοχῇ τῆς μεταστάσεως· στήθι κραταιῶς, ὁμολόγησον ἐρωτώμενος τὴν καλὴν ὁμολογίαν. ἐὰν δεῖ ῥαπισθῆναι, ῥαπίσθητι μετὰ Χριστοῦ, φυλακίσθητι, πίε χολὴν θλιβερῶν περιστάσεων, ἄνιθι ἐπὶ τὸν σταυρὸν τῇ προαιρέσει· οὕτω γὰρ λογισθήσεται παντὶ τῷ προαιρουμένῳ οἴσειν τὰ πάθη. οὐκ ἄρκει σοι υἱὸν θεοῦ γενέσθαι; οὐχ ἱκανοὶ σοι συγκληρονόμον γενέσθαι Χριστοῦ; τίνων τὸ αὖχειν, τίνων τὸ χαίρειν καὶ ἀγάλλεσθαι καὶ εὐπαθεῖν; ἀλλ' οὐχὶ τῶν διὰ Χριστὸν πασχόντων καὶ περιοριζομένων; εἴθε καὶ ἄλλα παθεῖν ὁμοίως τῷ δεσπότῃ. καὶ τίς ἄξιος; ἀλλὰ χάρις ὁμοίως καὶ τοῖς φθάσασιν. Ἐγὼ ὁ τάλας οὐποτε ἐχάρην τοσοῦτον οὐδὲ εὐπαθῶν διετέλεσα (ναί, ναί, καὶ ἐν ταῖς προλαβούσαις ἐξορίαῖς) καὶ οὐκ ἐπιλέλησμαι τῶν τοῦ Κυρίου μου εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ ἄρτι διὰ τὸ παραπέμψαι τὸν μακάριόν μου πατέρα σὺν τῷ ἀγίῳ μου Καλογήρῳ βασιλεύω, δεσπόζω, γήθω, χορεύω. οὕτως ἐκδέχομαι τὰς παρὰ τοῦ κόσμου κακώσεις ὡς τρυφάς. ἄφοβος, ἀπτόητος τολμῶ λέγειν μετὰ τοῦ ἀγίου Δαυίδ, ἐὰν παρατάξεται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου· ὁ θάνατός μοι ἐπιθυμητὸς διὰ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. καὶ γε οὕτως καὶ τηλικούτως διατιθέμενος ὁμολογῶ βδέ λυγμα εἶναι πάντων ἀνθρώπων καὶ ἀπερριμμένον ἀπὸ θεοῦ διὰ τὰ ἄμετρά μου ἀμαρτήματα. Οὕτως ταῦτα· ἴσως γὰρ καὶ τελευταία φωνῇ. ἐξοριζόμενος θεοῦ κελεύσει αἶρεις πάντως τὸν Κάλλιστον καὶ ὃν ἄλλον βούλει ἀδελφὸν ἢ εὐθύς ἢ ὕστερον· ἔασον δέ μοι τὸν Προτέριον ᾧδὲ που περικρυβόμενον καὶ διακονοῦντά μοι, εἴπερ εὐδοῖ θεός. Ὁ Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός σου. 116 {1Τῷ αὐτῷ}1 Ὅποταν μάθω τὸν χελανδάριον ἐπιστῆναι μόνον, ἕως ἂν ἀναγνῶ τὴν ἐπιστολήν, σφαδάζων εἰμὶ καὶ ἀδολεσχῶν τί τὰ σημερινά· ὃ καὶ νῦν πέπονθα. ἔγνω οὖν τὰ γεγενημένα, ἃ πῶς οὐκ ἔστιν ἀκούοντα στενάζειν; ὅτι γε μάλιστα καὶ Νεκτάριος ὁ ἀρχαῖος προδότης εἰς ἔστι τῶν τὰ τῆς ἀσεβείας χειρόγραφα ἀπαιτούντων· ὃν ὁ κρατῶν οὐ τοσοῦτον διὰ τὴν χρεῖαν, ὅσον διὰ τὸ ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς καθ' ἡμᾶς ἀδελφότητος χρηματίσαι ἀπόστολον αὐτοῦ πεποίηκεν. λυπηρὰ μὲν οὖν ὡς ἀληθῶς, ἀλλὰ καὶ χαρὰς ἀνάπλεα, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν ἀχείρωτοι τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν

έναντίων διαμένουσι διὰ θεοῦ ἀγάπην. πλὴν τί τὸ τοῦ Νικαίας δρᾶμα καὶ πάντως γε ἵνα μαθὼν διδάξης, ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν ἐγγύθεν ἡγουμένων. ἵνατί δὲ περὶ ἡμῶν ἐλυπήθη; εἰς οὐδὲν ἔστιν· ἀδελφοί εἰσι καὶ ἀδελφικῶς πολλάκις διαφέρονται εἰς ἀλλήλους. Εὐχου οὖν, τέκνον μου, ἵνα ἡ χεὶρ τοῦ θεοῦ σκέπη ἀμφοτέρους, καὶ ταῦτα κοῦφα. παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κληδονίου ἐδεξάμην γραμματεῖον καὶ ἀνεπάην· ἐν καιρῷ ἀντιγράφω. παρακαλῶ σε δέ, ὅτι παρεκάλεσέ με ἵνα αὐτὸν ἐπιτηρῆς καὶ περιέπης· καὶ δεῖξον ὅτι παρεκάλεσα. ὃν καὶ προσαγόρευσον ὡσπερ καὶ τὸν ἀδελφὸν Τιθόην· κάκεινῳ δι' ἄλλης ἐπιστέλλω. οἱ ἀδελφοί προσαγορεύουσιν. 117 {1Τῶ αὐτῶ}1 Ἐγρηγόρησας, τέκνον μου, δοῦναί μοι μικρὰν ἀμεριμνίαν· καί γε ὁ θεὸς τοῦ πατρός μου ἐλείψαι σε καὶ ἀναπαύσαι σε. γνοὺς δὲ τὰ δηλωθέντα εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ. πάντα χαρᾶς εὐαγγέλια, αἶ τε τῶν ἀγιωτάτων ἐπισκόπων ἐξορίαί, ὑπὲρ Χριστοῦ οὔσαι, αἶ τε τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐνστάσεις. ἐφ' οἷς καὶ πολλή μοι μέριμνα καὶ ἀδολεσχία τῷ ταπεινῷ, πῶς ἀποβήσεται τὰ κατ' αὐτοὺς σκοποῦντι· τῶν γὰρ πάντων ἀγωνιστικώτερον ἀθλοῦσιν. ἀλλ' ἔσται Χριστὸς ἐπαμύνων καὐτοῦς, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς ἡγουμένους, πολλοῦ γε εἶπεῖν τοὺς τῆς χώρας. Σὺ δέ, ὦ τέκνον, ὡς ὑπὸ θεοῦ βοηθούμενός τε καὶ σκεπόμενος μὴ φείσῃ ἐπιστέλλειν, ἐπιδημεῖν, στηρίζειν, νουθετεῖν, παραμυθεῖσθαι, διυπνίζειν, ἐκδιδάσκειν, ἐπαλείφειν τοὺς ἕξω, τοὺς ἔσω, τοὺς κακουμένους, τοὺς εὐδρομοῦντας, οὐ μὴν μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς οὐχ ὑπὸ χεῖρα ἡμῶν τελοῦντας. δεῖ γὰρ σε περαιτέρω χωρῆσαι διὰ Χριστόν, δηλονότι οἰκονομία καὶ εὐκαιρία χρώμενον· ἄρτι γὰρ δεῖ καὶ τοὺς μαθητὰς διδασκάλους γενέσθαι. Ἐγὼ γοῦν ὁ ἀχρεῖος, εἰ καιρὸν λάβοιμι καὶ πιστὸν γραμματηφόρον, εἴτε οἴκοθεν εἴτε ἕξωθεν προθυμοῦμαι πᾶσι τοῖς ἐξορίστοις πατράσιν ἐπιστεῖλαι (πολὺ γὰρ ὀνίνησι καὶ τὸν γράφοντα καὶ τὸν δεχόμενον τοῦτο, ἐπεὶ καὶ τοῖς ἀγίοις σύνηθες καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ χρήσιμον), ἀλλὰ γὰρ καὶ μέχρι τερμάτων τῆς οἰκουμένης βοηῆσαι ὁ κύων καὶ ὁ ψύλλος παρασκευάζομαι. τίς δὲ τοῦδε εἴη μοι συνεργὸς πλὴν σοῦ, τοῦ ὑπὲρ πάντας τῶν ἀδελφῶν θερμοῦ φιλητοῦ καὶ Χριστοῦ καὶ ἐμοῦ τοῦ τάλαινος; ζῶμεν δὲ χάριτι Χριστοῦ καὶ εὐχαῖς ὑμῶν ἐνταῦθα, καθὼς προγέγραφα διὰ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἐν οὐδενὶ λειπόμενοι πλὴν βιβλίων, ἥξει δὲ καὶ ταῦτα, ὅποταν εὐδοοῖ Κύριος. Προσεύχου περὶ ἐμοῦ, τέκνον, θερμότερον ἵνα σώζωμαι. 118 {1Τῶ αὐτῶ}1 Ὡς καλὰ σου τὰ γράμματα, τέκνον ἡγαπημένον, πάντα ἡμῖν εὐκταῖα εὐαγγελιζόμενα. πρῶτον μὲν τὴν κυρίαν ἡμέραν τῆς κυρίας Θεοτόκου, δεύτερον τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον εὐεξίαν σου, εἶτα τὴν ὑγίειαν τῶν ἀδελφῶν, καὶ μὴν καὶ τῶν ἐπτά· εἶτα τὴν θαυματουργίαν τῆς Χριστοῦ σεπτῆς εἰκόνης. εἰ γὰρ καὶ στενακτὸς ὁ τοῦ τολμητῆρα θάνατος (πῶς γὰρ οὐ;), ἀλλὰ δοξαστὸς ὁ Κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν κἂν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι θαυματουργησάσῃ, κἂν οὐκ ἐπιστρέφονται οἱ ἀσεβοῦντες, μεθοδεύοντες ἄλλως τὸν θάνατον, ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι τὴν ἀληθῆ τῷ Χριστοῦ ἀνάστασιν. ἡμῖν δὲ πιστὰ ἀμφοτέρα. εὐ δὲ ποιῆσαι ὁ θεὸς τῷ καλῷ Γαϊανῷ. ἄγγελος ἀγαθὸς ἦκεν, ἄγγελος τοιοῦτος, καὶ ἀπίτω καθὰ εἴρηκας. εἴη εὐλογημένος καὶ ὁ Νεῖλος, εἰ τοὺς ἐπτά ἐπεσκέψατο, μετὰ τῶν πεμπάντων αὐτόν. καλῶς φρονῶν ἐλήλυθεν καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἰγνάτιος, ὁ Προτέριος πορευέσθω. ἵνατί δὲ κόπους ὑμῖν παρέχω τῇ συχνῇ ἐπισκέψει; ὅμως ἐπεὶ ἡ ἑορτή, τὸν μισθὸν ὑμῖν δοίη Κύριος, τὸ ᾠα, τὸ ᾠβ ἕξ ἡμῶν προσαγόρευσον. 119 {1Τῶ αὐτῶ}1 Ἰκανῶς ἡμᾶς ἐξεδίδαξας, ὦ τέκνον ἡγαπημένον, τὰ γεγονότα καὶ ἤδη παριστάμενα, καὶ μέντοι ἀπὸ στόματος τὸ ᾠχ. ἐπεὶ πᾶσιν οὖν εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ Κυρίῳ καὶ τὰ κατὰ δύναμιν εἰσοίσειν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν. διὰ τοῦτο ὅσον ἐπεφέρετο χρυσίον τὸ ᾠχ ἕξ ἀγαθοποιῶν καὶ εἶχον κἀγὼ ἐνταῦθα, πλὴν μικρᾶς χρείας, ἀπέσταλκά σοι. καὶ γενοῦ βοηθὸς τῶν βοηθείας ἐνδεῶν, καθὰ διαταξάμην τὸ ᾠχ· εἰς τοῦτο γὰρ σε εἶασεν ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν θεός. γράμμα εἰς τοὺς δέκα εὐρίσκων πιστὸν ἀδελφὸν πέμψον· ἐγὼ γὰρ πέπομφα, καὶ τέως οὐκ ἀναγκαῖον. εἰ δὲ

μή, κἄν εὐλογία. τῷ ᾧ ἐπέστειλα· ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἑτέρου προσώπου ἢ τῶν ἡμετέρων ἢ τῶν ἄλλων, ἡνίκα ἐπινοεῖς χρησίμον εἶναι, δήλου, καὶ εἰ δοκιμάσω κἀγὼ εὖ ἔχειν, ἐπιστέλλω. οὐ γὰρ καθήκει σιωπᾶν δέει τῶν κρατούντων, ὅποταν δέοι· ἔαν γὰρ ὑποστείλῃ, φησίν, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν σοί. ᾧ ἀντιπασσόμενος ὁ βασιλεὺς τὸ μὴ διδάσκειν μηδὲ λαλεῖν καθόλου ἐγκελεύεται. ἀλλ' εἰ καὶ ἀμαρτωλοί ἐσμεν οἴδαμεν ἐκείνων εἶναι μαθηταὶ τῶν λεγόντων, ὑμεῖς κρίνατε, εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑμῶν ἀκούειν ἢ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· οὐ δυνάμεθα οὖν ἃ ἠκούσαμεν καὶ οἴδαμεν μὴ λαλεῖν. ἀσφαλιζόμεθα οὖν καὶ περὶ τῶν ἐκβαίνοντων ἀκοῶν· καὶ γε, εἰ οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον, οὐ θεωρήσομεν οὐδὲ ἐκ τῶν ὧν παραπέμψεις. παραπέμψοις δὲ πάλιν, ὅταν καθήκη· εἰ ὑπερβῆς τὰς δύο ἑβδομάδας μὴ πέμπων, λογισημομαχήσομεν, εἰ δὲ ἔνδον, οὐδαμῶς. Ὁ Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός σου, τέκνον· εὐχου μοι ζεόντως, ὡς κἀγὼ σοί. 120 {1Τῷ αὐτῷ}1 Ἐξέπληξέν με λίαν ἡ ἀγγελία, τέκνον· καὶ τί εἰπεῖν οὐκ ἔχω ἢ ὅτι θεοῦ κίνησις ἐγένετο οὕτω θαρσυνθῆναι τοὺς γενναίους ἀδελφοὺς ἡμῶν τὰ κατὰ τὸν ἀσεβῆ Ἀντώνιον πρᾶξαι ῥιψοκινδύνως. μαρτύρων οὖν ἀπενέγκαντο κλέος, τῶν ἐκκαλεσαμένων ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἱερὰ σκάμματα, καὶ ὁ ἀντιλέγων οὐδεὶς. ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἀνδρειώσας καὶ κρατύνας καὶ τὰ αὐτοῦ στίγματα φορέσαι αὐτοὺς καταξιώσας· εὐξαιντο περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ κατόπιν αὐτῶν βαδίσαι. εὐγε καὶ τῷ ἠ καὶ τῷ ἠθ ὅτι ἀναγκάως, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὶ μαρτυρικῶς ἐπέδωκαν ἑαυτοὺς πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ κακουμένων κρατηθῆναι. εὐλογῆσαι καὶ ἐλεῆσαι Κύριος καὶ τὸν καλὸν μου Προτέριον ἔντε ταῖς εἰσόδοις αὐτοῦ καὶ ἐξόδοις· καὶ πάλιν, τέκνον μου, ἀπόστειλον αὐτόν, εἰ καὶ τολμηρόν, καὶ Κύριος εὐδοδώσειεν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, ὅτι δι' αὐτόν ὁ λόγος καὶ ὁ τρόπος, καὶ ὁ πόνων, φησί, θῆσει μηρόν. καὶ πῶς ἄλλως δοξασθήσεται ὁ θεὸς ἢ ἐν ταῖς ἀμηχανίαις δεικνὺς εὐμηχανίας; ἄρτι τῶν φιλαδέλφων τὰ γνωρίσματα, ἄρτι τῶν φιλοτέκνων τὰ ἰδιώματα. διὰ τοῦτο κἀγὼ ὁ τάλας προθυμοῦμαι, ἀπαιτοῦμαι γράφειν, παρακαλεῖν, ὑποστηρίζειν ὅσον ἐνδέχεται, δεύτερα τιθέμενος τὰ ἀνθρώπινα, ὑποδειγματιζόμενος τῷ ἔργῳ τοῦ Ἁγίου Κυριανοῦ ὁ ἀνάξιος· φησὶ γὰρ ὁ Θεολόγος ὅτι καὶ ἐξορισθεὶς οὐ διέλειπεν ταῖς ἐπιστολαῖς ἀλείφων καὶ κρατύνων τοὺς ὑπὸ χεῖρα, ἐξ ὧν πολλοὺς ἀπετέλεσε μάρτυρας. Δεῦρο δὴ οὖν, τέκνον μου, ἀπόστειλον πάλιν τὸ ἠχ, κομίζοντα ἐπιστολάς, τρακταῖζόμενον αὐτόν ὑπὸ τῆς ἀγχινοῖας σου· καὶ ἴδοι Κύριος τὸ ἔργον καὶ εὐμαρίσοι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. πίστις ἢ τὰ μεγάλα κατορθοῦσα, πίστις ἢ καὶ ἐκ θανάτου ῥυομένη· αὕτη ἐπεριδόμενοι πράττομεν ἢ πράττομεν οἱ ἀνάξιοι. περὶ τοῦ ἠμ, ἡνίκα ὁ Εὐθάλιος ὑποστρέψει, τότε παράπεμψον αὐτόν, θεοῦ εὐδοκούντος. εἰς τὸν λογισμόν, ὃν ἐλάλησά σοι, εὐχαῖς σου ἐρραΐσθημεν· πλὴν χρεῖα τοῦ ἠμ. τὰ λοιπὰ ὡς ὁ Κύριος εὐδοοῖ σοι πρᾶττε, ἐπίστειλον δὲ καὶ τῷ ἠη καὶ τῷ ἠθ. Ὁ Κύριός σε σώσοι, τέκνον. προσαγόρευσον τοὺς ἀδελφούς· οἱ σὺν ἐμοὶ ἀσπάζονται σε. 121 {1Τῷ αὐτῷ}1 Κόπος ἐστὶ, τέκνον, ἐν τῷ τηλικούτῳ χειμῶνι παραγίνεσθαί τινα ἐνταῦθα, περῶντα μάλιστα τὸν βορβορωθέντα ποταμόν· πλὴν ὅτι ἀνέθημεν ἰδόντες τὸν ἀδελφὸν καὶ ἐντυχόντες τοῖς γράμμασί σου, ἐν λυπηρῶς δεξάμενοι, τὴν πτώσιν τοῦ ἐλεεινοῦ Νεκταρίου. ὅμως ὅτι ἀκόλουθα τοῦ ὅλου βίου αὐτοῦ καὶ τὰ παρόντα, ἐν ζητεῖ μόνον, ποιῆσαι τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ τὰ τῆς πίστεως αὐραὶ φέροιν. Ἐκεῖνος μὲν οὕτως ἔχων, οὕτω καὶ ὠλίσθησεν. σὲ δὲ ὁ θεὸς τοῦ πατρός μου καὶ τοὺς πάντας ἀδελφοὺς ἡμῶν, τοὺς τε κρατούμενους καὶ μή, στηρίζειεν, σθενώσκειεν, βεβαιώσκειεν, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ μαρτύριον τῆς ὁμολογίας αὐτῶν ἀποπληρῶσαι· οὐ γὰρ τὸ ἐνάρξασθαι τὰ καλὰ ἐπαινετὸν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ εἰς πέρας ἀγαγεῖν. πρόσεχε οὖν τῇ ἀναγνώσει, ἀπτόμενος καὶ τῆς γραμματικῆς ὅσον ἐνδέχεται, ἀσφαλῶς τὸ κάθισμά σου, μὴ ἐξαπίνης οἱ αἰρετικοί. τὸν θεὸν φοβοῦ, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ καθαίρεσθαι ἢ μένειν καθαρὸν. περὶ τοῦ παροικονόμου ἀπαγγελεῖ σοι ὁ ἀδελφός. τίς ἀπίη εἰς τὸν

ἀρχιεπίσκοπον, ἵνα δῶ γράμματα πάλιν; Προσαγορεύουσιν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἐπιθυμοῦσί σε ἰδεῖν μεθ' ἡμῶν. προσαγόρευσον τὸ ᾠδ, τὸ ᾠθ. ὁ Χριστὸς βοηθὸς ἡμῶν εἶη. 122 {1Γρηγορίῳ τέκνω}1 Νῦν καιρὸς καὶ μονομερῶς σοι ἐπιστεῖλαι, υἱέ μου ἡγαπημένε καὶ ἀδελφῶν ὁμόψυχε, διὰ τὸ μεμονῶσθαί σε καὶ εἶναι ἐν φρουρᾷ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. τί καλλιώτερον, τί δὲ μακαριώτερον, ὅτι διὰ Χριστὸν πάσχεις, ὑπὲρ τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνας, διὰ τὴν Θεοτόκον, ὑπὲρ ἐκάστου τῶν ἀγίων, οὐ μεριζομένων τῶν πρωτοτύπων ἀπὸ τῶν παραγῶγων; ὄντως, ἀδελφέ μου, μεγάλων δωρεῶν ἠξιώθης· ἐπίσκοποι ἐκπέπτωκαν, ἡγούμενοι ὠλίσθησαν καὶ σύ, ἐν ὑποτακτικαῖς τελῶν, ἴσα τῶν ἐκλεκτῶν ἱεραρχῶν τε καὶ καθηγητῶν τὴν ὑπὲρ ἀληθείας φυλακὴν κατεκρίθης. οὐδεὶς ὑπηκόων τοιοῦτον ἔδοξάσθη, πλὴν τῶν συγκοινοβιωτῶν σου. σκίρτησον ἐν τούτοις, δόξασον ἀνθομολογούμενος τῷ θεῷ, τῷ καλέσαντί σε εἰς κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ. ἐξέπεσαν ἐξ ὑμῶν ὁ ἔλεινός Ὀρέστης σὺν τῷ Ἀφράτῃ. οὐ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· ἢ γὰρ ἂν μεμενῆκεισαν μεθ' ὑμῶν. ὧν ὁ πρότερος βίος ἄπιστος εἰς ὑποταγὴν, τούτων πῶς ἂν οὐκ ἔωλος εἰς Χριστόν; ἐγὼ ἐξενιζόμενη καὶ εἰς ὁ μικρὸν ὑπέστησαν. σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῷ κράτει τῆς πίστεώς σου, φέρων γενναίως τὰ παρόντα, προθυμούμενος καὶ ἕτερα δι' ἀγάπην θεοῦ, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προσδεχόμενος τὸν θεόν, τὸν σῶζόντά σε ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταγίγδος· καὶ ἐγγὺς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν. Προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνα σῶζωμαι ἐν Κυρίῳ. προσαγορεύει σε ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος. ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μετὰ σοῦ, ἀδελφέ στεφανίτα. 123 {1Θεοκτίστῳ τέκνω}1 Εἰ καὶ τῷ σώματι ἐχωρίσθην σου, τέκνον μου Θεοκτίστε, ἀλλ' οὐ τῷ πνεύματι· αἰεὶ γὰρ σε ὀρώ κατὰ νοῦν, περιπονούμενος ἐν τῇ διοικήσει σου πῶς τὰ κατὰ ψυχὴν, πῶς τὰ κατὰ σῶμα. καὶ γε σημεῖον ὧν λαλῶ ἀληθές, τὸ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐν τῇ ἀμαρτωλῇ μου εὐχῇ μνημονεύειν σου ἐξ ὀνόματος μετὰ τῆς συνοδίας σου· τοιοῦτός μοι ὁ πόνος καὶ περὶ σέ. καὶ οἶδα ὅτι ὑστερούμενος εἶ, στενοχωρούμενός τε καὶ θλιβόμενος, ἀλλ' ὁ μακαρισμός σοι τοῦ διωγμοῦ παρὰ Χριστοῦ. διὸ χαῖρε ἐν τῇ ἐλπίδι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, κουφίζων ἐντεῦθεν τὰ λυπηρά· πόσον γὰρ καὶ ἐνταῦθα χαρήση μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν πειρασμῶν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι σκιρτήσεις; ἄρτι τρίτον διώκεσαι διὰ κύριον, τρίπλοκον ἕξεις τὸν στέφανον. μὴ καταπέσης, τέκνον μου ἀγαπητόν, τῇ ῥαθυμίᾳ, ἀλλὰ στήθι ἔτι γενναίως. κἂν δεῖ ἀποθανεῖν, ἀποθάνωμεν σὺν τῷ Χριστῷ, ἵνα καὶ συζήσωμεν εἰς αἰῶνας· πάντως γὰρ ἀποθανούμεθα, κἂν μὴ βουλώμεθα. ναί, παρακαλῶ, τέκνον ἐμόν. Χαίρω δὲ ὅτι σύνεστί σοι καὶ ὁ καλὸς Μεθόδιός μου. ἔσω ὁ Χριστὸς μέσον ὑμῶν, σκέπων, εὐψυχῶν ὑμᾶς καὶ προνοῶν ἐπὶ πᾶσι. προσεύχου καὶ αὐτὸς περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἵνα σωθῶ σὺν ὑμῖν. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει. 124 {1Δωροθέῳ τέκνω}1 Καιρὸς μοι μονοπροσώπως σοι ἐπιστεῖλαι, τέκνον ἡγαπημένον, ἐπὶ ἀν ἐμονώθης διὰ τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν σου. ὦ τῆς καλῆς σου ὁμολογίας, ὦ τῆς διὰ Κύριόν σου φυλακῆς· ὁ ἐζήτεις ἔκπαλαι φιλῶν τὸν Χριστόν, νῦν ἐπιτυχῶν ἀγάλλου, τέρπου. καὶ τί γὰρ εἶη ἄλλο τερπνότερον τοῦ μετὰ Χριστοῦ συμπάσχειν; ἐξέλαμψες ἐν τοῖς ἀδελφοῖς σου, ἀγωνίζῃ ἴσα τῶν ἀληθῶς ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων· ὁ οὐδεὶς ὑποτακτικῶν ἠξιώται, πλὴν τῶν συγκοινοβιωτῶν σου, σὺ δεδόξασαι. ἐξέπεσαν ἀφ' ὑμῶν ὁ ἔλεινός Ὀρέστης καὶ Ἀφράτης· καὶ οὐ θαῦμα, ἐπειδὴ ἀρχαῖοι ἄπιστοι ἀμφοτέρω, καὶ γε ἀρνητῆς ὁ δεύτερος. σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν Κυρίῳ, καθὼς ἤρξω κλήσει θεοῦ, καὶ τελείωσόν σου τὸν δρόμον. φέρε εὐψύχως τὰ τῆς φυλακῆς δυσχερῆ, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προσδεχόμενος τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. ἂν δεῖ καὶ ἀποθανεῖν διὰ Χριστόν, ἀποθάνωμεν, ἵνα ζήσωμεν. Ὡ καλὲ Δωρόθεε, στήθι γενναίως ὡς δῶρον θεοῦ. προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἵνα σῶζωμαι ἐν Κυρίῳ. προσαγορεύει σε ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος. ἡ χάρις τοῦ Κυρίου εἶη

μετὰ τοῦ πνεύματός σου. 125 {1Βασιανῶ τέκνω}1 Καιρός μοι μονομερῶς σοι ἐπιστεῖλαι, τέκνον μου ἡγαπημένον, ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν σου ἀπεμονώθης· εὐχαρίστησα καὶ εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου ἐπὶ σοί, ὅτι ὑπὲρ ὃ ἤλπίζον εὐρόν σε τανῦν πιστὸν ἐν Κυρίῳ, ἄνδρα γενναῖον, φύλακα ἀνοθεύτου ὑποταγῆς, ἄρνα Χριστοῦ, ὑπὲρ αὐτοῦ προαιρούμενον ἀποθνήσκειν. ἐγὼ καὶ ἐκ τῶν πρώτων γραμμάτων σου ἦν ἐσά σε καὶ ἀπεδεξάμην, φανερώσαντά μοι τὰ συμβεβηκότα ὑμῖν καὶ μετὰ τοσαύτης εὐψυχίας. εὐγε, καλόν μου τέκνον Βασιανέ· τάχα οἰκονομία γέγονεν θεοῦ μὴ ἄραί σέ με ἐν τῇ ἐξορίᾳ μου, ἵνα τὸ δοκίμιόν σου τῆς ἀρετῆς φανῆ. ὡμολόγησας, ἐφρουρίσθης, ἐπυρώθης ὡς χρυσὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ τῇ ἀσθενείᾳ· ἔτι, τέκνον μου, ἐπίμεινον μακροθύμως ὅπως ἐκλάμψοις ὡς ὁ ἥλιος. ὁ γὰρ Ὁρέστης καὶ Ἀφράτης μικρὸν οὐκ ἠνεγκαν λυπηθῆναι· διὸ γεγόνασιν υἱοὶ σκότους, κακοπάθησον ὅσον ὅσον ὡς στρατιώτης Χριστοῦ, τὰ ἄνω ὁρῶν, τὰ μέλλοντα σκοπῶν· τὰ γὰρ παρόντα ὡς ὄνειρα ἀφίπταται. οἷον μέλλεις σκιρτᾶν μικρὸν ὕστερον, οὐ μόνον ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα. διὸ εὐψύχει, διαβίβαζε ὥραν ἐξ ὥρας, σκοπῶν καὶ τοὺς ἔνδοθεν ἐχθροὺς ἵνα πάντοθεν ἀκυρίευτοι ᾖμεν. κἂν δὲ μικρὸν τι παραπίπτωμεν, θᾶττον διανιστάμεθα. προσευχώμεθα, κλαίωμεν, ἄρωμεν τὴν καρδίαν πρὸς θεὸν καὶ παραυτίκα ἢ βοήθεια. Ναί, τέκνον μου, παρακαλῶ, ναί, δέομαί σου τῆς ἀγάπης. τελείωσόν σου τὸν ἀγῶνα, προσευχόμενος καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἵνα σώζωμαι. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε. 126 {1Θαδδαῖω τέκνω καὶ ὁμολογητῇ}1 Ὡ Θαδδαῖε, στρατιῶτα Χριστοῦ, τέκνον μου ποθητόν, ἀνήρ στερροκάρδιε, προσπτύσσομαί σε διὰ τοῦ γράμματος ὡς ἀπὸ στόματος, περιπλέκομαί σε ἀπὸ ἀγκαλῶν καρδίας μου. ἦσθην καὶ ὑπερήσθην τῆς εὐτολμίας σου, τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν εὐγενέστερε, τῶν εὐδιαλέκτων ῥητόρων εὐλαλέστερε καὶ σοφώτερε. τί γάρ, εἰ οἱ μὲν ἀπεμωράνθησαν ἀλογώτερον κτηνῶν, ἕξαρνοι Χριστοῦ γενάμενοι ὡς Ὁρέστης καὶ Ἀφράτης, υἱοὶ τοῦ σκότους, σὺ δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν φρουρᾷ καὶ κακῶσει, καὶ ταῦτα παρρησιαζόμενος καὶ διαθερμαινόμενος; ὦ τῆς καλῆς σου ὑποταγῆς, ἢ σε ἡγάγεν ἐν τοῖς μέτροις τούτοις· ἔτι, τέκνον μου, ὑπένεγκε, ἐνάθλησον, ὑπόμεινον ἵνα στεφανωθῆς, συνειτῶς ἀποκρινόμενος, ταπεινοφρόνως διεξερχόμενος, μετὰ ἐλπίδος διαβιβαζόμενος, προαιρούμενος καὶ τὸ αἷμα κενῶσαι διὰ σφαγῆς ὑπὲρ θεοῦ, ὅπερ καὶ προαιρῆ, ὡς ἐγὼ σε οἶδα. Προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἵνα σώζωμαι. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε. 127 {1Λιτοῖω τέκνω}1 Οὐ διὰ μακρᾶς περιόδου μοι ὁ λόγος, οὐδὲ γὰρ ἔᾳ τὸ πάθος τῆς περιχαρείας, ὦ τέκνον, ἀναβάλλεσθαι τὴν φωνήν. ἐπεὶ οὖν εἴρηκας "4ἡμαρτον"5, παρεβίβασε Κύριος τὸ ἁμάρτημά σου, ὁ βραδὺς εἰς ὄργην καὶ ταχὺς εἰς οἰκτιρμούς. ἀλλὰ τί ἀνταποδώσω μοι τῷ Κυρίῳ, ὅτι οὐκ εἰς τέλος παρεῖδέν μοι τὴν ταπείνωσιν ἀπολέσαι με πρόβατον, ὃ πόνω πολλῷ καὶ πόθω περιεποιησάμην, ὃ εἶχον ἐν ἀγέλη μου ἐν ἐπισήμοις, οὗ φωνὴ ἠκούετο καὶ ἀντηκούετο ἠδύπνους μάλα, στάσις ἐπεφαίνετο εὐκοσμος ἄγαν; καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; εὐρόν ὃ ἀπώλεσα, ἐστερνισάμην ὃ ἀφηρπάγην· συγχαίρουσί μοι οἱ ἔξοφοι ἡμῶν ἄγγελοι, συνήδονται οἱ σύννομοι, εὐφραίνονται οἱ θεόφρονες, στυγνάζει μόνος ὁ Βελίαρ, ὁ ψυχοφθόρος λύκος. κἂν πολλὰ τὰ δήγματα, φιλάνθρωπα καὶ ἰάσιμα τὰ φάρμακα. Μὴ δὴ οὖν βαρυνθῆς, ὦ καλλίτεκνον, ἐγὼ ὁ ταπεινὸς μετὰ σοῦ, ἐγὼ σου ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τὸν ἑαυτοῦ τράχηλον ὑποτίθημι· μόνον εὐθύμει, μόνον στήθι ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐκ τοῦ δεῦρο. τί τοῦτο; τοῦ συνειναί σε μεθ' οὗ ἠρετίσω βιοῦν ἄρτι ἀδελφοῦ σου, προσέχειν ἐντολαῖς ἀγίαις, φεύγειν τοὺς τῆς βλάβης χώρους, τὸν τῆς αἰρέσεως θανάσιμον βρόχον, εἴ τι καλόν, εἴ τι ὄνησιφόρον καρπούμενος, φέρων τὰ θλιπτικὰ ὑπομονητικῶς τῆς ὧδε κάκεῖσε περιφορᾶς διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, προσευχόμενος καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. σώζοιο, τέκνον μου ἡγαπημένον, ἀπὸ

τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος. 128 {1Βησσαρίωνι τέκνω}1 Χαρά μοι ἐπὶ σοί, τέκνον μου ἡγαπημένον Βησσαρίων, ὅτι ἐκλογή θεοῦ ἐγένου ἐν τοῖς ἀδελφοῖς σου, πάντως ὡς τὰ κάλλιστα προαιρούμενος καὶ ὑπὲρ ἀληθείας παρρησιαζόμενος. εἰσῆλθες ὡς χρυσοῦς ἐν καμίνῳ διὰ τῆς φρουρᾶς, προηνδρίσω, προεφυλακίσθης, ὡμολόγησας, ἀπεγράψατο Κύριος τὴν μαρτυρίαν σου. τί γὰρ ἄλλο οἱ μάρτυρες ἐποίησαν; τὸ ἀποθανεῖν δῆλον ὅτι ὑπὲρ Χριστοῦ. τοῦτο καὶ σὺ τῇ προαιρέσει· αἰεὶ γὰρ ἀποθνήσκεις ἐν τῇ φυλακῇ. δόξα τῷ δοξάσαντί σε θεῷ, χάρις τῷ καλέσαντί σε εἰς τηλικαύτην δόξαν. φεῦ τοῖς ἐξαρνησαμένοις, Ὁρέστη τῷ ἀθλίῳ καὶ Ἀφρατίῳ· διὰ μικρὰν εὐπάθειαν ἐξέπεσαν Χριστοῦ, ἀσχημονοῦντες τανῦν κὰν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀπαρνηθησόμενοι ὑφ' οὗ Χριστοῦ ἠρνήσαντο. Ἐκεῖνοι μὲν οὕτως, ὡς ἀρχαῖα ζιζάνια. σὺ δέ, τέκνον μου, τελείωσόν σου τὸν δρόμον ὑποφέρων τὰ θλιπτικά, προαιρούμενος καὶ τὸ δι' αἵματος τελειωθῆναι, ἵνα σὺν μάρτυσι χορευῆς, ἵνα διὰ σοῦ κἀγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς εὐδοξήσω. ναί, τέκνον μου, ἀρίστευσον ὡς ἐνήρξω ἕως τέλους, προσευχόμενος καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. ὁ ἀδελφὸς νικόλαος προσαγορεύει σε. 129 {1Τίτῳ καὶ Φίλωνι τέκνοις}1 Ἐπισκέπτομαι ὑμᾶς, τέκνα μου ἡγαπημένα, καὶ νῦν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, πῶς ἔχετε φιλῶν μαθεῖν, πῶς ὑπομένετε τὴν ἐν Κυρίῳ φυλακὴν. χάρις τῷ θεῷ, ὅτι ἀνεδείχθητε ὁμολογηταὶ Χριστοῦ, στῦλοι καὶ ἐδραῖώματα τῆς ἐκκλησίας· κὰν γὰρ μικροὶ ἐστε ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ὑμῶν καὶ μηδαμινοὶ λογίζεσθε τοῖς εὐσεβέσιν, ἀλλὰ παρὰ τῷ θεῷ μεγάλοι ὑμεῖς καὶ ἀγίοις συναριθμοί. λοιπὸν βλέπετε, ἀδελφοί, τὴν κλῆσιν ὑμῶν, οἷον τὸ ὕψος, ποταπὸν τὸ χάρισμα· ὑπομένοντες ὑπομείνατε τὸν Κύριον, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀπεκδεχόμενοι τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ὡς ἀδελφοὶ μετ' ἀλλήλων ἀναστρεφόμενοι. βλέπε σύ, Τίτε, ἀδελφέ μου, βλέπε Φίλων, τέκνον μου, διὰ θεὸν καὶ μετὰ θεοῦ ἡ φυλακὴ ὑμῶν. Χριστὸν ἔχοντες μὴ ῥαθυμητε· ἐξέλθετε ἀπὸ τῆς φυλακῆς ὅτε βούλεται Χριστὸς ὡς χρυσοὺς ἀπὸ χωνευτηρίου, ὅπως καθαροί, τετιμημένοι, δεδοξασμένοι, στεφανίται. Τοῦτο τὸ πέρας ἐνθυμούμενοι στέργετε, φέρετε, χαίρετε, ἐγγὺς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν. προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ πατρὸς ὑμῶν ἵνα σώζωμαι. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει. 130 {1Ἰγνατίῳ τέκνω}1 Κὰν οὐκ ἠδυνήθην τὸ πρότερον ἰδίᾳ σοι ἐπιστεῖλαι, νῦν, τέκνον μου ἡγαπημένον, δεξάμενός σου τὸ γράμμα εὐθύμως ἐπιστέλλω. ὑγιαίνων ἔσο ψυχῇ τε καὶ σώματι, πραγματευόμενος τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὑπὲρ ἧς καὶ ὁ ὀρώμενος διωγμὸς παρὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας. καλῶς οὖν ἐποίησας γεγονῶς ἐν τοῖς αὐτόθι, ὄντος τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τοῦ οἰκονόμου καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν, τῶν τε παρὰ βασιλέως ἀποσταλέντων καὶ τῶν διοικούντων ἐξ ἀρχῆς τὸ μοναστήριον. εἴτε οὖν ἐν τῷ Βοσκυτίῳ εἴτε ἐν τῷ Ἀγίῳ Γεωργίῳ, καθὼς διεταξάμην τῷ ἀδελφῷ Τιθοῖῳ, ἐπίμεινον. ἄνθρωπος εἶ τοῦ θεοῦ, ἐγγεγυμνασμένος παρὰ τῆς ταπεινώσεώς μου τὰ τῆς μοναδικῆς καταστάσεως, προβεβηκῶς ἐν ἀρετῇ κάντεῦθεν ἀχθεὶς εἰς ἱερωσύνην εἰς βαθμὸν ἐπιστημονάρχου, ἀφ' ἧς λέγειν πρωτοκαλλιγράφου καὶ χρυσοφύλακος. ταῦτα πάντα εἰς κλέος σου, εἰς δόξαν μου. Φάνηθι οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ δεῦρο, τέκνον μου, τοῖς ἀδελφοῖς σου, τοῖς τε προέχουσι καὶ ἴσοις καὶ ὑφειμένοις, ὡς Ἰγνατίος ὁ θεοφόρος, ἐξ οὗ καὶ καλεῖσαι, χάριν διδοὺς ἐν τῷ λόγῳ σου, ἀποπνέων τὰ μύρα τῶν ἀγαθῶν πράξεων, ἵνα ἡ εὐωδία σου διαδράμοι εἰς τὸ πλήρωμα τῆς ἀδελφότητός σου, ἵνα ἐκλάμψοις ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ὡς ἥλιος μικρὸν ὕστερον. ὁ γὰρ θάνατος ἐνεργεῖται αἰεὶ, ὡς ὀρώμεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν· καὶ μακάριος ὁ καθάρας ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἀποδημῶν, ὄνομά τε ἐγκαταλιμπάνων ὅσιον τοῖς ἔτι ζῶσιν. οὕτως εἶη σοι, τέκνον μου, τελειωθῆναι. Οἱ ἀδελφοὶ ἀσπάζονται σε θερμῶς. 131 {1Τῷ αὐτῷ}1 Ὡ καλέ μου Ἰγνατίε, γίνωσκε ὅτι με αἴρουσι τῶν ἐνταῦθα καὶ μετεξορίζουσιν ὅπου ὁ Κύριός μου ἠτοίμασέ μοι τόπον καταπαύσεως· μὴ οὖν λυποῦ, ἀλλὰ χαῖρε, ὅτι κατηξίωμαι ὁ

ἀμαρτωλὸς διὰ Χριστὸν μεθορίζεσθαι καὶ φυλακίζεσθαι. καὶ τί γὰρ χαριέστερον ἄλλο ἐπὶ τῆς γῆς ἢ τερπνότερον ἄλλ' ἢ διὰ θεὸν πάσχειν; οἶδά σε οὖν ὀχυρὸν τῷ πνεύματι, πιστὸν τῷ Κυρίῳ φύλαξον σεαυτὸν ἄσπιλον τῆς χριστομάχου αἰρέσεως. φεῦ τῷ προδότῃ Νεκταρίῳ, ὅτι τὴν ἀρχαίαν ἀποστασίαν οὐκ ἐπελάθετο· φεῦ τῷ ἀθλίῳ Ὁρέστῃ, ὅτι διὰ τὰ πάθη τὸν παθόντα ὑπὲρ αὐτοῦ Χριστὸν ἠρνήσατο, ὑπογράψας κατὰ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, φησὶν ὁ Χριστὸς, καὶ ὑμᾶς διώξουσι· τί οὖν θαυμαστόν, εἰ διωκόμεθα δι' αὐτόν; εἶθε καὶ ἀπεθάνομεν. Ταῦτά σοι ὡς ἐν διαθήκῃ παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ. σὺ δέ, ὦ καλὸν τέκνον, μετὰ τῆς πίστεως καὶ πάσης ἀγαθοπραξίας ἐπιμελοῦ· ἔχε φιλίαν γνησίαν μετὰ πάντων σου τῶν ἀδελφῶν, ἐξαιρέτως μετὰ τοῦ οἰκονόμου, διὰ τὸ τῇ ὁμοιοῖα τῶν πρώτων συνομονοεῖν καὶ τοὺς ὑφειμένους. ἔπεχε τῇ ἀναγνώσει, σοφίζου τὰ θεῖα. προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνα σωθῶ. εἴη Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν φυλακὴ σοι ἐν ἅπασιν. ἀμήν. 132 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Πεπονημένως ἀπεσκόπου τὴν τῶν γραμμάτων σου ἀπαγγελίαν, τέκνον μου ποθητόν, οὐ μόνον διὰ τὰ προγεγραμμένα μοι παρὰ σοῦ ὅπως ἀπέκβη, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὰ θρυλλούμενα ἐνταῦθα περὶ τοῦ σεισμοῦ. καὶ ὡς δεξιόμενός σου τὴν ἐπιστολὴν ἀνέγγων, ἐξέστην ἔκστασιν ἰκανήν, στενάξας ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι, κατελείψας τοὺς τεθνεώτας, εἶτα ὅτι καὶ τούτων γεναμένων μένει ἀμείλικτος ἡ καρδία τῶν ἀσεβούντων, ἀνδριζομένη μᾶλλον μὲν οὖν ἐπὶ τῇ κακίᾳ· ἅπαξ γὰρ ζωγρηθέντες ἐν τῷ τοῦ διαβόλου θελήματι ἀνανήξασθαι οὐ βούλονται ἢ οὐδὲ βουλόμενοι δύνανται. τίς κοπάσει τὸν χειμῶνα; τίς ἰάσεται τὸ σύντριμμα τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας; τίς ἄλλος ἢ ὁς ἔφη τῇ θαλάσῃ πεφίμωσο; ἀλλ' οὐκ ἂν γένοιτο, εἰ μὴ μαθητιῶντες εἶεν Χριστῷ κατὰ ἀλήθειάν τινες, ὧν ὑπακούσειεν τῆς κραυγῆς ὁ θελητῆς τοῦ ἐλέους Κύριος. Γενοῦ οὖν εἰς τῶν τοιούτων, τέκνον, διὰ καθαρᾶς καρδίας καὶ ἐξιλέωσαι, ἵνα μὴ ἔτι ὀργιζόμενος ὁ θεὸς συναπολέσῃ δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς κατὰ τὸ γεγραμμένον. στήριζε τοὺς ἑπτὰ διὰ γραμμάτων καὶ τινῶν ἀποστολῶν. εὔ σε ποιήσαι ὁ θεός, ὅτι ἐχρηστεύσω πρὸς τὸ κληρικὸν Στέφανον, καὶ ἔτι χρηστεύσαι δυνάμενος. ἀνάγνωθι τοῦ μητροπολίτου τὴν ἐπιστολὴν καὶ δός μοι λόγον τῆς ἐρωτήσεως, λάβε δὲ καὶ παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἀποκαλύπτων αὐτῷ τὴν γνώμην ὡς παρ' ἐμοῦ, μὴ μέντοι ὅτι γέγραφα τῷ μητροπολίτῃ. κοπιᾶς, τέκνον, τρέφῳν ἡμᾶς, τρέφεις δὲ ἕξ. ἐργόχειρον ἔλειψέν μοι τοῦ γράφειν, ὃ ἔχω εἰς πολλὴν παρηγορίαν καὶ βοήθειαν ψυχῆς· διὸ φρόντιζέ μοι ἀπάρτι ἐργόχειρα οἷα θέλεις συρμαιόγραφα, μόνον μὴ ζημιοῖς με εἰς τὰς τιμάς. εἶπον δὲ τῷ ἀδελφῷ τὸ τί πέμψεις συντόμως. Προσαγόρευσον τοὺς σὺν σοὶ ἀδελφούς μου. οἱ ἐνταῦθα ἀσπάζον ταί σε θερμῶς. ἀπηγγέλη μοι περὶ τῶν ἀποθανόντων, καὶ μακάριος ὁ μητροπολίτης. εἴη τὸ πνεῦμα αὐτοῦ μετὰ ἀγίων. 133 {1Τῷ αὐτῷ}1 Αἱ περιστάσεις τὰς τῆς ψυχῆς ὑποστάσεις αὔξουσι, διὸ χρή, τέκνον, στήναι γενναίως ἐν τοῖς συμβαίνουσι πειρασμοῖς, ὑπὸ θεοῦ παραχωρουμένοις εἰς δοκίμιον τῆς πίστεως ἡμῶν· γέγραπται γάρ, ὃν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει. πόθεν οὖν γνωσθήσεται τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀσεβείας, εἰ μὴ διωγμοὺς καὶ κολαφισμοὺς ἐξυφάνοι; πόθεν δὲ τῶν ὀρθοδόξων τὸ ὀχύρωμα, εἰ μὴ κατ' ἴχνος βαδίσειεν τῶν προωδευκότων πατέρων; ἀρίθμει τοὺς πειρασμοὺς καὶ τοσοῦτους εὐρήσεις τοὺς στεφάνους. μακάριοι οἱ ἀποθανόντες διὰ Κύριον, ὅτι ἐν ἀκαριαίῳ χρόνῳ αἰῶνας ἀτελευτήτους κερδήσωσιν. ἦρθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὃ καὶ προεμελέτων· ὁ Χριστὸς σὺν αὐτῷ, ὑπερεύχεσθε αὐτοῦ. ἐδάρη ὁ Εὐπρεπιανός· ἴδε θεοῦ ἀγαθότητα, ὅτι ἠὲ δόκησεν ὑπὲρ ὀρθοδοξίας αὐτὸν τυφθῆναι. προσεύχεσθε καὶ περὶ αὐτοῦ (σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς ἑπτὰ φυλάττεσθε)· πέμψον τι τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ εἰς βοήθειαν ἀμφοτέρων. οὐ δοκῶ δὲ ἔτι τὸ μοναστήριον κρατεῖν ὑμᾶς, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐξέρχεσθαι. καὶ χάρις τῷ θεῷ ἀδέτους ὑμᾶς εἶναι. μία μονὴ ἡμῶν ἀληθινή, ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Χαίρετε, ἀδελφοί μου, χαίρετε, ὅτι

Χριστὸς χαίρεται διωκομένων ἡμῶν ὑπὲρ αὐτοῦ. ἄγγελοι κροτοῦσιν, ἅγιοι εὐλογοῦσι, δαίμονες σὺν εἰκονομάχοις πίπτουσιν, εἰ καὶ μαίνονται. ἕως δ' ἂν ἔστέ ἐν τοῖς αὐτόθι δηλοποιεῖτε ἡμῖν καὶ ὅπως τὰ τῶν ἔσω συμβαίνει. ἐπὶ ἀν μετασταίητε, ἐξερχομένων αἰρετικῶν, ὅπου δοίη Κύριος κλίναί σε κεφαλὴν, τέκνον, εἰ δυνατῶς σχοίης, φανεροῖς. εἰ δὲ μή, οἶδά σε ποῦ εἶ· ἐν Χριστῷ γὰρ καὶ μετὰ Χριστοῦ. εἴη δὲ καὶ ἡμᾶς ὁμοίως σε διαγινώσκειν. ἀπαρασκευάστος μὴ καθέζου, μὴ θάττον ἢ ἀρθῆς ἢ διωχθῆς. Προσεῖπέ τοῖς ἀδελφοῖς μου πᾶσιν, ἐξαιρέτως Πέτρῳ, Τιθοῖῳ, Ἰγνατίῳ, Τιμοθέῳ καὶ τοῖς λοιποῖς. ὁ Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός σου διὰ τῆς πρεσβείας τοῦ πατρός μου. ἐμὲ οὐ δοκῶ ὅτι μεθιστᾶ, εἰ μὴ ἄρα πρὸς τὸ δεῖραι ἢ ἀλλῇ ἐξορίσαι. εὐχέσθε περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου ἵνα ἰσχύς μου γένοιτο Χριστὸς δωρεὰν τῷ ὡς ἀληθῶς ἐκτρώματι. προσαγορεύουσίν σε οἱ ἀδελφοὶ γνησίως. 134 {1Τῷ αὐτῷ}1 Ὅσον ἠθύμησεν ἡμᾶς ἡ ἀκοὴ τῆς ἀσθενείας σου, τοσοῦτον εὐθύμησεν ἡ ἀπαγγελία τῆς ἀναρρώσεώς σου, τέκνον ἠγαπημένον· εἴ γε καὶ διαμενεῖ σοι, ἀλλὰ μὴ ἐξ ὀχλήσεως τῶν ἀδελφῶν εἰς ὑποστροφὴν σε ἄξει. ἐκεῖθεν γὰρ ὥμην καὶ νοσησαί σε, χρησαμένῳ καὶ πολλῇ ὑδροποσίᾳ, τῇ τε ἀλλαγῇ τοῦ τόπου. εὐ δὲ γέγονεν ὅτι ἀφαίμαξας· πρὸς γὰρ τὴν κάκωσιν τῶν σπλάγχων σου πῶς ἂν ἄλλως διεφορήθης, ὅπου γε καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν, εἰ μὴ συντόνῳ χρῆσιν ἀλοιφῆς, οὐκ ἂν εὐεκτήσεως ἐπὶ μακρῷ. διὸ ἐπιμελήθητι ἐν πᾶσιν, ἵνα δουλεύης καὶ θεῷ κάμοι τῷ ἀμαρτωλῷ διακονῆς. Ἐγὼ δὲ μᾶλλον ἔτι καὶ ἔτι ἀποκαθαίρομαι τῆς νόσου, εἴη δὲ καὶ τῆς ψυχῆς. περὶ γὰρ ταύτης πᾶς ὁ λόγος παντὶ ἀνθρώπῳ· τὸ γὰρ σῶμα οὐδὲν ἔστι, καθὼς ὁ Κύριος εἶπεν. τὸ ἕξ ἐφοδίασον καὶ ἀπόστειλον πρὸς τὰ ἐν ἄστει, ἀσφαλιζόμενος αὐτὸν σοφία καὶ φρονήσῃ τὰ διατεταγμένα αὐτῷ ποιεῖν. μέσον δύο παθῶν ἐν μεταίχμιῳ κείμεν ὁ τάλας, φόβου τε τοῦ προσήκοντος καὶ ἀφοβίας διὰ τὴν ἐντολήν, ὡς πολλάκις σοι λέγω. οὐ γὰρ ἀρκεῖ μοι ἡ φρουρὰ πρὸς ἀπολογία, δυναμένῳ μοι λαλεῖν· εἰ γὰρ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου τὸν Καίσαρα ἔχοντες βοηθὸν παρρησιάζονται τὴν ἀσέβειαν, ἐκκλίνοντες τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐμπιπρῶσι πᾶσαν ἐκκλησίαν, τί ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπάντων βασιλέα ἔχοντες πεισόμεθα, μηδὲ κρύβδην λαλοῦντες τοῖς ὁμοζήλοις; διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Θεολόγος, σιγᾶ τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα, ἀντὶ μεγάλης κατηγορίας τιθεὶς αὐτό· πάλιν δὲ φεύγειν τὸν πειρασμὸν προστετάγμεθα. μέσῳ οὖν χωρητέον, καθὼς εἴρηται, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐμπεσεῖν μακάριον. Μηδεὶς οὖν νοεῖτω οἷς γράφω, μηδ' αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ ὡς ὁ Κύριος εὐοδοῖ. τὸν μητροπολίτην εἰ καὶ φεύγουσι τὸ ἄ καὶ τὸ ἄβ, ἀλλὰ σύ, τέκνον, λεληθότως ἐνοῦ αὐτῷ φιλία, δηλῶν καὶ τὴν ἐμὴν πρὸς αὐτὸν διάθεσιν· μεγάλως γὰρ ἠγωνίσαστο ὑπὲρ θεοῦ ἐν τοῖς ἐπισκόποις. Ἔχομεν τὰς χρεῖας πάνυ, μὴ ἀδολέσχει. ὁ θεὸς σε σώσει. πλεῖστά σε ἀσπάζονται οἱ ἀδελφοί, ἐξ ἡμῶν τὸν Κάλλιστον. 135 {1Τῷ αὐτῷ}1 Καὶ ἀκήκοα τὰ γεγονότα καὶ τεθαύμακα οὐκ εἰς τὸν ἀποστάτην Νεκτάριον τοσοῦτον, ὅσον εἰς τὸν ἀσεβῆ οἰκονόμον, ὃν ὁ Κύριος ἐθαυμάστωσεν, εἴπερ ἀληθεύει τέλειον ἢ ἀκοὴ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ταῖς πονηραῖς. ἀγὼν δὲ μοι ὑπεισείει περὶ τῶν ἐπτά, ὅπως ἀποβῆ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀποσκοποῦντι· ἢ γὰρ διαχώρισις δοκιμασίας ἔργων. στηρίξειεν αὐτοὺς ὁ Κύριος ἀτρέπτως ὑπεξελθεῖν τὰς ἐπαγομένας προσβολάς, οὐ μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἠγαπηκότας τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶν ὀρωμένη καὶ προσκυνουμένη ἐναργῶς ἐν τῇ ἀνθρωπομόρφῳ αὐτοῦ εἰκόνι. Καλῶς ἐποίησας ἀναγγείλας ἡμῖν τὸ ἀκουσθέν· μήτηρ ἡμῶν γὰρ χρηματίζει πνευματικῆ. ἐπεὶ καὶ πᾶς ὡσαύτως πάσχων πατὴρ καὶ μήτηρ καὶ ἀδελφός. μεριμνῶμεν περὶ τοῦ ἕξ ἄρτι, ὃν ἀγάγοι Κύριος ὑγιῶς καὶ ἀστείως. ἀπελάβομεν ἃ ἀπέστειλας. τῇ μνημονευσάσῃ ἡμῶν δὸς εὐλογία τὸ μαλάκιον καὶ ἔχε αὐτὸς τὰ ἐντός· οὐ γὰρ εἶχομέν τι ἄλλο ἐξ ἐτοίμου. οἱ ἐνταῦθα ἀσπάζονται σε· προσαγόρευσον τοὺς σὺν σοὶ περὶ ἡμῶν. 136 {1Τῷ αὐτῷ}1 Μία καιροῦ ῥοπή πόσα γίνεται; ἦρθη ὁ Εὐπρεπιανός, ἐφ'

ὦ καὶ λυποῦμαι, ἀποσκοπῶν τὸ τέλος. προεπήρθη ὁ Μιλήτου· μεριμνῶ κὰν τούτῳ. οἱ ἑπτὰ ποῦ καὶ πῶς εἰσιν καὶ διεγένοντο καὶ λίαν κάμνω. ἀλλὰ ἀγαθὸς ὁ θεὸς τὰ σκῶλα εὐθετήσαι· ἐπεὶ καὶ διὰ τοὺς Ἀγρινίτας στένω, ποῖον ὁ πονηρὸς ἔκαμεν. οἶδεν δὲ ὁ Κύριος καὶ τὰς τῶν κακῶν αἰτίας ἀγαθοποιούς δυνάμεις ἀποφαίνειν. λύπη ἐν τούτοις, χαρὰ ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς, εἴπερ εἰσὶν οὓς ἐδήλωσας· καὶ ἐκπληρώσειεν ὁ Κύριος τὸν δρόμον αὐτῶν. εὖγε καὶ τῷ Μηδικιώτῃ, καλῶς ἀποκριθέντι, ὄν καὶ ἄσπασαι περὶ ἐμοῦ. περὶ τῆς βουλῆς γέγραπται, πολλαὶ συμβουλίαι παρὰ τοῦ πέλας, ἐκάστῳ δὲ οὐδὲν τῆς οἰκείας βουλῆς ἀρμοδιώτερον. τοῦτο δὴ καὶ κρατήσωμεν, μὴ λαμβάνοντές τι παρὰ τῶν ὑπογραψάντων, ἂν ἄρα καὶ πέμψωσι. τελείως δὲ ἐμάθομεν ὅτι ὑπέγραψαν. τοὺς δὲ φόβους, τέκνον, χαίρειν ἔα, ἀποσκοπῶν μόνον εἰς τὸ τῷ θεῷ φίλον· ὁ γὰρ μὴ τοῦτο ζητῶν οὐδὲ τὰ ἐνταῦθα ἔξει. Τοὺς ἀδελφούς ἄσπασαι· οἱ μεθ' ἡμῶν προσαγορεύουσιν. 137 {1Τῷ αὐτῷ}1 Τὴν πρώτην περιοχὴν τῆς ἐπιστολῆς σου, τέκνον, μετὰ μειδιασμοῦ ἀνέγνω, ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν ἔξωθεν συνεστάλην, ἀφιδῶν τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ. πλὴν εὐλογητὸς ὁ θεός, ὁ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν. ἐτοιμασθῶμεν ὡς Χριστοῦ στρατιῶται, κὰν ἁμαρτωλοὶ ἔσμεν. γλυκεῖς οἱ ἦλοι τοῦ δεσπότη, εἰ καὶ λίαν ὀδυνηροί. ἐπεὶ πάντως δεῖ ἡμᾶς τὸν κοινὸν θάνατον ἀποθανεῖν, ἀποθάνωμεν τὸν προαιρετικὸν ὑπὲρ Χριστοῦ, ἵνα μὴ φεύγοντες τὸ παθεῖν δι' αὐτὸν πρὸς ὥραν τὰ ἀνθρώπινα κολασθῶμεν αἰωνίως τὰ ἀθάνατα. βλέπε δὲ ὅτι καὶ ὁ ξενοδόχος τοῦ Λουπαδίου οὕτω προεῖρηκεν ἀπὸ χρόνου, καθὼς καὶ δεδήλωκά σοι διὰ στόματος, καὶ λοιπὸν ἀληθές ἐστιν ὃ ἤκουσας. Ἐπείχθητι, τέκνον μου, στηρίζειν ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς. ὁ Κύριός σε διαφυλάξειεν. εὐχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀσθενοῦς. 138 {1Ἰωάννη μοναχῷ Ἀνατολικῷ}1 Ἐπειδὴ καὶ αὐθις ἐπέστειλας, ὦ φίλτατε παίδων καὶ ἀδελφῶν, καὶ πάλιν κἀγὼ κινῶ σοι γραφίδα ὁμοῦ μὲν προσαγορευτικὴν, ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομνηστικὴν, ὅτι καλὸν αἰεὶ καὶ θεῷ φίλον αἰτιάξῃς ἑαυτὸν ἕκαστον ἐφ' ἅπασιν, ἀλλ' οὐ τὸν πέλας· ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄν μειοῦσθαι πέφυκε καὶ τὸ μὴ ὄν οὐ προσγίνεσθαι. καὶ γοῦν περὶ τοῦδε ἄλις· δίδου γὰρ σοφῶ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται, καὶ τῷ ἔμφρονι ἐκ βραχέων σπερμάτων πολλὴ ἢ τοῦ νοητοῦ σίτου συγκομιδὴ. Τί δὲ τὸ ἐξῆς; εὐχαριστία μοι τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ αἴνεσις ὑπὲρ τῆς τοῦ ἐμοῦ ἀγαπητοῦ τέκνου Μελετίου προσλήψεως· οὐ μόνον γὰρ σου εἰσακούω τῆς δεήσεως, ἀλλὰ γὰρ καὶ χάριν σοι ὁμολογῶ, ὦ ποθητέ, μεγίστην τῆς προσενέξεως ἐξ ἐμμελοῦς σου εὐθυλογίας μετηννεγμένην ἐξ ἀκυβερνήτου ζήλου εἰς ὄρμον εὐταξίας καὶ ἀληθείας. καὶ ὦ τῆς προνοίας, μὴ ἐώσης παντάπασι ἀποπεπλανῆσθαι τοὺς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν τεταπεινωμένως ἐκζητοῦντας. προσεῖλημαι οὖν αὐτὸν διὰ φωνῆς σου καὶ σεσωμάτωκα τοῖς οἰκείοις μέλεσι, καὶ γε χαίρω ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐφ' οἷς ἤμην ἐξ ἀρχῆς συνηρτημένος· ἐὰν δέ μοι καὶ ἐπιστείλῃ, ὃ δεῖ καὶ γενέσθαι, καὶ ἀντιδέξεται τὰ εἰκότα. ὄν προσαγορευσαὶ παρακαλῶ σε, προσευχόμενον ὑπὲρ σωτηρίας μου ἀνεπιλήστως. 139 {1Νικήτα μανδάτορι}1 Διαγνοὺς τὴν μετὰ τῶν ἀδελφῶν μέχρι τοῦ Βυζαντίου διάσωσιν τοῦ ἡγαπημένου μου δεσπότη, ὅπως τε ἀπεσυνόψισε καὶ ἀπεσυνοψίσθη τῷ βασιλεῖ καὶ ὡς πάντα ἀκινδύνως αὐτῷ παρηκολούθησεν εὐδοκίᾳ θεοῦ, τὸν θεὸν μου ἐδόξασα, τὸν ἔξω ἐνέδρων σε καὶ πείρας καίᾳφαϊκῆς διατηρήσαντα μεσιτεῖα τοῦ καλοῦ ἀνδρὸς καὶ δρομαρχοῦντος. γίνωσκε δέ, δέσποτα, ὅτι κέντρον ἀγάπης οὐ τὸ τυχὸν ἡμῖν ἐνέθηκες ἐν τῇ ταπεινῇ ψυχῇ· πολλοὺς γὰρ κατὰ πολλὰς προφάσεις παραλαβῶν ἐν οὐδενὶ οὕτω ἡγάσθη καὶ ἐτέρφθη ἀρχοντι βασιλικῷ, ὡς ἐπὶ σοί, κατὰ τε σύνεσίν φημι, φρόνησίν τε καὶ μελιχιότητα, εὐθύτητα καὶ περιδεξιότητα καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν εἰς ἀρετὴν φερόντων. τὴν δὲ εὐσέβειάν σου ποῦ θήσω, τὸ φιλόλογόν τε καὶ φιλομαθές, τό τε εὐσημείωτον καὶ εὐνούστατον; ἀλλὰ ποῦ παρήσω τὸ θεοταπείνωτον καὶ εὐσυγκατάβατον; κάμνοι ἂν ἡμῖν ὁ λόγος καὶ ἐπιστολῆς

ἔκβοιμι μέτρον, εἰ πάντα καταριθμοίμην τὰ ἐνόητα σοι εἰς καλοκάγαθίαν· ὡς ἔγωγε ἀδικεῖσθαι φαίην ἂν τὴν ἀλήθειαν, μὴ τῆς συγκλήτου σε τὰ πρῶτα ἔχειν, εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τὰ δευτεροβαθροῦντα. ὅμως ἡ ἀρετὴ, κὰν οὐχ ὑπὸ τινος ὑψοῦται, φύσει καὶ πρὸς αὐτῆς ἔχει τὸ βασιλικόν τε καὶ ἄναντες. Οὕτως ἐγὼ τὰ περὶ τῆς εὐγενείας σου φρονῶ καί, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, ἀκλέπτως ἐξ ἀγάπης. τοίνυν ἔχου τῆς ἀρετῆς σου καὶ μὴ τινα φθονήσεως τῶν παραδυναστευόντων τοῖς βασιλεῦσιν· ἀλλὰ γὰρ καὶ μνημονεύειν ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν μὴ διαλείποις, ἐπικουρῶν τοῖς περὶ τὸν ἄββᾶν Ὑπάτιον ἕως ἐνδέχεται. τοῦτο παρακαλοῦμεν ὁμοῦ τε καὶ προσαγορευσαί σε τοὺς διαφέροντά σοι καὶ ἐμοὶ διὰ σοῦ εὖ ποιήσαντας. 140 {1Λογοθετίσση}1 Ὁ καιρὸς χαλεπὸς τοῦ διακομίζεσθαι γράμμα τῆς ταπεινώσεώς μου ἐν τοῖς αὐτόθι· ἀλλ' ὅμως ἢ κατὰ θεὸν ἀγάπῃ τῆς κυριότητός σου ἔπεισεν ἡμᾶς ἐπιστεῖλαι καὶ γνωρίσαι σοι ὅτι ἀνεπίληστος ἡμῖν ἐστὶν ἡ θεοσέβειά σου καὶ ἡ πλουσία πεποιθήσις, ἣν περὶ ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους ἔσχες, οὐδὲν ἔχοντας ἐπαγωγὸν ἐφελκύσασθαί τινα εἰς πίστιν. ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐζημιώθης ἐν τῇ ἀχρηστότητι ἡμῶν τὸν μισθόν σου, θεοῦ μετροῦντος καὶ δεχομένου τὸ ἔργον τῆς πεποιθήσεώς σου. διὸ καὶ εὐχόμεθα ὑγιαίνειν σε καὶ ἀτάραχον εἶναι ἐν εἰρήνῃ Κυρίου κατὰ ψυχὴν. οὐκ ἔστιν δὲ ἄνευ θλίψεων εἶναι ἄνθρωπον, παιδευτήριον ἡμῖν παραχωρουμένων ὑπὸ θεοῦ, ἵνα τὸ δοκίμιον ἡμῶν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης καὶ πίστεως ἐντεῦθεν φανερωθῇ. Φέρε οὖν τὰ συμβαίνοντα καὶ χαίρε ἐν τῇ ὑπομονῇ, ὅτι τὴν ἐλπίδα σοι τῆς σωτηρίας προξενεῖ. φύλαττε δέ σου καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν, παρακαλῶ, μὴ συναπαχθεῖσα τοῖς ἀπειθοῦσι τῇ ἀληθείᾳ διὰ τῆς ὕβρεως τῆς ἀγίας εἰκόνας Χριστοῦ ἢ τῆς Θεοτόκου ἢ οὐτινοσοῦν τῶν ἀγίων· οἶδα γάρ σου τὴν ἐν ἅπασιν ὀρθότητα. ὁ θεὸς σε, κυρία μου, φυλάξειεν κατὰ πάντα ὡς κειμήλιον αὐτοῦ ἅγιον. 141 {1Κανονικαῖς}1 Ὅτι οὐκ ἐπιλέησμαι τῆς κατὰ θεὸν ὑμῶν ἀγάπης λογιζομαι καὶ αὐτὰς ὑμᾶς εἰδέναι· οὐ γὰρ ἂν ἀμνημόνευτος ὑμῖν διεξέρχομαι ἐπὶ τῶν προσευχῶν, οὐχ ὅτι ἀγαθὸν ἐν ἐμοί, ἀμαρτωλῶ τυγχάνοντι, ἀλλ', ὡς εἴρηται, διὰ τὴν ἐν Κυρίῳ ἀγάπην καὶ γνωριμίαν, προσθεῖην δ' ἂν καὶ ὁμοσημίαν. ἐγὼ δὲ διὰ πολλὰ ἔχω τοῦ μεμνήσθαι ὑμῶν, ὅτι καὶ εὐσεβεῖς καὶ εὐλαβεῖς καὶ μέντοι γε καὶ συμπαθεῖς πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν· οὐ γὰρ τοὶ ἀμνημονῶ τῶν εὐποϊῶν καὶ χαρίτων ὑμῶν, τῶν ὁδυνῶν, ἴν' οὕτως εἴπω, καὶ δακρύων ἐκ τῆς περὶ τὴν ἐξορίαν καὶ διὰ τὴν ἐξορίαν διαστάσεως ἡμῶν. διὰ ταῦτά τοι καὶ μνημονεύομεν καὶ περιέπομεν καὶ ἔχομέν σε ὡς μητέρα πνευματικὴν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν μετὰ σέ τὰ δεύτερα διέπυσαν, προσευχόμενοι ὑμῖν τὴν ὑγίειαν καὶ ἀπὸ θεοῦ εὐλογίαν καὶ εὐπραγίαν ἐν τῇ ἀσκητικῇ ὑμῶν διαβιώσει· ἴσμεν γὰρ ὑμᾶς τὸν θεὸν φοβεῖσθαι καὶ ἀγαπᾶν τὸν ἐρωμένον καὶ ἀντερῶντα ὑμᾶς Χριστόν. διὸ καὶ ἀγωνιῶμεν ἐφ' ὑμῖν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην τῆς χριστομάχου αἰρέσεως· φευκτέον γὰρ ταύτην, ὦ μητερ, ἐκ παντὸς τρόπου· ἢ γὰρ κοινωνία αὐτῆς διίστησιν ἡμᾶς ἀπὸ Χριστοῦ. Πέπεισμαι οὖν τὸ καθ' ὑμᾶς καὶ χαίρω ὅτι Χριστοῦ ἐστε θεραπεύτριαι καὶ ὑπηρέτριαι· δέομαι δὲ ἐνεργέστερον τὰς ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεώς μου ποιεῖσθαι ὑμᾶς ἐντεῦξαις πρὸς θεόν, ὅπως ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ κατὰ πάντα. 142 {1Ἡγουμένη}1 Γνώριμος ἡμῖν ἐστὶν ἡ σεμνοπρέπειά σου ἀπὸ διηγήσεως Ὑπατίου τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν τέκνου, οὐκ ἀπὸ τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς θεωρίας· ἄρτι δὲ καὶ μάλα ἔγνωσται ἡμῖν ἡ θεοσέβειά σου ἐκ τῆς κατὰ θεὸν ἐνστάσεως, ἐλομένης σου ἐκπεσεῖν καὶ μονῆς καὶ προστασίας ἀδελφῶν, καὶ γε ὑποστῆναι φυλακὴν, ἣν κατεκρίθης, ἢ τῆς εἰς Χριστόν πίστεως ἐκπεσεῖν. ἔκπτωσις γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς Χριστοῦ ἢ τῆς αὐτοῦ ἀγίας εἰκόνας ἄρνησις, ἣν οἱ νέοι Ἰουδαῖοι ἀπαιτοῦντες τοὺς μὴ πειθόμενους φυλακίζουσι, δαίρουσι, πνίγουσι, θλίβουσι, πειράζουσι, ἐξορίζουσι, σιδηροδεμοῦσι, πᾶν ὀτιοῦν κακωτικὸν ἐπινοοῦντες. διὰ τοῦτο, ὦ ἀμμάς ἀγαθὴ, ἀκηκοότες σου τὴν τοιαύτην καλὴν ὁμολογίαν, δίκαιον ἠγησάμεθα διὰ τοῦ

παρόντος γράμματος ἐπισκέψασθαί σε, προσφωνοῦντές σοι τὰ εἰς εἰρήνην. ὁ Χριστὸς μετὰ σοῦ, ὃν ἐπόθησας καὶ ὑπὲρ οὗ πάσχεις. εὐθύμει, κραταιοῦ, ἴσχυε ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί σε Χριστῷ μὴ τὰ ἐν οἷς εἶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσα μέλλει συγχωρεῖν ἐπαχθῆναι εἰς δοκιμὴν τῆς ἀνυποκρίτου σου πίστεως Χριστός. μὴ εἶποις "4 ἐξώκειλαν ἱεράρχαι, ἱερεῖς, ἡγούμενοι, κἀγὼ γυνή, τὴν φύσιν ἔχουσα ἀσθενῆ, τί πράξω; πῶς ὑποίσω;" 5 μηδαμῶς, ὦ μητερ· ἕκαστος ἡμῶν εἴληφεν δύναμιν παρὰ θεῶ, ἀνὴρ τε καὶ γυνή, νέος καὶ πρεσβύτης, τῆς μέχρις αἵματος ὑπερμαχήσεως τοῦ θεοῦ νόμου καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἡμῶν. καὶ οὐκ ἀρκέσει εἰς ἀπολογία ἡμῶν ἢ τοῦ πέλας πτώσις. πόσοι καὶ πόσαι ἐν τοῖς ἄνω ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίαι; καὶ ὀλίγοι καὶ ὀλίγαι, ἵνα μὴ κατονοματίζω, αἱ τὸν τῆς ἀθλήσεως στέφανον κομισάμεναι. Αὐταῖς οὖν ἐοικυῖα στήθι καὶ αὐτῇ ἀνδρείως, παρακαλῶ· ὑπὲρ Χριστοῦ γάρ, φησί, πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν. δίδου δὲ ἡμῖν καὶ αὐτῇ ἀντὶ λόγου τὰς ἰκετηρίας σου, ὅπως καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ κατόπιν σου τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων τῶν ἐναθλούντων καταντήσωμεν. 143 {1'Υπατίσση}1 Χρεώστην ἐμαυτὸν λογισάμενος τῆς κατὰ θεὸν σου τιμιότητος διὰ τὸ ἀπολελαυκέναι με δωρεῶν σου εὐσεβείας ἐπέστειλα τὸ παρὸν γραμματεῖον, ἀπολογία ποιούμενος τῇ κυριότητί σου. τί γάρ; ὅτι οὕτως κατηνύγη σου ἡ εὐσυμπάθητος ψυχὴ, πρῶτον μὲν ἀνοίξει θύραν τῆς θεοφυλάκτου σου οἰκίας τῷ ἀδελφῷ Προτερίῳ εἰς πᾶσαν ἀνάπαυσιν καὶ ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ, ὅποτε κλείουσιν οἱ πολλοὶ τῶν φίλων καὶ ἰδίων ἀπὸ προσώπου τῶν διὰ Χριστὸν διωκομένων φόβῳ ἀνθρωπίνῳ τὰς οἰκίας· ἔπειτα καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς παραπέμπειν ἃ ἔστιν εἰς ἀνάπαυσιν καὶ παρηγορίαν. πολλῆς οὖν κατανύξεώς σου καὶ ἀγαθότητος ἔργον, πολλῆς φιλευσεβείας καὶ φιλεντολίας δεῖγμα εὐεργετῆν ἀνθρώπῳ μὴ γνωριζομένῳ, ἀλλὰ καὶ ἀμαρτωλῷ τυγχάνοντι. ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ὀρφανικόν, ἐξ ἀγαθοῦ δὲ θησαυροῦ ἐτέρων πλείστων ἀγαθοεργῶν καὶ πίστεως ὀρθοδόξου σου ἀνίσχον, καθὼς ἡμῖν καὶ ὁ γραμματηφόρος ἀπαγγέλλει. Δοξάζομεν οὖν τὸν θεὸν ἐπὶ σοὶ (ἐπεὶπερ εἰς δόξαν θεοῦ ὁ ἐνάρετός σου τῆς χηρείας βίος), εἶτα καὶ προσευχόμεθα διαμένειν σοι τὰ ἀγαθὰ ἀναφαίρετα, ὡς ἂν εὐκλεέστερον αἰεὶ διαβιοῦσα φθάσῃς εἰς μέτρον τελειότητος καὶ τύχοις τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἧς τὰ ἔργα ἐξανύεις. γένοιτο. 144 {1Σεργίῳ ὑπάτῳ καὶ ἐξαδέλφῳ}1 Ἄ ἐπέστειλάς μοι, γνησιώτατε καὶ ποθεινότατε, ἐπέγγων, ἀποδεξάμενός σου τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν, ὅτι καὶ εὐτολμεῖς γράφειν ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις καὶ παρηγορεῖς λόγοις ἐκ πολλῆς σου περιπονήσεως καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦς ταπεινοὺς ἐλεημοσύνης. ἐγὼ δὲ ἀφείδω τὰ ἐμαυτοῦ (οὐδὲ γάρ εἰσι χάριτι Χριστοῦ λυπηρά, κἂν δοκῆ, διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐλπίδα) ἐπὶ τοῖς σοῖς συμβάμασι τρέπομαι ὁ ἀμαρτωλός. πῶς οὕτως ἀλλεπάλληλοί σου αἱ συμφοραὶ, ἕξωθεν, οἴκοθεν, ἐξ αὐτῶν τῶν τέκνων, ἀφ' ὧν ὅτι μάλιστα ἔδει καὶ τὴν οἰκουρίαν καὶ τὴν αὔξησιν τῆς οἰκίας, τὴν τε χειραγωγίαν καὶ βακτηρίαν καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν πατράσι φίλων εἶναι; φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας, εἰς οἷα περιέστη σου ἡ ζωὴ. πίστευσόν με, ὦ καλὲ ἐξάδελφε, ἄπτεταί μου τῆς ψυχῆς τὰ κατὰ σέ ὡς τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ μάκαρος αἰσθανομένου· ἠνιάτο γάρ εἰ καὶ τις ἄλλος ἐπὶ ταῖς δυσπραγίαις σου. Μὴ οὖν ἀθυμῆσης, μᾶλλον μὲν οὖν εὐχαρίστως οἶσον, φέρε· οἶδεν γὰρ ἡμῖν ὁ ἀγαθὸς θεὸς καὶ διὰ τῶν ἐναντίων καὶ θλιπτικῶν οἰκονομεῖν τὰ συμφέροντα, μετὰ δὲ πάντα ἔργον τὸ φυγεῖν τὴν κοινωνίαν τῆς χριστομάχου αἰρέσεως, ἧς ἡ μέθεξις μελαίνει τὴν ψυχὴν καὶ ἀπόλλυσιν. ὅσον οὖν δύνη, φρόντιζε σαυτοῦ, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα, κἂν ἀφηρήμεθα, οὐδὲν μέγα (κἂν μὴ βουλώμεθα γάρ, πάντες πάντα καταλείψοιμεν, γυμνοὶ πρὸς τὸν κριτὴν μεταχωροῦντες ὡς ἐγεννήθημεν), τὴν δὲ πίστιν ζημιούμενοι τὸ μέγιστον καὶ μόνον τῶν κινδύνων· μετὰ ταύτης γὰρ ἐξελευσόμεθα καὶ αὐτῇ ἡμῖν παρασταίῃ μόνῃ μετὰ τῶν ἔργων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως αἰωνίως. Μακαρία ἡ ἡγουμένη, εἰ τελειώσειεν

τὸν δρόμον αὐτῆς. καὶ αὖθις προσαγόρευσον τοὺς ἡμετέρους, οἷς καὶ εὐχομαι ἀεὶ ὡς ἁμαρτωλὸς τὴν σωτηρίαν. 145 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Τὸ σπουδαῖόν σου, τέκνον μου, τῆς τε πρὸς θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς περὶ ἐμὲ τὸν ταπεινὸν ἀναπαύσεως οὐ διαλιμπάνεις ἐπιδεικνύμενος, ὡς καὶ τανῦν, ἀποστείλας τὸν ἀδελφὸν Κάλλιστον ἐν ἄστει πρὸς τὰ ἀναγκαίως ὀφειλόμενα· ὃν δεξάμενοι μετὰ τῶν γραμμάτων σοῦ τε καὶ τῶν ἐπιδωσάντων ἐμάθομεν καὶ λυπηρὰ καὶ περιχαρῆ, τὸ μὲν διὰ τὸν λιποτακτήσαντα ἄθλιον Ὀρέστην, ὃς οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν θλιψὶν ἐνεγκὼν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ ἀπηυτομόλησε πρὸς τοὺς ἐναντίους, ἐπίχαρμα γενόμενος καὶ δαίμοσι καὶ ἀσεβέσει, τὸ δὲ διὰ τοὺς σωζομένους ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ φέροντας τὰς κακώσεις ὑπὲρ θεοῦ, καί γε διὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν τοὺς κοινούς. εἰ δὲ ὅτι ὠλίσθησεν ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, μὴ θαυμάσης, ἀλλ' εἴ γέ τις διασωθεῖη τέλεον, περὶ τούτου δόξασον· πολλὰ δεῖ καμεῖν, ἵνα κτήσηται τις τὴν ἀθανασίαν. Διὸ θάρσει, καὶ παραθαρρύνειν ἄλλους κατὰ τὸ ἐφικτόν σοι μὴ ἐκκακῆσης. ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ ἡμῶν λόγος μεταστάσεως, λυπηρόν σοι, τέκνον, οἶδα, ὥσπερ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς σου. ἀλλὰ χάρις Κυρίῳ, οὐδενὸς λόγον ποιοῦμαι, κἂν ἁμαρτωλὸς εἴμι, χάριν τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ δονεῖται ἢ ταπεινὴ Γραικία μάλα. ἀλλὰ πῶς; ἵνα οἱ ἐκλεκτοὶ φανῶσι, μὴ πυρπολουμένης τῆς δοκιμασίας. ἔσω οἱ πατέρες τύπτονται καὶ λιμαγχονοῦνται· τί μέγα κἂν ἡμᾶς τοὺς ἀχρεῖους μεθορίσωσιν ἀλλαχοῦ; τοῦ Κυρίου ἢ γῆ ὅπου ἂν ριφῶ ἢ ὁ μόνος ἢ καὶ μεθ' ἐτέρων. τίνα δὲ αἰρήσομαι παραχωρούμενος συνοδίτην τῶν ἀδελφῶν οὐκ οἶδα, διὰ τὸ ἐφ' ἐνὶ ἐκάστω διαμερίζεσθαι μου τὴν ταπεινὴν καρδίαν. πλήν, ὡς ἀπαγγελεῖ ὁ ἀδελφός, ἔστιν ἢ βουλή. εἰ δὲ εὐδοῦσαιεν Κύριος πρὸ ἐπάρσεως ἰδεῖν ἡμᾶς ἀλλήλους, ἀσφαλέστερον διαθώμεθα καὶ περὶ τούτου καὶ περὶ ἐτέρων· εἰ δὲ μή, εἴη ὁ Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός σου. εὐχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ. 146 {1Τῷ αὐτῷ}1 Ἦδη ἀπεσώθημεν, τέκνον μου ἀγαπητόν, ἕως τοῦ τόπου, οὗ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἡμῶν διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ ἅγιον περιορίσθαι ἡμᾶς, διανύσαντες τὴν ὁδὸν διὰ πεντεκαίδεκα ἡμερῶν οὐ πολὺ μετὰ κόπου διὰ τε τὴν ἄβροχον καὶ ἄπηλον τρίβον καὶ διὰ τὸ τὸν ἀπάγοντα ἡμᾶς εὐσπλάχνως πάνυ καὶ συμπαθῶς καὶ τιμητικῶς πρὸς τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν διατεθῆναι. παρωκῆσαμεν οὖν ἐν τῇ Βονέτῃ ἐν τῇ ἐστίᾳ τῆς πατρικίας τῆς τοῦ Τούρκου, φιλοφρονηθέντες ὑπ' αὐτῆς εὐμενῶς ἄγαν καὶ μέντοι γε καὶ ὑπὸ τῶν γειτνιαζόντων ἀρχόντων. ἔστι δὲ τὸ τῆς λίμνης ὕδωρ ἀλμῶδες, ἄιχθου, ἀλλ' ὅμως ἡμῖν διὰ Χριστὸν καὶ τὸ ἀλμυρὸν γλυκὺ καὶ ἡ ἄιχθους ἰχθυοφοροῦσα. Δίδου οὖν ἡμῖν τὰς προσευχὰς ὅπως εἰς ἀρέσκειαν θεοῦ βιωτεύσωμεν ἐνθάδε, ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ χεῖρα σκεπόμενοι, καὶ πρὸς πᾶν ἡμῶν ἔργον καὶ λόγον κατὰ θέλησιν αὐτοῦ κινεῖσθαι. οἱ περὶ τὸν Ἄρχιππον ἀδελφοὶ ἐναπέμειναν· οὐκ οἶδα εἰ φθάσωσιν ἐλθεῖν, δι' αὐτῶν δὲ οὐ πάντως ἐπιστέλλομεν, δεδιότες. πολλή ἐστιν ἡ ὁδὸς καὶ οὐκ οἶδαμεν εἰ ἐλευθερίως ἔχεις ἐτέρους αὖθις ἀποστεῖλαι ἀδελφούς, εἴ γε καὶ προθυμοῦνται τινες· πλήν, εἰ καὶ εὕρηνται, χαλεπὸν ἐπιφέρειν αὐτούς τινὰς χρεῖας, οὐκ οἶδα εἰ μὴ βιβλία ἢ εἴ τι ἄλλο ἀναγκαῖον, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ καὶ κατὰ μικρόν. ἔστι καὶ πλοῖμῳ ἐλθεῖν· ἀπὸ γὰρ Λυκίας τῆς κατὰ παραθάλασσαν μέχρι τῶν ὧδε ἑκατὸν μίλια τυγχάνει. χρήζω καὶ ἐργόχειρον τοῦ γράφειν· στέργω δὲ πρὸς πάντα τὰ κατὰ δύναμιν ὑμῶν. ὥστε, κἂν οὕτω δέξωμαι ἀπόκρισιν παρ' ὑμῶν ἐξ ἀποκλεισμοῦ τυχὸν ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς δυσκολίας, φέρω εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ· τὸ γὰρ κατὰ πρόθεσιν ὑμῶν οἶδα ὅτι καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, εἰ χρεῖα καλεῖ, ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι, πεποθημένα μου σπλάχνα. Ἔως, τέκνον μου, ἰσχύης, μὴ δῶς ἑαυτῷ ἄνεσιν ἐπικουρεῖν τοῖς ἀδελφοῖς σου, στηρίζων, νουθετῶν, ἀλείφων (δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντας τῷ Κυρίῳ), καὶ μάλιστα τοῖς κεκρατημένοις κιχρῶ ἑαυτόν. Χριστὸς μεθ' ἡμῶν ὁ νικήσας τὸν κόσμον, ὁ καὶ ἡμῖν παρεγγυῶν νικᾷν. διὸ

μηδαμῶς ἀθυμῶμεν, κἄν σωματικῶς ὑπὸ τοῦ κόσμου χωριζώμεθα, κἄν εἰς ἐρήμους τόπους καὶ ἀοικήτους περιοριζώμεθα, κἄν θλιβώμεθα, κἄν ὑστερούμεθα, κἄν κατακλειώμεθα· ὅσον τὰ πάθη καταλέγονται, τοσοῦτον οἱ στέφανοι πληθύνονται. τίς ἄρα ἄξιος καὶ μελοκοπηθῆναι ὑπὲρ θεοῦ καὶ ἀποθανεῖν; συμμορφωθήσεται γὰρ περισσοτέρως τῷ Χριστῷ. Ταῦτα ἴσθι, ἐν τούτοις σου ἡ μελέτη, ἡ εὐθυμία, ἡ χαρὰ καὶ ὁ στέφανος. τὰς ἔνδον τῆς ἐπιστολῆς σου ἐπιστολὰς ἀπόδος κατ' ὄνομα. ἄσπασαι τὸ ᾠδ, τὸ ᾠλ, τὸν Ἰγνάτιον, τὴν ποθητὴν μοι συνοδίαν σου, πάντας τοὺς φυλάττοντας μυστήριον. οἱ σὺν ἐμοὶ τρεῖς πλεῖστά σε προσαγορεύουσι σὺν τοῖς τῆς συνοδίας σου. ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματός σου, τέκνον μου ὑπεραγαπώμενον. 147 {1'Ηγουμένη}1 Ἐπιδὼν τὴν δύναμιν τῶν τιμῶν σου γραμμάτων ὅση καὶ ἡλικία πρὸς τὴν ἐμὴν ταπεινώσιν ἐξ ἄκρας σου ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως, ἐκεῖνό μοι ἐπήλθεν εἰπεῖν, εἰ καὶ τολμηρόν, ὃ φησιν ὁ Χριστός· ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις, γεννηθήτω σοι ὡς ἐπίστευσας. καὶ γὰρ ἡ τοῦ δεχομένου πίστις ἐστὶ δοκιμαζομένη παρὰ θεῷ, καθ' ἣν καὶ δίδωσι τὰ αἰτήματα, κἄν πρὸς ἀνάξιον ἀναφέρονται. αὐτὴν μὲν οὖν αὐτὴν τὴν συντετριμμένην σου προσφώνησίν τε καὶ πρόσπτωσιν δικαίως ἂν τις ἐπαιnéσειεν τε καὶ δικαιώσειεν· δίκαιος γάρ, φησίν, ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίαις. καὶ αὐθις ὁ Χριστός, ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. ἐπειδὴ δὲ καὶ βίον εἴλου μοναδικόν, ἀντηλλάξασα τῶν φθειρομένων τὰ αἴδια, χαῖρε ἐπὶ τῇ καλῇ εὐβουλίᾳ σου, ἰχνηλατοῦσα καὶ ὀρεγομένη αἰεὶ τὰς εἰς βασιλείαν οὐρανῶν φερούσας τρίβους διὰ τῆς ἀναλήψεως τῶν θεοποιῶν ἀρετῶν, δι' ὧν προσέγεγονε τοῖς ἀγίοις πατράσιν ἢ εἰς θεὸν ἄνοδος. δυνατὸν δὲ πᾶσαν ἡμέραν ἡμᾶς βελτιοῦσθαι καὶ μεταστοιχειοῦν ἑαυτοὺς εἰς τὰ κρεῖττονα. Ἐπὶ τούτοις οὖν μοι ὁ πρῶτος λόγος. ἡμεῖς δὲ τί σοι προσαγάγοιμεν ἐπάξιον ἀνθ' ὧν ἐκ πεποιθήσεως περιπόνως λίαν ἔσχες πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν, ὥστε μακαρίζειν τοὺς ξενίζοντας ἡμᾶς καὶ σαυτὴν ταλανίζειν; οὐπω μέγα τῶν ὑποδεξαμένων οἶον τὸ σόν· οἱ μὲν γὰρ ἄγχου καὶ ἐξ ἐτοίμου τροφοδοτοῦσι, σὺ δὲ πόρρωθεν ὅτι μάλιστα δισταμένη τῷ τῆς συμπαθείας πτερῷ προφθάεις τρέφουσα, πιαίνουσα, θάλπουσα, πῆ μὲν ἀπὸ Λαοδικείας ταῖς προσταγαῖς (εἴληφα γάρ), πῆ δὲ ἀπὸ Βιθυνίας ταῖς ἀποστολαῖς. οὕτως ἡμᾶς κατὰ κράτος ἐξέστησας πᾶσαν τὴν ἔκστασιν αὐτὴν, τῆς Σουμανίτιδος πλεονάζουσα μικροῦ δεῖν κατὰ χάριν, κἄν ἡ μὲν προφήτην, ἡ δὲ ἀνομίτην ξενίζουσα. εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι τῇ ἐξικονίσει καὶ λόγον, ἔξεις ἐν γαστρὶ διανοίας μάλα τὸν τοῦ θεοῦ φόβον, καὶ ὠδινήσειας τὸν οὐράνιον ἔρωτα καὶ τέξειας πνεῦμα σωτηρίας σου πληρεστάτης. Ὅρας οἷας φωνὰς ἀναλέγομαι, μὴ ἔχων ὅπως ἀμείψομαί σοι τὰ γέρα; τί δὲ ἡμῶν ἀποθαυμάζεις τὸν λόγον, ἡγροικισμένον ὄντα καὶ ἐρραψωδημένον τῆς ἀγάπης τὸ πάθος; μακρὰν ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ οἷς παραβάλλεις ἢ ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἔργω καὶ λόγῳ· εἰ δὲ τὰ λογύδρια ἡμῶν ἀρεστά σοι, χρῶ αὐτοῖς, εἰς δ' ἄλλους μὴ ὕψου. τὸν κύριόν μου τὸν σπαθάριον καλῶς ἐκθειάζεις (κάλλιστος γάρ ἐστιν), ὃν καὶ προσαγορεύω πλεῖστα, ἐπεὶ καὶ τοὺς αὐτοῦ κλάδους, ἐκ ρίζης ἀγαθῆς ἀνατεθλότας. ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μετὰ σοῦ. 148 {1Θεοδώρω σπαθαρίῳ}1 Τὴν ἐπιστολὴν ἄρτι εἰμὶ χαράττων τῇ εὐσεβείᾳ σου, ὅτε τὴν φάσιν ἐδεξάμην παρὰ τοῦ ἐπιφοιτήσαντος βασιλικῆς τῆς μεθορίσεως ἡγουν ἐξορίας ἡμῶν τῶν ταπεινῶν· καὶ ὅσον μὲν πρὸς τὴν ἐπίτασιν ὠκνοῦν τοῦ γράφειν, ὅσον δὲ πρὸς τὸν πόθον ἐκίνουν τὴν γραφίδα. καὶ γε νενίκηκεν ὁ πόθος τὸν τρόπον· ἔχει γὰρ ἐπὶ χεῖρας ἡ μεγαλωσύνη σου τὸ γραμματεῖον, ὁμοῦ μὲν προσηγορίαν φιλικὴν ἔχον, ὁμοῦ δὲ ἀπολογίαν εὐχαριστίας φέρον χάριν τῶν δωρεῶν, ὧν εἴληφα παρὰ τῆς φιλοθέου ὑμῶν δεξιᾶς. συλλαμβάνω γὰρ καὶ τὸ τίμιον πρόσωπον τῆς κυρίας τῆς πενθερᾶς, ἧς πολλὴν ἔγνω τὴν εἰς ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν προαίρεσιν. ἀμφοτέρους οὖν περιφυλάξειεν ὁ Κύριος ἀσινεῖς καὶ εὐθηνουμένους εἰς τὰ πρὸς Κύριον· τὰ γὰρ κατὰ βίον κεχάρισται ὑμῖν. ἦσθην δὲ

μαθῶν τόν τε εὐσεβῆ ζήλόν σου, δέσποτα, καί τὸ περὶ τὴν ἀλήθειαν φιλομαθές σου, καὶ μὴν καὶ τὸ περὶ τοὺς μονάζοντας φιλόξενόν σου. Ἄλλ' εἰ καὶ οἱ καρποὶ ὠραῖοι εἰς ὄρασιν τοῦ δένδρου, ὅμως ἐκ τῆς ρίζης ἢ αἰτία· τίς δ' ἂν εἴη αὕτη ἢ ὁ ἀγιώτατος μητροπολίτης καὶ πατὴρ ἡμῶν πνευματικός; οὗ ταῖς εὐχαῖς σωθείημεν ἀμφοτέροι πανέστιοι. ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, τὰ πάντα μοι ποθεινότατε καὶ πανευκλεέστατε. 149 {1Μονάζουσι}1 Ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς διώκεται διὰ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ, οὐ μόνον εἰ βαθμῷ τις καὶ γνώσει προέχων ἐστὶν ὀφείλει διαγωνίζεσθαι, λαλῶν καὶ διδάσκων τὸν τῆς ὀρθοδοξίας λόγον, ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰ μαθητοῦ τάξιν ἐπέχων εἴη, χρεωστεῖ παρρησιάζεσθαι τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐλευθεροστομεῖν. οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τοῦ θείου χρυσοστόμου, ἐπεὶ καὶ ἄλλων πατέρων. τὸ δὲ τοὺς κυρίους τοὺς ἡγουμένους, κρατηθέντας ὑπὸ τοῦ βασιλέως, μὴ τὰ προειρημένα πρᾶξαι, καίπερ ὄντας καὶ ἐν βαθμῷ καὶ ἐν γνώσει παρὰ πάντας τοὺς καθηγουμένους τῆς γῆς ταύτης, τούναντίον δὲ μᾶλλον σιωπήσαι, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, καίπερ ὄν δεινόν, ἀλλὰ καὶ χειρόγραφον ποιῆσαι μῆτε εἰς ἀλλήλους συνέρχεσθαι μῆτε διδάσκειν, τοῦτο ἐστὶ προδοσία τῆς ἀληθείας καὶ ἄρνησις τῆς προστασίας καὶ κατάλυσις τῶν ὑποτακτικῶν, ἐπεὶ καὶ τῶν ὁμοταγῶν. οἱ ἀπόστολοι παραγγεληθέντες ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ τάδε φησίν· ὑμεῖς κρίνατε, εἰ δίκαιόν ἐστὶν ὑμῶν ἀκούειν ἢ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. καὶ πάλιν, πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. Τοιαῦτα καὶ παρόμοια ἐχρῆν λαλῆσαι αὐτοὺς ἵνα ἐδοξάσθῃ ὁ θεὸς δι' αὐτῶν, ἵνα ὠκοδόμησαν τοὺς ὀρθοδόξους, ἵνα ἐστήριξαν τὰ μοναστήρια, ἵνα ἐνεδυνάμωσαν τοὺς πάσχοντας ἐν ἐξορίαις. ἀλλὰ τί; ὅτι προτιμώμεθα μᾶλλον θεοῦ τὰ μοναστήρια καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κακοπαθείας τὴν ἐντεῦθεν εὐπάθειαν. ποῦ ἐστὶ τό, ἐλάλουν ἐναντίον βασιλέων καὶ οὐκ ἠσχυνόμεν; ποῦ ἐστὶ τό, ἰδοὺ τὰ χεῖλη μου οὐ μὴ κωλύσω, Κύριε σὺ ἔγνω; ποῦ ἐστὶ τὸ κλέος καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ καθ' ἡμᾶς τάγματος; πῶς Σάββας καὶ Θεοδόσιος οἱ μακάριοι, τὸ τηνικαῦτα Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως δυσσεβεῖν ἐλομένου, διέστησαν, θερμῶς προμαχοῦντες τῆς πίστεως, τοῦτο μὲν μεθ' ὧν ἀνεθεμάτισαν τοὺς κακοδόξους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τοῦτο δὲ ἐν οἷς ἐπέστειλαν τῷ βασιλεῖ, διαμαρτυρόμενοι θάνατον ἐλέσθαι ἢ τι μετακινήσαι τῶν καθεστώτων; Καὶ λέγουσιν, ὡς φασιν, οἱ κύριοι ἡγούμενοι· "4ἡμεῖς τίνες ἐσμέν;"5 πρῶτον χριστιανοί, οἱ ὀφείλουσιν ἄρτι λαλεῖν πάντως, ἔπειτα μονάζοντες, οἱ μὴδὲ τὸ τυχόν ὑφαρπαζόμενοι ὡς ἄδετοι τῷ κόσμῳ καὶ ἀκράτητοι, ἔπειτα ἡγούμενοι, οἱ καὶ τὰ τῶν ἄλλων προσκόμματα ἐκβάλλοντες καὶ ἐν μηδενὶ προσκοπῆν διδόναι χρεωστοῦντες, ἵνα μὴ, φησί, μωμηθῇ ἡ διακονία. οἷαν δὲ προσκοπῆν καὶ μώμησιν, μᾶλλον δὲ συγκατάβασιν, διὰ τοῦ ἰδιοχείρου αὐτῶν δέδωκαν, τί χρὴ καὶ λέγειν; εἰ γὰρ ἡ σιωπὴ μέρος συγκαταθέσεως, τὸ καὶ ἐγγράφως αὐτὴν κυρῶσαι ἐπὶ τῆς ὅλης ἐκκλησίας πόσον τὸ χαλεπόν; Καὶ λέγετε ὅτι "4κρυπτῶς ἱεουργῶν Νικηφόρον ἀναφέρει"5; τὸ λάθρα καὶ πάντες οἱ πατρίκιοι, ἵνα τοὺς ἄλλους ἐάσω, ὀρθοδοξοῦσιν. ἀλλὰ τί λέγει ὁ Χριστός; εἴ τις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ὡσπερ καὶ τὸ ἐναντίον ἐπὶ τῆς ἀρνήσεως· κἂν μόνον τὸ μὴ συνέρχεσθαι εἰς ἀλλήλους ἐποίησαν τὸ χειρόγραφον, τὸ αὐτὸ ἐστὶν. πῶς γὰρ φυλάξουσιν ὁ φησιν ὁ Χριστός, τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω; ἔρχεται τις διερωτῶν, ζητῶν μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, εἴτε ἡγούμενος εἴτε τις ἄλλος· τί ἀποκριθήσεται ὁ ἡγούμενος; δῆλον ὅτι "4παραγγελίαν ἔλαβον μὴ λαλεῖν"5. εἴθε οὕτω μόνον· ἀλλὰ "4μηδὲ εἰσδέξασθαι σε εἰς τὸ μοναστήριον καὶ συναλισθῆναι"5. ὁ Χριστὸς λέγει, "4δέξαι καὶ δίδαξον"5· ἐὰν γὰρ ὑποστείλῃ, φησίν, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ. ἐγγράφως οὖν ἐποίησαν ἵνα τῷ βασιλεῖ πειθαρχοῦσιν ἀπεναντίας τοῦ Χριστοῦ. Τοσαῦτά εἰσιν, ὧ ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἃ συνεπίσταμαι ἐξ ἀληθείας πεποιηκέναι αὐτούς. καὶ ἐπειδὴ

κατεκρίνατέ με εἰπεῖν τὸ παριστάμενόν μοι, ἀνήγγειλα ὑπὸ μάρτυρι θεῶ λαβὼν καὶ λόγον ὡς φυλάσσειται μυστήριον φειδοῖ τοῦ πειρασμοῦ. λοιπὸν ὑμεῖς σώζοντες σώζετε τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, εὐχόμενοι καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ. 150 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Γίνωσκε, τέκνον μου, ὅτι πάλιν κατέλαβεν ὁ ἐξορίσας ἡμᾶς ἀγαθὸς ἀνὴρ μετὰ ἀπειλῆς τοῦ βασιλέως διὰ τὰ δηλωθέντα αὐτῷ παρ' ἡμῶν, καίπερ οὐ πάντα εἰπόντος τοῦ βασιλικοῦ, πρὸς τὸ δεῖραί με ἑκατὸν μάστιγας καὶ ἐπᾶραι τοὺς δύο ἀδελφούς, Λουκιανὸν καὶ Ὑπάτιον, τὰ τε βιβλία πάντα μέχρι καὶ τροπολογίου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰκόνα εὐρισκομένην ἐντὸς ἐγκολπίου, χρυσοῦ τε ἅμα καὶ ἑάσαι μοι δέκα νομίματα. πρὸς ταῦτα ἠὲ χαρίστησα τῷ ἀγαθῷ μου θεῷ, εἰδὸτι τὸ συμφέρον καὶ οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς πάντως οἰκονομοῦντι· ἀπεκρίθην αὐτῷ ὅτι ἐγὼ οὐχὶ δαρῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἐτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ. Τοῦτο μὲν οὖν ὡς ἠβουλήθη πεποίηκεν· εἰς δὲ τοὺς ἀδελφούς προαιρούμην καὶ τὸν Νικόλαον αὐτὸν συναπᾶραι, ἀλλ' οὐ κατεδέξατο· βιβλία ἤρην, τὴν Κλίμακα καὶ τροπολόγιον. περὶ χρυσοῦ εἶπον αὐτῷ ὅτι, εἰ ἐπ' αὐτῷ ἤμην πεποιθώς, τί καὶ ὑπομένω ταῦτα; διαχωρισθεῖς οὖν αὐτῶν εἰμί μετὰ Νικολάου, φύλακα ἔχων ἀεὶ συγκαθεζόμενον ἡμῖν. εὐχου οὖν καὶ ὑπερέχου ὑπομονητικῶς ἡμᾶς καὶ εὐχαρίστως διαζῆσαι, εὖ τε παρατεταγμένους πρὸς πάντα τὰ θλιβερά μέχρι θανάτου καὶ μέντοι γε καὶ ἀβλαβῶς εἶναι μετ' ἀλλήλων, ἔχοντας τὸν θεὸν ἐν μέσῳ· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐκεῖνος, ἐκεῖ πάντα οἰστά. Διὸ ἀνδρίζου καὶ αὐτός· ἤξει γὰρ πάντως καὶ πρὸς ὑμᾶς ἡ πείρα, δι' ἣν οἶομαι καὶ μετεξωρίσθαι ἐνταῦθα. ἀλλ' ἔχεις τὸν Κύριον βοηθοῦντά σοι, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸ πάσχειν. μὴ πτοηθῆτε, τέκνα μου, ἀπειλάς, ὡς εἴθισται, μηδ' αὖ πληγὰς, ἀφορῶντες εἰς Χριστόν, ὃς δι' ἡμᾶς ἐτραυματίσθη, ἀλλὰ μὴν μηδὲ θάνατον· ζωῆς γὰρ ἐστὶν αἰωνίου ἐφόδιον. ἐγὼ, ἀσθενής, περιπαθής, ἀλλ' ἔχων τὰς εὐχὰς ὑμῶν σὺν τοῦ μακαρίου πατρὸς ἡμῶν καὶ τῶν πάντων ἀδελφῶν χαίρω ὅ τι ἂν καὶ πάθω ἕτερον. μόνον γρηγορεῖτε προσευχόμενοι, δυναμούμενοι τῷ πνεύματι εἰς τὸ θεαρέστως ὑπαντῆσαι πρὸς πάντα. αὐτὸ τοῦτο μυστικῶς προσαγορεύων προσεῖπέ τὸ ᾧ καὶ τὸ ᾧ, τὸν Ἰγνάτιον, εἶ τινα ἄλλον πιστόν. Ὁ θεὸς εἴη σοι εὐχαῖς τοῦ πατρὸς μου ὑπερασπιστῆς καὶ περιφύλαξ περὶ πάντα. 151 {1Τῷ αὐτῷ}1 Ὅσα ἐπέστειλας, τέκνον ἠγαπημένον, ἦσθην, ἀγαθὰ καὶ οὐκ ἀγαθὰ, περιχαρῆ καὶ λυπηρά, εὐέλπιστα καὶ δυσέλπιστα, γινωσκόμενα καὶ ἀγνοούμενα· ἐγὼ γὰρ λέγειν τοὺς περὶ τῆς ἀθλιότητός μου ἐπαίνους, οὐ ποιοῦντος οὐδ' οὐ μὴν ποιήσαντος ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς γῆς, κἂν σοὶ σύνηθες ἐπαίρειν τὰ καθ' ἐμὲ ἔκ τε ἀγάπης καὶ πίστεως. αἷς κεχαρητισμένον ὄρων σου τὸ τῆς ψυχῆς πρόσωπον δοξάζω μου τὸν θεόν, τὸν βεβαιοῦντά σε ἐν τῇ πεποιθήσει τοῦ φόβου αὐτοῦ. Τὰ ἡμέτερα μὲν οὕτως ἐν ταπεινώσει καὶ ἀθλιότητι. τί γὰρ καὶ πεπόνθαμεν; οὐδ' ὡς οἱ πατέρες μου καὶ ὁμοταγεῖς, κατόπιν δὲ πολὺ, ἐπειδὴ καὶ τῆς καθ' ἀρετὴν αὐτῶν ἀξίας· ὅμως ὅτι ἐλέει θεοῦ καὶ ἰκεσίᾳ πατρικῆ, ἐπεὶ καὶ ἀδελφικῆ, εὐφορος ἡμῖν ἡ ἐξορία καὶ ἡ μόνωσις, ἄλλως τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ ὑπαγαγόντος τὴν τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν διάθεσιν. ἦς οὐκ ἂν ἐπέτυχον, εἰ μὴ ἐμονώθην, ἦν ἡσπασάμην βελτιώτερον μέλιτος. καὶ ὡς τῆς φιλανθρωπίας τοῦ πρὸς τὸ συμφέρον μικρὸν λυποῦντος, εἶθ' ὕστερον δεικνύοντος τὸ ἐκ τῆς θλίψεως κέρδος καὶ τὸ ἐκ τῆς πικρότητος γλυκύ. οὐ μὴ οὖν ἔτι ὁ τάλας δυσχερανῶ ἐφ' οἷς με ἄξει Χριστός, ἡ πάντων χαρὰ, ἐπιφωνῶν δέ εἰμι, κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί, κἀγὼ διὰ παντὸς μετὰ σοῦ. διὸ οὐ φροντίσω περὶ τίνος, ὥσπερ οὐδὲ περὶ τῆς σκαιωρίας τοῦ βασιλέως, εἰ καὶ σχοινοῖς διέτεινε παγίδα τοῖς ποσὶ μου, ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα θέμενός μοι· γέγραπται γάρ, ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβῆση καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. Εἴη μοι, ὦ καλὸν τέκνον, δι' εὐχῶν ὑμῶν ἐξ ἄκρας φιλανθρωπίας θεοῦ καλυπτούσης μου ἄβυσσον ἀμαρτιῶν ἐνεργῆς ἢ προσταγῆ αὐτῆ πρὸς πᾶσαν μου τὴν ζωὴν κατὰ πάσης ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου δυνάμεως. ὅπως δὲ

καθέζομαι, καθ' ἔπος καὶ ἀνήγγειλα, καὶ δι' οἰκείας φωνῆς διηγήσοιτο εὖ μάλα ὁ γραμματηφόρος, τίς τέ ἐστιν προστάτης τῆς ξενίας μου κατὰ πολλοὺς τοὺς τρόπους, οὐς καὶ λαμβάνειν ἐν ταῖς προσευχαῖς παρακαλῶ. ἵνατί δὲ κεκοπίακας, φιλοπάτωρ, ἐν οἷς ἀπέστειλας, πολλοῖς καὶ ποικίλοις οὖσιν; ἀνταμείβεται σε ὁ θεὸς μου τοῖς ἐντεῦθεν πνευματικοῖς καὶ τοῖς ἐκεῖθεν αἰδίοις. κάμνεις, οἶδ' ὅτι, ἐλκόμενος καὶ ἀνθελκόμενος, πιεζόμενος καὶ περιτεινόμενος πρὸς τοὺς κατ' ὄψιν, πρὸς τοὺς ἀπόντας, πρὸς λόγον, πρὸς ἔργον, πρὸς νουθέτησιν καὶ συμβίβασιν, πρὸς ὑπερέχοντας καὶ ὑπέχοντας, πρὸς πᾶν ὄτιοῦν τῶν παρισταμένων καὶ συμπιπτόντων, καὶ ταῦτα μετὰ καὶ παρασκευῆς ἄρσεως ἢ καὶ κινδύνου. ἀλλὰ θάρσει, πολὺς σου ὁ μισθός, μαρτυρίου σοι στέφανος. καὶ ὦ τῆς προνοίας, τῆ τοῦ κρατοῦντος σκαιωρία ἀποχρησαμένης εἰς πολλῶν σωτηρίαν. πλὴν γρηγόρει λίαν σὺν τοῖς λοιποῖς· οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς. Ἄλλ' ὑμῖν ὁ Κύριος ὑπερπῆλαι ποιήσειεν μέχρι τέλους. ὡς ἀληθῶς ἠψατό μου τῆς ἐλεινῆς ψυχῆς ἡ πτώσις τοῦ Χρυσοπολίτου. ἀλλ' ὁ Κύριος εἶη βοηθὸς τῶν τε Γραμματικῶν καὶ τοῦ κυρίου Ἰωσήφ καὶ οὐτινος ἄλλου πειραζομένου ὑπὸ τοῦ νέου Ἰαννοῦ· οἷσπερ καὶ ἐπέστειλα, εἶπερ εὐοδωθεῖν ἢ ἀπόδοσις αὐτῶν, πρότερον ἀναγινώσκοντός σου τὰς ἐπιστολάς. κιχρῶ σεαυτὸν καὶ τῆ τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ κατὰ Κύριον καὶ διὰ Κύριον τὰ δυνατά, ἐπεὶ καὶ ἄλλαις φρουρουμέναις· θεοῦ γὰρ διάκονοί εἰσιν, ὁμολογίας ἔργον πληροῦσαι. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου εἶη σοι φυλακτήριον ἐν πᾶσιν, ἡγαπημένε. προσαγορεύει ὁ κύρις Ἰωάννης σὺν τῷ ἀδελφῷ Νικολάῳ. 152 {1Τῷ αὐτῷ}1 Τετράκις ἄρτι γράφων εἰμὶ ἐξ ὅτε ἀπεχωρίσθην σου, τέκνον μου ἡγαπημένον, δηλῶν τὰ καθ' ἡμᾶς ὁμοῦ τε καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν ἔπαρσιν καὶ ὡς μόνος κατελείφθην μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Νικολάου. διὸ οὐδὲ πολλοῦ μοι λόγου χρεῖα ἢ μόνον ἐπισημᾶναι, εὐρόντι τὸν γραμματηφόρον, ἀδελφόν τε ὄντα καὶ πιστόν, ὅτι ὑγιαίνομεν σώματι, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προσαναμένοντες τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ· ποῦ γὰρ ἀλλῇ περιβλεψόμεθα ἢ ἀποσκοπήσωμεν ἢ τίνα καὶ ἀναπνεύσωμεν εἰς ἐτοίμην βοήθειαν καὶ παράκλησιν θλίψεως; ὅθεν οὐδὲ γέγονεν ἡμῖν δυσχερὲς τὸ τοὺς ἀδελφούς ἀρθῆναι, τούναντίον παρ' ἐλπίδα ἀναπαυστικόν, σφιγχθεῖσιν εἰς θεὸν καὶ μόνον, καθάπερ σωλῆνος θλιβομένου ἀναπέμποντος τὸ ὕδωρ ὑψοῦ. διὸ αἰρούμεθα καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Νικολάου διαιρεθῆναι, ὅμως στέργομεν ἐν τοῖς φθάσασιν οὐκέτι ἡμέτερον θέλημα, ἀλλὰ θεοῦ οἰκονομίαν, τοῦ συμφερόντως πάντως οἰκονομήσαντος τὸ ταπεινὸν ἡμῶν καθισμάτιον. Ἔχω τοίνυν ἀεὶ συνόντα μοι ἐκ διαδοχῆς ἐβδοματιαίου καὶ ἓνα τῶν πορταρίων· σὺν αὐτῷ ἐσθίομεν, ψάλλομεν, κοιμώμεθα. οὕτω διαμείβομεν τὴν ἡμέραν, ὡς ἂν οἶδεν ὁ ἐφορῶν θεός, ἐργαζόμενοι, ἀναγινώσκοντες, ἡσυχάζοντες, ἐν καιρῷ καὶ τὰ συμπίπτοντα ὁμιλοῦντες πρὸς τε ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους ἄνδρας ἀγαθοὺς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μονάζοντας· ἐκίνησεν γὰρ ὁ θεὸς οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐγχωρίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὑπερορίου καὶ ἔτι πορρωτέρω, παρακαλοῦντας ἡμᾶς καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς αὐτάρκως καὶ εἰς τοσοῦτόν τινας ὁμοψυχοῦντας, ὡς καὶ δεξιὰς δοῦναι μέχρι θανάτου ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνίσμασι. κἂν γὰρ ἡμεῖς ἀνάξιοι καὶ τοῦ ἀναπνεῖν, ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Κύριος ἐν παντὶ τοὺς δι' αὐτὸν ὑπεροριζομένους προφθάζει, φυλάττει, προνοεῖται, φροντίζει ὑπὲρ ὃ ἐλπίζει τις· οὕτως τὸν Ἥλιαν ὑπὸ κόρακος πεινῶντα ἔθρεψεν, οὕτως τὸν Δανιὴλ διὰ τοῦ Ἀμβρακοῦ ἀεροπορήσας καὶ ὄντινα ἄλλον τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Μὴ δὴ οὖν, ὦ τέκνα, λυπεῖσθε ἐφ' ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ὡς ἐγκαταλειφθεῖσιν. ὅταν καὶ τοῦ δυστήνου τοῦδε σώματος διαιρεθῶ ὑπὸ τῶν χριστοδιωκτῶν (καὶ τοῦτο γάρ, κἂν ἀνάξιος εἰμι, παρασκευάζομαι παθεῖν), τότε σωθήσομαι, τότε προσληφθήσομαι εἰς ζωὴν, τότε τὸν ἐμὸν διώκτην, καὶ τὸν ἔσωθεν καὶ τὸν ἔξωθεν, νικήσω εἰς αἰῶνα. διὸ, τέκνον μου, θερμῶς μοι προσεύχου μετὰ τῶν ἀδελφῶν σου πάντα πάντοτε ὑπὸ

ἐφόρω θεῶ καὶ διανοεῖσθαι καὶ διαλέγεσθαι καὶ ἐργάζεσθαι· ὅπερ κἀγὼ ὑπὲρ τε σοῦ, τοῦ ποθητοῦ μου καὶ ὁμοκαρδίου παρὰ τοὺς ἄλλους σου ἀδελφούς, καὶ αὐτῶν παρακαλεῖν μετὰ δακρύων νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν οὐ διαλιμπάνω, ὡς ἂν οἱ πάντες εὐαρέστως Κυρίῳ, ἀνδρικῶς τε καὶ μαρτυρικῶς διενέγκοιμεν καὶ τόνδε τὸν καλὸν ἀγῶνα, μὴ κατασχύνοντες τοῖς ἤδη παρισταμένοις τὰ προϋπηρηγμένα. Διὰ τοῦτο μόχθει καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, τοὺς μὲν ἔλκων διὰ ζώσης φωνῆς καὶ στηρίζων, τοὺς δὲ καὶ ἀπὸ μέλανος ἀνακαλούμενος, καὶ ἀπαξαπλῶς ὅλον ἐπιδίδου σεαυτὸν εἰς ὅ τι ἂν ἡ χρεία καλοῖη. περὶ τῆς οἴασοῦν σωματικῆς χρείας μὴ καταπονοῦ (ἔχομεν τὴν αὐτάρκειαν θεοῦ προνοία), ἀλλὰ μηδὲ τὰς βίβλους πέμψης, οὐκ οἶδα ἐὰν τὸ λεξικὸν καὶ τὸ τετράδιον, ἐν ᾧ διὰ σημείων λόγον ἐποίησα, ὅπερ καὶ ὑπέδειξεν ὁ Ὑπάτιος τῷ Καλλίστῳ πρὸς τὸ μεταγράψαι αὐτόν. καὶ πάλιν ὡς οἰκονομεῖ ὁ Κύριος δηλοῦμεν· διὰ γὰρ φίλων ἠδυνήθημεν καὶ ὧδε ἔχειν τινὰ πρὸς ἀνάγνωσιν. εὖ σε ποιῆσαι ὁ θεός, ὅτι ἔπεμψας εἰς τὸ ᾠ· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπέστειλα, καὶ ὅτε εὐρεθῆ τις ἀποστελεῖς. μεριμνῶ δὲ περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν, πῶς τὰ κατ' αὐτούς, διὸ εὐρίσκων σήμανόν μοι, ὡσαύτως περὶ τῶν ἐννέα καὶ δέκα. Ὁ θεός σε, τέκνον, ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ χεῖρα σκεπάσειεν. προσαγόρευσον τοὺς φυλάσσοντας λόγον, ἐξαιρέτως τὸ ᾠδ, τὸ ᾠλ, τὸ ᾠι. 153 {1Τῷ αὐτῷ}1 Ἐτάχυνας, τέκνον, τοῦ ἐπισκέψασθαι ἡμῶν τὴν ταπείνωσιν, ἀλλ' ὁ πόθος πρᾶγμα ἄσπεκτον, τὰς ἡμέρας ὡς ὥρας καὶ τοὺς ἐνιαυτούς ὡς καιροὺς λογιζόμενος. εὐχαριστῶ οὖν τῷ θεῷ μου, ὅτι ἀνάξιός ὢν οὕτως ὑφ' ὑμῶν στέργομαι καὶ περιέπομαι. πέπομφας τὸν καλὸν Ἀδριανὸν εἰς ἀνδρείαν καὶ παρηγορίαν μου (οὐκ ἀκόπως δῆλον ὅτι διὰ τὴν σύζευξιν καὶ ἀποσύζευξιν τῶν μετ' αὐτοῦ· εὐχαριστῶ κἀν τούτῳ), ὅνπερ καὶ ἐκράτησα, ἔξωθέν που περιάγοντα. τοὺς δὲ περὶ τὸν ἀδελφὸν Σιλουανὸν ἀνέπεμψα πάλιν, παρακληθεὶς ἐν αὐτοῖς. ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ· τοιοῦτοι οἱ ἄνδρες, ἴν' ἐν συντόμῳ τὸ κατ' αὐτούς παραστήσω. Ἡμῖν δὲ τοῖς ταπεινοῖς ὑγεία πάρεστι σώματος, εἴη δὲ καὶ ψυχῆς διὰ τῶν ὑμετέρων προσευχῶν. ὅσα καὶ διὰ γράμματος καὶ στόματος ἀπηγγέλη μοι, ἔγνω· καὶ δέομαι ὡς ἀμαρτωλὸς ἔτι βεβαιωθῆναι ἐν τῇ ἀμετακινήτῳ πίστει ἡμῶν τῆς ἀληθείας πάντας τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ ἀδελφούς, τοὺς τοῦ ἡμετέρου σώματος καὶ τοὺς τοῦ κοινοῦ πληρώματος. μακαριστὸς ὁ πλεονάζων ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθήμασι καὶ τέλος ἀγῶνος ἀποδιδούς. ἴδου νῦν καιρὸς μαρτυρίου, τῷ νικῶντι παρὰ θεοῦ ὁ στέφανος. ἦσθη τοίνυν καὶ ἀγωνίζου, ᾧ καλὲ Ναυκράτιε, νοδὸς κράτος φερωνύμως γενόμενος, πάντοτε νήφων, πάντα κατὰ θεῖαν βουλήν διαπραττόμενος· μηδεμίαν γὰρ φησιν ἐν μηδενὶ προσκοπήν διδόντες, ἵνα μὴ μωμηθῆ ἡ διακονία ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς θεοῦ διάκονοι. Τέως ἄρτι μηδεὶς διέλθῃ εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν ἐξέλευσιν τοῦ ἔθνους ἢ ὅταν ὑποστραφῆ. ὅποσα ἀπεκλαυσάμην διὰ τὸ πάθος τῶν δύο ἀδελφῶν, δηλοῖ καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀθανάσιον ἐπιστολή. μετ' εὐχαριστίας ἀπίτω ὁ χρηστὸς Σιλουανὸς τὴν ἐν Κυρίῳ πορείαν αὐτοῦ, ἐφοδιασθεὶς καὶ παρ' ὑμῶν γράμμασι. τὸν λόγον, ὃν ἔπεμψα, μεταγραφείτω καὶ ἐν ἑτέροις, ἵνα διασώζηται· ἐτόλμησα αὐτὸν ποιῆσαι ἐκ πόθου, εἰ ἄρα μὴ πολὺ ἐστὶν ἀπόπτυστος τοῖς ἀναγινώσκουσιν καὶ τῇ μητρὶ τοῦ Κυρίου εἰς ὕβριν. Ἀλλ' ἰλεώσασθαι αὐτὴν παρακληθεῖτε ὑπὲρ ἐμοῦ. ἄσπασαι τὸ ᾠδ, τὸ ᾠθ, ἄσπασαι τοὺς συγκελλίτας, ἄσπασαι τοὺς μυστηριοφύλακας· ἀσπάζονται σε οἱ σὺν ἐμοί. ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματός σου, ἀμήν. 154 {1Λιτοῖω τέκνω}1 Διὰ τῶν ἀμφοτέρων σου ἐπιστολῶν, τέκνον ἠγαπημένον, ἔγνω καὶ νῦν τὴν ὀλικὴν σου μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν, μάλιστα ὅτι ἐξέφυγες τῶν ἐν ἄσπει τὰς διατριβάς, προσφυσὶς τῷ οἰκονόμῳ. τοῦτό με πέπεικεν ἐξ ὀλοκλήρου σε φιλεῖν, μᾶλλον δὲ θεόν, δι' ὃν στέργω καὶ στέργομαι, ἐν ᾧ καὶ γεγέννηκά σε, υἱέ μου

ἀγαπητὲ Λιτόιε. μὴ δὴ οὖν ἐν τοῖς προλαβοῦσι καταπέσης ἐφ' ὅσοις καὶ ὑπεσκελίσθης συμβάμασιν ἐξ ἁμαρτιῶν μου. μὴ γὰρ οὐκ ἔστιν ῥητίνη, φησίν, ἐν Γαλαάδ; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; ἐπιστράφητε πρὸς με, βοᾷ ὁ θεός. ἀναπαλαίσας στρατιώτης καὶ πάλιν στρατιώτης, ὡσαύτως καὶ κυβερνήτης· οὐ γὰρ εἶ καὶ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἡμάρτομεν, οὐκέτι ἔστι ζῆν. ζῶμεν πάλιν διὰ μετανοίας· ἀψευδῆς γὰρ ὁ εἰπών, ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, οὐ θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. ὥστε ἔστι μετὰ θάνατον ἁμαρτίας ζῆσαι, οὐκέτι δὲ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποβίωσιν συνέκλεισεν γὰρ κατ' αὐτοῦ, φησίν. Δεῦρο λοιπόν, ἀδελφέ, προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, ἐγγὺς Κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν. στέρξον, τέκνον μου, ἐν τῷ οἰκονόμῳ, ἐὰν ἐμοὶ πεῖθῃ· οἱ γὰρ ἀνατρέποντές σε πάλαι τὴν ἔξοδον ἐχθροὶ καὶ οὐ φίλοι, οὔτε σοῦ οὔτε θεοῦ. κοπίασον μικρόν, δέομαι, ἐπιλαβοῦ ἀρχῆς, ἔξεως φροντιστικῆς τῆς σωτηρίας, ὅτι ἦ ὥρα οὐ προσδοκῶμεν ὁ Κύριος ἔρχεται· μνήσθητι, τέκνον, τῆς ἀποταγῆς σου, τῆς ὑποταγῆς, τῆς κοπῆς τοῦ θελήματός σου, τῶν λοιπῶν κόπων καὶ ἀγώνων σου. ἐγὼ ἐγγυητῆς σου τῆς σωτηρίας, ὁ ἁμαρτωλός· ἐγὼ ἔτεκον, ἐγὼ ἰατρεύσω. μόνον αὐτὸς στῆθι, μόνον ἀνάνηξον τοῦ βάρους τῆς ἀθυμίας, μόνον ἔπεχε σεαυτῷ, μόνον μὴ μονωθῆς ἔτι, κἂν συμβῆ μὴ συμποιεῖν μηδ' αὐτῷ πως συνειναί σε τῷ οἰκονόμῳ. Ταῦτα τὸ νῦν, ἐπεὶ καί, ἡνίκα τύχη γραμματηφόρος, οὐ κατοκνήσω γράφοντί σοι ἀντιγράφειν. αὐτὸς ὁ Κύριος τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐφαψάμενός σου τῆς καρδίας ἐμπούησειεν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ σου, παράκλησιν, διέγερσιν, ἐργασίαν καθ' ὅσον οἶόν τε καὶ σώσειεν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον. τέκνον μου, προσεύχου μοι, ἵνα σωθῶ κάγῳ. οἱ ἀδελφοὶ σου προσαγορεύουσίν σε. 155 {1Τῷ αὐτῷ}1 Οἶα χαίρω ὁ ταπεινὸς δεχόμενός σου λόγον, τέκνον, καὶ ἔχων ἐν καρδίᾳ ὃν πάλαι ἀπώλεσα. ἀλλὰ χάρις τῷ συνάψαντι θεῷ· εἶθε καὶ τὸ πρόσωπον εἶδον, ὄφελον καὶ ζωσῆς σου φωνῆς ἐπαίεναι. οὕτω σε ποθῶ καὶ χαίρω ἀνακληθέντα. μὴ δὴ οὖν ῥαθυμῆσαι, υἱέ μου, εὐθυμῶν δὲ πορεύου τὴν ἐν Κυρίῳ πορείαν τῆς ψυχῆς, τὰ ὑποβληθέντα παρὰ τοῦ ἐμποδιστοῦ τῆς σωτηρίας σκῶλα καὶ ἐμπτώματα πόρρω βάλλων καὶ ὁδοποιῶν ἑαυτῷ τὴν πρὸς θεὸν εἴσοδον· ἡνοικταὶ γὰρ σοὶ ἤδη, τῶν κλειθρῶν τῆς ἁμαρτίας ἀρθέντων. ἄλειψαί σου τοὺς νοητοὺς πόδας καὶ κατὰ μικρὸν κινούμενος πέποιθα ὅτι καὶ ὀξυποδίσεις καὶ φθάσεις εἰσελθεῖν εἰς τὰ ποθούμενα. ἤδη πρόκειται καὶ ὁ ἀγών· τί οὖν παράδοξον καὶ εἰς κατάλογόν σε μαρτύρων φθάσαι; ναί, τέκνον μου Λιτόιε, στῆθι, σώθητι, εὐδόξησον. εὖ δὲ πάνυ ὅτι ἀπορία μετὰ τοῦ οἰκονόμου σε εἶναι ὠκονομήθη· συνεζεύχθης τῷ Προτερίῳ ἀδελφῷ, τῆς ταπεινώσεως ἔργον, ταπεινώσις δὲ τὸ καθαιρετικὸν φάρμακον τοῦ ἀντικειμένου. Εἰρήνη σοὶ καὶ ἰσχύς ἐκ θεοῦ. προσεύχου περὶ ἐμοῦ. οἱ σὺν ἐμοὶ ἀσπάζονται σε. 156 {1Εἰρήνη πατρικία}1 Καὶ γράφοντες καὶ μὴ γράφοντες ἔργον ἔχομεν ἀνεπιλήστως μνημονεύειν σου τῆς τιμιότητος οὐ μόνον κατὰ τὸν τῆς εὐεργεσίας λόγον, ὃν ἐνεδείξω ἔκπαλαι πρὸς τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ τὸν τῆς ὁμολογίας Χριστοῦ τρόπον, συντάσσοντές σε τοῖς ὧδε κάκεισε διὰ Χριστὸν περιορισμένοις καὶ ἐναθλοῦσι· μὴ γὰρ καὶ αὐτὴ οὐ δεδιωγμένη, οὐκ ἄποικος, οὐκ ἄπολις, οὐ περιορισμένη, οὐκ ἐμπαράσκευος ἀεὶ πρὸς κινδύνους; ναὶ ἀληθῶς καὶ διὰ τοῦτο μακαρία, ὅτι σοὶ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. τίς οὐκ οἶδεν τῶν ὁμολογητῶν ὅτι συνωμολόγησας; ποῦ οὐκ ἠκούτισται ὅτι καὶ συγκλητικὴ ἐν μάρτυσιν; ἐθαύμασάν σε μοναστῶν τάγματα, ἦνεσάν σε λαϊκῶν συνεδρεύματα· τί δὲ ταῦτα; αὐτὰ τὰ τῶν ἀγγέλων καὶ ἁγίων τάγματα εὐφράνθησαν ἐπὶ σοί. καὶ μὴ δοκῆσης κολακείαν εἶναι τὸν λόγον. βλέπε οὖν, ὦ μάρτυς Χριστοῦ, οἶον τετίμησαι, οἶον ὑψωσαι· σύγκρινόν μοι πηλὸν καὶ χρυσόν, τοσοῦτον καὶ πολλῷ πλέον οὐ κατέλιπες ἐπιγείου ἀξιώματος τὸ νῦν δωρηθὲν σοὶ ὑπὸ θεοῦ ἀξίωμα ἐπουράνιον, μάρτυρα καλεῖσθαι Χριστοῦ, ὁμολογητὴν

ἀληθείας. Διὸ ὑπομνήσκω μὴ τραπήναι τὸ καθόλου τῆς ἐνοστάσεως, ἐπὶ τὴν ἀσάλευτον πέτραν τῆς ὀρθοδοξίας ἐρηρυσμένην σε, μηδὲ εὐπτόητον καὶ ἀμφοτερίζουσαν γενέσθαι ταῖς τινων καταπτώσεσιν εἴτε λαϊκῶν εἴτε μοναστῶν καὶ δοκούντων εἶναι τι εἴτε ἀπλῶς οὐτινοσοῦν· οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδάδελφοί, ψευδαπόστολοι, ἔχοντες μὀρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι. πολλοὶ δοκησίσοφοι καὶ ἀρχιεροφανεῖς καὶ ἀγιόδοκοι ἐν τοῖς πάλαι ἐαλώκεσαν· ἔλαμψαν δὲ ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ ὀλίγοι καὶ ἀληθινοὶ σοφοί, οἵτινες εἰσι φόβῳ θεοῦ διαζῶντες, ἐπεὶπερ ἀρχὴ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ μὴ οἰηθέντες εἶναι πολλοῦ ἄξιοι· ἐπεὶδὴ ἄνθρωπος εἰς πρόσωπον, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὄρα. Παρακαλῶ ἔτι, στόμωσον ἑαυτὴν τῷ ἄνθρακι τῆς θείας ἀγάπης, κόπτουσα πᾶσαν προσπάθειαν· οὕτω γὰρ συγκόψεις τὰς προσβολὰς τὰς μελλούσας. μὴ γὰρ πάντως οἶου ἀβασάνιστος διαμένειν εἴτε λόγῳ ἢ καὶ ἔργῳ· φθονεῖ σε γὰρ ὁ διάβολος, λαβὼν καιρίαν πληγὴν ἐπὶ σοί. "ὅτι καὶ γυνὴ μου κατεξανίσταται", φησί, "καὶ ταύτη ὑπὸ ζυγόν, καὶ γε ἐν περιφανείᾳ", τοιαῦτά πως λέγων· "οὐ φέρω, κινῶ κατ' αὐτῆς ἔτι μου πολλὰς μηχανάς, τὸν ἄνδρα, τὸ τέκνον, τὸ αἷμα ὄλον, τὰς ὁμοσυγκλήτους, τὰς γνωρίμους, τοὺς παῖδας, τὰς παιδίσκας, τὴν περιουσίαν, πρὸς τούτοις ἐλεεινὰ δάκρυα, παρακλήσεις, ὑποσχέσεις· εἰ δέ γε ἐντεῦθεν ἀποτύχω, μετέρχομαι ἐπὶ τὸ ἕτερον εἶδος, προσάγω βασιλικὰς ἀπειλὰς, φθόνους τῶν ὁμοαξίων, "4οὐά"5, λεγόντων, "4ἐκείνη μόνη ὑπερέξει πάντων; ὅστις καὶ ποία;"5, ὕβρεις ἔτι, χλευασμούς, μυκτηρισμούς, καταγέλωτας, ἐνίοτε καὶ ἐμπτυσμούς, μὴ καὶ ῥαπίσματα, μὴ καὶ κολαφίσματα, μὴ καὶ θάνατον". Ὅρα, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, μὴ ἐνδώσης. ταῦτα Χριστοῦ στίγματα, ταῦτα στέφανοι οὐράνιοι, νέαν σε μάρτυρα ποιοῦντα· μὴ γὰρ κάκειναι οὐχ ὁμοίοςαρκοι, εὐγενίδες, πολυόλβοι, ἐξ ἀνδρὸς τμηθεῖσαι μαχαίρα τοῦ πνεύματος; οὕτως σε ὁ λόγος παρασκευάσθαι ὑποτίθεται, ἀδελφομῆτηρ, μὴ σε δελεάσῃ ἐν τινι ὁ πειραστὴς διάβολος, ἵνα πολλοὺς τῷ οἰκείῳ ὑποδείγματι στερεώσης, καὶ σώσης, ὅπως χορεύσης ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ αἰώνια. Προσεύχου περὶ ἐμοῦ· ἀσπάζομαι ἐν Κυρίῳ τὴν ὄρηκάν σου καὶ σὺναθλον. 157 {1'Ιωάννη ἐπισκόπῳ Σάρδης}1 Οὕπω μοι μέχρι τοῦ δεῦρο ἤκουσαι, ποῦ ποτ' ἂν εἴη περιωρισμένη ἢ πατρικὴ σου ἀγιωσύνη· διὸ ὑπέμεινα συνέχων τὴν χεῖρα καὶ οὐχ εὐρίσκων πληρῶσαι μου τὴν ἐπιθυμίαν. ἐλπίδι οὖν περωθεὶς ἐπιτεύξασθαι τοῦ ποθουμένου ἐπέστειλα τὸ παρὸν καὶ οἶδ' ὅτι οὐ διαψευσθήσομαι τῆς ἐλπίδος ἐν Κυρίῳ. ἀλλὰ γε δεῦρο φράσον, ὦ μεγαλοπάτορ, πῶς ἢ ἐξορία καὶ ποῦ καὶ οἶος ὁ ὑποδεξάμενός σε χώρος, οἱ τε αὐτόχθονες καὶ οἱ πλησιάζοντες; ἄρα δεξιοὶ καὶ τῆς ἐκλεκτῆς μερίδος ἑκάτερα ἢ ἄμφω τὰ ἐναντία καὶ σκολιάζοντα; πλὴν ὅτι διὰ Χριστὸν καὶ τὰ δυσχερῆ εὐχερῆ καὶ τὰ λυπηρὰ περιχαρῆ. μακάριος εἶ, ὑπὲρ ἀληθείας δεδιωγμένος τῆς οἰκειᾶς ἐκκλησίας καὶ ἐξωρισμένος πορρωτέρω τῆς ἐνεγκαμένης· μακάριος εἶ, διὰ Κύριον ἐμπαίχθεις καὶ κονδυλισθεις ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν ἔμπροσθεν τοῦ καὶαφαϊκοῦ συνεδρίου. μετὰ Χριστοῦ ἐθεατρίσθης σὺν τοῖς ὁμάθλοισ, σὺν Χριστῷ κατεδικάσθης· καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν μὲν οὐκ ἀνήλθες, ὅτι μὴ καιρὸς, σταυροφορῶν δὲ ἐξήλθες, προπηλακισθεις καὶ διασυρθεις παρὰ τῶν παρανόμων· ἐξ οὗ καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης σοι στέφανος οὐρανόθεν ἀγγελόπλοκος, Ἄγε δὴ, πατέρων κορωνίς, εἰς μέσον τοὺς θεῖους σου ἀγῶνας, σὺναψον αὐτοῖς καὶ τοὺς ἐξῆς· ἔτι γὰρ καιρὸς μαρτυρίου εἰς κόσμον τῇ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ. ἀπαράτρεπτος ἔσο (μετ' αἰδοῦς ὑπομνήσκω, λαβὼν ἔκπαλαι ἐπιτροπὴν τοῦ λέγειν ἐξ ἄκρας σου ταπεινοφροσύνης) τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἧς ἔλαβες ὡς ἔπαθλα τὰς ἐντίμους ἀτιμίας καὶ ἦν ὠμολόγησας ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. διὰ Χριστόν ἐστι παθεῖν τὸ ὑπὲρ τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνοσ ἀθλῆσαι· οὔτε γὰρ, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, τὸ κράτος ἐπ' ἀμφοῖν σχίζεται οὔτε ἡ δόξα μερίζεται. οἱ δὲ χριστομάχοι οὐ μόνον μερίζουσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀτίμως

καθυβρίζοντες διὰ θατέρου θάτερον ἀπαρνοῦνται, ἰουδαίζοντες πλαγίως καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον ἀνασκευάζοντες. Εἰ γὰρ μὴ εἰκονίζεται Χριστὸς καθ' ἡμᾶς, ἔστιν ἀπερίγραπτος ὡς ἔξω σώματος· πᾶν γὰρ τὸ ἐνσώματον περιγραφόμενον. καὶ ποῦ ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο; ἢ πῶς διαγνωσθεῖ ὁ τῆς σαρκώσεως λόγος, εἰ ὡς πρὶν σωματώσεως οὕτω καὶ μετὰ σωματώσιν ἀπερίγραπτος, ἥτοι ἀνεϊκόνιστος χαρακτηρῆται τῷ καθ' ἡμᾶς μεμένηκεν Χριστός; δεῖ γὰρ διαφορὰν εἶναι δυοῖν πραγμάτων ἑτεροφυῶν, οἷον ὕδατος καὶ πυρός, ὕλης καὶ ἀυλίας, συνθέσεως καὶ ἀπλότητος καὶ τῶν ἐξ ἐναντίας ἀπάντων ἀφεστηκόντων ἀλλήλοις· οὕτω τοιγαροῦν καὶ ἀσωματότητος καὶ σωματώσεως, ἣτις ἐστὶ διαφορομένη πρὸς τὸ περιγραφτὸν καὶ ἀπερίγραπτον, καθ' ἣν Χριστὸς μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τοῖν δυοῖν τὰ ἰδιώματα ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἀπαράφθαρτα φέρων. καὶ γέγονεν ὁ ἄυλος ἔνυλος, ὁ ἀπλοῦς σύνθετος, ὁ ἄσαρκος ἔνσαρκος, ὁ ἀνεμφερῆς καὶ ἀνεϊκόνιστος ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα. εἰ δὲ οὐκ εἰκονίζεται, οὕτω διαφορὰ, οὕτω σύνοδος τῶν ἐναντίων ἐκ θείας εὐδοκίας τε καὶ δυνάμεως· διὰ τοῦτο οὐδὲ σάρκωσις, ψεύδεται δὲ καὶ ὁ λέγων, θεὸς ἐφανερῶθη ἐν σαρκὶ καὶ ὅτι παραπλησίως ἡμῖν καὶ αὐτὸς μετέσχε σαρκὸς καὶ αἵματος. Οὕτω συνῆκται τοῖς δόγμασιν ἰουδαίζειν τοὺς εἰκονομάχους καὶ προδρόμους πεφηνέναι τοῦ Ἀντιχρίστου. ὧν φύγοιμεν, ὦ πάτερ, τὴν ἀσέβειαν ἴσα ἰουδαϊσμοῦ, μὴ ἀτονοῦντες πρὸς τὰ πάθη μηδ' αὖ πρὸς τὸ μακροήμερὲς τῆς αἰρέσεως, μιμούμενοι τοὺς ἀγίους, τοὺς διὰ μακροθυμίας καὶ πολλῶν παθημάτων κληρονομήσαντας τὰς θείας ἐπαγγελίας. συγγνωμονήσεις δέ μοι πάντως, ὦ ἱερά κεφαλή, ἐφ' οἷς διελέχθην, τὰ προστεταγμένα ποιοῦντι· ἀλλ' οὖν καὶ ὑπερεῦξῃ ἐν ἀφέσει ἀμαρτιῶν καὶ ἀπτωσίᾳ λόγου καὶ ἔργου παρελθεῖν με τὸν τῆδε βίον. 158 {1Πέτρῳ Νικαίασ}1 Κελεύει με ἐπιστέλλειν ἢ ἀγισύνη σου καὶ ἔχειν τοῦτο ἐρασμίως· ὅτου χάριν πυνθάνομαι, ὀσιώτατε, καὶ δι' ἣν τινὰ αἰτίαν, ἢ πάντως ἐφέλκειν θέλων πρὸς ἀγάπην, ὅπερ σοι δῶρον θεὸς ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἐχαρίσατο, δημιουργεῖν φιλίας καὶ διὰ τοῦτο στέργεσθαι ἀντιπεπονητότως; εἴκω τῷ πατρικῷ προστάγματι ὡς υἱὸς ἐλάχιστος. ἀλλὰ τίς ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος τοῦ ἀσυφήλου, ὠνήσασθαι δυνάμενος τὸν πολλοὺς ὠφελοῦντα, μάλιστα τανῦν αὐτοῖς ἔργοις ὑπὲρ ἀληθείας πάσχοντα καὶ μηδὲν ὑπὲρ αὐτῆς προκρίνοντα; ἥλιος ἔλαμψας ἐν τῇ αἰρετικῇ νυκτομαχίᾳ, στῦλος ἠγερσαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὑπερείδων τοὺς σαθρομένους. ἀντιβολῶ, ὦ Πέτρου τοῦ μεγάλου συνώνυμε Πέτρε, πέτραν σε σχοίῃ ἀσάλευτον εὐσεβείας ὁ παρῶν σεισμός τῆς ἀσεβείας, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς οἱ εὐκαταγώνιστοι ἐρηρῆσμεθα ἐν σοί. διάνυε τοὺς διαύλους τῆς ὁμολογίας, οὐκ ἀνιδρωτὶ πάντως· ἐν τούτῳ γὰρ καὶ οἱ στέφανοι. εἰ ἐν ἑπτὰ περιόδοις τὸν δρόμον τελοῦντες οἱ ἐπὶ γῆς ἀρματηλατοῦντες καταστέφονται, τί θαυμαστόν, εἰ τοῖς τὴν ἄνω νύσσαν θέουσι μηκυνεῖ Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς ἀθλοθέτης, ὥσπερ εἴωθεν ἔκπαλαι, τοὺς χρόνους; ἐμοὶ δοκεῖν τῷ ἀμαθεῖ, ἴνα καὶ τῶν τρεχόντων τὸ ἀνολίγωνρον δοκιμάσῃ καὶ τῶν ἐλαυνόντων τὴν μανίαν ἐπίσχη, εἰ δ' οὖν κολάσῃ. Σοὶ μὲν τὰ παρ' ἐμοῦ τοσαῦτα, παρεγγυοῦντι, ὦ μακάριε· ἐμοὶ δὲ ἀρκέσειεν ἱερῶν εὐχῶν σου ἀποστολή, κἂν ἐπιστολῆς ἀποτύχοιμι. 159 {1Μακαρίῳ ἠγουμένῳ}1 Ἐμοὶ χαρὰ παντὶ μὲν ἄλλῳ ὀμιλεῖν διὰ γράμματος εὐσεβοῦντι, πόσω γε μᾶλλον πατρὶ τοιούτῳ καὶ τηλικούτῳ, οὗ ἡ ἀγάπη ἐν ἐμοὶ κραταῖα καὶ ἡ εὐχὴ ἀσπαστὴ ὡς ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν; καὶ γὰρ, ὀσιώτατέ μου, χρήζω σου τῶν ἱκεσιῶν μετέχειν αἰεὶ διὰ τὸ ἀκατάρτιστόν με εἶναι καὶ εὐκαταγώνιστον, ὡς ἂν διαδράσοιμι καὶ τὸν ἀόρατον διωγμὸν καὶ τὸν ὀρώμενον. οὗ ὄραξ οἶα τὰ τυρβάσματα, τὰ κολαστήρια, αἵματα μὲν τυχὸν οὐ κενοῦντα αἰσθητῶς φθόνῳ τοῦ μὴ δοκεῖν τοὺς πάσχοντας εἶναι μάρτυρας (εἰ καὶ ὅτι οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῶν γνώμης, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀληθείας ψήφῳ κρίνει θεὸς τὰ πράγματα), ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν δὲ ὑπωπιασμοῦ καὶ ἐκθλιμμοῦ αἵματεκχυσίαν ἐργαζόμενα

ἀψευδῶς· ὁπότεν γὰρ ἐν λιμῶ καὶ δίψει, ἐν ἔξορίαις καὶ εἰρκταῖς, ἐν σιδήροις ἐπὶ ποδὸς καὶ μονώσεσιν, ἐν ἀρπαγαῖς ὑπάρξεων καὶ ἐκδιώξεσιν, ἐν διατριβαῖς ἐρήμων οἰκήσεων, ἐν ὄρεσί τε καὶ σπηλαίοις κατὰ τὸ γεγραμμένον (καὶ οὕτω λέγω καὶ αἱμάτων διὰ μαστίγων κενώσεσι), πῶς οὐ ταῦτα μαρτύρια; πόσοι οἱ στεφανίται; ἄρον κύκλω τοὺς τοῦ νοῦ ὀφθαλμούς, ὦ μακαριώτατε, καὶ ἴδε ἅπαντα καὶ πέρα τούτων, καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἀθλήσεως τὸν λόγον πιστούμενος. Ἄλλ' ὅμως νικῶν νίκα, τριπόθητε, οἷα καὶ εἶεν τὰ ἐπαγόμενα καὶ ἐπαχθησόμενα, ἵνα σε κορωνίδα ἢ μοναχικὴ πολιτεία ἔχοι, ἢ τε ὅλη τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ὁμολογίας στεφανίτην γνωρίσοι, ἡμεῖς τε οἱ ἐλάχιστοι ἐγκαλλώπισμα λάβοιμεν εὐπρεπείας. 160 {1Τῶ φίλω ὁ φίλοσ}1 Καιρὸς μοι τοῦ γράφειν, τοῦ δὲ μνημονεύειν σου τῆς καλῆς ἀγάπης ἅπας· καὶ τοῦτο οὐ δῶρον, ἀλλὰ κατὰ χρέος, οὐ μόνον διὰ τὴν φειδῶ, ἣν ἐνεδείξω ἐν ἡμῖν (ἣν τίς μαθὼν οὐκ ἂν ἀγάσαιτο, πληρωτὴν οὖσαν τῆς ἐντολῆς ἐκείνης, ἵνα τις θῆσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ φίλου αὐτοῦ;), ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καλοτροπίαν σου· ὡς γὰρ ἔπεται τῷ μύρῳ τὸ εὐωδεῖν, οὕτω καὶ τῇ σῆ τιμιότητι τὸ χαρίεν καὶ ἀγαπητόν. καὶ τοῦτο οὐ λόγος διάκενος· τίς γὰρ σε ἰδὼν οὐκ ἦσθη, τίς δέ σου πειραθεὶς οὐκ ἐτρώθη εἰς φιλίαν; πυνθάνομαι ὅτι καὶ ἐξ ἀκοῆς εἶλές τινα, ὥστε σε ἀγχιστεῦσαι θέλεις. καί γε τὸ παραδοξότερον· φασὶ γὰρ γυμνὸν ἐν βαλανείῳ εἰσελθόντα ἐπιγαμβρεῦσασθαι, οὐδενὸς ἄλλου ἐπιζητουμένου διὰ τὸ πολυόλβον τοῦ ἐκκαλουμένου. καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ τοι τὴν ἀρετὴν ἠμφιεσμένος πλουσιώτερος πάντων, ὡς πού τὸν Ὀδυσσεῆα ἱστοροῦντες ἐκ ναυαγίου γυμνὸν περισωθέντα φάναι τάδε. ἴδε οὐ διέψευσαι ἐν τοῖς ἀνόπιν· ἀλλ' ὡς ἔμαθον καὶ εἰς ἀρχὴν κομητάτου προῆχθαί σε, ἐχάρην μὲν οὐ πολὺ (μικρὸν γὰρ τῇ εὐσεβείᾳ σου καὶ ἀμφοτεροδεξιῶσει τουρμαρχάτον), ἐλυπήθην δὲ ὅτι ἀπομακρύνεις· ὅμως τῷ πτερῷ τοῦ γράμματος δυνατὸν πέτασθαι καὶ συνάπτεσθαι ἀλλήλοις. Φύλασσε μοι οὖν, ὦ παῖ καλέ, εἰ οὐ δυσχεραίνεις ἀκούων, τὴν παρακαταθήκην τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ κοινωνίας· μνημονεύων μου ἐξ ἴσου σῶζοιο ἐν Κυρίῳ πάντοτε. 161 {1Εἰρήνη καὶ Καλὴ ἀδελφαῖσ}1 Ὅτι παρεκλήθη ἡ τιμία ὑμῶν δυὰς ἀπὸ τοῦ ἀδελφικοῦ πάθους, χάρις τῷ παρακαλέσαντι θεῷ. τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν ὁ γραμματηφόρος, ὃς καὶ ἠγάγεν ἡμᾶς τὰ ἀποσταλέντα παρ' ὑμῶν· ἂ ἰδόντες ἐδόξαμεν ἐκείνον τὸν μακάριον θεωρεῖν καὶ προσφθέγγεσθαι. καὶ γοῦν ἔχομεν αὐτὰ εἰς ὑπόμνημα αὐτοῦ ἀνεπίληστον· ἀναπαύσειεν ὁ θεὸς κἀκείνον μετὰ ἀγίων, ὧν εἶλετο ζῶν τὴν μερίδα, δοίη καὶ ὑμῖν τὸν μισθόν, ὑπὲρ ἀδελφοῦ ἀληθινοῦ ἀγωνιζομέναις διὰ τῆς τοιαύτης εὐποιΐας, ἀναπεμπούσαις τὰ ἀπόμοιρα αὐτῷ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὃς καὶ ἔτι ζῶν προαπέθετο τὴν ἄσυλον κληρονομίαν. Ἀλλὰ τί ὅτι καὶ αὐταί, τὸν αὐτὸν τῆς παρθενίας εἰλάμεναι βίον, οὐδὲν ἀπολείπεσθε κόσμῳ, πάντα θεῷ θησαυρίζουσαι, ἐχόμεναι καί γε τῆς ὀρθοδοξίας; εὐλογηθεῖη ἡ τριάς ὑμῶν, εὐλογημένη καὶ ἡ δυὰς, ἢ ἐνεγκοῦσα ὑμᾶς εἰς φῶς· καλὴ ἢ φρόνησις ὑμῶν, μακαρία ἢ πρᾶξις ὑμῶν. Εὐχέσθε ὑπὲρ ἐμοῦ, ἄγιοι γυναῖκες. 162 {1Σεργίῳ ὑπάτῳ καὶ ἐξαδέλφῳ}1 Οὐχ ὅτε γράφω, τότε μνημονεύω σου τῆς ἀγάπης, γνησιώτατόν μου αἶμα, ἀλλὰ καὶ πάντοτε λαμβάνων σε ἐν τῇ ἁμαρτωλῇ μου εὐχῇ οὐ διαψεύδομαι· ἐρῶ γὰρ σε οὐ μόνον ὡς ἀγχιστεῖα, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁμογνώμονα καὶ ὑπὲρ πάντα συγγενῆ οἰκειωμένον τῇ ταπεινώσει μου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς φιλοσυνόμιλον, ὡς αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ εἰκάζειν ἔχεις, ἐπειδὴ πως ἔσοπτρον τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἐν ἑαυτῷ ἕκαστος κέκτηται. διέστησε δὲ ἡμᾶς ὁ καιρὸς, ὡς οἶδας· ἀλλ' ὥσπερ ἐγὼ εὐχομαί σε φυλάττεσθαι ἀσινῇ καὶ ἀμέτοχον τῆς χριστομάχου αἰρέσεως, οὕτω καὶ αὐτὸς ὑπερέυχου, φίλτατε, διασώζεσθαι με κατὰ πάντα τὸν ἁμαρτωλὸν ἀπήμονα. Τί δὲ ὀραταί σοι τὰ κατὰ τὴν Βυζαντίδα; ἐγκαταλέλειπται σπέρμα ὀρθόδοξον ἢ πάντες ἐξέκλιναν ἅμα ἠχρειώθησαν; στοναχίζει τις τὴν ἄλωσιν ἢ ὡς ἐπὶ Νῶε ἢ ἀναίσθητος ἀδιαφορία, οὐς ὕδωρ οὐράνιον κατέκλυσε; ἄρα δὲ κἂν ἐκ

τῶν Ναζιραίων οἱ ἐαλωκότες κλάουσιν ἢ ὡς μηδὲν πεπονθότες νήχονται τοῖς τῆς αἰρέσεως κύμασι; καί γε ὁ ἡμέτερος Μαξιμινίτης; δίδαξον, φρουρῶν τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἄσυλον, εἰ μὴ τι ἄλλο, ταύτην εἰλικρινῆ τῷ θεῷ παριστῶντες. 163 {1Γρηγορίῳ κληρικῶ}1 Χαῖρε, στρατιῶτα Χριστοῦ, γεγονός ἐξόριστος δι' αὐτόν· ἐπειδὴ γὰρ ὡσπερ τις χρυσὸς ἐχωνεύθης οἶονεῖ καὶ ἐπυρώθης ταῖς μάστιξι, ταῖς φυλακαῖς, τοῖς προπηλακισμοῖς, τοῖς ἐμπυσμοῖς, οἷστισιν ἄλλοις ἐπομένοις τοῖς προηγουμένοις (οὐδὲ γὰρ ἀπαριθμεῖν πάντα δυνατόν), εἴληφας καὶ τὸ τῆς ὑπερορίας κλέος ὡσπερ τι διάδημα. ἔχει σε ἡ νῆσος προῖκα ὀρθοδοξίας, ἀυχεῖ σε ἡ ἐνεγκαμένη, περιθρυλλοῦσά σου τὸ κράτος τῆς ἀνδρείας. ὦ τοῦ θαύματος· μόνος ἐκ τοῦ κλήρου τῆς βασιλίδος, θεῖον σὺ ἀνάθημα. ποῦ δὴ τὸ πρεσβυτέριον; ποῦ δὲ τὰ ὑφειμένα τάγματα; ὦ τῆς ἀπωλείας· πάντες τοῦ καιροῦ, πάντες τῶν τῆδε, πάντες τῆς σαρκός, πάντες τῶν φόβων, ἀλλ' οὐχ ὁ ἱερὸς καὶ ἱεουργὸς τοῦ Χριστοῦ Γρηγόριος· καλῶ γὰρ σου καὶ τὸ ὄνομα, ὡσπερ τι θεῖον ἄκουσμα ὑπομνηματίσαι. τοῖς μεγάλοις Γρηγορίοις σὺ συναριθμῖος, φερωνύμως γρηγορήσας τὰ θεῖα καὶ ὑπὲρ θεοῦ ἀνατλάς πόνους καὶ ἰδρώτας, προσθεῖν δ' ἂν καὶ αἱματεκχυσίας. χαίρετε, ἀπόστολοι Κυρίου, ὁ θεῖος ναὸς καὶ περιβόητος· ἀφ' ὑμῶν γὰρ ὁ κῆρυξ τῆς ἀληθείας, ὑμεῖς τὸν γενναῖον ἄνδρα καὶ ἱεουργὸν ὑμῶν οἱ καρποφορήσαντες. χαίρετε, μάρτυρες Χριστοῦ, οἷς ἡ εὐλαλος γλῶσσα πολλαχῶς παννυχίως ἐμελώδησεν, οὗ ἡ ἀρετὴ διαπρύσιος καὶ ἡ γνῶσις περίδοξος καὶ ἡ εὐμέλεια ἀξιέραστος. Δευρὸ μοι, μύστα, μύησον καὶ τὸ μὴ μὴσεως ἄξια, δίδαξον τοὺς ἀμαθεῖς, φώτισον τοὺς ἐνσκοτισμένους, δι' οὓς ηὐδόκησεν τὴν ἐξόρισιν θεός. ἔχεις τοὺς τὸ ἀσθενές σου σαρκίον ὑπερείδοντας ἢ πάντων ἀφηρέθης διὰ Χριστόν; πλὴν Χριστὸς σοι ἐστία, Χριστὸς ἐπαρωγός, Χριστὸς στεφανοδότης· ὦ μὴ ἐλλείπης προσεύχεσθαι κάμῃ σῶον καὶ ἀπίμονα διαφυλαχθῆναι τοῦ ὠρυομένου αἰεὶ δράκοντος. 164 {1'Ανατολίῳ τέκνῳ}1 Χαίρω, ὁσάκις δέξωμαι ὑμῶν γράμμα, τέκνα μου ἀγαπητὰ καὶ ἐπιπόθητα· ἀκούω γὰρ ὑμῶν τῆς φωνῆς καὶ ἡδομαι, βλέπω κατὰ νοῦν ὑμῶν τὸν χαρακτῆρα καὶ γάννυμαι. πότε γὰρ καὶ ἐπιλαθέσθαι ὑμῶν δυνηθεῖν, τῶν ἐμῶν σπλάγχων, τῶν ἐμῶν μελῶν; περισσοτέρως δὲ χαίρω ἀκούων καὶ μανθάνων ὅτι μένετε ὁμοῦ ἀδιάσπαστοι καθὼς καὶ συνήφθητε ἐν Κυρίῳ κατὰ προσώπου μου. τοῦτο δὲ τῆς σῆς ἐπιχάριτος πρῶτον, ἡγαπημένον μου τέκνον Ἀνατόλιε, ὁ τῶν ὀφθαλμῶν μου φωτισμὸς ἐν πνεύματι, ἔπειτα καὶ σοῦ, τέκνον μου καλὸν Σαββάτιε, τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ σου διὰ Κύριον φιλοῦντος πρωτεύεσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἀποστολικόν· καὶ γὰρ ἀνὰ δύο ἀποστέλλων ὁ Κύριος τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα τοῖν δυοῖν τὸν ἕνα ὑπέταξεν. ἐπεὶ καὶ πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος. καὶ οὗτος ἄριστος νόμος, καὶ αὕτη ἀρίστη ζωὴ. Στέργετε οὖν οὕτως, ἀγαπητοί, ἔλκοντες ἡμέραν ἐξ ἡμέρας μεθ' ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας (ἐν ταύτῃ γὰρ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας οἱ ἅγιοι· ὁ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος, φησὶν, οὗτος σωθήσεται), ἐπιτηροῦντες μὴ τι παρ' ἐντολὴν τὸ γινόμενον, μὴ τι κατὰ παρρησίαν ὀλέθριον, μὴ τι κατὰ ψυχικὸν νυσταγμόν· ἴστε γὰρ, ἀδελφοί μου, ὅτι ἀκήρυκτος ὁ ἐν ἡμῖν πόλεμος τοῦ ἐχθροῦ, παντοίας μηχαναῖς πάντοτε γλιχομένου ἡμᾶς πτῶσαι, ὀλέσαι, καταπιεῖν. ἀλλ' οὐ δοίη αὐτῷ Κύριος δύναμιν καθ' ἡμῶν, ἐάνπερ γρηγορῶμεν, ἐάνπερ νήφωμεν, ἐάνπερ ὁ ἀγνὸς αὐτοῦ φόβος καθηλοῖ τὰς σάρκας ἡμῶν καὶ κατασπᾶ ἔσθ' ὅτε ἐρεθιζομένας καὶ κινουμένας· πολέμου γὰρ ταῦτα. ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, φησὶν ὁ ἀπόστολος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, ἵνα μὴ ἂ ἂν θέλωμεν, ταῦτα ποιῶμεν, ἀλλ' ἄπερ τὸ πνεῦμα. εἴη Χριστὸς βοηθὸς ἡμῶν, ἐν ᾧ νικᾷν τὸν σατανᾶν προστετάγμεθα κατὰ τε τὸν τῆς πράξεως λόγον καὶ τὸν τῆς πίστεως, ἐν ἧ μάλιστα καὶ ὁ ἀγὼν τανῦν ἀκμάζων. βλέπετε, τεκνία, μὴ δειλανθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα· μαρτυρίου καιρὸς, πάντα ὑποίσωμεν, παρακαλῶ, ὑπὲρ Χριστοῦ, ἵνα στεφανωθῶμεν. Προσεύχεσθε περὶ

έμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἵνα σώζωμαι ἐν πᾶσιν. ἀσπάσασθε τοὺς σὺν ὑμῖν, μάλιστα τὸν ἀδελφὸν Σίμωνα, ἐὰν ἔστι σὺν ὑμῖν· οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοὶ ὑμῶν πλεῖστα ἀσπάζονται. ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 165 {1Συμεὼν τέκνω}1 Οὐχ ὅτε γράφω μνημονεύω σου μόνον, τέκνον ἠγαπημένον, ἐπεὶ οὐδὲν μέγα, ἀλλὰ σοῦ πάντοτε τὴν ἀγαθὴν μνήμην ἔχω μετὰ τοῦ συνόντος σοι τέκνου μου ἄββᾶ Ἀντωνίου, εὐχόμενος φυλάττεσθαι ἀμφοτέρους ὡς δύο κόρας ὀφθαλμῶν ἀθολώτους κατὰ πίστιν τε καὶ ἀγάπην τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. περισσοτέρως δὲ ἐπαινῶν εἶμι τὴν φρόνησίν σου, τέκνον μου, ὅτι ἐμάκρυνας φυγαδεύων ἀπὸ τῆς ἐνεγκαμένης σε, παροικῶν ἐπὶ τῆς ξενίας· τί γὰρ ὠφέλησεν τῷ ἀναπαυμένῳ Δανιὴλ ἢ ἐγκάθισις; διὸ λυποῦμαι ὅτι τῷ ὄντι ἀθέσμως καὶ σκανδαλιστικῶς ἐναπέμεινεν ὁ πρῶτος ἀδελφὸς μεθ' ὧν ἔχει. Σὺ μὲν οὖν θεῖα φρονῶν καλῶς ἐξενίτευσας καὶ πορεύη· καὶ γε Κύριος καταρτίσαι ὑμᾶς εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, ποιῶν ἐν ὑμῖν τὸ εὐάρεστον αὐτοῦ. βοηθεῖτε δὲ ὅπως οὖν δύνασθε καὶ ἀδελφοῖς ὑμῶν οὐ καλῶς καθεζομένοις εἴτε διὰ γράμματος εἴτε διὰ παρουσίας εἷς τε τὸν προειρημένον καὶ εἰς τοὺς ἐν τοῖς αὐτόθι. τοῦτο δὲ λέγω διὰ τὸν Θεωνᾶν καὶ τὸν Θεόφιλον τὸν τέκτονα· ἀκούω γὰρ τὸν μὲν πάντη ἀπαυθαδιάσαντα, τὸν δὲ μετὰ τῆς ἀδελφῆς καταμένοντα. εἰς μὲν τοῦτον ἐπέστειλα· καὶ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ κοπώθητε ἀπελθεῖν μέχρις αὐτοῦ καὶ ἐπιδοῦναι αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἀναγνῶναι, ἥτις καὶ ἐμφέρεται ἔνδον τῆς ἐπιστολῆς σου. καὶ ἴσως ὁ θεὸς ὁρῶν τὸν κόπον ὑμῶν εὐθετήσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. εἰς δὲ τὸν Θεωνᾶν ὑπεστάλην τέως γράψαι, μὴ καὶ προδότης γένηται. ἀλλὰ δέομαί σου καὶ ἐπ' ἐκείνου ἢ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ γραμμάτων μαθεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, λέγων αὐτῷ ὅτι "4λυπεῖται σφόδρα ὁ πατήρ ἡμῶν ἀκούσας οὐκ ἀγαθὰ περὶ σοῦ· καὶ γράψον αὐτῷ κάγω δύναμαι ἵνα ἀποσωθῇ ἢ ἐπιστολῇ σου πρὸς αὐτὸν καὶ ἀντιγράψῃ σοι"5. καὶ ἴσως οὕτως ἔλκεται καὶ γράφει ἢ παντελῶς μανθάνομεν τὴν ἀποστασίαν αὐτοῦ. Ναί, τέκνα μου, παρακαλῶ, κοπιάσατε ἐν τούτῳ· ὁ δὲ θεὸς τοῦ πατρός μου ἀναδείξει ὑμᾶς στύλους καὶ ἐδραϊώματα τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας ἐν τῷ ὑπενεγκεῖν ὑμᾶς οὐ μόνον τὰ τῆς ἐξορίας θλιπτικά, ἀλλὰ καὶ τὰ μέχρις αἵματος ἀγωνιστικά ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, προσευχομένους καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ἵνα σωζώμεθα ἐν πᾶσιν. οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ὑμῶν ἀσπάζονται ὑμᾶς πόθῳ. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν· ἀμήν. 166 {1Θεοφίλω τέκνω}1 Ἀδελφὲ Θεόφιλε, ὑγιαίνων ἔση· τί τοῦτο, ὃ ἀκήκοα περὶ σοῦ, τοῦ ἀγαπητοῦ μου υἱοῦ, τοῦ πιστοῦ μου τέκνου, τοῦ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν εὐλαβεστεροῦ, τοῦ προκειμένου τοῖς τέκτοσι πᾶσιν ἐξ ἀρχῆς εἰς ὑπόδειγμα καλόν, τοῦ θερμότερου τῶν ἄλλων εἰς ἀπολογίαν εὐσεβῆ καὶ ζῆλον θεοῦ διάπυρον (καὶ τί δὴ πολλὰ λέγω;), τοῦ ὀφείλοντος εἶναι καὶ κατὰ τὸ ὄνομα φῶς τῶν ἐν βίῳ καὶ ἄλας τῶν μεμωραμένων; σὺ συνοικεῖν εἶλω μετὰ τῆς κοσμικῆς ἀδελφῆς; σὺ εἰς χωρίον κοσμικὸν ἀναστρέφῃ; σὺ κατὰ ὀνειδισμόν τοῦ εὐαγγελικοῦ σχήματος ποδοβολεῖς; σὺ κατὰ τῶν θείων νομοθεσιῶν παρανομεῖς; σὺ κατὰ τῆς ἐπαινουμένης ἡμῶν ἀδελφότητος ἐνασχημονεῖς; ἄλλων ἀδελφῶν σου τῶν μὲν φρουρουμένων κατὰ μόνας, τῶν δὲ δαρέντων καὶ ἐξορισθέντων, τῶν δὲ ὧδέ τε κάκεῖσε ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ ἀποκρύφοις τόποις ἐναυλιζομένων καὶ ὅπως ἀπλῶς ἐκάστῳ ἤνοιξεν θύραν ὁ ἀγαθὸς θεός, σὺ μόνος κατὰ θεοῦ τοῦ σώσαντός σε καὶ καλέσαντος καθέξῃ; ὦ φρίκης τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς, ὦ καταφρονήσεως κριτηρίου θεοῦ. οὐ φέρω, Κύριέ μου, Κύριε, οὐ καρτερῶ τὰ ἐντός· καίομαι, φλεγόμενος τὰ σπλάγχνα. ἀντὶ φωτὸς ὁ υἱός μου γέγονε σκότος, ἀντὶ δόξης ἀτιμία, ἀντὶ εὐφημίας βλασφημία, ἀντὶ ὠφελείας σκάνδαλον· ἄκουε, ἀδελφέ, τοῦ Κυρίου λέγοντος περὶ σοῦ, συνήφερεν αὐτῷ ἵνα μύλος ὀνικός ἐκρεμάσθῃ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἐρρίφη εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ· σὺ δέ, σκανδαλίζων πάντας, πομπεύεις. οἵμοι, τῷ ἀθλίῳ, πῶς οὐκ αἰσθάνῃ, ἀδελφέ; ἐλέησόν με, τέκνον μου, ἡνίκα δέξῃ τὴν

ἐπιστολὴν παρὰ τῶν ἀδελφῶν σου, ἀποπήδησον, ἀναχώρησον ἐκ τῆς κατάρας τοῦ Κυρίου, ἐκ τοῦ αἰωνίου οὐαί· σύμμιζον σεαυτὸν ἀδελφῶ σου, ἵνα διαλλαγῇ Χριστὸς ἐπὶ σοί, ὅπως παύσης τὸ ἄλγος μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἵνα καταλύσης τὸ σκάνδαλον τοῦ σατανᾶ, ᾧ τινι ἐφιλιώθης. μὴ παρακούσης θεοῦ· πῦρ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν καταναλίσκον. ἐπεὶ αὕτη ἡ φωνὴ σοι, ἦν ὁ Μέγας Βασίλειος πρὸς τινὰ ὁμοίως σοι συνοικοῦντα γυναικὶ εἶρηκεν· ἀνάθεμα ἔση παντὶ τῷ λαῷ, καὶ οἱ δεχόμενοι σε ἐκκήρυκτοι ἔσονται. ὅπερ ἀπειὴ ἐν σοί, τέκνον μου Θεόφιλε, καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν. 167 {1Πασαρίωνι τέκνω}1 Μαθὼν ὅτι ἀπέστης ἐξ οὗ ἧς ἕως τοῦ παρόντος τόπου καὶ κατῆλθες πρὸς τὸν οἰκονόμον, τέκνον, ζητῶν τὸ καλῶς πορευέσθαι, ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν μου θεόν, ἀποβαλὼν τὸ λυπηρόν· καὶ γὰρ οὐ μικρὸν ἐλυπούμην ὅτι ἐνέμεινες παρὰ τὴν ἐντολὴν ἐκέϊσε, μὴ συνελθὼν ἐν καιρῷ τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς περιστάσεως ἡμῶν ἔνεκεν τῆς ἀληθινῆς ἡμῶν λατρείας, καίπερ ὢν ἐκ τῶν κεφαλῶν καὶ δυναμένων βοηθεῖν ἔργῳ καὶ λόγῳ. ἀλλ' ὅμως ἐγένετο καὶ ὁ θεὸς συγχωρήσει σοι. Νῦν οὖν, τέκνον μου ἀγαπητόν, περιπάτησον εὐαγῶς, ἀνοικοδομῶν τὴν βραδυτῆτά σου εἰς τὴν τῶν ἀδελφῶν σου καὶ ἐτέρων ὠφέλειαν, μέχρι θανάτου ἐγκαρτερῶν καὶ μὴ προδιδούς τὸν Χριστόν. μόνος μὴ εἶ, ἀλλὰ μεθ' ἐνὸς ἢ καὶ πρὸς, μετ' ἐκείνου δὲ πάντως τοῦ αἰρουμένου, εἴ τις ἂν εἴη· ὀριστικῶς γὰρ οὐχ οἶόν τε ἐπιτρέψαι με. Μνημονεύων μοι μὴ διαλείποις· ἀσπάζονται σε οἱ ἀδελφοί σου. 168 {1Λαυρεντίῳ τέκνω}1 Τίς ἐστὶν ἡ τοσαύτη χάρις σοι, τέκνον, ἵνα ἐκκαλεῖται με ὁ οἰκονόμος ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχαριστίας σοι προσφέρειν; ὅλως οὐχ ὑπὲρ ἐκείνου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ γράφω καὶ ἐπαινῶ καὶ εὐχομαί σοι, ὅτι ὡς ἀληθῶς πιστὸς υἱὸς εἶ, φιλοπάτωρ, φιλάδελφος, δεικνύων αὐτοῖς ἔργοις. τίς γὰρ πρῶτόν σου ἐπεσκέψατό με τὸν ἁμαρτωλὸν ἐνταῦθα; τίς δὲ τὸν οἰκονόμον ἢ ἐθεώρησεν ἢ ἐπέδωκεν διάθεσιν ἀγάπης ἔμπρακτον; καὶ γὰρ ἐστὶ πρῶτος ἀδελφός, καὶ ὁ ἐκείνῳ ποιῶν τι ἐμοὶ ποιεῖ· οὐχ ὅτι καὶ αὐτοὶ πάντες οὐκ ἐστὲ σπλάγχνα μου (ἐστὲ γάρ), ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος τιμιώτερος, τὸ πρόσωπον τῆς ταπεινώσεώς μου φέρων κατὰ τὸ δίκαιον. Εὐλογημένος εἶ, υἱέ μου ποθητέ, καὶ εὐλογημένη ἡ ὑποταγὴ καὶ ὑπακοή σου. προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἵνα σώζωμαι ἐν πᾶσιν. ἐξ ἐμοῦ προσαγόρευσον τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἀγαπητόν υἱὸν Διονύσιον καί, εἴ τις ἐστὶν ἄλλος φυλάττων μυστήριον τῶν τέκνων μου, κάκεῖνον ἄσπασαι. παρακαλῶ δέ, τὸν Ἀρκάδιον, ἐὰν οὐ συμπῆ ὅπου ἐστί, παράλαβε αὐτὸν ὡς ἀπ' ἐμοῦ καὶ περίσωσον αὐτόν. μισθὸν ἔχεις. 169 {1Ἀθανασίῳ ἡγουμένῳ}1 Καὶ αὕτη σου ἡ ἐπιστολὴ θεοχάρακτος, εὐφράνασα μὲν ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς ἐπὶ τῇ ὑγιείᾳ καὶ εὐανδρίᾳ σου, λυπήσασα δὲ ἐπὶ τοῖς ἐπαίνοις καὶ ἐγκωμίοις, οἷς κατασεμνύνεις ἡμᾶς τοὺς ἀσέμνους καὶ ἀτημελεῖς καὶ μηδ' ὀτιοῦν πεπονηκότας ἀγαθὸν ἐπὶ γῆς· λέγουσι μὲν γὰρ τοῦτο ἐκ ταπεινώσεως οἱ ἅγιοι, ἐγὼ δὲ ὁ ἁμαρτωλὸς ἐξ ἀληθείας. ἀλλ' ἡ φιλία τῆς πατρικῆς σου ἀγιωσύνης τὰ οὐκ ὄντα προσάπτει ἡμῖν, ἵνα πάντως βελτίους ποιήσῃ, ἐπειδὴ πολλάκις καὶ ἔπαινος ὀνήνησι. Χάρις οὖν τῷ ἀγίῳ θεῷ ὅτι εὐψύχως φέρεις τὰ δεσμὰ καὶ τὴν φρουράν, γενναῖε Χριστοῦ στρατιῶτα. τὰς γὰρ θείας προθυμίας καὶ ἀγάπας σου οἶονεὶ πυροβολεῖς διὰ τῶν τιμίων λόγων σου καὶ τὸ κάλλιστον, ὅτι μετὰ γνώσεως καὶ ἀνηγμένης θεωρίας, ἦν σοι παρέσχεν ἢ ἐκ μέσου ἀποπήδησις καὶ ἐφ' ὕψους ἀναδρομὴ τῆς Χριστοῦ ὁμολογίας· ἐν ἧ καὶ περιφυλαχθείης τέλεον, φρυκτωρῶν ὡς ἕως ἀστῆρ τοῖς ἐν νυκτομαχίᾳ τῆς αἰρέσεως, τάχα δὲ καὶ ὡς στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, ὑποστηρίζων τοὺς χαύνους καὶ ὀκλάζοντας. ἀλλὰ μὴν καὶ ὡς βραχίων ὑψηλὸς χεῖρα ὀρέγοι τοὺς ὑποπεπτωκότας καὶ ὀλισθήσαντας. καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ἡμῖν τὸ πρὸς τὸν Φωτεινουδίου γραμματεῖον· εὖ ἔπραξας, εἶπερ καὶ ἀνύσειέν τι· τέως δ' οὖν αὐτὸς τὸ δέον ἐπλήρωσας. σκεπτέον δὲ τὸ ἐγχείρημα μήπως πρὸς τὸ μηδὲν ὀνήσῃ ἔτι καὶ βλάβης αἴτιον εἴη, ἐκφερομυθοῦντος τὸ γράμμα τοῦ δεχομένου κἀντεῦθεν

ἀνατρεχούσης ταραχῆς ἐπὶ πάντας τοὺς ὁμολογητὰς Χριστοῦ· πάντα οὖν δοκιμάζοντες, φησὶν ὁ ἀπόστολος, τὸ καλὸν κατέχετε. Μὴ ἐπιλάθῃ τοιγαροῦν τῆς ταπεινώσεώς μου, ἠγαπημένε καὶ τοῦ πολυάθλου συνώνυμε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι ὅπως ῥυθθῆν ἐκ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου καὶ κατὰ τὸν ἔνδον καὶ ἕξωθεν ἄνθρωπον. 170 {1'Ἦγουμένω Πανάγρου}1 Ἡ ἀγάπη οὐκ ἀνεκτὸν πρᾶγμα· οὔτε γὰρ τόπῳ περιώριται οὔτε χρόνῳ πειρασμοῦ ἀποσβέννυται, οἷα τῶν ἐπιπολαίως καὶ σαρκικῶς φιλεῖν εἰωθότων, οἳ, ὀπηνίκα περιφορὰ τις εἶη δυσχερείας, πόρρωθεν καὶ ἐξ ἐναντίας γίνονται τῶν φιλουμένων. οὔκουν τοιοῦτοι ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, εἰ καὶ τὰ ἄλλα στεναγμοῦ ἄξιοι διὰ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐπιτείνειν εἰθίσμεθα τὸ τῆς ἀγάπης φίλτρον· οὗ χάριν τοσοῦτω μῆκει διωκισμένοι οὐκ ἠνέγκαμεν, καὶ ταῦτα ἐν φρουρᾷ ὄντες, μὴ τὸ καθῆκον τῆς ἀγάπης πληρῶσαι καὶ γράμμασιν ἐπισκέψασθαι τὴν ὁσιότητα ὑμῶν, ὧ πατέρες τίμιοι. μεμαθήκαμεν γὰρ ἐγκαταλιπεῖν ὑμᾶς τὸ μοναστήριον καὶ ἐν ὄρει προσυποκρυβῆναι πειθαρχία τῆς κελευούσης ἐντολῆς διὰ τοὺς χριστομάχους διώκτας. καὶ γε μακάριοι ὑμεῖς, πάντα δεύτερα ἠγησάμενοι διὰ Χριστὸν καὶ, ἀποστολικῶς εἶπεῖν, ἐν ὄρει πλανώμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ τῖς ὀπαῖς τῆς γῆς. Ἄλλ' εἰ καὶ θλιβερὰ ἡ τοιαύτη ζωὴ τῆ σαρκί, ὅμως, ἀδελφοί, ὅτι πρόξενός ἐστι τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐφάμιλλός τε τῆς τῶν ἀγίων πολιτείας· τίς γὰρ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἄτερ πειρασμοῦ εὐηρεστηκέναι θεῶ πεφανέρωται; μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων, καὶ πάντες οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται, πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. οἷοί εἰσιν οἱ νῦν αἰρετίζοντες καὶ τὸν Χριστὸν διὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνος σὺν τῆς αὐτοῦ ἀγίας μητρὸς καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀγίων διώκοντες καὶ ἐξουδενώσει ἐξουδενούντες ἐν πάσαις πόλεσι καὶ χώραις, αὕτη γὰρ εἰκόνος φύσις, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου καὶ οὗ λέγεται, φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· καὶ αὕθις ὁ Μέγας Βασίλειος, ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. καὶ οὕτω καιρὸς μακρηγορεῖν διὰ τὸ καὶ τὴν ὑμετέραν ἐμμέλειαν ἱκανῶς πεπειρᾶσθαι τὰ τῆς ἀληθείας καὶ τὸ τῆς ἐπιστολῆς μέτρον ὑπερβεβηκέναι. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, πατέρες ἅγιοι, κατέχειν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἀκλινῆ μέχρι τέλους μηδ' ὄλως τι ὑποχαυνῶσαι ἐκ τῆς ὑποσκελίσεως τῶν φρεναπατηθέντων ψευδαδελφῶν· ἠπάτηνται γὰρ λίαν, κοινωνήσαντες κατὰ τοῦ Χριστοῦ. ἀλλ' εὐχεσθε καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τελειῶσαι τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα ἐν Χριστῷ, τῷ περιζωννύντι καὶ τοὺς ἀσθενεῖς δύναμιν. 171 {1Παρθενίω τέκνω}1 Ὡ καλὲ Παρθένιε, θεοῦ στρατιῶτα, ἐμὸν γνήσιον τέκνον, καὶ σὺ ἐν ἀθληταῖς Χριστοῦ; καὶ σὺ ὑπέρμαχος ὀρθοδοξίας, μικρὸς ἐν ἡλικίᾳ καὶ μέγας ἐν εὐψυχίᾳ; δεῦρο φράσον μοι, υἱέ μου ποθητέ, πῶς προείλου παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ; πῶς ἠνεγκας μαστιχθῆναι σὺν τοῖς πολυχρονίοις, ὁ νεανίσκος Χριστοῦ, ὁ ἴουλος τὴν ὄψιν, ὁ ἄρنيος ὁ λογικός; δόξα τῷ δυναμώσαντί σε θεῶ, αἶνος τῷ ἐκλεξαμένῳ σε Χριστῷ ἕνα τῆς δεκαδικῆς σου ἀδελφότητος ἀστέρα εὐσεβείας διαδειχθῆναι. διηγωνίζου πρὸ πράγματος, ὡς ἤκουσαί μοι, καὶ ἔφθασας μακαρισθῆναι ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων σε καὶ μὴ ἀκηκοότων. ὑπὸ πρῶτόν σε ἐνέταξα καὶ τῶν πρώτων πρώτιστος ἐν ἀρετῇ ἐγένου. Υἱέ μου, χαῖρε, αἶνει τὸν θεὸν τὸν μεγαλύναντά σε, μεγαλυνεῖ σε δὲ ἔτι μάλα, ἐὰν τελειώσης σου τὸν ἀγῶνα. διὸ ἐρωτῶ καὶ παρακαλῶ σε, στήθι, κραταιοῦ ἐν ὑπομονῇ, μεμνημένος σου τῶν καλῶς διηनुσμένων ἀγῶνων, ἔτι μικρὸν ὅσον ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἤξει καὶ οὐ χρονιεῖ. οἷαν χαρὰν μέλλεις κτᾶσθαι ἐν καιρῷ ἀναλύσεως τοῦ σώματος ἢ καὶ πρὸ τῆς διαζεύξεως. τέκνον, πρόσεχε σεαυτῷ, ὅτι καὶ ἔνδον αἰεὶ ὁ τύραννος διάβολος ἐρεθίζων ἐστὶ διὰ τῶν παθῶν. ἀθλησον καὶ κατὰ συνείδησιν, μὴ ὑποσκελιζόμενος τῇ ἁμαρτίᾳ· νῆφε γρηγόρως καθ' ἡμέραν καὶ ὡς τελευταίαν τοῦ βίου σου τὴν φθάσασαν πάντοτε ὑποτίθεσο, ἵνα οὕτως ἐν φόβῳ καὶ

τρόμω εὐαρεστίης θεῶ, τὸ μὲν ἐργαζόμενος ταῖς χερσί, τὸ δὲ ψαλμολογῶν, τὸ δὲ προσευχόμενος, εἴ τι ἄλλο εἰς παραβίβασιν τῆς ἡμέρας. Ναί, τέκνον μου, πλήρωσόν μου τὴν χαράν, ἵνα ἀκούων τὰ περὶ σοῦ χαίρω καὶ ἐγκαυχῶμαι. προσεύχου δὲ καὶ περὶ ἐμοῦ, τοῦ ταπεινοῦ πατρός σου. οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί σου ἀσπάζονται σε. 172 {1'Ηγησίμω τέκνω}1 Εὐγε, τέκνον Ἠγήσιμε, ἠγοῦμαί σε ὁμολογητὴν Χριστοῦ· ἠγήθης γὰρ καλῶς εἰσελθεῖν εἰς τὸ στάδιον σὺν τοῖς ἀδελφοῖς σου τῆς σωτηρίας. ἐξεδύθης σὺν Χριστῶ, ἐμαστιγώθης σὺν αὐτῶ, σύμμορφος ἐγένου τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. οὐ χαίρεις; οὐ σκιρτᾷς; πόσοι τῷ πλήθει οἱ ἀδελφοί σου, καὶ ὅμως σὺ κατηξιώθης σὺν τοῖς ἑννέα ἀθλοφορῆσαι. πόθεν σοι τοῦτο, ὦ τέκνον; δόξασον, ὕμνησον, αἶνεσον τὸν δωρεάν σε μεγαλύναντα Κύριον. μὴ μέντοι ἀναπέσης, ἀλλὰ καρδιώθῃτι ἔτι εἰς τὴν ἀγάπην Χριστοῦ, προθύμως καὶ θερμῶς δουλεύων αὐτῷ διὰ πάσης ἐντολῆς· ἔτι γὰρ ἐνέστηκε τὸ μαρτύριον, ἕως ἂν ὁ θάνατος παρῆ. μὴ ἀπονυστάξης κατὰ ψυχὴν· ἐργάζου ταῖς χερσί, ψάλλε τῷ πνεύματι, ψάλλε καὶ τῷ νοῖ. κάθαιρε τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν κοινούντων τὴν καρδίαν λογισμῶν πονηρῶν. χαῖρε τῇ ἐλπίδι, ὑπόμεινε τῇ θλίψει, μνημόνευε τὴν ἔξοδον, μιμνήσκου τῆς ἡμέρας τῆς φοβεραῆς τῆς ἀνταποδόσεως. προθυμοῦ, ἂν δέη, καὶ πάλιν μαστιγωθῆναι, τυχὸν καὶ θανεῖν, διὰ Χριστόν, ὅπως εἴη σοι λέγειν ἐν χαρᾷ ὅτι ἕνεκά σου θανατούμεθα ὄλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. Προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἵνα σώζωμαι ἐν πᾶσιν· προσαγορεύουσίν σε οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί σου. ἡ χάρις μετὰ σοῦ· ἀμήν. 173 {1Στεφάνω τέκνω}1 Χάρις σοι, ἀδελφέ Στέφανε, τέκνον μου ἠγαπημένον, ἀθλητὰ Χριστοῦ· ἐπισκέπτομαί σε διὰ τοῦ γράμματος, ἀσπάζομαί σε ἀπὸ καρδίας. καλή σου ἡ διὰ Χριστόν ἄθλησις καὶ ἔξορία· εἴλου ἐνεγκεῖν πληγὰς, ἵνα σύμμορφος γένη τοῖς παθήμασι Χριστοῦ, φερωνύμως στεφανωθεὶς τῷ μαρτυρίῳ Χριστοῦ. χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ὅτι πολὺς σου ὁ μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκμήν ὁ ἀγὼν ἐνέστηκεν, χρεῖα ὑπομονῆς, ἵνα οὕτως μέχρι τέλους κομίση τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ, ἐτοιμάζου τυχὸν καὶ αὐθις μαστιγωθῆναι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν μαρτυρικῶς. καὶ τίς ἄξιός τοῦτο ὑπομεῖναι; ἐγὼ οἶδά σου τοὺς ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἀγῶνας, τοὺς ἀσκητικούς τε καὶ φιλομαρτυρικούς, τὸ πρόθυμον καὶ ζέον τῆς καρδίας, ἐξ ὧν καὶ ὑπήχθης εἰσελθεῖν εἰς τὸ στάδιον τῆς μαρτυρίας Χριστοῦ. ἔτι ἀρίστευσον, ἔτι ἀνδραγάθησον δι' ὑπομονῆς, ἵνα χορεύσης σὺν ὁμολογηταῖς, σὺν μάρτυσιν. περὶ τῆς φυλακῆς τῆς ψυχῆς σου περισσόν μοί ἐστι τὸ γράφειν σοι, εἰδῶς τὴν ἀκρίβειάν σου, τὸ ἀπαρρησίαστον, τὸ νηφάλιον, τὸ διεγερτικόν. ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ διαλαλήται, μνημόνευε τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου καὶ ἀνολίγωρος ἔση πάντοτε. Εὐχου καὶ ὑπερεύχου τῆς ταπεινώσεώς μου ἵνα σώζωμαι ἐν πᾶσιν· οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί σου ἀσπάζονται σε πλεῖστα. ἡ χάρις μετὰ σοῦ· ἀμήν. 174 {1'Εφραίμ τέκνω}1 Χαῖρε, τέκνον Ἐφραίμ, ὁ καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ· πῶς ἔχεις; πῶς ἡ ἔξορία; πῶς ἡ ὑπομονή; εὐχαριστεῖς τῷ θεῷ ὅτι ἠξίωσαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ παθεῖν ἄπερ πέπονθας; δοξάζεις αὐτὸν καὶ αἰνεῖς ὅτι ἐκ πάσης τῆς ἀδελφότητος εἰς τῶν δέκα ἐγένου, δευτερεύων ἐν τῷ δέρεσθαι καὶ πρωτεύων ἐν τῷ σχήματι; ὕμνεις αὐτὸν καὶ στέργεις ὅτι εἶδες τὸ αἷμά σου χυθὲν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τὰς σάρκας σου ἐξεσμένους διὰ τὴν ἀγίαν εἰκόνα Χριστοῦ; χάρις Κυρίῳ, ἀδελφέ μου, τῷ καλέσαντί σε εἰς τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ σὺν τοῖς λοιποῖς· ἔλαμψες ἐν τοῖς ἀδελφοῖς σου, μᾶλλον δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. βλέπε οὖν τὴν κλησίαν σου, βλέπε τὴν δόξαν σου, ποῦ ἦς κάτω καὶ ποῦ σε ὕψωσε Χριστός· ἀναλόγισαι γὰρ σαυτὸν καὶ τὰ σαυτοῦ καὶ δὸς δόξαν τῷ ἀγαθῷ θεῷ, ὅτι οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ. Στήθι οὖν ἔτι, τέκνον μου, ὑποφέρων τὸν κόπον τῶν ἔνδον λογισμῶν· μέγας γὰρ οὗτος ὁ πόλεμος καὶ ἀκατάληκτος μέχρι τέλους ζωῆς. ὡς ἠρίστευσας ἔξωθεν ἐνεγκῶν τὰς πληγὰς καὶ φυλακάς, ἀρίστευσον καὶ πρὸς τοὺς

ἀοράτως πολεμοῦντας, τοὺς πικροτέρους τῶν σωματικῶν τυράννων, ἵνα κομίση τὸν μισθὸν τῆς στεφανώσεώς σου. ἔτι ἀγὼν κεῖται, μὴ ἀτονήσης ὅσα ἂν καὶ παραχωρῆ θεὸς ἢ εὐδοκῆ ἐπαχθῆναι, μὴ παραπεισθῆς ὑπὸ τινος μέχρις ἀγγέλου ἕτερόν τι φρονῆσαι ἢ ὁ παρελάβετε ἐκ θεοῦ, προσκυνεῖν τὰς τῶν ἀγίων εἰκόνας σὺν Χριστοῦ καὶ τῆς παναγίας Θεοτόκου· καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ βραβευέτω τὴν καρδίαν σου ἐν πάσῃ ὑπομονῇ καὶ παρακλήσει. Προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἵνα περισώζωμαι· οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοὶ προσαγορεύουσίν σε. ἡ χάρις μετὰ σοῦ· ἀμήν. 175 {1Θεοφυλάκτῳ Νικομηδεῖας}1 Διετίαν ἄγω μεριμνῶν καὶ κάμνων τοῖς λογισμοῖς εἰς τὸ ἐπιστεῖλαί με τῇ ἱερά σου κορυφῇ καὶ μόλις μέχρι τοῦ νῦν ἐξεπλήρωσά μου ὁ ταπεινὸς τὸν πόθον. ἀλλ' εὗγε ὅτι ἀξιοῦμαι διὰ τοῦ γράμματος ἀσπάσασθαί σε, τὸν ἐμὸν πατέρα, τὸν στῦλον τῆς ἀληθείας, τὸ ἐδραῖωμα τῆς ὀρθοδοξίας, τὸν φύλακα τῆς εὐσεβείας, τὸ στήριγμα τῆς ἐκκλησίας, τὸν νικηφόρον ἄνδρα, τὸν χριστοφόρον ἀρχιερέα, τὸν ὁμολογία θεοῦ μάρτυρα· μὴ γὰρ οὐ μαρτυρίου στέφανός σοι ὅτι διὰ Χριστὸν ἐξόριστος, ἄποικος, πολύτλας, καὶ ταῦτα ἐν ἀπαλῶ τῷ σώματι ὅσον ἐκ φύσεως, προτετρυχωμένῳ δὲ ἐξ ἀσκητικῆς οἶδ' ὅτι θεοδρομίας; ἀρχεῖ ἐν σοὶ τῶν ὀρθοφρόνων ὁ χορὸς, ὁ τῆς Νικομηδεῖας χῶρος χαίρει καὶ εὐδοξεῖ, προῖκα προβαλλόμενός σε τῇ ὑπ' οὐρανόν, ἀποσεισάμενος τὰ πάλαι θρυλλούμενα ἐκ τῶν ἐκεῖσε προεδρυσάντων ὀνειδίη. εἰ δέ τι οἰκειότερον δεῖ φάναι, θυμηδιᾶ Ταράσιος ὁ ἐν ἀγίοις, ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀύλης καὶ χειρὸς πρόβατον πρὶν, ἔπειτα ποιμένα περιβόητον ὄρων τανῦν ἀγωνιζόμενον καὶ προκινδυνεύοντα ὑπὲρ ὀρθοδοξίας, ἣ συνεισήνεγκεν τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνοδικῶς χάριτι θεοῦ ἐν ἡμέραις βασιλείας εἰρηωνύμου καὶ εἰρηνοδώρου, ὡς συνδραμεῖν φερωνύμως τοῖς ὀνόμασι τὰ πράγματα. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν τοιαῦτα· τὰ δὲ νῦν πικρά τε καὶ ἐπώδυνα (πῶς γὰρ οὐ;), θυσιαστηρίων ἀφανιζομένων, ἐκκλησιῶν πορθουμένων, ἄνω καὶ κάτω κυκώσης τῆς αἰρέσεως καὶ Χριστὸν διωκούσης σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν. ἡ γὰρ οὐχ οὗτοι δεδιωγμένοι, τῶν ἀγίων εἰκόνων αὐτῶν πορθουμένων; εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦ τύπου τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου ἀφανιζομένου λέγοι τις τὸν σταυρὸν μὴ ἐκποδῶν γενέσθαι· εἰ δὲ ἐπὶ τοῦδε οὐχ οὕτως δοτέον, πῶς οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνας συγκαταθετέον; εἰκῶν γὰρ καὶ ὁ τύπος, ὡς ἀνάπαλιν ἀντιστρέφει ὁ λόγος. Ἄλλὰ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας καὶ ἀμύητος θείῳ πατρί τε καὶ διδασκάλῳ αἰτιολογῶν ταῦτα; σὺ ἡμᾶς διδάσκοις, ὦ ἱερώτατε, τὰ τελεῶ τερα ὡς θεομύητος καὶ ἔργῳ παιδεύοις φέρειν καρτερῶς τὴν νῦν εἴτε παιδείαν εἴτε δοκιμασίαν, τὸ πρῶτον ἐφ' ἡμῖν διὰ τὰς ἀμαρτίας, τὸ δεύτερον ἐπὶ σοὶ διὰ τὴν θείαν ἀγάπην Χριστοῦ· ὧ λιτανεύειν μὴ ἐλλείποις ἐκτρέψαι τὴν τῆς ἀσεβείας σκιάν εἰς πρῶϊαν εἰρηρικῆς ὀρθοδοξίας τάχιστα. 176 {1Ἐπιφανίῳ ἡγουμένῳ Εὐκαιρίας}1 Παρὰ τὸ διδαχθῆναί με μεθορισθῆναί σου τὴν ἀγιωσύνην τῆς διὰ Κύριον φυλακῆς, ἐν ἣ τανῦν κατέχη, οὐκ ἐξεγένετό μοι μέχρι τοῦ δεῦρο ἐπιστεῖλαι, καίπερ ἔχων πόθον· ἐπεὶ δὲ ἔμαθον ἀσφαλῶς ὅτι νικαῖζεις καὶ τόπῳ καὶ τρόπῳ, σὺν τάχει καὶ πόθῳ μοι τὸ γράμμα. δι' οὗ καὶ φιλῶ σε τὴν ἱεράν κεφαλὴν καὶ ἀσπάζομαι καὶ χαίρω καὶ συγχαίρω· πῶς γὰρ οὐ χαρᾶς τὰ καθ' ἡμᾶς, ὅτι διὰ τὴν χαράν, ἣν ἐγέννησεν ἡ Θεοτόκος, ἐν ἐξορίαις καὶ φυλακαῖς εἰς ἕκαστος ἡμῶν; συναριθμεῖν γὰρ τολμῶ ἑαυτὸν ὁ ἀνάξιος τοῖς ὁμολογηταῖς Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν κακοπαθεῖν ἠξιώμεθα. εὐφροσύνης τὰ ἡμέτερα, ὦ ἄνερ, ἐπιθυμιῶν, θυμηδίας, ἀυχίσεως· οὐκ ἀκούεις Παύλου φάσκοντος, νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασιν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία; ὑπὲρ ταύτης καὶ νῦν τὰ παθήματα, ὁ θλιμμός, ἡ στενοχωρία, ὁ διωγμός, ὁ δαρμός, ὅτι οὐν ἄλλο, εἰς ἔνδειξιν μὲν ἀπωλείας τοῖς ἰουδαΐζουσιν, εἰς ἀμοιβὴν δὲ σωτηρίας τοῖς σὺν σοὶ ὑπομένουσι τὰ τοῦ Χριστοῦ στίγματα. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως. πῶς δὲ καὶ οἷα ἡ φρουρὰ καὶ ὁ φρούραρχος; εἰ ἄρα

εἰσί τινες εὐσεβοῦντες κἄν νικοδήμως ἐν τοῖς στρατιομονάχοις καὶ λαΐζουσιν ἢ πάντες ἐκκεκλικότες ἠχρείωνται; πῶς δέ σοι τὰ τῆς θεωρίας ἔχει; ἐπειδὴ καθαρὸς ὢν εἰλικρινεῖς τὰς ἐμφάσεις πρὸς θεὸν δέχη, κάμπτεται Χριστὸς λιτανιζόμενος πρὸς τὸ ἐπιτιμῆσαι τῇ αἰρετικῇ πολυκυμία ἢ ἔτι εἰς τὸ δοκιμάσαι, ὢν μὲν τὸν πρὸς αὐτὸν πόθον, ὢν δὲ κενῶσαι τὴν ὅλην κακίαν εἰς τὸ καὶ κολάσαι ἐνδίκως, ἀναβάλλεται τὴν ἐπιτίμησιν; Δίδαξον ἕκαστα καὶ στηρίζεις με εὐχαῖς ὅτι μάλιστα, ἀσαλεύτως ταῖς ἔνδοθεν τῶν παθῶν καὶ ἔξωθεν πειρασμῶν προσβολαῖς διαμένειν, τὸν σόν, εἰ καὶ ἀμαρτωλόν, ἀλλ' ὅμως ἐραστήν καὶ ἐπαινέτην. 177 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Οἱ προμεμελετηκότες ἀκούειν τὰ θλιπτικά οὐ ξενοπαθοῦσιν ἐν ταῖς ἀπευκταῖς ἀγγελίαις. διὸ οὗτ' ἐθροίμεθα, τέκνον, ἐν ταῖς τῶν γραμμάτων σου ἀπαγγελίαις· ἔλεειναι δὲ ὅτι μάλιστα (πῶς γὰρ οὐ;), ἔτι ἀφανιζομένων τῶν ἱερῶν ναῶν τοῦ θεοῦ τοῦ τε κατὰ τῶν εὐσεβούντων διωγμοῦ μᾶλλον κορυβαντιῶντος ἔσω τε καὶ ἔξω. δεῖ δὲ ὅμως κωδωνισθῆναι πᾶσαν ψυχὴν καὶ κοσκινισθῆναι πάντα τρόπον, ἵνα τῶν ἀχύρων ὁ σῖτος διαχωρισθῇ, εἰ καὶ ὀλιγοστός· ἐπεὶπερ ὀλίγοι, ὡς ὁ Κύριος ἔφη, οἱ ἐκλεκτοί. ἐλύπησεν ἡμᾶς οὐ μικρὸν ἢ τοῦ Δημητριάδος κατάπτωσις· καί γε μὴ ἐπαινέσης ἄνδρα, φησὶν, ἕως ἐξόδου αὐτοῦ. τί γὰρ καὶ πεπόνθαμεν; οὐπω μέχρις αἵματος ἀντεκατέστημεν πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἀνταγωνιζόμενοι καὶ ἐκλελήσμεθα, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τῆς παρακλήσεως. ἀγωνία μοι περὶ τῶν συλληφθέντων ὁμοῦ ἀδελφῶν, πῶς τὰ κατ' αὐτοὺς ἀποβῆ σκοποῦντι· πλήν ὅτι εἰθίσμεθα, ὡςπερ οἱ ἐν τοῖς χαλκείοις τῇ σφυροκοπία, μὴ παραξενίζεσθαι ἐν ταῖς βαρείαις τῶν συμφορῶν ἀκοαῖς. Εὐχομαι τοίνυν ὡς ἀμαρτωλὸς εὔ πρᾶξαι αὐτούς· διὰ Χριστὸν γὰρ ὁ ἀγὼν καὶ οὐ μικρολογούμενος ὡς ἐπὶ τῆς μοιχείας παρά τισι τῶν ἀσυνέτων· Χριστὸς ἐμφανῶς ὁ τανῦν ἀθετούμενος σὺν μητρὶ καὶ θεράποσιν. ὦ ἄνδρες, ὦ στρατιῶται Χριστοῦ, στήτε γενναίως, ἄρατε δυνατὰ ὄπλα, οἷς πεφράχθαι ἡμᾶς πρὸς καθαίρεισιν τῶν τοῦ διαβόλου ὄχυρωμάτων Παῦλος διακελεύεται. ἴδε ὁ πόλεμος, ἴδε ἡ νίκη (Χριστὸς γὰρ ἐπίκουρος), ἴδε οἱ στέφανοι τῆς δικαιοσύνης οἱ ἀμαράντινοι, ἴδε ὁ παράδεισος, ἴδε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ὀρῶσιν οἱ ἄγγελοι, συνεφήπτονται τῇ πάλῃ ἡμῶν κατὰ τῶν ἐναντίων, συναγωνιοῦσιν οἱ ἅγιοι ἐξ οὐρανοῦ, ἐποπτεύοντες τὰ σκάμματα ἡμῶν. μὴ ἐκκλίνωμεν, ὦ σύναθλοι καλοί, μὴ ὑποπτήξωμεν τὰς φυλακὰς καὶ ταλαιπωρίας, ἔσθ' ὅτε καὶ ποινάς, μὴ καταισχύνωμεν Χριστὸν ἐν τῇ ἡττῇ ἡμῶν, ὅπερ ἀπείη, μὴ ἐντρέψωμεν τοὺς συναγωνιστὰς ἡμῶν ἀγγέλους, μὴ λυπήσωμεν τοὺς ὁμοταγεῖς ἡμῶν προδρόμους καὶ νικητὰς. ἔστιν οὖν τοῦ πρώτου διαύλου ὁ ἀγὼν, ἐν ᾧ τὰ πολλὰ ἔπαθλα, ὡς ἴστε, κατὰ τὸν κάτω δρόμον. ἀλλὰ γε κἄν τοῦ δευτέρου ἡμεῖς τύχοιμεν· εἰ δὲ γε διαμαρτοίημεν καὶ τοῦδε, κἄν τεταρτοβαῖσωμεν· μὴ δὴ μόνον λειφθῶμεν κατησχυμμένοι, εὕρισκόμενοι ἐν τῷ φοβερῷ βήματι Χριστοῦ, μὴ εὕρισκοντες δευτέραν ἀναπάλαισιν. ναί, δέομαι, νικήσωμεν. ἐπειδὴ δὲ στάδιον ὁ παρῶν καιρὸς, πῶς οὐκ ἔστι χαίρειν με τὸν ταπεινόν, ἀκούσαντα καὶ νῦν ὅτι γε νενικήκασιν οἱ ἐκδημήσαντες ἀδελφοὶ ἡμῶν καλῶς πολιτευσάμενοι; ἦσθην ἐν τῷ Μηδικιώτῃ ὅτι κάλλιστα ἀνεπαλαίσατο, καί γε ἐπὶ τῇ ἐξορία τοῦ τῆς Νικαίας· ὢν εὐχαῖς στηριχθεῖην κἀγὼ ὁ ἀχρεῖος. εἰ ἐφιστῶσιν ὑμῖν εἰκονομάχοι, θύραν ἀφ' ἑαυτῶν μὴ ἀνοίξτε· ἂν δὲ ληστρικῶς κατὰ τὸ σύνηθες αὐτοῖς ποιήσωσιν, ἀθῶοι ὑμεῖς. μὴ ὑποχωρήσητε, ἀλλ' ἔτι μένετε ἕως διωγμοῦ ἢ ἐπάρσεως· ὁ ἀφανισμὸς ἐπὶ κεφαλὰς αὐτῶν. ὑμεῖς δὲ τοῦ ναοῦ μὴ ἀποστήτε καὶ ψάλλειν καὶ λειτουργεῖν· οὐκ οἶδα εἰ μὴ κοινώσωσι τὸν ναὸν διὰ τῆς οἰκείας μουσαρίας, ἧγουν λειτουργίας. Περὶ ὧν ἤτησας συγχώρησιν, εἴη σοι ἀπὸ θεοῦ ἐπὶ πᾶσι. τὴν δυάδα τῶν γραμματηφόρων, ἐπειδὴ ἀσύννοδος, ἔλαβον αὐτὴν εἰς ὑπηρεσίαν ὀλοτελῶς τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας· τί τοῦτο; εὐαγγελίζεσθαι διὰ τῆς ὁδοιπορίας ὧδε κάκεῖσε τοῖς ἀδελφοῖς τὰ σωτήρια. εἴθε καὶ ἄλλους ἐξελεξάμεθα

ἄνδρας δυνάμεως, γῆν καὶ θάλατταν περιερχομένους. ὧδε τανῦν ἐγώ· πρὸς τὸ ἐξῆς οὐκ ἴσμεν ποῦ καὶ πῶς οἰκονομήσει ὁ Κύριος, οὐ μόνον τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ σέ, τοῦ τε ἀρχιεπισκόπου καὶ οὕτινος ἄλλου τῶν ἐναθλούντων ἀδελφῶν. ἐπεὶ καὶ ἐν Θεσσαλονίκη τινές, ὡς γέγραφας, δεῖ ἡμᾶς πανταχοῦ περιέναι γράμμασι καὶ ἀδελφοῖς· οὕτω φιλεῖ Χριστός, οὕτω χρέος ἡμῖν φροντίζειν. καὶ εἰ οὕτως εὐδοῦσαιεν Κύριος ἀνοῖξαι ἡμῖν θύραν ἐν τῇ ὑπ' οὐρανόν· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ ἀδυνατεῖ. εἰ δὲ ἄπεισὶ τις βοηθήσων τοῖς ἐν Θεσσαλονίκη, ἡμεῖς προθυμούμεθα τὰ θεῷ φίλα καὶ αὐτὸς τὰ εὐδοῦσα παρέχοι· κἂν πάντες φρουρισθῶμεν, δύναται ἐκ τῶν λίθων ἐγειραὶ διακονητάς. διὸ μὴ καταπίπτωμεν, ἀλλὰ πιστεύωμεν. ἐτόλμησα ποιῆσαι ἐγκώμιον εἰς τὸν Θεολόγον καὶ κεφάλαιά τινα κατὰ τῶν εἰκονομάχων, τὸ μὲν ὡς χρέος, κινούμενος καὶ παρὰ τῶν ἀδελφῶν, τὰ δὲ ὡς ἐπισείοντά μου τὸν νοῦν· εἴ τι ἐν αὐτοῖς καλόν, ὑμῶν εὐχαῖς καὶ τοῦ ποιμένου, εἰ δὲ τι σαπρόν, ἐξ ἐμῶν ἁμαρτιῶν. διὸ μεταγράψαντες ἔχετε ἀσφαλῶς, καιρῷ δυνάμεως ἐπισκεπτομένων παρὰ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου. Προσαγορεύουσιν οἱ ἀδελφοί, ἀσπάζομαι τοὺς σὺν σοὶ καὶ γε τὸ ᾄδ, τὸ ᾄθ καὶ γε σέ, τέκνον μου ποθητὸν Λιτόιε. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. 178 {1Τιθοῖω τέκνω}1 Μικρὰ ἡ ἐπιστολή σου, τέκνον, ἀλλὰ μεγάλης θλίψεως ἔχουσα δύναμιν· καὶ οἶδ' ὅτι ἐλύπησά σε, τὸν υἱόν μου, ἀλλ' οὐ βουλόμενος, ἀλλ' οὐκ ἀσυμπαθῶς φερόμενος, ἵνα δὲ γνοιῖς ὅτι πατέρα ἔχεις, κἂν ἁμαρτωλόν, ὅμως φιλότεκνον. ἐκ γὰρ πολλῆς μου ἀγάπης, ἧς ἔχω περὶ σέ, πρὸς τὸ τέλειόν σε εἶναι καὶ ἐν μηδενὶ λειπόμενον, ἔπληξα, ἐλύπησα, ὠνεΐδισα, ἐβάρυνα τὴν ἀγανάκτησιν, ὅπως οἶον ζητεῖ ἡ ἀλήθεια ἀπεργάσοιμί σε. καὶ γε χάριτι Χριστοῦ εὐρον ὡς ἐν πυρὶ τῇ θλίψει δοκιμασθέντα καὶ χρυσοῦ τιμιώτερόν μοι ὀφθέντα δι' ὧν ἀπελογήσω, δι' ὧν κατηνύγης, δι' ὧν ἐβραχυλόγησας· τὸ γὰρ μικρὰς φωνὰς ἀφεῖναι ἀπολογίας τὸν ἐπιτιμούμενον μεγάλης ταπεινώσεως καὶ ἀρετῆς μέτρον. εἶδες πῶς σου ἀνεσκάλευσα τῷ ὀρυκτῆρι τῆς ἐπιτιμίας τοὺς τῆς ἀρετῆς θησαυρούς, τέκνον, καὶ ἀγνοουμένους εἰς προὔπτον ἤγαγον τοῖς ἀδελφοῖς σου, ἄλλον ἐξ ἄλλου σε φανερώσας; ὥστε καὶ χάριν ὀφείλεις μοι ὁμολογεῖν ἐπὶ τῇ ὑψώσει τῆς δόξης σου. ἔστρεψάς μου τὴν θλίψιν, ἦν ἄκων ἐποίησας, εἰς χαρὰν μεγάλην, ἐκαρδίωσάς με μείζον πολὺ ἐν τῇ θερμῇ σου φιλίᾳ ὡς μάρτυς θεός· ὥστε οὐ μεταμεμέλημαὶ πλήξας (ἤνοιξα γὰρ πηγὴν ἀγάπης), ὥστε οὐκ εὐκαταφρόνητος ὁ ἀποστολικὸς νόμος· ἔλεγξον, φησίν, παρακάλεσον, ἐπιτίμησον εὐκαιρῶς ἀκαιρῶς. Οὕτω, τέκνον μου ποθητόν, εἰς καλὸν ἐν πᾶσι γέγονε τὸ γράμμα ἐκεῖνο· οἶδα ὅτι ἀγαπᾷς με, ἐπεὶ κἀγὼ σε· οἶδα ὅτι δι' ἐμὲ ζῆς, ἐπεὶ κἀγὼ διὰ σέ· οἶδα ὅτι καὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου, εἰ δυνατὸν ἐξορυχθῆναι, ἔδωκός μοι ἄν, ἐπεὶ κἀγὼ σοι. χάρις τῷ θεῷ τῷ οὕτως οἰκονομήσαντι. ἔχου, τέκνον μου ποθητόν, τῆς διακονίας σου τελεώτερον· συγχωρηθεῖη σοὶ πᾶν ἁμάρτημα, ὡς καὶ τοῖς πᾶσιν. ἵνα δέ σοι δείξω καὶ ἐν ὑποδείγματι τὸ πλεονάζον τῆς πρὸς σέ μου ἀγάπης ἐν Κυρίῳ, δέξαι τὸ ἐγκώμιον τοῦ δεσπότου ἡμῶν τοῦ Θεολόγου, ὃ ἐπὶ σοῦ καὶ διὰ σοῦ πλέον κινήθεις ἐτόλμησα ὁ ἀνάξιος ποιῆσαι. μετάγραψον οὖν αὐτὸ καθαρῶς καὶ εὐξασθε καταπεμφθῆναί μοι ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐν οἷς καὶ ἐν τῷ ἐγκωμίῳ ἔσφαλα καὶ ἐνέλιπον ὁ τάλας καὶ ἐν παντὶ πάντοτε τῷ ἁμαρτωλῷ μου βίω. περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ παρασκευάσθαι ὑμᾶς καθ' ἑκάστην ἐν τῷ προκειμένῳ διωγμῷ ὑπὲρ Χριστοῦ, ἵνα μηδεὶς ὑμῶν θεοῦ εὐδοκίᾳ καταισχυνηθῇ. βλέπε, ἀδελφέ, πῶς παρακαλεῖτε καὶ ὑπομνηματίζετε ἀλλήλους ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλοις. ἄσπασαι τὸν καλὸν μου Δομετιανόν· ἄσπασαι Εὐπρεπιανόν τὸν σύγκλειστον καὶ σύμψυχον καὶ συνταλαιπωρήτην μου· ἄσπασαι Θεόδουλον τὸ πιστόν μου τέκνον· ἄσπασαι Μητροφάνην τὸν ποθητόν μου υἱόν· ἄσπασαι μυστηρίως Κασιανόν καὶ Νεῖλον, τοὺς πρὶν μὲν λυπήσαντας, ἄρτι δὲ διὰ σῆς ἀπολογίας φιλητούς μου παῖδας. Ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν· ἡ ἀγάπη μου ἐν

Κυρίῳ μετὰ πάντων ὑμῶν· ἀμήν. 179 {1Τῶ αὐτῶ}1 Οὐ πολλοῦ μοι λόγου χρεία ἐν τῇδε τῇ ἐπιστολῇ, τέκνον ἠγαπημένον, διὰ τὸ ἐν τῇ προπεμφθείσῃ τὰ νῦν δηλωθέντα μοι διὰ τῶν γραμμάτων σου καὶ ἀποδέξασθαι καὶ ἀποκριθῆναι· ὅμως καὶ ἡ ἐπιδευτέρωσίς σου ἀποδεκτέα μοι πάνυ. εὐχομαι οὖν ὡς ἀμαρτωλὸς τελειῶσαί σου τὸν δρόμον οὐ μόνον τὸν διὰ παντὸς τοῦ βίου, ἀλλ' ἤδη μάλιστα τὸν ἐνιστάμενον· ἴδε γὰρ τί ἔπαθον οἱ ἀδελφοί σου, οἱ μὲν διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ὀδυνῶν στεφανωθέντες, οἱ δὲ διὰ τῆς ὀλιγωρίας κατασχυνθέντες. κράτυνον ἔτι, κράτυνον σαυτὸν, τέκνον μου, σὺν τοῖς ὑπὸ χεῖρα τῆς διακονίας σου· καὶ ἐμπαράσκειοι ἐστέ, παρακαλῶ, καθ' ἐκάστην ἡμέραν πρὸς τὸ τὰ ἴσα παθεῖν. εἰ δέ τις ἐξ ἀπιστίας ὀκλάζει κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου, ὑποχωρεῖτω, ἵνα μὴ πρὸς τῇ οἰκείᾳ ἀπωλείᾳ καὶ ἄλλοις γίνοιτο αἴτιος ἡττης· πόσω γὰρ συνέφερεν τοὺς περὶ Λουκιανὸν τοῦτο πράξει καὶ μὴ τῷ δοκεῖν φερεπόνους ὑπάρχειν καὶ εἰς πτώσιν ἐνεχθῆναι. Ὡ τῶν ἀμαρτιῶν μου· δι' ἐμὲ γὰρ πάντα τὰ κακά. ἔδεξάμην καὶ νῦν τὰς εὐλογίας ὑμῶν, καὶ πολλαί εἰσιν καὶ καταβαρῶ ὑμᾶς, συγχωρήσατε· πλὴν πληρωθεῖτε παντὸς ἀγαθοῦ. ἄσπασαι τὸν οἰκονόμον καὶ παροικονόμον καὶ τοὺς λοιπούς, λέγων τῷ οἰκονόμῳ ὅτι πάνυ ἀπεδεξάμην τὰ γράμματά σου. οἱ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύουσίν σε. 180 {1Δομετιανῶ τέκνω}1 Εἴωθας πάντοτε, τέκνον μου, ἀνακαλεῖσθαί με ἐν ταῖς ἐξορίαις ὡς παῖς γνήσιος τὴν οἰκείαν μητέρα, καίπερ οὐ γάλακτος δεόμενος, ἀλλὰ στερεοτροφῶν ἐν Κυρίῳ. τί οὖν; τῆς πολλῆς σου ἀγάπης τὸ αἴτιον, οὐκ ἀνεκτῶς φερούσης τὸν χωρισμόν. ἀλλὰ δῶη σοι Κύριος τὸ ἑαυτοῦ φίλημα καὶ στερεώσειέν σε τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶνα ἤδη προκείμενον ἄριστα διανύσαι· οἶδά σε γὰρ τίς εἶ, ὅτι θερμῶς ζητεῖς τὸν Χριστόν. ἴδε καιρὸς σύντομος εὐρέσεως, διάθου σαυτὸν κράτιστα. πῖωμεν, τέκνον μου, τὸ ποτήριον, ὃ ἔπιεν ὁ Κύριος ἡμῶν, ἵνα γλυκανθῶμεν σὺν αὐτῷ εἰς αἰῶνας. ζέσωμεν μάλα τῷ πυρὶ τῆς θείας ἀγάπης, καὶ τὸν χειμῶνα τῆς ἀπιστίας οὐ δείσωμεν· οἱ γὰρ χλιαροὶ ἀδελφοὶ τί πεπόνθασιν, οἴσθα. ἡμεῖς τῶν ζεόντων ἐσόμεθα, ὧν τὰ στέφη ἰσομάρτυρα· εἶεν ταῦτα καὶ ἐφ' ἡμῖν. Ἐδεξάμην σου καὶ νῦν τὰς προσφορὰς καὶ μάλιστα τὸν καμψάκην τοῦ ἐλαίου· καὶ ἵνατὶ αὐτὸ ὃ εἶχες ἔπεμψες; πλὴν ὁ θεὸς μου ἀντιδοίη σοι τὰ αἰώνια. προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ θερμότερον. οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ἀσπάζονται. 181 {1Εὐθύμιῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς}1 Τίς ἡ ἀκοὴ ἢ τὰ ὦτα τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως περιηγήσασα; τίς ἡ ἀγγελία ἢ τὴν ἀθλίαν μου ψυχὴν ἐξάπινα ἐκθαμβήσασα; καὶ Εὐθύμιος ὁ ἐμὸς γνήσιος υἱὸς ἐν μάρτυσι μεθ' ἐτέρων ἐννέα, ὧν τὰ ὀνόματα Ἐφραΐμ, Ἀφροδίσιος, Ἀμμωνᾶς, Ὑπερέχιος, Στέφανος Παρθένιος, Ἠγήσιμος, Συμεὼν καὶ Δωρόθεος. μικροῦ καὶ ἀπιστῶ, μικροῦ καὶ τοῦ γράφειν ἐγκόπτομαι, δάκρυσιν ὁμοῦ καὶ χαρᾶ περιεχόμενος. δόξα σοι ὁ θεός, ὁ μαρτυρικοῖς ἀγῶσι περιαστράψας ὑμᾶς. ἐβαστάξατε, τέκνα ἀγαθά, αὐτοὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς τιμίσις ὑμῶν μέλεσιν, ἐδώκατε ὡσαύτως τὸν νῶτον ὑμῶν εἰς τοσαύτας μαστιγὰς· ἠγιάσθη ἡ γῆ ἐν τοῖς αἵμασιν ὑμῶν. πόθεν καὶ πῶς ἐκ πάντων αὐτοὶ τόδε τὸ κλέος ἐκκληρώσασθε; πολλὴ ἡ παρρησία, ἀθλοφορικὴ ἢ πρὸς τὸν χριστομάχον Ἀντώνιον ὑπόκρισις ὑμῶν. εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ, ἀπαρχὴ ἀγία, στήλη ἀνδρείας τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, εὐζηλία καὶ ἀναπύρωσις τοῦ μοναδικοῦ τάγματος. μία ὥρα ἢ ποινὴ καὶ διαιωνίζουσα ἢ μισθαποδοσία, ἐπ' ὀλίγον τὰ ἀλγεινὰ καὶ ἀπλήρωτα τὰ ἀγαθά. ἄπιτε καὶ αὐτοὶ χρυσότεκνοι, τάττοισθε μετὰ τῶν ἰσαριθμῶν ὑμῶν κρητιαίων μαρτύρων. προσεύξασθε ἐπομένως ὑμῖν κάμει τὸν ἀνάξιον ὑμῶν πατέρα θεοῦ εὐδοκίᾳ ἐπιέναι. ἤκουσεν καὶ ηὐφράνθη Σιών καὶ ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Βυζαντίδος, εἰ δ' οὖν ἀνατολὴ καὶ δύσις, μακαρίζουσα ὑμῶν τὴν θεοστεφάνωτον δεκάδα. Οὕτως ὑμῖν ἐν βραχέσι διελέχθη, πολλοῖς ἐγκωμίσις οὓσιν ἀξίσις· ὧν τὴν μνήμην ὁ ἐξῆς δηλώσει χρόνος εἰς καύχημα ὀρθοδόξων, εἰς αἰσχύνην τοῦ ἐχθροῦ. τὰ δὲ νῦν, συγκακοχούμενος καὶ

συνανιόμενος ὑμῖν τῇ διαθέσει, ἐπεὶ ἐμὰ μέλη τὰ ἀλγυνόμενα ταῖς πληγαῖς, παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ, ἀσπάζομαι καὶ περιπτύσσομαι, προτείνω ὑμῖν τὰς χεῖρας, στήτε, κύριοί μου, στήτε· ἔτι ὁ Χριστὸς ἀγωνοθετεῖ, ἔτι βούλεται πολυπλασιάσαι ὑμῶν τοὺς στεφάνους. ὧν ἡ ἀρχὴ θαυμαστὴ, τούτων εἶη καὶ τὸ τέλος ἐπάξιον. μὴ δεῖσωμεν τὰ μέλλοντα· ὁ τότε δυναμώσας καὶ αὐτίκα πάρεστιν, καὶ μᾶλλον ἀσπάζεται καὶ κουφίσει τὰ ἄλγη καὶ ὑψώσει τὸ κέρασ ὑμῶν. εἶπατε καὶ αὐτοί, βέλη νηπίων ἐγενήθησαν ἡμῖν αἱ πληγαὶ αὐτῶν· ἐκείνων ἐστὲ σπέρμα, τῶν ἐν πυρὶ δροσιθέντων καὶ λέοντας φιμωσάντων. Μὴ δὴ καλῶς ἐναρξάμενοι καὶ μαρτυρικοῖς αἵμασιν ἀλειψάμενοι ἔπειτα κατολιγωρήσωμεν· φοβερὸν γάρ, ὧ τέκνα, τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζώντος. κώνωψιν παραβλητέα τὰ ἀνθρώπινα ἄλγη. οὕτω τοιγαροῦν καὶ πιστεύω καὶ ἐγκαλλωπίσομαι κάγω ὁ τάλας δι' ὑμῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ σωθήσομαι. τέλος τοῦ λόγου, σκοπήσατε ὅτι ὅσον ἐξεφημίσητε εἰς τὴν οἰκουμένην, τοσοῦτος καὶ ὁ ἀγὼν ὑμῖν τῆς καλῆς τελειώσεως, θεοῦ δηλαδὴ ἐνισχύοντος. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ· οἱ σὺν ἐμοὶ ἤδη φιλοῦντες φιλοῦσιν ὑμᾶς. 182 {1Γενναδίῳ τέκνω}1 Βραδὺ μὲν, ὅμως ἐδεξάμην σου γράμμα, ἐπιπόθητόν μου τέκνον, καὶ τοῦτο ἐμμελές. ἀλλ' ἵνατί ὠψίσθης; οὐκ οἶδας ὅτι ἐν τῇ ἀπουσίᾳ, εἰ μὴ ὁ ἐγγράμματος συνοψισμὸς γίνοιτο, κινδυνεύει τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν καὶ τὸ τῆς πίστεως ὁμονοητικόν; καὶ εἰ μὲν οὐχ οἶός τε ἦς ἐπιστέλλειν ἀπειρία γραμμάτων, ἦν ἂν τὸ σύγγνωστον, ὅπου γε καὶ οὕτω οὐκ ἔξω μομφῆς διὰ τὸ χειρὶ ἐτέρου ἐκτελέσαι τὸ καθήκον· ἐπεὶ δὲ χάριτι Χριστοῦ ἰσχύεις καὶ ἄλλοις κυχρᾶν ἑαυτόν, οὐκ ἐπαινετὴ ἡ βραδυτής. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔστω σοι συγχωρητόν. ἵνατί δὲ προσάπτεις μοι ἐπαίνους ὧν ἀμοιρῶ; εὐχου τοίνυν ἐπιτυχεῖν με θεοῦ διὰ τῆς ἐν παντὶ τρόπῳ δεξιοπραγίας· καί γε τοῦτο κάγω ἐπὶ σοὶ αἰτῶ, ὡς ἂν διασωθῆις, μήτε ὑπὸ ἀοράτων ἐχθρῶν μήτε ὑπὸ τῶν νῦν ὀρωμένων ἀλούς, σῶάν σου δὲ τὴν παρακαταθήκην προσαγάγοις τῷ δεδωκότι θεῷ. εἶεν. 183 {1Θαδδαίῳ τέκνω καὶ ὁμολογητῇ}1 Τί καλὰ τὰ γράμματά σου, τέκνον μου ἡγαπημένον Θαδδαῖε· τί τοῦτο; ὅτι καὶ ταπεινώσιν ἔχουσιν καὶ πίστιν εἰλικρινῆ καὶ ἀγάπην θερμὴν, τὸ θαυμαστόν, ὅτι καὶ γινώσιν ἀψευδῆ· ἦψατο γὰρ ἀληθῶς, τέκνον, τῆς περὶ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ ἀληθείας ὁ νοῦς σου. καὶ κράτει ὡς ἐδράξω καὶ ἐφώτισεν ὁ θεός· καὶ γὰρ ἀχώριστός ἐστιν ἀπὸ Χριστοῦ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, ὅπουπερ ἂν εἶη ἐν ὕλῃ ἐκτετυπωμένη, ὡς ἔξω τῆς ὕλης μένουσα τῇ ἐπινοίᾳ, καθ' ὃ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις μία ἐν ἀμφοτέροις. ὥστε τῇ τῆς εἰκόνας ἀρνήσει ἀρνεῖσθαί ἐστι Χριστόν, ὡς καὶ ἔμπαλιν τῇ ὁμολογίᾳ ὁμολογεῖσθαι. καὶ μακάριος εἶ ὅτι ἐπέγνωσ τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἀπέκρυψεν τοῖς σοφοῖς, μᾶλλον δὲ μωροῖς τοῦ αἰῶνος τοῦδε ὁ θεὸς καὶ ἀπεκάλυψεν αὐτὴν νηπίοις εἶτουν ἀκάκοις καθάπερ σύ. αὕτη ἡ ἀληθὴς ἡμῶν λατρεία τῶν ὀρθοδόξων καὶ ὑπὲρ ταύτης μέχρις αἵματος ἀγωνισώμεθα, τέκνον, μηδαμῶς πτυρόμενοι ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων μηδὲ ὑποχανούμενοι. χαίρω ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ σου καὶ ὅτι, ἐν φυλακῇ ὧν, ἐναβρύνῃ ἐχόμενος τοῦ ἔργου σου. Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἤξιώθημεν διὰ Χριστόν παθεῖν τι, εὐχου δέ, τέκνον, διανύσαι θεοπρεπῶς σὺν ὑμῖν τὸν προκείμενον ἀγῶνα. προσαγορεύουσίν σε οἱ ἀδελφοί σου· ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματός σου. 184 {1Ἰγνατίῳ τέκνω}1 Ἐπέγνωσ σε καὶ νῦν διὰ τῶν γραμμάτων ὅτι ἐμὸν τέκνον εἶ καὶ σπλάγχνον. ἀλλὰ φυλαχθεῖς, ὅπουπερ ἂν καὶ εἶης· οὐδὲ γὰρ τὸ ὑποχωρῆσαί σε μεμπτέον, ἡνίκα μάλιστα οὐδὲ παρεπέμφθης πρὸς τοῦ βασιλέως ἐν Σακκουδίῳ. πλὴν ἄφελε, τέκνον μου, τὴν δειλίαν καὶ πτόησιν ἐκ ψυχῆς σου, ἀκούων καὶ πιστευῶν τῷ λέγοντι, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. ὥστε, ὅπου ὁ τοῦ θεοῦ φόβος, ὁ ἀνθρώπινος ἐξώρισται· οἱ δύο γὰρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ οὐκ ἐγχωροῦσιν εἶναι ὡς οὐδὲ φῶς ὁμοῦ καὶ σκότος. τίς γάρ, φησὶν, δύναται

δυσὶ κυρίοις δουλεύειν; ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει ἢ τοῦ ἐνὸς ἀνθῆξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. τί οὖν τὸ λεγόμενον; ὅτι ὁ τὸν τῶν ἀνθρώπων φόβον ἔχων τὸν τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχει· εἰ οὖν ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων παθῶν καὶ πάντως γίνεται, ἀλλ' οὖν νικάτω ὁ νενικηκὼς τὸν κόσμον. Σπουδαστέον τοίνυν τὰ ἐφόδια προπαρασκευάζειν τῆς ἀνθρωπίνης ἀφοβίας, ἅτινά ἐστι πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· ἢ ἀγάπη, φησί, χρηστεύεται, μακροθυμεῖ· ἢ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἢ ἀγάπη οὐ φυσιοῦται, οὐ περπερεύεται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ὑπομένει, πάντα ἐλπίζει. ἢ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. ἐν τούτοις διατηρηθεῖς σὺν ἐμοὶ καὶ πᾶσιν ἀδελφοῖς. 185 {1Σεργίῳ νοταρίῳ}1 Ἀκούων ὅτι φυλάττει ἑαυτὴν ἢ θεοφιλία σου ἀμέτοχον τῆς τῶν αἰρετικῶν κοινωνίας καὶ ὅτι ζηλοῦσά ἐστι τῷ Κυρίῳ, ἀποδεχομένη τοὺς ὀρθόφρονας καὶ ἀνδρικοὺς μέχρις αἵματος, ἀπαναινομένη δὲ ἐν τοῖς ἀνερματίστοις καὶ προδόταις τῆς ἀληθείας, χαίρω ὁ ταπεινός, εὐχαριστῶν τῷ θεῷ ὅτι ὁ ἀρχαῖος φίλος καὶ ἴδιος τὰ τῷ θεῷ φίλα τε καὶ ἴδια ὀρέγεται καὶ περιέπει. βλέπεις γὰρ ὡς κορυφοῦται ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὁ διωγμός, ἀποτελῶν ἤδη καὶ μάρτυρας· ὧν εἷς ὁ ἡμέτερος Θαδδαῖος καὶ τῶν ἁγίων σύσκηνος. Ὅτι δὲ φιλεῖς ἡμᾶς τοὺς ἀποθήτους διὰ τὰς ἀμαρτίας, ἴσμεν· στέργομεν γὰρ σε καὶ ἡμεῖς, οὐκ ἔστι δὲ φιλοῦντα μὴ ὑπὸ τοῦ φιλουμένου ἀντιστεργεσθαι. ἀλλ' ἵνα καὶ προσεύχη παρακαλῶμεν τελειῶσαι ἡμᾶς τὸν προκείμενον ἀγῶνα ἐλέει θεοῦ. 186 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Ἀγγελία ἐπὶ ἀγγελία, λόγος ἐπὶ λόγῳ· τί εἶπω καὶ τί λαλήσω; πῶς διατεθῶ ὁ τάλας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις; χαρά μοι καὶ λύπη, αἴνεσις καὶ ἀπόκλαυσις. ἐν μεταιχμίῳ δύο παθῶν ἀπειλημμένος γέγονα καὶ οὐκ ἔχω πότερον αἰρήσομαι λέγειν. ὅμως νικᾷ ὁ νικήσας τὸν σατανᾶν καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ κολαστὰς τοῦ αἰῶνος τοῦδε. ἐθανατώθη ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ μαστιγούμενον, Θαδδαῖος ὁ ἐμὸς ὄρηξ, τὸ ἐμὸν σπλάγχνον, ὁ υἱὸς τῆς ὑπακοῆς, τὸ στέλεχος τῆς εὐσεβείας, ὁ τοῦ ἀποστόλου συνώνυμος. ἀβάστακτος ἢ χαρά, ἀνυπέβλητος ἢ εὐφροσύνη, οὐκ ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, ὅτι καὶ νῦν ἐν τῇ ταπεινῇ γενεᾷ ταύτῃ μάρτυρα τῆς ἀληθείας σου ἀπαράγραπτον ἀνέδειξας, καὶ τοῦτον οὐκ ἐκ τῶν σοφῶν καὶ εὐγενῶν τοῦ τῆδε κόσμου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίως ἐχόντων, ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου, ὅτι τὰ ἀγενῆ καὶ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ. ποῦ μοι ἀπέστης, ὦ μακάριον τέκνον; ποῦ θᾶπτον ὑπερυψώθης, μάρτυσι συναρίθμιος γεγονώς; ὦ τῆς ἐπιτυχίας σου· ὦ τῆς εὐγενείας σου· ὦ τῆς εὐβουλίας σου. ἐν ἡμέρᾳ μία ἐκέρδησας ἀπείρους αἰῶνας· ἐν ἀνίαις βασανιστικαῖς ἐκτήσω τὰς ἀνεκλαλήτους εὐφροσύνας· ἐν πληγαῖς ἑκατὸν πρὸς τριάκοντα εἴληφας τὸν τέλειον τῆς ἐργασίας μισθὸν σὺν μάρτυσι παρὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἶπερ ὁ μὲν τῆς τελειότητος, ὁ δὲ τῆς Τριάδος ἀναλογῶν ἐστὶν ἀριθμός, ἵνα κάξ αὐτοῦ τοῦ κολασμοῦ σου παραδείξῃεν θεὸς τὸ μεγαλοφυές σου. τὸ αἷμά σου μύρον, τὸ λείψανόν σου ἁγιασμοῦ μεταδοτικὸν τοῖς ψαύουσι. Δέομαί σου, ἅγιε τοῦ θεοῦ Θαδδαῖε, πρέσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου σου· οὐ γὰρ τολμῶ σε καλέσαι τέκνον. ὁρᾶτε, ἀδελφοί μου, τί γέγονε, ποῖον θησαυρὸν καὶ μέλος ἐκεκτήμεθα; ἀρκεῖ εἷς τε θεοῦ δόξαν καὶ ἡμέτερον καύχημα ὁμοῦ τε καὶ τῆς ὅλης ἐκκλησίας χαρμόσυνον ὁ μάρτυς Χριστοῦ Θαδδαῖος. τί τᾶλλα; ἔσονται, φησὶν, οἱ πρῶτοι ἔσχατοι καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι· τοῦτο ἐπὶ τοῦ Ἰακώβου φημὶ καὶ Λουκιανοῦ, τοῦ μὲν ἐναθλήσαντος (εἶη καὶ ἐναθλήσοντος μέχρι τέλους) σὺν Δωροθέῳ καὶ Βησσαρίωνι, τοῦ δὲ κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου ναυαγήσαντος σὺν τοῖς ὁμοτρόποις. ὦ, πῶς ἔπεσον ἐν μέσῳ φωστήρων οἱ οἴκτιστοι· ἐπελάθοντο τοῦ εἰρηκότος ἄρα, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα. μὴ γὰρ οὐ κατεμέτρησε τὸ δυνατὸν ὁ

μόνος δυνάστης καὶ δυναμῶν τοὺς ἀσθενοῦντας; καὶ οἱ μάρτυρες ἐγγύθεν· μὴ γὰρ οὐκ ἐξαιρούμενος ἐξ ἀνάγκης τοὺς ἔτι μὴ ἰσχύοντας τῇ φύσει, οὐ τῇ προθέσει; καὶ ὁ μάρτυς Θαδδαῖος ἐν οὐρανῷ πιστός. Μὴ δὴ οὖν, ἀδελφοί μου, πτοηθῶμεν μηδὲ ἔμφοβοι γενοίμεθα τῇ τῶν ἡττημένων πτώσει ὡς ὅτι καὶ ἡμεῖς οὐχ ὑποίσομεν τὰς πληγὰς. οἴσομεν θεοῦ δυνάμει καὶ διαβησόμεθα κἂν πῦρ, κἂν ξίφος· θεὸς ὁ προηγούμενος καὶ προσκαλούμενος εἰσελθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπηγγελμένην ἡμῖν βασιλείαν, ὡς τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. οὐκ ἴστε τί πεπόνθασι οἱ τότε ἀναστατοῦντες τὸν λαόν, λέγοντες "4οὺ δυνησόμεθα διαβῆναι, ὅτι ἐκεῖ πόλεις τειχήρεις ἕως τοῦ οὐρανοῦ καὶ γίγαντες, ἐν οἷς ὁ Ἐνάκ;"⁵ καὶ τί τὸ γεγονός; οὐχὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ μὲν πυρίκαυστοι, ὁ δὲ γογγυστὴς λαὸς ἅπας ὤλετο, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ; μὴ τις τοιοῦτος ἀναστάτης, μὴ τις ὀλίγωρος, μὴ τις δύσελπις, διαβησόμεθα οὖν, ἀδελφοί, διαβησόμεθα ὡς Χαλέβ, λέγω, καὶ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ τῆς ἐπαγγελίας κληρονόμοι. τείχη ἡμῖν κατασεισθήσονται νοητά, ὡς τῆνικαῦτα τὰ Ἰεριχούντεια, σάλπιγγι εὐχαριστίας, ἣν ἤσεν ὁ μακάριος Θαδδαῖος, ψάλας ἐκ βαλβίδος τῶν ποινῶν, αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος. Οὕτω παρακαλῶ, οὕτω ἀντιβολῶ· ὑπὲρ Χριστοῦ γάρ, φησί, πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν. δεόμεθα μὴ δειλανδρῆσαι πρὸς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ θάνατον, ἐὰν δέη. πρὸς πάντας ἡ ἐπιστολὴ κἂν εἰς πρόσωπόν σου, τέκνον ἀγαθόν· διὸ καὶ πάντας ἀσπάζομαι καὶ πᾶσι συγχαίρω ἐν τοῖς παθήμασι. καὶ τίς ἄξιος ἀνταναπληρῶσαι τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ; καὶ οὐαὶ τῷ ἐξάρνῳ καὶ ἐκκεκλικότι, κἂν θάνατος, ὅτι ὁ αἰώνιος θάνατος ποιμανεῖ αὐτὸν καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτὸν οἱ εὐθεῖς τὸ πρῶν. Εἰρήνη ὑμῖν Χριστοῦ, κράτος, ἰσχύς, παράκλησις, προσευχόμενοι περὶ πάντων ἀδελφῶν καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα πληρωτῆς ὧν νουθετῶ ἐλέει θεοῦ φανῶ. οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ἀσπάζονται. 187 {1Κληδονίῳ τέκνω}1 Ἐναγώνιος τῇ τῶν ἀδελφῶν σου ἀθλήσει γέγονας, τέκνον, καὶ οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ πεπόνθαμεν. ἀλλὰ μὴ δείσης· γέγραπται γάρ, Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. ὥστε θαρρεῖν ἡμᾶς χρὴ καὶ οὐ δεδοικέναι· τούτῳ τῷ θάρσει νενικήκασι οἱ ἀθλήσαντες. καὶ γε τῷ οἰκείῳ αἵματι τελειωθεὶς Θαδδαῖος ὁ ἅγιος ἐνεδήμησε πρὸς Κύριον. οὐκ ἔστιν οὖν πραγματειῶν ἡ μεγίστη ἑκατὸν μᾶστιξιν ἢ καὶ πρὸς, ὅσον ἂν καὶ ὑποβάλλη ὁ λογισμὸς ἢ οἴκοθεν ἢ ἐκ διαβολικῆς ὑποσποράς, δειλανδρῆσαι ἐμποιοῦσης, ἀντισχεῖν βασιλείαν οὐρανῶν καὶ τὴν ἐν ἀπείροις αἰῶσιν ἀγαλλίασιν; καὶ οὐκ ἔστι χαλεπὸν σφόδρα φειδοῖ τῶν ἐκ μαστίγων ὀδυνῶν προέσθαι τὴν πίστιν, καὶ μήτε ὧδε ἔχειν ἄνεσιν αἰσχύνῃ τῆς πτώσεως καὶ συνειδότι τρομαλιοῦντι καὶ εἰς αἰῶνας ἀτελευτήτους κολάζεσθαι; Οὕτω, τέκνον μου ἠγαπημένον, στόμωσον τὴν καρδίαν σου, καὶ οὕτω φρονῶν σχοίης τὸν Χριστὸν ἐπίκουρον, ὡς ἀληθῶς ἔχει. εἰ δὲ καὶ ὑποτίθεται ὁ λογισμὸς καὶ μετὰ ἄρνησιν εἶναι πάλιν διὰ μετανοίας σωτηρίαν, ὥσπερ καὶ ἔστιν, ἀλλὰ τίς ὁ ὑπισχνούμενος ὅτι πάντως εὐρωμεν μετάνοιαν, ἢ ἀρπαζομένων ἡμῶν θᾶπτον ἢ δυσχερῶς ἀνακλινομένων τοῦ πτώματος; πόσον δὲ καὶ εἰσοίσομεν δάκρυον καὶ τὰ ἄλλα τῆς μετανοίας φάρμακα, ἵνα διαλλάξωμεν τὸν κριτὴν, καὶ οὕτω τρεμόντων τὸν θάνατον καὶ αἰεὶ κατησχυμένων ὄντων καὶ ἀπαρρησιάστων; ἐρώτησον τοὺς περὶ τὸν ἔλεεινὸν Λουκιανόν, εἶτα τοὺς περὶ Δωρόθεον τὸν μακάριον, ποταπὴ καρδία ἐν ἀμφοτέροις· καὶ εὐρήσεις καὶ ἀκούσεις ἐν μὲν τοῖς πρώτοις ὀδύνῃν, σκότος, αἰσχύνῃν, ῥαγῆναι τὴν γῆν εὐχομένοις εἰς τὸ καταπιεῖν αὐτούς, ἐν δὲ τοῖς δευτέροις χαρὰν ἀβάστακτον, φῶς, εὐπροσωπίαν, αὐτὸν τὸν Χριστόν, ὡς μήποτε ἐσχηκόσιν ἀπὸ γεννήσεως τοιαύτην ἡδονήν. τίς οὖν ἄφρων, τίς λιθοκάρδιος, τίς μεμηνῶς μὴ γινῶναι ὅτι καλὸν τὸ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ; Οὕτως σε θεὸς τελειώσειεν, τέκνον μου, εὐχόμενον ὑπὲρ ἐμοῦ, καθὰ λέγω καὶ πρᾶξαι ἐν

Κυρίω. 188 {1Δωροθέω τέκνω}1 Χαίρω καὶ συγχαίρω σοι, Δωρόθεε, τὸ ὡς ἀληθῶς δῶρον θεοῦ. ἐγένετό σοι τοῦνομα πρᾶγμα, ἢ κλήσις πρᾶξις· ἐδάρης, τέκνον μου σεβαστόν, ὑπὲρ Χριστοῦ. εὗγε, ἀθλητὰ στερροκάρδιε, χρυσόσαρκε, σαπφείρου τιμιώτερε, πορφύρας ὠραιότερε· εἶθε μοι ἀσπάσασθαι τὸν τῶν σαρκῶν σου ξεσμόν, τὰ ἱερά μέλη σου, ἃ ἀπειργάσω μέλη Χριστοῦ, οὗ τῷ αἵματι τὸ αἷμά σου κρᾶμα. εὗγε, σύμμορφε τοῦ Χριστοῦ, ὅτι οὐκ ἐδίστασας εἰσελθεῖν εἰς τὸ στάδιον οὐδὲ προείλου τὴν παροῦσαν ζωὴν τῆς αἰωνίου καὶ ἀθανάτου. ἤδη γὰρ τῇ προθέσει ἐξεδήμησας πρὸς Κύριον, ὃν κατέλιπεν ὁ σὸς συναθλος καὶ μάρτυς Θαδδαῖος· τάχα γὰρ διὰ τοῦτο εἰάθης ἔτι ἐν σαρκί, ὡς ἂν πλειοτέρως δοξάσῃς τὸν θεὸν ἐν τοῖς μέλεσί σου. οὐά, χαρὰ μεγάλη ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὅτι μάρτυρες Χριστοῦ ἐγενήθητε· οἶ, ποῖον καλόν, ὅτι στῦλοι καὶ ἐδραιώματα τῆς ἀληθείας ὤφθητε, ἡλίου λαμπρότερον ἐξελάμψατε, μαργάρων τιμαλφέστερον ἀπηυγάσατε. ὦ τῆς μεγαλοδωρεᾶς· ὦ τῆς αἰνέσεως· οὐ φέρω τὴν ἡδονὴν, ἔκδημος γέγονα τῷ πνεύματι. κατέλαβόν σε, τέκνον ἱερόν, κατασπάζομαι, στεφανῶ, αἰνῶ· ἐρωτῶ, πῶς τὰ ἄθλα, πῶς ἠνεγκας τὰς ἀλγηδόνας, πῶς ἦν ἡ τιμία σου ψυχὴ ἐν τούτοις καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς εἰσόδου; καὶ μοι δοκεῖ ἀνταποκρίνεσθαι σε τοιαῦτα· "4ῶπου θεοῦ φόβος, ἐκεῖ καταφρόνησις θανάτου, παρόρασις σαρκός, ἔκστασις τῆς πρὸς τὰ μέλη σχέσεως, νικώσης τὴν δριμύτητα τῶν ἀλγεινῶν τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ ἐλπίδος Χριστοῦ"5. Οὕτως ἔχει, ἐμὸν σπλάγχχνον, Χριστοῦ ἀρνίον. ἀλλὰ δέομαί σου, μὴ με καταισχύνῃς, μᾶλλον δέ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, Χριστόν, ἀλλὰ τέλεσόν σου τὸν ἀγῶνα, τοῖς προλαβοῦσιν ἐπισφραγίζων τὰ μέλλοντα. ἤδη ὡς σίδηρος πυρὶ ἐστομώθης, ἀδελφέ, τῷ καυστήρι τῶν μαστίγων· βούλεται σε Χριστὸς ὡς σκεῦος ἐκλογῆς ἔτι τυχὸν χαλκευθῆναι, σὺν Παύλῳ χορευσαί. μὴ δειλιάσης, γενναῖέ μου ἀθλητά· ὁ σώσας καὶ διαβιβάσας σε ἐν τοῖς φθάσασιν ἤδη πλειόνως συνέσται σοι καὶ ῥύσεται σε ἐκ στόματος λέοντος καὶ νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ, στεφανῶν σε μετὰ μαρτύρων. ἄρτι ἀκουστόν σου τὸ ὄνομα, ἄρτι μάλα ἤρξατό σε ὑψοῦν θεὸς ὑπὲρ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, ὑπὲρ στυλίτας καὶ καθηγητάς, ὑπὲρ πατριάρχας καὶ βοτανικούς, ὀρθοδόξους δῆλον ὅτι. μὴ πέσης ὁ στῦλος, μὴ λιποτακτῆσης ὁ ὁμολογητής, ἄνω ἢ καρδία, Χριστὸς σοι ἀναπνοή, ταπεινώσις κραταιά, ἐν ἧ ἐνίκησεν ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν μέχρι θανάτου τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου τούτου καὶ νικᾶν αὐτὸν καὶ ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ ἐδωρήσατο δύναμιν. Προσεύχου περὶ ἐμοῦ, παρακαλῶ σε ὡς φιλοπάτορα, ἵνα συνεπομένως ὑμῖν ἐκβιώσω. 189 {1Ίακώβω τέκνω}1 Εὗγε, Ίάκωβε, τέκνον ἐμὸν σεβαστόν· ποῦ ποτε ἐγὼ ἠλπίζον ὅτι ἐν μάρτυσι Χριστοῦ σύ, ὁ ἐσχατίζων ἐν τοῖς ἀδελφοῖς σου τῷ βαθμῷ; καὶ γε τὸ θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ τῶν συνάθλων σου πρῶτος εἰσῆλθες εἰς τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ στάδιον. ἐνόμισεν ὁ ἄνομος διώκτης διὰ σοῦ ὡς ἀφερεπόνου καὶ οὐθενὸς ἀξίου τὰ νικητήρια ἔχειν· ἀλλ' ἤττηται ὁ δειλαιος, ἐντυχὼν ἀνδρὶ ἐκδεδωκότι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ ἰσχυροτέρῳ τῶν ἑαυτοῦ πληγῶν εὐρεθέντι. ὦ, τέκνον, τῆς εὐάνδρου σου ψυχῆς· ἠνεγκας ὡς ἀδάμας τοσαύτας καὶ τηλικαύτας μάστιγας ἐν τῷ νώτῳ καὶ τῷ στέρνει καὶ ἐν τοῖς βραχίουσιν ὡσαύτως. ὦ τῆς ἀπηνείας τῶν θηριογνώμων· καὶ ὦ τῆς εὐλογημένης σου σαρκός. πάντοθεν ἐστίχθης, ἤρθης ὡς νεκρός, φόρτος γεγονὼς ἐμπεριειλημμένος ράκει τοῖς ἀθέοις· εἶτα καὶ ἀπειληθεῖς πάλιν κόλασιν οὐ κατηγωνίσθης, ἀλλ' ἐπαρεσκευάσθης, διαθέμενος τὰ ἐπιτάφια. δόξα θεῷ καὶ αἴνεσις· ὑπόθεσις καὶ ὑπαλοιφή σὺ καὶ τοῖς συνάθλοις σου ἀδελφοῖς, ὧν ὁ εἷς ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον, οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σοι ἀγῶνος. πόσος σοι ὁ μισθός· σύ μου οὐ τέκνον, ἀλλὰ πατήρ, θεὸν θεραπεύσας. Ἀλλὰ βλέπε ὅτι τὰ τέλη ἐπιζητεῖται καὶ οὐκ ἀρκεῖ τὸ καλῶς ἐνάρξασθαι, εἰ καὶ ἐφόδιόν ἐστι τοῦ καὶ καλῶς τελειῶσαι. ἀπόθανον, τέκνον, ὑπὲρ Χριστοῦ, μὴ ἀπολέσης τὸν θεοπάροχον καὶ μέγαν ἀγῶνά σου. ὦμοι ἐπὶ τοῖς ὠλισθηκόσιν, ὅτι οὐκ ἦσαν ἐκ τοῦ

πνεύματος ὑμῶν· ἡ γὰρ ἂν μεμενήκασι σὺν ὑμῖν ἐν Κυρίῳ. ἐγένοντο ἐπίχαρμα τῷ διαβόλῳ, ὃν προσήκαντο ἀντὶ Χριστοῦ, ἐμοὶ τε τῷ ἁμαρτωλῷ πένθος καὶ πάση τῇ ἀδελφότητι ὄκλασις. Ἀλλὰ δοίη Κύριος αὐτοῖς μετάνοιαν εἰς ἀνάκλησιν, σοὶ δὲ πέρας ἰσάξιον τῆς ἀρχῆς. προσεύχου, τέκνον μου, ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ σὺν ὑμῖν εὔρεϊν τὸν Χριστόν. 190 {1Θεοδούλῳ τέκνω}1 Ἴδε ποῦ περιήλθες, τόπον ἐκ τόπου μετερχόμενος, τέκνον μου Θεόδουλε. καὶ ὁ μὲν διοδευμὸς οὐ θαυμαστός, θαυμαστὸν δὲ ἄγαν ὅτι ἐνήθλησας ἐν Θεσσαλονίκη, ὑπὸ τοῦ ἀνιέρου τυφθεὶς ἐν μάστιξι διακοσίαις· ταῦτα ἀκούσας ἐδόξασα τὸν θεόν, ἠράσθην σου πλέον τῆς ψυχῆς, ἀλλ' οὗν γε καὶ ἠγωνίασα, ἀναλογιζόμενος τί τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ τὸ οὕτως σε περιαχθῆναι ἐν τοῖς αὐτόθι· ἄρα ἀβουλία ἢ θεία οἰκονομία; τὰ μὲν οὖν φθάσαντα εὐδοκία θεοῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν ἐτραυματίσθης, δούς τὸν νῶτόν σου εἰς μάστιγας καὶ φρουρούμενος ὡς θησαυρὸς ἀληθείας. καὶ γε μακάριος σύ, τέκνον μου, μὴ ἐλέησας καὶ φεισάμενος σάρκας, ἀλλὰ δοξάσας Χριστὸν ἐν τοῖς μέλεσί σου ὁμολογίας τε ἄθλον ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀπενεγκάμενος καὶ μὴ προδοὺς τὴν πίστιν. καὶ γε Θεσσαλονίκη ἐπὶ σοὶ φερώνυμος, θεῖσά σοι ἄλλω παρὰ τοὺς ὄντας αὐτόχθονας τὴν νίκην. Βλέπε δέ, ὦ σπλάγχχνον μου, ὅτι μέχρι τέλους δεῖ ἡμᾶς μαρτυρῆσαι. μὴ οὖν ὀλιγοψυχῆσης μηδὲ ἐπαισχυνθῆς τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ συγκακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης θεοῦ, ὑπόμεινον αὐτόν· μετὰ σοῦ ἐστὶν ἐν φυλακῇ, μετὰ σοῦ ἐν δαρμῷ, εἰ τύχοι πάλιν, ἐξαιρούμενός σε παντὸς κακοῦ. μιμοῦ τοὺς ἀδελφούς σου, οἵτινες ἐμαστίχθησαν ὡσαύτως, Βησσαρίων, φημί, Δωρόθεος, Θαδδαῖος, ὁ καὶ μετὰ δευτέραν ἡμέραν πρὸς Κύριον ἐκδημήσας ὡς μάρτυς, εἶτα καὶ Ἰάκωβος, ὁ ἀπὸ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Χριστοφόρου μαθητῆς τοῦ Λουκιανοῦ. ἀλλὰ τὸ ἐλεεινόν, ὅτι ὁ διδάσκαλος ἐξέπεσεν, μὴ ἐνεγκὼν τὰς πληγὰς, ὁ δὲ μαθητῆς ἠθλοφόρησεν. πεπτώκασι δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου καὶ ἄλλοι τέσσαρες τῶν ἐσχάτων, ἐν οἷς ὁ Τίτος μετὰ τοῦ Φίλωνος· ὁ γὰρ Εὐόδιος καὶ Ὑπάτιος οὔτε πεπτώκασιν οὔτε ἔστησαν, ἡμιθνεῖς πως γεγονότες διὰ τὸ λόγω μὲν πεσεῖν, οὐ μὴν καὶ ἔργῳ, φυγόντες τὴν αἰρετικὴν κοινωνίαν. Βλέπε οὖν, ἀδελφέ, καὶ πάλιν λέγω, μὴ ἐνδῶς, μὴ ἀπολέσης ἃ ἐθησαύρισας, μὴ ἀρνητῆς γίνῃ· ἀκουσθήτω σου ὁ ἀγὼν πανταχοῦ, χαρήτωσαν ἐπὶ σοὶ ἄγγελοι, αἰσχυνθήτωσαν δαίμονες σὺν τοῖς ἐργάταις αὐτῶν εἰκονομάχοις, καὶ γε ἐνδοξασθήσομαι κἀγὼ μετὰ τῆς ἀδελφότητός σου ὁ ταπεινός. ἡ χάρις μετὰ σοῦ, ἐνισχύουσά σε πάντα ὑπενεγκεῖν μέχρι θανάτου. οἱ σὺν ἐμοὶ ἀσπάζονται σε· προσεύχου περὶ ἐμοῦ ὡσπερ καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἀδελφῶν σου. 191 {1Γρηγορᾷ λαϊκῷ}1 Ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, σήμερον ὁ Κύριός σε ἀνέστησεν εἰς βοήθειαν καὶ σωτηρίαν πολλῶν, μάλιστα ἡμῶν τῶν ταπεινῶν· καὶ γοῦν ἀκούω τὴν φροντίδα, ἣν ἀνεδέξω ὡς ἀπὸ θεοῦ ἐν τοῖς διὰ Κύριον ἀθλοῦσι, καὶ ἐξίσταμαι. ἀλλ' ὅμως, ἐπὶ ἀνθεοπρόβλητός σου ἡ διακονία, οὐ ξένον. καὶ ὅτι ἐκ θεοῦ, δηλοῖ τὰ πράγματα· πῶς γὰρ ἂν διεσώθης μέχρι τοῦ δεῦρο μὴ κρατούμενος, εἰ μὴ ὑπὸ θείας προνοίας σκεπαζόμενος ἦς; εὐλογητὸς ὁ θεός, ὁ ἐξεγείρας σε ἀλείπτῃ τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὁ φρουρῶν σε ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ χεῖραν, ὁ διδοὺς τὸ ἀνολίγωρον, τὸ ἀπερικάκῃτον, τὸ ῥιψοκίνδυνον. ἐκλάμπει σου τὸ ἔργον, διαβοεῖταί σου τὸ δράμα· καὶ πῶς γὰρ οὐ, θεοῦ διακονίαν ἀναδεδεγμένου; ἀθλεῖς, συναθλεῖς, καὶ γε τὸ παραδοξότερον, ὅτι οὐ μόνον μάρτυς, ἀλλὰ πολυμάρτυς σύ· ἐνὶ γὰρ ἐκάστῳ τῶν ἀθλούντων διὰ τῆς ἐπισκέψεως, διὰ τῆς τῶν τραυμάτων ἀλοιφῆς, διὰ τῆς θραπευτικῆς ἐπιδόσεως, διὰ τῆς προτροπῆς καὶ προθυμοποιήσεως συμμαρτυρῶν λογίζῃ παρὰ θεῷ καὶ ἔχεις οὐχ ἓνα στέφανον, ἀλλὰ τοσοῦτους, ὅσους καὶ ὑπηρετεῖς. ἐξέπεμψας τὸν ἅγιον Θαδδαῖον, ἔχεις τρεῖς μαρτυροῦντας καὶ ἓνα μὴ ζητηθέντα ἐκ τῆς φυλακῆς· μικρὸν ἀνάμεινον καὶ δέξῃ καὶ ἐτέρους. Ἀλλὰ φεῦ τῆς ἁμαρτίας μου, φεῦ τῆς ἥττης τῶν πεπτωκότων, τοὺς περὶ Λουκιανὸν λέγω καὶ τοὺς

ἡμιθνεῖς, τοὺς μὴ ἔργω ἀλλὰ λόγῳ ἐξάρνους. μηδ' αὐτοὺς ἀποστραφῆς, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, κλαίοντας καὶ μετανοοῦντας, κἂν ἀναξίους ἑαυτοὺς ἐποίησαν θεοῦ καὶ τῶν θείων· πόσα δακρύσουσι, πόσα κακοπαθήσουσιν ἵνα φθάσωσιν εἰς σωτηρίαν. ὁ θεός σε στερεώσοι, ἀδαμάντινε· αὐτός σε σκεπάσοι καὶ σώσοι εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. εὔχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ. 192 {1'Αννη πατρικία καὶ μοναζούση}1 Λύπης τὰ γράμματα τῆς ἀγιωσύνης σου καὶ οἶονεὶ ἠκανθωμένα ταῖς κατ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ μέμψεσι. καὶ οὐ θαυμαστόν· φέρεي γὰρ πάντως ἡ ὑπόμνησις τοιαῦτα. ἀλλ' ἐὰν κατανυγῆ σου ἢ τιμία ψυχὴ ἀνέχεσθαι τοῦ φήσαντος ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου ἢ περ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ, ἐπαινέσειεν μᾶλλον τὸν οὐ μόνον φίλον ἐν Κυρίῳ ἐμέ, ἀλλὰ καὶ ἰκετευτὴν καὶ φειδόμενον αὐτῆς ὡς τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. οὐ τοίνυν ἀποστραφήσομαι τῆς κατὰ θεὸν ἀγάπης σου οὐδ' ἂν πλείους ἀγανακτήσεις ὑποδέξωμαι· οὐ γὰρ εἰμὶ οὕτως ἀδίδακτος, ὡς ἐν ταῖς εὐεργεσίαις προστίθεσθαι, ἐν δὲ ταῖς ἀποστροφαῖς ἀφίστασθαι (ἀνθρώπινα γὰρ ταῦτα), ἀλλὰ τότε μᾶλλον περισσεύω τὴν διάθεσιν, ὅποταν ἀποτρόπαιος γίνωμαι. Ἐγὼ δὲ οὐδέ τι φορτικόν, ὡς οἶμαι, ἐφθεγξάμην ἢ μικρὸν ὑπόμνημα, δόξης σου φροντίζων καὶ ἀμεμφίας· οἱ γὰρ εἰς πρόσωπον εὐλογοῦντες οὐκ ἀποδεκτέοι, ὡς κρύβδην τάναντία λέγοντες. δέχου μοι, κυρία μου, παρακαλῶ σε, εἰ κελεύεις, ποτὲ καὶ τραχύτερον λόγον· ἔνθεν γὰρ γνῶσομαι κἀγὼ ὅτι με ἔχεις ἐν μέτρῳ. οὔτε γὰρ υἱὸς πρὸς μητέρα, οὔτε ἀνὴρ πρὸς σύνευνον, οὔτε φίλος πρὸς φίλον ἀεὶ χρηστολόγος, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ καθάπτης. Μήπως διὰ τὰς φλόγας τῆς ἐκκλησίας καὶ σύντομον δέξῃ μου τὴν ἐκ τῶν ἐνθένδε ἀποβίωσιν. ἡ χάρις μετὰ σοῦ, ἡ εὐλογία καὶ σωτηρία. 193 {1Σπαθαρέα}1 Ὁ οἶκός σου οἶκος εὐσεβείας, οἶκος φιλοξενίας, οἶκος καταφυγῆς τῶν ὑποχωρούντων τῶν πειρασμῶν· διὰ τοῦτο εὐλογημένη καὶ δεδοξασμένη σὺ ὑπὸ Κυρίου. ἀποστολικῶς σου τὰ κατορθώματα πεφανέρωται, εἰ ἔτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἐνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν, τὴν ὄντως χήραν ὑποτυπῶν καὶ ὑποδεικνύς. τοιαύτην σε ὁ Κύριος κυρίαν ἀνέδειξε, διαβοουμένην ἐν πολλοῖς· ἀλλὰ καὶ ἀναδείξειεν ἔτι, φυλάττων καὶ περιέπων σε εἰς κλέος τῆς χηριακῆς ἐκκλησίας τε καὶ χορείας ἐνταῦθα, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι εἰσαγάγοι σε εἰς νυμφῶνα ἀθανασίας σὺν παρθένοις ἀγίαις. 194 {1'Αθανασίῳ τέκνῳ}1 Ἡδέως ἐδεξάμην σου καὶ νῦν τὴν ἐπιστολήν, τέκνον μου ἠγαπημένον. ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνέγνων, περισσοτέρως ἠδύνθην, εὐρών σε τοιοῦτον ὄντα, οἶον καὶ ἐγνωρίζον ἐξ ἀρχῆς, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν, οἶον ἔτεκον ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. καὶ γε τοῦτο θαυμαστόν, τὸ ἐν ἀπουσίᾳ χρονίᾳ ἀναλλοίωτον τοῦ πόθου εἶναι τὸν στέργοντα τοῦ φιλουμένου καὶ διψαλέως ἔχειν τὸν μαθητὴν τὸ τοῦ διδασκάλου βλέπειν πρόσωπον, οὕτω συνημμένον ὄντα τῷ διδασκάλῳ τὴν στοργὴν φυλάττειν ἄσβεστον· ἀλλὰ τῆς ἀνοθεύτου ὑποταγῆς τὸ αἴτιον καὶ τὸ ἄκοντα καὶ μὴ βουλόμενον διαζευχθῆναί μου τοῦ ἀναξίου δι' οἰκονομίαν κρείττονα, ἣν δέδειχεν ὁ καιρὸς ὃ τε νῦν καὶ ὁ προλαβὼν εὔ γε καὶ πάνυ καλῶς ἔχουσιν. Στέργε οὖν, τέκνον, συγκοπιῶν καὶ συναθλῶν τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ ἀρχιερεῖ (οὐ μικρὸς γὰρ σοι ὁ ἔπαινος καὶ ὁ μισθός), οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γύμναζε πρὸς τὴν ἐνισταμένην ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγωνίαν· ὁρᾶς γὰρ οἷα τὰ πραττόμενα. μαρτυρίου καιρὸς, καθὼς ἠκουσταί σοι πρὸς τοῖς προλαβοῦσι καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν σου. μὴ δὴ οὖν, ἀδελφέ μου ἀγαπητὲ καὶ ἐπιπόθητε, ἀμερίμνως ἔχε ὡς πορρωτέρω ὢν τῶν κολαζόντων, ἀλλὰ παρασκευὴν ποιοῦ θεῖαν, ἐτοίμη ἢ καρδιά μου ὁ θεός, ἐπιλέγων, "4πρὸς ὃ τι καὶ καταξιώσεως ἐλθεῖν με"5. μάρτυς Χριστοῦ ὁ ἀδελφὸς Θαδδαῖος, τελειωθείς ἐν αἵματι ἀθλητικῷ· ἐπεὶ καὶ εἴ τις ἄλλος ἐκ τοῦ πληρώματος ἡμῶν ἢ καὶ ἕξωθεν ἔτι ἐναθλῶν ἐξορίας, φυλακαῖς, τυφθείς, οὐ μὴν ὡς Θαδδαῖος ὁ στεφανίτης. καὶ γοῦν δοξάσωμεν τὸν θεὸν οἶον προεπέμψαμεν ἐκ τοῦ χοροῦ ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς. στενακτέον ἐπὶ τοῖς

ώλισθηκόσι καὶ εὐκτέον καὶ φυλακτέον τὸ περὶ ἡμᾶς, μή πως ἄλλοις κηρύξας, φησὶν ὁ Παῦλος, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. Διό, ἀδελφέ, θερμότερον ποιοῦ μοι τὴν προσευχὴν, ἵνα στερεότητι ψυχῆς τούς τε ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν ἐχθρούς πολεμήσῃμι· περὶ γὰρ σοῦ ὅτι ἐγὼ αἰτῶ, μάρτυς Κύριος ὡς ἐπτάκις σε τῆς ἡμέρας λαμβάνω ἐν τῇ ταπεινῇ μου εὐχῇ εἰς τὸ σῶζεσθαί σε καὶ εὐδοξῆσαι μεγάλως ἐν Κυρίῳ. εἰρήνη σοι, σοφία, ἰσχύς, φιλητέ μου· οἱ σὺν ἐμοί σε ἀσπάζονται. 195 {1'Ἰωσήφ ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ}1 Παραμύθιον τῇ ταπεινῇ μου ψυχῇ τὸ τῆς ἀγιωσύνης σου γραμματεῖον, ὁσάκις ἂν καὶ ἐπιφοιτήσῃ, καί γε μάλιστα ἄρτι, ὀπηνίκα ἐκπέπληγμαι ὁ ταπεινὸς ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν συμβεβηκότων. ἔθανατώθη ὁ Θαδδαῖος ταῖς μάστιξιν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ ἦρθη μετὰ μαρτύρων, ἐπεὶ καὶ Δωρόθεος σὺν Βησσαρίωνι καὶ Ἰακώβῳ, κἂν ἔτι ἐπιμένωσιν ἐν σαρκί· ἤττηται Λουκιανὸς ὁ ταπεινός, περὶ τὰ μέσα που τῶν πληγῶν ὀκλάσας καὶ προδοὺς τὴν ἀλήθειαν, ἐπεὶ καὶ ἕτεροι τέσσαρες, οἱ μὲν ὀλίγα δαρέντες, οἱ δὲ αὐτὴν τὴν ἀπειλὴν καταπλαγέντες. ὦ τῶν συμβάσεων· ἐκ μὲν τῶν πρώτων χαρὰ ἀνεκλάλητος, ἐκ δὲ τῶν δευτέρων λύπη δυσφόρητος. τί τᾶλλα; ἠφάνισται θυσιαστήρια καὶ ἀφανίζεται πᾶς ἱερὸς οἶκος, πᾶς θίασος αἰρετίζει, πᾶς τόπος ἐμπέρησται, πᾶσα ἀποκέκλεισται θύρα εὐσεβείας. νύξ βαθεῖα, ὑπὲρ κεφαλῆς τὰ κακά. Ὁρᾷς, ἀδελφέ, εἰς οἷας ἡμέρας τετηρήμεθα, ἑλληνισμοῦ ἢ οὐδὲν ἢ μικρόν τι διεννηοχίας; ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω χάρις τῷ προελομένῳ ἡμᾶς ἀγαθῷ θεῷ ἡμῶν εἰς μαρτύριον τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ. καὶ τίνες ἐσμέν οἱ ἀχρεῖοι, ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, καὶ πόθεν ἡμῖν τοῦτο ἵνα μάρτυρες τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνας εἴημεν; ἀλλὰ γένοιτο μέχρι τέλους τὸν τῆς ὁμολογίας δρόμον διανύσαι εὐχαῖς τῶν προεκδημησάντων. χαίρω ἀκούων ὅτι ἔρρωταί σου τὸ τίμιον σῶμα ὡσπερ καὶ ἡ ψυχὴ· ἔχω δὲ κάγω ὡσαύτως, κἂν ἐπὶ τοῦ συναμφοτέρου διὰ τὰς ἔκτοτε ἀμαρτίας οὐδὲν ἐπαίνου ἐν ἐμοί, κἂν σεμνολογῶμαι ὑπὸ τῆς δοκιμότητός σου, ὡς οἴσθα. εὐχομαι δὲ ὁ ἐλάχιστος ἕως τέλους ἐκλάμπειν σε ἐν ἀρχιερεῦσι Χριστοῦ, λαμπρότητας κατορθωμάτων ἐπὶ ταῖς προλαβοῦσι λαμπρότησι φρυκτωροῦντα. Οἱ σὺν ἐμοί μετ' αἰδοῦς ἀσπάζονται τοὺς ὑπὸ τὴν ἱεράν σου χεῖρα ἀδελφούς μου, κατ' ἐξοχὴν Ἀθανάσιον τὸν σύμπονον καὶ σύναθλον πλεῖστα προσαγορεύω. 196 {1Εὐχαρίστῳ τέκνῳ}1 Ἐπειδὴ ἐπεζήτησας, τέκνον μου ἠγαπημένον, γράμμα μου ἔχειν, ἰδοὺ σοι τὸ ἐπιθύμιον· ἀλλὰ τί ὄνηση ἐξ αὐτοῦ, οἰκτροῦ ὄντος καὶ οὐδενὸς ἀξίου; πλὴν πίστεώς σου καὶ ἀγάπης εἰλικρινοῦς ἔργον, δι' ὧν ὁ ἀληθινὸς ὑπήκοος γνωρίζεται καὶ ἡ πρὸς τὰ κρείττονα πορεία ἐμφανίζεται. φυλαχθεῖς μοι τοίνυν ἐν ἀμφοτέροις βελτιούμενος καὶ εἰς κλέος ἀρετῶν προαγόμενος, ὁ ὡς ἀληθῶς εὐχάριστος καὶ χαρᾶς ἐπώνυμος, καὶ ἴδοιμί σε ὁσίοις συναριθμίον καὶ δικαίοις συνεκλάμποντα. Προσεύχου περὶ ἐμοῦ, γλυκύτατον τέκνον. 197 {1'Ἰωάννη ἠγουμένῳ}1 Καὶ πάλιν ἐπιστέλλω τῇ ἀγιωσύνῃ σου (καὶ ἐπιστέλλων οὐ παύσοιμι, μόνον εἰ γραμματηφόρου ἐπιτεύξοιμι), ὁμοῦ μὲν τὸ τῆς ἀγάπης καθῆκον ἀποπληρῶν, ὃ παρὰ τοὺς πολλοὺς ἔστι μοι ἀναπτόμενον, μὴ ταῖς πρότερον συμβάσει μειούμενον ἀλλὰ ταῖς μετέπειτα ἐκλάμψει φρυκτωρούμενον, ὁμοῦ δὲ καὶ ἀποδεχόμενος ἐν μακαρισμῷ τὴν παροῦσάν σου εὐανδρίαν, μᾶλλον δὲ ὁμολογίαν Χριστοῦ, καὶ ὡς οὐκ ἠγήσω τι τῶν παρόντων προτιμότερον τῆς θείας ἀγάπης, δι' ἣν ἐν ἐξορίᾳ τληπαθῶν διανύεις μαρτυρικὸν ἀγῶνα, οὐδ' οὐ μὴν παρετράπης τῆς ἐνστατικῆς προθέσεως τῇ τῶν φρεναπατηθέντων ψευδαδέλφων ὑποσκελίσει, προηγουμένως κρατούμενος τῇ τούτων ἀγαπητικῇ σχέσει, ἀλλ' οἷον πάντων ἀπορραγείς καθάπερ κάλων μόνης ἐγένου τῆς ἐφέσεως τῶν ἄνω. Διὰ τοι ταῦτα καὶ μακαρίζω σε, ὦ πάτερ, καὶ ἀγαπῶ λίαν καὶ αἰτῶ πάνυ προσεύχεσθαι ὡς ἐπὶ τῶν ἐγκαρδίων σου φίλων καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου, ὅπως ἐν παντὶ τρόπῳ πάντοτε εὐαρεστήσῃμι Κυρίῳ, ὅτι ἕως τοῦ δεῦρο οὐκ οἶδα ἀγαθόν τι πεποικῶς

ένωπιον αὐτοῦ. τὰ δὲ τῆς ἐκκλησίας ὅπως ἔχει χαλεπῶς, ἀκουτίζεται σοι πάντως, καὶ οἷα τιμωρητήρια γέγονεν ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀδελφότητος, ὧν εἷς ἴσα μαρτύρων ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον. ἵνα δὲ γινώσκῃς, ὅτι καὶ ὁ Φλουβουτῆς ὡσπερ ὁ Μηδικιώτης ἀνέσφηλεν· καὶ ὁ μὲν κρατεῖται, ὁ δὲ ἀπανεχώρησε τῆς μονῆς κλαίων τὴν ἡτταν. δοίη Κύριος τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· πλὴν ὅτι ὁ Ἰωσήφ παρρησίαν εἴληφεν εἰς τὸν κρατοῦντα καὶ διωγμῶν αἴτιος γίνεται ὡς πάλοι. Προσεπιεῖν ἀξίωσον τοὺς ὑπὸ τὴν ἱεράν σου πλευρὰν τελοῦντας· σὲ οἱ σὺν ἐμοὶ πλεῖστα προσφθέγγονται. 198 {1Τιμοθέω τέκνω}1 Ὡς καλὴ ἡ ἐπιστολὴ σου, τέκνον ἠγαπημένον, πίστει τε καὶ ἀγάπῃ τῇ πρὸς τὴν ταπεινώσειν ἡμῶν κατηγλαϊσμένη. καὶ γε δοξάζω τὸν Κύριον ἐπὶ τῇ ἀμεταθέτῳ σου διαθέσει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ εὐλαβείᾳ καὶ εὐδοκιμότητί σου, ὅτι καὶ δίχα τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου ὧν διαβιοῖς μετὰ τῶν ἀδελφῶν σου ἀσφαλῶς, κιχρῶν ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἅπασιν. εἰς τί δὲ οἱ ἔπαινοι, οὓς μοι ἀναφέρεις, οὐκ οἶσθα ὅτι ἔρημός εἰμι παντὸς ἀγαθοῦ; ὅλως καὶ τοῦτο τοῦ φιλικοῦ σου τρόπου αἴτιον. Μᾶλλον οὖν, ἀδελφέ, προσεύχου ἀφέμενος τοὺς λόγους, καὶ μάλιστα ἄρτι, ὅποτε πῦρ ἀσεβείας κατεμπιπρῶν τὴν ἐκκλησίαν, ἠνίκα μαρτυρικοὶ ἀγῶνες, τοὺς μὲν αἴρουμένους καὶ εὐσεβοῦντας ἀθλητὰς Χριστοῦ ἀπεργαζόμενοι, ὡσπερ Θαδδαῖον τὸν ἅγιον ἀδελφὸν ἡμῶν, εἶ τινὰς ἄλλους, τοὺς δὲ φυξήλιδας, λιποταξίου αἰσχύνῃν προξενούντας, ὡσπερ Λουκιανὸν τὸν ἔλεεινὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, εἶ τινὰς ὁμοτρόπους. παρακαλῶ σε οὖν, τέκνον μου ἠγαπημένον, ἐμπαράσκευον εἶναι καὶ μὴ δοκεῖν σε ἀπείραστον διαμένειν ὡς μακρὰν που διιστάμενον. ἤξει ὡς οὐ δοκοῦμεν ἡ ἀρπαγὴ, ἐπειδὴ καὶ θεὸς ἕκαστον δοκιμάζει ὡς ἐν πυρὶ καὶ ὁ κρατῶν πλέον τῶν ἄλλων βρέμει ἐφ' ἡμῖν διὰ τε τὰ προλαβόντα καὶ τὴν περισσοτέραν ἔνστασιν· τίς γὰρ ἄλλος ἐν ὑποτακτικαῖς ἄρτι ἐναθλῶν πλὴν τῶν ἡμετέρων ἢ τί ὁ ἐν αἵματι τελειωθείς πλὴν Θαδδαίου τοῦ μάρτυρος; Στερεοῦ οὖν, παρακαλῶ, οὐ μόνον σεαυτὸν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς σὺν σοὶ ἀδελφοὺς καὶ τέκνα μου, ἵνα, κἂν μὴ ἔλθῃ τὰ τοιαῦτα, μάρτυρες τῇ προαιρέσει εἶημεν. ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός σου· ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 199 {1Βασσιανῶ τέκνω}1 Ἔμαθον οἷα συνέβη ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν, ὧν τέκνον, καὶ ὡς αὐτὸς ἐναπέμεινας, μὴ ἐπιζητηθεῖς, ὅπερ οὐκ εἰς ἡττάν σου, ἀλλ' εἰς οἰκονομίαν παρὰ θεοῦ γεγεννημένον. πλὴν ἐμπαράσκευος ἔσο· οὐκ οἶδας γὰρ ποῖα ὥρα κελεύει σε ὁ θεὸς παραστῆναι τοῖς κολασταῖς, μὴ οὖν δειλιάσης τῇ περὶ τὸν Λουκιανὸν πτώσει καὶ τῇ τῶν ἄλλων δειλοκοπία· ἀμφοτέροι γὰρ κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου ἔλεεινοί, ἀπαρασκευάστοι, εὐάλωτοι τῷ διαβόλῳ, φειδοὶ τῆς σαρκὸς ἀπολέσαντες τὰ αἰώνια· οὓς ἐγειρεῖ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς ἀξιολόγου μετανοίας. σὺ οὖν ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ συγκακοπάθησον τοῖς συνάθλοις σου, μεθ' ὧν καὶ ἠσφαλίσθης, μεθ' ὧν καὶ κατελογίσθης· τίνων τούτων; Θαδδαίου τοῦ ἁγίου μάρτυρος, Δωροθέου καὶ Βησσαρίωνος καὶ Ἰακώβου, τοῦ νεολέκτου στρατοῦ τοῦ Χριστοῦ. ἐξῆλθεν (ὁ καὶ ἔλεεινὸν εἶπεῖν καὶ ἀληθὲς λέξαι) Ἰούδας καὶ ἀντεισηλθεν Μαθθίας. Μὴ οὖν φοβηθῆς τὰς βασάνους τῶν ἀνόμων, ὅτι θεὸς ὁ συγκουφίζων τοὺς πόνους, ὁ συντυπτόμενος. βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, ὡς γέγραπται, τοῖς ἀδελφοῖς σου· μὴ οὐκ ἰσόσαρκοί σου καὶ ὁμοιοπαθεῖς; ἀλλ' ὅτι, φησὶν, ἐγὼ οὐ καθαρὸς ὡς ἐκεῖνοι· ἀλλὰ διὰ τοῦτο μᾶλλον οἰστέον, ἵνα διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος καθαρισθῶμεν, ὡς χιῶν λευκανθησόμενοι καὶ σύμμορφοι Χριστῷ γενησόμενοι. Ἔστω ὁ θεὸς βοηθός σοι, ὧν καλὸν τέκνον μου· μνημόνευέ μου τοῦ ταπεινοῦ ἐν τοῖς πόνοις σου. 200 {1Δυσὶν ἀδελφαῖς Εἰρήνῃ καὶ Καλῇ}1 Πονῶν εἰμι περὶ τῆς τιμιότητος ὑμῶν ἄτε ὡς ἰδιαζουσῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ ὡς εὐσεβουσῶν ἐν τῇ τῆς παρθενίας φυλακῇ καὶ τῇ τῆς ὀρθοδοξίας κατοχῇ, καὶ τρίτον ὡς εὐεργετουσῶν ἡμᾶς πάντοτε. διὰ τοῦτο, μηδὲν ἔχων ἀνταπόδομα, τὸν λόγον προσφέρω. ἠλίκον ὑμῶν τὸ ἔργον, ὅτι οὔτε

πλοῦτος, οὔτε νεότης, οὔτε εὐγένεια, οὔτε δόξα, οὔτε φιλία κόσμου, οὔτε συγγενικὸν αἷμα, οὔτε αἰρετισμὸς ἀνθρώπων, οὔτε τι ἄλλο τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τερπνῶν τε καὶ ὠραίων καταπέθει ὑμᾶς ἐμπαρῆναι τοῖς τοῦ βίου τέλμασιν, ἀλλ' ἐκείνην προαιρεῖσθε τὴν ζωὴν, τὴν ἐν ἀγαμία καὶ ἀκτησίᾳ καὶ ἀπαρνήσει πάντων· τοῦτο γὰρ τὸ θέλειν ὑμᾶς μονάσαι. εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ νυμφευσάμενος ὑμᾶς διὰ τῆς παρθενίας καὶ τὸν οὐράνιον ὑμῖν εὐτρεπίζων νυμφῶνα. πλὴν ὅτι καὶ ἔξω τοῦ μοναδικοῦ βίου οὔσαι τὰ τῶν ἀληθινῶν μοναζουσῶν ἐργάζεσθε, ψάλλουσαι, ὀρθρίζουσαι ταῖς τεταγμέναις ὥραις, νηστεύουσαι, προσευχόμεναι, ὀρφανοτροφουῖσαι, ἐλεημονοῦσαι, εὐτελοφοροῦσαι, εἴ τι ἄλλο ἐργαζόμεναι τῷ τὰ κρυπτὰ βλέποντι, ἅτινά ἐστιν μονήρους βίου ἔργα. Πλὴν δοίη ὑμῖν Κύριος κατὰ τὴν καρδίαν ὑμῶν καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν ὑμῶν πληρώσειεν, τῆς ἀγαθῆς ρίζης τὰ βλαστήματα, τοῦ καλοῦ ἀδελφοῦ αἱ ὁμαίμονες, τῆς οὐρανόθεν παστάδος αἱ νύμφαι. προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ, παρακαλῶ. 201 {1'Αντωνίῳ ἡγουμένῳ τῶν Αὐλητοῦ}1 Καὶ πάλιν ἐπιστέλλω τῇ θεοσεβείᾳ σου, συμπροθυμούμενος καὶ συγχαίρομενος αὐτῇ ἐπὶ τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ πόνοις τε καὶ κόποις, διωγμοῖς τε καὶ ἀφορισμοῖς· ἤνεγκεν ὁ καιρὸς στεφανίτας γενέσθαι, ἀθλητάς, ὁμολογητάς, καὶ μέντοι διώκτας, χριστομάχους· οἱ γὰρ τῇ εἰκόνι Χριστοῦ μαχόμενοι τί ἄλλο εἶεν ἢ διώκται ἀληθείας καὶ Χριστοῦ ἀντάρται; ἢ γὰρ τῆς εἰκόνας τιμὴ καὶ ἀτιμία ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. ἐνέγκωμεν δὴ οὖν, πάτερ τίμιε, τὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν κάκωσιν, ἧς τὸ ἀνταπόδομα ζωὴ αἰώνιος καὶ ἡ μετὰ μαρτύρων ἀγαλλίασις. ἐπαινετὸς εἶ, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐκ πάντων μικροῦ δεῖν τῶν ἐν ἄστει καὶ πρὸ τοῦ ἄστεως ἡγουμένων σὺ μόνος ἐξῆλθες προκινδυνεύων τῆς εὐσεβείας, φῶς τῶν ἐν σκότει γινόμενος, ἔλεγχος τῶν ἀσεβούντων ὁμοταγῶν. τί τὸ κέρδος μικραῖς ἡμέραις ἀντέχεσθαι μοναστηρίου, δόξης, εὐπαθείας τῆς προσκαίρου καὶ μετὰ αἰρετικῶν ἀπενεχθῆναι εἰς αἰσχύνην αἰωνίαν; ὅσον δὲ ἀγαθὸν καὶ μακάριον βραχὺ τι κοπιάσαι καὶ πάντων ἀποστῆναι τῶν οἰκείων ἢ τάχα καὶ τὸ σῶμα προῖεσθαι καὶ εὐρεῖν θεὸν εὐμενῆ καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Οὕτως ὡς ἐλάχιστος προήχθη διαλεχθῆναι, αἰτούμενός σε, ὀσιώτατε πάτερ, μνήμην μου ποιῆσθαι τοῦ ἀμαρτωλοῦ ῥυσθῆναι ἐκ τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας καὶ ἔτοιμον εἶναι εἰς ὃ τι ἂν καὶ κελεύοι θεὸς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔτι ὑποστῆναι. 202 {1'Αρκαδίῳ μοναχῷ}1 Ἦκουσταί μοι πῶς ἄριστα διέθου τὰ κατὰ σέ, ἀδελφεῖ ἡγαπημένε, καὶ ἐδόξασα τὸν θεόν· τί τοῦτο; ὅτι οὐ συναπήχθης τοῖς προδεδωκόσι τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς τῶν αἰρετικῶν κοινωνίας, κἂν εἰς καθηγητῶν εἶεν τάξιν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀπορρήξας τῆς θεοχωρίστου συναφείας ἐναπεκρύβης ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις διαιτώμενος σὺν ὑπηρέταις, μᾶλλον ἐλόμενος κακουχεῖσθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι ἢ διὰ πρόσκαιρον ἡδονὴν πρόεσθαι τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἔχων καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸ πάσχειν. Χάρις οὖν τῷ δόντι σοι τελειόφρονα γενέσθαι· σοῦ ὄντως οὐκ ἄξιός ὁ κόσμος, ὑπερκοσμίως βιοῦντος κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, σοῦ ὄντως ὁ μακαρισμὸς Χριστοῦ, δεδιωγμένου ἔνεκεν δικαιοσύνης. καί γε ἔπρεπεν τὸν δι' ἀγάπην θεοῦ καταλιπόντα τὰ μέγιστα τῶν ἐπιγείων ἀξιωματῶν καὶ τὰς βασιλείους διατριβάς, προσθεῖν δ' ἂν καὶ τὰ σωματικὰ κάλλη τε καὶ περιουσιάσματα, μὴ ἀλῶναι ἀγεννῶς καὶ ἀπανθρώπως, ἀλλὰ τὰ θεῖα προκρίναι καὶ τὰ ἐρημικὰ καὶ ὀρικὰ ἐδάφη καταλαβεῖν· ἐν οἷς ἔστι σοι ἀγγελικῶς ἀναστρέφεσθαι, θεὸν ἀναπνέοντι, οὐρανὸν ὀρῶντι, ἀγγέλοις συμπεριπολοῦντι. Ὑπόμεινον, ἀδελφεῖ, τὸν καλέσαντά σε Κύριον, καὶ ὑψώσει σε ἐν δόξῃ μεγίστῃ, εἷς τε ὑπόδειγμα ἀρετῆς τοῖς ἐν τῷ βίῳ καὶ εἰς κληρονομίαν τῶν ἐν ἐλπίσιν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. μέμνησο δὲ καὶ ἡμῶν τῶν ἀναξίων καὶ φιλοῦντων σε ἐκάστοτε, ὅπως εὐαρέστως Χριστῷ ἀποβιώσοιμεν ἐν τῷ παρόντι ἀγῶνι. τοὺς σὺν σοὶ πλεῖστα προσαγορεύω. 203 {1Κόμητι}1 Ἀκούων ἀκούω, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, τὰς

ἀριστείας σου καὶ θεοσεβείας, ἅς περι τοὺς ἐν τοῖς αὐτόθι ὄντας ἢ καὶ διερχομένους ἀδελφούς ἡμῶν ἐργάζη, καὶ δοξάζω τὸν θεόν, ὅτι ὡς ἂν πατήρ ἢ καθηγεμῶν ἢ τις ἄγγελος ἐκ θεοῦ ἀποσταλεῖς πρακτικεύεσαι τὰ πρὸς αὐτούς, ὃν μὲν παραινῶν, ὃν δὲ συμβιβάζων, καὶ ἄλλον μὲν τρέφων, ἄλλον δὲ παραπέμπων, ἕτερον δὲ συμμίγων μονοβιοῦντα, καὶ ἄλλον μὲν ἐνδύων, ἕτερον δὲ ἐφοδιάζων. καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; αὐτὸν ἐμὲ δοκῶ εἶναι ἐν σοὶ ἢ τινα τῶν εἰς δεξιόν μου ὀφθαλμὸν τελούντων. πόθεν σοι, ὦ δέσποτα πανσεβέστατε, ἢ φροντίς αὕτη, πόθεν ἢ φιλία, πόθεν ἢ παράκλησις ἄλλ' ἐκ θεοῦ, τοῦ κατὰ τόπον καὶ χώραν ἔχοντος τοὺς ἑαυτοῦ ἐργάτας καὶ θεραπευτάς; αὐτὸς καὶ ἐν τῇ πάλαι ἐξορία ὡσαύτως ποιεῖν οὐ διέλιπες, ἡμᾶς αὐτοὺς σκεπάσας καὶ θεραπεύσας. Διὰ πάντα τοίνυν ἔχεις ἡμᾶς ὑποχρέους προσευχῶν εὐχαριστηριῶν, μᾶλλον δὲ θεόν, τὸν εἰς ἑαυτὸν ἀναδεχόμενον τὰς εἰς τοὺς ἀδελφούς εὐποιίας σου· παρ' οὗ σοι ἢ ἄφεις τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. 204 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Ἀδολεσχία ἠδολέσχουν, τί τὸ ἀποβησόμενον εἰς τοὺς ἀδελφούς· καὶ ὡς διὰ τῆς ἀπαγγελίας τοῦ γράμματός σου, τέκνον, ἔγνω αὐτοὺς διασεσωσμένους ἔτι μετὰ καὶ τοῦ Ὑπατίου (τοῦτο γὰρ ἢ ἐπὶ τῶν προτέρων φρουρῶν ἀνάπεμψις), τί δεῖ καὶ λέγειν ὅσον εὐθύμησα, εὐθάρσησα, εὐχαρίστησα, ἠγαλλιασάμην; καὶ γὰρ ὡσπερ τὸ μακάριον τέλος τοῦ ἁγίου μου Θαδδαίου κράτος γέγονεν, οὐ μόνον ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ ὑμῖν τε τοῖς αὐτοῦ ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ πάση τῇ ἐκκλησίᾳ, οὕτω καὶ τῶν ἔτι ἀθλούντων ἢ εὐανδρία καὶ διακαρτερία, ὡσπερ καὶ τὸ ἐναντίον ἐναντίως. ἔστιν οὖν ὁ δυναμῶν θεὸς καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς κάλλιστα αὐτοὺς διαγωνίσασθαι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς σὺν αὐτοῖς· οἱ μὲν γὰρ ἔδραμον καὶ ἐνίκησαν, κἂν οὐκ εἰς τὸ ἀεὶ, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τί τέξεται τὰ μετέπειτα, ἡμεῖς δὲ ἐπὶ παρασκευῆς μόνον, οὐπω δεδραμηκότες. Διὸ ὑπομνήσκω, παρακαλῶ, κυλινδοῦμαι καὶ διὰ σοῦ πάντας παρασκευασμένους εἶναι, μεμελετημένους διὰ τὴν αἰφνίδιον ἀρπαγὴν. οὐδεὶς ἐπὶ συμβολῇ πολέμου ἰστάμενος ἀμεριμνεῖ, οὐ φιλονεικεῖ, οὐ διακέχυται, οὐ γελωτοποιεῖ, οὐ μισοπονηρεῖ, οὐ κενεμβατεῖ· ἀλλὰ τί; γρηγορεῖ, προσεύχεται, συμφράττεται, συμπλέκεται καὶ πρὸ συμπλοκῆς, διωθεῖται τὰς ἐπιθυμίας, αὐταρκοτροφεῖ, ἀσχετεῖ κόσμου, ζωῆς, οἰκείου σώματος, πάντα κατὰ τὸν ἀπόστολον σκύβαλα εἶναι νομίζει διὰ Χριστόν. οἴδατε τί πέπονθεν ὁ ταπεινὸς Λουκιανός, ἵνα τοὺς ἄλλους ὡς οὐ τῶν δοκούντων εἶναι τι ἑάσω λέγειν; πῶς πέπτωκεν, πῶς γέγονεν ὑπὸ χεῖρα (φεῦ μοι λέγειν) τοῦ βασιλέως, μᾶλλον δὲ τοῦ διαβόλου; δέομαι ὑμῶν, προσεύχεσθε περὶ ἐμοῦ ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ τὸν ἄσωτον, τὸν ἀδρανῆ, τὸν ἄχρηστον ἢ δύναμις τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἧ ἔστι τὸ νικᾶν· ἐπεὶ, φησὶν, χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. Ταῦτα ἀγῶν περὶ ὑμῶν αἰτῶ μετὰ δακρύων καθ' ἐκάστην. ναί, δέομαι ὑμῶν, ἐτοιμάζεσθε, θωρακίζεσθε, διανίστασθε, ἔχοντες πρόμαχον καὶ προασπιστὴν τὸν Κύριον, ὃς πάντως τὸν πιστεύοντα σώζοι· πιστεύετε, φησὶν, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; οἱ δὲ εἶπον· ναί, Κύριε. καὶ αὐτός· ὑπάγετε, ὡς ἐπιστεύσατε, γεννηθήτω ὑμῖν· καὶ ἐπέτυχον τῆς ἐπιζητήσεως. τοῦτο καὶ νῦν ἐφ' ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς. ὑπόδειξον τὸ γράμμα, ἀδελφέ μου, τοῖς προέχουσι, καὶ γε πρὸ πάντων ἀσφαλέστεροι ἦτε οἱ ἐκ τῶν ἔσω παραπεμφθέντες πρὸς τοῦ βασιλέως· καὶ ὁ Κύριος ἔστω μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 205 {1Πέτρῳ τέκνω}1 Τὸ μὲν ἐπιστεῖλαι καλῶς (φιλῶ γὰρ αἰεὶ, τέκνον μου ἠγαπημένον, ὁμιλεῖν σοι διὰ τοῦ γράμματός σου), τὸ δὲ ἀποστεῖλαι διὰ τί, καὶ γε τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα; ἐξέστησάς με πᾶσαν τὴν ἔκστασιν ταύτην. οὐκ ἔρκει σοι ἢ φροντίς τῶν ἀδελφῶν; ἀλλ' ὁ πόθος πρᾶγμα βίαιον. στήσον ἔτι, παρακαλῶ, τὸ ἐκδαπανᾶσθαί σε. πλὴν ἀπεδεξάμην, πλὴν ἀπευχαρίστησα, ὅτι ἀναξίου μου ὄντος ἢ τοιαύτη σου θεόθεν ἐκκέχυται προαίρεσις. τί ἀνταποδώσω ὁ τάλας; τί γὰρ ἀγαθὸν ἔχω ἢ ἔσχεσ παρ' ἐμοῦ ἢ αὐτὸς ἢ ἄλλος τῶν συμφοιτητῶν σου; θεοῦ τὸ δῶρον, οὐκ ἀπ' ἐμοῦ τι ὠνήσασθαι. ὅμως ἀνθ' ὧν προαιρούμενος εἶ ἐκ πρώτης ἡμέρας ἕως δεῦρο

πρὸς τὴν ταπεινώσιν μου, ὧ καλὸν τέκνον, εὐροῖς τὸν Χριστὸν εὐμενισμένον, τῆς πεποιθήσεώς σου χαριζόμενόν σοι τοὺς μισθοὺς· δι' αὐτὸν γὰρ πράττεις, ἃ πράττοις. γρηγορεῖν δὲ παρακαλῶ ὑμᾶς, στήκειν ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθαι, κραταιοῦσθαι, πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γίνεσθαι· ὁ γὰρ καιρὸς ἀγώνων. σκοπεῖτε πῶς τινες δοκοῦντες ἴστασθαι καταπεπτώκασι, καὶ ἄλλοι ἄλλως. παραζηλοῦμεν ἐν τοῖς ἐναθλοῦσιν, ὧν Χριστὸς στερέωμα, ὧν κἀγὼ ὁ τάλας εἶην κοινωνός· οἷς καὶ ὑμεῖς συναρίθμιοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ λαμπρύναντι τὴν πολιτείαν ὑμῶν ἔκπαλαι, ἀφ' ὧν καὶ ὁ ζῆλος ἀνήφθη ἐν τῷ νῦν καιρῷ τολμῶ λέγειν. Πρὸς οὓς εἴρηκας ἐπιστεῖλαι γέγραφα. προσαγόρευσον τὴν καλὴν σου συνοδίαν· οἱ σὺν ἐμοὶ θερμῶς σε ἀσπάζονται. 206 {1Πατρικία}1 Οὕτω οὔτε ἐν ὄψει, ὡς οἶμαι, ἦλθον τῆς εὐγενείας σου οὔτε εἰς λόγον γραμματικῆς προσφωνήσεως, ἤχθῃ δὲ κινήθεις παρὰ τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν τέκνου, Πέτρου δὴ λέγω, τοῦ ἰδίου σου· πολλά σοι γὰρ τὰ ἐγκώμια συνείρει καὶ πολλοὺς σου φαίη ἀπολελαυκέναι τιμῆς καὶ χάριτος. καὶ τοῦτο ψυχῆς ἀγαθῆς, ἀγαθοποιεῖν πρὸς πάντας, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ ἀγχιστεύοντας. λέγει δὲ ὁ ἀδελφὸς καὶ μὴ χραίνεσθαι σε τῇ μυσαρᾷ αἰρέσει τῶν χριστομάχων. καὶ γε πάλιν μέγας σοι ὁ ἔπαινος ἐντεῦθεν, πιστὰ φυλαττούση τῷ δεσπότη σου Χριστῷ, καθάπερ καὶ τῷ μακαρίῳ σου ὁμόζυγι. ἀλλ' ὧ, πῶς ἦλθον εἰς μνήμην τοῦ ἀνδρός; κἂν γὰρ τῇ τιμιότητί σου ἀγνώριστος, ἀλλ' οὐκ ἐκείνῳ τῷ ἀειμνήστῳ· ἐφίλου γὰρ αὐτὸν πάνυ διὰ τὴν ἐν ἅπασιν εὐσέβειαν αὐτοῦ καὶ θεοφοβίαν, πείθομαι δὲ ὅτι καὶ ἀντεφιλούμην. γέγονε δὲ ὡς γέγονε, καὶ θεὸς αὐτὸν ἀναπαύσειεν· οὐ γὰρ τὸ θανεῖν ἐν πολέμῳ ἀπλῶς κακόν, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀμαρτίᾳ, οὗ δ' ἂν φθασθεῖη τις κἂν ἐπὶ κλίνης. Λοιπὸν εὐθυμος ἔσο, κυρία, περὶ τῆς σῆς κεφαλῆς, ὃν ὄψη μικρὸν ὕστερον, ἐλπίζω, ἐν χαρᾷ, ὅτε τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι ἀναστήσονται πάντες εἰς ἄμειψιν τῶν βεβιωμένων. ἴδε πῶς ἀρξάμενος ἐτέρως ἐτελείωσα· εὐρέθη γὰρ μοι τὸ γράμμα κατὰ χρέος τῇ τοῦ ἐμοῦ κυρίου καὶ γνησίου φίλου ὁμόζυγι πεποιημένον. χαρισθείης μοι εὐσεβῶς διαβιοῦσα. 207 {1Πατρικία ἄλλη}1 Τανῦν ἐπιστεῖλαι τῇ ἐμῇ κυρίᾳ ἐκ προφάσεως γέγονε τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν τέκνου ἀββᾶ Πέτρου, τοῦ καὶ τῆς σῆς θεοσεβείας ἀγχιστέως, τί δὲ ὅ τι οὐκ ἀπέλιπες καὶ αὐτῷ ἀγαθοποιῶσα, ὡσπερ καὶ τοῖς περὶ τὸν ἀββᾶν Εὐόδιον ἄλλοις τε τοῖς φθάσασι τῆς ἐλαχίστης ἡμῶν μονῆς ὑπάρχειν; ὑπὲρ ὧν καὶ δι' ὧν ἄξιόν ἐστιν εὐχαριστεῖν σοι, ἀπολογεῖσθαι, προσεύχεσθαι τὰ ἀγαθὰ σοι εὐθηνῆσαι. ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπεύροντι καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν χορηγήσαι καὶ πληθύναι τὸν πνευματικὸν σπόρον καὶ αὐξήσαι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης σου ἐν παντί, θεῖα ἐργασία πλουτιζομένης· τοῦτο γὰρ σοι ἐγκώμιον ἐν τῷδε τῷ βίῳ καὶ ἐφόδιον αἰωνίου ζωῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ἀπολαύομεν πάντοθεν τῶν ἀγαθῶν σου, ἔχομεν δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν μνήμης ἐμπύρευμα καὶ τὸ προσκεφάλαιον, ἐν ᾧ ἀναπαύομενοι χρεωστικῶς ὑπερευχόμεθά σοι. τί τὸ ἐξῆς; ὅτι καὶ τὴν πίστιν, ὡς μανθάνω, φυλάττεις ὡς κεφαλίδα σου, τὸ φρόνιμον τοῦ ὄψεως ἔχουσα κατὰ τὴν Γραφήν καὶ τὸ τῆς περιστερᾶς ἀκέραιον. ὧ τῆς ἐπαινετῆς σου θεοσεβείας· οἶδας ὅτι οὐδὲν θεοῦ προτιμότερον, ὄντως πεπαίδευσαι τὰ θεῖα, ἀληθῶς γινώσκεις τὰ ἀνθρώπινα παρερχόμενα. καὶ γε διαφυλάξειέν σε Κύριος ἕως τέλους ἀκατάγνωστον, ἀμέτοχον τῆς τῶν αἰρετιζόντων θεοχωρίστου κοινωνίας, τὴν ἐν ἅπασιν πανεύφημον καὶ πανσύνετον. 208 {1Ἰλαρίωνι τέκνω}1 Χαῖρε τέκνον, ἀββᾶ Ἰλαρίων· πυνθάνομαί σε πῶς ἔχεις, πῶς διεξάγοις τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν. κἂν ἄρτι ἀπεριόριστος, ἀλλὰ τὰ πάλαι οὐ μόνον περιωρισμένος, ἀλλὰ καὶ ἐν πληγαῖς ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅμως καὶ τανῦν δεδιωγμένος καὶ ὁ μακαρισμὸς ἐγγύθεν. δεδέημαι καὶ πρὶν καὶ νῦν τὸ αὐτό, εὐαρέστως διεξάγειν τὴν ἐν Κυρίῳ ζωὴν ὑμῶν. ἡ συνοδία σου ἔστω συνοδία Χριστοῦ, ἡ ἀλείψασί σου ἀλείψασί ἀποστολική· καὶ γὰρ μαθητῶν Χριστοῦ τὸ ἐπιτήδευμα. δοξάσατε δὴ τὸν θεόν, τέκνα μου, ἐν τῷ ἔργῳ ὑμῶν, ὅτι ἐπὶ θύραις

θανάτου ἐσμέν. ἀλιεύων ἠλιεύθης ὑπὸ Κυρίου εἰς τὸ ἅγιον σχῆμα· οὕτως εἰσαεὶ ἔστω σου ἡ ἄγρα ἐν τῷ ἀγρεύεσθαι σε ὑπὸ θεοῦ εἰς τὰ καλά. ὀρών τὸν βυθὸν θαύμαζε τὸν ποιητὴν σου θεόν, ἀγρεύων τὸν ἰχθὺν δόξαζέ σου τὸν τροφοδότην Κύριον, πιπράσκων διὰ χρεῖαν μοναχικῶς, ἀλλ' οὐ κοσμικῶς· πλέκων τὴν ὀρμαίαν συμπλέκοις μου ἀγαθοὺς λογισμοὺς. ψαλμὸν ἔχεις, ὦδὴν ἔχεις, μελωδίαν ἔχεις. ἐν τῷ ἐσθίειν τὸ ἀπρόσκοπον, ἐν τῷ πίνειν τὸ σύμμετρον, ἐν τῷ κοιμᾶσθαι τὸ αὐταρκες· πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω, ἵνα δοξάζεται ὁ Κύριος ὑπὸ τῶν ὀρώντων ὑμᾶς. σκοπεῖτε καὶ τὸν πειρασμόν, μήπως καὶ συλληφθῆτε· διὸ οὐκ ἀμεριμνεῖν χρή οὐδὲ ἀδιαφόρως ζῆν, ἀλλὰ σὺν φόβῳ καὶ ἐγρηγορήσει ἐλπίδι τε θεοῦ εἰς τὸ ἐνεγκεῖν πάντα ὑπὲρ Χριστοῦ. Ναί, τέκνον μου, παρακαλῶ σε οὕτω πορεύεσθαι. στηρίξε τοὺς μετὰ σοῦ, ὑπομίμησε φοβεῖσθαι καὶ τρέμειν θεὸν καὶ μηδὲν ποιεῖν κακόν, ὡς κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ παρόντων ἡμῶν ἀεὶ, ὅπερ ἀληθές. ἀπεδεξάμην σου τοὺς ἰχθύς ἐξ ἔργων τῶν εὐλογημένων χειρῶν σου. εὐλογήσειεν Κύριος τὴν ἄγραν σου. προσειπέ τὸν ἀδελφὸν Θεοφύλακτον καὶ εἶ τινα ἄλλον πιστόν· οἱ σὺν ἐμοὶ ἀσπάζονται σε πεποθημένως. 209 {1Νεῖλω τέκνω}1 Προσαγορεύω σε, ὦ τέκνον μου ἀγαπητὸν Νεῖλε· ἀπεδεξάμην σου τὴν εὐλογίαν, τοὺς ἰχθύας. τί σοι ἀνταποδοίην, ὅτι καὶ πάλιν μου ἐμνήσθης ἐκ τοῦ κόπου τῶν χειρῶν σου; οὐδὲν ἄλλο ἢ εὐχὴν μου ἀμαρτωλήν· καὶ γε παράσχοι ὁ Κύριος τὸν φόβον αὐτοῦ πλειοτέρως ἐν καρδίᾳ σου, ἵνα κἂν τε ἐν γῆ κἂν τε ἐν θαλάσῃ αὐτὸν ἀναπνῆς, αὐτῷ δουλεύης. οἶδας γάρ, τέκνον, ὅτι θνητοὶ ἐσμεν πάντες, μικρὸν ὕστερον ἐκβαίνοντες τοῦδε τοῦ σαρκίου, λόγον ὑφέξοντες περὶ ὄλου τοῦ βίου ἡμῶν μέχρι καὶ λόγου καὶ παροράματος, μέχρι ἐνθυμήσεως· καὶ τί λέγω; καὶ ἀκουσίων καὶ τῶν ἐν ἀγνοίᾳ δώσειν ἡμᾶς λόγον ἐπήγγελται τῷ Κυρίῳ. ποταποὺς δεῖ ἡμᾶς λοιπὸν εἶναι; ἐμφόβους καὶ ἐντρόμους, εὐαπολογήτους· φοβερὸν γάρ τὸ κριτήριον τῆς διαγνώσεως. πῦρ ἄσβεστον ἔνθεν, κάκειθεν βασιλεία οὐρανῶν, τὸ μὲν τοῖς ἀμαρτωλοῖς καὶ παρακρούσασι τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ἡ δὲ τοῖς νομοφύλαξι. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὁσίως σε βιοῦν, καθαρῶς, ἐνώπιον εἶ θεοῦ· κἂν δίκτυον ἀνακαθαίρης, κἂν ἄγκιστρον βάλλῃς, κἂν ἰχθὺν ἀνέλκῃς, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ, τέκνον. μὴ ὡς οἱ λαϊκοὶ ἡμεῖς οἱ σταυρόκοσμοι μήτε ἀγρεύοντες μήτε πιπράσκοντες, ἀλλὰ ἀποστολικῶς, ὧν καὶ τὸ χειροτέχνημα. ὑπέμνησα ἐκ πόνου, ἐκ φόβου· ἐὰν γὰρ μὴ διαστείλωμαι, οὐαὶ μοι. ναί, υἱέ μου ἡγαπημένε, μνήσθητι τοῦ εὐεργέτου σου θεοῦ, ποῦ ἦς ποτε καὶ πῶς, καὶ νῦν τίς εἶ καὶ ἐν ποίᾳ δόξῃ; δόξασον τὸν θεὸν ἐν τῷ βίῳ σου, ἵνα καὶ ὁ θεὸς σε δοξάσῃ εἰς αἰῶνας. Σοὶ μὲν παρ' ἐμοὶ ταῦτα, πρὸς δὲ τὴν συνοδίαν σου αὐτὸς ἀντὶ ἐμοῦ γενοῦ, στηρίζων καὶ νουθετῶν τὰ αὐτά, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Κυρίου βραβεύσειεν ὑμᾶς ἐν ὁμονοίᾳ. προσεύχου καὶ αὐτὸς περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου· προσαγορεύουσίν σε οἱ ἀδελφοί σου. 210 {1'Ανεπίγραφος}1 Μανθάνω σε, ὦ μακαριώτατέ μου πάτερ, εἰργμένον εἶναι καὶ οἶον ὡς καμίνω πυρὸς δοκιμαζόμενον ὑπὸ τῶν ἀσεβούντων. καὶ εἶθε μοι ἦν δυνατόν καταλαβεῖν τὸ κατέχον σε φρουρεῖον, ὡς ἂν ἠσπασάμην τὴν ἐμοὶ ἱεράν καὶ σεβασμίαν κεφαλὴν, ἄσας σοι αἰνέσεως ῥήματα, ὅτι διὰ Χριστὸν βασανίζῃ, λιμώττεις, διψεῖς, στενοχωρούμενος, ὑπωπιαζόμενος, ταλαιπωρούμενος, τάχα καὶ τὸν ἀέρα ἀναπνεῖν οὐκ ἐλευθερίως ἔχων· ἐῷ λέγειν ὄνειδισμούς, μυκτηρισμούς, ἀπειλάς, ὅσα ἄλλα καὶ φυλακὴ φέρει καὶ οἱ κακοῦντες εἰώθασιν πράττειν. διὰ ταῦτα πάντα ἀλγύνομαι ὁ ταπεινὸς ἐπὶ τῇ σῇ ἀγιωσύνῃ, ἀγωνίῳ, σφαδάζω, στοναχίζω, τὴν καρτερίαν σοι προσευχόμενος ὡς ἀμαρτωλός, τὴν ἀναψυχὴν, τὴν τοῦ ἀγῶνος τελείωσιν· καὶ γε πιστεύω ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν τὸ μαρτύριον τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ καὶ ἐπιτελέσειεν εἰς δόξαν τοῦ κράτους αὐτοῦ, εἰς ἔπαινον τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, εἰς καύχημα ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων καὶ ἀδρανῶν. πάντες ἡμῶν εἰς ὑμᾶς ἀποβλέπομεν,

πάντες ἐφ' ὑμῖν ἐπεριδόμεθα, ὡσπερ οἱ κατὰ δευτέραν ἐπιβολὴν σταδιοδρομεῖν παρασκευασμένοι καὶ τῇ τῶν προτέρων νίκη ἢ τούναντίον εὐθαρσοῦντες ἢ καὶ ἀνάπαλιν καταπεπτηχότες καὶ τῆς ἀνδρείας τόνον οὐκ ἔχοντες. δεόμεθα ὑμῶν, ἀνδρειώσατε ἡμᾶς· ναί, ναί, παρακαλοῦμεν τὰ πατρικὰ ὑμῶν σπλάγχνα, δότε ἡμῖν νίκης σημεῖον ἐν ταῖς ἀηττήτοις εὐδρομίαις καὶ μὴ τούναντίον, ὅπερ ἀπέη καὶ ἐννοεῖν. ὥστε ὑμεῖς ἡμῶν καὶ στέφανος καὶ χαρὰ καὶ ἐλπίς καὶ μαρτύριον ἐν προσώπῳ Χριστοῦ· ὃς ἡμᾶς σὺν ὑμῖν τοῖς ἀξιοθέοις χαρίζεται ἀκαταγνώστως διανύσαι τὸν προκείμενον ἀγῶνα τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ. 211 {1Εἰρήνη καὶ Καλῆ, δυσὶν ἀδελφαῖσ}1 Ὡ τῆς συμφορᾶς· ἀπὸ γὰρ στεναγμοῦ ἐνάρχομαι τῆς ἐπιστολῆς, συσκυθροπάζων ὑμῖν ἐπὶ τῷ πάθει καὶ συνδακρύων, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπειν, ὡς ὁ Χριστὸς ὁ ἀγαθὸς ταῖς περὶ Μάρθαν δυσὶν ἀδελφαῖς ἐν τῷ θανάτῳ Λαζάρου. φίλος γὰρ ὁ ἀνήρ, φίλος ἐγγίζων ἐν αἵματι, ἀγαθὸς ἄνθρωπος θεοῦ, ἐργάτης ἐντολῶν Κυρίου, μόσχος ὢν καὶ ὀνόματι καὶ πράγματι δι' εὐωδίαν τῶν δεξιῶν αὐτοῦ πράξεων. τότε τοίνυν ἐπὶ Λαζάρῳ πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἤκον ἐν Βηθανίᾳ, συνθηρήσοντες ταῖς ὁμαίμοσι διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός· εἰ γὰρ τοῦ Χριστοῦ φίλος, πῶς οὐ πᾶσιν ἐραστός; νῦν δέ, φεῦ τῆς συμβάσεως, οὐδὲ κἂν ὁ θάνατος κατ' ὀφθαλμούς, ὅπερ φέρειν οἶδεν πολλὴν παραμυθίαν, ἐξόδια ῥήματα καὶ συντακτήρια παραψιθυρίσματα· φιλεῖται γὰρ ὁ ἀπιῶν καὶ περιτρύζεται παρὰ τῶν παρεστηκότων καὶ νεύει ὀφθαλμὸν καὶ κινεῖ χεῖρα καὶ φθέγγεται ἀδρανές τι, ἃ οὐκ ὀλίγην καὶ μετὰ θάνατον ἐπαφήσι παρηγορίαν τοῖς πενθοῦσιν. οὐδὲν δὲ δεῦρο τοιοῦτον. διὸ καὶ τὸ πένθος ὑμῶν ὑπολαμβάνω ἀπαράκλητον εἶναι, ἀφεμένων μόνων, ἀπροστατεῦτων, ἀνεπικούρων. βαρὺ τὸ πάθος, βαθεῖα ἢ πληγὴ, ἀπαρηγόρητος ὁ χωρισμός· καὶ γὰρ ἦτε ἀμφοτέροι ξένον τι ζῶσαι ἐν βίῳ, ἀδελφὸς δυοῖν ἀδελφαῖς, ἄζυξ ἄζυξι, παρθένος παρθένοις, φέροντες τὰ τῆς εὐγενείας ἐν λαμπρότητι, τὰ τῆς ἡλικίας ἐν ἀκμῇ, τὰ τῆς θεωρίας ἐν εὐειδίᾳ, τὰ τῆς οὐσίας ἐν εὐπορίᾳ, τὰ τῶν προσόδων ἐν εὐθηνίᾳ. καὶ ὅμως τῆς φιλαλληλίας οὐδὲν προτιμότερον γέγονεν, εἰς διάζευξιν ἀναγκάζον διὰ τοῦ γάμου ἐν ὑμῖν· ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνὸν ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό; καὶ οὐπω ἔφην τὴν μητρόθεν παραδεδομένην ἀγαθοεργίαν ἐν ἐλεημοσύναις, ἐν προσευχαῖς, ἐν ψαλμωδίαις, ἐν ἐγκρατεῖᾳ, ἐν σεμνότητι, ἐν εὐλαβείᾳ, ἐν φιλοξενίᾳ, τὸ τελευταῖον καὶ πρῶτον, ἐν ὀρθοδοξίᾳ. ποῦ παρήσομεν τὴν ὀρφανοτροφίαν καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ ὁράται ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ κληρῶσαι καὶ προικίσαι καὶ εἴ τι ἄλλο; ὃ τοῦ θαύματος· τεσσεράκοντα εἶασεν ὀρφανὰ ἐν τῇ ἀποβιώσει ἐν ὑμῖν ταῖς τὰ ἴσα πραττούσαις· ξένον ἄκουσμα, ἔργον ἀγίων, οὗτοι σὺν πολλοῖς ἄλλοις οἱ θρηνηταὶ τοῦ πατρὸς ὡς ἀληθῶς τῶν ὀρφανῶν. θεομίμητον τὸ κατόρθωμα. Τοιαῦτα τὰ ἐκείνου καὶ ὑμῶν, τοιοῦτον αὐτοῦ καὶ τὸ ἐντάφιον, δι' ὧν καὶ μετὰ θάνατον ὀρφανοτροφεῖ, ἔλεει, ψυχὰς πενήτων ἐμπύπλησιν ἀγαθῶν. ταῦτα κενούτω τὸ πάθος τῆς λύπης ὑμῶν, εἰς χαρὰν μεταβάλλοντα, ἐν ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων αὐτῷ αἰωνίων ἀμοιβῶν· ὧν καὶ ὑμεῖς μετασχοίητε καλῶς καὶ ὁμοτρόπως τὸν ὑπολειπόμενον ὑμῖν διαμείβουσαι βίον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ φυλάττοντι ὑμᾶς ὡς κόρας δύο ὀφθαλμῶν θεοσεβείας. 212 {1Εὐσεβίῳ τέκνω}1 Ἐδεξάμην σου τὸ γράμμα, τέκνον, καὶ γνοὺς συνῆκα ὅτι φοβῆ σὺ τὸν θεὸν διὰ τῆς ἀγάπης καὶ πεποιθήσεώς σου, ἧς ἔχεις δι' αὐτὸν πρὸς τὴν ἐμὴν ταπείνωσιν· δεῖγμα γὰρ ὑποταγῆς θεοθεραπεύτου ἢ πρὸς τὸν καθηγούμενον ἀγάπη καὶ ἐπιποθουμένη θεωρία. χάρις οὖν τῷ θεῷ, ὅτι ἄσβεστοί σου οἱ σπινθῆρες τῆς πίστεως διαμεμενήκασιν, ἀλλὰ καὶ διαμενοῦσιν εἰς τὸ αἰεὶ· εὐαπόδεκτός σου καὶ ἡ πρὸς τὰ ἐνταῦθα προαιρετικὴ ἄφιξις. ἀλλ' οὖν καλῶς ἐποίησας ἐπισχῶν ἑαυτὸν· πειρασμός γὰρ ἐστὶν ἡ ἔλευσις τοῦ τυχόντος. παρακαλῶ δέ σε, τέκνον μου, φυλάττεσθαι ἀπὸ παντὸς κακοῦ. ἔστω σου τὸ κάθισμα ἐν τόπῳ ἀσκανδαλίστῳ (φεύγειν γὰρ δεῖ τοὺς

τῶν πτωμάτων τόπους) μετὰ ἐνὸς πάντως ἢ δύο ἀδελφῶν σου· γέγραπται γὰρ οὐαὶ τῷ ἐνί, ὅτι ἐὰν πέσῃ οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων αὐτόν· ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, ταῦτα δέ, φησὶν, ἀντίκειται ἀλλήλοις, μὴ τὴν νικῶσαν τῇ σαρκὶ δῶμεν ῥοπὴν (ἄξει γὰρ ἡμᾶς εἰς πυθμένα ἄδου), ἀλλὰ τῷ πνεύματι· ζησόμεθα γὰρ ἐν τούτῳ εἰς αἰῶνας εὐφραϊνόμενοι. διὸ μέτρῳ καὶ σταθμῷ ἐσθίωμεν καὶ πίνωμεν καὶ ὑπνώττωμεν· τῷ νικῶντι ὁ στέφανος. μὴ οὖν καταισχυθηῖς, τέκνον μου, ἀλλ' ἐν παντὶ σύστησον ἑαυτὸν ἄμεμπτον, ὡς θεοῦ διάκονον. ζηλῶν ζηλοῦ τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὅτι ἡ ἄρνησις αὐτοῦ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ γίνεται τοῖς νυνὶ διώκταις· φεῦγε πάσης κοινωνίας αὐτῶν ὡς ἰὸν ὄφρεως. εἶη σοι Χριστὸς βοηθὸς ἐν πᾶσιν. Ἀπεδεξάμην καὶ τὰς νῦν εὐλογίας σου ὡσπερ καὶ τὰς πάλαι, καὶ ἀντευλογήσειέν σε ὁ θεὸς τοῦ πατρός μου. προσαγόρευσον τὸν ἀδελφὸν Ἐλευθέριον καὶ εἶπε αὐτῷ ὅτι ἀνέπαυσάς με λίαν ἐν οἷς εἰργάσω ὑποδήμασι τῶν ἀδελφῶν σου, ὑπακούσας τῷ οἰκονόμῳ. ἀλλὰ ἀνταναπαύσειέν σε ὁ Κύριος. ἂ σοί, τέκνον, ἐνουθέτησα, γνώτω κάκεῖνος· χαίρω γάρ, εἰ μάλιστα ἔστε σὺν ἀλλήλοις. προσεύχεσθε περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου· ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μεθ' ὑμῶν. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ συνόντες μοι ἀδελφοὶ ὑμῶν. 213 {1Εὐθυμίῳ τέκνῳ}1 Ἐκ τῶν γραμμάτων σου ἐπέγνων, τέκνον μου ἡγαπημένον, τὴν θλίψιν σου, ὅτι περιάγεις ἐκ τόπου εἰς τόπον, φεύγων τοὺς δυσσεβοῦντας καὶ ἐναποκρυβόμενος. πῶς οὐχὶ τεθλιμμένως καὶ στενοχωρητικῶς ἔστι σε διαζῆν; ἀλλ' εἰ καὶ οὕτως, τῇ ἐλπίδι νευρούμενος χαῖρε, ὅτι διὰ Χριστὸν πάσχεις, διὰ τὸν ὑπὲρ σοῦ θάνατον ἐλόμενον. ἐν ἴχνεσιν ἔφθασας τῶν ἀγίων, οἱ περιῆλθον ἐν πολλαῖς θλίψεσιν, ὑστερούμενοι, στενούμενοι, ἀλῆται γινόμενοι, πέτραις σκεπόμενοι, ὄρεσιν ἐμβατεύοντες, φυγάδες, ἀπόλιδες, ἄποικοι ὄντες μετὰ καὶ πληγῶν καὶ θανάτων, ἵνα Χριστὸν κερδήσωσιν. οὕτω, τέκνον, καὶ αὐτὸς ὅ τι ἂν οὖν πάσχεις, ἐκεῖ ἀπόβλεπε, ἐκεῖθεν λάμβανε παράκλησιν καὶ στήθι γενναίως ὡς ἀθλητῆς Χριστοῦ· μαρτυρίου γὰρ καιρὸς, καὶ μακάριος ὁ ὑπομείνας μικρὰς καὶ πονηρὰς ἡμέρας, ἐν αἷς στέφανος αἰώνιος, δόξα ἀνεκκλάλητος. οὐαὶ δὲ τῷ ἀρνητῇ καὶ προδότῃ τῆς εἰκόνης Χριστοῦ, ὅτι μετὰ τοῦ Ἰούδα ἡ μερὶς αὐτοῦ. Σὺ οὖν, τέκνον, ἀγώνισαι ἔτι τὸν καλὸν ἀγῶνα ἐν τῇ ὑπομονῇ τῶν συμβαινόντων· ὅρα ὅτι ἄλλοι ἐν φυλακαῖς, ὡσπερ καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν σου μαστιγωθέντες σὺν Χριστῷ. μὴ δειλιάσης, μὴ πτοηθῆς τὸν κρατοῦντα σαρκός· Χριστὸς μετὰ σοῦ, ὁ τὰ σύμπαντα φέρων τῷ νεύματι αὐτοῦ. προσεύχου καὶ περὶ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως ἵνα σώζωμαι ἐν Κυρίῳ. προσαγορεύουσίν σε οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί σου. ἡ χάρις μετὰ σοῦ. 214 {1Θεοφάνει ἡγουμένῳ τοῦ Ἀγροῦ}1 Ὅψε τοῦ καιροῦ, ὅμως ἔμαθον συλληφθῆναι σε ὑπὸ τῶν ἰουδαιοφρόνων καὶ ψευδοχριστωνύμων, ὧ πάτερ πολυπόθητε καὶ πολυθρύλλητε· καὶ ὧ, πῶς οὐκ ἠδέσθησαν ὑποῖσαι χεῖρα εἰς ἄνθρωπον θεοῦ, εἰς ἄνδρα ὅσιον, εἰς σκῆνος κατατετρυχωμένον ἔκ τε πολυετοῦς ἀσκήσεως καὶ νόσου δεινοπαθοῦς λίαν; ἀλλ' οἱ εἰς αὐτὸν Χριστὸν ἐκτείναντες χεῖρας ὕβρεως καὶ διωγμοῦ τί καὶ φείσσονται, τί καὶ οὐ πράξωσι τῶν ἀνοσίων; χάρις δὲ τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγῆτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, ὅτι σὲ τὸν σώματι νοσηλεύομενον θανάσιμα ἐκραταίωσεν τῷ πνεύματι ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς τῶν ὑγιαίνοντων κήρυκα γενέσθαι τῆς ἀληθείας, ἀπτοήτως ἐλέγξαντα γλῶσσαν αἰρετίζουσαν καὶ μένοντα ἀσάλευτον τὸ καθόλου ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ. τοῦτο τῶν ἀσκητικῶν σου ἀγώνων ὁ κολοφών, αὕτη τῆς θεοσόφου σου γνώσεως ἡ κορωνίς· ἠΰφρανας θεόν, τὸν σὸν ἐραστήν, ἠΰδυνας ἀγγέλους, τοὺς σοὺς ἐφόρους τῆς αἰνετῆς ζωῆς, ἔστεψας τὴν σεαυτοῦ κάραν ὁμολογίας διαδήματι, ἐγένου σὺν τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ κάμοι τῷ οἰκτρῷ καὶ ἐλαχίστῳ σου τέκνῳ στηριγμὸς σωτηρίας. Διὸ χαῖρε καὶ εὐφραίνου ταῖς εἰς αἰῶνα ἀμήρυτον ἀμοιβαίαις σου ἐλπίσι, προσευχόμενος κατόπιν σου ἵεναι καμὲ τὸν σὸν ἐλάχιστον υἱέα. προσειπεῖν σε ἀξιῶ, ἀγιώτατε, τὸν σύναθλόν σου, πατέρα δὲ ἐμόν,

φημι τὸν ἕξαρχον. 215 {1Πρεσβυτέρω ὑπογράψαντι}1 Οἷον πέπονθεν ἡ τιμιότης σου ἐν τῷ ναυαγίῳ τῆς ὑπογραφῆς καὶ ὅποσον ἀπεκλαύσω τὸ πτῶμα (πτῶμα γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς ἢ κατὰ τῆς ἀγίας εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ ἕκτασις καὶ μόνον τῆς χειρός), ἔγνω διὰ τοῦ πιττακίου σου, ὃ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, καὶ συμπέπονθα καὶ συνεποτνίασα καὶ συνήλγησα, σχέτλια φθεγξάμενος καὶ οἷα εἰκὸς ἀρμόζει τῷ φιλαδέλφως ἔχοντι· καὶ γὰρ μέλη ἀλλήλων ἐσμὲν καί, εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχειν ὀφείλει πάντα τὰ μέλη (φωνή ἐστὶν ἀποστολική), εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, ἢ χαρὰ ἐπὶ πᾶσιν. ἀλλ' ὡς τῆς ἐπιρρείας· ἐσυλήθημεν, ἐπτοήθημεν, ἐφοβήθημεν ἐν οἷς οὐ φοβητέον οὐδ' αὖ πτοητέον, εἴπερ ἀναγινώσκομεν τὸ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν οὐ δυναμένων λαβέσθαι. τί οὖν πρὸς με τὸν ἀχρεῖον, ὃ φίλε, ἀνήνεγκας τὸν λόγον; τίς ἐγὼ πρὸς ἰατρειάν, ὁ νοσῶν ἐν ἀμαρτίαις καὶ οὐ τῶν τὰ τοιαῦτα πεπιστευμένων ἰᾶσθαι συντρίμματα; ἐπεὶ μὴ ἀταξίας ὁ θεός, τὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἦγουν ἱερέων, ἐπισκόποις ἀπένειμεν ἐπανορθοῦν καὶ ἰᾶσθαι. πῶς παρ' ἐμοῦ ἐπιζητοῖς τὰ ὑπὲρ ἐμέ; οὐκ ἐγχεῖ. τοῦτο δὲ συμβου λευτικῶς καὶ ἀγαπητικῶς ὑποτίθημι καὶ λέγω, ἵνα μὴ σε ἀναπόκριτον ἐάσω πάντη. ὁ θεὸς ἀγαθὸς ἐστὶν, οὐ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. εἰ οὖν ἐν ἀληθείᾳ ἢ μετάνοια, στήθι τῆς ἱερουργίας παντάπασιν. οὐκ οἶδα, εἰ μὴ κατὰ ἀνάγκην τὴν ἐνεστῶσαν μεταδοίης τισὶ τῶν ἀγιασμάτων· ἔστι γὰρ ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀπορίας καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ μεταλαβεῖν τὸν τυχόντα διὰ τὸ φευκτὸν τῆς αἰρέσεως. ὅσα γὰρ ἐποίησας, εἴτε παρ' ἑαυτοῦ εἴτε καὶ πρὸς ἄλλου ἐπιτραπείς, καλὰ μὲν καὶ ἐπαινετὰ εἰς θεοῦ ἐπίκαμψιν, οὐδὲν δὲ τὸ καθόλου τὸ δυνάμενον λῦσαι τῆς ἱερουργίας κἂν ἐξ οἰουδηποτοῦν ἀρχιερέως δόξειεν εἶναι, καὶ τοῦτο ἕως εἰρήνης τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ἐν ἣ τῆνικαῦτα κρίσει συνοδικῇ ὡς δέον πᾶν ὅτιοῦν τῶν τοιούτων κανονισθήσεται καὶ κρίσιν ἔξει θεόψηφον. εἰ δὲ φῆς ὅτι "ὑπογράφων ἔκραζον προσκυεῖν με τὰς ἀγίας εἰκόνας"5, σύγγνωθι, ἀδελφέ, καὶ Πιλάτος τῷ στόματι ἄθωων ἑαυτὸν τῆς σφαγῆς Χριστοῦ τῷ καλάμῳ ἐκύρου τὸν θάνατον. Ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ὡς ἐνώπιον θεοῦ. ἀλλά, δέομαι, μνεῖαν ποιοῦ ὑπὲρ ἐμῆς σωτηρίας ἐν τῇ μετάνοιᾳ τῆς συνθλίψεώς σου, προσαγορευσαί τε παρακλήθητι οὐς ἔφης ὁρᾶν ἀγίους πατέρας μου ἐν ἐπισκόποις ὡς ἐξ ἐμοῦ τοῦ οἴκτροῦ. 216 {1Καλλίστῳ τέκνῳ}1 Οὐκ ἐπιλέλησμαι σου, τέκνον μου ἠγαπημένον Κάλλιστε, ἀλλὰ καὶ μέμνημαι καὶ ἔχω σε ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ· ἀποδεχόμενός σε λίαν ἐν τῇ πρὸς τὸν οἰκονόμον συναφείᾳ καὶ διακονίᾳ (καὶ οὐ ψεύδομαι ὃ λέγω) δοκῶ αὐτὸς ἐγὼ ὑπηρετεῖσθαι καὶ ἀναπαύεσθαι. ἐν πᾶσιν οὖν χρήσιμόν σε ὁ Κύριός μου ἀναδειξείην, ἐξυπηρετησάμενον πρῶτα καλῶς τῷ μακαρίῳ πατρὶ ἡμῶν, εἴτα καὶ τῷ ἀειμνήστῳ Ἀρσενίῳ μου, μετὰ ταῦτα νῦν τῷ οἰκονόμῳ, ἐν ἀμφοτέροις ἐμέ, ὡς εἴρηται, τὸν ταπεινὸν θεραπευκῶς καὶ δουλεύσας, πλὴν ὅτι καὶ ἐδούλευσας διὰ τῆς τοῦ κελλαρίου διακονίας. χαίρω ὅτι ἐν παντὶ εἶ δόκιμος, ἱκανός, ἀπεξεσμένος, πιστός, εὖνους, ὑπομονητικός, φιλοπάτωρ, ὀξύνους, οἰκονομικός, σταθερός, νομοφύλαξ, ἀπαράτρεπτος τῆς πίστεως καὶ ὁμολογίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τούτοις οὖν ἴσθι, ἐν τούτοις βεβαιοῦ, ἐν τούτοις χαῖρε, ὅτι ὁ μισθός σοι πολὺς παρὰ θεῶ. ἤθελον δὲ κάγω σχεῖν σε ἄρτι εἰς ἑμαυτόν, ἀλλὰ ἀπάρτι (χάρις τῷ θεῷ) μειζόνως ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἀναπαύεις με, ἀναπαίων τὸν ὀφθαλμόν μου, τὴν ψυχὴν μου, τὸν οἰκονόμον, οὐ μόνον ἐν τοῖς οἴκοι, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀδελφούς εἰσόδοις καὶ ἐξόδοις. εἴη σοι ἡ χάρις παρὰ θεοῦ πλεονάζουσα. προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου· ἀσπάζονται σε οἱ ἀδελφοί σου. 217 {1Κασσία κανδιδατίσση}1 Ἄπερ ἀπέστειλάς μοι διὰ Κύριον ἐδεξάμην· καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ ταπεινὸς μνημονευθεὶς παρὰ τῆς εὐλαβείας σου; ὅμως ὅτι ἀγαθῆς ρίζης οὕσα βλάστημα οἶδας ἀγαθοποιεῖν. ἀκούω δὲ εὖ ποιεῖν σε καὶ τῷ πνευματικῷ ἡμῶν τέκνῳ Δωροθέῳ, ὄντι πεφυλακισμένῳ ὑπὲρ

Χριστοῦ ἔγγιστά σου. οἶδας τί ποιεῖς· συμερίζη γὰρ ἐν τούτῳ τὸν τῆς ἀθλήσεως αὐτοῦ ἀγῶνα· δόκησον δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς τοὺς ἀμαρτωλοὺς διατρέφειν ἐν τῷ υἱῷ ἡμῶν. τί οὖν ἀνταπόδομά σοι παρ' ἡμῶν ἢ προσευχὴ καὶ ὁ λόγος ὁ παραινετικός; καλὸν προεῖλου βίον διὰ θεόν, ὡς πυνθάνομαι, παιδιόθεν. νύμφη Χριστοῦ γέγονας, μηκέτι ζῆτει ἄλλον μήτε φίλει· τίς γὰρ αὐτοῦ ὠραιότερος; οὗ τὸ κάλλος ἐναστράψειέν σου ἔτι ἐν τῇ καρδίᾳ εἰς τὸ σβέσαι σε πάντα πόθον ῥέοντα καὶ φθειρόμενον. φεύγουσα φεῦγε τὰς ὄψεις τῶν ἀρρένων, εἰ θέμις καὶ σωφρόνων, μή που πληγῆς ἢ πλήξης· ἐκδέχεται σε ὁ νυμφὼν ὁ ἐπουράνιος· ἐκεῖ ὄψει ὃν ἡρμόσω, μεθ' οὗ χαρήσῃ αἰωνίως. Μικρὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ ἀρκῶν εἰς ὑπόμνησιν τῆ τιμιότητέ σου. σωθείης, κόρη Χριστοῦ. 218 {1Μελετίῳ τέκνω}1 Καὶ ἀπὸ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου πρότερον, καὶ νῦν ἀπὸ τῆς σῆς ἐπιστολῆς, τέκνον Μελέτιε, ἦνεσα τὸν ἀγαθὸν μου θεὸν ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ καὶ ὁμολογίᾳ σου. καὶ χάρις τῷ Κυρίῳ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἐγένετό σου ἡ καλὴ ὑποταγὴ ἐν ἀρχαῖς καὶ ἕως τίνος· ὁμολογῶ γὰρ καὶ μαρτυρῶ σοι ἐκ ζήλου πεπονθέναι, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, ὡσπερ καὶ οἱ ἄλλοι. διὰ τοῦτο τῇ ἰδίᾳ δικαιοσύνῃ καὶ φρονήσῃ ἐπεριδόμενοι τῆς ὑποταγῆς ἐρράγητε τῆς ἐνθέου καὶ σωτηρίου, ἀλώμενοι καὶ κενεμβατοῦντες εἰς ἀκίχητα· καὶ ἔδειξεν καὶ δείξειεν ὁ καιρὸς καὶ τὰ πράγματα. Ἀλλὰ τούτοις τὸ χαίρειν φράσας εἰς εὐχαριστίαν πάλιν καταλήξω τὸν λόγον. ἠυφράνθη, τέκνον μου ἀγαπητόν, ἀπολαβὼν σε διὰ τοῦ γράμματος, καὶ χαίρω ἐπὶ σοὶ ἢ ἐπὶ τοῖς μὴ πλανηθεῖσι. σὸς εἰμι, κὰν ἀμαρτωλός, πατήρ, τὴν ψυχὴν μου τὴν ταπεινὴν ὑπὲρ σοῦ θήσω. συγχωρητὰ σοι πάντα. ἐκ τοῦ δεῦρο στῶμεν, δουλεύσωμεν τῷ Κυρίῳ ὑποτεταγμένως, φεύγοντες τὸν αὐτάρεσκον καὶ ἀπατεῶνα δαίμονα· οὕτως γὰρ σωθεῖμεν ἐν Κυρίῳ. οὐδέν μοι διαφέρει περὶ τοῦ εἶναί σε ἐν τοῖς αὐτόθι ἕως εἰρήνης τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ· μόνον ἀσινῆς διαφυλάττω, προσευχόμενος αἰεὶ περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου. 219 {1Ἰωάννη τέκνω}1 Ἦδομαι, τέκνον καὶ ἀδελφέ, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς σου, ὅτι καὶ καθ' εἰρμὸν ἔρχονται καὶ τὸν τῆς πολυλογίας ναυτιασμὸν ἀπαναίνονται· καὶ γὰρ ἐπιστολῆς ἀρετὴ εὐθύς τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἄπτεσθαι καὶ τοσαῦτα λέγειν ἄττα ἐπάναγκες, ἀλλὰ μὴ ἐπικυκλεῖν τὰ οὐχ οὕτως. Εἶεν· περὶ ὧν ἠρώτησας, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ τὰ τοιάδε φιλοπευστεῖν οὔτε πρὸς ἡμῶν μυεῖσθαί σε, ὧ καλὲ παῖ· ἐπειδὴ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀμύητος ἐγὼ τῶν δυσεφίκτων. ὡς ἂν δὲ μὴ παραλυπῆσαι τῇ ἀφασίᾳ, ἐκεῖνο λέγω περὶ τοῦ πρώτου, ὅτι οὐδεὶς πω τῶν ἄλλων θεοφόρων ἐλεύκανε τὸ πρόβλημα οὕτως ὡς ὁ Νυσσαῖος Γρηγόριος. ἀρκεσθῶμεν οὖν τῇ τοῦ πατρὸς θεωρίᾳ ἐν ἀνηνεγμένῃ θεωρίᾳ ἄγαν· τὸ γὰρ ἐπέκεινα Γαδείρων οὐ περατόν, ὡς ὁ λόγος. περὶ δὲ τοῦ δευτέρου (ὁ συνιῶν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι καιρὸς πονηρὸς ἐστίν) οὐ δοκεῖ μοι καμπύλον καὶ σκολιὸν εἶναι· καιρὸς γὰρ τοῦ λαλεῖν ἡμᾶς διώριστα ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ καιρὸς σιωπῆς, κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν χρεῖαν σκοποῦντων ἡμῶν καὶ οἰκονομούντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· ἢ γὰρ οὐχὶ μὴ βάλλειν τοῖς κυσὶ τὰ ἅγια μήτε ρίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων προστετάγμεθα; ἄθρει τοὺς θεοφόρους, καὶ τούσδε εὐρήσεις πῆ μὲν ὑπὸ τὸν μόδιον τῆς σιωπῆς τὸν λόγον τιθέντας, ὅποτε ἀλυσιτελὲς τὸ λέγειν, μᾶλλον δὲ καὶ ζημιῶδες, πῆ δὲ ἐπὶ τῆς λυχνίας αὐτὸν ἀνιόντας, ὀπηνίκα εὐκαρπος ἢ σπορὰ καὶ οὐ πετρώδης. Τοσαῦτά μοι συνεχώραται ἐν τῇ προτάσει. ἐξευρίσκων δὲ παρὰ σεαυτοῦ ἢ καὶ ὑφ' ἐτέρων τὰ δοκιμώτερα μὴ φθονήσεως μεταδοῦναι ἐμοὶ τῷ σῷ πατρὶ καὶ ἀδελφῷ, ἐνδεεῖ τῶν νοημάτων ὑπάρχοντι. ἔρρωσο, πλεῖστά μοι προσευχόμενος. 220 {1Ὑπατίῳ τέκνω}1 Καὶ νῦν ἃ γέγραφας ἐπέγγων, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ περὶ πάντα ἀποδέχομαί σου τὴν προαίρεσιν, ἐν ζεούσῃ καρδίᾳ πίστεως ὑπάρχουσαν, αἴρουμένην τε συνεῖναί μοι καὶ σωματικῶς. ἀλλ' οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· ὁ γὰρ ἐπενοήθης, τῆς μὲν πεποιθήσεώς σου γνώρισμα, ἀλυσιτελὲς δὲ πάντῃ. μὴ οὖν

τολμήσειας ποιῆσαί τι τοιοῦτον· ὡς γὰρ ὁ Κύριος ᾠκονόμησεν, στερκτέον· ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ὑπὲρ ἡμᾶς ὁ θεὸς τὰ περὶ ἡμῶν φροντίζει ἐν σωτηρίᾳ; καὶ τὸ ὁμόψυχον τοῦ μαθητοῦ οὐκ ἐν τῷ σωματικῶς συνεῖναι γνωρίζεται τοσοῦτον, ὅσον ἐν τῷ ἀχωρίστῳ τῆς πνευματικῆς συναφείας φρονήματι καὶ φιλήματι· τί γάρ; σαρκικῶς ἐρῶμεν ἀλλήλους, ἵνα τῇ σαρκὶ χρώμεθα συνεργῶ; εἰ οὕτω, ἐλεεινότεροί ἐσμεν πάντων ἀνθρώπων. ἀπαθὲς ἡμῶν τὸ ἀγαπητικόν, ὡς ἂν τοῦ ἀπαθοῦς γνωρίζωμεθα θεοῦ. διὸ οὐ πάντως χρεῖα καὶ σωματικῆς συναφείας. Οὕτω, τέκνον, στέργε, γινόμενος κατὰ τὸ δυνατὸν βοηθὸς τοῖς ἀδελφοῖς σου ἐν ταπεινώσει, εὐχόμενος καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ. ἄσπασαι τὸν ἀδελφὸν Λουκιανόν, τὸν ἀδελφὸν Εὐδόδιον· ἡ Τριάς τοὺς τρεῖς περιφυλάξειεν μεθ' οὗ ὑπηρετεῖσθε. ἀσπάζονται σε οἱ ἀδελφοί σου πλεῖστα· ἄσπασαι τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ. 221 {1Θεόδωρος πάσαις ταῖς ἀδελφότησιν ἤτοι συνοδαίαις ταῖς πανταχοῦ διὰ Χριστὸν διεσπαρμέναις σὺν τοῖς ἐν φυλακαῖς τε καὶ ἐξορίαις κρατούμενοις ἐν Κυρίῳ χαίρειν}1 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ. Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν· ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν ὁ διωγμός, ἡ θλίψις καὶ ἡ στενοχωρία, ἡ ἐρημία καὶ φυγαδεῖα, αἱ εἴρκται καὶ ποιναὶ καὶ ὅσα ἄλλα καθ' ἐκάστην εἰς ταλαιπωρίαν ὑπαντήματα καὶ συμβάματα. τούτου χάριν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, τῆς ἀπολείψεως τοῦ ταπεινοῦ ἡμῶν προσώπου παραμυθίαν τινὰ ἐπινοησάμενοι στέλλομεν ὑμῖν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, γνωρίζοντες ὡς ἀδιαλείπτως μνεῖαν ὑμῶν ποιούμεθα ἐν ταῖς ταπειναῖς ἡμῶν προσευχαῖς, ἕνα ἕκαστον ἀναπολοῦντες καὶ ἀναλογιζόμενοι, δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς αἴροντες χεῖρας εἰς θεόν, ἵνα, καθὼς ὑπεδυσάμεθα τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶνας καὶ ἐξεληλύθαμεν ἐν ἐνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ ὡς ἐκ καλιᾶς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀσκητηρίων, οὕτως διαμείνωμεν μέχρι τέλους δυνάμει Κυρίου, τὴν αὐτὴν πίστιν ἔχοντες, τὴν αὐτὴν ἀγάπην, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονούντες καὶ κρατοῦντες δόγμα τῆς ἀληθείας, τὸ κηρυχθὲν καὶ ἐγγραφὲν καὶ ὄψει καὶ ἀκοῇ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν, προσκυνεῖν μὲν οὖν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα Ἅγιον, τὴν πολυύμνητον καὶ μακαρίαν Τριάδα κατὰ τὸν τῆς θεολογίας λόγον, ὁμολογεῖν δὲ τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ θεοῦ Κύριον δὲ ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἑαυτὸν κεκενωκέναι, δούλου τε μορφήν ἀναλαβόντα ἐν ὁμοιώματι τε ἀνθρώπων γεγονότα ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεσθαι χαρακτῆρι σώματος, καθότι ὁ αὐτὸς τέλειος θεὸς ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπος ἐχρημάτισε, τοσοῦτον περιγραφῆς εἴσω γενόμενος καθ' ἡμᾶς, ὧν καὶ τὴν φύσιν εἴληφεν, ὅσον ταύτης τῷ ἀπεριγράπτῳ τῆς θείας φύσεως ἀνώκισται. οὐ γὰρ δήπου καθὰ τὰ λόγια ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, εἴπερ κάκεινοις τὸ εἰκονίζεσθαι, ὡς ὤπται τοῖς βλέψασιν ὑπὸ Πνεύματος, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται, ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. εἰπάτωςαν οὖν οἱ χριστομάχοι, πῶς οἶόν τε τὸ Ἀβραμιαῖον σπέρμα μὴ εἰκονίζεσθαι, πῶς δ' αὐτῷ ἔξει τὸ κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν, ὧν ἀδελφὸς κέκληται, εἴπερ οὐ τὸ περιγραφῆς ἰδίωμα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ εἰληφῶς δείκνυται; οὐκ οὐκ ἀδελφὸς οὐδ' οὐ μὴν ὅμοιος ἡμῖν, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἄνθρωπος. οὕτω συνῆκται ἐκ τοῦ μὴ λέγειν αὐτοὺς Χριστὸν καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεσθαι· καὶ οὕτως ἀποσκευάζονται τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, ἐπ' ἴσης τῶν Μανιχαίων, Οὐαλεντίνων τε καὶ Μαρκιωνιστῶν. Ὡν φύγοιμεν τὴν κοινωνίαν, ἀδελφοί, ὡς ἰὸν ὄφεως, μελαίνουσαν οὐ σῶμα, ὡς πού φησιν ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ τὰ βάρη τῆς ψυχῆς· τῇ ἀποστολικῇ δὲ καὶ ὑπ' οὐρανὸν ἐκκλησίᾳ τὰ ἴσα φρονούντες (αὕτη γὰρ ἡ Βυζαντιαία τμημα αἰρετικόν, ὡς εἴθισται αὐτῇ πολλαχῶς τῶν ἄλλων ἀποσχίζεσθαι) εἰκονίζομεν τὸ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν σωματικῶ χαρακτῆρι, εἰρμῶ τῷ ἀνέκαθεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐξ ἀποστολικῆς πράξεως παρηγγμένῳ, ἐξ εἰκόνας εἰκόνα μεταγράφοντες καθάπερ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ μὴ τὸν μὲν τυποῦντες, ὅς

ἔστιν ὄπλον Χριστοῦ κατὰ τοῦ διαβόλου, τὸν δὲ οὐκ εἰκονίζοντες, ὅς ἐστιν ὀπλίτης καὶ καθαρῆτης τοῦ σατανᾶ· πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐγγραφεῖ ὄπλον νικητικὸν καὶ ἀληθές μὴ τὸν ὀπλίτην ἔχον ὑπ' ὄψιν δεικνύμενον; εἴτα καὶ προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν ἀγίαν εἰκόνα, ὡς ἐν αὐτῇ προσκυνοῦντες τὸν ἐξεικονισμένον Χριστόν· ἐξεικονισμένος γὰρ προῆλθεν ἐκ κοιλίας ἀγίας μητρὸς αὐτοῦ τῆς Θεοτόκου· εἰ δὲ μή, ἀμβλωθρίδιόν τι καὶ οὐ μεμορφωμένος ἄνθρωπος, ὧ θεομάχοι. εἰ δὲ ἐξεικονισμένον τὸ βρέφος πρόεισιν, ὡσπερ ἀληθές, περὶ οὗ φησὶν ὁ προφήτης πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται, πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐξεικονίζεσθαι πέφυκεν. οἱ κωφοὶ ἀκούσατε καὶ οἱ τυφλοὶ ἐμβλέψατε· ἐν ἐνὶ μόνον ἢ καθ' ἡμᾶς καινοτομία ἐπὶ Χριστοῦ, ὅτι ἄνευ σποράς συνείληπται ἐν μήτρᾳ παρθένου καὶ δίχα φθοράς γεγέννηται, καθότι οὔτε ἀμαρτίαν ἐποίησεν γραφικῶς οὐδὲ δόλος εὐρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· τὰ δ' ἄλλα πάντα καθ' ἡμᾶς, ἔφαγεν, ἔπιεν, διεπνεύσθη, ἠύξησεν, ἐβάδισεν, ἴδρωσεν, ἐκοπίασεν, ἐσταυρώθη, ἀπέθανεν (κἂν ὡς θεός), τριήμερος ἐγήγερται, ἔχων καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐξεικονισμένην ἡμῶν μορφήν θεωθεῖσαν καὶ ἀφθαρτισθεῖσαν ἐν ἑαυτῷ, καθ' ἣν καὶ ἐθεάθη τοῖς ἀποστόλοις καὶ συνέφαγεν καὶ συνέπιεν ἐγηγεμένος καὶ ἐψηλαφήθη ὑπὸ Θωμᾶ, λέγων τοῖς πᾶσιν, ὑποτοπήσατε αὐτὸν πνεῦμα εἶναι, ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. οὕτω καὶ ἀνελήφθη ἐν δόξῃ, ὡσαύτως καὶ ἦξει ἐν μορφῇ τῇ αὐτῇ τοῦ καθ' ἡμᾶς εἴδους, ὃν ὄψεται πᾶσα σὰρξ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός, διδόντα ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούσασιν τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται· μεθ' ὧν οἱ σταυρώσαντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι κόψονται καὶ οἱ μὴ ἀνεχόμενοι αὐτὸν εἰκονίζουσιν εἰκονομάχοι. Ταῦτά ἐστιν, ἀδελφοί, τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα, ταῦτα τὰ ἀποστολικά διδάγματα. οἱ δὲ τάναντία φρονούντες εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον (ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο) πειρῶνται μεταστρέψαι τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ προφέροντες νόθα συγγράμματα, ἐκ κοιλίας φωνοῦντα καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου· εἴωθεν γὰρ αἰεὶ τῷ σίτῳ τὰ ζιζάνια παρασπείρεσθαι καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος παρατίθεσθαι· ἐπεὶ πῶς καὶ φανείη ἀλήθεια μὴ ἀντιλογίαν ἔχουσα; ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω· ὡς προειρήκαμεν καὶ ἄρτι πάλιν λέγω, εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. Περὶ δὲ τῆς Θεοτόκου ἢ οὔτινος τῶν ἀγίων, ὅτι εἰκονίζονται, περισσὸν μοί ἐστι τὸ γράφειν ὑμῖν· ἡλίθιον γὰρ ὄντιναοῦν ἄνθρωπον φαίνει μὴ χαρακτηρίζεσθαι. ἀλλ' οἱ Χριστὸν ἀπαναινόμενοι περιγράφεσθαι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, συμπεριλεῖν ἔδοξαν καὶ τὰ μέλη Χριστοῦ μὴ εἰκονίζεσθαι, εἴπερ σῶμα Χριστοῦ ἡμεῖς πάντες καὶ μέλη ἐκ μέρους· ἔλεγχος γὰρ αὐτοῖς μητέρα μὲν θεοῦ εἰκονίζεσθαι, οὐ μὴν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα καὶ αὐτῇ ὑπομάζιον ὀφθέντα καὶ ὅσα τῆς σωματικῆς αὐτοῦ παρουσίας ὑπέικοντα, ἢ πάλιν τοὺς αὐτόπτας καὶ ὑπηρετάς στηλογραφεῖσθαι, τὸν δὲ ὑπηρετηθέντα καὶ συναναστραφέντα μὴ χαρακτηρίζεσθαι. καὶ Ἰουδαίων χεῖρους δείκνυνται, ὅτι οὐδὲ Μωσέως οὐδ' εἴ τις ἄλλου τῶν προφητῶν εἰκόνα προσίενται, προσιεμένων ἐκείνων τῶν πρὸ τῆς χάριτος ὡς νομικῶν καὶ οὐ χριστιανῶν· οἱ δὲ τοσοῦτον ἀνοηταίνουσιν ὡς καὶ ἑαυτοῖς καὶ Ἰουδαίοις μάχεσθαι, καὶ μήτε Ἰουδαίους εἶναι νομοφύλακας μήτε χριστιανούς οὐκ εἰδογραφοῦντας Χριστόν, ὃν προσήκαντο ἄνθρωπον γεγονότα. φωνὴ Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ἐστὶν ἐν ἱστορίᾳ μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου Παγκρατίου· "4τέκνον Ἰωσήφ, ἐξένεγκον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ, ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφήν ἀνέλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα ἰδόντες ἐπὶ πλέον πιστεύσωσιν, ὀρῶντες τὸν τύπον τῆς μορφῆς, καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς κηρυχθέντων"5.

φωνή Παύλου ἐστίν· ὧ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανεν τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος; φωνή Βασιλείου τοῦ Μεγάλου ἐστίν· ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός· καὶ αὐθις· ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει. φωνή Ἀθανασίου τοῦ πολυάθλου ἐστίν· οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν οἱ πιστοὶ (μὴ γένοιτο) ὥσπερ οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὴν σχέσιν μόνον καὶ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνας ἐμφανίζοντες. φωνή τοῦ Χρυσοστόμου ἐστίν· ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν, εὐσεβείας ἔνεκεν πεπληρωμένην· εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων στίφη, εἶδον πατούμενα βαρβάρων φῦλα καὶ τὸν Δαυὶδ ἀληθεύοντα· Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις. ὅπερ εἰς Χριστὸν νῦν οἱ εἰκονομαχοῦντες εἰς τε τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἀγίους ἐργάζονται (ὡ τῷ φοβεροῦ ἀκούσματος) τὰς ἀγίας αὐτῶν εἰκόνας ἐξουδενοῦντες. Καὶ ἵνα τὰς τῶν ἄλλων φωνὰς παραδράμω (πολλαὶ γὰρ εἰσιν), μίαν προσθεῖς ἐπ' ἄλλο τρέψοιμι τὸν λόγον. φωνή τῶν τῆς ἔκτης συνόδου ἀγίων πατέρων ἐστίν· ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλω τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται· ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προὔποφαίνων ἀμνόν, Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν. τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιάς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατασπαζόμενοι τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κὰν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἀπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον χαρακτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὀρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ θεοῦ λόγου κατανοοῦντες καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι καὶ τῆς ἐντεῦθεν γινομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως. Ταύτας οὖν ἔχοντες, ἀγαπητοί, τὰς μαρτυρίας μετὰ τῆς οἴκοθεν καὶ παρ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναμφιλέκτου ἀποδείξεως, καθὼς προαποδέδεικται, παρακαλῶ, γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε, μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων μηδ' αὖ ὑπὸ τῶν ὑποσκελισθέντων καὶ φρεναπατηθέντων ψευδαδέλφων (ἦτις ἐστὶν αὐτοῖς μὲν ἔνδειξις ἀπωλείας, ἡμῖν δὲ σωτηρίας, καὶ τοῦτο ἀπὸ θεοῦ, καθὰ γέγραπται, ὅτι ἡμῖν ἐχαρίσθη ἀπὸ θεοῦ τὸ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεῦειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν), τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἷον εἶδετε ἐν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ νῦν ἀκούετε, συμφρονοῦντες, συμψυχοῦντες, συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργαζόμενοι, ἵνα ἀκούων τὰ περὶ ὑμῶν χαίρω ὁ ἁμαρτωλός. βλέπετε τὸν σατανᾶν, βλέπετε τὴν παρρησίαν, ὁρᾶτε μὴ τις ἐν τινι παραπικράνοι τὸν θεόν. ὁ γὰρ δράκων ὁ μέγας πολύτεχνός ἐστι καὶ πολύπειρος· ἔνθεν διὰ πίστεως οὐχ εὕρισκει ὀλέσαι, ἐκεῖθεν τρέχει διὰ παραπτώματος τὸ αὐτὸ κακὸν ἀπεργάσασθαι διὰ τοῦ ἀντιστρατευομένου νόμου τῆς ἁμαρτίας τῷ νόμῳ τοῦ νοδὸς ἡμῶν. βρυχᾶ, ἐπιτηρεῖ ὡς λέων ἀρπάσαι, γαργαλίζει, πῦρ ἀνάπτει, ἐμπιπρᾶν ὀρέγεται τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς. ἔχομεν ἐκ θεοῦ τὰ καθαιρετικὰ αὐτοῦ ἀμυντήρια, ὕδωρ κεφαλῆς, πηγὴν δακρύων, δεήσεις, προσευχάς. ἐπὶ πᾶσιν ὁ θεῖος φόβος σιδηρῶν καὶ καθηλῶν τὰς σάρκας ἡμῶν ἔστω· μηδαμοῦ φθόνος ἀυλιζέσθω μηδ' αὖ ἕρις μὴ μὴν κενοδοξία μήτε τι τῶν ἔργων τοῦ σκοτόυς. ἕως ὅτε ἀκροβολεῖ τὰ πάθη ἐκκρουέσθω, ἵνα μὴ εἰσοικισθέντα καὶ φαρμάξαντα τὴν ψυχὴν δυσάπλλακτα γένηται. ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. οὕτως τρέχετε, ἵνα καταλάβητε. ὑπέικητε οἱ ἔσχατοι τοῖς πρώτοις· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀκαταστασίας ὁ θεός, ἀλλ' εἰρήνης. ἀγαπᾶτε θεϊκῶς οἱ

προηγούμενοι τοὺς ἐπομένους καὶ μὴ ἐξ ἀυθεντίας, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς καὶ ἀγαθότητος ἀπαιτοῖτε τὸ ὑποτακτικὸν καὶ ὑπήκοον. μὴ χωρίζεσθε ἀλλήλων, ἀμείβοντες πολλοὺς πρώτους καὶ οὐδαμοῦ χρησιμεύοντες. Μάρκον τὸν εὐαγγελιστὴν οὐχ εἶλατο συμπαραλαβεῖν Παῦλος, ὡς γέγραπται, διὰ τὸ μὴ συνελθεῖν αὐτοῖς, ἀλλ' οἴκοι ἀναστρέψαι τὸ πρότερον. πόσω μᾶλλον ἡμεῖς ὀφειλέται ἐσμὲν στέργειν; ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω. καθαρίζωμεν ἑαυτοὺς, ἀγαπητοί, ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ. τὰς παραδόσεις κρατεῖτε, ἃς ἐδιδάχθητε, κατηχεῖτε ἀλλήλους, ὑπόμνησιν λαμβάνετε ἀεὶ τοῦ θανάτου. εὐχέσθε οὖν, παρακαλῶ, ὑπὲρ πάντων, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς, εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε, περιερχόμενοι ἐκ τόπου εἰς τόπον, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι πλανώμενοι ἢ τάχα καὶ ἐν ὄπαῖς τῆς γῆς εἰσδύοντες. ἀυχεῖτε ὅτι διὰ Χριστόν, ὅτι ὑμῶν οὐκ ἄξιός ἐστι ὁ κόσμος. Ἐνέγκατε, τεκνία μου, τεκνία, ἐνέγκατε μικρόν, καὶ ἐλεύσεται Κύριος ὁ στεφανοδότης, ὁ μισθαποδότης, οὗ συγκληρονόμοι γεγενῆσθαι ἐπηγγέλμεθα (εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν), ἐπὶ πᾶσι προσευχόμενοι καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀθλίου, ἵνα μου στερεωθῇ ἡ καρδία ἐν Κυρίῳ ἐνεγκεῖν μέχρι θανάτου τὰ ἐπαγόμενα ἡμῖν, ἵνα μὴ με ἀπόσῃται Χριστὸς διὰ τὴν ἀναξιότητά μου, ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. νῦν ζῶ, ἀγαπητοί, ἐὰν ὑμεῖς στήκετε ἐν Κυρίῳ. τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως ἀλλ' οὐχ ὑμεῖς καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι; ναί, ὑμεῖς γὰρ καὶ παραμύθιον ἀγάπης καὶ παράκλησίν μου. αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως τηρηθεῖη. Πιστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὃς καὶ ποιήσει, ἀδελφοί, ἀσπάσασθαι ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ. ὁ ἀσπασμός μου τοῦ ταπεινοῦ Θεοδώρου πρὸς πάντα τὰ μέλη μου ἀπὸ χειλέων μου καρδίας. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοί. ἡ χάρις μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν. 222 {1'Ἰωσήφ ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπων}1 Ἐμοὶ τὸ ἐπιστέλλειν τῇ ἀγιωσύνῃ σου πάντοτε ποθητόν, καὶ τοσοῦτον, ὅσον καὶ τὸ τῆς περιορίσεως διάστημα μακρότερον· ἐγγὺς γάρ με ποιεῖ τοῦ τιμίου προσώπου σου καὶ ῥαστώνην ἐμποιεῖ διὰ τῆς προσφωνήσεως, οἷα καὶ νῦν, λυπηρῶς διακειμένῳ ἐν τῇ τῶν τινῶν ἡγουμένων προδοσίᾳ τῆς ἀληθείας. ἵνα γὰρ οἶδέν σου ἡ ὀσιότης ὅτι ἡ πάλαι κουστῳδία, λέγω δὴ Ἰωσήφ ὁ μοιχοζεύκτης, ὁ Φωτεινουδίτης, ὁ Ἑρακλειώτης, ὁ Μηδικιώτης, ὁ Μυλιανός, ὁ Ὑπολυχνιώτης, ὁ Γουλαιάτης (ἀλλὰ φεῦ τῆς ἀμαρτίας μου, ὅτι καὶ ὁ Φλουβουτηνός, συλληφθεὶς ἐξ ἄφρονος ἀπλότητος) ὁμοθυμαδὸν μικρόν ἐνστάντες δῆθεν οἰκονομίας ὑφορμηθέντες παρὰ τοῦ εἰωθότος κατεργάζεσθαι τὰ τοιαῦτα Ἰωσήφ ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ σατανᾶ, κοινωνήσαντες ἅπαξ καὶ δις τοῖς ἀσεβέσιν· ἐν ᾧ καὶ εὐμενῶς ἀπολυθέντες ἀλίσκουσιν ἐν τῷ οἰκείῳ πτώματι τοὺς ἀστηρίκτους. ἀλλ', ὡς ἔοικε, καὶ ὁ τῆς Νικαίας εἰς πτώμα κείται τῶν ἐπισκόπων· ἀνακαλοῦνται γὰρ τοὺς ἐν ἐξορίαις πρὸς τὸ τὰ ὅμοια πρᾶξι καί, εἰ μὴ προφθάσει ἡ χεὶρ τοῦ θεοῦ ὑπερείδουσα, ὀλλύμεθα καὶ οἱ ὑπολειφθέντες. τί οὖν ἐστίν; ὅτι καὶ πάλιν, ὡς φαίνεται, εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς περίσταται τὸ δρᾶμα σὺν ὀλίγοις. Ἀνάστα οὖν, ᾧ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ὡς ἀρχιερεὺς Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἀρχιποίμενος καὶ τοσοῦτον, ὅσον τῶν ἀπάντων εἶ ὑπερέχων τῇ κεφαλίδι τῆς ἀρχιερωσύνης, πλὴν τοῦ ἐνὸς ἐν παραβύστῳ κειμένου. δόξασον δὴ τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματί σου καὶ ἐν τῷ πνεύματί σου, οὐ πάντως ἀφεθήσῃ ἐν τῇ νήσῳ· τυχὸν πειρασθῆναί σε δεῖ κατὰ τὰ πάλαι, ἵνα καὶ στεφανίτης κἀνταῦθα λαμπρότερος χρηματίσῃς. ναί, ναί, ἀδελφέ, εἰς οἴους καιροὺς ἐταμιεύθημεν. ἀλλὰ χάρις ὅμως τῷ ταμιευσασμένῳ· καὶ τοῦτο ἀπὸ θεοῦ, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ὅτι ἡμῖν ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεῦναι, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. οὐ παρεῖδεν Κύριος τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ἀλλ' οὐδὲ νῦν, πέποιθα,

υπερόψεται τῆς τιμιότητός σου, ἀλλ' ὡς τηνικαῦτα, οὕτως καὶ ἄρτι μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί σου, ποιῶν ὑπερεκπερισσοῦ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀρετῆς σου. Διὸ ὀρέγοις κάμοι χεῖρα πρεσβευτικὴν, ὅσιε, στηριχθῆναι καὶ σωθῆναι ἀπὸ τοῦ ἐνεστώτος χειμῶνος πικροῦ. στήθι καὶ ἰλέωσαι μεταστραφῆναι τὴν καταιγίδα εἰς αὔραν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. γένοιτο. τοὺς ἀδελφούς ἀσπαζόμενος πλεῖστα καὶ παρακαλῶ ὑπερέχεσθαί μου τῆς ταπεινώσεως· οἱ σὺν ἐμοὶ τοῖς ποσί σου προσπίπτουσιν. 223 {1Ναυκρατίω τέκνω}1 Πονηρὰ ἡ ἀγγελία τῶν γραμμάτων σου, ὦ τέκνον· ἦτις καθαψα μένη μου τῆς ταπεινῆς ψυχῆς τῷ ὄντι ὠδύνησεν καὶ δάκρυον προσεκαλέσατο καρδιακόν, μικροῦ δεῖν ἄυπνόν μοι τὴν νύκτα, καθ' ἣν ἐδεξάμην ἐπὶ χεῖρας τὴν ἐπιστολήν, ἐμποιήσασα. τοῦτο μὲν ἐπὶ πάντων τῶν συμπεπτωκότων, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὸν τῆς Φλουβουτῆς, καὶ ὅτι οἱ μὲν τοῖς προλαβοῦσιν ὅμοια καὶ τανῦν ἔπραξαν, ὁ δὲ τῶν δοκούντων ἐστάναι ἀσφαλῶς ἐγνωρίζετο. ἐθαύμαζον οὖν ἔτι ἐστηκότων αὐτῶν, ὅτι μὴ ὁμολογήσαντες τὴν προτέραν ἐπὶ μοιχείᾳ καὶ μοιχοζευξίᾳ ἦτταν αὐτῶν ἀντεποιοῦντο ἐπὶ τῇ προκειμένῃ ὑποθέσει, καὶ τάχα ὑπενόουν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὴν μεταμέλειαν ἐσχηκέναί καὶ ἔχαιρον ὁ ταπεινὸς ἐπὶ τῇ ὀρθοποδίᾳ αὐτῶν. ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ἐν σαθοῖς τὴν οἰκίαν αὐτῶν οἰκοδομήσαντες τῷ λαίλαπι τῆς προσπεσοῦσης αἰρέσεως πεπτώκασιν πτώσιν τὴν χαλεπωτάτην, πάλιν οἰκονομίαν λέγοντες τὴν ἀθέτησιν τῆς ἀληθείας. οἱ αὐτοὶ καὶ πρότερον σκάνδαλον γεγόνασι τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ δι' ὧν ἔπραξαν, πάντας προσκαλούμενοι εἰς ἀπώλειαν. καὶ γε ἔτοιμοι οἱ πλεῖστοι πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ μετουσίαν, ἐν ταῖς ἀνάγκαις ζητοῦντες ἐξευρεῖν τινα πρόφασιν, δι' ἧς ἄθλιπτος καὶ ἀταλαίπωρος αὐτοῖς ὁ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγὼν ὑπαχθείη. ἐκοινωνήσαν ἐπὶ τῇ ἀρνήσει Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν πάντων ἀγίων· τοῦτο γὰρ ἡ τῆς εἰκόνης οὐτινοσοῦν ἄρνησις. φεῦ τῆς συμφορᾶς· φεῦ τῆς ἀπάτης· οἴμοι, πῶς ἐναρξάμενοι καλῶς ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω; οἴμοι, πόσοις ἔσονται καταστροφή ὁμοταγέσι καὶ ὑπερέχουσι, λαϊκοῖς τε καὶ κληρικοῖς καὶ μονασταῖς; ἀλλὰ ἡ ἀρχαία πληγὴ, τὸ ἐγκόλπιον κακόν, Ἰωσήφ ὁ πάλαι εἰκότως κληθεὶς μοιχοζεύκτης, νυνὶ δὲ χριστεμπαίκτης, αὐτὸς ὁδηγὸς τοῖς τῆς ἀρχαίας κουστωδίας. Τί πρὸς ταῦτα; ἐκλυθησόμεθα, καταπεσούμεθα, ἀποκαμούμεθα πρὸς τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν ἡμῶν καὶ ἔνστασιν; μηδαμῶς, ὦ ἀδελφοί, μηδαμῶς· εἰ γὰρ ἀσεβῶν καταπιπτόντων οἱ δίκαιοι ἔμφοβοι ἔσονται, ἀλλ' οὖν τῷ τοῦ πέλας πτώματι ἀσφάλεια τῷ ἐστηκότι μεγίστη. στώμεν οὖν ἐν Κυρίῳ βεβαιότερον μᾶλλον, παρακαλῶ, μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων· μὴ γὰρ ἔνεκεν τῶν ὑποσκελισθέντων ἡ ὁμολογία ἡμῶν ἢ τῇ τούτων στάσει ἐπερειδόμενοι ἐστερευόμεθα, ἵνα καὶ τῇ σκελίσει αὐτῶν κατασεισθῶμεν; μὴ γένοιτο· οὔτε τούτων οὔτε ἄλλων. Χριστὸς ἡμῶν ὁ θεμέλιος, ἐν ᾧ στήκομεν, ἐν ᾧ καυχώμεθα, σὺν τῷ Παύλῳ λέγοντες· τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ λιμὸς ἢ διωγμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; καὶ γὰρ ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. οὕτως ὁ μὴ παρατεταγμένος οὐκ ἀγωνιεῖται ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ δύναται χριστιανὸς εἶναι. Οὐκ εἰκὴ οἱ ἀγῶνες τῶν μαρτύρων, τὰ ἄθλα, αἱ βάσανοι· μὴ γὰρ οὐχ ὁμόσαρκοι ἡμῶν; μὴ οὐκ ἐπόνουν τοσαύταις τιμωρίαις ὑποβαλλόμενοι; μὴ οὐκ ἐξηποροῦντο καὶ τοῦ ζῆν, ὡς φάσκει ὁ ἀπόστολος; ἀλλὰ τῷ φόβῳ τῶν αἰώνιων κολάσεων καὶ τῷ πόθῳ τῶν οὐρανίων ἀμοιβῶν εἴλαντο μᾶλλον ὡς ἔμφρονες τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον ἥπερ τὸν αἰώνιον. ἦνεγκαν, οὐκ ἐπτοήθησαν, οὐ κατεπλάγησαν· καὶ ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα φανταζόμενοι χαρᾷ ἐχώρουν πρὸς τὰς βασάνους, δωρεὰς ἠγοῦντο τὰς πολυπαθείας. ἡμῖν γὰρ ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· καὶ αὐθις ἐτέρωθι· ἐν γὰρ πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἢ περισσεῖα τῆς χάριτος αὐτῶν. οὕτως ἔχαιρον, οὕτως ἠγάλλοντο ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοντες πάντες οἱ

ἄγιοι. γευσώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, τῆς ἀγάπης Χριστοῦ, περιπατήσωμεν ἐν ἴχνεσιν ἀγίων ῥέξωμεν τὰς προσπαθείας τοῦ αἰῶνος τούτου. οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἢ ἄνω Ἱερουσαλήμ πατρὶς καὶ πόλις ἡμῶν. ὧ ἄνδρες δυνατοὶ ἐν πνεύματι, ὧ τέκνα θεοῦ (οὐ γὰρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ οὗτοι οἱ λόγοι καὶ ἀμαρτωλοῦ), μὴ ὀκλάσωμεν κἂν πάντες τραποῖεν, ὅπερ μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἡμεῖς ὡς πάλαι ὑπὸ θεοῦ δυναμωθέντες καὶ τανῦν μονομαχήσωμεν. μεθ' ἡμῶν ὁ θεός, πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος ἄγιοι, μεθ' ἡμῶν ἀνατολὴ καὶ δύσις. μικρὰ μερὶς ἢ ἀπορρήξασα ἑαυτὴν ἀπὸ τῆς ὑπ' οὐρανὸν ἐκκλησίας, καὶ τοῦτο διὰ φόβον, διὰ τὰ πρόσκαιρα, διὰ τὴν σάρκα, ἢν μικρὸν ὕστερον παραδώσομεν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ σὺν τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ ἀντισχώμεθα τῆς ἀληθείας. ἔστω καὶ πειρασθῶμεν, καὶ μαστιχθῶμεν, καὶ τοῦτο πολλάκις, τέλος καὶ ἀποθάνωμεν· εἶται οὐκ ἔστι χαρὰ ἀνεκκλήθητος ἐπιτυχεῖν ἡμᾶς βασιλείας οὐρανῶν κἀντεῦθεν ἀπενέγκασθαι κλέος ἀθάνατον; ἢ τούναντίον φυγόντας τὰ προειρημένα κἀντεῦθεν κωμωδισθῆναι μέχρι τέλους καὶ αἰσχύνην ὑποῖσαι ἀτελεύτητον; ναί, δέομαι, τεκνία μου, οὐς ἐγέννησα ἐν Κυρίῳ, οὐς ἠύξησε Χριστὸς ἐν πόνοις καὶ κόποις οὐ μόνον ἀσκητικοῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀθλητικοῖς· πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι τὸ ἐν φρονοῦντες, μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. ἀποστολικά τὰ παραγγέλματα, κἂν παρ' ἐμοῦ τοῦ ταλαιπώρου ὑπομιμησκόμενα. προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ, παρακαλῶ, ἵνα μοι δοθῇ ἰσχύς, κράτος, λόγος δι' ὑμᾶς (κἂν ἐγὼ ἀνάξιος θείας χάριτος), ὅπως ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ πνεύματι δοξασθῇ ὁ θεὸς ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν. Στείλον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τὸν καλὸν Διονύσιον. προσαγόρευσον τὸν ἀββᾶν Πέτρον, τὸν ἀββᾶν Ἰγνάτιον καὶ τὸν ἀββᾶν Τιθόιον καὶ ὑπόδειξον αὐτοῖς τὸ γράμμα. ἔτι ἐτοιμάζου σὺν τοῖς λοιποῖς, καὶ μάλιστα τοῖς προγεγραμμένοις, ὅτι τῶν ἐγγύθεν ὑμῶν ὀλισθησάντων οὐκ ἔστιν ὑμᾶς ἐαθῆναι, ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων διαβαλλομένους. δοίη δὲ Κύριος σθένος, κράτος, νοῦν, ὀφθαλμόν, σύνεσιν, πᾶν ὅτιοῦν εὔπραξαι ὑμᾶς εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν Χριστοῦ, εἰς καύχημα ἐμόν, εἰς κλέος ὑμῶν αἰώνιον. προσαγορεύουσιν οἱ συνόντες μοι ἀμφοτέρους· ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 224 {1Τῷ αὐτῷ}1 Τίς ὁ ἐμὸς βίος καὶ λόγος, ὅτι οὕτω περιτρύζετε με, ὧ τέκνον, καὶ περιπονεῖσθε, ἐκ τοσούτου μήκους καὶ ἐν τοσούτῳ πειρασμῷ παραλογιζόμενοι πάντα πόνον καὶ κίνδυνον ἐν τῷ ἐπισκέπτεσθαι τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ τοῦτο ἀδιαλείπτως, καὶ τοῦτο μετὰ τοσαύτης δωροφορίας; ἐποιήσατε τὰ μακρὰν ἐγγύς, τὰ δυσάνυστα εὐάνυστα, τὰ ἔρημα εὐδιάβατα, ἐξεπλήξατε τοὺς ὀρώντας, διηνοίξατε στόματα εἰς αἰνέσεις Κυρίου κατανοούντων τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης ὑμῶν τὰ κατορθώματα· ποῦ γὰρ οὕτω προήχθησάν τινες τῶν ἄλλων ἐνδείξασθαι πρὸς τοὺς οἰκείους πατέρας τὰ τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας; εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ οὕτως ὑμᾶς ἀναδείξας κατὰ τὴν ὑμῶν μὲν ἀρετὴν, παρ' ἀξίαν δὲ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας· ὁμολογῶ γὰρ ἀμαρτωλὸς ὑπάρχειν, πάντων ἀνθρώπων ἐλαχιστότερος, κἂν αὐτὸς ἀγάπη φερόμενος τοσούτοις ἐγκωμίοις με δοκιμάζοις καταστέφειν. ἀπέχω οὖν, ὧ ἐπιπόθητε, τὰ τῆς πεποιθήσεώς σου, ἀπέχω τὰ τῆς γηροκομίας σου· ὡς τέκνον ἐβάστασας, ὡς ἀδελφὸς ἐθεράπευσας, προσθεῖν καὶ ὡς πατὴρ ἐθησαύρισας· εἰ δὲ καὶ ὡς συνεργὸς συνεκοπίασας, εἴτε ὡς μαθητὴς τὰ ὑστερήματα ἀνεπλήρωσας, εὔσε ποιῆσαι Κύριος ὁ θεὸς τοῦ πατρός μου καὶ προσθεῖν πνεῦμά σοι ἐπὶ πνεύματι, δύναμιν ἐπὶ δυνάμει, σύνεσιν ἐπὶ συνέσει μέχρι τέλους. Εἶεν. τὸ λοιπὸν προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου ἵνα εὐαρέστως Κυρίῳ πορεύσωμαι κἂν πρὸς τὸ ἐξῆς τῆς ζωῆς μου. πάνυ ἀνεπάην ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ Ἀδριανῷ, εἴ γε καὶ παραχωρηθεῖ μοι συνεῖναι· ἐπίσχος τοῦ ἀποστεῖλαι μέχρι Σεπτεμβρίου ἐνταῦθα διὰ πολλά, οὐκ οἶδα εἰ μή τι ἀναγκαῖον. γνοὺς τὰ τῶν τινῶν ἡγουμένων ἐστέναξα ὁ τάλας· στηριχθεῖσαν

οἱ λοιποὶ πατέρες, στηρίζοντες ἡμᾶς τοὺς ὀλιγώρους δι' ἑαυτῶν. προσειπέ τοὺς συνήθεις, προσαγορεύουσί σε οἱ σὺν ἔμοι πάνυ. ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ σώματι ἐπιμελῶς ἔχε· μαθὼν γὰρ τὴν τῶν σπλάγχνων σου κάκωσιν ἠνιάθην οὐ μετρίως. 225 {1Τῷ αὐτῷ}1 Παρὰ προσδοκίαν εἶδον τὰ γράμματά σου, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ τοὺς ἀδελφούς· οὐ γάρ, ὡς προέγραψα, ἐπέσχες μέχρι Σεπτεμβρίου. ἀλλ' ὅμως ἀπεδεξάμην σου τὸ πρόθυμον, τὸ οὐκ ἀνεκτὸν τῆς ἀγάπης, τὸ διάπυρον τοῦ πόθου, τὸ περὶ πάντα φιλόθεον, προσθείην δ' ἂν καὶ φιλοπάτριον. σὺ μου χαρὰ καὶ παραμύθιον, σὺ μου ἐν Κυρίῳ ἐν πᾶσι τοῖς κινδύνοις καὶ θλίψεσιν ἔδρασμα καὶ στέφανος καυχήσεως μετὰ πάντων τῶν συνάθλων σου καὶ πρὸ πάντων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ τέκνων. διὸ καὶ χαίρω, εὐλογῶν τὸν θεὸν τοῦ πατρός μου, ὅτι ὑγιάζη ψυχῇ καὶ σώματι, οὕτως ὑπὸ θεοῦ οἰκονομηθέντος εἶναί σε ἄφետον ἐκ δεσμῶν, ἵνα τοὺς ἐν δεσμοῖς ἀλείψης, τοὺς ἀφεμένους συνδέων ἐπιστηρίζοις· ὃ καὶ ποιεῖς χάριτι Χριστοῦ, παρακαλῶν, νουθετῶν, παραμυθούμενος ἕνα ἕκαστον, ὡς ἀληθῶς θεοῦ οἰκονόμος. δέομαι οὖν αὐτὸ τοῦτο, μὴ ἐκκαεῖν ἐργάζεσθαί σε εἰς δόξαν Χριστοῦ, εἰς περιποίησιν σωτηρίας σου, εἰς καύχημα ἔμοι τῷ ἠπορημένῳ ἐν παντὶ οὖν ἀγαθῷ. Πλήν, ἀδελφέ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἐδράμομεν καὶ τρέχομεν πάλαι τε καὶ νῦν οὐδ' εἰς κενὸν κοπιῶμεν· ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ καὶ διὰ Χριστόν, ὑπὲρ οὗ τὸ πάσχειν πάσχα, ὑπὲρ οὗ τὸ θλίβεσθαι χαρὰ. εἴπερ συμπάσχομεν, φησὶν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν· λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. καὶ εἰκότως· ἡ γὰρ ἐνταῦθα σύνθλιψις ὁποιαοῦν σκιώδης καὶ ὄνειρώδης, ἡ δὲ ἐκεῖσε ἀντάμειψις ζωῆ ἀπέραντος μετὰ δόξης αἰωνίου. μὴ οὖν ἐπαισχυνθῶμεν, ὧ τέκνον, τὸ παρὸν μαρτύριον· τοῦ Κυρίου γὰρ ἔστιν. πολλοὶ ἐπεθύμησαν ἐξ ἀγάπης Χριστοῦ τοῦτο ἰδεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐπέτυχον, ἡμεῖς δὲ κατηξιώμεθα. τί τοῦτο; ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, διώκεσθαι, αἰχμαλωτίζεσθαι, φυλακίζεσθαι, ἐκ τόπου εἰς τόπον περιορίζεσθαι ἢ τάχα καὶ τύπτεσθαι, θέατρον γίνεσθαι καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους. Εἰ δὲ ὅτι καὶ τὸ ὄνομα ἡμῶν ὡς πονηρὸν ἐξέβαλον, ἀναθεματίζοντες ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ σὺν ἁγίοις, οὐκ ἔνι χαρὰ; οὐκ ἔνι σκιρτᾶν; οἶδας, τέκνον, τὸν μακαρισμὸν Κυρίου· τούτοις καὶ αὐτὸς γήθου, τέρπου σὺν ὄλοις τέκνοις. ἡμεῖς γάρ ἔστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους· καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. ζῆτει, φησί, τὰ λειπόμενα, ἐμπτύσματα, κολαφίσματα, τέλος τὸν σταυρόν, τοὺς γλυκεῖς μου Χριστοῦ ἡλούς. οἶ, τίς ἂν καταξιωθεῖη συσταυρωθῆναι, συλλογχευθῆναι δοῦλος δεσπότη, μῖξαι αἷμα αἵματι ἄνθρωπος θεοῦ τοῦ ζῶντος; τοιαύτη διαθέσει χωροῦντες οἱ ἅγιοι ἔχαιρον κοπτόμενοι, ἦδον μελοτομούμενοι. ἔφθασεν τοιγαροῦν καὶ ἡ ἡμετέρα χαρὰ· ἐκ μέρους ἐπειράθημεν (εἴ γε καὶ πειραθείημεν τέλεον) χάριτι καὶ φιλανθρωπία Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· τῇ γὰρ χάριτι εἶη τὸ νίκος ἐφ' ὄτωοῦν, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι οἴκοθεν τι ἔχειν. ὥστε ἔλκομεν τὸν ἔλεον θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἐνεργοῦς πεποιθήσεως. εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πίστεως, εἴ τις σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, σὺν τῷ ἀποστόλῳ ὃ τάλας λέγειν, τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι τὸ ἐν φρονούντες, μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν ἀντιπράττοντες καὶ ἀντικαθιστάμενοι ἀλλήλοις· πέφυκεν γὰρ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τὸ φιλόπρωτον καὶ φιλόνεικον παρεισδύειν. ἀλλ' ἡμεῖς ὡς θεοῦ διάκονοι (συμπααραλαμβάνω γὰρ τῷ προσώπῳ σου τοὺς ὑπερέχοντας, οἱ καὶ ἀναγνοῖεν τὴν ἐπιστολήν), μηδεμίαν ἐν μηδενὶ δοίητε προσκοπήν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία ὑμῶν· γένοιτο. Περὶ ὧν ἔγραψάς μοι ἐν μετανοία γεγονέναι, εἰς τοὺς τοῦ σώματος ἡμῶν, εἰ καὶ ἀνάξιοι, ἀλλ' οὖν ἡμεῖς ἰατροί. ὃ τοίνυν ἐδώκαμεν ἐπιτίμιον τῷ Ὀρέστη ἔλθόντι ἐνταῦθα διὰ

φωνῆς τῶν ἀδελφῶν (οὐδὲ γὰρ κεκρίκαμεν εὖ ἔχειν συνοψισθῆναι αὐτῶ διὰ πολλὰ αἴτια), τοῦτο σχοίεν καὶ οἱ λοιποί, ἀμετόχους εἶναι τῶν ἀγιασμάτων καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις παρατηρήμασιν. ἐρωτᾶς, ἕως πότε; ἕως ἂν ἀναλάμψη ἡ τῆς ὀρθοδοξίας αἰθρία. εἰ, φησί, τύχοι θάνατος; κοινωνεῖτωσαν· πιστεύομεν συγκεχωρηῆσθαι αὐτοῖς τὸ ἀμάρτημα. ἐπειδὴ δὲ γέγραφας τοῦτο κάκεῖνο ἀντιλεκτεῖν ὑμᾶς πρὸς ἀλλήλους, διαλύεσθε τῶν προβλημάτων ὑμῶν καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. οὐχ ὡς οἱ ἐξ αἰρέσεως ἐπιστρέφοντες οὗτοι δεκτέοι (εἶπερ κάκεῖ παρατήρησις διαφορᾶς οὐ τῆς τυχούσης τῆσδε πρὸς τήνδε), ἀλλ' ὡς ἀρνησάμενοι τὸ ὄνομα Κυρίου, ἦτοι ἐπὶ τῇ ἀρνήσει αὐτοῦ κεκοινωνηκότες τοῖς χριστομάχοις διὰ φόβον ἢ τινα ἄλλην περιπέτειαν· ἐπὶ γὰρ τῇ ἀρνήσει αὐτοῦ ἐκοινωνήσαν προδήλως ἡρνημένοις τὴν ἀγίαν αὐτοῦ εἰκόνα. ἢ γὰρ τῆς εἰκόνης ἄρνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς βοᾶ ὁ βοῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀλλοίως, κἂν τινες σμικρύνειν τὴν ἄρνησιν βούλοιντο. εἰ οὖν μὴ ὀρθοδοξοῦντες τὸ πρότερον μὴδὲ μνηθέντες τὴν ἀλήθειαν ἐκ θείας προνοίας αὐγασθέντες τὸ ἀληθὲς μετεπήδησαν εἰς ἡμᾶς, ἄλλως εἶχεν· κάκεῖνους οὐχ ὡς ἔτυχεν προσδεκτέον, εἰ μὴ διὰ πλείστων ὀρθοδόξων συμφωνήσεως, ὡς δεδήλωκεν ὁ θεῖος Βασίλειος πρὸς τοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐξ Αἰγύπτου περιωρισμένους, καθαπτόμενος αὐτῶν ἐν τῷ ἀφυλάκτως προσήκασθαι. ἢ ἀγνοεῖτε ὃ φησιν ὁ αὐτὸς πατὴρ ἐν ἐτέρᾳ ἐπιστολῇ; οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον μὴδὲ ἀριθμήσοιμι ἐν ἐπισκόποις τὸν ἐπὶ καταστροφῇ τῆς πίστεως ὑπὸ τῶν βεβήλων χειρῶν προαχθέντα εἰς προεδρίαν· οἳοί εἰσιν τανῦν, οὐ δι' ἄγνοιαν, ἀλλὰ διὰ φιλαρχίαν ἐπιτηδῶντες τοῖς θρόνοις, προέμενοι ἐκουσίως τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντιλαμβάνοντες τὴν τῆς ἀσεβείας προεδρίαν. εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; λέγω κἀγώ· εἰ καθ' ὑμᾶς μετὰ τὴν ἄρνησιν, ἦτοι κοινωνίαν τῶν χριστομάχων, εὐθὺς δεκτέοι καὶ ἀνεπιτίμητοι οἱ τοιοῦτοι, τί μάτην κινδυνεύω καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ μὴ αὐτομολήσας πρὸς τοὺς ὑπεναντίους αὐθὺς διὰ μετανοίας ἀνεπιτιμήτως τοῖς ὀρθοδόξοις συνταχθεῖν; μὴ πλανᾶσθε, φθείρουσιν ἡθὴ χρηστὰ ὀμιλῖαι κακαί. ἐκνήψατε ἐν Κυρίῳ. τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἵνα ἐκ παραλλήλου τῶν χριστομάχων τὰ ἡμέτερα τηρεῖται; ὡς ὅτι, φησὶν, αὐτοὶ τοὺς ἐξ ὀρθοδοξίας πρὸς αὐτοὺς χωροῦντας χαρᾶ ἀνεπιτιμήτως προσίενται (οὐά), δέον οὖν καὶ στεφανοῦν ἡμᾶς τοὺς ἀρνητὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ σολυμνιάζειν ὡς ἐκεῖνοί τινας ἐκείνων. ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τελειοῦσθε διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως. Περὶ τῶν ἔξω τῆς ἀδελφότητος ἡμῶν τίς εἶμι δοῦναι λόγον; εἰ δὲ καὶ ἀναγκάζοι τις, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη, πλήρωμα οὐσα νόμου, ἔχει καὶ τὴν πειθῶ, τοῦτό φημι, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων· ἡμεδαποὶ γὰρ κάκεῖνοι. πρεσβύτερος εἶτε ὑπογράφας εἶτε κοινωνήσας φόβῳ, μὴ φέρων τὴν κάκωσιν, εἰργέσθω τῆς κοινωνίας· κατὰ Χριστοῦ γὰρ κοινωνήσας, πῶς δύναται ἂν Χριστῷ κοινωνεῖν; τῆς γὰρ ἐγκρατήσεως τῆς ἱερουργίας παρὰ συνοδικῆς ἐπισκέψεως ἢ λύσις. ὁ δόξας μετὰ τὴν ἦτταν ἀναπαλαῖσαι ἀποχωρεῖτω τοῦ ἐν ᾧ ἐκαθέζετο πρὶν τόπου· ἐπεὶ πῶς γνωσθήσεται αὐτῷ τε ἐκείνῳ ἢ ἄρνησις, ἢν ὑπέστη, καὶ ἄλλοις; οὐ χωρῶ ἐπιτρέψαι, ἐπὶ ἢ ἀναπάλαισις αὐτοῦ μάλιστα οὐκ ἐγένετο ἐπισήμῳ τινὶ δράματι, οἷον ἐπὶ τοῦ Λαοδικείας· οὐδὲ γὰρ ἐκείνῳ συμβουλευσοίμι ἂν ἔγωγε ἱεουργεῖν ἢ μόνον κοινωνεῖν διὰ τὸ ἐπίσημον. οὕτως ἐπὶ τοῦ τυχόντος μονάζοντος, οὕτως ἐπὶ λαϊκοῦ· εἰρήξις τῆς κοινωνίας μετὰ τῶν ἄλλων ἀξίων καρπῶν τῆς μετανοίας, ἀναμένειν τε τὸν καιρὸν τῆς ὀρθοδοξίας. πλὴν ἐπειδὴ ἐνδέχεται καὶ ὑφείσιν καὶ πρόσθεσιν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπιτιμῶντος, ἐπὶ τῆς κοινωνίας λέγω, ἐκτεινομένων τῶν χρόνων τῆς αἰρέσεως κατὰ τὰ ἀθεώρητα κρίματα τῆς δικαίας ὀργῆς τοῦ θεοῦ, ἔστιν καὶ πρὸ συνόδου λῦσαι ἐν Κυρίῳ, καθὼς ὑποπέπτωκεν τὸ πρόσωπον βαρύτερον ἢ ἐλαφρότερον καὶ καθ' ἣν πάλιν ὑποδείκνυσι μετάνοιαν· εἷς τε τοὺς ἡμετέρους καὶ

τοὺς ἔξω συνεστιᾶσθαι αὐτοῖς οὐ κωλυτέον, οὐχ ἵνα καὶ εὐλογῶσιν ἕως λύσεως. Τοσαῦτά μοι ὤπται περὶ τούτων ἐν φόβῳ θεοῦ καὶ ἀληθείᾳ. εἰ δέ τι ἐξ ὑμῶν ἢ ἀπ' ἄλλων καινότερον, διδαχθῶ· ὁμολογῶ γὰρ ὡς πολλὰ ἀμαρτάνων καὶ πολλὰ ἀγνοεῖν δέχομαι. ἄσπασαι τοὺς ἀδελφούς σου καὶ τέκνα μου, τὸν ἀββᾶν Πέτρον καὶ Ἰγνάτιον καὶ Τιθόιον, τοὺς ἐν Κυρίῳ ἐπιποθήτους μου καὶ συνεργούς· ἄσπασαι τοὺς ἐκ τῆς ἀγίας σου συνοδίας φιλητούς μου· ἄσπασαι τοὺς μυστηριοφύλακας, τὰ ἐμὰ ἠγαπημένα σπλάγχχνα· ἄσπασαι τὴν κοπιῶσαν ἐν Κυρίῳ, ἧς ἀπέχω καὶ περισσεύω ἐν ἀγαθοῖς· ἄσπασαι πάντας τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς, κἂν λαϊκοί, ἐξ ὧν Σέργιος ὁ εὐσεβῆς καὶ ἔγγυος. ἀσπάζονται σε καὶ τοὺς ἄλλους οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μεθ' ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἀειπόθητοι· μνημονεύετε μου τῆς ταπεινώσεως. 226 {1Ἰγνατίῳ τέκνω}1 Ἀπὸ τῶν γραμμάτων σου θεωρῶν εἶμι τὴν καρδίαν σου, ὧ καλέ μου Ἰγνάτιε, καὶ χαίρω μὲν τῇ πεποιθήσει καὶ εἰλικρινεῖ ἀγάπῃ σου, λυποῦμαι δέ, ὅτι μὴ ἄξιός ὢν τοιούτους ἔχω τοὺς φιλοῦντάς με υἱοὺς ἐν Κυρίῳ, πάντα προαιρουμένους εἰς ἐμὲ τὸν δύστηνον, ὅτι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. τίς ὡς ἐγὼ ἐν μαθηταῖς δοξαστός, καὶ τίς ὁ ἐμοῦ ὑποδεέστερος διὰ τὰς ἀμαρτίας; οὐδεὶς. Ἄλλ' εὐχου, τέκνον, καὶ ὑπερέυχου κατορθοῦντά με πορεύεσθαι, ἵνα ἐν ἐμοὶ μὴ ὄνειδος, ἀλλὰ καύχημα ἔχοιτε· κἀγὼ παρακαλῶ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑμᾶς τοὺς τῆς ἀδελφότητος ἀκρόμονας ἐδραίους εἶναι τανῦν, ἀμετακινήτους τῆς πίστεως, περισσεύοντας ἐν τῷ ἔργῳ Κυρίου πάντοτε, ἀφ' ὧν γίνοιτο εἰς τοὺς ὑφειμένους εὐθύτης. εἴητε ἐξεμπλάρια τοῖς πᾶσιν ἀγαθοεργίας, κραταιότητος· βλέπετε τοὺς καταπίπτοντας ἐν ἀσεβείᾳ καὶ ἔμφοβοὶ ἔστε, μᾶλλον δὲ προσεκτικοί, θερμοκάρδιοι, διδακτικοὶ καὶ διεγερτικοὶ πρὸς τοὺς πλησίον, ἵνα καθ' ἑκάστην στεφανοῦσθε. Τεθεράπευκάς με, τέκνον, ἐν ταῖς τετράσιν, ἀλλὰ πάλιν ἀνταπέσταλκα αὐτάς, ἵνα μοι συμπληρωθείσας ἀποστείλης. ἀσπάζονται σε οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ σου. 227 {1Μαρίᾳ ἀγούστη}1 Νῦν δοξάζειν ἔστι τὸν θεὸν ἐπὶ παντὶ ἀνθρώπῳ τῷ ἐνισταμένῳ ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ, καθότι οὐ προτιμᾶται τι τῶν ἐπὶ γῆς οὐδὲ μέχρις οἰκείας σαρκὸς χάριν τῆς ἀμωμῆτου πίστες ἡμῶν τῶν χριστιανῶν· μάλιστα δὲ δοξάζειν ἔστιν, ὅτι σὺ ἡ δοκοῦσα διὰ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν, προσθείην δ' ἂν καὶ διὰ τὴν γυναικεῖαν φύσιν καὶ ὅσα ἐξ ἀμφοῖν δυσχερῶς ἔχει, ὑποπτῆσαι καὶ προδιδεῖν τὴν εὐσέβειαν τούναντίον γενναίως ἔστης, στέφανον ὁμολογίας αἴρουμένη καὶ μηδενὶ τῶν ἐπιγείων ἔρωτι κρατουμένη. ὄντως βασιλικόν σου, δέσποινά μου, τὸ φρόνημα, ὑπερφερὲς τὸ τῆς ψυχῆς ἀξίωμα· μακαρία εἶ τελειοῦσά σου τὸν ἀγῶνα. ἔδωκας σύσσημον ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ ἀρετῆς σου θεοτιμήτου, αἰνετόν σου γέγονε τὸ ὄνομα ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. ἐφάνης μᾶλλον ἐν τῷ κόσμῳ βασιλεύουσα τῇ ἀρετῇ ἢ ὅτε διάδημα περιετίθετό σοι χρυσοκόλλητον. εὐλογημένη σὺ ἐν βασιλίσιν, ἄρτι κλέος μοναζουσῶν, ἄρτι φῶς ἐν κόσμῳ, ἐπεὶ καὶ πρότερον, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον. στήθι ἔτι, παρακαλῶ, μὴ πτοηθῆς, ἡ θεὸν ἐπίκουρον ἔχουσα, δι' ὃν πτοηθήσεται σε ὁ δοκῶν πτοεῖν σε. ἠδίκησαι τὸ πρὶν ἀδικίαν ἀθεράπευτον παρὰ βασιλεῖ, τοῦ καὶ ὁμοζύγου, δι' ἣν καὶ τετάρακται πόσα καὶ πηλικά ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ. μὴ καὶ ἄρτι; τότε ἠδυνήθη· παρὰ γὰρ τοῦ κρατοῦντος ἴσχυσεν ὁ διάβολος, οὐ μὴν ἄρτι· παρὰ σοῦ γὰρ τὸ προαιρεῖσθαι τὰ κράτιστα. πιστὸς ὁ θεός, εἰς ὃν ἠλπισας δοῦναί σοι τῆς τελειώσεως τὸν στέφανον. μόνον παρακαλῶ ἔτι μικρὸν ὅσον ὅσον ἐνεγκεῖν σε τὰς προσβολάς, τὰς ἀπειλάς, ἃς ἡ στερρότης σου ὡς ἀφρόν θαλάττιον διαλύσειεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ δεσπότη καὶ νυμφίῳ σου. Δέξαιό μου τὸ γράμμα ἐξ ἀγάπης πνευματικῆς καὶ ἀντιδοίης μοι τὴν ἱεράν σου προσευχήν. 228 {1Σπαθαρέᾳ}1 Ἐκ πολλῶν προακηκῶς τῆς κατὰ θεὸν σου πολιτείας τὰ ἐξαίρετα ἄρτι καὶ πείρα ἔμαθον δι' ὧν ἀπέστειλας τῇ εὐτελείᾳ μου ὅτι ἔχεις σπέρματα εὐσεβείας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, μεμνημένη τῶν διὰ Χριστὸν πασχόντων.

ὄθεν, ὡς μανθάνω, καὶ φυλάττεις ἑαυτὴν ἀμέθεκτον τῆς τῶν αἰρετικῶν κοινωνίας. χάρις τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ σεμνοπρεπείᾳ σου. τοῦ καλοῦ δὴ ἐκείνου ἀνθρώπου καὶ πᾶσιν ἐπιποθήτου σύμβιος ἢ κυρία μου· ἀγαθὸς ἀνὴρ, γνώριμος ἡμῖν πάλαι. ὑμεῖς ἐξ ἀρχῆς καὶ φιλομόναχοι καὶ θεραπευταὶ τῶν ἐνδεῶν, ὥσπερ καὶ τανῦν· καὶ γὰρ ξενοδοχεῖσθαι πύθομαι παρὰ τῇ εὐλογημένῃ σου ἐστία καὶ Λιτόιον, τὸν ἡμέτερον υἱόν· τοὺς γὰρ ἄλλους αὐτῇ οἶσθα, οὓς καὶ περιέπεις. Ἀγαθὴ σου ἡ ἐργασία, εὐλογημένη σου ἡ χηρεία· φυλαχθείς ἐν ἅπασιν εὐαρεστοῦσα Χριστῷ καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν μισθὸν ἀμειβομένη ἐν τῇ αἰωνία ζωῇ, δέσποινά μου τιμιωτάτη. 229 {1'Υπατίσση}1 Ἀνέγων τὴν ἐπιστολὴν τῆς τιμιότητός σου, καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ὑγείᾳ σου ἐδόξασα τὸν θεὸν ὁ ταπεινός· ὑγείαν δὲ λέγω οὐ τὴν τοῦ σώματος τοσοῦτον (ἔστι γὰρ ὅτε τισὶ καὶ ἀλυσιτελὴς αὕτη, ὅποτε οὐ πρὸς ἀρετῆς ἐστὶν ἐργασίαν), ἀλλὰ τὴν τῆς ψυχῆς· αὕτη γὰρ ἀεὶ εὐκταία. πόθεν γνωστόν; ὅτι φυλάττεις ἑαυτὴν σώαν τῆς κοινωνίας τῆς χριστομάχου αἰρέσεως φόβῳ θεοῦ καὶ πίστει ὀρθοδόξῳ· ἐν οἷς κἀγὼ χαίρω, τοιαύτης γυναικὸς θεόφρονος ἀλείπτῃς ὑπάρχων. ἐπὶ δὲ τῇ θλίψει σου συνελυπήθην οὐ μετρίως, συμφορᾷ ἐπὶ συμφορᾷ δοκιμαζομένης. εὐχόμεαι οὖν ὡς ἐλάχιστος διασκεδασθῆναι τὰ προσπεσόντα σοι λυπηρὰ ἐλέει θεοῦ καὶ εἰς τὰ τέκνα καὶ εἰς τοὺς δούλους· σὺ δὲ φέρε, ὧ γύναι σεβαστή, εὐχαρίστως τὰ θλιβερά, ὅτι ὄν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, ἐπειδὴ διὰ θλίψεων ἐστὶν ἐπιτυχεῖν ζωῆς αἰωνίου, φειδοὶ δὲ (ὑπομνήσκω) ἐν τοῖς ὑπὸ χεῖρα· ἀνιέντες, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος, τὴν ἀπειλήν, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν ὁ Κύριός ἐστιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οἶδα δὲ ὅτι φιλανθρώπως ἔχεις τὰ περὶ αὐτούς. καὶ μὴ βαρηθῆς ἐν τῇ ὑπομνήσει τῇ ἀγαπητικῇ. ἐν πᾶσιν οὖν ὁ Κύριός μου ἄθλιπτόν σε διατηρήσει, εὐθηνουμένην ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. 230 {1Μακαρίῳ ἡγουμένῳ}1 Καὶ πρὸ ἀναγνώσεως, ἀπ' αὐτοῦ μόνου τοῦ ἐπὶ χεῖρας δέξασθαί με τὴν τῆς μακαριότητός σου ἀγίαν ἐπιστολὴν, παρεκλήθη μου ἡ ταπεινὴ ψυχὴ, θεοτίμητέ μου πάτερ· ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνέγων, ἀπελύθην πάσης ὑπονοίας ὑπολυπούσης μου τὴν ταπείνωσιν, μαθὼν τῆς βραδυγραφίας τὰς αἰτίας, καὶ ἐδόξασά μου τὸν ἀγαθὸν θεόν, εὐρηκῶς τὴν πνευματικὴν ἀγάπην τῆς θεοφιλίας σου διαμένουσαν εἰλικρινῆ πρὸς ἡμᾶς τοὺς εὐτελεῖς. ἀλλὰ καὶ διαμείνοιν, ὧ εἰρηνοποιητὰ τοῦ παντός, θεὲ καὶ Κύριε· ἴσθι γὰρ, φιλοθεώτατε, γνησίως φιλεῖσθαί σε παρ' ἡμῶν καὶ ἀρραγῆ τὸν τῆς ἀγάπης σύνδεσμον ἡμᾶς διατηρεῖν, καθότι καὶ προήχθημεν τὸ πρότερον γράψαι πρὸς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας ἐμβεβηκότι σοι, οὐχ ὡς τοῦ εὐτελοῦς ἡμῶν γράμματος ὀνήσασθαί τι δυναμένου ἢ ἀλείφειν ἐξισχύντος (πόρρω γὰρ τῶν τοιούτων ἡμεῖς καὶ λόγῳ καὶ βίῳ παρερριμμένοι), ἀλλ' ὡς τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἀγάπης ἀπαιτούσης· οὐ χάριν καὶ τὸ πρὸς ἄλλους ἀδελφούς καὶ πατέρας ἐπιστέλλειν ἠναγκάσθημεν. εὖ δὲ καὶ πάνυ εἰκότως λέλεχέν σου ἡ τιμιότης τὸν καιρὸν ἐξαγοράζειν φειδοὶ τῶν διωκόντων καὶ τῶν μὴ τὰ ἀδελφὰ φρονησάντων· ὧν τίς οὐ στεναξείεν τὴν πτώσιν, χαλεπὴν οὕτω οὔσαν καὶ ἐπιβλαβῆ πάσῃ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ; εἰ κάκεῖνοις ἀλογευθεῖσιν οἰκονομίας δοκεῖ εἰργάσθαι τρόπος, ὧ τῆς κακῆς ἀρχῆς καὶ ρίζης-οἶδας ὁ πατὴρ ὄν λέγω, ἐξ οὗ καὶ οἱ λοιποὶ ὥχοντο τῇ δυσβουλίᾳ. Ἄλλ' ὧ, πῶς ἀδακρυτὶ τὸν Φλουβουτῆς εἰς μνήμην ἐνέγκω; ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων σύνηθες τὰ πραττόμενα καὶ οὐ τοσοῦτον ἐκπλήττοντα, εἰς δ' οὖν τὸν ἄνδρα ἐκείνον τί εἶπω, τί διανοηθῶ; ὧ, πῶς πέπτωκεν ὁ ἐωσφόρος; ὧ, πῶς κατηνέχθη ὁ οὐρανομήκης στῦλος; μικροῦ καὶ ἐξέστην τῇ ἀκοῇ καὶ ὡς πολλοῦ ἄπιστός μοι ἔδοξεν εἶναι, εἰ, ὄν ἐγὼ ἠπιστάμην ἐν πολλῇ πείρᾳ καὶ γε ἐν τῷ ἐξορίζεσθαί με ἐνταῦθα εἶδον καθ' ὁδοῦ καὶ ἔλαβον φωνὰς μαρτυρικὰς, ἀναπέισαντα καὶ αὐτὸν τὸν Νικαίας μὴ συνελθεῖν εἰς κοινωνίαν, ὡς φησι, ἢ ἀπορρήξαι ἑαυτὸν ἐκείνου συνελθόντος, οὗτος κοινωνὸς τοῖς χριστομάχοις γέγονεν καί, τό γε ἐλεεινότερον, ὅτι καὶ ἀναλγήτως ἔχει, ὡς πυνθάνομαι, ἐπὶ τῇ ἀσεβείᾳ, μηδὲ ρῆμα

πρόεσθαι εὐχῆς συγχωρητικῆς πρὸς τοῦτο εἰς θεὸν βουλόμενος. οὐ θαυμάζεις, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ; οὐ πεπλήρωται τὸ προφητικόν, ὅτι ἱερεὺς καὶ προφήτης ἅμα ἐξέστησαν; τίς δῶν τῆ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς βλεφάροις μου πηγὴν δακρύων καὶ κλαύσομαι ἐπὶ τῷ τηλικούτῳ συντρίμματι; οἱ τίμιοι καὶ ἰσόχρυσοι ἐγενήθησαν ὡς ἀγγεῖα ὀστράκινα. Ἄλλα τί τὰ ἄλλων κατοδύρομαι; εἰς ἑμαυτὸν ἐπιστρέψω τὸν θρήνον. πῶς σωθῶ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ; πῶς διαβιβάσοιμι τὸν ἐνεστῶτα ἀγῶνα ἀνίσχυρος ὢν, τῶν δυνατῶν ὀλισθησάντων; διὰ τοῦτο δέομαί σου τῆς ὀσιότητος, στήθι κὰν αὐτὸς ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ θεοῦ ἀκλινῆς, πάγιος, ἐρηρισμένος ἐν τῇ ἀσαλεύτῳ πίστει Χριστοῦ, τῆ οἰκείᾳ στάσει στερεῶν καὶ βεβαιῶν σὺν πολλοῖς ἄλλοις, οἷς ἐστι πνεῦμα ζωτικόν, καὶ τὴν ἐμὴν χαννότητα, φιλοῦσαν μὲν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ διὰ Χριστὸν παθεῖν πάντα, ἀναξιουμένην δὲ διὰ τὰ ἄμετρα ἀμαρτήματα. ἐρρωμένον σε καὶ ἰσχύοντα μετὰ θεοῦ κατὰ τῶν κατὰ θεοῦ ἢ μεγάλη χεὶρ τοῦ Κυρίου διαφυλάξιεν, τὸν ἐμὸν πατέρα καὶ δεσπότην. 231 {1'Αθανασίῳ ἡγουμένῳ}1 Ἄδολεσχοῦντά με ἤδη ἐκ πολλοῦ χρόνου καὶ ποθοῦντα μαθεῖν τὰ τῆς ὀσιότητός σου, ἐπιστὰν τὸ θεοφιλές σου γράμμα, ὅσον εὐφρανεν καὶ ἠδυνεν τί χρῆ καὶ λέγειν; ἀπελύθην γὰρ τῆς μερίμνης καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεόν, γνοὺς τὸ ὑγιές σου τῆς τε τοῦ σώματος ἕξεως καὶ τοῦ καταστήματος τῆς τιμίας σου ψυχῆς· οἷα γὰρ ἢ ἐπιστολή, ἀγάπης ἀδελφικῆς ἐπίμεστος, ἀνδρείας θεϊκῆς ἀνάπλεως, ζήλου διαπύρου κατάκαρπος, τῶν χαρισμάτων ὄντως τοῦ πνεύματος πεπληρωμένη, καὶ ταῦτα ἐν εἰρκτῇ ὄντος σου σιδηροδεσμίῳ, ὡς τῆς καλῆς σου ὁμολογίας, ὡς τῆς σταθερᾶς σου καρδίας· ἑμαστιγώθης μετὰ Χριστοῦ, οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ δῖς, καὶ τετυμμένος ἐγεγῆθεις καὶ τὴν ἐξορίαν εἴλου περιχαρῶς καὶ ὡς ἐντρυφήματα τὰ ὑπὲρ θεοῦ σοι βασανίσματα ἐγεγόνει. διὰ τοῦτό σε καλῶ πατέρα μου καὶ πατέρα πολλῶν, ἀθλητὴν εὐσεβείας, στῦλον καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας καὶ ὁμολογουμένως ὁμολογητὴν Χριστοῦ, οὐχ ἓνα δίαυλον διανύσαντα ἐν τῷ δρόμῳ τῆς μαρτυρίας, εἶτα ἠτονηκότα καὶ εἰς τοῦπίσω τραπέντα, ὡς οἱ περὶ Ἰωσήφ ὀλισθήσαντες (ἐν οἷς ἐκεῖνο ἂν λεχθεῖν εἰκότως· οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετὸς ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· οἷς μεγάλη μὲν ἡ ἀνομία, μείζων δὲ ἡ αἰσχύνῃ ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου μετὰ καὶ τῆς ἀράς τῆς μυλιονίτιδος τοῦ σκανδάλου), ἀλλὰ πολλοὺς καὶ καλοὺς διαμείβοντα καὶ διαμείποντα, εὖ οἶδ' ὅτι, εὐδοκία θεοῦ ἐπὶ τέλει τῶν στεφάνων. Χαῖρε κράτιστε Ἀθανάσιε, τὸ μέγα παρὰ πᾶσιν καὶ σεβάσμιον ὄνομα, εἰκότως σοι ἐπιτεθὲν καὶ κατὰ φερωνυμίας λόγον· χαῖρε ὄρηξ εὐστέλεχε Κυρίου, οὗ πρὸς σὲ ἡ ἀνάπαυσις. ἐν τίνι, φησί, κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τοὺς λόγους σου. χαίροις ἐμοὶ προσφιλέστατε καὶ τεκνοπάτωρ, τὸ μὲν διὰ τὸν πόθον, τὸ δὲ διὰ τὸ ἀξίωμα, ὁ συνεργὸς καὶ σύναθλος, εἶπερ ἔνεστιν εἰς ψήφισμα κάμῃ τὸν ἀχρεῖον λαμβάνεσθαι· διότι οὐδὲν ἀγαθὸν κέκτημαι οὐδὲ συνεισηνεγκα τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, εἰ δὲ καὶ ἔστιν, αὐτῷ ἢ χάρις, συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν τῇ ὁμοτροπία διὰ τῆς ἀλληλουχίας, ἵνα, καθὼς γέγραπται, ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα εὐχαριστηθῆ ὑπὲρ ὑμῶν. Αὕτη ἢ μικρά μου προσφώνησις τοῦ εὐτελοῦς. σὺ δέ, ὦ ἱερὰ κεφαλή, τῷ καλῷ σου θεμελίῳ ἐποικοδομῶν, τελείωσον σεαυτὸν οἶκον θεοῦ, μέχρις αἵματος ἐτοιμαζόμενος ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, τὰ αὐτὰ κάμοι ἀεὶ ὑπερευχόμενος, ὡς ἂν μὴ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἀποσχισθεῖν τῆς ἱερᾶς ὑμῶν τριάδος μηδ' αὖ τῶν ἄλλων ἰσοκλεῶν ὑμῖν πατέρων· εἰσὶ γὰρ ἔτι οἱ μὴ κάμψαντες γόνυ τῇ Βαάλ. 232 {1Φιλίππῳ μονάζοντι}1 Τὰ συμβεβηκότα σοι, τέκνον πνευματικόν, γνωστὰ ἡμῖν ἐγένετο· τί ταῦτα; ὅτι μετὰ τὸ ὁμολογήσαι σε ἐνώπιον θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων ἐν ὧσιν τοῦ τε οἰκονόμου καὶ τῆς συμπαρούσης ἀδελφότητος τέκνον ἡμῶν εἶναι καὶ συναρίθμιον τοῖς ἄλλοις, ἔτυχεν κοιμηθέντος τοῦ κατὰ σάρκα σου πατρὸς ληφθῆναι

σε εἰς προστασίαν τῶν ἐν τοῖς αὐτόθι ἀδελφῶν μεσιτεία τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδοῦλου καὶ τέκνου ἡμῶν, ἀποσταλέντος αὐτοῦ παρά τε τοῦ οἰκονόμου, τοῦ τε ἀντιπροσώπου μου καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶ ἀδελφῶν, εἰς αὐτὸ τοῦτο συνεργησάντων πάντων. καί γε ἐδεξάμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ τὴν ψῆφον, σφραγισάμενοι ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ τὸ γεγονός, εἶναι σε ἡγούμενον τοῦ τῆδε μοναστηρίου ὡς ὑπ' ἡμῶν αὐτῶν προβληθέντα καὶ δοθέντα εἰς κεφαλὴν τοῦ σώματος τῆς αὐτῆς ἀδελφότητος, διὰ σοῦ προσηληφότες τοὺς ἅπαντας. χαίρομεν οὖν ἐν τούτοις καὶ ἔχομέν σε ἐν τοῖς αὐτόθι ἐπόμενον καὶ μαθητιοῦντα ἡμῖν, προηγούμενον δὲ τῶν λοιπῶν ἐν Κυρίῳ. βλέπε οὖν, τέκνον, πῶς μέλλεις βιοῦν, θεοπρεπῶς καὶ κεκανονισμένως, τῆ κατὰ τὴν ἀδελφότητα ἡμῶν μιμήσει, εὐθυνόμενος εἰς πᾶσαν ἐντολὴν θεοῦ. ἐπειδὴ δὲ τὸ ζητούμενον ἄρτι ἢ τῆς ὀρθοδοξίας φυλακὴ, φύλαξι, τέκνον, τῆς τῶν αἰρετικῶν κοινωνίας παντάπασιν ἀπεχόμενος, ἔτοιμος εἶναι εἰς πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν ὑπὲρ Χριστοῦ, δι' ὃν καὶ ὁ πόλεμος πανταχοῦ τοῦ διωγμοῦ. στήθι κραταιῶς πρὸς τὰς προσβολὰς τῶν ὑπεναντίων τῆς πίστεως, μὴ πτοηθῆς, μὴ προδῶς τὸν Χριστὸν προδιδούς τὴν ἀλήθειαν· ἐὰν δεῖ διωχθῆναι, χαίρων διώχθητι, καλὸν τὸ συμφυγαδευθῆναι Χριστῷ· ἐὰν ἀπαιτοῖ καὶ ἄλλο τι ὁ καιρὸς, δὸς τὸ σῶμά σου εἰς μάστιγας, τὸ αἷμα εἰς μαρτύριον Χριστοῦ, συνδιεγείρων ἐν τούτῳ καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρά σου τὰ αὐτὰ παθεῖν, διδάσκων, νουθετῶν, παρακαλῶν, ἀλείφων, ὀπλίζων ὡς καλὸς πρωτοστρατιώτης Χριστοῦ. ἄρσον τῷ στρατολογήσαντί σε θεῷ εἰς τὴν καλὴν στρατείαν ταύτην, μὴ συνδεόμενος τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν γηίνων, ὅτι πάντα παρερχόμενα καὶ ξένα ἡμῶν, διότι πάροικοι πάντες καὶ παρεπίδημοι. ποῦ ὁ ἐνεγκὼν σε εἰς φῶς; οὐ παρήλθεν; οὐ πάντα εἶασεν, ἐν μόνον ἀράμενος, τὸ φορτίον τῶν ἔργων, εἴτε καλὸν εἴτε ἄλλως; Ἐὰν οὕτω εὐθυνθῆς πολιτεύσασθαι, ἰδοὺ μετὰ σοῦ τὸ πνεῦμα τῆς ταπεινώσεώς μου. ὁμολογῶ σε μέλος μου εἶναι τίμιον, τέκνον γνήσιον ἐν μερίδι τῆς ἡμετέρας ἀδελφότητος, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν ἐν κλήρῳ ἀγίων. εἴληφας τὸ ποίμνιον Χριστοῦ, ἀγρύπνησον, ποίμανον, κοπίασον ὡς Ἰακώβ τῷ παγετῷ τῆς νοητῆς νυκτὸς καὶ τῷ καύσωνι τῆς ἡμέρας, τὸ ἡσθηνηκὸς ἐνισχύων, τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφων, τὸ συντετριμμένον καταδεσμῶν, τοὺς νοητοὺς θῆρας εὐχαῖς ἀποσοβῶν, σεαυτὸν περὶ πάντα παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, ἵνα βασιλείας οὐρανῶν διὰ τῆς εὐαρέστου ποιμνιαρχίας ἄξιος ἔσῃ, προσευχόμενος ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὡς διδάσκειν ἐπιστεύθημεν ὑπὸ θεοῦ καὶ πράττοντες πορευώμεθα. ἔρρωσο, ἄνερ. 233 {1Κωνσταντίνῳ κουράτορι}1 Ἀκοὴ ἀγαθὴ τῆς τιμιότητός σου ἐλθοῦσα ἐν ὧσί μου ἔπεισέν με ἐπιστεῖλαί σοι, ἄνερ ἀγαθέ. τίς δὲ αὕτη; ὅτι μετὰ τῆς ἄλλης σου ἀρετῆς, ἧς ἔσχες ἀπὸ χάριτος θεοῦ, ἔτι ἔχου ἀκακίας, φυλάττων τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ὡς θησαυρὸν ἐν τῷ ταμιεῖῳ τῆς τιμίας σου ψυχῆς καὶ ἀφιστάμενος τῆς κοινωνίας τῶν αἰρετικῶν. χάριν πολλὴν ἔσχον ἐν τούτῳ τῷ θεῷ μου, ὅτι λαϊκοὶ ἴσα μονάζουσιν ἀγωνίζονται εὐαρεστεῖν Κυρίῳ, φεύγοντες τὸν βόθρον τῆς αἰρέσεως· βόθρος γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς, ἀδελφέ, καὶ παγὶς διαβόλου, καὶ ἡ κοινωνία αὐτῶν δίστησι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἀλῶντα καὶ μακρὰν τῆς ποιμνης Κυρίου ἀποφέρει. ὡς γὰρ τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους κεχώρισται, οὕτως καὶ ἡ ὀρθόδοξος μετάληψις τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας· ἡ μὲν γὰρ φωτίζει, ἡ δὲ σκοτίζει, καὶ ἡ μὲν ἐνοῖ τῷ Χριστῷ, ἡ δὲ τῷ διαβόλῳ, καὶ ἡ μὲν ζωοποιεῖ τὴν ψυχὴν, ἡ δὲ θανατοῖ. Καλῶς οὖν ποιεῖς, ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς τρέχων καὶ οὐκ ἀρνούμενος τοῦ θανασίμου ποτηρίου τῆς ἀσεβείας, ἧς τὸ τέλος ὄλεθρος αἰώνιος. μακαρίζω σε πάνυ· ἀλλὰ βλέπε ἵνα καθὼς ἐνήρξω καὶ τελειώσης ἐν τῇ δυνάμει Χριστοῦ, τοῦ ἔχοντός σε προσλαβέσθαι εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τέλους. προσεύχου περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀδελφὲ ὁμόπιστε. 234 {1Σισόῃ ἐπισκόπῳ}1 Ἦνινεσα τὸν θεὸν ἡμῶν τὸν ἀγαθόν, ἐντυχὼν τοῖς γράμμασι τῆς ἀγιωσύνης σου, ἡγαπημένον μου τέκνον καὶ ἀδελφὲ καὶ

πατήρ, ὅτι καὶ ταπεινώσῃς σοὶ πρόσεστι καὶ πίστις κραταιὰ καὶ προθυμία ζέουσα καὶ εὐψυχία ὑπομονῆς καὶ σοφία λόγου, ἧ οὐκ ἠδυνήθη ὑπαντῆσαι ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας καὶ μυωξὸς τῆς ἀλογίας· καὶ χάρις θεῶ τῶ εὐθύβολον δόντι σοὶ στόμα καὶ γλῶσσαν διατένουσαν αἰρετικὴν γλωσσαλίαν. Νῦν οὖν, υἱέ μου γνήσιε καὶ πατήρ πολυπόθητε, ἔτι ἀγώνων ἔπαθλα, ἐπέπερ ἔμαθον ὅτι μετέστης εἰς τὸ κολαστήριον. στήθι, παρακαλῶ, ἀνδρῖσαι, δέομαι, ἀρίστευσον, ἀντιβολῶ, δεῖξον ἔργα δυνάμεως θεοῦ ἐν τῇ ἀσθενεῖ ταύτῃ σαρκί, πρὸ τῶν ποδῶν σου ἰκετεύω· ἀπείποι ὁ κολάζων τῶν ἄλλω, τοῖς σοῖς ἠττηθεὶς ἀγωνίσμασιν. ἐν ἐπισκόποις, φῶς μου, λάμψον, ἐν μονάζουσι, ζωὴ μου, κορυφώθητι, ἐν ὁμολογηταῖς, σπλάγχνον μου ὁμοῦ καὶ κορυφή, στεφανώθητι· αἰνεσάτωσαν ἐπὶ σοὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, δοξασάτωσαν ἱερεῖς καὶ ἱεράρχαι ὁμοῦ τε καὶ μονασταί, τῶν ἑαυτῶν ἕκαστος εἰσποιοῦμενος εἰς ἐγκαλλώπισμα διὰ τοῦ οἰκείου ἀξιώματος. ἔστω, τάλαιπωροῦμεν, λιμώττομεν, ἐκλείπομεν δίψει, ἀπορούμεθα, ἐξαπορούμεθα, προσθειν, μαστιγούμεθα· ἐπὶ ξύλου ὁ ποῦς, ἐπὶ δεσμοῦ ὁ τράχηλος, μάχαιρα, τὸ τελευταῖον, πῦρ. τί πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; τί πρὸς τὰ ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθὰ; καὶ ὅτι οὐκ ἔστι διὰ Χριστὸν πάσχοντα μὴ Χριστὸν ἔχειν ἐπικουροῦντα καὶ τοσοῦτον παραχωροῦντα πειρασθῆναι, ὅπόσον καὶ οἶόν τε ἐνεγκεῖν ἡμᾶς· μὴ γὰρ ἄλλος ἐστὶν ὁ θανατῶν καὶ ζωογονῶν; μὴ δὴ οὖν, ἀδελφέ, ἀτονήσωμεν, ἀκούοντες τοῦ λέγοντος, πέπεισμαι ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα οὔτε ὑψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνησεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ. Οὕτως ἐλπίζω τὰ περὶ σοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς προσεύχου τὰ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἐὼν οὐς ἀναξίως προσάπτεις μοι ἐπαίνους· εἰμὶ γὰρ ἐλαχιστότερος πάντων ἀνθρώπων. 235 {1Βησσαρίωνι τέκνω}1 Ἡδέως ἀνέγνων σου τὴν ἐπιστολήν, τέκνον μου, ἐν τῶ εὐρεῖν με τὴν ὑγίειάν σου καὶ προθυμίαν, τὴν ὑπομονὴν καὶ παράκλησιν· μακάριος εἶ, τέκνον μου Βησσαρίων, ὅτι διὰ Χριστὸν πάσχεις, φυλακὴν κατακριθεὶς παρὰ τῶν ἀσεβούντων, ἧτις ἐστὶ δόξα σοὶ καὶ στέφανος· τί οἶει πανθάνειν τοὺς Κρήτας, ἀκούοντας ὅτι ὁμολογητὴς Χριστοῦ εἶ; εὐκλέησας καὶ τὸ γένος καὶ τὴν πατρίδα σου κάμει τὸν ἀνάξιον, καὶ μέντοι τοὺς ἀδελφούς σου. ὀξύνου εἰς γνῶσιν θεοῦ, ἐπιστόμιζε τοὺς προσβάλλοντάς σοι αἰρετικούς, ὅτι Χριστὸς ἢ Χριστοῦ εἰκὼν τῇ κλήσει οὐ τῇ φύσει, ἐν ἧ τιμᾶται (ὡς καὶ τούναντίον), οὕτως τῆς Θεοτόκου, οὕτως ἐκάστου ἀγίου. ἐν τῇ ὑπομονῇ σου κτῆσαι τὸν μισθόν σου, μνημονεύων κάμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἵνα διασώζωμαι ἐν πᾶσιν. 236 {1Υπατίω τέκνω}1 Ἡρέσθην ἐν τοῖς γράμμασί σου, τέκνον μου, ὅτι ἐκεῖνα στέργεις καὶ ἀγαπᾶς, οἷα καὶ ὅσα φιλῶ ἐν Κυρίῳ, ὥστε ἀποδέξασθαί με καὶ τὴν προτέραν σου πρόθεσιν καὶ τὴν ὑστεραίαν ταπεινώσιν. ἔσο τοίνυν, τέκνον, εὐαρεστῶν τῶ θεῶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Λουκιανοῦ· οὐδὲ γὰρ εὐαγὲς οὔτε ἀπρόσκοπον διηρημένους ὑμᾶς εἶναι, οὐ μόνον ἀδελφούς ὄντας, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ χωρισθέντας. οὐκ ἀρκεῖ μοι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μετὰ χώρισιν πάλιν χώρισις; φεῦ τοῦ κακοῦ· μὴ, παρακαλῶ. εἰ καὶ παρὰ διαβόλου, βασκαίνοντος τὴν ὁμόνοιαν καὶ διὰ τοῦτο ἢ ἀπεχθείας ἢ σχέσεις παραρτύοντος, ὡς ἐξ ἀμφοτέρων τὸν χωρισμὸν ἐργάσασθαι, ἀλλ' ἡμεῖς γε, τὰ νοήματα αὐτοῦ μὴ ἀγνοοῦντες, βιαζοίμεθα τὴν φύσιν καὶ ἔλκωμεν διὰ ταπεινώσεως τὸν ἔλεον τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ μὴ δίστασθαι ἡμᾶς· εἴη γὰρ ὁ Χριστὸς οὕτω μεθ' ὑμῶν. τίς Πέτρου καὶ Ἰωάννου μεῖζων ἐν ἀπο-στόλοις; ἀλλὰ καὶ Πέτρος παραχωρεῖται ὑπὸ Ἰωάννου δημηγορεῖν, παῖει καὶ Πέτρος, Παύλου λαλοῦντος· οὐ γὰρ ὅπως τὸ πρωτεῖόν τις ἀρπάσοι, ἀλλ' ὡς ἂν τὸ χρειώδες γίνοιτο καὶ τὸ τακτικὸν αὐτοῖς ἐσκοπεῖτο. Οὕτω καὶ αὐτοὶ μιμηταὶ εἴητε τῶν ἀγίων. χαίρω ὅτι διὰ σοῦ προέρχεται λόγος εἰς τοὺς ζητοῦντας, ἀλλὰ μετὰ συμβουλίας. ἀλλὰ μὴ εἰς ὄψεις γυναικείας ἐκτὸς ἀνάγκης ἔρχεσθε, μὴ που πλήξωμεν ἢ πληγώμεν ὡς ἔτι ἰάσασθαι

προαιρούμεθα ἄλλους, καὶ τὰς προσόδους ἐξ ἀναγκαίου· τὸ φιλογύρευτον ἄκαρπον καὶ διαλυτικὸν ψυχῆς. ταῦτα γινώσκων φύλασέ μοι ἑαυτὸν σῶων. 237 {1Βασιανῶ τέκνω}1 Ἐπισκέπτομαί σε καὶ αὐθις διὰ τοῦ γράμματος, τέκνον μου Βασιανέ, καὶ χαιρετίζω σε ἐν Κυρίῳ. ζῆθι, γήθου, εὐφραίνου, ὅτι ἠξίωσαι διὰ Χριστὸν ἐν φυλακῇ εἶναι, ἐν μονῶσει, ἐν θλίψει, ἐν στενοχωρίᾳ· ἀνατελεῖ σοι μικρὸν ὕστερον χαρὰ ἀνεκκλάητος ἐπὶ τέλει τῶν ἀγώνων. διό, τέκνον, στέρξον, καρτέρησον ἐν Κυρίῳ, τὰς αἰωνίους ἀμοιβὰς ἀναλογιζόμενος, ὅτε σκιρτήσεις αἰώνια· βλέπε ὅτι ὁ διάβολος παντὶ ἐστὶν ἐφεδρεύων, ζητῶν τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν, ἵνα συμποδίση, ἵνα σκοτώσῃ τὸν νοῦν. μὴ δῶς αὐτῷ χώραν· γρηγόρει καὶ ἐν τῇ φυλακῇ, ὅτι καὶ μᾶλλον ὧδε ἀγριώτερος καθίσταται ἡμῖν, μεμονωμένοι οὗσι καὶ οὐκ ἔχουσιν ὑπὸ τινῶν περιέλκεσθαι ὧδε κάκεισε. σὺ οὖν χρῶ ἐργοχείρῳ, ἀναγνώσει, στιχολογίᾳ, προσευχῇ, ἐννοίαις οὐρανίοις, ἵνα μὴ ἀργὸν καὶ ἄπρακτον εὐρίσκων σε βάλλοι· ἀλλὰ καὶ ὁσάκις τιτρώσκει, τοσαυτάκις ἀνταναιρείσθω φόβῳ θεοῦ καὶ μηδαμῶς κάτω ἡμᾶς ἐχέτω. μέγα τὸ σωθῆναι, μεγάλων καὶ ἀγώνων χρεῖα. συγχωρηθεῖ σοι τὰ ἕως τοῦ παρόντος· νῦν ἠρξάμην, εἰπέ καὶ αὐτός, αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου. Μνημόνευε τῆς ταπεινώσεώς μου. προσαγορεύουσίν σε οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί σου. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 238 {1Εὐοδίῳ καὶ Ἰωάννῃ τέκνοις}1 Καὶ νῦν δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν σου, τέκνον μου ἠγαπημένον, ἀπεδεξάμην, ἐπιγνούς τὴν ἀληθινὴν πίστιν σου καὶ ἀγάπην, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εὐγενῆ καὶ ἱεράν σου πρόθεσιν, ἣν ἔχεις ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ, ἕτοιμος ὢν πάντα παθεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ. εὐλογητὸς Κύριος ὁ οὕτως ἐτοιμάσας καὶ παρασκευάσας σε· τοῦτό με μάλα εὐφρανεν, τοῦτό με εἰ φίλτρον σου περισσότερον ἠγαγεν, εἶτα καμὲ ἐστερέωσεν· ὑμῶν γὰρ σπενδομένων διὰ Χριστὸν ἐγὼ ἐστερέωμαι ὁ ταπεινός. ἐν τῇ τοιαύτῃ οὖν διαθέσει συντηρήσειεν ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον (κοινῶς λέγω διὰ τὸ μαθεῖν με σὺν σοὶ εἶναι καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, τὸ ἐξ ἴσου ἠγαπημένον μου τέκνον)· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὅτι ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἡ τοιαύτη, λέγω, παρασκευὴ καὶ ἐτοιμασία. Ἀλλὰ προσεύχεσθε, παρακαλῶ, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ τελειῶσαί με ἐν Κυρίῳ τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, οὐ μόνον τὸν ὀρώμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν νοούμενον. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ὑμῶν· ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 239 {1Δωροθέῳ τέκνω}1 Καὶ πάλιν κατάρχω τοῦ γράφειν σοι, τέκνον μου ἠγαπημένον· ἦν γὰρ ἐδεξάμην ἐπιστολὴν σου, ἀπόδοσις ἦν προτέρων μου γραμμάτων. πῶς οὖν ἔχεις ἐρωτῶ, πῶς διαβιβάζεις σου τὰς ἡμέρας. καλῶς, οἶδ' ὅτι (λέγω δὲ κατὰ θεόν· τί γὰρ ἡδύτερον τοῦ ὑπὲρ ἀληθείας πάσχειν;), πρὸς δὲ τὸ σῶμα καὶ λίαν θλιπτικῶς, φυλακῆς οὔσης καὶ ταύτης κακίστης, ἔπειτα καὶ τοῦ διδομένου σοι ἄρτου δυσβρώτου ὄντος, καθὼς ἀπηγγέλη μοι. ἀλλὰ τί πρὸς τὸν κατέχοντά σε ἀτεράμονα καὶ στρατοφύλακα, ἀλλ' οὐ μονάζοντα, πολλοῦ γε εἰπεῖν ἠγούμενον; ἠνεγκεν δὲ ὅμως ὁ καιρὸς ἵνα φανῶσιν οἱ τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ζιζάνια ἐξ ἐναντίας. ἐπὶ τῆς μοιχοσυνόδου προεφασίζοντο προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις· ἀπηλέγχθησαν τανῦν ὅτι κάκεινα ἀσεβοῦντες ἐποίουν. Ἐκεῖνοι μὲν οὕτως. σὺ δέ, ὦ τέκνον μου ἠγαπημένον, ὡς τὰ πάλαι

διὰ Χριστὸν οὕτω τε καὶ τανῦν πάσχεις, φρουρὰν οἰκῶν δι' αὐτόν, μόνος ὢν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' οὐ μόνος· ὁ Χριστὸς γὰρ μετὰ σοῦ καὶ ὁ φύλαξ τῆς ζωῆς σου ἄγγελος. ὑπομείνωμεν, παρακαλῶ, τὸν τῆς ὑπομονῆς τοὺς στεφάνους ἡμῖν ἐτοιμάζοντα· εἰ καὶ πνιγόμεθα τῇ ὀλιγωρίᾳ, ἀλλὰ γλυκανθῶμεν τῇ ἐλπίδι· εἰ καὶ στενούμεθα ταῖς χρεῖαις, ἀλλ' εὐψυχῶμεν τῇ ἀποκαταδοκίᾳ. τί γάρ; οὐ δυνατὸς ὁ Κύριος ὀμβρῖσαι ἄορασίᾳ ἄρτους, πᾶν εἴ τι ἐδώδιμον ἄλλο; ἀλλὰ ἀναμένει τὴν ὑπομονὴν ἡμῶν, ἵνα στεφανώσῃ, ὅπως δοξάσῃ καὶ εὐφράνῃ εἰς αἰῶνας. ναί, τέκνον, δέομαι, φέρε γενναίως, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας διαβιβάζων καὶ μὴ μακροτονία χρόνου ἀκηδίαν

ἐμποιῶν ἐν τῇ ψυχῇ σου. ἰδοὺ ὡς ὄναρ ὁ κόσμος οὗτος· πάντα παρελεύσονται, ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου ζήσεται αἰδίως καὶ οὐκ ἀποθανεῖται. τούτοις τοῖς ἐνθυμήμασι νεαροποιῶν ἀεὶ τὴν ψυχὴν σου, χαῖρε, ὅτι πολὺς ὁ μισθός σου ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 240 {1Δωροθέω τέκνω ἐτέρω}1 Καλὲ Δωρόθεε, χαῖρε· εἶη σοι χάρις, ἔλεος ἀπὸ θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνισχύσαντός σε ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκδοῦναι ἑαυτὸν εἰς μαστιγὰς καὶ πληγὰς, εἰς φυλακὴν καὶ ἔξορίαν. πόθεν σοι τὸ ἀγαθὸν τοῦτο; ἐξ ἀφανῶν ἐμφανὴς ἐγένου, ἐξ ἀδόξων ἔνδοξος, ἐξ ὑστερήσεως τῶν ἐν Κυρίῳ ἀδελφῶν σου μέγας καὶ τίμιος. βλέπεις πῶς σοι διαλέγομαι ὁ ταπεινός; πολλοὶ τῶν προαγόντων σε ἐπιθυμοῦσι συλλαβὴν μου δέξασθαι, σοὶ δὲ μετ' ἐγκωμίων τὸ γράμμα· οὕτως γὰρ ὁ θεὸς δοξάζει τοὺς δοξάζοντας αὐτόν. αἶνει τὸν θεόν, εὐχαρίστει, ὅτι ἐποίησέν σοι μεγάλα καὶ θυμαστά, ὁμολογητὴν αὐτοῦ ὀνομάζεσθαι νῦν ἐν τοῖς χριστιανοῖς. πολλοὺς ἀπέκρυψας ἐπισκόπους, πολλοὺς ἡγουμένους, πολλοὺς ἐρημίτας, ἐκλάμπων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· βλέπε τὴν κλησίν σου, βλέπε τὴν δόξαν σου. μὴ ἀπονυστάξης, μὴ ἀποπέσης, μέχρι θανάτου ἀγώνισαι ἐν ὑπομονῇ· ὁ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος, φησί, σωθήσεται. φυλακῇ πάση τήρει ἑαυτὸν μὴ παραρρηῆναι ἐν πάθει τινὶ ἀτιμίας· καὶ τοῦτο γὰρ μαρτύριον μέγα, τὸ τηρεῖν τὸ συνειδὸς καθαρὸν ἀπὸ ἀμαρτίας. καθάριζε αὐτὸ ἀεὶ διὰ μετανοίας, διὰ δακρῶν, διὰ προσευχῶν, δεόμενος καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὅπως ᾧ σεσωσμένος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ. Ἀσπάζονται σε οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί σου πλεῖστα. ὁ θεὸς σε, τέκνον μου ἡγαπημένον, περὶ πάντα διαφυλάξειεν ἀβλαβῆ καὶ ἀπήμονα, πληροῦντα τὸν προκειμένον σοι ἀγῶνα ἐν Κυρίῳ. ἀμήν. 241 {1Τίτω καὶ Φίλωνι τέκνοις}1 Ὡ καλὲ Τίτε καὶ ᾧ καλέ μου Φίλων, τί τὸ ξένον θέαμα, ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὑμεῖς ἐξελέχθητε παρὰ θεῶ ὁμολογεῖν αὐτῷ καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἐν φυλακῇ; πάντως ὅτι πολὺ ἡγαπήσατε, πάντως ὅτι ἀληθῶς ἐπιστεύσατε. εὐλογῶ οὖν τὸν θεόν μου καὶ Κύριον, τὸν μεγαλεῖα ποιήσαντα ἐν ὑμῖν. βλέπετε, ἀδελφοί, καθὼς καὶ προέγραψα ὑμῖν, στήτε γενναίως, ἀνολιγῶρως, κραταιῶς, καθὼς ἐκλήθητε ὑπὸ θεοῦ· δοξάσατε αὐτόν ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν, μὴ παραδέξησθε διδασκαλίαν αἰρετικοῦ, μὴ ὀκλάσητε πρὸς τὴν κακοπάθειαν τῆς φυλακῆς, ἀκούοντες τοῦ λέγοντος ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Μνημονεύετε κάμου τοῦ ἀμαρτωλοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί· ὁ Κύριος μετ' ὑμῶν. ἀμήν. 242 {1Νικολάω μάγκιπι}1 Πῶς οἶε δέχεσθαι με τὰς ἀποστολάς σου καὶ εὐλογίας, ἡγαπημένε ἄνερ; οὐδ' ἂν χρυσίου τάλαντα τσαῦτα ἡδύτερόν μοι εἰς ὑποδοχὴν, διότι ἐξ ἀνθρώπου ὀρθοδόξου, φυλάττοντος ἀρχαίαν ἀγάπην καὶ μὴ ἑαλωκότος τῇ κοινωνίᾳ τῆς αἰρέσεως· ὁ καὶ μάλα με ξενίζει, πῶς ἐν μέσῳ πυρὸς ἄφλεκτος διαμένεις. ἀλλὰ γὰρ καὶ ἔτι διαμενεῖς θεία προμηθεῖα, ὡς ἂν μέγα δῶρον ἀπενέγκοις τῷ θεῷ τῆς οἰκειᾶς σωτηρίας. Πάνυ δὲ ἐθεραπεύθην καὶ γε μεμακάρικά σε, ὅτι τὸν γραμματηφόρον ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς ἔλαβες συνδαιτυμόνα ἐν τόπῳ ξένῳ καὶ τραπέζῃ πληθοῦση· ἀνθ' οὗ ἀνακλινεῖ σε ὁ Κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ εἰς εὐφροσύνην αἰώνιον. 243 {1Ἰσιδώρῳ λαϊκῶ}1 Καὶ πάλιν κόπους σοι παρέσχον, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ καὶ γνήσιε φίλε, ἐπὶ ταῖς ἀποστολαῖς σου· ἀλλ' ὁ Κύριος ἀντιμετρήσει σοι μισθὸν ἐπουράνιον, ὃν χρήζεις παρὰ Κυρίου, ὑπὲρ οὗ καὶ μετέρχει βίον παρθενίας καὶ εὐλαβείας, σχολάζων ἐν ἐκκλησίαις, διατρίβων ἐν ἔργοις εὐσεβείας ὡς φιλομόναχος, ὡς ἄπλαστος, οἰκῶν οἰκίαν κατὰ τὸν πατριάρχην Ἰακώβ. ἔτι παρακαλῶ ἔχεισθαι σε τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀποχῆς τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας, δι' ἣν ἔξομεν παρρησίαν ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. Μιμνήσκου ἡμῶν εὐχὰς ἀγίας ποιούμενος, τιμιώτατέ μου καὶ ποθεινότατε. 244 {1Ἠγουμένη}1 Ἀπηγγειλέν μοι ὁ ἀδελφὸς ἑωρακένας σου τὴν τιμιότητα καὶ ὡς ἔρρωται κατὰ πνεῦμα, τὴν δι' ὑπομονῆς ἐλπίδα κατέχουσα. καὶ γε ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν θεὸν ἡμῶν,

τὸν καὶ ἐν ἀσθενεῖ φύσει τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐμφανίσαντα· τῷ ὄντι γὰρ μακαρία σὺ ἐν μοναζούσαις, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν γυναιξὶ πάσαις, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐν αἷς ἐάλωσαν οὐ μόνον γυναικες ὁμόσχημοι καὶ κανονικαί, ἀλλὰ καὶ πάντες μικροῦ δεῖν ἐν τῇ Βυζαντίδι μονασταὶ τε καὶ ἡγούμενοι, αὐτὴ σὺν ἄλλαις τέσσαρσιν ἢ καὶ πρὸς εἴλου ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν ἢ μετασχεῖν τῆς χωριζούσης Χριστοῦ αἰρετικῆς κοινωνίας. ὁ γὰρ μετέχων αὐτῆς ἀπόκληρος Χριστοῦ ὡς ὁ Ἰούδας καὶ κοινωνὸς τῶν παραλαβόντων τὸν Κύριον εἰς τὸ σταυρωθῆναι· καὶ γὰρ τοῦ Χριστοῦ διώκται καὶ σταυρῶται οἱ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐκμειοῦντες καὶ ἀποσκορακίζοντες, ὡσπερ καὶ αὐτῆς τῆς Θεοτόκου καὶ ἐκάστου τῶν ἁγίων. Βλέπε, δούλη Χριστοῦ, μὴ καταισχύνης τὸν καλέσαντά σε εἰς τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ. σπέρμα ἅγιον σὺ (ἐὼ τὸ κατὰ σάρκα, ὅτι καὶ τοῦτο τοιοῦτον), ἀλλὰ Θέκλης λέγω τῆς πρωτομάρτυρος, Φεβρωνίας, Εὐγενίας, Ματρῶνης καὶ τῶν ὁμοίων· εἶπον δὲ Ματρῶνης, ὅτι καὶ ἐν ταῖς κατ' αὐτὴν ἡμέραις αἰρέσεως οὔσης καὶ τινων μοναζουσῶν ἐνισταμένων ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας ὡς ὑμεῖς νῦν οἱ ἀλάστορες αἰρετικοί, μὴ φέροντες τὴν μανίαν, βία χειρὶ ἥνοιγον τὰ στόματα καὶ ἐνέχεον τὴν κοινωνίαν αὐτῶν. ἀλλὰ τὸ χειρὶ οὐ συνηγορεῖτο, ὥστε καὶ αὐτὴ σκόπει πολλὰ διὰ Χριστὸν πειρασθῆναι. Ἀλλὰ μηδαμῶς ἐκκλίνωμεν· Χριστὸς γὰρ ἡμῖν βοηθός, κἂν μέχρις αἵματος πειράσωσιν. προσεύχου περὶ ἡμῶν διὰ τὸν Κύριον καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς μὴ ἀποτυχεῖν Χριστοῦ. 245 {Ἰωάννη Καλχηδόνοσ}1 Ὁν ἐκ μακροῦ χρόνου ὠδινον πόθον, νῦν ἀποτεκῶν εἰκότως εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου ὁ ταπεινός· τίς δὲ ὁ πόθος; τὸ γράμματι συναφθῆναί με τῇ πατρικῇ ἀγιωσύνη σου καὶ δοῦναι ἀσπασμὸν καὶ γνωρίσαι τὸν πόθον ὅσος καὶ ἡλικός, οὐχ ὅτι τὸ πρὶν οὐκ ἦν, ἀλλ' ὅτι ἄρτι μάλα ἐξῆπται τῇ ὑπὲρ ἀληθείας ταῦτοπαθείᾳ· οὗ γὰρ ὁμόνοια πίστεως, ἐκεῖ δηλαδὴ καὶ ἀγάπης σύνδεσμος, οὗ δὲ ἀγάπης σύνδεσμος, ἐκεῖ θεὸς τὸ κεφάλαιον, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν τὸ πάσχειν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἡμέτερον οὐδενὸς λόγου διὰ τὸ ἀμφοτέρωθεν μηδαμινόν, τὸ δὲ τῆς σῆς ὀσιότητος καὶ τῶν οἴος σὺ μεγίστης εὐδοξίας τὰ παρόντα, ὑπὲρ εὐσεβείας ἐλομένων κινδυνεύειν καὶ κακοπαθείας ἀνατλᾶν· ὀπόσης γὰρ θλίψεως τὸ περιορισθῆναί σου τὴν θεοσέβειαν πόρρω που τῶν ἐν ἄστει καὶ ἔλκειν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας πόνους καὶ ὀδύνας ἐξοριστικὰς καὶ μεριμνητικὰς τῶν διαφερόντων καὶ πνεύματι καὶ σώματι, καὶ ταῦτα ἐν ἀσθενεῖ σώματι καὶ ἀήθει τῶν τοιούτων, εἰ καὶ τοῖς ἐκουσίοις τῆς ἀσκήσεως πόνοις ἱκανῶς προγεγυμνασμένῳ. Ἀλλ' εὖγε, ὦ πατέρων κράτιστε, ὅτι σὲ ἔλαβεν ἡ ἐκκλησία ἐκ τῆς συγκλήτου κόσμον ἑαυτῇ τὰ πρῶτα, νῦν δὲ καὶ φύλακα τῶν εὐσεβῶν αὐτῇ δογμάτων, ὁμολογίας στέφανον ἀναδησάμενον (πῶς γὰρ οὐ;) ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοντα καὶ μὴ ὑπέικοντα τοῖς Χριστὸν διώκουσι, κἂν οὐ δοκῇ τοῖς ἐλαύνουσι· Χριστὸς γὰρ ἡ Χριστοῦ εἰκὼν ὡς σταυρὸς ὁ σταυροῦ τύπος· καὶ οὐπω λέγω τῆς Θεοτόκου καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων, εἰδότε σοὶ καὶ ἡμᾶς μᾶλλον μυοῦντι καὶ τεχνοῦντι τοὺς ἀμνήτους καὶ ἀσόφους. δεινὸν οὖν, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή, τὸ ἀσέβημα καὶ προεισόδιον τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου ἐλεύσεως καὶ οἰονεῖ εἰκῶν, εἴπερ τῇ Χριστοῦ εἰκόνι μάχεται, μηδένα διαμερισμὸν πρὸς τὸ πρωτότυπον ἐχούση· τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τῶν λεγομένων. διὸ ὅσον τὸ μέγεθος τῆς ἀσεβείας ἐκείνοις, τοσοῦτον ἡμῖν τὸ αὐχμημα τῆς ὁμολογίας, μὴ τὰ δευτέρια παραχωρούσης τῶν πάλαι Χριστοῦ μαρτύρων. Ὡν τὸν στέφανον κομίσειας, τρισόλβιε, προσευχόμενος εἰρήνην τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ γε κάμοι τῷ ἐλαχίστῳ μὴ πάντῃ διαμαρτεῖν τῆς τῶν ἰχνῶν σου προσψάυσεως διὰ τὸ μέγιστόν με φορτίον οἴσειν τῶν ἁμαρτιῶν. 246 {Εὐθυμῖω τέκνω}1 Ὑγίαινε, τέκνον μου ἡγαπημένον Εὐθύμιε· οὐ παύομαι οὖν μεμνησθαί σου ἐν ταῖς ταπειναῖς μου προσευχαῖς, ὑπόμνησιν λαμβάνων τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεώς τε καὶ ἀγάπης, πῶς ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἀνεστράφης ἐν τῇ ὑποταγῇ σου χρηστῶς, πῶς τε ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ χωρισμοῦ ἔδειξας τὸ τῆς ἀγάπης σου καὶ

εὐπροθύμου γνώμης, τοῦτο μὲν ἐλθὼν καὶ ἐνεγκὼν τὰ κατὰ χρεῖαν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀρπάσαντός με ἄρχοντας, τοῦτο δὲ καὶ ἐμπλοήσας καὶ συμπροθυμησάμενός με περὶ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων εἰς τὴν ἀδελφότητα, φρουρουμένην στρατιωτικῇ χειρὶ εἰς τὰ Στουδίου. καὶ γε δέδειχας ἐξ ὧν προεθυμοῦ μόνος καλῶς βουλευσάμενος, εἰ καὶ ῥιψοκινδύνως· τί τοῦτο; ἀναθεματίσαι τὸν ἀλιτήριον Ἀντώνιον, καθελόντα τὰς σεπτὰς εἰκόνας, σὺν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι· δι' ἣν αἰτίαν ἐτύφθης σὺν ἐννέα προέχουσιν ἀνδρεία τῶν ἄλλων. ἔργον ἐποίησας, τέκνον μου, μάρτυρος, στρατιώτου Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὦ τῆς μεγαλονοίας σου· ὦ τῆς στερροκαρδίας σου, πρώτου μαστιγωθέντος ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστοῦ καὶ ἐκβάντος ἐκ τῶν τοσοῦτων πληγῶν ἐξαίμου καὶ σαρκοτμήτου, μήτε γοερὰν φωνὴν ἀφείναι μήτε συμπεσεῖν τῷ προσώπῳ, ἀλλ' ἐκείνην ῥῆξαι τὴν ῥῆσιν, ἣν ἄδουσι πολλοί, "μὴ φοβηθῆτε, ἀδελφοί, οὐδὲν ἔστι ταῦτα"⁵. ὦ τῆς ἀγίας σου γλώσσης· αὕτη ἡ φωνὴ καὶ τὸν τύραννον καὶ πανδαμάτορα ἥσχυεν, τύψαντά σε ἔτι διὰ ταύτην, καὶ τοὺς ἀδελφούς σου παρεθάρρυνεν ἴσα σοι ἐνηθληκέναι, καὶ τὸ μέγιστον, τὸν θεὸν εὐφρανεν, τὸν ἐτοιμάζοντά σοι τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης. Μόνον, τέκνον, τελείως ἀγωνισώμεθα τὸν καλὸν ἀγῶνα· πέποιθα δὲ ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν τὸν ἄθλον τοῦτον καὶ τελειώσειεν. βοήθει καὶ ἐν τῇ ἐξορία, ἀδελφέ, τοῖς συνεξοριστοῖς σου λόγῳ, ἔργῳ. προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἵνα ἐνέγκω πάντα διὰ Χριστόν, τὸν νῦν διωκόμενον διὰ τῆς ἀγίας εἰκόνας αὐτοῦ. προσαγορεύουσίν σε οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί σου· ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. ἀμήν. 247 {1'Υπερεχίω τέκνω}1 Εὐγε, εὐγε, Ὑπερέχιε τέκνον ἐμόν, καλὸν ἄθλον ἠξιώθης ἀπενέγκασθαι ὑπὲρ Χριστοῦ· ἐδάρης, ἐφυλακίσθης, ἐξωρίσθης, ἐλογίσθης μετὰ ὁμολογητῶν Χριστοῦ. πόθεν σοι ἡ χάρις αὕτη, τὸ δῶρον τὸ οὐράνιον, ἵνα σου τὸ αἶμα ἴδῃς διὰ Χριστόν περιρρεόμενον καὶ τὰς σάρκας ἐξεσμένας ταῖς μαστιξιν; ἀπελούσω τὰς ἀμαρτίας, ἡγίασας σεαυτόν. βλέπε, ἀδελφέ μου, μὴ ποτε ἐπιλάθῃ τῆς εὐεργεσίας, μὴ ποτε ἀπονυστάξῃς ἀπὸ θεοῦ. γρηγόρει εἰς τὴν σωτηρίαν σου, παρακαλῶ, εἰς ὑπομονὴν τελειώσεως· οὐ γὰρ τὸ ἄρξασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τελειῶσαι μακάριον. ἦνεγκας πόνους πληγῶν, ἔνεγκον, τέκνον μου, καὶ κόπους ἀσκήσεως, λογισμοὺς πονηρῶν καθαίρων ἀπὸ τῆς καρδίας σου, ἐξ ὧν προάγεται ἄνθρωπος εἰς πρᾶξιν ἀμαρτίας. φοβερός ὁ θεός, πῦρ καταναλίσκον τοὺς καταφρονητάς· φύγωμεν τὴν παρρησίαν, τὴν θύραν τῆς ἀνομίας, ἔστω τὸ κάθισμά σου ἀσκανδάλιστον, ὅσιον. ψαλμὸν ἔχεις, ὠδὴν ἔχεις, εὐχὴν ἔχεις· ἀνάγνωσιν ἔχε, δάκρυον, ἀναλογίζου αἰεὶ τὸν θάνατον, τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὅτε γυμνὰ καὶ τετραηλισμένα σταίῃ τὰ σύμπαντα. οἶος φόβος ἐκεῖ καὶ τρόμος τῷ κατ' ἐμὲ ἀμαρτωλῷ καὶ πηλίκῃ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις τῷ δικαίῳ. Ναί, τέκνον, φυλακῆ φυλάζωμεν ἑαυτούς, ἵνα τὴν παραθήκην ἡμῶν, τουτέστι τὴν ψυχὴν, προσενέγκωμεν τῷ θεῷ σώαν, καθαρὰν· κἂν γὰρ ῥυποῦται διὰ τῶν σκολιῶν λογισμῶν, ἀλλὰ καθαρίζεται πάλιν διὰ τῶν ἐν μετανοίᾳ δακρύων. προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνα σώζωμαι ἐν πᾶσιν. οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοί σου προσαγορεύουσίν σε· ἡ χάρις μετὰ σοῦ. ἀμήν. 248 {1'Ἀφροδισίω τέκνω}1 Χαίροις, Ἀφροδίσειε, τὸ ἐμόν τέκνον, μᾶλλον δὲ θεοῦ, ὑπὲρ οὗ ὁ προκείμενος ἀγών. τί τὸ γεγονὸς ἐν σοί, ὅτι οὕτως ἀπηυτομόλησας ἐκδοῦναι τὰς ἑαυτοῦ σάρκας εἰς μαστιγὰς ὑπὲρ Χριστοῦ, οὕτως ἐνεγκὼν τὰς τοσαύτας πληγὰς ὡς ἀδάμας καρτερῶς; χαῖρε, τοῦ Χριστοῦ στρατιῶτα· ὄρα ποῦ σε κέκληκεν ἡ χάρις, πῶς ἀνεπήδησας εἰς ὕψος ἀρετῆς, ἀναποησάμενος ἑαυτὸν ἀπὸ προλαβόντων ἐλαττωμάτων. ἐδόξασας τὸν θεόν, τέκνον μου, ἐν τοῖς μέλεσί σου, ἐτίμησας κάμει τὸν ἀμαρτωλόν· ἔλαμψας ἐν τῇ ἀδελφότητί σου μετὰ τῆς ἰσάθλου ἑταιρείας ὡς ἀστήρ ἐωθινός, ἐγένου τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ στῦλος. Μακάριος εἶ καὶ καλόν σοι ἔσται. ἀλλὰ βλέπε τὸ ἔργον

σου, ὅτι ἀκμὴν οὐκ εἰς πέρας ἐστίν· δεῖ μέχρι τέλους ἐγκαρτερῆσαι, ἵνα οὕτως στεφανωθῆς, φέρε γενναίως τὰ τῆς ἐξορίας, ἐτοιμάζου καὶ ἀποθανεῖν διὰ Χριστοῦ τὴν ἀγίαν εἰκόνα· φύλαττε ἑαυτὸν ἀπαρρησίαστον, γρηγόρει πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς. χαῖρε τῇ ἐλπίδι, ὑπόμενε τῇ θλίψει, νῆφε ταῖς προσευχαῖς, δεόμενος καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνα σώζωμαι σὺν ὑμῖν. ἀσπάζονται σε οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ σου· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 249 {1'Αμμωνᾶ τέκνω}1 Ἀδελφὲ Ἀμμωνᾶ, χαῖρε ἐν Κυρίῳ· ἀσπάζομαί σε ἀπὸ χειλέων καρδίας μου, στεφανῶν σε ἐπαίνοις, καλῶς ἀγωνισάμενον, ὑπὲρ Χριστοῦ μαστιγωθέντα καὶ εὐφόρως ἐνεγκόντα τὰς τοσαύτας πληγὰς. εἶθε ἡσπασάμην τὰς ξανθείσας σου σάρκας διὰ Χριστόν, εἶθε ἡξιούμην κάγω ὁ ταπεινὸς συγκοινωνῆσαί σου τοῖς πάθεσι· πλήν τῇ διαθέσει συνεκοινωνήσα καὶ χαίρω, ὅτι τοιοῦτον τέκνον κέκτημαι ὁ ἀμαρτωλός, οὗ τὸ αἷμα σὺν τοῖς συνάθλοις ἀδελφοῖς σου εἰς μαρτύριον ἀληθείας τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, οὗ ἡ ἐξορία εἰς ἐξοστράκισιν τῆς ἀσεβείας. μιᾶ ῥοπή τετραυμάτισαι, καὶ ὄρᾳς οἷοις ἐγκωμίους ἐπάδεσαι· τί λοιπὸν ἐπὶ τοῦ κριτηρίου τῶν ἀπάντων, ὅτε προσληφθήσονται εἰς βασιλείαν οὐρανῶν παρ' αὐτοῦ οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ; Διὸ θάρσει, στήθι· ἔτι γὰρ ὁ ἀγὼν, ἔτι ὁ δρόμος. μὴ ἀναπέσης ὡς ἤδη τελειοδρομήσας· ἐὰν δέη, καὶ σφαγιασθῶμεν ὑπὲρ τῆς ἀγίας εἰκόνας Χριστοῦ. ναί, τέκνον μου, παρακαλῶ, μὴ ὀλιγωρήσωμεν τὴν ἄσκησιν, τὴν ἐξορίαν· οὐ γὰρ ὁ ἐναρξάμενος μόνον ἐπαινετός, ἀλλ' ὁ τελειῶν τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. ἔχομεν καθ' ἡμέραν τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς τιτρώσκοντας ἡμᾶς βέλεσι λογισμῶν· βλέπε τούτους, ἔσο τεθωρακισμένος τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ἐλπίδι. ἀκούω ὅτι ἀκριβολογεῖσαι τὸ καθισμάτιόν σου ἀπαρρησιάστως καὶ χαίρω· πάντων γὰρ κακῶν μήτηρ ἡ παρρησία. ὁ θεὸς σε, τέκνον, ἔτι ἀνδρειώσειεν, στερεώσειεν, καταρτίσειεν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνα σώζωμαι. ἐὰν σύνεστί σοι ὁ κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα ἀδελφὸς καὶ τέκνον μου, προσαγορεύω αὐτόν. οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ σου ἀσπάζονται σε· ἡ χάρις μετὰ σοῦ. ἀμήν. 250 {1Συμεῶν τέκνω}1 Χαῖρε, τέκνον μου Συμεῶν, ὁ κληθεὶς ὑπὸ τῆς χάριτος εἰς ὁμολογίαν Χριστοῦ· ἴδε πῶς οὐκ ἐπησχύνθη σε Χριστὸς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν, ἀλλ' εὐδοκῶν εὐδόκησε μαστιγωθῆναι σε ὑπὲρ αὐτοῦ, χλευασθῆναι, φυλακισθῆναι, εἶτα καὶ ἐξορισθῆναι σὺν τοῖς ὁμοτρόποις σου ἀδελφοῖς. τί ἀνταποδώσεις τῷ Κυρίῳ; τί προσενέγκοις κατ' ἀξίαν; τί ἄλλο ἢ τὸ φυλάξαι σε ἀναφαίρετον τὴν χάριν διὰ μακροθυμίας καὶ τελείας πίστεως; ὅθεν γρηγόρει, νῆφε πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου μὴ που παρεισδύσῃ, μὴ που ὑποσκελίσῃ. φύγε ἀπὸ ὄψεως γυναικῶν· κάθου μὴ παρακινούμενος. τοῦτο δὲ λέγω διὰ τὸ ἀκηκοέναι με χάριν ἰατρείας ἀφίστασθαί σε τῆς κέλλης· οὐ τοιοῦτος ὁ καιρὸς, τέκνον μου, ἀλλὰ μαρτυρίου. ἰατρεύειν θέλεις; ἰῶ τοὺς κατὰ ψυχὴν νοσοῦντας διὰ λόγου· εἰ δὲ καὶ σῶματι, ἄνπερ εὐκόλον σοί ἐστι καθημένῳ καὶ μὴ μεταβαίνουντι τόπον ἐκ τόπου, καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀνδρῶν εὐσεβῶν, οὐ μέντοι γυναικῶν. Φιλῶν σε ὑπομιμνήσκω. ἔστω δὲ ἀεὶ ἡ μέριμνα καὶ ἀδολεσχία σου ἐν νόμῳ Ὑψίστου μετὰ ἐργοχείρου· ἡ γὰρ ἀργία μήτηρ ἀμαρτίας. ἐκδέχου καὶ αὐθις πληγὰς διὰ Χριστόν, μήπως καὶ θάνατον τὸν ἀοίδιμον, ἐάνπερ τοσοῦτον καταξιώσειεν εἰς σέ. προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνα σώζωμαι ἐν πᾶσιν. οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ προσαγορεύουσίν σε. ὁ Κύριός σε διαφυλάξειεν ἀσινῆ κατὰ πάντα· ἡ χάρις μετὰ σοῦ. ἀμήν. 251 {1Θεοφυλάκτῳ πρεσβυτέρῳ}1 Ἐξ ὧν ἐπέστειλεν ἡ τιμιότης σου, ἐφάνέρωσεν ἑαυτῆς τὴν ἀρετὴν διὰ τε τῆς κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταπεινολογίας καὶ διὰ τῆς ἐν τοῖς γράμμασιν ἐμφερομένης δυνάμεως· τὸ γὰρ τοι τοῖς μάρτυσι συμπαρεῖναί σε, συμπροθυμούμενον καὶ συναγωνιῶντα, καὶ τὸ τὸν ἅγιον Θαδδαῖον οἰκείαις χερσὶν ἐνταφιάσαι ἀπόδειξιν ὅτι μάλιστα μεγίστην εὐσεβείας σου ἔχει, ὃ ἱερὲς ἄνερ. ἀλγῶ δὲ ἐν σοὶ διὰ τὸ τῆς ἀσεβείας χειρόγραφον. ἀλλὰ μὴ λυποῦ· ἤδη

λεαίνεται καὶ τῷ στεναγμῷ σου διαρρήσεται. φέρε τοίνυν τὸ ἄλγος καὶ τὸν καιρὸν τῆς εἰργομένης ἱερατείας, ἕως ἂν ἐπιλάμψειεν Χριστὸς ἕαρ ὀρθοδοξίας, ἐν ᾧ καυχῆση ἐν οἷς διὰ Χριστὸν δρᾶς νῦν μετὰ καὶ τῆς ἀπολήψεως τοῦ βαθμοῦ δῆλον ὅτι. 252 {1Βησσαρίωνι τέκνω}1 Εἰ καὶ μὴ ἐδεξάμην ἀντίγραφα ὧν ἐπέστειλά σοι, τέκνον μου ἡγαπημένον (δι' ἣν αἰτίαν οἶδεν ὁ γραμματηφόρος), ἀλλ' ὅμως ἐμοὶ τὸ γράφειν οὐκ ὀκνηρὸν, καίπερ ὄντι ἐγκεκλεισμένῳ ἀσφαλῶς σὺν τῷ ἀδελφῷ Νικολάῳ. χαίροις οὖν, ὁ μάρτυς τῆς ἀληθείας, χαίροις, ὁ ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ, χαίροις, τὸ ἐμὸν καὶ τῆς ἐκκλησίας καύχημα. ὀρᾶς οἴας φωνὰς ἀκούεις, τί σοι παρέσχεν ἡ καλὴ ὑποταγή, ἡ πίστις ἡ ὀρθή, ἡ ὑπομονὴ τῆς φυλακῆς, ἡ ἀδειλία καὶ ἀφόβητος ἔνστασις, ἡ τῶν μαστίγων ὑποδοχή, τῶν σαρκῶν ὁ ξεσμός, τοῦ αἵματος ἡ κένωσις, τῶν μολώπων αἰ ὠτειλαί; ποῦ σε ἀνύψωσαν, τί σε ἀπειργάσαντο; καὶ ἔτι ὑψωθήση, καὶ ἔτι μεγαλυνοθήση, ἔάνπερ, ἱερέ μου παῖ, ὑπομείνης τελέως ὅσα ἂν καὶ συμβαίῃ ἐλθεῖν. ὁ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται, εἶπεν ὁ Κύριος. εἰ καὶ πάλιν τύψωσιν, ὁ Χριστὸς βοηθός· ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ὅσον περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ τοσοῦτον καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ παράκλησις; φέρε, υἱέ μου, τὴν μόνωσιν, τὴν φυλακὴν, τὴν στενοχωρίαν, τὴν ἀθυμίαν· ἀνάπνεε Χριστόν, κόπτε τοὺς λογισμοὺς τῶν ἐναντίων. τὴν ἡμέραν μερίμνησον διελθεῖν, ἐν ἧ' ζῆς, καὶ περὶ τῆς αὔριον μὴ φροντίσης· ὁ δούς σήμερον ὑπομονὴν δόιη καὶ εἰς τὴν ἐξῆς, ἐὰν φθάσωμεν. Ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ, ταῦτα καὶ αὐτὸς περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν εὔχεσθαι μὴ διαλείποις. εἰρήνη σοι παρὰ Χριστοῦ. 253 {1Ἰωάννη τέκνω}1 Ἐπέγνων τὴν δύναμιν τῶν γραμμάτων σου, τέκνον μου, καὶ ἠὲ χαρίστησα τῷ θεῷ μου ὅτι διαφυλάττη ἀσινής, ῥυσθεὶς ἐκ χειρὸς τῶν διωκτῶν. βλέπε οὖν πῶς καθέζη, ἵνα μὴ ἀλῶς πάλιν· εἰ δέ πως καὶ γένηται, στερέωσον τὴν ψυχὴν σου, τέκνον μου, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ ὑπομεῖναι πάντα, ὀρῶν μάλιστα τοὺς ἀδελφούς σου ἀθλήσαντας καὶ ἔτι ἀθλοῦντας. πάντα ἰσχύει ὁ πιστεύων ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι Χριστῷ, ὃς καὶ ἐκάλεσέν σε ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων αἰνεῖν αὐτόν. Ἱερατικῶς ζῆθι, εὐλαβῶς ἴσθι καθαίρων σαυτόν, ἵνα καθαρὸς τῷ καθαρῷ προσπελάζῃς. προσεύχου καὶ περὶ ἡμῶν ἵνα σωζοίμεθα, ἵνα τοὺς λόγους ἡμῶν ἡ πρᾶξις σφραγίσῃ, ἐπειδὴ ἀμαρτωλός εἰμι ἄνθρωπος, ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματός σου. 254 {1Εὐδοδίῳ τέκνω}1 Ἐπεὶ ἐδεξάμην σου τὴν διὰ τοῦ γραμματος ἀπολογία, τέκνον ἡγαπημένον, μετέβαλον τὸ λυπηρὸν τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς, ἄλγυ νομένης ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι· μὴ γὰρ οἴου, ἀδελφέ, μικρὸν εἶναι τὸ ἐν λόγῳ πεσεῖν. τί λέγει ὁ Κύριος; εἴ τις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ὁμοίως καὶ τὸ ἐναντίον. ἀλλ' ἐπεὶ γέγονεν, ὁ θεὸς ἐλεήμων, συγχωρῶν τὰ ὀλισθήματα ἡμῶν. μέχρι δὲ τούτου φθάσας φοβήθητι τὸν θεὸν καὶ μὴ προβῆς εἰς περισσώτερον, ἀλλὰ φεῖσαί σου τῆς ψυχῆς κάμοῦ τοῦ ταπεινοῦ, ὀρῶν σου τοὺς ἀδελφούς ἀθλοῦντας· οἱ γὰρ πεσόντες ἐλεεινοὶ καὶ ἔνθεν κάκεῖθεν, εἰ μὴ μετανοήσειαν ἀξιολόγως. Τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ὡς ἂν ἀπαγγείλῃ ὁ γραμματηφόρος μανθάνων προσεύχου σῶζεσθαι ἡμᾶς. 255 {1Νικήτῃ ἡγουμένῳ}1 Καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων διὰ φωνῆς τοῦ γραμματηφόρου πάλαι διαγνοὺς τὰ κατὰ τὴν ὀσιότητά σου ἦνεσα ὁ τάλας, καὶ νῦν διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἦσα τῷ Κυρίῳ μεγάλως, ὅτι ὁ πατήρ ἐν τοῖς πατράσι καὶ ὁ λαμπτήρ ἐν τοῖς λαμπτήρσιν· ἔδει γάρ, ἔδει τὸν δι' ὑποταγῆς δοκίμου ἀχθέντα καὶ διὰ νομίμου βίου καθηγησάμενον μὴ ἐναπομεῖναι τοῖς συναπαχθεῖσι κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ θάττον ῥαγῆναι τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος καὶ περιφανεστέραν ποιήσασθαι τῆς ἥττης τὴν ἀνάκλησιν, ἀναδραμόντα ἐν τῇ περιωπῇ τῆς Χριστοῦ ὁμολογίας καὶ φρυκτωροῦντα ἐν κόσμῳ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Τοιαῦτα τὰ τῆς πατρικῆς σου ἀγιωσύνης, ἃ καὶ τοὺς ὀρθοδόξους εὔφρανεν καὶ τοὺς ὑπεναντίους ἐπληξεν, ἐν ὄπλῳ δοκοῦντι ἰδίῳ τὴν τρώσιν

δεδεγμένους· οὐ γὰρ οὕτω δάκνει ὁ ἐνιστάμενος ὡς ὁ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀναπαλαίσας ἐν Κυρίῳ. τὰ δὲ ἡμέτερα οὐχ ὡς ἐγκωμιάζει ἡ φιλία σου, ὑφ' ἧς καὶ φιλεῖ κλέπτεσθαι, ὡς φασιν, ἢ ἀλήθεια· πόρρω ἐγὼ ὁ ταπεινὸς καλοῦ παντός. τῆς σῆς δ' ἂν εἴη θεοκλινοῦς προσευχῆς χρησιμεῦσαί με εἰς τι καὶ ἐν ᾧ νῦν πάρεσμεν ἀγῶνι τῆς μερίδος ὑμῶν τῶν ἀγίων μὴ ἀποπεσεῖν. ὁ δὲ ἀγὼν γνωστὸς τῇ θεοσεβείᾳ σου, ὅτι ὑπὲρ Χριστοῦ ἐστὶ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ εἴνεκα ἀθλεῖν· ἐκάτερον γὰρ ἐν ἐκατέρῳ ἀχώριστον καὶ ὁμολογούμενον καὶ ἀρνούμενον. καὶ οἱ ἄρτι ὁμολογηταὶ μᾶλλον τῶν πάλαι ἠξίωvται ἐπαίειν πρὸς τοῦ Κυρίου, μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. Ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει τὴν ἀγιωσύνην σου ὡσπερ κἀγὼ τὸν ἀληθῶς Ἄρσενιον, τὸν ἄρσενά τῇ φρονήσει καὶ διάπυρον τῷ ζήλῳ, τὸν σὸν μὲν ἀληθινὸν υἱόν, ἐμὸν δὲ ἐραστὸν ἀδελφόν. 256 {1Ἀντιόχῳ σιλεντιαρίῳ}1 Ἄξιον τῆς εὐσεβείας σου τὸ γράμμα, ὅτι ἐν καιρῷ ἐν ᾧ φεύγουσιν οἱ πλεῖστοι καὶ ψιλὴν προσηγορίαν ἡμῖν ποιεῖσθαι αὐτὸς καὶ γράφεις καὶ γράφειν ἡμᾶς ἐκκαλεῖσαι, ἐγκαλῶν τὴν σιωπὴν. φαίνη τίνας εἶ ὄρπηξ, τοῦ χρυσοῦ γένους, τῆς εὐσεβοῦς ρίζης· διὰ τοῦτο καὶ φίλοι σοι καὶ φίλων ἐμοὶ ὁ διάπυρος, οὕτως στεργόμενος ὡς ὁ μακάριος γεννήτωρ. ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν ὅτι καὶ ἐν τῷ τῆς ἀπιστίας χειμῶνι οὐκ ἐμαράνθη σου τὸ τῆς ἀρετῆς ἄνθος, ἄχραντον διαμένον τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας, καθὰ γράφεις. ὁ καὶ διαμεμενηκέναι ἔτι προσευκτέον μοι· τῷ ὄντι γὰρ χαλεπὸν διαφυγεῖν καὶ μάλιστα ἐν ἀξιώματι, ἐαλωκότων σχεδὸν ἀπάντων δέει κινδύνου ἀνθρωπίνου, καταφρονήσει δὲ θεοῦ τοῦ ἀθετουμένου· οὗ τῇ προμηθείᾳ φυλάττοιο καὶ σῶζοιο ἀμφοτέρωθεν, ὁ κατὰ πάντα ἐρασιμώτατος ἅπασιν. 257 {1Γρηγορίῳ}1 Αἱ ἀποστολαὶ τῶν ἐπιστολῶν σύζυγοι· σὺ δέ, ᾧ φίλων ἄριστε, προσθείην δ' ἂν καὶ εὐσεβῶν κράτιστε, ταῖς μὲν εὐφρανᾶς καὶ μάλιστα ἐπὶ τοσαύταις καὶ τηλικαύταις, τῶν δὲ ἐφθόνησας μεταδοῦναι, καὶ ταῦτα ἐκ τῶν ἀδύτων θησαυρῶν σου τῆς καρδίας δαψιλῶς δυναμένων προῖεναί. ἴν' οὖν μὴ ἕτεροζυγοῦντες φαινοίμεθα, προσθῶμεν ταῖς πρώταις καὶ τὰς δευτέρας. Ὁρᾶς οἶά σοι φιλοσοφῶ ἐν καιρῷ φιλοσοφίας; φιλοσοφία γὰρ ἐστὶ τὸ φυγεῖν τὸν ὄλεθρον τῆς αἰρέσεως, ἧς σὲ θεὸς ἀμέτοχον διατηρήσειεν, ἀνταμειβόμενος ὑπὲρ ὧν ἔθρεψας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς τοῖς ἀκηράτοις ἀγαθοῖς. 258 {1Λουκιανῷ τέκνῳ}1 Ἀδάμ, ποῦ εἶ; φωνὴ ἐστὶ θεοῦ οὐ μόνον πρὸς τὸν ἀρχιπάτορα ἡμῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς ἕκαστον τὸν ἐκπεπτωκότα τῆς θείας ἐντολῆς. ποῦ οὖν εἶ, τέκνον καὶ ἀδελφέ; ἐκ ποίας δόξης ὠλισθήσαμεν, περιθέμενοι αἰσχύνης κάλυμμα; ἀλγῶ ἐπὶ σοί, στένω, κλάω, ἐν τῇ ἤττη σου τὸ οἰκεῖον πῶμα ὀρών. οἴμοι, τί ὑπέστης, τί πέπονθας; ἀλλ' ἐπειδὴ θεὸς τῶν μετανοούντων, ἀνάστα, τοῦτο πρῶτον καὶ τελευταῖον φάρμακον μετανοίας λαμβάνων, τὸ πᾶσιν ἐξαγορεύειν σου τὴν ἀνομίαν, ὅπως ὁ Κύριος ἀφήσῃ σοι τὴν τῆς ἀσεβείας κοινωνίαν. Ἀρκεῖ τοσοῦτον εἰπεῖν· οἶομαι γὰρ σε συντετριμμένον εἶναι καὶ λίαν λελυπημένον, ἀλλὰ ἄνες, τέκνον· ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τῇ καρδίᾳ, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει. 259 {1Μύρωνι}1 Ὡψίστην ἐπιστεῖλαι τῇ θεοσεβείᾳ σου, δεδιὼς τοὺς πειρασμοὺς καὶ ἐν πείρᾳ αὐτῆς οὐπω ὡς δοκῶ γεγονῶς· ἐπεὶ δὲ ἔμαθον ἀκριβέστερον ὅστις καὶ οἶος ὁ δεσπότης μου, ὅτι ἀγαθὸς καὶ εὐσεβής, προθύμως ἐχάραξα τὴν ἐπιστολήν, δι' ἧς ἀπευχαριστῶ, καὶ μάλα γε εἰκότως, ὅτιπερ ἐμνήσθης μου τῆς ταπεινώσεως, καίτοι γνώρισμα αὐτῆς οὕτως ἐναργῶς μὴ ἔχων, καί γε ἐν τοιούτῳ καιρῷ, ὅποτε δέει ἀνθρωπίνῳ καὶ φίλοι τῷ δοκεῖν γνήσιοι ἀποτροπάδην ἔστησαν, ἠκιστα φροντίζοντες θεοῦ καὶ τῆς ἐντολῆς, ἐπειδὴ οἱ μὲν ὄλλυντο τῆς ἀγάπης φέρειν τὸν καρπὸν, οἱ δὲ περὶ τὴν πίστιν τὸ χαλεπώτερον ἐναυάγησαν, τῷ κλύδωνι τῆς αἰρέσεως καταβαπτισθέντες καὶ τοὺς λογισμοὺς. Ἄλλ' εὔγε, ὅτι ὁ κύριός μου ἀμφοτέρωθεν κυβερνώμενος διασώζεις τὴν ὀλκάδα τῆς ψυχῆς, ταῖς αὖραις τοῦ πνεύματος εἰς λιμένα σωτηρίας ἀπευθυνόμενος. ἐδόξασα οὖν τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεόν, ὅτι ἔχει καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι κρύβδην τοὺς μὴ παραρρύντας,

ἀλλ' ὁμολογοῦντας αὐτὸν ἄνθρωπον διὰ φιλανθρωπίαν ἄπειρον γεγονέναι· οἱ γὰρ μὴ ἀνεχόμενοι εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ σωματικοῦ χαρακτήρος ἐνορᾶν ἀρνοῦνται αὐτὸν ἀριδίλως μορφήν τὴν καθ' ἡμᾶς εἰληφέναι, ἰουδαίζοντες ἐντεῦθεν, κἂν προσποιοῦνται ὁμολογεῖν Χριστὸν εἶσω τῆς ἡμετέρας φύσεως γενέσθαι· ὃς γὰρ οὐκ εἰκονίζεται, οὗτος οὐδὲ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τι ἔκτρωμα· πῶς γὰρ πρόσωπόν τις ἔχων οὐκ εἰκονισθῆσεται; εἰ οὖν Χριστὸς εἶχεν πρόσωπον, εἰς ὃ ἐνέπτυσαν οἱ θεοκτόνοι, δῆλον ὅτι περιγράφεται, ἤγουν εἰκονίζεται· εἰ δὲ εἶχεν, ἀλλ' οὐκ εἰκονίζεται, ὡς τοῖς ἀσεβέσι δοκεῖ, φάντασμα σαφῶς· καὶ γὰρ τοῦ Οὐαλεντίνου τὸ ἀσέβημα ἔχουσι μανιχαῖζοντες οἱ εἰκονομάχοι. Ἦν τῆς πλάνης ῥυσθείης τελέως καὶ αὐτὸς καὶ εἴ τις σοι τῆς ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας παραπλήσιος. μικρὰ ὡς μεγάλα δέξαιο, φίλε, ἀνθ' ὧν ἀπέστειλας τῇ ταπεινώσει μου, μηδὲν ἐχούση κρεῖττον ἀμείψασθαι. 260 {1Γεωργίω μιθανῆ}1 Ὡς καλὸν τὸ πλάσμα τῆς ψυχῆς σου, φίλε καλὲ καὶ πιστέ, φίλε γνήσιε καὶ φιλόθεε, φίλε κοινῶν ἰσχυρῶν καὶ περιστάσεων· ἀληθῶς εἶρηκεν ἡ Γραφή ὅτι ὁ εὐρῶν αὐτὸν εὐρεν θησαυρόν, οὐ τὸν ἐκ χρυσοῦ, ἀλλὰ τὸν διὰ Πνεύματος Ἁγίου καταπεπλουτισμένον. τοιοῦτος σὺ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς, τὸν μὲν ἐπισκεπτόμενος, τὸν δὲ προσδεχόμενος ἐξ ὁδοῦ ἦκοντα, καὶ ἄλλον θεραπεύων καὶ ἕτερον παραμυθούμενος, τοῦ δὲ καὶ ἐγγυητῆς γινόμενος ἐγκρατουμένου. οἶδας ὃ φημι· καὶ τί γὰρ οὐ ποιῶν καὶ λέγων, ὅσα εἰκὸς τὸν φιλόθεον ἄνδρα καὶ ἀγαθοκάρδιον ἄνθρωπον ἔστι πράσσειν; καὶ γε ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ὅτε καὶ ψιλὴ προσηγορία φίλου μέγιστόν τι χρῆμα λογίζεσθαι ἡμῖν πέφυκεν. Οὕτω μὲν οὖν ταῦτα ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ ἔχομεν παρὰ τῆς τιμιότητός σου. σὲ δὲ ὁ Κύριος ἀμείψεται τοῖς αἰωνίοις αὐτοῦ ἀγαθοῖς· διὸ μὴ ἐκκακήσης τὸ θεῖόν σου ἔργον τελεῖν ἐνώπιον τοῦ σώζοντός σε θεοῦ. 261 {1Πάρδω μιθανῆ}1 Ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου χρεωστικῶς διότι ἄνθρωπος εἶ τοῦ θεοῦ καὶ φίλων ὁ ἀληθινὸς καὶ πιστός· ὁ γὰρ τοι τοιοῦτος φίλος ἐν τοῖς πειρασμοῖς δοκιμάζεται, μὴ ἐκτρεπόμενος τῆς φιλίας, ἀλλὰ διασώζων τὸ δοκίμιον τῆς πρὸς θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης· οἱ δὲ μὴ οὕτως σκαιοὶ καὶ μισάνθρωποι, τοῖς καιροῖς καὶ πράγμασιν ἀλλοιούμενοι. οἶδας παρὰ σεαυτῶ ἃ ποιεῖς ἀγαθὰ· μάρτυρες δὲ καὶ οἱ μετέχοντες αὐτῶν ἀδελφοὶ ἡμῶν, πολλὰ σε βαροῦντες, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα εὐχαριστοῦντες, ὅτι προσφύγιον αὐτοῖς γίνῃ καὶ κουροτρόφος μάλα ἡδύς καὶ περιδέξιος, οὐχ ὑποπτήσων τὸν καιρὸν ὡς οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ τρέμων θεὸν τὸν μόνον φοβερόν, ὃν καὶ θεραπεύεις διὰ τῶν ἀδελφῶν, ὅς σε καὶ ἀνακηρύξει ἐν καιρῷ τῆς ἀνταποδόσεως ὡς εὐποίητὴν αὐτοῦ, ὡς ξεναγιστὴν αὐτοῦ, ὡς τροφοδότῃν αὐτοῦ. Ἔχων οὖν τοιαύτας τὰς ἐλπίδας, ἄνθρωπε θεοῦ, χαῖρε καὶ εὐφραίνου καὶ νόμιζε πολὺν πλοῦτον συναθροίζειν ἐν τῇ καλλίστῃ σου πραγματείᾳ ταύτῃ, πλοῦτον οὐ φθαρτόν, ἀλλὰ τὸν διαμένοντα εἰς αἰῶνας ἐπὶ κτήσει τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ. 262 {1Γενναδίῳ τέκνω}1 Ἄ ἐπέστειλας, τέκνον ἡγαπημένον, ἐπέγνων. λυπῆ, ὅτι ἐν τῷ διωγμῷ τόπον ἐκ τόπου ἀμείβεις, ὑπὸ δέους καὶ μερίμνης συνεχόμενος· ταῦτα γὰρ ὑποβάλλει ὁ λόγος τῆς φυγαδείας, πρὸς δὲ καὶ ἐνδεῶς ἔχειν τῶν κατὰ χρεῖαν. ἀλλὰ ὁ μακαρισμὸς τοῦ Κυρίου εὐφραίνεται σε καὶ κουφίζέτω τὰ ἄλγη· μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἄρα οὐ πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν ἱκανὴ ἔστιν διαλύσαι ἢ ἐπαγγελία αὐτῆ; ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνειν. ὁρᾷ ὅτι θεομίμητόν σε ἐργάζεται ἢ βία; βιαστῶν οὖν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἔνεγκον, τέκνον, ὡς προήνεγκας διὰ Χριστὸν οὐ μόνον διωγμόν, ἀλλὰ καὶ φυλακὴν. ὁ προσθεὶς γνῶσιν προσθήσει ἄλγημα, φησίν. νεωστὶ ἠρίστευσας· καὶ πρεσβυτισθεὶς ἐν τῇ γνώσει καὶ ἡλικίᾳ οὐ περισσώτερος εἶης; Ναί, τέκνον, παρακαλῶ, περιφρουρῶν ἑαυτὸν παντοίως, ἵνα σώζη ὡσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὡσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδων. εὐχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. 263 {1Κληδονίῳ τέκνω}1 Ἄρτι συνέφθασα, τέκνον

ἡγαπημένον, ἀντεπιστεῖλαί σοι. χαίρω οὖν ὅτι ὑγιαίνεις, εἰς δὲ τὸ μεμονῶσθαί σε οὐχ ἡδέως ἔχω, κὰν ἀκουσίως, ἐκ τοῦ τὸν ἀδελφὸν Νεῖλον κρατηθῆναι. σπούδασον οὖν, παρακαλῶ, συνεῖναι ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν, καὶ τούτῳ, εἰ οἶόν τε, συνετῶ· οἶδας γὰρ ὅτι παντὶ ὁ ἐχθρὸς, καὶ χρεῖα ἀσφαλείας ψυχικῆς. εἰς δὲ τὸν ἀββᾶν Λεόντιον τί σοι ὄλως ἐπῆλθεν ἀπιέναι; εἰ μὲν ἔγνωσ πεφυλαγμένον αὐτὸν τῆς αἰρέσεως, εὖ ἂν εἶχεν· τοῦτο γὰρ κἀγὼ προεθυμούμην, καθὰ καὶ προενετειλάμην τῷ μακαρίῳ Θεοδούλῳ. ἐπειδὴ δὲ συναπήχθη τοῖς αἰρετικοῖς δι' ὑπογραφῆς καὶ κοινωνίας, δι' ἣν καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ὁ μακάριος ἐκεῖνος, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀπελθεῖν σε πρὸς αὐτὸν ἢ τὸ γενέσθαι ὅμοιον αὐτῷ καὶ ἀπολέσαι τὰ πάντα, καὶ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν. στήθι, τέκνον μου, ἐν τῷ κράτει τῆς ἀληθείας, τόπον ἐκ τόπου μὴ ὡς ἔτυχεν μετερχόμενος ἄνευ ἀνάγκης. πάντως δὲ ὁ εἰπὼν οὐ μὴ σε ἀνῶ οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω θεὸς οὐ παρόψεται σε ἐν ἀληθινῇ καρδίᾳ πορευόμενον καὶ σκέπων καὶ τρέφων καὶ παντοίως προνοούμενος· πλὴν ὅτι θλίψεως καιρὸς καὶ ὑπομονῆς χρεῖα. μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἔνεκεν Χριστοῦ· τοῦτο εὐφραίνετό σε καὶ τὰ ἐπώδυνα κουφιζέτω. ὁ δὲ κατὰ σάρκα σου ἀδελφός, σὰρξ ὢν, σάρκα σε θέλει γενέσθαι. Τί μοι τοιαῦτα γράφεις; ἴδε τοὺς κατὰ πνεῦμα ἀδελφούς σου ἐναθλοῦντας κἀκείνους ζηλοῦν ἐπέιγου, ἵνα γίνῃ στεφανίτης. ὁ θεὸς σε, τέκνον μου, περιφυλάξειεν, εὐχόμενον περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. 264 {1Εὐστρατίῳ ἀρχιετρῷ}1 Ἐγίνωσκον μὲν τὴν τιμιότητα τῆς ἀγάπης σου καὶ πρότερον, ὅποτε τῆς προσκυνήσεώς σου ἠξιώθην, οὕτω δὲ τὸ πόση καὶ ἡλικίη· διὰ δὲ τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν υἱοῦ Ἀδριανοῦ τοσαῦτά σου καλὰ ἠκουτίσθημεν καὶ οὕτω διέθετο ἡμᾶς ἡ ἀπαγγελία εἰς ἀγάπησιν (μάλιστα ὅτι καὶ τῆς αἰρέσεως μένοις ἀνώτερος, διαφυλαττόμενος ὡς ἐν μέσῳ φλογὸς ἄφλεκτος τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας), ὥστε εὐχαριστήσαι τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεὸν λίαν καὶ δόξαι εἰς πρόσωπόν σου τίμιον ἐλθεῖν καὶ περιπτύξασθαι σε ἀπὸ καρδίας. χάρις οὖν τῷ Κυρίῳ, τῷ ἔχοντι ἐκλεκτοὺς καὶ ἐν Βυζαντίδι ἐν τῷ παρόντι καιρῷ χαλεπῷ, ἐφ' ᾧ Χριστὸς διώκεται σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσι διὰ τῆς τῶν ἀγίων αὐτῶν εἰκόνων καταδρομῆς καὶ ἀτιμίας· καὶ γὰρ ἡ τῆς εἰκόνης ὕβρις τοῦ εἰκονιζομένου ἐστὶν ἀριδήλως ἀτιμία, κὰν οὐ συνιῶσιν οἱ χριστοδιώκται. ἄρα οὐχ ὁ τὸν τύπον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ ὑβρίζων τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν ὑβριεῖται; καὶ μάλα. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου, ἥτοι τῆς εἰκόνης Χριστοῦ. Ἄλλ' ἐκείνοις μὲν εἴη ἐπιστροφή καὶ παῦλα τῆς ἀσεβείας· σὲ δὲ Κύριος ἔτι διαφυλάξειεν μετὰ τῆς κυρίας τῆς ὁμοζύγου, τῆς καὶ ἀφ' αἵματος ἡμῶν, ὡς ὁ λόγος, ἀσινῆ καὶ ἀβλαβῆ ἐν πᾶσι, παρέχων σοι καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ γραμματηφόρου ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ δεῦρο καλοποιίας καὶ ξενοδοχίας πολλοὺς τοὺς μισθοὺς, πολλὰ σου τὰ ἀγαθὰ ἐξαγγέλλοντος, οὐ μὴ ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν ἐστερήθης προσόδων φυγὰς τὴν τοῦ ἀσεβάρχου συνεστίασιν. εἴη σοι θησαυρὸς οὐράνιος τῶν πνευματικῶν χαρίτων. 265 {1Ἰωσήφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ}1 Ἠξίωμα καὶ τανῦν μαθεῖν σου τὰ τῆς ὑγείας καὶ ὀσιώσεως οὐ μόνον ἀπὸ τιμίου γράμματος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ζώσης φωνῆς τοῦ καλοῦ Διονυσίου, ὃς ἔθρεψέν μου τὴν ταπεινὴν ψυχὴν, ἕκαστα ἐξηγησάμενος, ἃ ὑπέλαβεν ὀφθαλμοῖς τῶν αὐτόθι, τὴν ξενίαν, τὴν παροικίαν, τὴν ἡσυχίαν, τὸ ὄρος, τὸ ὕδωρ, μᾶλλον δέ, παρὲς ταῦτα, ἐξ ὧν ἐστὶ γνωριμώτερον λέξω, τὸν θεόν, ᾧ λατρεύεις, καὶ ὃν θεραπεύεις καὶ ὑπὲρ οὗ σοι ἡ ἐρημία καὶ ἡ τληπαθεία, ἀπορφανισθέντι προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ, ἡμῶν τε τῶν ταπεινῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς ὑπὸ χεῖρα μεγάλης τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας. ἔλεεινὰ μὲν οὖν ταῦτα (πῶς γὰρ οὐ;), ἀγαπήσει ἡγαπημένος ὑπ' ἀμφοτέρων καὶ οἷα τομῆ μαχαίρας διηρημένος· ὅμως ἔχεις μὲν αὐτός, ποθεινότατε καὶ ἀγιώτατε, εἰς θεὸν μεγάλας τὰς ἐλπίδας, ἔχει δέ σου ἡ ἐκκλησία σὺν ἡμῖν πολλὰ τὰ αὐχήματα εἰς σέ, τὸν δι' ἀλήθειαν καὶ προπαθόντα τοιαῦτα καὶ νῦν μετὰ Χριστοῦ πάσχοντα· ἐν οἷς τελειώσειν σου ἡ θεία χάρις τὸν καλὸν ἀγῶνα εἰς ἄμειψιν τοῦ στεφάνου τῆς

δικαιοσύνης ἐν ἡμέρᾳ τῆς δικαίας τοῦ Κυρίου ἀνταποδόσεως. δέδιας, ὦ πάτερ, τοὺς οἴκοθεν καὶ ἀοράτους ἐχθροὺς παρὰ τοὺς ὄρωμένους, καὶ οὐκ ἀπεικότως, ἀλλ' ὡς ἔμφρων, ἀλλ' ὡς ἐμπειροπόλεμος, ἀλλ' ὡς ἀσφαλής· τούτους κάγῳ ὁ τάλας πτοοῦμαι καὶ δέδοικα, ὅτι ὁμοῦ τὸ ἀναπνεῖν καὶ ἡ βολὴς πυρπολουμένη, οὔτε καθεύδοντί μοι ἀργοῦσα διὰ τῶν ἰνδαλμάτων, μὴ ὅτι γρηγοροῦντι. ἀλλ' εἷς ἐπαρωγός, ὁ τοῦ θεοῦ φόβος· οὗ γὰρ οὗτος γρηγορεῖ, ἐκεῖ κοιμᾶται τὰ πάθη. Δέομαί σου οὖν τῆς ὀσιότητος ἐπαμῦναί μοι ταῖς προσευχαῖς ἀδιαλείπτως περισώζεσθαι ἀνώτερον τῆς παγίδος τοῦ ἐχθροῦ· πρὸς γὰρ τὸ ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους ἔλκεσθαι εἰς μνήμην σου πρὸς ἕκαστα τί δεῖ καὶ λέγειν, εἰ μὴ ὅτι καὶ πρὸ τῆς οἰκειᾶς σωτηρίας τὴν σὴν ἐξαιτούμεθα ἐν Κυρίῳ συντετριμμένη καρδία εὐδοκίμησιν καὶ διάσωσιν ἐν πᾶσιν. προσαγορεύουσιν οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ μετ' αἰδοῦς τὴν ἱεράν σου κορυφήν. πλεῖστα ἀσπάζομαι τοὺς ἀδελφούς, μάλιστα τὸν καλὸν Ἀθανάσιον, ἔργῳ καὶ λόγῳ συμπεπονθέναι σοι ἐν Κυρίῳ θερμῶς προαιρούμενον. 266 {1᾽Ανθῶ τέκνω}1 Τὸ μικρὸν ἐπιστολίδιόν σου, τέκνον ἡγαπημένον, μέγιστόν μοι εἰς ἀποδοχῆς λόγον· ἄρκει γὰρ μοι τὸ σημαίνειν σε ὅτι ζῆς καὶ ὑγιαίνεις, ὑπηρετῶν τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατρί. ἔτι οὖν ἔρρωσο, φίλτατον τέκνον, καὶ σώματι καὶ πνεύματι, ἵνα ἀκούων χαίρω ὁ ταπεινός. προσεύχου ἀνεπιλήστως τὴν σωτηρίαν μου ὡς υἱὸς ἀγαπητός, ὡς ἄνθος ἀρετῶν, ὡς ἡγαπηκῶς ἀπ' ἀρχῆς τὴν ἀγνεῖαν. σωθεῖς. 267 {1᾽Ιγνατίῳ ἐπισκόπῳ Μιλήτου}1 Παρὰ τὸ μὴ εἰδέναι με ἀκριβῶς τὸν τῆς ἐξορίας τόπον τῆς πατρικῆς σου ἀγιωσύνης οὐκ ἤξιώθην ἐπιστεῖλαι μέχρι τοῦ παρόντος, καίτοι ἐπιθυμίαν ἔχων καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀσχάλλων τῷ πνεύματι· ἄρτι δέ πως ἐληλυθότος Διονυσίου τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν ἐκ τῶν αὐτόθι καὶ ἀναγγείλαντος ἡμῖν ὅτι καὶ ἐώρακέν σου τὴν ὀσιότητα καὶ προσηγορίαν αὐτῆς ἔσχεν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οὐθενότητι, τίς τε καὶ οἷος ὁ χῶρος αὐτὴν ὁ κατέχων, καὶ χαρᾷ ἐχάρημεν οἱ ταπεινοὶ καὶ εὐθύμως τὴν ἐπιστολὴν ἐχαράξαμεν. Ἡμεῖς γάρ, ὦ τιμιώτατε, ἔκπαλαι κάτοχοι τῆς ἀγάπης σου ἐσμεν καὶ σέβομεν οὐ μόνον ὡς γνώριμον καὶ ὁμόσχημον, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὡς ὁμολογητὴν τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν ὁ διωγμὸς καὶ ὑπερορισμὸς, ἀλλὰ χάρις Κυρίῳ τῷ γνωρίσαντί σε ἐν τῷ νῦν καιρῷ στυλὸν καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, μὴ κατασεισθέντα ὑπὸ τῶν προσβολῶν τῶν ὑπεναντίων, ἀλλὰ διασώζοντα τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον ἐν τῇ κραταιότητι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀκαπήλευτον· πάντως γὰρ ἔγνωσ ὅσοι καὶ πηλίκοι οἱ κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου ὠλισθηκότες· ἐφ' οὓς τίς οὐ στενάξειεν δάκρυον; καὶ γε ἐπὶ τῷ Μηδικιώτῃ, συληθέντι ἐκ τῶν περὶ Ἰωσήφ οἰκονομίας χάριν ἠσεβηκέναι εἰς Χριστόν. τοῦτο δέ, ὦ θεόσοφε, ἀπηχῆς πάνυ καὶ ἔκτοπον· ἐὰν γὰρ τις τὸ κακὸν ἐν προσχήματι ἀγαθοῦ ποιῇ, διπλοῦν ἐργάζεται τὸ ἀμάρτημα, ὅτι αὐτός τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν ποιεῖ καὶ κέχρηται οἴονεῖ παραπετάσματι τῷ τοῦ ἀγαθοῦ ὀνόματι, φωνὴ ἐστὶ τοῦ θείου Βασιλείου. οὕτω μὲν ἐκεῖνοι πρὸς τῇ οἰκείᾳ πτώσει καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὄλισθος γενόμενοι, πλὴν ὅτι ὁ Μηδικιώτης, ἐπιγνοὺς τὴν ἦτταν, καὶ ὠμολόγηκεν ὠλισθηκέναι καὶ μεταμεμέληται σφόδρα, ὡς μεμάθηκα, καὶ διὰ τοῦτο φυγὰς ὤχετο, μέγιστον δεῖγμα μετανοίας καὶ ὠφελείας ἐγκαταλείψας τοῖς τε οἰκείοις φοιτηταῖς καὶ τοῖς εὖ φρονοῦσιν. ἴστανται δὲ χάριτι Χριστοῦ ἐρηρισμένοι ἐν ἐπισκόποις οἱ προηγωνισμένοι ἐν Κυρίῳ, ἐν ἡγουμένοις ὁ τῶν Καθαρᾶ, τοῦ Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τοῦ Ἀγροῦ, ὁ τῆς Δελμάτου, ὁ τῆς Πελεκητῆς Μακάριος. Προσεύχου τοίνυν, ὦ ποθεινότετε πάτερ, ὑπὲρ εἰρήνης τῆς ἐκκλησίας, εἴτα καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἐλαχίστου ἵνα σὺν ὑμῖν τοῖς ἀγίοις πατράσιν ἐπιτύχοιμι θεοῦ, κατόπιν ὑμῶν ἀξιούμενος βαίνειν. 268 {1᾽Ιωάννη ἡγουμένῳ}1 Δύο ἐπιστολῶν τῆς ἀγιωσύνης σου ἔκτισις τὸ παρὸν γραμματεῖον διὰ τὸ μὴ ἐπιτυχεῖν με γραμματηφόρου, ἀληθέστερον δὲ εἰπεῖν, διὰ τὸ φασματικὴν ἡμᾶς συντυχίαν δέξασθαι, ἣν ἀπήγγειλεν ὁ ἐνεγκὼν τὴν ἐπιστολὴν. χάρις οὖν τῷ θεῷ ὅτι

ὕγιαίνων διατελοίης, πάτερ τιμιώτατε, φέρων τὸν ὄνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν ἡ ἔξορία καὶ ἡ κακοπάθεια, ἢ τε ἀφαίρεσις τῶν οἰκείων καὶ ἡ ἀπαλλοτριώσις τῶν ἰδίων. δέχη ἀκοὰς θλιπτικὰς τῶν εἰς τὰ τοῦ μοναστηρίου παρανομούντων· καὶ οἶδα ὅτι δριμύττει ὁ λόγος (πῶς γὰρ οὐ;), ὧν ἔστι κόπος χειρῶν σου, ἰδρῶς ἀγώνων, ὑπαρξίς γονέων, πολλῶν ἄλλων εἰσφοραὶ καὶ συγκομιδαί, ἐπειδὴ καὶ ἤρξας ἐν βασιλικαῖς πράγμασιν, ὁψώνια καὶ σιτηρέσια οὐκ ὀλίγα λαβῶν, καθότι καὶ ἐξ εὐγενῶν ἔφυς καὶ ἐκ συγγενῶν συνεκροτήτης καὶ πολυούσιον ἔτεκτίνω ἀσκητήριον. Ἀλλὰ τί δεῖ παθεῖν, οὕτως τοῦ καιροῦ ἐνεγκόντος; θάρσει οὖν, ὧ τιμιώτατε, ὅτι καὶ ταῦτα ἀπολήψῃ μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα δοκιμάσῃ τῷ ἱκανῷ τοῦ πειρασμοῦ ὡς ἐν πυρὶ τὸ δοκίμιον τῆς πρὸς αὐτὸν ἡμῶν πεποιθήσεως ὁ ἀγαθὸς θεός· καὶ ἔτι κρείττονα καὶ μένουσαν ἐν οὐρανοῖς ὑπαρξίν ταμιεύσοιτό σοι Χριστὸς ἀνθ' ὧν νῦν κατέλιπες πάντα δι' αὐτόν, κλέος ἀπενεγκάμενος αἰώνιον ἐν τε τῷ μοναδικῷ τάγματι καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. μὴ οὖν, παρακαλῶ, καταξαινέτω τὴν καρδίαν ἡ μνήμη καὶ ἀγγελία τῶν λυπηρῶν· γέγραπται γάρ, ὑπομιμνήσκω, οὕτω μέχρις αἵματος ἀντεκατέστημεν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. δυνατὸς δὲ ὁ θεὸς ποιῆσαι σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐλπίδος καὶ πιστὸς ἔστιν εἰς μαρτύριον ἡμῖν λογίσασθαι καὶ τὰ φθάσαντα καὶ φθάζοντα. Διὸ ὑπομονῆς ἡμῖν χρεῖα ἔτι, ὧ πάτερ, ἵνα κομισώμεθα τὰς ἐπηγγελμένας παρὰ θεῷ ὑποσχέσεις. ἀπέχω δὲ καὶ ὑπεραπεδεξάμην τὴν ἐφ' οἷς ἠτησάμην σου πειθῶ εἵνεκα τῆς ἀληθείας ὁμολογίαν καὶ συγκατάθεσιν· καὶ λογισθεῖη σοι εἰς χάριν, εἶπω, καὶ συγγνώμην τῶν ὀφληθέντων κατὰ κοινοῦ, ἐπειδὴ τοῦτο καὶ ὁ τῆς ἱεραρχίας κορυφεὺς οὐκ ἐψησχύνθη ὠμολογηκέναι θεῷ τε καὶ τισιν. ἀλλ' ἄγε τὸν λόγον ἐπὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς λογάδας. ποῦ ποτέ εἰσιν οἱ περὶ τὸν ἄββᾶν Ἰωσήφ, οἱ καὶ νῦν προσχῆματι οἰκονομίας ἀσεβήσαντες καὶ ἀπορραγέντες οὐ μόνον ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς κεφαλῆς; καὶ ὃν τὰ πρῶτα εἰς πρόσωπον εὐλόγουν, ἐφάνησαν οὐ συνημμένοι αὐτῷ πνεύματι, ἀλλὰ κατὰ ἄνθρωπον· δεξάμενοι γὰρ καὶ κεκοινωνηκότες τῷ ἀντιθέτῳ καὶ χριστομάχῳ ἀπώσαντο σὺν Χριστῷ καὶ τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν πατριάρχην. Ἰδοὶ Κύριος καὶ ἐπισκέψοιτο τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐν τάχει, λελυμασμένην συῖ ἀγρίῳ, δῆλον ὅτι σαῖς προσευχαῖς καὶ πάντων ἀγίων ἰλεούμενος. μνημονεύειν μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ μὴ ἐπιλάθῃ, ὧ ποθητέ, ὅπως ῥυσθεῖν ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, ἐπόμενος ὑμῖν κατόπιν, τοῖς ὁμολογηταῖς Χριστοῦ. 269 {Γρηγορίῳ τέκνω}1 Ἄρτι ἀποκρίνομαι πρὸς ἃ ἐπέστειλας πάλαι, τέκνον, καὶ ἀποκρίνομαι οὐκ ἐξ ὧν ἔγραψας ὅτι μηδὲ κατὰ λόγον ὑποταγῆς, ἀλλὰ ἀφ' ὧν διήγγελμαι, ὅτι κρίμα μοι ἐπήρηται ποιμενικὸν καὶ οὐαί μοι τῷ ἀθλίῳ, εἰ μὴ ἀρκούντως ἀναγγεῖλοιμι. εἰ μὲν γὰρ ἐώρων πρὸς μὴ γεγονότα ἐν ὑπακοῇ μου εἶναι τὸν λόγον, οὐδὲ ἄπαξ τυχὸν ἐδεοίμην λέγειν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοιοῦτον, ὡς ὑπὸ μάρτυρι θεῷ καὶ ἀγγέλοις καὶ πάλιν μοι τὸ γράμμα ὁμοῦ μὲν παρακλητικόν, ὁμοῦ δὲ καὶ διαγγελτικόν, καὶ οἶδ' ὅτι πρὸς ἔχοντα οὓς ἀκουστικὸν διαλέξομαι. Ἀδελφὲ Γρηγόριε, μνήσθητι ἡμερῶν ἀρχαίων, μνήσθητι ἀναθέσεως υἱικῆς, μνήσθητι ἀγαπήσεώς μου, ταπεινῆς μὲν, ἀληθινῆς δέ, ὡς πάντες ἴσασι· μνήσθητι ὅτι βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς οὐχ εὖρον ἰσχὺν διασχίσαι ἡμᾶς ἐξ ἀλλήλων πολλοῖς τρόποις κινήθεντες, τοῦ συνδέσμου τῆς ἀγάπης οὐδαμῶς ῥηγνυμένου. εἶτα, ὅτε πολλοὶ οἱ πολεμοῦντες καὶ πλείους οἱ ἀγῶνες, ἀήττητοι καὶ νικηταὶ καὶ ἀδιαίρετοι, ὁπότε δὲ παῦλα, τότε ἦττα καὶ διαίρεσις; φεῦ τῆς ταλαιπωρίας μου, ἀβάλε τῆς δαιμονικῆς ἐπηρείας· οἷος ἦς ὀχυρὸς ἐξ ὧν ἔδρασας ἐν ὑποταγῇ, τίμιος, ἀξιόπιστος, περιφανής, πολλὰ τὰ ἔδνα προσφέρων τοῖς ἐντυχάνουσιν. τί τὸ γεγονός, τέκνον μου; τί τὸ διατεμὸν σε, σπλάγχνον μου; ὅτι ἐλύπησά σε ἐπιτιμῶν, κόπτων τὸ θέλημά σου; ὁμολογῶ, ἀλλὰ διὰ θεὸν καὶ ψυχὴν· εἰ δὲ καὶ ἀδίκως τυχόν, σύγγνωθι. μνήσθητι δὲ

ὅτι καὶ τὴν φύσιν μου ἐξεβιασάμην, εἶπω, καὶ τὸ τῆς ὑποταγῆς δίκαιον ἐλυμνήναμην, τὰ τῆς ἀναπαύσεώς σου διώκων. καθομολογῶ καὶ τὰ σά, οὐ γὰρ εἰμι ἀγνώμων, υἱέ μου, ὅτι δι' ἐμὲ Χριστοῦ ἀκολουθήσει καὶ ὠνειδίσθης καὶ ἔρραπίσθης καὶ ἐφρουρήθης καὶ τὴν ψυχὴν μέχρις αἵματος προήσω· οἶδας τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις, οἶδας τὰ ἐν τῷ παλατίῳ εἰρκτάς, τὰς ἐν τῷ Ἁγίῳ Μάμαντι ἀπαγωγάς· οἶδας τὴν φυλακιστικὴν ἀμφοτέρων ζωὴν, τὴν εἰς ἀλλήλους συμφυΐαν, ἣν ἐθαύμασαν καὶ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ πᾶς τις ἄλλος. εἶτα, τί τὸ διαρρήξαν; ὅτι τῶν διωζάντων καταποθέντων καὶ τοῦ σκανδάλου ἐκποδῶν ἀρθέντος σύμβασιν ἐποίησάμεθα μετὰ τοῦ ἀρχιερέως. ὦ τῆς ἐπηρείας· καὶ τί ἐβούλου; ἵνα, φησὶν, ἐγένετο σύνοδος καὶ καθηρέθη τὸ αἴτιον. καὶ τίς ὁ συνεδρεύων ἢ καθαιρῶν; οὐχ ὄρας ἀνένδεκτα λέγων; ἀλλ' ὅτι οὐκ ὤφειλεν συνελθεῖν τῷ βασιλεῖ ὁ ἱεραρχῶν. ὁμολογουμένως, ὡς οὐδὲ ὁ πρὸ αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ μεῖζων κίνδυνος, ἐξ οὗ καὶ συναπέρχεται δῆθεν οἰκονομίας ὁ δεύτερος. Ἔα ταῦτα, τέκνον. γέγονεν ὡς γέγονεν, καὶ κριτῆς θεὸς τῶν τοιούτων. τοίνυν περιφανεστέραν καὶ ὀσιωτέραν πιστεύω τῷ θεῷ μου ὑπάρξει τὴν ἔνωσιν τῆς ἐνστάσεως τῷ εὖ φρονοῦντι καὶ εἰδότι μέτρον καὶ ἀξιώματος καὶ ἐνστάσεως. καὶ γε ἔδειξεν ὁ χρόνος, ὁμολογίας στέφανον ἀναδησαμένου τοῦ ἀρχιεράρχου σὺν πολλοῖς ἄλλοις, κάμοῦ τοῦ ταπεινοῦ συμπαρομαρτοῦντος τῷ ἀρχιεραρχοῦντι· ὃν καὶ ἐδεξάμην καὶ δέδεγμαί, ἐπὶ τὸν βασιλεύσαντα ἀνενεγκόντα τὸ αἴτιον. καὶ μὴ οἴου με, ἀδελφέ, φιλαρχοῦντα ταῦτα λέγειν, ὡς ἂν ἐναβρύνεσθαι ἢ νικᾶν ἐν τῇ ὑποταγῇ σου· μηδαμῶς. εἰ οἶόν τε γενέσθαι εὐάρεστον θεῷ, δέχομαι οὐ μόνον εἰπεῖν σοι τὸ "Ἡμέμαρτον"⁵ ἀλλὰ καὶ ὑποταγῆναί σοι. καὶ δέομαί σου, τέκνον μου ἀγαπητόν, μὴ σκληρυνθῆς, ὁ θεὸς σε παρακαλεῖ δι' ἐμοῦ· ἴδε ὅτι τὸ κρίμα καὶ τῶν ὄντων μετὰ σοῦ τέκνων μου ἔχεις. Παρακαλῶ σε μὴ ἀποτύχω μου τῆς ἐλπίδος ἐπ' ἀμφοτέροις, λέγω δὴ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου Βασιλείου τοῦ ἡγαπημένου, ᾧ γράψαι ἰδίᾳ περισσώτερόν τι οὐκ εἶχον. εἰ δέ, ὅπερ μὴ γένοιτο, ἀπειθήσητε, ἐγὼ μὲν ὁ ταπεινὸς ἀθῶ ἑμαυτὸν τοῦ αἵματος ὑμῶν, ὑμεῖς δὲ ὄψεσθε, ὃ καὶ ἴστε, τί τὸ τῆς ἀπειθείας κρίμα καὶ δέσμημα παρὰ θεῷ. 270 {1Πρωτοσπαθαρέα}1 Ἐγώ, φειδόμενος καὶ εὐλαβηθεὶς μὴ τι διὰ τοῦ γράφειν με γεννηθῶ σοι εἰς κόπον, κυρία μου, οὐκ ἐπέστειλα τὸ πρότερον· αὐτὴ δέ, οὐκ οἶδα πῶς ἰδοῦσα τὸν γραμματηφόρον, ἐπλήρωσας τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἀργυρίου, ἀποστείλασα εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ταπεινώσεώς μου. καὶ ἵνατί ἐκαινοτόμησας τὴν εὐλογημένην σου οἰκίαν; καὶ ἵνατί πρὸς πλησμονὴν σου ἐγενόμην; πλὴν ὁ πάντα ζυγοστατῶν καὶ σταθμίζων ἀποδῶν σοι ἀντίμισθον καὶ ἀντίξενον τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ὑπακούων σου τῆς πεποιθήσεως καὶ τῆς προκειμένης εὐχῆς, καταρραϊζῶν πᾶσάν σου θλίψιν καὶ ἀδολεσχίαν, γαληνιαίαν τε καὶ εἰρηναίαν παρέχων σοι διαβίωσιν. μνημόνευε καὶ ἡμῶν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ καὶ καθαρᾷ σου λατρείᾳ· μανθάνω γὰρ ὅτι ἀντέχη εὐσεβείας, καὶ γε κρατυνθείης ἔτι. 271 {1Πασχαλίῳ πάπα Ῥώμη}1 Τῷ τὰ πάντα παναγεστάτῳ, φωστῆρι μεγάλῳ, ἀρχιερεῖ πρωτίστῳ, κυρίῳ ἡμῶν δεσπότη ἀποστολικῷ πάπα, Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἄθα νάσιος, Ἰωάννης, Θεόδωρος, ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρᾶ, τῶν Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῆς Εὐκαιρίας, τῶν Στουδίου. Ἦδη που πάντως ἤκουσται τῇ κορυφαίᾳ ὑμῶν μακαριότητι τὰ κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ ἐπελθόντα (καὶ γὰρ γεγενήμεθα εἰς παραβολὴν καὶ διήγημα ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, γραφικῶς εἰπεῖν), οὐ μὴν ἴσως ἢ ἀπαγγελία ἐντελῶς τε καὶ ἐπιστολικῶς. διόπερ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι, εἰ καὶ μέλος που τοῦ σώματος Χριστοῦ ἔσχατον τυγχάνοντες, ὅμως τῆς κεφαλῆς ἡμῶν εἰργομένης τῶν τε ἐν τῇ ἀδελφότητι προεχόντων ὧδέ τε κάκεῖσε διεσπαρμένων ἡδυνήθημέν πῶς ἐκ τοῦ συνέγγυς εἶναι καὶ διὰ τῆς εἰς ἀλλήλους καταμηνύσεως εἰς ἓν γενέσθαι καὶ πνεῦμα καὶ ῥῆμα, γράφοντες, εἰ καὶ τολμηρῶς, τάδε. Ἄκουε, ἀποστολικὴ κἀρα, θεοπρόβλητε ποιμὴν τῶν Χριστοῦ

προβάτων, κλειδοῦχε τῆς οὐρανῶν βασιλείας, πέτρα τῆς πίστεως, ἐφ' ἧ ὠκοδόμηται ἡ καθολικὴ ἐκκλησία· Πέτρος γὰρ σύ, τὸν Πέτρου θρόνον κοσμῶν καὶ διέπων· λύκοι βαρεῖς εἰσεφθάρησαν ἐν τῇ αὐλῇ Κυρίου, πύλαι ἄδου ὡς πάλαι προσερράγησαν αὐτῇ. τί τοῦτο; διώκεται Χριστὸς σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν, εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνας καταδρομὴ τοῦ πρωτοτύπου διωγμός· ἐντεῦθεν κατένεξίς πατριαρχικῆς κεφαλῆς ἐξορία τε καὶ περιορισμοὶ ἀρχιερέων τε καὶ ἱερέων, μοναστῶν τε καὶ μοναζουσῶν, εἴρκται τε καὶ σιδηρώσεις, βάσανοι τε καὶ τέλος θάνατοι. ὦ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος· ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, ἦν καὶ δαίμονες φρίττουσιν, ἐνύβρισται, ἐξουδένωται, οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν καὶ πολίχνην. θυσιαστήρια ἠφανίσθη, ναοὶ ἠμαυρώθησαν, ἱερά ἐκοινώθη, ἐχέθη αἵματα καὶ χέεται τῶν ἀντεχομένων τοῦ εὐαγγελίου, διωγμοὶ καὶ φυγαδεῖαι τῶν ἔτι ὑπολελειμμένων. ἐσίγησεν πᾶν εὐσεβοῦν στόμα δέει θανάτου, ἠνέωκται ἡ ἀντίθετος καὶ βλάσφημος γλῶσσα, σεσάλευται πᾶσα σὰρξ ἀμφοτερίζουσα. οἴμμοι, φησὶν, ὅτι ἐγενήθημεν ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῶ καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῶ, οὐχ ὑπάρχοντος βότρυος. Ἐφ' ἡμᾶς, ὦ μάκαρ, ἐγένετο πάντα ταῦτα. ἃ τίς μὲν οὐκ ἐπιστυγνάσειεν, εἰς ἑαυτὸν τὰ τοῦ πλησίον ἀναθεωρῶν πάθη, τίς δὲ οὐ λογίσοιτο προεισόδια εἶναι τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας, τοσοῦτον διαφέροντα ὅσον εἰκὼν ἀρχετύπου, ἐφ' ἧ καὶ μαίνεται; δεῦρο δὴ οὖν ἀπὸ δυσμῶν ὁ χριστομίμητος, ἀνάστηθι καὶ μὴ ἀπόση εἰς τέλος· πρὸς σὲ εἶρηκε Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στηρίζεις τοὺς ἀδελφούς σου. ἴδε ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος· βοήθησον ἡμῖν ὁ ὑπὸ θεοῦ τεταγμένος εἰς τοῦτο, ὄρεξον χεῖρα καθ' ὅσον οἶόν τέ ἐστιν· ἔχεις τὸ ἰσχύειν παρὰ θεῶ ἐκ τοῦ πάντων πρωτεύειν ἐν ᾧ καὶ ἐτέθης. πτόησον, δεόμεθα, τοὺς αἰρετικούς θῆρας σύριγγι τοῦ θείου λόγου σου· ὁ ποιμὴν ὁ καλός, θεὸς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν Χριστοῦ προβάτων, ἰκετεύομεν. ἀκουσάτω ἡ ὑπ' οὐρανὸν ὅτι ὑφ' ὑμῶν ἀναθεματίζονται συνοδικῶς οἱ ταῦτα τετολμηκότες καὶ γε ἀναθεματίζοντες τοὺς ἁγίους πατέρας ἡμῶν. τοῦτο εἶη θεῶ εὐπρόσιτον, ἀγγέλοις καὶ ἁγίοις χαρμόσυνον, σαλευομένοις στήριγμα, ἐδραιουμένοις ἐπισφράγισμα, καταπεπτωκόσιν ἀνάστημα, πάση ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἀγαλλίαμα, καὶ γε τῇ σῇ κορυφότητι κατὰ τοὺς πάλαι προηγησαμένους μνημόσυνον αἰώνιον· οἱ ἐν τοῖς ὁμοίοις καιροῖς τὰ παρ' ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν νῦν αἰτούμενα δεδρακότες πνευματοκινήτως καὶ μνημονεύονται καὶ μεμακάρινται. Πάντως δὲ πιστεύομεν ὡς ἐλέω οἰκτιρμῶν καμπτόμενος δέξῃ ἡμῶν τὸ εὐτελὲς γράμμα, Χριστὸν μιμούμενος, ὅς, θεὸς ὢν τῶν ἀπάντων, οὐκ ἀπηξίωσε τὴν παρὰ Αὐγάρου ἐπιστολὴν καὶ δέξασθαι καὶ πρὸς αὐτὴν ἀντιγράψαι. 272 {1Τῶ αὐτῶ}1 Τῶ παναγεστάτῳ πατρί, κορυφαίῳ φωστῆρι οἰκουμενικῶ, κυρίῳ ἡμῶν δεσπότη ἀποστολικῶ πάπα, Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἀθανάσιος, Θεόδωρος, ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρᾶ, τοῦ Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῶν Στουδίου. Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, τὴν σὴν ἐν τῇ δύσει μακαριότητα ὡσπερ τινὰ λυχνίαν θεαυγῆ εἰς ἐπίλαμψιν τῆς ὑπ' οὐρανὸν ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν ἀποστολικὸν πρῶτιστον θρόνον θέμενος. καὶ γὰρ ἦσθημεν φωτὸς νοεροῦ οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου ἐνισχημένοι τῆς πονηρᾶς αἰρέσεως καὶ τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας ἀπεθέμεθα καὶ πρὸς χρηστὰς ἐλπίδας ἀνελεύσαμεν, μεμαθηκότες δι' ὧν ἀπεστείλαμεν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συνδούλων οἷα καὶ ἡλίκα πέπραχέ τε καὶ λέλεχεν ἡ ἁγία ὑμῶν κορυφαίότης, τοὺς μὲν αἰρετικούς ἀποκρισιαρίους ὡς λωποδύτας μὴδὲ εἰς ἱεράν αὐτῆς θέαν προσηκαμένη, πόρρω δὲ ὄντας ἐνδίκως ἀποπεμψαμένη, τοῖς δὲ ἡμετέροις ταλαιπωρήμασι διὰ τῆς ἐπακροάσεως τῶν γραμμάτων καὶ διηγήσεως τῶν ἀποσταλέντων ἐπιστυγνάσασά τε καὶ ἐπιστενάξασα θεομιμήτως ὡς ἐπὶ οἰκειοῖς μέλεσι. καὶ ὄντως ἔγνωμεν οἱ ταπεινοὶ ὡς ἐναργῆς διάδοχος τοῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαίου προέστη τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας· ἀληθῶς

πεπείσμεθα ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπεν Κύριος τέλεον τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν, μιᾶς καὶ μόνης τῆς παρ' ὑμῶν ἐπικουρίας ἄνωθεν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐν ταῖς συμβαινούσαις περιστάσεσιν ὑπαρχούσης αὐτῇ θεοῦ προμηθείᾳ. ὑμεῖς οὖν ὡς ἀληθῶς ἢ ἀθόλωτος καὶ ἀκαπήλευτος πηγὴ ἐξ ἀρχῆς τῆς ὀρθοδοξίας, ὑμεῖς ὁ πάσης αἰρετικῆς ζάλης ἀνωκισμένος εὐδῖος λιμὴν τῆς ὅλης ἐκκλησίας, ὑμεῖς ἢ θεόλεκτος πόλις τοῦ φυγαδευτηρίου τῆς σωτηρίας. ἀλλ' ὅτι τολμηρὸν παρ' ἡμῶν τῶν οἰκτρῶν καὶ ἀναξίων ἐγκώμια συναίρειν τὴν ὑπὸ θείων γλωσσῶν πάλαι μεμακαρισμένην ὑμῶν θεωνυμίαν δέον ἐπὶ τὸ πονοῦν ἐλθεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἀσεβοῦντες τὰ συνήθη σὺν πάσῃ σπουδῇ καὶ μανίᾳ ποιεῖν οὐκ ἐνδιδόασι, πάντας ὑφέλκοντες καὶ κατασπῶντες εἰς τὸ τῆς αἰρέσεως βάραθρον, δεδιττομένους τὸν θάνατον· ἀνάγκη γὰρ πᾶσα τὸν μὴ εἴκοντα τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν μαστίγων ὑποβληθῆναι σὺν τοῖς ἀκολούθοις, ὥστε κατὰ μικρὸν ὑπορρέειν (τὸ σχετλιώτατον) καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἠθληκῶτων. ἡμεῖς δὲ καὶ αὐθις οἱ ταπεινοὶ καὶ ἔσχατοι ἐν τοῖς μέλεσιν, ὑπὲρ τε τῆς οἰκείας ἱερᾶς κεφαλῆς καὶ τῆς ἐνισταμένης ὑπερεχούσης πατρότητός τε καὶ ἀδελφότητος τολμῶντες, πρεσβεύομεν τε καὶ ἐκλιπαροῦμεν παρακληθῆναί σου τὴν ἀγίαν καὶ ἀποστολικὴν ψυχὴν πρῶτον μὲν, ὅπερ καὶ πιστεύομεν ποιεῖν, μὴ καταλῆξαι τῆς ὑπὲρ στηριγμοῦ καὶ διασώσεως ἀπάντων θεοκλινοῦς προσευχῆς (ναί, δεόμεθα τὰ ἱερώτατα σπλάγχχνα), ἔπειτα, ἃ πνευματοκινήτως αὐτῇ βεβούλευται καὶ ὠρισταὶ ἐπ' ὠφελείᾳ μὲν ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, αἰωνίῳ δὲ μακαρισμῷ τῆς οἰκείας ἀρετῆς, εἰς πέρας σὺν θεῷ ἀγαγεῖν. 273 {1Βασιλείῳ ἀρχιμανδρίτῃ Ῥώμῃς}1 Καὶ τὸ πρότερον οὐκ ἔγραψα διὰ τινὰ περιπέτειαν, ἀλλὰ γε νῦν ἐπιστέλλω τῷ ἐμῷ ἡγαπημένῳ καὶ ἀγίῳ πατρί. καὶ πρὸς τίνα γὰρ ἄλλον ἔχω διαλέγεσθαι ἐν τοῖς αὐτόθι ἢ πρὸς τὸν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ γνώριμον καὶ φίλον καὶ πατέρα καὶ προασπιστὴν καὶ σύμψυχον καὶ ταυτόφρονα καὶ συζηλωτὴν καὶ ἐπίκουρον καὶ σύμβουλον καὶ πᾶν ὅτιοῦν ἐστὶν εἰπεῖν εἰς οἰκειότητα καὶ προμήθειαν καὶ ἀντίληψιν διὰ μόνον θεὸν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἣν ἀμφίεσας ἑαυτῷ ἐνθέω πολιτεύματι; ἔραστός τῳ ὄντι καὶ προύχων τῳ ἀξιώματι ἐν τῇ πρωτίστῃ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ διαλάμπεις κάξ αὐτῆς ἡλιοβολεῖς οἶονεὶ τὰ πέρατα διὰ τῆς πανταχῆ ἔξακουομένης θεωνυμίας καὶ ὡς ἀληθῶς βασιλείου προσηγορίας σου. Τοιοῦτος μὲν καὶ τηλικούτος σύ, ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος καὶ ἀξιάγαστος πατήρ· ἡμῖν δὲ τὸ ἐπιστεῖλαι καὶ αὐθις ἀποστεῖλαι Εὐφημιανὸν τὸν πιστὸν υἱὸν ἡμῶν. ἢ ὑπόθεσις οὐ δι' ἄλλο τι ἢ δι' ἣν αἰτίαν καὶ τὰ πρότερα γράμματα, ἅπερ ἀπεσώσαντο Διονύσιος καὶ ὁ αὐτὸς Εὐφημιανός, οἱ γνησιώτατοι ἡμῶν υἱοὶ καὶ ἡγαπημένοι. οἷ, εἰ καὶ μὴ ἀντεκόμισαν ἀντίγραφα, ἀλλ' οὖν διὰ τε τῆς οἰκείας ἐξηγορίας καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ Μεθοδίου ὁμοῦ καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μονοβασίας ἐπιστολῆς ἱκανῶς ἡμῶν ἀνεζωπύρησαν τὰς ταπεινὰς ψυχὰς, εἰπόντες εὐκταῖα καὶ θεάρεστα μάλα καὶ ὄντως ἀποστολικῆς ψυχῆς ἄξια, ἃ ἐλαλήθη συμπαθῶς καὶ χριστομιμητῶς καὶ μὴν καὶ ἐτυπώθη πνευματοκινήτως καὶ πατροπαραδότως παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἐποθοῦμεν ῥοπῇ τοῦ κρατοῦντος τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης τὴν ἐπικουρίαν διὰ τῆς τοῦ πρωτοθρόνου μεσιτείας καὶ θεοδωρήτου ἐξουσίας γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω ἐτολμῶμεν τοῦτο αἰτήσασθαι διὰ τὸ ὑπέρκαλον· ἐπὶ δὲ ἐνεπνεύσθη δακτύλῳ θεοῦ εἰς τὴν ἱερὰν καρδίαν, τοῦτο καὶ ζητεῖ ὁ λόγος, τοῦτο καὶ περαιωθῆναι εὐχόμεθα οἱ ἀνάξιοι εἰς μὲν δόξαν θεοῦ προηγουμένως, ἥτις εἴη λυσιτέλεια μεγίστη τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας· ὡς γὰρ εἷς Κύριος, μία πίστις, εἷς θεός, οὕτω δῆλον ὅτι καὶ μία ἐκκλησία, κἂν κορυφιάζῃ ἀφ' ὑμῶν. ὥστε τὸ ὑμέτερον ἀσφαλίξεσθε, δεσπότη μοι, τὸ ἡμέτερον φροντίζοντες· τὸ αὐτὸ γὰρ ὑπὲρ ἀλλήλων, φησί, μεριμνῶσι τὰ μέλη, καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη (ὑπεμνήσαμεν οἱ ἁμαρτωλοὶ, οὐκ ἐδιδάξαμεν, ἄπαγε), εἰς δὲ ὑμῶν

τῶν ἁγίων κλέος. Ταῦτα μὲν ὡς παρὰ τοῦ μακαριωτάτου ἀποστολικοῦ θεοκρίτως προερχόμενα· τίς δ' ἂν εἴη πλὴν σοῦ τοῦ καλοῦ παραστάτου καὶ συμβούλου δεξιοῦ καὶ κατὰ πάντα ἀποστολίζοντος συνθέσθαι καὶ συμπρᾶξαι καὶ συμπροθυμῆσασθαι εἰς τελείωσιν τῶν θεοζητητῶν, ὡς καὶ τὰ πάλαι ἐπὶ τοῖς πάλαι ἐνεδείξω θεάρεστα, ζηλῶν τῷ Κυρίῳ ὡς ὑπέρμαχος ἀληθείας καὶ προστάτης μετὰ τὴν ἀποστολικὴν κορυφὴν τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας; Δέομαί σου τῆς ἁγίας ψυχῆς ποιεῖσθαι μου μνήμην τοῦ τὰ πάντα ἀμαρτωλοῦ εἰς τὸ σῶζεσθαι ἐν παντὶ τρόπῳ. 274 {1'Ιωάννη ἐπισκόπῳ Μονοβασίας καὶ Μεθοδίῳ ἡγουμένῳ}1 Τοῖς θεοτιμήτοις καὶ πνευματικοῖς μου πατράσι Ἰωάννη τῷ θεοφι-λεστάτῳ ἐπισκόπῳ Μονοβασίας καὶ Μεθοδίῳ τῷ εὐλαβεστάτῳ ἡγουμένῳ Θεόδωρος ἀμαρτωλὸς μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου. Καλὴν βουλήν ἐβουλεύσατο ἡ ἐμμελής ὑμῶν ἁγιωσύνη, ἀπάρασα τοῦ τῆδε αἰρετικοῦ ψυχοφθόρου κλύδωνος καὶ πρὸς τὸν εὐδίων λιμένα τῆς πασῶν ἐκκλησιῶν πρωτοβαθροῦσης εὐθυδρομήσασα, οὐ μᾶλλον τὸ καθ' ἑαυτὴν ἀσφαλισαμένη ἢ τὸ κοινῇ συμφέρον σκοπήσασα θεοβούλως, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀνωτάτω εὐφημίας· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν ἢ τε ἱερὰ ὑμῶν συλλαβὴ καὶ μὴν καὶ ἡ γλῶσσα τῶν παλινοδησάντων ἀγαπητῶν ἡμῶν υἱῶν. Ἄλλ' εὐλογητὸς ὁ θεός, ὁ καὶ τὸν λογισμὸν ἐνσκήψας καὶ τὸν τρόπον ὑποθέμενος καὶ εὐμενῶς ὑμᾶς προσδεχθῆναι ἐν τοῖς αὐτόθι εὐδοῦσας, εἰ καὶ θάτερος θατέρου προέδραμεν ὡς ἐπὶ τοῦ θεοδόχου μνήματος· καὶ γὰρ χαρᾶς εὐαγγέλια ἄμφω, δι' ὧν οἱ τε τῆς αἰρετικῆς κουστωδίας ἠπράκτησαν ἢ τε ἡμετέρα δέησις τῶν ταπεινῶν εὐμαρεστερώς εἰς τὰ ὦτα τοῦ ἀποστολικοῦ εἰσελήλυθεν καὶ ἐξ ἄμφοιν ἐτυπώθη τὰ δακτύλῳ θεοῦ ἐν τῇ ἀποστολικῇ καρδίᾳ βεβουλευμένα. ὡς γεραρὸς ὑμῶν ὁ πλοῦς, ὡς εὐκλεῆς ὁ ἀγών, τῶν ἐνταῦθα ἐναθλούντων τιμαλφέστερον τὸ κατόρθωμα ἐργασάμενος, εἴπερ δυοῖν ἀνδροῖν ἢ πάντων σωτηρία κατέπρακται. οὐ κότινος ὑμῖν τῆξολογικὸς ἀλλ' ὑμνικὸς ἐκ ῥοδωνίας θεοπλόκου στέφανος τῷ ἰχνηλάτῃ τοῦ Προδρόμου, εἴη δὲ εἰπεῖν καὶ συνωνύμῳ, καὶ τῷ ὡς ἀληθῶς Μεθοδίῳ, εἴπερ μέθοδος ἀρετῶν ὠφέλιμος τῇ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ἢ σὴ πρᾶξις. Τί οὖν τὸ λειπόμενον, ἵστε οἱ σοφοί, κἂν ἡμεῖς σιγῶμεν· ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν καὶ τηλικούτον σωτήριον τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ θεὸς τελειώσειεν. διὸ ὑπομνήσκομεν καὶ παρακαλοῦμεν, ὃ πάντως ποιεῖν ὑμᾶς οὐκ ἀγνοοῦμεν, μὴ ὑφεῖτε προσκείμενοι καὶ ἐκλιπαροῦντες ἕως ἂν περαιωθῇ τὰ θεοειδῶς ἐγκεκριμένα τῷ ἁγίῳ πρωτοθρόνῳ· εἰς αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἀπεστείλαμεν εὐφημιανόν, τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν υἱόν, πρὸς τὸ καὶ ἄγγελον γενέσθαι ἀκριβῆ πάντων τῶν ἐνταῦθα πραττομένων. προσειπεῖν ἅπαντας τοὺς ὁμοζήλους καὶ ἁγίους, μάλιστα τὸν σεβασμιωτάτον μου ἀρχιμανδρίτην, ἀξιῶσατε· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς περὶ ὑμῶν, εἴ ποῦ δυνηθεῖμεν, εὐαγγελίσασθαι τὰ ἀγαθὰ καὶ προσαγορευῆσαι τὰ εἰκότα σπουδάσομεν. 275 {1Πάπᾳ Ἀλεξανδρείᾳ}1 Τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ πατρὶ πατέρων, φωστήρι φωστήρων, κυρίῳ μου δεσπότῃ μακαριωτάτῳ πάπᾳ Ἀλεξανδρείας, Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου. Ὡς μέγιστον τῇ ἐμῇ ταπεινώσει δῶρον καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτω ἔργον διὰ γράμματος ἀξιωθῆναι εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν τῆς ἀποστολικῆς σου κορυφῆς, οὐ μόνον διὰ τὸ εὐτελὲς τῆς σμικρότητός μου, ἥς καὶ τὸ πρὸς ἴσους γράφειν ἐνδεές, μὴ ὅτι γε πρὸς οὕτω μεγάλην καὶ θεῖαν κεφαλὴν, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὴν ἐν τοσοῦτῳ μακρυσμῷ πάροδον, τῇ ἐθνικῇ ὅτι μάλιστα εἰργομένην διατειχίσει. ὅμως εὐδοκία τοῦ ὑπεραγάθου θεοῦ ἐξεγένετό μοι δυοῖν εἵνεκα, ἐνὸς μὲν, ὡς ἂν ἦν πάλαι εἶχον ἐπιθυμίαν ὁ ἀμαρτωλὸς ἀποπληρώσω διὰ νοερᾶς προσψαύσεως τῶν ἱερῶν σου ἰχνῶν (οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἦν δυνατὸν τὸ καταθύμιον πληρωθῆναι), ἐτέρου δέ, ὃ καὶ μᾶλλον κατεπεῖγον, πρὸς τὸ γνωριμώτερα παραστῆσαι τὰ ἐπελθόντα δεινὰ ἐνταῦθα τῇ θειοτάτῃ σου κορυφῇ ὡς συμπασχούσῃ τοῖς τοῦ ὄλου σώματος τῆς ἐκκλησίας μέλεσιν· ἃ ἐξήκουσται, ὡς οἶμαι,

καὶ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης διὰ τὸ τῆς κακίας περιβόητον. Διωγμὸς κατέληφεν ἡμᾶς, ὧ μακαριώτατε, καὶ διωγμῶν ὁ βαρύτερος, πάλαι μὲν οὖν Ἀχαάβ, ζητῶν Ἥλιον τὸν προφήτην, πάντα τόπον ἐμπρῆσαι λέγεται, τοῦ ἐμπρησμοῦ τὸν θυμὸν τοῦ ἀσεβοῦς ὑποφαίνοντος· νυνὶ δὲ ὁ Ἀχααβίτης καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν καρδίαν οὐ τὸν Ἥλιου μόνον ἐγγεγραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸν τούτου δεσπότην Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Κύριον καὶ θεὸν ἡμῶν, τὴν Θεοτόκον καὶ πάντα ἅγιον ζητῶν ἐκζητεῖ καὶ εὐρῶν ἐξαφανίζει θυμῷ μεγάλῳ ἐκ πάσης πόλεως καὶ χώρας τῆς ὑπὸ χεῖρα. ἔντεϋθεν θυσιαστήρια κατεσκαμμένα, ναοὶ Κυρίου ἠχρειωμένοι καὶ κατ' οἴκους καὶ καθολικῶς καὶ ἐν ἀνδρῶσι καὶ ἐν παρθενῶσιν, οἱ πάλαι, οἱ νεωστὶ ἐγγεγερμένοι· ἐλεεινὸν θέαμα, ὡς περ ἐξοψισθέντας ἀνθρώπους, τέρατά τινα, οὕτως τὰς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας βλέπειν ἀφηρημένας τὸν οἰκεῖον κόσμον καὶ ἀμορφώτους καθεστῶσας, τίς ἤκουσε τοιοῦτον ἢ ἐώρακεν ἐν τοῖς πάλαι ἀσεβήσασιν; τάχα ὁ ἐπικείμενος ὑμῖν Ἄραψ αἰδοῖ χρώμενος φιλοχριστότερον διέξεισιν ἐν τούτῳ, ἀλλ' οὐχ ὁ ἡμέτερος Ταβεήλ· φεῖσαι, Κύριε, καὶ μὴ δῶς τέλεον τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὄνειδος, καίει τοὺς ἐν πίναξι χαρακτῆρας, τοὺς ἐν ἱεροῖς ἀναθήμασι, δέλτους τὰς ὑπομνηματιζούσας περὶ αὐτῶν, σκώπτει, κωμῶδει, διασύρει ὡς βδελύγματα, ὡς θεοστυγῆ, τὰ θεοφιλῆ καὶ κόσμου σωτήρια. Ὡ, τίς οὐκ ἐπιστάξειεν δάκρυον; τίς οὐκ ἀφήσει στεναγμόν, ἐκ βάθους καρδίας ἀναπεμπόμενον; ὁδοὶ Σιών πενθοῦσι παρὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς εὐσεβῶς διοδεύοντας, καί γε πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν· ἱεραρχεῖν δοκοῦντες καὶ ἱερεῖς, μονασταὶ καὶ μιγάδες, πᾶν γένος καὶ πᾶσα ἡλικία, οἱ μὲν τέλεον ναυαγήσαντες περὶ τὴν πίστιν, οἱ δέ, εἰ καὶ τοὺς λογισμοὺς οὐ καταποντισθέντες, τῇ δὲ αἰρετικῇ κοινωνίᾳ ἐξ ἡμισείας δέει σωματικοῦ θανάτου συγκινδυνεύοντες. πλὴν ὅτι εἰσὶν ὑπολελειμμένοι οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βαάλ, καὶ τοσοῦτοι, ὅποσοι καὶ ἠρίθμηνται Κυρίῳ· πρὸ πάντων ὁ πρῶτι στος, ἡ ἱερά ἡμῶν κεφαλὴ καὶ ὁμοταγῆς τῇ τελειότητί σου, ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς Κυρίου, μονασταὶ καὶ μονάζουσαι. τούτων οἱ μὲν ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον, οἱ δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς, ἄρτω μετρίῳ καὶ ὕδατι τρεφόμενοι, ἄλλοι ἐξορίας περιορισθέντες, ἕτεροι ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς ἐνδαισιώμενοι· ἔνιοι δὲ καὶ παραυτὰ μαστιγωθέντες μαρτυρικῶς πρὸς Κύριον ἐνεδήμησαν. εἰσὶ δὲ οἱ καὶ σακκισθέντες ἐθαλασσεύθησαν ἄωρία, ὡς σαφὲς γέγονεν ἐκ τῶν τούτους θεασαμένων. Τί τᾶλλα; ἀναθεματίζονται οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες, ἀνακηρύττονται οἱ ἡσεβηκότες· τὰ νήπια ἐν τοῖς τῆς ἀσεβείας δόγμασιν ἀνατρέφονται τῷ δοθέντι τόμῳ τοῖς διδασκάλοις. οὐκ ἔστι που καταφευκτῆριον σώματος ἐν οἰκουμένοις· οὐκ ἔστι προέσθαι εὐσεβές τι ῥῆμα, καὶ ἡ θήρα ἐγγύθεν, ὡς φυλάττεσθαι ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τῆς συγκοίτου. μηνυταὶ καὶ πιττακοδόται εἰς αὐτὸ τοῦτο παρὰ τοῦ κρατοῦντος μεμισθωμένοι, ποῦ τίς τι λέγοι ἀπαρέσκον τῷ Καίσαρι ἢ μὴ κοινωνῶν τῇ ἀσεβείᾳ ἢ βίβλον ἔχων περὶ εἰκόνων ἔχουσάν τι λεγόμενον, ἤγουν αὐτὴν εἰκόνα· ἂν τε φυγαδεύομενον εἰσδεχόμενος ἢ τοῖς διὰ Κύριον φρουρουμένοις διακονῶν κἂν φωραθῆι, εὐθύς ἀνάρπαστος, δαρήσιμος, ἐξόριστος, ἐξ οὗ καὶ τοῖς δούλοις οἱ δεσπῶται ὑποπίπτοντες δέει μηνύσεως. ἡμῖν πρέπει λέγειν ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἄρχων οὔτε προφήτης οὔτε ἡγούμενος, οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιον Κυρίου καὶ εὐρεῖν ἔλεος. Διὰ τοῦτο ταῦτα ἐπεβοησάμεθα οἱ ἀνάξιοι τῇ ἀγίᾳ σου ψυχῇ ὡς ἀπὸ στόματος πάντων τῶν ἀντεχομένων τῆς ἀληθείας, εἰς ἀντίληψιν καὶ συμπάθειαν ἡμῶν ἐκκαλούμενοι αὐτήν· οἶδαμεν γὰρ ὅτι, κἂν μὴ οἶόν τε ἐπικουρεῖν ἄλλως, ἀλλὰ γε τῇ τῶν εὐχῶν βοήθειᾳ μέγα παρέξει ἡμῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τὸ ὄφελος, εὐμενῆ τὸν θεὸν ἔχουσα. ἴνα δὲ γνοίῃ ἐκ μέρους οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι καὶ ταῦτα ἐν τετραδίοις· ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθῆς ἀνατρέπειν, προτραπεῖς

παρὰ εὐσεβῶν. αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας σου μεγαλονοίας ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ ἔλλιπές ἀνορθωθῆναι καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με, λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν αὐτῆς προσευχαῖς ὡς ἀχρεῖον τέκνον. 276 {1Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων}1 Τῷ τὰ πάντα ἀγιωτάτῳ πατρὶ πατέρων, φωστῆρι φωστήρων, κυρίῳ μου δεσπότη πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου. Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραάμ ὅτι Σάρρα θηλάζει; φησί που ὁ ἱερός λόγος· καὶ τίς ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ εὐαγγελίσοιτο, ὅτι μου τὸ ταπεινὸν γράμμα εἰς ἱερὰς χεῖρας φθάσειεν τῆς ἀποστολικῆς ὑμῶν μακαριωτάτης κορυφῆς; ὅμως πιστεύω ὅτι γενήσεται· οὐ γὰρ ἀλόγῳ ἐπιθυμία, ἀλλ' ἀναγκαῖα ὑποθέσει κινηθεὶς ὁ ἀμαρτωλὸς ἐτόλμησα καὶ τὸ γράμμα ἀποστεῖλαι καὶ τὸν ἐπιστοληφόρον Διονύσιον τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν συνεκπέμψασθαι, πιστὸν ὄντα καὶ δυνατὸν ὅσα ἐλλείπει τῇ ἐπιστολῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξηγορῆσαι. Τοιγαροῦν ὡς ἀπὼν τῷ σώματι παρῶν δὲ τῷ πνεύματι πρῶτον μὲν ὁ ταπεινὸς κατασπάζομαι τὰ θεοβαδῆ αὐτῆς ἴχνη (τοῦτο γὰρ ἐμοὶ εὐλογία τε καὶ ἀγιασμός), ἔπειτα ὡς πρὸς αὐτῆς ἐπιτραπείς ἄπειμι ἐν τοῖς σεβαστοῖς τόποις· προσπύσσομαι τὸ θεῖον ἔδαφος, οὗ τὰ θεῖα ἴχνη βέβηκεν, τὸ ζωοποιὸν μνήμα, ἐφ' ᾧ τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατετέθη, τὸν χῶρον τοῦ ἀγίου Κρανίου, ἐν ᾧ ἐσταύρωται ὁ Κύριος τῆς δόξης. μέτειμι ἀλλαχοῦ· ὁρῶ τὴν ἀγίαν Βηθλεέμ, προσκυνῶ τὴν θεῖαν φάτνην ὑπὲρ τὴν στάμνον τὴν χρυσοῦν, ἐν ἧ ἡ οὐ μάννα, ἀλλ' ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος τέθειται. καὶ μὴν βλέπω τὸ ἅγιον ὄρος, οὗ ἡ θειοτάτη μεταμόρφωσις, τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος, ἀφ' οὗ ἀνέπτη πρὸς οὐρανοὺς ὁ τῶν ὄλων Κύριος, τὴν ἀγίαν Γεσσημανῆ, ἐφ' ἧ ὁ τάφος τῆς πανσεβάστου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τοῦτο κάκεῖνο, ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνωμι λόγον. ὦ, πῶς καὶ ἀπ' αὐτῆς μόνης τῆς ἐπιμνήσεως ἀγιασμοῦ ἐστὶ μετάληψις· ὦ, πηλίκων καὶ φρικτῶν σεβασμάτων ἢ τῆς σῆς μακαριότητος ὑπάρχει κορυφή. σὺ πρῶτος πατριαρχῶν, κἂν πεντάζοις τῷ ἀριθμῷ· οὗ γὰρ ὁ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν καὶ τῶν ὄλων ἀρχιερεὺς καὶ ἐγεννήθη καὶ ἔδρασε τὰ θεουργὰ πάντα καὶ ἔπαθεν καὶ τέθαιπται καὶ ἀνέστη καὶ ἔζησε καὶ ἀνελήφθη, ἐκεῖ δῆλον ὅτι τὸ ὑπεραῖρον ἀπάντων ἀξίωμα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα πόθῳ καὶ τρόμῳ τετόλμηταί μοι λαλῆσαι, ἐπὶ δὲ τὸ ἕτερον τρέψομαι ἀπάγγελμα. διωγμὸς ἡμᾶς κατεῖληφεν, ὃ μακαριώτατε, καὶ διωγμῶν ὁ ἔλληνοειδέστατος· ἐπεὶ γὰρ ἦσθετο ὁ σατανᾶς ἐν προθύροις εἶναι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μείζους τῶν αἰρέσεων ἀνάπτει τὰς φλόγας, προεισόδια τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας. τί τοῦτο; τὴν πάλαι ἐπὶ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου διεγερθεῖσαν ἀσεβείαν καὶ μαγεῖσαν ἐπὶ πολὺ καὶ ῥαγεῖσαν θεῖα ἐπιτιμῆσει, αὐθις ἄρτι ὁ ὁμώνυμος καὶ συνώνυμος τῇ ἀσεβείᾳ κρατῶν ἀνενεώσατο, καὶ τοσοῦτον, ὡς ἀποκρύψαι τὴν ἐκείνων λύτταν. διώκει τὸν Χριστὸν ἐγγεγραμμένον σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσι καὶ οὗ ἂν εὖροι καθαίρει, φλέγει· ἐντεῦθεν θυσιαστήρια κατεσκαμμένα, ἱεροὶ ναοὶ ἡμαυρωμένοι, σκευὴ ἱερὰ ἐμπερησμένα· οὐκ ἔστιν ὃ τι μὴ ἐλλέλειπται μέρος τῆς ὑπ' αὐτὸν βασιλείας ἐαθὲν ἀκαθαίρετον, ἀλλ' εἴ πως εὐρεθεῖ τις ἐγκεκρυφῶς σεπτὴν εἰκόνα ἢ δέλτον, περὶ αὐτῆς λεκτόν τι ἔχουσαν, ἀνάρπαστος εὐθύς, μαστιγι καταξαινόμενος καὶ πᾶν ἄλλο δεινὸν ὑφιστάμενος. ἐντεῦθεν δείματα καὶ τρόμοι καὶ ἐκστάσεις περὶ πάντα ἄνθρωπον, ὡς καὶ χαίρειν λέγειν ἀδελφῶ ἀδελφὸν καὶ φίλῳ φίλον ἐκτρέπεσθαι. σύνοδος κυροῦσα τὴν πάλαι ἀσεβεστάτην καὶ καταθεματίζουσα τὴν ὀρθόδοξον. ἱερεῖς ἠφρονεύσαντο καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεζήτησαν, ἀλλὰ τὸ τῷ Ἀχαάβ δόξαν συνεκρότησαν. πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, πλὴν ὀλίγων κομιδῆ· τίνων τούτων; ἐπισκόπων τε καὶ ἡγουμένων, μοναζόντων τε καὶ μοναζουσῶν, αὐτοῦ τε χάριτι θεοῦ τοῦ κορυφαιοτάτου ἡμῶν ἀρχιερέως· ὧν οἱ μὲν ἐμαστίχθησαν, ἄλλοι ὑπερωρίσθησαν, ἔνιοι δὲ καὶ παραυτὰ

τῶν ποινῶν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν, ἀθλητικὸν στέφανον ἀράμενοι. Τί τὰ τῆς βλασφημίας; κωμωδεῖται ἡ σεπτὴ καὶ φρικτὴ εἰκὼν Χριστοῦ ὡς βδέλυγμα ἐρημώσεως, ὡς εἶδωλον πλάνης· οὕτως πᾶσα ἄλλη δεσποινικὴ, ἀγιωτικὴ. ἄρτι, φησί, καθαρὰ καὶ ἀμώμητος πίστις, ἄρτι, φησί, Κύριος ἐλάλησεν εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν. ὡς ἤδη ἀρθείσης τῆς εἰρήνης, ἀφ' οὗ Χριστὸς ἔφη, εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν μέχρι τοῦ δεῦρο, καὶ ἐρρυπωμένης οὔσης τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, ἦν ὁ ἱερός Παῦλος βοᾷ μὴ ἔχειν σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' εἶναι ἀγίαν καὶ ἄμωμον, οἱ μὲν τέλεον περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν, οἱ δέ, εἰ καὶ τοῖς λογισμοῖς οὐ κατεποντίσθησαν, ὅμως τῇ κοινωνίᾳ τῆς αἰρέσεως συνόλλυνται. ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ νοῦν ὀρθοδοξοῦντες τῇ ἐπιμονῇ τοῦ διωγμοῦ ἰλιγγιῶσι περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς περὶ οἱ ὑπὸ τρικυμιῶν θαλάσσης ἀπειρία πλεύσεως σκοτούμενοι. ἐλεεινὰ τὰ πάντα ἡμῖν καὶ ὀδυρμῶν ἄξια. παραστέλλονται ψαλμωδία ἀρχαιοπαράδοτοι, ἐν αἷς περὶ εἰκόνων ἄδεταί τι, ἀντάδεταί τὰ νέα δόγματα, ἀσεβῆ εἰς προὔπτον κείμενα, ἄλλα τοῖς παισὶ πρὸς τῶν διδασκάλων παραδιδόμενα· καὶ μεταστοιχείωσις τῶν πάντων ἀθεωτάτη. ἐγενόμεθα κυρίως εἰπεῖν ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ ἡ καταγιγῆς τῆς αἰρέσεως κορυφουμένη κορυφοῦται ὁσημέραι, καὶ ὁ διαναστήσων Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπιτιμῆσαι τῇ πονηρᾷ ταύτῃ θαλάσση οὐχ εὔρηται. Ἀλλὰ γενοῦ ἡμῖν εἰς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ὧ μακαριώτατε, διύπνισον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, οἰκονομικῶς καθεύδοντα, ὅτι ἀπολλύμεθα τέλεον. εἴ πως καὶ ἄλλως ἐστὶ τι φάρμακον βοηθείας, ἰατρεῦσαι τοὺς ἡσθηνοκότας ὡς ἐπιστήμων ἐπέιχθητι. ναί, δεόμεθα, ἀγιώτατε, ἀντιβολουῦμεν, παρακαλοῦμεν· σοῦ ἐσμεν μέλη, ἐπεὶ οἱ πάντες πιστοὶ σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. ἐπίτρεψον καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγίοις πατράσιν ἡμῶν χεῖρα πρεσβευτικὴν ὀρέξαι, ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς ἔλεος εἴη παρὰ θεοῦ. τούτου δὴ χάριν τὸ γράμμα, καὶ ὁ γραμματηφόρος πρὸς πάντων τῇ προθέσει ἀπεσταλμένος, εἰ καὶ παρ' ἡμῶν μόνων τῶν ἐλαχίστων, ἀναπληροῦντων τὸ ἐκείνων πρόσωπον. ἵνα δὲ γνοιή ἐκ μέρους ἡ κορυφαιότης σου οἷα τὰ τῶν ἀθέων δόγματα, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις, ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπείς ὑφ' ἐτέρων. αἰτῶ δὲ παρὰ τῆς σῆς θεοσοφίας ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι, συγγνώμην τε τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν σύνδουλον ἡμῶν ἀδελφὸν συγκροτηθῆναι πρὸς τε διάδοσιν τῶν ἐν οἷς ἐπεστείλαμεν ἐτέρων ἀγίων προσώπων ἐπιστολῶν καὶ δὴ, θεοῦ θέλοντος, εἰς ἐπιστροφὴν παλινοδίας αὐτοῦ τῶν ἐνταῦθα. 277 {1Εἰς τὴν λαύραν τοῦ Ἁγίου Σάβα}1 Τῷ θεοτιμῆτῳ, ἡγαπημένῳ καὶ πνευματικῷ μου πατρί, κυρίῳ καθηγεμόνι τῆς περιβοήτου λαύρας τοῦ παμμάκαρος ἀγίου πατρὸς ἡμῶν Σάβα, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ ὁσίοις μου πατράσι Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου. Χαρὰ μοι μεγάλη καὶ δόξης περιβολὴ τῷ ἀναξίῳ, ὅτι περὶ ἡξίωμα εὐτελὲς μου γραμματεῖον ἀποστεῖλαι ἐν τόπῳ ἀγίῳ, ἐν σκηναῖς ὁσίων τῆς ὑμετέρας περιποθήτου πατρότητος. ἐπειδὴ γὰρ τῇ τοῦ σώματος παρουσίᾳ οὐχ οἶόν τε ἦν παραγενέσθαι με πρὸς τὰ ἴχνη ὑμῶν καὶ ἰδεῖν τὸ ἅγιον τέμενος, τὴν ἱερὰν περιοχὴν ὑμῶν, ἦν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ὡς πόλιν θεοῦ δι' αἰδοῦς ἔχων εἰμί, εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς θεὸς διὰ τῆς τοῦ γράμματος ἐπισκοπῆς τὸ καταθύμιόν μου πληρῶσαι τοῦ ἀμαρτωλοῦ. καὶ δὴ ὡς παρὼν πρὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν καὶ περιπτύσσομαι ὑμᾶς τῷ ἀγίῳ πόθῳ καὶ προσκυνῶ τὸ θεῖον ἔδαφος, ἐν ᾧ τὸ ἐκλεκτὸν σκεῦος τοῦ θεοῦ τεταμίευται, τὸ φῶς τῶν μοναζόντων, ὁ λαμπτήρ τῆς οἰκουμένης, ὁ τοῦ νοητοῦ Φαραὼ καταποντιστὴς καὶ τοῦ ἀγίου ἔθνους καθηγητής, ὁ τῆς ἀγίας γῆς ἐγκρατής καὶ τῶν θείων μονῶν κληροδότης. συνασπάζομαι καὶ τὰς λοιπὰς σεβασμίας θήκας, ἐφ' αἷς τὰ ἱερὰ σώματα τῶν ὁσίων, οἷς ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν ἐν νυκτὶ τοῦ τῆδε βίου ἄστροις

ἔοικώς θεοφάεσιν. ὄρω τὸν χῶρον, ἐφ' ᾧ ὁ στῦλος τοῦ πυρὸς τῷ στύλῳ τῶν ἀρετῶν ὤπται, ἢ πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς νικηφόρος πάλη, τὸ τῆς θαυματουργίας δρᾶμα, τοῦτο κάκεῖνο ποικιλλόμενον ταῖς κατὰ καιρὸν ἐνεργείαις τοῦ Πνεύματος. ὦ, πόσα μοι ὁ πόθος ἐπιβάλλει λέγειν καὶ ὁ τρόπος εἴργει τοῦ μὴ εἰς ἄμετρον ἐκπεσεῖν τὴν ἐπιστολήν· ὦ, πόσων ἀγαθῶν πράξεων σύμβολα καὶ ὑπομνήματα ἐν ὑμῖν, μονονουχὶ καὶ ὑπὸ θέας αὐτῆς δυνάμενα παρακαλεῖν ψυχὴν εἰς ἐπίδοσιν ἀρετῆς. Ἄλλ' ὁ μὲν πρῶτος λόγος ἐχέτω ταῦτα, εἰ καὶ ἐνδεέστερον τῆς ἐπιθυμίας· ἐφ' ἕτερον δὲ μετελεύσομαι ὀδυρτικόν, οὐ περιχαρῆ, δι' ὃν καὶ ὁ πρότερος ὑφωρμήθη μοι ὑπάρξει. ὀργὴ θεοῦ ἡμᾶς κατέλαβεν, ὧ πατέρες ἀγιώτατοι, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγείσης τῆς ἀγάπης, ὡς ὁ Κύριος εἴρηκε, διωγμὸς ἑλληνοειδής, χαλεπώτατος λίαν. ἀπηλάθη τῆς αὐλῆς ὁ ἀρχιποιμὴν ἡμῶν, διεσκορπίσθη τὰ Χριστοῦ πρόβατα· λύκοι βαρεῖς εἰσεφθάρησαν ἐν τῇ ποιμνῇ καὶ γε μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. τί τοῦτο; πάλιν ἐνταῦθα ἠτιμάσθη ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, παντὸς οὐτινοσοῦν ἀγίου. διὰ τοῦτο ποιμένες ἠφρονεύσαντο καὶ οὐχ ὅτι τὸν Κύριον, προφητικῶς εἶπεῖν, οὐκ ἐξεζήτησαν (ἦττον γὰρ ἂν ἦν τὸ ἀσέβημα), ἀλλ' ὅτι συνήχθησαν ἰουδαϊκῶς κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, ἀποδοκιμάσαντες αὐτοῦ τὴν ἀγίαν εἰκόνα τῆς τε αὐτοῦ μητρὸς καὶ τῶν θεραπόντων. Διὰ τοῦτο θυσιαστήρια ἄγια ἠφανίσθη καὶ ναοὶ Κυρίου ἠμαυρώθησαν ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρα τῆς τῆδε ἐξουσίας, εἰς πένθος προκείμενοι τοῖς ὄρωσι, τὸν οἰκεῖον κόσμον τῆς θείας εὐμορφίας ἀφηρημένοι· διὰ τοῦτο ἱερὰ σκευὴ ἀναχωνευόμενα καὶ ἐσθῆς θεία πυρὶ παραδιδόμενη σὺν τοῖς ἐν πίναξιν χαρακτῆρσι καὶ βίβλοις, ἐν οἷς τι λεκτὸν περὶ εἰκόνων· διὰ τοῦτο γελάται τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον καὶ βδέλυγμα κέκληται (ὃ καὶ φρίττω λέγων) τὸ σωτηριόκοσμον ὁμοίωμα Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ Χριστὸς σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν, εἴπερ ὡς τῇ τιμῇ καὶ τῇ κλήσει ταῦτον ἀμφοτέρα, εἰκὼν καὶ πρωτότυπον· διὰ τοῦτο ἐξερευνήσεις καὶ ἐκζητήσεις καὶ κατ' ἄνδρα καὶ κατ' οἶκον, καὶ φόβοι καὶ ἀπειλαί, μὴ ὑπολειφθῆναι ἀνάλωτον τῇ αἰρέσει τινὰ μηδ' αὖ πᾶσαν εἰκόνα· διὰ τοῦτο ἱερεῖς ἀνομοῦντες καὶ μοναχοὶ ἀμόναχοι κατὰ τῶν ὁμοσχημῶν φερόμενοι, φοιτηταὶ κατὰ τῶν ἡγουμένων, ἄθλον τῆς ἀποστασίας τὴν προεδρίαν κομιζόμενοι, καὶ ὁ τὰ πλεῖστα μανεῖς κατὰ Χριστοῦ πλείους καὶ τιμὰς ἠξιωμένους· διὰ τοῦτο μᾶστιγες, δεσμοί, φυλακαί, λιμοκτονήσεις, ἐξορία, θάνατοι ἐπὶ τοὺς ἐνισταμένους. οὐκ ἀρχιερωσύνη τοῖς ἀσεβέσιν αἰδέσιμος, οὐ πολιὰ οἰκτειρήσιμος, οὐκ ἄσκησις εὐσεβείας, οὐκ ἄλλο τι τῶν φειδοῦς ἀξίων· εἰς νόμος, τὸ τοῦ Καίσαρος θέλημα, καὶ μία σπουδὴ, ἅπαντας ἐν τούτῳ ἀλῶναι. αἱ ἐρημίαι τοὺς διαπεφευγότας ἔχουσιν, αἱ πέτραι καὶ τὰ σπήλαια τοὺς διασεωσμένους. ὦ, πῶς ὠμοιώθημεν πελεκᾶνι ἐρημικῶ· ὦ, πῶς παρεδόθημεν εἰς χεῖρας, τοῖς ὀδοῦσι τῶν ἀσεβῶν, καὶ τὰ πλείω παρῆκα διὰ τὸ προσκορές. Ἄλλὰ στενάξατε ἐφ' ἡμᾶς, ὧ συμπαθέστατοι, ὡς σύσσωμοι, ὀρέξατε χεῖρα πρεσβευτικὴν ὡς φιλάδελφοι. τῶν αὐτόθι χεῖρονα τὰ ἡμέτερα βαρβαρίζεται. ὡς Σόδομα ἤδη γεγόναμεν καὶ ὡς Γόμορρα ἤδη ὠμοιώθημεν. διὰ τοῦτο τοιγαροῦν καὶ ἐπεβοησάμεθα τῇ ἀγιωσύνῃ ὑμῶν οἱ ταπεινοὶ ὡς ἐν ἐνὶ στόματι τῶν πάντων ἀδελφῶν καὶ συμπασχόντων· ἴσμεν γὰρ ὅτι ἰσχύει ἡ δικαία ὑμῶν δέησις ἐνεργουμένη, ὡς ἂν τῷ ἐξιλασμῷ αὐτῆς κοπάσῃ ἡ θραῦσις τῆς αἰρετικῆς ῥομφαίας, τοῦ Κυρίου εἰς εἰρηνικὴν ὀρθοδοξίαν ἐπανάγοντος καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν. ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς, ὧ σεβάσμιοι, ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις, ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπείς παρὰ εὐσεβῶν. αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας ὑμῶν ἀγχινοίας ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με, λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν ὑμῶν προσευχαῖς, καὶ μὴν καὶ

συντάττεσθαι ὡς ἔσχατον πάντων μέλος ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἀγίας ὑμῶν ἐκκλησίας. 278 {1Εἰς τὴν λαύραν τοῦ Ἀγίου Χαρίτωνος}1 Τῷ θεοτιμῆτῳ, ἡγαπημένῳ καὶ πνευματικῷ μου πατρί, κυρίῳ καθηγεμόνι τῆς μεγίστης λαύρας τοῦ παμμακάρος ἀγίου πατρὸς ἡμῶν Χαρίτωνος, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ ὁσίοις μου πατράσι Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου. Ἐπειδὴ παρ' ἐλπίδα ἢ ἐπίτευξις τῶν γραμμάτων, θαυμαστικῶς βοήσομαι· "4πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἀξιωθῶ ὁ εὐτελὴς ἐπιστεῖλαι ὑμῖν, τοῖς ἀγίοις μου πατράσιν;"5 ἰδοὺ γὰρ ὡς κατέληφεν ἡμᾶς διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ὁ χαλεπώτατος διωγμὸς οὗτος, οὗ ἡ ἀκοὴ πάντως μέχρι καὶ ὑμῶν ἔφθασεν. ἐσκόπουν καὶ ἀνηρένων ὁ ταπεινός, πῶς καὶ δι' οὗτινος προσώπου δυνηθεῖν ἀποδύρασθαι καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀγίους τὰ συμβάντα ἡμῖν δεινά, οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκεν ἢ τοῦ εἰς συμπάθειαν ἐκκαλέσασθαι ὑμῶν τὰς ἀγίας ψυχὰς ἀντιλαβέσθαι ἡμῶν διὰ τῶν προσευχῶν, συμπάσχειν δῆλον ὅτι εἰδόντων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, εἶπερ ἔσμεν οἱ πάντες σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. καὶ ὡς ἤδη ταῦτα ἐνενοούν, ἐπέστη ἀθρόως καὶ ὁ γραμματηφόρος, ἐκ τῶν αὐτόθι ἦκων, καὶ οὗτος υἱὸς ἐμὸς ἐν πνεύματι καὶ λίαν πιστότατος. πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον ὁ ἀμαρτωλὸς ἐκπλαγῆναι ἐπὶ τῷ ἔρμαίῳ, πῶς δὲ οὐκ ἀνθομολογήσασθαι Κυρίῳ τῷ θεῷ μου τὰ εἰκότα; Ἀλλὰ πρὶν ἐξεπεῖν τὰ ὀδυνηρά, τὸν πρὸς ὑμᾶς μου πόθον ἀφοσιώσομαι ὁ ταπεινός. χαίρετε, ὦ μακαριώτατοι πατέρες, οἱ τῆς ἀγίας γῆς οἰκῆτορες, τὸ χρυσοῦν γένος, οἱ τὴν πίστιν δοκιμώτατοι καὶ τῶν παθῶν πανδαμάτορες· χαίρετε, ἢ περιβόητος ὁμήγουρις Χριστοῦ, οἱ ἐργάται τῶν ἐντολῶν Κυρίου καὶ τῆς ἐν παραδείσῳ διαίτης τὴν θεοειδῆ ζωὴν μιμούμενοι· χαίρετε, ἢ τοῦ θεοῦ πόλις ἐκλεκτή, εἶπερ ἐν μέσῳ ὑμῶν Κύριος, διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀναλήψεως θεραπευόμενος. ἐβουλόμην ὄψει ὑπολαβεῖν τὴν θείαν ὑμῶν περιοχὴν καὶ προσάψασθαι τῶν ἱερῶν ὑμῶν ἰχνῶν, ἰδεῖν τὸ ἅγιον τέμενος, προσκυνῆσαι τὸ θεῖον ἔδαφος, ἕκαστα κατασκοπῆσαι, ποῦ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ, ὁ φερωνύμως χαρίτων πεπληρωμένος, ἐνήθλησε μαρτυρικῶς τε ὁμοῦ καὶ ἀσκητικῶς, πῆ δὲ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σῶμα τεταμίευται, ὁ ὄντως θησαυρὸς τῶν ἀρετῶν, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης καὶ τῆς οἰκουμένης λαμπτήρ, οὗ τὸ ἔντιμον σπέρμα οὐκ ἐκκλέοιπεν οὐδὲ ἐκλείψειεν ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος. εἶθε εἶδον ταῦτα καὶ περιεπτυσάμην τὸν χοῦν ὡς ἔμψυχον· ὠφελον ἀπήχθην καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς θήκαις τῶν ὁσίων, ἀπ' αὐτῆς μόνης ὄψεως ἀγιαζόμενος. Ἄλλ' ἐπεὶ ταῦτα ἐξ ὀλίγου μοι ὑμνηται, φέρε διηγῆσθαι καὶ τὰ ὀδύνης ἔμπλεα. ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, φησὶ που τὸ ἱερὸν γράμμα, ὃς οὐκ ἤδει τὸν Ἰωσήφ. τοιοῦτος δὴ οὖν ὁ ἡμέτερος Φαραῶ, ὦ ἀγιώτατοι, οὐ τὸν Ἰωσήφ ἀγνοῶν, ἀλλὰ τὸν ἀγοράσαντα αὐτὸν δεσπότην ἀρνούμενος· δῆλον γὰρ ὡς ὁ ἀθετῶν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα αὐτὸν ἀθετεῖ, οὕτω καὶ τὴν Θεοτόκον καὶ πάντα ἅγιον ἠθέτησεν. οὐ γὰρ ἔφερον, φύσις ὦν ἀρνητικὴ, μὴ οὐχὶ τῇ κεφαλῇ συμπεριελεῖν καὶ τὰ μέλη πάντα, ἵνα μόνη ἢ αὐτοῦ εἰκὼν ἐμφανίζηται Ναβουχοδονοσορικῷ δόγματι. ἐντεῦθεν ἐρήμωσις πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ, ἀφανιζομένης πανταχοῦ πάσης σεπτῆς εἰκόνας· ἐντεῦθεν ἔμπρησις ἱερῶν ἀναθημάτων, ἐν οἷς εἰκῶν, καὶ βίβλων, ἐν αἷς περὶ αὐτῆς τι λεκτόν· ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἀσεβείας χειρόγραφα ἀπαιτούμενα καὶ ἡ μέθεξις τῆς ἀθέου κοινωνίας διὰ πολλῆς ἐκζητήσεως καὶ ἐρεῦνης, ὡς μὴ ὑπολειφθῆναι ἀνάλωτον πάντα ἄνθρωπον· δυοῖν γὰρ θάτερον ἀνάγκη, ἢ προσκυνῆσαι τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦν ἢ τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν βασάνων ὑποβληθῆναι. καὶ ὅμως εὐαρίθμητοι οἱ ἀκαμπεῖς. τίνες οὗτοι; ὁ ἱερὸς ἡμῶν πατριάρχης, ἱεράρχαι τε καὶ ἱερεῖς, μονασταὶ καὶ μονάζουσαι· οὐδὲ γὰρ ἡ πόρνη ὄψις ἠδέσθη καὶ μέχρι τούτων τὰς μάστιγας ἐπαφεῖναι. πῶς ἂν ἐναργῶς παραστήσαιμι τὰ θλίψεις, τὰς φυλακάς, τοὺς δεσμούς, τὰς λιμοκτονήσεις, τὰς ἐξορίας, τὰς ἐπαγωγάς, τοὺς θανάτους (ἐπεὶ καὶ μέχρι τοῦδε ἢ πεῖρα), τὰς ἐν ὄρεσι φυγαδείας, τὰς ἐν σπηλαίοις καὶ ὀπαῖς τῆς γῆς κατακρύψεις; Ἀβδιὸν ὁ

προφήτης, ἔτι ὡν τριστάτης Ἀχαάβ, τῆς Ἰεζάβελ φονώσης, λέγεται κατακρύψαι υἱοὺς τῶν προφητῶν ἀνά πεντήκοντα εἰς δύο σπήλαια, οὓς καὶ διέτρεφεν· ἐνταῦθα δὲ εἰ φωραθεῖη τις καὶ μόνον ἓνα κεκρυφώς, ἐν κινδύνῳ μεγάλῳ, ἀλλὰ γὰρ κἂν κρύβδην, φεύγων τὴν ἀσεβῆ κοινωνίαν, ἢ εἰκόνα φρουρῶν ἢ βίβλον περιέχουσαν τὰ κατ' αὐτήν. σιγᾶ τὰ τῶν εὐσεβούντων ἔνδον στόματα, ἀνεῖται βλάσφημος γλῶσσα, κωμωδεῖται τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον. ἄρτι, φησί, Κύριος ἐλάλησεν εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν, ὁ ἐν ἀρχῇ φήσας τοῖς οἰκειοῖς μαθηταῖς· εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. ἄρτι, φησίν, ἦρθη ἐκ μέσου βδελύγματα ἑλληνικῆς πολυθείας, τοῦ ἀποστόλου ἀρχῆθεν βοῶντος, οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ· ἄρτι, φησί, κεκάθαρται ἡ ἐκκλησία, ἦν πάλαι ἀπέφηνεν ὁ αὐτὸς ἀπόστολος μὴ ἔχειν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' εἶναι ἀγίαν καὶ ἄμωμον· ἄρτι, φησί, τὸ φῶς ἠύγασε τοῖς χριστιανοῖς, ἐνισχημένοις ζόφῳ ἀγνοίας, οἷς ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς Χριστὸς ἔφησεν, ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη. ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ ἅγιοι, τὴν ἀποστασίαν, ἦν δεῖ πρῶτον ἐλθεῖν, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος; ἤδη ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ὁρῶμεν τὰ εἰσόδια τοῦ Ἀντιχρίστου. ἐκλελοίπαμεν, παρανηλώμεθα· ἐξέλιπεν φυσητήρ, ἀπελήλαται πᾶσα ἐλπίς ὅσον κατὰ ἄνθρωπον. Ἀλλὰ στενάξατε ἐφ' ἡμᾶς, ὧ συμπαθεστοί, ὡς σύσσωμοι, ὁρέξατε χεῖρα πρεσβευτικὴν ὡς φιλάδελφοι. τῶν αὐτόθι χεῖρονα τὰ ἡμέτερα βαρβαρίζεται. ὡς Σόδομα ἤδη γεγόναμεν καὶ ὡς Γόμορρα ἤδη ὠμοιώθημεν. διὰ τοῦτο τοιγαροῦν καὶ ἐπεβοησάμεθα τῇ ἀγιωσύνῃ ὑμῶν οἱ ταπεινοὶ ὡς ἐν ἐνὶ στόματι τῶν πάντων ἀδελφῶν καὶ συμπασχόντων· ἴσμεν γὰρ ὅτι ἰσχύει ἡ δικαία ὑμῶν δέησις ἐνεργουμένη, ὡς ἂν τῷ ἐξιλασμῷ αὐτῆς κοπάσῃ ἡ θραῦσις τῆς αἰρετικῆς ῥομφαίας, τοῦ Κυρίου εἰς εἰρηνικὴν ὀρθοδοξίαν ἐπανάγοντος καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν. ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς, ὧ σεβάσμιοι, ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις, ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπείς παρὰ εὐσεβῶν. αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας ἀγχινίας ὑμῶν ἐπισκεφθῆναι καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με, λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν ὑμῶν προσευχαῖς, καὶ μὴν καὶ συντάττεσθαι ὡς ἔσχατον πάντων μέλος ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἀγίας ὑμῶν ἐκκλησίας. 279 {1Τοῖς ἐν τῇ ἀγία πόλει μονάζουσιν Ἰσαὰκ καὶ Ἀρσενίω}1 Ἀγαπητὸν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς παντὶ πατρὶ τῶν τῆς ἀγίας γῆς προσφθέγγεσθαι, εὐδοθεῖσιν ἀποστεῖλαι ἓνα τῶν ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐν τοῖς αὐτόθι, μὴ ὅτι γε ὑμῖν τοῖς ἀγιωτάτοις πατράσιν, ὧν ἡ ἐπ' ὀλίγον χρόνον συνουσία οὕτως ἐνεφυτεῦθη φιλικῶς ἐν τῇ ταπεινῇ ἡμῶν καρδίᾳ, ὡς ἀνεπίληστος εἶναι ταῖς ἀγαθαῖς μνεῖαις διὰ τὴν ἐν πᾶσι χρηστότητα τῶν τρόπων τε καὶ τῶν λόγων ὑμῶν. οὗ γὰρ ταπεινοφροσύνη, ἐκεῖ πᾶν ἀγαθὸν κατόρθωμα, ἐφ' ᾧ ἡ ἀγία ὑμῶν δυὰς μυρίζουσα οὐ μόνον τηρικαῦτα, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἕως νῦν ὁσμὴν εὐωδίας ἡμῖν ἀγιάσματος ἐνίησι. Τοιοῦτοι ὑμεῖς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἐξ ἀνατολῆς ἐπιφοιτήσαντας ὠφθητε ἀξιεπαίνετοι, ἀγαθὰ ὑπομνήματα ἐναφήσαντες τοῖς ἀγαπῶσιν ὑμᾶς. οὗ δὲ εἵνεκα ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτὸς διδάξει, οἶμαι δὲ οὐδὲ ὑμῖν ἀγνοούμενον, ἔτι οὗσιν ἐν τῷ Βυζαντίῳ τυρβαζομένης τῆς ὑποθέσεως. ἀνήψε τοιγαροῦν τὴν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων αἰρετικὴν φλόγα ὁ κρατῶν, ὡς ἐμπρῆσαι πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὀλέσαι σχεδὸν πάντα ἄνθρωπον ὑπαχθέντα τῇ ἀσεβείᾳ, ἄλλος τις Ἀχαάβ ἢ Ναβουχοδονόσωρ γενόμενος· ὃς καθαιρέσει πάσης ἀγίας εἰκόνας τὴν ἑαυτοῦ μόνην προεστήσατο, ἦν οὐχ ὁ βουλούμενος προσκυνεῖν εὐθὺς παραδίδοται τῇ φλογὶ τῶν βασάνων. Τὰ καθ' ἕκαστον λέγειν παρέλκον ἡγοῦμαι, ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἀγιώτατον ὑμῶν πατριάρχην γράμμασιν ἐμφερόμενα, ἄλλως τε καὶ τοῦ ἀδελφοῦ δυναμένου ἀπαγγεῖλαι, τοῦτο δὲ παρακαλῶ ὁ ἐλάχιστος ὑμῶν ἀδελφός, διὰ τὴν ἐν Κυρίῳ

ἀγάπην ἀνοῖξαι τῷ γραμματηφόρῳ σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ εἷς τε προσέλευσιν καὶ προσκύνησιν τῆς ἀγίας κορυφῆς καὶ εἰς ὃ τι ἄλλο χρή τὸ φιλάδελφον ὑμῶν δοκιμάζειν· ἐπιφέρεται γὰρ καὶ ἑτέρας ἐπιστολάς πρὸς ἕτερα πρόσωπα, καὶ μέντοι καὶ σύγγραμμα ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν. ὡς οὖν σύσσωμοι καὶ συμμετοχοὶ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, μᾶλλον δὲ ὡς τοῦ θεοῦ θεραπευταὶ καὶ τοῦ κοινοῦ κηδεμόνες καὶ προσβλέψαι καταξιώσατε τὸν ἀδελφὸν καὶ εἰσδέξασθαι καὶ τροποφορῆσαι ἐν παντὶ τρόπῳ, ὡς ἂν θεοῦ εὐδοκοῦντος πάλιν ἀναπεμφθεῖ πρὸς ἡμᾶς. τὸ δὲ ἀποσταλὲν ἡμῖν γράμμα ὑμῶν ἀπεδεξάμεθα καὶ ἔγνωμεν δι' ἣν αἰτίαν ἀπάραντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οὐκ εὐδωδῶθητε ἀπελθεῖν εἰς δύσιν. 280 {1Νικήτα ἡγουμένω}1

Οἷα τὰ συμβεβηκότα τῇ ἀγιωσύνη σου κατὰ τὰς ἐμὰς ἀμαρτίας τὸ πρὶν ἐγνωκῶς οὐ μικρὸν ἐστέναξα, ἀλλὰ καὶ μεγάλως ἀπωδυσάμην, δάκρυον ἀγάπης ἀποστάξας ἀποφθέγματά τε θρηνητικὰ μελωδήσας ὁ τάλας. τί γὰρ φίλου συμφορᾶς ἀνιαρώτερον; ὅποια δὲ τὰ δεύτερα εὐδοκία θεοῦ, τοῦ μὴ ἐάσαντος φροῦδα γενέσθαι σου τὰ πάλαι ἀγωνίσματα διὰ τῆς καλλίστης ἀναπαλαίσεως, αὐθις ἀκουτισθεῖς ἔνθους γέγονα, εὐχαριστήσας Κυρίῳ τῷ στρέψαντι τὸν κοπετὸν εἰς χαρὰν πᾶσι τοῖς εὐσεβοῦσιν· οὐδὲ γὰρ εἰς βραχὺ τὸ λυπηρόν, ἐξ οὗ ἤλιπον κράτος διὰ τὴν ἐνοῦσαν ἀρετὴν, ἐντεῦθεν πρόσκομμα εὐρηκέναι. Ἄλλ' εὐγε, γενναῖε, ὅτι τῆς ἥτης περιφανεστέραν ἐργάζη τὴν νίκην, δι' ἧς ἐγνώρισέν σε τρόφιμον αὐθις ἢ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία, ἐγκαταριθμήσασά σε τῷ καταλόγῳ τῶν ἐαυτῆς ὁμολογητῶν· τοιαύτη γὰρ ἢ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ τοῖς εὐδρομοῦσι φιλοδωροῦσα καὶ τοὺς παλινδρομοῦντας καταστηριζομένη. φεῦ τῆς κακῆς συνεδρίας εἴτουν συνοδίας· ἐντεῦθεν γὰρ οἶδ' ὅτι εἴλω, τιμιώτατέ μοι. καί γε προύλεγον τὸν σκινδαλὸν ἐκ τῶν προγεγονότων στοχαζόμενος· τοιοῦτος γὰρ ὁ τῶν πάντων προύχων. ὁ γὰρ πάλαι τὰς εὐαγγελικὰς παραβάσεις οἰκονομίας τιθέμενος, καὶ ταῦτα μετὰ διωγμῶν, αὐτὸς καὶ τὴν νῦν κοινωνίαν τῶν αἰρετικῶν, καί γε ἐν προύπτῳ, ἐξ ἧς ἢ κατὰ ἄρνησιν Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου καὶ οὐτινοσοῦν ἀγίου διὰ τῶν οἰκείων εἰκόνων ἐν οὐδενὶ τῶν ὀλεθρίων ἔθετο, συλλαβὼν καὶ συλλαμβανόμενος διὰ τοῦ κατ' αὐτὸν ὑποδείγματος ἀεὶ τοὺς ἀστυφελίκτους. καὶ εἰκότως· πῶς γὰρ ὁ ἐπὶ τοῖς πρώτοις ἀσεβήμασι μὴ καταγνοὺς ἑαυτοῦ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἀγωνίσμασι ἔμελλε θεῶ παριστᾶν ἑαυτὸν ἀκατάσειστον καὶ μὴ ἡσεβηκέναι; Διὸ ἐρωτῶ σε καὶ παρακαλῶ, πάτερ μου, ἐν ὁμολογίᾳ ἀθετήσεως τῶν τότε πολυτρόπως πραχθέντων τὴν ἄρτι θείαν ὁμολογίαν διάνυε, εὐχόμενος ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. 281 {1Ἀρσενίῳ μοναχῷ}1

Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς ἀγάπης σου, ἃ κατανοήσας ἐμμελῶς ἐστέναξα μὲν ἐπὶ τῇ γεγενημένῃ δραματουργίᾳ, μᾶλλον δὲ ὑποπτῶσει τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὑφ' ἧς εἴλω καὶ ὁ σὸς πατήρ, ἐμὸς δὲ ὁμόψυχος ἀδελφός· οὗ καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἤλγυνέν με ἢ πρὶν ἤττα ὡς νῦν ἠύφρανεν ἢ ἀναμάχησις μάλα. ἐπήνεσα δὲ λίαν τὸ διαπονητικόν σου, ἀδελφέ, περὶ τὸν αὐτὸν καθηγεμόνα, ὅτι ὡς ἀληθῶς μαθητοῦ ἀληθινοῦ ἀγαπήματα καὶ τέκνου ἀψευδοῦς ἀποκλαύματα τὰ ἐγκάρδια καὶ ἔμπυρα ῥήματα τῆς ἐξηγορίας σου· καὶ γὰρ τῷ ὄντι θάνατος ψυχῆς ἢ σύμπτωσις καὶ σωματοποίησις τῆς χριστομάχου αἰρέσεως καὶ ἡ ἅπαξ κοινωνία αὐτῆς τῷ ἐαλωκότι καὶ ταῦτα μετὰ ἔνστασιν γενναίαν, καὶ τοῦτο ἐν βαθμῷ καί γε ἱερατικῷ καὶ ἡγουμενικῷ. Εἰκότως οὖν, πανσύνετε, ἀπεκλαύσω, εὐεπιγνώστως ἐλεεινολογήσω, ὡς ἡμαγμένην ἐσθῆτα ὀρῶν τὴν πατρῶαν δυσημερίαν, μᾶλλον δὲ θηριοβρωσίαν νοητήν, ἐκεῖνα οἷον φθεγγόμενος, "4θηρίον πονηρὸν ἤρπασεν οὐ τὸν Ἰωσήφ, ὃν πάλαι θρηνῶν ἦν Ἰακώβ, ἀπεμ-ποληθέντα ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐν πλάσματι τοῦ ὑποδειχθέντος χιτῶνος, ἀλλὰ τὸν ἐμὸν πατέρα, θηρίον ἀνθρωπόμορφον Ἰωσήφ, ὁ εἰθισμένως θηρεύων τοὺς ὁμογνωμονοῦντας ταῖς ἐκείνου ἀσεβείαις, ἀλλ' οὐκ οἰκονομίας"5. ἐκεῖνος, ἀδελφέ, καὶ τὰ πάλαι εἶλεν ἐν ταῖς τοῦ εὐαγγελίου

παραβάσειν οὐκ ὀλίγους, ἐκεῖνος καὶ νῦν ἐπὶ ἀθετήσῃ τῆς Χριστοῦ εἰκόνοσ τὴν κοινωσίαν οἰκονομίαν δογματίσας τοὺς ἀνόμωσ πεισθέντασ συγκατέπτωσε. Καὶ τοιοῦτοσ μὲν αὐτόσ, σὺ δὲ μεμακαρισμένος, καὶ θρηνήσασ, καὶ ἄμφω τῶ χεῖρε συνανελκύσασ τὸν πατέρα καὶ εἰσ τὴν αὐτὴν ὁμολοσίαν πάλιν καθιδρύσασ· οὕτω γὰρ ἔχει. καὶ χαῖρε, ὅτι ζῶν ἔστιν ἐν Κυρίῳ, κὰν τεθνήκει πρῶτον· πατάξει γὰρ, φησί, καὶ μοτώσει καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσει. τίσ ταῦτα; ὁ Λάζαρον τετραήμερον ἐγείρασ ἐκ τάφου καὶ τὸν σὸν νῦν δ' αὖ καὶ ἐμὸν πατέρα ζωποιοῖσασ. γήθου, γήθου καὶ μηκέτι κλαῖε Μαρθαῖτικά, ἐφ' ὅσον οἶόν τε καὶ ἀπὸ τοῦ δεῦρο βοηθῶν αὐτῶ, ῶτινι καὶ ἐπέστεῖλα. 282 {1Σεργίῳ ὑπάτω τοῦ ἀερικοῦ}1 Πάλαι ἂν ἐπέστεῖλα τῇ εὐγενείᾳ σου, δεδιδαγμένος μὴ ἀτονεῖν τοῦ φιλικοῦ καθήκοντοσ, ἀλλ' ἢ τῶν πραγμάτων μεταβολὴ ὑπενάρκησέ μου τὴν χεῖρα, μὴ πωσ ἀπευκτόσ ᾧ καὶ τοῖσ ἄγαν φίλοισ, ἀλλοιωθεῖσιν οὐ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν καὶ ἧσ ἔργον οὐκ ἐκ τοῦ κατόπιν εἰσ τὸ πρόσω φέρεσθαι, ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν καὶ πρὸσ τὸ ἐναντίωσ καθυπάγεσθαι. ἐπεὶ δὲ οὐ τῶν τοιοῦτων ὁ τοσοῦτοσ τὴν ἀρετὴν, πέπεικα ἐμαυτὸν ἐπὶ τὸ γράφειν ἐλθεῖν. καὶ δὴ διὰ τῆσδε τῆσ γραφίδοσ προσφθέγγομαί σε τὸν ἐμὸν δεσπότην καὶ διαφερόντωσ ἐραστήν, οὗ πολλὴ μὲν ἢ γνῶσισ, πατρόθεν δὲ ἠργμένη ἢ εὐσέβεια, καὶ οὗ τὸ συστέλλειν ἑαυτὸν τῶν πολλῶν καὶ θεῶ συγγίνεσθαι μᾶλλον ἐράσιμον, ὀλίγα δὲ φροντίζειν Καίσαροσ καὶ τῶν περὶ Καίσαρα ἰδιώτατον. πῶσ οὖν, ᾧ φιλότησ (παρρησιάζεται γὰρ ὁ λόγοσ), ὁ τηλικοῦτοσ ἐν τοῖσ ὀρωμένοισ ὑπήχθησ; ἀρκετὸν γὰρ ἐν τοσοῦτῶ δηλῶσαι τὸ προκείμενον, αἰδοῖ τῆσ περιεπούσησ σε τιμιότητοσ. Ἄλλὰ φεῦ τῆσ ὀλισθηρᾶσ φύσεωσ τῶν ἀνθρώπων· ταῦτα μὲν ὁ καιροσ τοῖσ κατὰ καιρόν τὰσ πίστεισ μεταμείβουσιν, ἀλλ' οὐ παγίοισ καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ ὡσαύτωσ ἀεὶ ἔχουσι. σὲ δὲ ὁμωσ εὐχομαι ὁ ταπεινόσ τοῖσ ἐν μέσω ἐγκαλινδούμενον ὀλίγα μὲν τοῖσ κατὰ βίον κύμασιν ἀλμυροῖσ ῥαντίζεσθαι, ἄσπιλον δὲ ὁμοῦ καὶ ἄωμον τὸν τῆσ ὀρθοδοξίασ χιτῶνα διατηρεῖν. 283 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Βραχέσι συλλαβαῖσ ἀμείβομαί σου, τέκνον ἠγαπημένον, τοὺσ πλείστουσ λόγουσ τῶν ἐγκωμίων, οὓσ ἐπαῖω, δεδιῶσ σφόδρα μὴ ᾧν τοιοῦτοσ, ἀλλ' οἷοσ ὁ ἐρριμμένος ἐν τριοδία διὰ νεκρότητα ἀμαρτημάτων, οὔτε λόγω οὔτε ἔργω εὐηρεσθηκόσ πῶποτε τῶ θεῶ μου. εἴη δ' ἂν τῆσ ὑμετέρασ εὐχῆσ ἔργον ἀρξασθαί με ἀπὸ τοῦ δεῦρο θεοσεβεῖν ἐν τῶ κτήσασθαί με καινὴν καρδίαν, μισοῦσαν καὶ βδελυττομένην τὴν ὡσ ἀληθῶσ μυσάραν ἀμαρτίαν καὶ ἀγαπῶσαν τὴν μόνην ἐφετὴν καὶ ἐρασιμιωτάτην ἀρετὴν, ἧτισ ἔστιν ὁ θεόσ. Σὺ δὲ, ᾧ παῖ καλέ, νῆφε ἐν πᾶσιν, ἔργον ποιῶν εὐαγγελιστοῦ διὰ τῆσ καλλίστησ σου διακονίασ· οἶδα γὰρ σε διατεινόμενον ᾧδε κάκεῖ καὶ φροντίζοντα πολλῶν ὡσ οἰκονόμον θεοῦ. εἰ καὶ βρέμει ἀπειλήσ ὁ κρατῶν, μὴ πτοοῦ· οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεόσ πνεῦμα δειλίασ, ἀλλὰ δυνάμειωσ καὶ ἀγάπησ καὶ σωφρονισμοῦ. εἰ καὶ τοῖσ σημείοισ οὐκ εἴκουσιν οἱ ὑπεναντίοι, μὴ θαυμάσησ, ἀλλὰ μακροθύμει· οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι ἄλλωσ εἰσ τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰσ ἀμαρτίασ εἴκουσιν οὔτε οἱ τοῦ θεοῦ εἰσ τὸ κομίσασθαι τὴν μισθαποδοσίαν· δι' ἐλπίδοσ γὰρ καὶ πίστεωσ καὶ ὑπομονῆσ πάντεσ οἱ ἄγιοι εἰλήφασιν τὰσ ἐπαγγελίασ· ὡστε μὴ ζῆτει καιροὺσ καὶ προθεσμίασ λήξεωσ τῶν κακῶν· τότε λωφήσουσιν, ὀπόταν συμφέρον ἡμῖν. διὸ τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα τρέχωμεν, ἀφορῶντεσ εἰσ τὸν τῆσ πίστεωσ ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Χριστόν· ὅσ, πέποιθα, τελειώσειεν ἡμῶν τὸν δρόμον, ἰλεούμενοσ ἰκεσίαισ πατρικαῖσ σὺν πάσαισ ἀγίων. Προσειπὲ τοὺσ ἀδελφοὺσ πάντασ, ἐξαίρέτωσ τὸ ᾠδ, τὸ ᾠθ, τὸ ᾠλ. οἱ σὺν ἐμοὶ πλεῖστά σε προσαγορεύουσιν. 284 {1Τῶ αὐτῶ}1 Εἰ καὶ οὐκ ἔδεξάμεθά σου γράμματα, τέκνον ἠγαπημένον, διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδοῦλου, ἀγνοία σου ἀπάραντοσ καὶ ὡσ ἐπ' ἄλλησ ὀδοῦ, ἀλλ' οὖν ἡμεῖσ καλῶσ ἔχειν ἐνομίσαμεν ἐπιστεῖλαί σοι, γνωρίζοντεσ ὅτι χάριτι Χριστοῦ ὑγιαίνομεν σωματικῶσ. εἴη δὲ καὶ κατὰ ψυχὴν ἐρρῶσθαι ἡμᾶσ τοὺσ ταπεινοὺσ διὰ τῆσ ὑμῶν δεήσεωσ καὶ ἐπικλήσεωσ τοῦ μακαρίου μου πατρόσ, ὅτι οὐκ

οἴκοθεν οὐδὲ ἐξ ἔργων μου ἔχω ἰσχύν, δυνατὸς δὲ ὁ θεὸς δι' ὑμᾶς σώζειν κάμῃ, εἰς ὃν ἀποκρέμασθε ἐν ἀγάπῃ ὡσπερ καὶ ἐν ὑμῖν· τίς γάρ μου ἄλλη δόξα ἢ χαρὰ ἢ προθυμία πάρεξ ὑμῶν, διαφερόντως δὲ σοῦ τοῦ πιστοῦ καὶ ἀγαπητοῦ καὶ τὰ πάντα μοι μετὰ θεὸν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἀνήκοντος; Διὰ τοῦτο χαίρω ἐπὶ τῇ ζωῇ καὶ προκοπῇ σου, παρακαλῶν τὸν ἀγαθὸν μου θεὸν ἵνα ἐπὶ πλεῖον δῶῃ σοι σύνεσιν ἐν φρονήσει τελείᾳ καὶ ταπεινώσει πληρεστάτῃ εἰς τὸ μὴ διαψευσθῆναι τὰς ἐλπίδας μου μηδ' αὖ τὰς τῶν πολλῶν ἐπὶ σοὶ ὑπολήψεις· καὶ γὰρ ἐν οὐκ ὀλίγων στόμασι κεῖσαι ἐπ' ἀρετῇ λόγου. βλέπε οὖν, τέκνον, τὸ ἔργον σου ὁποῖον, ὅτι ὁ προσθεὶς γινώσιν προσθήσει ἄλγημα καὶ ὁ δεξάμενος ἔπαινον, εἶπερ θεῖος καὶ σοφός, συνέλαβεν πῦρ ζήλου ἐν πολλῷ τρόμῳ. τήρει σεαυτὸν καὶ πρὸς τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἀκαταγώνιστον εἶναι ἐκ τῆς ἀκηρύκτου καὶ ἀνενδότου διαβολικῆς πάλης καὶ πρὸς τὸν ἔξωθεν διὰ τῆς ἐν ἅπασιν εὐσυστροφίας καὶ εὐβουλίας. ἤδη ἀπεκδεχόμεθα καὶ τὸν ἀδελφὸν Προτέριον, δι' οὗ πάντως, εἶπερ οἰκονομεῖ θεὸς ἔτι ἐπιμένειν ὑμᾶς ἐν τοῖς αὐτόθι, καὶ δεξόμεθά σου γράμμα καὶ ἀνταποστείλωμεν. Ὡς εἰρήνης υἱὸς εἰρηνοποιεῖ, τέκνον μου, τοὺς ἀδελφούς σου χριστομιμήτως. γίνωσκε αὐτάρκως ἔχειν ἡμᾶς τὰ κατὰ χρείαν. ὠναίμην σου, τέκνον, ἐν Κυρίῳ, ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν τῷ καὶ σωματικῶς ὑγιαίνειν σε. προσαγορεύουσιν οἱ σὺν ἐμοί. τοὺς ἀδελφούς πλεῖστα ἀσπάζομαι. ἡ χάρις μετὰ σοῦ. 285 {1Τῷ αὐτῷ}1 Ἔως πότε, τέκνον, οὐ πάυση ἀποσεμνύων ἡμᾶς τοῖς λόγοις; ἔως τίνος οὐ λήξεις ἐπαίρων ἡμᾶς τοῖς ἐγκωμίοις; ἀλλ' οἶμαι ἐκ δυοῖν τρόπων τοῦτό σε πράττειν, ἐνὸς μὲν τοῦ ἔλκεσθαι ὑπὸ τῆς ἀγάπης, ὑφ' ἧς καὶ φιλεῖ συλαῖσθαι ὡς τὰ πολλά, καθά φησιν ὁ θεολόγος, ἡ ἀλήθεια, ἐτέρου δέ, ὅπερ καὶ μᾶλλον τίθημι, ὡς ἂν διὰ τῶν ἐπαίνων στερεοῖς τὸ ἀνειμένον τῆς ταλαιπώρου μου ψυχῆς. δοῖη τοίνυν Κύριος οὐ κατὰ τὰς ὑψώσεις σου (πολλαὶ γὰρ καὶ ὑπὲρ λίαν), ἀλλὰ μικρόν τι δι' εὐχῶν ὑμῶν ἀγίων ἐν κατορθώσει γενέσθαι με καὶ μὴ πάντῃ ἔκπτωτον τῆς τῶν καλῶς ἀγωνιζομένων ἰχνηλατίας. Ἐδάχθη δὲ οὐ τὸ τυχόν ἐπὶ ταῖς προλαβούσαις σου θλίψεις καὶ γε μάλιστα ἐπὶ ταῖς ἀνίαις τοῦ σώματός σου. ἀλλὰ τί λέγει ὁ ἀπόστολος; εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατὸς εἰμι. εἰς μὲν οὖν τὴν νόσον, παρακαλῶ, χρῆσαι τοῖς θεραπευτικοῖς· χρήζουσι γὰρ σε πολλοὶ ὑγιαίνειν, ἐξαιρέτως ὁ ταπεινὸς ἐγώ. περὶ γὰρ τῶν κρυπτῶν ὁ καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων ἰατρὸς ῥώσειέν σε ὡσπερ καὶ ῥώννυσιν, ὁπότεν καὶ ὑποχαυνώσοιμεν ἐν τῇ ἀνενδότῳ ταύτῃ πάλῃ τοῦ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σώματος καὶ μηδαμῶς ὀλιγορήσοιμεν θᾶττον ἀνιστάμενοι· στεφάνων γὰρ ἢ ἀναπάλαισις, οὐ κατακρίσεως. Σώσοι σε οὖν ἐν πᾶσιν ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἡμῶν, ἀδελφὲ τιμιώτατε. 286 {1Νικηφόρῳ, τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ}1 Πολλάκις προθέμενος ἐπιστεῖλαι τῇ ἱερᾷ κορυφῇ τῆς μακαριότητός σου ἐνεκόπην, πῆ μὲν τὴν ἑαυτοῦ ἀναξιότητα ἐπαισθανόμενος, πῆ δὲ ὑποδεῆς ὢν διὰ τοὺς πειρασμούς. νυνὶ δὲ περιφρονήσας ἂμ φωτέρων καὶ τῇ Τριάδι ὁ τάλας θαρσήσας λέγων εἰμὶ τάδε. χαῖρε ἀληθῶς νικητήριον ἀσεβείας, ὁ ἐν τεθρίπῳ ἀρετῶν διανύων τὸν τῆς πίστεως δρόμον· χαῖρε ὁ μέγας ἥλιος τῆς ὀρθοδοξίας, οὗ ταῖς ὁμολογητικαῖς ἀκτίσι φωτοβολεῖται ἡ οἰκουμένη· χαῖρε ὑπέρμαχε τῆς ἀληθείας, κατὰ τοὺς ἔκπαλαι θεοφόρους διαπρέπων τῷ τῆς ἀρετῆς κλέει. ἀπέλιπες τὸν ὑψηλὸν θρόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν ταπεινώσαντα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· ἀπέλιπες ἀρχιερατικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀναπαύσεις, μᾶλλον ἐλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ ὁμολογητικῷ τρόπῳ ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν, ὅμως ὅτι οὐδὲ κατ' αὐτάς, κἂν ἐν αὐταῖς, ζῶν ἦς, νεκρῶν τὰ μέλη τῇ ἐν Κυρίῳ ζωῇ. ἤνεγκας ἀγίας μητρὸς στέρησιν, ἀδελφῶν τιμίων, πάντων ὁμοῦ ἐν ἅπασιν ἀφαιρεθεῖς. καὶ οὕτω λέγω τοὺς χριστοειδεῖς σου ὄνειδισμούς, τὰς ἐκ τῶν κρατούντων προσβολὰς, ἐρεσχηλίας, στενοχωρίας καὶ οἴονεϊ ἀποπνίξεις. κατηνέχθης σὺν Χριστῷ ἐν νυκτί, ἐπειδὴ καὶ

αὐτὸς προδιδόμενος περιωρίσθης, μεθωρίσθης, ἐν γεωλόφῳ που καθεζόμενος ὁ μάρτυς Χριστοῦ. Ἄλλ' εὖγε, ὅτι πάντα εἰς καλὸν σοι. ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμοὺς σου ἀπὸ τῆς τοῦ νοῦ σκοπιᾶς καὶ ἴδε σου τὰ τέκνα εἴτουν πρόβατα ὁ ποιμὴν ὁ καλός, εἰ καὶ διεσκορπισμένα σώματι, ἀλλ' ἠνωμένα πνεύματι, διειληφότα σχεδὸν ἄλλο κατ' ἄλλο μέρος τὴν ἐκκλησίαν σου πᾶσαν καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς ὁμολογίας δίκην ἀστέρων φρυκτωροῦντα τοῖς ἐν νυκτομαχίᾳ τῆς αἰρέσεως τὸ φῶς τῆς ὀρθοδοξίας, τὰ μὲν τυθέντα θεῶ δι' ἀθλητικῆς τελειώσεως, τὰ δὲ ἀθλοῦντα, μηδὲν ὑποπτήσοντα τῶν παρόντων, ἀλλὰ ῥωννύμενα ταῖς θεοκλινέσι σου προσευχαῖς. αὕτη ἡ δόξα σου τῆς ἐκκλησίας, τοῦτό σου τὸ σύσσημον τῆς μαρτυρίας· ὅπερ ὁ μέλλων χρόνος ὑποδεξάμενος δοξάσειεν τὸν θεὸν ἐν σοὶ ὡς καὶ τανῦν. πολλά σου τὰ ἐγκώμια ὀφείλεται, τῷ ὑπὲρ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ ἐναθλοῦντι. Ἄλλά μοι σύγγνωθι, ὦ θεομίμητε, τολμήσαντι ἐκ πόθου ἐν οἷς ἐφθεγξάμην, χαριζόμενος τὴν ἱεράν σου προσευχήν, ὡς ἂν μὴ ἀποπέσοιμι τοῦ εἶναί σου ἐλάχιστον τέκνον, ὁ τῶν πάντων ἀχρειότερος διὰ τὰς ἀμαρτίας. 287 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Ἐξ ἀγώνων εἰς ἀγῶνας καὶ ἐκ θλίψεως εἰς θλίψεις τὰ καθ' ὑμᾶς, τέκνον μου Ναυκράτιε, ὁ ἐπιπόθητος καὶ ἀειπόθητος. ἀλλ' ἀνθ' ὅτου ταῦτα; διὰ Χριστόν. οὐκοῦν οὐ λυπηρά, ἀλλὰ καὶ λίαν περιχαρῆ. ἐχαρίσθη καὶ ὑμῖν ἀπὸ θεοῦ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν. νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασιν ὑπὲρ ὑμῶν (φωνή ἐστι τοῦ ἀποστόλου, συμβαλλομένη καὶ ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις), ἐπειδὴ πάντα ἐγράφη πρὸς νουθεσίαν ἡμετέραν, ἴν', ὅποταν ἐν τοῖς ὁμοίοις καιροῖς ἐμπίπτωμεν, ἔχοιμεν τὰ φάρμακα τῆς σωτηρίας. διείλαν καὶ τὸ μοναστήριον, ὡς ἔμαθον, οἱ ἄνθρωποι κατὰ ἄμυναν, ἀλλὰ δύο ταῦτα, ἐν μὲν ὅτι οἶδεν ὁ θεὸς τὰ κακῶς διαιρεθέντα καλῶς ἐνοῦν, ὅποταν βούλοιο, ἕτερον δὲ ὅτι ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ ὁ ἐν Ἐδέμ παράδεισος ἡμῖν καταφρονητέος. πλὴν ὅτι καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ διειλάμενοι καὶ πᾶς τις ξένοι καὶ παρεπίδημοι πάσης τῆς γῆς. Οὕτω μὲν ταῦτα. πῶς δὲ ἔξει τὰ καθ' ὑμᾶς ἔτι ἀσχάλλω μαθεῖν· τὰ γὰρ ἡμέτερα ἤδη διεγνωσται καὶ φέρομεν μεθ' ὑπομονῆς Κυρίου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὴν κάκωσιν. ὅμως τί καὶ πεπόνθαμεν; οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς, ἐάνπερ τελείως ἀγωνισώμεθα, ἀδελφέ. διὸ προσεύχομαι ὁ τάλας στεφανίτας ὑμᾶς ἀναδειχθῆναι, Χριστόν ἔχοντας συναθλοῦντα ὑμῖν ἐν πᾶσιν. ἐρώτα καὶ αὐτὸς περὶ ἡμῶν τὸν Κύριον σῶζεσθαι ἡμᾶς παντὶ τρόπῳ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Προσαγόρευσον τοὺς συνάθλους σου ἀδελφούς. 288 {1Σιλουανῷ τέκνω}1 Ἀξίαν τῆς εὐλαβείας σου, τέκνον ἐπιπόθητον, ἐχάραξάς μοι τὴν ἐπιστολήν· καὶ γε ἀνέθην καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθόν μου θεόν, ὅτι σου ἡ πίστις ἢ εἰς ἐμὲ τὸν ἀμαρτωλὸν ζῆ καὶ ἡ ἀγάπη πυροβολεῖ καὶ ὁ πόθος ἀκμάζει. οὕτω κἀγὼ πρὸς σέ, μικρὸν λυπῶ, μικρὸν καθάπτομαι, καὶ τοῦτο ἐν φόβῳ, ἵνα τὰ προειρημένα συντηρηθῆι, εἴπερ ὁ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει. Φυλαχθεῖς οὖν μοι, υἱέ μου ἀγαπητέ, ὡς υἱὸς φωτὸς ἐν τῷδε τῷ σκοτεινῷ χρόνῳ τῆς χριστομανίας. ὅπως δὲ ἐγκέκλεισμαι μετὰ τὸ δαρῆναί με σὺν τῷ ἀδελφῷ Νικολάῳ ὄρων τὸ ἄκριβῶς μαθήσει· θέλω γὰρ συνοψίζεσθαι σε αὐτὸν ὅπου εὐοδοῦται ὑμῖν, ἐπειδὴ καὶ διὰ στόματος χρεια διαλέξεως. καὶ τί ἀπεσχοίνισας, ἀδελφέ, οὕτως; μὴ, παρακαλῶ. συνέρχεσθε εἰς ταυτόν, ἵνα λυσιτελεῖ ἀμφοτέροις καὶ γε ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ· ὃν αἰεὶ λαμβάνειν ἐν τῇ προσευχῇ σου μὴ κατόκνει εἰς τὸ εὐαρεστεῖν με Κυρίῳ καὶ διασῶζεσθαι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε. 289 {1Ἄννη μοναζούση}1 Αἰ πρὸς τὰ τέκνα τῶν μητέρων ἀποστροφῆι πρόσκαιρόν πῶς εἰσιν· ὑπὸ γὰρ τῆς φύσεως εὐθὺς συνελκόμεναι πρὸς ἑαυτὰς ὑποστρέφουσιν αὐτά, διπλοῦν τὸ φίλτρον αὐξουσαι καὶ τὰ καταθύμια αὐτοῖς ἐν πᾶσι παριστώσαι. τί δὴ μοι βούλοιο δηλοῦν τὸ προοίμιον; ὅτι καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς ἢ σεβασμιότης σου μικρὸν ἀγανακτήσασα πάλιν οὐκ ἦνεγκε μὴ τὰ τῆς συνήθους ἀπαθείας ἐνδείξασθαι ἐν Κυρίῳ σπλάγχνα. διὰ τοῦτο μητροπρεπῶς καὶ

ἔδωροφόρησε καὶ ἐνέδυσσε καὶ ἀπελογήσατο, τὸν οἶκτον διπλασιάσασα τοῦ ἐλέους. Χάρις οὖν τῷ θεῷ, τῷ διὰ λύπης χαρὰν γεννήσαντι καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ἀμαρτωλοῖς· τίς γάρ ἐστι, φησὶν, ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ (εἰ καὶ μὴ ἐσμέν ἄξιοι τοῦ λόγου ἡμεῖς); χαρισθείης μοι ἐπὶ πολὺ καὶ λυποῦσα καὶ εὐφραίνουσα, καὶ μὴ καὶ προσευχομένη μοι τὴν σωτηρίαν ὡς καγὼ αἰεὶ περὶ τῆς ἀγιωσύνης σου. 290 {1'Ιγνατίω τέκνω}1 Ὅσακις ἂν δέξωμαί σου γράμμα, εὐρίσκων σου τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ ἀγάπην, ἣν ἔχεις πρὸς τε τὸν θεὸν καὶ τὴν ταπείνωσίν μου, χαίρω ὁμοῦ καὶ δοξάζω τὸν Κύριόν μου, τέκνον ἠγαπημένον, εὐχόμενός σε προσμένειν ἐν ταύταις, δι' ὧν καὶ ψυχὴ καθαίρεται καὶ παρασκευὴ πάρεστιν ἀθλήσεως· μὴ γὰρ πάντως οἴου ἐκπεφευγέναι σε τοὺς διώκτας, τοὺς ἀδελφούς σου ὁρῶν ἐμπαρέντας. ἐτοιμάζου οὖν λοιπὸν μὴ καταπτήσω· θεὸς μετὰ σοῦ. τοῦτο δὲ λέγω οὐχ ἵνα ἐπεισάξης ἑαυτόν, ἀλλὰ φεύγων μὴ πως καταλειφθῆς καὶ μὴ εὐρεθῆς ἀπαρασκευάστος. ἔστω οὖν ὁ θεὸς μετὰ σοῦ, ὅπως ἂν καὶ οἰκονομῇ σου τὴν ζωὴν· δέομαί σου, τέκνον, δόξασον τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματί σου καὶ ἐν τῷ πνεύματί σου. Οὗ δὲ εἵνεκα ὑπέμνησας, οὐχ οὕτως ἐγώ, ἀλλὰ ἀμαρτωλός, σαθρός, οὐ ῥιψοκινδύνως ἄρτι λαλῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ μετὰ πολλῆς συνοχῆς καὶ δέους μήτε ὑπερτείνειν μήτε καθυφίεσθαι, εἰ καὶ τανῦν τύψαντες ἡμᾶς ἀσφαλῶς ἐνέκλεισαν σὺν τῷ ἀδελφῷ Νικολάῳ. προσεύχου τοίνυν, υἱέ μου, φρουρεῖσθαί με ἐν Κυρίῳ ἐν τῇ φρουρᾷ καὶ ἔτοιμον εἶναι εἰς ὃ καὶ καλεῖ παθεῖν δι' αὐτὸν ἕτερον. Προσαγορεύει ὁ ἀδελφός· προσεῖπέ τῷ ἀδελφῷ Συνετῷ. 291 {1Θεοφάνει ἠγουμένῳ καὶ ὁμολογητῇ}1 Φίλον παιδί πατρικὴ προσφώνησις ὡσπερ καὶ τὸ ἔμπαλιν· διὰ τοῦτο καὶ πάλιν μοι τὸ γράμμα, ἐπεὶ ἐγὼ σοὶ υἱὸς ἐν Κυρίῳ, ἀλλὰ φεῦ ὅτι οὐκ εἰκῶς τῇ πατρῷα ἀρετῇ. πλὴν ὅτι δόξα μοι τὰ παθήματα τῆς ὁμολογίας σου. ἄνθρωπος ἐν γῆρει, ἐν νόσῳ χαλεπωτάτῃ, κλινήρης ὄλος, ἀλγυνόμενος σφόδρα, θανατούμενος καθ' ἐκάστην, καὶ τῆς ὀσίας μονῆς ἀποικισθῆναι καὶ τῆς ἱεραῦς ἀδελφότητος διαιρεθῆναι καὶ ὑπὸ φυλακὴν τηρεῖσθαι καὶ τῆς ἀναγκαίας ὑπηρεσίας ἀμοιρεῖσθαι καὶ πρὸς μηδὲν τῶν εἰρημένων κατακάμπτεσθαι εἵνεκα τῆς Χριστοῦ ἀγάπης, ἀλλ' ἐνίστασθαι καὶ ὁμολογεῖν, καὶ πρὸς τὰς πεύσεις τὰς ἀποκρίσεις διδεῖν. μαρτυροστεφῆς ὡς ἀληθῶς ὁ τοιοῦτος, ὦ μακάριε πάτερ. ὡς μέγα σου τὸ κλέος, ὡς πολυάθλόν σου τὸ ἀγώνισμα, ἐκούσιά σοι λογιζόμενα παρά τε θεῷ καὶ τοῖς εὐγνώμοσι τὰ ἀκούσια τῆς ἀσθενείας ἀλγήματα διὰ τὴν Χριστοῦ μαρτυρίαν. ἐστήριξας τοὺς ὀρθοδόξους, κατήσχυνας τοὺς ὑπεναντίους, προσθεῖν δ' ἂν καὶ τοὺς προφασιζομένους προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις εἴτουν ἀσθενείαις ἢ τισιν ἄλλαις αἰτιολογίαις. Ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁμολογίας σου Χριστὸς καὶ τελειωτὴς εἴη σοι, προσευχομένῳ περὶ ἐμοῦ τοῦ παιδός σου τὰ αὐτά. εἰ πάρεστιν ὁ πατήρ μου καὶ ἕξαρχος, προσαγορεύω ὁ ταπεινός. 292 {1Μοναζούσαις}1 Ἀγαθὴν ἀκοὴν ἐνηχούμενος περὶ τῆς τιμιότητος ὑμῶν χαίρω ὁ ταπεινός, καὶ μάλιστα ὅτι αἷμα καὶ πνεῦμά ἐστε τοῦ ἀνθρώπου τοῦ θεοῦ καὶ κοινοῦ πατρός. ἔτι δὲ περισσοτέρως ἠδομαι καὶ δοξάζω τὸν θεὸν μανθάνων ὅτι ἄχραντοι διαμεμενήκατε ἕως τοῦ νῦν τῆς τῶν αἰρετικῶν κοινωνίας. καὶ γε δεῖ τοὺς τὰ σώματα ἀνέπαφα ἔχοντας καὶ κατὰ τὴν πίστιν παρθενεῦειν· μοιχεία γάρ ἐστιν, ὃ πανσύνετοι, καὶ τὸ τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας μετέχειν, ἥς ὑμᾶς Κύριος μέχρι τέλους διατηρήσειεν ἀψαύστους, ὁ νυμφευσάμενος ἑαυτῷ διὰ τοῦ κατὰ τὴν παρθενίαν ἐπαγγέλματος. Οὗτος ὁ πρῶτός μοι λόγος. διδασκαλίαν δὲ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνατί αἰτεῖσθε; ὑμεῖς θεοδίδακτοὶ ἐστε χάριτι Χριστοῦ· καὶ γὰρ καὶ ἐκ γονέων εὐσεβῶν ἀμφοτέραι καὶ γνώσει διαφέρουσαι καὶ τῷ βίῳ τὸ διδασκάλιον τῶν ἐντολῶν προβαλλόμεναι. εἰ δέ τι καὶ παρ' ἡμῶν δέοισθε τῶν ἀμαθῶν, ὁ φόβος τοῦ θεοῦ τὸ ζητούμενον· οὗτος γὰρ ἐν καρδίᾳ δεχθεὶς φῶς ἔλαμψεν, τὰ πάθη ἐμείωσεν, ἐξ οὗ κατάνυξις, δάκρυον, μῖσος κόσμου, ἐπιθυμία οὐρανῶν. καὶ τί γὰρ οὐ καλὸν ἐντεῦθεν προσγίνοιτο; Τοῦτο

οὗν ἐστὶν ἐνοίκησις θεοῦ· οὗ δὲ θεός, ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν ἡ πηγὴ, εἰρήνη, χαρὰ, ἀγάπη. παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ὁ ταπεινὸς μὴ πρὸς τὰ τῶν πλησίων ἀποβλέπειν παραδείγματα καὶ μάλιστα τῆς ἐπιπλάστως ἐν ταῖς πλείσταις τῶν μοναζουσῶν ἐπιδεδειγμένης πολιτείας χλιαρᾶς, ἴν' οὕτως εἴπω, καὶ συγκεχυμένης, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀρχέτυπα κάλλη, ὧν οἱ βίοι ἐν χερσὶν ὑμῶν, ἀστραπηφοροῦντες τοὺς θεῖους ἔρωτας· ἐπεὶ καὶ ζωγράφος οὐκ ἐκ φαύλων, ἀλλ' ἐξ ὠραίστων καὶ ἀρχαιότητι διαφερόντων εἰκόνων μεταγράφοιεν εἰκόνα. τί ἦν ἐν ἐκείναις γνωστὸν ὑμῖν; λύσις τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας, φυγὴ ἀρρενικῆς ὄψεως ὅσον ἐνδέχεται, καταβεβλημένον φρόνημα, ῥυπῶσα ἐσθῆς, ὄμμα κάτω νενευκός, οὓς φεῦγον ἀνωφελῆ ἀκούσματα, στόμα λαλοῦν ἔνθεα, ὑποπιεσμὸς σώματος· οὕτω γὰρ περιεγέροντο τοῦ τῆς σαρκὸς φρονήματος, ἐπεὶπερ ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, ὡς γέγραπται, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, καὶ ἀκήρυκτος πόλεμος. καὶ δεῖ ἡμᾶς πᾶσαν ἡμέραν, εἴπω καὶ ὥραν, ὀπλίζεσθαι κατὰ τῶν παθῶν ἀνδρικῶς μετὰ θεοῦ καὶ σὺν θεῷ ἐν πολλῷ ἀγῶνι νικῶντας τὸν ἐχθρόν, τὸν αἰεὶ διψῶντα τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν, οὗ αἰ ῥομφαῖαι εἰς τέλος ἐξέλιπον τοῖς προσέχουσιν ἀσφαλῶς. οὐκ ἔστιν δὲ μὴ ἠττάσθαι πάντως καὶ πλήττεσθαι τὸν ἀγωνιζόμενον ἐν λόγῳ καὶ ἐννοίᾳ καὶ ἐν τοῖς ὁμοίοις τοῖς μὴ πρὸς θάνατον ἀμαρτίας, ἀλλὰ τὸ θᾶττον ἀναπαλαίειν χρῆ καὶ ἐπὶ τῆς δεούσης ἴστασθαι καταστάσεως· παραπτώματα γὰρ τίς συνήσει καὶ τίς καυχήσεται τὴν ψυχὴν ἀγνὴν ἔχειν; καὶ ἐν θλίψει μὲν ὁ ἐν Κυρίῳ ζῶν, ἐπειδὴ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, ὥσπερ καὶ ἡ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις· ὅτε δὲ ἔλθοι τὸ πέρας τῶν ἀγῶνων, τότε εἴσεσθε, ὧ νύμφαι Χριστοῦ, τί προεξένησεν ὑμῖν ἡ πολιτεία· ἀρθήσεσθε γὰρ ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ ὑπὸ ἀγαθῶν ἀγγέλων καὶ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν ἀχειρότευκτον παστάδα, εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα, πάντοτε σὺν Κυρίῳ εἰς αἰῶνα ἐσόμενα. Ἦν μὲν καὶ πλεον τι λέγειν, ἀλλ' ἐπειδὴ στοχάζομαι ὑπερβεβηκέναι τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς, ἐνταῦθα καταπαύσοιμι τὸν λόγον· ὑπὲρ οὗ χαρίσασθέ μοι τῷ ἀμαρτωλῷ τὰς ἀγίας ὑμῶν εὐχάς. 293 {1Λέοντι πατρικίῳ}1 Ὀφειλέτης εἰμὶ οὐ χάρτην καὶ μέλαν, ἀλλ' εἰ ἐνδέχοιτο, δέρμα καὶ αἷμα ἀποστέλλειν τῇ ἀγίᾳ σου ψυχῇ, οὕτως ἐπιδούση ἑαυτὴν ἔκπαλαι τῇ ταπεινώσει μου καὶ ὀμειρομένη οὐ μόνον τὰ κατὰ σῶμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ κατὰ πνεῦμα. καὶ μὴ ἀπιστήσης ὁ μέλλω λέγειν, δέσποτα· ἔστι γὰρ ἀληθὲς ὅτι, ἂ μὴτε ἱεράρχαι μὴτε ἱερεῖς μὴτε μὴν μονασταὶ καὶ μιγάδες ἢ τις ἄλλος σχεδὸν οἰκεῖος καὶ φίλος εὐηργέτησεν ἢ ἐφρόντισεν ἐπ' ἐμοί, ταῦτα ἢ σὴ εὐσέβεια ὑπερβαλλόντως ἐνεδείξατο εἰς ἐμέ. καί, εἰ οἶόν τε ἦν ἐπιδεῖν τὴν καρδίαν μου τὴν μεγαλωσύνην σου, ἐθαύμασεν ἑαυτὴν μεγάλως ἄν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις, καὶ οὐ τί που παύσοιμι ἐπιστέλλειν τάχα γε καὶ μετὰ θάνατον ἀοράτως ἀοράτῳ. νῦν δὲ ἐκεῖνο ὁ τάλας εὐχομαι, διαφυλαχθῆναί σε αἰνῆ ψυχῇ τε καὶ σώματι καὶ διαφυγεῖν, εἰ καὶ μὴ τοῦ καπνοῦ, ἀλλὰ γε τοῦ αἰρετικοῦ πυρός. προσεύχου καὶ ὁ δεσπότης μου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου ἵνα, ὁ ἐνήρξατο Χριστὸς δωρεὰν ἐν ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις, καὶ τελειώσειεν, ῥυόμενος ἐξ ὀρωμένων καὶ ἀοράτων ἡμᾶς ἐχθρῶν. 294 {1Μακαρίῳ ἡγουμένῳ}1 Τί ποιεῖς, ὧ θεῖε πάτερ, ἑαυτὸν ταπεινῶν, τὸν ὑψηλὸν τῇ ἀρετῇ, κάμῃ ὑψῶν ἐν τοῖς τιμίοις λόγοις σου, τὸν χθαμαλὸν τῇ κακίᾳ ὡς μυρίοις πάθεισιν πολιορκούμενον καθ' ἐκάστην; ἐγὼ τοίνυν δούλος σὸς καὶ παῖς, μαθητιᾶν μᾶλλον ἐφιέμενος ἢ διδάσκειν δυνάμενος. ὅμως ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· τοιοῦτος σὺ καὶ ὀρώμενος καὶ ἀναγινωσκόμενος. Περὶ μὲν οὖν τοῦ τῆς Δημητριάδος καὶ τῶν μαθητῶν ὅτι ὥχοντο, ἵνα γνοίης ἐκ τῶν καρπῶν τὸ δένδρον καὶ εὐξῆ ἐκείνοις μὲν μετάνοιαν, ἐμοί τε τῷ ἀθλίῳ στηριγμὸν πρὸς τε τοὺς πολεμοῦντας ἀοράτως τε καὶ ὀρωμένως, ὡς ἂν κατόπιν ἀξιοθεῖην ἐλθεῖν τῶν νυνὶ πάντων ὁμολογητῶν Χριστοῦ· ὁμολογητῆς γὰρ πᾶς ὁ ἐνιστάμενος. περὶ δὲ τῶν δύο ἄλλων

κεφαλαίων τοιοῦτον τὸ παριστάμενόν μοι. ὑπογράψας πρεσβύτερος τῇ ἀσεβείᾳ μετανοεῖν ὀφείλει καὶ προσκλαίειν θερμῶς συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἀσέβημα, λειτουργεῖν δέ, κἂν οὐ μνημονεύῃ τοῦ ἀσεβοῦς, οὐδαμῶς, ἀλλ' εἴργεσθαι τῆς ἱερουργίας, ἕως ἂν ἐπίδοι Κύριος καὶ δοίῃ καιρὸν ὀρθοδόξου συνόδου, ἐν ἧ ἴψεται ἕκαστα τὰ κατ' ἀξίαν θεοκρίτως. ἐγὼ δὲ συμβουλεύω, εἰ μετέσχεν τῆς ἀσεβοῦς κοινωνίας ἐν μεταλήψει, καὶ τῶν ἁγιασμάτων ἀπέχεσθαι μέχρις ἐνὸς ἢ δυοῖν χρόνοι· γέγραπται γάρ, οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων, οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν· τίς συγκατάθεσις ναῶ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; οὐ δεῖ οὖν εἰσιέναι εἰς τὰ μαρτύρια τῶν αἰρετικῶν προστέτακται ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου, οὐκ οἶδα, εἰ μὴ ὑπ' ἐξουσίαν τελέως γίνοιτο ὁ ναὸς ὀρθοδόξου τοῦ μηκέτι λειτουργεῖσθαι ὑφ' αἰρετικοῦ· τότε γάρ καὶ εἰσιτέον καὶ λειτουργητέον τὸν ὀρθόδοξον, οὐκ ὄντος προκρίματος τὰ προλαβόντα. Οὕτω φρονῶ, πάτερ μου, ὁ ταπεινός, ἀναθεωρῶν τὰ ὑπὸ τῶν θείων πατέρων παραδείγματα, τῆς σῆς δ' ἂν εἴη τελειότητος τὰ κρείττονα καὶ θεωρῆσαι καὶ ἐμοῖς ὄμμασιν ὑποδείξει. ἐρρωμένος καὶ ἐναθλῶν ὑπὲρ θεοῦ διαφυλαχθείης μοι ἔτι, ὁ ἐξάκουστος ἐν πατράσιν, ὁμοῦ τε καὶ ὑπερευχόμενός μου τῆς ἀναξιότητος· τὸ μὲν ἀγάπης, τὸ δὲ διὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν. 295 {1Γρηγορᾶ λαϊκῶ}1 Ἐπέγγων σου, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, τὴν ἐπιστολήν· ἀλλ' ἰδοὺ σοὶ καὶ ἕτεροι ὁμολογηταί, τοὺς περὶ τὸν οἰκονόμον λέγω. ἔχου τοῦ ἁγίου ἔργου σου, τῆς ἐν Κυρίῳ προσφορᾶς σου, ἱερούργησον ἑαυτὸν διὰ τῆς ὑπηρεσίας. εἰ καὶ ὑποκίνδυνον τὸ ἐγχείρημα, ἀλλὰ θεὸς ὁ ἐξαιρούμενος· αὐτὸς γάρ σε κατέστησεν ὑπηρέτην τῶν μαρτύρων αὐτοῦ, ἀλείπτῃν τῶν ὁμολογητῶν, βοηθὸν τῶν ὀκλαζόντων. διέρχου τὴν θείαν διακονίαν σου, Χριστὸς προπορευόμενός σου, μὴ πτοῦ. Τὰς ἰσχάδας λόγῳ ἐδεξάμην ἀλλ' οὐκ ἔργῳ διὰ τὸν ἐγκλεισμόν. ἐπέστειλα τῷ πρεσβυτέρῳ, καὶ χάρις τῷ θεῷ ὅτι συνδιακονεῖ σοὶ παρὰ θεοῦ κληθείς. προσεύχου περὶ ἡμῶν, ἀδελφὲ καὶ κοινωνὲ τῶν παθημάτων. 296 {1Ναυκρατίῳ τέκνῳ}1 Ὅτι ζῆς ἐν Κυρίῳ καὶ διαμένεις ἄτρεπτος τῆς ἐν πίστει θεοῦ ἀληθείας μαθὼν διὰ τοῦ γράμματός σου, τέκνον μου καὶ ἀδελφὲ ἐπιπόθητε, ἠὺχαρίστησα περιχαρῶς λίαν τῷ ἀγαθῷ θεῷ ἡμῶν· καὶ γάρ, εἰ καὶ περὶ πάντων μοὶ μέριμνα τῷ ἀμαρτωλῷ, ὅμως ἐναγώνιος σὺ ὁ διαφερόντως ποθητός τε καὶ τίμιος, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς τῶν ἀπάντων προύχων ἐν τῇ ἀδελφότητι καὶ ὅτι ἐν ἄρκυσι μᾶλλον ὑπάρχεις τῶν ἀσεβούντων. Ἄλλ' ὅπη θεὸς καὶ θεοῦ ἀλήθεια, ἐκεῖ ἀσθενῆ τὰ ἀνθρώπινα· οὐδὲν γὰρ οὐδαμῶς δύναται· ἂν μετακινήσαι τὸν οὕτως βεβαιόπιστον, κἂν ἡ γῆ ταράσσοιτο, κἂν μετατίθοντο ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν, καθὼς ἄδει ὁ ἅγιος Δαυίδ. διὸ διψυχίαν ἀποθέμενοι πᾶσαν δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν· ὃς δῶκε δύναμιν καὶ κραταίωσιν ἐνεγκεῖν ἡμᾶς τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ παθήματα μέχρις αἵματος, ἡγουν θανάτου, καὶ μακάριος ὃς πιστεύσει ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις ὑπ' αὐτοῦ. οὐκ ἔῃ με ὁ χρόνος μακρηγορεῖν ἕτερόν τι ἢ τοῦτο προστίθημι, τοῦ ἐπὶ πλέον προσκεῖσθαί σε τῷ θεῷ ἐν θερμῇ δεήσει τῆς αὐτῆς σοὶ μερίδος καὶ τῶν οἴος σὺ μέτοχόν με τὸν ἀνάξιον διὰ τὰς ἀμαρτίας γενέσθαι. Ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφός σου προσαγορεύει. 297 {1Προτερίῳ τέκνῳ}1 Ὡς βαρεῖα ἡ ἐπιστολή σου, τέκνον, τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα μηνύσασα, ὥστε με ἀκούσαντα καταπλαγῆναι τὰς ἀκοὰς καὶ ὀδυνηρὸν στενάξαι· ἀλλ' ὅμως ἐνεκτέον καὶ προσευκτέον σφόδρα ἴλεω θεὸν ἐκ φιλανθρωπίας γενέσθαι, φείσασθαι τε τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ μὴ δοῦναι τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ εἰς ὄνειδος. ὁ γάρ τοι καπνὸς μεγάλου πυρὸς ἄγγελος· ὅς, εἰ μὴ διασκεδασθεῖ Πνεύματος Ἁγίου αὔραις, ἐμπρήσειεν ἅπαντα. γρηγορεῖτε, φησὶν ὁ ἀπόστολος, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε· οἱ ἄνεμοι ἔπνευσαν, ἤλθον αἱ βροχαὶ εὐαγγελικῶς,

προσρήσσοντες τῇ οἰκίᾳ. μακάριος ὁ ἐπὶ τὴν πέτραν Χριστὸν τεθεμελιωμένος, ὃς οὐ πτοηθήσεται, ἀλλ' ὑπερέξει καὶ μετὰ Χριστοῦ νικήσει καὶ μετὰ μαρτύρων χορεύσει αἰώνια. δεῖ οὖν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, ἵνα οἱ δόκιμοι Χριστοῦ φανεροὶ γένωνται. Δεῖξον οὖν τὴν ἐπιστολήν, εἰ δυνατόν, τοῖς ὁμολογηταῖς ἀδελφοῖς, ἐπεὶ καὶ τοῖς ἀναποκλείστοις· μακάριοι γὰρ κάκεινοι διωκόμενοι καὶ ὑπὸ σκέπην θεοῦ διαφέροντες τὸν διωγμὸν. περὶ δὲ ἡμῶν οὐδεὶς λόγος, ἢ μόνον τοῦτο, ὅτι ἐλθὼν ἄνθρωπος τοῦ στρατηγοῦ καὶ ὑπαλλάξας τὸν παραφύλακα ἐζήτησεν ἰδεῖν ἡμᾶς· ἐπεὶ δὲ εἶδεν, οὔτε προσεκύνησεν, ἡμῶν ποιησάντων σέβας διὰ τῆς θυρίδος, οὔτε ἐχαιρέτησεν, ἀλλ' ἅμα τοῦ ἰδεῖν ὤχετο. ἐάν τι ἄλλο γίνοιτο, δηλώσειεν ὁ χρόνος. τὸ ἡ λαβέτω τὰς ἐπιστολάς, ἃς φέρει ὁ γραμματηφόρος, καὶ ἀπίτω ἐν Κυρίῳ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. αὐτὸς δὲ μετὰ τὸ ἐκστρατεῦσαι τὸν βασιλέα τότε ἴθι, φέρων ἡμῖν τὰ συμβεβηκότα καὶ τὰς τῶν ἀδελφῶν ὑγιείας. Σῶζιο καὶ σύ, τέκνον μου ἀγαπητόν, ἐν Κυρίῳ ἀσινῆς ἀπὸ τῶν συνεχόντων πειρασμῶν. οἱ ἐν Κυρίῳ κοιμηθέντες ἀδελφοὶ μακάριοι εὕξονται ὑπὲρ ἡμῶν. 298 {1Ἰωάννη ἡγουμένῳ}1 Παρὰ τὸ ἀρθῆναι τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον, τῶν αὐτόθι, εἶτα καὶ τὸ μὴ δέξασθαι ἡμᾶς ἀντίγραφα ὧν ἀπεστείλαμεν τῇ πατρικῇ σου ἀγιωσύνῃ, ἢ ἔλλειψις τῶν ταπεινῶν ἡμῶν γραμμάτων, καὶ τρίτον τὸ κατέχεσθαι ἡμᾶς νῦν ἀσφαλῶς οὐκ ἔδωκεν ἡμῖν καιρὸν τῆς ἐν τοῖς γράμμασιν ἡδίστης σου ὁμιλίας. ἀλλὰ νῦν, εὐδοῶσαντος τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπιστέλλομεν καὶ προσαγορεύομέν σε γνησιώτατα, οἶονεὶ ἐπὶ προσώπου σε τῇ τοῦ νοῦ θεωρίᾳ λαμβάνοντες καὶ συμπλεκόμενοι τῷ πνευματικῷ σου καὶ ἀγίῳ πόθῳ· καὶ γὰρ οὐκ ἔξω τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ψυχῆς ἢ θεοφιλία σου, ἀλλὰ ἄγαν στεργομένη καὶ ἀγαπωμένη καὶ εἰσαεὶ ἀναστρεφομένη. ἐπαινῶ σου τὸ φιλόθεον, δοξάζω τὸ ἐγκρατές, τὸ πρὸς τὸν πλησίον ἀγαπητικόν, τὸ ἀπλοῦν, τὸ εὐχαρές, τὸ εὐαπάντητον· ἔχεις γὰρ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ πλείω ὧν εἴρηκα χάριτι Χριστοῦ. ἄρτι δ' οὖν ὑμῶν σου καὶ τὸ ἐνστατικὸν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, καὶ γε οὐκ ἦν δίκαιον ἄμοιρόν σε εἶναι τοῦ τηλικούτου ἐγκωμίου τὸν ὑπὸ τοσοῦτων καλῶν κατωρθωμένον, ἀλλ' ὡσπερ κεφαλίδα τινὰ τοῖς λοιποῖς ἐγκαλλωπίζεσθαι. εἰ δὲ ὅτι ἐκτέταται ὁ διωγμός, μὴ θαυμάζωμεν, πάτερ· οὔπω ὡς ἐπὶ τῶν πάλαι τὰ νῦν. δεῖ ἡμᾶς ἔτι πειρασθῆναι, εἴπερ ἐν ἴχνεσι τῶν ἀγίων ἡμῶν πατέρων ἐφιέμεθα εἶναι. πλὴν πιστεύω ὅτι οὐ χρονιεῖ Κύριος ἐπισκοπῆν ποιήσασθαι, μόνον εἰ ἡμεῖς τὸ εὐχάριστον ἐν τοῖς θλιβεροῖς πρὸς αὐτὸν ἀποσώζοιμεν. Γράφε οὖν ἡμῖν καὶ αὐτός, παρακαλῶ, ὁμοῦ τε καὶ προσεύχου διασώζεσθαι ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους, ὡς ἂν ἔχωμεν ἀφορμὰς τοῦ ἀντεπιστέλλειν. τοὺς δὲ ἡξιωμένους τῇ ὁσιότητί σου ὑπηρετεῖν πλεῖστα προσαγορεύω. 299 {1Νικολάῳ μάγκιπι}1 Ὅτι μνημονεύω σου, φίλε καλέ, ἰδοὺ τὸ γράμμα μάρτυς· πῶς δέ σου καὶ ἔστιν ἐπιλαθέσθαι, οὕτω περὶ ἡμᾶς λίαν καλῶς διακειμένου, μᾶλλον δὲ πρὸς Χριστόν; τί τοῦτο; ὅτι ἐν μέσῳ πυρὸς τῶν αἰρετικῶν διαμένεις ἄφλεκτος, πηγαζομένην ἐν τῇ σεαυτοῦ καρδίᾳ ἔχων τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐν ἣ καὶ διαφυλαχθείης μέχρι τέλους. τοῦτο τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον· δεύτερον τὸ τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν εὐρίσκειν σε εἰσερχομένους ἐν τοῖς αὐτόθι λιμένα σωτηρίας ἐκ τῆς κυμαινούσης αἰρέσεως τοὺς πάντας· ἐν ᾧ ἀναψύχοντες διὰ τῆς ἐν ἅπασί σου φιλοφρόνου δεξιώσεως πάλιν ἀφίκονται πρὸς ἡμᾶς. πόσης οὖν ἡμᾶς εὐφροσύνης τοῦτο ἐμπίπλησι, πόσης δὲ οὐ θείας θεραπεύσεως μισθός σοι λογισθήσεται, εἴπερ φησὶν ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται. Χριστὸν οὖν, ἀδελφέ, εἰσδέχη διὰ τῶν ἀδελφῶν κάκεινον ἀναπαύεις· κάκεινός σε προσλήψεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀνθ' ὧν ἐνταῦθα αὐτὸν ξενίζεις διὰ τῶν ἀδελφῶν. ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ. 300 {1Κωνσταντίνῳ λαϊκῷ}1 Πολυτρόπως ὁ θεὸς τὰς τῆς σωτηρίας ὁδοὺς ἤνοιξεν ἡμῖν ἐν παντὶ μὲν καιρῷ, νῦν δὲ μάλιστα, ὅποτε τὰ σκάνδαλα εἰσηλθον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ δοκιμάζονται οἱ πιστοὶ τοῦ θεοῦ ὡς ἐν χωνευτηρίῳ. οἱ

μὲν οὖν ἀθλοῦσιν ἐν φυλακαῖς τηρούμενοι διὰ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τυφθέντες καὶ ἑτασθέντες ἕτεροι, ἄλλοι τὴν φυγαδεῖαν εἴλαντο, δευτερεύοντες τοῖς παθήμασι. τινὲς μὲν διατρέχουσι, λόγον ἐπιφερόμενοι βοθηείας, ἔνιοι δὲ κρύβδην διακονοῦσι τοῖς φρουρουμένοις, οἱ δὲ καθ' ὁδὸν ὑποδέχονται τοὺς διερχομένους κατὰ Κύριον. Αὗται αἱ ὁδοὶ καὶ ἔτι πλείους· σὺ οὖν, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ καὶ πιστὲ θεράπων, ὡς μανθάνω, εἷς ἐκ τῶν τοιούτων ὑπάρχεις, ξυναγῶν τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν ὁδοιποροῦντας ἐν Χριστῷ. μακάριος εἶ καὶ καλὸν σοι ἔσται· θεῷ προσφέρεις τὴν χάριν. ἔχου, παρακαλῶ, τῆς ἐργασίας ἧς κρατεῖς, ὅπως συναθλῶν τοῖς πονοῦσιν ἐν τούτῳ καὶ συναπολήψῃ τοὺς μισθοὺς παρὰ τοῦ πάντα μετροῦντος θεοῦ τὰ γινόμενα.

301 {Θεόδωρος τοῖς διὰ Κύριον ἐν διαφόροις φυλακαῖς τηρουμένοις ἀδελφοῖς ἀγαπητοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν}1 Τί τὰ παρόντα; χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, ὅτι ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις ἐναθλεῖν ἠξιώμεθα, ὅτι φυλακαῖς τε καὶ θλίψεσι διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ παρεδόθημεν, ὅτι πληγαῖς τε καὶ ὕβρεσι διὰ Χριστὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν μαστιχθέντα καὶ ὀνειδισθέντα, ἔπειτα καὶ σταυρωθέντα ὑπεβλήθημεν. τίς οὐκ αἰνέσειεν; τίς οὐ δοξάσειεν; ἀνατολή ἡδέται, δύσις εὐφραίνεται, πᾶσα ἐκκλησία τῆς τετραπεράτου κτίσεως ἀγάλλεται. καὶ τί λέγω τὸν περίγειον κόσμον; ὁ οὐρανὸς αὐτὸς θυμηδίας πεπλήρωται, ὅτι οὐ μόνον ὁ κορυφαῖος τῶν καθ' ἡμᾶς ἱεραρχῶν, ἱεράρχαι τε καὶ ἱερεῖς, καθηγεμόνες τε καὶ φοιτηταί, ἀλλὰ καὶ μονάζουσαι σὺν προεστῶσαις εἴλαντο τὰ τῆς μαρτυρίας σκάμματα, ἐὼ λέγειν τοὺς ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς ἐκ φυγαδεῖας θλιβομένους, ὑστερουμένους, κακουχομένους διὰ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμὸν. Εἰκότως οὖν, ἀδελφοί μου ἠγαπημένοι καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, χαίρω καὶ συγχαίρω ὑμῖν, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. Παύλου μὲν τοῦ μακαρίου αἱ φωναί, τῷ καιρῷ δὲ πρέπουσαι, ἐπειδὴ εἰς ἡμετέραν νουθεσίαν πάντα γέγραπται καὶ μιμητὰς αὐτοῦ ἐκλιπαρεῖ γίνεσθαι ἡμᾶς. πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἀληθὲς εἶπεῖν, ὅτι οὐχ ὅσον προαιροῦνται καὶ βούλονται οἱ κακοῦντες ἡμᾶς ταῖς θλίψεσι καὶ περιστάσεσι παραδιδόμεθα (οὕτω γὰρ ἂν ἀνύποιστος ἦν ἡ πείρα, καθὰ καὶ ἡ παρὰ τῶν δαιμόνων ἀοράτως ἡμᾶς προσβάλλουσα), ἀλλὰ καθόσον παραχωρεῖ ὁ ἀγωνοθετῶν καὶ συναθλῶν ἡμῖν Χριστός, μέτρῳ καὶ σταθμῷ τῆς ἐκάστου δυνάμεως ἐν κρίσει δικαία τοὺς ἀγῶνας ἐπαφείς ἢ εἰς ἔκτισιν ἀμαρτιῶν (εἰ καὶ αὐθαιρέτως ἤκομεν πρὸς τὸ πάσχειν) ἢ ἐπὶ στεφάνων ἀθλοφορικῶν ἀμοιβήν, ἐκ δόξης εἰς δόξαν προερχομένοις· μὴ γὰρ ὡς Πέτρος ἢ Παῦλος σὺν τοῖς ὁμοταγέσιν ἢ Γεώργιος καὶ Θεόδωρος σὺν τοῖς ὁμοκλεέσιν ἢ Θέκλα καὶ Φεβρωνία σὺν τοῖς ὁμοδόξοις βεβασανίσμεθα, οἷς πολὺ ἀγαπήσασιν ἀναλόγως περιέσσευσε καὶ τὰ Χριστοῦ παθήματα δεδωρημένα; οἷς δὲ τὸ τῆς ἀγαπήσεως ὀλίγον, ἐνδεέστερον καὶ τὸ πάσχειν, ὥστε λυπεῖσθαι καὶ δυσφορεῖν ὅτι μὴ πολλὰ πανθάνομεν, οὐκ ἄλλοιοῦσθαι δεῖν καὶ ἀποκάμνειν, ἐν οἷς μετρίως ἐσμέν τιμωρούμενοι. Εἰ δὲ ἐκπέσοιμεν (ὄπερ ἀπείη καὶ ἐννοεῖν), οὐ παρὰ τὴν θεόκριτον ἐπαφήν, παρὰ δὲ τὴν τοῦ καταμαλακισθέντος ἀτονίαν καὶ ἀκαρδίαν καὶ ἀθεΐαν· ὁ μὲν γὰρ δέδωκε τὸ ἰσχύειν κατὰ τοῦ πονηροῦ κράτους, νικηφόρον βουλόμενος τὸν ἀγωνιστὴν ἔσεσθαι, ὁ δὲ ὀλιγωρία ῥίψας τὰ τῆς ὑπομονῆς ὄπλα ὤλετο. μάρτυς τοῦ λόγου ὁ κράζων, πιστὸς ὁ θεός, ὃς οὐκ ἑάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν. ὣδε ἡ ὑπομονή, ὦ ἀδελφοί, ὣδε οἱ θεόπλοκοι στέφανοι τῆς εὐπιστίας, μὴ οὖν ἐπαισχυνθῶμεν τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν μηδὲ ἀπολειφθῶμεν Θαδδαίου τοῦ νεοκλήτου μάρτυρος καὶ τῶν συνομολογησάντων καὶ συνεκδημησάντων ὀπίσω αὐτοῦ, ὧν ἴστε δὴ τὰ ὀνόματα. αἵματι μαρτύρων ἠρδεύθη καὶ νῦν ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ καὶ ἀρδεύεται διὰ τῶν ἔτι ἀθλούντων καὶ πολυτρόπως ἐκπιεζομένων ταῖς θλίψεσιν. αἷμα κενοῖ ὁ

καθειργμένος, ὁ μεμονωμένος, ὁ στενοχωρούμενος, ὁ ἀφηρησμένος ἐκ παντὸς προσώπου, ὁ ὑστερούμενος τῶν κατὰ χρεῖαν, ὁ πεινῶν, ὁ διψῶν, ὁ μὴ τὴν τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα δεχόμενος, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων, ὡς βοᾷ ὁ Παῦλος, καὶ ὄλην τὴν ἡμέραν θανατούμενος, ὡς ᾄδει Δαυίδ. ἀλλ' εἰ ἀποθάνωμεν, καὶ συζήσομεν Χριστῷ· εἰ ὑπομείνωμεν, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ. ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐξελέξατο ἡ χάρις οὗς ἐξελέξατο εἰς τὸ Χριστοῦ μαρτύριον, κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν ἀνίσχουσι μάρτυρες· ἀνάγκη γὰρ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, Χριστὸς ἔφησεν, ἵνα οἱ ἐκλεκτοὶ ἐκλάμψωσιν ἡλιοειδῶς καὶ τὰ ζιζάνια φανερὰ γένηται νυκτοειδῶς. Γενοίμεθα, ὦ ἀδελφοί, ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ σκολιᾷ καὶ διεστραμμένη ὡς φωστῆρες ἀυγάζοντες τοῖς ἐν σκοτομήνῃ τῆς αἰρέσεως, καθὰ ἡμᾶς ἐξελέξατο Χριστὸς εἰς καύχημα αὐτοῦ, εἰς κλέος ὀρθοδοξίας. ὡς ἡμῖν οἱ ἀνέκαθεν, οὕτω ἡμεῖς τοῖς μετέπειτα στηριγμὸς καὶ ὑπογραμμὸς ὑποδειχθῆμεν καὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ εὐρεθῆμεν χορεύοντες. καίτοι γε τῶν προσεχῶν ἡμεῖς μᾶλλον φανερώτερον τὸ μαρτύριον ἔχομεν· οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων ἢ θελημάτων καὶ ὅσα πρὸς τούτοις ἀμφισβητούμενα, ὧν ἡ διαμάρτησις, κατὰ τὰ νοήματα οὕσα, οὐδὲν αἰσθητῶς παρῆχε τὴν ἀπόδειξιν, νῦν δὲ σὺν τοῖς νοήμασι καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς τὸ ἀμφισβητούμενον ἦτοι ἀσεβούμενον. τὸν γὰρ Χριστὸν οἱ ἀντικείμενοι οὐ μόνον οὐκ εἰκονίζεσθαι λέγουσιν τε καὶ λοξονοοῦσιν σὺν τῇ Θεοτόκῳ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἀγίων, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐγγεγραμμένους ἐξαφανίζουσι, πλάνην καὶ ὄλεθρον ψυχῶν τοὺς θεῖους χαρακτῆρας δογματίζοντες. ὦ τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ ἑλληνικῆς ἀντιπεπονητότης ἀσεβείας. οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ καθόλου ἢ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον ἢ ἐξαλλαγή, ἐν ᾧ ὁ λόγος· φῆ ὁ Ἰουδαῖος ἦτοι ὁ Ἕλληνας τῷ χριστιανῷ, ἄρνησαι τὸν Χριστόν, τὴν Μαρίαν· τοῦτο καὶ ὁ εἰκονομάχος. ἢ γὰρ εἰκὼν Χριστοῦ ὡσπερ καὶ τῆς Θεοτόκου ὁμωνύμως Χριστὸς καὶ Θεοτόκος λέγεται. ὥστε λέγων τὴν εἰκόνα ἀρνεῖσθαι, τὸν οὕτινος ἢ εἰκὼν, ἐκεῖνον διαρρηδὴν ἐξαρνεῖσθαι ἀπαιτοῖ. μὴ γὰρ ἐμοῦ τοῦ οὐδαμινοῦ ὁ λόγος; ἄκουε τί φησι τῷ Μωυσεῖ ὁ τῶν ὄλων θεός· ποίησον Χερουβίμ. καίτοι εἰκόνα Χερουβίμ ποιῆσαι προστέταχεν· οὐ γὰρ τοι φύσιν χερουβικὴν φρονῶν τις παραστήσαι αὐτὸν φαῖεν ἄν. καὶ αὐθις· ποίησον ὄφιν χαλκοῦν. καὶ μὴν κἀνταῦθα εἰκόνα ὄφεως ποιεῖν προστάσσει. Ἀλλὰ αὕτη ἡ φύσις πρωτοτύπου καὶ παραγώγου, τὸ παραχθὲν ἤγουν τὸ εἰκονισθὲν τοῦ ἀρχετύπου τῷ ὀνόματι καλεῖσθαι καὶ τῇ θατέρου ἀναιρέσει θάτερον ἀναιρεῖσθαι ὡς τῶν ἅμα ὄντων. ἦν ἄγγελος; διὰ τοῦτο καὶ εἰκὼν ἀγγέλου· ἦν ὄφιν; διὰ τοῦτο καὶ εἰκὼν ὄφεως καὶ οὐτινοσοῦν ἄλλου τῶν ὄντων. καὶ καλοῦνται πῆ μὲν εἰκόνες ὧν περ καὶ εἰσί, πῆ δὲ διὰ τὴν σχέσιν ὡς αὐτὰ τὰ ἀρχέτυπα ὀνομαζόμενα καὶ οὐκ εἰκόνες αὐτῶν. οὕτω φησὶ καὶ ὁ ἱερός ἀπόστολος, ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβίμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἰλαστήριον, τῷ ὀνόματι τῶν πρωτοτύπων χρησάμενος ἐπὶ τῶν εἰκόνων. ἄκουε καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου· ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγνωσθέντος Χριστός. μὴ γὰρ εἶπεν, "Ἐγγραφέσθω ἢ εἰκὼν τοῦ τῶν παλαισμάτων ἀγνωσθέντος Χριστοῦ"⁵, ἀλλὰ "Ἐχριστός"⁵. ἄκουε καὶ Γρηγορίου τοῦ Νυσσαέως, πρόκειται Ἰσαάκ, τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰσαάκ Ἰσαάκ ὀνομάσαντος. ἄκουε τοῦ Χρυσόστομου· εἶδον ἄγγελον ἐν εἰκόνι· μὴ γὰρ ἀγγέλου εἰκόνα ἔφη ἐν εἰκόνι ἰδεῖν, ἀλλὰ ἄγγελον. ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται ὡς ἐν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ ὁ ζωοποιὸς σταυρός, καθὸ καὶ ἀχώριστόν ἐστι θάτερον θατέρου τῇ προσκυνήσει. διὰ τοῦτο καὶ τὴν κλήσιν τοῦ πρωτοτύπου ἔχει τὸ εἰκονισμῶ· σταυρὸς γὰρ ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ κέκληται. οὕτω καὶ ἐπὶ βασιλέως καὶ παντὸς ἀνθρώπου καὶ παντὸς εἶδους ἀληθῆς ἡμῖν λέγειν ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἢ τοῦ βασιλέως εἰκὼν. φησὶν ὁ θεῖος Βασίλειος· καὶ Πέτρος ἢ Πέτρου εἰκὼν. εἶπω τι καὶ ὑψηλότερον; καὶ θεὸς ὁ ἄνθρωπος ὡς θεοῦ εἰκὼν. τοιγαροῦν βασιλεὺς ἔφη, καὶ Χριστὸς ἢ Χριστοῦ εἰκὼν· εἶπεν γάρ, καὶ αὐθις λέγω, "Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι"⁵ οὐχὶ "Ἐν εἰκὼν

Χριστοῦ"5, ἀλλὰ "4Χριστός"5. εἰ δὲ οὐκ ἀνέχονται οἱ δύσερες, πρῶτον μὲν ἀθετοῦσι τὰς θείας φωνάς, ἔπειτα ἐντεῦθεν μὴ ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν Χριστὸν ἔργῳ, κἂν λόγῳ οὐ, δογματίζουσιν. εἰ γὰρ ἄνθρωπος, καὶ εἰκονίζεται δῆλον ὅτι· ἀνθρώπου γὰρ τὸ εἰκονίζεσθαι πρῶτον ἰδίωμα. εἰ δὲ οὐκ εἰκονίζεται, οὐκ ἄνθρωπος ἀλλὰ ἄσαρκος, καὶ οὐπω ἦκεν Χριστός, ὡς Ἰουδαῖοι φενακίζονται. διὰ τοῦτο καὶ τὴν Θεοτόκον εἰκονιζομένην ἐξορίζουσι καὶ πάντα ἅγιον ὡς οὐ μητέρα θεοῦ οὐδὲ θεράποντας ὄντας Χριστοῦ. καὶ βοᾷ ὁ χρυσορρήμων, τῶν λόγων σου τὰ ἔργα ἐμοὶ πιστότερα. Συνῆκται οὖν ἐξ ἀληθείας ἰουδαΐζειν τοὺς εἰκονομάχους, καὶ ὁ πανθάνων ὑπ' αὐτῶν διὰ Χριστὸν καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοι, διὰ τὴν Θεοτόκον καὶ ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου, διὰ πάντα ἅγιον καὶ ὑπὲρ πάντων ἁγίων· μάρτυς ἀπαράγραπτος καὶ ὁμολογητὴς Χριστοῦ ὁ ἐναθλῶν καὶ ἐνιστάμενος. καὶ οὐδεὶς ἀντερῆσει λόγος. οἱ Μακκαβαῖοι μάρτυρες, μὴ κρεῶν ὑείων ἀνασχόμενοι παρανόμως γεύσασθαι· ὁ Πρόδρομος μάρτυς ὑπὲρ ἐλεγμοῦ ἀληθείας, καὶ ἄλλος ὑπὲρ τοῦ μὴ καταβαλέσθαι ὄβολον εἰς οἰκοδομὴν εἰδωλείου, καὶ ἕτερος δι' ἕτερον ἔνταλμα. τί γὰρ δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; καὶ ἐνταῦθα προδήλως ὁ διὰ Χριστὸν ἐναθλῶν οὐ μάρτυς, ὡς φασὶ τινες τῶν δυστήνων; μάρτυς ἀληθῆς, μὴδ' ὅτι οὖν ἐνδέων τῶν ἐφ' Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων μαρτυρη-σάντων· καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. ὅλως οὖν, εἰ ὁ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἀθετῶν εἰς Χριστὸν ἀναφέρει τὴν ἀθέτησιν, πολλῶ μᾶλλον ὁ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀρνούμενος εἰς Χριστὸν ἀναπέμπει τὴν ἄρνησιν. οὕτως καὶ ὁ ἐφ' ἐκάτερα μαρτυρῶν μάρτυς ἀληθέστατος, καὶ μᾶλλον ἐν τῇ εἰκόνι, ὅτι ὁ μὲν σημεῖον, ἡ δὲ μορφή Χριστοῦ. Παρακαλῶ δέ, ἀδελφοί μου ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, πρῶτον μὲν μνήμη μου ποιεῖσθαι τοῦ ταπεινοῦ, οἷς λέγω ἔργῳ ἀποδειχθῆναί με εὐχόμενοι, μηδαμῶς ὑποχαυνούμενον ἔκ τε τῶν ἀοράτων καὶ ὀρωμένων προσβολῶν, ἔπειτα προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἐνισταμένη ἀθλήσει, ἀλλὰ μὴ τοῖς λογισμοῖς ἐμπυρίζεσθαι διὰ πτωχείαν συνέσεως ἐν τῇ τῶν πραγμάτων δεῖξει, ὑπὸ τῆς προνοίας διοικουμένων βαθέως καὶ ὡς οὐκ ἐφικτὸν ἀνθρώπου διανοίᾳ. μὴδὲ ὁ ψάλλετε πάθοιτε, ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, τὸ καὶ τὸ θεωρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκούειν τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὑπόμεινόν με εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου καὶ ὅτι ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὕτως σωθήσεται. 302 {1Τοῖς ἀποῦσι πᾶσιν ἀδελφοῖς}1 Πάντοτε μὲν διατίθεσθαι τὰ πρὸς θάνατον χρή τὸν χριστιανόν, μάλιστα δὲ ὅποταν πειρασμοῖς περιπαρεῖς θάνατον ἀπειλοῦσιν. ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον τὸ καθ' ἡμᾶς διὰ τὴν σφύζουσαν τῶν διωκτῶν μανίαν εἵνεκα τῆς Χριστοῦ ἀγάπης, τοῦ προκειμένου δὴ μαρτυρίου τῆς περὶ αὐτὸν ὁμολογίας, καὶ οὐκ οἶδα τί μοι ἀποβήσεται ἀθρόως ὄντι μεμονωμένῳ καὶ περιειργμένῳ μακρὰν που ἀφ' ὑμῶν τῶν ἀπάντων ἀδελφῶν μου καὶ πατέρων, ἔδοξα καλῶς ἔχειν τελευταίαν οἶονεὶ φωνὴν ταύτην τὴν ἐπιστολὴν παραθέσθαι ὑμῖν καὶ δι' ὑμῶν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι· καλὸν γὰρ πολλάκις διατίθεσθαι καὶ ἐπιμένειν ἢ προσδοκίᾳ ζωῆς ἐξάπινα ἀνάρπαστον γινόμενον ἀδιάθετον ἀβούλως ἐγκαταλιμπάνεσθαι. τί τοίνυν τὸ παρόν; ἐπειδὴ πολλάκις ὅσα ἔδει εἰπεῖν εἴτε βαρέως νοσήσας εἴτε διωγμῶν προκειμένων καὶ διεθέμην καὶ ὑπεμνημάτισα καὶ οὐπω χρεῖα περὶ τῶν ἤδη λεχθέντων δευτερολογεῖν, ἐκεῖνο πρῶτον, ἀδελφοί μου, ἵνα μοι συγγνώμην δοίητε ἐφ' οἷς παρὰ λόγον διὰ τῆς καθηγήσεως ἔλεξα ἢ ἔδρασα εἰς ὑμᾶς λογικῶς καὶ πραγματικῶς· ἀμαρτίας γὰρ τίς συνήσει; καί, πταίομεν ἅπαντες, καὶ γε μάλιστα ἐγὼ ὁ πάντων ἀχρειότερος ἀνθρώπων. Διὸ καὶ ἐξαιτοῦμαι ὑμῶν τὴν προσευχὴν εἰς ἐπίτευξιν σωτηρίας τῆς ταλαιπώρου μου ψυχῆς, ἔπειτα διὰ τοὺς κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου ἀπορραγέντας τῆς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ συναφείας ἡμῶν ἀδελφούς. ἔστι μὲν οὖν, ἔστι δεδηλωμένον ἅπασιν τὸ ἔνδικον αὐτοῖς παρὰ θεῷ κρίμα, ἀλλ' ὅμως, ἐπεὶ τέκνα καὶ μέλη, συμπαθητέον καὶ διαμαρτυρητέον αὐτοῖς ἔτι· λέγω δὴ τῷ

ἀδελφῶ Λεοντίῳ, Μαξίμῳ, Κλήμεντι, τοῖς ἄλλοις ἅπασι καθ' οἰονδήποτ' οὖν τρόπον προφασιλογίας ματαίας ἀποσχισθεῖσιν. τὰ εἰς ἐμὲ καὶ εἶπον πάλαι καὶ λέγω ἄρτι· συγχωρητέον αὐτοῖς. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ εἰς θεὸν οὐκ ἀνθρώπου λύειν ἀμετανόητα μένοντα (οὐ δήπου δὲ μετανενοηκότες φαίνονται, ἀλλὰ καὶ προσεξεργασάμενοι τοῦτο κάκεῖνο, ἃ ἴσασι), παρακαλῶ δι' ὑμῶν ἢ νῦν εἴτε μετὰ θάνατόν μου φόβῳ τῶν πειρασμῶν δοθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον ὅτι "4βλέπετε, ἀδελφοί, φοβερὸν τὸ κρίμα καὶ ἀπαραίτητον, εἰ μὴ μετανοία ἀξιολόγῳ ἐξιλεώσησθε τὸν θεόν· τὸ γὰρ ἐν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ συγχωρητέον ὑμῖν"⁵. Τοῦτό ἐστι τὸ ὑπολυποῦν με καὶ παριστάμενον, ὃ διατελέσαι πρὸς πάντας δυσωπῶ ὑμᾶς. ἔρρωσθε ἐν Κυρίῳ. 303 {1Προτερίῳ τέκνῳ}1 Ἐθροήθην, τέκνον μου ἠγαπημένον, ἐν τῇ παρουσίᾳ σου· ἀλλ' ἐπὶ ἀνέγνων τὴν ἐπιστολήν σου (οὐκ οἶδα, εἰ ἰδιόχειρόν σου· ταχὺ γὰρ ἐξέμαθες, καὶ χάρις Κυρίῳ), τῆς θροήσεως ἀπηλλάγην εὐχαριστήσας τῷ θεῷ καὶ ἀνεπαυσάμην ἐφ' οἷς καλῶς ἐβουλεύσασθε, ὃ μὲν ἀπᾶραι ἐν ἄστει, ὃ δὲ πρὸ τοῦ Πάσχα παραγεγονῶς καὶ γε μετὰ τῶν ἐφοδίων τῆς ἑορτῆς. ἀνθ' ὧν θρέψειέν σε ὁ Κύριος τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασιν, οὕτως περιπονούμενον εἰς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν. Ὑγιαίνομεν οὖν σωματικῶς, εἰ δὲ προσεύχεσθε, καὶ πνευματικῶς, ὥστε τῆς ἐφ' ἡμῖν ἀγωνίας σου ἀφέμενος μετ' ἐλπίδος καὶ χαρᾶς θερμότερος ἔσο τῇ προσευχῇ· θεοῦ γὰρ χάριτι καὶ εὐχαΐς τοῦ μακαρίου μου πατρὸς σὺν ἱκεσίᾳ καὶ ὑμῶν διανύομεν εὐχαρίστως καὶ μακροθύμως καὶ ὑπομονητικῶς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἕτεροι ἐξ ἐτέρων γεγονότες παρ' ἐλπίδα, καὶ τοσοῦτον ὡς οὐκ ἂν ποτε ἐγενόμεθα, ἐξ ὅτε γινώσκομεν καλόν τε καὶ κακόν. θεοῦ τὸ δῶρον, οὐκ ἐξ οἰκείων ἔργων, μόνον ἐάνπερ καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς μὴ ἐκκακήσητε παρακαλεῖν τὸν θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὡσπερ καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ ὑμῶν. Τὸ πρόβλημα, ἐπεὶ ἄπορον εἶασεν ὁ πατήρ, πῶς δυνάμεθα ἡμεῖς διαλύσαι οἱ ἁμαθεῖς; πλὴν ἢ παροῦσα αἵρεσις ἄρνησις Χριστοῦ ἐστὶν ἀσφαλῶς· καὶ δήλον μὲν καὶ ἐξ ἄλλων, δήλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ λέγειν ἐν τῷ πατερικῷ πρὸς τὸν πολεμούμενον ὑπὸ τῆς πορνείας· συμφέρει σοι μηδεμιᾶς ἐταιρίδος ἀποσχέσθαι ἢ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ μὴ προσκυνεῖν. ὥστε οὐχ ἢ τυχοῦσα αἵρεσις, ἀλλὰ ἀρνησίχριστος· καὶ τοὺς προβαλλομένους τὸ τοῦ Κλίμακος ἄπορον ἐπὶ τοῦ ἐμπεσεῖν εἰς πορνείαν ἢ αἰρέσει ἀλῶναι, ὡς θατέρου αἰρετωτέρου ὄντος μᾶλλον, φοβεῖτω ἢ ἐν τῷ πατερικῷ ἀπόφασις καὶ μήτε εἰς πορνείαν μήτε ἐν τῇ χριστομάχῳ αἰρέσει ἐμπαρεΐτωσαν· καθ' ἑκάτερον γὰρ μοιχεία. καὶ ἔτι πλείονα εἶχον λέγειν, ἀλλ' οὐ χωρεῖ τὸ γράμμα. Ὑγιαίνων ὑπόστρεφε προσαγορεύων τοὺς ἀδελφούς καὶ πάλιν ἐρχόμενος, ὅτε εὐδοκήσει Κύριος φθάσαι τοὺς ἀδελφούς. 304 {1Ζαχαρίᾳ ὑπάτῳ}1 Ἐγὼ καὶ γράφω πάλιν καὶ γράφειν οὐ παύσομαι, ἀπολογούμενος καὶ ὑπερευχαριστῶν τῇ θεοφιλεῖ σου ἀγάπῃ εἵνεκα τῆς κατὰ Χριστόν σου σπουδῆς καὶ φιλαρέτου γνώμης πρὸς τὴν ἡμῶν τάλαιπωρίαν, ἣν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐνεδείξω, δωρεὰν εὐεργετῶν, δωρεὰν κατελεῶν, δωρεὰν ὑποτιθεῖς ἑαυτὸν μικροῦ δεῖν εἰς κινδύνους, οὐ τὸν καιρὸν τῆς δυσκολίας εὐλαβούμενος, ἀλλὰ τὸν ὄρον τῆς ἀγάπης ὑποφαινόμενος, οὐ τῷ πλήθει τῶν θεραπευομένων καταβαρούμενος, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τῶν θείων δωρεῶν ἀναπτερούμενος· ὅπερ ἐστὶν ἀληθινοῦ χριστιανοῦ ἰδίωμα, φοβουμένου τὸν θεόν, ἡμέραν θανάτου καὶ κρίσεως ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ δικαστηρίου Χριστοῦ ἐναργῶς διαμεριμνῶντος. τοιαύτης ἀρετῆς καὶ ἢ παρὰ θεῷ ἀρμοσθεῖσά σοι ὁμόζυγος, ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ παῖδες· καὶ εἰκότως, ἐπειδὴ ἀγαθῆς ρίζης ἀγαθὰ εἶεν ἂν καὶ τὰ βλαστήματα. δοκῶ δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα τοιούτους εἶναι, διότι οἶον τὸ ἄρχον τοιοῦτον καὶ τὸ ἀρχόμενον ὡς τὰ πολλὰ πέφυκεν ὑπάρχειν. Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν πρὸς ταῦτα ἢ ὅπερ ὁ θεῖος Δαυὶδ, ἰδοὺ οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον; εὐλογήσαι σε Κύριος ἐκ Σιών καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ πανέστιος, ὁ παμπόθητός μου δεσπότης. 305 {1Ἡγουμένῳ}1 Ἐβράδυνα ἐπιστεῖλαι τῇ

πατρικῆ σου ἀγιωσύνη, οὕτω πως ἐμποδισθεῖς ὑπὸ τῆς περιεχοῦσης με ἀσφαλείας· ἐπεὶ πάλαι ἀκηκῶς εἶμι τῆς διὰ Κύριον φυλακῆς καὶ ἐναθλήσεώς σου τὸν ἀγῶνα. ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ θεός, ὁ καὶ τὴν σὴν ὀσιότητα καλέσας εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν. οὐ γάρ τι ἄλλο ἐστὶν τὸ ὑπὲρ τῆς εἰκόνης τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος ἐναθλεῖν ἢ τὸ περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖν· ἐπειδὴ ἔν καὶ ταῦτὸν τῇ ὁμοιωτικῇ ὑποστάσει ἢ εἰκῶν πρὸς τὸν εἰκονιζόμενον. ὅτι δὲ εἰκονίζεται Χριστὸς καὶ οἱ λίθοι κεκράγασι, διότι ὁμοιος ἡμῖν γέγονε κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας, καθὰ γέγραπται, ἁμαρτίας δέ, ὅτι ἄνευ σπορᾶς εἴληφε τὴν σάρκα καὶ ἐκυήθη παρθενικῶς ἐκ τῆς παναγίας αὐτοῦ μητρὸς καὶ Θεοτόκου. Ἐπεὶ οὖν ἡμεῖς εἰκονιζόμεθα ἅπαντες (ὅς γὰρ οὐκ εἰκονίζεται, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τι ἔκτρωμα, ὅτι καὶ πᾶν ζῶον εἰς φῶς ἐλθὼν εἰκονίζεται πέφυκεν), εἰκόνισται δὴλον ὅτι καὶ Χριστὸς, κἂν τοῖς ἀθέοις οὐ δοκῆ, ἀρνούμενοις ἐντεῦθεν τὸ τῆς σωτηρίου οἰκονομίας μυστήριον. πῶς γὰρ ἂν ὁμολογηθεῖ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος χρηματίσαι καθ' ἡμᾶς, ὧν καὶ ἀδελφὸς ἠξίωσε κληθῆναι, μὴ ἐπίσης ἡμῖν περιγραφόμενος; πῶς δὲ γεννηθῆναι νόμῳ φύσεως, μὴ ἐμφορῆς ὧν τῇ οἰκείᾳ μητρὶ; εἰ οὖν οὐ περιγέγραπται, οὐκ ἐκ τῶν παρθενικῶν αὐτῆς αἱμάτων, ἐξ ὧν ἐπλαστούργησεν ἑαυτῷ ναόν, ἀλλ' οὐράνιον φέρων σῶμα, καθὼς Μαρκέλλῳ τῷ αἰρετικῷ δοκεῖ καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ πάλαι ἀσεβέσιν. ἐντεῦθεν λοιπὸν οὐδὲ μήτηρ ἀληθῆς ἢ μήτηρ ἀλλὰ ψευδώνυμος, οὐδ' ἡμῖν ὁμοιος ἀλλ' ἑτερούσιος. οὐ μὴν οὔτε Ἀδὰμ ἀνακέκληται· πῶς γὰρ ἂν ἑτερογενεῖ ἀναστήσεται σώματι τὸ χοϊκόν; διότι τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοιον ἀνασφύζεσθαι δέδεικται. οὔτε οὖν ὁ θάνατος κατεπόθη κατὰ τὸ ἀκόλουθον οὔτε ἡ νομικὴ λατρεία πέπαυται· χρεῖα περιτομῆς καὶ τῶν λοιπῶν. Ὁρᾶς, ὦ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπε, εἰς ὃ βάραθρον ἀσεβείας ἐληλακότες ἐνεπάρησαν ἐκ τοῦ μὴ ἐγγράφεσθαι τὸν Χριστὸν ἐν πίνακι δοξάζειν οἱ εἰκονομάχοι; ἰουδαῖζουσιν ἄρα ἀσφαλῶς. ἐντεῦθεν οὔτε τὴν Θεοτόκον οὔτε τινὰ τῶν ἀγίων παραδέχονται, διὰ τῆς τῶν οἰκείων αὐτῶν χαρακτήρων ἀρνήσεως τοὺς χαρακτηριζομένους βδελυττόμενοι· ἢ γὰρ τῆς εἰκόνης τιμὴ καὶ ἀτιμία ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς φησὶν ὁ Μέγας Βασιλείος. βδέλυξαι τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ· καὶ τίνα βδελύσση; οὐχὶ τὸν ζωποιοὸν σταυρόν; οὕτως τοῦ βασιλέως, οὕτως οὐτινοσοῦν ἀνθρώπου· οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ, τῆς τε μητρὸς αὐτοῦ καὶ παντὸς ἀγίου. ἤρνηται νῦν ὁ Χριστὸς καὶ δεδίωκται καὶ ἐξουδένωται. καὶ μακάριος εἶ, πάτερ, ἐναθλῶν καὶ ἀντεχόμενος τῆς ὀρθοδοξίας. Ἄλλὰ προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ οἰκτροῦ κατόπιν ἰέναι τῆς ἀγιωσύνης σου καὶ μὴ ἀπωσθῆναι διὰ τὰς ἁμαρτίας μου. 306 {1Οἰκονόμῳ}1 Ἦκουσα περὶ τῆς τιμιότητός σου ὅπως καλῶς ὑπὲρ Χριστοῦ ἠγωνίσαστο, μᾶστιξιν ὑποβληθεῖσα καὶ φυλακῆς τηρουμένη, καὶ ἠὺχαρίστησα πάλιν τῷ καλέσαντί σε εἰς τὴν αὐτοῦ ὁμολογίαν δεσπότη Χριστῷ, οὐ μόνον διὰ τὸ εἶναί σε τοῦ ἀγίου σχήματος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν ὑποτακτικαῖς τελοῦντα, προσθεῖν δ' ἂν ὅτι περ καὶ τοῦ ἐμοῦ μοναστηρίου· τὸ γὰρ ἐκ Συμβόλων εἶναι, ἐν ᾧ ὁ μακάριός μου πατήρ καὶ ὑπετάγη τῷ ἱερῷ Θεοκτίστῳ καὶ ἡσκηκῶς ἐξέλαμψεν ἐν ἀρετῇ, ἐμοὶ ἐστὶ τῷ ταπεινῷ λογίζεσθαι τὸ σὸν κλέος καὶ μαρτύριον. εὐγε τοίνυν, ὦ καλὲ οἰκονόμε, στρατιῶτα Χριστοῦ, ἡγουμένους πολλοὺς ὑπερακοντίσας, μᾶλλον δὲ καταισχύνας, εἴ γε σὺ μὲν προβάτου τάξιν ἔχων ἀνάλωτος τῆς τῶν αἰρετικῶν θήρας ἀνεφάνης, οἱ δὲ τὸ δοκεῖν ποιμένες ὄντες, ὑπὸ τοῦ νοητοῦ λυκωθέντες θηρός, ἐλεεινὸν θέαμα πρόκεινται τοῖς πᾶσιν, αἰρέσει τῶν τῆδε καὶ φειδοῖ τῆς σαρκὸς προδεδωκότες διὰ τῆς συμπτώσεως εἴτε κοινωνίας εἴτε καὶ ὑπογραφῆς τῶν αἰρετιζόντων Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν, τὴν μόνην ἀλήθειαν. Χαῖρε λοιπόν, ποιμὴν ὡς ἀληθῶς τοῖς ἔργοις, χαῖρε, μάρτυς Κυρίου· τὸ τελεώτερον ἀνδρίζου πρὸς τὸ ἐξῆς. ἐμασίχθης σὺν Χριστῷ, φυλακίζη ὡς αὐτός· δεῦρο δέξαι καὶ ῥαπίσματα, ἥλοις ἐμπάρθητι, λογχεύθητι, ὑψώθητι τῷ σταυρικῷ πάθει. μέχρι τοῦδε

καλεῖ ἡμᾶς ὁ λόγος καὶ ἀπαιτοῖ τὸ χρέος· εἰ ἀποθάνωμεν, καὶ συζήσομεν Χριστῶ, εἰ ὑπομένωμεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. Τοιαῦται αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ ἀψευδοῦς· σὺ δέ μοι, ὦ καλὲ ἀδελφὲ καὶ πατὴρ ποθητὲ, μεμνήσθαι διὰ παντὸς μὴ ἐπιλήση, τυχεῖν με αἰτούμενος σὺν σοὶ θεοῦ τοῦ κεκληκότος. 307 {1Τιμοθέω τέκνω}1 Τί ἀκήκοα; καὶ σὺ, τέκνον Τιμόθεε, μετὰ μαρτύρων ἠράσθης θεοῦ; ζηλῶν ἐζήλωκας τῷ Κυρίῳ· χαίρειν εἰπὼν τῇ φυγαδεῖα παραδέδωκας σεαυτὸν εἰς μαρτύριον. ὡς μακάριόν σου τὸ βούλευμα, ὡς θεόληπτόν σου τὸ τῆς καρδίας διάπυρον, ὦ καὶ πάλαι ὑπαστράπτων ἐν πολλοῖς κατορθώμασιν ἐγνωρίζου. νῦν δὲ ἀνέλαμψας τελεώτερον, μάρτυς ἀναδειχθεὶς ὡς ἀληθῶς· λέγειν ἔστιν καὶ σοὶ ἐν χαρᾷ, τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας καὶ τὸ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσμάτων, ὡς Χριστὸς διὰ Χριστόν, εἰ καὶ οὐχ οὕτως δοκεῖ τοῖς χριστοδιώκταις. εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ ἐνισχύσας σε καταξανθῆναι ἐν ἑκατὸν καὶ πενήκοντα μάστιξι καὶ μὴ πρόεσθαι τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ τούναντίον ἐλέγξει τὸν τεκταίνοντα δυσσεβέστατον, οὗ αἱ μάστιγες μενοῦσιν αἰωνίζουσαι, μὴ μεταμελομένου δήλον ὅτι. μιᾷ ῥοπῇ, ἀδελφὲ καλὲ, δριμυχθεὶς οἷον αἰώνιον κλέος ἦρας· συνεβλήθης ὡς λίθος ἅγιος τῇ ἐνδομήσει τῆς ὁμολογίας Χριστοῦ, εἰς χαρὰν τῶν ἀδελφῶν καὶ συνάθλων σου, εἰς καύχημα ἐμοὶ τῷ ἀμαρτωλῷ καὶ γε τῷ θεοφιλεστάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάντων τῶν εὐσεβούντων. τίς ἀκούσας σου τὸν ἀγῶνα οὐκ ἄσεται; τίς τῶν γνωριζόντων οὐ μακαρίσει σε; ἔστεφάνωσέν σε Χριστὸς οὐρανόθεν, ἠσπάσατό σε ὁ χορὸς τῶν ἁγίων. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐ τὸ καλῶς ἄρξασθαι μόνον μακαριστόν, τὸ δὲ τελειῶσαι τὸν ἀγῶνα τὸ ζητούμενον, στῶμεν, τέκνον ἀγαπητόν, πρὸς τὸ ἐξῆς ἀνδρειούμενοι, φέροντες τὰ κατὰ τὴν φυλακὴν δυσχερῆ γενναίως. Χριστὸς ὁ συμπαρὼν, ὁ μὴ ἔων ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν πειρασθῆναι, ἀλλὰ διδούς σοι καρτερίαν μέχρι θανάτου καὶ τοὺς τῆς ἀθλήσεως στεφάνους ἐπὶ τέλει τῶν ἀγῶνων χορηγῶν σοι. ὦ καλὲ Τιμόθεε, προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου ἵνα σώζοιμι ἐν Κυρίῳ σὺν ὑμῖν τοῖς ἁγίοις. 308 {1Ἰγνατίῳ τέκνω}1 Ἄ γέγραφας, τέκνον ἠγαπημένον, ἔγνω, καὶ χαίρω ἀκούων σου τῆς φωνῆς, οὐ μὴν ὡς σὺ ὑπολαμβάνεις τὰ κατ' ἐμέ· ἔωλα γὰρ καὶ μηδαμινά. πλὴν εἰ λέγοις ὠφελεῖσθαι ἐν τοῖς λόγοις μου, γράφε καὶ δέχου, καὶ φθόνος οὐδεὶς. Συνήμι βίον ἔλκειν σε στενοχωρητικὸν ἐν τῷ παρόντι διωγμῷ ὥσπερ καὶ οἱ ὁμότροποί σοι κρυπτόμενοι, ἀλλ' ἡ ἐλπίς κουφίζετω· ἔχε τὰ κατὰ σὲ ἀσφαλῶς μετὰ τοῦ καλοῦ Εὐσεβίου, ὃν καὶ προσαγορεύω. ἡ παρὰ τῶν αἰρετικῶν κοινωνία οὐ κοινὸς ἄρτος, ἀλλὰ φάρμακον, οὐ σῶμα βλάπτον, ἀλλὰ ψυχὴν μελαῖνον καὶ σκοτίζον. ῥίπτειν δὲ καὶ κρύβδην οὐκ ἐμοὶ τὸ λέγειν, ἀλλὰ τῶν ποιούντων φόβῳ, περὶ ὧν ἐκεῖνο λέγειν ἔστιν, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευον εἰς αὐτόν, ἀλλ' οὐχ ὠμολόγουν διὰ τοὺς Φαρισαίους, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται· ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ· ὅτι ὀρθοδόξῳ αἱ εὐχαὶ τῆς ἱερουργίας. τί τοῦτο, εἰ παρὰ αἰρετικῶν γίνονται, συμβάλλεται; οὐ γὰρ ὡς ὁ ποιήσας αὐτὰς φρονούσιν οὐδὲ ὡς αὐταὶ αἱ φωναὶ σημαίνουσι πιστεύουσιν, ἐπεὶ περ πᾶσα ἡ μυσταγωγία Χριστόν ἄνθρωπον ἀληθῶς γεγενῆσθαι δοξάζει. οἱ δὲ ἀρνοῦνται, κἂν λέγωσι, διὰ τὸ φρονεῖν μὴ ἐξεικονίζεσθαι αὐτόν, ὡς ἂν εἰ καὶ λέγων τις "ἀπιστεύω εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα"⁵, φρονῶν δὲ ὅτι ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μία ὑπόστασις ἐστὶ τριώνυμος, ὅπερ ὑπάρχει δόγμα Σαβελλίου τοῦ ματαιόφρονος. τί οὖν; εἴπωμεν τὸν τοιοῦτον πιστεύειν εἰς Τριάδα; οὐδαμῶς, κἂν λέγη. οὕτως οὖν οὐδὲ ἐνταῦθα πιστεύει ὡς λέγει, κἂν ὀρθόδοξος ἢ μυσταγωγία, ἀλλ' εἰκαιολογεῖ ἑκάτερος, μᾶλλον δὲ ἐνυβρίζει, παίζων τὴν λειτουργίαν· ἐπεὶ καὶ γόητες καὶ ἐπαίδοι χρῶνται θείαις ῥωδαῖς ἐν τοῖς δαιμονιώδεσι. Συμφέρει τὸν ἀβάπτιστον, εἰ μὴ εὐρίσκοιτο ὀρθόδοξος ὁ βαπτίσων, ὑπὸ μοναχοῦ, ἢ καὶ τούτου μὴ ὄντος, ὑπὸ λαϊκοῦ βαπτισθῆναι, λέγοντος "ἄβαπτίζεται ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ

υιοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος"5 ἢ ἀφώτιστον ἐκδημῆσαι. καὶ ἀληθῶς ἐβαπτίσθη· ἐξ ἀνάγκης γὰρ καὶ νόμου μετάθεσις, ὡς γέγονε πάλαι καὶ ἀποδέδεκται. 309 {1Μαρία ἀυγούστη}1 Ἐνέτυχον καὶ αὐθις τῇ ἐπιστολῇ τῆς σεμνοπρεπείας σου καὶ ἐναθλητικῆς ὑπομονῆς καὶ εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ, ὅτι διαμένεις τῇ αὐτῇ προθέσει, τῇ αὐτῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, ἔχουσα καὶ λόγον εὐπροσήγορον μετὰ γνώσεως καὶ βίον ἐνάρετον κατηρτισμένον διὰ πίστεως. αὐτῇ τοίνυν πρέπει αἶνος καὶ ἔπαινος ὡς ἀληθῶς τῇ βασιλίσει τῶν παθῶν, οὐχ ἡμῖν τοῖς ἀμαρτωλοῖς καὶ οὐδαμνοῖς, εἰ καὶ οὕτω κελεύεις λέγειν. Ἄ δὲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ προέγραψα, οὐχ ὡς ἐπ' ἀτόπῳ τινὶ (μὴ γένοιτο), ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ παρ' ἄλλων γινόμενον ὑγιῶς ἐτέροις σκανδάλου ἐστὶν αἴτιον· ἐντετάλαμεθα δὲ παρὰ τοῦ ἀποστόλου μὴ τιθέναι τῷ πλησίον πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον. διὰ τοῦτο οὐ προῖσχύομεν ἐκφυλακίζεσθαι τὸν ἀδελφόν, ὅπου γε, κὰν ἄφετος ἦν, οὐ λυσιτελεῖς αὐτῷ ἐν παρθενῶσιν εἰσέρχεσθαι. καὶ τοῦτο οὐκ ὀφείλει σε λυπῆσαι, κυρία μου, εἰδυῖαν ὅτι σοῦ φροντίζω τὸ ἄψεκτον καὶ τὸ εὐκλεές ὡς μητρὸς οἰκείας, ὅπερ καὶ ἔστι· μήτηρ γὰρ μου σύ, ἐπέπερ τοῦ Κυρίου εἶ· εἰ μὴ γὰρ οὕτως εἶχόν σε, οὐκ ἂν τὰ πρότερα ἐπέστελλον, οὐκ ἂν ἐποίουν τὰ κατὰ σέ. Ταῦτα γνοῦσα ἄφες τὴν λύπην καὶ πρόσθεσ τοῦ προσεύχεσθαι περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ὡς κἀγὼ ὑπὲρ σοῦ. 310 {1Εὐδοκίῳ καὶ Ἰωάννῃ τέκνοις}1 Ἦσθην, τέκνα, ἐπὶ τῇ ἀμφοτέρων προσφωνήσει, ὅτι συνημμένοι ὄντες ὁμοῦ καὶ ἐφθέγγασθε, ἃ καὶ τὴν ὑγίαν ὑμῶν ἐδήλωσεν καὶ τὴν ὑποκρυβὴν ὑμῶν ἐσήμανεν καὶ τὸν περὶ ἡμᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς πόθον ἔδειξεν καὶ τὴν ἐτοιμασίαν ὑμῶν τῆς ὁμοτρόπου τῶν ἀδελφῶν ὁμολογίας διεσάφησεν καὶ τὸ ὅλον μαθητὰς ὑμᾶς εἶναι Χριστοῦ κατεμήνυσε. πῶς οὖν ἡμᾶς ἔμελλεν μὴ χαίρειν καὶ γάνυσθαι ταῦτα ἀκηκοότας; ἀλλ' ὁ ἐν σκέπη αὐτοῦ τῆς τοῦ φιλανθρώπου προνοίας περιέχων, αὐτὸς καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς περιθάλψειεν, ἐκθρέψειεν, παραγάγοι ὡς ἂν βούλοιο, εἴτε ἀπροσλήπτους εἴτε καὶ προσληφθέντας ὑπὸ τῶν διωκόντων. μὴ οὖν, εἰ τὸ δεύτερον γένοιτο, δειλανθῆτε· ὁ γὰρ παραχωρήσας ἐμπαρεῖναι, αὐτὸς παράσχοιεν ἰσχὺν ὑποῖσαι τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀθλήματα. Ἐμοὶ δὲ τῷ ταπεινῷ μὴ διαλείποιτε εὐχὴν σωτηρίας ποιεῖσθαι. καθὰ ἠτήσασθε, ἐπέστειλα ταῖς δυσί. σωθεῖτε, ἀδελφοὶ πολυπόθητοι. 311 {1Ἀνατολίῳ τέκνῳ}1 Ἡ βραδυτῆς σου τῶν γραμμάτων, ὧ ἱερὸν τέκνον, εἰς λογισμοὺς με ἤγαγεν οὐκ εὐαγεῖς, ἐπεὶ καὶ ἡ μετάστασις σου καὶ ἡ ἄφεις αὐτῆ· καὶ ὅσον μὲν ἐξ ἀμφοτέρων ἔστιν ἐννοεῖν, πτώσις (πῶς γὰρ ταῦτα οὕτως, οὐκ ἐχούσης φύσεως ἄφετόν τινα εἶναι καὶ ὅπη θέλοι πορεύεσθαι ἐν τῷ διωγμῷ τῷ παρόντι; ὅθεν μοι οὐχ ἡ τυχοῦσα περιωδυνία), ὅσον δὲ ἐκ τῶν γραμμάτων διδαχθεῖς, ἀνέθην ὁ ταπεινός, ἐσκίρτησα, ἐδόξασα τὸν θεόν μου. καὶ γε Κύριος ὁ θεός μου ἄπτωτόν σε τῇ προνοίᾳ αὐτοῦ διαφυλάξοι, ἀμέτοχον τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας· βλέπε δὲ πῶς καθέζη καὶ ποῦ καὶ δίδαξον δι' ἐτέρας ἐπιστολῆς ἐντελέστερον τὸν τρόπον τῆς ἀφέσεως καὶ τὸ σῶμα τῆς τιμίας σου ψυχῆς· καὶ φρόντισον καὶ σπούδασον ἐγγίξειν θεῷ τῷ μακρυσμῷ τῶν παθῶν· ὁ θάνατος γὰρ ἐγγύς. Ἴδε, τέκνον, ὥχετο καὶ ὁ τίμιος ἀνάδοχός μου, μακαρίως τελειωθείς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, ἄνθρωπος ἐν νόσῳ χαλεπωτάτῃ ἐξορισθεῖς καὶ μὴ ἀλούς ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν. τί ἡμεῖς εἴπωμεν; οὐ στερεοκαρδησομεν; οὐ στομωθησόμεθα φόβῳ καὶ ἀγάπῃ θεοῦ πάντα ἐνεγκεῖν καθὰ καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν; ναί, ἀντιβολῶ, υἱέ μου ἠγαπημένε, κλέος μου καὶ αὐχημα, μὴ τοῖς ὀρωμένοις θελχθῶμεν, ὅτι παρερχόμενα, ἀλλὰ τοῖς οὐράνιοις κρατηθῶμεν· ταῦτα γὰρ τὰ αἰώνια. Οὕτω ταῦτα. περὶ τοῦ Σαββατίου, ὅτι οὕτως ἤχθη καὶ ἠγρίωται καὶ γε μετὰ πτώσιν, πῶς οὐ λυπηρόν μοι; ἀλλὰ τί ἄλλο ἢ καὶ σέ ὑπομεῖναι, ἃ σοὶ κατεπράξατο, καὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς προσεύχεσθαι τὴν ἀνακάλεσιν αὐτοῦ; 312 {1Ἰωάννῃ Καληδόνοσ}1 Καὶ ὡς πατήρ ἠξίωσας τέκνον ἐλάχιστον προσειπεῖν καὶ ὡς σοφός τὰ θεῖα ἐδίδαξας τοὺς ἀμαθεῖς ἡμᾶς, ἐπαινέσας τοὺς ἀγεράστους, ὡς διδάσκαλος πολυειδῆς κέντρον ἀγάπης ἐνθεῖς

ἡμῖν. ἤλυθας διὰ ταπεινοτέρων φωνῶν τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς σου, καὶ μὴ βουλόμενος ὑποδείξας ἄριστα· ὅτι δὲ προετρέψω καὶ αὐθις ἐπιστεῖλαι ἡμᾶς καὶ μὴ ἐγκόπτειν, τοῦτο ἡμᾶς τέλεον εὐφρανεν καὶ εἰς πίστιν ἤγαγεν εὐρηκέναι σε οἷον ὁ λόγος ζητεῖ καὶ ὁ ποιμαντικὸς χαρακτηρίζει τρόπον. οὐδεὶς γάρ που οὕτω διείλεκται οὐδὲ ἐφέλκεται τῶν ὁμοταγῶν σου, ὡς ἔοικεν, ὅτι μηδὲ δεχόμενοι γράμματα ἀξιοῦσιν ἀντεπιστέλλειν· καὶ ὁ λόγος αὐτοῖς τὸ παρὰ τῆς ἐξουσίας ἐντετάλθαι μὴ διδάσκειν, μὴ χαράττειν γράμμα. καὶ συγγνώσεάς μοι, μακαριώτατε, σκινδαλὸν δεξαμένω· εἰ γὰρ ἂ πράττει ὁ κρατῶν ἀπεναντίας θεοῦ δεῖ φυλάττειν, τί μὴ καὶ συναιρετίσωμεν αὐτῷ, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας ὀρθοδοξοῦμεν; Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν, οὐκ οἶδ' ὅπως, οὕτω φέρονται· σὺ δὲ καὶ ἐφώτισας καὶ ἐστερέωσας καὶ καθωδήγησας, πάντα εἰπών, ὅσα εἰκὸς τὸν ὡς ἀληθῶς ἱεράρχην ἔστιν φάναι. οὐ μὴν ἡμεῖς, ἱερά κορυφή, ὡς ἐκθειάζεις, πενιχροὶ δὲ καὶ ἀμαρτωλοὶ καὶ εὐχόμενοι μὴ πάντῃ ἀποστῆναι τοῦ ἱεροῦ πληρώματος τῶν ἐνισταμένων ἐν Κυρίῳ. ἂ δὲ εἴρηκας περὶ τῆς αἰρέσεως, οὕτως ἔχει· πραγματικῶς γὰρ μάχεται τῇ ἀληθείᾳ, ἐν ὄπλον κτωμένη, τὴν ἐξουσίαν· ἥς ἀναιρουμένης ἀκαμάτως συναναιρεθήσεται καὶ αὐτὴ τῆνικαῦτα, ὅποταν ἐκτριβεῖ ἢ ἀνομία, δι' ἣν καὶ ἡ μάστιξ. ἐμὲ δὲ λυπεῖ ὅτι ἀσθενὲς τὸ σῶμα τῆς ἀγιοσύνης σου ὑποφέρειν τὰς ἐκ τῆς περιορίσεως κακοπαθείας· ἀλλ' ἰσχύς σοι παρὰ θεῷ, ᾧ πέποιθας καὶ δι' ὃν τὰ πάντα ἠγήσω σκύβαλα, πρότερον μὲν διὰ τῆς ἀναλήψεως τῆς μοναχικῆς τελειώσεως, νυνὶ δὲ διὰ τῆς ὁμολογητικῆς ἐνστάσεως. Προσεύχεσθαι ὑπὲρ τοῦ ἐλαχίστου τέκνου σου, ἀγιώτατέ μου πάτερ, μὴ διαλείποις. 313 {1Πέτρῳ Νικαίασ}1 Εἰδὼς ὅτι φιλεῖς φθέγγεσθαί με, τὸν οὐδενὸς ἄξιον, πρὸς σέ, τὴν ἱεράν μου κορυφήν, φιλίας χάριν, οὐ χρεῖας ἔνεκα ἤδη φθέγγομαι· φαίνομαι δὲ καὶ προσφθεγξάμενος δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς, ἦν, εἰ ἐδέξατο, οὐκ ἐπίσταμαι. ἐν οὖν ἀμφοτέραις εἰς μοι ὁ λόγος, ὑγιαίνειν σε τῷ σώματι, τὸν ἐμὸν πατέρα, τὸν στερεὸν θεμέλιον τῆς ἀληθείας εἰς ἔδρασμα πολλῶν, εἰς σφραγίδα πίστεως, εἰς ἔπαινον Χριστοῦ, εἰς κλέος τῆς ὅλης ἐκκλησίας· ἐπειδὴ περιφανῆς σὺ ὀφθαλμὸς παρὰ τοὺς ἄλλους, ἀνατολῆ καὶ δύσει γνωριζόμενος, ἔχων μετὰ τοῦ ἱεροῦ βίου καὶ τὸν λόγον πολλοστόν, ἐξ οὗ καὶ βασιλεῦσι γέγονας φιλητὸς καὶ ἄρχουσιν ἔραστός καὶ μονασταῖς ἐπαινετός. τῇ δὲ οἰκείᾳ ἐκκλησίᾳ τί δεῖ καὶ λέγειν; μακαρίζουσί σε καὶ ἐπιποθοῦσι δι' ἃ ἔδρασας πλεῖστα ὅτι μάλιστα κατορθώματα ὡς νήπια τοὺς μητρικὸς μαζοὺς, ὡς νεοττοὶ τὴν τροφόν, ὡς ἄρνες τὸν ἀληθῶς ποιμένα (καὶ πῶς γὰρ οὐ);, ἔναυλα ἔχοντες τὰ ζωηρά σου ῥήματα, κατ' ὀφθαλμοὺς βλέποντες τοὺς ὑπὸ σοῦ ἀνορθωθέντας ναοὺς θεοῦ. καὶ οὕτω λέγω τὸ δαψιλὲς τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τὰ λοιπὰ ὀσιώματα. καὶ μὴ δόξειας φιλία με χαρίζεσθαι· εἰ γὰρ καὶ μὴ ὄψει ὑπέλαβον, ἀλλ' ὅμως κατήκοος ἐγενόμην παρὰ τῶν εἰδόντων. εἰ δὲ ὅτι νῦν κάθαρμα ὁ ὡς ἀληθῶς ἐτερόφθαλμος καὶ τοῖς ἔξω καὶ τοῖς ἔνδον ὄμμασι κατέχει ταῦτα, μὴ λυποῦ, ᾧ μάκαρ, μήτε μὴν θαυμάσης· οἱ ἀπόστολοι ἐν τῷ ὑπερώῳ ἦσαν καὶ τὸν περιβόητον ναὸν οἱ θεοκτόνοι περιελάμβανον. τοιαῦτα καὶ τὰ εἰκονομάχων καὶ ἰουδαιοφρόνων νῦν· οὐς ἐπιστρέψειεν ὁ Κύριος καὶ σε περιφυλάξειεν προσευχόμενον περὶ ἐμοῦ, τοῦ σοῦ τέκνου. 314 {1Θεοφυλάκτῳ Νικομηδείας}1 Πάλαι ἐπεθύμουν ἐπιστεῖλαι τῇ μακαριότητί σου καὶ οὐκ ἐξεγένετό μοι τῷ ταπεινῷ ἀπορία γραμματηφόρου. νῦν δὲ εὐδοκία θεοῦ ἐπιτυχῶν τὸν πόθον μου ἀποπληρῶ, ὃν εἰκότως ἐπ' αὐτῇ κέκτημαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ἐν Κυρίῳ ὁμολογίαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἐξαίρετόν σου παρὰ τοὺς πολλοὺς ἰδιοτροπίαν, τὸ μειλίχιον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἐπίχαρι, τὸ γλυκὺ ἐν ταῖς ὁμιλίαις, τὸ εὐπροσήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, τὸ περὶ πάντα ἀγαθοεργές· ἀφ' ὧν ὁ τῆς ἱεράς σου ψυχῆς χαρακτήρ καὶ μὴ ὀρώμενος τεθεώρηται ὠραϊσμένος τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν. Ἄλλὰ περὶ τοῦδε μὲν ἱκανῶς, ὅτι μηδὲ καιρὸς ἐγκωμίων· τί δέ σοι ὤπται, ᾧ μάκαρ, τὰ παρόντα; ἀλλ' οὐχὶ μικροῦ δεῖν ἰουδαϊσμός, ἦτοι ἑλληνισμός;

ἀφηρέθη ὁ κόσμος τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὄψις τῶν ἱερῶν ναῶν, πυρὶ παρεδόθη τὰ ἅγια· ἄλλο τι σχῆμα γνωρίζεται ἐν τῷ χριστιανισμῷ, εἴ γε χριστιανισμόν, ἀλλὰ μὴ ἰουδαϊσμόν καλεῖν. εὐκαιρον καὶ νῦν λέγειν, Κύριε τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν. καὶ γε ἔκτειναν, καὶ γε κατέσκαψαν· τὸ γὰρ ξέειν καὶ ἐξορύσσειν τὴν ὄψιν αὐτῶν οὐχὶ κατασκάπτειν ἐστὶν ἐμφανῶς; ἄφελε ὄψιν ἀνθρώπου, καὶ οὐκέτι ἄνθρωπος, ἀλλὰ τι ἔκτρωμα, εἶγε καὶ ἔστι ζῆν. ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἀγιαστήριόν σου. καὶ ταῦτα ἀληθῶς, πᾶσαν θείαν εἰκόνα ἐν πάσῃ ὕλῃ χαραχθεῖσαν ἐμπρήσαντες. ἀνέωκται γλῶσσα βλάσφημος, τὸν Χριστὸν εἶδωλον λέγουσα, τὴν Θεοτόκον, πάντα ἅγιον. καὶ γὰρ τοῦ ἀρχετύπου τὴν κλῆσιν τὸ παράγωγον κέκτηται, ἐπειδὴ καὶ τὴν προσκύνησιν· διὰ τοῦτο καὶ πάντα τύπον σταυροῦ σταυρὸν λέγομεν καὶ προσκυνοῦντες τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν προσπτυσσοῦμεθα. Ἄλλὰ ταῦτα ἐξετραγώδησα ὁ ταπεινὸς οὐχ ὡς ἀγνοούσης σου τῆς πανσόφου τελειότητος τῆς πλάνης τὸν ὄλεθρον (μὴ τι πάθοιμι μωρι κόν), τὸ θλιπτικὸν δὲ πάθος παραμυθούμενος τῆς ἐμαυτοῦ καρδίας διὰ τῶν ἀναφορῶν, οἷ πως πεφύκασι λαλούμενοι κουφίζειν τὰ ἐν κρυφῇ ἀλγεινά, καὶ ἅμα ὑποκινῶν αὐτὴν θερμότερον προσιέναι θεῷ, ταχεῖαν ἐπιτίμησιν ποιῆσαι τῇ πονηρᾷ ταύτῃ αἰρέσει εἰς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου σου τέκνου, ἀγιώτατέ μου πάτερ. 315 {1Τιμοθέω τέκνω}1 Οἶα σου ἡ ψυχὴ, τέκνον μου ποθητόν, τοιαῦτα καὶ τὰ γράμματα, θαρσαλέα, εὐθυμα, εὐπρόθυμα, φιλόθεα, φιλομάρτυρα. καὶ γε τῆς ψυχῆς εἰκόνας οἱ λόγοι καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ἕκαστος φέρει τὰ λόγια· ὥστε καὶ ἡμᾶς, ἀκούσαντάς σου τῶν ῥημάτων, ἐπιρρωσθῆναι καὶ μᾶλλον ἀνδρειωθῆναι καὶ πρὸς ἄθλησιν ἐπειχθῆναι. ἐμὲ δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανὸς ἐξηγησάμενος πλέον ἐξένισεν, ἀναγγείλας σου τὸ εὐθαρσον καὶ σταθερὸν καὶ εὐπαρρησίαστον, καὶ μέντοι καὶ διαλεκτικὸν πρὸς τοὺς αἰρετίζοντας. πόθεν σοι ταῦτα; ἢ οὐχὶ ἐπὶ τῆς προαγωγῆς ἀγαθῆς διαθέσεως καὶ θείας περιποιήσεως, δι' ἧς ἦνεγκας τὰ προλαβόντα καὶ ἔσθηκας τῇ ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, μέχρι θανάτου εὐτρεπιζόμενος; χαῖρε, εὐφραίνου· ἰσχύσεις σὺν θεῷ πάντα ἐνεγκεῖν, ἀθλοφορικὸν στέφανον ἀναδησάμενος. Ἄλλ' εὐχου κάμοι, ἀδελφέ, συνέπεσθαι σοί τε καὶ εἴ τιτι ἄλλω παραπλησίω. ἱκανοὶ δὲ χάριτι Χριστοῦ· καὶ γὰρ ὡς τὸ στάδιον λαμπρὸν καὶ ἐμφανὲς πλεῖστοι καὶ οἱ μάρτυρες. μὴ γὰρ οἶου τι ἄλλο εἶναι τὰ παρόντα ἢ Χριστοῦ ἄρνησιν ἐπὶ τοὺς διώκοντας καὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν εἰς τοὺς τὰ ἄθλα φέροντας, καὶ τοῦτο εὐδηλον· ὡς γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ σταυροῦ ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς καὶ ὠμολόγηται καὶ ἤρνηται, οὕτω καὶ ἐν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ τὸ αὐτὸ ἀπαραλλάκτως, εἰ καὶ τετύφλωται ὁ κόσμος καὶ Χριστὸν ἀρνούμενος παίζει τὴν ὕβριν διὰ τὴν τοῦ ὕβριζομένου μακροθυμίαν. καὶ τί θαυμαστόν, εἰ ὑπομένει, ζητῶν τὴν τῶν παροινούντων ἐπιστροφὴν; μὴ οὐχὶ στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκάν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ οἱ στρατευόμενοι; μὴ οὐχὶ καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν, οἷ καὶ ἔλεγον, χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ῥαπίσματα; ὁ δὲ ἔφερεν πάντα, καταγελῶμενος, μυκτηριζόμενος καὶ ὅσα ἄλλα πάσχων ἐν τῷ σταυρῷ. τοιαῦτά ἐστι νῦν πάσχων διὰ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται, ὡς εἴρηται τοῖς ἀγίοις. Ἄλλ' εἴη ἔλεος ἐν τάχει τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ἐνδυναμῶν τοὺς ὁμολογοῦντας. ἀκούω ὅτι νηστεῖαν ἔλκεις καὶ χαίρω μὲν, συμβουλεύω δὲ καθ' ἑκάστην σε ἐσθίειν μετὰ τὰ ἐσπερινά· τοῦτο γὰρ ἡ βασιλικὴ ὁδὸς καὶ αὕτη ἐπαινετὴ ἐγκράτεια ἐν τῇ μαρτυρίᾳ. 316 {1Ἄννη ἡγουμένη}1 Ὅτι ἐπέστειλάς μοι, εἰκότως· μᾶλλον γὰρ διὰ τῶν γραμμάτων ἐν γνώσει γέγονα τῆς διασώσεως τῆς τιμιότητός σου καὶ ἠὲ χαρίστησα τῷ θεῷ, οὕτως ἐπιμενούσης σου τῇ καλῇ προθέσει καὶ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ καὶ οὐ κατανοούσης τὴν μόνωσιν, τὴν φυλακὴν. μηδέ γε ἀτονήσειας Χριστὸν ἔχουσα ὑφέστιον, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν πάσχεις·

ἔχε ἐπὶ νοῦ τῶν μακαρίων γυναικῶν τὰ ἄθλα, τῶν παρθένων τὰ σκάμματα, τὰς ὑπομονάς, τὰ πειρατήρια· ἀναθεώρει τὰ οὐράνια, τὰς ἡτοιμασμένας ἀναπαύσεις τῶν ἀγίων, τὸ φῶς τὸ ἄδυτον, τὴν χαρὰν τὴν ἀνεκκλήτητον, τὴν ζωὴν τὴν ἀκήρατον, εἶτα ἀπεναντίας τὰς τιμωρίας τῶν ἀμαρτωλῶν, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ τῆς γεέννης πῦρ, τὸν ἰοβόλον σκώληκα, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, τὸ χάος, τὸν τάρταρον. ταῦτα δὴ ἐνθυμουμένη κούφιζε τὰς ὀλιγωρίας, στερεοῦ τῆ ὑπομονῆ, δίωκε τὰ πάθη, φωτίζου τὴν ψυχὴν, ἐτοιμάζου πρὸς περισσοτέραν ἄθλησιν· οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. ἐὰν οὕτω διαμένουσα διαμείνεις, θεραπεύσεις θεόν, εὐφρανεῖς ἀγγέλους, αἰσχυνεῖς δαίμονας, μέγιστον κλέος καὶ ὄνομα ἄσβεστον καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἑαυτῇ περιποιουμένη. Εὐχου περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν. 317 {1Βασιλείῳ ἡγουμένῳ}1 Πάντα καταμαθῶν, ἅπερ διὰ Κύριον ὑπέστη σου ἡ ὁσιότης σὺν τῷ ἱερῷ ὑπηκόῳ, ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεὸν λίαν, ὅτιπερ ἀνέτειλας καὶ αὐτὸς φωστήρ ἐν τῷ κόσμῳ σὺν ἄλλοις λαμπτήρσιν ἐν τῇ νυκτι νυκτομαχίᾳ τῆς αἰρέσεως, σκευὸς ἐκλογῆς, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας. ὡς θαυμαστὴ ἡ δυὰς ὑμῶν, ὡς ἐραστὴ τῷ Χριστῷ, πληγὰς δι' αὐτὸν ὑπομείνασα, ἀπαγωγὰς, φυλακάς, καὶ ταῦτα ἕως τοῦ παρόντος. ἀλλὰ τί ὅτι πρὸ τῆς πείρας ἦκες πρὸς με τὸν ταπεινόν, καθὰ ἐδίδαξας, μὴ ἐπιτυχῶν μου τοῦ συνοψισμοῦ; καὶ εἰκότως· ἐπειδὴ γὰρ ὡς ὑπελάμβανες οὐκ ἦν (οἰκτρὸς γὰρ ἐγὼ καὶ σκοτεινός· τί ἵνα καὶ ἐβλάβης;), πλὴν ὅτι συνῆψας ἡμῖν ἑαυτὸν νυκτι διὰ τοῦ γράμματος. καὶ ὀρῶμεν ἀλλήλους ἤδη τῷ πνεύματι καὶ εἰς ταῦτὸν συνήλθομεν ἐν πνεύματι, μία ψυχὴ ἐν Κυρίῳ γεγονότες, ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐν ὑμῖν τοῖς ἀγίοις καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, ὅτιπερ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἀμφοτέρων κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν. Τί λοιπὸν ἔτι; ἵνα, καθὰ ἐνηρξάμεθα ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις, τελειώσωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, μηδὲν ὑποπτήσονται, μὴ πληγὰς αὐθις, μὴ δεσμὰ, μὴ στρεβλωτήρας, μὴ πῦρ, μὴ ξίφος, μὴ ὕδωρ μηδὲ μάχαιραν. οὕτω ὑποτίθεται ἡμῖν ὁ λόγος, οὕτως βοᾷ ὁ ἀπόστολος, οὕτως ἡ τελείωσις τῶν μαρτύρων· οὐκ ἐσμὲν ἀγενέστεροι αὐτῶν, κἂν ἐγὼ τάλας, ἐκ θεοῦ καὶ αὐτοὶ ἐγεννήθημεν, τὴν αὐτὴν μητέρα τῆς υἰοθεσίας κεκτήμεθα. ἐκεῖνοι ἠθλοφόρησαν καὶ ἡμεῖς ἀσχημονήσομεν; γυναῖκες καὶ κόραι ἐστέφθησαν καὶ ἡμεῖς φιλοσαρκήσομεν; γέροντες καὶ νήπια νενικήκασι τυράννους καὶ βασιλεύοντας καὶ ἡμεῖς ἰλιγγιάσομεν; οὐδαμῶς. δῶμεν τὰς σάρκας τοῖς σαρκοφίλοις, ἢ ψυχὴ ἄληπτος· μὴ φοβηθῶμεν τοὺς σωματοκτόνους, ἀλλὰ τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεέννῃ ἀπολέσαι. τανῦν ἀγαλλίασις, θυμηδία· εἴπερ γὰρ συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα. θρηνεῖτω ὁ διάβολος καὶ οἱ αὐτοῦ ὑπηρέται· τοῦτο γὰρ πάσχουσιν ἐν τῇ ἀκαταπλήκτῳ ἐνστάσει τῶν μαρτυρούντων. φῆς μὴ ἰδέσθαι πώποτε βασιλέα μηδὲ ἄρχουσι παριστάναι, κἀντεῦθεν πως δεδιᾶν· μηδαμῶς, ὦ πάτερ, καταφρόνησον ἀμφοτέρων, ὁ Χριστὸν ἔχων ἐνδεδυμένον. ἐκεῖνός σε πτηξάτω ὡσπερ καὶ δαίμονες· ἄνοιξον σὸν στόμα παρῶν πρὸς αὐτόν· δοθήσεται γὰρ σοι λόγος, Χριστὸς ἐπηγγείλατο. ἔλεξον αὐτόν, εἰ ματαιολογεῖ· οὐ τὸν Ἀχάαβ ἤλεγεξεν Ἡλίας, οὐ τὸν Ἡρώδη Ἰωάννης, οὐκ ἄλλοι τοὺς ἄλλους, ἵνα μηκατονοματίζων μακρολογῶ; ὁ τότε θεός, καὶ νῦν· ὡς ἠγάπησεν ἐκείνους, καὶ ἡμᾶς. μαθητιῶν ἦς τοῖς ἀποστόλοις, μάρτυσι, προφήταις, πατράσιν, ὁσίοις. ὁ καρπὸς τῷ δένδρῳ ἐξομοιούσθω, καὶ εἰ μὴ οὕτω περιπατήσομεν, σκαιοὶ καὶ οὐχὶ μαθηταί, οὐδὲ υἱοί, οὐδὲ καρποὶ, ἀλλὰ τῆς ἀντικειμένης μερίδος, τῶν φιλοκόσμων δὴ λέγω καὶ δουλοσάρκων· ὧν τὴν μίμησιν φύγοιμεν, ἐπιτύχοιμεν δὲ θεοῦ, τελειοφρόνως ἀγωνιζόμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν τῷ εἰρηκότι, θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. 318 {1Ἰωάννη ἡγουμένῳ}1 Αὐτὸς εἰ οὐκ ἐπιστέλλεις, οἶδ' ὅτι οὐκ ὀκνία, ἀλλ' ἀπορία τόπου καὶ τρόπου γραφίδος· ἐγὼ δὲ εἰ ἀπόσχομαι, ὁσάκις ἂν καὶ τύχοιμι γραμματηφόρου, ἐπιστέλλειν τῇ ὁσιότητί σου, δικαίως ἂν ἐγκληθεῖην παρ' αὐτῆς,

ἄλλως τε καὶ τοῦ πόθου βιαζομένου οὐχὶ διὰ τόσου γε χρόνου, ἀλλὰ σχεδὸν εἰπεῖν καθ' ἑκάστην προσφθέγγεσθαί σε, τὸν ἑμὸν πατέρα καὶ ὁμολογητὴν Χριστοῦ πολυάθλον. ἔτι τοίνυν, ὦ μάκαρ, δέρου καὶ νίκα, προσευχόμενος καὶ περὶ ἑμοῦ τοῦ τέκνου σου κατόπιν ἰέναι σου· ἐὰν δέ τινες τῶν συνομολογητῶν πάρεισι, κάκεινους σὺν σοὶ κατασπαζόμενος αἰτῶ τὰς ἱεράς προσευχὰς αὐτῶν εἰς σωτηρίας ἐφόδιον. 319 {1Νικήτα ἡγουμένω τοῦ Μηδικίου}1 Φιλῶ τοῦ δέχεσθαι ἀντίγραφα παρὰ τῆς τιμιότητός σου ὧν ἐπιστέλλω, οὐ μὴν δεχόμενος σιωπήσομαι. διὸ καὶ νῦν προσφθέγγομαι τὴν ὁσιότητά σου, τὸ τῆς ἀγάπης χρέος πληρῶν καὶ τὴν ἑμαυτοῦ ταλαιπωρίαν καταμηνύων ὡς ζῶν εἰμι εὐχαῖς σου ἀγίαις, πταίων μὲν πολλὰ τῷ θεῷ καθ' ἑκάστην, ἐπιθυμῶν δὲ σὺν ὑμῖν τοῖς ἀγίοις Χριστὸν θεραπεῦσαι πίστει δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης. Ἐγὼ δὲ πάντως ὡς ἐνεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ κοινὸς πατήρ τῶν πολλῶν κάμοῦ ἱερὸς ἀνάδοχος, ὁ ὡς ἀληθῶς Θεοφάνης. μακάριος ἐκεῖνος, καλῶς ἐν τῇ ἀσκήσει ἀγωνισάμενος καὶ καλλίστην κορωνίδα τῷ τέλει τοῦ βίου ἀπενεγκάμενος τὴν ὁμολογίαν Χριστοῦ ἐν τοιαύτῃ δυσφορωτάτῃ νόσῳ καὶ ἀνία καὶ γήρει σώματος· ἀλλ' ὅμως ὡς νεάζων τῷ σώματι ἠθλοφόρησεν, ἵνα γένοιτο στηριγμὸς μὲν τῶν ἐστηκότων καὶ ἀσφάλεια, ἔλεγχος δὲ τῶν προφασιζομένων προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις· οὗ ταῖς εὐχαῖς ἅμα καὶ ὑμῶν τῶν πατέρων μου σωθεῖν κάγω ὁ ἀμαρτωλός. Τὸν ἑμὸν αἰδέσιμον ἀδελφὸν Ἀρσένιον πλεῖστα ἀσπάζομαι. 320 {Ἰωάννη ἡγουμένω}1 Ἡδέως ἐδεξάμην σου τὴν ἀγίαν ἐπιστολὴν καὶ ἀνέγνων ἡδύτερον, ἀπὸ πατρὸς ἑμοῦ ὁμοῦ μὲν ἀγαπητοῦ, ὁμοῦ δὲ ὁμολογητοῦ ἀπεσταλμένην. χάρις, ἔλεος, εἰρήνη σοὶ ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ἀνδρικὲ τῷ φρονήματι, στερρὲ τῇ καρδίᾳ. τί οὖν ἠθλησας, πρότερον φυλακῇ ἀπορραγεὶς τοῦ ἀπατηθέντος ἀδελφοῦ ὡς υἱὸς φωτός; πάλιν κράτησις, πάλιν περιορισμός· καὶ ποῦ; ἀφ' οὗ ὀφείλεις στηρίζεσθαι, ἵνα ἐκεῖθεν διαλυθῆς. ἀλλ' οὐχ οὕτως· ἔλεγχόν σε τοῦ προάγοντος καὶ τῶν ἀκολουθούντων ἔθετο ὁ θεός. Παρακαλῶ οὖν σε, πατήρ μου, μὴ συγκοινωνήσης αὐτοῖς ἔν τι, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἄμωμος καὶ ὁμολογητὴς Χριστοῦ διαφύλαξον ἑαυτὸν ἀπήμονα, ὡς ἂν ἐκλάμψῃς ἔτι μᾶλλον ἐν ἀρετῇ, φωστήρ ἐν κόσμῳ καὶ γενόμενος καὶ λεγόμενος. ἑμοὶ δὲ εὐχου τοῦ σῶζεσθαι τῷ ἀχρείῳ παντάπασιν καὶ μηδὲν ἔχοντι ἐπαίνου ἄξιον, κἂν αὐτὸς φιλῶν τοῦτο κάκεῖνο ἐνεκωμίασας. 321 {ἸἈθανασίω ἡγουμένω}1 Τίνος ἔνεκεν ἐχρόνισα ἐπιστεῖλαι τῇ ἀγιωσύνῃ σου; πολλὰ τὰ αἴτια· πρῶτον μὲν ἡ ἀσφαλῆς φυλακὴ, ὡς διηγῆσεται καὶ ὁ γραμματηφόρος, ἔπειτα ἡ σύλληψις τοῦ οἰκονόμου ἄλλα τε, ἅττα γράφειν ἐργῶδες. ἀλλὰ νῦν, ὅτι ἠξιώθην ῥῆξαι φωνήν, εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου· ἑμοὶ γὰρ φίλον αἰεὶ προσφθέγγεσθαι καὶ ἀκούειν φωνῆς σου, διότι σὺ ἀνὴρ ἀγαθός, ἀθλητὴς Χριστοῦ, σύμψυχος, ταυτόφρων, ἰδιαίτερόν τι παρὰ τοὺς ἄλλους κεκραμένος μοι τῇ ἐν Κυρίῳ ἀγάπῃ. Ἀλλὰ δεῦρό μοι, θρήνησον, ὦ πάτερ, τὰ παρόντα. ὀρᾶς ὅπως γεγόναμεν ὡς τὸ πρῖν, ὅτε οὐκ ἦρχεν ἡμῶν Κύριος· πάντες ἐξέκλιναν ἅμα ἠχρειώθησαν, πᾶς ναὸς ἡμαῦρωται, πᾶν ἱερὸν κεκοίνωται, πᾶς θίασος βλασφημεῖ καὶ Χριστός καθεύδει. καὶ οὐδεὶς ὁ ἀξίως διαναστῆναι αὐτὸν ἰλεούμενος, ἐπιτιμῆσαι τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ θαλάσῃ τῆς αἰρέσεως· εἰ καὶ ἀξίως, ἀλλ' οὐκ εὐκαίρως· οἶδεν γὰρ αὐτὸς μόνος τὸν ὠφέλιμον καιρὸν καὶ τῆς ἰατρείας καὶ τῆς ἐκτομῆς. διὸ ἀναμονητέον καὶ μακροθυμητέον τὸν ἄριστον καὶ παντεπιστήμονα ἰατρόν, ὃς ἐν τέλει οὐκ ἐάσει τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ κυμαίνεσθαι. Σὺ δὲ φράσον ἡμῖν οἷα σου ἡ φυλακὴ καὶ ὅπως ζῆς ἐν αὐτῇ, εἰ ἄρα γε ἔστι λείψανον θεοσεβείας ἐν τοῖς ἔγγιστα, ἢ παρὰ σοῦ ἱεροποιηθὲν νεωστὶ ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ ὀρθοδοξοῦν, εἰ ἐν ταῖς χερσὶ σου βίβλοι, εἰ τρέφει τις Ἠλίαν, εἰ εὐγνώμων μαθητὴς, εἰ ὡς Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἠκολούθηκεν αἰρομένῳ σοὶ οὐ πρὸς Ἄνναν καὶ Καϊάφαν, ἀλλὰ πρὸς Ἰσοῦς ἰουδαίόφρονας. ταῦτα δίδαξον καὶ τὸ λοιπὸν πρόσευξαι

διυπνισθῆναι Χριστόν, εἰρηνευθῆναι τὴν ἐκκλησίαν, σωθῆναί με, τὸν πανάθλιον μὲν, φιλοῦντα δέ σε λίαν. 322 {1Βασιλείω μονάζοντι}1 Ὡς ἔμαθον ὅτι καὶ αὐτὸς συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνόμων ἐνήθλησας ὑπὲρ Χριστοῦ, ἱερὲ Βασίλειε καὶ τοῦ Μεγάλου ἀπόγονε Βασιλείου, ἦσθην, ἐδόξασα, ἦνεσα, ηὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ, τῷ καλέσαντί σε εἰς κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ δι' ὧν ἠνεγκας πληγῶν ἐν τῷ νώτῳ καὶ τῆς παρουσίας φυλακῆς. ἔδει τοίνυν, ἔδει οὕτω φιλομαθῆ ὄντα καὶ φιλόθεον μὴ ἀγέραστον ὀφθῆναί σε τῆς τῶν ὁμολογούντων θεοδοξίας, ἀλλὰ συμμετασχεῖν τῶν ἄλλων καὶ ὀνομαστον γενέσθαι καὶ τεθῆναι εἰς φῶς τῶν ἐν σκότει. Στῆθι οὖν, ὦ γενναῖε, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα, μὴ δεδοικῶς τι· Χριστὸς γὰρ μετὰ σοῦ, ὁ νικῶν ἐν ἡμῖν καὶ νικήσας τὸν ἰσχυρὸν καὶ δούς ἡμῖν αὐτὸν ὑποπάτιον. 323 {1Μεγαλῶ καὶ Μαρίᾳ μοναζούσαις}1 Τὸ γράμμα ὑμῶν τίμιον καὶ ἡ προσηγορία συνετή· ἡ δὲ ἀγγελία, τί εἶπω, ὀδυνηρὰ ἢ χαροποιός; ὁ ἐμὸς πατὴρ ἐξεδήμησεν, ὁ ὁμολογητὴς Χριστοῦ, ὁ δεῦτερος Ἰώβ, τὸ ἐγκαλλώπισμα τῶν μοναστῶν, ὁ τῆς ἀγάπης δημιουργός, ὁ παντοφίλητος ἀνὴρ, ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, ὁ πολύδακρυς ὀφθαλμός, ὁ φιλομαθῆς νοῦς, ὁ θεία γνώσει πεπλουτισμένος, ὁ πολὺς ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ πολλοστός ἐν συνέσει, ὁ περιφανῆς πρὸ σχήματος καὶ μετὰ τὴν μοναχικὴν τελείωσιν ὑπέρτερος, ὁ δεθεὶς ἐν ἀγάπῃ θεοῦ κἀντεῦθεν μισήσας κόσμον δούς τε προῖκα πάντα Χριστῷ, πολυόλβον οὐσίαν, εἶτα διαζευχθεὶς περιδόξου ὁμοζύγου γένους τε καὶ φίλων καὶ συνήθων· ὁ καταλελοιπῶς περιγείων ἀξίωμα, οἶκον, πόλιν, πατρίδα, καὶ ταῦτα ἐν ἀκμαζούσῃ ἡλικίᾳ εὐπρεπεῖα τε προσώπου καὶ ὕψει ἡλικίας, εὐσθενεῖα τε σώματος καὶ ἀμφοτεροδεξιότητι τρόπων νοητῶν τε καὶ ὁρατῶν. καὶ πλέον τούτων ἂν τις εἰπὼν ἐλάττω ἔλθοι τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς. οὗτος ὦχετο, ἀνῆλθεν πρὸς Κύριον. ποῦ καὶ πῶς; ἀρθεὶς φόρτῳ ἐκ τῆς ποιμνῆς διὰ τὴν δύσοιστον νόσον, φυλακισθεὶς ἐν ἄστει ἄλλοις δύο ἔτεσι καὶ πρὸς, ἔπειτα ἐξορισθεὶς ἐν νήσῳ τινὶ κάκεισε τελειώσας τὸν ὁμολογητικὸν δρόμον ὑπὲρ Χριστοῦ. Οὐκ ὀδυνηρὸν μοι οὖν τὸ πάθος, ἀλλὰ καὶ λίαν περιχαρὲς· οὐ τέθνηκεν, ἀλλὰ μετέστη εἰς αἰώνιον ζωὴν, οὐ γῆ αὐτὸν ἐκάλυψεν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. ὑπέλαβεν αὐτὸν ἡ ὁμολογητῶν χορεία, ἡ ἀσκητῶν ὁμοσκηνία, ὅπου τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἔνθα αἱ μακαρῖαι ἀναπαύσεις, ἀνθ' ὧν εἶλετο κόπων καὶ πόνων ἐν σαρκὶ ἀσκητικῶς τε καὶ ὁμολογητικῶς. νῦν μοι πανήγυρις, ἑορτή, θυμηδία, ἀλλὰ μὴν καὶ πᾶσιν ὀρθοδόξοις, προστάτην εἰς θεὸν παραπέμψασιν σύνδρομον τῶν προδραμόντων μαρτύρων τανῦν. ἀγαλλιάσθω ἡ ἐκκλησία ὅτι στύλους ἔτι κτᾶται, εὐφραινέσθω ὁ ἱερὸς θίασος ὅτι φωστῆρες ἐν κόσμῳ πάλιν ἀνίσχουσι, φρυκτωροῦντες τοὺς ἐν σκότει τῆς αἰρέσεως. ὦ, ὦ, πάτερ, πάτερ, ὡς καλὸς σου ὁ δρόμος, ὡς ὄσιον τὸ μνημόσυρόν σου, ὡς μακάριον τὸ ὑπόμνημά σου· ὅλος σὺ φαιδρός, ὅλος χαρίεις. τίς σε ἰδὼν οὐκ ἠγάπηκεν, τίς δὲ συντυχῶν οὐ γεγλύκανται; ἡ συνουσία σου ἐφετή, ἡ ἀρετὴ γνωριστική. τί τὸ λοιπόν; μέμνησο ὡς τῆς ποιμνῆς σου κάμου τοῦ σοῦ υἱοῦ, κἂν ἐλαχίστου καὶ ἔρριμμένου. οἶδας τὸν πόθον σου τὸν ἐν ἐμοὶ ὡς καγὼ τὸν ἐν σοὶ ἐμοῦ. βόησον ὑπὲρ πάσης τῆς ἐκκλησίας πρὸς Κύριον, δεήθητι καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ οἰκτροῦ τάχει ἐλθεῖν πρὸς σέ, ἐν ᾧ τρόπῳ τετελείωσαι. Αὐταὶ μὲν μοι αἱ φωναὶ πρὸς τὸν κοινὸν πατέρα. ὑμᾶς δὲ παρακαλῶ μὴ προδοῦναι τὴν πίστιν, ὁσίως βιοῦν ὡς ἐκείνου ὄντες θατέρω θατέρως, ἢ μὲν ὁμόζυγος, ἢ δὲ τῆς ὁμοζύγου ὁμαίμων, ὡς ἂν σὺν ἐκείνῳ δόξης τῆς αἰδίου ἀπολαύσῃτε. 324 {1Γενναδίῳ τέκνῳ}1 Ἄ μὲν γέγραφας, τέκνον, ἔγνω, καὶ ἂ γέγραφας πεποιοῦσας καὶ περιποιοῦσας δείγματα· ἀλλ' ἡμεῖς οὐχ ὡς νομίζεις καὶ λέγεις, ἀμαρτωλοὶ δὲ καὶ ἐνδεεῖς φωτός. πλὴν ἡ πίστις σου σωσάτω σε ὅπουπερ ἂν ἦς, τοῦτο μὲν ἐκ τῆς φονοκτονούσης αἰρέσεως, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ πάσης ἀμαρτητικῆς ἐνεργείας. καλῶς ἐπιθυμεῖς ῥυσθῆναι τοῦ φθοροποιοῦ κόσμου, λύτρωσις δὲ ἐστὶν ἡ φυγὴ τῆς ἀμαρτίας, ἢς ἡ πρᾶξις θάνατος αἰώνιος καὶ ἡ

ἀποχή ἀίδιος ζωή· ὁ οὕτω βιῶν οὐδὲν δέδοικεν, οὐδένα πτοεῖται. Οὕτως εὐχομαί σε διαζῆν, ταύτῳ καὶ σὺ περὶ ἐμοῦ, ἡγαπημένε υἱέ μου, τὴν εὐχὴν κράτει. 325 {1Καλλίστῳ τέκνῳ}1 Ἐν βραχέσι συλλαβαῖς ἡ ἐπιστολή σου, τέκνον. καὶ εὐγε· ἀρκεῖ γὰρ σηµαῖναί σε ὅτι ἔρρωσαι, ἐπειδὴ πυκνάζεις ἡμῖν τὸ γράφειν καὶ πολλὰ αἱ ἐπιστολαὶ τῶν προσώπων. ἔνθεν κάμοι βραχὺ τὸ γράμμα. ὑγιαίνειν με ἴσθι καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ σοῦ. 326 {1Κληδονίῳ τέκνῳ}1 Τί με ἐγκωμιάζεις, ὦ τέκνον, τὸν ἀνεγκωμιάστον; τί δὲ ἐπιζητεῖς τὴν ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν τῶν λυπηρῶν; εἰκότως μὲν τὸ δεύτερον, ἀλλ' ὅμως μακροθυμητέον, ἕως ἂν ἐπίδοι Κύριος καὶ τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἰάσῃται· ὡς γὰρ οὐκ ἐνδέχεται κάμνοντα ἀναρρωσθῆναι, ἕως ἂν ἡ ὑποκειμένη τῷ στομάχῳ ὕλη ὑπὸ πυρετοῦ μὴ ἐκδαπανηθεῖ, οὕτω δὴ καὶ τὴν εἰρήνην τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἀμήχανον ἀναλάμψαι, μὴ τῆς ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν κακώσεως ἐνδίκως ὑπὸ τῆς μαστι

γούσης ἡμᾶς αἰρέσεως ἐκτριβείσης· μᾶστιξ γὰρ ἐστὶ τοῦ θεοῦ, μικρὸν παιδεύουσα τοὺς φιλοῦντας αὐτόν, ἔπειτα καιρῷ τῷ καθήκοντι ἰωμένη. καὶ οὕτως ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τὰ καθ' ἡμᾶς ὠκονόμηται. εἰ δὲ τοῖς μαθητιῶσι τηλικαύτη ἡ μᾶστιξ, τί τὸ κρίμα τῶν ἀπειθούντων καὶ διωκόντων; δῆλον ὅτι ἀπέραντον κατὰ τὴν τιμωρίαν. Διὸ στῶμεν, ἀδελφέ, καὶ ὑπομείνωμεν τὸν Κύριον, ἵνα συνδοξασθῶμεν αὐτῷ. ἦσθην ὅτι οὐ μεμόνωσαι. ἀλλὰ τί πρὸς τὸν Λεόντιον καὶ τοὺς δυοῖν ἀδελφούς; εἶδες ἀμφοτέρων, ὡς εἶπας, κακίαν, τοῦ μὲν τέλεον ἠσεβηκότος καὶ ἰουδαϊκῶς προστατεύοντος, τῶν δὲ ζητούντων ὅπως σὺν αὐτοῖς ὀλέσωσίν σε; ἀλλὰ σύ, ὦ τέκνον ἀγαπητόν, ὡς υἱὸς φωτὸς διάμεινον, μὴ ὁμοιωθῆς τοῖς ἀνόμοις, τοῖς ἀπὸ θεοῦ ἀφεστηκόσι καὶ τῷ σατανᾷ ἑαυτοὺς πεπρακόσι. φύγε ἐκ τῆς πόλεως, ἐπεὶ ἀλώση· ἔχεις τὸν Χριστὸν ἐπίκουρον, αὐτὸς σε διασώσειν. εὐχου μοι πλεῖστα. 327 {1Μελετίῳ τέκνῳ}1 Ἀφ' οὗ ἔμαθον ἀπατηθῆναι τὸν ἐλεεινὸν Γρηγόριον διὰ τῆς ἀσεβοῦς ὑπογραφῆς, ἐμερίμων, τέκνον, τὰ κατὰ σὲ πῶς εἶη· καὶ ὡς ἐδεξάμην σου τὸ γράμμα ἀναγγέλλον τὴν ἐξ αὐτοῦ σου διάζευξιν, ἐστέναξα μὲν ἐπ' ἐκείνῳ πῶς ὄλωλεν καὶ ὅπως ἐπιπλάστως ἐδόκουν θεοσεβεῖν οἱ ἀμφότεροι (πάντως γὰρ καὶ ὁ Βασίλειος ἴσα φρονεῖ), εὐχαρίστησα δὲ τῷ θεῷ μου ἐπὶ τῇ σῇ διασώσει, ὅτι σὲ οὐ κατέπιεν ὁ δράκων, ἀλλ' ὡς ἐκ κήτους θαλασσίου ἀνελκύσθης τῆς φθοροποιοῦ αἰρέσεως. Μένε οὖν, τέκνον μου ἀγαπητόν, καθὰ διεσώθης, ὑφέλκων πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἐτέρους τῶν ἀπαχθέντων ἀδελφῶν ἐν ἀγνοίᾳ (μᾶλλον ἀπειθείᾳ) ἀπ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ, ἀληθὲς δὲ εἶπεῖν ἀπὸ θεοῦ. ὁ γὰρ ἀλόγως τοῦ ἰδίου ποιμένος ἀπορρηγνύμενος πῶς οὐχὶ τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἀποσπώμενος; ἀλήθεια δὲ ἐστὶν ὁ θεός, ὃς καὶ φυλάξειεν καὶ στηρίξειεν. καὶ εἰ εὐδοκήσειεν συλληφθῆναί σε ὑπὸ τῶν χριστομάχων, δῶν δύναμιν καὶ κραταίωσιν ἐνεγκεῖν πάντα μέχρις αἵματος τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ παθημάτων. 328 {1Ἰακώβῳ τέκνῳ}1 Γέγραφάς μοι τοῦτο κάκεῖνο πολλοῖς λόγοις ἐπαινῶν με, ἀλλ' ἐγὼ οὐδὲν ἐμαυτῷ συνεπίσταμαι ἀγαθὸν ἔχων. σοὶ δὲ ἐγὼ εὐχομαι ἐναρξάμενῳ καὶ τελειῶσαι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, τὸ μαρτύριον τῆς ὁμολογίας Χριστοῦ. διὸ καρτέρει, τέκνον μου ἡγαπημένον, τὰ τῆς φυλακῆς, τὸν ἔσω ἄνθρωπον καθαίρων δι' αἰχμαλωσίας τῶν ἐναντίων λογισμῶν· οὕτω γὰρ ἐμπαράσκευος ἔση αἰεὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον. μακάριος οὐχ ὁ ἐναρξάμενος καλῶς ἀπλῶς, ἀλλ' ὁ τελειώσας τὸ ἔργον Χριστοῦ. τὸν ἀδελφὸν Λουκιανὸν κάγω πενθῶ, ἀλλ' ὅμως ἥττηται κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου, καὶ τὸ ἀνακαλέσασθαι ἥτταν δυσχερές. Προσεύχου περὶ τε αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἀενάως. 329 {1Εὐπρεπιανῷ τέκνῳ}1 Ἐγὼ, ὦ τέκνον, ἐπειδὴ ἐλθὼν σὺ πρὸς με εἰς Ἀνατολικούς ὑπέμνησας φιλεῖν σε, ἐγκεκλεισθαι μὲν τῷ διωγμῷ ἀπέτρεψα τότε, ἡνίκα δὲ διέστης τῶν ἀδελφῶν, ἐδόκουν τὸ πλεῖστον διὰ τὸ ἀγαπᾶν σε ἡσυχίαν τοῦτο πεποιηκῆναι καὶ οὐκ εἰς πολὺ ἐλάττωμά σου ἡγούμην αὐτὸ εἶναι· διὸ καὶ ἀνιστόρουν κατὰ νοῦν ἐπὶ τὰ Προυσινὰ

ὄρη ἐνδιατρίβειν σε καὶ δουλεύειν τῷ θεῷ, καὶ ἔχαιρον. ὡς δὲ νῦν ἤκουσα οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ κωμάσαντα δῆθεν οἰκονομίας τοῦ μὴ ἀλῶναι τῇ αἰρέσει καὶ ἀσπροφοροῦντα, μόνον τε ὄντα καὶ μειζοτερικῶς ἡγουν κουρατορικῶς τῇ ἡγουμένη δουλεύοντα ζῶά τε ἐπαγοράζοντα καὶ φορτοκομεῖν ἐκ τῶν ἔσω ἔξω, ἐξιώντα τε καὶ εἰσιόντα, ἐξέστην, παρείθην, ἐγενόμην ὡσεὶ νεκρός. οὐαί μοι, τῷ ἀθλίῳ· ἀδελφέ, τί πεποίηκας, πῶς ἐτόλμησας τοῦτο ὄλον πρᾶξαι; ὁ πρὶν ὁμολογητῆς ἐπὶ τε τῶν μοιχειανῶν καὶ νῦν τῶν εἰκονομάχων ἄρτι χριστέμπορος, ἐμπορίαν ἡγούμενος τὰ θεῖα· ὁ πάλαι ἀκριβῆς μέχρι βλέμματος νῦν γυναικόδουλος, ἵνα μὴ τι χεῖρον εἴπω· ὁ λῖαν φυγὰς τῶν ἰδίων ἄρτι ὀπισθόρμητος καὶ σὰρξ καὶ αἷμα ἀδελφοῖς συζῶν· ὁ φυγόπατρις ἄρτι λωποδύτης. φησί που ὁ θεῖος Βασίλειος, καὶ τὸν συγκλητικὸν ἀπώλεσας καὶ μοναχὸν οὐκ ἐποίησας, καὶ ταῦτα διὰ τὸ μὴ ἀκριβῶς αὐτὸν ζῆν, ἀλλὰ παρακατασχεῖν τινα τῶν αὐτοῦ χρημάτων. σὺ δέ, συγχώρησον, οὐκ ἀπώλεσας τὸν μοναχόν, ἀλλ' ἤρησαι· τί σε καλέσωμεν; μοναχόν; ἀλλὰ κωμαστῆς σύ. ἀλλά, φησί, λέγεις ἔνδον φορεῖν μαῦρον καὶ ἐν καρδίᾳ μὴ ἐξαρνήσασθαι. τοῦτο καὶ νῦν πάντες καὶ οἱ κοινωνοῦντες τῇ αἰρέσει λέγουσι. κρεῖττόν σοι, ἄνθρωπε, ἦν κοινωνῆσαι τῇ αἰρέσει καὶ μετανοεῖν ἢ ῥίψαντα τὸ ἅγιον σχῆμα ἀμετανόητον εἶναι· ῥίψας γὰρ αὐτὸ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ κατεπάτησας, τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγήσω, τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνύβρισας, διὸ οὐδὲ τῶν ἁγιασμάτων μετασχεῖν ἄξιός εἶ. ὦ, ὦ, τί ἔπραξας, καὶ ταῦτα ἐπιστήθιος ὢν; κατήγαγές με εἰς τὰ ἄδου ταμιεῖα, ἐκέρασάς μοι ποτήριον θανάτου· ἔλαβέν σε ὁ διάβολος διὰ τρόπον ὅπου ἐβούλετο. Ἀλλὰ ἀνάνηψον, τέκνον μου καλόν, Εὐπρεπιανέ· ἐπαίχθης ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, δοκήσας παῖξαι αὐτόν, πρὸς ἡμέρας τινὰς κατὰ περίστασιν ὑπακοῆς πατρικῆς καὶ διακονίας ὑποφορῆσαι ἄσπρα καὶ κατακαλύψαι τὴν κεφαλὴν, ὡσπερ ἐποίησας σύ, ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ φυλακῇ νύκτωρ ἐλθὼν διὰ τῶν κεραμιδίων. ναί, ἐνδέχεται, καὶ αὐθις ἀπιέναι οἴκοι καὶ ἀπορρῖψαι τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ ἐπανωφόριον καὶ ἔχεσθαι τῆς θείας ἐργασίας. οὕτως δέ, ὡς σὺ ἦς, ῥιψοσχημία ἐστίν. ἐλέησον σεαυτόν, ἀδελφέ, κάμέ, τὸν ἀνάξιόν σου πατέρα καί, ἅμα δέξῃ τὰ γράμματα, καὶ τὴν κόμην κεῖρον καὶ τὸ λευκοφόρον ἀπόρριψον καὶ μετὰ ἀδελφοῦ συνδέθητι καὶ ὡς οἱ λοιποὶ σου ἀδελφοὶ καθέσθητι, ἀντιγράφων μοι εὐθύς, ἵνα πάλιν ἀνταποκριθῶ σοι. οἶδα ὅτι δοκῶν καλὸν ποιεῖν τοῦτο ἔπραξας. ἀλλὰ ἀνάλυσσον, τοῦ πονηροῦ ἐστὶ δρᾶμα. 330 {1Σπαθαρία τοῦ Φλαβίου}1 Ἐν καιρῷ πειρασμοῦ οἱ ἀληθινοὶ φίλοι δοκιμάζονται ὡσπερ καὶ οἱ λιμένες, τοῖς χειμαζομένοις ἐκ καταιγίδος εἰς ὑποδρομὴν φαινόμενοι· καὶ γὰρ εἶ ὡς ἀληθῶς γυναικῶν εὐγενεστάτη καὶ εὐσεβεστάτη, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς λιμὴν ὁμοῦ καὶ περιοχὴ πολλῶν ψυχῶν ἀστέγων καὶ ἀτρόφων. καὶ οὐκ ἔστι σχεδόν τις ἐν τοῖς μονασταῖς ὁ μὴ μεγαλύνων σου τὸ ὄνομα καὶ διηγούμενος τὸ φιλόξενον, κἂν αὐτὸς οὐ πέπονθεν, ἀλλ' ἐκ τῶν πεπονθότων ἀκροασάμενος, ὡς καὶ ἐγώ, οὐ μόνον ἔτι ὢν ἐν τοῖς αὐτόθι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μακροτέρως. τίνες δὲ οἱ ἀπαγγείλαντες; οὐς ὑπεδέξω καὶ ἐτροποφόρησας ἐν τῷ παρόντι καταποντισμῷ τῆς δυσσεβοῦς αἰρέσεως· ἦς ὑπερπλέειν σε εὐχομαι τῷ θεῷ μου, πηδαλιουχομένην τῷ ἔμφρονι λογισμῷ τῆς εὐσεβείας, ἣ συνέζησας καὶ ἦν ἐκτῆσω ἄνωθεν ὑπερσύμβιον καὶ ἦ σε παραστήσει τῷ θεῷ ἐν τῇ ἐξ οὐρανῶν ἀποκαλύψει αὐτοῦ εὐμενῶς κληρονομοῦσαν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ταῦτά σοι εὐχομαι ὁ ἁμαρτωλὸς διὰ τοὺς περὶ Ἰγνάτιον ἀδελφούς ἡμῶν, τιμιωτάτη κυρία. 331 {1Μαρία μοναζούση}1 Ἀγαθὸν ὄνομα ἠκουτίσθη μοι τῆς τιμιότητός σου καὶ πρᾶξις δεξιὰ καὶ βίος ἐνάρετος παρ' ὧν ἀδελφῶν ἡμῶν ξενίζειν καὶ περιέπειν ἀπὸ θήρας τῶν διωκόντων εἴλετο ἡ θεοφιλία σου. καὶ χάρις τῷ θεῷ, ἔχοντι πολλοὺς ἐν ἀφανείᾳ βιωτικῇ περιφάνειαν ἔχοντας θεϊκὴν· καὶ γὰρ ὁ Χριστός, παρυσάμενος τὰ ἐν κόσμῳ ἔνδοξα ἐν τῇ διὰ σαρκὸς ἐπιδημία αὐτοῦ, τὰ ἀσθενῆ καὶ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο, ἵνα καταισχύνη τὰ πλούσια καὶ ὑψαυχοῦντα κατὰ σάρκα.

ἐχέγγυον τῆς πολιτείας σου ταύτης ἢ τῶν ἀδελφῶν ἐστὶ πρόσληψις· οὐς σκέπουσα νόμιζε Χριστὸν σκέπειν (δι' αὐτὸν γὰρ ἡ φυγαδεία), ἔχουσα καὶ τὴν οἴκοθεν ἀρετὴν εἰς κλέος σωτηρίας. ἐφ' ἣ φυλαχθεῖς αὐξουσα ἔτι ἐν ἀγαθοῖς, φρουρουμένη θεοπρεπῶς, πρεσβυτικὴν ἀρετὴν προσφέρουσα Κυρίῳ ὡς ἡ αἰδίμος Ἄννα καὶ εἴ τις ἄλλη τῶν ἐπαινετῶν ἐν γήρει πῖονι λατρευσασῶν θεῶ. 332 {1Συμεῶν μονάζοντι}1 Δεξάμενος ἐπὶ χειῖρας τὴν τῆς ἀγιωσύνης σου ἐπιστολὴν καὶ ἀναγνοὺς καὶ διδαχθεῖς ἕκαστα τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ τε καὶ τοῖς σὺν αὐτῇ ἀγίοις πατράσιν ἡμῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς διὰ τὴν ἀπάντων ἱερὰν φυγαδεῖαν καὶ ἀλλοδαπῇ μετανάστασιν καὶ πειραστικὴν καὶ θλιπτικὴν διὰ τῆς ὧδέ τε κάκεισε ἀπαγωγῆς τε καὶ φρουρητικῆς παρὰ τῶν ἀθέων καταπράξεως, ὁμοῦ μὲν ἐστέναξα ὁ ταπεινός, εἰς οἷα ἦγαγεν ὁ χρόνος πειραστήρια τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ κατασκοπῶν, ὁμοῦ δὲ ἔμακάρισα τὰ ἄθλα τῶν δεδιωγμένων ἕνεκεν Χριστοῦ, ἔπειτα καὶ σέ, τὸν ἄγγελον ἡμῖν γεγονότα ἀπάντων τῶν δραματουρηθέντων, οὐκ ἀποκνήσαντα πρὸς με τὸν οὐδενὸς ἄξιον καὶ χειρὰ ἐπὶ τὸ γράψαι δοῦναι καὶ ἰχνομυθῆσαι ὅλην τὴν τῆς κακώσεως ὑπόθεσιν. ἀνθ' ὧν εὐλογῆσαι σε Κύριος στηρίζαι τε ἐπὶ πλέον καὶ βεβαιώσαι ἐν τῇ ἀμειλίκτῳ ἐνστάσει τῆς μαρτυρίας Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ἔμαθον ὅτι περ συμβαλὼν μετὰ τὴν ἔνστασιν τῷ ἀσεβάρχη Ἰωάννη οὐχ ὑπεστάλης οὐδὲ δεύτερος ἦλθες τῆς εἰς λόγους συμπλοκῆς, ἀλλὰ στερρῶς ἀντικαταστάς περιεῖλες αὐτὸν καὶ ἀπεστομάτισας νεανικῶς λόγῳ ἀληθείας τῆς δοθείσης σοι ὑπὸ ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. καὶ γὰρ οὐδὲ πάρεστιν ἐν τοῖς ἡπατημένοις δύναμις λόγου, ἐπεὶ μηδὲ φῶς οὐδὲ ἀληθείας ἀπόδειξις οὐδέ τι εὐθὲς οὐδὲ ὄσιον, ἐν σκότει διαπορευομένοις τῇ ἀσυνέτῳ καρδίᾳ καὶ μεμωραμένη σοφίᾳ, τάληθες δὲ εἰπεῖν, ἀσοφία καὶ ἀμαθία καὶ τυφλότητι. ἐν δὲ μόνον καὶ πρῶτον καὶ τελευταῖον, ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους· τοῦτο αὐτοῖς καὶ λόγος καὶ ὄρος καὶ πίστις καὶ δόξα καὶ ὄπλον. ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, ἔφη ὁ Κύριος. τί γὰρ οὐκ ἔδρασαν ἀσεβές τε καὶ ἰουδαϊκόν; Χριστὸν ἐνύβρισαν, τὴν Θεοτόκον, τοὺς ἀγίους· ὧν γὰρ οἱ σωματικοὶ χαρακτήρες ἀτιμάζονται, αὐτοῖς ἐκείνοις ἢ ὕβρις ἀναπέμπεται τοῖς πρωτοτύποις, καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως Ἀντίχριστοι ῥηθεῖεν οἱ εἰκονομάχοι, ἐπειδὴ λέγει ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστής, καὶ νῦν πολλοὶ Ἀντίχριστοι. Ταῦτα μικρὰ μὲν πρὸς τὴν σὴν σύνεσιν, τῆς ἀγάπης δὲ σύμβολα τῆς ἐν ἐνὶ φρονήματι καὶ μιᾷ ψυχῇ δοθείσης ἡμῖν ὑπὸ θεοῦ. ἀλλὰ μοι προσεύχου, ἀδελφὲ καλέ, τὰ ἴσα σοι ἐναθλεῖν, καὶ γνωρίσαι μοι πάλιν ἀξίωσον ὅπως σὺ τε διάγοις καὶ ὅπως ἔχει καὶ ἔξει τὰ τῆς ἱερᾶς σου συνοδίας. 333 {1Ίωσήφ ἀδελφῶ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ}1 Ὅσον μὲν ἀπὸ γραμμάτων, οὐκ ἔμαθον τὰ τῆς ὑγείας σου. ἀλλὰ φεῦ τῶν ἀμαρτιῶν μου, ὅτι οὕτω γέγονεν· ἐδηλώθη γὰρ μοι ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἢ τούτων μεθ' ἐτέρων ἀπώλεια. καὶ ἴδε, τοῦ διαβόλου ἐνέργεια. ἀλλὰ δόξα τῷ θεῷ τῷ κρύψαντι αὐτὰ ἀπὸ τῶν κρατούντων· ἡμέλλον γὰρ πολλοὶ κινδυνεύειν. ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἴαμβοι συναπώλοντο, οὐς εὖ ποιῶν ἐμέτρησας κατὰ τῶν εἰκονομάχων (οὐ πάντως δὲ ἀμεταγράφους καὶ ἀπαρασημειώτους ἔμελλες αὐτοὺς πέμπειν), ταῦτα μὲν ἐλύπησεν ἡμᾶς, ὡς τὸ εἶκός. ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινός καὶ αὔθις προσαγορεύω τὴν ἀγιωσύνην σου, γλιχόμενός σου τὸ τίμιον πρόσωπον (καὶ τίνος γὰρ πρὸ σοῦ; καὶ οὐχὶ αἰεί;), οὐ τοσοῦτον ἐκ φύσεως ὅσον ἐκ συμπράξεως, οὐ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης, ἀλλ' οὐρανόθεν ἐνεργουμένης ἐκ πρώτης βαλβίδος σχεδὸν μέχρι τοῦ δεῦρο, ὡς ἴσασι πάντες καὶ ἐμόρφωσαν οἱ γεννήσαντες, εἶπω καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς. εἴη δὲ μένειν ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ὡσαύτως καὶ μὴ με διαιρεῖσθαί σου τῆς ἀρετῆς πλήθει τῶν ἀμαρτιῶν, ἐκ θείας φιλανθρωπίας συγκροτούμενους καὶ ἐντεύξεως τῶν εἰς φῶς ἐνεγκόντων. Τὰ μὲν δὴ τῆς εὐχῆς τοιαῦτα. τὰ δ' ἄλλα, οἷα καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ στεναγμῶν καὶ ὀδυρμῶν ἄξια, ἤδη πάντως ἀκούοις· ἃ γὰρ οὐδὲ οἱ πάλαι αἰρετίσαντες ἔπραξαν κατὰ Χριστοῦ,

ταῦτα μανικώτερον ἐξείργασται νῦν. καὶ Χριστὸς καθεύδει, καὶ ἡ ἀλμυρὰ τῆς ἀπιστίας θάλασσα κεκορύφωται, πανωλεθρίαν ποιοῦσα. ἀλλ' εἶησαν σὺν σοὶ οἱ γνησιεύοντες τῶν μαθητῶν, Χριστὸν εἰς ἐπιτίμησιν καὶ καταστώρεσιν τῆς κινδυνεύσεως διεγείροντες. οἴχεται μου καὶ ὁ τοῦ σχήματος ἀνάδοχος, ἀνὴρ ἀγαθός, ὁμολογίας ἄθλον ἀπενεγκάμενος ἐν τοιαύτῃ χαλεπωτάτῃ νόσῳ, ὡς ἐνδεῶς ἔχειν καὶ τοῦ ἐπὶ κλίνης στρέφεσθαι· πῶς; ἐνστάς καὶ ἀρθεὶς καὶ φυλακισθεὶς, εἶτα καὶ ἐξορισθεὶς, καὶ ταύτῃ τὸ μαρτύριον τελέσας. οὐ παρείδεν οὖν αὐτοῦ Κύριος τοὺς ὑποτακτικούς κόπους, ὅπουσους οἶσθα, κὰν ἐάλω κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου ἐν τοῖς μοιχειανοῖς φειδοῖ τοῦ σώματος, οὐ συναιρούμενος τῷ φρονήματι, ὡς τὰ πράγματα ἐδείκνυ. διὰ τοῦτο ὑπὸ θεοῦ καὶ ῥαγεὶς τῆς συμμορίας ἑτεραλκέα τὴν νίκην πεποίηται ὡσπερ καὶ ὁ Μηδικιώτης, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ Νικαίας, ὡς γράμμασιν αὐτοῖς ἐπιστώθην. καὶ τί λέγω τοῦτον κάκεϊνον; καὶ γὰρ πείθομαι καὶ ἕκαστον τῶν ἐνισταμένων οὕτως ἔχειν· ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ἡμῶν πατριάρχης ὁμολογῶν ἐστὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς ἔμαθον ἐκ στόματος τοῦ παρ' αὐτοῦ ἀκηκόοτος καὶ ἐπαινοῦντος τὴν τότε ἔνστασιν. Εἶρηκα ταῦτα, ὁμοῦ μὲν τὸν ἐκδημήσαντα εἰκότως ἀποτιμῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ σῆ ὀσιότητι γνώριμα καθιστῶν τὰ ὀφειλόμενα. ἀλλ' οἶδας ὅτι τὸ ἐγκόλπιον κακὸν Λεόντιος ὁ ποτὲ ἡμέτερος ὡς συναπήχθη τοῖς μοιχειανοῖς πρότερον καὶ νῦν προστάτης τῶν εἰκονομάχων. διὰ τοῦτο καὶ τὰ Στουδίου παρέλαβεν καὶ τοῦ Σακκουδίωνος ἀνόμως ἄρχει. ἐξ ἀκαθάρτου οὐδὲν καθαρὸν· οἶος ὁ φύσας κατὰ σάρκα, τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ γέννημα. ὃν ὁ θεὸς μεταστρέψειεν εὐχαῖς σου ἀγίαις κάμῃ στηρίζειεν τὸν ἀμαρτωλὸν εἰς φόβον αὐτοῦ. τοὺς ἠξιωμένους ὑπηρετεῖσθαι τῇ τιμιότητί σου προσφθέγγομαι. ὁ σὺν ἐμοὶ σε δουλικῶς προσκυνεῖ.

334 {1'Αθανασίῳ τέκνω}1 Χαίρω, τέκνον, δεχόμενός σου γράμμα τῆς ἐμμελείας, ἐξ ὧν οὐ μόνον τῆς φωνῆς σου ἀκούων ἠδομαι, ἀλλὰ καὶ τὴν προκοπὴν τῆς ὑπαγορείας ὁρῶν εὐφραίνομαι. χρῶ τοιγαροῦν τῷ γράμματι, ἐπὰν κατ' ἀμφοτέρα λυσιτελοῖ· ἐπεὶ καὶ τὰ φρέατα ἀντλούμενα εὐρύνεται τοῖς ρεῖθροις, ταῦτ' ἤδη καὶ γλῶττα ἐξεργαζομένη τὰς ἐπιστολάς. ἐγὼ δὲ οὐκ οἶδά τι ἐμαυτῷ δεξιόν, κὰν πλείονα τοῖς κατ' ἐμοῦ ἐγκωμίοις διεξερχόμενος εἶης· ἀλλὰ με τοσοῦτον συστέλλεις, ὅπουσον καὶ ἐπαινοῖς, αἰσθόμενον τὰ κατ' ἐμαυτόν. εἰ δέ τι ὑμῖν φαίνοιτο εἰς ὄνησιν τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, τῷ θεῷ ἀναθετέον τὸ πρᾶγμα, παρ' οὗ δι' ὑμᾶς καὶ ἐν τῷ τυφλῷ φῶς καὶ ἐν τῷ ἀλόγῳ λόγος, μικρὸς τις καὶ πενιχρὸς· ὃν οὐ συστελέειν, ἀδελφέ, ἀλλ' ἐξεργαστέον δέει τῆς ἀπειλῆς καὶ ἐλπίδι τῆς ἀποδοχῆς. ὅτι δὲ ὧδέ τε κάκεϊσε περιέρχη, τόπον ἐκ τόπου ἀμείβων φειδοῖ τῶν διωκόντων, πῶς οὐ τοῦ καιροῦ, ὃ καὶ τληπαθὲς καὶ στενακτικόν; ἀλλ' ὅτι διὰ Χριστὸν εἶη, χαρμονικὸν καὶ διανυστικόν. Εὐ δὲ ποιῆσαι Κύριος τῷ ἀγαθῷ σπαθαρίῳ, ξεναγοῦντι καὶ περιέποντί σε διὰ Χριστόν· ὅς γε κάμοι χρηστὸς ὤπται ἐν πολλοῖς. τανῦν ἐπέστειλα τῷ ἀρχιεπισκόπῳ, τὸ δὲ μὴ πρότερον, ὡς ὑπέλαβες, μὴ ἀντίδοσιν τῶν προαγόντων δεξάμενος· ἐπεὶ ἐμοὶ τίς προτιμότερος ἐν κόσμῳ ἐκείνου ἐφ' ἅπασιν, ὡς τὸ εἰκὸς ἔχει καὶ δίκαιον; εἶδες δὲ σκαιωρίαν τοῦ δαίμονος, ὅτι ἀπώλοντο αἱ ἐπιστολαί· ἀλλὰ δόξα θεῷ τῷ μὴ ἔκφορα ποιήσαντι τὰ γράμματα τοῖς κρατοῦσιν. κεκοίμηταί μου ὁ πνευματικὸς πατήρ, καθὰ ἐσήμανας, ἀλλὰ ἀνάγνωθι τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου κάκεϊθεν γνοίης ὅσον ἐστέναξά τε καὶ ἐλάλησα καὶ περὶ ἐτέρων προσώπων. εἶη δὲ ἐν ἀναπαύσει καὶ ὁ στρατηγῆσας ὁμώνυμός μου καὶ δι' αὐτὸ τὸ μνημονεῦσαί μου τοῦ ἀναξίου ἐν τοῖς τελευταίοις. ὡς ἐπαινετὸς σύ, παρὰ τοιούτων προσκαλούμενος καὶ ἐπὶ τοιαύταις ὑποθέσεσιν· ὀφθείης ἔτι ὀσιώτερος καὶ αἰρετώτερος ὑπὸ πολλῶν διὰ τὸ τὸν ἕνα σε καὶ μόνον Κύριον τῶν ἀπάντων θεραπεύειν· ὧ μάλα προσκολλώμενος μᾶλλον ὑψωθήσῃ καὶ τιμηθήσῃ, εἶπερ ἀληθεύει λέγων, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ὁ ἐξουθενῶν με

ἀτιμασθήσεται. Τί δὲ τοσαύτην ἔλκεις νηστείαν, ἀδελφέ, τριημερίζουσας; εὖ ποιεῖς, δουλαγωγῶν τὴν σάρκα καὶ ὑποπιέζων· ἀλλὰ τήρησον μέτρον, ὃ δύνῃ ἀποπερᾶναι μεθ' ὑγείας τοῦ σώματος, καὶ τοῦτο κράτιστον. τὸ λοιπὸν προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ εἰς τὸ σῶζεσθαι. ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει. τοὺς σὺν σοὶ ἀσπάζομαι. 335 {1Ἄνθω τέκνω}1 Καὶ γράφων σοι, τέκνον, καὶ μὴ γράφων ἀληθάργητόν σε ἔχω ἐν τῇ ταπεινῇ μου ψυχῇ οὐ μόνον διὰ τὴν ἐκ παιδὸς ἐπιμέλειάν σου τῆς ψυχῆς, ὅτι οὐ παιδικὰ καὶ νηπιάζοντά σου τὰ φρονήματα, γηράλεα δὲ καὶ ἀνδρικά, οὐκ ἐμπαρέντος ἐν ἀκαθέκτοις ὄρμαϊς καὶ φαύλοις δράμασιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὸ συνεινᾶί σε τῷ ἐμῷ μόνῳ ἀδελφῷ καὶ σοῦ πατρί· ἀρετῆς γάρ σου οὐ τῆς τυχούσης δεῖγμα, ἐκ πάντων εἰληφθαι αὐτῷ εἰς συγκακοπάθησιν εἴτουν ὑπηρεσίαν. ἔχου τῆς διακονίας σου, ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου πάντα ποιῶν καὶ λέγων, ἐν ᾧ ὁ μισθός σου πολὺς καὶ ἡ δοκιμὴ σου χρυσῆ καὶ ἡ πίστις σου ἀκραιφνῆς, καὶ ἡ ἐμὴ τοῦ ταπεινοῦ πρὸς σὲ ἀγάπη Χριστοῦ γνησιωτέρα καὶ ἀποδοχὴ τῷ ὄντι πολυτελεστέρα. Βραχέα ταῦτα, ἀλλὰ δυνάμει ἰκανῆς. προσεύχου, τέκνον ἠγαπημένον, περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ σου πατρὸς θερμῶς. 336 {1Εὐχαρίστῳ τέκνω}1 Καὶ πάνυ σοι χρεῖα ἐπιστεῖλαί με, ᾧ τέκνον, κἂν αὐτὸς σὺ οὐκ ἐπεζήτησας· ἄρα γὰρ οὐκ ἐπαινετὸς καὶ ἀξιόδεκτος, ὅτι μόνος σχεδὸν ἀνατλᾶς κόπους καὶ ὁδοιπορίας κινδύνους τε καὶ περιστάσεις, διακονῶν τῷ ἀγίῳ ἀρχιεπισκόπῳ; ὡς μακαριστὸν σου τὸ ἔργον, ὡς ἀθλητικόν σου τὸ δρᾶμα· ἐν μέσῳ παγίδων εἴλω διαβαίνειν, ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς περιπατεῖν· τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν δυσσεβούντων. Ἄλλ' ἔτι ἴσχυε, τέκνον, καὶ ἀνδρίζου· τὴν διακονίαν σου πληροφορήσον, πολυπλασίασον τὸ τάλαντον, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔση μακαριζόμενος εἰς αἰῶνας. τὸ λοιπὸν προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ σου πατρός. 337 {1Λέοντι}1 Εὖ πεποίηκας, τέκνον πνευματικόν, ἐπιστεῖλας ἡμῖν, εἰ καὶ βραχέα, πλὴν ὅτι ἀρκοῦσαν ἔχοντα δύναμιν τῆς συνέσεώς σου καὶ ὑποδεικνύντα ὅτι, εἰ καὶ τῷ σχήματι πρὸς ἡμᾶς πτόρθος, ἀλλ' οὐ τῷ τρόπῳ. σὺ δὲ καὶ ἄλλως δίκαιος ἂν εἴης συνάπτεσθαι ἡμῖν υἱικῶς, τέκνον χρηματίζων τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου, καὶ τέκνον γνησιώτατον· τὸ γὰρ ὀπαδὸν αὐτοῦ γενέσθαι ἐκ παντὸς τοῦ κληρικοῦ πληρώματος μόνον καὶ συναθλεῖν καὶ συνδιώκεσθαι τοῖς ὑπερέχουσι τῶν ἀδελφῶν ἀπόδειξιν πολλῆς γνησιότητος ἔχει, καὶ μὴν πρὸς θεὸν ἀγάπησιν κραταίαν. διὰ τοῦτό σε καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἀγαπῶμεν καὶ περιέπομεν καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς ἀδελφότητος ἡμῶν ἀριθμοῦμεν. 338 {1Κωνσταντίνῳ}1 Τίς ἡ αἰτία τοῦ ἐπιστεῖλαί με τῇ τιμιότητί σου; ἡ καλὴ σου περὶ τὴν πίστιν ὀρθότης, ὅτι οὐ συναπήχθης τοῖς χριστοδιώκταις, ρίψας τοὺς λογισμοὺς φέρεσθαι ὅπῃ ἄγουσιν, ἀλλ' ὡς ἐπιστήμων κυβερνήτης καθέζη ἐπὶ τῶν νοητῶν οἰάκων, εὐθύνων τὴν ψυχικὴν ὁλκάδα εἰς καλοὺς τῆς ὀρθοδοξίας λιμένας, πρῦμναν κρουσάμενος τὰς αἰρετικὰς τρικυμίας αὔραις τοῦ πνεύματος. τοῦτο ἐπεὶ ἐδιδάχθην παρὰ τοῦ ἐπιδιδούντός σοι τὰ γράμματα ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ, καλῶς ἔχειν ἔδοξα ἐπιστεῖλαι, συνάπτων ἐμαυτὸν τῇ ἀγάπῃ σου, ὅπερ ποιεῖν τὸν χριστιανὸν ἀναγκαῖον, μάλιστα δὲ ὅταν τέτμηται αἰρέσεως μαχαίρα ὑπὸ τοῦ διαβόλου ὡς νῦν τὸ σῶμα Χριστοῦ. Φυλάττωιο δὴ οὖν, ᾧ ἀγαθὲ ἄνερ, προμηθεῖα θεοῦ ἀπήμων, ἐποικοδομῶν τῷ θεμελίῳ χρυσόν, ἄργυρον, ἤγουν λίθους τιμίους, ὡς ἂν ναὸς Κυρίου χρηματίσεις. εἶεν. 339 {1Πρεσβυτέρθῳ}1 Ἐν χειμῶνι εἴ τις ἴδοιεν ῥόδον, εἰκότως προστρέχοι ὡς ξένου ὄντος θεάματος καὶ τῷ ὑποδείξαντι χάριν ὁμολογεῖ· τοιοῦτος σύ, ᾧ ἱερὲ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ἐν τῷ τῆς ἀπιστίας χειμῶνι ἐγνώσθης ἡμῖν, καὶ ὁ ὑποδείξας σέ, τὸ ἐμψυχον ῥόδον καὶ ὀρθόδοξον, ὁ γραμματοδότης, ἐμὸς υἱὸς ἀγαπητός. εἶδον δὲ οὐκ αἰσθητῶς, τῇ τοῦ νοῦ δὲ θεωρίᾳ, καὶ προσέδραμον οὐ ποσίν, ἀλλὰ γράμμασι, καὶ ὠσφράνθην οὐ ῥίσιν, ἀλλὰ πνεύματι, καὶ ἠδεῖά μοι ἡ ὁσμὴ μάλα, μᾶλλον δὲ Κυρίῳ· ὃς καὶ διαφυλάξειέν σε ἄδρεπτον ἐξ αἰρετικῶν χειρῶν, ὡς ἂν

εὐρεθείης ἐν τῷ νοητῷ ἔαρι παριππεύσει τοῦ τῆδε πικροῦ κρυμοῦ εἰς πλοκὴν στεφανώσεως τῆς δόξης αὐτοῦ. Χαρίζου ἡμῖν ὧν ἔχεις τὸ κάλλιστον, τὰς ἱεράς προσευχάς. 340 {1Θαλαλαίω τέκνω}1 Καλῶς ἐποίησας ἐπιστεῖλας μοι, τέκνον ἠγαπημένον· ἔδειξας γὰρ ἐν τούτῳ τὴν πίστιν καὶ ἀγάπην σου. ἀλλὰ τί μοι ἐπαίνους ἄδεις, ὧν ἀμοιρῶ κατὰ πάντα; οὐκ οἶδας ὅτι ἀμαρτωλὸς ἐγὼ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ; ἀλλ' ἡ ἀγάπη κλεπτίστατος, τὰ μὴ ὄντα τοῖς ἀγεράστοις παρὰ τῶν φιλοῦντων προσάπτουσα. ἀφέμενος οὖν τὸ ἐπαινεῖν προσεύχου μᾶλλον, τέκνον, στηρίζεσθαί με ἐν Κυρίῳ καὶ σώζεσθαί ἐν παντὶ τρόπῳ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ἡ σωματικὴ σου ἀσθένεια ἐν εὐχαριστίᾳ εἶη πρὸς θεὸν καὶ μὴ λυποῦ τὸν τρόπον ἐξ οὗ ἦλθεν. οἶδεν Κύριος τὰ συμφέροντα ἐκάστῳ τιθέναι, πλὴν ἀγνοῶ ὅθεν σοι ἦκεν· ἡ βλασφημία καταφρονεῖσθω καὶ οἰχίησεται θάττον, φοβοῦσα δὲ μᾶλλον παραγίνεται. ἤς ῥυσθείης θεοῦ ἐπιρρώσει. εἰ καὶ καταπόνησις πολλὴ παρὰ τῶν διωκτῶν, ἀλλὰ τὸ βραβεῖον οὐράνιον. εἴπερ οὖν συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθῶμεν· οὐ γὰρ εὐπαθείας ὁ καιρὸς, ἀλλὰ μαρτυρίου. Τὸ πρόβλημα περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ὀρθοδοξεῖν δοκοῦντος, συνεσθίοντος δὲ ἐπισκόπῳ, καθὰ εἴρηκας, εἰ μὲν παύσοιτο τῆς τοιαύτης συνεστιάσεως μετ' ἐπιτιμίου ἀπείρξεως τῆς ἱερουργίας ἕως τινὸς χρόνου μηκέτι εἰς τὸν αὐτὸν ὄλισθον ὑποπίπτειν, ἔχει ἴασις τοῦ ἱερουργεῖν θεῷ· εἰ δὲ ἀδιαφοροίη, μὴ γένοιτο λύττρον ἀνδρὸς ὁ ἴδιος πλοῦτος τοῦ φυγεῖν τῇ δόσει καὶ αἰρετικῆς κοινωνίας καὶ ἀμαρτητικῆς ἄλλης πράξεως, οὐ μὴν τῇ ἀνταλλαγῇ δοῦναι τὸ καλὸν καὶ λαβεῖν τὸ χεῖρον, οἷον δοῦναι φῶς καὶ λαβεῖν σκότος. οὐδ' ἂν τὰ ὅλα χρήματα τοῦ κόσμου παρέξει τις καὶ κοινωνοίη τῇ αἰρέσει, φίλος θεοῦ καθίσταται, ἀλλ' ἐχθρὸς. καὶ τί λέγω κοινωνίας; κἂν ἐν βρώματι καὶ πόματι καὶ φιλίᾳ συγκάτεισι τοῖς αἰρετικοῖς, ὑπεύθυνος· τοῦ Χρυσοστόμου ἡ ἀπόφασις, ἐπεὶ καὶ παντὸς ἀγίου. πῶς δὲ ἀκούσιον καὶ οὐκ ἔργον τῷ δοκοῦντι ὀρθοφρονεῖν, κοινωνοῦντι δὲ ὅμως τῇ αἰρέσει; ἀκούσιόν ἐστιν, ὅταν τὸ στόμα τις ὀρθοδόξου βιαίως ἀναχάνας ἐγγέῃ τὴν αἰρετικὴν κοινωνίαν, ὅπερ ἐποίησαν οἱ πάλοι αἰρετικοὶ καὶ ποιοῦσιν, ὡς ἔμαθον, οἱ νυνὶ χριστομάχοι· τὸ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ μετασχεῖν ἐκούσιον. εἰ δὲ ὅτι δέει (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ζητούμενον), οὐδὲ οὕτως ἔξει ἀπολογία· μὴ φοβεῖσθε γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, ἀλλὰ θεόν, τὸν τὸ συναμφοτέρον γεέννη αἰωνίου πυρὸς παραπέμποντα, ἀκούομεν. ἀληθῶς ὁ κόσμος ὅλος ἀντάξις μιᾶς ψυχῆς οὐκ ἔστιν, τῆς φυλαττούσης ἑαυτὴν ἀμέτοχον καὶ αἰρετικῆς κοινωνίας καὶ παντὸς κακοῦ· οἱ δὲ ἀμφοτέρων μέτοχοι χόρτῳ ἰσότημοι, ξύλοις, καλάμη. ἃ κατακαύσειεν τὸ δοκιμαστικὸν πῦρ τῆς κρίσεως, τοὺς δ' αὐτῶν πράκτορας συντηρήσει αἰδίως φλογιζομένους καὶ μὴ χωνευομένους. 341 {1Θεοδούλῳ τέκνω}1 Ἡδέως ἔχω, τέκνον μου, δεχόμενός σου γράμματα, ἐλυπήθην δὲ ὅτι ἐν πόνοις εἶ τοιούτοις μετὰ καὶ τῆς φυλακῆς· ἀλλ' ὅτι διὰ Χριστόν, ὑπομονητέον πάντα. ἄρα δὲ ἔασει σοι τὸν συνόντα ἀδελφὸν ὁ ἀγνώμων μαθητὴς καὶ προδότης τῆς ἀληθείας Λεόντιος; αὐτὸς γὰρ παρέλαβεν καὶ τὸ Βοσκοῖτιον, ὡς Ἰούδας τὴν ἀγχόνην κληρωσάμενος· ὅς γε καὶ τοὺς ἀδελφούς ἔσω ἔστενοχώρησεν, καὶ σὲ τὸ αὐτὸ οἶμαι αὐτὸν ποιεῖν. Ἀλλὰ στηθι, ἀδελφέ μου, μέχρις αἵματος κατὰ τοὺς μακαρίους ἀδελφούς σου, ἵνα σὺν αὐτοῖς σωθείης ἐν Κυρίῳ. εὐχου μοι θερμῶς. προσειπέ τὸν ἀδελφόν. 342 {1Συμεῶν τέκνω}1 Ἄρτι ἔφθασα ἐπιστεῖλαί σοι, τέκνον μου ἠγαπημένον· δι' ἣν αἰτίαν ἐβράδυνα οἱ ἀδελφοὶ ἀπαγγελοῦσιν. ἃ μὲν οὖν προέγραψας, ἔγνων καὶ ἀπεδεξάμην ἐν πᾶσιν, ὅτι ἀγαθῆς διαθέσεως πάντα· καὶ ἐπαινετὸς εἶ, ὅτι καλῶς καθέζη ἐπὶ σωτηρίᾳ μὲν σαυτοῦ καὶ τῶν ὄντων μετὰ σοῦ, ἐπ' οἰκοδομῇ δὲ τῶν ἔξω, μὴ ἀστατῶν μηδὲ γυροκοπῶν, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ καὶ εὐχαριστίᾳ καὶ ὑπομονῇ τὸν διωγμὸν παραπέμπων. διὰ τοῦτο καὶ ἀσπαστὸς γέγονας τοῖς ξενίζουσί σε καὶ ἀκούουσιν. ἔτι οὖν ἔχου τῆς ἐργασίας σου, σοφιζόμενος τὰ θεῖα, φωτιζόμενος τοὺς νόας, φεύγων τὸν ἐχθρόν, ἐγγίζων τῷ θεῷ,

ἵνα ἐπιτυχῶν αὐτοῦ κληρονομήσης βασιλείαν οὐρανῶν. βοήθει, καθὼς καὶ προέγραψά σοι, εἴ τις τῶν ἀδελφῶν κακοτροπεῖ, γράφων αὐτῷ ἢ καὶ ἀπιῶν πρὸς αὐτόν. ὁ Ἀκάκιος, ὁ κατὰ σάρκα ἀνεψιός σου, μετὰ τῶν ὑπηρετούντων μοί ἐστι καὶ ἔγραψέν μοι· ὁ γὰρ οἰκονόμος συνελήφθη. Προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς προσαγορεύει. τοὺς σὺν σοὶ ἀσπάζομαι. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 343 {1Εὐθυμῖω τέκνω}1 Χαῖρε ἐν Κυρίῳ, καλὲ Εὐθύμιε· ἠξίωμαι καὶ αὐθὶς σε ἰδεῖν διὰ τοῦ γράμματος, ὁμοῦ δὲ καὶ περιπτύξασθαι ὡς ὀφθαλμόν μου, ὡς σπλάγχνον μου, ὡς υἱὸν φωτός, ὡς ὁμολογητὴν Χριστοῦ. εἰ δὲ ὅτι βραδύ, διηγεῖται ὁ γραμματηφόρος τὰς αἰτίας. ἔτι οὖν καιρὸς ὑπομονῆς. διὸ μακροθυμήσωμεν, ἀδελφέ, ἵνα τὰς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ κομισώμεθα, βιοῦντες εὐσχημόνως εἰς δόξαν θεοῦ διὰ πάσης φυλακῆς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνα σώζοιμι. ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς προσαγορεύει σε. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 344 {1Ἐφραὶμ τέκνω}1 Χάρις σοι παρὰ Κυρίου, τέκνον Ἐφραὶμ· ἰδοὺ καὶ πάλιν ὀρώ σε τῷ γράμματι. πῶς ἔχεις; πῶς ἡ ὑπομονή; πῶς ἡ ἐργασία; οἶδα ὅτι καλῶς, ἐπεὶ περὶ διὰ Χριστόν ἡ ἐξορία καὶ ὁ περιορισμός. ἐβράδυνα ἐπισκέψασθαι, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν ἀπαγγελοῦσιν οἱ ἀδελφοί. ὑπομένων ὑπόμεινον τὸν Κύριον, διαβιβάζων διαβίβαζε πᾶσαν ἡμέραν ὡς στρατιώτης Χριστοῦ, καθαίρων λογισμούς, φωτίζων τὴν ψυχὴν τῇ μνήμῃ θεοῦ καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. ὁ κόσμος ὄναρ, ἡ ἀρετὴ ζῶσα· ταύτην διώζωμεν, ἵνα δοξασθῇ ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν καὶ σωθῶμεν ἡμεῖς. Προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 345 {1Ἀφροδισίω τέκνω}1 Εὐγε, τέκνον μου Ἀφροδίσιε, εὐγε, τέκνον μου ἡγαπημένον· εἰρήνη σοι ἐν Κυρίῳ, ἐν ᾧ ἡ ἐλπίς σου, δι' οὗ ἡ ἐξορία καὶ ὁ περιορισμός. πῶς δὴ, καλῶς ἔχεις; ὑπομένων ὑπομένεις τὸν Κύριον; καὶ γε προσσχοίη σοι καὶ εἰσακούσοι τῆς δεήσεώς σου, φυλάττων καὶ σκέπων σε ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. Ὅτι βραδεῖα ἡ ἐπίσκεψις, ἀπαγγελεῖ ὁ ἀδελφός. ἔτι στήθι, ἔτι μακροθύμησον, ἔτι δεήθητι, ἐγγιεῖ Κύριος, ταχυνεῖ τοῦ ἐπισκέψασθαι τὸν λαὸν αὐτοῦ. μόνον ἡμεῖς φόβῳ καὶ τρόμῳ δουλεύσωμεν αὐτῷ. δεῖξον ἑαυτὸν τοῖς ὀρώσιν σε καὶ ἀκούουσιν ἄγγελον ἐν σώματι, φωστήρα θεοφανῆ, ἵνα δοξάζεται διὰ σοῦ ὁ θεός. προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἵνα σώζωμαι. προσαγορεύει ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφός. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 346 {1Ἵπερεχίω τέκνω}1 Εὐγε, εὐγε, Ἵπερέχιε τέκνον μου· φέρε, φέρε τὸν χαλεπὸν καιρὸν, τὴν ἐξορίαν, τὴν κάκωσιν. διατί βραδεῖα ἡ ἐπισκοπή, διδάξουσίν σε οἱ ἀδελφοί· πλὴν ἐγὼ καὶ ἄλλην σοι ἐπιστολὴν ἔπεμψα, ἐν ἧ ἔδωκά σοι τὴν συγχώρησιν, καὶ νῦν ὁ θεὸς συγχωρήσει σοι καὶ ἐκεῖνο καὶ πάντα. Ἀπόθες τὴν λύπην· πᾶς πατὴρ καὶ παιδεύει καὶ πάλιν παρακαλεῖ, καὶ ὁ ἀπαιδευτὸς καὶ ἀνεπιτίμητος ἄχρηστος. σὺ οὖν γίνιοιο χρηστός, δόκιμος, καθὼς καὶ ἔπαθες ὑπὲρ Χριστοῦ. βλέπε, τέκνον, σεαυτὸν πῶς καθέζη, πῶς διαζῆς, φύγε τὰς τῶν πτωμάτων ἀφορμὰς καὶ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς τόπους, ἵνα σώζη ὡς υἱὸς φωτός. ὑπόμεινον ἔτι. προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. προσαγορεύει σε ὁ σὺν ἐμοί. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 347 {1Ἀμμωνᾶ τέκνω}1 Καλὲ Ἀμμωνᾶ, χαῖρε χαρᾶ μεγάλη, ὅτι διὰ Χριστόν ἡ ἐξορία καὶ ὁ περιορισμός σου. ἰδοὺ καὶ πάλιν γράφω, εἰ δὲ ὅτι βράδιον, ἀπαγγελοῦσιν τὴν αἰτίαν οἱ ἀδελφοί. πλὴν ὅτι αἰεὶ βλέπω σε τῷ πνεύματι καὶ προσεύχομαι ἵνα σώζη· τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιεῖ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. μόνος εἶ ἄρα ἢ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ; ἀγαπῶ αὐτὸν εἶναι μετὰ σοῦ, ἐπειδὴ ὡς σὺ κάκεῖνος, τέκνον μου. μανθάνω ὅτι καλῶς καθέζη καὶ ἀναστρέφη, καὶ χαίρω. καὶ γε οὕτως ἔσο ἐπὶ πλέον εἰς ὑπόδειγμα καλὸν τοῖς ἀδελφοῖς σου· λάμπειν γὰρ δεῖ τὸ ἔργον ἡμῶν τοῖς πᾶσιν ὡς χριστομαρτύρων εἰς δόξαν θεοῦ. ἰσχύς σοι παρὰ Κυρίου, ἔλεος, εἰρήνη, εὐλογία, σωτηρία αἰώνιος. περὶ ἐμοῦ τὸν ἀδελφόν. προσαγορεύει σε ὁ σὺν ἐμοί. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 348 {1Στεφάνω τέκνω}1 Χαῖρε, Στέφανε, τέκνον μου τιμιώτατον· ἀπὸ θεοῦ σοι χάρις, ἔλεος, εἰρήνη πληθυνθείη. εἰ

καὶ ἐβράδυνα ἐπισκέψασθαι, τὴν αἰτίαν ἀπαγγελοῦσιν οἱ ἀδελφοί· ἐγὼ δὲ καὶ μὴ γράφων ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔχω σε αἰεί. ἀνδρίζου οὖν ἔτι καὶ ἴσχυε ἐν Κυρίῳ, φέρων γενναίως τὰ παρόντα λυπηρὰ διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ. ἡμέραν ἐξ ἡμέρας εὐθύμως πορεύου εἰς ὁδὸν εὐθειᾶν θεοῦ· δίωκε τὰ πάθη, κάθαιρε τὴν καρδίαν, εὐαρέσκει θεῷ, ᾧ ἀνέθου σεαυτὸν, δι' ὃν καὶ ἐμαστίχθης, ὑπὲρ οὗ καὶ ἡ ἐξορία. αὐτὸς οὖν ἀνταποδώσει σοὶ ἀνταπόδομα τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ἐὰν μέχρι τέλους ὑπομείνης αὐτόν. Προσεύχου περὶ ἡμῶν. ὁ ἀδελφὸς ὁ σὺν ἐμοὶ ἀσπάζεται. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 349 {1Συμεὼν τέκνω}1 Χαίροις, Συμεὼν τέκνον μου. ἰδοὺ σοὶ πάλιν ὁ λόγος· εἰ δὲ ὅτι βραδύ, διηγήσονται οἱ ἀδελφοί. πῶς ἔχεις, πῶς διαζῆς; βλέπε, τέκνον, ἐποικοδόμησον ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ θεοῦ, ὃ ἐχαρίσθη σοὶ ὑπ' αὐτοῦ, τὴν καλὴν ἀναστροφήν, τὴν ὑπομονήν, τὴν μακροθυμίαν, τὴν ἐν τῷ περιορισμῷ ἀκινήσιαν· ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι προόδους ποιεῖς καὶ ἐλυπήθην, ὅτι οὐκ ἔστι θέλημα θεοῦ οὐδὲ συμφέρον τῇ ψυχῇ σου. ὁ Χριστὸς σε ἐκάλεσεν εἰς μαρτύριον αὐτοῦ, οὐκ εἰς τὸ ἰατρεύειν σώματα, εἰς τὸ καθέζεσθαι καὶ καθαίρειν ἑαυτὸν ἀπὸ παντὸς κακοῦ, οὐκ εἰς τὸ γυρεύειν καὶ φαντασιοκοπεῖσθαι. Μὴ λυπηθῆς ὅτι ὑπομνήσκω, ἀλλὰ φύλαξαι, τέκνον μου, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εὐαρέσκει τῷ θεῷ καὶ εὐχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 350 {1Παρθενίῳ τέκνω}1 Ὡ καλὲ Παρθενίε, χαῖρε, τέκνον μου ποθητόν, νιὲ φωτὸς ἀληθινοῦ. πάλιν ὁμιλῶ σοὶ διὰ τοῦ γράμματος, αὐθις ὁρῶ σε καὶ προσπτύσσομαι· ὅτι ἐβράδυνα, ἀπαγγελοῦσιν οἱ ἀδελφοί τὴν αἰτίαν, ὅμως ὅτι ἀληθάργητόν σε ἔχω ἐν τῇ καρδίᾳ, εὐχόμενός σε διαμένειν σῶον, κατηρτισμένον εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. ὡς καλὸς σου ὁ δρόμος· ὁμολογία γὰρ Χριστοῦ. ὡς αἰνετόν σου τὸ ὑπομονητικόν· πρόξενον γὰρ βασιλείας οὐρανῶν. Μὴ δὴ ὀλιγωρήσεις, ὧ παῖ μου· ἔτι μικρὸν μακροθύμησον, ἐγγὺς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν. οἶαν χαρὰν μέλλεις ἔχειν ἐν τῇ ἀναλύσει ἢ τοῦ τόπου ἢ τοῦ σώματος. ἀλλὰ τίς ἄξιός ἄρτι τοῦ δευτέρου ἐπιτυχεῖν; φοβοῦ τὸν θεόν, πρόσεχε σεαυτῷ, μίσει τὴν ἡδονὴν ὡς λίαν ὀδυνηράν, φίλει τὸν θεόν ὡς μόνην χαρὰν· ὅς σε καὶ διατηρήσειεν μέχρι τέλους ἀσινῆ. εὐχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφός σου προσαγορεύει. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 351 {1Ἠγησίμῳ τέκνω}1 Ἡ χάρις σοὶ ἀπὸ θεοῦ, Ἠγήσιμε, τέκνον μου ἡγαπημένον· ἐβράδυνα τοῦ ἐπισκέψασθαί σε, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν διηγοῦνται οἱ ἀδελφοί. ἐρωτῶ σε καὶ παρακαλῶ ἐπιμένειν καὶ μακροθυμεῖν τὴν ἐξορίαν, τὸν περιορισμόν. ὅρα τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον τοῦ καθίσματός σου, ἵνα ἐν Κυρίῳ ἦ· βλέπε τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς, ἵνα μὴ λάβωσι χώραν ἐν σοὶ δι' ὑποδοχῆς τῶν πονηρῶν λογισμῶν. καθ' ἡμέραν πόλεμος ἀλλὰ καὶ στέφανοι, μὴ ὑποπιπτόντων ἡμῶν. Οὕτως βίωσον ὡς ἄγγελος, ὡς μάρτυς Χριστοῦ· κἂν ὑποχαυνοῦσαι καὶ τιτρώσκεσαι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ θάττον ἀνάστηθι, καθάρθητι, ἀσφαλίσθητι, καὶ οὕτω διεξιὼν διασώζου, προσευχόμενος καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. ὁ σὺν ἐμοὶ σε ἀσπάζεται. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 352 {1Δωροθέῳ τέκνω}1 Εὐλογηθεῖς ὑπὸ Κυρίου, τέκνον μου Δωροθέε· χάρις σοὶ καὶ ἔλεος, ἰσχύς καὶ κραταίωσις. τὴν βραδυτῆτα τῆς ἐπισκέψεως ἀγγελοῦσιν οἱ ἀδελφοί. βλέπε, ἀδελφέ, πῶς ἀναστρέφη, πῶς διαζῆς· μὴ ἀθύμει, ἀλλὰ μακροθύμει· μὴ ὀλιγῶρει, ἀλλ' ὑπόμενε. μὴ ἄνοιγε θύραν τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, ἀλλ', ὅταν ἐπαναστῶσιν, ἀνθίστα, βρῦξον πρὸς αὐτούς, καὶ αὐτοὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου οἰχήσονται φυγαδευθέντες. ψάλλε οὐς οἶδας ψαλμούς, εὐχου πλεῖστα· ἐν τῇ καρδίᾳ φόβος Κυρίου, ἐν τῷ στόματι δόξα θεοῦ, ὅπως φυλαχθεῖς ἀσινῆς. Τὸ λοιπὸν εὐχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ. ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς προσαγορεύει. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 353 {1Πέτρῳ τέκνω}1 Αὐτὸς οὐ διαλιμπάνεις δι' ἐκάστης ἐπιστολῆς ἐγκωμιάζειν ἡμᾶς τοὺς ἀγεράστους, ἡμεῖς δέ, τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπαισθανόμενοι, στένομεν μᾶλλον ἢ χαίρομεν, μὴ ὄντες οὕτως, πλὴν ἀποδεχόμεθά σου, τέκνον ἡγαπημένον, τὴν πίστιν,

ἐξ ἧς καὶ οἱ λόγοι σοι τοιοῦτοι. ἃ δὲ ἐπεζήτησας ἀποκριθῆναί με, ἐν ἐξαιρέτῳ πιττακίῳ ἐσήμανα κοινῇ πᾶσι· πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ τὰ αὐτὰ ἐρωτῶντες καὶ κόπος μοι πρὸς πάντας ἀποδιδόναι λόγον. αὐτὸς δὲ θερμότερως προσεύχου τῆς ταπεινώσεώς μου ἵνα σῶζοιμι ἐκ Κυρίῳ ὁ ἁμαρτωλός. καὶ πάλιν τὰς ἀποστολάς σου ἐδεξάμην· καὶ ἕως πότε οὐ μὴ ἀνῆς; ὅλως ἀνταμείβεται σοι Κύριος ἃ φιλεῖς. Ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει σε, τοὺς σὺν σοὶ κἀγώ. 354 {1Τῶ οἰκονόμῳ τῆς Συμβόλου}1 Ἀπεδεξάμην τὴν ἐπιστολὴν τῆς ἀγάπης σου καὶ ἀνέγγνων καὶ ἐπέγγνων τὴν ταπεινοφροσύνην σου, δι' ἧς ὑψοῖ θεὸς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν· ἔνθεν καὶ ἠξίωσαι κοινωνὸς τῶν παθημάτων αὐτοῦ γενέσθαι ἐν τῇ νυνὶ μαρτυρίᾳ. εἰ δὲ ὅτι ἠττηθέντες οἱ χριστομάχοι τῇ καρτερᾷ σου ὑπομονῇ ἀπέλυσάν σε, τοῦτο οὐδὲν σοι ἐλάττωμα, ἀλλὰ νίκη. εὐαρέσκει οὖν τῷ θεῷ ἐν ᾧ τόπῳ καθέζη· μαρτύριον γὰρ καθ' ἐκάστην ἐστὶ τὸ κατὰ συνείδησιν τῷ ἀγωνιζομένῳ καὶ καθαίροντι ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων δαιμονικῶν λογισμῶν. Φυλαχθείης μοι εὐθύμος, εὐσωστος, εὐκλεής, προσευχόμενος περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνεπιλήστως. τοὺς σὺν σοὶ ἀδελφούς προσκυνῶ. 355 {1Ἰωσήφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ}1 Ὅτι ἤκουσα τῆς φωνῆς σου, ᾧ τριπόθητε, ἐσκίρτησεν τὸ ταπεινόν μου πνεῦμα καὶ ἔδοξα ἐν ὀφθαλμοῖς σε ὄραν, περιφύς ὅλος τῷ ἱερῷ σου προσώπῳ, οὗ τὰ ἰνδάματα οὐποτε ἀπολήγει μοι οὐδ' ἂν ἀπολήξοι, κἂν ἐπέκεινά σε Γαδεῖρων ἀποίσωσιν οἱ σώματι διατέμνειν ἡμᾶς ἐξουσιάζοντες, οὕτω τοῦ πόθου βιαζομένου, ὡς τὸ εἶκός. σὺ δὲ ἡμᾶς, ἀγιώτατε, ὡς ἀδελφὸν μὲν ποθῶν καὶ ἐπαινῶν οὐκ ἂν δέξαιο κατηγορίας ἔγκλημα (φέρει γὰρ ἡ φύσις), ἄλλως δὲ πῶς εὐφημῶν τὴν ἀλήθειαν ἀδικοίης· εἰμὶ γάρ, ὡς οἴσθα, ἁμαρτωλός, ἐνδεὴς φωτός, οὐ φωτίζων, οὐδέ τι μεγαλειότερον τῶν σῶν, οὗ τινος ἄλλου τῶν νῦν ἐνισταμένων ὑπὲρ Χριστοῦ φέρων. Εἶθε τὰ ἴσα. ἀλλὰ πῶς ὁ καιρὸς ἤνεγκε τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας, πῶς δοκιμάζονται οἱ πάντες ὡς ἐν χωνείᾳ· καὶ ὅμως ὀλίγοι οἱ χρυσοειδεῖς, τῶν ἀπάντων σχεδὸν μολυβδιῶντων. τοῦ Κυρίου ὁ λόγος· ἀλλ' ὅτι καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ. λάβε μοι τὸν Λεόντιον πρὸς τῶν ἄλλων· οἷα θῆρ ἀνήμερός ἐστι διώκων τοὺς συμμαθητὰς καὶ πορθῶν τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ· ὃν ὁ Κύριος ἐπιστρέφειεν καὶ ἡμᾶς ἐνισχύσειεν εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα, ὃν οὐκ ἄλλο τι ἠγητέον ἢ μαρτύριον Χριστοῦ ἰσόρροπον τοῖς πάλοι. Προεδιώχθης ὑπὲρ ἀληθείας, ἐφυλακίσθης, ἐμονώθης, οὐχ ἄπαξ ἀλλὰ καὶ δις τληπαθήσας πολλά· τρισσεύεις τοῖς πάθεσι νῦν, φέρων ἃ φέρεις, τρίπλοκόν σοι παρὰ τῆς Ἀγίας Τριάδος τὸ στεφάνωμα, ὀσιώτατε. ἐχέτω ἡ Θεσσαλονίκη τοῖς προλαβοῦσι καὶ τὰ σὰ καλλωπίζεσθαι αἰωνίως, ἐχέτω καὶ Θεόδωρος ἐπ' ἀδελφῷ τοιοῦτῳ γάννυσθαι καὶ αὐχεῖν, μηδὲν οἴκοθεν φέρων αἰνέσιμον. τοῦτο ἡ εὐγένεια τοῦ πνεύματος, ζῆν καὶ μετὰ θάνατον, αὕτη ἡ ζητούμενη παρὰ θεῷ πράξις, τοῦτο ὁ ἀρραβὼν τῆς ἀτελευτήτου βασιλείας· ἧς σὺν σοὶ ἀξιωθείν κἀγώ ὁ τάλας, συνεπόμενος ὀρθοδόξως καὶ ὀρθοβίως. Ὁ σὺν ἐμοὶ σε καὶ μάλα δουλοπρεπῶς ἀσπάζεται, ὡς κἀγώ τὸν ἱερὸν Ἄνθον. 356 {1Λιτοῖῳ τέκνῳ}1 Μετὰ τὸ ἀπαρτίσαι με τὴν ἀνατροπὴν ἐδεξάμην πάλιν τοὺς ἰάμβους καὶ ἐγένετό μοι εἰς κόπον, πλὴν καλῶς ἐποίησας, τέκνον, δήλους αὐτοὺς γνωρίσας. ἢ οὖν διὰ μέσου ἀκροστιχίς οὐ διασώζεται· οὐ γὰρ ἐπὶ πάντων τῶν στίχων ἐκ τῆς ἐβδόμης συλλαβῆς ἄρχεται, ἀλλὰ ἐξ ἄλλης καὶ ἄλλης, διατέμνει δὲ καὶ τὴν ὀπίσω συλλαβὴν, καὶ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀκροστιχίς. πλὴν ἴδε πῶς ἐποίησα καὶ γνώση τὸ σαφές. δέξαι τοίνυν τὰ τετράδια καὶ ἀνάγνωθι καὶ εὐθὺς μετάγραψον, ἀποδιδούς πάλιν ταῦτα. ἀσφαλῶς δὲ κάτεχε, μὴ ἐκφερομυθῶν αὐτὰ εἰς τοὺς ἀσεβεῖς· θανάτου γὰρ παραίτιον. ἐὰν δὲ τις πιστὸς ἀναγνοὺς εὐροί τι ἐλλιπὲς ἢ ἀντίστοιχον, ἤγουν λέξιν ἤτοι νόημα, ἢ καὶ αὐτὸς διερχόμενος ἐπανορθώσει, μᾶλλον δὲ δηλοποιήσει μοι· οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἔγραψά τι, ἀλλὰ καὶ πολὺς λόγος ρεῖ ἀληθείας, ὡς δοκῶ, ἐν αὐτοῖς. Μνημόνευε ἡμῶν, τέκνον,

ἀεὶ ἐν Κυρίῳ σώζεσθαι, ὡσπερ καὶ ἡμεῖς περὶ σοῦ. 357 {1Θεοδούλω τέκνω}1 Ἐφ' ὅσον ὠκονόμησεν ὁ θεὸς οὕτω γενέσθαι, οὐδὲν ἡμαρτες, τέκνον, ὑποχωρήσας ἐκ μέσου, εἰ καὶ ὅτι τελειότητος ἔργον οὐκ ἔστιν. πλὴν στέρξον μεθ' οὗ εἶ ἀδελφοῦ, ὃν καὶ προσαγορεύω, διασφζόμενοι ἀμφοτέρω καὶ εἰς ἑαυτοὺς διὰ φόβου θεοῦ μεσιτεύοντες, καὶ μὴν καὶ ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν θηρῶν ὧδέ τε κάκεῖσε, ἐν ὄρεσιν, ἐν σπηλαίοις κρυπταζόμενοι καὶ τελειοῦντες τοῦ μακαρισμοῦ τὸν δρόμον, εὐχόμενοι τε καὶ περὶ ἑμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ εἰς τὸ σώζεσθαι. Ὁ σὺν ἑμοὶ προσαγορεύει. 358 {1Ναυκρατίω τέκνω}1 Ὅτι ἀνέσφηλας, εἰ καὶ μὴ τελέως, ἧς ἐπάλαισας δυσφορωτάτης ἀσθενείας μαθὼν ἠὲ χαρίστησα τῷ Κυρίῳ, ἠγαπημένε. ἔστι δὲ ἡ νόσος γυμναστήριον ψυχῆς, συμφερόντως παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος τὰ καθ' ἡμᾶς θεοῦ ἐπαγομένη, ἐφ' ἧ εὐδοκεῖν ἡμᾶς δεῖν· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, φησὶν, τότε δυνατός εἰμι. Οὕτως μὲν οὗτος ὁ λόγος. τί δὲ ἡ μανία τοῦ ἔλεεινοῦ Λεοντίου καθ' ἡμῶν, οὕτως τοὺς ἀδελφούς ἐκθλίβοντος λίαν καὶ χωρὶς αἵματεκχυσίας αἰσθητῆς τὸ αἷμα αὐτῶν κενοῦντος τῇ τῶν σαρκῶν κατατήξει; ὅμως, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου πληρωθῇ, ὅτι καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ· μὴ γὰρ καὶ αὐτὸς οὐ πρὸς τοῦ οἰκείου μαθητοῦ προδίδεται εἰς θάνατον; ὅρα οὖν οἱ ἀθλοῦντες τίνι ὁμοίωται, ὅτι Χριστῷ τῷ πρωτομάρτυρι, καὶ τίνι ὁ κολαστῆς ἐπέοικεν, ὅτι οὐ μόνον Ἰουδα τῷ δυσγνώμονι, ἀλλὰ καὶ Πιλάτῳ καὶ Καϊάφᾳ τοῖς θεοκτόνοις. ἐκ προλαβόντων ἦκεν καὶ τὰ παρόντα ἀκόλουθα τῷ δεινῷ Λεοντίῳ, ὡς οἶσθα, ἐκ μοιχειανισμοῦ εἰς τὸ εἰκονομαχεῖν, μᾶλλον δὲ χριστομαχεῖν, καὶ τοσοῦτον εἰς ἀσέβειαν πρὸς τὸν κρατοῦντα, ὅσον καὶ κατὰ τοῦνομα ἐγγίζων τῆς κλήσεως· ὁ μὲν γὰρ Λέων τὸ κύριον, ὁ δὲ Λεόντιος τὸ παράγωγον, ὡς ἐκ πυρὸς φλόξ καὶ ἐκ σιδήρου κέντρον. ἀλλ' ἐγγὺς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν, συντρίψων τὸ κέντρον, λεπτύνων δὲ καὶ τὸν σίδηρον. διὸ μὴ ἐκκακῶμεν τοῖς παθήμασιν, ἀδελφέ, εἰδότες ὅτι καὶ ἡ μακροπάθεια δοκιμῆς ἔργον καὶ στεφάνων πληθυσμὸς πᾶσι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν γίνεται, καθάπερ ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοῖς ἀγίοις. ἐπικρατεῖτω λοιπὸν ὁ χρόνος, πληθυνέσθωσαν οἱ μάρτυρες, δοκιμαζέσθω ὁ ἀκίβδηλος χρυσός· οὐ γὰρ εἶη ἀξιόδεκτος τῷ χρυσεψητῇ θεῷ τις μὴ κεκαθαρμένος, ταῖς ἀρκούσαις διαπυρώσει τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως ἀποδεικνύς. Περὶ τοῦ Εὐπρεπιανοῦ ὅτι οὕτως, λυπηρόν μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, πλὴν εὐκτέον τὰ περὶ αὐτοῦ. οὐχ οὕτως δὲ ἔχει, οἶδα κἀγώ, περὶ ὧν ἠρώτησας, ὅμως ὅτι κρυπτάγιοι οἱ τοιοῦτοι, εἰς τὸ ἀεὶ λευκοφοροῦντες ἔξω, κἂν ἔνδοθεν φαιοφόροι ὡς μονάζοντες ἢ μονάζουσαι. τοῦτο γὰρ τρόπος οἰκονομίας, ὁ παρὰ τὴν ὑπόκρισιν λεγόμενος, ἐπὶ μικρὸν καὶ χρόνον καὶ τόπον ὑπαλλάξαι καὶ σχῆμα καὶ ἔξιν καὶ ἀναστροφήν, οὐ τὸ εἰς ἀεὶ· καὶ τοῦ μὲν πρώτου πράκτωρ ὁ Ἅγιος Ἀβράμιος, τοῦ δευτέρου ὁ Ἅγιος Δαυίδ, τοῦ δὲ τρίτου ὁ Ἅγιος Πέτρος. δυοῖν οὖν προκειμένων κακῶν, πτώσεως καὶ χωλεύσεως, τὸ κουφότερον αἰρετέον, ἦγουν τὸ δεύτερον· συμφέρει γὰρ κρυπτομόναχον εἶναι καὶ ἀμέθεκτον τῆς ἀσεβείας ἐξ ἀδυναμίας προφασιζομένης ἢ ἐκπτωτον γενέσθαι παντάπασιν. Περὶ οὗ εἴρηκας διὰ στόματος τοῦ γραμματηφόρου ὀγδοῦ κεφαλαίου ἐλλιπῶς ἔχειν διὰ τὸ ὑπὸ κανόνα κεῖσθαι τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἠγγύουν. κρατεῖτω ὁ κανὼν· τίς γάρ εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας ἵνα ἀντινομοθετῶ; πλὴν ὅτι συμβουλευτικῶς καὶ ἂ ἐν τοῖς ἄλλοις κεφαλαίοις καὶ ἐν οἷς ἄρτι ἐπεζήτησας καὶ ἐφ' οἷς παρ' ἄλλων ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίθην, οὐ κανονικῶς, οὐ νομοθετικῶς ὅσον εἰς προὔπτον πρὸς τοὺς ἔξω, ἐπεὶ μὴ θεμιτὸν μηδὲ ἐξουσιαστικόν· ἱερεὺς γάρ εἰμι, εἰ καὶ ἀνάξιος, οὐκ ἱεράρχης· τοῦ τοιούτου γὰρ καὶ τῶν αὐτῶ ὁμοταγῶν καθολικῶς κανονίζειν καὶ νομοθετεῖν. 359 {1Πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας μὴ περιγραπτὸν εἶναι τὸν Χριστόν}1 Ὁ μὴ περιγραπτὸν εἶναι σώματος χαρακτηρι τὸν Χριστόν λέγων εἰρμῶ τινι πάντως φυσικῶ καὶ ἀποδείξει λογικῇ κεκρημένος τὴν περὶ τούτου ἔνστασιν πεποίηται εἰς βεβαίωσιν ἀληθείας καὶ διασάφησιν τῶν

ἀμυήτων. οὐκοῦν παρελθὼν διδασκέτω ὅπως ἔχει φύσεως ὁ λόγος καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς ἀγραφίας· ὅτι τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει οὐ μεμόρφωται; ὅτι ὀστέοις τὸ σῶμα οὐ διείληπται; ὅτι βλεφάροις καὶ ὀφρύσι τὰς ὀπτικάς κόρας οὐκ ἐφήρμοσται; ὅτι ὡσὶ τοὺς ἐλικοειδεῖς πόρους οὐ τετόνωται; ὅτι ῥίσι τῶν ὀσφραντῶν ἀντιλαμβάνειν οὐκ ἠύθειασται; ὅτι παρειαῖς ἠβώσαις οὐκ ἐξήρτυται; ὅτι στόματι καὶ γλώττη χεῖλεσί τε καὶ ὀδοῦσιν οὐ διείλεκται, βέβρωκέ τε καὶ πέπωκεν; ὅτι ὤμων καὶ ὠλένων καὶ χειρῶν περιθέσει οὐ διέπλασται; ὅτι στέρνα αὐτῷ καὶ νῶτα σὺν κνημῖσι καὶ ποσὶν οὐκ ἐμπέφυκεν; ὅτι παράτασιν χρονικὴν κατὰ προκοπὴν καὶ αὔξησιν ἡλικίας οὐκ εἴληφεν; ὅτι κίνησις αὐτῷ πορευτική, ἢ ἄνω, ἢ κάτω, ἢ ἐντός, ἢ ἐκτός, ἢ δεξιά, ἢ ἀριστερά, ἢ κυκλοφορική οὐ συνεκπέφανται; ὅτι κόποις καὶ ἀχθηδόσι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀδιαβλήτοις πάθεσιν οὐ συνουσιῶται, θριξὶ τὴν κεφαλὴν κομῶν καὶ χιτῶσι τὸ ὄλον σῶμα σκεπόμενος; εἰ δὲ ἐν τούτοις ὁμολογουμένως ὤπται, ὧν ἢ ἄθροισις ἄνθρωπος ἀληθής καὶ οὗ ἢ κατὰ τὸν σωματικὸν χαρακτήρα ἐξεικόνισις γραφίς ἀψευδής καὶ ἧς ἄνευ οὐδὲ συστήναι πᾶν σῶμα σύνθετον οἶόν τε, εἴπερ ἐν ἀφῇ καὶ χροιά τὸ τοιοῦτον, τίς ἢ ἄγαν τυφλότης καὶ ἄθεος ἔρις, τὸν ἡμῖν ὁμοούσιον καὶ ὅμοιον κατὰ πάντα πεφηνότα ἄγραπτον Χριστὸν λέγειν; πῶς δὲ καὶ τοῦ γραπτοῦ οἰχομένου οὐ συνοιχῆσεται ἅπαντα τὰ σύστοιχα ιδιώματα; ἢ γὰρ ιδιότης, φησὶν ὁ Θεολόγος, ἀκίνητος· ἢ πῶς μένοι ιδιότης κινουμένη καὶ μεταπίπτουσα; εἰπάτω ὁ ἀντικείμενος. 360 {1Τιμοθέω τέκνω}1 Ὑπομένων ὑπόμεινον τὸν Κύριον, τέκνον μου πεποθημένον Τιμόθεε· γέγραπται γάρ, εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ. ἡλικία ἢ ἐπαγγελία, βασιλέα σε δειχθῆναι ἐν οὐρανοῖς, συμπληροῦντα τὸ μαρτύριον τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ. καὶ μὴ ξενόφωνόν σοι εἶη τὸ λεχθέν· βασιλείαν ἡμᾶς ἐποίησεν, ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ, φησὶν ὁ Θεολόγος καὶ ἀπόστολος. καὶ τί λέγω τοῦτο; καὶ θεὸν τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς κεκέλευκεν γίνεσθαι· ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἔστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. ὥστε ὁ μὴ ἀποθνήσκων τῇ ἀμαρτίᾳ μηδὲ πίπτων τῇ ἀσεβείᾳ εἴληφεν τὸ ἀξίωμα. Διὸ στῶμεν, ἀδελφέ, καὶ μήποτε ἀποθάνοιμεν, ἵνα θεοὶ καὶ βασιλεῖς χρηματίσωμεν. πρὸς ταῦτα φυλακαὶ, θλίψεις, στενοχωρία, λιμοί, πῦρ, ξίφος, μυρίοι θάνατοι, τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ οὐδὲν τὸ χωρίζον· κεχρήσθωσαν οἱ ἀσεβοῦντες οἷοις βούλοιντο κολαστηρίοις. ἐμοὶ μὲν ἰσχύς οὐδεμία, ἀλλὰ πᾶσα ἐξ ἀμαρτιῶν ἀπορία, ὁ δὲ τῆς ἀληθείας λόγος ὑπέδειξε τὸ ζητούμενον· οὗ σὺ χάριτι Χριστοῦ καὶ ἀπῆρξω καὶ μάλα προθυμῆ, ὡς ἀκούω. Ἄλλ' εὐχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ οἰκτροῦ κατόπιν σου προθυμηθῆναι ἐλθεῖν. ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει σε. 361 {1Βασιλείω μονάζοντι}1 Τίς οὗτος ὁ ἀπὸ δύσεως ἡμῖν ἀνατείλας ἀστήρ τῆς εὐσεβείας, οὗ ἢ αὐγὴ τοῦ λόγου περιφαῆς καὶ ἢ ἀκτίς τοῦ βίου διαγλαῆς; αἱ ἀναβάσεις σου ἀναβάσεις ἡλιακαὶ καὶ αἱ ὁμολογίαι σου ὁμολογίαι μαρτυρικάι, εἰ καὶ μὴ παρεχωρήθη τῇ τοῦ ὁμολογουμένου οἰκονομίᾳ τῆς δαρτικῆς σε ἀθλήσεως τέως μετασχεῖν, τάχα ἵνα τῇ ὑποκρατήσῃ τοῦ δώρου πλείονα τὸν πόθον ἀναφθῆναι τῆς λήψεως εὐοδώσειεν ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἐν τῇ τιμίᾳ σου ψυχῇ, οἷα τὰ τῶν μητέρων πρὸς τὰ ἔγγονα, ταῖς ἐφ' ἑτέροις τῶν ὁμαιμόνων διαδόσεσιν ἐκκαίοντες τῶν ἐλλειφθέντων τὸ φιλόδωρον· ἢ πάλιν, ἵνα μὴ λείπη τὸ τῶν μαρτύρων αἷμα χεόμενον πρὸς τὸ ἐξῆς, ἀφ' οὗ καὶ χρόνος λαμπρύνεται καὶ ἔδαφος ἀγιάζεται καὶ ὁ τῶν ὀρθοδόξων θίασος ἐστερέωται. Χαίρω οὖν καὶ συγχαίρω σου τῇ συνεισφορᾷ τοῦ καταλόγου τῶν ὁμολογούντων καί, ὡς ἰδὼν κατ' ὀφθαλμούς, περιφύς ἀσπάζομαι σε τῷ πνεύματι καὶ ὡς ὁμογνώμονα κρίνω καὶ ὡς πατέρα εἴτουν ἀδελφόν, οὐχ ὡς αὐτὸς ἐκ πολλῆς ταπεινώσεως φῆς. ἔχω καὶ περιέπω καὶ δεξιάς ὑπὸ μάρτυρι θεῷ ἀοράτως δίδωμι τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμφρονήσεως καὶ συνομολογήσεως μέχρις αἵματος, οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ τοῦ μὴ ἐξαρνήσασθαι ἡμᾶς τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν μήτε μὴν τὴν Θεοτόκον μήτε τινὰ τῶν ἁγίων· δῆλον γὰρ ὅτι

τῆ τῆς εἰκόνας ἐκάστου ἀρνήσει ὁ εἰκονιζόμενος ἤρνηται ἀπαραλλάκτως, εἶπερ ταῦτὸν ἀμφοτέρα, ἀρχέτυπον καὶ εἰκῶν, τιμῆ τε καὶ τῷ κράτει. εἰ δὲ τοῦτο οὕτως, ὡς φασιν οἱ θεοφόροι, δῆλα δὴ καὶ τῆ ὁμολογία καὶ ἀρνήσει. ἐπεὶ οὐδὲ ἤρνηται ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς ἐκπτυόμενος τοῦ τύπου αὐτοῦ; ἀλλ' ἤρνηται σαφῶς· οὐδὲ ἠθέτηται ἀντιρρητικῶς τῆς εἰκόνας αὐτοῦ; ἀλλ' ἠθέτηται ἀσφαλῶς. τί φησιν ὁ Κύριος; ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ. καὶ γε εἰκῶν ἄνθρωπος θεοῦ καὶ ἕγγυος μᾶλλον ἢ τέχνη [τῆ] τοῦ σωματικοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ ἢ ἄνθρωπος, καθόσον πλείστη ἐμφέρεια ἐπὶ θατέρας τοῦ πρωτοτύπου Χριστοῦ ἢ μίμησις ἐπὶ τῆς ἐτέρας τῆς ἀνεμφεροῦς ἐν πᾶσι τοῖς οὐσι θεότητος, κἂν κατὰ τι ἐνδεχόμενον λέλεκται ὡμοιωσθαι. τοιγάρτοι αὐτὸς ὁ Κύριος εἶρηκεν κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῆς διανοίας δυνάμει, ὁ ἀθετῶν τὴν εἰκόνα μου ἐμὲ ἀθετεῖ· καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν, εἰ καὶ μὴ δοκοίη τοῖς ἀρνησιχρίστοις. Στήτω ὁ λόγος ἐνταῦθα, μὴ ὑπεραλλόμενος τοῦ τῆς ἐπιστολῆς μέτρου· καὶ προσευχέσθω ἡ ἀγιωσύνη σου περὶ τῆς οὐθενότητός μου, ἀφεμένη τῶν κατ' ἐμοῦ ἐγκωμίων, οὐδὲν ἔχοντος ἀγαθὸν οὔτε μὴν πράξαντος. εἰ δὲ ὅτι ὁ φοιτητῆς ἡμῶν ἀδελφὸς Ὑπάτιος ἐπαινετέος σοι, χάρις τῷ ὄρπηκι, οὐ τῆ ρίζῃ· πολλοὶ γὰρ καὶ εὐθύκομοι βλαστοὶ ἐκ κακορρίζων καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν προαιρετικῶν. 362 {1Μακαρίω ἡγουμένω}1 Αὐταρκῶς διηπεύων ὁ τῆς σιωπῆς χρόνος· διὸ ἀναγκαῖον ἠγησάμην ἀφήσαι φωνὴν μου οἰκτρὰν μὲν, ὅμως ἀγαπητικὴν πρὸς τὴν πατρικὴν σου ὀσιότητα. τίς γὰρ καὶ ὁ συναπτικώτερός σου ἡμῖν εἰς τὰ πρὸς Κύριον, ἔκ τε τοῦ βίου καὶ τοῦ λόγου κατηγλαϊσμένου, προσθειὴν δ' ἂν καὶ τῆς ταῦτοπαθείας ἔκπαλαι συνημμένου; Τί δέ σοι, πατέρων ἄριστε, δοκεῖ τὰ παρόντα, ἀλλ' οὐχὶ προεισόδια τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου ἐλεύσεως; ἤρθη Χριστὸς ἐκ μέσου γραφόμενος σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν, ὅπερ ἐστὶν ἰουδαϊσμοῦ ἤτοι ἑλληνισμοῦ. ἄρχουσιν οὐ ποιμένες ἀλλὰ λύκοι, ὄλους τοὺς ὑπὸ χεῖρα ὁμοίους ἔχοντες καί, εἴ που πρόβατον Χριστοῦ εὐρεθῆ, σπεύδουσι θηριάλωτον αὐτὸ ἀπεργάσασθαι. δυοῖν τῶν ποτέ μου μαθητῶν νῦν ἀθέως ποιμαίνοντες ἀγριώτερον τῶν ἄλλων μαίνονται, τοὺς συμμαθητὰς οὓς μὲν κατεσθίοντες τῆ ὑφαρπαγῆ τῆς αἰρέσεως, οὓς δὲ κολάζοντες ὡς οὐκ ἄλλος τῶν κολαζόντων. καὶ τί δεῖ καταλέγειν; τὰ πάντα συγκέχυται καὶ ἠφάνισται, τῆ τῶν προὑπαρξάντων κακῶν συμπλοκῇ συναπαρτηθέντα εἰς ὑπερβολὴν καθ' ὑπερβολὴν τὰ νῦν ἀσεβοῦμενα. Τίνος εἵνεκα ἐξεῖπον ταῦτα; τὸ μὲν ὡς ἂν ῥαστώνην τινὰ λάβοιμι διὰ τῆς ἀναφορᾶς τῶν τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν λυπούντων, τὸ δὲ ὅπως προσεδρευτικώτερον ποιήσαιμι τῆ νύξει τοῦ λόγου τὴν ἀγιωσύνην σου ἐντυγχάνειν εἰς λύσιν τῶν κατεχόντων τῷ ἀγαθῷ ἡμῶν θεῷ· εὐίλατεῖται γὰρ δικαίου σου ὄντος, οἶδ' ὅτι, ὁ φιλόανθρωπος. 363 {1Κωνσταντίνω ἡγουμένω}1 Προστίθημι τῆ προτεραία ἐπιστολῆ καὶ τήνδε, προσαγορεύων τὴν πατρικὴν σου ἀγιωσύνην, ἣν ἐγὼ ἔχω διὰ πάσης ἀγαπητικῆς διαθέσεως οὐ μόνον διὰ τὴν ἀρχῆθεν κραθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ σχέσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὴν ταῦτοπάθειαν τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίων. πρότερον οὖν ἐν ἅσκει σε εἶναι ἔμαθον, διαγωνιζόμενον τὴν ὁμολογίαν κάλλιστά τε καὶ θερμότατα, εἶτα ἐξωρίσθαι ἐν τῇ Θρακῶν χώρᾳ, ἄρτι πάλιν ἤρθαι καὶ μεθορισθῆναι ἐν τῇ Βυζαντίδι. διαυλεῖς, ὦ μάκαρ, τὸν τῆς εὐσεβείας δρόμον. Ἀλλὰ χαῖρε, ὅτι σοι στέφανοι θεόπλοκοι καὶ ἔπαθλα ἄφθαρτα αἰωνίως ταμιευόμενα. φθέγγει καὶ αὐτὸς ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ῥήματα ζωῆς (τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ σοῦ, εἰ καὶ βραχυλογούμενα), εἰ δὲ μή, ἀλλὰ γε τὸ ὑπερευχεσθαι τῆς ἀθλιότητός μου μὴ διαλείποις εἰς τὸ σῶζεσθαι. 364 {1Μιχαὴλ Συννάδων}1 Πάλαι ἔμαθον ὅτι σέ, τὸν στῦλον καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, μεθῆκαν τοῦ προτέρου περιορισμοῦ οἱ καταλύται τῆς εὐσεβείας, ἐν ἅσκει κατέχοντες· καὶ ἐβουλόμην ἐπιστεῖλαι τῆ μακαριότητί σου, ἐπέσχον δὲ ἑμαυτὸν ἐκ τοῦ ἅπαξ καὶ δις φθέγγασθαι καὶ μὴ ἀξιωθῆναι ἀντακοῦσαι. ἀλλ' ἐπεὶ ἔκρινα εἰς ἑαυτὸν μέγα εἶναι

μοι τῷ σμικρῷ καὶ εὐτελεῖ τὸ καὶ μόνον προσηγορίαν ἀκοῦσαι παρ' αὐτῆς, ἦν νῦν ἐδεξάμην ὑπὸ τοῦ συνάθλου σου πατρός μου ἁγίου τῶν Καθαρῶν διὰ γράμματος, εὐθύμως ἀφορμηθεὶς ἦλθον ἐπὶ τὸ γράφειν, οὐδεμίαν ὄνησιν φέροντος τοῦ λόγου τῆ θεοτελεῖ σου ἀρετῆ, ἐπεὶ πενιχρὸς καὶ ἀσύφηλος, ἐμοὶ δὲ τῷ ἀμαρτωλῷ παρηγορίαν ἐμποιοῦντος, ὡς παιδί τινι πατρὶ ἀξιαγάστῳ διαλεγομένῳ, ἐναθλοῦντι γενναίως ὑπὲρ Χριστοῦ· συνίημι γὰρ τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατέχη, κολαστήριον εἶναι, ἐκλελεγμένον οὐ τῆ θέσει τοῦ τόπου, ἀλλὰ τῆ κακώσει τοῦ κρατοῦντος, καὶ συνῆλθεν εἰς ταύτῳ δόκιμος κολαστῆς πρὸς δοκιμώτερον ἀνταγωνιστήν, καὶ τὸ θέατρον κοινόν, τοῖς μὲν ἀσεβέσι κατ' ἐλπίδα τεύξεσθαι τῶν ἐφετῶν, ἦν ὁ Κύριος ἀπορραπίζει, ἡμῖν δὲ ἐναγώνιον (πῶς γὰρ οὐ;), ὅμως καὶ ἐδράσιμον, ἐν τῆ εὐανδρία στομουμένοις πρὸς τὴν ἄθλησιν. Αὕτη μου ἡ βραχεῖα προσφώνησις, ἦν συγκαταβατικῶς δεξάμενος ἀνταμείβεται μοι τὰς ἱεράς προσευχὰς εἰς ψυχῆς σωτήριον, ἀγιώτατε ὁμοῦ καὶ τριπόθητε. 365 {1Τιθὴ τέκνω}1 Καλῶς καὶ προσηκόντως, ἀδελφέ, τὸ γράμμα σου, οὔτε πολυλογίαν ἔχον οὔτε ἐλλείπον τοῦ δέοντος, ὥστε με ἠδέως ἀναγινώσκοντα εὐλογεῖν σε καὶ εὐχεσθαι διαρκῆ εἶναι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. ἴσχυε οὖν ἔτι καὶ ἀνδρίζου, ἑαυτὸν ἀεὶ παρασκευάζων εἰς τὸν ὑπὲρ Κυρίου θάνατον, τεχνούμενος ἐν ἀναγνώσει, ἐν τῆ καταλήψει τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων καὶ γε τῆς προκειμένης εὐσεβείας. χαῖρε καὶ μὴ λυποῦ, ἀλλ' εὐχαρίστει τὸν ἠγαπηκότα σε Χριστὸν ἐν τοιοῦτῳ μέτρῳ φθάσαι τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ, ἐφ' ἣ ζωὴ αἰώνιος καὶ χαρὰ ἀνεκλάλητος, κἂν μελοκοπώμεθα, οὐχ ὅτι ἐὰν ἐγκεκλείσμεθα καὶ μονούμεθα καὶ ριγῶμεν καὶ ὀλιγοψωμιζώμεθα· ὁ γὰρ μὴ οὕτως παρεσκευασμένος ξηραίνεται ὡσεὶ χόρτος ἡγουν ἐκπίπτει, ὡς ἐξέπεσαν οἱ ἐκπεπτωκότες. Σὺ οὖν, ὦ τέκνον μου, στήθι, κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ, τὴν ὁμολογίαν σου ἐκπλήρωσον, ὀρέγων χεῖρα, καθὰ καὶ γέγραφα πρότερον, τοῖς εἰς τὰ Στουδίου ἀδελφοῖς, εἰ ἔτι σώζονται ἐν Κυρίῳ, ἐπειδὴ ἐξαιρέτως ἀνήκουσί σοι ὡς σὺναθλοὶ καὶ σὺνοδοι. ὁ Κύριος χρυσώσοι σε τῆ καθαρότητι τῆς καρδίας, προσεύχου περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἠγαπημένε. 366 {1Σιλουανῶ τέκνω}1 Ἦνεσα τὸν θεόν μου, μαθὼν σου διὰ τοῦ γράμματος, τέκνον, τὴν ὑγίειαν, ἦσθην δὲ καὶ πάνυ ὅτι ἐξέδραμες τῶν ἐν ἄστει, συναφθεὶς τῷ ἀδελφῷ σου Λουκιανῷ· καὶ ζῆτε ἐν τοιοῦτῳ τόπῳ, οὐκ ἀπέδρα κόμπος καὶ τάραχος καὶ ἡ τῆς αἰρέσεως φλόξ, ἐναυλίζεται δὲ ἡσυχία καὶ ἀταραξία, ἀφ' ᾧ ἐγγίνεται ἕξις ἀγαθῆ τῆ ψυχῆ, μάλιστα δὲ καὶ σοὶ ἔμμισθον ὁμοῦ καὶ φιλάδελφον ἐν τῆ λύπῃ τοῦδε καὶ ἐμοὶ εὐπαρήγορον, οὐκ ἀπαθῶς φέροντι. εὐλογημένος εἶ, ἀγαπητέ, καλῶς διανοηθεὶς. εὐδοθεῖ ὑμῶν τὸ σύνταγμα ἐν Κυρίῳ, κατευθυνθεῖ ὑμῶν τὸ ἔργον ὁσίως, εὐκτικῶς ἐχόντων καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν ἵνα σωζοίμεθα κατὰ πάντα. 367 {1Εὐοδίῳ καὶ Ἰωάννη τέκνοι}1 Μικρῶ συλλαβῆ τὴν ὑγίειαν καὶ σεσωσμένην ὑμῶν δυάδα εἶδομεν ὡς κατ' ὀφθαλμοὺς καὶ χαίρομεν ὅτι ζῆτε ἐν Κυρίῳ κἂν θλιπτικῶς (πῶς γὰρ οὐ;) τῷ διωγμῷ. ἀλλ' ἡ ἐλπίς κουφίζετω τὰ λυποῦντα· οὐδεὶς χαίρων τὴν τοῦ κόσμου χαρὰν χαρήσεται εἰς οὐρανοὺς καὶ οὐδεὶς θλιβόμενος διὰ Κύριον ἔνθεν ἀποτεύξεται τῆς αἰωνίου ἀγαλλιάσεως. στερεοῦτε ἑαυτοὺς, παρακαλεῖτε, συμφράττεσθε, γνωσιματίζεσθε, ὡς ἂν ἔργῳ καὶ λόγῳ δοῦλοι θεοῦ χρηματίζοιτε, τῆς τοῦ θεολέκτου μακαρισμοῦ καταξιούμενοι. Ἀεὶ γράφετε, ἵνα καὶ ἀεὶ δέχησθε ἐπιστολῆ ἐπιστολήν. προσεύχεσθε καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν εἰς τὸ σώζεσθαι. 368 {1Συμεῶν τέκνω}1 Ἐπειδὴ ἀνέγγων σου τὴν ἐπιστολήν καὶ κατέμαθον ὅπου καθέζη καὶ ὅπως καὶ μεθ' ὅσους καὶ οἴους ἀδελφούς σου, τέκνον ἠγαπημένον, πάνυ ἀνεπάην ὁ ταπεινὸς καὶ εὐλόγησα ἀμφοτέρους καὶ πρό γε τῶν ἄλλων σέ, τὸν καλῶς προηγούμενον καὶ ἐξ ἀγαθῆς καταστάσεως ὑφ' ἑαυτὸν ἐλόντα καὶ τοὺς λοιπούς. τοιγαροῦν φυλαχθεῖητέ μοι ἐπὶ τὸ αὐτό, συζῶντες ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ καὶ τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν

διανύοντες σωτηρίως καὶ μεμακαρισμένως· καὶ γὰρ μακαρίους ὑμᾶς εἶρηκεν ἐν εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος. ἡ εὐφημία μεγάλη, ἡ ἐλπίς ἀνυπέβλητος· καὶ γὰρ βασιλεία οὐρανῶν. Στῆτε οὖν, παρακαλῶ, ἀδελφοί μου, στῆτε ἀκαταγώνιστοι ἕκ τε τῶν ὀρωμένων ἐχθρῶν καὶ ἀοράτων, παρασκευαζόμενοι μήπως καὶ συλληφθῆτε καὶ ἴνα ἀθλοφορήσοιτε δυνάμει θεοῦ, καθὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν. τέως δέ, ἕως ἂν οἰκονομῇ Κύριος ἀσυλλήπτους μένειν, μένοιτε εὐζωοῦντες, τοῦτο μὲν ἀγαπητῶς ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀπαρρησιάστως, τοῦτο δὲ ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ, δῆλον ὅτι κεφαλῆς σοῦ, ἀδελφέ, προηγούμενου· πᾶν γὰρ τὸ ἀκέφαλον καὶ ἄναρχον ἄτακτον καὶ στασιῶδες, οὗ λυτρωθείημεν. προσεύχεσθε περὶ εἰρήνης τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, περὶ πάντων τῶν διεσπαρμένων ἀδελφῶν ὑμῶν, καὶ μάλιστα τῶν εἰς τὰ Στουδίου ὑπὸ τοῦ ἀθέου Λεοντίου πιεζομένων καὶ λίαν τετρυχωμένων καὶ μέντοι ἐνισταμένων κραταιότατα, ἔπειτα καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἵνα σωζοίμεθα ἐν Κυρίῳ. ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν Νικόλαος πλεῖστα προσαγορεύει. 369 {1Κωνσταντίνῳ λαϊκῶ}1 Εὐλογία Κυρίου ἐπὶ σέ καὶ ἐπὶ πάντα τὸν οἶκόν σου ἀνθ' ὧν ἀποστέλλεις τῇ ταπεινώσει ἡμῶν, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, κρίνον ὀρθοδοξίας, φίλε διάπυρε. εἰ κτᾶσαι φίλον, ὡς φησιν ὁ λόγος, ἐν πειρασμῷ αὐτὸν κτῆσαι, ἐπειδήπερ ἐστὶ κοινωνὸς θλίψεως, πίστεως φύλαξ, οὐπὲρ οὐκ ἔστι σταθμὸς τῆς καλλονῆς. τοιοῦτος σύ, ἐξ ὧν ποιεῖς καὶ λέγεις πιστούμενος τὸν λόγον. ἀλλ' ἄνες, παρακαλῶ, μὴ ὑποπιέζεις σεαυτόν. εἰ δὲ οὐκ ἀνέχη, μηδὲ σέ ὁ ἀγαθὸς θεός, ἀοράτως εὐεργετῶν· ὃς καὶ διαφυλάξειέν σε ἔτι ἀσινῆ πανοικί. 370 {1Κασσία}1 Οἶα ἡμῖν καὶ αὐθις ἐφθέγγετο ἡ κοσμιότης σου ὁμοῦ μὲν σοφά, ὁμοῦ δὲ καὶ συνετά, ὥστε με εἰκότως ἐστὶ ξενολογεῖσθαι καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ἐπὶ κόρη ἀρτιφυεῖ τηλικαύτην γνῶσιν ἐνορῶνταν, οὐ μὲν οὖν κατὰ τὰς πάλαι (πολλοῦ γὰρ ἀποδόμενον καὶ ἄπειρον καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς ἐκείνων σοφίας καὶ παιδεύσεως οἱ νῦν), ὅμως δ' οὖν ὅτι κατὰ τὸ παρὸν ὑπερήρας ὅτι μάλιστα καὶ κόσμος σοι ὁ λόγος, πάσης ἐπικίρου εὐπρεπείας ὠραιότερος. ἀλλὰ τὸ ζητούμενον ὅτι σύνδρομος καὶ ὁ βίος τῷ λόγῳ καὶ οὐ σκάζοις περὶ θάτερον, εἶπερ οὕτω προείλου ἐν τῷ νυνὶ διωγμῷ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐχ ὅτι ἐμαστιγώθης πάλαι ἀρκουμένη, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐθις σφαδάζουσα οἶονεὶ καὶ φέρειν οὐκ ἰσχύουσα τὸν πυρπολούμενον ἔρωτα τῆς καλῆς ὁμολογίας. ἐν ἧ φυλαχθείης διαζέουσα· ὄντως γὰρ οἶσθα τί καλὸν καὶ τί τερπνὸν ἀλλ' ἢ τὸ πάσχειν ὑπὲρ ἀληθείας καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τοῖς παθήμασι. χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος, δόξα καὶ εὐπάθεια καὶ πᾶν ὅτιοῦν δοκοῦν εὖ ἔχειν τῶν ἐπιγεῖων οὐδὲν οὐδαμῶς, κἂν ἐξωνόμηται τῶν καλῶν εἶναι, ἐπεὶ ἐν ῥοῇ καὶ ἀπορροῇ, ὄνειρόμοια καὶ σκιοέντα. Τί τὸ ἐξῆς; ἡ φιλομόναχος σου αἴρεσις τοῦ βίου, ὡς φῆς, μετὰ τὴν παῦλαν τοῦ διωγμοῦ. ὅπερ οὐκ ἐξένισέν με, εἰ καὶ ξένον· διατί; ὅτι ἐκ τῶν προηγούμενων τὰ ἐπόμενά τις τεκμαίρεται καὶ διάλληλος ἢ δεῖξις. εἰ καπνός, πάντως πῦρ προελεύσεται· κἂν ταῦθα, ἐπεὶ ὁμολογία Χριστοῦ, δῆλον ὅτι βίος τῆς μοναχικῆς τελειότητος ἀναλάμψειεν. ὡς μακαρία σὺ κατ' ἀμφότερα. πλὴν ἐπιβολὴν ἐμῆς χειρὸς μὴ ἀποκαρᾶδοκεῖ, ἐπειδὴ ἀμαρτωλός, ἀλλ' ἐκείνης, ἧς τῇ σεπτῇ ἐπιθέσει καθαγιασθήσῃ. Τὴν ἐνεγκοῦσάν σε εἰς φῶς διαπλάσει τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ὡς ἡμέρας μητέρα πλεῖστα προσαγορεύω· ἧς σὺν τοῖς ἀπὸ σοῦ εἰληφῶς τὰ δῶρα δῶρον ἀνεθέμην τῷ Κυρίῳ μου τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὴν ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἔντευξιν. πλὴν ὅτι πολὺ ὑμᾶς κατεβάρησα· ἀλλὰ κουφίσειεν ὑμᾶς νοουμένου φορτίου ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. 371 {1Μακαρίῳ ἡγουμένῳ}1 Πάνυ ἐφιέμενος μαθεῖν ποῦ ποτ' ἂν μεθορισθεῖσά σου ἡ ὁσιότης τηρεῖται, ἐπειδὴ ἐδεξάμην αὐτῆς τὸ γράμμα καὶ κατέμαθον, χαρᾶς ἐνεπλήσθην ὁ ταπεινὸς καὶ πρὸ τῆς ἀναγνώσεως· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀνέγγων, πῶς οὐκ ἂν ἔμελλον γήθειν, ὅτι μου ὁ πεφιλημένος πατήρ ζῆς ἐν Κυρίῳ, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνιζόμενος, τὸν θεοστιβῆ δρόμον διαυλίζων καὶ τὴν πίστιν

ἀποστολικῶς τηρῶν; μακάριος εἶ φερωνύμως, ὦ Μακάριε, καὶ μακαριστέος σου ὁ ἄεθλος, καὶ πάλαι γνωριζόμενος καὶ ἄρτι ἀκουτιζόμενος, ὅτι τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ οὐδὲν προέκρινας οὐδὲ ἐθέλχθης ὑποσχέσεσι τῶν τῆδε πρὸς τοῦ κρατοῦντος εἰσποιομέναις, οὔτε μὴν ἐχαυνώθης ἀπειλαῖς ὑπανακρουομέναις, ἀλλ' ἔμεινας ὁ αὐτός, στρατιώτης Χριστοῦ, ὁμολογητῆς ἱερός, μάρτυς ἐτίζωος, μὴ κατασχύνας τὸν πάλαι βίον, τούναντίον δὲ λαμπρύνας τοῖς φθάσασιν ὅτι μάλιστα. Τὸ δὲ ἡμέτερον οὐχ ὡς ἐξ ἀγάπης καὶ ἄγαν ταπεινώσεως φῆς ἔχει, ὦ πατέρων κράτιστε, ἀλλ' ὡς αὐτοὶ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς ἴσμεν· πῶς; ὅτι ἀνάξιοι καὶ τοῦ καλεῖσθαι ὑμῶν τοῦ ἀριθμοῦ διὰ τὸ πλήθος τῶν ἀμαρτιῶν. πλὴν ὅτι στένομεν ἐπὶ τοῖς προκειμένοις, πῶς ἀπελάκτισαν οἱ ἠγαπημένοι, πῶς καὶ οἱ δοκοῦντες εἶναι τι ἐξ ἐναντίας ἔστησαν· οὐς, κὰν μὴ ἐξονοματίσοιμι, ἐπίσταταί σου ἡ ἀγιωσύνη. προσθείην δ' ἄν, καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ, καὶ Ἀβεσσαλώμ οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοί· καὶ ἄνθρωποι πονηροὶ καὶ γόητες προκόπτοντες ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι· καὶ τὰ σπήλαια τοὺς διωκομένους ἔχουσι καὶ γελάται τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον καὶ κωμωδεῖται Χριστὸς ἐγγεγραμμένος σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσι. Ταῦτα πῶς οὐ λυπηρὰ καὶ δακρύων ἄξια; ἀλλ' ὦ ἱερώτατε, δίδου χεῖρα πρεσβευτικὴν τῇ πεπτωκυῖα ἐκκλησίᾳ, ὅπως ἐξεγερθεῖσ' ὡς ὁ ὑπνῶν Κύριος ἐπιτιμήσειεν τῷ νοητῷ λαίλαπι καὶ καταστορέσειεν εὐδῖαν εἰρηνόδωρον. προσεύχου περὶ τοῦ παιδός σου καὶ γε περὶ τοῦ συνόντος μοι ἀδελφοῦ, ὃς καὶ προσαγορεύει, διασῶζεσθαι ἡμᾶς ἐν Κυρίῳ. 372 {1Εἰρήνη πατρικία}1 Τί σοι κόπους παρέχω, ὦ φιλόθεε καὶ φιλομόναχε; αἱ ἀποστολαί σου ὑπὲρ τὴν ἀξίαν μου. ἤρκουν αἱ πάλαι καὶ πρόπαλαι πολλαὶ καὶ ἡλίκαί· τί καὶ αὗται; ἀλλ' ἔοικας τῇ Σολομωντείῳ βδέλλῃ, τῇ περὶ τὸ εὖ ποιεῖν οὐ κορεννυμένη, καὶ οἶονεὶ ἐκπιέζουσα τὸ οἰκεῖον αἷμα εἰς τροφήν ἄλλων. καίπερ οὐ τοῦτό σοι μόνον γνῶριμον, ἀλλὰ πολλὰ τὰ συντρέχοντα, ζῆλος, πόθος, ἔρωσ εἰς θεόν· κὰν μικρὸν ὑποπεπτώκαμεν, πάλιν οὖν ἀνακλητέον καὶ τὴν ὁδὸν Κυρίου πορευτέον. πάρες τὸ λυπηρόν, ἀνάλαβε χαρὰν πνευματικὴν, ἐπεὶπερ ἐγγὺς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν, ὃς, ἔτι λαλούντων ἡμῶν τὰ τῆς προσευχῆς ῥήματα, ἐρεῖ "4ίδου πάρεμι"5. Τῇ κυρία Εἰρήνῃ εἰρήνη θεοπάροχος, ἥς ἀπεδεξάμην καὶ τὴν εὐλογίαν, ἣν ἐλπίζω εἰς τὸν ὑψηλὸν βίον τῆς μοναδικῆς πολιτείας ἀναδραμήσεσθαι, ὁπότε μεταστρέψειεν Κύριος τὴν καταγιῖδα εἰς αὐραν. 373 {1Παῦλῳ τέκνω}1 Ἀνέγνωσ σου τὴν ἐπιστολήν, τέκνον, καὶ εὐρών ὅτι ὑγιαίνεις καὶ σώματι καὶ πνεύματι ἠὲ χαρίστησα τῷ Κυρίῳ· καὶ καλῶς ἐποίησας ὅτι ἔγραψας, μάλιστα σημάνας ὅτι σου καὶ ὁ νοῦς ἠδραῖωται ἐν τῇ πίστει. ἀλλ' εἴη καὶ ἐν τῇ πράξει· διὸ πρόσεχε σεαυτῷ, φεύγων γυναικειὰς ὄψεις, φεύγων πᾶσαν παρρησίαν ὡς ὄλεθρον ψυχῆς· ἀπέχου καὶ τῶν πονηρῶν λογισμῶν ὡς ἐμπυρισμὸν καρδίας καὶ ἀπώλειαν· φοβοῦ τὸν θεὸν καὶ ἐν τρόμῳ δούλευε αὐτῷ, τελῶν τὰς καθηκούσας ψαλμωδίας καὶ ἀγρυπνίας· μὴ ἔσο ἀργὸς ἀλλὰ καματηρός, μὴ γελοιαστῆς ἀλλὰ θρηνητῆς, μὴ ἀργολόγος ἀλλὰ χρησιμορρήμων. Ταῦτα οὐ σοὶ μόνω, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἀντιπάτρῳ καὶ τῷ ἐτέρῳ ἀδελφῷ λέγω· οὐς καὶ προσαγορεύω καὶ εὐχομαι ὡς ἀμαρτωλὸς σῶζεσθαι ἀμφοτέρους. 374 {1Λιτοῖῳ τέκνω}1 Χαίρω ἀκούων σου τῆς φωνῆς, τέκνον, ὡς αἱ μητέρες τῶν νεοτῶν, καὶ μάλιστα ὅτι ἐγγιώτερον μᾶλλον ἢ παροικία σου, ἤγουν ἡ φυγαδεῖα, τῇ φυλακῇ ἡμῶν κατέστη, ἀφ' οὗ γέγονεν οἰκονομία μεταγράψαι σε τὰς προλαβούσας ἐπιστολάς. ἀλλὰ δέξαι καὶ ἐτέρας. οἶδα δὲ ὅτι πολὺ κεκοπίακας, ἀλλὰ καὶ ἔτι, ἀγαπητέ, κοπίασον, εἰδὼς ὅτι μισθός σοι οὐχ ὁ τυχῶν, ἡμισεύοντί μοι τῷ ἀμαρτωλῷ εἰς κέρδος ψυχῆς. εὖ δὲ ποιήσειεν Κύριος τῷ ξενοδοχοῦντί σε, ὅτι ἐμνήσθη φιλίας καὶ ἔχεται εὐσεβείας· ὃν διὰ σοῦ πλεῖστα προσαγορεύω, ἀπολογουμένου ὡς ὅτι ἐμοὶ τὴν ἐλεημοσύνην ποιεῖται. Τὰ κεφάλαια ὅτι ἐκστηθίζεις, καλῶς· μᾶλλον γὰρ εἴση τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων. πλὴν ὅτι παρὰ τοὺς ἄλλους κεχορήγηταί σοι ὑπὸ Κυρίου τὸ νοεῖν·

ἀντίδος αὐτῷ εὐχαριστίαν ἔμπρακτον, τέκνον, καὶ προσεύχου περὶ ἡμῶν. ὁ ἀδελφὸς
προσαγορεύει σε. σωθείης αἰεὶ. 375 {1Κανονικαῖος}1 Ἐπειδὴ ὑμεῖς οὐκ ἐνδιδεῖν φιλεῖτε
εἰς τὸ εὖ ποιεῖν, οὐδὲ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ εἰς τὸ ἐπιστέλλειν. ἀλλὰ μικροπρεπῆς ἢ
ἀντάμειψις, ἔργω λόγοι, πείθομαι δὲ καὶ ἔργα, καὶ πολὺ τῶν τῆδε ἔργων
τιμαλφέστερα. πηνίκα καὶ πρὸς τίνος; παρὰ θεοῦ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· οὐδὲν
γὰρ θεῷ ἀλόγιστον. καὶ μάλιστα τῆς ὑμετέρας μεγαλοψυχίας ἢ προσφορά, ἣν
δεξάμενοι καὶ νῦν τὰ εἰκότα ὑμῖν ὑπερηξάμεθα, ἀρκούμενοι καὶ μὴ ἐπιζητοῦντές τι
ἕτερον· ἀρκετὸς γὰρ ὁ κόπος. Ἐμεῖς δέ, μητέρες καὶ ἀδελφαὶ ἐν Κυρίῳ, τὸν καλὸν
ἀγῶνα τῆς μοναδικῆς πολιτείας ἀγωνιζόμενοι, χαίρετε, εὐσθενεῖτε ἐπειγόμενοι πρὸς
τὰ κρείττονα, ἐπειδὴ οὐ στάσις τῷ πορευομένῳ τὴν εἰς ἀρετὴν φέρουσαν ὁδόν·
ἄφθαστος γὰρ καὶ καταλαμβανομένη. μακάριαι οὖν ἐστε, προελόμεναι τὸν ἐν
παρθενίᾳ βίον, τὸν ὄντως ἀγγελικὸν καὶ οὐράνιον, ὃς κοπῶδες μὲν καὶ βίαιον οὐ τὸ
τυχόν, ἀλλὰ καὶ μάλα ἰδρωτικὸν ἔχει, ἀνταπόδομα δὲ βασιλείαν οὐρανῶν. οὐ μὴν
ἀθυμητέον καὶ ὑποχαυνωτέον ἐν τοῖς πόνοις· εἰ γὰρ ὁ τῶν ἐπικλήρων ἐφιέμενος
τυχεῖν οὐχ ὑποκλάζει οὐδὲ ἐνδίδωσιν, ἕως ἂν κατάσχοι τὸ ζητούμενον, καίπερ ὄν
οὐκ ἀναφαίρετον ἀλλὰ μεταπίπτον καὶ ἀπολλύμενον, τυχόν δὲ καὶ ἐφόδιον αἰωνίου
κολάσεως, πόσῳ μᾶλλον ἡμῖν οὐκ ἀποκνητέον, ἀλλ' ἐμπυριστέον εἰς τὸ δουλεύειν
θεῷ ζῶντι καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀνθρωποπρεπεῖ θεῶ, ὃν
ἀρνοῦνται ἐγγεγραμμένον οἱ νῦν αἰρετίζοντες; φεύγοιτε, κυρίαί, τὸν ὄλεθρον, οὕτως
ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ὤφθη ἀναλαμβανόμενος. πῶς δὲ ὤπται; ὡς ἄνθρωπος
εἰκονιζόμενος κρῖναι τὰ σύμπαντα σὺν τοῖς ἡρνημένοις αὐτὸν γραφόμενον. τὸν
βίον, παρακαλῶ, σύνδρομον τῆ πίστει ἀκριβεύεσθε· αἱ ὑπὸ ζυγόν, φησὶν, δότε τι καὶ
θεῷ, αἱ παρθένοι τὸ πᾶν θεῷ. μὴ γίνοισθε ὡς τινες τῆ ἀκαλλεῖ συνηθείᾳ
ἐμφυρόμεναι, ὑλάζουσαι τὰ περιττά· ἐφήμερος ἢ ζωὴ, διὰ χειρῶν ὁ βίος. τῶν
σχέσεων ἀπορράγητε, τῷ Χριστῷ συνδουλούμεναι, ἐπεὶ περ διχοδοσεῖσθαι οὐχ οἶόν
τε· τὴν σάρκα ὑπωπιάζοιτε, δουλαγωγοῦσαι τῷ πνεύματι, τὴν καρδίαν καθαίρετε,
ἵνα κατ' ἀμφοτέρα παρθενεύητε· τοῦτο γὰρ τὸ ὑπερφυῆς καὶ ζητούμενον. Ἀγαπῶν ἐν
Κυρίῳ ὡς ἂν ἐπὶ μητρός μου ἢ ἀδελφῆς ὑπέμνησα, αὐταὶ δὲ προσεύχεσθε ἵνα ὧν
ἄλλοις καθίσταμαι διδάσκαλος, τούτων πληρωτὴς γένοιμι. σωθείητε. 376
{1Ναυκρατίῳ τέκνῳ}1 Τί τούτου χαριέστερον, τοῦ ἀκοῦσαί με τὸν ἁμαρτωλὸν ὅτι περ
σύ, ὁ ἀγαπητὸς μου υἱός, μεθ' ἐτέρων ἑπτὰ ἀδελφῶν σου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ
ζωῆς, ἐμαστίχθητε ὑπὲρ Χριστοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν θεοῦ; δόξα τῷ καλέσαντι ὑμᾶς
εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ· δόξα τῷ σταθερώσαντι τὰς τιμίας ὑμῶν
ψυχὰς τῶν ἄλλων προκινδυνεῦσαι εἰς τὸ μὴ πτῆξαι μηδὲ ὑποχωρῆσαι ἀπὸ
προσώπου τοῦ ἀλάστορος, ἀλλὰ τὴν καλὴν ὑμῶν ὁμολογίαν ὁμολογῆσαι καὶ διὰ
ταύτην σὺν Χριστῷ δοῦναι τὸν νῶτον εἰς μᾶστιγας. προσετέθητε χορὸς ἄλλος
ὁμολογίας τῆ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, ηὐξήσατε τὸ κλέος τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος.
μακάριοι ὄντως, ποθητοὶ μου, καὶ τρισμακάριοι, μακάριαι καὶ αἱ κοιλίαι, αἱ εἰς φῶς
ὑμᾶς ἤγαγον· εἰ δέ τι καὶ περὶ ἐμοῦ, μακάριος κἀγὼ ὁ ἀμακάριστος καὶ ἄθλιος, ὅτι
τηλικούτων ἀκούω πατὴρ τέκνων, θεοῦ υἱῶν καὶ κληρονόμων Χριστοῦ. τίς ἢ χαρὰ
αὕτη; ἀλλ' οὐχὶ πάσης χαρᾶς θυμηρεστέρα; τίς ἢ δόξα αὕτη; ἀλλ' οὐχὶ τῶν τὰ
διαδήματα φορούντων θαυμασιωτέρα, στίγματα φέρειν τοῦ Χριστοῦ, τὰ ζωποια
αὐτοῦ πάθη ὡς στέφη; Οὕτως μὲν οὖν τὰ καθ' ὑμᾶς, ἃ καὶ οὐρανὸς ἤνεσεν καὶ γῆ
ἠκουτίσθη. τὰ δὲ ἡμέτερα μηδαμινὰ καὶ ἁμαρτωλά, πλὴν ὡς ἀπήγγειλεν ὁ ἀδελφὸς
Ἀδριανός· πάντως γὰρ ἀποσέσωσται. εἰ δέ τι δέοι προσθεῖναι, ταῦτα καὶ δηλώσομεν.
μετὰ τὸν δαρμόν ἔκλεισαν ἡμᾶς τοὺς δύο εἰς ἀνώγειον, ἀναφράξαντες τὴν θύραν
καὶ ἄραντες τὴν κλίμακα. κυκλόθεν φύλακες, μὴ πού τις θίγη μηδὲ ἄψηται τοῦ
δωματίου· ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸ κάστρον προὔπαντῶντες οἱ

φύλακες οὐκ ἔωσί που τραπήναι πάρεξ τοῦ ἰδίου οἴκου, ἕως ἂν αὐθις ἐξέλθοι. παραγγελία κραταιὰ μὴ ἐπιδοθῆναι ἡμῖν τι πάρεξ ὕδατος μόνου καὶ ξύλου· οὕτως ἀπλῶς θέμενοι ὡς ἐν τάφῳ καὶ πρὸς τὸ κτεῖναι ἡμᾶς. ὁ δὲ θεὸς ἐλέει φιλανθρωπίας αὐτοῦ δι' ὧν προεισηνέγκαμεν χρεῖων καὶ ἔτι δι' οὗ ἐπιδίδοται ἡμῖν τὸ προσταχθὲν δι' ὁπῆς τῆς θυρός, ἐπὶ κλίμακος ἀνιόντος κατὰ τὴν ὥραν ἐστώσης, διατρέφει. οὐ τολμῶμεν φῆσαι ἐκεῖνο, ὃ φησιν ὁ Δανιὴλ δεξάμενος παρὰ τοῦ Ἀμβακούμ τὸ ἄριστον, ἐμνήσθη γάρ μου ὁ θεός, πλὴν ὅτι ἐμνήσθη καὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἐλεεῖ καὶ περιέπει καὶ σκέπει. ἕως ἂν οὖν πάρεστιν ἡμᾶς τρέφεσθαι ἐκ τῶν ἔνδον ἢ ὅπως ποτέ, ἐνὸς τῶν πορταρίων οἴκοθεν λάθρα ἐπιδιδούντος τοῦ καὶ ἐβδομαρησίου, τρέφει ἡμᾶς καὶ δοξάζομεν τὸν θεόν. ἐπιλιπόντων δὲ τῶν χρεῖων οἰκονομία θεοῦ συγκαταλείψομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ζωὴν· καὶ ἐν τούτῳ χαίρομεν, καὶ τοῦτο τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ θεοῦ. καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας, τοιούτῳ τρόπῳ καταληφθεὶς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς, ὡς κελεύει, δόξης περισσοτέρας τὸν ἀγέραστον καταξιώσαι σὺν τῷ ἀδελφῷ; Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, συναγωνίσασθέ μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν θεὸν ἵνα ῥυθῶ ἐν παντὶ τρόπῳ διὰ παντὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ καὶ ἵνα ὁ ἐναρξάμενος ἐν ἡμῖν ἔργον ὁμολογίας αὐτοῦ διὰ σπλάγχνα οἰκτιρῶν οὐκ ἐξ ἔργων μου τινῶν (οὐ γὰρ ἐποίησά τι ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἀλλὰ τούναντίον) αὐτὸς καὶ ἐπιτελέσειεν ἐν ἀμφοτέροις. τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς τὰ αὐτὰ πάσχοντας αἰτεῖσθαι οὐ διαλιμπάνομεν μετὰ δακρύων. οὐ μόνον τοὺς ὀκτώ, τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀββᾶν Πέτρον καὶ τὸν καλὸν Λιτόιον καὶ εἴ τινα ἄλλον ἀσπαζόμεθα ἐν Κυρίῳ. 377 {1'Επιφανίω τέκνω}1 Ἰδού, τέκνον μου ἠγαπημένον, καθὼς προεθυμήθης ἀπᾶραι ἐν τῇ Δύσει, εἰπόντος μου ἄραι γράμματα ταῦτα. ἀπέστειλα δύο ἐπιστολάς, τοῦ τε ἀποστολικοῦ καὶ τοῦ κυροῦ Μεθοδίου· οἱ γὰρ περὶ τὸν ἀδελφὸν Διονύσιον εὐδοκία θεοῦ καὶ ἀπεσώθησαν ἕως τῶν ἐκεῖ καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ἤνεγκαν· πρὸς οὓς καὶ πάλιν ἐπιστεῖλαι εὖ ἐνόμισα. ἐπέστειλα δὲ οὐχ ὡς ἀπ' ἐμοῦ μόνον, ἀλλ' ὡς τὸ πρότερον, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἡγουμένων, οὓς δηλοῖ ἡ ἐπιστολή, πάρεξ τοῦ τῆς Εὐκαιρίας· οὗτος γάρ, ὡς ἔμαθον, κατὰ τὰς ἀμαρτίας μου κατέπεσεν. γινώσκει οὖν καὶ κοινῇ γνώμῃ διὰ μηνύματος λαθραίου καὶ ἀναγνώσεως τῆς ἐπιστολῆς ὡς τότε ἐπεστείλαμεν, ὡς καὶ ἐδήλου τὸ ἀπὸν γράμμα. νῦν δέ, κἂν οὐ δεδύνημαι τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀσφάλειαν, ἀλλ' ὡς ἤδη ὁμογνωμονούντων ἀμφοτέρων καὶ αὕτη ἡ ἐπιστολή· ἴσως δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐνδέχεται κάκεῖνους ἐπιγνῶναι. Ἄπιθι οὖν, ὦ καλὲ Ἐπιφάνιε· ἐπίφανον τῇ Δύσει ἄγγελος πιστός, φρόνιμος, ἀρχαιογνώριστος, ἀποδιδούς τὴν ἐπιστολὴν καὶ κατὰ τὰ θεοκινήτως τυπωθέντα ἐν τῷ ἀγίῳ ἀποστολικῷ ὑποθετικῷ τρόπῳ καὶ λόγῳ τοῦ ἱεροῦ Μεθοδίου καὶ τοῦ τῆς Μονοβασίας ἀγίου ἐπισκόπου καὶ αὐτὸς συνεπιπροσβέυων καὶ ἐκλιπαρῶν εἰς πέρας ἐνεχθῆναι ταῦτα θεοῦ εὐδοκία, τοῦ ἔχοντός σε καὶ ἀποσῶσαι καὶ παραστήσαι τῇ ἱερᾷ καὶ μακαρίᾳ κορυφῇ. μὴ δείσης· πολὺς σοι ὁ μισθὸς καὶ μέγας ὁ ἀγών· Χριστὸς μετὰ σοῦ. προσεῖπέ πάντας τοὺς ἀγίους καὶ μάλιστα τοὺς γνωριμωτέρους, ἐξαιρέτως τὸν ἅγιόν μου πατέρα τὸν ἀρχιμανδρίτην, ἀλλὰ καὶ τὸν δεσπότην μου τὸν χαρτοφύλακα, οὗ ἡ ἀγάπη ἔγκειται ἐν τῇ ταπεινῇ μου καρδίᾳ. 378 {1Τῷ αὐτῷ}1 Καὶ αὐθις ἤκουσα τῆς φωνῆς σου, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ ἔδοξα κατ' ὀφθαλμούς σε ὄραν καὶ περιπτύσσεσθαι. ἀλγεῖς ὅτι ἀφέθης ἄδεσμος εἶναι; χάρις τῷ οὕτως οἰκονομήσαντι Κυρίῳ, σὺ δὲ τῇ προθέσει δέσμιος καὶ τῇ ὁμολογίᾳ μακάριος. πλὴν οὐκ οἶδας τί τέξεται ἡ αὖριον. ἔσο τοίνυν παρεσκευασμένος καὶ ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον ἀγέσθω τὰ κατὰ σέ· παντὶ φυλακῆς χρεῖα, ἐκασταχοῦ ὁ διώκτης ἐχθρός. ἔχου, τέκνον μου, τῆς σωτηρίας σου ὅπουπερ ἂν εἴης, προσευχόμενος περὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ σου πατρὸς εἰς τὸ ἀπᾶραι σε πρὸς τὰ δυτικά, ἡνίκα ὑπέστρεψαν οἱ ἀδελφοί, δι' εὐχῆς μοι μάλα πληροῦντα τὰ θεοφιλῆ καὶ

ἀναγκαῖα, αἶροντα δηλονότι καὶ τὰ γράμματα. Ἄ δὲ ἐκεῖσε πέπρακται ὑπὸ τοῦ πρὶν προεδρεύσαντος μαθῶν ἐξέστην καὶ εἰς ἐλεεινολογίαν κατέληξα· πῶς δὲ οὐκ ἐσήμανας περὶ τοῦ Φιλαργίου, οὗ ἡ μέριμνα πιέζει μου τὴν ταπεινὴν ψυχὴν; 379 {1Τῶ αὐτῶ}1 Ἐκ παραδόξου μοι τὸ γράμμα σου, ὧ φίλτατον τέκνον· ὄν γὰρ προσεδόκουν ῥωμαΐζειν, ἐκ Βυζαντίου μοι φθέγγεται, καὶ ὄν ἐλογιζόμεν ἀφέμενον εἶναι, δέσμιος ἦκει. τί τοῦτο; δῆλον ὅτι προνοίας θεοῦ τὸ ἔργον, ἵνα καὶ σὺ μετασχοῖς σὺν τοῖς ἱεροῖς ἀδελφοῖς σου τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων, οὐ μόνον ὡς τῶν προεχόντων ὢν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολλῶν ἐν γνώσει διαφέρων καὶ τὸ πρωτεῖον τῶν γραφῶν ἔχων, προσθεῖν δ' ἂν καὶ ὡς στόμα τῆς ταπεινώσεώς μου ὑπάρχων. σὺ μὲν οὖν ἐφθέγγω ἃ ἐφθέγγω ἐν τοῖς γράμμασιν ἐκθειάζων τὰ ἐμὰ (σὰ δὲ εἰπεῖν ἄληθες, ἐπειδὴ υἱῶ τὰ πατρὸς ἀνήκει) καὶ τοῦ μέτρου διὰ τὸν πόθον ἐξιστάμενος, ἐγὼ δὲ σε παρακαλῶ στήναι γενναίως ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγωνίσμασι, πάντα φέρων τὰ μέχρις αἵματος, ἐπειδὴ οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς, ὡς γέγραπται, ἄλλως τε ὅτι καὶ προήρου κατ' ἀρχὰς ὑποβληθῆναι τοῖς ὁμολογηταῖς καὶ σαυτὸν ἐπέρριψας μικροῦ δεῖν τῶ κινδύνῳ. νόμιμον οὖν τὸ μαρτύριόν σοι ὠκονομήθη, ἀδελφέ, ἄρτι ἀχθέντι κατὰ λόγον. μὴ οὖν ἀναδύμεν, ἀντιβολῶ, μηδὲ ἐλεήσωμεν σάρκας, ἀλλὰ προησώμεθα ταύτας εἰς ὃ τι ἂν καὶ παρασκευάσοι Χριστός, ἵνα καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς ἀθάνατα ἀγαθὰ ἐμβάλωμεν. Προσεύχου καὶ αὐτὸς τὰ ἴσα περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς προσαγορεύει. 380 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Χαίρω ἐπὶ σοί, ἀδελφέ μου Ναυκράτιε, ὅτι τῆς χαρᾶς υἱὸς χρηματίζεις, ὅπερ ἐστὶ τὸ διὰ Χριστὸν πάσχειν. καὶ τί γὰρ τούτου χαριέστερον, τί δὲ εὐκλεέστερον; ἐμαστίχθης οὖν χριστομιμήτως, ἦρθης ἐκ φυλακῆς εἰς φυλακὴν, παραδοθεὶς εἰς χεῖρας Ἰωάννου τοῦ ἀσεβοῦς, ἐφ' ᾧ ὁ ταπεινὸς καὶ ἠγωνίασα· ἀλλ' ὅτι προσβαλόντος αὐτοῦ οὐ περιετράπη, τούναντίον δὲ καὶ ἀπεπέμψω διελεγκτικῶς τὸν ματαιόφρονα, πάνυ ὁ τάλας ἦσα καὶ εὐθύμησα. εἴη δὲ σοὶ καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν συμβησομένων παρὰ Κυρίου βοήθεια. ἐπειδὴ δὲ ἔφης προτεῖναι αὐτὸν ἐν τῇ διαλέξει φωνὰς ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν ἀγίων εἰκόνων, ἦγουν Ἀστερίου, Ἐπιφανίου καὶ Θεοδότου, ἀναγκαῖον ᾤηθην πρὸς καταρτισμὸν ἀμφοτέρων παραθέσθαι ἐνταῦθα, εἰ καὶ ὑπερτείνει τὸ ἐπιστολιμαῖον ὕφος, αὐτὰς ἐκείνων τὰς φωνὰς καὶ τὴν σὺν θεῷ παρ' ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἀνατροπὴν αὐτῶν. Ἡ οὖν τοῦ Ἀστερίου ἐπὶ λέξεως τάδε· "4μὴ γράφε τὸν Χριστὸν· ἀρκεῖ γὰρ αὐτῶ ἡ μία τῆς ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνη, ἣν αὐθ' αἰρέτως δι' ἡμᾶς κατεδέξατο. ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βαστάζων νοητῶς τὸν ἀσώματον λόγον περίφερε"5. ἐρωτάσθω τοιγαροῦν ὁ λογογράφος, ἀνθ' ὅτου ἀπαγορεύσας Χριστὸν γράφεσθαι ἀρκεῖν αὐτῶ λέγει τὴν μίαν τῆς ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνην, ὡς καὶ τὴν ἅπαξ αἰρεθεῖσαν ἄδοξον ὑποφεύγοντι τὴν δευτερεύουσαν τῆς ταπεινοφροσύνης φανέρωσιν. καὶ πῶς ἀυθαίρετος, εἰ ἄδοξος; τὸ γὰρ ἀυθαίρετον ἔνδοξον, οὐκ ἔχον τοῦ ἀκουσίου τὸ ἄδοξον. εἰ δὲ τοῦτο οὐ, ἀλλ' ὅτι δευτέρωσις, πῶς δευτέρωσις ἢ τὸ αὐτὸ καὶ πρῶτον καθ' ὁμοίωσιν δεικνύουσα γραφή; πῶς δὲ καὶ τὸ ὑπομνηματίζεσθαι δι' ἀκοῆς οὐ παραιτήσεται, εἴγε τὸ δι' ὄψεως θριαμβεύεσθαι ὡς δευτέρωσιν φέρον νεμεσητὸν αὐτῶ; ἐκάτερον γὰρ θατέρου σύννοδόν τε καὶ ἰσοδύναμον, ὡς τὸ θεῖον στόμα, Βασίλειος ὁ Μέγας, ἀπεφθέγγατο. λογισθήσεται δὲ κατὰ τὸ ἀνάλογον καὶ τὸ τὸν σταυρὸν ἅπαξ γραφῆναι ἑτέρου δηλαδὴ σταυροῦ δευτέρωσις, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου· καὶ ἐπειδὴ αἰεὶ γράφεται ἀμφοτέρα, ἀπείρους σταυρούς, πρὸς δὲ καὶ εὐαγγέλια, οὐχ ἓνα καὶ ἐν ὑπάρχειν. εἰ δὲ εἰς καὶ οὐ δεύτερος, κἂν μυριοστῶς γράφοιτο, σταυρός, καὶ ἐν καὶ οὐ δεύτερον, κἂν ἀπείρωις γράφοιτο, εὐαγγέλιον, καὶ εἰς καὶ οὐ δύο, κἂν ὡσαύτως γράφοιτο, Χριστός. γραφόμενος γὰρ ἐστὶν ὡς ἀναγινωσκόμενος καὶ οὐ πλησθήσεται οὐς ἀπὸ ἀκροάσεως

οὔτε μὴν ὀφθαλμὸς ἀπὸ ὀράσεως· ὅτι ὁ θεὸς ἄνθρωπος γέγονε καὶ ὅτι ὤφθη βρέφος ὁ αἰώνιος· καὶ γαλακτοτροφεῖται ὁ τρέφων τὰ σύμπαντα καὶ ἀγκαλιζέται ὁ ἀπερίληπτος καὶ χρηματίζει ἀνὴρ ὁ ὑπέρθεος καὶ βαπτίζεται ἢ τῆς σοφίας ἄβυσσος καὶ δρᾷ τὰ θεοπρεπῆ τε καὶ ἀνθρωποπρεπῆ ὁ ὑπερούσιος καὶ σταυροῦται ὁ τῆς δόξης Κύριος καὶ θάπτεται καὶ ἀνίσταται ὁ ζῶν τὰ σύμπαντα καὶ ἀναλαμβάνεται ἀνθρωποπρεπῶς ὁ μηδαμοῦ χωρούμενος. παυσάσθω ἀπαγορεύειν τὴν οὕτω σωτήριον κόσμου καθ' ἑκάτερα φανέρωσιν, καὶ τὴν δόξαν Κυρίου ἀδοξίαν ὑποτιθέμενος καὶ τὴν ἀυθαίρετον ταπεινοφροσύνην ἀκούσιον ὑποβαλλόμενος, παυσάσθω δὲ καὶ τῷ Μεγάλῳ Βασιλείῳ ἀντιφερόμενος, οὗ ἡ φωνὴ θεοῦ φωνή, ὧδέ που προστάσσουντι· ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. Ἐρρίφθω δὲ που θείου χοροῦ σὺν τῇ παρουσίᾳ ἀποφάσει καὶ ἡ ἐξῆς κατάφασις, ὡς τὸ ἴσον τῆς ἀτοπίας ἔχουσα. τί γάρ φησιν; "4ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βαστάζων νοητῶς τὸν ἀσώματον λόγον περίφερε"5. ὦ τῆς ἀλογίας· οὐ τί που γὰρ θεῖον στόμα ἀσώματον τὸν λόγον μετὰ τὸ γενέσθαι αὐτὸν σάρκα λέλεχεν. οὐκέτι μὲν γὰρ σάρκα Χριστόν, ἀλλ' οὐκ ἀσώματον ὁ ἱερὸς ἀπόστολος εἴρηκεν, ἐν οἷς φησιν· ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἶδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. ὅπερ ἐρμηνεύων ὁ Θεολόγος Γρηγόριος τὰ σαρκικά, ἔφη, πάθη καὶ χωρὶς τῆς ἁμαρτίας ἡμέτερα· ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, οὐκέτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δέ. ὁ δὲ ἀσώματον τὸν λόγον φήσας οὐ μόνον τοῖς δυσὶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πᾶσι τοῖς θεοφόροις μαχόμενος εἶεν. Δέδεικται τοίνυν φύσεως λόγῳ ἀτόπῳ ἄτοπον ἐπακολουθῆσαν· καὶ τῇ τοῦ ψεύδους ἀνατροπῇ κείσθω ἀντιστρόφως ἡ ἀλήθεια. πῶς; γράφε τὸν Χριστόν ὅπου δεῖν, ὡς ἔχων αὐτὸν κατοικοῦντα ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἵνα καὶ ἀναγινωσκόμενος ἐν δέλτῳ καὶ ὀρώμενος ἐν γραφῇ ὡς ταῖς δυσὶν αἰσθήσεσι γνωριζόμενος διττῶς φωτίζῃ σου τὰς φρένας, μαθόντος ὅπερ διὰ λόγου κατηχήθης τοῦτο βλέπειν κατ' ὀφθαλμούς. καὶ γε ἐν τῷ οὕτως ἀκουτίζεσθαι καὶ ὀρᾶσθαι οὐκ ἔχει φύσιν μὴ οὐχὶ δοξάζεσθαι θεὸν καὶ κατανύττεσθαι ἀνθρωπον εὐσεβῆ· οὐ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον καὶ θεῶ εὐπρόσιτον; οὕτως οὖν οἱ οὐδαμινοὶ νοοῦμεν τάληθῆ, εἰ καὶ τινες τῶν πρὸ ἡμῶν ἱερῶν πατέρων ἐτέρως ὑπειλήφασιν τὸ διελεγχθὲν πρόβλημα. Τῆς γοῦν τοῦδε φωνῆς περαιωθείσης, τίς ἢ τοῦ Ἐπιφανίου; "4νοήσει ἢ σὴ θεοσέβεια, εἰ πρέπον ἐστὶ θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγραφητὸν διὰ χρωμάτων"5. ὅρα δὴ τὸν ψευδηγόρον· οὐ Χριστόν εἶπεν, ἐφ' ᾧ δηλοῦται ἡ περιγραφή μετὰ τοῦ ἀπεριγράπτου (ὧδε γὰρ τῶν ἐκατέρων φύσεων ἢ δῆλωσις), ἀλλὰ θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγραφητόν, ἀπαμφιεννὺς τὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος μανιχαϊκῶ φρονήματι καὶ θεὸν γυμνὸν προτείνας, ὡς ἂν τῷ ἀτόπῳ τῆς προτάσεως τὸν ἀκροατὴν ἐκπλήξαιεν. οὕτω δὴ καὶ ὀρατὸν θεὸν εἶπειν ἔκτοπον, εἴπερ φησὶ τὰ ἱερά λόγια, θεὸν οὐδεὶς ἐώρακεν πώποτε. καὶ μὴν ὁ μονογενὴς υἱός, θεὸς ὢν καὶ ὀρώμενος, τοῦτο ἐξηγήσατο· ἀλλ' εὐδελον ὅτι γυμνὸν θεὸν ἀνθρωπότητος οὐδεὶς ἐώρακεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μονογενὴς οὐ γυμνὸς μετὰ τὴν σάρκωσιν, διὰ τοῦτο καὶ ὀρατός. καὶ βεβόηκεν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος· θεὸς ἐφανερῶθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ. τὸ οὖν ἐν σαρκὶ ἐπὶ πάσῃ ἀποφάνσει ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον· εἰρμὸς γάρ τίς ἐστὶν ἢ πρώτη φωνὴ οὐ μόνον ταῖς ἐφεξῆς, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάσαις ταῖς τῆς ἐνσωματώσεως ιδιότησιν. ὡς οὖν θεὸς ἐφανερῶθη ἐν σαρκὶ καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν προειρημένων (οὐ γὰρ ἂν ἔχοι φύσιν μὴ προσυπακουομένου τοῦ ἐν σαρκὶ ἢ ὀφθῆναι ἢ ἀναληφθῆναι), οὕτω δηλαδὴ καὶ γαλουχεῖται ἐν σαρκὶ καὶ προκόπτει ἡλικία καὶ βαδίζει ποδὶ καὶ ἰδροῖ ἀγωνία καὶ διαλέγεται γλώττῃ καὶ ὅσαπερ ἄλλα τῆς αὐτῆς συστοιχίας. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, ἐπειδὴ ἐν τῶν ἀπάντων ἰδιωμάτων τοῦ σώματος καὶ ἡ περιγραφή, εὐδελον ὅτι καὶ περιγράφεται θεὸς ἐν σαρκὶ εἴτε χρωματουργικῶς εἴτ'

οὖν ἑτεροτρόπως. δυοῖν γὰρ ἑκάτερον πᾶσα ἀνάγκη· εἰ ὧπται ἐν σαρκί, καὶ περιγράφεται ἐν σαρκί, ἐπεὶπερ σύστοιχον καὶ ἀλληλαίτιον ἑκάτερον ἑκατέρου. εἰ οὖν μὴ τὸ δεύτερον ἄληθες, οὐδ' ἄρα τὸ πρῶτον· ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον ἄληθες, οὐκοῦν καὶ τὸ δεύτερον. οὕτω καὶ κατὰ τὰ θεῖα λόγια καὶ κατὰ κοινὸν συλλογισμόν ἡλίθιον τὸ μὴ ὁμολογεῖν θεὸν ἐγγράφεσθαι ἐν σαρκί, εἴπερ ὧπται ἐν σαρκί. ἐπεὶ καὶ ἐτέρωθι ὁ γεννάδας φησὶν· "ἤκουσα ὅτι καὶ τὸν ἀκατάληπτον υἱὸν τοῦ θεοῦ τινες γράφειν ἐπαγγέλλονται· φριξαί ἐστι τὸ ἀκοῦσαι"⁵. τίς γοῦν νοῦν ἔχων οὐκ ἐγγελάσειεν τὸν ματαιόφρονα; οὐ τίς που ἀνέγνω ὅτι συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄνναν πρῶτον τὸν ἀρχιερέα; καὶ ἐτέρωθι πάλιν· ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων; οὐχ ὁμολογεῖ θεὸν τὸν Ἰησοῦν; εἰ θεὸς οὖν, πῶς ὁ ἀκατάληπτος ἐλήφθη καὶ ἐδέθη; ἢ δῆλον ὅτι ἐν σαρκί, καθὰ εἰρμολόγησεν ὁ πάνσοφος Παῦλος; σιγάτω οὖν λυττῶν κατὰ Χριστοῦ καὶ οὗτος ὁ πλάνος. ἐὰν δέ που ἀκούσειεν ὅτι καὶ ἐσθιόμενον ἔχομεν θεόν, τάχα ἂν οὐ μόνον φρίξει, ἀλλὰ καὶ διαρρηχθεῖ, μὴ φέρων τὸ ἄκουσμα. ἀλλὰ τί φησιν ὁ Χριστός; καὶ ὁ τρώγων με κάκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ· οὐκ ἂν δὲ ἄλλως βρωθεῖ, εἰ μὴ ἐν σαρκί. καὶ γὰρ ὁ Χριστός, θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὑπάρχων, ὁπότεν καθ' ἑκάτερον τῶν ἐξ ὧν συνετέθη φύσεων ὀνομάζοιτο, καὶ καθ' ἕτερον κυρίως νοούμενος λέγοιτο, οὐ τῆς θατέρου ιδιότητος ἐν τῷ μοναδικῷ τῆς ὑποστάσεως μειουμένης ἢ συμφυρομένης. καὶ μάρτυς τοῦ λόγου αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ λόγος, πῆ μὲν λέγων, τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; (καίτοι γε ὁ λέγων καὶ θεὸς ἀθάνατος ἦν), πῆ δὲ φάσκων, ὑμεῖς λέγετε ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον· υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι· καὶ μὴν ὁ εἰπὼν καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἦν. οὕτω τὸ πεφυκὸς ἑκατέρου ὀνόματος θατέρᾳ φύσει ἀπονέμοντες οὐ τίς που διασφαλλόμεθα. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦδε τέλος εἴληφεν ἡ φωνή, τίς ἢ τοῦ Θεοδότου; "Ἐτάς τῶν ἀγίων εἰδέας οὐκ ἐν εἰκόσιν ἐξ ὑλικῶν χρωμάτων ἀναμορφοῦν παρειλήφαμεν, ἀλλὰ τὰς τούτων ἀρετὰς διὰ τῶν ἐν γραφαῖς περὶ αὐτῶν δηλουμένων οἷόν τινας ἐμπύχους εἰκόνας ἀναμάττεσθαι δεδιδάγμεθα, ἐκ τούτου πρὸς τὸν ὅμοιον αὐτοῖς διεγειρόμενοι ζῆλον· ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφάς, ποίας ἄρα ἐκ τούτων καταπολαύοιεν ὠφελείας ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θεωρίᾳ. ἀλλ' εὐδῆλον ὡς ματαία ἢ τοιαύτη ἐπίνοια καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὕρεμα"⁵. εὐθὺς ἢ βαλβίς τοῦ λόγου οὐ νεμεσητή, εἰ καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀτόπων κατασκευαστικῆ, ἐπεὶ καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τῆς εἰκονικῆς θεᾶς τὴν διὰ λόγου ἱστορίαν προὔργιαιτέραν τίθενται, οὐ διαβάλλοντες τὴν θατέραν, ἕτεροι δὲ τὸ ἔμπαλιν. ἔχοι δὲ τὸ ἴσον, καθὰ φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ἂ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας δι' ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικῆ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσι. καὶ οὐ πάντες ζωγράφοι οὐδὲ πάντες λογογράφοι, ἀλλ' ἐκάστῳ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον χάριτος. "Ὡστε τήνδε τὴν πρότασιν παρὲς λεγέτω τὴν ἐξῆς· "Ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφάς, ποίας ἐκ τούτων ἄρα καταπολαύοιεν ὠφελείας ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θεωρίᾳ"⁵. ἀντερωτάσθω οὖν ὁ γεννάδας· ποίαν γὰρ ὄνησιν καὶ ἱερὰν θεωρίαν οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν εὐρᾶσθαι; εἰ γὰρ αὕτη φύσις εἰκόνας, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου, καθὰ φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, καθὰ φησιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος, δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μιμήματος, ἦγουν εἰκόνας, πολὺ τὸ ὄφελος πρόεισι καὶ διὰ τοῦ μιμήματος πλείστη ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον ἢ πνευματικῇ θεωρίᾳ ἄνεισι. καὶ μάρτυς ὁ αὐτὸς θεῖος Βασίλειος, ὧδέ που λέγων· ἢ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει. εἰ δὲ ἀναβαίνει, καὶ κάτεισιν εὐδῆλον ἐπὶ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου. οὐκ ἂν δὲ τις ἀνοηταίνων ἀνωφελῆ τὴν τιμὴν εἴποιεν οὐδ' αὖ τὸ μίμημα μὴ οὐχὶ τοῦ μεμιμημένου ἀποτύπωμα, ὡς εἶναι

ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον· οὐ τί ἂν γένοιτο ὠφελιμώτερόν τε καὶ ἀναγωγικώτερον; ἔμφασις γάρ ἐστὶν τῆς αὐτοψίας καὶ σεληνιαῖόν τι φῶς, ἴνα καὶ οἰκείῳ παραδείγματι χρήσωμαι, πρὸς ἡλιακὸν φάος ἢ εἰκῶν· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο, τί ὀνίνησι τοὺς πάλαι ἢ σκηνή τοῦ μαρτυρίου, μίμημα οὐσα τῶν ἐπουρανίων; κάκει γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἰλαστήριον, τουτέστιν εἰκόνες ἀνθρωπομόρφῳ εἶδει διατυπούμεναι, ἀναγωγικὰ πάντα καὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας θεωρήματα. μάτην δὲ ἡμῖν ὅσον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προτάσει καὶ ἡ σταυροειδῆς εἰκῶν, μάτην καὶ ἡ λογχοειδῆς, μάτην καὶ ἡ σπογγοειδῆς (ἐπεὶ περ καὶ ταῦτα μιμήματα, κἂν οὐκ ἀνθρωπόμορφα), μάτην καὶ ὅσα ἄλλα αἰσθηταῖς εἰκόσι, Διονυσαϊκῶς εἰπεῖν, παραδέδοται ἡμῖν, δι' ὧν ἐπὶ τὰς νοητὰς κατὰ τὸ δυνατόν, φησὶν, ἀναγόμεθα θεωρίας. ἔπειτα καὶ ἡ μία τῶν πέντε τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἢ φαντασία, φαντασία δὲ δόξειεν τις εἰκῶν· ἰνδάλματα γὰρ ἀμφοτέρα. οὐκ ἀνωφελῆς ἄρα ἢ εἰκῶν, τῇ φαντασίᾳ ἐοικυῖα. εἰ δὲ ἀνωφελῆς ἢ προὔργιαιτέρα, πολλῶ οὐκ μᾶλλον ἢ ὑφειμενεστέρα, μάτην συνυπάρχουσα τῇ φύσει· καὶ εἰ μάτην, καὶ αἰ σύστοιχοι αὐτῆς, αἰσθησις, δόξα, διάνοια, νοῦς. οὕτω φυσιολογῶν ὁ λόγος ἄνουν ὑπαγορεύει διὰ θεωρίας ἐπαγωγικωτέρας τὸν τῆς εἰκόνας ἦτοι φαντασίας ἐξουδενωτήν. ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως ἄγαμαι τὴν φαντασίαν· φασὶ γὰρ τινες γυναῖκα κατὰ τὸν τῆς συλλήψεως καιρὸν Αἰθίοπα φαντασθεῖσαν Αἰθίοπα ἀποτεκεῖν. τοιοῦτον καὶ τὸ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἰακώβ ἐπὶ τῶ τῶν ῥάβδων λεπισμῶ, ἐξ ἧς φαντασίας ἐποικίλλοντο τὰ ἐν τοῖς θρέμμασι τικτόμενα. καὶ ὡ τοῦ θαύματος, ὅτι πραγματικῆς ἐνεργείας ἢ εἰκονοειδῆς φαντασία ὤπται ἀποτέλεσμα. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ὁ λόγος· "4εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιαύσδε ἀναστηλοῦντες μορφάς, ποίας ἐκ τούτων ἄρα καταπολαύοιεν ὠφελείας ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται θεωρία"5. καὶ τίς, ὦ τᾶν, οὐκ ἐκ τῆς εἰκονικῆς εἰδέας, εἶπερ ἐναργῶς ἀτενίσαιεν, δεξιᾶς τε ἢ ἀριστερᾶς ἰνδάλματα λαβῶν ἐν νῶ ἄπεισιν; ἄλλ' εἰ μὲν ἐξ ἀρίστης, ἀριστα, εἰ δὲ ἐξ αἰσχίστης, αἰσχιστα, ὥστε πολλάκις καὶ οἴκοι μένων τῇ μὲν κατανύττεσθαι, τῇ δὲ παθαίνεσθαι. ἢ οὐχὶ καὶ τις ἐνίοτε ἀφυπνώσας τοῖς νυκτερινοῖς φαντάσμασι περιχαρῶς ἢ λυπηρῶς διανίσταται; εἰ δὲ ἐκεῖ οὕτως, πολλῶ οὐκ μᾶλλον ἐν τοῖς καθ' ὑπάρ εἰκονίσμασι διατίθεσθαι ἔστι πρὸς ἐκάτερα τὸν βλέποντα. οὐ δήπου ἀνέγνως, ὦ βέλτιστε, ὡς οἱ πάλαι ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων; τί ἐκάτερον; οὐκ εἰκῶν; οὐκ ἐν εἰκόνι ἀνήγοντο πρὸς τὴν τῶν ἐπουρανίων θεωρίαν; οὐκ ἐν εἰκόνι διαπορεύεται πᾶς ἄνθρωπος, Δαυιτικῶς εἰπεῖν; οὐκ αὐτὸς σὺ ὁ εἰκονομαχῶν εἰκῶν θεοῦ καὶ κατὰ εἰδέαν πατρῶν γεννηθεὶς καὶ εἰκονικῶς ἐν πίνακι ἐγγραφόμενος; ἢ μόνος σὺ ἀνεξεικόνιστος ὡς οὐκ ἄνθρωπος ἀλλὰ ἀμβλωθρίδιος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἀγίους οὕτως οἰόμενος; Ἄλλ' ἴνα μᾶλλον ὁ περὶ τοῦδε λόγος πίστωσιν δέξοιτο, παρεῖς τὸ οἴκοθεν δογματίζειν αὐτοὺς προσθήσεται τοὺς τῆς οἰκουμένης λαμπτήρας, ἀποκρινομένους σοι πρὸς τὴν ἐρώτησιν. Γρηγόριος ὁ Νυσσαεύς· εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον, ἐναργῶς τῆς τέχνης ὑπ' ὄψιν ἀγούσης τὴν ἱστορίαν. ὁ Χρυσόστομος· ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν εὐσεβείας ἔνεκεν πεπληρωμένην· εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων στίφη, εἶδον πατούμενα βαρβάρων φύλα καὶ τὸν Δαυὶδ ἀληθεύοντα· Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας· εἶδον ἐγὼ κατὰ τοίχου γραφῆς ἐναθλοῦσαν τοῖς σκάμμασι κόρην καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν κατώπτευσσα. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος· τῆς δὲ ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι· ἑταιρὶς ταύτην ἰδοῦσα (καὶ γὰρ ἦν σεβασμία) ἀπῆλθεν εὐθὺς καὶ θεᾶς ἠττημένη, ὡς ζῶντα αἰσχυθεῖσα τὸν γεγραμμένον. Βασίλειος ὁ Μέγας· ἀνάστητέ μοι νῦν, ὦ λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι, τὴν τοῦ στρατηγοῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα ταῖς

ὑμετέρας μεγαλύνετε τέχναις· ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν στεφανίτην γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας περιλάμπυτε χρώμασιν. ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων τοῦ μάρτυρος νενικημένος γραφῆ. χαίρω τῇ τοιαύτῃ τῆς ὑμετέρας ἰσχύος σήμερον νίκη ἡττώμενος· ἴδω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριβέστερον παρ' ὑμῶν γραφομένην τὴν πάλιν, ἴδω φαιδρότερον ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον εἰκόνας. κλαυσάτωσαν δαίμονες καὶ νῦν ταῖς τοῦ μάρτυρος ἐν ὑμῖν ἀριστείαις πληττόμενοι· φλεγόμενη πάλιν αὐτοῖς ἡ χεὶρ καὶ νικῶσα δεικνύσθω. ὄρας ὅπως ὁ μὲν προτίθησι τῆς λογογραφίας τὴν ζωγραφίαν, ἐν ἧ ἡλικίῃ ἡ ἐκθείαισι, ὡς καὶ κλαίειν τοὺς δαίμονας, ὁ δὲ πηλίκως πῶς σεβαστὴν τὴν εἰκονουργίαν κέκληκεν, ὡς ἐταιρίδος σωφρονισμόν ὑπάρξασαν; εἶτα πάλιν πῶς ὁ ἕτερος οὐκ ἄδακρυς ἐκ τῆς γραφικῆς θεάς ἄπεισιν, ἐν τῇ γραφῇ ἀθλοῦσαν βλέπων τὴν μάρτυρα; πάλιν πῶς ὁ ἄλλος ἡγαπημένην καλεῖ τὴν κηρόχυτον γραφήν, ὡς ἐν αὐτῇ ἴδων τὰ πρωτότυπα; ἔπειτα καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ, πῶς οὐδ' αὐτὸς ἐκ τῆς γραφῆς τῆσδε ἄδακρυς ἄπεισιν, ὡς αὐτὴν ὑπολαβὼν τὴν αὐτοψίαν; ἴδε ὅσα τὰ ὄνησιφόρα, σκόπησον πηλικά τὰ ὠφέλιμα. καὶ ἐπειδὴ ἐρωτήσας ἤκουσας οὐ παρὰ τοῦδε καὶ τοῦδε σμικρῶν ἀνθρώπων καὶ οὐδαμινῶν, πρὸς αὐτῶν δὲ τῶν πνεύματι θεοῦ φθεγξαμένων καὶ βροντώντων τὴν ὑπ' οὐρανόν, φράσον καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦ λόγου, ὃ δογματιστά. "4ἀλλ' εὐδὴλον ὡς ματαία ἢ τοιαύτη ἐπίνοια καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὔρεμα"5. εὐκαιρον ἐνταῦθα ἐκβοῆσαι μέγα· ἔκστηθι, οὐρανέ, ἐπὶ τούτῳ, ὅτι ματαίαν ἐπίνοιαν καὶ εὔρεμα μεθοδείας διαβόλου τὰ παρὰ τῶν θεοφόρων ἱερὰ δόγματα ἐκπέφασται. ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὃ πλάνων μέγιστε, τὸναντίον δὲ ἐπὶ σοὶ ἀναθετόν τὰ τῆς γλώσσης σου ἀμαρύγματα. Ἐπεὶ οὖν τέλος ἔχει τὸ ὕφος, ἐκεῖνο βούλομαί σε, ἀδελφέ, εἰδέναι, ὅτι, ἄσπερ προφέρουσι χρήσεις οἱ εἰκονομάχοι, αἱ μὲν προδήλως αἰρετικῶν (οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι μὴ οὐχὶ παρυφίστασθαι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος, ὡς καὶ τῷ σίτῳ τὰ ζιζάνια), αἱ δὲ πατέρων ἀγίων, στρεβλῶς ὑπὸ τῆς ἐσκοτισμένης αὐτῶν διανοίας ἐκλαμβανόμεναι, αἱ δὲ παντάπασιν ἀλλόκοτοι, τὰ κατὰ εἰδώλων τῇ εἰκόνι Χριστοῦ ἀνάπτουσαι· ὧν οὐ δεῖ ὡς ἔτυχεν προσίεσθαι φωνὴν οὔτε μὴ συναίρειν λόγον αἰρετικοῖς παρὰ τὴν ἀποστολικὴν νομοθεσίαν. Τὸ λοιπὸν σῶζοιο, τέκνον, καὶ με σῶζεσθαι προσεύχου. τ381-429 {1ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΝ --Β 381 Θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν. κατηχητικῆ}1 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη· δίκαιον γὰρ ἀπὸ φωνῶν ἀποστολικῶν τοῖς διὰ Χριστὸν δεδιωγμένοις ἐπιφθέγγεσθαι. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀνοίξας ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς θύραν, καίπερ τηρουμένοις ἀσφαλῶς, τῇ διὰ τοῦ γράμματος ὁμιλίᾳ συναφθῆναι ὑμῖν τοῖς ἡγαπημένοις ἀδελφοῖς ἡμῶν. ὄντως ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ δέδεται, κὰν δεσμεῖν οἱ κρατοῦντες οἴωνται· ὄντως μέγα ὀφείλομεν χαίρειν, ὅτι ὀρώμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς ἀμαρτωλοῖς τὰς ἐκβάσεις τῶν θείων προρρησιῶν. δεῦτε, εἴπωμεν, ἀδελφοί, μετὰ τοῦ ἀποστόλου· τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ λιμὸς ἢ διωγμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; μὴ γὰρ δι' ἑαυτὸν μόνον ταῦτα εἴρηκεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοιαύτη διαθέσει τὰ πρὸς θεὸν ἔχωμεν; ὥστε μὴ ἐκκακῶμεν ἐν οἷς ἐσμεν θλιβεροῖς, ἀλλ' ἀγαπῶμεν καὶ τὰ ἐλλείποντα παθήματα ὑποῖσαι μετὰ χαρᾶς· χαρὰ γὰρ ἔστιν ἀνεκλάλητος ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστοῦ πάσχειν, καθὼς ἔδειξαν οἱ ἅγιοι πάντες μέχρι Θαδδαίου τοῦ ἡμετέρου μάρτυρος καὶ οὐτινος ἄλλου ὁμολογητοῦ μετόπισθεν ἀπάραντος ἢ ἐκ φυλακῆς ἢ καὶ ἔκ τινος ἄλλου φυγαδείας τόπου καλῆ προθυμίας καὶ ἀξιοδιώκτῳ πράξει. Γενοίμεθα, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς μάρτυρες τοιοῦτοτρόπως ἐν τῷ ἀεὶ παρεσκευάσθαι συλληφθῆναι, ὁμολογῆσαι, φραγελλωθῆναι, ἀποθανεῖν. τοῦτό ἐστι καθ' ἡμέραν μαρτυρεῖν, τοῦτο καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκειν, ἐξ οὗ καθαίρεσθαι συμβαίνει τὴν ψυχὴν, ἀναχωρεῖν τῶν παθῶν,

ἐγγίζειν τῷ θεῷ, μισεῖν κόσμον, φαντάζεσθαι οὐρανόν, τὰ εἰς αἰῶνας ἀποκείμενα ἀγαθὰ ἀλλ' οὖν καὶ σκυθρωπά· οὐδὲ γὰρ ἂν ἡ τοιαύτη παρασκευὴ δίδωσι σχολὴν τῷ νῷ φιληδονεῖν καὶ διαχεῖσθαι προσπαθῶς ὧδε κάκεισε, ἀλλὰ νευροὶ μᾶλλον τὴν καρδίαν, κατανύσσει δακρυρροεῖν τοὺς ὀφθαλμούς, ἐφίεσθαι τὴν ἀπὸ σώματος ἕξοδον ὡς ἔκ τινος δεσμοτηρίου ἐπαχθοῦς, σκοπῶμεν οὖν λοιπὸν ὁποῖοί ἐσμεν καί, εἰ οὕτως, εὐγε μάλα, εἰ δ' ἄλλως, ἐπαναγώμεθα, καθαιρώμεθα· φεύγωμεν τὸν ἀνήμερον δράκοντα διάβολον, τὰ πεπυρωμένα τῆς πικρᾶς καὶ θανασίμου ἐπιθυμίας βέλη. οὐκ ἔστιν ἡδονή, ἀλλ' ὀδύνη, οὐχ ἡδύτης, ἀλλὰ χολή, οὐκ εὐπάθεια, ἀλλὰ δυσμένεια, δουλεία, φθορά, δαιμονισμός, ἀλλοιώσις τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως. ἐπεὶ, εἰ καλὴ καὶ ἡδεῖα, πῶς οὐς ἔλη εὐθὺς δείκνυσι μωρούς, κτηνώδεις, ἡσχυμένους, δουλοπρεπεῖς, δυσελπίστους, ἐκλελυμένους, ὑποδίκους θανάτου αἰωνίου· ὥστε φαρμακεύει ἐξιστῶσα καὶ ἀλλοιοῦσα, οὐκ οὔσα ὡς ὑποτίθεται ἢ ἀρχιφάρμακος, καθάπερ τοὺς δαιμονῶντας, οὐ συνιόντας ὃ ὑφίστανται, εἰ μὴ μετὰ τὴν ἀνάνηψιν. βλέπωμεν οὖν λοιπὸν, ἀγαπητοί, τὰ καταγῶγια ἡμῶν, τὰς ἀναστροφὰς ποῦ καὶ μεθ' οὗ· καὶ εἰ βλαβερὸν ἐκεῖ, μεταστατέον, καὶ εἰ μετὰ σκανδαλίζοντος, ἐκκοπτέον, καὶ εἰ οὐ μεθ' οὐδενός, προσληπτέον, ἐπεὶπερ ἀρατὸν τὸ μεμονωμένον, ἕως ἂν ἀναγκαῖος τρόπος οὐ πάρεστιν. τηρητέον τᾶλλα, τὴν βρῶσιν, τὴν πόσιν, τὸν ὕπνον, τὴν ἐργασίαν, ὡς ἂν τὰ πάντα στάθμια, δυνατοῦντα τὸ σῶμα ὑπουργεῖν ταῖς ἐντολαῖς, ἀλλ' οὐκ ἐξαγριοῦντα κατεξαναστῆναι τῆς ψυχῆς. πῶλός ἐστιν· ἐὰν ὑπερμαζῆ, ἀτακτεῖ, φέρει κάτω τὸν ἀναβάτην νοῦν. ἀφ' ἡμῶν καὶ τὰ ὑμῶν ἐξηγοροῦμεν, ἐπεὶ πάντες ἄνθρωποι τὰς ἡνίας τοῦ αὐτεξουσίου ὁμοίως πρὸς θεοῦ εἰληφότες αὐτοκρατορικῶς, κἂν αἰεὶ πόλεμος ψυχῆς καὶ σώματος ἀντικαθεζομένων. Ὁ μὲν δὴ περὶ τούτου λόγος ἐχέτω ταῦτα· τί δὲ τὰ ἐξῆς; ἡ πίστις ἀκλινής, ἀπερίτρεπτος, καθὼς παρέδωκα ὑμῖν καὶ παρέλαβον παρὰ τῶν ἀγίων, μᾶλλον δὲ ἀμφοτέρω ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος. Χριστὸς οὐ Χριστός, εἰ μὴ ἐγγράφοιτο· ἅμα γὰρ εἰπεῖν Χριστὸν ἐννοεῖν ἐστὶ τὸ τῆς σωματώσεως αὐτοῦ μυστήριον· οὐ γὰρ ἂν Χριστὸς λέγοιτο γυμνὸς σώματος ὁ λόγος ἐννοούμενος. ἐπεὶ δὲ σὰρξ ὁ λόγος, σαρκὶ δῆλον ὅτι καὶ περιγράφοιτο καὶ τῷ "Χριστὸς" ὀνόματι καὶ τὸ τῆς περιγραφῆς συνεισηνέκται καὶ συνεπινενόηται ἰδίωμα. ὥστε οἱ μὴ λέγοντες αὐτὸν γράφεσθαι, ἡγουν εἰκονίζεσθαι, ἄσαρκον αὐτὸν ὑπολαμβάνουσιν καὶ πόρρω τῆς αὐλῆς Χριστοῦ, κἂν Πέτρος εἶεν κἂν Παῦλος, ὡς αὐτὸς Πέτρος καὶ Παῦλος ἀπέφηνεν πρὸς ἀσφάλειαν ἡμετέραν· οὐχ ὅτι τις τῶν ἀποστόλων ἢ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀγίων εἴρηκεν μὴ περιγραφόμενον σῶματι Χριστὸν (ἄπαγε), ὡς οἱ δυσσεβεῖς τὰ νόθα προφέροντες λέγουσιν. Ταύτην τὴν εἰλικρινῆ πίστιν κατέχωμεν, ὧ ἀδελφοί, τήνδε τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁμολογῶμεν, μηδὲ πῶς παραφερόμενοι. ἀρνησίχριστοι οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες· χριστομάρτυρες οἱ ἐνιστάμενοι μετὰ τῶν τεσσαράκοντα, μετὰ τῆς ἀπ' αἰῶνος ἀθλητικῆς ὁμηγύρευς. οὐδ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπογεύσασθαι ὑείων κρεῶν τὸ τῆνικαῦτα παρανόμως τοὺς Μακκαβαίους, μαρτύριον, καὶ σὺ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐξαρνήσασθαι Χριστὸν ἐγγεγραμμένον πανθάνων οὐ μάρτυς; Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ὑπὲρ ἐλεγμοῦ ἀληθείας τῆς πρὸς Ἡρώδην τυμπανισθεῖς μαρτύρων διάκοσμος, καὶ σὺ οὐκ ἐν μάρτυσι θνήσκων ὑπὲρ Χριστοῦ; μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατάτω κενοῖς λόγοις, δι' οὓς ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. μάρτυς ἀπαράγραπτος ὁ ὁμολογῶν καὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον καὶ πλεονάζει τοῖς παθήμασιν. μὴ σαλευέτω ὑμᾶς ἡ ἐπικράτησις τοῦ διωγμοῦ· οὐπω ἐπολυετήσαμεν κατὰ τοὺς προλαβόντας ὁμολογητὰς, οὐπω ἐπυρώθημεν τῷ διαρκεῖ πυρὶ τῆς δοκιμωτάτης πείρας· ἔτι μόλιβδος ἐμμιγῆς, ἔτι ῥυτίς ἀμαρτητικῆ. σὺ τίς εἶ, ὁ ἐμβατεύων ἐν τοῖς τῶν ἀθεωρήτων κριμάτων βάθει; ἄ προσετάγη σοι, ταῦτα διανοοῦ. τὸ ἐπαγγελθὲν σπέρμα ἐν εὐλογίᾳ θεοῦ Ἀβραὰμ κληρονομεῖν τὴν ἁγίαν γῆν, τετρακόσια τριάκοντα ἔτη ὑπὸ χεῖρα Φαραῶ προδεδουλώσθαι ὠκονόμησε θεός.

ὁ χριστιανισμὸς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων ὑπὲρ τὸ διακοσιοστὸν ἔτος μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ πρώτου βασιλέως χριστιανῶν ἐν διωγμῶ βρέμοντι. οἱ μετέπειτα ὑφειμένως μὲν, ὅμως μακροετίζοντες, πάρεξ τοῦ κατὰ Ἰουλιανὸν τὸν ἀποστάτην. Παῦλος ὁ μέγας τριακονταπέντε ἔτεσιν διωκόμενος καὶ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων, καὶ σὺ ἐν πέντε χρόνοις ἠτονηκώς; Κλήμης ὁ πολυάθλος εἰκοσιοκτῶ ἔτεσιν μαρτυρῶν, καὶ σὺ ἀχανιῶν ἐν βραχέσιν; ποῦ μοι καιρὸς τὰ τῶν ἄλλων μαρτύρων λέγειν; οὐκ ἤκουσας τὴν ὑπομονὴν Ἰώβ; οὐχὶ πεντεκαίδεκα ἔτη ἢ καὶ πρὸς ἔλκει πονήρῳ ἐβασανίζετο πρὸς τοῖς ἐπενεχθεῖσιν αὐτῷ ἄλλοις τραγωδήμασιν, καὶ ταῦτα οὐ συνειδώς τι πεπραχέναι τῶν ἀριστερῶν, μᾶλλον μὲν οὖν γε καὶ τῶν λίαν δεξιῶν; ἀλλὰ τί αὐτῷ ὁ χρηματισμὸς; ἵνα δίκαιος, φησὶν, ἀναφανῆς. οὕτω καὶ νῦν κοσκινίζει ἢ πρόνοια οἶονει τοὺς παρόντας, ἵνα τὰ ζιζάνια ἔτι ἐκκριθῆ, ἵνα ὁ σῖτος ἐναπομείνῃ καθαρὸς. οὐκ ἀκούεις τί λέγει τῷ Ἰερεμῖα; κάθεσ αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον καὶ σκέψαι εἰ δοκίμιόν ἐστιν, καθὼς ἐγὼ ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν. ἐνέγκωμεν ἔτι, ὧ γενναῖοι στρατιῶται Χριστοῦ. αἱ ἡμέραι ὡσεὶ σκιαὶ παράγουσιν, κἂν οἱ διώκοντες ἐπιμένειν οἴωνται· εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, φησὶν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασι τὸν πέμψαντά με. ἐπ' ἀληθείας γὰρ οὐκ οἶδασιν ὅτι ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἔπεμψεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν οἰκουμένην τῷ ἰδίῳ πατρὶ κατακτήσῃται. ἢ γὰρ ἂν ἠρνοῦντο αὐτὸν ἐγγράφεσθαι· οὐδεὶς γὰρ ἐκ γυναικὸς γεννώμενος ἀνεικόνιστος, εἰ μὴδ' ἂν εἶεν ἔκτρωμα. Οὕτω τοιγαροῦν, ἀδελφοί, καταρτίζωμεν ἑαυτοὺς καὶ οὕτω παρακαλούμεθα τοῖς λόγοις τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναμένοντες τὴν ἀνταπόδοσιν. ἀλλ' οἶδατε οἷος ὁ Λεόντιος· ἐνούχων γένος οὐ μόνον ἄτιμον, ὡς τις τῶν θεοφόρων εἴρηκεν, ἀλλὰ καὶ ἀρνησίχριστον· καὶ οὐδ' οὕτως ἀρκούμενον, ἀλλὰ καὶ ἀγρίως τιμωρούμενον ἀδελφούς ἡμῶν. ὁ πρὶν μαθητὴς νῦν ἀρνητὴς ἰουδαῖζων, ὁ ἐν ἀδελφοῖς ὑπερέχουσιν κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπὲρ ἅπαντας τοὺς κολάζοντας· ὁ μὴ λέγων ἀπλῶς εἰκόνα, ἀλλὰ ἀγίαν εἰκόνα Χριστοῦ τυχόν, τῆς Θεοτόκου ἢ τινος οὖν τῶν ἁγίων ἄρτι ἐστὶ καίων, καθαίρων, ὡς θῆρ μαινόμενος βλασφημῶν. ἐξ οὗ καὶ τῷ κρατοῦντι φιλούμενος καὶ τῶν μοναστηρίων ἡμῶν ἄρχων καὶ πάντα πράττων ὁ τάλας εἰς Χριστοῦ ὕβριν. ἀλλ' οὐαὶ μοι· ἐμὰ γὰρ τὰ ἐκείνου κωμωδήματα· ὅμως ὅτι τῷ κατὰ σάρκα φύσαντι ὅμοιος, ἐπεὶ κάκεῖνος ἐν τοῖς πάλαι καιροῖς ἀκροθίνιον ἀσεβείας, ὡσπερ καὶ τοῦ Ἑρμίου· ἄμφω γὰρ δαιμονῶσιν καὶ οὐ μίγει ὁ θεὸς κορώνην καὶ περιστεράν, ἀλλὰ τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις. Ἐκεῖνοι μὲν οὕτω· καὶ δοίη αὐτοῖς Κύριος ἐπίγνωσιν ἀληθείας, ἐζωγρημένοις ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. ὑμᾶς δὲ Χριστὸς σὺν οἷς ὁ ἀποστάτης κολάζει στηρίζειεν, δυναμώσειεν, κρατύνειεν ὑπενεγκεῖν ἔτι πεινῶντας, διψῶντας, γυμνητεύοντας, κολαφιζομένους, ἀστατοῦντας, κοπιῶντας, λοιδορούμενους, διωκομένους, βλασφημούμενους, ὡς περικαθάρματα ὄντας τοῦ κόσμου, πάντων περίψημα κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν, μεθ' οὗ εἶεν καὶ ἡ μερὶς ὑμῶν. ἀδελφοί, προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ἵνα σωζώμεθα, ἀξιούμενοι πάντων τῶν ἐνισταμένων τοῦ ἐσχάτου βαθμοῦ. ἀσπάζεται ὑμᾶς ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς Νικόλαος. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. 382 {1Κατηχητική. Θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν}1 Χαίρετε, ἐπιπόθητοί μου ἀδελφοί καὶ πατέρες, ὅτι χαρᾶς εὐαγγέλια. πάλιν ἠξιώθημεν οἱ ἀνάξιοι ὁμολογῆσαι τὴν καλὴν ὁμολογίαν, πάλιν ἠκίσθημεν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἀμφοτέροι· καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ἐνήθλησεν κάλλιστα καὶ πιστότατα. εἶδομεν ἐκ σαρκῶν ἡμῶν κενούμενα ἐπὶ τῆς γῆς αἵματα οἱ ταπεινοί, ἐθεασάμεθα μύλωπας, ἰχώρας, τὰ τούτοις ἀκόλουθα. οὐ ταῦτα χαρᾶς; οὐ ταῦτα

ἀγαλλιᾶσεως ψυχικῆς; ἀλλὰ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας σὺν ὑμῖν τοῖς ἀξίοις Χριστοῦ ὁμολογηταῖς ἐνταγῆναι, πάντων ἀνθρώπων ὡν ἀχρειότερος; τὸ δὲ αἴτιον, οὐ χάριν τὸ συμβάν, ἢ πάλαι κατήχησις, ἢ ἐπὶ χεῖρας δεξάμενος ὁ κρατῶν πέπομφε πρὸς τὸν στρατηγοῦντα, παραγενέσθαι ἐγκελευσάμενος τὸν τῆς κόρτης κόμητα πρὸς ἡμᾶς· ὃς ἔληλυθὼς σὺν ἄρχουσι καὶ στρατιώταις ἐν ἁωρία καὶ περιστοιχίσας τὸ οἰκίδιον ἐν ᾧ ἦμεν ἀθρόως μετὰ κραυγῆς ὡς ἐπὶ τι θηράσιμον εὔρεμα ὀρυκτῆρσι κατέαξαν τὸ ἀνάφραγμα τάχιστα, εἶτα ἐξήνεγκεν, ἀνέκρινεν, ὑπέδειξεν τὴν κατήχησιν. ὁμολογήσαμεν ἡμεῖς αὐτὴν πεποικέναι, ὡς ὁ θεὸς ἠθέλησεν. ὁ μὲν ἐν ἐζήτει μόνον, ἔλθειν ἡμᾶς εἰς τὸ τοῦ βασιλέως θέλημα. εἶπομεν ὅπερ ἀπῆται ἢ ἀλήθεια (μὴ γένοιτο· οὐκ ἀθετοῦμεν τὸν θεὸν ἡμῶν), ὅσα τε ἄλλα ἦν ἀκούοντας ἀνταποκρίνασθαι. ἐν τούτοις ἔδειρεν βαρέως, καὶ ὁ μὲν ἀδελφὸς οὐδὲν τοιοῦτον μετὰ τὴν εὐθύς κάθειρξιν καὶ ἀναφραγὴν δεινὸν ἐν πόνοις ὑπέστη· ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς καὶ σαθρὸς πυρετοῖς λάβροις συσχεθεὶς καὶ πόνοις δυσυποίστοις μικροῦ δεῖν ἐξηπορήθην καὶ τοῦ ζῆν. ὅμως ὁ ἀγαθὸς θεὸς κατὰ μικρὸν ἐλεῶν ἠλέησέν με, συνυπουργοῦντος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐν τοῖς καθήκουσιν, κἂν ἔτι αἰ πληγαὶ ἐπιμένωσιν, μὴ λαβοῦσαι τελείαν ἴασιν. Ταῦτα μὲν ἐν τούτοις, καὶ ἐξηγόρησα ὑμῖν τὸ πάθος, εἰδὼς ἐφιεμένους μαθεῖν εἰς συνάλγησιν· τί οὖν; ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἢ ἀπειλὴ δεινότερα καὶ ἢ ἀσφάλεια κραταιότερα· δαρμοὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς φύλακας καὶ τὸν παραφύλακα τοῦ μὴ γρύξαι ἡμᾶς, μὴ ὅτι γε καὶ γράφειν τινί. ὑποπτῆξομεν ἄρα καὶ ἀποσιωπήσομεν, πειθαρχοῦντες τῷ φόβῳ ἀνθρώποις καὶ οὐχὶ θεῷ; οὐ μὲν οὖν· ἀλλ' ἕως ἂν ἀνοίγη ἡμῖν θύραν ὁ Κύριος, οὐ παυσόμεθα τὸ δέον ἀποπληροῦν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἡμῖν, φοβούμενοι καὶ τρέμοντες τὸ ἐπηρητημένον τῆς σιωπῆς κρίμα. ἐὰν ὑποστέλληται, φησὶν, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ. καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμέν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς. Διὰ τοῦτο μοι καὶ ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ πρὸς μὲν πάντας τοὺς διεσπαρμένους ἀδελφούς καὶ διαφέροντας τὸν διωγμὸν θλιπτικῶς, ἐξαιρέτως δὲ εἰς ὑμᾶς τοὺς ὁμολογητὰς Χριστοῦ. ἐνέγκωμεν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον δυναμούμενοι, ἀλλ' οὐ καταπτῆσοντες ἐν τοῖς παθήμασι. σάρκες εἰσὶ, μὴ φεισώμεθα· ὑπὲρ Χριστοῦ βασανιζόμενοι ἀγαλλιῶμεθα. ὁ περισσεύων ἐν τοῖς πόνοις χαιρέτω μᾶλλον ὡς πλεονεκτῶν ἐν τοῖς μισθοῖς· ὁ δειλαινόμενος μαστίγων ἐνεγκεῖν πόνους διὰ τοῦτο ἀποσειέτω τὸ δέος, τὰς αἰωνίους ἀνίας ἐννοοῦμενος· αἱ γὰρ πληγαὶ αὐτῶν πρὸς ἐκείνας ὄναρ, βέλη νηπίων. ναί, δέομαι, ἀντιβολῶ· γλυκανθῶμεν ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀλγήμασι, κἂν λίαν ὀδυνηρὰ κατὰ σάρκα· ἀναθεωροῦμεν τὰ μέλλοντα καὶ μένοντα, ἀλλὰ μὴ τὰ παρόντα καὶ παρερχόμενα. ποθήσωμεν τὸ αἷμα ἡμῶν μίξαι τῷ τῶν μαρτύρων αἵματι, τὸ μέρος ἡμῶν τῆ τῶν ὁμολογητῶν μερίδι, ἵνα χορεύσωμεν σὺν αὐτοῖς αἰώνια. τίς φρόνιμος, τίς σοφός, τίς καλὸς πραγματευτής, δοῦναι αἷμα καὶ λαβεῖν πνεῦμα, καταφρονῆσαι σαρκὸς καὶ ἐπιτυχεῖν βασιλείας θεοῦ; ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, εἶπεν ὁ Κύριος, καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. ἐνωτισθῶμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ· ὅπου εἰμι ἐγώ, φησὶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμός. ποῦ ἐκεῖνος; ἐπὶ σταυροῦ· καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἐκεῖ, ὡς μαθητιῶντες αὐτῷ. Παρακαλῶ ὑμᾶς ἀνέχεσθαι τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως· καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἢ ἐπιστολῆ. γινώσκετε ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς χαίρειν, ἀλλ' οὐκ ἄθυμειν, ἕως ἂν ὑμεῖς μόνον στήκετε ἐν Κυρίῳ. ἀσπάζεται ὑμᾶς Νικόλαος ὁ σύγκλειστος καὶ σύμπονος καὶ συστρατιώτης μου, ὑμῶν δὲ ἀδελφὸς ἀληθέστατος. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ. οἱ ἀθληταὶ τοὺς συναθλητὰς, οἱ δεδιωγμένοι τοὺς δεδιωγμένους, οἱ πάντες τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγγραφόμενον σώματι, ἦτω ἀνάθεμα ἀπὸ τῆς

Τριάδος. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 383 {1'Αθανασίω τέκνω}1 Πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἡμῖν ἀγαθὸν ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀγωνιζομένοις ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ, συχνότερον τῆς παρ' ἀλλήλων φωνῆς διὰ τοῦ γράμματος ἀκούειν καὶ ἀνακοινοῦσθαι τὰς ἐν καρδίᾳ διαθέσεις. ὁρᾷς γάρ, ἀδελφὲ ἡγαπημένε, ὅπως ὡσανεὶ ἐφημερίδες αἱ ἐπιστολαὶ ὑπάρχουσιν, συνάπτουσαι ἡμᾶς φιλικώτερον; ἴδε πόσα καλὰ ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμὸς παρέσχετο καὶ ἔτι παράσχοιεν, ἐπὶ ἄνθρωπίνων, ἀλλὰ γλιχομένους τὰ θεομίμητα ὑποίσειν παθήματα, δι' ἃ ὧδε κάκεῖσε φερόμενος καὶ αὐτὸς ἀθλεῖς. ἀλλ' εὖ ἔσται τοῖς βοηθοῦσι καὶ συνδιαφέρουσί σοι τὰ ἀγωνίσματα, οἷς καὶ καλῶς προαπελογησάμην καὶ αὐθις δὴ ἀπολογήσομαι. Ἐπεὶ δὲ τὴν ἐρώτησιν μέτειμι, ἔων ὑπὲρ ὧν δῶρον ἐγκωμιάζεις με τὰς ἀντιλέξεις ἀποίσειν, ὡς μὴ οἰηθῆναι με συγκαταθέσθαι τοῖς ἐπαίνοις· εἰμὶ γὰρ ἔρημος παντὸς ἀγαθοῦ. ὅπου οὖν ὁ Μέγας Βασίλειος, τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἀποφήσειεν, τίνι τολμητέον ἔχοντι νοῦν ὅλως ἀντιφέρεσθαι; ἔστι δὲ τοῦτο ἐν τῇ ἐρωτήσει τῶν ἀσκητικῶν, καθὼς ὑπεσημήνω, ἦγουν· εἰ χρὴ οἰκονομίας δῆθεν χρησίμου ψεύδεσθαι. πρὸς ὃν φησιν· ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο οὐ συγχωρεῖ, ἅπαξ εἰπόντος ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, διαφορὰν ψεύδους μηδεμίαν ἐμφάναντος. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ μαρτυρεῖ γράψας ὅτι, κἂν ἀθλῆ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. Ταῦτα μὲν παρὰ τοῦ πατρός. ἔφης δὲ προσκεῖσθαι ἐν τῷ κεφαλαίῳ σχόλιον, ὅτι χρησίμου ἔνεκεν ἡ ἐρώτησις, οὐκ ἀναγκαῖον· οὐ γὰρ ταῦτόν ἀμφοτέρα. καὶ πάλιν ἐν ἐτέρῳ κεφαλαίῳ τὸν αὐτὸν φωστῆρα λέγειν ὅτιπερ δεῖ τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων μέχρι θανάτου, εἴτε ἀμαρτωλοῦ εἴτε δικαίου ὄντος τοῦ φίλου, ὡς ἐντεῦθεν ἀπορεῖν σε πῶς καὶ μὴ ψεύδεσθαι ὅλως ἐν ταῖς συμβαινούσαις ἀνάγκαις, εἰς θάνατον ἠκούσαις ἀδελφοῦ, καὶ πάλιν τὴν ψυχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τιθέναι· "Ἐὰν γὰρ μὴ ψεύσωμαι"5, φῆς, "Ἄποθνήσκειν τὸν φίλον, καὶ ψευδόμενος οὐκ ἀθλῶ νομίμως καὶ ἐκπίπτω τοῦ θεοῦ"5. τοῦτο οὖν τὸ κεφάλαιον καὶ ἐμοὶ ἠπορημένον ἐστίν, δοκῶ δὲ καὶ πολλοῖς. πειράσομαι δ' οὖν ὅμως, ὡς οἶόν τέ μοι, δοῦναι ἀπόκρισιν τῇ ἀγάπῃ σου, εὐδοκοῦντος θεοῦ. ὅτι μὲν οὖν κατὰ τὸ σχόλιον οὐ ταῦτόν χρησίμον καὶ ἀναγκαῖον, ἀληθές· τὸ μὲν γὰρ ἐνδεχόμενόν ἐστίν· οἶον, χρησίμον δὲ διαλεχθῆναι με τῷ δεῖνι περὶ τοῦδε· ἀλλὰ μήν, κἂν οὐ διαλέξοιμι, ἔστι δυνατόν ἐπιτυχεῖν τοῦ ζητουμένου. καὶ πάλιν· χρησίμὸν ἐστίν ἀποστραφῆναι τὸν ὁ δεῖνα· ἀλλὰ γάρ, κἂν σήμερον μὴ ἀποστραφῶ, δυναίμην αὐτὸν αὔριον ἀποστραφῆναι. τοιοῦτόν ἐστι τὸ χρησίμον, ἢτοι ἐνδεχόμενον. τὸ δὲ ἀναγκαῖον ἀπαραίτητόν ἐστι, τὸ πάντως μὴ ἀμφοτερίζειν· οἶον, ἐὰν εἰμι ἀμύητος, οὐκ ἐνδέχεται μὴ βαπτισθῆσομαι σωθῆναι με. καὶ πάλιν· ἐὰν εἴπω "Ἄδύναμαι μὴ ἀναπνεῖν καὶ ζῆν"5, ψεῦδος· ἀναγκαῖον γὰρ τὸ ἀναπνεῖν, οὐ χωρὶς οὐκ ἔστι ζῆν. Αἱ τοίνυν ἐντολαὶ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς στόματος διηγορεύθησαν καὶ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσι φυλάττεσθαι, οὐ τρεπόμεναι εἰς τὸ πῆ μὲν ἐνδέχεσθαι φυλάττεσθαι, πῆ δὲ οὐ, ἢ ὑπὸ τοῦδε μὲν ναί, ὑπὸ τοῦδε δὲ οὐ, ἢ ποτὲ μὲν ναί, ποτὲ δὲ οὐ, ἀλλ' αἰεὶ καὶ ἐπὶ παντὸς προσώπου καὶ καιροῦ. κατὰ τοῦτο εἶρηκεν ὁ Μέγας Βασίλειος "Ἐνδεχόμενον ψεύδους μηδεμίαν ἐμφάναντος"5, ὡς ὅτι ἐξ ἀναγκαῖου ἡ ἀπόφασις, κἂν ἡ ἐρώτησις προετάθη ὡς ἐνδεχομένη· ταῦτόν γάρ, ὡς ἔφην, χρησίμον καὶ ἐνδεχόμενον. εἴτα τί γενήσεται, καθὰ προέφη, ἐν τῇ συμβάσει τοῦ ἀποθνήσκειν τὸν ἀδελφὸν τῷ μὴ αἰρήσασθαι με ψεύσασθαι; τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι ψεῦδος, ὡς δοκῶ. οἶον, μετασηματίζω εἰς ἑμαυτὸν τοιοῦτόν τι· ἦλθεν κόρη πρὸς με διωκομένη ὑπὸ τινος φθορέως, αἰτοῦσα "Ἄμὴ φανερῶσαι τῷ φθορεῖ ἐρωτῶντι ὅτι με φυλάττοις, ἐπεὶ φθείρει με πάντως"5. τοίνυν ἐλθόντος τοῦ φθορέως καὶ ἀνακρίναντος "ἦλθεν ὧδε κόρη πρὸς σέ;"5, λέγων ἐγώ

"4οὔ"5 οὐ ψεύδομαι, οὐχ ὅτι οὐκ ἔχω τὴν κόρην λογιζόμενος, ἀλλ' ὅτι οὐ ποιήσει τοῦτο ἐγγύς μου τὸ πονηρὸν κατὰ τὸ σιωπώμενον λέξας. καὶ πάλιν ἄλλο· παρέθετό μοί τις ξίφος πρὸς τὸ ἀναιρεῖν ἑαυτὸν, εἶτα ἐλθὼν ἐπιζητεῖ τοῦτο παρ' ἐμοῦ. ἐὰν οὖν εἶπω ὅτι "4οὐκ οἶδα οὐδὲ ἔλαβον"5 οὐ ψευδοεπῶ. "4οὐκ οἶδα"5 γάρ, λέγω, "4οὐδὲ ἔλαβον πρὸς τὸ ἐπιδοῦναί με σοι τὸ ξίφος εἰς θάνατον"5· ἐπεὶ, ἐὰν εἶπω "4ναί"5, ἐφθάρη ἡ κόρη καὶ ἔσφαξεν ἑαυτὸν ὁ δούς τὸ ξίφος· καὶ ἔστι τοῦτο κακόν. τὸ δὲ κακὸν οὐκ ἐξ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐκ ψεύδους· πατήρ γάρ τοῦ ψεύδους ὁ τῆς κακίας εὐρετής. τὸ δὲ μὴ φθαρῆναι τὴν κόρην καὶ μὴ ἀναιρεῖν ἑαυτὸν τὸν ξιφοδότην ἀγαθόν, τὸ δὲ ἀγαθὸν ἡ ἀλήθεια· ὁ θεὸς γὰρ ἀγαθὸς ὁμοῦ καὶ ἀλήθεια. εὐρέθη οὖν τὸ δοκοῦν ψεῦδος ἀλήθεια ὁμολογουμένη εἶναι· καὶ ἔθηκα τὴν ψυχὴν ἐν τῷ δῆθεν δοκοῦντι ψεύσματι ὑπὲρ τοῦ φίλου καὶ ἔρρωται ἀμφοτέρωθεν ἡ ἐντολή, οὐκ ἐν ψεύσματι, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ τελειωθεῖσα. οὐ μέντοι γε εἵνεκα ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνω, τοῦτο ποιεῖν χρή (ψεῦδος γὰρ ὤδε) οὔτε μὴν ὁμόσαι τὸ καθόλου οὔτε περὶ ἑαυτοῦ οὔτε περὶ ἄλλου σωτηρίας· προφανῆς γὰρ ἡ παράβασις. Οὕτω τὸ ἐμοὶ φαινόμενον ἔχει. ἐπεὶ καὶ ἡ Σάρρα εἶπεν τῷ Ἀβιμέλεχ ὅτι ἀδελφή εἰμι τοῦ Ἀβραάμ· καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας τοῖς ἐρωτῶσιν αὐτὸν ἄρχουσι, τί σοι εἶπεν ὁ βασιλεύς; ἄλλο ἀντ' ἄλλου ἀπεκρίθη, καθότι ὑπέθετο αὐτῷ ὁ βασιλεύς, δεῖε θανάτου καὶ τότε τοῦ οἰκείου. καὶ εἰς τὰ ἀποφθέγματα τῶν πατέρων ἐμφέρεται τὸ τοιοῦτον. εἰ δέ τι αὐτὸς παρὰ σεαυτοῦ ἢ παρ' ἑτέρου εὖροις, φανερώσαι ἡμῖν μὴ παραιτήση πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ φωτισμὸν νοῦς ἡμῶν ἀμυδροῦ. Τὸν συγκακοπαθοῦντά σοι προσαγορεύω. ὁ σὺν ἐμοὶ προαγορεύει σε. 384 {1Ναυκρατίω τέκνω}1 Εἴωθας ἀεὶ μακρὸν ποιεῖσθαι τὸ τῆς ἐπιστολῆς προοίμιον, πολλὰ ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις συμφέρων τὰ ἐγκώμια, οὐκ ὄντα ἀληθῆ, φιλικῆς δὲ διαθέσεως ἐνδείγματα. ἐγὼ δὲ ἐν βραχέσι· τί τοῦτο; ἵνα ὑγιαίνεις ἐν Κυρίῳ, ἀδελφέ μου, θερμότερος ἀεὶ γινόμενος τῇ ἀγάπῃ Χριστοῦ ὑποφέρειν τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ τί που ὑπολήγειν ἐκ ῥαθυμίας. καὶ εἶη σοι ἔτι ἕξαψις, ὡς ἂν ἐπάδειν σε μετὰ τοῦ Δαυὶδ τοῦ ἀγίου, ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ θεός. τοῦτο δὲ ἐνεργῶς ἄδοιεν ἂν τις κεκαθαρμένην ἔχων τὴν καρδίαν ἢ καθαιρομένην· οὐ γὰρ κάθαρσις, ὡς φησὶν ὁ Θεολόγος, ἔλλαμψις. ὡς μακαρία ἡ ψυχὴ αὕτη, ὅφ' ἦς τὸ πάντα παθεῖν διὰ Χριστὸν ἐπιπόθητον λίαν καὶ τὸ βδέλυγμα ἠγεῖσθαι ἅπαν σαρκὸς ἔργον. εὗξαι, ἀδελφέ, ὀσφρανθῆναί με τῆς εὐωδίας ταύτης, τὸν ὀδωδῶτα τοῖς πάθεσιν. Οὗτος ὁ πρῶτος λόγος. ὁ δεύτερος περὶ τοῦ Ἀνατολίου· ὡς λυπηρόν μοι τὸ πτώμα αὐτοῦ. πλὴν ἀπεδεξάμην σου τὴν ἰατροίαν· ἔτι οὖν ἐπιμελήθητι αὐτοῦ φιλαδέλφῳ διαθέσει. ὁ τρίτος περὶ ὧν προέτεινας κεφαλαίων. Ἐὰν ὀρθόδοξος διαβληθεὶς ὡς μὴ κοινωνῶν ποιήσῃ σταυρὸν ὅτι "4κοινωνῶ"5, μηδὲν ἕτερον πολυπραγμονηθεὶς ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν, αὐτοῦ δὲ ἔχοντος κρύβδην τῷ λογισμῷ ὅτιπερ "4ἐξ ὀρθοδόξου κοινωνῶν εἰμι"5, οὐκ οἰκονομία τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ προδοσία τῆς ἀληθείας. τὸ ἐπιτίμιον ἡμισευμένον πρὸς τὸν ὀλοτρόπως τῇ αἰρέσει κοινωνήσαντα. πόσον δὲ τὸ τοιοῦτον ἤδη προερωτηθεὶς καὶ ἀποκριθεὶς περιττόν ἐστι δις τὰ αὐτὰ ἐπανακυκλεῖν. Ἐὰν τις πρὸς πληροφορίαν τῶν ἀσεβῶν ἐπ' ὅψεσιν αὐτῶν ἐνέγκοι κρυπταζόμενον πρεσβύτερον κατὰ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας δόγμα καὶ μηδὲ ἀναφέροντα αἰρετικὸν καὶ πρὸς αὐτοῦ μεθέξοι τῶν ἀγιασμάτων, καὶ οὗτος ὡς προδότης ἀληθείας τὸ ἐπιτίμιον ἐχέτω, ἐνιαυτὸν ἀποχὴν τῶν ἀγιασμάτων. Ἐὰν τις ὁμόση μὴ προσκυνεῖν θεῖαν εἰκόνα μήτ' αὐτὴν δεῖξασθαι ὀρθόδοξον μονάζοντα, μετὰ τὴν ὀρκωμοσίαν εἰδὼς τὸ πταῖσμα μετανοῆ καὶ προσκυνῆ κρυπτῶς, βαρὺ τὸ πτώμα· ἤδη ἕξαρνος ἐγένετο Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου καὶ τῶν ἀγίων· τριετὴ χρόνον εἰργέσθω τῶν ἀγιασμάτων σὺν πολλῇ φιλανθρωπία. Ἐὰν τις χρίσειεν δεδοικῶς εἰκόνα Χριστοῦ ἢ τίνος τῶν ἀγίων, ἐνιαυτὸν εἰργέσθω τῆς κοινωνίας. Ἐὰν τις ἱερεὺς

ἀναφέρῃ τὸν αἰρετικὸν δημοσίᾳ, ἰδίᾳ δὲ προσκαλούμενος ὑπὸ τινος ὀρθοδόξου ἐν εὐκτηρίῳ στέλλεται ἀναφέρειν τὸν αἰρετικόν, εἰ ἄρα ἐν τῷ τοιοῦτῳ εὐκτηρίῳ τὸν ἀκριβῆ δεῖ προσεύχεσθαι; οὐδαμῶς. Ἐάν τις ἐπὶ τῷ οἰκείῳ ἐπιτιμίῳ δύναται κατὰ λόγον προσλαβέσθαι τινὰ εἰς ἐπικουρισμὸν τοῦ ἐπιτιμίου; ἐπὶ μὲν τῆς κοινωνίας οὐδαμῶς, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐκ ἀπόβλητον. οὔτε δὲ ἐλεημοσύνας δύναται ἂν ὑφαιρεῖν τι τοῦ ὀρισμοῦ ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ· ὁ γὰρ ἐπιτιμιάζων οἶδε πάντως καὶ πρόσωπον καὶ χρόνον καὶ τὰ ἐκτὸς δοκιμάζειν πρὸς τὸ ὑφείναι. ὄρω γὰρ ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένως κειμένων κανόνων περιλαβεῖν τὰ τοιαῦτα οὐχ οἶόν τε, καθὼς αὐτὸς ὁ Μέγας Βασίλειος εἴρηκεν· δούς γὰρ ἐξουσίαν τῷ ἐπισκόπῳ προσθήκης καὶ ὑφέσεως οὐκ ἐξ ἀναγκαίου, ἤγουν ἀπαραιτήτου, τὸν κανόνα ἔθετο, ἀλλ' ἐνδεχομένως. ὥστε ὁ διδούς βλεπέτω πῶς δίδοι· κἀγὼ γὰρ ὁ ταπεινὸς οὐχ ὀριστικῶς, ἀλλ' ἐκβιαστῶς, ἤτοι συμβουλευτικῶς, ὡς πολλάκις εἴρηκα, ἀποκρίνομαι πρὸς τὰς προτεινομένας μοι εἴτε ὑπὸ σοῦ εἴτε παρ' ἄλλου πεύσεις. Τὸ λοιπὸν προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου, βοηθῶν τὸ κατὰ δύναμιν τοῖς εἰς τὰ Στουδίου ἐναθλοῦσιν, ἐπεὶ καὶ ὅπουπερ ἂν ἰσχύης ἐν Κυρίῳ. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε. 385 {1Θεοφίλω τῆς Ἐφέσου}1 Καὶ τὴν ἱεράν σου συλλαβὴν ἐδεξάμην ὡς βιβλίον θεόγραφον καὶ τὴν εὐλογίαν συναπεδεξάμην ὡς πόθου ἐμπύρευμα. καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας, τοιαῦτα παρὰ τοῦ ἁγίου σου στόματος εὐφημούμενος, ὁ μὴδὲ τοῦ λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός σου ἐπάξιος; ἴδε ταπεινοφροσύνης θεομιμήτου ιδιώματα. σύ, ὦ μακαριώτατε προπάτορ, μέγας καὶ λαλούμενος, μεγαλυνόμενός τε καὶ ἐπαινούμενος ἀνατολῇ τε καὶ δύσει, ὁ τοῦ μεγίστου ἀποστόλου, εὐαγγελιστοῦ τε καὶ θεολόγου κοσμήσας τὸν θρόνον ἐπάξια δι' ὧν ἠθληκας καὶ ἔτι ἀθλεῖς, αἵμασι σαρκὸς σου ἁγίας λαμπρύνας τὸν βίον καὶ Χριστὸν ὁμολογῶν ἐγγράφεισθαι ὡς ἐνσώματον, ἀλλ' οὐχὶ ὡς οἱ ἀσεβεῖς ἐξαρνούμενος, ἐπὰν οὐ δέχωνται αὐτὸν εἰκονιζόμενον· ὁ γὰρ οὐκ εἰκονίζεται, οὐδὲ ἐνσώματον. ἐῷ λέγειν ὅτιπερ καὶ ἄγγελος, ὦν ἀσώματος, αἰσθηταῖς εἰκόσιν ὑπὸ τῶν θεολόγων ἀναγράφεισθαι παραδέδοται. οἱ δὲ καὶ τὸν ἐνσώματον δεσπότην καὶ τὸν ἀσώματον δοῦλον, προσέτι τὴν τε θεοῦ μητέρα σὺν πᾶσι Κυρίου θεράπουσιν ἤρηνται ἐγγεγράφθαι, διὰ τῶν εἰκόνων ἀριδῆλως συναπαρνούμενοι τὰ πρωτότυπα, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἐννοοῦντες, ὅτι τῇ παραδοχῇ τοῦ οἰκείου χαρακτήρος τὸ κρατεῖν ἔχουσιν, οὐ ἀφαιρεθέντος ἢ ἀτιμασθέντος ἀφήρηται δῆλον ὅτι καὶ ἠτίμωται αὐτῶν τὸ κράτος· ἀλλ' ὅμως οὐ βούλονται συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι. Ἐκείνοις μὲν οὖν εἰς κέντρα λακτίζειν ἔστιν· σὲ δὲ ἡ κραταῖα χεὶρ περιφυλάξειεν εἰς κλέος τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας ὡς στῦλον, ὡς ἐδραῖωμα, ὡς πρόμαχον. καὶ ἴδοιμέν σε οἱ ταπεινοὶ ἢ ἔνθεν ἐπὶ τὴν Ἀσιατίδα χθόνα ἐπαναστρέφοντα, ὡς οἱ πάλαι ἀπὸ τῆς ἐν Πάτμῳ φυλακῆς τὸν τοῦ εὐαγγελίου ἥλιον, ἢ ἐν οὐρανοῖς ἐπάνω δέκα πόλεων ἱεραρχικῶς δοξαζόμενον. 386 {1Θαλελαίω τέκνω}1 Ἄ μὲν οὖν ἐσήμανας διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἐπέγνων, τέκνον, ἃ δὲ ἐγὼ ἀποκρινοῦμαί σοι, ταῦτά ἐστιν· στέλλεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, διακελεύεται ὁ ἱερὸς ἀπόστολος. πῶς οὖν λέγει Γρηγόριος ὁ τῶν Ἀδελφίων ἀλόγως ὑμᾶς αὐτὸν ἀποστρέφεισθαι, ὅποτε αὐτὸς οὐχ ἀπλῶς ἀτάκτως, ὀλοτρόπως δὲ συναπήχθη τοῖς εἰκονομάχοις, ὑπογράψας τῇ αἰρέσει, συνεσθίων τε καὶ συμπίνων καὶ συναναστρεφόμενος αὐτοῖς; εἰ δὲ λέγοι μετανενοηκέναι καὶ ἐπιτίμια κρατεῖν, δεξιάτω τοῦτο διὰ ἐγγράφου ὁμολογίας, ἀναθεματίζων τε τοὺς αἰρετικούς σὺν τῇ αἰρέσει καὶ μηδαμῶς συναπτόμενος αὐτοῖς. ἕως δ' ἂν τοῦτο οὐ ποιῇ, ἀποτρόπαιος ὑμῖν ἔστω, τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον· δόλιος γὰρ ἐστὶν ἐν προσποιήσει ἐπιστροφῆς, ὑφελκόμενος ὑμᾶς καὶ ὑποσπείρων λόγους λυμῶδεις ὡς ἐκ προσώπου δῆθεν τῶν ἐναντίων. ὅθεν σύ, ὡς ἀτελέστερος ἐμπαρεῖς τῇ διαλέξει αὐτοῦ, ἠπόρηκας εἰς τοῦτο κάκεῖνο. Ἄλλ', ἐπειδὴ ἤτησας τὴν λύσιν, δέξαι σὺν εὐχαρίᾳ.

τὸ εἰρηκέναι τὸν Χρυσόστομον ὁ ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται, ἐγκωμιάζοντα τὸν Ἅγιον Ῥωμανόν, οὐχ ἀπλῶς ἐκλαμβάνειν δεῖ, ἀλλὰ γνῶναι τίνι διαλεγόμενος εἶρηκεν, ἐπειδὴ ἐν ταῖς διαλέξεσιν παρατηρητέον καὶ χρόνον καὶ πρόσωπον καὶ τρόπον· χρόνον, διὰ τὸ μὴ τὰ αὐτὰ νενομοθετηῆσθαι τοῖς πάλαι πρὸς τοὺς ἐν τῇ χάριτι· πρόσωπον, ὅτι ἄλλο αἰρετικὸν καὶ ἕτερον ὀρθοδόξου· τρόπον, ἐπειδὴ οὐ ταύτὸν ἐστὶ δογματικῶς διαλέγεσθαι καὶ ἀπλοϊκώτερον προτείνειν τὸν λόγον. τίνι οὖν διελέετο ὁ Χρυσόστομος; ἄρα γε ὀρθοδόξω ἀναστηλοῦντι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ; οὐδαμῶς· ἀλλὰ τινι Ἑλληνι, ὃς τὴν πάντων ὑπερκειμένην αἰτίαν καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς οὖσιν ἐσχάτων χαρακτηρίζει, ὡς φησιν ὁ θεῖος Διονύσιος, καὶ οὐδὲν αὐτὴν ὑπερέχειν φῆ τῶν πλαττομένων αὐτῷ ἀθέων καὶ πολυειδῶν μορφωμάτων. καλῶς οὖν καὶ πάνυ εἰκότως ἔφη ὁ πατήρ, ὁ ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται· προσυπακουστέον "4τῆ τῆς θεότητος φύσει"⁵, ὡς τῶν ἐκείνου θεῶν ἐν τοίχοις ἰδρυμένων κάκεῖ περιωρισμένων καὶ οὐκ ἐχόντων τι ἄλλο νοούμενον παρ' ὃ βλέπονται τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῖς καὶ οὐ βλέπουσιν, ὧτα καὶ οὐκ ἀκούουσιν, χεῖρες καὶ οὐ ψηλαφῶσιν, πόδες καὶ οὐ περιπατοῦσιν, ῥῖνες καὶ οὐκ ὀσφραίνονται, καθὰ προφητικῶς κατηγοροῦνται. Ὁ δὲ ἡμέτερος Χριστὸς οὐ κατὰ τὸ ὀρώμενον μόνον ἄνθρωπος κυρίως καὶ ἀληθῶς, ἐπεὶ ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα χρηματίσας, καὶ ἐνσώματος καὶ ἔμπνους καὶ ἐνήλιξ καὶ ὅσα ἄλλα γνώριμα τῇ ἀνθρωπιᾷ φύσει πλὴν μόνης ἀμαρτίας, ἀλλὰ καὶ θεὸς φύσει καὶ ἀληθεῖα, καὶ ὁ αὐτὸς ἀμφοτέρω. οἷόν τι λέγω, ὡς φησὶ πού ὁ αὐτὸς Χρυσόστομος, κάτω κοπιᾷ καὶ ἄνω συγκροτεῖ τὰ στοιχεῖα, κάτω πεινᾷ καὶ ἄνωθεν ὑετοὺς χορηγεῖ, κάτω δειλιᾷ καὶ ἄνω βροντᾷ, κάτω δικαστηρίῳ παρίσταται καὶ ἄνωθεν πάντα θεωρεῖ. κατὰ τοῦτο οὖν εἶρηται αὐτῷ πρὸς τὸν Ἑλληνα, ὁ ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται· καὶ οὐχ ἡγεῖτο χρῆναι ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τὴν ἀπόφασιν εἵνεκα τῆς νυνὶ λυττώσεως αἰρέσεως. δῆλον δὲ ὅτι τὸν κοπιῶντα καὶ πεινῶντα, δειλιῶντά τε καὶ παριστάμενον κριτηρίῳ οἶδεν ἀσφαλῶς ὁ ἅγιος σώματος χαρακτήρι περιγράφεσθαι εἴτε ἐν τοίχῳ χρώμασιν εἴτε ἐν πίνακι. καὶ ἐν τοῖς ἐναργέσιν οὐκ ἦν λόγος αὐτῷ διασαφήσεως· εἰ γὰρ τὸν ἀσώματον ἄγγελον ἰδεῖν ἔφη ἐν εἰκόνι, τὸν ἐνσώματον Χριστὸν οὐ βλέπει εἰκονιζόμενον; ἡλίθιον οὖν τοιοῦτόν τι περὶ τοῦ ἁγίου ὑπολαμβάνειν. εἰ οὖν εἰς μαρτυρίαν αὐτὸν ἔχουσι τοῦ πονηροῦ αὐτῶν δόγματος, τί τὸν αὐτὸν ἀποβάλλοντα, μὴ δεχόμενοι ἄγγελον εἰκονίζεσθαι μὴδ' αὖ τινὰ τῶν θεοφόρων, λέγοντος ὧδέ πού πάλιν τοῦ Χρυσοστόμου· ὅπερ γοῦν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνας ἐπράξατε τῆς ἐκείνου (ἡγοῦν Μελετίου τοῦ ἁγίου)· καὶ γὰρ καὶ ἐν δακτυλίῳ σφενδόνας καὶ ἐν ἐκπώμασι καὶ φιάλαις καὶ ἐν θαλάμῳ τοίχοις καὶ πανταχοῦ τὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην διεχάραξαν πολλοί. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἀκοῦσαι αὐτοῦ ἀνέχονται. Περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἁγίου Παγκρατίου, ὅτι οὐ δηλοῖ πρὸς τίνος συνεγράφη, τί τοῦτο; σχεδὸν πάντα τὰ μαρτυρογράφια ἀνεπίγραφά εἰσιν· ἀλλ' ὅμως βέβαιά εἰσιν, κάκεῖθεν οἱ διδάσκαλοι ἀφορμίζονται ποιεῖν τὰ τῶν μαρτυρησάντων ἐγκώμια. ὁ Ἅγιος Παγκράτιος ἐν Σικελίᾳ τιμᾶται ναῶ μεγίστῳ, ἐν ᾧ φασὶ καὶ σημεία γεγενῆσθαι. ὁ οὖν μὴ δεχόμενος τὴν ἱστορίαν συναπεβάλετο τὸν μάρτυρα δῆλον ὅτι. Ταῦτα μὲν ὡς ἐν ὀλίγοις. σὺ δέ, τέκνον, ὑγίαινε τε καὶ σῶζοιο καὶ τοῦ Γρηγορίου μακρὰν ἀπόστηθι, μή σε ὀλέση ἐξ ἀπροσεξίας. 387 {1'Εγκλειστη}1 Ἀνέγνω σου τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας. ἀλλὰ τίς ὁ ἔπαινος, ὃν ἐποίησας ἡμῖν, ξένοις οὖσι παντὸς ἀγαθοῦ; τίς δὲ καὶ ἡ ἐπιζήτησις τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου μὴ ἔχουσιν οἰκαιοποτεῖν, οὐχ ὅτι γε καὶ ἑτέροις ἄρδεν νάματα; ὅμως ἐπειδὴ γέγραπται παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, δέξαι βραχυλογίαν τινὰ τῆς πενιχρότητος ἡμῶν. τῶν ἐν τῷ κοινῷ βίῳ ἀναστρεφόμενων οὐχ οὕτως δύναται ἂν ὁ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸς κεκαθάρθαι, ὡς ἐνατενίζειν ἀπαραποδίστως τῷ κάλλει τῆς

δόξης τοῦ θεοῦ, οἷόν τινη λύμη τῆ τῆς σαρκὸς προσπαθεία μυωπάζων· ἡμῖν δέ, οἷς πᾶσιν ἀποτακτέον καὶ μόνον τὸν Χριστοῦ σταυρὸν αἴρειν ἐγκελευόμενοι, εὐπετής ἢ θεοπτία, ἤγουν τὸ μηδὲν ἄλλο καὶ ἔχειν καὶ ἐννοεῖν ἢ τὸ πῶς εὐαρεστήσοιμεν τῷ Κυρίῳ καθαρᾷ καρδίᾳ λατρεύειν αὐτῷ ἐν ἀπορρήξει πάσης σχέσεως σαρκικῆς. ἔστω οὖν ὑμῶν ἢ τῆς ἐγκλείσεως περιοχὴ πόλις θεοῦ πεποικιλμένη χρυσεῖς κατορθώμασιν, μὴ κλείς περὶ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ πνεῦμα. προσῆκον τοίνυν φεύγειν ὑμᾶς τὰς τῶν ἀνδρῶν ὄψεις, τὰς πρὸς τοὺς ἀφ' αἵματος σχέσεις, τὰς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον φιλίας, αὐτὰς δὲ ἐφ' ἑαυτὰς συνανεστράφθαι καὶ ἔχειν μίαν ψυχὴν καὶ καρδίαν κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχῆθεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων πεπιστευκότων. ἢ καθηγουμένη οὕτω καθηγείσθω ὡς Χριστοῦ ἐπέχουσα χαρακτήρα, ποιούσα πρῶτον, εἴθ' οὕτως διδάσκουσα, μηδὲν ἐλλιμπάνουσα τῶν κατ' ἐντολὴν πρακτικῶς ὑποδεικνύναι, ἢ καθυποτασσομένη οὕτω πείθεσθαι καὶ ὑπείκειν ὡς αὐτῷ Χριστῷ τὴν ὑπακοὴν ἀνύουσα. ὅπου δὲ ταῦτα, ἐκεῖ πάσης ἀγαθοεργίας καρπός, οὐ δὲ οὐ ταῦτα, ἐκεῖ πάντως τὰ ἐναντία, ἐταιρίαί, φιλονεικίαί, ψιθυρισμοί, ἰδιοκτημοσύνη, φυσιώσεις, προσπάθειαι πρὸς τε ἀλλήλας καὶ πρὸς τοὺς ἕξωθεν εἴτε ἐκ γένους εἴτε ἐκ φιλίας ἄλλης. Οὕτω μὲν οὖν ὡς ἐν ὀλίγῳ ἢ περὶ τοῦδε ὑπόμνησις. ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς παρακαλῶ σὺν τῷ βίῳ καὶ τὴν πίστιν ἠγλαϊσμένην κεκτῆσθαι ὑμᾶς, μηδαμῶς τῇ χριστομάχῳ αἰρέσει κοινωνεῖν, ἥτις ἰου δαΐσμου οὐδὲν διενήνοχεν, τὴν σωτήριον Χριστοῦ οἰκονομίαν διὰ τῆς καθαιρέσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων αὐτοῦ τε Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀρνούμενη· ἐπειδὴ περ ἢ εἰκῶν ταῦτόν ἐστι τῷ πρωτοτύπῳ τιμῆ τε καὶ προσκυνήσει, οἷον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ τύπου. μὴ δὴ οὖν ἀρνήσησθε τὸν Χριστὸν αἱ χριστοφόροι τῷ ἁγίῳ περιβλήματι μήτε τοὺς τοσοῦτους κόπους, οὐς ἀνατλάτε, τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον μετὰ καθείρξεως διανύουσαι, ἔνθεν ὀλέσαι καὶ τῆς ἀντικειμένης μερίδος, ὅπερ ἀπειὴ καὶ ἐννοεῖν καὶ λέγειν, γινόμεναι, ἀλλ' εἰδυῖαι ὅτι οὔτε βίος δίχα πίστεως ὀρθῆς οὔτ' αὐτὴ πίστις ἄτερ πράξεως θείας σώζειν δύναται ἀμφοτέρωθεν εἴητε διηυγασμένοι εἰς δόξαν θεοῦ, εἰς κλέος τῆς ἐκκλησίας, εἰς ἐπίτευξιν τῶν ἐπαγγελίας αἰωνίων ἀγαθῶν, προσευχόμεναι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν ὡς ἂν σωζοίμεθα. 388 {Συμεῶν τέκνω}1 Ὁψὲ μὲν, ὅμως ἐδεξάμην τὰ ἀντίγραφα σου, τέκνον, καὶ ηὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ ἀπολογίᾳ σου, τῇ τε συνέσει καὶ διασώσει καὶ ὅτι περ καὶ τοσοῦτους ἀδελφούς ἔχεις συνδιαφυλάττων ἀπὸ τῆς θήρας τῶν αἰρετιζόντων καὶ οὐ σάρκας, ἀλλὰ ψυχὰς σπαρασσόντων, πλὴν ὅτι καὶ σώματα δι' ὧν ἐπιφέρουσι πληγῶν καὶ θανάτων. ὑγίαινε, υἱέ μου ἀγαπητέ, ἀρίστευε, ἡγοῦ τῶν ἀδελφῶν σου, προθυμοποιεῖ, παραδείκνυε τὰ τῆς ἀληθείας, παράθηγε εἰς μαρτύριον· ὁ γὰρ καιρὸς τοιοῦτος, κἂν ὑποκρύβεσθε ἐννόμως. τὸ γὰρ ἐπιρρῖψαι ἑαυτὸν ἐν πειρασμῷ καθὰ ἐζήτησας μαθεῖν, τοῦτό ἐστι, τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ κινηθῆναι τίνα καὶ φανερώσαι ἑαυτὸν τοῖς φονεύουσιν. εἰ δὲ ὅτι ὁ Ἅγιος Γόρδιος, ὡς περ καὶ τινες ἄλλοι τῶν μαρτύρων, αὐτόκλητοι ἦκον, ὁ τρόπος οὕτως ἀπῆται, οὐδενὸς ὡς ἔτυχεν παρρησιαζομένου καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἀθεΐας σφοδρότερον, ἔπειτα καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ θεὸν ἐνοπτρισάμενοι καὶ πρὸς αὐτοῦ νυχθέντες· ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Πρόδρομος ῥιψοκινδύνως ἠλεγξεν τὸν Ἡρώδη, ἄρτι δὲ πολλοὶ χάριτι θεοῦ ἐνιστάμενοι καὶ μαρτυροῦντες, καὶ οὐκ ἔννομον τὸ ἐπιρρῖψαι. Ἐχάρην δὲ λίαν ὅτι καὶ ἕτεροι πατέρες συμπνεύοσί σοι, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς· οὐς καὶ προσαγορεύω διὰ σοῦ καὶ δεδέημαι τῶν ἁγίων προσευχῶν εἰς ἐπικουρίαν σωτηρίας. ὠφελον ὅτι παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ὑπατίου εὗρες τι τῶν καλῶν· ἀδελφοὶ ἐν ἀνάγκαις ἔστωσαν χρήσιμοι ἢ Γραφῆ ἐγκελεύεται. παρὰ γὰρ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως οὐδὲν ὄφελος, κἂν αὐτὸς μεγαλαυχῆς ἡμᾶς ἐξ ἀγάπης. ἐπειδὴ δὲ ἐπεζήτησας καὶ κατήχησιν, ἦν πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφούς ἐποίησα, ἄρτι ἀπέστειλα καὶ πρὸς σέ, σύ τε προσεύχου ἀδιαλείπτως

τὴν σωτηρίαν μοι. Τὸ κισσύβιον ἐδεξάμην καὶ ἔχω σου εἰς ἐναργεστέραν μνήμην. τὴν ἐννάδα τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τέκνων προσαγορεύω, πλεῖστα δεόμενος καὶ τῆς εὐχῆς. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος, ὁ σὺν ἐμοὶ ἐγκεκλεισμένος, προσαγορεύει σε σὺν πᾶσιν. ἢ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 389 {1Βασιλείῳ ἡγουμένῳ}1 Ἡδέως σου ἀνέγγνων τὸ γραμματεῖον, ᾧ πατρότης ἀγία, ὡς ἀπὸ καρδίας καθαρᾶς προσενηνεγμένον, οὐ μὴν ἐν τοῖς ἐπαίνοις ἦσθην, ὡς ξένος τῶν λελεγμένων. ἀλλ' αὐτός, εἰ βούλει, μᾶλλον προσεύχου τῆς μερίδος καὶ στάσεώς σου ἐγγύθεν παραθήγειν. Τοῦτο μὲν τοιοῦτον. εἴη δὲ κατὰ τὸ ῥῆμά σου χρησιμεύειν τῷ θεῷ Ὑπάτιόν τε τὸν ἀδελφὸν καὶ ὄντινα ἄλλον τῶν ἐναθλούντων, ὡς ἂν δι' αὐτῶν σχοίημεν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ εὐμενὲς τὸ θεῖον. τὸ ἐρώτημα τῶν ἐμπαρέντων ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν πτώμασιν ἐκείνην ἔχει τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι ἡ ἀληθῆς μετάνοια ἐν ἐπιδείξει τῶν κατ' αὐτῆς καρπῶν. ἅτινά ἐστιν· ἡ ἀποχὴ τῶν ἀγιασμάτων κανονικῶς μετὰ καὶ τῆς συντελουμένης ἐγκρατείας τὴν συγχώρησιν τῶν ἡμαρτημένων ἀντιλαμβάνει καὶ ἄνευ μαστίγων καὶ μαρτυρίου. ἕως ἂν γὰρ μὴ ἀποκλείσῃ καθ' ἡμῶν, ὡς γέγραπται (ἀποκλείσεις δὲ ὁ θάνατος), κἂν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ζωῆς ἡ ἀληθῆς μετάνοια φθάσειεν, ἔσωσε τὸν ἐπιστρέψαντα τῆς ἀμαρτίας. οὕτω θεὸς διὰ Ἰεζεκιήλ τοῦ θεολόγου διωρίσατο· καὶ τοιοῦτον φιλάνθρωπον θεὸν ἔχομεν, τὸν καὶ ληστήν μιᾷ ὥρᾳ εἰσοικισάμενον, τὸν πάλαι καὶ τὸν ἔσχατον, καὶ τελώνην ὡσαύτως δικαίωσαντα. εἰ δὲ κατὰ τὰ φθάσαντα ἄρτι ἐπιδοῖεν ἑαυτὸν ὁ ἡμαρτηκῶς καὶ πληγὰς ἐπὶ νώτου δέξασθαι καὶ τι ἄλλο περισσότερον, τίς ἀμφιβάλοι μὴ συγκεχωρηῆσθαι αὐτὸν τῆς ἀμαρτίας; τὸ γὰρ καὶ θανεῖν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ μάρτυρα ἀποτελεῖ κυρίως Κυρίου. ἀλλ' ἴσως ὁ λόγος περὶ τοῦ ἐπιτιμίου, ὅτι, ἐὰν ὑποβληθῇ βασάνοις, μὴ μέντοι θάνοι, τοῦτο παρὰ τοῦ δόντος τὸ ἐπιτίμιον κανονιζέσθω, πόσον ὑφελεῖν διὰ τὰ παθήματα, ὅλον, τὸ ἥμισυ· ἡμῖν γὰρ ὀρίζειν οὐχ οἶόν τε. Οὕτως ὁ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν λόγος. εἰ δὲ δεῖ ἄλλως, δίδαξον, πάτερ, καὶ φώτισον ἡμᾶς τοὺς ἀμυήτους. τὸν ἀδελφόν μου, τὸν κύριον Προκόπιον, πλεῖστα προσειπέ. 390 {1Ἀρκαδίῳ μοναχῷ}1 Δις ἄρτι γράφω, ἀφ' οὗ συνελήφθης, ἡγαπημένε, ὑπὸ τῶν ἰουδαϊζόντων. τὴν πρώτην οὐκ ἐδέξω· εὐχομαι κἂν ταύτην τὴν ἐπιστολὴν εἰς χεῖράς σου ἔλθειν. ἐγὼ γάρ, πρῶτον μὲν κατὰ τὸν κοινὸν τῆς ἀγάπης νόμον χρεώστην ἑμαυτὸν λογιζόμενος, ὅτι χρὴ ἀλλήλους συμπροθυμοποιεῖσθαι τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνημμένους τῷ φρονήματι τῆς ὁμολογίας Χριστοῦ, τὸ ἐπιστεῖλαί σοι ἀναγκαίως ἔχω· ἔπειτα καὶ διὰ τὴν ιδιότροπον σχέσιν, ἣν οἶσθα ὅποια καὶ πόση ἀπ' ἀρχῆς ἡμῖν ὑπῆρξε, πάνυ ἐπειγομένως γράφω. Ἀλλὰ χάρις τῷ θεῷ, ἀδελφέ μου τιμιώτατε, ὅτι ἐν τῷδε τῷ πικρῷ χειμῶνι τῆς ἀπιστίας ἄνθος διεφάνης ὀρθοδοξοῦν, μᾶλλον δὲ ὁμολογητῆς Χριστοῦ· ἀπαξ ἐνεχθεὶς εἰς ὄψιν τῶν κρατούντων οὐχ ὑπέπτηξας, ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν. ἐμαστιγώθης ἱκανά, ἐξωρίσθης, περιωρίσθης ὡδέ που ἐν παραβύστω· πάλιν ἤχθης ἐν χειροῖν κολαστῶν, οὐκ ὠλιγόρησας, οὐκ ἐξηρνήσω τὴν πίστιν, κατεξάνθης αὐθις ταῖς πληγαῖς καὶ μεμένηκας ἀήττητος, μὴ φοβούμενος ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν μόνον Κύριον καὶ θεὸν καὶ βασιλέα κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐντεταλμένον. μακάριος εἶ καὶ καλόν σοι ἔσται· ὡς εὐγενῆς σὺ καὶ τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν εὐγενέστερος. εἰ δὲ ὅτι τοῖς ἰστουργοῖς σε συναρίθμησαν ὡς βασιλικὸν οἰκέτην, μὴ θαυμάσης· τοιαῦτα γὰρ τοῖς ἀγίοις. ἔπειτα ὅτι καὶ μὴ βουλόμενοι ὡς ἀληθῶς ὑπέδειξαν τῷ κόσμῳ δοῦλόν σε εἶναι τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, ἔνδειγμα μαρτυρίας θεοῦ, ἔλεγχον ἀσεβείας. Στήθι οὖν, γενναῖε στρατιῶτα Χριστοῦ, ἀρίστευσον τελείως, κακοπάθησον, ἔργον ποιήσον εὐαγγελιστοῦ, τὴν ὁμολογίαν σου πληροφόρησον, ἔχων ἀοράτως θεὸν ἐπίκουρον, τὸν φύλακα τῆς ζωῆς σου ἄγγελον κυκλοῦντά σε, περιέποντά σε, χαίροντα ἐπὶ σοὶ λίαν καὶ τὰς προσευχὰς σου ἀναφέροντα εἰς θεὸν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας· ἐν αἷς μέμνησο καὶ ἡμῶν

τῶν ἀμαρτωλῶν μὲν, ποθούντων δέ σε λίαν. 391 {1'Ηγουμένω}1 Ἐπειδὴ ἔμαθον εἰσαγωγίμῳ σε γενέσθαι καὶ τετύφθαι ὑπὲρ Χριστοῦ, ᾧ τριπόθητε, χαίρω καὶ συγχαίρω σοι· τοῦτο γὰρ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, οὐ κατὰ τὴν τοῦ κόσμου χαρὰν (ἀχαρῆς γὰρ ἦδε, δοκοῦσα μὲν, οὐκ οὔσα δέ, ἐπεὶπερ ῥέουσα οὐχ ἴσταται καὶ τελευτῶσα θάνατον κατεργάζεται), ἀλλὰ τὴν κατὰ θεόν· αὕτη γὰρ καὶ μόνον θυμηδία καὶ ὡσαύτως ἔχουσα, ἧς τὸ τέλος ζωὴ αἰώνιος. εἰκότως οὖν γήθω καὶ συγγήθω σοι, πάτερ τιμιώτατε. ἀλλ' ὅτι, ὡς φασιν, ἑκατοστεύουσα ἢ νιφὰς καὶ γε βαρύδαρτος, ἴδε πάλιν ἐπίτασις τῆς εὐφροσύνης· οὐκ ἀπαθῶς ἤνεγκα τὴν ἀκοὴν καὶ ἀπῶν. ἀλλ' ὅμως δόξα τῷ δοξάσαντί σε θεῷ ἐπὶ νώτου σε κτανθῆναι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν· ἄσβεστόν σου τὸ κλέος, ἱερόν σου τὸ πάθος, στήριγμα τῶν συνομολογούντων, προθυμία τῶν ὀρθοδοξούντων, διάρρηξις τῶν αἰρετιζόντων, οἰκοδομὴ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας. λίθοι ἅγιοι κυλίνονται ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς φησιν ὁ προφήτης· τί τοῦτο; εἰς ὀμαλισμὸν εὐσεβείας, εἰς ἐνδόμησιν τῆς ἐκκλησίας. τῶν ἀπάντων οὖν εἷς καὶ αὐτός, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ συναρμολογούμενος καὶ συμβιβαζόμενος. Ἀλλὰ μέμνησο καὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀγιώτατε, ἐν ταῖς προσευχαῖς μὴ ἀποπεσεῖν τῆς ἐνδομήσεως, ἀλλ' ᾧδέ που κἂν ὡς χάλιξ εὐρεθῆναι χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν θεοῦ. 392 {1θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησι σὺν τοῖς ἐναθλοῦσιν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ χαίρειν}1 Πᾶσαν χαρὰν ἠγητέον, ἀδελφοί μου, ἐν τοῖς παροῦσι θλιβεροῖς, ἐπεὶπερ διὰ Χριστὸν καὶ ὁ διωγμὸς τῶν διωκομένων καὶ αἱ φυλακαὶ τῶν καθειργμένων, προσθείην δ' ἂν καὶ αἱ μᾶστιγες τῶν μαστιγούμενων. οὐκ ἀποπαύσοιμι τοιγαροῦν καὶ κοινῇ πᾶσιν καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ προσφωνεῖν, παρακαλεῖν, ὑπομιμνήσκειν, καίπερ εἰδὼς ἐστηριγμένους ὑμᾶς ἐν τῇ πίστει καὶ οἴκοθεν ἔχοντας τὸ παρακλητικὸν καὶ νουθετητικόν. ἀλλ' ὅμως ὀφειλέτης εἰμὶ ὁ ἀμαρτωλὸς καὶ τὸ παρ' ἐμαυτοῦ προστιθεῖν, ἄλλως τε καὶ τοῦ πόθου ἐκβιαζομένου· ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς ζηλῶ θεοῦ, ἐγκαλλωπίζομαι ὁ ἀκαλλώπιστος ταῖς ὁμολογητικαῖς ὑμῶν ἀρεταῖς. χαρὰ μοι καὶ στέφανος ὑμεῖς, ἔρεισμα καὶ ἀκαταγώνιστον κραταίωμα. ναί, ἐρωτῶ καὶ παρακαλῶ ἀσαλεύτους διαμένειν ἅπαντας ἐν πάσῃ εὐθυμίᾳ καὶ προθυμίᾳ· πάντοτε, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. καὶ οὐ χαρὰ ταῦτα καὶ ἀγαλλίασις, ὅτι, εἴπερ συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα, εἰ ἀποθάνωμεν, καὶ συζήσομεν, εἰ ὑπομένωμεν, καὶ συμβασιλεύσομεν, ὡς γέγραπται; ἡλικὴ ἢ ἐπαγγελία, ἀγαπητοί· εἰ καὶ εἰς πῦρ ἐμβληθῶμεν, οἴσομεν, εἰ καὶ θηρσὶν ἐκδοθῶμεν, ἐνέγκωμεν. οὕτω γὰρ ἤνεγκαν οἱ ἅπ' αἰῶνος ἀθλοφοροῦντες, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, τὰ ἐκεῖθεν προβλέποντες καὶ τὸ παρὸν ὀδυνηρὸν ταῖς ἐλπίσι κουφίζοντες καὶ τρυφὴν ἠγούμενοι τὰ ἐπώδυνα καὶ τὴν προσθήκην τῶν παθημάτων ἐπιθυμοῦντες, οὐκ ἀποστυγοῦντες, ὡςπερ οἱ τὰ πλείω χρήματα τῶν συνεταίρων ἀρπάζοντες, ὡς ἴστε ὑμεῖς, ἀφ' ἐαυτῶν γευσάμενοι τῆς ἀθανάτου γλυκύτητος. ᾧ κόσμῳ πλάνε· ὅτι πικρόν σου τὸ δοκοῦν ἡδὺ καὶ θανάσιμον κατὰ πᾶσαν ἡδονὴν καὶ περιχάρειαν· καὶ ᾧ πόθε Χριστοῦ· ὅτι σὺ ἢ εὐλογία καὶ ἢ χαρὰ καὶ ἢ δεσποσύνη καὶ ἐπὶ τοὺς κατόχους σου. ἴδετε πηλίκους ὑμῖν φθέγμασι παρακαλῶ ὁ εὐτελής, οὐ τί που τῶν ἀξιεπαίνων, ἀλλ' ὅτι φιλικούς. ὅσοι βραδυτῆτα ἠγοῦνται τὴν ἐπισκοπὴν Κυρίου, ἐκεῖνο ἐννοεῖτωσαν, ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιαν ἄγει τοὺς διώκοντας, εἰς δοκιμὴν δὲ τοὺς πάσχοντας, καὶ μὴ ἀθυμεῖτωσαν μηδὲ τὰ κρίματα Κυρίου ἐξεταζέτωσαν. οὐκ εὐγνωμόνων δούλων λέγειν "4ἔως πότε;"5· οὐκ εἶπεν τοῦτο Ἰωβ ὁ αἰοίδιμος, οὐχ ὁ Πέτρος οὐδ' ὁ Παῦλος, οἱ μυρίαθλοι, οὐδέ τις τῶν μαρτύρων. οἶδεν ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς τὸ ἄρκοῦν ἐπ' ἀμφοτέροις. οὐκ ἔλεεις, ὅτι θησαυρίζεις ἐαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ. ὁ τοιοῦτος, οὐ οὐκ ἔστι πέρας τῆς κολάσεως οὐδέ

ἐξαγόρευσις τῶν ἐν πυρὶ ἀσβέστῳ ἀνυποίστων ἀνιῶν (καὶ παρακαλεῖν ἡμᾶς δεῖ τὴν ἀνοχήν, ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν, εἰ μὴ ἄν, διὰ τοὺς ὀλλυμένους καὶ ἐκπεπτωκότας τῆς ὑπομονῆς), ὁ ἐπειγόμενος τὸν θάνατον ἰδεῖν τοῦ ἁμαρτωλοῦ οὐ δύναται εἰρήνην ἔχειν πρὸς τὸν θεόν, οὗ χειρὸν οὐδέν· αἰεὶ γὰρ ἐν ταραχῇ κατὰ ψυχὴν, ἐπιθυμῶν ὅπερ θεὸς ἀποστυγεῖ καὶ θέλων ὃ οὐ θέλει. ἐντεῦθεν ἀκηδία, ἐκλύσεις, βλασφημίαι καὶ τὰ λοιπὰ βλαστήματα τῆς πονηρίας. εἴπωμεν, ἀδελφοί· γενηθήτω τὸ θέλημά σου ἐκ καρδίας, κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί, κἀγὼ διὰ παντὸς μετὰ σοῦ. καὶ οὕτως εἰρηνεύουσα ἡ ψυχὴ παρρησίαν ἔξει πρὸς θεόν, ἑκατονταετίζειν ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ παθήμασι προαιρουμένη· οὔτε γάρ, ἐὰν κατευξώμεθα, τὸ τάχος ἐπιστῆ οὔτ', ἂν ἐπευξώμεθα, βραδυνεῖ, ἀλλὰ τότε ἤξει, ὀπηνίκα ὁ πρὸ καταβολῆς κόσμου διορίσας τὸ συμφέρον δίκαιον κρίμα οἶδεν θεός. Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, παρακαλῶ, ἵνα σωζοίμεθα. ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ Νικόλαος προσαγορεύει ἅπαντας. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 393 {1Τοῖς διὰ Κύριον πεφυγαδευμένοις πνευματικοῖς ἀγίοις μου πατράσιν Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου ἐν Κυρίῳ χαίρειν}1 Καὶ ἀφ' ἐνὸς ὀρθοδόξου τὸ δέξασθαι γραμματεῖον ἐν ταῖς χαλεπαῖς ἡμέραις ταύταις, μὴ ὅτι γε ἐκ πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεληλυθότων, ξένον πως τῷ καιρῷ, ὡς ἐν χειμῶνι πολύφυλλον ῥόδον, καὶ τῇ ἐμῇ ταπεινώσει χαρίεν ὅτι μάλιστα, ὥστε ἀπ' αὐτῆς τῆς προγραφῆς σκιρτήσαί μου τὸ πνεῦμα καὶ ἀνθομολογήσασθαι Κυρίῳ τὰ εἰκότα· ὃς καὶ ἐν τῷ παρόντι Ἀχααβικῷ διωγμῷ κατέλιπεν ἑαυτῷ τοσοῦτους μὴ κάμψαντας γόνυ τῇ Βαάλ. οἶμαι γὰρ τῶν τηνικαῦτα ἰσαριθμούς εἶναι τοὺς νῦν ἀκαμπεῖς οὐ μόνον διὰ τῶν εἰς προὔπτον κειμένων ἐξ ὁμολογίας, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τῶν ὧδέ τε κάκεισε διασεσωσμένων ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς ἀποστολικῶς εἰπεῖν, καθάπερ καὶ τὴν ὑμῶν ὀμάδα τὸ τρικόρυφον ὄρος ὡς τρισόλβιον κλέος φέρον ὠραΐζεται. Χάρις οὖν τῷ θεῷ, τῷ πλουτοῦντι ὑμᾶς σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐπαινῶ τὴν ἱεράν φυγαδεῖαν ὑμῶν, ὑμῶν τὴν ὀρεινὴν συνοικίαν ὑμῶν, ὅτι, εἰ καὶ τληπαθῆς, ὅμως θεοποιός. Μωσῆς ἐν ὄρει τῷ Σιναιῷ θεῷ συνωμίλει, Ἥλιος ἐν ὄρει τῷ Χωρήβ θεὸν ἰδεῖν ὡς δυνατὸν ἠξίωται· Ἰησοῦς αὐτὸς ὁ θεαρχικώτατος εἰς τὸ ὄρος ἄνεισιν ἀνθρωποπρεπῶς προσεύξασθαι. τί τοῦτο; ἐμοὶ δοκεῖ σύμβολον τῆς κατὰ ψυχὴν ἀναβάσεως τὸ θεώρημα εἶναι· ὡς γὰρ τὸ ὄρος ὑπερανεστῶς ἐστὶ τῆς ὑπουργεῖου πεδιάδος τε καὶ κοιλότητος, τοσοῦτῳ δὴ μέτρῳ ὁ νοῦς τοῦ προσευχομένου ἄνεισι πρὸς θεὸν διὰ τοῦ μετεώρου τόπου. ὄρατε, ὦ τριπόθητοι, οἶον καὶ ἠλίκον ὑμῶν τὸ ἐνδιαίτημα; μιμνήσκεσθε καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ χαμοζῶων ἐντεῦθεν, ὡς ἂν συναναφθείημεν ὑμῖν τοῖς ὑψιπετέσιν ἀετοῖς Κυρίου. Ἄλλ' ἐχέτω μὲν ταῦτα ὧδε, εἰ καὶ ὁ πόθος ἄττει πλέον λέγειν. τί δὲ εἰς τοσοῦτον ἐληλύθατε ταπεινώσεως μέτρον, παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς μαθεῖν ὧν προετείνατε πεύσεων τὰς ἀποκρίσεις; αὐτοὶ χάριτι Χριστοῦ ἀφ' ἑαυτῶν εἰδότες τὸ δέον· εἰ δὲ μὴ, πρὸς τῶν προεχόντων καὶ ἀξιωματι καὶ λόγῳ. εἰσὶ γὰρ πλείστοι, ὡς ὑπέδειξεν ὁ λόγος, ὀφείλοντες ἐκδιδαχθῆναι. ἴν' οὖν μὴ δόξω λυπεῖν ὑμᾶς, ἅμα τε καὶ δεδιῶς τὸ ἀνήκοον, καθήμι ἐμαυτὸν πρὸς τὸ ἐπίταγμα. ἀλλὰ πρῶτον ἐκεῖνο ἔχω λέγειν, ὅτι ἡ αἴρεσις αὕτη, εἰ καὶ τοῖς προλαβοῦσιν ἐφάνη ἄλλως ἢ καὶ τισὶ φαίνοιτο νῦν μεσοπόνηρος οὕτως πῶς καὶ οὐλίαν χαλεπή, ἐμοὶ γοῦν τῷ ἀμύδρωπι οὐδὲν ἄλλο δοκεῖ ἢ ἄρνησις Χριστοῦ εἶναι· εἰ γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, ὡς φησὶν ὁ πάνσοφος Διονύσιος, καὶ εἰ ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἐξουδένωται δὲ νῦν ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, ἥρνηται, πεπάτηται παρὰ τῶν χριστομάχων, ἄρα ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς εἰκόνας ἥρνηθη Χριστός, ἡτιμάσθη, ἀπεδοκιμάσθη ἰουδαϊκῶς· καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν ὑπεξαγαγεῖν τὸ θεώρημα. διὰ τοῦτο θρήνων καὶ κοπετῶν ὁ καιρὸς, διὰ τοῦτο καὶ τοσοῦτοι οἱ ἐνιστάμενοι, οὐ μόνον

ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ὡς λογικῶς τε καὶ πραγματικῶς ἀρνούμενου Χριστοῦ, ὅπερ ἐπὶ τῶν πάλαι αἰρέσεων οὐκ ὤπται· λογικῶς μὲν ἐν τῷ φαίειν τοὺς ἀσεβεῖς μὴ οἶόν τε ἐγγεγράφθαι Χριστὸν σώματος χαρακτήρι, πραγματικῶς δέ, ὅτι καθαιροῦσι πᾶσαν εἰκόνα ἀγίαν Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀγγέλων, ἀγίου παντός καὶ ἀγίας ἐκ πάσης ἐκκλησίας, ἀπὸ παντός ἱεροῦ ἀναθήματος, πυρὶ παραδιδόντες, ἐπιτωθάζοντες, γελῶντες τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, βδέλυγμα Χριστὸν ἐγγεγραμμένον σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν ἀποκαλοῦντες. ὅπερ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν Ἰουδαίων ἐστὶ καὶ Ἑλλήνων· οἱ γὰρ Ἄραβες καὶ Σκύθαιαῖδοι χρώμενοι οὐδὲν τοιοῦτον ἐφάνησαν πεποηκότες. πῶς οὖν οὐκ ἄρνησις τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ ταῦτα; Ἄλλ' ἐπὶ τὰς προτάσεις ὁ λόγος. ᾠ. τινὲς ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ὑπέκυψαν ἄνευ τοῦ καταναγκάζοντος· ᾠβ. ἄλλοι μετὰ πληγῶν· ᾠγ. ἄλλοι δὲ δι' ἀπειλῆς καὶ μόνης· ᾠδ. ἕτεροι ἄνευ ἀπειλῆς καὶ βασάνων, δέει καὶ μόνον· ᾠε. ἄλλοι διὰ τὸ μὴ ἐκπεσεῖν τῶν ἰδίων· ᾠς. τινὲς δὲ καὶ κατὰ ἄγνοιαν. τούτους ἐπιστρέφοντας πῶς δεῖ ἀποδέχεσθαι; ἐπιδεικνυμένους δῆλα δὴ ἀξίους καρπὸς τῆς μετανοίας ἅπαντας. τίνες δὲ οὗτοι; ἀποχὴ τῶν ἀγιασμάτων μετὰ προσκλαύσεως καὶ ἐπιπόνου δεήσεως, ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων τριετίζουσα, ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρων διετίζουσα· ἐπὶ τῶν τρίτων καὶ τετάρτων καὶ πέμπτων ἢ τῶν πρώτων, ἐπὶ τῶν ἕκτων ἐνιαυσιαία. μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν πῶς δεῖ ἔχειν αὐτούς; εἰ μὲν ἐκ τοῦ ἱερατικοῦ πληρώματος καὶ οὐχ ὑπέγραψεν, μηκέτι μετέχων τῆς ἀσεβοῦς κοινωνίας τις, ὡς ἐν ᾧ ἐτέτακτο κλήρω· εἰ δὲ καὶ ὑπογράψας εἴη, ὡς εἰργόμενος τῆς ἱερουργίας ἕως ὀρθοδόξου συνόδου, κοινωνῶν δ' οὖν ὅμως τῶν ἀγιασμάτων. τοῖς πάντη ἀσεβέσιν, εἰ ἕξεισιν κατὰ ἀνάγκην δέους ἕνεκα ἢ διὰ λιμὸν ἢ καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἢ καὶ διὰ βίαν ἄλλοις κοινωνοῦσιν, ὀρθοδόξους δὲ ἑαυτοὺς ὁμολογοῦσι συνεσθίειν; οὐδαμῆ οὐδαμῶς, εἰ μὴ τί γε τοῖς ἐσχάτοις, οὐκ ἀδιαφόρως, ἀλλ' ἐξ ἀναγκαίου τινὸς τρόπου ἅπαξ ἢ δίς. εἰ τῶν τούτοις ἐδωδῖμων τὰ λείψανα ἐσθίειν κατὰ ἀνάγκην ἢ καὶ ἄνευ ἀνάγκης, διότι προσεχημάτισται ἐν αὐτοῖς ὁ σταυρός; εἰ μὲν παρὰ ἱερέως, οὐδαμῶς· εἰ δὲ μὴ, μεταληπτέον κατὰ βίαν. εἰ δεῖ εἰς εὐκτήριον αὐτῶν εἰσερχεσθαι εὐχῆς χάριν καὶ εἰ δεῖ τὴν ἀγίαν ἀναφορὰν ἐν αὐτῷ ἐπιτελεῖν μετὰ ἰδίας τραπέζης; οὐδαμῶς ἐκάτερον. εἰ δεῖ χαίρειν αὐτοῖς λέγειν καὶ ἀσπάζεσθαι; οὐδαμῶς, ὡς φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Κύριος ἐκώλυσεν τὸν κοινὸν ἀσπασμόν· ὥστε τοῦτο κατὰ σύμβασιν, ὡς δὲ ἐξ ἀγάπης καὶ φιλίας φευκτέον, ἵνα πληρωθῆ ἐν τούτῳ· οὐκ ἔστι λέγειν χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν. εἰσὶ τινες τῶν μοναστηρίων, οἳ οὔτε ἔργῳ οὔτε λόγῳ συνῆλθον, φυγῆ τὴν σωτηρίαν ποριζόμενοι καὶ πάλιν μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἀσεβῶν ἀνθυποστρέφοντες. εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ καὶ ἐλειτουργήθη ἐκκλησία ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, εἰ μὲν ἅπαξ, εἰσίτωσαν, ἐπιτελοῦντες ἐν αὐτῇ τὰς προσευχὰς μόνον, εἰ δὲ πολλάκις, ὑποχωρεῖτωσαν ταύτης πόρρω. κοσμικοὶ τινὲς εἰσιν ἢ καὶ μοναχοί, σφοδρῶς μυσάττομενοι ἢ καὶ ἀποδυρόμενοι τὴν ἀσέβειαν, διὰ δὲ τὰς ἀπειλὰς τῶν ἀθέων προσέρχονται τῇ αὐτῶν κοινωνίᾳ, οἰόμενοι αὐτὴν δηλητήριον εἶναι, αἰτοῦνται δὲ εὐχὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἡμᾶς ποιεῖσθαι· εἰ ἕξεισιν αὐτοῖς μεταδιδόναι τῶν θείων μυστηρίων; εὐχὴν μὲν ποιεῖσθαι ἐξόν, οὐ μὴν μεταδιδεῖν, κἂν ὅ τι ἂν λέγωσιν ἢ πράττωσιν. σταυροὺς ἐὰν ἰστώσιν κατὰ τὰς λεωφόρους, εἰ δεῖ προσκυνεῖν; οὐ κωλυτέον. εἰ δεῖ τῶν τοιούτων τὰς προσφορὰς προσκομίζειν; οὐδαμῶς. Ταῦτα οὖν, ὡς ὁ Κύριος κατὰ νοῦν ἐπήγαγεν ἡμῖν, ἐφθεγξάμεθα, οὐ νομοθετικῶς (ἐπεὶ μηδὲ ἐσμὲν τῶν ἱεραρχούντων· αὐτῶν γὰρ τὸ τυποῦν κανονικῶς), ἀλλὰ συμβουλευτικῶς, ἐπεὶ ἐσμὲν ὑμῖν ὁμοταγεῖς καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἀπορίας τῶν ἱεραρχικῶς ὀφειλόντων τυπῶσαι ἀναγκασθέντες ὑφ' ὑμῶν ἐληλύθαμεν εἰς τοῦτο. ὑμεῖς δέ, ἀγιώτατοι πατέρες, σύγγνωτε, εἴ τί ἐστιν ἀπαρέσκον ὑμῖν ἐν τοῖς εἰρημένους. πλὴν ὅτι ὁ ἰατρὸς καὶ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ προσώπου ποιότητα καὶ καιροῦ ιδιότητα, ἕξιν τε καὶ

πάθος, δύναμίν τε καὶ ἀδράνειαν ἐπιτηροίη καὶ οὕτω φαρμακεύοι καὶ ἰᾶται, ἔλλείψει καὶ προσθήκαις χρώμενος· ἃ ἐν κεφαλαίῳ περιλαβεῖν οὐχ οἷόν τε κανονικῶς, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν ὠρίσαντο. 394 {1Λουκιανῶ τέκνω}1 Ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἡμῶν, εἰδὼς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εὐόλισθον καὶ ὅτι, εἰ καὶ δοκεῖ τις κατ' ὀρθὸν πορεύεσθαι, ὡς οὐκ οἶδεν μικρὸν ῥαθυμίας ὑποσκελίζεται, φιλανθρώπως ἐδώρησατο τὴν μετάνοιαν, ἀνακαλουμένην τὸν ἄνθρωπον τῆς πτώσεως καὶ εἰς τὸ ὑγιὲς ἀποκαθιστῶσαν. ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτός, ἀδελφέ μου, πέπονθας ὃ πέπονθας καὶ τὸν τῆς ἀξιολόγου μετανοίας καιρὸν πεπλήρωκας, πολλῇ κατανύξει καὶ πλείστοις δάκρυσιν, ὡς ἀκήκοα, ἐξιλεωσάμενος τὸν θεόν, ἐπιζη τοίης δὲ ἄρτι λύσιν, καθὰ διὰ τε τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ παροικονόμου ἐδηλώθη μοι, εἴη σοι αὕτη παρὰ Κυρίου· καὶ ἔση ὑγιαίνων ἐκ τοῦ δεῦρο, υἱέ μου, καὶ χαίρων ἐν Χριστῷ καὶ κατευοδούμενος ἐν αὐτῷ, μηκέτι συμπίπτειν διδούς ἐγγυὰς τῷ δεσπότῃ, ἀλλὰ θνήσκειν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς ὑπὲρ σοῦ ἔπαθεν. Πρότερον μὲν οὖν διὰ γράμματος ὁ ἀνάξιος κλαυθμυρικῶς ἐφθελγάζαμην πρὸς σέ, Ἀδάμ, ποῦ εἶ; τὴν θείαν φωνὴν ὑπειπὼν, διὰ τὸ ἐξ ὑψηλοῦ σε βίου οἶονεὶ παραδεισιακοῦ ἐκπεπτωκέναι· νῦν δὲ ἀναγκαῖον ἀποτολμῆσαί με τὸν τάλανα καὶ εἰπεῖν· εἰρήνη σοι, ἀνάστα, Χριστὸς κελεύει, ζῆθι εἰς αἰῶνα. 395 {1Ἀλβενέκα πρωτοσπαθαρέα}1 Ἐξένισέν με τὸ γράμμα τῆς εὐγενείας σου οὐκ ὀλίγον, οὕτω μὲν ἐκ φιλοθέου καρδίας ὑπαγορευθέν, οὕτω δὲ ὑπὸ συντετριμμένης καὶ τεταπεινωμένης διαθέσεως προαχθέν, ὥστε δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀναγνόντα με ἐπιλέγειν· τίς καὶ ὁποῖα καὶ ἡλίκη ἢ ψυχὴ αὕτη, ἢ ταῦτα φθεγγομένη πρὸς με τὸν ταλαίπωρον; ὡς δὲ καὶ παρὰ τοῦ γραμματηφόρου ἀνηγγέλη μοι ἄπερ ζώσῃ φωνῇ παρέθου αὐτῷ ἐξειπεῖν, τότε καὶ μᾶλλον ἠγάσθην λίαν καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεόν, ὃς ἐνέπνευσέν σοι τοιοῦτον διαλογισμόν, καὶ εἰς ἔργον αὐτὸν προαγαγεῖν ἐφιεμένην. Μέγα τοιγαροῦν τὸ ἔργον, ὃ ἐπεπόθησας, κυρία, καὶ τῶν δυσανύστων, οὐ μόνον διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ οὐράνιον τοῦ βίου (οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἢ ἀποταγὴ ἢ σταυροῦ καὶ θανάτου ἐπαγγελία τῷ γε ἀληθινῶς μονάσαντι), ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ δεδέσθαι σε ἀνδρί, οὐπὲρ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἔστι διαζευχθῆναι, διὰ τὸ θεοσύναπτόν σοι εἶναι δῆλον ὅτι. τίς οὖν ἀποσυνάψειεν ἢ δῆλα δὴ ὁ συνάψας, ἐπὶ μείζονα ἐπειγμένην προελθεῖν πολιτείαν; δεῖ οὖν, καθάπερ ἢ διαταγὴ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, πρῶτον τὰ πρὸς τὸν ὁμόζυγον εὖ διαθέσθαι· τί τοῦτο; ἀπογυμνῶσαι τὸν λογισμόν τῆς ἐφέσεως, ὑποδειξαι τὸ τοῦ κόσμου μάταιον καὶ ὄνειρῶδες, ὡς οὐδὲν μόνιμον ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ παρατρέχον ἴσα καὶ σκιαῖς, κἂν περιχαρές τι, κἂν ἀπολαυστικόν, κἂν πολυόλβον, κἂν ἐνῆδονον, κἂν βασιλεία αὕτη· ὡσεὶ ἄνθος γὰρ τοῦ ἀγροῦ πάντα ἀφίπταται· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ κρίμα ἀπαραίτητον ἐπὶ τῶν προσπαθῶς ζησάντων ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι καὶ μὴ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ· ὅπερ ἐργῶδες ἐκτελέσαι ἐν τῷ κοινῷ βίῳ. Ταῦτα λάλησον, παρακάλεσον, ἐκμείλιξαι, ὡς ἂν πείσειας αὐτὸν συναιρησασθῆναι σοι τὸν σκοπὸν τῆς ἀποταγῆς (τί γὰρ οἶδας, φησί, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;), καὶ τοῦτο ἐπὶ χρόνον ἱκανόν. καὶ εἰ μὲν συνέλθοιεν, εὖ ἂν ἔχοι, εἰ δὲ μή, τότε, εἰ τοσοῦτον ἀνάπτει σε ὁ θεοῦ πόθος, πράττεις τὰ δόξαντά σοι καὶ μὴ βουλομένου τοῦ ὁμόζυγος. ἀλλ', ὡς προεῖρηται, δυσεξάνυστον τὸ πρᾶγμα, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τοῦ διωγμοῦ ἡμέραις καὶ ὅτι οὐχ ἢ τυχοῦσα αὕτη, ἀλλὰ τῶν ὑπερεχουσῶν καὶ γε τῶν συναίμων τῇ βασιλευούσῃ· ἐφ' ᾧ καὶ θαυμάζειν ἐστὶ, πῶς ἐν τῇ ἄγαν εὐδοξίᾳ τοῦ τῆδε βίου ταύτην βδελυσομένη τὴν ταπεινῶσιν Χριστοῦ ἐπιποθεῖς ἐνδύσασθαι. εὐλογητὸς Κύριος ὁ οὕτω πείθων· καὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν ὡς ἀληθῶς βδέλυγμά ἐστι τὰ ἐνδοξα τοῦ ματαίου βίου. Ἔχου τοίνυν τοῦ καλλίστου βίου σου· ἀκούω γὰρ οἷα ἀγαθουργεῖς καὶ πῶς ἀφιεμένη τὰς βασιλικὰς διατριβὰς σχολάζεις ἐν ἑαυτῇ καὶ ἐν ἀγαθοῖς (ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῷ βίῳ σωθῆναι καὶ μετὰ ἀνδρός), καὶ πάλιν πρὸς τὸ ἐξῆς, ὡς ὁ Κύριος εὐοδώσειεν, οὕτω

καὶ διαγίνῃ, μὴ λυποῦσα τὸν ὁμόζυγον, ἀλλὰ μάλλον κατακάμπτουσα διὰ τῆς ἐνθέου διαγωγῆς. περὶ τῆς ἀδελφῆς, δεδήλωκα αὐτῇ τὸ παριστάμενόν μοι· περὶ τοῦ οἰκονόμου μου καὶ ἀγαπητοῦ τέκνου, πλεῖστά σοι ἀπευχαριστῶ, συμπαθῶς ἐπειχθείση πρὸς αὐτόν. εὐροὶς ἔλεος παρὰ Κυρίου. 396 {1Μαρία μοναζούση}1 Ἀνέγγνων σου τὴν τιμίαν συλλαβὴν καὶ ἐπέγγνων σου τὸν εὐσεβῆ λογισμόν, ὅτι τῆς αὐτῆς τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ πατρὶ διαθέσεως ἀκολούθως ἔχεις ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν· καὶ εἰκότως, ἵνα φανῇ ὅτι ἡ μία σὰρξ ἐν καὶ φρόνημα κρατεῖ, οὐχ ἑτεροζυγοῦσα περὶ τὴν πίστιν. χάρις οὖν θεῷ, τῷ οὕτως ὑμᾶς διὰ τὸν φόβον καὶ πόθον αὐτοῦ διαζεύξαντι ἀπ' ἀλλήλων μαχαίρα εὐαγγελικῆ σωματικῶς καὶ πάλιν τῷ ἐνὶ πνεύματι καὶ φρονήματι συνάψαντι ψυχικῶς. σπούδασον οὖν, κυρία μου, τῆς ἴσης αὐτῷ μερίδος ἀξιωθῆναι καὶ συντεύξασθαι ἐκεῖ καὶ συνεῖναι εἰσαεῖ, αἴρουμένην αὐτὸν ὡς ἡρετίσατό σε· καὶ γὰρ πολλῇ ἀγάπῃ πολλὴν καὶ φροντίδα ἔσχεν ἐν τῇ σωτηρίᾳ σου, ὡς οἶδα κάγω, καθότι κοινωνῶν ἦν τῇ ταπεινώσει μου τὰ καθ' αὐτὸν ὡς υἱῷ. Περὶ τῆς κατὰ ἀνάγκην τοῦ διωγμοῦ ὑποκριτικῆς σου ἔξωθεν κοσμικοφορήσεως πρὸς μικρὸν χρόνον καὶ τόπον, εὐρηται ἐν τοῖς ἀγίοις κατὰ τινα ἀναγκαίαν ὑπόθεσιν, εἰς δὲ τὸ ἀεὶ οὐδαμῶς. λοιπὸν οὐκ οἶδα τί εἶπω· ἐὰν ἐπιτρέψω ῥῖψαι τὴν ὑπόκρισιν, εἴποις ἂν μὴ φέρειν τὸ μαρτύριον· ἐνεχθήσῃ γὰρ καὶ εἰς βάσανα· ἐὰν τε πάλιν ἐπαφήσαιο οὕτως, οὐκ ἔχω γραφικὴν μαρτυρίαν. δύο τοίνυν κακῶν προκειμένων κρεῖττον ἔστι κρυπτομόναχον εἶναι ἢ, μὴ φέροντα τὰς πληγὰς, κοινωνῆσαι τῇ ἀρνητικῇ αἵρέσει καὶ ἀποστῆναι Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ ἔσται ἀεὶ ἡ μερίς σου. 397 {1Μοναζούση παραινετική}1 Ὁ παρῶν καιρὸς τοιοῦτος, ὃς ἀναγκάζει ἡμᾶς μεριμνᾶν ὑπὲρ ἀλλήλων διὰ τὸ τῆς ἰσοψυχίας καὶ ὁμοπιστίας ἀξίωμα, ἐπειδὴ ὡς μίαν ἐκκλησίαν, ἡγουν συνοδίαν, συνεκαλέσατο ὁ θεὸς ἅπαντας τοὺς ἀντεχομένους τῆς ἀληθείας καὶ ἐν αὐτῇ ὁμολογοῦντας. καθάπερ οὖν οὐκ ἀκίνδυνον τῷ τῆς αὐτῆς μονῆς ὄντι μὴ ὑπὲρ τῶν συμμαθητῶν φροντιοῦντι, ἢ καθηγουμένῳ τὸ μὴ περὶ τῶν φοιτητῶν ὡσαύτως φροντίζειν, οὕτω δὴ καὶ ἡμῖν πᾶσιν, ἐπειδὴπερ, ὡς εἴρηται, μία ἐκκλησία κοινοβιακὴ ἔσμεν. Ἐπισκέπτομαί σε διὰ τοῦ γράμματος καὶ ἐρωτῶ πῶς δὴ ἔχοις ἐν Κυρίῳ, ᾧ ἀδελφῆ πνευματικῆ, εἰ ἐμμένεις ἐν τῇ καλῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, εἰ τηρεῖς τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως διὰ Πνεύματος Ἁγίου ἀσφαλῆ, εἰ κρατύνῃ ἐν θεῷ, μὴ πτυρομένη ἀπὸ τῶν ἀσεβῶν. εὐγε, εὐγε· στηριχθείης ἔτι πλειόνως καὶ τοσοῦτον, ὡς ἂν ἄδεις σε σὺν τῷ ἀγίῳ Δαυίδ· οὐ φοβηθήσομαι ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν. καὶ γὰρ ὁ ὡς ἀληθῶς βεβαιόπιστος ἀμετακίνητός ἐστι πάνπαν τῆς ἀγάπης Χριστοῦ, ἧς οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμός, οὐ διωγμός, οὐ κίνδυνος, οὐ μάχαιρα χωρίζει δύναται. ταύτη τῇ πεποιθήσει οἱ ἅγιοι πάντες ἐτελειώθησαν, τῇ αὐτῇ καὶ ἡ σὴ τιμιότης εἴη· οὐ γὰρ εἶ ἀγενεστέρα Θέκλης, Φεβρωνίας καὶ τοῦ περὶ αὐτὰς μακαρίου χοροῦ. θυγάτηρ θεοῦ, νύμφη Χριστοῦ ὡς κάκεῖναι καὶ αὐτή, ὑπὲρ οὗ καὶ τανῦν τὸ μαρτύριον ὡσπερ τηνικαῦτα. Ὑπομείνωμεν οὖν, παρακαλῶ, οὐχ ὅτι ἐν οἷς ἔσμεν θλιπτικοῖς, ἀλλὰ κἂν τὰ προειρημένα ἅπαντα ἐπιστῇ. ἀπροσωπόληπτος ὁ θεός, τῇ αὐτῇ ἀγάπῃ ἀγαπῶν ἡμᾶς ἢ ἡγάπησεν καὶ τοὺς πάλοι. ταῦτα ὡς ἐν ὀλίγοις, εἰδὼς ὅτι οἴκοθεν καὶ ἐξ ἄλλων τὰς παρακλήσεις ἔχει σου ἢ σεμνοπρέπεια· ὅμως καὶ παρ' ἡμῶν, ἵνα γνοίης ὅτι οἰκειοπαθοῦμέν σοι ὀφειλομένως καὶ ὅπως προσεύχη τοῦ στηρίζεσθαι καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. 398 {1Βασιλείῳ πατρικίῳ}1 Τῆς θεοτιμῆτου σου συγκαταβάσεως ἔργον οὐ μόνον εἰς ὄψιν σου ἱερὰν ἐνεγκεῖν τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ἐν πνεύματι ὁμιλῆσαι τε τὰ δόξαντα οὕτω προσηνῶς καὶ μετρίως, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν κυρίαν καὶ ἐμοὶ σεβασμίαν πατρικίαν ἅμα τοῖς εὐγενεστάτοις σου βλαστοῖς ἀγαγὼν κλιναί τε οὐ κεφαλὴν, ἀλλὰ γόνυ πρὸς αὐτὸν ἐπιτέτραπας. ὦ τῆς μεγίστης σου ταπεινοφροσύνης· ὦ τῆς φιλοθέου σου συνέσεως· ὦ τῆς ὑπερβαλλούσης σου ἐν ἁμαρτωλοῖς πίστεως.

καὶ οὐκ ἀποτεύξει τοῦ τῆς εὐαποδεξίας μισθοῦ διὰ ταῦτά τοι πάντα, καὶ ἔτι πλέον εἰς ἀρετῆς λόγον εἰκότως ὁ ἐμὸς δεσπότης καὶ αἵματι καὶ πνεύματι φιλούμενος γέγονας πρὸς πάντων τῶν γνωρισάντων καὶ ὀρώντων σε. καὶ μάρτυρες τοῦ λόγου αἱ κατὰ τὰς ἀξίας ὑπεροχαί σου, ἀρετῆς ἔπαθλον ὑπάρξασαι· ἐφ' ἣ σὺν τῷ τῆς φύσεως νόμῳ μορφώσας υἱοὺς τε καὶ θυγατέρας ἅμα τῇ ὁμοζύγῳ εἰκόνας ὄντως ἐναργεῖς τῆς εὐσεβείας σου ἐναπέδειξας, ἐκ τῆς πρὸς σέ ἐπιφαινομένης αὐτοῖς ὁμοιότητος ἐπιγινωσκομένους ἀψευδέστατα. Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τούτου λόγος τοιοῦτος. τίνα δὲ λόγον παραμυθητικὸν ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ τοῦ Προδρόμου ὁμωνύμου ἔρνους σου παγκαλλίστου ἐξεύροιμι ὁ ταπεινός, λεαίνοντα μικρὸν τι τὸ τῶν τιμίων ὑμῶν ψυχῶν θλιβερόν; ἐπεὶ ἀπηγγέλη μοι πρὸς αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ ὁποῖον τὸ ἄλγος, οἷα τὰ δάκρυα, ἀποστάζοντα θερμὰ ἐξ ὀφθαλμῶν, τὰς τε ἀνακλήσεις, ἐλεεινολογίας τε καὶ στοναχῆσεις, ὡς ἀκούσαντι ἕκαστα τὰ τοῦ παιδὸς πλεονεκτήματα, παθεῖν τι μικροῦ δεῖν ὁμοιοπαθῆς ὑμῖν. ὦ πῶς ὠμοιώθημεν τῷ θεῷ Δαυίδ, πενθήρη ψαλμὸν ἐπὶ υἱῷ ἄσαντι. εἰ δὲ ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ ἀτασθάλῳ καὶ ἀντάραντι καὶ δικαίαν δίκην τῆς πατραλοίας δώσαντι, τί δεῖ ἐνταῦθα εἰπεῖν καὶ πηλίκον ἔρανον τοῦ λόγου ποιήσασθαι; οἴχεται παῖς αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον, εὐπαίδευτος καὶ τρόπῳ καὶ λόγῳ, εὐμελῆς καὶ ἥθει καὶ φθέγματι, ἀπ' αὐτῆς τῆς ὀράσεως εἰς φίλτρον ἐπισπώμενος τὸν θεώμενον· τὸ μεῖζον, καθαρὸς τὸ σῶμα, λευκὸς τὴν ψυχὴν, τὸ μὲν τῇ παρθενίᾳ, ὅπερ ἐστὶν ἀξιάγαστον, μὴ κατὰ τοὺς ῥηξίφρονας ἀλούς, ἀλλὰ τοῦ πάθους ὑπεραλλόμενος, τὸ δὲ τῇ ἀμεθεξίᾳ τῆς νῦν κορυβαντιώσεως αἰρέσεως. ὅπερ θαυμασίως εἰς ταῦτόν συνεδραμεν, ἀφθορία, ἀφθορία ψυχῆς, σώματος. ὡς ἐπαινετέοι οἱ γεννήτορες, τοιοῦτου παιδὸς πατέρες χρηματίσαντες, ἐνεγκόντες οὐ σωματικῶς μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ πνευματικῶς εὐφυέστατον ἔρνος. ὡς μακαριστὸς ὁ γόνος, ὁμοῦ μὲν πατρῶζων, ὁμοῦ δὲ καὶ ἑαυτὸν Χριστῷ ἰνδαυματίσας· ὃς τῇ παρθένῳ γεννήσει τὴν παρθενίαν τιμήσας ὀπαδὸν αὐτοῦ ὡς υἱὸν φωτὸς τὸν υἱὸν ὑμῶν εἴληφε. Τί οὖν; κλαυθμοῦ τὸ δρᾶμα ἢ χαρᾶς; δῆλα δὲ εὐφροσύνης, κἂν ἀνίας ὑμῖν ὁ χωρισμὸς αὐτοῦ ἐνεποίησεν. οὗτος χαίρει χαρᾷ νῦν ἐν οὐρανοῖς πρέσβυς καθιστάμενος, δεῖ οὖν συγχαίρειν ἡμᾶς τῷ χαιρομένῳ ἀπ' ἄρτι, ἀλλὰ μὴ λυπεῖν αὐτὸν ἐν τῷ λυπεῖσθαι. πέρας ὁ λόγος ἐχέτω, τὴν ἐπὶ τῇ πεμφθείσῃ εὐλογία εὐχαριστίαν καὶ ἀπολογίαν συναποφερόμενος. 399 {1Γρηγορᾶ λαϊκῶ}1 Χαῖρε, ὁμολογητὰ τοῦ Χριστοῦ· εἰκότως ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ πάλαι προηγόρευσά σε. ἴδε, οὐ διεψεύσθη ὁ ταπεινός μου λόγος, ὑψηλὸς ἐν σοὶ ἀποφανθεῖς. πῶς ἢ φυλακῆ; φέρεις καὶ σίδηρα, ὡς ἀκούω, ἔνδον πιεζόμενος τὰς σάρκας. κοπῶδες τὸ πρᾶγμα· πλήν ἐνδυναμωθείης ἐν Κυρίῳ, ὁσίως καὶ μαρτυρικῶς διαθλῶν. ἔ, ἔ, ἀδελφέ, ποῖος ἐξέλαμψας, ἡλίκον ὑψώθης· εἷς ἐκ πάντων λαϊκὸς (τῶν ὑπὸ τήνδε τὴν ἐξουσίαν λέγω) σὺ μόνος τῷ θεῷ ὁμολογῶν ὑπεδείχθης καὶ ἀνθρώποις καὶ ἀγγέλοις. ὄρας ποῦ σε καὶ κατέχουσιν οἱ διῶκται; εἰς τὰ βασίλεια, ὡς μαργαρίτην, ὡς βασιλέα τῶν παθῶν, κἂν οὐχ οὕτως νομίζουσιν. μὴ δὴ, φίλε, δείσης μηδ' αὖ φοβηθῆς μάστιγας ἐρχομένας. ὑποίσειας· Χριστὸς ὁ συγκουφίζων, ὁ συναντιλαμβανόμενος, ὁ συναθλῶν καὶ συντυπτόμενος. ἐὰν οὖν κατεχόμενος ὑπὸ τινος τῶν ὑπὸ χεῖρα εἶχες τὸν βασιλεύοντα ὑπερασπιζόμενόν σου καὶ ἐν τῷ δέρεσθαι συνδερόμενόν σοι τῇ διαθέσει, οὐκ ἂν ἔχαιρες παθεῖν φιλῶν τὸν κόσμον, ὡς ἂν τῷ πάθει ἐδρέψω ἃ ἐπόθεις χρήματα, δόξας, πρωτεῖα; πόσω δὴ ὦδε μᾶλλον τοῦτο νοητέον· ὃ καὶ φιλητέον ἡμῖν ἐξ ἀναγκαίου, ἵνα μὴ τὰ ὄνειρῶδη ταῦτα καὶ μάταια, ἀλλὰ τὰ αἰδία καὶ ἀληθινὰ καὶ ἀνεκκάλητα ἀγαθὰ ἀπολάβοιμεν, φυγόντες τὰς αἰωνίους τιμωρίας, ἃς οἱ ἀπαρνούμενοι Χριστὸν ἐγγράφονται ὑποστήσονται. ὦν ῥυσθείημεν, ἀδελφέ, ὑπὲρ ἀλλήλων προσευχόμενοι. 400 {1Λέοντι πατρικίῳ καὶ σακελλαρίῳ}1 Εἰ αὐτὸς φιλεῖς μανθάνειν τὰ τῆς ταπεινῆς ζωῆς ἡμῶν, ὡς τῇ ἀγαθῇ καὶ φιλαλλήλῳ διαθέσει

χρώμενος εἴρηκας, πόσον ἐγὼ ὁ ταπεινὸς προθυμηθεῖν ἐπιστέλλειν τῇ ἀνυπερβλήτῳ σου ὑπεροχῇ, αὐτὸ τοῦτο μανθάνων τὰς εὐκταίας ὑγείας σου καὶ δοκῶν ὄραν σου τὸ φιλούμενον πρόσωπον καὶ ἀκούειν σου ἡδυτάτης φωνῆς τῇ πρὸς τὸν γραμματηφόρον συγκαταβατικῇ ὁμιλίᾳ καὶ θεωρίᾳ σου (δέχη γὰρ διὰ θεὸν εὐμενέστατα καὶ ὁμιλεῖς εὐπρόσιτα καὶ τῷ τυχόντι)· ὃς καὶ ἀπήγγειλέν μοι ὅπως ἐπιστυγνάξεις τοῖς ἤδη κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν τετολμημένοις, στένων καὶ ἀλγῶν τὴν καρδίαν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν γιγνομένων. καὶ εἰκότως· ἄνθρωπος γὰρ εἶ θεοῦ, νοῦν ἔχων ἱερόν, ψυχὴν χριστοφιλή, γνῶσιν θεοτελεῖ, διάνοιαν ἐμμελή, δόξαν εἰλικρινῆ ἐν οἷς σφαδάξεις, μὴ δυνάμενος βοηθῆσαι τοῖς πράγμασι κατὰ τὸ εἰωθός, ἀλλ' ὁρῶν οὕτως κινδυνεύουσαν τὴν ἐκκλησίαν, ἣν περιεποιήσατο Κύριος διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος. ὦ δέσποτα, εἰς οἷα δεινὰ ἐφθάσαμεν καὶ ἡλίκα κακὰ τεθεάμεθα. ἀμοιβαί ταῦτα προλαβόντων ἀμαρτημάτων· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔδοκιμάσαμεν τὸν θεὸν ἔχειν ἐπιγνώσει διὰ φυλακῆς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐλύσαμεν οὐ μίαν ἀλλὰ καὶ πολλὰς καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ σχίσαντες τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ (οἴσθα, ὁ σοφός, ἂ λέγω), παρέδωκεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐν οἷς πάσχομεν, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν, καί γε οἱ δοκοῦντες εἶναι τι. ὥστε μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς οἱ ἀσεβοῦντες ὡς ἄρα εὐσεβοῦντες, ἀλλὰ καὶ λίαν γινωσκέτωσαν Χριστὸν ἀρνεῖσθαι τῇ ἀθετήσει τῆς σεπτῆς αὐτοῦ εἰκόνας· ὃς ἔτι ἀναβάλλεται ἐπαφεῖναι τὴν ἐκδίκησιν φειδοῖ καὶ ἐλέῳ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας, οἷδεν δὲ ἐν τέλει ἀμύνασθαι τοὺς ἀνεπιστρόφους. Αὐτὸς οὖν προσεύχου ὡς θεοφιλῆς τὴν τῶν δυσχερῶν λύσιν, ἀλλὰ μὴ ἡμῖν ἐπίτρεπε, οἱ οὐκ ἀρκοῦμεν κἂν περὶ τῶν οἰκείων ἀμαρτιῶν ἐξιλεοῦσθαι τὸν ἀγαθὸν θεόν· ὅμως, ὅτι καὶ ἡμεῖς αἰτούμεθα. 401 {Ἄναστασίῳ πρωτοσπαθαρίῳ}1 Ὡς καλὴ ἢ φιλία, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι ἀποῦσα ὡς παροῦσα τοὺς φιλουμένους εὐεργετεῖν εἶωθεν. τοιαύτη δὴ ἡ περιφανῆς σου καὶ ἀγάπη καὶ εὐσέβεια πρὸς με τὸν δύστηνον ἔκπαλαι καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο καὶ παροῦσα κατ' ὀφθαλμοὺς καὶ ἐν τοσοῦτῳ ἀπειροπληθεῖ μήκει διεστῶσα, ἀπὸ Σικελίας με εὐεργετοῦσα ἐν τῷ Βυζαντίῳ ὄντα καὶ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ὧδε κάκεῖ περιωρισμένον, ὥσπερ καὶ τανῦν. καὶ τί τοῦτο, ὅτι εἰς ἄνθρωπον ἀμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον τῆς εὐγενείας σου οὕτω πράττεις; πλὴν ὅτι ἀγαπῶντά σε λίαν διὰ τὴν ἐν ἅπασιν ἀρετὴν καὶ φιλοθεΐαν σου, ἣν ἄδει οὐ μόνον Σικελία καὶ ἡ τίσδε χώρα καὶ τίς, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὕτη ἡ βασιλεύουσα πόλις. διὰ τοῦτο καὶ βασιλεῦσι σὺ φιλητὸς καὶ τοῖς ἐν τέλει, καὶ αἱ ἀξίαι σοὶ ἀπὸ ἀρετῆς. οὕτω φιλῶν τὸν θεὸν πεφίλησαι καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ ὁμοῦ μὲν ἀπόθητος, ὁμοῦ δὲ καὶ ὄρφανός. ὁ πατήρ μου ἐγκατέλιπέν με χωρήσας πρὸς Κύριον, καθὰ πάντως διέγνωσ καὶ αὐτός, ὡσαύτως καὶ ὁ Καλόγηρος. ὁ ἀδελφὸς καὶ ἀρχιεπίσκοπος μόνος μοι ἐγκαταλέλειπται· ἀλλὰ καὶ οὗτος διὰ τὰ νῦν κατειληφότεα ἡμᾶς δεινὰ διεσπασμένος λίαν πόρρω. στενά μοι ἐκατέρωθεν, ὅμως ὅτι διὰ Χριστὸν καὶ λίαν γλυκεῖα καὶ εὐρύτατα. ἀλλὰ τί πρὸς τὸν κλύδωνα τῆς ἀπιστίας, ἐφ' ᾧ τὸ παγκόσμιον ὅσον τὸ κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐξουσίαν ναυάγιον; ἴδε, δέσποτα, εἰς οἷα πονηρὰ ἐταμιεύθημεν, οὐδὲν ἢ μικρόν τι ἀποδέοντα ἰουδαϊσμοῦ, ἡνίκα ἢ εἰκῶν Χριστοῦ, τῆς τε ἀγίας Θεοτόκου καὶ παντὸς ἀγίου ἠθέτηται, ἐξουδένωται, ἐνυβρίζεται· αὐτὸς γὰρ Χριστὸς σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν ἐστὶν ὁ ταῦτα ὑφιστάμενος, κἂν οὐ δοκῇ τοῖς ἀρνούμενοις. Ἀλλὰ σὲ Κύριος φυλάξει ἐν τῷ ὀρθῷ φρονήματι ἀκαταβάπτιστον, εἰ καὶ τοῖς αἰρετικοῖς κύμασι καταρρανηζόμενον ἔξωθεν (ἐπεὶ οὐχ οἷόν τε διαφυγεῖν σε παντάπασι, ἐν μέσῳ ἐνστρεφόμενον), καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως μισθὸν σοι παράσχοι πολυπλασίονα ὧδέ τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. 402 {Τοῖς εἰς τὰ Στουδίου ἀδελφοῖς}1 Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, χαίρετε, στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ, χαίρετε, τριάς ἀδελφική, τῆς Ἁγίας Τριάδος τὴν χάριν καταπλουτήσαντες, ὄντως ἀξιοὶ τοιούτων χαιρετισμῶν, ὅτι διὰ Χριστὸν φέρετε

γενναίως τὴν δεινοτάτην φυλακὴν, ὑπὸ Λεοντίου τοῦ ἀλάστορος κολαζόμενοι. ὦ τῆς ἀποστασίας τοῦ ἰουδαϊόφρονος· εἰ θῆρ ἦν ἄγριος, τοσοῦτοις χρόνοις ἐκκενῶν τῆ κακώσει καὶ πίνων τὸ αἷμα ὑμῶν, ἐκορέσθη ἄν. ὁ δὲ μένει ἀκόρεστος αἱματοπότης, ἀγριούμενος ὁ δαιμονῶν, οὐ λαμβάνων αἴσθησιν ἐλέους, οὐκ οἰκτιρμὸν φιλανθρωπίας εἰς ὑμᾶς τὰ ἄρνία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκθλίβων καὶ παντὶ τρόπῳ μηχανουργῶν σὺν τῷ σατὰν καταπιεῖν ὑμᾶς, ἵνα ἐγκαυχήσῃται ὁ δράκων, ἵνα πτοήσῃ δι' ὑμῶν καὶ ἡμᾶς πάντας. ἀλλ' οὐδαμῶς· πιστὸς γὰρ ὁ θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. ἀναμνήσθητε τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων, ὅτι οὐδεὶς ἄνευ πειρατηρίων καὶ πολλῶν θλίψεων εὐηρέστησε τῷ θεῷ· ὁ μὲν ἐπρίσθη, ὁ δὲ ἐλιθάσθη, ἄλλος πυρίκαυστος γέγονεν, ἕτερος ἀπετυμπανίσθη. καὶ ποῦ καιρὸς ἐξαρθεῖν τὸ περικείμενον ἡμῖν νέφος τῶν μαρτύρων; Ὦν ὄντες καὶ ὑμεῖς κοινωνοὶ καὶ σύναθλοι χαίρετε, ἀδελφοί μου, χαρᾷ ἀνεκκλήτῳ, βασιλεύοντες κατὰ τῆς αἰρέσεως, κατὰ τῶν παθῶν. σὺ ὁ φερωνύμως καρτερόψυχός μου Καρτέριος, σὺ ὁ ἐν ὑπομονῇ δεδαφιλευμένος ἀφθονώτατα Ἀφθόνιος, σὺ ὁ εὐσθενημένος τῆ θείᾳ ἀγάπῃ ἀληθέστατα Ἀγάπιος. τὸ ζοφῶδες τῆς φρουρᾶς πρόξενον ὑμῖν τοῦ αἰωνίου καὶ ἀπροσίτου φωτός, ἢ λιμοκτόνησις τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου, ἢ γυμνήτευσις τοῦ τῆς ἀθανασίας περιβολαίου, ἢ μόνωσις τῆς μετὰ θεοῦ διαγωγῆς, ἢ τῆς κόμης ἄκαρσις τῆς εὐπρεποῦς θεομορφίας, εἰς τὸ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζεσθαι. οὐκ ἔνι χαρὰ ταῦτα; οὐκ ἔνι ἀγαλλίασις, πάσης ἀγαλλιάσεως ὑπεραίρουσα; τάχα ὀφείλομεν καὶ ἀνιάσθαι, ὅτι μὴ καὶ εἰς ξύλον ὁ ποῦς καὶ ἄλυσις περικειμένη· ὅσον γὰρ πλεονάζει τὰ παθήματα, τοσοῦτον καὶ ἡ παράκλησις τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. Ταῦτα ἐν ὀλίγοις, εἰδὼς ὅτι οἴκοθεν ἔχετε τὴν ὑπομονήν, παρεκάλεσα ὑμᾶς, φίλτατοι· ὑμεῖς δὲ ἀντιδοιήτέ μοι σὺν τῷ συνόντι Νικολάῳ, τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν, ὃς ὑμᾶς καὶ προσαγορεύει, τὰς ἱεράς προσευχὰς εἰς τὸ σῶζεσθαι ἡμᾶς. 403 {1Μοναζούσαισ}1 Χρέος, εἴπερ ἄλλο τι, ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ ὑμᾶς τὰς τοῦ Κυρίου ἀδελφὰς καὶ μητέρας κατὰ τὸ ἀληθές, ὡς αὐτὸς ἔφησεν, ἡ ἀλήθεια, λόγῳ παρακαλεῖν καὶ παραινέσει ἀλείφειν, ὑπομενούσας διὰ Χριστὸν καὶ στέρησιν μητρὸς πνευματικῆς καὶ διάζευξιν ἀλλήλων καὶ μονῆς εὐαγοῦς ἀφαίρεσιν καὶ γε φυλακῆς τήρησιν, ἥδη προμαστιχθείσας ὁμολογία ἀληθείας. ἀλλά τι τοσοῦτον εἶπω, ἐπαίρων ὑμῶν τὸ ἀξιοχρεῶν ἐγκώμιον· μιᾶς μονῆς ὅλη ἀδελφότης τριακοντάρητος ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ, ὅτε ἐξετράπησαν ὁμοῦ μὲν ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, δέει θανάτου παρακρουσάμενοι τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, ὁμοῦ δὲ μονάζοντες καὶ μονάζουσαι, εἰ καὶ τινες ὀλιγοστοὶ ὑπελείφθησαν, ὁμοψυχῆσαι οὕτως καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἄεθλον ἀναδήσασθαι, τοῦτο τοῖς πάλαι χρόνοις παραβλητέον· τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα ἢ ὁμοίωσις ἢ τισιν ἄλλοις τῶν μακαρίων ἀθλοφόρων ἐξεικονιζόμενον. ὡς μακάριαι ὑμεῖς, μία τῆς μιᾶς τῷ διαπύρῳ ζήλῳ ὑπερβάλλουσαι καὶ πᾶσαι ὁμοῦ ἀλλήλας παραθήξασαι εἰς τὸ τῆς ὁμολογίας στάδιον. ἄξιον θέαμα ἀγγελικῆς χορείας, μαρτυρικῆς ὁμηγύρεως ἐπέραστον θεῷ, ὑπὲρ οὗ καὶ τὰ παθήματα. Δεῦρο δὴ οὖν, θυγατέρες τῆς ἄνω Ἰερουσαλήμ, κλήματα τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου, μαθήτριάι ἀψευδῶς τοῦ λόγου, ἀγαλλιασώμεθα θεοπρεπῶς, ἀνθομολογησώμεθα τῷ δυναμέσαντι ἡμᾶς Χριστῷ ὑποῖσαι τὰ φθάσαντα, εἶτα καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα παρασκευασώμεθα. τί τοῦτο; κἂν αὐθις μαστιγες, κἂν δεσμά, κἂν πῦρ, κἂν ξίφος, μηδαμῶς ἀναδυῆναι, ἀλλὰ πάντα προθυμηθῆναι ἐνεγκεῖν σὺν Χριστῷ· ἰσχύσομεν γάρ. ἐπεὶ περ εἶρηκεν· τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά. ὁρᾶτε οἷα τὰ ἐγκώμια; τί λοιπὸν τὰ μέλλοντα ἀνταποδόματα, βασιλεία οὐρανῶν, χαρὰ ἀνεκκλήτος; μὴ τις οὖν ὑποπίπτουσα τῷ σατανᾷ, μὴ τις φιλόζωος, ὡς εἶς τῶν τεσσαράκοντα, ἐκ τῶν τριάκοντα. ἐκεῖνοι τῆς ἐγκρατείας τὸ ἀπεικόνισμα, ὑμεῖς τῆς Ἀγίας Τριάδος τὸ

ὑποτύπωμα, τριαδικῶς δεκατούμενον. Τοιαύτη ἡ οὐδαμινὴ ἡμῶν παράκλησις· ὑμεῖς δὲ ἀντιδοίητέ μοι τὰς προσευχάς, ᾧ μητέρες τρισόλβιοι, εἰς σωτηρίας ἐφόδιον. 404 {1Κανονικαῖσ}1 Καὶ ἀπὸ τῶν προλαβόντων ἱκανὴν ἀπόδειξιν τῆς εὐσεβοῦς ὑμῶν πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν διαθέσεως εἰλήφραμεν, νῦν δὲ καὶ μάλα, ὡς ἐκστῆναι ἡμᾶς τῷ ὄντι, διαβλέποντας τὰς δωρεὰς ὑμῶν ὁπόσαι καὶ ἡλίκαι, ἔπειτα καὶ ἐκδιδαχθέντες παρὰ τοῦ γραμματηφόρου, αὐτοψεὶ ὑπειληφότος ὄση ἡ φειδῶ καὶ ἡ φροντίς περίεστιν ὑμῖν ἐλεεῖν, οἰκτεῖρουν, τρέφειν, ποτίζειν, ἐνδιδύσκουν, εἴ τι ἄλλο ἐπιτήδειον ζωῆς εἰς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν ἐπειγομέναις ποιεῖν καὶ ἐκζητούσαις μαθεῖν εἰς τὸ τελεῖν. ἄρα οὖν οὐκ εἰκότως εὐχαριστεῖν με ἔστιν ἐν τούτοις τῷ θεῷ, μητέρας εὐρηκότα καὶ ἀδελφὰς πνευματικάς; ἄρα οὐκ ὀφειλομένως πρέπον μοι ὕμνους ὑμῖν ἀναθεῖναι, ἐκζητούσαις θεὸν ὀλοκαρδίως; Χαίρετε, μητέρες καὶ θυγατέρες ἐν Κυρίῳ, χαίρετε, φιλεργάτιδες τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμάτων, χαίρετε, κρίνα τοῦ ἀγροῦ τοῦ νοητοῦ, ἐν μέσῳ ἀκανθῶν ἐνειμέναι κατὰ τόπον, κατὰ δὲ τρόπον τῆς αἰρετικῆς ἀκανθώσεως πορρωτέρω θέουσαι· χαίρετε, ἡ καλὴ ξυνωρίς, ἐν ἀλλήλαις ἐχόμεναι καὶ δι' ἀλλήλων πρὸς θεὸν συνδεσμούμεναι. ἡλικίη ὑμῶν ἡ κατὰ θεὸν ὁμόνοια, ἡ ἀγαπητικὴ σύνδεσις, ἡ μοναδικὴ βίωσις. χαῖρε, ἡ κυρία τῆς κυρίας, ἡ μήτηρ τῆς μητρός, ἡ καθηγουμένη τῆς καθηγουμένης, ὁμοῦ μὲν ἄρχουσα, ὁμοῦ δὲ καὶ ἄρχομένη· ὡς καλὴ σου ἡ ἐργασία καὶ τὸ ἐπιτήδευμα, ἵνα καὶ τὸν ἐξ ὑποταγῆς μισθὸν ἐρανίζῃ καὶ τῇ προεστῶσῃ ἀσφάλεια ὑπάρχῃς. χαῖρε, ἡ καθηγουμένη καὶ ὑποτασσομένη, τὸ μὲν τῶν πολλῶν, τὸ δὲ τῇ μιᾷ· μακαρία σου ἡ σύνεσις, κυβερνώσα καὶ κυβερνωμένη καὶ εἰς λιμένα σωτηρίας ἀπευθυνομένη. Βραχέα τὰ ἐγκώμια, ἀλλ' ἐξ ὀλίγων τὰ πολλὰ συνεξακούεται. ἀνταποδῶν ὑμῖν Κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν μισθόν, τὸν ὑπὲρ τοῦ οἰκονόμου, τὸν ὑπὲρ οὐτινοσοῦν ἄλλου εὖ πανθάνοντος. φυλάξατε ἑτι ἑαυτάς, παρακαλῶ, τῆς ψυχοφθόρου αἰρέσεως, ἧς ἡ κοινωνία ἀλλοτριώσις Χριστοῦ. τὴν πολιτείαν ὁμοῦ φαιδροτέραν ἀπεργάζοισθε, τὴν χρυσοῦν σειρὰν καὶ τοῖς πολλοῖς ἄπλοκον, ἵνα ἐξ ἀμφοτέρων κοσμούμεναι λαμπραῖς ταῖς λαμπάσιν εἰς τὸν νυμφῶνα Κυρίου καταντήσοιτε, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύουσαι. 405 {1Ναυκρατίω τέκνω}1 Τοιοῦτου πιστοῦ γραμματηφόρου ἐπιτετύχηκας, δι' οὗ οἰκονομίαν ἡγησάμην εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ ἡμῶν κάγῳ ὁ ταπεινὸς ἐπιστεῖλαί σοι, ἱερὸν τέκνον. αὐτὸ μὲν οὖν τὸ μαθεῖν ἡμᾶς ὅτι ὑγιαίνεις σὺν πᾶσι τοῖς ὁμολογηταῖς καὶ ἀδελφοῖς σου, πόσης οὐκ ἂν εἶεν ἡμῖν τοῖς ἀμαρτωλοῖς χαρὰς, σοῦ μάλιστα τοῦ κορυφαιοτάτου εὐσταθοῦντος καὶ συμπεριφερομένου τῷ λόγῳ τῆς ἀγάπης καὶ φροντίδος πρὸς ἅπαντας θεοπρεπῶς; ἔπειτα, ὅτι τε καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανὸς ἀποσέσωσται μέχρι τῶν αὐτόθι, ἀνείθημεν τῆς μερίμνης, εὐχαριστήσαντες τῷ Κυρίῳ, εἰ καὶ ὅτι εἰσαεὶ διὰ τὸν ἀδελφὸν Ἐπιφάνιον, καθὰ προεδήλωσας, ἐμμέριμνοί ἐσμεν καὶ ἐμπαράσκευοι πρὸς πειρασμόν, ὑπονοοῦμενοι τὰ ὑφορμῶντα κατὰ τὸ εἶκόσ. ὅπῃ δὲ τῷ θεῷ φίλον ἐχέτω ταῦτα καὶ ἀγέσθω· τοῖς ἀγαπῶσι θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν, ὡς φησὶν ὁ ἱερὸς λόγος. τοιοῦτους ἡμᾶς, ἀδελφέ, προσεύχου γενέσθαι, κἂν μακρὰν ἐσμεν ἀπὸ θεοῦ ταῖς ἀμαρτίαις· καὶ οὐ φοβηθησόμεθα τί ποιήσειεν ἡμῖν ἄνθρωπος. οὐδὲν οὖν τοιοῦτον, οἷον ἦσας ἡμῖν, καταστέφων τοῖς ἐπαίνοις, ὑπέστημεν· εἰ δὲ καὶ τι δεξιόν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δι' ὑμᾶς καὶ ὑφ' ὑμῶν ταῖς εὐχαῖς δυναμωθέντες καὶ ἀξιωθέντες. εἴη καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους. Ἦσθην ὅτι συμπερινήχθης τῇ πατρικίᾳ ἐν Κυρίῳ, καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς· καὶ γὰρ κάκεινη αὐτὸ τοῦτο μοι δεδήλωκε καὶ προσετέθη μᾶλλον ἀγαθοποιεῖν. δι' ἡμᾶς ζῆς, ἀδελφέ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δι' ὑμᾶς. μὴ θαύμαζε ὅτι κορυβαντιῶσιν οἱ χριστοδιώκται μηδ' ὅτι ἀνέχεται Χριστός· δεῖ πάντα τελεσθῆναι, ἵνα καὶ οἱ δόκιμοι φανερώτεροι ἐκλάμψωσι καὶ οἱ ἀνομοῦντες τέλεον ἀποτίσωσιν ὧν εἰργάσαντο τὴν ἀντιμισθίαν. Ἀπέσταλκά σοι βιβλιδάκιον καὶ τετράδας δεκατέσσαρας, ἐφ' οἷς εἰσι

λόγοι καὶ βίοι τῶν ἀδελφῶν ἐμμέτροις στίχοις· ἅπερ ἀναγνοὺς αὐτὸς τε καὶ τινες τῶν πιστῶν ἀδελφῶν ἀσφαλῶς κατάκρυψον. οὐδὲν οὖν ποιῶ, ἀδελφέ, ἄξιον λόγου· ἀλλ' ἐπειδὴ εὐκαιρῶ καὶ ἐπειδὴ νύσσομαι ὡς ὑπὸ τοῦ ἁγίου μου πατρός, ἀκούων τε πάλιν τοῦ θεοῦ Παύλου λέγοντος τῷ ἁγίῳ Τιμοθέῳ, μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὡς ἀνάξιος μετὰ φόβου καὶ τρόμου ποιῶ ἢ ποιῶ. Τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον σὺν τῷ παροικονόμῳ ἄσπασαι. εἰ καὶ ἔγραψα ὡς ὅτι εἰσῆλθεν ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανός, ἀγνοῶν εἶπον, ὕστερον μαθὼν ὅτι οὐπω ἔφθασεν ἡνίκα ἐπέστειλας. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος πλεῖστά σε προσαγορεύει, αἰδοῦμενος τοὺς λόγους σου. ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματός σου, ἀδελφόπατερ. 406 {1Κατήχησις}1 Πρώην ὑμῖν ἐξ Ἀνατολικῶν ἀναγινωσκόμενος νῦν ἀπὸ Θρακησίων ἐπιφαίνομαι· ἐν γὰρ τῇ Σμύρνη μεθωρίσαντο ἡμᾶς οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ μᾶλλον τῆς προτέρας φυλακῆς ἀσφαλέστερόν τε καὶ πειραστικώτερον. ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ δέδεται οὐδ' ὁ πόθος ἡρεμεῖ οὐδ' ἡ ἐντολὴ παρασιωπᾶ· διὰ τοῦτο πάλιν ὁ ταπεινὸς φθέγγομαι. Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, πατέρες καὶ ἀδελφοί, χαίρετε, οἱ δεδιωγμένοι ἔνεκεν δικαιοσύνης, χαίρετε, οἱ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδαισιώμενοι, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ἐν πόλεσι καὶ ἐρημικωτέροις τόποις κρυπταζόμενοι· εἰ γὰρ πάντοτε δεῖν ἡμᾶς χαίρειν ἐπιτέτραπται παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, πὸς γε μᾶλλον ἄρτι, ὅποτε ὑπὲρ Χριστοῦ ἔστι τὰ παθήματα τοῦ ἐγγραφομένου τῷ πίνακι, τοῦ ἐμφαινόμενου ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι, τοῦ τιμωμένου δι' αὐτῆς; μὴ γὰρ ἐμὰ τὰ ῥήματα τοῦ οἰκτροῦ; Διονυσίου τοῦ πανσόφου καὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου. καὶ οὐπω καιρὸς τῶν ἄλλων θεοφόρων τὰς χρήσεις ἐπεισάγειν ἐν τῷδε τῷ γράμματι. ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ· Μωὰβ ἠθέτησεν, ἡ Βυζαντις δῆλον ὅτι τὸν εὐαγγελικὸν ζυγὸν ἀπεσεῖσατο, ὡς δάμαλις παροιστρῶσα ἠφηνίασεν. ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι, πραγματικῶς τε καὶ λογικῶς ἀπεφθέγγατο. κορυβαντιᾶ, μαίνεται, αἰμοποτεῖ ὡς λέαινα, ὡσεὶ ἀσπίς βυοῖ τὰς ἀκοάς, ἐλεγχομένη ἀποτινάσσεται. ἦκεν αὐτῇ φωνὴ ὑπομνηστικὴ ὡς ἀπ' οὐρανοῦ, ἐκ τοῦ κορυφαιοτάτου, ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, "4τί πέπραχας;"5 βοῶσα· "4Χριστὸν ἤρνησαι, Χριστοῦ τὴν εἰκόνα ἀθετοῦσα, τῆς Θεοτόκου, τῶν πάντων ἁγίων. ἄνοιξον εὐήκοον οὖς, ἐνώτισαι λόγους εὐαγγελικούς, ἀποστολικούς, προφητικούς, πατρικούς"5. καὶ οὐ προσήκατο, οὐκ ἐδέξατο, ἀλλὰ διαρρήξασα ἑαυτὴν τοῦ πεντακορύφου σώματος τῆς ἐκκλησίας (ἐπειδὴ ἔτι ζῆ καὶ Νικηφόρος ὁ ἱερός) τραχηλιᾶ κατὰ θεοῦ παντοκράτορος, ἐνυβρίζουσα Χριστόν, πατοῦσα τὰ ἅγια. Τοιαῦτα τὰ παρ' αὐτῆς, ᾧ τριπόθητοι· καὶ μεθ' ἡμῶν ὁ θεός, ἀνατολή, δύσις, βορρά, θάλασσα. ἐν τούτοις ἡ χαρὰ· εἰ δὲ καὶ θρῆνος διὰ τοὺς ἀπολλυμένους, δεῦρο δὴ στήτέ μοι γενναῖοι, εὐχάριστοι, ἀρπάζοντες τὰ ὑπὲρ Χριστοῦ παθήματα ὡς θησαυρίσματα. οἷ, οἷος ὁ καιρὸς ἀγαθὸς πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους, ἠδύπνους, μυρίζων τὰ ἀθλοφορήματα ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα. αἷμα ῥεῖ μαρτυρικὸν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἄρδον αὐτὴν ὑπὲρ Ἐδὲμ ἐκ τετραποτάμου κρήνης ποτιουμένην. προστίθενται οἱ χοροὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος μαρτύρων, τῶν ὁμολογητῶν τὰ πάλαι μακαριζόμενα ἐν ὀφθαλμοῖς νῦν ὁράται. ἄρ' οὖν οὐκ ἐπέιγῃ πρὸς τὴν ἄθλησιν ὁ ἀκούων, δυσχεραίνων τὴν ὀρεινὴν ἢ τὴν ἐρημίαν ἢ τὴν ὀπωσοῦν κρυπταδίαν; ἀλλ' ὅμως μένε ἐν οἷς εἶ· ἔχεις καὶ σὺ τὸν μακαρισμὸν ἡλίκον. προσεύχου καὶ ἐπαίνει τοὺς πλεομακαρίστους, βάλλε μοι τὸν ἀόρατον δράκοντα, τρέπε μοι τὸν ἐμφύλιον τῆς σαρκὸς πόλεμον. νικάτω τὸ πνεῦμα, δουλούτω τὸ σῶμα, ὡς ἂν ἡ ψυχὴ ἐλευθεριάζοι, ἡ κυρία καὶ δέσποινα, εἰρήνην ἔχουσα πρὸς τὸν θεόν. ἐὰν οὕτω, μαρτύριον καθ' ἐκάστην, στέφανοι θεόπλοκοι. Περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν μὴ ἀνιάσθε, κἂν ἀκηκόατε ὅτι καὶ αὐθις ἐμαστιγώθημεν. ἠνέγκαμεν εὐχαῖς ὑμῶν εὐχαρίστως, περιχαρῶς, κἂν πρὸς ὀλίγον ἢ δρίμυξις. μόνον μὴ ἀνῆτε τὰς ὀσίας ὑμῶν χεῖρας ἐκτείνοντες· πιστεύομεν γάρ, εἰ καὶ ἀσθενεῖς λίαν, ἐν τούτῳ τὸν Ἀμαλήκ

τροπώσασθαι. ἀσπάζεται πολλὰ Νικόλαος, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ, αἱ συνοδαὶ τὰς συνοδίας, οἱ μικροὶ τοὺς μεγάλους καὶ μέντοι τοὺς πλησιάζοντας πατέρας. καὶ ὅταν ἀναγνωσθῆ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, μὴ παραιτήσησθε καὶ παρ' ἐκείνοις ἀναγνωσθῆναι, ἐὰν ἢ ἀξία μόνον, ἐπειδὴ πάντες ὁμόψυχοι καὶ ἐν σῶμα, κὰν διάφορα μέλη. ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μεθ' ὑμῶν καὶ μεθ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. ἀμήν. 407 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Οὐ πλησθήσεται τὸ οὖς μου ἀπὸ φωνῶν σου ἀκροάσεως· φωνεῖς γὰρ ἀναγκαῖα καὶ κατεπεύγοντα. ἃ καὶ νῦν ἐνωτισθεῖς, ὧ παῖ καλέ, ἦσα ὁ ταπεινὸς χαριστήρια, ὡς οὐ καταλέλοιπεν τέλεον Κύριος τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔδειξεν ἔτι ἔχειν τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, κινήσας τοὺς ἀπὸ Δύσεως ἀδελφοὺς ἡμῶν ἔλεγχον τῆς παροινίας τῶν τῆδε καὶ φωτισμὸν τῶν νυκτομαχούντων τῇ αἰρέσει. κὰν ἀπεσεύσαντο οἱ ἀτεράμονες, κὰν ὀφθαλμοὺς καρδίας οὐκ ἤνοιξαν (μαρτυριῶ ἄρτι κατενώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων), ἑαυτοὺς ἀπέρρηξαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κορυφιακοῦ θρόνου, ἐν ᾧ Χριστὸς ἔθετο τὰς κλεῖς τῆς πίστεως, ἧς οὐ κατίσχυσαν ἀπ' αἰῶνος οὐδ' ἂν κατισχύσωσι μέχρι συντελείας πύλαι ἄδου, τὰ τῶν αἰρετικῶν δηλαδὴ στόματα, ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις. Χαιρέτω οὖν ὁ μακαριώτατος καὶ ἀποστολικὸς καὶ φερωνύμως Πασχάλιος, ὅτι τὸ ἔργον Πέτρου ἐξεπλήρωσεν. σκιρτάτω πᾶς ὀρθοδόξων θιάσος, ὅτι κατ' ὀφθαλμοὺς εἶδεν τὴν ἐπισκοπὴν Χριστοῦ κατὰ τοὺς πάλαι ἀγίους πατέρας ἡμῶν· τὰ γὰρ ἄλλα ὅπη τῷ θεῷ φίλα ἀγέσθω. ἀρδευέτω τὸ μαρτυρικὸν αἷμα τὴν ἐκκλησίαν, ἀυξανέσθω ὁ χορὸς τῶν ὁμολογητῶν· τοῦτο εὐδοκία θεοῦ, τοῦτο χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, κὰν διὰ τοὺς ἀπολλυμένους ἐλεεινότατον. τί φήσοιεν οἱ ἐναντίοι; Ἄνατολὴν οὐκ ἔχουσιν, Δύσεως ἐστέρηνται, τοῦ πεντακορύφου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος (ζῆ γὰρ ἔτι καὶ Νικηφόρος ὁ ἱερός) διεσπάρθησαν. οὐκοῦν ἠλλοτριῶνται Χριστοῦ, ἄρα ἐνεκρώθησαν, ἄρα ἐν σκότει διαπορεύονται. εἰ δὲ ὅτι ἄρχουσιν ἐπ' ἐρήμου αἰρέσεως, τοῦτο καὶ λησταί, ἐπεὶ καὶ κτείνουσιν ὡσπερ καὶ οὗτοι, αἷματα κενοῦντες ὡς ἔπος εἰπεῖν καθ' ἐκάστην. Ἐχέτω ταῦτα ὧδε. ἠλίκον δὲ ἄσομαι ἐπὶ τῇ μεταβολῇ Λεοντίου; ὧ τῶν μεγίστων τοῦ θεοῦ τεραστῶν· σὺ μὲν, ὧ τᾶν, εἰς τοῦτο κάκεινο μετεσχημάτισας τὸν δύσχριστον, ἐγὼ δὲ κυπριανίζεις αὐτὸν ἐν τῷ πράγματι ὦήθην, ἀποκρουσθέντα παρὰ τοῦ βασιλέως προσδραμεῖν τοῖς ἀθλοφοροῦσι καὶ ἐναγωνιζομένοις κατὰ Ἰουστίναν τὴν αἰοιδίμον. δῶη Κύριος τέλεον ἐπ' ἀμφοῖν τὰ ἀμφοτέρα ἀποφανθῆναι. ἡ φυλακὴ σου ὅτι ἐνδότερον ἐγένετο λυπηρόν μοι διὰ τὸ ἀσθενεῖν σε· πλὴν ἴσχυε καὶ κραταιοῦ, ὁμολογητὰ Χριστοῦ, ὡς προεσημάναμεν. ἴνα δὲ γνοίης ἔτι λευκότερον, προστίθημι καὶ ταῦτα, ὡς ἔτι ἀσφαλίζεται ἡμᾶς ὁ φρούραρχος. διατί καὶ πῶς; ἐπεὶ γὰρ δεῖ οἰκονομία κεχρηῆσθαι ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, ὀπηνίκα συνωψίσθημεν τῷ Χωνῶν αἰρεσιάρχῃ (ἐκεῖ γὰρ πρῶτον ἀπήχθημεν ὑπὸ τῶν ἀπὸ Ἀνατολικῶν ἀράντων ἡμᾶς), καὶ γόνυ ἐκλίναμεν, συγγονυκλιτήσαντος κάκεινου, καὶ ἠσπασάμεθα αὐτόν. καὶ ἐπειδὴ εἶασεν εἰς ταῦτόν ἐλθεῖν ἐμέ τε καὶ τὸν κύριον Ἀθανάσιον, καὶ συνεπίομεν αὐτῷ ἅπαξ καὶ δῖς, οὐ μέντοι συνεφάγομεν, ἐκλιπαροῦντος τοῦ ὄφρεως καὶ ψιθυρίζοντος ἀπατηλά. τούτῳ τῷ μέτρῳ ἐχρησάμεθα ἀπαχθέντες ἐνθεν καὶ πρὸς τὸν ἐν ᾧ ἐσμεν δράκοντα· ὅς, προμαθὼν τὸν εἰρμόν, οὐδὲν πλέον ἠνάγκασεν ὡς μὴ ἰσχύων πεῖσαι, συνεκίνησεν δ' οὖν ὁμῶς λόγους ἐν τῷ ἰδεῖν ἡμᾶς περὶ τῆς ὑποθέσεως· ὡς οὐδὲν ἐστι, φησί, καὶ σμικρόν τι τὸ ἀμφισβητούμενον. πρὸς ἃ ἀπεκρινάμην ὅτι "4καὶ τῶν μεγίστων λίαν καί, εἰ κελεύεις, λέγε καὶ ἀντάκουε"5. ἀλλ' ἐάσωμεν τὸ νῦν ὃ καὶ γέγονεν· τᾶλλα μὲν πολλοῦ τὸ λέγειν, ἐπὶ δὲ τὸ τελεώτερον ὁ λόγος, δι' ὃ καὶ ἀπηρξάμην. ὦτετο ὁ δεινὸς κατὰ μικρὸν ἡμᾶς ἔλκειν, οὐκ ἐκ τοῦ συναίρειν λόγον περὶ εἰκόνων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγαθοποιεῖν τυχὸν τοῦ τε φιλικὰ ὁμιλεῖν καὶ ἀνατίθεσθαι τοὺς τῆς ἐξαρχίας λόγους (ἐπὶ γὰρ τῶν πέντε θεμάτων τέθειται), καὶ μὴν καὶ τὰ τοῦ κρατοῦντος ἐκθειάζειν.

ἦκεν, ἐκίνησεν τὰς τοιαύτας ὁμιλίας, ἔτι, ὃ οὐδ' ἅπαξ ἐποίησεν ἐν τῇ φυλακῇ, ἐπέδωκεν πιεῖν. ἔλαβον δαχθείς, ἔπιον κατασφραγίσας τρίς (ἐφοβήθη τὸ δρᾶμα· οὐά, κατὰ βραχύ, ἀνεπαισθήτως κατασπᾶ), συνῆρα λόγον περὶ ἀληθείας. ὠτρύνθη κάκεινος, ἀντετοξεύσαμεν χρήσιν ἀλλήλους, αὐτοῦ μὲν ἀποστομίζοντος χλευαστικῶς κάμου ὑφειμένως ἐρχομένου ἐν τισιν διὰ τὸ ἀποτείνεσθαι τοὺς λόγους πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸ μὴ ταραχῇ καταδιαστῆναι ἀλλήλων, ἐπειδὴ καὶ πρότασίν μου προτείναντος ἠπόρησεν. καὶ εἶπον· "4βλασφημία τίς αὕτη; ὁ πατήρ καὶ τὸ πνεῦμα κεκοινωνήκεν ἐν οἷς ἔδρασεν ἀνθρωπίνως ὁ Χριστός, ναὶ ἦ οὐ;"5 ὁ δὲ κατένευσεν καὶ δισχυρίζετο οὕτως ἔχειν. διὰ τοιαῦτα ἢ ὕφεις καὶ ἢ ὡς ἐν μάχῃ διάστασις. ὁ δὲ ἐξελθὼν φησιν· "4ἐδόκουν ὅτι ἦδει τι· οὐδόλως, ἀλλὰ καὶ ἀπεστομάτισα αὐτόν"5. ἐγὼ δὲ ἔγνω μὲν αὐτὸν ἄλογον ὅτι μάλιστα σὺν ἀσεβείᾳ, ἐν δὲ ἐζήτησα, τὴν ὑπόκρισιν ἀποθέσθαι με καὶ ἄλλο πρόσωπον ἐπιδείξαι, ὡς δεῖ πρὸς ἀσεβάρχη· ἐπεὶ οὐ θεμιτὸν εἰς ὕας βάλλειν τοὺς μαργαρίτας. ἐντεῦθεν ἡ πολλὴ ἀσφάλεια καὶ παραγγελία τοῦ μὴ ἰδεῖν ἡμᾶς ἄνθρωπον, κἂν ἄλλως οἰκονομῇ θεός. Ταῦτα, εἰ καὶ παρεκβατικώτερον, ὅμως ἀναγκαιῶς εἴρηται πρὸς τὸ θερμῶς αἰτεῖσθαι σε ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐνέδρας τοῦ ἀσεβοῦς. ὁ ἀδελφός σου προσαγορεύει σε. 408 {1θεόδωρος ἀμαρτωλὸς μοναχὸς τοῖς πνευματικοῖς μου πατράσι καὶ ἀδελφοῖς, ὁμολογήσασι καὶ ἐναθλοῦσιν ἐν εἰρκταῖς, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς} 1 Ἀκηκῶς, ὧ τριπόθητοι, τὸ μαρτύριον τῆς καλῆς ὑμῶν ὁμολογίας ὑπὲρ Χριστοῦ ὑμνησα, ἐδόξασα θεὸν τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων οἶονεὶ ἄρνας λογικὸς αἶμα κενῶσαι εἰς ὁσμὴν εὐωδίας αὐτῶ, φῶς τῶν ἐν σκότει τῆς αἰρετικῆς νυκτομαχίας· εἶτα ἐπιθυμία ἐπεθύμησα ὁ ταπεινὸς ἰδεῖν ὑμᾶς τοὺς ἀθλητὰς καὶ περιπτύξασθαι ἓνα καθ' ἓνα, πόθῳ διαπύρω ἐλκόμενος. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο σωματικῶς ἀδύνατον, διὰ τοῦ γράμματος ἀρπαγείς καὶ μέσος ἐστὼς καὶ ἀσπάζομαι τὰ ἅγια ὑμῶν ἴχνη καὶ φιλῶ φιλήματι ἀγίῳ τὰ ἱερά ὑμῶν πρόσωπα. ὧ καλοὶ στρατιῶται Χριστοῦ, ὡς ἀπ' οὐρανοῦ στρατολογίας κεκλημένοι· ὧ ἀστέρες φαινοί, ἐν νυκτὶ ἀσεβείας διαυγάζοντες ὀρθοδοξίαν, ὑπὲρ χρυσίον τιμαλφέστεροι, ὑπὲρ σμαράγδων καὶ μαργάρων ἐκλαμπρότεροι. πολλοῖς ὑμᾶς ὀνόμασι καταστέφειν ἀξιολόγως ἐφιέμενος οὐ παραχωροῦμαι, τῷ μέτρῳ τῆς ἐπιστολῆς στενοχωρούμενος, ἐνὶ δὲ λόγῳ τὸ πᾶν περιλαβὼν λέγοιμι ὅτι τὸ μαρτύριον ὑμῶν ἰσοστάσιον τοῖς ἄνω μαρτυρίοις, ἐπεὶ τῆς τηλαυγῶς Χριστὸν ὁμολογεῖ ὁ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ὁμολογῶν δέχεσθαι, ὡς καὶ τὸ τῆς ἀρνήσεως ἔχει· ἢ γὰρ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς ὁ Μέγας Βασίλειος ἔφη, καὶ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται, ὡς αὐθις Διονύσιος ὁ πάνσοφος εἶπεν. καὶ ἐπεὶ Χριστὸς ἄνθρωπος τέλειος, μηδὲν ἐλλειπῶς τῶν ἐν ἀνθρώπῳ θεωρουμένων, ἔχει τὸ ἐξεικονίζεσθαι ὡς πᾶς ἄνθρωπος, ὡσπερ ἔχει τὸ μὴ περιγράφεσθαι, καθὼ καὶ θεὸς ὁ αὐτὸς τέλειος. εἰ δ' οὐκ ἐγγράφοιτο σωματικῶ χαρακτῆρι, οὐ τί που ἄνθρωπος· σημεῖον γὰρ πρῶτον καὶ ἄληθες ὅτι ἄνθρωπος, εἰ ἐξεικόνισται. καὶ οὕτω λέγω περὶ τῆς δεσποίνης τοῦ παντὸς Θεοτόκου καὶ ὄλων συλλήβδην τῶν ἁγίων, ὧν ἀθέτησις ἢ τῶν σεπτῶν αὐτῶν εἰκόνων ἀναίρεσις· ἀλλ' ὁ συνιῶν συνιεῖ καὶ ὁ ἀθετῶν ἀθετεῖ ὀλεθρίως, τοῖς λογίοις ἀντιφθεγγόμενος, καὶ ἢ ἐξουσία δρᾶ ἀεὶ ἐξουσιαστικῶς. καὶ οἱ τοῦ θεοῦ ὀλίγοι, εἰ καὶ πάντες πλάσματα, καὶ τέλος τῆς θεοκλήτῳ πέτρα ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς πύλαι ἄδου προσρήγνυνται, ἀλλ' οὐδαμῶς κατίσχυσαν οὐδ' ἂν κατισχύσωσιν αὐτῆς, ὡς ἢ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις. Διό, πατέρες μου καὶ ἀδελφοί, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε ἐν Κυρίῳ. οἱ χοροὶ τῶν μαρτύρων πρὸς ἑαυτοὺς ὑμᾶς ἐκκαλοῦνται, τῶν ὁμολογητῶν ὡσαύτως. ταῦτα ὡς ἐν ὀλίγοις, συνάπτοντες ὑμῖν ἑαυτοὺς οἱ ἐλάχιστοι καὶ ἀπόντες τῷ πνεύματι, ὡς ἂν γνοίητε ὅτι ἔχετε μέλος ἔσχατον ὧδέ που περιωρισμένον ἐπὶ τῇ αὐτῇ ὁμολογίᾳ καὶ αἰτοῦν ὑμᾶς συλλαμβάνειν ἐν ταῖς ἀγίαις

προσευχαῖς κατόπιν ἰέναι τῶν τιμίων ὑμῶν ἰχνῶν. 409 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Ἐπειδὴ ἔμαθον παρὰ τοῦ γραμματηφόρου, ᾧ καλὸν ἀδελφέ, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν ἀνεφύησαν (λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν λέγει, "Ἐγὼ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ὡς αὐτὸν τὸν Χριστὸν προσκυνῶ"5, ὁ δὲ ἀπαναίνεται), οὔτε ἀλύπως ἐδεξάμην, εἰδὼς ὅτι ἐρεσχελῖαι αὐταὶ παρὰ τοῦ διαβόλου ὑποσπειρόμεναι τέμνειν εἴωθεν καὶ αὐτὸ τὸ ὑγιαῖνον μέρος τῆς ὀρθοδοξίας, ὅπερ ἐστὶ χαροποιὸν τοῖς ἐναντίοις, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀρρωστημάτων τὸ οἰκεῖον ἀσέβημα βεβαιουμένοις εὖ ἔχειν, οὔτε μὴν σιωπῇ τὸ ἀκουσθὲν κατασχεῖν καλὸν ἐνόμισα, ἀλλὰ τι καὶ παρ' ἐμαυτοῦ φάρμακον ἐξευρεῖν θεραπείας, θεοῦ εὐδοκοῦντος. Ἔστιν οὖν τὸ λῆμμα τοιοῦτον· τὸ "ἄως"5 πῆ μὲν ἐπὶ ὁμοιώσεως εἴληπται παρὰ τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, πῆ δὲ ἐπὶ βεβαιώσεως. τὸ πρῶτον· ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι καὶ ἐγὼ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος. τὸ δεύτερον· ὡς ἀγαθὸς ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων· οὐ γὰρ καθ' ὁμοίωσιν ἀλλὰ βεβαίωσιν ἐνταῦθα ὁ λόγος. εἰ οὖν οὕτω λέγοι τις προσκυνεῖν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ὡς αὐτὸν Χριστόν, ἔρρωται τῷ φρονήματι, εἰ δὲ βεβαιωτικῶς, οὐδαμῶς· οὐ γὰρ ταῦτον εἰκὼν καὶ ἀρχέτυπον τῆ φύσει, ἀλλὰ ταῦτον τῆ ὁμοιώσει. ταῦτιζόμενα γὰρ ἄμφω τῆ οὐσίας διαφορεῖται παντάπασιν, ἐπὶ τῶν τεχνητῶν εἰκόνων δὴ λέγω. πῶς οὖν τὴν εἰκόνα ὡς αὐτὸν Χριστὸν προσκυνήσει βεβαιωτικῶς, οὐκ ἐν αὐτῇ ὄντος τοῦ Χριστοῦ φυσικῶς ἀλλὰ σχετικῶς, ἡγουν ὁμοιωματικῶς; διέψευσται τῆς ἀληθείας καὶ ἄλλως τὸ λεγόμενον. ἐν εἰκόνι ἐκφαίνεται τὸ ἀρχέτυπον καὶ ἐν εἰκόνι προσκυνεῖται Χριστός· τὸ οὖν εἰπεῖν "ἐν εἰκόνι"5 ἐν ἐτέρῳ ἔτερον δεδήλωται καὶ δι' ἄλλου ἄλλο προσκυνεῖται. εἶδεν ὁ Χρυσόστομος ἄγγελον ἐν εἰκόνι, ὁ δὲ Κορνῆλιος αὐτὸν τὸν ἄγγελον· βλέπομεν Χριστὸν ἐν εἰκόνι, οἱ δὲ ἀπόστολοι αὐτὸν τὸν Χριστόν· ἐωράκαμεν γὰρ, φησί, τὸν Κύριον. προσκυνοῦμεν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι, οἱ δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον· καὶ ἰδόντες αὐτόν, φησίν, προσεκύνησαν. ὁμοιωματικῶς οὖν προσκυνεῖται ἐν εἰκόνι εἴτ' οὖν σχετικῶς εἴτ' οὖν ὁμωνύμως ὁ Χριστός (εἰς ταῦτον γὰρ ἀμφοτέρω συντρέχει), οὐκ αὐτοπτικῶς. καὶ δίχα οὖν εἰκόνας ἐστὶ προσκυνούμενος νοερῶς· οὐ γὰρ πάντως πάντοτε αἰσθητῇ εἰκόνι βλέποιο. εἰ δὲ τις φαίη, "οὐκοῦν, ἐπειδὴ ἔστι μοι νοερῶς προσκυνεῖν, παρέλκον ἐν εἰκόνι"5, ἴστω ὁ τοιοῦτος ἠρνήσθαι καὶ τὸ νοερῶς προσκυνεῖν Χριστόν· εἰ μὴ γὰρ ὁ νοῦς ἐνοπτρισθεῖ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου αὐτὸν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς κεκαθῆσθαι, οὐκ εἰσοίσει τὴν προσκύνησιν, εἰ μὴ τι ἄρα ἀποσκευάζει σάρκα γενέσθαι τὸν λόγον. τὸ δὲ ὁμοιωθῆαι αὐτὸν ἀνθρώπῳ μάρτυς ἢ εἰκὼν αὐτοῦ πιστή· καὶ τῆ αὐτῆς παραδοχῆ καὶ προσκυνήσει παραδέδεται καὶ προσκυνεῖται Χριστός, ὡς ἔμπαιβον ἐπὶ τῆς ἀθετήσεως. προσεκύνησεν Αὐγαρος δεξάμενος πίστιν νοερῶς Χριστόν, προσεκύνησεν δὲ μᾶλλον αὐτὸν ἐμφανέστερον ἐν τῇ πρὸς αὐτοῦ Χριστοῦ πεμφθείσῃ αὐτῷ ἀχειροποιήτῳ εἰκόνι. ὥστε ἐν αὐτῇ ὁμοιωματικῶς ὁμοῦ τε καὶ νοερῶς προσκεκύνηται Χριστός, νῦν μὲν οὕτως, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι αὐτοπτικῶς, τῆς μὲν ὀρατῆς αὐτοῦ θεοφανείας, ὡς φησιν ὁ πολύσοφος Διονύσιος, ἐν πανάγνοις θεωρίαις ἀποπληρούμενοι, φανοτάταις ἡμᾶς μαρμαρυγαῖς περιαστραπτούσης, ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ θειοτάτῃ μεταμορφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσίας ἐν ἀπαθεί καὶ ἀύλῳ τῷ νῷ μετέχοντες. Ταῦτα εἴτε ἐλλιπῶς εἴτε ἀρκούντως πρὸς ἡμῶν. ὑμᾶς δὲ παρακαλῶ ἐν τοῖς περὶ θεοῦ λόγοις εὐλαβῶς τε ἅμα καὶ προσεκτικῶς τὰς ἐπιζητήσεις ποιεῖσθαι καὶ ἢ παρ' ἑαυτῶν ἢ καὶ παρ' ἐτέρων τὸ ἀληθὲς ἐξευρίσκειν, πόρρω ἀφέντας τὸ ἐρεσχελεῖν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἐσφαλμένον ἐν τοῖς εἰρημένους διορθώσεως τυχεῖν, ἐπεὶ περ ὀλιγόνους καὶ ἀμαρτωλὸς ἐγώ. 410 {1Κατήχησις}1 Τὸ παρὸν κοινῶς πᾶσι καὶ οὐκ ἰδίᾳ ἐκάστῳ ἐπιστεῖλαί με οὐκ ἐκ καταφρονήσεως οὐδὲ ἐξ ὀλιγωρίας, ἄπαγε (πῶς γὰρ ἂν

καταφρονήσαιμι τῶν ἐμῶν σπλάγχνων καὶ ὁμολογητῶν Χριστοῦ, μὴ οὐχὶ μᾶλλον καὶ τὸ αἷμά μου κενοῦν ἀντὶ μέλανος καὶ τὰς σάρκας παρέχειν ἀντὶ χάρτου εἰς τὸ καθ' ἐκάστην, εἰ οἷόν τε ἦν, γράφειν καὶ προσφωνεῖν ὑμᾶς; καὶ οὐχ ὅτι οὐκ ἔστε ἀφ' ἑαυτῶν ἐστηριγμένοι· οἶδα γὰρ καὶ πέπεισμαι ὅση ὑμῖν ἢ παρὰ θεοῦ δύναμις), ἀλλὰ τὸν ἑμαυτοῦ πόθον θεραπεύων καὶ τὸ τῆς ἐντολῆς ἀποπληρῶν χρέος, αἴτιον δὲ τὸ τῆς φυλακῆς μᾶλλον ἀσφαλέστερον, μεθορισθέντων ἡμῶν ἄρτι, καθὼς καὶ προηκούσατε, ἐξ Ἀνατολικῶν εἰς Θρακησίους ἐν Σμύρνη, τό τε μὴ δέξασθαι ἀντίγραφα ἀπὸ χρόνου καὶ ἄλλως ὅτι τοῖς ἴσοις ἀγωνισταῖς ἢ αὐτῇ ἐπιστολῇ ἀρκέσειεν ἄρα. Δεῦρο δὴ οὖν, ἀδελφοί μου, ἄσωμεν καὶ νῦν χαριστήρια, ὅτι ἠξιώθημεν δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, ὅπερ ἐστὶ δόξης ἀπάσης ἐνδοξότερον καὶ χαρᾶς ἀπάσης χαριέστερον. ἐν τίνι γὰρ τὸ πάθος ὑμῖν; ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, Χριστὸν ὁμολογοῦσιν ἄνθρωπον γεγονότα ἀληθινῶς σαρκὶ περιγράφεσθαι, εἴτουν ἐξεικονίζεσθαι, καὶ τὴν τῆς εἰκόνας παραδοχὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ εἶναι πίστῳσιν; ἥς ἀναιρουμένης καὶ ἀθετουμένης δῆλον ὅτι συνανήρηται καὶ συνηθέτηται καὶ ἡ ἐνανθρώπησις. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτύφλωσεν ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ νοήματα τῶν εἰκονομάχων πρὸς τὸ μὴ ἀυγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τῆς εἰκόνας αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἐν σκότει διαπορευόμενοι ἀρνοῦνται Χριστόν, ἀρνούμενοι αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, καὶ φιλονεικοῦσι πάντας συνεκτυφλωθῆναι αὐτοῖς, διώκοντες, αἰκίζοντες, φυλακίζοντες καὶ ὡς εἰπεῖν ἀεὶ ἀποκτένοντες. ἀλλ' οὐχ ἔλξουσι τοὺς βεβαιωθέντας καὶ ἐστηριγμένους τῇ ἀμεταπτώτῳ ἀληθείᾳ οὐδ' οὐ μὴν διέφυγον μὴ οὐχὶ καὶ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου θρόνου τῆς ἐκκλησίας διελεγχθῆναι, καθὼς καὶ ἐγένετο καὶ οἶδατε. καὶ ἦν μὲν ἡμῖν τὸ ἀσφαλὲς καὶ εἰλικρινὲς καὶ πρὸ τῆς τῶν Δυτικῶν ἐλεύσεως, προσεγένετο δὲ πλέον ὅτι μάλιστα κἀντεῦθεν, ὡς ἂν γινώμεν ὅτι ἀκόλουθα ταῖς ἄνω γενεαῖς καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπισκοπῶν ἐπισκοπεῖ καὶ ὑπ' ὄψιν ἤγαγεν τὸ μαρτύριον, ὅτι ἠλλοτριῶνται αὐτοῦ οἱ τῆς εἰκόνας ἀρνηταί· εἰ γὰρ τοῦ κορυφαίου εἰσὶν διερρηγμένοι τῶν τε ἐτέρων τριῶν πατριαρχῶν, δῆλα δὴ καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὃς κεφαλὴ τῶν προειρημένων. καὶ πενθεῖν ἔστι καὶ σκυθρωπάζειν ἐπ' αὐτούς, ἡμῖν δὲ χαίρειν μέγα καὶ ὑπερφυές. Ἐνέγκωμεν οὖν λοιπόν, ἀγαπητοί, τὰ θλιπτικά τῆς φυλακῆς, τὰ προσδοκώμενα ἔτι πειρατήρια, αὐτὸ τοῦτο, ἀποθνήσκειν καθ' ἡμέραν, μαρτυρεῖν, ἀθλεῖν, ἕως ἂν ἐπιστῇ ὁ καιρὸς τῆς εἰρήνης, ὃν ὁ Κύριος δεδοκίμακεν ἀρκούντως ἔχειν εἰς δοκίμιον τῶν ὁμολογούντων καὶ ἀνταπόδομα τῶν ἀπειθούντων. ἢ ἡμέρα τὴν ἡμέραν διαβιβαζέτω δι' ὑπομονῆς καὶ προθυμίας, ἢ χεὶρ ἐργαζέσθω οἰονδηποτοῦν ἔργον, τὸ στόμα ψαλλέτω, τὸ σῶμα δουλαγωγείσθω, ὁ νοῦς προσεχέτω ἑαυτῷ μὴ ἀνοίγειν θύραν τοῖς πάθεσιν, ὡς ἂν ἡ φυλακὴ εὐρύχωρος εἶεν, εὐχάριστος, γλυκεῖα, παλάτιον Χριστοῦ· τὸ γὰρ ἐναντίον πρόδηλον. πίστις παρὰ τῶν ἔξωθεν πρὸς ὑμᾶς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, μοναζουσῶν τε καὶ μιγάδων. καὶ εἰκότως· ἐπεὶ φῶς ἔστε χάριτι θεοῦ τῆς Βυζαντίδος, ἵνα μὴ εἴπω ὄλου τοῦ κόσμου. ἀλλὰ βλέπωμεν τὸν ἐπισπεύοντα τῷ σίτῳ ζιζάνια διάβολον καὶ τῷ διανοητικῷ κοσκίνῳ τὴν μὲν πίστιν προσιέμεθα, τὰς δὲ σχέσεις ἀποσειώμεθα, ἵνα μὴ ἡ ψυχικὴ χώρα λυμαίνηται. εἶχεν καὶ Παῦλος ὁ μέγας ἀγαπητάς· τὴν Ἀφίαν, τὴν Περίδα καὶ Εὐοδίαν παρακαλεῖ, καὶ Συντύχην παρακαλεῖ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ ὡς συγκοπιώσας καὶ συναθλούσας καὶ διακονούσας. καὶ ἀναγκαῖον πάντως ἔχειν, ἀλλ' ἔχειν ὡς εἶχεν ἐκεῖνος· ἐπεὶ φησι περὶ Πρισκίλλης καὶ Ἀκύλα, οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν. Ὅρας τὸ θερμὸν τῆς ἀγάπης καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἀποδοχὴν; οὕτω, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς καὶ ἔχωμεν καὶ ἀσπαζώμεθα τὰς ἐν τάξει τῶν τοιούτων ἡμῖν καθισταμένας, ὡς ἂν δοξάζηται ὁ θεὸς καὶ φωτίζωμεν, ἀλλὰ μὴ θολούμεθα καὶ συγχεώμεθα. ἤκουσταί μοι περὶ ὑμῶν τῶν

τριῶν ὅτι ἠνώθητε ὑπὸ μεταμελείας τοῦ ἔλεεινοῦ Λεοντίου καὶ τὸν θεὸν ἐδόξασα ὁ ἁμαρτωλὸς ἐπὶ τε τῇ μετοκλάσει ἐκείνου, εἶπερ καὶ διαμεῖνοι, καὶ τῇ ὑμετέρα ἐναθλήσει· ὅτι ὡς ἀπὸ καμίνου πυρὸς οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες καὶ οὗτοι τῶν δεινῶν φυλακῶν ἀσινεῖς ἐξεληλύθατε, καταπλήξαντες τὸν τύραννον. ἀλλ' ἔτι, γενναῖοί μου, ἐναθλοῖτε καὶ τὸ πειρασθῆναι ἐτοιμάζεσθε μέχρις αἵματος. τοιοῦτος γὰρ ὁ νόμος τῆς μαρτυρίας. εὐλογηθεῖσαν καὶ οἱ ἀλείπται ὑμῶν, οἱ ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν. Ἡμεῖς οἱ ταλαίπωροι καὶ αὐθις ἐμαστιγώθημεν, ἀλλ' εὐχαρίστως ἐδεξάμεθα καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον καὶ ἔτι. ὥστε ὑμεῖς μὴ ἀνιᾶσθε ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρετε καὶ προσεύχεσθε ἰσχύειν ἡμᾶς ἔτι ἐν πᾶσιν οἴσειν τε καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐξουσιαζόντων ἐπαγόμενα φέρειν τε καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀοράτου πολέμου συμβαλλόμενα σὺν τῷ ἀδελφῷ Νικολάῳ, ὃς καὶ προσαγορεύει ὑμᾶς θερμότατα. μνημονεύετέ μου τῶν στεναγμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 411 {1Ναυκρατίῳ τέκνω}1 Παρ' ἐλπίδα μὲν, ἐπ' ἐλπίδι δὲ ὅμως ἐδεξάμην σου τὴν ἐπιστολήν, τίμιον τέκνον· τὸ πρῶτον διὰ τὴν ἐπίσφιγξιν τῆς φυλακῆς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ βασιλέως, τὸ δεύτερον διὰ τὴν ὑπεράπειρον ἀγαθότητα τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, δι' ὑμᾶς τοὺς ἀγίους καὶ τὰ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν εὖ διατιθεμένου, κἂν οἱ ἄνθρωποι δυσδιεξόδευτα πειρῶνται φέρειν. καὶ τί εἶπω ἢ τί διανοηθῶ ὁ τάλας ἢ ὅτι πάντα τὰ ὄστᾶ μου ἐροῦσι Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι, ῥυόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ; Αὕτη μου ἡ πρώτη φωνὴ τοῦ οἰκτροῦ, κἂν ἐκ Δαυιτικῆς ᾠδῆς. δεύτερον ὅτι καὶ ἀδολεσχίας ἀνέθην ἀναγνοὺς τὸ γράμμα, ἐπεὶ εὔρον τὴν μέθειρξίν σου οὕτως ἔχουσαν, ὡς ἐδίδαξας· ἤμην γὰρ προμαθὼν ὅτι μόνον μετεφρουρήθης. εὐψύχει, ἀδελφέ, καὶ εὐφραίνου, ὅτι καθὼς πλεονάζει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς ὁμόφρονάς τε καὶ ὁμοτρόπους σοι, οὕτω καὶ ἡ παράκλησις καὶ ὁ μισθὸς καὶ τὸ κλέος. καὶ πῶς ἂν εἶχεν εἰς τούμφανές ἐλθεῖν τὰ σκευὴ τῆς ἐκλογῆς, εἰ μὴ παρῆν τὰ σκάνδαλα, παραχωροῦντος θεοῦ, τοὺς μὲν ποιοῦντας αὐτὰ δεικνύντος οἷοι εἶεν, ὡς ζιζάνια τηρούμενα εἰς καῦσιν πυρὸς αἰωνίου, τοὺς δὲ ὑπομονητικούς τῶν πειρασμῶν δοκιμάζοντας, ἡλιοειδῶς ἐκλάμποντας ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; ὥστε μὴ σε ξενιζέτω τὰ γινόμενα καθ' ἑκάστην, εἰ ὁ μὲν ἦρθη, ὁ δὲ δέδεται καὶ ἄλλη τέτυπται, ἑτέρα δὲ ὑπερώρισται καὶ ὅσα ἄλλα οὕτως ἢ ἑτέρως ἔχει· ἤξει μικρὸν ὕστερον ὁ τῆς ἀνταποδόσεως καιρὸς. Ἀνέγγων ὁ πέπομφας (καὶ ἐπιγνοὺς καὶ εὐχαριστήσας τῷ Κυρίῳ αὐθις ἀντέπεμψα) περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰγνατίου· οἴμοι, ὅτι ἐάλω, ἐπεὶ φίλος ὁ ἀνὴρ διαφερόντως. ἀλλ' εὖ γε πεποίηκας, δούς μετανοοῦντι τὴν ἰατρείαν· ἱκανόν, τέκνον, τὸ παρὰ σοῦ δοθὲν κἀγὼ ὁ τάλας εὐχομαι αὐτῷ τὴν ἀναπάλαισιν, οὗ καὶ δέδεγμαί τὰς προσφοράς. εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἀνατόλιον σπλαγχνίζομαι ὁ ταπεινός, ἐπεὶ φιλαδελφῆς καὶ αὐτός. διὰ τοῦτο τολμῶ καὶ λέγω· κουφισθῆτω αὐτῷ καὶ ἕτερος χρόνος, ὥστε πληρουμένης τῆς διαιτίας μετεχέτω τῶν ἀγιασμάτων. οἱ κοιμηθέντες τῶν ἀδελφῶν, φωτὸς υἱοὶ ὑπὲρ φωτὸς τῷ διωγμῷ τελειωθέντες, προσεύξοιντο περὶ ἡμῶν. οἱ ἄλλως τεθηκότες ἔλεεινοὶ τῆς ἐκδημίας κατὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας, ὡς λέλεχας· τοιοῦτος καὶ ὑπὲρ ὁ Σευηριανός. Πλὴν καὶ ἐκ τῶν ἐνδιαστροφῶν εὐστροφία τοῖς ἐμμελέσι καὶ ὁ λόγος βαλλέσθω εἰς ζήτησιν, ὁσάκις προσίοι, κἂν ἐκ τῶν ἐναντίων, ὡς ἂν τῇ βασάνῳ καθάπερ ἐν παρατρίψει λίθων τὸ πῦρ ἐξάλλοιτο τῆς ἀληθείας. καὶ δὴ καὶ νῦν τοιαύτη ἡ πρότασίς σου. ἐν τισιν ἱστορίαις εὐρηναὶ εἰκόνες ἐπιγράφουσαι "4θειότης"5, "4κυριότης"5, "4βασιλεία"5· δῆλον ὅτι ἐπὶ τῆς Χριστοῦ εἰκόνος τοῦτο λέγοις. καὶ πῶς τοῦτο; αἰ τοιαῦται φωναὶ κοινῶς ἐπὶ τῆς Τριάδος, οὐκ ἐφ' ἐνὸς προσώπου διακεκριμένως νενόηνται. εἰ γὰρ καὶ θεὸς καὶ Κύριος ἕκαστον πρόσωπον λέγοιτο, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς καὶ θεότης καὶ κυριότης· οἷον, ἐγὼ ὁ θεὸς τοῦ πατρὸς σου, φησίν, οὐχ ἡ θεότης· ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, οὐχὶ ὄντοτης, καὶ ἔβρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου, οὐχὶ κυριότης παρὰ

κυριότητος. εἰ οὖν ἐπὶ τῆς θεολογίας οὕτως, πολλῶ οὖν μᾶλλον ἐπὶ τῆς οἰκονομίας οὐκ ἔχει λόγον τὴν εἰκόνα Χριστοῦ "4θειότης"5 ἐπιγράφειν ἢ "4κυριότης"5· θεὸς μὲν γὰρ λέγοιτο καὶ Κύριος ἢ τι τῶν ὁμοδυνάμων τούτοις (ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁμωνύμως), οὐ μὴν θεότης ἢ κυριότης. ὡς, φέρε εἰπεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦ γεγραμμένου ἀνθρώπου, ἄνθρωπος μὲν λέγοιτο, οὐ μὴν ἀνθρωπότης, καὶ βασιλεὺς τῶν ἐπὶ γῆς, οὐ μὴν βασιλεία. ἐσφαλμένως οὖν ἔχει, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἡ ὑπογραφή· συμπεριγράφει γὰρ καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἄτοπον. Τοσαῦτα μὲν ὡς κατ' ἐπιτομήν. αὐτὸς δὲ προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου θερμότερον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ, ὃς καὶ προσαγορεύει γνησιώτερον. τὸ ἱμάτιον ἐδεξάμην· καὶ ἕως πότε οὐ παύσῃ ἐνδιδύσκων ἡμᾶς, ἀγαπητέ; ἀντιθάλπειέν σε Κύριος ἐν πνεύματι. τὰ ἐλλείποντα ὁ γραμματηφόρος ἀπαγγελεῖ. ἔρρωσο ἐν πᾶσιν. 412 {1Εἰρήνη πατρικία}1 Πρότερον, ἡνίκα ἢ ὑπόπτωσις, λυπηρόν μοι τὸ γράμμα πρὸς τὴν τιμιότητά σου, νῦν δὲ καὶ λίαν περιχαρὲς διὰ τὴν ἐξανάστασιν καὶ τὰς ἐπὶ τῶν τιμίων σου σαρκῶν ὑπὲρ ὁμολογίας Χριστοῦ μᾶστιγας. καὶ εὐγε, εὐγε, ἀνδρειοτάτη ἐν γυναιξίν, ὅτι τῆς ἥττης περιφανεστέραν τὴν ἀναπάλαισιν ἀπειργάσω, εὐφράνασα θεόν τε καὶ ἀγγέλους καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐσεβεστάτους. καὶ σὺ ὄντως ἀληθῶς εὐγενής, τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν ὀρωμένη· σὺ φιλόθεος καὶ φιλάρετος, σὺ παθοκτόνος καὶ ἐχθρόκοσμος. ὡς αἰνετόν σου τὸ ὄνομα καὶ διαλαλητὴ σου ἡ μαρτυρία. τί ταῦτα; ἔλαβες τὴν εὐαγγελικὴν μάχαιραν ὡς στρατιῶτις Χριστοῦ, διέκοψας ἐν ἐκστάσει τὰς σχέσεις τοῦ σώματος, ἀπετμήθης κεφαλῆς ὑποκυπτούσης, θυγατρὸς μονοκλαδούσης, "4ἔρρωσθε"5 φράσασα πόλει βασιλευούσῃ, γένει περιβλέπτῳ, φίλοις ὑπερέχουσιν, οἰκία ὑπερλάμπρῳ, ἀξία ὑπερφυεστάτῃ, τῶν κατὰ χθόνα οἰκετῶν πλήθει, ὑπάρξει παντοδαπῇ, τοῖς ἄλλοις, οἷς οὐκ εὐμαρῶς μοι λέγειν, καὶ ἀραμένη τὸν σταυροφόρον βίον ἀπεωρίσθης που μακράν, ὡς μεμάθηκα, ἐν νήσῳ. εὐλογημένη σὺ καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς μαρτυρίας σου. καὶ πόθεν σοι τοῦτο ὄλον τὸ ἀγαθόν, τὸ μέγα κλέος, ἢ μεγίστη εὐφημία ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν προῦπηργμένων σοι κατορθωμάτων, ἐκ τῆς πολλῆς σου ἐντεύξεως καὶ προσευχῆς, ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης σου φιλευποιίας καὶ φιλομονάχου καρδίας; οὐκ ὄλλυντο οἱ καρποί, κἂν ἐπὶ μικρὸν διεσεισθήσαν, οὐ κατέαξέν σου τὸν ἀρετῆς πύργον ὁ ἀντικείμενος ὄφεις, εἰ καὶ δέδακεν· ἀποκέκρουσαι φθόνος τῶν ἐπιτωθασάντων, πέπτωκεν ὄνειδιζόντων ὕθλος. νενίκηκε Χριστὸς ἐν σοὶ καὶ διὰ σοῦ, ὃ καλλίγυναι, ὃ φιλομάρτυς καί, τὸ τρίτον, ὃ μῆτερ ἐμή· καλῶ γὰρ τοῦτο ἐν πνεύματι ὡς σύναθλον καὶ τῶν ἀπὸ σαρκὸς γνωριζομένων σπλάγχνων ἐγγύτερον· οὕτω γὰρ οἶδεν τὸ πνεῦμα συνάπτειν τοὺς ἀπ' αὐτοῦ κυφορομένους. Οἶδά σου τοὺς πόνους, οἶδα τὰς ἰνοκοπίας τῆς ψυχῆς, πάντα, ὅσα ῥαγεῖσα κόσμου ὑπόισω. ἀλλὰ θάρσει· πολὺς σου ὁ μισθὸς ἐν οὐρανοῖς· νύμφη Χριστοῦ χρηματίζεις, κἂν ἀπὸ ἀνδρός, συμπολίτις τῶν δικαίων καὶ ἀγίων, εἴπερ ἐμμενοῦμεν ταῖς θεαῖς ὁμολογίαις ἕως τέλους. νῦν δὲ παραινῶ καὶ λιπαρῶ ὑπομονητικῶς σε ἐνεγκεῖν τὴν ἐξορίαν καὶ ἐρημίαν πάντων, ἀναθεωροῦσαν τὰ οὐράνια, εἰδυῖαν τὸ ἐπὶ γῆς παίγνιον καὶ ὠκύμορον. μετὰ σοῦ ὁ φύλαξ σου τῆς ζωῆς ἄγγελος, Χριστὸς αὐτός, ὁ εἰπών· ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. ἐν δὲ ὑπομνήσκῳ σεαυτὴν περιποιῶ, δίαιταν παρακλητικωτέραν ἀσπαζομένη· οὐ γὰρ καιρὸς ἐγκρατείας ἄρτι τοσοῦτον, ὅσον τὸ πρότερον. καὶ τέλος προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς ἂν τοῖς λόγοις τὸν βίον συναρμόσοιμι. 413 {1Εὐφημία ἐγκλειστή}1 Εἰ καὶ ἐλλείπομεν συχνότερον τῇ τιμιότητί σου ἐπιστέλλειν, ἀλλ' οὖν τοῦ μεμνήσθαι αὐτῆς ἐν Κυρίῳ οὐκ ἐπιλελήσμεθα διὰ τὸ κοινωνικὸν τῆς προθέσεως καὶ τὸ ἐπιδοτικὸν τῆς προαιρέσεως, ὃ ἱκανῶς ἔχει. ὡς μανθάνω, ἀπὸ πρώτης ἡλικίας ἡρετίσω τὸν σταυροφόρον βίον καὶ ἔτι τὴν φρουρητικὴν διαβίωσιν. καὶ ἡλίκον σου τὸ ἐγκώμιον, νύμφη Χριστοῦ. ἀλλ' ὑπομνήσκῳ περιέπων σε

πνευματικῶς ὡς ἀδελφὴν· ἐπέιχθητι, κυρία, ἐπέιχθητι θεραπεῦσαί σου τὸν νυμφίον. ἡ νυμφευθεῖσα, πάσης σχέσεως ἑαυτὴν ἀποδίετασο, ὅλην τὴν καρδίαν καὶ ὅλην τὴν ψυχὴν καὶ ὅλην τὴν διάνοιαν ἐρωτικῶς πρὸς τὸν ἑαυτῆς νυμφίον ἔχουσα. εἰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ φθαρτοῦ καὶ ῥέοντος οὕτως ἔχει, πόσω οὖν μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀθανάτου; οὕτως ὀφείλομεν (κοινὸς ὁ λόγος) καὶ ἡμεῖς διακεῖσθαι πρὸς τὸν Κύριον καὶ δεσπότην καὶ μὴ λαμβάνειν κόρον τοῦ πόθου αὐτοῦ, καὶ ἐν τούτῳ ἐξίστασθαι πάσης ἡδονῆς καὶ σχέσεως φθοροποιοῦ, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐρωτικῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχεται καὶ οἶονεὶ ἐξίσταται τῇ ὑπεραπειρῶ ἀγαπήσει· μὴ γὰρ οὐ διὰ σέ θεὸς ὢν δούλου μορφὴν ἀνέλαβεν, ἢ νῦν ἀτιμάζουσιν οἱ εἰκονομάχοι; μὴ οὐκ ἐπτώχευσεν πλούσιος ὢν; μὴ οὐχ ὑπέμεινεν τὰ θλιβερὰ ἅπαντα, ὕβριτας, ἐμπτύσματα, ῥαπίσματα, μάστιγας, σταυρὸν καὶ θάνατον; οὕτως ὀφείλει ἐκάστη ψυχὴ διατίθεσθαι, ὡς ὑπὲρ αὐτῆς μόνης, κἂν ὑπὲρ πάσης, τὰ παθήματα, καὶ στέργειν καὶ ἀγαπᾶν καὶ ἐφίεσθαι ἐξ ἴσου ἀντιπεπονθέναι· κἂν τυχὸν οὐ παραχωρῆται ὑποῖσαι ταῦτα, καὶ ἢ πρόθεσις ἀποδέδεκται εἰς ἔργον, οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ φιλοτιμουμένου. Ταῦτα οὐχ ὡς οὐκ ἐχούσης σου ἔναυλα, ἀλλ' ὡς συμψυχῶν σοι ἐν Κυρίῳ. 414 {1Θεοφίλω τῆς Ἐφέσου}1 Δανείσας τὸ γράμμα ἀπεκαρὰ δόκουν λήψεσθαι τὸ χρέος τῆς ἀγάπης, ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ εἴληφα, φιλῶ καὶ αὐθις δανείσαι· ἡδὺ γὰρ μοι τὸ δάνειον λίαν, ἤγουν τῇ σῆ ἱερᾷ κορυφῇ διαλέγεσθαι διὰ Χριστὸν πασχούση, μᾶλλον δὲ ὁμολογητικῶς στεφανουμένη τε καὶ καλλωπιζομένη. οὐ γὰρ, οἷς ὀφθαλμοῖς βλέπει κόσμος, τούτοις ἀθρεῖ καὶ νοῦς ὁρῶν θεὸν καὶ θεῖα, ὅτι ὁ μὲν τὰ φθειρόμενα καὶ ἀπολλύμενα οἶεται τῶν ἀγαθῶν μοῖραν τυγχάνειν, κακῶς εἰδῶς καὶ πεπλανημένως, ὁ δὲ ἐκεῖνο καὶ μόνον κρίνων μακάριον, ὃ οὐκ ἐνταῦθα τὴν εὐπάθειαν ὀρίζει, ἀλλ' εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἐναποθησαυριζόμενον εἰς χαρὰν ἀπεράντου θυμηδίας. Οὕτω τὰ κατὰ τὴν ἀγιωσύνην σου ἐγὼ ὁ τάλας ὁρῶν χαίρω καὶ συγχαίρω σοι, τριπόθητε. περιεφρόνησας δόξης ἐπιγείου, εἴλου σὺν Χριστῷ τὰ ταπεινὰ καὶ ἐξουθενημένα, μᾶλλον δὲ θλίψιν καὶ στενοχωρίαν, πληγὰς καὶ ἐξορίας. ὡς μακάριά σου τὰ πρακτέα, ὡς αἰνετά σου τὰ παθήματα, ἀνατολῆ καὶ δύσει διαβουόμενα, ἐν οὐρανοῖς ἀπογραφόμενα, ἀγγέλους εὐφραίνοντα, ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας ἠδύνοντα, δαίμονας καὶ τοὺς τούτοις ὁμόφρονάς τε καὶ ὁμοτρόπους εἰκονομάχους στίζοντα. εἰκότως οὖν σοι συναγάλλομαι, πατροπάτορ· ἀλλ' αἰτῶ δέεσθαί σε καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ κατὰ πάντα οἰκτροῦ, ὡς ἂν μὴ ἀποπεσεῖν με τῆς κατ' ἴχνος ὑμῶν παραστάσεως. 415 {1Ναυκρατίῳ τέκνῳ}1 Ὡψίσθημεν ἐπιστεῖλαί σοι, τέκνον ἠγαπημένον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐνταῦθα διωγμὸς ζέων, πληγαί, δεσμά, φυλακαί, οὕτω τοῦ κατέχοντος ἡμᾶς πνέοντος θυμοῦ καὶ ἀπειλῆς καὶ τοὺς ὧδε κάκεῖσε εὐρισκομένους εὐσεβεῖς συλλαμβάνοντός τε καὶ κολάζοντός· ὅς γε καὶ ἀπαίρων ἐν ἄστει (αὐτόθι γὰρ νῦν διατρίβει) οὐκ ὠκνησεν εἰπεῖν ὅτιπερ "ἔξαιτήσομαι τὸν βασιλέα βασιλικὸν συνεπᾶραι εἰς τὸ πάντως ἀποκεφαλίσαι ἢ καὶ γλωσσοκοπήσαι"5. οὐκ οἶδα μὲν, εἰ ὁ λόγος εἰς πέρας ἔλθοι· ἐφ' ᾧ ἡμεῖς μὲν τὰ συντακτῆρια ἤδη ἐποιησάμεθα καὶ ἄλλως στοχαζόμενοι ἔκ τε τῆς κακοηθείας τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐν τοῖς αὐτόθι ἐπισκόπων· ἐπέιπερ, ὡς φασιν, πάρειςιν, ὅτι τοιοῦτόν τι ἀποτελεσθεῖη. ὁ δὲ ὑπηρέτης ἔμφοβος καὶ ἔντρομος γενόμενος (ἐπέιπερ ἦν καὶ προαπειλούμενος σφόδρα πρὸς αὐτοῦ τοῦ ἀσεβάρχου, εἰ εὐρεθεῖη κἂν τι μικρὸν ὑπαίτιος, μηκέτι ζῆν) ἔδεισε παντάπασιν ἐπιδοῦναι ἡμῖν χάρτην καὶ μέλαν. ἐντεῦθεν ἡ βραδυτῆς. ἔπειτα προσεγένετο εἰς ἐμπόδιον καὶ ἀκοὴ τοιαύτη, ὅτι τοι αὐτὸς ἐπήρθης τῆς φυλακῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ δι' ἀνοσιουργίαν τινὰ ὁ Σάρδης, ποῖος οὐχ ὠρισμένως, ἐκαρτομήθη. ἐξ ἀμφοτέρων οὖν ἡ ὑποκράτησις. ὅμως ὅτι ἠξιώθημεν οἱ ταπεινοὶ καὶ αὐθις ῥῆξαι φωνὴν εἰς τὰ ὦτά σου, γνωρίζοντές σοι ὅτι ἐρρώμεθα σώματι, εἴη δὲ εἰπεῖν καὶ πνεύματι, εὐχαῖς ὑμῶν ἀγίαις σὺν τοῦ μακαρίου μου πατρός. Πρὸς ἃ δὲ αὐτὸς

ἐσήμανας, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω ἢ ὅτι κατὰ τὸ χαλεπὸν τῆς αἰρέσεως ἀκόλουθος καὶ ὁ πικρὸς διωγμὸς; τί γὰρ βούλει ὀρᾶν, ἐπὶ ὃν Χριστὸς ἤρνηται δι' ὑβρεως τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνας; οὐχὶ αἵματα κενούμενα καὶ σάρκας τεμνομένας, οὐ θλίψεις καὶ στενοχωρίας, οὐ δεσμὰ καὶ φυλακὰς καὶ ἄλλην παντοίαν κάκωσιν, οὐχὶ σκευὴ ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, ὧν εἷς ὃν εἶπας; καὶ ἔτι ὄψει, ἀδελφέ, δεινότερα, ἐπὶ μακροχρονῆ ἢ αἵρεσις. ἀλλὰ μακάριοι οἱ ὑπομένοντες, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἤδη οἱ χοροὶ τῶν ὁμολογητῶν, τῶν μαρτύρων ἀγάλλονται, εὐφραίνονται, οὓς μὲν διὰ θανάτου αἰσίου ὑποδεχόμενοι, οὓς δὲ ἐπαλείφοντες ἀοράτως ταῖς ἐπισκέψεσιν. καὶ τί λέγω μάρτυρας; αὐτὸς Χριστὸς ὁ μαρτυρούμενος χαίρων τε καὶ συναθλῶν ἐστὶν ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ὁμολογούντων. εἰ μὴ γὰρ οὕτως, οὐκ ἂν ἔφερον οἱ φέροντες τὰ παρόντα γενναίως, οὐκ ἂν καὶ γυναῖκες ἠνδρίζοντο κατὰ τὰς πάλαι ἀγίας, οὐκ ἂν καὶ λαϊκοὶ καὶ συγκλητικαὶ ἀπεδύοντο πρὸς τοὺς ἀγῶνας, οὐκ ἂν καὶ κόραι κατεφρόνουν ὄψεως ἀρρένων ἀσεβούντων, οὐκ ἂν ἐδείκνυτο πανταχοῦ δημόσιοι φυλακαὶ καὶ ἐπληροῦντο ἔρημοι ὄρη τε καὶ νάπαι καὶ σπήλαια τῶν διὰ Κύριον πεφυγαδευμένων, οὐκ ἂν ἐκωδωνεῖτο ἡ ὑπ' οὐρανὸν τέλος εἰπεῖν. ὥστε πιστευτέον ἐναργῶς ὅτι Χριστὸς δεδίδωκεται, ὥστε ἐλπιστέον ὁμοῦ καὶ προθυμητέον ὅτι οἴσειεν πᾶς τις ἐν ἀληθείᾳ πιστεύων πᾶν ὀτιοῦν κολαστικὸν μετὰ Χριστοῦ καὶ σὺν Χριστῷ. Τοιαῦτα τὰ ἡμέτερα διηγήματα. ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν, ἀκουέτω ἀνατολὴ καὶ δύσις τὰ ἐν Βυζαντίῳ καὶ αἰνεῖτω· ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. ὥδε ἔνστασις ἀθλητική, ὥδε αἷμα ῥεῖ, ἄρδον τὴν ἐκκλησίαν Χριστοῦ ὑπὲρ τὸν ποτισμὸν τοῦ ἐν Ἐδέμ παραδείσου. ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω καὶ ὁ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται. ἀπόγραφε καὶ σύ, ὅστις ἂν εἴης, ζηλῶν τῷ Κυρίῳ, τὰ νεουργά, μᾶλλον δὲ θεουργὰ μαρτύρια, ὡς ἂν ἴδοιεν οἱ μεταγενέστεροι ὅτι ὁ θεὸς ὄντως ἐν ἡμῖν ἐστὶν καὶ ζῆ τὸ σπέρμα τῶν δικαίων καὶ χριστοφορεῖ τὸ χρυσοῦν γένος τῶν μαρτύρων, οὗ πύλαι ἄδου οὐ κατίσχυσαν οὔτε κατισχύσειεν, ὡς ἡ ὑπόσχεσις τοῦ ἀψευδοῦς. σκληρόν σοι, φησί, πρὸς κέντρα λακτίζειν, καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν. Ἐγὼ μὲν ὁ τάλας ταῦτα προσφωνῶ, σὺ δέ, ὦ παῖ ἱερέ, ἀντιδίδου μοι τὰς εὐχὰς. ἄσπασαι τοὺς συνομολογητὰς σου κατ' ὄνομα καὶ συμμαθητὰς καὶ οὐ μόνον τούσδε, ἀλλ', εἰ φθάζεις, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ θεοῦ, τοὺς ἐκλελοχισμένους ἀπὸ μυριάδων, τοὺς ἐν κόσμῳ φωστῆρας, τὰ σκευὴ τοῦ ἐλέους, τοὺς χρησίμους θεῷ, τοὺς ἐφετοὺς τῇ Τριάδι, ὧν εὐχαῖς σωθεῖν καὶ ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι. σὲ σὺν πᾶσι καὶ ὁ σὺν ἐμοὶ ἀσπάζεται. 416 {1Νικολάω τέκνω}1 Ἐπειδὴ φιλοπευστεῖς μαθεῖν, ἀδελφὲ Νικόλαε, ἀπὸ ποίων τεττάρων ὑποθέσεων ἢ περὶ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀλήθεια κρατύνεται, ἰστέον ἀπὸ φυσικοῦ δόγματος, ἀπὸ ἀρχαίας ἱστορίας, ἀπὸ φωνῶν ἀγίων, ἀπὸ συνοδικῆς ἐκφωνήσεως. Πῶς ἀπὸ φυσικοῦ δόγματος; ὅτι αὕτη φύσις σώματος, ἀφῆ καὶ χροιά ὑποπίπτειν, τὸ δ' ἀφῆ καὶ χροιά ὑποπίπτειν περιγραφτόν, ἤγουν ἐξεικονιζόμενον· τοιοῦτον δὲ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καθάπερ καὶ τὸ ἡμέτερον, ἀπτὸν καὶ ὑπόχροιον. καὶ γοῦν γέγραπται· καὶ ὅσοι ἂν ἦπτοντο αὐτοῦ, ἐσώζοντο. καὶ ἐτέρωθι· ἐγένετο τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον. οὐκοῦν ἐγγράφεται κατὰ τὸν τοῦ σώματος χαρακτήρα, μηδὲν πεπονθῶς εἰς τὸ ἀπερίγραφτον αὐτοῦ τῆς θεότητος, ὅτι μηδὲ ἐγὼ σώματι περιγραφόμενος ἐξ ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν ἀθέατον ψυχὴν συμπεριγέγραμμαι· οὐδὲ ἐπειδὴ τὸ μὲν σῶμά μου περιγραφτόν, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπερίγραφτος, ὁ εἷς εἰς δύο τέμνηται. οὕτω πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ Χριστὸς τομὴν ἢ διαίρεσιν ὑφίσταται διὰ τὸ ἐξεικονίζεσθαι αὐτὸν σωματικῶς χαρακτήρι. Πῶς ἀπὸ ἀρχαίας ἱστορίας; ὅτι ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀναλήψεως Χριστοῦ τὴν σεπτὴν αὐτοῦ εἰκόνα ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς ἐγγεγραμμένην ὑποδείκνυσιν· οὐ τί ἂν γένοιτο εἰς ἀπόδειξιν ἀληθείας ἐναργέστερον, εἶπερ ἔργον λόγου βεβαιότερον καὶ ὀφθαλμὸς

μάρτυς ἀκοῆς ἀξιοπιστότερος; Πῶς ἀπὸ φωνῶν ἀγίων; ὅτι που μὲν ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος λέγει· ἐξένεγκον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ, ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ οἴαν μορφὴν ἀνέλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· πού δὲ ὁ Μέγας Βασίλειος φάσκει· ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγνωθῆτης Χριστός, οἷς συνομοφρονουῖσι δηλαδὴ πάντες οἱ ἅγιοι. Πῶς ἀπὸ συνοδικῆς ἐκφωνήσεως; ὅτι ἡ μετὰ τὴν ἕκτην οἰκουμενικὴν σύνοδον συναθροισθεῖσα τάδε φησίν· ὀρίζομεν τοίνυν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ δὲ λέγοιεν καὶ οἱ εἰκονομάχοι ταῖς αὐταῖς τέσσαρσιν ὑποθέσεσιν τὸ ἑαυτῶν κρατύνειν δόγμα, δειξάτωσαν οἷον ἐπὶ τοῦ πρώτου κεφαλαίου ὅπως τοῦτο. πότερον, σῶμα τοιοῦτον λέγουσιν οἷον ὑπέδειξεν ἡ ἀλήθεια ἢ οὐ; εἰ μὲν τοιοῦτον, καὶ μὴ βουλόμενοι συνομολογήσουσιν ἐξεικονίζεσθαι Χριστόν· εἰ δὲ οὐ τοιοῦτον, λειπόμενόν ἐστι πάντως λέγειν αὐτοὺς ἀναφῆς τε καὶ ἄχρσιον· τούτων γὰρ μέσον οὐδέν, ὡς οὐδὲ ἐνύλου καὶ ἀύλου, ὀρωμένου τε καὶ ἀοράτου. τὸ δὲ τοιοῦτον ἀνειληφέναι τὸν Χριστόν σῶμα λέγειν Μανιχαίων, δοκῆσει καὶ φαντασίᾳ τὴν σωτήριον Χριστοῦ οἰκονομίαν φληναφούντων γεγενῆσθαι. ἐπὶ τοῦ δευτέρου, κὰν αὐτοὶ σιωπῶσιν τὴν ἀλήθειαν, οἱ λίθοι κεκράζονται τὴν ὑφ' ἡλίῳ τῇ εἰκόνι Χριστοῦ περιαστράπτειν. ἐπὶ τοῦ τρίτου, οἱ τῷ κορυφαίῳ Πέτρῳ καὶ τῷ Μεγάλῳ Βασιλείῳ ἀντιδιατιθέμενοι τῆς αὐλῆς Χριστοῦ παντάπασιν ἀλλότριοι. ἐπὶ τοῦ τετάρτου, ἡ ἐν Βλαχέρναις παρ' αὐτοῖς λεγομένη σύνοδος κατὰ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ πολὺ μεταγενεστέρα τῆς μετὰ τὴν ἕκτην συναθροισθείσης ὑπὲρ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ· καὶ ἡ μὲν ἀποδεδεγμένη παρὰ τοῖς πέντε πατριάρχεις, ἡ δὲ ἀναθεματιζομένη παρὰ τοῖς τέσσαρσιν ὡς χριστομάχος. ἔπειτα καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ὡς ὁμόφρων τῇ μετὰ τὴν ἕκτην συνόδῳ εὐπρόσιτος παρὰ τοῖς πέντε, ἡ δὲ νῦν ἀθροισθεῖσα ἐπὶ βεβαιώσει τῆς ἐν Βλαχέρναις κατὰ τῆς εἰκόνας Χριστοῦ ἀπόπτυστος ὡς κάκεινη. Αὕτη τοιγαροῦν σύντομος ἀπόδοσις τῆς ἀληθείας καὶ ἔλεγχος τῶν ἐναντίων. 417 {1Ναυκρατίῳ τέκνῳ}1 Τὸ μὲν ἱερὸν γράμμα φησί· φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ ἠκούσθη, θρῆνος καὶ ὄδυρμος πολὺς, Ῥαχιὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι· ἐγὼ δὲ ὁ τάλας μεθαρμόσας τὴν φωνὴν ἐκεῖνο εἰκότως φράσαιμι· χαρᾶς εὐαγγέλια ἠκούτίσθη ἡμῖν παρὰ τῆς τιμιότητός σου, ἐφ' ᾧ σκιρτᾶν ἔστιν οὐ τὴν πόλιν τήνδε ἢ τήνδε, ἀλλὰ σχεδὸν εἶπειν ἅπασαν τὴν ὑπ' οὐρανόν, ὅτι καθεῖλεν Κύριος οὐ τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων οὐδὲ τὸν Ὀγ βασιλέα τῆς Βασάν, βασιλεῖς μικροὺς καὶ μικρὸν μέρος τῆς οἰκουμένης ἐκθλίβοντας, ἀλλὰ τὸν νεοφανῆ καὶ μέγαν δράκοντα καὶ πολλὴν οἰκουμένην ληίζοντα, τὸν σκολιὸν ὄφιν καὶ συρίζοντα βλάσφημα, τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ σκεῦος τῆς ὀργῆς, τὸν υἱὸν τοῦ Ταβεήλ, ἵνα μὴ λέγω Καβαλλίνου, τὸν ἀπόγονον τοῦ Ἀχαάβ, τὸ ἐξεμπλάριον Ἰου-λιανοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ πονηροῦ, τὸν ὑβριστὴν Χριστοῦ, τὸν ἐχθρὸν τῆς Θεοτόκου, τὸν ἀντίπαλον τῶν ἀπάντων ἀγίων. ὧν γὰρ τοὺς σεπτοὺς χαρακτῆρας ἐδίωξέ τε καὶ ἐξηφάνισεν, δηλονότι τούτων ὀλοτελῶς ἐχθρὸς καὶ διώκτης ἐχημάτισεν. εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, ῥανάτωσαν τὰ ὄρη γλυκασμὸν καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην. πέπτωκεν ὁ ἐχθρὸς, συνετρίβη ὁ κόπτων ἡμᾶς. ἐνεφράγη στόμα λαλοῦν ἄδικα, ἐπεσχέθη χεὶρ Ἀβεσσαλώμ, οἴχεται ὁ σκληροκάρδιος Φαραώ. καὶ οὕτω μοι καιρὸς καὶ τόπος ἐκφράσαι τὰ ἀκοῆς ἄξια τοῦ παγκακίστου δράκοντος. Ἐκεῖνο δὲ προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, ὅτι ἐχρῆν τὸν ἀποστάτην τοιοῦτῳ τρόπῳ, καθὰ γέγραφας, ἀπορρηξάει τὴν ζωὴν· ἔδει ἐν νυκτὶ τὸν τοῦ σκότους υἱὸν ἐπικαταλαβεῖν θάνατον, ἔδει τὸν τοὺς θεοὺς ναοὺς ἐρημώσαντα ἐν ναῶ Κυρίου ἰδεῖν τὰ κατ' αὐτοῦ ξίφη γυμνούμενα, ἔδει προσφυγόντα τῷ θεῷ θυσιαστηρίῳ μὴ σωθῆναι τὸν τοῦτο ἀφανίσαντα, κατὰ τῆς εἰς τὰ ἅγια ἑκταθείσης χειρὸς τομῆν ἐπαχθῆναι, κατὰ τοῦ

λάρυγγος τοῦ ἐρευξαμένου ἄθεα μάχαιραν διελάσαι, κατὰ τοῦ ὤμου τοῦ παλλομένου ἐφ' ὕβρει Χριστοῦ καιρίαν πληγὴν ὑποδῦναι, ὑπὲρ ἐκχύσεως αἱμάτων δικαίων αἶμα ἄδικον χεθῆναι, ἀντὶ κοπῆς καὶ ξεσμῶν μελῶν καὶ νώτων μέλη κοπῆναι θεοστυγῆ, ἀντὶ θανάτου ὀσίου ἀνόσιον θάνατον ἀποδειχθῆναι καὶ ἀντὶ πορφυρίδος ῥάκος ἐνδύσασθαι τὸ ἄτιμον σπέρμα. Καὶ οὐκ ἐπιχαιρόμενος τῷ πτώματι τοῦ ἀσεβοῦς (ἐπεὶ καὶ στένων καὶ κλαίων) κωμωδῶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, ἀλλ' ὅτι κακὸς κακῶς ἀπολεῖται, ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ἀπόφασις, καὶ πᾶς νεανιευόμενος κατὰ θεοῦ ἐφάμιλλα ὧν ἔδρασεν ἀπολήψεται κἀνταῦθα· οὐπω γὰρ λέγω τὸ μέλλον καὶ τελευταῖον πῦρ, ᾧ δοκιμασθήσεται πᾶς ἀσεβῆς καὶ παράνομος. τί οὖν πρὸς ταῦτα; νέου Ἰωσίου χρεῖα, εἰ δὲ βούλει, Ἰοβιανοῦ τινος ἢ ἄλλου τῶν τοιούτων· ὃς ζηλῶν τῷ Κυρίῳ σπεύσειεν ἀνορθῶσαι τὰ κατερραγμένα, συνάψαι τὰ διεστῶτα, ἀποδοῦναι θεῷ τὰ τοῦ θεοῦ, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀναστήσαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ ἐκάστου τῶν ἁγίων· οὐχ ὅτι πέπτωκέν ποτε ἡ Χριστοῦ εἰκὼν, ἄπαγε, ἀλλ' ἵνα οἱ πεσόντες ἡμεῖς τῇ ἀσεβείᾳ ἀνασταθῆμεν. Τοιοῦτον ἐπευχόμεθα οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ φανῆναι καὶ ἕσσεσθαι τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα καὶ θεοπρόβλητον. καὶ εἰ μὲν οὕτως, ἄριστον καὶ εἰς αἰῶνας ὑμνούμενον· εἰ δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου οὐχ οὕτως, ἀλλά γε ἡμεῖς οὕτως ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, μὴ ὀλιγωροῦντες τὴν ἁγίαν αὐτοῦ φυλακὴν μηδὲ τι ὑποπτῆσοντες μηδὲ φοβούμενοι ἄλλο τι πρὸ θεοῦ, ὡς αὐτὸς θεὸς ἐγγυᾶται. Ταῦτα ὑπόδειξον τοῖς συνομολογηταῖς σου, οὓς καὶ περὶ ἡμῶν προσαγόρευσον, ἐπεὶ καὶ φίλους καὶ εὐσεβεῖς οὓς δοκιμάζεις. ἀξιωθεῖμεν καὶ ἐπὶ τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίας ἐλθεῖν· εἰ δὲ οὐ θελητὸν Κυρίῳ, χρῶ, ἀδελφέ μου, τῷ γράμματι, θεωρῶν ἐντεῦθεν καὶ θεωρούμενος. ὁ ἀδελφός σου Νικόλαος θερμῶς προσαγορεύει. 418 {Μιχαὴλ αὐτοκράτορι βασιλεῖ}1 Δίκαιόν ἐστιν ὅτι μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ ἐκ στόματος ἀπάντων τῶν δεδιωγμένων καταρτίζεσθαι αἶνον, προηγουμένως μὲν Χριστῷ τῷ παμβασιλεῖ, ἔπειτα τῷ ὑμετέρῳ θεοπροβλήτῳ κράτει, δι' οὗ ἐσχήκαμεν τὴν ἀπολύτρωσιν οἱ πεπεδημένοι, τὴν ἄφεσιν οἱ πεφυλακισμένοι, τὴν παράκλησιν οἱ τετραυχωμένοι, τὴν ὑγίειαν οἱ τετραυματισμένοι, τὴν παρρησίαν οἱ κατακεκρυμμένοι, τὴν ὑποστροφὴν οἱ πεφυγαδευμένοι. καὶ γε νομίζω καλῶς ὑπολαμβάνειν ὡς ὑποτύπωσιν Χριστοῦ τὸ τῆς ὑμετέρας βασιλείας πάθος προϋπάρξει, ὡς ἂν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον δράσασα εἴποιεν καὶ αὐτὴ σὺν Χριστῷ καὶ μετὰ Χριστοῦ τοῖς ἐν δεσμοῖς· ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· ἀνακαλύπτεσθε. καὶ εὐλογητὸς Κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἠγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῖν, τὸν νέον Δαυὶδ, τὸν δεῦτερον Ἰωσίαν, τὸν τῆς εἰρηναρχίας βασιλέα, ὃς ποιῶν ποιήσοι τὰ ἀρεστὰ θεῷ, ὃς τὰ πεπτωκότα ἀναστήσειεν, τὰ διατμηθέντα συνάψειεν μοτώσει καὶ ὑγιάσει καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ προφητικῶς εἰπεῖν ἀναστήσειεν· ἐπειδὴ, βασιλεῦ χριστομίμητε, οἱ φθάσαντες ἐν τῇ αἰρέσει τελευτήσαι ἐν μερίδι ἀπωλείας ὤχοντο, Χριστὸν ἠρνημένοι τῇ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ ἀρνήσει, κἂν χριστιανοὶ ὀνομάζωνται. τὸ γὰρ τοι πιστεύειν εἰς Χριστὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, ἄνθρωπος γεγωνὸς τέλειος, ἐξεικονίζεται καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν, ἵνα μὴ ἄλλο τι εἴη παρ' ἡμᾶς, μένων ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος σὺν πατρὶ τε καὶ πνεύματι, καθὸ ἐστὶ θεὸς ἀληθινός. οὕτως οὖν νοοῖτο μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὡς ἀμφοτέρων ἀμφοτέρα ἔχων καὶ ἐν ἑκατέρῳ οὐδ' ὀτιοῦν λειπόμενος, καθὼς ἅπας ὁ τῶν θεοφόρων χορὸς βοᾷ. καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ ὑμετέρου κράτους ἡ παραδοχὴ τῆς τυπουμένης εἰκόνας ὁμολογία ἐστὶ τοῦ βασιλεύειν ὑμᾶς, καθάπερ καὶ τὸ ἔμπαλιν, οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ βασιλέως πάσης τῆς γῆς τὸ αὐτὸ ἐστὶ λαβεῖν καὶ πολλῷ μᾶλλον, ὅτι τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. εἰ οὖν ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς εἰκόνας Χριστοῦ αὐτὸν ἠρνησθαι Χριστὸν ἀποδέδεικται πάση ἀληθείᾳ, δῆλον ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀθετήσει τῆς προσκυνήσεως αὐτῆς αὐτὸς Χριστὸς ἠθέτηται προσκυνεῖσθαι. καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὑπ'

οὐρανὸν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ὄψις δι' ἱστορίας καὶ ἡ ἀκοή διὰ λογογραφίας, τὴν ἀγίαν εἰκόνα Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν ἀγγέλων (ἐπειδὴ σωματογραφοῦνται καὶ οὗτοι θεοκελεύτως, καίπερ ὄντες ἀσώματοι), τῶν κατὰ καιρὸν ἀγίων ἐν τε τοῖς θείοις ναοῖς καὶ ἱεροῖς σκεύεσι φέρουσα ἔστιν καὶ προσκυνοῦσα, κἂν ἄρτι ἢ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία, διαρραγεῖσα τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν, ἠνόμησεν διακενῆς. Ἀλλὰ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, δέσποτα φιλοχριστότατε, νῦν ἡμέρα σωτηρίας, καταλλαγῆναι ἡμᾶς Χριστῷ τῆ μεσιτεία καὶ εὐδοκία τῆς εἰρηνάρχου σου βασιλείας, ἐνωθῆναι ἡμᾶς τῆ κορυφῇ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ Ῥώμη καὶ δι' αὐτῆς τοῖς τρισὶ πατριάρχαις, ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζωμεν τὸν θεὸν καὶ πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σὺν τῷ υἱῷ καὶ Πνεύματι Ἁγίῳ, μεγαλύνοντες καὶ τὴν ὑμετέραν εὐσεβεστάτην καὶ πολυεύκτον βασιλείαν. 419 {1Στεφάνῳ ἄδοσηκρητισί}1 Σὺ μὲν, ὦ φιλότης, προσηγόρευσας ἡμᾶς πάλαι διὰ φωνῆς τοῦ φρουροῦντος ἡμᾶς (οὔ ῥυσθειῆμεν ἀμφοτέρω τῆς μανίας, ἐπεὶπερ ἔστιν ὑπερβαλλόντως πνέων ἀπειλῆς καὶ θυμοῦ εἰς τοὺς εὐσεβεῖς, δεσμῶν τε καὶ φρουρῶν, αἰκίζων τε καὶ πορθῶν τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ σὺν πάσῃ βλασφημίᾳ καὶ παροινίᾳ ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις τ' ἄλλος τῶν ἐν ἀσεβείᾳ κατεγνωσμένων), ἐγὼ δέ σου ἐπαινῶ τὸ φιλόσοφον, καὶ μάλα εἰκότως φιλόσοφον γὰρ τὸ ῥῆξαι σε φωνὴν ἐπὶ τοῦ κράτους ἦν οἶδας τὰ τε λοιπὰ σου λαλήματά τε καὶ σπουδάσματα ὑπὲρ ἀνακλήσεως τῆς πεπτωκυίας καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας. καὶ ὄντως ἔδει τὸν σοφὸν ἄνδρα καὶ διεγνωσμένον ἐν εὐσεβείᾳ τοῦτο δρᾶν πρὸς τε τὸ οἰκεῖον συμφέρον καὶ τοῦ ὅλου σώματος Χριστοῦ· ὃ διέτεμεν ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ἀποστάτης, ὁ σκολιὸς ὄφις, τὸ προεισόδιον τοῦ Ἀντιχρίστου, ἢ μιὰ καὶ βλάσφημος γλώσσα, ὁ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα ναὸν θεοῦ, ὁ νοῦς ὁ Ἀσύριος, τὸ βαρβαρικὸν ἔκτρομα, ἢ Ῥαψακοειδῆς χεὶρ, ἢ θεοκατάρατος καρδία, ὁ ὀλόσωμος τοῦ σατανᾶ ὑπηρέτης, καὶ οὐκ οἶδ' ὃ τι φράσω ἐπάξιον τοῦ ἀλιτηρίου κωμῶδημα διὰ τὴν πολυῶνον τοῦ ἐξαγίστου ἀσεβείαν. Πλὴν ἄλλου χρόνου τὸ ταῦτα διαστείχειν. νῦν δέ μοι τοῦτο λέξον, ὦ τριπόθητε, πῶς τοῦ χειμῶνος παρελθόντος οὐ τέλεον ἔαρ ἄλλ' ἢ μόνον καλλιωρία τις καὶ ἀπαυγασμὸς εὐπλοήσεως. τὸ πῦρ ἔσβεσται, τί ἔτι καπνῶδες ὑπολέλειπται; κινήθητι ἔτι, πόθημα ἐμόν, διαγώνισαι μᾶλλον, μέλος Χριστοῦ· οὐχ ὁρᾶτε τὸν ἀσεβοκαύστην οἶον πέπτωκεν ἐξαίσιον καὶ λαλούμενον καὶ ἀκούμενον; ἐὰν ὁ τοῦδε ὄλεθρος οὐ σωφρονίση ἡμᾶς, φησὶν ὁ χρυσορρήμων, τίς λοιπὸν ἐλεήσει ἡμᾶς; οὐκ ἀνανήψομεν; οὐκ ἐννοήσομεν ὅτι, εἰ μὴ Χριστὸς ἤρνητο ἀθετουμένης αὐτοῦ τῆς ἀγίας εἰκόνας, οὐκ ἂν τὸν ταύτης ὑβριστὴν οὕτως ὠλεθρίωσεν; Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην τί γέγονεν ἐν Γραικοῖς. πρὸ τοῦ Ἀντιχρίστου Ἀντίχριστος, ἤρθη ἀφ' ἡμῶν τὸ σημεῖον τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, ὅπερ ἔστι τὸ ἴνδαγμα τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος, ἐμφανίζοιτο ἐν ἡμῖν κερηφοροῦν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκρίπτοιτο, τὸ δὲ προσείληπται, μεμέρισται Χριστὸς ἢ μᾶλλον ὁ βασιλεὺς ἀπέπτυσται ὁ κτείνας τὸν διάβολον, τὸ δόρυ δέ, δι' οὗ τὸν ἐχθρὸν ἔσφαξεν, τὸ τοῦ κράτους ἀνεδήσατο διάδημα, ἐφ' ἴση νίκη τοῦ σφαγέντος ὑποτάξαν ὡς ἐχθρὸν τὸν κατασφάζαντα. ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ· τί ἡ ἔκστασις αὕτη, ἦν ἐξέστη ὁ λαὸς τοῦ θεοῦ; ἄκουε, ἀνατολή καὶ δύσις, ὅπως ἐξετυφλώθη ἡ Βυζαντίς, ὅπως κεκῶφευται, φωνῆς ὑμῶν ἐλεγκτικῆς οὐκ ἀκούσασα, ὑποδεικτικῆς ὑμῶν μαρτυρίας οὐκ ἐμβλέπουσα, ἀλλ' Ἰαννοῦ καὶ Ἰαμβροῦ, τῶν ἀντιστατῶν Χριστοῦ, τῆς ὀλεθρίου δυάδος, ἦν εὖ οἶδ' ὅτι ἡ Τριάς ἐν τάχει καταλύσειεν, ὡς ἂν σὺν τοῖς προολεσθεισὶ δυσὶν ἀσεβέσιν ἀπαχθεῖεν καὶ αὕτη ἡ δυάς, τὸ τετρακέφαλον τοῦ διαβόλου ἄρμα. Δεῦρο δὴ, δεῦρο, ἀδελφέ, καταβαλοῦ ἔτι ἀγῶνας, Κύριος κελεύει, λάλησον ἀγαθὰ εἰς τὰς τιμίας ἀκοὰς τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ἡμῶν· μιμησάσθω

Ἰωσίαν τὸν ἀοίδιμον, γίνοιτο νέος Δαυὶδ εἴτε ὡς Σαοὺλ εἴτε ὡς Ἀμών, τὰ τοῦ ἐξαγίστου Λέοντος καταπτύων κἀντεῦθεν θεὸν ἐξευμενιζόμενος καὶ τῷ τῆς εἰρηναρχίας στέφει τὸ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κράτος ἀνίκητον περιποιούμενος. 420 {1Στεφάνω μαγίστρω}1 Οἶδα, δέσποτα, ταῖς ὑπεροχαῖς ὑποστέλλεσθαι καὶ μάλιστα τῇ σῆ ἄνυπερβλήτῳ· ἀλλ' ὅμως τὸ εὐπρόσιτόν σου καὶ μέτριον τοῦ φρονήματος ἔδωκεν ἡμῖν παρρησίαν καὶ πάλαι ποτὲ ἐπιστεῖλαι καὶ ἄρτι τὸ αὐτὸ ποιῆσαι, καλοῦντος τοῦ χρόνου καὶ ἀφεμένων ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν τῆς διὰ Κύριον φυλακῆς κατὰ τὴν τοῦ διώκοντος παῦλαν. ἦ τις ἀκουσθεῖσα ἤχησε παντὸς ἀνθρώπου ἀμφοτέρα τὰ ὦτα, οὐχ ὅτι ἀπλῶς ἤρθη, ἀλλ' ὅτι τοιουτοτρόπως. Αὕτη μὲν οὖν ἡ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς. ἐγὼ δὲ πρὸ τῆς ὀρμηθείσης μοι ὑποθέσεως εἰς τὸ γράψαι ἐκεῖνο ὑποδηλῶ, ὅτι οὐκ ἀστενάκτως καὶ ἀπαθῶς ἤνεγκα τὴν ἀκοὴν τοῦ θανάτου τῆς ἀγαθῆς καὶ ἀειμνήστου ὁμοζύγου σου, ἐνθυμούμενος ἡλικίην πληγῆν ἔλαβεν ἡ τιμία σου ψυχὴ τῇ διαζεύξει· ἐπεὶ ἦν ἡ μακαρία τῶν ὄντων ἐπαινετῶν γυναικῶν ὅσον ἀπὸ τῆς ἔξω ἀκοῆς, ἥς πεῖραν κάγω μικρὰν ὁ ταπεινός, πλέον δὲ μᾶλλον ὁ μακάριός μου πατὴρ εἴληφεν, τὰ δὲ πάντα κατὰ πάντα αὐτὸς εἶ, κύριέ μου, ὁ εἰδώς. Ἐκείνης μὲν οὖν εἶη τὸ μνημόσυνον μετὰ δικαίων· τεκμαίρομαι γὰρ ὅτι καὶ ὀρθόφρων ἦν λίαν μετὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς. οὗ δὲ χάριν τὸ γράμμα, πρόδηλον τῇ μεγαλοφυεῖ σου ἐξουσία. ἐπιζητεῖ σε ὁ χορὸς τῶν δεδιωγμένων, ἐπικαλεῖται σε ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, ὁ μὲν ὡς φιλευσεβῆ καὶ φιλομόναχον, ὁ δὲ ὡς ἐραστὴν αὐτῆς εὐπαρρησίαστον. οὐχ ὅτι οὐκ ἐκινήθης ἕως τοῦ νῦν, προμαχῶν ἀμφοτέρων, ἐπεὶ περ ἠκούσαμεν οἷα θεοκινήτως καὶ πέπραχας καὶ λέλεχας, ἀλλ' ὅπως καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς. ὄραξ, δέσποτά μου, οἷον τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως; οὐδὲ γάρ, εἰ μὴ τηλικούτον, τοσοῦτοι οἱ πάσχοντες καὶ τοσαῦτα τὰ αἰκίσματα καὶ θλιπτήρια, ἃ μέχρις ἐσχάτων τῆς οἰκουμένης διέδραμεν. βλέπεις καὶ τὸν τοῦ διώξαντος θάνατον; παρακλήθητι, ὁ εὐπαράκλητος, συγκινήθητι, ὁ θεοκίνητος· ὄρεξον χεῖρα χαμαὶ κειμένη τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ ὅσον ἐνδέχεται, ἐφ' ὅσον ἰσχύς λάλησον εἰς τὰ ὦτα τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως ἕτι ἀγαθὰ. ὑπὲρ Χριστοῦ σοι τὸ ἀγώνισμα, ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου, ὑπὲρ πάντων ἀγίων· οὐδὲ γὰρ εἶ τις τῆς τοῦ βασιλέως εἰκόνας ἀντεχόμενος λέγει τι ἢ πράσσει, ἄλλω τινὶ ἢ τῷ βασιλεῖ χαρίζεται τὸν λόγον. καὶ περὶ ἐνὸς ἀγίου εἶ ἦν τὸ λεγόμενον, μέγιστόν σοι τὸ ἄθλον· ὅπου δὲ Χριστὸς καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ ἡ διάπραξις, ἄρα οὐχὶ χαρὰ σοι, δόξα τε καὶ ἀγαλλίασις σὺν πολλῇ προθυμίᾳ ὄλον σεαυτὸν ἐπιδοῦναι; ναί, κύριέ μου ἀειπόθητε, ἐκδυσωπῶ κάγω ὁ τάλας καὶ ἄλλως ὅτι ἡμῖν αὐτοῖς εὐεργετοῦμεν τοῦ κοινού φροντίζοντες, ἐπεὶ περ συννοσοῦμεν, κἂν οὐ φρονήματι στρεβλῶ, ὅμως δ' οὖν χραϊνόμενοι τῇ αἰρετικῇ κοινωνίᾳ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ταπεινὴ ἡμῶν ἐξαίτησις, τοῦτο τὸ ὑπόμνημα καὶ ὅτι καὶ ὑπὲρ λόγου ἀπλῶς ἀγαθοῦ οὐκ εὐκαταφρόνητοι μισθοί σοι ἀπόκεινται, μὴ ὅτι γε τοσοῦτω μόχθῳ ἑαυτὸν ἐπιδώσαντι, καθὰ ἠκούσαμεν. σῶζοι σε ἡ κραταῖα χεὶρ τοῦ θεοῦ, τὸν ὡς ἀληθῶς ἀξιάγαστον καὶ τῆς συγκλήτου πρωτόβαθρον. 421 {1Τοῖς ἀγίοις ὁμολογηταῖς πατράσι καὶ ἀδελφοῖς}1 Νῦν καιρὸς ἐκβοῆσαι μετὰ τοῦ Δαυὶδ καὶ εἰπεῖν· ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ, τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις· ἄσατε αὐτῷ καὶ ψάλατε αὐτῷ, ὅτι ἐπακήκοεν Κύριος σὺν ἅπασιν τοῖς ἰσοκλεέσιν ὑμῶν τῆς ἐκτενοῦς ἰκετηρίας. καὶ τί γέγονεν; ὤλετο ὁ ἀσεβής, συνετριβῆ ὁ κόπτων ἡμᾶς· νενικήκατε τὸν τῆς πονηρίας υἷον, κατεβάλατε τὸ θηρίον τῆς ὀργῆς, τὸν σκολιόγνωνμον νοῦν. ὦ, ὦ τριπόθητοι, οἷα τὰ αἵματα ὑμῶν δυνατὰ· τάδε ἔρραξαν τὸν ἀλάστορα κολαστὴν, ταῦτα ἐκένωσαν τὸ ἐναγὲς αἷμα τοῦ φονευτοῦ, εἶπερ ὑπακούειν ὁ ἀψευδὴς ἐπηγγεῖλατο τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καθὰ φησι τὰ λόγια. μάθε, χρίστουβρι, ὅσον ἴσχυσεν ἡ βοή ὧν κατέξανας τὰς σάρκας. ἴσθι, μυσάρχα, ἡλίκον σοι τὸ κατὰ Χριστοῦ ἀποτέλεσμα· ἐπειδὴ πρὸς κέντρα λακτίζων ἦς, ἐλάκησας πρηνῆς, ἐξεχύθη σου, εἰ καὶ οὐ τὰ σπλάγχνα, ἀλλὰ τὸ ἐναγὲς

αἶμα ἐν τομαῖς τρισίν, ὡς τῇ Τριάδι προσκρούσαντος διὰ τῆς ὕβρεως τῆς ἀγίας εἰκόνας Χριστοῦ. ἄπιθι μετὰ τοῦ Ἰούδα, ἰουδαιοφρον, σύντυχε τῷ πατρί σου Οὐραλυφίω Καβαλλωνύμω· πίε τοῦτο πρῶτον, ὡς φησιν ὁ προφήτης, καὶ τὸ δριμύτερον ἐπ' ἐσχάτῳ. Ὡς τῆς ἐκείνου χριστομανίας καὶ τῆς ὑμετέρας ὁμολογίας· ὑμεῖς ἄνδρες χριστοφόροι, θρέμματα εὐσεβείας, μυρίσματα ἀθανασίας, στηλιτεύματα τοῦ ἐχθροῦ· ὑμεῖς νεῦρα τῆς ἐκκλησίας, ἐδραῖωμα πίστεως, κλέος τῇ ὑψηλίῳ. ὑμῶν τὸ μνημόσυνον αἴσιον, ὃ καὶ ὁ μέλλων ὑποδέξοιτο χρόνος, ὑμῶν τὸ στεφάνωμα οὐράνιον, τοῖς ἀσματικοῖς ἄνθεσιν ἀξιοχρέως συμπλεκόμενον. τί τὸ λοιπόν; αἰνήτεον θεῶ, εὐχαριστητέον τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ, ὅτι τῶν φυλακῶν καὶ ὀδυνῶν εἴασεν τέως, καὶ ἐλπιστέον ὅτι ὁ δοὺς θεὸς τὴν ἀπαρχὴν δεξιὰν συναποίσει τῇ ἀρχῇ καὶ τὸ τέλος, τῆς εἰρηνοχύτου ὀρθοδοξίας ἐξανατεῖλαι τὸ κέρασ. μόνον παρακαλῶ μνημονεύειν μου ἐν προσευχαῖς θερμότερον καὶ προσέχειν ἑαυτοῖς πάντοτε, ὅτι, ἕως ἂν ἐμπνέωμεν, ὁ πειράζων πάρεστιν. ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν Νικόλαος ἀσπάζεται κατὰ τὸ σύννηθες. 422 {1Νικήτῃ ἡγουμένῳ}1 Ἐπέστειλεν, ὡς ἔμαθον, ἡ ἀγιωσύνη σου πρὸς τὴν ταπεινώσιν μου, ἀλλ' οὐκ ἐδεξάμην διὰ τινα περιπέτειαν· ἐγὼ δὲ ὡς δεξάμενος χαράσσω σοι τόδε τὸ εὐτελές μου γραμματεῖον, προσηγορίαν κομίζων καὶ τὸ "4χαῖρε"5 φθεγγόμενος. διατί; ὅτι συνετρίβη, μᾶλλον δὲ κατεκόπη ὁ κόπτων ἡμᾶς, ὅτι δέδειχε Κύριος ἐν ὀφθαλμοῖς ἀπάντων ἀρνητὴν αὐτοῦ εἶναι τὸν τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνας ἀθετητὴν· ὡς γὰρ οὐ χωρίζεται ἀκτὶς ἀπὸ ἡλίου, οὕτως οὐδὲ εἰκὼν τοῦ πρωτοτύπου ἢ μόνον κατὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον, ἐπὶ τῶν τεχνητῶν δὴ λέγω. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἀστραψάσης τῆς ἀληθείας οὐκ ἔστιν ἄθρησις, οὐδαμοῦ ἀνάνηψις. καὶ τίς οὐ στενάξει; καὶ τίς οὐκ ἀποκλαύσοιτο, οὐ τοὺς ἀθλοφοροῦντας (μὴ τί γέ τις τοῦτο ὑπολάβοι· πῶς γὰρ οἱ θεομακάριστοι ἐπικλαύσιμοι;), ἀλλὰ τοὺς ἀβλεπτοῦντας καὶ τῷ αὐτῷ ζόφῳ τῆς ἀσεβείας ἐπερειδομένους; Ἐγὼ μὲν οὖν ὁ τάλας οὕτω καὶ διανοοῦμαι, οὕτω καὶ ἀποκλαίομαι. σὺ δέ, ὦ ἱερὰ κεφαλὴ καὶ τῆς ἐμῆς οὐθενότητος φίλη, μὴ ἀπολήξειας προσευχομένη καταλλαγὴν φθάσαι ἄνωθεν τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, ἔπειτα τοῦ καὶ ἡμᾶς διασώζεσθαι τοὺς ἀναξίους, κατόπιν ὑμῶν τῶν ἁγίων ἰόντας. ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς προσαγορεύει. τοὺς μετὰ τῆς ἀγιωσύνης σου ἀδελφούς μου ἀσπάζομαι καὶ γε μάλιστα τὸν ἱερὸν Ἀρσένιον. 423 {1Νικηφόρῳ τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ}1 Ἐπέστειλα πάλαι ὁ τάλας, οὐ πρὸς ἀντίδοσιν γραμμάτων ἀποσκοπῶν, ὅτι μηδὲ δούλοις παρὰ δεσποτῶν ὀφειλή, ἀλλὰ τὴν ἑαυτοῦ διάθεσιν γλιχόμενος ὑπεκφάναι, οὕτω τοῦ πόθου καὶ τοῦ καιροῦ βιαζομένων, οὐκ ἀπεικόντως. αὐτὸς δέ, ὦ θεία καὶ κορυφαία τῶν ἱερῶν κεφαλῶν ἀκρότης, οὐ μόνον ἀντεπιστεῖλαι ἡξίωσας τῷ ἀναξίῳ, θεομιμήτως δῆλον ὅτι φερόμενος, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς προγραφῆς τοσοῦτον ἡμῖν τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης σου θεῖον ὕψος ὑπέδειξας, ὡς καταπλαγῆναι ἡμῶν τὴν οἰκτρὰν διάνοιαν. ὦ τοῦ θαύματος· εἰ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος τὴν ἀξίαν καὶ τῆδε συνισουμένην ἔχων τὴν ἀρετὴν ἀπαστράπτουσαν, ὡς αὐτὰ μαρτυρεῖ τὰ πράγματα, υἴδον ἑαυτὸν τοῦ οὐθενοῦς ἀπεκάλεσεν, ὁ οὐθενὴς καὶ ἀφανὴς τί ἑαυτὸν ὀνομάσειεν; καὶ εἰ ὁ τῆς ἀγιωσύνης λαμπτὴρ ἀμαρτωλῶν ἑαυτὸν ὑπογράφοιεν, ὁ ἀμαρτωλὸς καὶ ἠπορημένος τί δ' ἂν καὶ ἀποκριθῆσεται; ἄρα, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἐγγράπτο τῇ ἐπιστολῇ, ἤρκει τοῦτο μόνον τοῦ τε δεχομένου τὸν νοῦν ἐκθαμβῆσαι καὶ τοῦ πεπομφότος τὸ ἀνυπερβλήτον ἐν ἀρετῇ θριαμβεῦσαι. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ ὅλον ὕψος τοῦ ἱεροῦ βιβλίου διέγνωμεν οἱ ταπεινοί, τότε καὶ μᾶλλον ἡσθημεν, τῇ κεφαλίδι τὸ ὅλον σῶμα τῆς διαλέξεως καταλλήλως εὐρηκότες ἀπηρτισμένον. Οἶδας, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ, οἷα ἐφθέγγω πνευματοκινήτως, ὡς ἐπέρωσας ἡμῶν τὴν ἀσθενῆ διάνοιαν ἐπαίνων φαρμακεύμασιν, ὡς συνερρίζωσας ἡμᾶς ὑπομονητικῶς μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν καὶ ὅσα ἄλλα ὑπεσημαίνετο θεοσοφία καλλυνόμενα. ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ θεός, ὃς ἐν τοιοῦτῳ σεισμῷ ἀσεβείας τηλικούτον ὑπέρμαχον ὁμοῦ καὶ

κυβερνήτην τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ ἐδωρήσατο, ἄσειστον, ἀκράδαν τον, λόγον ζωῆς ἐπέχοντα, φῶς ὁμολογίας τῇ ὑψηλίῳ πυρσεύοντα. εἰ δὲ ὅτι ὁ χειμῶν οὐ τί που παρήλθεν, εἰ καὶ τις μικρὰ αἰθρία ὑπήστραψεν, οὐκ ἄθυμητόν, ᾧ τρισμακάριστε· δυνατὸς γὰρ ὁ δούς τὸ βραχὺ τῆς εἰρήνης ἐμπύρευμα Κύριος, ταῖς θεοκλινέσι σου καμπτόμενος προσευχαῖς, καὶ τὸ ὄλον τῆς ὀρθοδοξίας ἀναπετάσαι ἔαρ καὶ τότε δῆλον ὅτι, ὅποτε καὶ τὸ τῆς ὀργῆς νέφος ἀμειφθεῖν τέλεον καὶ ὁ πόθος τῶν θεοφιλῶν δοκιμασθεῖν λαμπρότερον. Ταῦτά μοι νῦν τετόλμηται ὡσπερ τι κυνίδιον γρύξαι τῷ χρηστῷ μου ὡς ἀληθῶς ἀρχιποίμενι, εἰληφότι καὶ τὸ προσκυνητὸν ἐγχειρίδιον μεθ' ὑπερβαλλούσης ἀγαλλιάσεως. 424 {1'Ιωάννη λογοθέτη}1 Ἦνοιξεν ὁ καιρὸς θύραν παρρησίας φθέγγασθαι ἡμᾶς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ὁμοῦ τε καὶ φίλοις· τῶν δὲ τοιούτων τίς ἂν εἴη μείζων τῆς σῆς εὐσεβείας; ὅς γε δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ εὐσεβεῖν σε οὐκ ὀλίγας ἀνέτλης θλίψεις τε καὶ κακώσεις παρὰ τοῦ καὶ θεῷ προσκρούσαντος καὶ κόσμον ὀλέσαντος ἐν ἀσεβείᾳ καὶ ἰσόρροπον τῆς ἀποστασίας τὴν ζωὴν ἀπορρήξαντος, οὐκ ἐν ἀγίῳ τόπῳ, κἂν μορμολύττη τὸ λεγόμενον (διότι οὐ ναὸς θεοῦ ἅγιος ὁ ὑφ' αἰρετικῶν βεβηλούμενος, ἀλλ' οἶκος κοινός, ὡς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος), τοῦ ἐφεστῶτος ἀγγέλου ἐν αὐτῷ ὡς ἐφ' ἐκάστης ἐκκλησίας ὑπεκστάντος διὰ τὴν ἀσέβειαν. διόπερ οὐδ' ἡ τελουμένη ἐν αὐτῷ θυσία θεῷ εὐπρόσδεκτος· καὶ ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· ὁ ἀσεβῆς ὁ θύων μοι μόσχον ὡς ὁ ἀποκτένων κύνα. εἰ δὲ καὶ ὡς ἐπὶ ναοῦ λάβοις τεθνάναι τὸν ἀσεβῆ, ἀρμόσειεν καὶ οὗτος ὁ τρόπος· ἔδει γάρ, ἔδει τὸν κατὰ τῶν ναῶν τοῦ θεοῦ γενόμενον ἐν ναῷ ἰδεῖν τὰ κατ' αὐτοῦ γυμνούμενα ξίφη, ἔδει τὸν τὸ θεῖον θυσιαστήριον ἀφανίσαντα ἐν θυσιαστηρίῳ ἐξαφανισθῆναι, κατὰ τῆς ἐκταθείσης ἐφ' ὕβρει Χριστοῦ χειρὸς τομὴν ἐπαχθῆναι, κατὰ τῆς κινήσεως κεφαλῆς ὀλεθρίως ξίφος διελάσαι, κατὰ τοῦ ὤμου τοῦ ἐπ' αἰκισμῷ τῶν εὐσεβῶν ἐπαρθέντος καιρίαν ἐλθεῖν πληγὴν, ἄτιμον ἀποπεμφθῆναι τῶν βασιλικῶν αὐλῶν τὸν ἀτιμάσαντα τὴν ἀγίαν Χριστοῦ εἰκόνα, τῆς Θεοτόκου καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἀγίων. Τί δήποτε οὕτως σοι, κύριέ μου, ἐξετραγώδησα τοῦ ἐξαγίστου τὸν θάνατον; ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐντεῦθεν οὐ μόνον τὸν εὐσεβῆ βασιλέα ἐπιγνῶναι τὸ κατάλληλον τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ ἀσεβοῦς ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄνθρωπον. καὶ ἄγαμαι λίαν πῶς ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν δεσπότης γνοὺς τοῦτο οὐ θριαμβεύει τὴν τοῦ παλαμναίου δυσσέβειαν καὶ χαρίζεται ἑαυτῷ τε καὶ τῷ ὑπηκόῳ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας ἐξίλασμα ὡς βασιλεὺς εἰρηναρχίας χριστομιμήτως. διὰ τοῦτο αἰτῶ, ἀντιβῶ ὁ ταπεινὸς ἐπειχθῆναί σε τὸν εὐσεβέστατον, καθάπερ καὶ ἤκουσταί μοι ὅτι ἐκινήθης, δοῦναι ἑαυτὸν ὀλικῶς εἰς ἀνόρθωσιν τῆς πίστεως, ἐν ἧ ἔστι τὸ σωτήριον τοῦ τε κράτους καὶ τοῦ ὑπηκόου παντός. 425 {1Παντολέοντι λογοθέτη}1 Ἄλλων μὲν ἡ ἀρετὴ ἐξ ἀκοῆς ἡμῖν διέγνωσται, σοῦ δὲ τοῦ ὑπερτίμου δεσπότη μου πρότερον δι' ὄψεως, νῦν δὲ ἐξ ἀκοῆς μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς ἐν ἧ ἔσμεν φθασάσης. τίς δὲ ὁ λόγος; ὅτι ἐπαρρησιάσατό σου τὸ πνευματοκίνητον στόμα λαλῆσαι σοφίαν θεοῦ, λόγους ἀληθείας ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῆς τε οἰκείας ψυχῆς καὶ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας. καὶ μακάριος εἶ καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομά σου καὶ σὲ αἰνέσαισαν πάντες οἱ ἀκούσαντες εὐσεβεῖς· καὶ στέφανος χαρίτων ἐπὶ τὴν τιμίαν σου κάραν καὶ κλοιὸν χρύσειον ἐπὶ τὸν ἱερόν σου τράχηλον, υἱὲ ὑπακοῆς, τέκνον φωτός, θρέμμα εὐσεβείας. τάδε λέγει Κύριος· ἄνοιξον τὸ στόμα σου καὶ πληρώσω αὐτὸ ἀνθ' ὧν ὑπήκουσας φωνῆς μου. ἐντολὴ γὰρ Κυρίου μὴ σιωπᾶν ἐν καιρῷ κινδυνευούσης πίστεως· λάλει γάρ, φησί, καὶ μὴ σιώπα· καί, ἐὰν ὑποστέλληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ· καί, ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράζονται. ὥστε, ὅτε περὶ πίστεως ὁ λόγος, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· "4ἐγὼ τίς εἰμι; ἱερέυς; ἀλλ' οὐδαμῶς· ἄρχων; καὶ οὐδ' οὕτως· στρατιώτης; καὶ ποῦ; γεωργός; καὶ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο· πένης, μόνον τὴν ἐφήμερον τροφὴν ποριζόμενος· οὐδεὶς μοι λόγος καὶ φροντίς περὶ τοῦ προκειμένου"5. οὐά, οἰ

λίθοι κράζουσι, καὶ σὺ σιωπηλὸς καὶ ἄφροντις; ἢ ἀναίσθητος φύσις θεὸν ἐπακήκοεν, καὶ αὐτὸς λαίλαπιστής; ὃ μὴ ἐμψύχεται μηδὲ ἐν κριτηρίῳ λελογοθήηται, δεδοικὸς οἶονεὶ τὸ πρόσταγμα, φωνοβολεῖ, καὶ σύ, ὁ μέλλων εὐθύνεσθαι ὑπὸ θεοῦ ἐν καιρῷ ἐτάσεως καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος, κἂν ἐπαίτης εἶ, διδόναι λόγον, λέγεις ἀλογῶν "4τίς μοι ἐν τούτῳ φροντίς"5; ταῦτα, ὧ δέσποτα, φησὶν ὁ Παῦλος, μετεσχημάτισα εἰς ἑμαυτὸν καὶ Ἀπολλῶ δι' ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν. ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ πένης πάσης ἀπολογίας ἐστέρηται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, μὴ τανῦν λαλῶν ὡς κριθησόμενος, καὶ διὰ τοῦτο μόνον, μὴ ὅτι γέ τις τῶν ἐφεξῆς καθ' ὑπεροχὴν μέχρις αὐτοῦ τοῦ τὸ διάδημα περικειμένου, ᾧ καὶ ἀνυπέμβλητον τὸ κρίμα· δυνατοὶ γὰρ δυνατῶς ἐτασθήσονται, φησὶν, καί, κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσιν. Λάλει οὖν, κύριέ μου, λάλει· διὰ τοῦτο κάγω ὁ τάλας, δεδοικῶς τὸ κριτήριον, λαλῶ. φθέγγαι ἕως τῶν θεοηχῶν ὧτων τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως, ἐπεὶ εἶ τῶν ὑπερεχόντων. οὐδεμία αἴρεσις τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀναβρασάντων τῆς εἰκονομαχικῆς ταύτης αἰρέσεως δεινότερα. Χριστὸν ἤρνηται, εἰς πρόσωπον δέρει, πραγματικῶς καὶ λογικῶς λυττώσα· τὸ μὲν φληναφεῖ Χριστὸν μὴ περιγράφεσθαι κατὰ τὸν τοῦ σώματος χαρακτήρα, ὅπερ ἐστὶν ἀναιρετικὸν τοῦ σάρκα γενέσθαι τὸν λόγον (εἰ γὰρ σὰρξ, πάντως καὶ περιγράφοιτο, ἐπεὶ φάντασμα τὸ εὐαγγελιζόμενον μανιχαϊκῶ φρονήματι), τὸ δὲ ὅτι ξέει, κλᾶ, κατασκάπτει, πυροκαυστεῖ πάντα θεῖον ναόν, πᾶν ἱερὸν ἀνάθημα, ἐφ' ᾧ ὁ Χριστοῦ χαρακτήρ, τῆς Θεοτόκου, εἰτινοσοῦν τῶν ἁγίων. χριστιανοὶ ἀπολλύμεθα· προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον Χριστοῦ ἐν ἐξομολογήσει, ἀσπασώμεθα Χριστόν, ὃν δι' ἀθετήσεως τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνας ἀρνούμεθα. 426 {1Δημόχαρι λογοθέτη γενικῶ}1 Ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔντευξις παρρησίαν δίδωσι καὶ τοὺς ἀγνώτας πρὸς αὐτοὺς ἴεσθαι, μὴ ὅτι τοὺς γνωρίμους καὶ τῆς αὐτῶν εὐθημοσύνης πεῖραν εἰληφότας. διὰ τοῦτο τεθαρρηκότες οἱ ταπεινοὶ ἐπιστέλλομεν τῇ ὑπερφυεῖ καὶ εὐσεβεστάτῃ σου μεγαλωσύνῃ, εὐφημοῦντες αὐτὴν κατὰ τὸ εἶκος ὅτι ῥίζης εὐφυοῦς ἀγαθὸν βλάστημα, ὅτι φρονήσεως δεξιᾶς ἱερὸν ἀποτελεσμα, ὅτι παιδεύσεως ποικίλης ἀγλαίσμα περισπούδαστον· ἔνθεν καὶ βασιλεῦσιν ἀσπαστὴ καὶ πᾶσι διαλαλητὴ. κάκ τούτου ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν ἀμείβουσα εἰς τὴν κορυφαιοτάτην τῶν ἐν τέλει ἀνέδραμεν εὔγε καὶ πάνυ εἰκότως. εἰ δὲ καὶ ὅτι ἡμῖν τοῖς εὐτελέσι δι' αὐτὴν τὴν ἀρετὴν ποθητὴ, οὐ πάνυ τι τῶν ἀγαστῶν διὰ τὸ οὐδαμινόν· πλὴν ὅτι ὑποβάλλοι ὁ καιρὸς καὶ ἐξ εὐτελῶν παράκλησίν σοι προσάγεσθαι. ἢ δὲ ἐστὶν ὀρέξαι σε χεῖρα τῇ καταπεσοῦσῃ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ πτώματι ἀσεβείας. τοῦτο δὴ καὶ ἤκουσαι ἡμῖν ἐνεργήσαντα καὶ εὐξάμεθά σοι ὡς ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐλογησάμεν σε ἀπὸ καρδίας πεπονημένης, ὅτι καὶ ἐλεγμῶ δικαίῳ ἤλεγξας τὸν ἀσεβάρχην Ἰωάννην, τοσαῦτα εἰπὼν, ὅσα ἦν ἄξιον ἀκοῦσαι τὸν μυσαρὸν, ἄττα καὶ ἡμῖν, οἶμαι, καὶ πολλοῖς ἄλλοις προδεδήλωται· ἐπεὶ οὐκ ἔστι κρυπτόν, ὃ οὐ γνωσθήσεται, καθὰ φησι τὰ λόγια, καὶ ἄλλως ὅτι οἱ ἀσεβείας ἔξαρχοι τοιούτων πράξεων ἔνοχοι δικαιοτάτως πεφανέρωνται. Μὴ τοίνυν, ὧ δέσποτά μου, ἀπολήξιας τοῦ καλοῦ σου ἀγῶνος, ἀλλὰ συνεισένεγκον τῇ μεγίστῃ σου ὑπεροχῇ ἰσόρροπον τὴν βοήθειαν ὡς ὑπὸ θεοῦ εἰς ταύτην προσκληθεὶς ἐξ ἀναγκαίου τοῦ χρόνου· οὕτω γὰρ μᾶλλον εὐκλεθηθήσῃ παρά τε θεῷ τῷ εὐδοκήσαντι καὶ βασιλεῖ τῷ εὐσεβεῖν ἀπαρξαμένῳ καὶ ἅπασι τοῖς τὸν ὀρθὸν λόγον τῆς ἀληθείας πρεσβεύουσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σεαυτῷ τῆς κατὰ τὴν αἰρετικὴν κοινωνίαν χράνσεως ἐντεῦθεν χαρῖσις ἀλεξιτήριον φάρμακον. 427 {1Θεοδώρω μονάζοντι}1 Ἐγὼ σου τὴν θεοσέβειαν παρεκάλεσα, τῶν κατ' ἐμοῦ ἐγκωμίων ἀφέμενον, μᾶλλον προσεύχεσθαι μὴ πάντῃ με θεοῦ ἀπομακρύνεσθαι καὶ αὐτός, οὐκ οἶδ' ὅθεν φερόμενος, εἰς μεῖζους ἐξήφθῃς λόγους αἰνέσεως. μὴ οὕτω, πάτερ, μηδαμῶς· ἢ οὐκ οἶσθα ὅτι ἀνθρώπων ἀπάντων ἐγὼ ὁ τάλας ἁμαρτωλότερος, κἂν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐλέει θεοῦ εἰς φυλακὴν

αὐτοῦ ἠξίωμα διατελεῖν; διὸ καὶ δεδιῶ μήπως ἐπισκεψάμενος ἐν τῷ τελουμένῳ ὁμολογητικῷ γάμῳ ἴδοι με οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, εἴτουν καθαρότητος, καὶ εἴποι τοῖς ὑπηρεταῖς ἀγγέλοις· δῆσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας ἐκβάλετε αὐτὸν καὶ ἐμβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὡς παρενείραντα ἑαυτὸν ἀναξίως τοῖς ὁμολογηταῖς μου. ὥστε τοῦτο εἰδὼς κλαίει με μᾶλλον, πάτερ, καὶ προσεύχου μὴ τοῦτό μοι συμβῆναι. Καὶ ὧδε μὲν ταῦτα. περὶ δὲ τοῦ "4διὰ"5 καὶ "4ἀνά"5 ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἰρημένων, δῆλον ὅτι ἐν τῇ χρήσει κειμένων τῶν προθέσεων τῆς εἰκόνας, οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀγίου δοκεῖ μοι ἐκφωνηθῆναι καὶ οὕτως καὶ οὕτως, ἀλλ' ἐκ μεταγραφῆς τὸ σφάλμα· πλὴν εἰς ταῦτὸν φέρει τὸν νοῦν ἀμφοτέρα. οἶον· ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει. καὶ ἀληθὲς τοῦτο καὶ ἐπὶ φυσικῆς εἰκόνας, τοῦτο καὶ ἐπὶ τεχνητῆς, τῆς ἀναβάσεως οὐδὲν ἄλλο δηλούσης ἢ ὅτι ἡ αὐτὴ ἐστὶ τιμὴ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον ἐπὶ τῶν τεχνητῶν, ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν καὶ κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ταῦτὸν ἀμφοῖν. καὶ γοῦν αὐτὴ ἡ ἀλήθεια εἴρηκεν· ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ, καὶ ὁ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν πέμψαντά με. φυσικὴ οὖν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς εἰκὼν ὁ υἱός, τεχνητὴ δὲ τοῦ υἱοῦ ὡσπερ καὶ τοῦ πατρὸς ἡμεῖς, ἡγουν ποιητικὴ· καὶ ποιητῆς γὰρ καὶ τεχνίτης τῶν ἀπάντων λέγοιτο θεός. εἴληπται δὲ τῷ Ἀγίῳ Βασιλείῳ τὸ τεχνητὸν ἐπὶ τῶν ἐν πίναξιν εἰκόνων, καὶ ταῦτὸν ἡμᾶς λαβεῖν τοὺς κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονότας καὶ τὴν ἐν πίνακι ὑφ' ἡμῶν τεχνουργουμένην εἰκόνα ἐπὶ τοῦ τεχνητοῦ. καὶ μᾶλλον ἔγγυος ταυτισμὸς ἐπὶ τοῦ καθ' ὁμοίωσιν ὁ ἡμέτερος χαρακτήρ πρὸς ἡμᾶς, ὡσπερ καὶ ὁ Χριστοῦ πρὸς αὐτόν, ἢ ὁ ἡμέτερος πρὸς θεόν, ἐπειδὴ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὸ μέσον ἄπειρον· ὅτι ὁ μὲν ἄκτιστος, ἀπερίληπτος, ἀπερίγραφτος καὶ ὅσα τῆς αὐτῆς συστοιχίας ἀνθρωποὶ δὲ κτίσμα, σῶμα, περιγραμμὸς καὶ ὅσα ὁμόστοιχα τούτων ἀνθρώπος δὲ καὶ εἰκὼν ἀνθρώπου ἐκάτερα κτίσμα, κἂν διαφορῶς κτίσεως κατὰ θάτερον ἐπ' οὐσίᾳ. Καὶ εὐγε τὸ πρόβλημά σου, ὅτι ὑπέδειξεν ἡμῖν ἐξ αὐτῆς τῆς θεολέκτου φωνῆς ἐν τῇ ἀθετήσει τῆς εἰκόνας αὐτὸν ἀθετεῖσθαι καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ Χριστοῦ ἀθετήσει ἀθετεῖσθαι τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν· καὶ εὕρισκονται οἱ εἰκονομάχοι οὐκ ἀρνησίχριστοι μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ τρισάρνητοι. τὸ δὲ "4διαβαίνει"5, ὅτι εἰς ταῦτὸν φέρει ἡ διάβασις τῇ ἀναβάσει. εἶπεν ὁ Κύριος· ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου· καὶ ὁ Μωυσῆς· διαβάς ὄψομαι. ἀμφοῖν ὁμοιοφανῆς ἡ κίνησις καὶ οὔτε κυκλοφορικὴ θατέρα θατέρας οὔτε ἐλικοειδῆς, ἀλλ', εἰ καὶ διάφορος, κατὰ θέσιν, οὐ κατὰ σχέσιν. ἐπτα γὰρ φησιν εἶναι τὰς κινήσεις· ἡ οὖν ἀνάβασις, ἵνα καὶ σχηματίσω, τοῦτο .|.· καὶ ἡ διάβασις τοῦτο .-.-. ἀμφοῖν οὖν, ὡς εἴρηται, ἰσοφανῆ· γραμμὴ γὰρ φιλοσοφικῶς τὸ δεῖγμα. ἦν οὖν ἔχει σχέσιν τὸ ἄνω πρὸς τὸ κάτω, τὴν αὐτὴν καὶ τὸ δεξιὸν πρὸς τὸ ἀριστερόν. ὥστε τὸ ἀναβαίνειν καὶ τὸ διαβαίνειν εἰς ταῦτὸν φέρει. καὶ εἰ μὲν ἐπιτετεγμένος ὁ λόγος, τῷ θεῷ καὶ λόγῳ χάρις· εἰ δ' οὖν, δίδαξον, λῶστε, τὸν ἀμαθῆ ἐμέ. 428 {1'Αθανασίῳ τέκνω}1 "4Πῶς"5, φῆς, "4οὐ λατρεύεται ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ προσκυνούμενος Χριστός, μιᾶς οὔσης ἐπ' ἀμφοῖν προσκυνήσεως;"5 ὅτι ἐπ' αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ λατρευτικὴ ἢ προσκύνησις· προσκυνῶν γὰρ αὐτὸν συμπροσκυνῶ τὸν πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁμοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἡ τριαδικὴ ἡμῶν προσκύνησις καὶ λατρεία. ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνας ἡ αὐτὴ μὲν (πῶς γὰρ οὐ; ὧν γὰρ ἐν τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα μία, τούτων δῆλα δὴ ἐν τὸ σέβας καὶ μία ἢ προσκύνησις), σχετικὴ δὲ ὁμως, ἡγουν ὁμωνυμικὴ· προσκυνῶν γὰρ αὐτὴν οὐ συμπροσεκύνησα, ἀλλὰ προσεκύνησα Χριστόν, οὐ διαιρούμενον καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ διαφορούμενον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον. ὅπερ ἐστὶ σχετικὴ, ἀλλ' οὐ λατρευτικὴ, κἂν ἡ αὐτὴ, ἐκεῖ μὲν οὕτως νοουμένη καὶ λεγομένη, καθότι τριαδική, ἡγουν φυσικὴ, ἐνταῦθα δὲ τὸ ἔμπαλιν, καθότι σχετικὴ, ἡγουν ὑποστατικὴ· εἰ γὰρ εἴποις "4λατρευτικὴ"5, ἐσήμανας σεσαρκῶσθαι ὡς τὸν υἱὸν τὸν τε πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐστὶν ἔκτοπον. Τοιγαροῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ οὐ τὴν

θεότητα προσκυνῶ, ὡς φασί τινες (τοῦτο γὰρ τῆς Τριάδος σημαντικόν· καὶ οὐ σεσάρκωται ἡ Τριάς, ἄπαγε)· ἀλλὰ τί; αὐτὸν Χριστὸν σχετικῶς· μόνος γὰρ αὐτὸς ὁ σαρκωθείς θεὸς λόγος. προσκυνῶν δὲ αὐτὸν Χριστὸν δῆλον ὅτι συμπροσεκύνησα τὸν πατέρα ὁμοῦ καὶ τὸ πνεῦμα. ὥστε ἐπὶ τῆς εἰκόνος σχετική εἰκότως ἂν νοοῖτο καὶ λέγοιτο, ἐπ' αὐτοῦ δὲ Χριστοῦ λατρευτική, ὡς συνεπινοουμένου τε καὶ συμπροσκυνουμένου τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος. 429 {1'Επιστολὴ ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἡγουμένων πρὸς Μιχαὴλ βασιλέα}1 Ἡμεῖς, οἱ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεληλυθότες κατὰ κέλευσιν τῆς θεοστέπτου ὑμῶν βασιλείας ἐλάχιστοι ἐπίσκοποι τε καὶ ἡγούμενοι, πρώτην φωνὴν ταύτην φθεγγόμεθα ἐπὶ τοῦ θεοπροβλήτου ὑμῶν κράτους εὐχαριστήριον τε καὶ αἰνετήριον, ὅτι ἀνεκλήθημεν οἱ ἀπωσμένοι, ὅτι ἠλεήθημεν οἱ τεταλαιπωρημένοι, ὅτι ἀνεψύξαμεν οἱ ἐκλελοιπότες ἀπὸ χειμῶνος εἰς ἔαρ, ἀπὸ ζάλης εἰς γαλήνην, ἀπὸ ἀθυμίας εἰς εὐθυμίαν, ξένα τινὰ καὶ παράδοξα ἔωρακότες· τοιαύτη γὰρ ἡ δικαία ὑμῶν βασιλεία χαρμόσυνος, εὐφρόσυνος, πολύευκτος, εἰρήναρχος, φιλοδίκαιος, πολλαῖς ἐτέραις προσηγορίαις ἀξιῶνυμος, μιμήσει Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν τὰ διεστῶτα συνάπτουσα, τὰ νενοσηκότα ὑγιάζουσα, τὰ λυπηρὰ χαροποιοῦσα, ἐξαιρετός τις οὕσα βασιλεία καὶ τῶν πάλαι μακαριζομένων ἰσόρροπος· ἦν ἀποσεμνύνειν τοῖς ἐγκωμίοις οὐκ ἂν εὐμαρῶς γλῶσσα ἀνθρώπου ἐξαρκέσειεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα οὕτως, παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν οἱ ἀνάξιοι καὶ αὐτῆς τῆς ἱερᾶς ὑμῶν θεᾶς ἀξιωθῆναι καὶ φωνῆς ἠδίστης ἀκοῦσαι τοῦ παντίμου καὶ θεοσόφου στόματος ὑμῶν, ὡς ἂν, ἄπερ ὡσὶν ἀκούομεν, ταῦτα κατ' ὀφθαλμοὺς θεασάμενοι σκιρτήσοιμεν τῷ πνεύματι, ὥσπερ τι ἔνδυμα πενθικὸν τὴν κατήφειαν μετενδιδυσκόμενοι εὐφροσύνης ἀγαλλιάματι. ἐπειδὴ δὲ ὁ δεύτερος λόγος περὶ τῆς εἰλικρινοῦς τε καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ἐστὶ πίστεως, ἐκεῖνο μετὰ αἰδοῦς τολμῶμεν ἀνενέγκαι, ὡς, εἰ μὲν ἀνθρώπινόν τι ἦν τὸ λεγόμενον καὶ ἢ πρὸς τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν ἀρχιερέως ἢ παρ' ἡμῶν τῶν ἀναξίων ἐξουσιαζόμενον, οὐ τί που τὸ μικρόν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ πᾶν παραχωρεῖν ἔδει, οὕτω τῆς ἐντολῆς κελευούσης. ἐπεὶ δὲ περὶ θεοῦ καὶ εἰς θεὸν ὁ λόγος, οὐ δούλα τὰ σύμπαντα, οὐχ ὁ τίσδε ἢ τίσδε, ἀλλ' οὐδ' εἰ Πέτρος καὶ Παῦλος οὐδ' ἂν τις τῶν ἀγγέλων εἶη, τολμήσειεν ἂν κἂν τὸ βραχύτατον παρακινήσαι, ὡς διὰ τούτου τοῦ παντὸς εὐαγγελίου ἀνατρεπομένου· πρὸς τε τὸ συνᾶραι λόγον ἀντιρρητικὸν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων, ἐναντιούμενον τῇ ἀποστολικῇ παραγγελίᾳ, οὐ καθῆκον, εἰ μὴ τι πρὸς νουθεσίαν μόνον. καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀνάξιοι δούλοι τοῦ εὐσεβοῦς ὑμῶν κράτους καὶ γρύξαι μόνον οὐ κατατολμῶμεν. εἰ δέ τι ἀμφιβαλλόμενον ἢ ἀπιστούμενον τῇ θείᾳ ὑμῶν μεγαλονοίᾳ διαλύεσθαι ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως εὐσεβῶς, ἢ μεγάλη καὶ θεοστήρικτος αὐτῆς χεὶρ, ὡς ζηλοτυποῦσα τὰ θεῖα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ παντός, κελευσάτω παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης δέξασθαι τὴν διασάφησιν ὡς ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς πατροπαραδότως ἐξεδόθη· αὕτη γὰρ, χριστομίμητε βασιλεῦ, ἢ κορυφαιοτάτη τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ, ἥς Πέτρος πρωτόθρονος, πρὸς ὃν ὁ Κύριός φησιν· σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Τοῦτο ἡμῖν τὸ αἶτημα τῶν ἀναξίων δούλων σου, αὕτη σὺν θεῷ ἢ παράκλησις τῶν τεταπεινωμένων. ἢ κραταιὰ χεὶρ τοῦ θεοῦ σώζοι σε, τὸν κοσμοπόθητον καὶ θεοφιλῆ, τὸν βασιλέα τῶν χριστιανῶν, ἐν πολλοῖς χρόνοις διατεινόμενον καὶ εἰς παῖδας παίδων τὸ κράτος ἀμείβοντα ἐν εὐημερίαις τε καὶ νίκαις ἐχθρῶν τε καὶ πολεμίων. γένοιτο, γένοιτο. τ430-506 {1ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Γ' 430 Ἐπισκόποις διὰ Κύριον πεφυγαδευμένοις}1 Ἄρτι ἀκουτισθεὶς ὁ ταπεινὸς τὰ περὶ τῆς μακαριότητος ὑμῶν, ὃ τριπόθητοι πατέρες, λίαν ἠσθη καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν θεόν. ὅτι δὲ οὐκ ἠξιώθη ἰδεῖν ὑμᾶς καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν ὑμῖν χαρισμάτων, καὶ πάνυ ἠνιάθη·

ἔμελλον γὰρ ὄραν ἄνθρώπους θεοῦ, ἱεράρχας Κυρίου, μακαρίους ἄνδρας, φωστῆρας κόσμου, ἐρείσματα πίστεως, εἴ τι ἄλλο τῶν καλῶν καὶ ὄντας καὶ ὀνομαζομένους. ὡ τῆς ζημίας· ὡ τῆς συμφορᾶς· πλὴν αἱ πολλαὶ ἡμῶν ἁμαρτίαι αἴτιον τοῦ συμβεβηκότος. καὶ οὐ θαυμάζομεν τὴν ἀτυχίαν, ἀλλὰ προβάλλομεν τὴν ἱκετηρίαν. τί τοῦτο; ἵνα γράμμασι παραμυθήσῃσθε τὴν ἀπόλειψιν, νουθετοῦντες, φωτιοῦντες, στηρίζοντες, ὑποφαίνοντες ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἐνστατικά, ὅσα ἔναθλα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος ὁμολογίας. ταῦτα γράφοιτε, καὶ πῶς προσκυνητέον Χριστὸν ἐγγεγραμμένον, ὁμωνύμως ἢ συνωνύμως, ἐπειδὴ τὸ μὲν ὀρθοδοξίας, τὸ δὲ ἀντιδοξίας· καὶ πῶς τῆς προσκυνήσεως νοουμένης εἰς Χριστὸν τε καὶ τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, μιᾶς ἢ δυοῖν, ἐπειδὴ τὸ μὲν ἡμέτερον, τὸ δὲ τῶν εἰκονομάχων· ὧν γὰρ μία ἢ ὑποστατικὴ ὁμοίωσις, τούτων μία καὶ ἡ αὐτὴ προσκύνησις, παρὰ τὸ τὴν οὐσίαν τῆς εἰκόνας μὴ τί που προσκυνεῖσθαι. Οὗτος ὁ μικρὸς ἡμῶν λόγος ὑπομνηματικὸς, ἀλλ' οὐ διδακτικὸς, ὑμῶν δὲ τὰ τελεώτερα πάντως τοσοῦτον, ὅσον καὶ τὸ καθυπερέχον τοῦ χρίσματος· ἐφ' ᾧ τελοίητε τὸν προκείμενον δρόμον, ὀσιώτατοι, ἀνδρειότατα, ὡς ἀποληψόμενοι τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον. 431 {Ἄμμοῦν τέκνω}1 Οἴμοι, ἐξ αὐτῆς βαλβίδος τῆς ἐπιστολῆς καὶ στεναγμὸν ἀναπέμπω ἐκ βάθους καρδίας καὶ δάκρυον ἀναμείγνυμι τῷ μέλανι ἐφ' οἷς ἠκουτίσθην περὶ σοῦ, ἀδελφέ· φασὶ γὰρ ἀπορρίψασθαί σε τὸ ἅγιον ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ καὶ τελεῖν ἐν λαϊκοῖς καὶ γυναῖκα περιάγειν. ὡ τοῦ ἐλεεινοῦ ἀκούσματος· ὡ τῆς ἐμῆς συμφορᾶς· ἐμὴ γὰρ ἡ σὴ, τέκνον, ἁμαρτία κατὰ τὸν τῆς πατρικῆς συμπαθείας τρόπον. ποῦ τὸ φῶς τῆς διανοίας; ποῦ τῆς ἐλπίδος τὸ πτερόν; ποῦ τῆς πίστεως ὁ θυρεός; ποῦ τοῦ λογιστικοῦ τὸ κριτικόν; ποῦ ὁ ἔρωσ ὁ πρὸς θεόν; ποῦ ὁ ἐντεῦθεν τοῦ κόσμου δρασμός; ποῦ ἡ ἐγκατάλειψις ἀπάντων τῶν ἐπὶ γῆς; ποῦ ἡ ἐπιστάσια τῆς μονῆς; ποῦ ἡ εὐκατάνυκτος παραδοχὴ τῆς εἰσδοχῆς; ποῦ ἡ στοιχειώσις τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς; ποῦ ἡ φωτιστικὴ ἐξαγόρευσις; ποῦ σου τὰ καλὰ δάκρυα; ποῦ ἡ εὐλαβοειδὴς ἔξις; ποῦ ἡ ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς ἀδελφότητος μαρτυρία; ποῦ ἡ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βήματος ὁμολογία; ποῦ αἱ ὑπὸ μάρτυρι θεῶ τε καὶ ἀγγέλοις ὑποσχέσεις; ποῦ ἡ φαινὴ φαιδρότης τοῦ σχήματος; ποῦ ὁ πνευματικῶς νοούμενος γάμος; ποῦ ὁ ὑπὲρ σοῦ τυθεὶς ἀμνὸς τοῦ θεοῦ; ποῦ τὸ εὐαγγελικόν τε καὶ ἀδελφικὸν ἀγαλλίαμα; ποῦ ὁ παρὰ πάντων ἱερώτατος ἀσπασμός; ποῦ ἡ ἐν τῷ θεῷ θυσιαστηρίῳ παράστασις; ποῦ ἡ τοῦ σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ θεία μετάληψις; ποῦ ἡ ὄλη φαιδρὰ καὶ ἀγγελοχαρμόσυνος τελετή; ποῦ ἡ φανὴ λαμπάς; ποῦ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή; ποῦ ἡ καρποφόρος φυτεία τοῦ Πνεύματος; ποῦ ἐμοῦ γε τοῦ ἀθλίου ὁ υἱός, ὁ προαχθεὶς ἔτι καὶ ἔτι ἐν καλῷ καὶ χρήσιμος ὄφθεις τῇ ἀδελφότητι, τὸ τέκνον τοῦ θεοῦ, ὁ τοῦ φωτὸς χορευτής, ὁ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πολίτης, τὸ σκεῦος τὸ ἐκλεκτόν; πῶς ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω; πῶς ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος; πῶς ἐσκοτίσθη ὁ πεφωτισμένος; πῶς ἀπεσεύσατο τὰ τῆς ἀγνείας ὄπλα; πῶς ἐγένετο θήραμα διαβόλου, ἐζωγρημένος ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα καὶ ἀφείς τὸν καλὸν νυμφίον, τὸν Κύριον τῆς δόξης, τὸν ἐξουσιαστὴν τῶν ἀπάντων; ὦ, τίς οὐ στενάξειεν ἐκ βάθους; τίς οὐκ ἐλεήσειεν τὸν ἐξηπατημένον; οὐρανέ, ἔκστηθι ἐπὶ τούτῳ, γῆ, βόησον τὸ πάθος. τί γέγονεν, ἀδελφέ; οὐκ ἠδέσθης κἂν τοὺς ὀρώντας; οὐκ ἐρυθρίασας ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀέρος; οὐκ ἐδυσχέρανας τὴν δυσωδίαν τῆς παγκαταράτου ἁμαρτίας; ἔχεις νοῦν; ζῆς ἄρα; ἀθρεῖς ἡλίον; βλέπεις σελήνην; ὄρας ἀστέρας; οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσον τὸ ἁμάρτημα, ὅσος ὁ σκότος, ὅση ἡ ἀλογία (καὶ εἶθε μέχρι τούτων ὁ λόγος· εἶχεν γὰρ ἂν ἡ ἀθλιότης συμμετρίαν), ἀλλ' ὅτι κρίμα, ἀδελφέ, ἀπαραίτητον, πῦρ αἰώνιον, σκότος ἐξώτερον καὶ ἀλαμπές, βρυγμὸς ὀδόντων, ἅπαντα τὰ ἄλλα κολαστήρια ἐν οἷς ἡ εὐθύνη, καὶ ταύτη ἀπέραντος εἰς αἰῶνας. καὶ οὐπω λέγω τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπόπτωσιν, ἣν σεαυτῷ προεξένησας· τίς αὕτη; μετὰ θεοῦ γενέσθαι, χαρὰ

ἀνεκκλάλητος, ζωὴ ἀμήρυτος, εὐφροσύνη αἰώνιος, τρυφή παραδείσου, τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔλλαμψις, πᾶσα ἄλλη καὶ λεγομένη καὶ νοουμένη μακαριότης. Δεῦρο δὴ οὖν, δεῦρο, τέκνον, ἀνάνησον, ἀνακλήθητι, ἀνακαινίσθητι, ῥίψον τὰ συμπλακέντα σοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ σχοινία τῆς ἀμαρτίας, διατμήθητι τῆς Εὐας, πρόσελθε τῷ ἀμνησικακῷ καὶ φιλανθρωποτάτῳ Ἰησοῦ. ἀντικρυς βοᾷ· δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι ταῖς ἀμαρτίαις. ὑπαντᾷ, περιπλέκεται, εἰσοικίζεται, οὐκ ἐγκαλεῖ περὶ τῶν προτέρων, ἄγει καὶ πάλιν ἐορτήν, σῶζει τὸν ἀσωτευθέντα. ναί, δέομαί σου, τέκνον, ἄκουσον, ἐξάφθητι, τρῶσον τὸν τρώσαντά σε. ἦκε οὖν, ἦκε τάχει πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀμαρτωλούς· ἐγὼ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ σοῦ, ἐγὼ ἐγγυητὴς τῆς σωτηρίας σου, ἐγὼ σε ἰατρεύσω ἀπαλοῖς φαρμάκοις, ἐγὼ σὺν θεῷ ὁ τάλας ἀσπάσομαί σε ὑπὲρ τὸ πρότερον. μόνον πρόσδραμε, μόνον μὴ στῆς ἔτι, ἀλλὰ τὴν μὲν Εὐάν ἀφείς εἰς ἑαυτὴν παίζειν (εἰ δ' οὖν ἀκούει θείως, ἐμβαλὼν εἰς σεμνεῖον), σαυτὸν δὲ παρέξεις τῷ θεῷ καὶ ἡμῖν. διαμαρτύρομαι οὖν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα τούτων ἀκούων ἀλλάξης ἑαυτόν, κατεπειγὼν πρὸς ἡμᾶς πρὶν ἢ φθάσῃ τὸ τέλος, πρὶν ἢ ἀποκλείσῃ κατὰ σοῦ ἡ ἀπαραίτητος ἀπόφασις. 432 {1Θεοφίλω ἡγουμένω}1 Οὐκ ὀλίγα τὰ ἀκουσθέντα μοι περὶ τῆς τιμιότητός σου, ἃ καὶ ἐλύπει με οὐ μετρίως, ὅμως ὅτι ἀπεσκευάσθησαν διὰ τοῦ τιμίου σου γράμματος. καὶ γε δέδεκταί σου, τολμῶ λέγειν, ὁ Κύριος τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἀπολογία τῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἀνθυποστροφῆς, εἰ καὶ οὐκ ἀστεία τηνικαῦτα ἦν, ὅτε Χριστὸς ἐδίωκετο· ἄρτι δέ, ἐπὶ ἐλώφησεν ὁ διωγμός, τίς λόγος ὑποστροφῆς καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἀθλήσεως; ἀπ' ἐμοῦ, φησίν, ὄψεσθε, καὶ οὕτως ποιήσατε. τοῦτό σε ἔδει φθέγγασθαι τοῖς φοιτηταῖς, ἐκκαλουμένοις οἴκοι ἐπαναδραμεῖν, οὐχ ὑπακοῦσαι καὶ γενέσθαι ὑποτύπωσιν ἡττης, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν πτώσιν· ἢ οὐκ οἶσθα ὅτι ἐπ' ἀρνήσει Χριστοῦ ἦν ἡ κοινωνία σοί τε καὶ τοῖς συναπαχθεῖσιν ἀθέως; εἶτα, ἐπειδὴ εἴλου μετάνοιαν διὰ τῆς ὑποχωρήσεως (τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῆς μετανοίας καὶ ἧς ἄνευ ἀμεταμέλητος ἡ πτώσις), τί πάλιν ἐπὶ τὸ πλημμελὲς ἀνέκαμψας (σύγγνωθι, πάτερ, ἀναγκάζομαι ἐπιδόντος σου σεαυτὸν τῇ ταπεινώσει μου λέγειν σοι ὡς ἀπὸ στόματος Κυρίου τὰ προσήκοντα), τί οὐ πάντας ἢ ὁμοτρόπως συνδιώκεσθαί σοι νενουθέτηκας ἢ, μὴ βουλομένους, εἴασας ὡς μισοχρίστους, ὡς φιλοσάρκους, ὡς ἀπειθεῖς, ἀλλ' οὐχ υἱούς; κὰν τούτῳ καὶ τὴν ἡτταν ἂν ἀνεκαλέσω καλῶς καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἐγένου ὑπογραμμὸς χρηστὸς καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ ὥφθης οἰκοδομὴ ἀντὶ καταλύσεως προτέρας. Οὕτως εἰργάσατο ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ ἡγούμενος τοῦ Μηδικίου, οὕτως ὁ ἀγιώτατος πατὴρ ἡμῶν τῆς Λαοδικείας, ἐπεὶ καὶ ἕτεροι. δυοῖν θάτερον, εἰ οὗτοι ἐννόμως, αὐτὸς ἀνόμως καὶ εἴ τίς σοι ὁμοίως δέδρακεν. ἀλλ' εἰσὶ τινες, ὡς μανθάνω, τῆς συμπτωματικῆς συστοιχίας (ῶν τὰ ὀνόματα ἐκὼν ὑπερβήσομαι), οἱ λέγουσιν ὑπὲρ αὐτῆς μηδ' ὅτι οὖν μετανοεῖν μηδ' αὐτὸ ἐν συγχωρητικὸν καὶ μόνον ἐξαιτεῖν, καὶ καλῶς πεποιηκέναι· ἐξ οὗ καὶ οἱ ἀδελφοί, φασί, σέσωνται καὶ οἱ ναοὶ ἀσίαντοι. ὦ τῆς πωρώσεως· ὦ τῆς θεομαχίας· Χριστὸς ἤρνητο, ἀθετουμένης τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνας, ἡ Θεοτόκος, ὅστισοῦν τῶν ἀγίων, δι' ὧν καὶ ἀρχιερεὺς ἐδίωκτο καὶ ἐπίσκοποι περιωρίζοντο καὶ ἡγούμενοι ταῦτοπαθοῦντες, μοναχοὶ καὶ μονάζουσαι, λαϊκοί, λαΐζουσαι, οἱ μὲν τυπτόμενοι, οἱ δὲ φρουρούμενοι, ἄλλοι λιμοκτονούμενοι, ἕτεροι ξεόμενοι, ἄλλοι θαλαττεύομενοι, ἕτεροι θανατούμενοι, ἄλλοι κρυπταζόμενοι, ἕτεροι δραπετεύοντες. πλήρεις αἱ ἐρημίαι καὶ τὰ σπήλαια, πλήρη τὰ ὄρη καὶ αἱ νάπαι· σάρκες κοπτόμεναι, αἵματα ῥέοντα, ἡ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένη κωδωνιζομένη τῷ διωγμῷ, πᾶσα ἢ ὑπ' οὐρανὸν ὡς εἰπεῖν στοναχίζουσα καὶ κατακλάουσα. καὶ σύ, ὦ τρισάθλιε, ἐαλωκῶς τῇ ψυχοφθόρῳ κοινωνία καὶ μένων εἰς τὸ ὀλετήριον (ἐπὶ οὕτως, ἀλλ' οὐ μοναστήριον) λέγεις εὐ ἔχειν καὶ ἐγγελαῖς τοὺς χριστοφόρους, μᾶλλον δὲ αὐτὸν Χριστόν, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸ

πάσχειν; ποῖον δὲ καὶ διεσώσω ναόν, τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ μιάνας, σεαυτόν; τίνας δὲ καὶ ἀδελφούς ἐφυλάξω, διεφθορότας τῇ ὀλεθρία σου κοινωνία, κὰν ἐν βρώμασι; σκάνδαλον τοῦ κόσμου, ὑπόδειγμα ἀρνήσεως, προτροπὴ ἀπωλείας, σὰρξ ἄλλ' οὐ πνεῦμα, σκοτὴρ ἄλλ' οὐ φωστὴρ. ταῦτα αὐτὴ ἡ ἀλήθεια βοᾷ πρὸς τοὺς οὕτως ἀσεβοῦντας· οὐς, εἰ μὴ μετανοήσωσιν ἐπιλέγειν οὕτως ἄθεα, οὐ χριστιανούς ἡγητέον. Ἦκουσας τὸ κρίμα, πάτερ; ἡμάρτηκας, ὑποστρέψας καὶ ἠθετηκῶς τὴν ὑπόσχεσιν. πλὴν ὁ ἀγαθὸς θεὸς συγχωρήσει σοι. μείνον οὖν ἄρτι ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἐπὶ μετῆλθεν ἄλλως τὰ πράγματα, ἐχόμενος τοῦ ὁμολογεῖν παντὶ ἀνθρώπῳ τὸ "ἡμέμαρτον"⁵, ὡς ἂν θεὸς εὐμενισθεῖ καὶ ἀναγάγῃ σε εἰς τὸ πρότερον φῶς, ὅτε ἦν οὗτος ὁ λύχνος τῆς πολιτείας σου, ὅτε ἦς σεβαστὸς καὶ βασιλεῦς, ὅτε οὔτε τὸ τυχὸν παροφθὲν ἦν σοι εὐκαταφρόνητον. καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς, ὡς οἰκονομήσει Κύριος τὰ τῆς ἐκκλησίας, οὕτω καὶ λαλήσομεν, οὕτω καὶ συναποθανούμεθα σοι διὰ τὴν ἀγάπην ἐν τῇ ἀγάπῃ. προσεύχου περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ μὴ οἴου ὑπεροπτικῶς ἡμᾶς γράψαι (ἴσμεν γὰρ ἑαυτοὺς βδέλυγμα ἐν ἀνδράσιν ὁσίοις), ἀλλὰ διὰ τὸ ἀληθὲς καὶ σοῦ σωτήριον· εἰ δὲ καὶ ἄλλων, ὁ παθὼν ὁμολογήσει θεῷ τὴν χάριν. 433 {1Κατηχητική. Τοῖς ἡγαπημένοις πνευματικοῖς τέκνοις τε καὶ ἀδελφοῖς Λαυρεντίῳ, Συμεῶν, Διονυσίῳ, Ποιμένι, Λιτοῖῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ὧδε κάκεισε διεσπαρμένοις Θεόδωρος ἀμαρτωλὸς μοναχὸς ἐν Κυρίῳ χαίρειν}1 Χαίρειν ἔστι πάντοτε τοῖς κατὰ θεὸν ζῶσι, κὰν τοῖς τῆς χαρᾶς ἐναντίοις ὑποπέσειεν, ἐπειδὴ ἐν εὐφροσύνης ἀληθινῆς ἔργον, ἢ εἰς θεὸν ἐλπίς καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν καὶ ζῆν καὶ κινεῖσθαι καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἄλλο πράττειν. ὅτι δὲ οὕτως ὑμεῖς, μαρτυρεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα· οὔτινος γὰρ ἄλλου ἔνεκεν ὁ σκορπισμὸς καὶ κόπος καὶ κλόνος ὑμῶν ἢ δι' αὐτὸν τὸν ἀγαθὸν θεὸν ἡμῶν; εἰ καὶ ὅτι νῦν τῇ αὐτοῦ προμηθεῖα ἐλώφησεν ὁ διωγμὸς ἀναρρήσει τοῦ χρηστοῦ κράτους καὶ παρρησίας θύρα ἀνεώχθη τοῖς δεδιωγμένοις, ἀπολαύουσι μετρίας ἀφέσεως καὶ εἰρήνης κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν. ἐφ' οἷς ὀφείλεται ἔσμεν, ὦ πατέρες, εὐχαριστίας προσάγειν Κυρίῳ καὶ πρε σβείας ὑπὲρ τε πλουσιωτέρας εἰρήνης καὶ ἐπιστηριζέως τῶν θεοπροβλήτων ἡμῶν βασιλέων. Οὗτος οὖν ὁ πρῶτος λόγος. δευτέρον, ἵνα καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς μὴ τὴν ἄφεσιν εἰς διάλυσιν ἀρετῆς δεξοίμεθα, ἀλλ' ὅπουπὲρ ἔσμεν ἕκαστος τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπὴν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶμεν ἑαυτοὺς, καθὰ γέγραπται, ὡς θεοῦ διάκονοι ἐν ὑπομονῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν στενοχωρίαῖς, ἐν ἄλλοις, οἷς ὁ βίος τῶν παροῦσῶν ἡμερῶν ὑποπίπτει· οὕτω γὰρ καὶ τὰ προηγουμένα φυλάττοιμεν ἀναφαίρετα καὶ τὰ ἤδη προσπίπτοντα εὐμαρίζομεν καὶ τὰ μέλλοντα θεοπρεπῶς ὑπαντήσοιμεν. Ὡδέ ἔσμεν πρὸ τοῦ ἄστεως παροικοῦντες εἰδήσει τῆς βασιλείας, ὀρώντες καὶ ὀρώμενοι ὑπὸ τῶν φοιτῶντων ἀδελφῶν καὶ πατέρων ἡμῶν· καὶ ἡ ἐλευθερία πρὸς τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως ἐπιτεταγμένη. πρὸς τὸ ἐξῆς, ὡς ἂν εὐοδοῖ Κύριος ἢ κελεύῃ τὸ κράτος ἐπιμένειν ἐνταῦθα ἢ ἀλλαχῇ μεταπίπτειν τε καὶ ὑποχωρεῖν, οὕτω καὶ ἐνεχθησόμεθα. μόνον αὐτοῖ τοῦ ἔργου ὑμῶν ἐχόμενοι ἔχεσθε καὶ τοῦ προσεύχεσθαι περὶ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ὡς ἂν ἀπρόσκοποι ὦμεν τοῖσδε κάκεινοις καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. τοὺς πρὶν ἀπορραγέντας ἀβούλως ἀδελφούς κατὰ πολλοὺς τρόπους εὐδόκησεν ὁ θεὸς ὁ ὑπεράγαθος ἐνωθῆναι ἡμῖν μετὰ τοῦ προσήκοντος λόγου. καὶ ἐχάρημεν οἱ ἀνάξιοι χαρὰν μεγάλην, ὅτι ἂ οὐκ ἠλπίζομεν εἶδαμεν ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν· καὶ συνουλώθη τὰ διασπασθέντα μέλη καὶ ἐορτάζομεν ἐορτὴν Κυρίῳ ἐν τῇ ἐνὸς ἐκάστου συνδρομῇ καὶ ἀνθομολογοῦμεθα τῷ Κυρίῳ καὶ ἀπευχαριστοῦμεν τοῖς κρατοῦσιν, ὅτι, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, ὅσον πρὸς ἡμᾶς μέγα τὸ δῶρημα, καὶ πάλιν, ὅτι οὐκ ἂν ἄλλως εὐθέτως ἔσχομεν τὴν σύμβασιν ἢ τῷ οὕτως ἀφεθῆναι ἡμᾶς τῶν φυλακῶν καὶ καθεσθῆναι ἐν καθίσματι τηλικούτῳ. Πάντα εἰς καλὸν ἡμῖν συνέδραμε καὶ συνδράμοιεν, εὖ οἶδ' ὅτι,

εὐχαῖς ὑμῶν ἀγίαις. ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ ἀνακλήσεως, ἀνεκλήθη καὶ ἠνώθη ἡμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ πλέον μᾶλλον τῶν ἄλλων ὁ γραμματηφόρος, ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν υἱὸς Κλέμης, ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος, πάντα ἀσμένως εἰσδεξάμενος, ἃ ἔδει αὐτῷ λαληθῆναι, καὶ περὶ πάντων ποιησάμενος τὴν προσήκουσαν ἀπολογία· ἐφ' ᾧ καὶ ἀρεσθέντες ἠσπασάμεθα αὐτὸν ἐνστερνισμένως, ἐλπίζοντες καὶ δι' αὐτὸν αὐχίμα ἔχειν οἱ ἁμαρτωλοὶ σωτήριον αὐτὸ τοῦτο. καὶ ὑμεῖς προσήκασθε, παρακαλῶ, τὸν ἀδελφὸν ὡς ἀδελφοί, τὸ μέλος ὡς μέλη, τὸν ὁμόφρονα ὡς ὁμόφρονες· οὕτω γὰρ αὐτὸν εὖροιτε χάριτι Χριστοῦ ἐν πᾶσιν εὖ ἔχοντα καὶ ζητοῦντα θεόν. 434 {1'Ηγουμένη τῆς Νικαίας}1 Καὶ πρότερον αἱ περὶ τῆς τιμιότητός σου ἀγαθαὶ ἀκοαὶ εἴλκυσαν ἡμᾶς ἐπιστεῖλαί σοι, καὶ νῦν ταῖς αὐταῖς εὐφημίαις ἐπερειδόμενοι καὶ γράφομεν καὶ προσαγορεύομεν τὴν σεμνοπρέπειάν σου ἀποδεχόμενοι καὶ μακαρίζοντες, ὅτι εἴλου διὰ Κύριον ὑποῖσαι θλίψεις καὶ στενοχωρίας, διωγμὸν τῆς μονῆς καὶ ἐξορίαν μεταθέσεως, εἴ τι ἄλλο περιστατικὸν καὶ ὁμολογίας ὑποδεικτικόν. ταῦτα αἰνέσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ταῦτα νύμφης Χριστοῦ ἔπαθλα καὶ ἀγωνίσματα καὶ τὸ ἔτι ἀξιαγαστότερον, ἢ περὶ τὰς ὑπὸ χεῖρα ἀδελφὰς ὀσιότης· ὅτι κάξ αὐτῶν εἴλοντο συναποδύσασθαί σοι τῇ ὁμολογίᾳ καὶ ἠνδρίσαντο καὶ ἐμαστιγώθησαν καὶ περιωρίσθησαν καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι αὐτῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι. οἱ τῶν ἄθλων, οὐὰ τῆς καλῆς παιδαγωγίας· οἷον τὸ ἄρχον, τοιοῦτον καὶ τὸ ἀρχόμενον, οἷα ἡ διδάσκαλος, τηλικαῦται καὶ αἱ μαθήτριά. σοὶ εὖ ἔχει λέγειν· ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός, ἕναθλοι, ἀνδρικά, φιλόχριστοι μᾶλλον ἢ φιλόσαρκοι, πάντα σκύβαλα ἡγούμεναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσωσιν, πάντα τὰ μέλη Χριστῷ προσενέγκασαι, ἵνα τὸν ἐραστὴν θεραπεύσωσιν. μετὰ ὁμολογητῶν συνετάγητε, μετὰ μαρτύρων ἐστεφανώθητε, ὅσον ἐκ τοῦ φθάσαντος. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ὦ μήτερ, οὐδεὶς στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, νόμιμον δὲ ἐστὶ τὸ μέχρι τέλους καὶ πίστει καὶ βίῳ ἀριστευῖσαι, παρακαλῶ καὶ ὑπομνήσκω ἀξίως περιπατῆσαι ἡμᾶς τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθημεν μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ ἀσφαλείας πρὸς τὸ ἐξῆς μήτε ἀλῶναι τῇ ἔτι κορυβαντιώσῃ αἰρέσει ἀρνησιχρίστῳ μήτε τι κατὰ τὸν ὀφειλόμενον κανονίζεσθαι ἀσκητικὸν βίον παρατρέπεσθαι, ἀλλὰ πάντα ποιεῖν εἰς δόξαν θεοῦ, παντοίως διαλάμπειν τῷ φωτισμῷ τῶν ἐντολῶν· ὅπερ πιστεύω ἐνεργεῖν ὑμᾶς εἰς ἔπαινον δόξης Χριστοῦ, εἰς αὐχίμα αἰώνιον ὑμῶν, εἴη δὲ εἰπεῖν καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. καὶ γάρ, εἰ ἐνὸς πατρός ἐσμεν, ἀδελφοὶ πάντες ἀλλήλων χρηματίζομεν καὶ τὰ πάντων σπουδάσματα ἐγκραυχήματα οἱ πάντες οὐκ ἀπεικότως ἡγούμεθα. Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν. ὁ ἀσπασμὸς ἡμῶν ἐν πνεύματι. ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν. ἀκήκοα ὅτι ἐγκράτειαν ἔλκεις πολλὴν καὶ ἥσθη· πλὴν ἐπειδὴ τὸ μέτριον ἐν πᾶσιν ἄριστον, ὑπομνήσκω, μετρίωσον ἑαυτὴν κὰν τούτῳ, ἵνα καὶ δουλαγωγῆται τὸ σῶμα καὶ μὴ ἀτονῇ ὑπουργεῖν ταῖς ἐντολαῖς. 435 {1'Ἐπισκόποις τοῖς διὰ Κύριον φυγαδευθεῖσιν ἐν Χερσῶνι}1 Ἀληθινῆς ἀγάπης ἔργον καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου ἀπόδειξις τὸ ἐκ τοσοῦτου διαστήματος τοπικοῦ ἀποστεῖλαι τὴν πατρικὴν ὑμῶν ἀγιωσύνην ἕνα τῶν συνδεδιωγμένων ἀδελφῶν, Ἀγαπητὸν τὸν αἰδεσιμώτατον μοναστὴν (μᾶλλον δὲ μακαριώτατον κατὰ τὸ ὑπὸ Κυρίου ἀδόμενον ἐν τοῖς δεδιωγμένοις ἕνεκεν δικαιοσύνης), ἐπισκοπὴν ποιησόμενον, προηγουμένως μὲν τῇ θεῖᾳ καὶ κορυφαιοτάτῃ κάρᾳ, ἔπειτα ἡμῖν τοῖς ἐλαχίστοις ἐν ἀδελφοῖς καὶ υἱέσι πνευματικοῖς. ὦ τῆς καλῆς εὐβουλίας· ὦ τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης· καὶ τίνων ἄλλων ἢ τῶν διὰ Χριστὸν εἰλαμένων καὶ τῶν οἰκείων ἐκστῆναι καὶ εἰς ἄλλοδαπὴν ἐκπεφευγέναι τοσοῦτῳ μήκει θαλάσσης διειργομένην καὶ τληπαθεῖν ἐκεῖ ὅσα εἰκὸς ἐπισυμβαίνειν τοῦτο ἐναργέστατον δεῖγμα καθέστηκεν; εὐλογητὸς οὖν Κύριος ὁ θεός, ὃς κατήνυξεν ὑμᾶς ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν καὶ ὃς ἔδωκεν ἰσχὺν καὶ χάριν τῷ ἀποστόλῳ γνωρίσαι ἡμῖν πάντα, ἅπερ καὶ

ἠγνύσατε καὶ ἔτι φέρετε, τρισόλβιοι πατέρες, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐφ' οἷς ἀκούσαντες ἐχάρημεν, ἠνέσαμεν, ἀνθρωπολογησάμεθα, εἵπομεν ὅτι ὁ θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστίν, εὐαρεστούμενος καὶ θεραπευόμενος τῇ ὑπὲρ ἀληθείας ὁμολογίᾳ. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, οὐχ εἴνεκα ὑμῶν σώματος μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς ἐν τοῖς αὐτόθι σωτηρίας τὴν φυγαδείαν οἰκονομηθῆναι παρὰ τῆς τὰ πάντα σωζούσης προνοίας, ἐπειδὴ περ ἐπιστάντες ὥφθητε φωστῆρες τῶν ἐν σκότει καὶ πλάνης βίου, ὀδηγοὶ τυφλῶν, παιδευταὶ ἀρετῆς, κήρυκες εὐσεβείας, διδάσκαλοι τῶν ἐνταῦθα πραχθέντων κατὰ Χριστοῦ φοβερῶν τολμημάτων. οὕτω καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι καὶ πανταχοῦ γῆς τε καὶ θαλάσσης ἠύγασε Κύριος τοὺς ὁμολογητὰς εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας, εἰς ἀποτροπὴν ἀσεβείας, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν χρόνων· καὶ ἐμεγαλύνθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἐδοκιμάσθη ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς Χριστοῦ καὶ ἀπεδοκιμάσθη ὁ μισόχριστος θίασος καὶ τέλος ἔλαβεν ὄρον ζωῆς ἐπάξιον τῆς τόλμης ὁ μέγας δράκων, ὁ Ἀσύριος νοῦς, ἧς ἔδρασε κατὰ θεοῦ. Τὸ δὲ ὅπως νῦν ἔχει τὰ ἐνταῦθα παρέλκον ἂν εἴη λέγειν διὰ τὸ τὸν γραμματηφόρον ἱκανὸν εἶναι χάριτι Χριστοῦ ἕκαστα ἐκδιδάξαι ἐμμελῶς· ᾧ καὶ παρεθέμεθα μετὰ τῆς ἐπιστολῆς καὶ τινα διανομήν, ἣν καὶ καταξιώσατε εἰσδέξασθαι, χαριζόμενοι ἡμῖν τὰς τιμίας προσευχὰς εἰς στηριγμὸν ψυχῆς. 436 {1Εὐδοκῶ παρθενευούση}1 Οὐκ ἔστι καλὸν φιλίας καὶ εὐεργεσίας ἐπιλανθάνεσθαι· εἰ γὰρ ἄλογα ζῶα, καίπερ νοῦ ἔστερημένα, οἶδεν ἀποσῶζειν διάθεσιν τοῖς εὐεργέταις, πόσω γε μᾶλλον προσῆκον ἡμῖν, τοῖς κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγεννημένοις, ἀνεπίληπτον ἔχειν τὸ πρὸς τοὺς φίλους μνημονικόν. διὰ τοῦτο ἔργον ἔσχομεν ἀποστεῖλαι πρὸς τὴν τιμιότητά σου τὸν ἠγαπημένον ἡμῶν υἱὸν Προτέριον, αὐτὸ τοῦτο δηλοῦντες ὅτι οὐκ ἐπιλελήσμεθα, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάνυ μνημονεύομεν καὶ ἐπὶ γλώσσης φέρομεν καὶ ἄλλοις διηγούμεθα τὴν περὶ ἡμᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς συμπάθειάν σου, ὅση δὲ καὶ ἡλικία αὕτη· ὅτι ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, ἐν καιρῷ τοῦ κατὰ Χριστὸν διωγμοῦ, ὅποτε ἐφυλακίσθημεν ἐν τοῖς αὐτόθι, ἐγὼ τε καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος, ἠνίκα πρὸ τῆς ὀπῆς τῆς φυλακῆς φύλακες, μὴ ἐῶντες θίγειν ὄντιναοῦν κατὰ τὴν τῶν ἀσεβῶν πρόσταξιν τῷ φρουρίῳ, τότε, ἵνα τὰ πρότερα ἐάσω λέγειν, καίπερ ὄντα ἱκανά, παρρησιαζομένη τῇ κατὰ θεὸν πεποιθήσει, ἔπεμπες, ἐγαλούχεις οἶονεῖ, διέτρεφες, ἐπότιζες, παρεκάλεις, ἠλειφες, σεαυτὴν ἐπεδίδους ῥιψοκινδύνως εἰς θάνατον, ὅπερ μικροῦ δεῖν, εἰ μὴ ἡ χεὶρ τοῦ θεοῦ φθάσασα εἶλέν σε, καὶ ἐνέπιπτες εἰς ἔργον. οἶδας τὰς κατηγορίας τῶν γειτνιαζόντων, τὰς εἰσπράξεις τῶν ἀρχόντων, ὅτι δῶρα εἴληφας παρὰ τοῦ καταδίκου, ὅτι λόγους διαταγῆς ὑπακούεις, τοῦτο κάκεῖνο. ἀλλ' ὅμως, ὡς τῆς μεγαλοπιστίας, οὐδὲ οὕτω τούτων τυρβασθέντων ὑφῆκας τὸ καθόλου, ἀλλ' ὡς μηδενὸς καινοῦ γεγονότος εἴχου πάλιν τῆς διακονίας, δώροις τοὺς φύλακας ἐξευμενιζομένη καί, τὸ δὴ λεγόμενον, θεὸν δι' ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν θεραπεύουσα, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀρπαγὴ τῶν κινδύνων καὶ ἡ παρ' ἐλπίδα σωτηρία. Τί τοῦτο δεύτερον Πρισκίλλης καὶ Φοίβης ἐκείνης ἢ τῶν ταύταις ἰσοστασιῶν κατὰ τὴν τῆς διακονίας θεωρίαν, ἐφ' ἣ μακαρίζονται ὑπὸ τοῦ θείου ἀποστόλου; οὐδαμῶς, ὡς ἐμοὶ γε δοκεῖ, εἰ μὴ ὅτι εἰς ἀναξίους. ἀλλὰ καὶ τοῦτο μᾶλλον αἰνετώτερον· ἐκεῖ γὰρ τὸ μεγαλοφυὲς τοῦ προσώπου τάχα ἂν καὶ τοὺς ἀναισθητοὺς λίθους ἐκίνησεν εὐεργετεῖν, ἐνταῦθα δὲ τοῦναντίον, καὶ τοὺς εὐαίσθητους νόας ναρκᾶν ἔπεισεν τὸ ἀπόπτυστον τῶν ὑποκειμένων. ἀλλ', ὅτι τοῦτο οὕτως καὶ ἀντιπεπονητότως ὥφθη δράσασα, σκόπησον τὸ ἐγκώμιον. ἀπέχομεν τοίνυν, ᾧ καλλιπάρθενε, τὸ ἔλεος καὶ αἰνοῦμέν σε εἰκότως, προσαποδεχόμενοι καὶ συνεπαινοῦντες καὶ τᾶλλά σου σεμνολογήματα, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἀύχηρὰν κόμην, τὴν ἡμελημένην ἐσθῆτα, τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ἐπ' ἄλλοις, τὴν φιλαγνεῖαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ μηδαμῶς μωμοσκοπηθεῖσαν πρὸς τινος οὖν τῶν ἀνθρώπων. ὡς τῆς καλῆς σου ἐργασίας· ὡς τῆς θεοφιλοῦς καὶ γηραλέας κεφαλῆς· ἦνθησας ἐν μέσῳ

ἀκανθῶν ὡς ῥόδον, εὐωδίασας ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης ὡς ὀρθοφυῆς κρίνον. Τί τὸ λοιπόν; διαμένειν σε καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ἀπρόσκοπον, σεσωσμένην, φιλοκρινουῦσαν πᾶσαν ἄλλην ἐντολὴν Κυρίου, ὥστε μήτε ὀμνύειν τὸ ὄνομα Κυρίου τὸ παράπαν μήτε τι ἄλλο παραθεωρεῖν τῶν ἐντεταλμένων· τοῦτο δὲ λέγω οὐχ ὡς καταλαμβανόμενός σε ὑπαιτιᾶσθαι, ἀλλ' ὡς ἔχων ἐν ἐφέσει τοῦ ἐν πᾶσιν ἄρτιον εἶναι κἀντεῦθεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν. ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει κἀγὼ τὸν κύριον καὶ ἀδελφιδοῦν σου. ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. 437 {1Νικήτα κουράτωρι}1 Οὐδὲν φίλου πιστοῦ ἀξιολογώτερον· ἀλλ' ὅταν μεσολαβῇ ἐν τοῖς φιλουμένοις ἢ περὶ τὴν πίστιν διαφωνία, τότε τῇ πίστει συνδιασχί ζεσθαι καὶ ἢ ἀγάπη πέφυκεν. τί οὖν οὕτω προοιμασάμεθα, δέσποτα; πάντως οὐκ ἀγνοεῖ ἢ θαυμασιότης σου οὔτε τὴν πρώτην φιλίαν οὔτε τὴν μετέπειτα διάστασιν· διὰ τοῦτο ἐπὶ ταῖς τῆς ὑπερευφημότητός σου ἀποστολαῖς ἰλιγγιάσαμεν εὐθὺς πρὸς τὸ δέξασθαι. ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Γλυκέριος ἀπήγγειλεν οὕτως καὶ οὕτως, ὅτι καὶ ἡ φιλία μένει καὶ ἡ ὀρθοδοξία ἔρρωται, δεῖ δὲ μόνον ἀνθρωπίνῳ ἢ ὑπόπτωσις καὶ ἢ ὡς πᾶς φιλόζωος αἰρετικὴ κοινωνία, ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον ῥέψαντες καὶ τὴν προσηγορίαν καὶ τὴν προσφορὰν ἀπεδεξάμεθα καὶ πάλιν ἠγαπήσαμεν καὶ εἰς τὸ πρότερον ἀνεδράμομεν, μάλιστα ἀκηκοότες ὅτι σου παρασκευάζεται ἡ τιμιότης ἱεράς εἰκόνας ἀναστῆσαι ἐν τῷ εὐκτηρίῳ οἴκῳ, ὅπερ ἀπόδειξις θερμότερου ζήλου. Καί γε, τιμαλφέστατε, ἐναργῆς ἢ τῶν εἰκονομάχων πλάνη· πάλαι γάρ, ὅτε θεὸς ἄσαρκος ἦν, οὐκ ἦν ὁμοιοῦν θεόν· θεὸν γάρ, φησὶν, οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε, καὶ ὁ τοῦτο ποιῶν εἰδωλολάτρης. ὁπότε δὲ ὁ λόγος καὶ θεὸς σὰρξ ἐγένετο, ὁμοιωθεὶς ἡμῖν κατὰ πάντα, τηνικαῦτα περιγράφεται, ἡγουν ἐφίσης ἡμῖν ἐξεικονίζεται, εἴπερ ἀληθεύει ὁ λέγων ἀπόστολος, θεὸς ἐφανερῶθη ἐν σαρκί· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἐξεικονίσθη ἐν σαρκί καὶ ὁ τι ἂν εἴποις ἕτερον ἀνθρώπινον, ἔφαγεν ἐν σαρκί, ἴδρωσεν ἐν σαρκί, ἔκλαυσεν ἐν σαρκί, ἔπαθεν ἐν σαρκί. εἴ τι οὖν βούλει λέγειν, ὑπαντήσει τὸ "ἐν σαρκί"5· καὶ ἔρρωται τηλαυγῶς ὁ λόγος καὶ τὸ ἀνατρέψαι τὸ εἰκονίζεσθαι αὐτὸν ἐν σαρκί συνανατρέπει πάντα τὰ προειρημένα ἀραρότως. καὶ οὕτως ἀνάγκη λέγειν "4οὐκ ἐφανερῶθη θεὸς ἐν σαρκί"5· οὐ τί ἂν γένοιτο ἰουδαϊκώτερον; Ταῦτα ὡς ἐν ἐπιστολῆς μέτρῳ λέλεκται· ἐὰν δὲ δῶ θεὸς ὁψέ ποτε ἰδεῖν ἡμᾶς ἀλλήλους, τότε τοσαῦτά σοι λαληθήσεται ἀληθείας δόγματα περὶ τε γραφῆς καὶ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὅσα οὐδὲ τὸ τίμιόν σου οὐς δυνηθεῖη ἀκοῦσαι. 438 {1Βασιλείῳ υἱῷ πνευματικῷ}1 Ἐπεθυμοῦμεν σὺν τῷ κυρίῳ Γρηγορίῳ καὶ σὲ ἐνταῦθα θεωρῆσαι, τέκνον ἠγαπημένον, ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο οὐ γέγονεν, γράμμασι παραμυθούμεθα τὴν ἀπόλειψιν, γνωρίζοντές σοι ὅτι ἔχομέν σε αἰεὶ ἐπὶ καρδίας ἡμῶν ταπεινῆς, φιλοῦντες τὴν σωτηρίαν σοῦ τε καὶ τῶν μετὰ σοῦ ἀδελφῶν καὶ τέκνων· καὶ γὰρ πατρὶ κλέος υἱοῦ εὐδοξία καὶ αὔχημα ἱερὸν τὸ υἱικὸν σεμνολόγημα. παρακαλῶ οὖν σε ἐν Κυρίῳ ἔχεσθαι οὐ μόνον τῆς οἰκείας εὐσταθείας, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελείας, ποθούμενον καὶ ποθοῦντα, στεργόμενον καὶ στέργοντα· ὅπου γὰρ ἀγάπη πνευματικὴ, ἐκεῖ ἐν μέσῳ Χριστός, καθὰ ἐπηγγείλατο. ὡς καλὸς καθηγητὴς ἄγε τοὺς ἄρνας Χριστοῦ συμπαθῶς, πεφεισμένως, ὁμειρόμενος αὐτῶν ὡς οἰκείων μελῶν· οἶδά σε τίς εἶ, ὅτι ἀπροσπαθῆς, ὅτι συμπεριφερόμενος, ἀλλ' οὖν ὅτι καὶ ἀκριβολογούμενος περὶ τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ. εἶεν ἀπάντων ἢ ψυχὴ μία διὰ τοῦ πάντα εἶναι κοινά, εἶεν ἐξαγόρευσις, ἐπεὶ περ πᾶν τὸ φανερούμενον φῶς ἐστὶν ὡς καὶ τὸ ἔμπαλιν, εἶεν ὑπακοή, ὑφ' ἧ ὁ ληστής εἴσοδον ἐξαπάτης οὐχ εὐρίσκει, εἶεν ταπεινώσις, ἦν ἀμπεχόμενος ὁ θεὸς ἄνθρωπος γέγονεν, θεοὺς ἐντεῦθεν τοὺς ἀνθρώπους δημιουργῶν. Ὡ καλὲ Βασιλείε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰ πονηρά, ἐγκομβούμενος τὰ θεϊκά, τύπος ἀγαθοεργίας πάση προκείμενος τῇ ἀδελφότητι· καὶ οὕτως ὁ σὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ θεὸν καὶ ὁ ὑπέικων σοι ὑπέικει θεῷ.

μνημόνευέ μου τῆς ταπεινώσεως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς. 439 {1Τοῖς ἡγαπημένοις ἀδελφοῖς Γρηγορίῳ, Ἰεζεκιήλ, Ἐράστῳ, Θεοφάνει, Ἀνίνα καὶ τοῖς λοιποῖς ἐν Ἑλλάδι}1 Καιρὸς τοῦ λαλεῖν, φησὶν, καὶ καιρὸς τοῦ σιγαῖν. ἐπεὶ οὖν τοῦ δευτέρου ὁ λόγος ἐν ταῖς προλαβούσαις ἡμέραις, εἶπω δὲ καὶ ἐν αἷς τὸ παρόν, διὰ τοῦτο μόλις καὶ ἄρτι ἐξεληλυθότες τῆς πόλεως εὐδοκίᾳ θεοῦ φθεγγόμεθα ὑμῖν, πατέρες καὶ ἀδελφοί, φθεγγόμεθα δὲ ἀποστολικαῖς φωναῖς· χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ, χαίρετε, οὐ κατὰ τὴν χαρὰν τοῦ τῆδε κόσμου (πλὴν ὅτι οὐδὲ χαρά, ἀλλὰ πάνυ θλίψις, ἀτακτοῦντος τοῦ ὑπηκόου), ἀλλὰ χαίρετε κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης, ὅτι ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ, ἐκ τῆς ματαίας ἀναστροφῆς, ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος, δουλεύοντες θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ· ἐξ οὗ καὶ ὁ πρότερος κατὰ τὸν διωγμὸν μακαρισμὸς καὶ ὁ νῦν ξενισμὸς, ὧδέ τε κάκεῖσε διεσπαρμένων ὑμῶν, ἕως οὗ ἐπίδοι Κύριος, εἰρήνην βραβεύων τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ καὶ ἀποκαθιστῶν ἡμᾶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Τὸ δὲ νῦν ἔχον δέομαι ὑμῶν, ἀδελφοί, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθημεν μετὰ πάσης ἀσφαλείας καὶ προσοχῆς, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ ὑπακοῆς τῆς εἰς ἀλλήλους, ἔχοντος τοῦ προηγουμένου τὸν τόπον τῆς ἀρχῆς οὐκ εἰς ἔπαρσιν δαιμονικὴν, ἀλλ' εἰς τύπον ἀρετῆς τῶν ἐπομένων, καὶ τῶνδε ὑπεικόντων καὶ πειθομένων ὡς ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ, μᾶλλον δὲ Χριστῷ, δι' ὃν καὶ τὸ πᾶν τοῦ βίου καὶ ὁ καθ' ἡμέραν προαιρετικὸς θάνατος, ὃ τέκνα, μέγα τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον· βλέπετε πῶς ἀναστρέφεσθε, μὴ ὡς ἐμπαθεῖς, ἀλλ' ὡς ἀπαθεῖς, μὴ ὡς φιλόσαρκοι, ἀλλ' ὡς φιλόθεοι. μὴ ἐπιβάλλοιτε τὰ ὄμματα ὄψει γυναικῶν, ἀλλὰ μηδὲ εἰς ἑαυτοὺς εἶητε παρρησιαστικοί· παρρησία γὰρ πῦρ καταφλέγον ψυχὴν. μελετᾶτε τὸν θάνατον ἀεὶ, ὡς ἂν εἶητε παρασκευασμένοι πρὸς τὴν ἔξοδον ἐν χαρᾷ· τὰς παραδόσεις κρατεῖτε, τὰ ὠρισμένα τελεῖτε κατὰ τε ψαλμωδίαν καὶ προσευχὴν καὶ εἴ τι ἕτερον. μὴ θησαυρίζετε ἑαυτοῖς χρυσίον εἰς τὸ ἐν καιρῷ ἐπισυναγωγῆς παρασχέσθαι αὐτὸ ἰδίῳις ἢ φίλοις, ὡς ὅτι τὸ μοναστήριον φροντίζει τὰ καθ' ὑμᾶς (οὐ τέκνων θεοῦ τοῦτο, ἀλλὰ σαρκοφρόνων), πῶς δὲ ἵνα τὰ κατὰ χρεῖαν γίνοιτο καὶ τὸ φθάσαν εἶναι προσενηχθῆ τῇ ἀδελφότητι, ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ συστατικὸν εἶη τοῦ κοινοβίου. Ταῦτα δὲ μοι εἴρηται, ἐπειδὴ ἠκουσται ὅτιπερ τινὲς ἤδη ἀπ' ἐντεῦθεν ὀρίζονται· "4τόδε"5, φησὶν, "4τὸ ζῶν καὶ τόδε τὸ ἱμάτιον εἴτουν ἕτερον βούλομαι τῷ δεῖνι ἑᾶσαι"5. ὡ τῆς ἀθλιότητος· ὡ τῆς ἀφροσύνης· οὐκοῦν οὔτε τέκνον ὁ τοιοῦτος οὔτε ἀδελφός, ἀλλ' ἀλλότριος, ἀλλὰ ἱερόσυλος, οὗ ἡ μερὶς μετὰ Γιεζῆ τοῦ κλέπτου. μὴ δὴ οὕτως, ἀδελφοί, φρεναπατᾶσθε μηδὲ τοιαύτη διαθέσει φθαζόμενοι ἔνοχοι εὔρεθητε κρίματος αἰωνίου· ἐπεὶ, εἰ τοῦτο, κάγω ποιήσω οὕτως καὶ διανείμω τοῖς κατὰ σάρκα ὅσα ἐν χερσὶ μου. εἰ δὲ ἐν ἐμοὶ τοῦτο οὐδὲ ἀκοῦσαι ἀνέχεσθε (οὐ γὰρ ἡγουμένου τὸ ἔργον, ἀλλὰ ἐχθροῦ θεοῦ), εἰκότως οὐδὲ ἐγὼ περὶ ὑμῶν· καὶ διὰ τοῦτο ἀσφαλίζομαι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἀναγγέλλω, ἀθῶν ἑαυτὸν τοῦ αἵματος τοῦ ἐνόχου τῆς ἀμαρτίας, καὶ οὐχ ὡς ἐπιζητῶν χρυσίον (μὴ πλανᾶσθε), ἀλλὰ τὸ σῶμα τῶν ψυχῶν ὑμῶν. ἐπεὶ καυχῆσομαι ἐν Κυρίῳ· μέγα μοι πλούτου ὑπόθεσις μετὰ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων λέγειν, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι, καίπερ οὕτω φιλοῦντι ἐν ἀφροσύνῃ λέγω· ἐπιδίδοταί μοι τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἐκκακεῖν με λαμβάνειν. Ταῦτα ὡς φιλῶν γράφω καὶ ἀσφαλίζομαι. ὁ δὲ θεὸς τοῦ πατρός μου, ὁ τῆς εἰρήνης δοτήρ, ὁ τοῦ ἐλέους χορηγός, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ἔτι ποιμανεῖ ἡμᾶς καὶ ὑμᾶς, μηδὲν ὑστερῶν τῶν δεόντων κατὰ τε πνεῦμα καὶ σωματικὴν ζωὴν· καὶ ἀξιώσειν καὶ τῆς αἰωνίου βασιλείας. 440 {1Ἀβρααμῖω ξενοδόχῳ}1 Φίλου γνήσιον γνῶρισμα τὸν φιλούμενον ἐπισκέπτεσθαι εἴτε δι' αὐτοψίας εἴτε διὰ γράμματος, ὥστε ἐντεῦθεν γνῶριζε ἡμᾶς ἀγαπᾶν σε, τιμιώτατε καὶ περιφανέστατε. ἀγαπῶμεν δὲ σε εἰκότως, καὶ τοῦτο κατ' αἰτίας διαφόρους· ἡ πρώτη διὰ τοὺς ποτὲ ὑπάρξαντας βασιλεῖς ἀθηντικὸς ἡμῶν, ἐπεὶπερ ἐκεῖνοι, ὡς οἶδας, τῶν φιλούντων καὶ

φιλουμένων· ἡ δευτέρα διὰ τὸ πρὸς τὴν ταπεινῶσιν ἡμῶν συμπαθητικόν σου, ὅποτε ἦμεν ἐν τοῖς Ἀνατολικοῖς, ἠνίκα τὴν προσηγορίαν ἡμῖν διεπέμψω καὶ ὅσα κατὰ τὸν Συρναίων ἀσεβέστατον πρόεδρον· ἡ τρίτη διὰ τὴν τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος δόξαν, ἣν περισσοτέρως ἐξηγόρευκεν ὁ πνευματικὸς ἡμῶν καὶ ἡγαπημένος ἀδελφὸς καὶ γραμματηφόρος, προσθείην δ' ἂν καὶ διὰ τὸν κοινὸν φίλον κύριον Ἀρκάδιον, τὸν σύντροφον λέγω καὶ σύμψυχον, ὃν καὶ περιέπεις ἐν τοῖς σοῖς, ὡς μανθάνω. Ἄλλ' ἐπειδὴ φίλου ἔργον καὶ ὑπομιμνήσκεις ἐν οἷς χρή τὸν ἀγαπώμενον, ὑπομνήσκομεν καὶ παρακαλοῦμεν τὴν μεγαλειότητά σου πεφεισμένως καὶ προσεκτικῶς διεξέρχεσθαι αὐτὴν ἐν τῇ καταπιστευθείσῃ αὐτῇ ὑπὸ τῶν μεγάλων βασιλέων διακονία. καὶ μὴ μοι λεγέτω ὅτι ἀναγκάζεται φόβῳ οὕτω διαπράττεσθαι· φόβου γὰρ θεοῦ οὐδὲν μείζον καὶ σωτηρίας ψυχῆς οὐδὲν ἀναγκαιότερον. τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπος, φησίν, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; καὶ ὁ ἰατρὸς ἐν ταῖς περιστάσεσι ζητητέος καὶ ὁ κυβερνήτης ἐν τῷ κλύδωνι· ἢ οὐχ ὄρας ὅτι κλύδων μέγας καὶ θεομηνῆς πληγῆ; ἰάτρευσον, δέσποτα, κυβέρνησον, ἵνα καὶ σεαυτὸν σώσῃς καὶ τοὺς ὑπαιτίους ἐξιάσῃ καὶ ἀναστοιχειώσῃς εἰς εὐστάθειαν, ἀνεχόμενος τὴν ἀπειλὴν ὡς καὶ αὐτὸς ὢν ἐν σώματι καὶ ὑπὸ τὸ πταιστόν· οὕτως γὰρ καὶ θεὸν κτήσῃ ἴλεω, θεοῦ δὲ περιέποντος τίς ὁ κακώσων; μνήσθητι, κύριέ μου, ὅτι σὰρξ εἶ καὶ αὐτὸς καί, ὡς φοβῆ τὰς πληγὰς, φείδου τῶν πληγῶν· ἐπεὶ περ, οἶω μέτρω μετροῦμεν, ἀντιμετρηθήσεται ἡμῖν. μνήσθητι, ἀδελφὲ καλέ, ὅτι σήμερόν ἐσμεν καὶ τί τέξεται ἢ ἐπιούσα οὐκ οἶδαμεν, ὡς μὴ εὑρεθῆναι ἡμᾶς κωμωδουμένους καὶ κατηραμένους καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. μνήσθητι τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης τῆς φοβερᾶς καὶ ἀπαραλογίστου, ὑφ' ἧς οἱ ἀνελεήμονες εἰς πῦρ ἄσβεστον ἐκπεμφθήσονται. μνήσθητι ὅτι παραστήσονται ἡμῖν τὰ εὖ πεπονθότα πρόσωπα καὶ τὰ δεινοπαθήσαντα ὑφ' ἡμῶν· καὶ τί ὠφελήσει τότε τὸ ἐνταῦθα ἀκούσαι ἡμᾶς ἱκανούς; Μὴ, παρακαλῶ, μὴ οὕτως εἰς ἑαυτοὺς τὸ ξίφος ὠθῶμεν· φιλῶν λέγω καὶ μάλα κηδόμενος, δέσποτα. τέλος τοῦ λόγου, ἀκούσαιμι ἀπὸ τοῦ νῦν ἀγαθὰς ἀκοὰς καὶ φιλανθρώπως παιδευτικὰς περὶ τοῦ ἐμοῦ κυρίου, ἵνα ἄσω, ἵνα γνῶ ὡς ὑπακουόμενος ἔσομαι καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ φίλου. ἤδη γὰρ καὶ οἱ γειτνιαζόντες ἡμῖν ἐνταῦθα ἔμφοβοι καὶ ἔντρομοὶ εἰσιν ἐξ ὧν ἀκούουσι, καί περ μὴ ἑπταικότες τι· "4τύραννός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος, μάχαιραν ἐπιφέρειται, πτωχὸς οὐχ ὑποίσει ἀπειλὴν· οὐχ ἵνα ἀνταγωνίσηται δέχεται, κἂν μὴ βούλοιο, ἐπὶ τούτῳ οὐχ ὑπεύθυνος· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ καταληφθεὶς οὕτως δυνηθείην ἂν ἐτέρως δρᾶσαι"5. ἐὰν δὲ πέρα τούτων τὸ αἴτιον, καλῶς, ἀλλὰ καὶ οὕτως συμπαθῶς, ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου· ἐξ οὗ καὶ εὐσταθήσει μᾶλλον τὸ ὑπήκοον, δουλούμενον εὐνοία τοῖς νικοποιοῖς βασιλεῦσιν. 441 {1'Υπατίω τέκνω}1 Οὐκ ἀπαθῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἐδεξάμεθα, ὦ τέκνον, τὴν ἱερὰν κοίμησιν Ἰακώβου τοῦ ὁμολογητοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἀδελφοῦ ἀξιεράστου, ἀλλ' οὐκ οὐδὲ ἀπεριχαρῶς. τὸ πρῶτον διὰ τὸ πνευματικὸν φίλτρον (τί γὰρ ἢ υἱός, καὶ υἱὸς τηλικούτος, οὗ ἐγὼ διὰ τὰς ἀμαρτίας οὐδὲ παῖς καλεῖσθαι ἄξιος;), τὸ δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα, μᾶλλον δὲ διὰ τὸ λυσιτελέειν, καὶ οὐχ ἡμῶν μόνον, ὧν ὡς μέλος κόσμος ἱερὸς καθίστασθαι πέφυκεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάσης τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας· τί γὰρ οἶει τὸν ἄνδρα; ἀλλ' οὐχ ὁμολογητὴν; ἀλλ' οὐχὶ μάρτυρα; ἀλλ' οὐχ ὄσιον; ἐκ νεότητος ἠθλησεν ἀσκητικῶς ὑποταγεὶς ἐννόμως, κατὰ παθῶν ἀνδρισάμενος, παρθένον τὸ σῶμα φυλάξας δι' ὑπωπιασμῶν ἐγκρατικῶν καὶ δουλαγωγῶν, οὕτως ὡς ἔτυχεν ἐσθίων, οὕτως καθεύδων, ἔτι ὑγιαίνων ὡς ξενίζειν τοὺς ὀρώντας, ὑποχωρητικὸς ὡς τὰ πολλά, ἐφ' ὅσον οἶόν τε καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπαναγόμενος κἀντεῦθεν περῶν ἑαυτὸν πρὸς τὸν οὐράνιον ἔρωτα. καὶ μὴ τις νομίσειεν ὑποπλάττεσθαι με ψυχαγωγίας ἔνεκεν τῶν ἀκουόντων λόγους· μάρτυς θεὸς καὶ ὁ ἐκείνου παιδαγωγὸς Λουκιανὸς ὁ ἱερός, κἂν δυσανέγερτος, ἐξ οὗ μοι καὶ ἡ

τῶν ἀγνοουμένων δήλωσις. Ταῦτα ὡς ἴνδαλμά τι σχέδιον τῆς ἀσκήσεως· ἐπὶ δὲ τῆς ὁμολογίας πόσοι καὶ ἡλίκοι; θέατρον ἐγενήθη καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. ὦ τῆς εὐθύμου καὶ θεοφιλοῦς καρδίας· εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον ὡς Χριστοῦ στρατιώτης, ἀδείλαντος, ἀτρέμας· ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν οἱ ὑπηρέται τοῦ σκοτούς κατέξαναν ταῖς πληγαῖς νῶτα, στέρνα, βραχίονας, ἐξέχεαν αἵματα, ὑπέτεμον σάρκας, εἶασαν εἰς γῆν ἐρριμμένον τὸν ἅγιον, μὴ προέμενον ῥῆμα ἀριστερὸν τὸ καθόλου, ἀλλὰ θεοτελεῖ τὴν μαρτυρίαν ποιούμενον, καὶ ταῦτα ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν· τὸ γὰρ περὶ τῆς ἀγίας αὐτοῦ εἰκόνος ἐναθλεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκείνου ἐστὶ μαρτυρεῖν. ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν, χορευσάτωσαν φιλομάρτυρες καὶ γεγηθέτωσαν· αἰσχυνέσθω διάβολος, πιπτέτω εἰκονομάχων στίφος. ἐκ τῶν ἔργων ἀμφοτέρων θεοκελεύστως ἐπιγνώσατε ἀμφοτέρους· οἱ μὲν γὰρ οὐ τόνδε μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ πολλοὺς τῶν ἡμετέρων καὶ οὐχ ἡμετέρων, ἡμετέρων δ' οὖν ὅμως (ἐπειδὴ οἱ πάντες ἐν σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς κεφαλὴ πάντων) ὡσαύτως ἠκίσαντο, ἔκτειναν, ἐλιμαγχονήσαντο καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἐπόμενα· ὁ δὲ, ἀπὸ τῶν δυσφορωτάτων ἐκείνων πληγῶν παραλυθεὶς καὶ ἐξαρθρωθεὶς, καὶ χειρουργεῖται ἀνίαις δριμείαις τὸ σῶμα καὶ ἔκτοτε μέχρι τέλους ἐντεῦθεν διαλελυμένος ὡς καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων διετέλει, καὶ γε ἐν εὐχαριστίᾳ, καὶ γε ἐν ταπεινοφροσύνῃ. εἰ δέ, ὡς σὺ φῆς, καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ προηγόρευσε, καὶ τοῦτο ἀκόλουθον τῶν ἄθλων. ἐπειδὴ δὲ προεῖπας καὶ πολυάνθρωπον συνδρομὴν γενέσθαι τῆς κηδείας καὶ γε καὶ ἀπὸ τῶν περιφανῶν κατ' ἀμφοτέρα, ἔτι μαρτύριον τοῦ λόγου· οὐ γὰρ ἂν εἰς ἄνθρωπον ἀφανῆ τὸ κατὰ σάρκα, εἰ μὴ θεοῦ νεῦσις, ἢ τοιαύτη συνάθροισις ἐγεγόνει. Ἐκεῖνος μὲν οὖν μετέβη πρὸς οὐρανὸν καὶ προσετέθη τοῖς συνάθλοις, καὶ ἠύξησεν ὁ χορὸς τῶν ἀπ' αἰῶνος ὁμολογητῶν καὶ μαρτύρων, ἐφ' ᾧ χαρὰ ἐν οὐρανῷ καὶ θυμηδία· οὗ ταῖς εὐχαῖς σωθειήμεν, ἀδελφοί, εὐροῖτε δὲ μισθαποδοσίαν ἀξίαν τῆς ὀσίας ἐξυπηρετήσεως αὐτοῦ. εὐλογημένοι δὲ καὶ οἱ συναγεθέντες ὡς ἀληθῶς εὐσεβεῖς, ὡς ἀληθῶς φιλομάρτυρες· ὧν ἡ μερὶς μεθ' οὗ ἐξεκομίσαντο εἶεν. περὶ τοῦ τιμίου αὐτοῦ λειψάνου, ὡς γέγραφα περὶ κανόνος, εἰ εὐδοκεῖ Κύριος, ποιήσω. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ· καὶ γὰρ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀναγνωστέον. ἀσπάζεται ὑμᾶς ὁ κύριος ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ πρωτοπρεσβύτερος, ὁ οἰκονόμος καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί. ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. 442 {1Πέτρῳ Νικαΐας}1 Αὕτη ἡ παρ' ἡμῶν συμβουλή πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ κυρίου ἡγουμένου, ἵνα μέχρι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ λυθῶσι πάντες τοῦ ἐπιτιμίου, μετέχοντες τῶν ἀγιασμάτων, οὐ μέντοι ἐνεργεῖν τοὺς ἱερεῖς τὰ τῆς ἱερωσύνης ἕως ἐλεύσεως ὀρθοδόξου συνόδου, ἐν ἧ ἅσα λύσις καὶ πᾶσα θυμηδία. κοινῶς δὲ πάντες ὡς κοινοὶ μοναχοί, εἴτε ἱερωμένοι εἴτε μὴ, εὐλογεῖτωσαν καὶ εὐλογεῖσθωσαν, εὐχέσθωσαν καὶ εὐχὰς λαμβανέτωσαν. ἐπειδὴ δὲ ἀναγκαῖον καὶ λειτουργίαν θεῖαν ἐπιτελεῖσθαι, ἵνα χειροτονηθῇ καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος, ἀναπληροῦντες τὸν τόπον τῶν εἰργομένων, ὧν οὐχὶ φθόνος, ἀλλ' εὐχαριστία γνωριζέσθω, ἐπεὶ περ ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν ἀποστολικῶς διατετάγμεθα, ἤδη τούτου προδιομολογουμένου ὑπὸ πάντων, τὸ εἰ παραχωρήσει θεὸς κατὰ τὰ ἀθεώρητα αὐτοῦ κρίματα τῆς δικαιοσύνης πάλιν διωγμὸν ἀναφθῆναι, πάντα ἐλέσθαι μέχρι θανάτου ἢ τὴν ἀλήθειαν προδοῦναι. Οὕτως ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ φρονοῦμεν, ἐπεὶ καὶ πᾶσιν ἀποκρινόμεθα· ὡς δὲ δοκεῖ τῇ πατρικῇ σου ἀγιωσύνῃ, εἴη ἂν πάντως τὸ εὐκритώτερον. 443 {1Δημητρίῳ ὑπάτῳ}1 Μικροῦ καὶ πρότερον διὰ τοῦ γράμματος ἀπελογησάμεθα ὡς πολλὴ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἡμῶν ἡ πίστις σου, δέσποτα, ἢ τε τιμὴ καὶ ἡ ἀγάπησις. ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐσμέν, καθὰ ὑπολαμβάνετε, ἀλλ' ἁμαρτωλοί, εἰς οὐδὲν ὄφελος οὔτε ὑμῖν, οὔτε μὴν ἄλλοις ὑπάρχοντες. εἴη δὲ ὑμῖν κατὰ τὴν πεποιθήσιν ὁ μισθὸς καὶ ὁ ἔλεος παρὰ Κυρίου σὺν τῇ κυρίᾳ ὑπατίσσει καὶ τοῖς εὐγενέσιν ὑμῶν κλάδοις· ὧν καὶ τὰς

προσφοράς δεξάμενοι προσηνέγκαμεν Κυρίῳ τὰ χαριστήρια. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον ὁ λόγος, ἐλυπήθησαν, φησί, τινὲς διὰ τὸν δεύτερον Ἡρώδη, ὅτι ὀρθόδοξος ἦν καὶ ἡ ἐκκλησία μνημονεύει αὐτοῦ. πρῶτον μὲν, Ἡρώδη σύνηθες λέγειν τοὺς κρατοῦντας, καθὰ φησιν ὁ Θεολόγος, ἐὰν Ἡρώδη παραστής, σιώπησον· ἔπειτα σκοπεῖτωσαν οἱ ἐπισκίηπτοντες, εἰ μὴ εἰκότως ἢ ἀφομοίωσις. ὁ πρῶτος Ἡρώδης, γυναῖκα ἔχων τὴν θυγατέρα Ἀρέτα τοῦ βασιλέως καὶ ταύτην ἐκβαλὼν, εἴληφε τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἰς δεύτερον συνοικέσιον· καί, ἐπειδὴ παρὰ τὸν νόμον τοῦτο, ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ Προδρόμου· καί, μὴ φέρων τὸν ἔλεγχον, κτείνει τὸν προφήτην. εἶτα μετὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀνασοβευθεὶς φονεύεται, τοῦ δικαιοκρίτου θεοῦ ἀξίαν ἐπαγαγόντος δίκην τῷ φονευτῇ, ἀντὶ θανάτου ὁσίου θάνατον οἴκτιστον. Ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος, γυναῖκα καὶ τὸς ἔχων Μαρίαν, τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ ἐκ νεότητος, ἐκβαλὼν ταύτην μοιχικῶς κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου εἴληφε γυναῖκα Θεοδότην κουβικουλαρέαν εἰς δεύτερον συνοικέσιον· καί, ἐπειδὴ παρὰ τὰ εὐαγγέλια τοῦτο, ἐλέγχεται ὑπὸ Πλάτωνος κατὰ πρόσωπον· καί, μὴ φέρων τὸν ἔλεγχον, κλείει τὸν ὄσιον ὡς τεθαμμένον. εἶτα μετὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ ὑπηκόου ἀνασοβευθεὶς τυφλοῦται. τοῦ δικαιοδότου θεοῦ προσήκουσαν ἐπαγαγόντος δίκην τῷ φρουριστῇ, ἀντὶ φυλακῆς ὁσίας πῆρῳσιν ὀφθαλμῶν. ἐνωτισάσθω οὖν πᾶς ἔχων νοῦν ὡς ἄρα δικαίως δεύτερος Ἡρώδης Κωνσταντῖνος, ἐπὶ οὐκ ἄλλος ἔκτοτε μέχρι τοῦ δεῦρο πέπραχε τοιοῦτον, ὀνομάζοιτο, αὐτὸς ἑαυτῷ προξενήσας πρακτικῶς τὸ ὄνομα. καὶ περὶ τούτου πράγματα μὴ παρεχέτωσαν ἡμῖν. οὐ δύναται Χριστός, ἢ ἀλήθεια, ψεύσασθαι, ὅτι μοιχός ἐστιν, οὐδὲ ὁ ἀντιπίπτων, ὅτι μὴ οὐχὶ θεομαχεῖ· καὶ οὐ λήξοι λαλούμενον ὃ ἐποίησεν ὁ μοιχεύσας ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἄλλ', ἐπειδὴ οἱ λυπούμενοι συναπήχθησαν τῇ μοιχείᾳ, ἀνιῶνται κακῶς τῇ ὑπομνήσει, δέον αὐτοὺς ὁμολογεῖν τὸ ἀληθές καὶ προσπίπτειν καὶ προσκλαίειν τῷ θεῷ ὑπὲρ τῆς ἀπαγωγῆς, ἐφ' ἧ καὶ δώσουσι λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως μὴ μετανοοῦντες. οἱ δὲ πρὸς τὸ παροξύνειν τὸν θεὸν ἔτι ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίᾳ ἐπισπῶνται· ἢ λέληθεν αὐτοὺς οἷος διωγμὸς ἐντεῦθεν ἀνήφθη πανταχοῦ καὶ ὅσοι ἐμοίχευσαν ἐκ τοῦ προύχοντος παραδείγματος; καὶ τᾶλλα σιωπῶ λέγειν αἰδοῖ τινων προσώπων. παυσάσθωσαν λυπεῖσθαι λύπην θεοστυγῇ, οἵτινες ἂν εἶεν· πρόσωπον γὰρ θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει· καί, παρ' ὃ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου παρελάβομεν, ἐὰν τις εὐαγγελίζεται ἕτερον, μέχρι καὶ ἀγγέλου, ἀναθέματι ὑποβάλλεται, καθὰ βοᾷ ὁ μακάριος ἀπόστολος. ταῦτα εἰδὼς καὶ ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος μὴ ἐγκαλείτω περὶ τοῦ Ἁγίου Θεοφάνους ὅτι ἠτιάθη ἐν τῷ πράγματι· ἀληθείας γὰρ οὐδὲν προτιμότερον. καὶ οὐκ ἀπαναίνεται ἀκούων ὡς οὐδὲ Πέτρος ὁ μέγας ἀπόστολος τὴν ἄρνησιν, οὐδὲ Δαυὶδ ὁ ἅγιος τὴν μοιχείαν, οὐδὲ Κυπριανὸς ὁ ἱερομάρτυς τὴν γοητείαν; περὶ δὲ τοῦ ὅτι ὡς ὀρθόδοξος μνημονεύεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲν προσίσταται τῷ εὐαγγελίῳ, ἐπεὶ μνημονεύεται καὶ Οὐαλεντινιανός, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸ δύο ὁμοῦ γυναῖκας ἔχειν παρανόμως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν· καὶ Ἰοβιανός, ἀλλ' οὐ, καθὼς ἱστορεῖται, ὅτι ἀρρενοφθόρος ἦν· καὶ Νικηφόρος, ἀλλ' οὐ καθὸ πλεονέκτης. καὶ πολλοῦ ἐστὶ λέγειν περὶ τῶν ἄλλων, οἳ, κἂν τὰ ἄλλα διαβεβλημένοι, διὰ δὲ τὴν ὀρθοδοξίαν μόνον μνήμης ἔτυχον ἐκκλησιαστικῆς. Ταῦτα ἐχέτω ὧδε. αὐτὸς δέ, δέσποτα, κάτεχε ἀσφαλῶς τὸ σύγγραμμα, μὴ ἔκφορον αὐτὸ ποιῶν, ἐπειδὴ κίνδυνος, καθὰ ἀναγγελεῖ ὁ γραμματηφόρος. ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν. 444 {1Εὐαρέστῳ τέκνῳ}1 Ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας μου, προσθεῖην καὶ δακρύων, ἢ ἐπιστολὴ αὕτη, ἀδελφέ, διότι ἀκήκοα ἀποθανεῖν σε τὸν τῆς ἁμαρτίας θάνατον· φασὶ γὰρ ἀπορριψάμενον τὸ ἐπάγγελμα τῆς παρθενίας, τὸ ἔνδυμα τὸ ἀγγελικόν, τὸ σεβάσμιον καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις πολίτευμα, λαβεῖν σε γυναῖκα μοιχικῶς, μᾶλλον δὲ τὴν Εὐάν εἰπεῖν κυριώτερον· αὕτη γὰρ σε τοῦ παραδείσου τῆς ἀγίας ζωῆς ἐκβαλοῦσα

ἔθετο εἰς πένθος μὲν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ σου πατρὶ εἶς τε αἰσχύνῃν τῆς ἀγγελικῆς σου ἀδελφότητος καὶ εἰς ἔπαρσιν καὶ αὐχνημα τῷ διαβόλῳ. ὦ, τί γέγονεν; φεῦ, πῶς σε ἐχειρώσατο ὁ δράκων, εἰς οἶον δέ σε ἀπέρριψε βάθος δυσωδίας; τὸ φῶς γέγονας σκότος, ἢ Χριστοῦ εὐωδία δυσωδία, ὁ ἱερός μιαρός, ὁ τίμιος ἄτιμος, ὁ ἔνδοξος ἄδοξος, ὁ ἄσχετος τῷ δαίμονι χειροδέσιμος, ὁ φιλητὸς μισητός, τὸ πρόβατον Ἰησοῦ θηριάλωτον (προσθήσω τὰ μείζω), ὁ δεδιωγμένος ἔνεκεν τῆς δικαιοσύνης κατειλημμένος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὁ ὁμολογητὴς ἀρνητῆς, ὁ τὸν μακαρισμὸν ἐπὶ κορυφῆς ὡς διάδημα φέρων ἀφηρημένος τὸ θαυμαστὸν ὄνομα τοῦ μοναχοῦ. Οἴμοι, τίς ἀκούσας οὐ στενάξειεν, τίς δὲ κατανοῶν οὐ φρίξειεν; ἤσχυνας τὸ μοναχικόν, ἐφόβησας τοὺς ἐστηκότας, ἐσάλευσας τοὺς ὀκλάζοντας, ἔπιες ποτήριον ἀνομίας, εἴλκυσας τὸ καθ' ἑαυτὸν τοὺς ὁμοταγεῖς ἀπογεύσασθαι τοῦ θανάτου. ὦ, καὶ αὐθις λέγω, τί πέπονθας ἔλεεινέ; πῶς ὁ ἐωσφόρος ἐσκοτίσθη; πῶς τὸ χρησιμεῖον σκεῦος συνετρίβης; οὐκ αἰδῆ καὶ τὸ ὄνομά σου, ὅτι, Εὐάρεστος καλούμενος, Δυσάρεστος ἐχηρημάτισας; οὐ πέρυσι ἦκες πρὸς με, ἐπεὶ καὶ πρὸς τὸν κύριον τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ὄλος ὑγίης, εὐθυμος, πρόθυμος, ὑπὲρ ἐτέρου μᾶλλον ἀδελφοῦ σου παρακλήτωρ καὶ ἀνορθωτῆς; πῶς ἐξάπινα ἐξέλιπες; πῶς ἀπετυφλώθη; πῶς ἡμνημόνησας καὶ θεοῦ καὶ ἡμῶν τῶν τε προηγουσμένων ἀσκητικῶν σου πόνων καὶ ἰδρώτων; ἐπεὶ ἦς καὶ τῶν χρησίμων, καὶ τῶν ἐν ταῖς ὑπερεχούσαις διακονίαις τεταγμένων. εἶτα τί; μικρὰ προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπιθυμία ἔχουσα μὲν τὸ δοκεῖν γλυκύ, συνειλιγμένη δὲ διστόμῳ μαχαίρᾳ, ἦς τῆς πικρίας οὐδὲν χολωδέστερον, δραξαμένη σε κατήγαγεν ὡς ἀπ' οὐρανοῦ τῆς ὑψηλῆς πολιτείας, δείκνυσι δὲ ὡσεὶ τραυματίαν, καθεύδοντα ἐν τάφῳ. τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν εἶναι τὸν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἢ ἐν φθορᾷ; οὐ τί που φῶς νοερόν, οὐδεμία ἐλπίς, οὐδεμία γλυκύτης ψυχῆς, οὐδεμία διανόησις ἱερά, ἀλλὰ νύξ βαθεῖα, μύσις τοῦ διανοητικοῦ, δαγμὸς καρδιακός, φόβος καὶ τοῦ τυχόντος, ἐν τῷ βορβόρῳ κυλιν δεῖσθαι καθ' ἑκάστην ὡσεὶ τι ἰλυσπώμενον κνώδαλον. ἔ, ἔ, τί εἰργάσατο ὁ δαίμων; τί σε ἀπετέλεσεν ἢ παγκατάρατος ἐπιθυμία; δι' ἦς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οἱ ἠπατημένοι οὐδὲ τὰ ἐνταῦθα κεκερδήκασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ οὐράνια ἀπώλεσαν, ἐν κληρονομήσαντες μόνον, τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ἄλλὰ δεῦρο, υἱέ μου, ἀνακλήθητι, καλῶ σε ἀπὸ βαθέων καρδίας μου, ἀπὸ σπλάγχνων ἐμπυριζόντων με, ἐπειδὴ ἡ σὴ δόξα ἐμῆ, ὡς καὶ ἔμπαλιν ἢ αἰσχύνῃ. δεῦρο, ἐξεγέρθητι, ὁ Κύριος κεκέλευκεν· οὐ μὴ μνησθῶ, φησί, τῶν ἀνομιῶν σου καί, μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; καί, εἶδον ὅτι πορεύῃ στυγνὸς καί, ἴαμαι τὸ σύντριμμά σου. Ἴδε θεὸς ἀγαθός, ἴδε ἰατρὸς ἐλεήμων. ναί, δέομαί σου, τέκνον (τέκνον γὰρ μου εἶ, καὶ ἀποτέθηκας), μὴ ἀναμείνης ἔτι τῇ ἁμαρτίᾳ· διαρρήσων διάρρηξον τάχει τὰ συμπλακέντα σοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου σχοινία καί, ὡς ἀπὸ βόθρου ἀναστάς, μεταπήδησον εἰς τὸ θαυμαστὸν σου τῆς προτέρας ἀγωγῆς φῶς. καγὼ σε ὑπτίαις χερσὶν ὑποδέξομαι, οὐκ ὄνειδίζων, ἀλλὰ οἰκτεῖρων, οὐ βαρύνων τὰ φάρμακα τῆς μετανοίας, ἀλλ' ἠπιῶν αὐτὰ καὶ κουφίζων ὅσον οἶόν τε. καί γε σπεῦσον, σπεῦσον, πρὶν ἢ αἰφνίδιον ἐπελεύσεται ὁ ἀπότομος ἄγγελος, ἐλεεινῶς σε χωρίζων τοῦ σώματος καὶ εἰς κρίσιν αἰώνιον ἀποφέρων. 445 {1Σευηριανῶ νιῶ πνευματικῶ}1 Ὅσον εὐφρανεν ἡμᾶς ἢ μικρὰ ἐπιστολή, τέκνον, τοσοῦτον ἐλύπησεν ἢ μείζω· ὡς γὰρ μήπω κινήσαντός σου λόγον περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐμφερομένων προτάσεων μήτε ἀκηκόοτος πρὸς ἡμῶν τὸ δέον, ἤχθῃς νῦν προτεῖναι τὰς φωνάς, δῆθεν μὲν ἄλλῳ προσώπῳ μαχόμενος, μᾶλλον μὲν οὖν τῇ ἀληθείᾳ ἀντικαθιστάμενος, καίτοι μὴ ὀφείλων διδάσκειν, οὐ λέγω τοσοῦτον διὰ τὸ ὑφειμένον σε εἶναι (καί γε φέρε μακροθύμως), ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὸ τοὺς ἀλόντας τῇ αἰρετικῇ κοινωνίᾳ, ἐξ ὧν εἶς σύ, μὴ ἔχειν παρρησίαν ἀνοίγειν τὸ στόμα, μένειν δὲ ἐν ἡσυχίᾳ καθηκούση καὶ αἰτεῖσθαι συγγνώμην μέχρι βίου παντός. ἔπειτα οὐδὲ τοσαύτη σοι εὐτεχνίας δογματικῆς ἐπιστήμη, ὡς εἰδέναι ἀκριβῶς φθέγγεσθαι, μήτε

γραμματικής μήτε φιλοσοφίας άψαμένω, όποτε και οί τούτων έπιστήμονες κατά θεόν ούκ ίδιόν τι δογματίζουσιν, άλλ' έπομένως τοίς θεοφόροις. πόθεν ούν σοι έπήλθεν, έρωτώ, λέγειν "4οϋ σχετικώς προσκυνείται ή εικών του Χριστου"5; οίδας γάρ τί έστι σχέσις; ή σχέσις τών προς τί έστιν, προς τι δέ τó πρωτότυπον και παράγωγον, ήτοι ό Χριστός και ή αυτού εικών, ότι έχεται έν έκατέρω έκατερον και ούκ άπέσχισται ούτε τώ κράτει ούτε τή δόξη. ίδου άμαθαίνων ούκ οίσθα και καλώς έστιν εκείνο είπειν· είδον πονηρίαν υπό τον ήλιον, άνδρα δόξαντα παρ' έαυτώ σοφόν είναι και, ό τούτου χαλεπώτερον, παιδεύειν άλλους φιλονεικούντα. Οίον δέ σου και τó δεύτερον πρόβλημα; "4λατρεύεται ό Χριστός έν τή αυτού είκόνι, ώστε και ή εικών λατρευτή"5. πόθεν τούτο ή παρά τίνος μαθών δογματίζεις; ούδεις γάρ πω τών άγιών τούτο φαίη, άλλ' ότι προσκυνείται έν τή αυτού είκόνι Χριστός και προσκυνητή ή εικών, είτ' ούν τιμητική είτ' ούν σεβαστή. άμφότερα γάρ εις ταύτον φέρει τον νοϋν, και εικότως· έπειδή ή λατρεία, ώσπερ και ή πίστις, τή 'Αγία Τριάδι μόνη άναφέρεται, τά δ' άλλα τοίς άλλοις, τή μητρί του θεου, τώ ζωοποιώ σταυρω, τοίς άγίοις, τή σεπτή είκόνι Χριστου και πάσαις άλλαις άγιωτικάις εικόσιν, και τοσοϋτον, όσον υπέρχει τά πρωτότυπα τών κατά ταϋτα παραγώγων. εί ούν λατρεύεται, ως φής, ό Χριστός έν τή είκόνι, έπειδή τής Τριάδος τó λατρεύεσθαι, συλλατρεύεται έν τή είκόνι και ό πατήρ και τó πνεϋμα. και τί τó έντεϋθεν συναγόμενον; τó και τον πατέρα και τó πνεϋμα σεσαρκώσθαι· οϋ τί άν γένοιτο άσεβέστερον; έπειδή δέ αύθις φής "4λατρευτή και ή Χριστου εικών"5, κατά τó άκόλουθον οϋδέν άλλο ή τετραδίτης εύρεθήση, λατρεύων μετά τής Τριάδος και τή είκόνι Χριστου. οϋ μήν, ότι και προσκυνούντι τή Τριάδι, έπειδή και τή είκόνι, τó αυτό άκολουθήσει άτοπον· είρηται γάρ ότι ή τιμή και ή προσκύνησις κοινοποιούνται μέχρι και του τυχόντος ανθρώπου, οϋ μήν ή πίστις τε και λατρεία· ώσπερ γάρ πιστεύομεν εις πατέρα και υίόν και 'Αγιον Πνεϋμα μόνον, οϋτω και λατρεύομεν. Ταϋτα ένωτισθείς άπόσχου, άδελφέ, παρακαλώ, τής κενοφωνίας και Τζυκαλικής, ήγουν Κενδουκλαδικής, αίρέσεως, ήτις έκ διαμέτρου προς την εικονομαχικήν άντιφέρεται· εί δέ, όπερ μη γένοιτο, έπιμενείς, γίνωσκε μέρος μεθ' ήμων μη έχειν, μάλλον δέ μηδέ μετά παντός όρθοδόξου. μετά πόνου μοι περι σου ύπηγορευθή ή έπιστολή αύτη. 446 {1Θεοδώρω μονάζοντι}1 'Ηδύνθην, ούκ έδάχθην, έφ' οίς καθήψω μου, τιμώτατε· οϋδέ γάρ οϋτως άνουθέτητός είμι, ως έν ταίς άγαπητικάις ύποκρούσει δυσχεραίνειν. εί δέ και έδάχθην, οϋ διά την ύπόμνησιν, αλλά διά την έκάστου αίρεσιν, έξ ής τέτμηται τó σώμα του Χριστου, εις μυρίας δόξας διαιρούμενον. έγώ τοίνυν, ίνα έκ βαλβίδος άφηγήσωμαι (δει γάρ με άπολογήσασθαι έγκληθέντα), δούς έπιτίμιον, καταναγκαζόμενος από πρώτης ήμέρας, και τούτο από φυλακής διά γραμμάτων (ότι και διά γράμματος ή έξαίτησις μονάζόντων τε και ίερωμένων), τούτο άπεκρίθην, ως ούχ όριστικώς, αλλά συμβουλευτικώς προς έμοϋ τó έπιτίμιον· διατί; ότι ούχ ίεράρχης έγώ, άλλ' ίερεύς, προς μέν τοϋς οικείους μαθητάς νομοθετικώς άγόμενος, προς δέ άλλους ούχ οϋτως, άλλ', ως είρηται, άναθέμενος τον λόγον αυτοίς έως καιροϋ ειρήνης και τηνικαϋτα, όπερ διορισθή προς του άγιωτάτου πατριάρχου συν έπικρίσει τής άγίας συνόδου, εισδέξασθαι, είτε πρόσθεσιν έχοντος του έπιτιμίου είτε ύφεισιν. και ούκ έξω, οίμαι, του εικότος πεποίηκα, όρέξας χείρα τοίς πεπτωκόσι φιλανθρώπως, οϋ μήν εις έμαυτον περιστήσας τó κράτος, όπερ έκτοπον. τί δέ τó έπιτίμιον; ποικίλον έπί ποικίλοις τοίς παραπτώμασιν, όπερ ούκ έπιστολής μέτρον έξηγορεύει· έν κεφαλαίω δέ είπειν, τον ή ύπογραφή ή κοινωνία αίρετικήν άλόντα ίερέα ή άπλως διάκονον είργεσθαι παντάπασιν τής ίερουργίας, αλλά γάρ και τής κοινωνίας, μετά δέ την τής έπιτιμίας περαίωσιν τών μέν άγιασμάτων μετέχειν, τής δέ λειτουργίας οϋδαμώς, έως άγίας

συνόδου, εὐλογεῖν δὲ ἢ καὶ εὐχεσθαι ὡς κοινὸν μοναχόν, οὐχ ὡς ἱερωμένον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ συμπλήρωσιν ἐπιτιμητικήν· εἰς τε τὰς ὑπὸ αἰρετικῶν κατεχομένας ἐκκλησίας μὴ εἰσιέναι μήτε, ἐὰν ἔαθῃ ναὸς κρατεῖσθαι ὑπὸ ὀρθοδόξου μετὰ τὸ ἐκεῖσε αἰρετικὰς ἀναφορὰς γενέσθαι, λειτουργεῖν τὸν ὀρθόδοξον ἄνευ λύσεως ὀρθοδοξοῦντος ἐπισκόπου. Ἐπεὶ οὖν εὐδοκία θεοῦ ἀφείθημεν τῶν φυλακῶν καὶ συνήφθημεν τῷ τε ἀγιωτάτῳ πατριάρχει καὶ τοῖς ἀγίοις ἐπισκόποις, πρὸς δὲ καὶ ὁσίοις ἡγουμένοις, ἀνεθέμεθα τοὺς λόγους καὶ οὐκ ἐμέμφθημεν παρά τινος ἐν οὐδενὶ ἢ μόνον πρὸς ἑνὸς ἐπὶ τῷ εὐλογεῖν· ὧτινι ἀπεκρινάμεθα ὅτι, "4εἰ μεμπτέον, ἔξενεχθῆ ὄρος παρὰ τῆς κεφαλῆς καὶ ἡμεῖς σιωπῶμεν"⁵. ὥστε οἱ ἐγκαλοῦντες μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τοῖς κυρίοις ἐπισκόποις ἐγκαλείτωσαν· οἷς ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς καὶ ὑφειμένοι ἐπόμενοι καὶ παρ' αὐτῶν ἀναγκαστικῶς προτρεπόμενοι μέχρι σήμερον καὶ ἐδώκαμεν ἐπιτίμια κατὰ τὸν εἰρημένον εἰρμὸν καὶ ἐπιδιδούμεν ὅποτε τύχοι. σκοπεῖτωσαν δὲ οἱ φιλεγκλήμονες μήπως τὸν κώνωπα διυλίζοντες λελήθασιν τὴν κάμηλον καταπίνοντες καὶ τὰ κάρφη ψηλαφῶντες οὐκ αἰσθάνονται τὴν δοκὸν περιφέροντες. Ἡμεῖς οὖν οὕτω, θεοτίμητε ἀδελφέ, ὡς ὑπὸ θεῷ μάρτυρι διεγενόμεθα συμπαθεία καὶ φιλαδελφία, οὐ κατὰ πρόσκλησιν ἢ τινα ἄλλην περιπέτειαν ἀνθρωπίνην· ὁ δὲ ταρασσὼν ὑμᾶς, φησὶν ὁ ἀπόστολος, βαστάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ἦ. 447 {1'Ανθίμω τέκνω}1 Ὁ νόμος τοῦ θεοῦ, ὁ φόβος τε καὶ ὁ τρόμος αὐτοῦ ὡς φησι· σκοπὸν σε τέθεικα τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ· ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἀγγελίας ἠνάγκασέ με, ἀδελφέ, διὰ γράμματος πάλιν ἀναγγεῖλαί σοι τὴν ἐρχομένην ῥομφαίαν τοῦ θεοῦ ἐπὶ σέ, ῥομφαίαν φοβερὰν, ῥομφαίαν πύρινον, ῥομφαίαν οὐ σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν ἐμβάλλουσιν εἰς γέενναν πυρὸς εἰς ἀπεράντους αἰῶνας. καὶ δακρύω γράφων, ὁ τάλας, καὶ στένω πικρὸν, ὅτι ἐπὶ τὸν ἑμὸν υἱὸν καὶ μαθητὴν ὁ λόγος. ἀλλὰ τί πάθω; ἐὰν μὴ ἀναγγεῖλω, τὸ αἷμά σου ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐκζητεῖν ἔφη θεός, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ αὐτὸ με τῆς τιμωρίας συναπολαῦσαι κρίμα. ὦ ἀδελφέ, τί ἔμυσας τὸ ὄμμα σου οὕτω τῆς καρδίας; τί κατεφρόνησας θεοῦ, οὗ τῷ βλέμματι τὰ σύμπαντα σείεται καὶ οὐ φέρει στήκειν; ἀπεπήδησας πάλαι τῆς ἀσκητικῆς παλαιίστρας, ἐπορευθής εἰς τόπους, οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος, ἔλυσας τὴν σφραγίδα τῆς ἀγνείας, ἔφθειρας τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἐγένου δοῦλος τῆς ἀμαρτίας· εἶτα ὁψέ ποτε ἐπανήκεις πρὸς ἡμᾶς ἐν τῇ ἀπαρχῇ τοῦ διωγμοῦ, ἐξομολογούμενος, ἐπιτιμώμενος, ἐπαγγελλόμενος τὴν ἀναδρομὴν μετὰ τὴν παῦλαν τοῦ διωγμοῦ. ἐπὶ τούτῳ καὶ πρὸς τοῦ οἰκονόμου ἐστοιχειώθης καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Διονυσίου προσελήφθης καὶ τὴν καλὴν φυγαδείαν εἴλου, ἐκ τόπων πονηρῶν εἰς τόπους ἀγαθοῦς δαιτιώμενος, ἐφ' οὓς ὀφθαλμοὶ Κυρίου καὶ ὁ μακαρισμὸς τοῦ διωγμοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς σου περικυκλούμενος. καὶ εὖ γε τῆς ἀνακλήσεως, τῆς καθάρσεως, τῆς ἀγγελικῆς ἐπικουρήσεως. τί οὖν πάλιν τὸ γεγονός; τί τὸ ἐκστῆσάν σε θεοῦ καὶ παραδῶσαν τῷ διαβόλῳ; φεῦ τῆς ἐμῆς ἀθλιότητος· ἐπέστρεψας πάλιν εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀμαρτίας, φθειρῶν καὶ φθειρόμενος ὑπὸ γυναικός, μᾶλλον δὲ γυναικῶν. Κύριε, ἐλέησον, φεῖσαι, ὁ θεός· ἀφήκέν σε ὁ φύλαξ σου ἄγγελος, προσελάβετο ὁ σατανᾶς. ζῆς ἄρα, ἄθλιε; καὶ πῶς ἔστι ζῆν τὸν ὑπὸ ἀνθρωποκτόνου κατεσθιόμενον; ὀρᾶς ἄρα τὸ φῶς; καὶ πῶς ἔστι βλέπειν τὸν ἐσκοτισμένον τῇ ἀμαρτίᾳ; προσεύχη ἄρα τῷ θεῷ; καὶ πῶς ἔστι προσιέναι Κυρίῳ τὸν ἑαυτὸν δουλώσαντα τῷ διαβόλῳ; ποῦ ἐστὶν ἡ καλὴ σου ἀρχή, ἡ θέρμη, ἡ κατάνυξις, ἡ ὑποταγή, τὸ δάκρυον, ἡ θεοπτέρωτος προσευχή, ἡ οὐράνιος πολιτεία; ὥχοντο πάντα, ἀπολώλασιν. ὦ στεναγμῶν μοι πικρῶν ἐπὶ τῇ σῆ ἀλογίᾳ· εἶθε ζῶον ἄλογον ἦς, ὅπερ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται· ἀλλ' ὅτι θεόπλαστον, ἀνιστάμενον καὶ κρίνεσθαι μέλλον, τοῦτο ἔλεεινόν. Δεῦρο δὴ, ὁ ἀπολωλώς μου υἱός, δεῦρο, ἐπίστρεψον πρὸς Κύριον, ὅτι σφόδρα φιλόανθρωπος ὢν πάλιν δέχεται, πάλιν ὑγιάζει, πάλιν νυμφοστολεῖ, πάλιν θύει τὸν μόσχον τὸν

σιτευτὸν καὶ χαίρων συγκαλέσει τὰς ἄνω δυνάμεις ἐπὶ τῇ σῇ εὐρέσει. μὴ δὴ οὖν ἀπειθήσης υἱέ μου, υἱέ μου, ἀλλὰ ἀνακλήθητι, ἀλλ' ὑπόστρεψον, συγκολληθεὶς τῷ καλῷ σου ἀδελφῷ Διονυσίῳ, πρὶν σε καταλάβῃ ἡ ῥομφαία τοῦ αἰωνίου θανάτου. 448 {1Εὐστρατίῳ ἡγουμένῳ}1 Ἐχάρην δεξάμενός σου τὸ τίμιον γράμμα, πατέρων φίλτατε, καὶ διδαχθεὶς τὰ κατὰ τὴν ὀσιότητά σου οὕτως ἔχειν καὶ οὕτως, ἐπεὶ, ὅσον ἐκ τῶν ἀπαγγειλάντων, καίτοι ἀξιοπίστων, λυπηρῶς διεκείμην, ἀκούσας τὴν ὑποκριτικὴν ὑπογραφὴν. καὶ με δέξαι, τιμιώτατε, παρρησιαστικώτερον διαλεγόμενον. οὐκ ἔξω αἰτίας τὸ κατασχεθέντα σε ὑπὸ βασιλικῷ μῆναι ἀπαθῆ, ἦγουν ἄφετον· τοῦτο γὰρ τῶν τεθρυλλημένων ἐπάγωγον. οὐδεὶς οὖν τῶν πεπαρρησιασμένων ἄτερ φυλακῆς ἢ τούλάχιστον ἐξορίας, ἦτοι φυγαδείας, ὠμολόγηται διαμεῖναι. οἱ δὲ τούτων ἐκτὸς ἐντὸς τῆς ἀπαγωγῆς, ἵνα μὴ τραχύτερον εἰπὼν λυπήσω. ἢ οὐ διεβλέψω, διορατικώτατε, τὸν χαλεπὸν διωγμὸν Λέοντος τοῦ θηριωνύμου; οὐ ἢ Ἄχααβιτικὴ χεὶρ εἴλε καὶ τοὺς ἐξ ἄλλου κράτους, ἔκτεινέ τε καὶ ὤλεσεν, τό γε φιλανθρωπότερον ἐφρουρήσεν μετὰ πικρὰν μαστίγωσιν, μὴ ὅτι γε τοὺς ὑπὸ χεῖρα. εἰ δὲ αὐτὸς οὐ τί που τῶν τοιούτων πεπονθὼς μετὰ τὴν σύλληψιν, σύγγνωθι, ἐσυλήθης, ἄγιε. καὶ μὴ μοι φυλάττεσθαι τὰς οἰκείας ἐκκλησίας λέγε καὶ σώας τὰς ἱστορίας μένειν τὴν τε ἀναφορὰν τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου· τοῦτο γὰρ καὶ ἄλλοι ἀπαχθέντες φιλολογοῦσιν. οὐ δύναται ταῦτα διασεσῶσθαι, εἰ μὴ τοι προδοσίᾳ ἀληθινῆς ἐνστάσεως ἐγένετο. τί τὸ ὄφελος, εἰ ἡμεῖς, οἱ ναὸς θεοῦ καὶ ὄντες καὶ λεγόμενοι, ἠχρειώθημεν καὶ ἀψύχους οἴκους περιεποιησάμεθα; ἢ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ οὔτε τῆς Θεοτόκου οὔτε τινὸς ἀγίου διαπίπτει· μένει γὰρ ἐν αὐτοῖς ὡς πρωτοτύποις, πίπτουσι δὲ οἱ δοκοῦντες καθαιρεῖν αὐτάς, ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ φειδοῖ τούτων προώμενοι τὴν παρρησίαν καὶ τὴν δι' αὐτῆς κάκωσιν. οὐδ' ἄλλοι ἀποθνήσκοντες, ἕτεροι ὑπεροριζόμενοι, ἄλλοι μαστιζόμενοι, ἕτεροι φρουρούμενοι, τὰ ὄρη ἔχοντα καὶ αἱ ἐρημίαι, πέτραι τε καὶ σπήλαια τοὺς μακαρίως δεδιωγμένους, καὶ ἡμεῖς οἴκοι μένοντες, καὶ οἰόμενοι ἀβλαβῶς διαμένειν; οὐδαμῶς. ἀπολέσθω πᾶσα ἢ τοῦ κόσμου ὕλη τῶν δοκούντων, ἢ ὁμολογουμένη βλάβη ψυχῆς προκρινέσθω, ἢ ὑπέστη πᾶς προφασιστής. Ταῦτα φιλῶν καὶ ὑπομνήσκων εἶρηκα, καὶ ὡς ὑπὸ ἐπιτιμίαν ἐσμέν ἄξιοι ἐλθεῖν καὶ ὅτι ἐν καιρῷ ὀρθοδοξίας οὐδὲν ἀψηλάφητον ἀφεθείη. καὶ εὖ ἔχει διὰ ταπεινώσεως βαδίσαι καὶ ἰάσασθαι τὸ ἠσθενηκὸς ἢ διὰ ἀναιτιασμοῦ προστρίβειν ἑαυτοῖς μείζονα αἰτιάματα. 449 {1Λαυρεντίῳ τέκνῳ}1 Ἀκουστὸν ἡμῖν ἐγένετο, τέκνον Λαυρέντιε, ὅπερ ἐκ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐτελέσθη δρᾶμα ἐν τῇ Ἀντισάρχῳ κωμοπόλει· καὶ ἐστενάξαμεν ἐπ' αὐτῷ μεγάλως καὶ κατὰ τὸν κοινὸν νόμον τῆς ἀνθρωπίνης ἀγάπης καὶ διότι ἀφ' αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ Ἀθανασίου καὶ πρωτοπρεσβυτέρου (ὑφ' οὗ καὶ κινηθεὶς γράφω) ἐστὶν ὁ ἀπαγχονισθεὶς. ὦ φοβεροῦ τραγωδήματος· ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, προφερέστερος τῶν ἐκεῖσε αὐτοχθόνων, αὐτάρκης κατὰ τὸν βίον, ἀνὴρ συνετός, προσκαρτερῶν εὐχαῖς τε καὶ δεήσεσι καὶ τῇ λοιπῇ τῆς ζωῆς ἀγωγῇ ἐμπρέπων, μηδενὸς περιστατικῷ συμβεβηκότος, ἐξ οὗ πολλάκις ἔστι περιτρέπεσθαι τοῦ δέοντος κατὰ τι μικρόν, οὕτως ἐν ἀταραξίᾳ πραγμάτων τηλικούτον κακὸν ἀπεργάσασθαι, ἀγχόνῃ χρυσάμενος. ὦ, καὶ αὐθις ἐρῶ, τῆς ἀπευκτῆς ἀκοῆς. τοιαῦτα τοῦ διαβόλου τὰ μηχανήματα· ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἀπ' ἀρχῆς, καθὼς ἔφη ὁ Κύριος, ἐκεῖνος πρῶτον μὲν τὸν Ἀχιτόφελ, ἔπειτα τὸν Ἰούδαν ἔπεισεν ἀπάγξασθαι· ὅς οὐ παύεται καὶ μέχρι σήμερον τὸ αὐτὸ ἀποτελεῖν ἐν τοῖς πειθόμενοις αὐτῷ. οἶμαι δὲ κατὰ δύο τρόπους συλαῖν τὸν ἄνθρωπον, ὡς πείρα ἔγνωμεν· ἢ ἀπὸ ὀδύνης καρδίας ἀπαρακλήτου ἢ ἀπὸ ἐφέσεως ἀλογίστου, σκοτώσας καὶ περιτρέψας· ὡς γὰρ ἐπὶ φόνου ἢ μοιχείας καὶ τῶν ὁμοίων ἀσεληγημάτων ὑποδείκνυσι τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ πικρὸν γλυκεῖον (οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ οὕτως ἀναστοιχειώσῃ λογίσασθαι, ἡμᾶς εὐρίσκη

θηρᾶσαι), οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀγχόνης ἤδυνε τὸν θάνατον, ἐζόφωσε τὸν νοῦν, ἀπετέλεσεν τὴν ἀγχόνην. οἴμοι, οἴός ἐστιν ὁ δράκων καὶ ἐφ' ὅσοις μαγγανεύμασι ἀνθρωποκτονεῖ ἐκάστοτε· τοῦτον οὕτως, ἄλλον ἄλλως, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐκφεύζεται τὰς παγὰς αὐτοῦ ἄνευ βοηθείας τοῦ θεοῦ, ἥτις εἶη μετὰ φόβου καὶ τρόμου τῷ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ πιστῶς βιοῦντι. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον ὁ λόγος. ἐδήλωσας ὡς οἱ τοῦ χωρίου ὁμοῦ ἅπαντες ἀποτρέπονται τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἤγουν γυναικὸς καὶ τέκνων, μήτε ἄπτεσθαι μήτε θίγειν μέχρι καὶ μεταδόσεως ἄρτου δανεικοῦ. καὶ εἰ μὲν λέγουσιν οἱ τοῦ ἀπαγαξαμένου καλὴν εἶναι τὴν πράξιν τῆς ἀπαγχονίσεως καὶ τὴν αὐτὴν αὐτῷ φιλεῖν τελέσαι κάκεῖνοι, καλῶς ἀφίστανται, ὅποτε οὐδ' οὕτως εὐθύς· δεῖν γὰρ πρῶτον διδάξαι, φωτίσαι, παρακαλέσαι φυγεῖν τὸν ὄλεθρον· τοῦτο γὰρ χριστιανῶν, τοῦτο φιλαδέλφων, ὅτι καὶ ὁ Κύριος τὸν Ἰούδαν πολλοῖς χρηστεύμασι καὶ διορθωτικοῖς προφητεύμασι, εἰδὼς ὃ ἔμελλεν ποιεῖν, ἐπειρᾶτο ἀναπεῖθαι, τὸ οὐαὶ αὐτῷ ἐπιφθεγγόμενος καὶ τὸ συνέφερον εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος λέγων, κἂν οὐ συνῆκεν ὁ τάλας. εἰ δέ, ὡς φῆς, καὶ καταθρηνοῦσι τὸν ἰουδοτέλεστον καὶ ἀπεύχονται τῆς μερίδος ἐκείνης πάντα χριστιανὸν καὶ ἔκστασιν ἐξέστησαν ἀφορήτου θλίψεως καὶ ζητοῦσι παράκλησιν, τί τοῦτο, ὅπερ διηγῆ, ἢ ὅτι τῷ Χριστῷ ἐναντιοῦνται οἱ χωριάται καὶ τῷ διαβόλῳ ἀνοίγουσι θύραν ἀπωλείας τῶν ἀξιοπαρακλητῶν; οὐαὶ τοῖς οὕτω ποιοῦσιν, ὅτι συνεργοὶ εἰσι τοῦ διαβόλου. Καλῶς οὖν ὁ κύριος Μακάριος καὶ πνευματικὸς πατὴρ παρεκάλεσεν τοὺς τοιοῦτους, καλῶς καὶ ἐστίαθη ἐν ἐκείνῃ τῇ οἰκίᾳ καὶ μηδεὶς χριστιανὸς διακρινέτω τὸ αὐτὸ ποιεῖν. ἐπειδὴ δὲ λόγος περὶ ἐπιτιμίου, οὐχ ὅτι ὑπαίτιοι (ἕκαστος γάρ, φησὶν, ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται, καὶ οὐκ ἀποθανοῦνται τέκνα ὑπὲρ πατέρων, ὡς καὶ ἔμπαλιν), πρὸς δὲ παρηγορίαν, μιᾶ τεσσαρακοστῇ φυλάζονται κρεοφαγίας, δῆλον ὅτι καὶ τοῦ μὴ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν εἰσιέτωσαν εὐχόμενοι, μέχρι τῶν κατηγουμένων ἐπιμένοντες, δότωσαν καὶ τὴν ἀνήκουσαν μοῖραν τοῦ ἀθλίου εἰς πτωχοῦς· προσφορὰ μὲν γὰρ καὶ λειτουργία ὑπὲρ αὐτοῦ οὐ θέμις γίνεσθαι πάντῃ, ἢ δὲ ἐλεημοσύνη γινέσθω· ὠφελεῖ γὰρ αὕτη καὶ εἰς ἄπιστον, ὡς φησὶν ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἄλλως ὅτι τοῦ Ἰούδα τὰ ἀγκτικὰ ἀργύρια εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις ἐδόθη. πηξάτωσαν καὶ τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ εἰς τὸν τόπον, οὗ ἡ ἀγχόνη, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ σταυρὸς ἐν τῷ Κρανίου τόπῳ πήγνυται, διότι ἐκεῖ τοῦ ἀνθρωποκτονηθέντος Ἀδάμ τὸ κρανίον, ἀφ' οὗ καὶ ὠνόμασται. Τοσαῦτα ἔχομεν λέγειν ἐκ τῶν ἐγγράφων, καὶ τοὺς μὲν τοῦ παθόντος παρακαλοῦντες καταλιῆσαι τῆς πολλῆς λύπης καὶ δι' εὐχαριστίας καὶ ἀγαθοεργίας προσεδρεύειν τῷ ἀγαθῷ θεῷ, τοὺς δὲ τοῦ χωρίου παραινοῦντες, ἀφεμένους τῆς πονηρᾶς διακρίσεως, κοινωνοὺς ἔχειν ὡς πρὶν τοὺς τῆς οἰκίας ἐκείνης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ἀμήν. 450 {1Τοῖς ἐν ἄστει ἀδελφοῖς}1 Εὐκαιρον ἡγησάμην τανῦν, εἰσιόντος τοῦ ἀδελφοῦ Λέοντος, ἐπιστεῖλαι κοινῶς πᾶσιν, εὐλογημένοι ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, προσυπομνήσκων τὰ ἐχόμενα σωτηρίας, ἐπειδὴ κἂν τῇ ἀπουσίᾳ ταύτῃ καὶ ἐξορία, ἔμφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος μετὰ τοῦ οἰκείου φορτίου τῶν ἀμαρτημάτων καὶ περὶ τῆς ἀνηκούσης μοι εἰς ὑμᾶς φροντίδος καὶ προστασίας· φοβοῦμαι γὰρ καὶ δεδιῶ μήπως ὑμεῖς οἱ ἐν ἄστει διατρίβοντες εὐριπιστότερον εἰς ἔμπροσθέν τινα ἐμπέσοιτε καί, ἄπερ διὰ πολλῶν κόπων τε καὶ ἄθλων τῶν πρὸ διωγμοῦ καὶ ἐν τῷ διωγμῷ συνηθοῖσαμεν ἀγαθουργήματα, ἀφυλακτήσαντες πρὸς βραχὺ ἄρδην ἀπολέσωμεν. ἀκούω ἀστασίαν, μεταβασίαν, ἄλλον ἐξ ἄλλου καὶ ἀδελφοῦ καὶ τόπου μεταβαίνοντα καί, τό γε ἐλεεινότερον, μόνον ἄλλον καθεζόμενον καὶ ἕτερον τὸ κελλίον εἰς οἰκίαν, ἔνθα γυναῖκες, ἔχοντα· καὶ ἄλλον πάλιν εἰς μοναστήριον γυναικεῖον δαιτώμενον εἰσαεῖ, ἕτερον πάλιν ὧδέ τε κάκεῖ οἰκοτριβοῦντα, ἔνθα κόραι, ἔνθα πῦρ οὐκ ἐμπρῆζον χόρτον, ἀλλ' οἶκον ψυχῆς, ἐνίους πάλιν ἐπιλαθομένους τῆς ἐννόμου ζωῆς,

δούλους ώνησαμένους, αὐτοῖς συζῆν καὶ γοῦν ἑτέρους ἀγροὺς ἀγοράζειν. ὦ τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς· πῶς ἐν τούτοις οὐ στενάξω, πῶς δὲ οὐ φοβηθήσομαι μὴ ἀναγγέλλων τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ; τί δὴ ἐξέστητε, ἀδελφοί, τί δὲ οἱ δοῦλοι Κυρίου δοῦλοι παθῶν γεγόνατε; τί οἱ ἐν νόμῳ ἀνομεῖν ἀνέχεσθε, τί δὲ οἱ θεραπευταὶ Χριστοῦ, υἱοὶ παραπικραίνοντες, οὐ μετέρχεσθε τῆς πονηρᾶς ἀπαγωγῆς, οὐ καθέζεσθε εἰς τόπους ἀσκανδαλίστους, οὐ δύο δύο ἢ καὶ πρὸς σύνεστε ἀποστολικῶς; Οὐαὶ τῷ μόνῳ· οὐαὶ τῷ ἀκαθίστῳ· οὐαὶ τῷ γυναιάζοντι, οὐαὶ τῷ δουλοδούλῳ· οὐαὶ τῷ Γιεζῆ, ὃς ώνησάμενος ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας κεκληρονόμηκε τὴν λέπραν Νεεμάν. μὴ οὐχὶ θεῖαι φωναὶ αὐταί, μὴ τι ἐγὼ παρ' ἑμαυτοῦ εἰσφέρω; ὅτε ἔβραζεν ὁ διωγμός, εἶχε τις λόγον ἐξ ἀνάγκης ἔν τισιν ὧν ἀπηριθμησάμην ἐμπίπτειν καὶ ἢ διὰ τὴν πίστιν ἀνάγκη ἔσωζε τὸν εὕρισκόμενον. νῦν δὲ οὐδεὶς ὁ διώκων οὐδὲ κωλύσων καλῶς ἡμᾶς καθέζεσθαι καὶ σὺν ἀλλήλοις δυοῖν εἶναι τοῦλάχιστον· ἐξ ὑμῶν γὰρ αὐτῶν κατακρίνεσθε, τῶν ἐννόμως διαζώντων οἱ κακόζωοι. ἢ οὐχὶ προδήλωμα τῆς ἐν εἰρήνῃ ἀσυνδρομίας ὑμῶν ἢ παροῦσα ἀθεσία; ἀνανήψατε, παρακαλῶ, ἀδελφοί μου ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι· ἂν μὴ διορθώσησθε, οὐχ οὕτως κλητέοι, ἀλλ' ἐναντίως, ὅπερ ἀπίη. Ταῦτα διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων· εἴ τις μὴ διορθώσεται μετὰ τὴν ὠρισμένην εἰς χρόνου τινὸς σύμφθασιν ἐπιμονήν, τῶν ἁγιασμάτων ὑπὸ θεοῦ εἰς μετάληψιν εἴργεται κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκέν μοι ὁ Κύριος ἐν ὑμῖν. εἰς οἰκοδομήν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὁ λόγος. ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί μου, ὡς υἱοὶ ὑπακοῆς εὐ πράξατε, ἵνα καὶ θεὸν θεραπεύσητε κάμῃ τὸν ἔλεεινὸν τοῦ θανάτου τῆς ἀμαρτίας ἐξέλησθε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν πατρὶ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι. ἀμήν. 451 {1Ἰωάννη Σάρδης}1 Ἀπὸ χρόνου ἠκούσαμεν νοσηλεύεσθαί σου τὴν πατρικὴν ἀγιωσύνην, ἄρτι δὲ μικροῦ δεῖν καὶ ἀπογνωσθεῖσαν, καὶ τοσοῦτον ἐθροήθημεν οἱ ταπεινοὶ καὶ συνεκινήθημεν λυπηρῶς, ὡς ὀρμησαὶ καταλαβεῖν ἡμᾶς ἐν τοῖς αὐτόθι καὶ ὄψει ὑπολαβεῖν τὴν ἀπευκτὴν ἀκοήν· οὐκ ἐξεγένετο δὲ διὰ τὰ παριστάμενα τοῦτο. διὸ ἠναγκάσθημεν οἶονεὶ πετασθῆναι τοῖς γράμμασιν ὡς ἐν σώματι καὶ ἰδεῖν σε, τὸν καλὸν πατέρα, τὸν γνήσιον φίλον, τὸν γενναῖον μάρτυρα τῆς ἀληθείας· εἶπερ ὑπὲρ αὐτῆς σὺ καὶ ἐξόριστος καὶ φρουροδέσμιος, καί γε πρὸ τούτων θέατρον γενάμενος, ἀποστολικῶς εἶπεῖν, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, καθ' ἣν ἡμέραν ἔρριπταί σου ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν κατὰ πρόσωπον τοῦ καίφαϊκοῦ συνεδρίου εἰς τοῦδαφος ἢ ἱερά κορυφή. ὦ, τί γίνεται ἐν ἡμῖν; τί ἀπαίρειν τῶν τῆδε σπεύδεις ὁ στῦλος τῆς ἐκκλησίας; μεῖνον μεθ' ἡμῶν ἔτι, μεῖνον, συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ ὡς καλὸς στρατιώτης. ὀρᾶς ὅπως ἔνεστιν ὁ πόλεμος, ὅπως βαλλοίμεθα καὶ βάλλομεν ὑπὲρ τοῦ λόγου; Ναί, ἀντιβολουῦμεν, ἐπίμεινον· αἴτησαι ὃν ὠμολόγησας Χριστὸν καὶ ὁμολογεῖς προσκυνεῖν ἀνθρωποπρεπῶς ἐγγραφόμενον καὶ εἰσακούσει τῆς δεήσεώς σου. εἰ δὲ πάντως ἀπαίρεις, οὕτω τῆς προνοίας κελευούσης, αὐτὸς μὲν χωρήσεις, εὖ ἴσμεν, ὁμολογίας ἔπαθλον ἀπενεγκάμενος, ἡμῖν δὲ ἴλεω τὸν θεὸν τὸν ἀγαθὸν καταστήσεις ταῖς πρεσβείαις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ταχῦναι ἐπισκέψασθαι τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν. 452 {1Νικήτα ἠγουμένῳ}1 Οὐκ ἄκαιρον, οἶμαι, τὸ παρὸν γραμματεῖον τῆ πατρικῆ σου ἀγιωσύνη, οὐ μόνον ὅτι τὸ τῆς ἀγάπης πληροῖ, ἀλλ' ὅτι καὶ λυπηρόν τι ἐνιζάνον ἡμῶν τῆ ταπεινῆ ψυχῆ φανεροποιεῖ· καί, εἰ κελεύεις, πρόσσχες τοῖς λεγομένοις. μεθ' ὑποστροφῆν τῆς ἐν τῷ Ἀκρίτα συνοψίσεως ὑμῶν τῶν ἁγίων πατέρων συνέντυχον τῷ ἡμετέρῳ ἀδελφῷ Ἀθανασίῳ, διηγούμενος ἕκαστα τῶν ἐν Κυρίῳ διειλεγμένων, ἐπειπὼν ὅτι καὶ ὁ τοῦ Μηδικίου συνίστησι τὸν Μαξιμίνου ἐπὶ τῆ καλλίστη μεταβολῇ αὐτοῦ, ἠγουν ἀπολογία καὶ ὁμολογία. ὁ δὲ ἀνένευσεν, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀνανεύσεως ἐγὼ μὲν ἀπήτουν, ἐκεῖνος δὲ φησιν· "Ἐν τῷ ἀπολογητικῷ, ὅπερ συνεγράψατο καὶ αὐτὸς ἀνέγων, λέγει μεταλαβεῖν, ἀλλ' οὐχὶ

κοινωνῆσαι, καὶ οἰκονομίαν εἶναι καθ' ὑφesiν ἀκριβείας, ἀλλ' οὐκ ἔκπτωσιν ἀληθείας τοῦτο"5. τί ταῦτα, ὦ πάτερ τιμιώτατε; οὐχ ὁμολογεῖ, ὡς ἐν τύπῳ εἶπειν, ὅτι "4φειδοῖ τοῦ γήρους ὤλεσά μου τὴν ψυχὴν, κοινωνήσας ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τῆς εἰκόνας Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου καὶ πάντων ἁγίων· τοῦτο γὰρ ἡ εἰκονομαχικὴ αἵρεσις, κὰν τούτῳ συνηλίσθη τῶν ἀσεβέσιν, εἶτα καὶ ἕως τέλους ἐνέμεινα ἐν τῷ μοναστηρίῳ μου ἀδίωκτος, δονουμένης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης"5; οὐχ οὕτως ἐξομολογεῖται καὶ προσκλαίει, ἀλλὰ τὰ βατταρίσματα ἐκεῖνα φαίη καί, ὡς φησὶν ὁ ἐξηγούμενος, ὅτι γε καὶ παράγει εἰς συνηγορίαν αὐτοῦ Διάνιον τινα τῶν πατέρων τὸ αὐτὸ πεποικῶτα, ὄν, φησὶν, εἰσεδέξατο ὁ Ἅγιος Βασίλειος, ἐπεὶ καὶ τὸν πατέρα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ὡ δικαίας ἀγανακτήσεως τοῦ τε ἱεροῦ ἡμῶν ἀρχιερέως καὶ παντὸς τοῦ ὁμολογητικοῦ πληρώματος· εἰ γὰρ ἐκεῖνο οὐ κοινωνία οὐδὲ ἔκπτωσις, τί τὸ ὄφελος τῶν ἐκείνοις ἀγώνων τε καὶ ἄθλων, αἱμάτων τε καὶ ταλαιπωρημάτων; τί δὲ καὶ αὐτὸς ἐπετιμήθη; τί δὲ καὶ ἀφήσει τὸ μοναστήριον; τί δὲ καὶ εἴργεται τῆς ἱερουργίας; ὦ, καὶ αὐθις λέγω, τῆς θείας ἀγανακτήσεως· ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατέχων οἴεται καὶ τοὺς πατέρας ταυτοπαθεῖν αὐτῷ. φέρε οὖν, ἴδωμεν τὸν ἀλόγιστον λόγον· "4μετέλαβον, ἀλλ' οὐκ ἐκοινώνησα"5. λέγει τοιγαροῦν ὡδὲ που τῶν θεολόγων ὁ διαβόητος· μετέλαβον τῆς εἰκόνας καὶ οὐκ ἐφύλαξα. μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς ἀσθενείας, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ· δευτέραν οὖν κοινωνίαν κοινωνεῖ, καὶ πολὺ τῆς προτέρας παραδοξοτέραν. ἰδοῦ, τὸ "4μετέλαβον"5 κοινωνεῖν ἐκπέφασται· μετάληψις γὰρ καὶ κοινωνία ταύτων, ἡ μὲν ἐκ τοῦ μετέχεσθαι, ἡ δὲ ἐκ τοῦ τοὺς μετέχοντας κοινοποιεῖσθαι ὀνομαζομένη. καὶ τοίνυν ὁ θεσπέσιος ἀπόστολος· τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν; τὸν ἄρτον, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου ἐστίν; ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν. Ἰδοῦ, δέδειχε κἀνταῦθα τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὅτι κοινωνία ἐστὶν ἡ μετοχή, οὐκ ἂν τις δὲ φρενῶν εἴσω ὦν οὐχὶ τὴν μετοχὴν μετάληψιν εἴποι. ὡς οὖν ὁ θεῖος ἄρτος ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων μετεχόμενος πάντας τοὺς μετόχους ἐν σῶμα ἀποτελεῖ, οὕτω δὴ καὶ ὁ αἰρετικὸς ἄρτος κοινωνοῦς τοὺς αὐτοῦ μετέχοντας ἀλλήλων ἀπεργαζόμενος ἐν σῶμα ἀντίθετον Χριστοῦ παρίστησι, καὶ ὁ κενολόγος μάτην κενολογεῖ. εἰ δὲ ὅτι ὁ νοῦς, ὅποτε μετελάμβανεν, οὐ συνδιετίθετο τῷ πραττομένῳ, τοῦτο ἐστὶ τὸ μᾶλλον ἀρνητικόν, ὅτι, καίπερ εἰδὼς ἐκτοπουργεῖν, ὅμως ἐν γνώσει ἡμάρτανεν, μὴ φοβηθεὶς τὸν ἀποκτένοντα θεὸν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα διὰ τῆς ἐν γεένῃ ἐμβολῆς, ἀλλὰ τὸν προσκαίρως σῶμα τύπτοντα. τί συμφέρει τὰ ἀσύμβατα; τί οἴεται συνηγόρους τοὺς ἀντηγόρους αὐτοῦ ἁγίους; ἤδη καὶ μόνον κατάνευσις ἢ ἀνάνευσις ἐπὶ τε ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως ἔργου πλήρωσις αὐτοῖς δογματίζεται καὶ οὐδὲ ὑπόκρισιν εἰς μαρτύριον προσήκαντο τοῦ μόνον ἄψασθαι θύματος, οὐκ εἰδωλικοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ἰδιοθύτου· καὶ τὰ παραδείγματα ἄπειρα. Τί δὴ οὖν ἄλλο ἢ τοῦτο ἦν ἐν τῷ προλαβόντι διωγμῷ; ὁ ἱερὸς πατριάρχης κατηνέχθη, ἐξωστρακίσθη, περιωρίσθη ἐν παραβύστῳ τόπῳ· ἀντίθρονος χριστομάχος, σύνοδος ἀθετούντων, ἀναθεματισμὸς τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας συνόδου, ἀνάρρησις τῆς πάλαι ἀντιχριστούσης, ὑπερορίαι τῶν ἁγίων ἐπισκόπων τε καὶ ἡγουμένων, μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν· αἵματα χεόμενα, θάνατοι ἄωροι, εἰρκταί, λιμαγχονήσεις, λεηλασίαι· τὸ φοβερώτερον καὶ ὀρώμενον καὶ ἀκουόμενον, ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐνυβριζομένη, καταπατουμένη, τῆς Θεοτόκου, τῶν ἀπάντων ἁγίων, οἱ τε ναοὶ καὶ τὰ θυσιαστήρια ἐρειπούμενα, τὰ ἅγια βεβηλούμενα, πυρὶ παραδιδόμενα. τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐ πᾶς ὁ κοινωνήσας, ἤγουν μεταλαβὼν, τοῦ ἰοβόλου ἄρτου ἀρνησίχριστος, ἔκθετος, ἀνόσιος, εἰ μὴ τι διὰ μετανοίας ἀνακληθῆ; οὕτως ἔχει ἢ ἀλήθεια καὶ ταύτη ἀπεκτάνθησαν οἱ μάρτυρες καὶ ὑποῖσαν ἅπαντα οἱ ἀντεχόμενοι.

καὶ εἴ τις τῷ κανόνι τούτῳ στοιχεῖ, φησὶν ὁ ἀπόστολος, εἰρήνη ἐπ' αὐτὸν καὶ ἔλεος καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ· τὸ γὰρ τοῦ Διανίου καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ θεολόγου, εἴ τι καὶ τοιοῦτον ἕτερον, τεχνικοῦ γράμματος ὑπὸ αἰρετικῶν σκαιωρηθέντος κλοπὴ ἦν, ἀπλότητι κατασοφισθέντων καὶ οὐκ ἐκ φόβου τινὸς (ἄπαγε) ὑπογραψάντων τῶν ἀγίων ἐκείνων. διόπερ εὐθύς αὐτοῖς ἅμα τοῦ γνῶναι τὸν δόλον ἢ ἀνάκλησις καὶ ἡ εὐθαρσος ἀπολογία. Ταῦτα, πάτερ ἄγιε, εἴ σοι θεμιτόν, ἐκφερομύθησον τῷ ἀνδρί, ἵνα εἰδῶς τὴν ἀλήθειαν ἀπορρίψῃ τὴν ἄδικον συγγραφὴν ἐκείνην καὶ μετὰ εὐσεβούντων τάττοιτο, ἐπὶ γέρον καὶ ἐπιτιμηθεὶς καὶ διὰ τοῦτο ἐάσας τὴν περιβόητον μονήν· εἰ δὲ μή, ἀλλ' ἡμῖν γε εὐξαι μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχειν ἐν τῷδε τῷ μέρει μετὰ τοῦ ἀνδρός, εἴπερ καὶ οὐ μεταμελοῖτο. 453 {1'Ηλία τέκνω}1 Τίς ὁ ἀναγκάσας με ἐπιστεῖλαι σοι, ἄνθρωπε; θεὸς δῆλον ὅτι, ὁ καταστήσας με ἐπὶ σὲ ποιμένα καὶ νομοθέτην, ᾧ δώσω ὡς ὑπὲρ πάντων τῶν ἀδελφῶν σου καὶ περὶ σοῦ λόγον. ἀπετάξω δὴ οὖν αὐθαιρέτως, ὑπετάγης εὐηκόως, εἴτα ἐσινιάσέ σε ὁ σατανᾶς, ἀπορρήξας τῆς θείας συναφείας· αὐθις ἐλέει θεοῦ συνήφθης καὶ πάλιν ἐνεργεία δαίμονος ἀπεπήδησας. ἔπειτα πάλιν ἐλθὼν ἐξωμολογήσω, ὑποσχόμενος τὴν πρὸς τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν, καί, ἐπειδὴ ὑποστροφὴ τῆς ἐξορίας ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου, οὐ συνῆλθες τοῖς λοιποῖς, ἀλλ' ἔμεινας ἐφ' ἑαυτοῦ, δελεαζόμενος ὑπὸ τοῦ ὄφρα, καὶ τοῦτο ἕως τοῦ νῦν βασιλεύοντος τετάρτου μετὰ Νικηφόρον. ἕως πότε, ἐλεεινέ, ἐγκυλίῃ τοῖς τῆς ἀμαρτίας τέλμασιν; ἕως τίνας οὐκ ἀνήσεις ἀσχημονεῖν ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων; οὐκ ἔνι θάνατος; οὐκ ἔνι κριτήριον; οὐ δώσεις τίσιν αἰώνιον, ἧς καὶ μόνον ἐνθύμησις καταστέλλει ψυχὴν καὶ ἐπιστρέφει πρὸς μετάνοιαν; Ἀνάνηψον, ἄνθρωπε, ἀνακλήθητι, παρακαλῶ· ἄφες οἰκοδομεῖν οἰκίας κοσμικῶς, ὁ τὸν οἶκόν σου τῆς ψυχῆς καταλελυκῶς· ἕα τεκτονεῖν ὡς λαϊκός, ὁ τεκταινόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ. μὴ προφασίση τοῦτο κάκεῖνο, οὐδεὶς σε ἐξελεῖται ἐκ χειρὸς Κυρίου. μὴ εἴπῃς ἡμαρτηκῶς "4οὐκ οἶσω τὰς ἐπιτιμήσεις"5. οἶσεις, τέκνον μου· καλῶ γὰρ σε οὕτως ἐλπίδι τῆς ὑποστροφῆς ἐγὼ ὁ ταπεινός· εἰ πατήρ, πεφεισμένως ἰατρεύσω, συμπαθητικῶς, φιλοστόργως. μόνον θέλησον, μόνον κινήθητι, διάρρηξον τὰ κατέχοντά σε δεσμὰ τοῦ θανάτου· ἐγγύθεν θεοῦ βοήθεια καὶ ὁ φύλαξ σου τῆς ζωῆς ἄγγελος προπορεύσεται· χαρὰ ἐν οὐρανῷ γενήσεται, θρηνήσει διάβολος, σκιρτήσω ἐγὼ ὁ τάλας, εὐρηκῶς τὸ ἀπολωλός μου πρόβατον, καὶ γε ἡ ἀδελφότης σου. εἰ δὲ μή, ἔση θήραμα τῷ διαβόλῳ, τοῦ οὐαὶ κληρονόμος· οὐ ῥυσθείης ὑπακούσας καὶ σὺν τῷ ἀδελφῷ σου Σίλα ἐλευσόμενος. 454 {1Τῆ ὁμόζυγι Δημόχαρι}1 Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνηγγέλη ἡμῖν ὁ θάνατος τοῦ μακαρίου στρατηγοῦ μέχρι τοῦ δεῦρο, πολλὰ δοκιμάσαντες, οὐκ εὐδωθήμεν ἐπιστεῖλαι τῇ τιμιότητί σου· καὶ νῦν δὲ ἐπιστέλλοντες οὐδὲν σε ὠφελεῖν οὐδὲ ἐλαφροποιεῖν τοῦ βάρους τῆς ἐνωδύνου καρδίας δυνάμεθα (τίς γὰρ καὶ ἐξευρεθείη λόγος ἄλλος τοσοῦτον θεραπεύειν;), ἀλλ' ἵνα καταδήλους ἑαυτοὺς ποιήσωμεν ὡς μετέσχομεν καὶ αὐτοὶ λύπης οὐ μόνον ἐπὶ τῷ ἐνδημήσαντι πρὸς Κύριον, ὅτι ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ εὐσεβής, πρόμαχος ὀρθοδοξίας καὶ ἀγωνιστῆς εἰρήνης ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς (ὦ τῆς συμφορᾶς), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σοὶ τῇ καταλειφθείσῃ ἐρήμῳ τῆς ὁμοζυγικῆς ἐπικουρίας, ἄλλως τε καὶ φιλανδρούση λίαν. οὕτως οὖν ἀπαραμύθητον τὸ πάθος ἀπέδειξεν ὁ λόγος. ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ εἶ ἀδίδακτος τοῦ θεοῦ διατάγματος ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση, καὶ πάλιν, ἵνα μὴ ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα, ὡς ἀχθησομένοις σὺν τῷ Ἰησοῦ ὑπὸ θεοῦ ἐν τῇ ἀναστάσει, παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν κενῶσαί σε τὸ πολὺ τῆς λύπης, λαβεῖν παραμύθιον μικρόν, εἰς ἑαυτὴν γενέσθαι, ἰλαρῦναι τὴν ψυχὴν, ἐπειδὴ καὶ τέκνα ἔχεις καὶ οἰκία σοι πάρεστιν μεγαλοφυῆς καί, εἰ μὴ ὁ νοῦς ἀνενέγκοι τῆς κατακρατήσεως τοῦ πάθους, διοικεῖν καὶ διέπειν ὀρθῶς οὐκ ἂν ποτε δυνηθείη. ἐπὶ πᾶσι δὲ κάκείνῳ τῷ μακαρίῳ λυσιτελήσει τὸ λεγόμενον· οὐ τί ἂν

γένοιτο περισπουδαστότερον; Τί οὖν λοιπόν, ὦ κυρία; δὸς δόξαν τῷ ἀγαθῷ θεῷ, φθέγγαι τὰ τοῦ Ἰώβ, ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. εἴη ἐντεῦθεν ὡς ἀληθῶς μέγιστον κλέος καὶ φανείης οἴου πεπαιδευμένου ἀνδρὸς ὁμόζυγος ἐγένου· καὶ γὰρ ἐκεῖνος καὶ γνωστικός καὶ σοφὸς καὶ παιδευτὴς τῶν ἀμυήτων. ὡς οὖν ἐκεῖνος ἀνδράσιν ὑπόδειγμα καλόν, ἔσο καὶ αὐτὴ γυναιξίν, ἐκκλίνουσα τὸ φιλοπενθὲς καὶ δεικνύουσα ὅτι σοι προστάτης ὁ θεός, ὃς καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναί σε παρήγαγεν καὶ εἰς ἀκμὴν ἡλικίας ἤγαγε καὶ τηλικούτῳ ἀνδρὶ συνέζευξεν, καὶ αὐθις διαζεύξας ἐνώσειεν διὰ τῆς ἀναστάσεως, ὥστε νόμισον ἀποδημίαν εἶναι τὸ πρᾶγμα· οὐκ ἄρα ἤνεγκες τὴν στέρησιν, εἰ βασιλεὺς ἐπίγειος ἐπέτρεψεν; οἴσον, δέσποινά μου, καὶ τήνδε, ἣν ὁ μόνος ἀληθινὸς καὶ πάντων βασιλεὺς ἐκέλευσεν. ναί, παρακαλοῦμεν, καὶ γε πιστεύομεν ἀπολήψεσθαι σε αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, φυλάττουσαν τὴν χηρείαν ἐν Κυρίῳ καὶ τεκνοτροφοῦσαν ἄριστα τὰ καλὰ βλαστήματα· ἅπερ καὶ προσαγορεύομεν καὶ ὁμοιοτρόπως σοι παραινοῦμεν φέρειν τὴν πατρικὴν στέρησιν καὶ μητρικὴ διαπλάττεσθαι ῥυθμίσει πρὸς πᾶσαν εὐθύτητα. 455 {1Θεοφίλω τῆς Ἐφέσου}1 Ἔλαβον ἐπὶ χεῖρας τὸ γραμματεῖον, ὅπερ ἀπέστειλεν ἡ ἱερά σου κορυφή Ἀθανασίῳ τῷ ἡμετέρῳ ἀδελφῷ, καὶ ἀναγνοὺς ἐλυπήθην, ἱερώτατέ μου πάτερ, λύπην ἱκανὴν, πρῶτον μὲν ὅτι ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, τοῖς ὀρθοτομοῦσι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν νῦν λυττώσαν αἴρεσιν τῶν εἰκονομάχων, ἐρεσχηλαί γίνονται καὶ σχίσματα ἐπιφύονται, ἔπειτα ὅτι ἀναγκάζομαι ὁ ἐλάχιστος ἀντιθετικῶς τὴν διὰ λέξιν ποιήσασθαι. ἀλλὰ συγγινωσκέτω ἡ μεγαλειότης σου· περὶ γὰρ ἀληθείας ὁ λόγος, ἧς οὐδὲν προτιμότερον οὐδὲ αἰδεστικώτερον. Τί δὲ τὸ ἐμφερόμενον ἐν τοῖς γράμμασι, περὶ οὗ ἡ λύπη; ἡμεῖς, φησίν, οὔτε κτένεσθαι τοὺς Μανιχαίους οὔτε μὴ κτένεσθαι συνεβουλεύσαμεν· εἰ δὲ καὶ ἐπετρέψαμεν, τῶν καλλίστων τὸ μέγιστον εἶχομεν ἂν ποιῆσαι. τί φῆς, ὦ θεοτίμητε; ὁ Κύριος ἀπηγόρευσε ἐν τοῖς εὐαγγελίοις τοῦτο, εἰπὼν· οὐ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον· ἄφετε συναυξάνεσθε μέχρι τοῦ θερισμοῦ. καὶ αὐτὸς τῶν καλλίστων τὸ μέγιστον φαίης εἶναι τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐκριζώσεως; καὶ ὅτι τὰ ζιζάνια τοὺς αἰρετικούς εἴρηκεν, τοὺς τε τηνικαῦτα δῆλον ὅτι καὶ τοὺς ἐφ' ὑστέρω, ἤγουν ἅπαντας, ἀκουσώμεθα τοῦ Χρυσοστόμου, αὐτὸ τοῦτο ἐρμηνεύοντος· ἐφ' ᾧ τάδε· τί οὖν ὁ δεσπότης κωλύει λέγων, μήποτε ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον; τοῦτο δὲ ἔλεγεν κωλύων πολέμους γίνεσθαι καὶ αἵματα καὶ σφαγὰς· οὐ γὰρ δεῖ ἀναιρεῖν αἰρετικούς, ἐπεὶ ὁ πόλεμος ἄσπονδος ἔμελλεν εἰς τὴν οἰκουμένην εἰσάγεσθαι. καὶ μεθ' ἕτερα· τί δὲ ἄλλο διὰ τοῦ μὴ ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι "4εἰ μέλλοιτε κινεῖν ὄπλα καὶ κατασφάττειν αἰρετικούς, ἀνάγκη πολλοὺς καὶ τῶν ἀγίων συγκαταβάλλεσθαι"5. ὅπερ καὶ γέγονεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις· καὶ γὰρ καὶ αἵματα καὶ σφαγαὶ ἐπλήρωσαν τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην καὶ πολλοὶ τῶν ἀγίων συναπῆλθον· καὶ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου οὐ διέπεσεν, ὡς ὠμολόγηται παρὰ πολλοῖς. καὶ τί λέγομεν περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρέπειν κτένεσθαι αἰρετικούς; οὐδέ γε κατεύχεσθαι αὐτῶν συγκεχώρηται ἡμῖν. ἀκουσώμεθα γὰρ αὐθις τοῦ Κυρίου πρὸς Κάρπον τὸν ἅγιον, ὡς ὑποδεδήλωται διὰ φωνῆς Διονυσίου τοῦ πανσόφου, λέγοντος· παῖε κατ' ἐμοῦ λοιπόν· ἔτοιμος γὰρ εἰμι καὶ αὐθις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνασφωζομένων παθεῖν, καὶ προσφιλές μοι τοῦτο, μὴ ἄλλων ἀμαρτανόντων ἀνθρώπων. πλὴν ὅρα εἰ καλῶς ἔχει σοι τὴν ἐν τῷ χάσματι μετὰ τῶν ὄφρων μονὴν ἀνταλλάξασθαι τῆς μετὰ θεοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλανθρώπων ἀγγέλων. Ὅρας, θεοσύνετε, τὴν θείαν ἀγανάκτησιν, ἐπειδὴ κατηύχετο τῶν αἰρετικῶν ἀπαλλαγῆναι τῆς ζωῆς, καὶ ὅπως, εἰ ἐπιμένων τῇ διαθέσει ταύτῃ ἦν, ἔμελλεν ὁ ἅγιος καταδικάζεσθαι; οὔτε οὖν, ὡς δέδειχεν ἡ ἀλήθεια, κατεύχεσθαι δεῖ ὅλως, μᾶλλον μὲν οὖν ὑπερεύχεσθαι, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος ὑπέδειξεν

ἐν τῷ τοῦ πάθους καιρῷ, λέγων πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα· πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν. τὸ δὲ φαίνειν σου τὴν ἀγιωσύνην ἔχειν αὐτῇ συμφωνοῦντας ἐν τῷ προβλήματι τούσδε τοὺς ἁγίους, σύγγνωθι, πάτερ, οὐ καλῶς ἐκλαμβάνομεν τὰς τῶν ἁγίων φωνὰς κάντεῦθεν εὐρισκόμεθα πατρομαχίαν, μᾶλλον δὲ θεομαχίαν εἰσφέροντες, ὁ γὰρ τοι θεῖος Κύριλλος ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανὸν κατὰ τὸ πάλαι νενομοθετημένον προύτεινε τὴν ῥῆσιν, οὐκ ἐφάμιλλον τῇ νέᾳ τὴν παλαιὰν συμβάλλων (μὴ γένοιτο)· οὐ γὰρ ἠγνόει ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, οὐδὲ τὴν τοῦ σωτῆρος σύγκρισιν, ἐν ἧ φησιν· ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις τότε, ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν τότε. ὥστε, καθά φησιν ὁ θεοφάντωρ Διονύσιος πρὸς τινὰ Δημόφιλον, οὐκ ἀποδεξόμεθά σου τὰς ἀζηλώτους ὁρμάς, οὐδ' εἰ μυριάκις ἐπαναλάβοις τὸν Φινεὲς καὶ τὸν Ἥλιαν· ταῦτα γὰρ ἀκούοντα τὸν Ἰησοῦν οὐκ ἤρεσκον οἱ τοῦ πράεος τότε καὶ ἀγαθοῦ πνεύματος ἀμέτοχοι μαθηταί. καὶ γὰρ καὶ ὁ θειότατος ἡμῶν ἱεροθέτης ἐν πραότητι διδάσκειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ θεοῦ· διδάσκεσθαι γὰρ οὐ τιμωρεῖσθαι χρὴ τοὺς ἀγνοοῦντας. ἐνωτίσμεθα οὖν, ὦ μάκαρ, ἃ λέλεχεν καὶ ὁ ἱερός Παῦλος, ὁ ἥλιος τῆς ὑπ' οὐρανόν. λέγει τοίνυν καὶ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος· τοὺς μισοῦντας οὖν τὸν θεὸν μισεῖν χρὴ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐκτετηκέναι, οὐ μὴν δὲ διώκειν ἡμᾶς αὐτοὺς ἢ τύπτειν, καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν· εἰ δὲ οὐ τύπτειν δεῖ, σχολῆ γ' ἂν αὐτοὺς κτένειν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν ἅγιον Συμεὼν τὸν τοῦ θαυμαστοῦ ὄρους εἰληφας, δέσποτα, συνάδειν σοι, μὴ τοῦτο οἶου, ἱερέ, ὡς μάχεται Χριστῷ ἢ τοῖς ὑπὲρ αὐτὸν διδασκάλοις, ἀλλὰ τί; ἐπὶ ἔθνη τραυματίζοντι τὸ χριστιανικὸν φῦλον ὁ λόγος αὐτῷ τῆς πρὸς τὸν τηνικαῦτα βασιλέα παρακλήσεως, ὡς ἂν μὴ πορθοῦνται ὑπὸ Σαμαρειτῶν οἱ χριστιανοί. καὶ εὖ γε ἔχει, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ τοῦτο παρακαλοῦμεν, καὶ Σκύθας καὶ Ἄραβας θανατοῦντας τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ πολεμεῖν καὶ μὴ φειδεσθαι τοὺς βασιλέας. ἄλλο τοῦτο κάκεινο ἕτερον, τὸ μὲν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, τὸ δὲ ἐπὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα αἰρετικούς· τὸ γὰρ τοι περὶ τοῦ Νηστευτοῦ Ἰωάννου, τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προέδρου, οὗ μοι φαίνεται ἀληθές, ἐπιτρέψαι ἀνασκολοπισθῆναι τοὺς γόητας, ἀλλὰ παρακεχωρηκέναι· φονεῖς γὰρ καὶ τοῖ, ἐφ' οὓς οὐ κωλυτέον τοῖς κρατοῦσι τὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων δρᾶν· οὐ γὰρ εἰκῆ, φησί, τὴν μάχαιραν φοροῦσιν, ἔκδικοί εἰσι τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. οὐ μὴν ἐφ' οὓς ὁ Κύριος ἐκώλυσεν ἐπιτρέπειν χρή· σωματῶν γὰρ ἄρχοντες τοὺς ἐν τοῖς σωματικοῖς ἀλόντας ἐξὸν αὐτοῖς κολάζειν, οὐχὶ τοὺς ἐν τοῖς κατὰ ψυχὴν· τῶν γὰρ ψυχῶν ἀρχόντων τοῦτο, ὧν τὰ κολαστήρια ἀφορισμοὶ καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιτιμῖαι. Οὕτως οὖν, ὦ δέσποτα, ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς φρονοῦμεν· καί γε, ἵνα ἐν ἀφροσύνῃ εἴποιμι, καὶ παρρησία λελαλήκαμεν τῷ μὲν μακαριωτάτῳ ἡμῶν πατριάρχῃ ὅτι "4μαχαίρα ἢ ἐκκλησία οὐκ ἐκδικεῖ"5 (καὶ κατένευσεν), τοῖς δὲ τὴν σφαγὴν δράσασι βασιλεῦσι, τῷ μὲν πρώτῳ ὅτι "4οὐκ ἠρέσθη θεὸς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀναιρέσει"5, τῷ δὲ δευτέρῳ, ἀπαιτοῦντι τὴν συνηγορίαν τῆς ἀναιρέσεως, ὅτι "4πρότερον ἢ κεφαλὴ μου αἴρεται ἢπερ συνθέσθαι με τούτῳ"5. ταῦτα δὴ παρ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν· ὑμεῖς δέ, ἀγιώτατοι, εἰ ἕτερον εὐαγγέλιον ἀνέγνωτε, ὅπερ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μή, σκοπήσατε τί ὁ ἀπόστολος ἀποφαίνεται. 456 {1Τοῖς μονάζουσι Μυέλησ}1 Ἡ μὲν κοίμησις τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ Διονυσίου τῆ ὠρισμένη βουλή τοῦ θεοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἤδη ὄρον ἔλαβεν· ὑμῖν δέ, ἀδελφοί, εὖ ποιῆσαι Κύριος, ὅτι ὑπεδέξασθε αὐτὸν ἀσθενήσαντα κατὰ πάροδον ἐν τῇ διαφεροσῇ ὑμῖν μονῇ, καὶ τοῦτο μέχρις ἂν ἀπέθετο τὸ σκῆνος ἐν γῆ καὶ ἀπέπτη εἰς οὐρανόν. ὅτι δὲ ἄξιός τῆς ἐκεῖσε πορείας ὁ ἀδελφὸς μαρτύρια πολλά· πρῶτον μὲν ἢ μέχρι γήρους ἀπὸ νεότητος δόκιμος αὐτοῦ ὑποταγή· ἔπειτα δις ἐφυλακίσθη, ἅπαξ ἀπῆρεν ἐν τῇ Δύσει ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας ἀπόστολος, ὄνπερ εὐλόγησεν ἀποστολικὸν στόμα καὶ ἦνεσε Ῥωμαίων ἐκκλησία· ὃς καὶ μεμαρτύρηται ὑπὸ πολλῆς

ἀδελφότητος αὐτοῦ ἀνὴρ δυνατὸς ἔργῳ καὶ λόγῳ, ἐργάτης ἐντολῶν θεοῦ, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τοῦ οἰκείου κοινοβίου, πολλὰ ἐνδειξάμενος ἀρετῆς ἰδιώματα καὶ νῦν αὐτὸ τοῦτο κατὰ τὸν παρόντα διωγμὸν περιερχόμενος πόλεις τε καὶ χώρας, ὑστερούμενος, θλιβόμενος ἐν τῷ διακονεῖν τὸν τῆς ἀληθείας λόγον μέχρις ἀπέπνει ἐνδημήσας πρὸς Κύριον. Τοιοῦτον οὖν, ὡς ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐξαναγήσατε δοῦλον Κυρίου καὶ τηλικούτον λείψανον ἅγιον παρ' ὑμῖν ὠκονομήθη ἀποθησαυρισθῆναι. διὸ καὶ μᾶλλον προσετέθημεν τῇ κατὰ θεὸν ἀγάπῃ ὑμῶν καὶ ἐπευχόμεθα ὑμῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἀνθ' ὧν μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ὑπεδέξασθε τὸν ὄσιον Διονύσιον, οὗ τὸ μνημόσυνον μετὰ τῶν ὁμοταγῶν ἀγίων. 457 {1Κατηχητική πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς} Ἄδελφοὶ καὶ πατέρες, ἄλλοι μὲν λυπηρῶς ἀναγγέλουσιν τὰς τῶν οἰκείων ἀποβιώσεις, ἐγὼ δὲ καὶ λίαν περιχαρῶς· διατί; ὅτι οἱ ἀποβεβιωκότες ἀδελφοὶ ἡμῶν ἅγιοι κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, Ἄνθος ὁ φερωνύμως ἠνθηκῶς τὰς ἀρετάς, καὶ Διονύσιος, ὁ διαπρέψας διονυσιακῶς καθ' ὀσιότητα. οἷος δὲ καὶ ὁ θάνατος ἀμφοτέρων δίκαιον εἶπεῖν· ὁ μὲν, ἐληλυθὼς ἀπὸ τῆς οἰκείας ξενίας ἄρτι καὶ γε συνταξάμενος ἡμῖν αὐτὰ δὴ τὰ τελευταῖα, ἐν τῇ ὑποστροφῇ καθ' ὁδὸν νοσηλευθεὶς κεκοίμηται ἱερῶς ἐν μοναστηρίῳ τῆς Μυέλης· ὁ δὲ, ἀσθενεῖα περιπεσὼν, ὑπέστη, εἰ μὴ προπετὲς εἶπεῖν, τὰ τοῦ ἀοιδίου Ἰὼβ παθήματα· καὶ γὰρ τὰς σάρκας αὐτοῦ εἶδεν ρυῖσκομένας καὶ τὰ ὀστᾶ κεκολλημένα τῇ σαρκί· πόνοι ἀνύποιστοι, πληγαὶ τραυμάτων, ρύσις τῆς γαστρὸς ἄμετρος, μόνη ἢ πνοὴ παραμένουσα· ἐν οἷς εὐχαρίστως καὶ ὑπομονητικῶς ἐνεγκῶν ἐνεδήμησε καὶ αὐτὸς πρὸς Κύριον. Ἴδε οἱ μακάριοι ὡς καὶ αὐτοὶ μάρτυρες, Διονύσιος ὁ τοῦ θεοῦ ἐργάτης δόκιμος καὶ Ἄνθος τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ, Διονύσιος, ὁ μέχρι γήρους τὸν τῆς ὑποταγῆς ἄεθλον ἀπὸ νεότητος τετελεκῶς, καὶ Ἄνθος, ὁ ἐκ παιδὸς ὀσιωθεὶς μέχρι μεσηλικιότητος καθ' ὑποταγὴν, ἀμφοτέροι σκευὴ εὐχρηστα τῷ δεσπότη θεῷ, οὐ μόνον ἐν οἷς ὑμνήθησαν πρότερον καὶ ὕστερον, πρὸς δὲ καὶ φυλακῶν διαδήματα ἔνεκεν δικαιοσύνης περιεβάλλοντο· οὗ τί ἂν γένοιτο ἐνδοξότερον; ἔχει δὲ θάτερος ἄλλο καύχημα, τὸ ἐξυπηρετῆσαι αὐτὸν τῷ κυρίῳ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ ἐξυπηρετήσιν μακράν, καὶ οὐ μόνον μακράν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινουμένην λίαν. ἀμφοτέρωθεν οὖν ἀξιάγαστος ὁ ἀδελφός. Τί οὖν εἴπωμεν πρὸς ταῦτα, ἀδελφοί; ὅτι μεταβαίνομεν πάντως πάντες ἄνθρωποι ἐντεῦθεν καὶ ἡ μετάβασις ἀπὸ παροικίας εἰς ἀληθινὴν κατάπαυσιν, ἐκ σκότους εἰς φῶς, ἀπὸ ταραχῆς εἰς γαλήνην, ἐκ πολέμου εἰς εἰρήνην, ὅπου οὐκ ἔνι δάκνων ὄφεις, ὅπου οὐκ ἔνι τροπῆς φόβος, ὅπου κομίζεται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπαρξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν. διὸ σπεύσωμεν, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς ὀσίως ἀποβιώσασιν, ὡς ἂν φύγομεν αἰωνίας κρίσεως καὶ ἀξιωθῆμεν βασιλείας οὐρανῶν. φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος· ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον. φοβηθῶμεν, τέκνα ἀγαπητά, φρίξωμεν, διαναστῶμεν κατὰ τοῦ δράκοντος διαβόλου καὶ οἱ δοκοῦντες ἐστάναι καὶ οἱ ὑποσκελισθέντες, ὅτι τοῖς μὲν βραχεῖα χαύνωσις πτώσιν ἀπεργάζεται θανάτου, τοῖς δὲ μικρὰ ἀνάενυσις ἴασιν ἀνατελεῖ ψυχικῶν τραυμάτων· μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; Naί, ἀδελφοί μου, οὕτω ἡ θύρα κέκλεισται, οὕτω ἡ πανήγυρις διαλέλυται. φεισώμεθα ἑαυτῶν, σκοπῶμεν, πῶς ἐν ἄστει διατρίβομεν, ποῦ καθεζόμεθα, μεθ' οἷων προσώπων διαλεγόμεθα, πηλίκη ἢ τροφή ἡμῶν, ἢ ἡσυχία, ἢ ὑπνωσις, ἢ ὁμιλία, ἢ ὕμνησις, ὅλη ἀρεστὴ θεῷ, ὅλη ἐπωφελὴς τῷ πέλας. ἐλεεῖτε, βοηθεῖτε· μή τις τι πράττοι παρὰ τὸ εἰκός. τί ὄφελος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσω καὶ ζημιωθῶ τὴν ἐλεεινὴν μου ψυχὴν; τί μοι προσθήσεται ἐν ἡμέρᾳ θανάτου τῶν τῆδε ἡδυπαθειῶν τὸ τέλος, τί δὲ πείσομαι, ὅταν τοὺς ὁμοταγεῖς μου ἴδω προσλαμβανομένους εἰς βασιλείαν θεοῦ, ἐμαυτὸν δὲ αἰρόμενον εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος; ὄντως, ἀδελφοί μου, οὐδὲν ἢ εὐπάθεια τῆς σαρκός, οὐδὲν βασιλεία ἐπίγειος,

οὐδὲν δόξα πρόσκαιρος, οὐδὲν πλοῦτος ρευματιζόμενος, οὐδὲν τρυφή ἀπορρέουσα, οὐδὲν ἐν οὐδενὶ τῶν νομιζομένων τοῖς φιλοζῶοις καλῶν καὶ ὠραίων ὄφελος, ἀλλὰ τὰ πάντα ματαιότης καὶ περισσεΐα πνεύματος, ὡς φησὶν ὁ τῶν ἀπάντων ἡδέων τοῦδε τοῦ αἰῶνος ἀπόπειραν ποιησάμενος. καὶ εἶθε ματαιότης μόνον· ἀλλ' ὅτι ἀντ' αὐτῆς αἰῶνιοι βάσανοι ταμιεύονται τοῖς ἐγκεκουλίσμενοις αὐτῇ. ἡμῖν δέ, οἷς ἡ πνευματικὴ ζωὴ κεχάριστα ὑπὸ Κυρίου, πόση καὶ πηλίκη τιμωρία, εἰ μὴ φευξόμεθα αὐτῆς, ἀποκείσεται; Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου, ὑπομιμνήσκω, παραινῶ, παρακαλῶ ὡς ὀφειλέτης, ὡς δοῦλος ὑμῶν διὰ Κύριον, δικαίως καὶ ὁσίως πολιτευσώμεθα καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς, ἵνα κληρονομήσωμεν ζωὴν αἰώνιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. 458 {1Εὐφροσύνη ἡγουμένη τοῦ Κλουβίου}1 Ἀπῆτει τὸ συμβᾶν περὶ τὴν μακαρίαν κυρίαν καὶ κοινὴν μητέρα (οὐ γὰρ παραιτοῦμαι καὶ ἡμῶν μητέρα αὐτὴν ὀνομάζειν διὰ τὴν ἀρετὴν) αὐτοὺς ἡμᾶς ἀφῆχθαι καὶ τὸν προσήκοντα ἐπιτάφιον ἐκείνη μὲν ἄσαι, σοὶ δὲ τῇ ὑπολελειμμένη καὶ οἶονεὶ ὀρφανῇ τῆς μητρικῆς συναφείας τε καὶ συμπνοίας φθέγγασθαι παραμύθιον, εἴ γε καὶ ἐξευρεθείη τοιοῦτον φάρμακον, δυνάμενον καταπραῦναί σου τὸ τῆς ψυχῆς ἀλγινδὸν καὶ συμπεπτωκός. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο οὐκ ἐνδέχεται, διὰ γράμματος ἡ ἐπισκοπῆ. ὦ, πῶς ἀπέπτη ἀφ' ἡμῶν ἡ καλὴ ἀμμάς, ἡ χριστοφόρος γυνή, τὸ κειμήλιον τῆς σωφροσύνης, τὸ κεχαριτωμένον πρόσωπον, τὸ τῆς εὐλαβείας τέμενος, τὸ πλήρες ἡμερῶν, τῶν τε λυομένων καὶ μενουσῶν, θέαμα, ὁ ἡγιασμένος ναός, ὁ ἐλαιὼν τῆς συμπαθείας, ὁ οἰκτιρμός τῆς ἐπιδόσεως, τὸ ζῶον ὄντως τὸ θεόπλαστον, ὁ ἄφθονος ὀφθαλμός, ἡ ἀβάσκανος καρδιά, ἡ καὶ πρὸ θανάτου ἔκδημος τῶν τῆδε διὰ τὸν ποθούμενον νυμφίον Χριστὸν καὶ διὰ τὴν ἐκεῖσε ἄλυπον ζωὴν καὶ ἀμήρυτον. ὦ, ὦ, πόσα λαλήσας δυνηθεῖν κενῶσαι τὸ συνωθοῦν τὴν καρδίαν μου σεμνολόγημα, καίτοι γε ὀψιμαθῆς ἐγὼ τῆς κυρίας καὶ τῶν ἐνόνητων ὑμῖν ἀρετῶν καὶ τοσοῦτον ἐν πείρᾳ, ὅσον ἄκρω δακτύλῳ ἐφαψάμενός τις μέλιτος. ἀλλ' ὅμως ἡ βραχεῖα γεῦσις δῆλωσιν παρίστησι τῆς ὅλης γλυκύτητος, ἄλλως τε καὶ παρὰ τῶν μᾶλλον πεπειραμένων ὑμῶν τῆς ἀρετῆς ἀδελφῶν ἐκδιδαχθεὶς ἀρκοῦσαν ἔχω τὴν περὶ αὐτῆς γνῶσιν ἐν Κυρίῳ. Ἐκείνη ἀπὸ τοιοῦτου βίου ἤχθη εἰς τόδε τὸ πολίτευμα· δεῖ γὰρ με ἄνωθεν ὑπολαβεῖν καὶ μικρόν τι ἐνδιατρίψαι τῷ λόγῳ παρηγορίας χάριν. ἔχει οὕτως. τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν τὸ γένος καὶ κατὰ τόπον καὶ τρόπον, εἴπερ ἡ Ἀρμενία ὅθεν καὶ ἡ ἀρετὴ, εἰ δὲ καὶ τὸ αἶμα δεῖ ζητεῖν, ἐκ βασιλικοῦ κράματος· στρατηγίαι καὶ δημαγωγίαι καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ ἐν Γραικίᾳ, τοῦ ὁμοζύγου λέγω, ἐπεὶ καὶ τὴν πρώτην στρατηγίδα εἶλεν ἐνταῦθα ὡσπερ καὶ τὴν πατρικίότητα ὁ ἀνήρ· οὐ ἀπορραγεῖσα διὰ θανάτου οὐκ ἦνεγκεν ἄζυξ μένειν, ἀλλ' ἔχειν μνηστήρα· τίνα ἄρα; οὐ τόνδε καὶ τόνδε ἄρχοντα ἢ βασιλέα ὡς ἡ τῶν πολλῶν ἔφεις, σαρκὶ καὶ αἵματι προσκειμένων, ἀλλὰ τὸν μόνον ὠραῖον νυμφίον, τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης· διὸ καὶ εἰρηνώνυμος ἡ νύμφη, τὸν τῶν ὄλων βασιλέα Χριστόν, τὸν Κύριον τῆς δόξης, καὶ τοῦτον διὰ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος μνηστευσασμένη. ἐφ' ᾧ ὅπως ἠρίστευσεν πράττουσα τὰ τοῦ ἔραστοῦ προδεδήλωκεν ὁ λόγος ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ. ταύτης ἡ ἀστράπτουσα προσευχὴ, ἡ κατάνυξις, ἡ τῶν δακρύων χύσις, ἡ ἀκατάλαλος γλώττα, ἡ ἀπαρρησίαστος ἔξις, ἡ χριστομίμητος ταπεινοφροσύνη, ἡ φιλέντολος δεξιά, ἡ θεογρήγορος διάνοια, ἡ καιομένη τῷ τῆς ἀγάπης Χριστοῦ πυρὶ καρδιά καὶ τέλος ἡ ὀρθόδοξος λατρεία καὶ τὸ πεφυλαγμένον τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας μετὰ ἀνυποστόλου παρρησίας. καὶ θαῦμα, πῶς ἐν τῷ παριπεύσαντι διωγμῷ οὐ μόνον ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ σέ, κυρία, καὶ ὄλην σου τὴν ἀγίαν συνοδίαν ἀμέθεκτον σὺν θεῷ ταύτης διεφυλάξατο, καλὴν κορωνίδα τῷ τέλει ἐπισφραγισασμένη, ἐκ τῶν ὀρθοδόξων πηγῶν μετασχοῦσα τῶν ἀγιασμάτων κἀντεῦθεν ἀπάρασα χαιρομένως· ὅπερ σημεῖον μέγιστον τῆς ὧν ἐπεπόθει ἐπιτεύξεως, Χριστοῦ τυχεῖν καὶ μετὰ Χριστοῦ ἔσεσθαι εἰσαεῖ. Οὕτως οὖν ἐβίω ἡ

μακαρία καὶ οὕτως ἀγίως ἀπῆρεν καὶ οὕτως πιστεύομεν ἔχειν οἱ ἀμαρτωλοί. λοιπὸν ἐπὶ σὲ ὁ λόγος μεθικτέος, δέσποινά μου· τί τοῦτο; ἴνα, εἰ καὶ δριμύς ὁ χωρισμός, ἀλλ' ὅμως ἐνέγκης εὐχαρίστως, καθὰ καὶ ἀκηκόαμεν καὶ ἐπαινέσαμεν σε πάνυ, μὴ προἰεμένην κωκυτοὺς ἀλόγους καὶ θρήνους ἀνελπίστους, ἀλλὰ δεόντως καὶ ὡς ἀληθῶς μοναζούσης καὶ ἀρίστης διδασκάλου, ὑποτυπούσης τῷ καθ' ἑαυτὴν ὑποδείγματι τὰς πιστευθίας σοι ψυχὰς ὑπὸ Κυρίου, μᾶλλον δέ, ἴνα γνωριμώτερον εἴπω, ὡς ἐκείνης τῆς ἀοιδίμου ὁμοψύχου, ὁμογνώμονος θυγατρὸς ἐν Κυρίῳ, νύμφης ἐν σαρκί, ἰσαρέτου ἐν πολιτείᾳ· καὶ γὰρ μία ψυχὴ ἐν δυσὶ σώμασι τὸ καθ' ὑμᾶς καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον. οὐ τοίνυν εἰς ἅπαν ἐχωρίσθη σου, κυρία, ἢ κυρία, ἀλλὰ πρὸς μικρόν, ἕως ἂν καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ὀδεύσωμεν ὁδόν· πλὴν ὅτι καὶ πνευματικῶς καὶ ἄρτι πάρεστι καὶ συμφέρει σοι τὰ σπουδάσματα, καὶ τὸ μείζον, ὅτι καὶ ἐγγυτέρω γεναμένη θεοῦ ἀντιβολεῖ τὰ περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν. μὴ δὴ οὖν λοιπὸν καταπέσοις, παρακαλοῦμεν, ὡς ἀπροστάτευτος μηδὲ ὡς μεμονωμένη· ἔχεις αὐτὴν καὶ πρὸ αὐτῆς τὸν θεόν, οὗ τὰ πάντα, εἰ δέ, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς κατὰ τὴν ἐκείνης καὶ πρὸ θανάτου καὶ ἐν τῷ ἀποπνεῖν αἴτησιν ἔχεις, εἴπερ τι καὶ λυσιτελεῖν δύναίτο ἄνθρωπος ἀμαρτωλός. Αὕτη ἡμῶν ἡ ἐπιτάφιος προσφώνησις. σὺ δέ, ὦ μακαρία ψυχὴ (πρὸς αὐτὴν γὰρ ἐπιστρεπτέον), μὴ πρὸς ἡμῶν αἰτοῦ τὸν θεόν σοι ἴλεω γενέσθαι, ἀλλ' αὐτὴ αὐτὸν ἡμῖν κατάλλαξον ταῖς πρεσβείαις (θαρροῦμεν γὰρ τοῦτο ἰσχύειν σε), μηδὲ ἡμᾶς ἐπικούρους ἔχειν τὴν κυρίαν ἀδελφομητροτέκνον σου, ἀλλὰ σαυτὴν παρέχε καὶ αὐτῇ καὶ ἡμῖν καὶ ὅλη τῇ ποιίμνῃ σου ἐν Κυρίῳ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. 459 {1'Ιουλιανῶ βεσθήτωρι}1 Ἐπειδὴ προσηγόρευσας ἡμᾶς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀδελφὲ καλέ, καλὸν ἠγησάμην διὰ γράμματος ἀντιπροσαγορευσαί σε, δεικνύων ἐντεῦθεν ὡς ἀγαπητῶς ἔχω περὶ τὴν τιμιότητά σου, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μεριμνητικῶς εἰς τὸ σῶζεσθαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν τοῦ διαβόλου πειρατηρίων· ἴσθι γάρ, ἀγαπητέ, ὅτι ὡς λέων αἰεὶ περιέρχεται ζητῶν τίνα καταπίη. ἔχε οὖν προσεκτικῶς, μέμνησο τῶν συνθηκῶν. γέγραπται· ἡμαρτες; μὴ προσθῆς, καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι. καὶ πάλιν ὁ Κύριος λέγει· πᾶν κλῆμα μὴ φέρον καρπὸν αἶρει αὐτὸ ὁ πατήρ, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται καὶ καίεται. Φοβηθῶμεν οὖν τὸ ὑπόδειγμα, ἀγωνισώμεθα ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν πρὶν ἢ ἐπιστῆναι τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, μὴ ἐκκοφθῶμεν ὡς ἄκαρποι καὶ ἀτελεσφόρητοι τῆς ἀγαθῆς ἀμπέλου, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός, διὰ τοῦτο ἦλθον, φησὶν ὁ Κύριος, οὐχ ἴνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἴνα σώσω· καὶ πάλιν λέγει· εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν· καὶ πάλιν· ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἤδη, ἀγαπητέ, ὁ καλὸς θεὸς ἡμῶν πάντα τὰ εἰς ἡμᾶς ἐπλήρωσεν· ἐπὶ γῆς ὤφθη, δούλου μορφὴν ἀνέλαβεν, ὑπήκοος ἐγένετο μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, καὶ ταῦτα Κύριος ὢν τῆς δόξης καὶ τὰ πάντα φέρων τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀνακαλούμενος ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐγγινομένης ἡμῖν διὰ τοῦ πρωτοπλάστου φθορᾶς, καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ θεώσας ἡμᾶς διὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκός· οὗ καὶ ἀδελφοὶ ἠξιώμεθα καλεῖσθαι καὶ σύσσωμοι καὶ συμμετοχοὶ καὶ συγκληρονόμοι. δεῖ οὖν ἡμᾶς πάσῃ φυλακῇ φυλάττειν ἑαυτούς. ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις ἐν τῇ πόλει διερχόμενος· ὄρα μὴ ἐμπαρῆς, ἐν φόβῳ Κυρίου ἢ ἀναστροφή σου ἔστω μετὰ ἀνδρῶν ἀγαθῶν· φεῦγε τοὺς ἀφυλάκτως ζῶντας, φεῦγε παίγνια καὶ γελοιάσματα νεωτερικά, φεῦγε κραιπάλας καὶ πολυποσίας φθοροποιούς. πᾶν ῥῆμα σαπρὸν ἐκ τοῦ στόματός σου μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τι καλὸν εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἀκουόντων. μὴ φρόντιζε πλουτεῖν, ὅτι γυμνὸς εἰσῆλθες εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσει. μὴ ἀγάπα τὴν δόξαν τοῦ κόσμου τούτου, ὅτι ὡς καπνὸς παρέρχεται. ἐν φίλει μόνον, τὸ ἀγαθόν, τὸ καθαρὰν ἔχειν τὴν καρδίαν ἀπὸ τῆς ῥυπαρᾶς ἀμαρτίας, τὸ ἐπιτυχεῖν βασιλείας οὐρανῶν καὶ φυγεῖν κρίσεως

αἰωνίου. τὰς ἐντολάς, ἅς ἔλαβες, φύλαττε, κλῖνον πτωχῶ τὸ οὖς σου, ἡνίκα ἔχει ἡ χεὶρ σου βοηθεῖν, ὄρεξον τῷ δεομένῳ· δύο λεπτὰ χήρας πτωχῆς ὑπερηκόντισαν πάντων τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐμβεβλημένων. ὄρκος ἐν τῷ στόματί σου μὴ αὐλιζέσθω· ὁ γὰρ ὁμνύων οὐ σωθήσεται, κἂν δοκῇ πᾶσαν ἐντολήν ποιεῖν. ἐπι σκέπτου ἄνθρωπον ἐν φυλακῇ, ἵνα ἐπισκεφθῆς ὑπὸ Κυρίου. προσεύχου συνετῶς καὶ ψάλλε ἐν καρδίᾳ, ἵνα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὑποδέξῃ σύνοικον. Ταῦτα ἐκ πολλῶν ὀλίγα δείγματα ἀγάπης, ἐντολαὶ ἀγαθαί, ἅς ἀμφοτέρωτεροι πράξοιμεν καὶ σωθῆμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. 460 {Εὐφροσύνη ἡγουμένη}1 Ὡς καλὰ τὰ γράμματα τῆς τιμιότητός σου, καὶ τὸ λυπηρὸν ἐπιδεικνύμενα τῆς ἐπὶ τῇ ὁσίᾳ μητρὶ κοιμήσεως καὶ τὸ ὑπομνηστικὸν τῆς ἐλπίδος ἔχοντα· ὡς γὰρ τὸ πάντῃ ἄλυπον καὶ ἄδακρυ ἐπὶ τῇ τῶν κεκοιμημένων διαζεῦξει κατηγορεῖται (ἀναισθησίας γὰρ τεκμήριον), οὕτω τὸ πέραν τοῦ μέτρου πάλιν κατακλᾶσθαι τῇ λύπῃ τῶν μὴ ἐχόντων ἐστὶν ἐλπίδα ἀναστάσεως. δεῦρο λοιπόν, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, τὸ ἱκανὸν τοῦ πένθους ἀφοσιωσάμενοι εἰς ἑαυτοὺς γενώμεθα, οὐχ ὅτι ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας τὸ ἴνδαλμα τῆς ἀγίας ἐκείνης (μὴ τι γένοιτο·

εἴη γὰρ ἐν ὑμῖν ὑπόμνημα πάσης παρακλήσεως καὶ διακυβερνήσεως), ἀλλὰ τὸ ἄγεσθαι εὐθυμότερον καὶ διανύειν τὸν προκείμενον ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως. οὐκ εἶασεν οὖν σε ἐν ἀώρῳ ἡλικία ἢ μήτηρ οὐδ' ἀμαθὴ τῶν θείων οὐδ' ἄπειρον τῶν ἐν βίῳ, πάντοθεν χάριτι Χριστοῦ ἱκανουμένην καὶ βίου ἔμπειρον καὶ φρονήσεως ἔμπλεων καὶ γνώσεως εὐπορον καὶ διοικήσεως εὐθετον καὶ ἡμερῶν ἀπηρτισμένων τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Ἔχου δὴ τῆς οἰκείας ἀσφαλείας, λαμβάνουσα βοηθὸν εἴτε οἴκοθεν, ἄνπερ καὶ ἔστιν, εἴτε ἔξωθεν· οὐκ ἄπορον γὰρ εὐρεῖν γυναῖκα ἐπ' ἀναθέσει τῶν συμπιπτόντων ἔστιν ὅτε δυστεκμάρτων πραγμάτων, ὧν τὴν λύσιν εἰς νοῦς οὐχ οἶός τέ ἐστι δοῦναι. ἔχου δὴ ὁμοίως καὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν ὑπὸ χεῖρα ἀδελφῶν, καθηγουμένη ἐν Κυρίῳ μετὰ πάσης μακροθυμίας, μετὰ συμπαθείας, μετὰ ἐκζητήσεως τῶν ὀφειλομένων, μὴτε καταπιέζουσα σφοδρῶς, ἀλλ' ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα τὰ κατ' αὐτὰς ὁμειρομένη, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν προσέσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, μὴδ' αὐτὴ ἀνεῖσα ὀλικῶς τὰς ἡνίας τοῦ χαλινοῦ· αἴτιον γὰρ τοῦτο διαλύσεως, ἀταξίας τε καὶ ἀφιλοτεκνίας. οἶδας ὅπως συνούσης τῆς μητρὸς ἐποίεις· οἶδας ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ πασῶν αὐτῶν εἰς σὲ ἀποβλέπουσιν ὡς εἰς θεόν, ὀρώσαι τὸ πρόσωπόν σου μεσιτεῦον αὐταῖς τὰ πρὸς αὐτόν. εἰ δὲ αὐτὴ οὕτως, δῆλον ὅτι κάκειναις ὀφειλόμενόν ἐστὶν ἄλλο μὴδὲν ἀναπνεῖν ἢ ὅπερ σὺ ἢ διδάσκαλος καὶ ἑρᾶς καὶ ἐντέλλη καὶ διαγορεύεις, καὶ ἀπλῶς ὡς τέκνα γνήσια πρὸς μητέρα, ὡς μέλη ἐκ μέρους πρὸς κεφαλὴν, ὡς ἄνθη πρὸς ῥοδωνίαν· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἐληλύθεισαν ἐπὶ τὸ αὐτό, καταλιποῦσαι κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, γονεῖς τε καὶ ἀδελφούς, οἰκείους καὶ φίλους, ὑπάρξεις τε καὶ σχέσεις σαρκός, ἀζυγίαν ἀγαπήσασαι καὶ Χριστῷ νυμφευσάμεναι, ἵνα ὁσίως καὶ παρθενοπρεπῶς ζήσασαι κληρομησῶσι βασιλείαν οὐρανῶν καὶ τὸ μετὰ Χριστοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸν οὐράνιον ἐκείνον καὶ ἀνεκκλάλητον νυμφῶνα. Τοιοῦτον καὶ αὐταῖς καὶ σοί, κυρία, τὸ ἀγώνισμα καὶ ἐπάγγελμα, τούτῳ καὶ προσέχωμεν, ἐν τούτῳ καὶ κινούμεθα καὶ διαζῶμεν, μὴ ἀποβλέπουσαι ὧδέ τε κάκεῖ, ὅτι οὕτως ἐκεῖνο τὸ μοναστήριον καὶ οὕτως τὸ ἄλλο μοναστήριον. βλαβερὸν τοῦτο· τῇ ἐντολῇ δεῖν παραμετρεῖν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ μὴ τοῖς πέλας. ἐντεῦθεν γὰρ οὐκ ἔρχεται τις εἰς τὸ ὀρθοποδεῖν οὐδὲ θεοπρεπῶς πορευέσθαι, ἐπειδὴ ἡ παρούσα γενεὰ καὶ ὀλίγωρός ἐστιν, ἐκλελοιπιῦσα τοῦ ἠκριβωμένου βίου, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς κανονίζεσθαι ἔωλον καὶ ἀλυσιτελές· ἐκεῖ σκοπῶμεν, οὐ ὁ ἱερὸς βίος, ἔνθα ἔλαμψεν ἡ εὐαρέστησις Κυρίῳ. Ὅρα, ἀδελφὴ καὶ μήτηρ πνευματικὴ, ὅπως με ἠνάγκασεν ἢ κατὰ θεὸν ἀγάπη παρρησιασθῆναι ἐν ὑμῖν; οὐδὲν πλέον ἔμελλον ἂν ποιεῖν, εἰ πρὸς μητέρα τὴν ἐμὴν καὶ πρὸς ἀδελφὰς κατὰ σάρκα ἦν μοι διαλέγεσθαι· πλὴν ὅτι πάντες σῶμά ἐσμεν

Χριστοῦ καὶ ἓνα πατέρα ἐπικαλούμεθα, τὸν ἀγαθὸν θεὸν ἡμῶν. ὥστε ἀδελφοὶ πάντες ἀλλήλων καὶ σύσσωμοι καὶ συμμετοχοὶ καὶ συγκληρονόμοι, κάντεῦθεν τὸ φιλεῖν ἡμᾶς καὶ σώζεσθαι ὑμᾶς, καθάπερ ἀγαπᾷ Κύριος καὶ ἐντέταλται. εἰρήνη σοὶ τῇ κυρία μητρί, εἰρήνη ταῖς ἀδελφαῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ἀμήν. 461 {Ἰωαννῆς ἐρημίτης}1 Ἦδὺ θέαμα ὁπότεν τις θεάσοιτο, τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν εἰς νοῦν ἀεὶ ἀναθεωρεῖν εἴωθεν· οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, θεοτίμητε, ἅπαξ σε βλέψαντες καὶ ὠμιληκότες οὐκ ἐπιλελήσμεθα, ἀλλὰ φανταζόμενον ἔχομεν ἐν τῇ διανοίᾳ, αὐτὸ τοῦτο γαννύμενοι ὁρᾷν ἄνθρωπον θεοῦ, προσώπῳ τε καὶ ὁμιλίᾳ χάριν θείαν λάμποντα καὶ εἰς δοξολογίαν θεοῦ προτρεπόμενον. ἔσχες δὲ τοῦτο τῇ ἐρημικῇ μονῶσει καὶ τῇ προσευκτικῇ προσελεύσει, λαμπρυνθεὶς μωσαϊκῶς τὴν ὄψιν πρὸς τοῦ ἀρρήτου φάους. διὸ καὶ αὐθις γλιχόμεθά σε κατοπτεῦσαι καὶ συμμετασχεῖν τῶν ἐν σοὶ χαρίτων κατὰ δευτέρωσιν ἀγιαστικοῦ μετουσιασμοῦ, σὺ πρὸς θεοῦ καὶ ἡμεῖς παρὰ σοῦ. ὁρᾷς ὅσον σε θεὸς ἐδόξασεν, ἐπεὶ ἐδόξασας αὐτόν; ἀλλὰ καὶ ἔτι δοξάσειεν ἐν τέλει τοῦ βίου ἀποπεραίνοντα ἀξίως τὸν δρόμον· ἡμῖν δὲ τοῖς ἀμαρτωλοῖς εὐξαιο κἂν ἄρξασθαι τοῦ σωτηρίου δρόμου, ἐπεὶ μακρὰν ἀπὸ θεοῦ οἱ ἐλάχιστοι. ἡ πρώτη ἐπιβολὴ τοῦ λόγου ἐν τούτοις. Τίς ἢ δευτέρα; περὶ Θεοκτίστου τοῦ ἐρημίτου· ὃς ὅπως διερράγη ἐξ αἰρετικῶν τινῶν ὑποθέσεων τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας αὐτὸς ἡμῶν μᾶλλον ἐπίστασαι, τιμώτατε. πλὴν ὅτι καὶ ἡμεῖς προπέρυσι πλησιάσαντες τοῖς καθ' ὑμᾶς ἐνδαιτήμασιν ἐξεμάθομεν παρὰ τῶν εἰδότων τὰ τοῦ ἀνδρός, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ γραμμάτων ὑπεμνήσαμεν καὶ παρεκαλέσαμεν ἀποσχέσθαι αὐτὸν τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων καὶ δαιμονοποιῶν φθεγμάτων, ὀρθοδοξεῖν δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῆς παναγίας Θεοτόκου καὶ τῶν ἄλλων τρόπων. νῦν οὖν Νικάνωρ ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς φοιτήσας πρὸς ἡμᾶς ἀπήγγειλεν ἐλθεῖν εἰς μεταγνώσιν τὸν ἄνδρα καὶ ἐθέλειν ὁμοφρονεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ λέγειν τε μηδὲ γράμμα ἐμὸν εἰληφέναι, ἀλλὰ καὶ ἐρᾶν δέξασθαι. Ἐπεὶ οὖν, πάτερ ἅγιε, γέγραπται, ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα μου ἔσται καί, ὁ ἀποστρέφων ἄνθρωπον ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ καλύψει πλῆθος ἀμαρτιῶν, δεῖ τὴν ἀγιωσύνην σου διαναστῆναι καὶ δοῦναι χεῖρα βοηθείας τῷ πλανωμένῳ· ἐν τούτῳ γὰρ θεοῦ συνεργὸς ἔση· ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; ἵνα δηλώματι ἄξις τὸν Θεόκτιστον πρὸς σέ, εἴποις τε καὶ διαλεχθῆς τὰ εἰκότα. καὶ εἰ μὲν εὐροῖς αὐτὸν εἴκοντα τῷ θεῷ λόγῳ, εἴποις καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο κекίνημαι, φιλῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, κἂν δοκιμάζοις, ὁ πατήρ, κάκεῖνος ἐρᾷ, ἐπιστείλω αὐτῷ εὐθέτως, ὥστε ἀμφοτέρωθεν ἐλκυσθῆναι καὶ κερδηθῆναι τὸν ἀπολλύμενον· τοῦτο γὰρ βούλεται θεὸς κἂν τούτῳ ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἀπολωλὸς ἐκζητῶν ἐπιστρέψαι· καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἀπόδειξιν τὴν τοῦ πέλας φιλίαν ποιεῖται ἡμῖν. καὶ δεῖ παντὶ σθένει κινηθῆναι ἡμᾶς, πάτερ ὅσιε· εἰς τοῦτο γὰρ κἀγὼ κινηθεὶς ἔγραψά σοι. εἰ δὲ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν ἀπειθῶν ἀπειθεῖ, ὄψεται ὁ ἀνομῶν· λέγει Κύριος, ἄφετε αὐτούς, τυφλοὶ εἰσιν. Ὡς οὖν εὐδοκίᾳ Κύριος ἀγαθύνθητι, πάτερ, δηλοποιήσαί μοι γράμματί σου τιμίῳ. 462 {Ἄντωνίῳ τοῦ Δυρραχίου}1 Ὅψε μὲν τοῦ καιροῦ, ὅμως ὅτι ἀντελάβομεν τῶν πάλαι γεγραμμένων ἐπιστολῆν τιμίαν τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν πατρός, πάνυ ἠσθημεν οἱ ταπεινοί· οὐδὲν γὰρ οὕτως συνδεῖν οἶδεν ἀγάπην καὶ ἀδιασκέδαστον φυλάττειν ὡς ἀντιδιδομένη διάθεσις. ἀλλὰ τί ὅτι οὕτως, ὦ δέσποτα, ἦρες τῷ ἐγκωμιαστικῷ λόγῳ τῆς πολυσόφου σου γλώττης τὰ καθ' ἡμᾶς, τοὺς μηδ' ὅτιοῦν ἀγαθὸν ἔχοντας; ἢ πάντως ἡ ἀγάπη αἰτία, κλέπτουσα τάληθῆ καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα τοῖς φιλουμένοις ἀνάπτουσα; πλὴν ὅτι ἐν τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἔχομεν (εἰρήσεται γάρ), εἰ μὴ ἀπατώμεθα, τὸ στέργειν καὶ ἀγαπᾶν τοὺς ἀδελφούς καὶ πατέρας, καὶ γε τοὺς οἶος σὺ εἶ, ἔλκων τῇ χρηστότητι τῶν ἀγαθῶν τρόπων πρὸς φιλίαν καὶ τὸν ἡγγιωμένον ἦθει. Ταῦτα μὲν οὖν παρ' ἀμφοτέρων ἡμῶν τῇ ἱερᾷ σου κορυφῇ,

βραχέσι συλλαβαῖς ἀμειψαμένων τὴν πολὺστιχον καὶ πολὺολβον ἐπιστολὴν. ἃ δὲ πρὸς ἡμῶν εἰς ἀπολογίαν τῆς περὶ τὸν ἀδελφὸν Ἑραστον ἐγκλήσεως, ἐν τούτοις, ἡμεῖς, ἱερώτατε, εἰ καὶ ἄλλως εὐτελεῖς ἐσμεν, οὐ μὴν οὕτως ἀμαθεῖς ἢ τῶν θείων διαταγῶν καταφρονηταί, ὡς ἐντεῖλασθαι μαθητῇ ἡμῶν, ἕξω ἱερωσύνης τελοῦντι, κατατολμᾶν ἐγχειρεῖν τὰ τῆς ἱερωσύνης κἀντεῦθεν βαπτίζειν παιδία· τοῦτο γὰρ τὸ ἐγκλημα. εἰ δὲ λόγος ἀνάγκης ἀπήτησεν ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς αἴρεσις λαοπλάνος, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς προλαβούσαις ληλασίαις, ἐφ' αἷς οὐδὲ προκύπτειν ἦν τὸν φυλαττόμενον τοῦ κρυπτικοῦ δωματίου, οὐκ ἔχω ἀποκρίνειν κατὰ τὴν ἐνοῦσάν μοι βραχεῖαν σύνεσιν οὔτε τόνδε τὸν μονάζοντα οὔτ' αὖ ἕτερον, ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις. καί γε ὀρώμεν ἐν τοῖς πάλαι χρόνοις τοιαῦτα γιγνόμενα, καὶ ὃν μὲν ἀμώδω ἐπιχύσει κατ' ἐρημίαν, ἐπειδὴ θάνατος παρῆν, βαπτίσαντα καὶ βαπτισθέντα καὶ ἄλλον ἄλλως, οὐκ ἕξω δὲ γνώσεως τῇ τελειότητί σου τὰ κατὰ τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον, ὅπως ἢ παιδικὴ πρᾶξις ὀραθεῖσα πρὸς τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξάνδρου ἐνεκρίθη ὡς θεοτελής καὶ ἐλογίσθη ὁ τελέσας ὡς ἱερεὺς καὶ ὁ τελεσθεὶς ὡς ἀναγεννηθεὶς, καίπερ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁ καιρὸς, παραχωρεῖ δὲ καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος ἐν τοῖς θείοις κανόσιν, εἰ μὴ πάρεστιν ἱερωμένος, ἐξ ἀνάγκης λαϊκὸν ἑαυτῷ μεταδοῦναι τῶν ἁγιασμάτων· ὅπερ οὐ θεμιτὸν ἄνευ περιστατικοῦ λόγου. Οὕτως οὖν εἰ γέγονεν, ἡμεῖς, σύγγνωθι πάντιμε, οὐ τολμῶμεν παρὰ τὰ θειωδῶς τοῖς πατράσιν ἐκπεφασμένα εἰπεῖν τι ἢ ἐπιτιμῆσαι. συνίστησι δὲ τὸν ἀδελφὸν οὕτω πράξαντα καὶ μετὰ πολλῆς ἀγωνίας πρῶτον μὲν αὐτὸς ὁ ἀναγκάσας (καὶ ἔστιν ὁ ἀνὴρ τῶν λῖαν καὶ εὐσεβῶν καὶ ἐμφρόνων καὶ γε περιφανῶν, Θωμᾶς ὁ ὑπατός τε καὶ χαρτουλᾶριος), ἔπειτα Ἰάκωβος ὁ εὐλαβέστατος μονάζων καὶ τῆς αἰρέσεως ἀμέτοχος, εἶτα καὶ Εὐθύμιος, ἕτερος αἰδέσιμος μονάζων καὶ δεδιωγμένος. ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται, φησὶν, πᾶν ῥῆμα. λέγεις, ὁ δεσπότης μου, οὐχ οὕτως ἔχειν, καὶ προφερέστερος δῆλον ὅτι τῶν πάντων. τί γοῦν ποιήσω ἐγώ, ἀπειλημμένος ἐν μέσῳ τοσούτων μαρτύρων; ἐὰν ὡς αὐτὸς φῆς ἔχη, ὅτι παρόντων ἱερέων φιλαχρία προμνηστευόμενος ἑαυτῷ ἱερωσύνην τοῦθ' εἰργάσατο, εἴη πρὸς ἡμῶν μήποτε εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα προβαίνων μετὰ καὶ ἐτέρων ἐπιτιμιῶν· δίκαιον γάρ. εἰ δέ, ὡς οἱ μάρτυρες καὶ αὐτὸς διηγεῖται, ἀναγκασθεὶς καὶ δυοῖν προκειμένων, ἢ ἀμύητον τὸ βρέφος ἀποτεθῆναι, ὅπερ ἔπαθεν οὐ πεισθεὶς πρότερον ἐν δυοῖν παισίν, ἢ προσέθαι τοῖς αἰρετικοῖς τοὺς φυλαττομένους τὴν εὐσέβειαν, οὐδὲν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς τολμῶ ἐπισκῆψαι, ἕως ἂν ὁ μακαριώτατος ἡμῶν ἱεροτελεστής ἐπιθεωρήσας ἐξοίσει κρίσιν. καὶ μὴ μου τῆς ταπεινώσεως, πατέρων φίλτατε, καταστενάξειας, ἀλλ' ἢ μᾶλλον προσεύχου ἐν τοῖς ἰδίοις μέτροις ἐστάναι καὶ τὸν ἐσφαλμένον βίον διορθώσασθαι ἡμᾶς. περὶ δὲ ἐτέρων σφαλμάτων, ὧν ἔδωκεν ἔμφασιν ἢ θεοσέβειά σου, καὶ ἐξηγόρευκεν ἡμῖν καὶ οὐδόλως ἐπενοήσαμεν ἐκθέσμως αὐτὸν πρᾶξαι, ἀλλ' ἢ καὶ ἐπαίνου ἄξιον, εἰ, μοιχεύοντας ἀκούων, οὐχ ὑπεστείλατο μὴ οὐχὶ ἀναγγεῖλαι τοῖς δυναμένοις ἀπεῖρξαι τὸ ἀσέλγημα, ἢ τὸ τῇ κομητίσῃ ἀγχόνῃ αἰρουμένην χρῆσασθαι ἰδεῖν καὶ τὰ προσήκοντα ἐπιπράξασθαι. τάδε γὰρ οἶδεν ὠφληκέναι καὶ οὐκ ἄλλο καὶ πολλῆς εὐφημίας πρὸς τῶν ἀνωτέρω δηλωθέντων ἀνδρῶν, ὡς αὐτήκοος ἐγενόμην, προανεδήσατο ὁ ἀδελφὸς Ἑραστός ἐπαίνους. Οὐ τοίνυν, ἅγιε, διὰ τὸ σκινδαλμὸν αὐτὸν ἐμποιεῖσαι ἐν τοῖς αὐτόθι, ἀλλὰ διὰ τὰ ἀδιόρθωτα σκάνδαλα εἶρξα τὸν ἀδελφὸν τῆς παλινοδίας, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἀθωωθῇ μὲν ὁ κατηγορούμενος τῶν ἐγκλημάτων, εἰρηνεύσειεν δὲ οἱ φιλεγκλήμονες καὶ παθοπράται, ὃ τε μακαριώτατος ἡμῶν πατὴρ ὑπακουσθεὶς χάριση ἡμῖν τὰς θεοκλινεῖς σου προσευχάς, ἐπεὶ καὶ τῷ ἀδελφῷ συγχώρησιν. 463 {1'Ιωάννη σπαθαρίῳ}1 Τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας τοῦ εὐλογημένου μου δεσπότη καὶ πνευματικοῦ ἀδελφοῦ, καὶ πρὸ τοῦ γράμματος ἀπαγγελθέν, ἠδυνεν ἡμῶν τὰς ταπεινὰς καρδίας· ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνεγνώσθη, τελείως

εὐφρανεν καὶ ἔχαροποίησεν, καὶ οὐχ ἡμᾶς μόνους τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, εἴπερ ἐφ' ἐνὶ ἀνθρώπῳ μετανοοῦντι χαρὰ ἐν οὐρανοῖς γίνεται κατὰ τὰ ἱερὰ λόγια. ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ θεός, ὃς οὐκ εἶασε τὴν τιμιότητά σου ἕως τέλους συναπαχθῆναι τῇ πονηρᾷ αἰρέσει τῶν χριστομάχων, ἀλλὰ διὰ τῆς καλῆς καὶ μακαρίας θυγατρὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. καὶ ὦ τοῦ θαύματος καὶ τοῦ γεννήσαντος καὶ τῆς γεννηθείσης· ὦ τῆς τῶν ἀμφοτέρων εἰλικρινοῦς ἀγάπης, τῆς μὲν φροντισάσης ἐπ' αὐταῖς ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς τὸ πατρικὸν σῶμα, τοῦ δὲ κλίναντος θεοπρεπῶς τὸ οὐς καὶ χαρισαμένου τῇ αἰτησαμένη καλὸν ἐντάφιον, τὴν ὀρθόδοξον ἐπιστροφὴν. ἀπῆλθεν ἡ μὲν ἔχουσα μετὰ τῆς οἰκείας καλοκάγαθίας ξένιον τερπνὸν προσοῖσαι τῷ θεῷ, τὸ πατρῶον σωτήριον, ὃ δὲ ἐπέμεινεν θυγατρὸς ἱεράς εὐσεβῆς ἐγκαλλώπισμα καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ὡς ἀληθῶς εὐφραντήριον. τί γὰρ οἶδας, φησί, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; ἡμῖν δὲ μικρὸν ὑπαλλακτέον, ὅτι ἔσωσεν ἡ θυγάτηρ τὸν πατέρα. καὶ μακαρία ἐκείνη ἡ ὁσία, μακάριος καὶ σύ, ὦ τριπόθητε· πείθομαι γὰρ ὅτι σὺν σοὶ καὶ ὄλην οἰκίαν, τάχα δὲ καὶ γένος προσαγάγης ὀρθοδοξοῦν τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ὑμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ὑμῶν. Τοιαύτη ἡ θεία προσφορά καὶ καλλίστη σου ἡ ὁμολογία, ἣν ἐν τοῖς γράμμασιν ὠμολόγησας ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. οὕτω γὰρ ἡ ἀληθινὴ πίστις τῶν χριστιανῶν, κατὰ μὲν τὸ τῆς θεολογίας δόγμα πιστεύειν εἰς πατέρα καὶ υἴον καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελειώσιν ἔχει, θεὸν τὸν πατέρα, θεὸν τὸν υἴον, θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον (εἰς ἓνα θεὸν καὶ οὐ τρεῖς, ἅπαγε, ἐπεὶ μίᾳ ἡ θεότης, οὐ διαιρουμένη ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἀλλ' ὅλη ἐφ' ἐκάστῳ προσώπῳ θεωρουμένη ἀμερίστως· ὃ καὶ παράδοξον, θεὸν λέγειν ἕκαστον καὶ εἰς ἓνα θεὸν ἀνακεφαλαιοῦν τὸ ὁμολόγημα), κατὰ δὲ τὸ τῆς οἰκονομίας πάλιν πιστεύειν ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἦγουν ὁ εἷς τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐγεννήθη ἐκ τῆς παναχράντου παρθένου Μαρίας, μείνας μὲν ὅπερ ἦν, θεὸς ἀναλλοίωτος καὶ τῷ πατρὶ συναΐδιος, προσλαβὼν δὲ τὸ ἡμέτερον διὰ τῆς παρθενικῆς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ γεννήσεως. καὶ ἔστιν ὅλος θεὸς καὶ ὅλος ἄνθρωπος, ὅλα φέρων ἀνελλιπῶς ἐν ἑαυτῷ τὰ τῶν ἐκατέρων φύσεων ἐξ ὧν συνετέθη, θεότητός τε φημὶ καὶ ἀνθρωπότητος ἐν μιᾷ ὑποστάσει τὰ ιδιώματα, περιγραφτὸς καὶ οὐ περιγραφτός, τὸ μὲν κατὰ τὴν θεότητα, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ταῦτα γὰρ τὰ ιδιώματα, καὶ τῷ μὲν ἀπεριγράπτῳ εἷς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῷ δὲ περιγραφτῷ εἷς ὧν ἐξ ἡμῶν. κἀν τούτῳ πιστοῦται μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμενος, ὡς συνάπτων τὰ ἄκρα πρὸς ἑαυτὸν καὶ δι' ἑαυτοῦ θείας φύσεως κοινωνοὺς καὶ θεοῦ υἰοὺς ἡμᾶς ἀπεργασάμενος, τὸ θαυμαστὸν καὶ ὑπεραινετὸν καὶ νοούμενον καὶ λεγόμενον. ὁ οὖν λέγων αὐτὸν μὴ περιγράφεσθαι ἐν σαρκὶ καθ' ὁμοιότητα ἡμετέραν, ἀρνεῖται, εὐλογημένε μου ἀδελφέ, θεὸν ἐν σαρκὶ φᾶναι, ἀντιτασσόμενος τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔστιν Ἰουδαίος ἴσος· ποῦ γὰρ ἀληθεύσει τὸ ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονέναι, εἴπερ μὴ ἐξεικονίζοιτο καθ' ἡμᾶς; ποῦ δὲ τό, ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα; ποῦ δὲ τό, τί με θέλετε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἦν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός; ὁ τοίνυν μὴ περιγραφόμενος οὔτε ὅμοιος ἡμῖν δῆλον ὅτι οὔτ' αὖ ψηλαφᾶται οὐδ' οὐ μὴν ἀποκτένεται. ἀλλὰ μὴν ἀπεκτάνθη καὶ ἐψηλαφήθη μετὰ τὴν ἀνάστασιν· οὐκοῦν καὶ περιγραφτὸς τῇ καθ' ἡμᾶς ἐξεικονίσει. ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν οἱ εἰκονμάχοι καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, ἐκ τοῦ ἀρνεῖσθαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ σὺν τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἀπάντων ἁγίων ἀρνούμενοι τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, καὶ Χριστὸν μὲν ὁμολογοῦντες ὡς τὰ δαιμόνια, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνούμενοι· οὐ γὰρ τοι Χριστὸς ὁ Χριστός, εἰ μὴ περιγράφοιτο, οὐδὲ προσκυνεῖται, εἰ

μη πιστεύηται ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ προσκυνούμενος. Οὕτως οὖν, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ἡ ἀλήθεια καὶ οὕτως δεδογμάτισται παρά τε ἀποστόλων καὶ προφητῶν καὶ θεοφόρων πατέρων, κἂν οὐκ αὐταῖς λέξεις, ἀλλά γε διὰ τῆς ἀληθοῦς τῶν ὑπ' αὐτῶν λελεγμένων ἀναθεωρήσεως· οἷα γάρ τινα σπέρματα προβέβληνται πᾶσαι αἱ δογματικαὶ δυνάμεις ἐν ταῖς τῶν θείων λογίων νοήσεσιν, ταῖς δὲ κατὰ καιρὸν ἀναφυομέναις αἰρέσεσιν ἀντεπεξάγεται τὰ εὐσεβῶς δογματιζόμενα, ἐκεῖθεν πνευματοκινήτως γεωγούμενα καὶ τὰ τῆς ἀσεβείας ζιζάνια ἐκτίλλοντα. οὕτως καὶ αὐτὸς πιστεύων ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, προσκυνῶν τὸν Χριστόν, προσκυνῶν καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, τὴν Θεοτόκον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆς, τοὺς ἀγίους καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν· ἐπειδὴ ἐν ταῖς εἰκόσι τὰ πρωτότυπα προσκεκύνηται καὶ ἡ τῆς εἰκόνης τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος. 464 {1Μαριανῶ σπαθαρίῳ}1 Ἐλκει ἡμᾶς ἡ εὐσεβεία σου πρὸς τὸ γράφειν, ὡς ὄφελος, φησὶν, εὐρίσκουσα (καὶ οὐ δοκῶ, ἐπεὶπερ ἡμῶν σὺν τῷ βίῳ καὶ ὁ λόγος ἄχρηστος), ἀλλ' ὡς ἀγάπη φερομένη· ἡ ἀγάπη γάρ, φησὶν ὁ ἀπόστολος, τὸ κακὸν οὐ λογίζεται. πλήν, ὁποτέρως ἂν ἔχοι, εἴκω καὶ πείθομαι τῷ ἡμετέρῳ ἔραστῇ, τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ, τῷ πανευφύμῳ ἄρχοντι, τῷ τροφίμῳ τῆς εὐσεβείας, τῷ θρέμματι τῆς ὀρθοδοξίας, τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ, τῷ φιλητῇ τῶν μοναστῶν. πολλά σου τὰ ἐγκώμια, κάλλιστα τὰ ἀριστεύματα. ἀλλὰ βλέποις, ὁ δεσπότης μου, πῶς περιπατεῖς (τοῦτο γὰρ βοᾷ ὁ ἀπόστολος), μὴ ὡς ἄσοφος, ἀλλ' ὡς σοφός, μὴ ὡς φιλόσαρκος, ἀλλ' ὡς φιλόθεος, μὴ ὡς ἀθάνατος, ἀλλ' ὡς ἐμμέριμος ἐξόδου, τὸ κοινὸν χρέος, τὸ ἀνυπέρβατον ὀροθέσιον· οὐκ ἔστι γάρ, φησὶν, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον. τίνα οὖν ἀμφοτέρων τὰ ιδιώματα, εἴποις ἄν; ἐγὼ σοι διεξίημι, φίλε· τοῦ μὲν πρώτου χορεύματα, γελοιάσματα, παίγνια, αἰσχρολογήματα, οἰνοφλυγίαι, γαστριμαργίαι, μετεωρισμοί, διάκενα φυσήματα, καλλωπίσματα ἀλλεπάλληλα, φιλοπλουτίας ἔρωτες, καὶ τὰ πλείω καὶ βαρύτερα αἰδοῖ τῆς ἐξουσίας σου ἀφίημι· καί γε οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν, ἀπέφηεν ὁ ἀπόστολος. δεῦρό σοι καὶ τοῦ ἑτέρου ὑποδείξαιμι τὰ κράτη· πτωχεία πνεύματος, κατανύξεως δάκρυα, πραότης, εἰρήνη, ἐλεημοσύνη, νοῦ πρὸς θεὸν θεωρία, ἀφιλαργυρία, μισοκοσμία, αὐτάρκεια, ἐγκράτεια· κατὰ δύναμιν τῆς ἐφ' ἐκάστῳ δυνάμεως ὑπὲρ ὁμόζυγον, ὑπὲρ τέκνα, ὑπὲρ γονεῖς, ὑπὲρ ἀδελφούς, ὑπὲρ ἅπαντας ἀπλῶς ἀγαπᾶν τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς Κύριον, τὸν ὑπὲρ ἑνὸς ἐκάστου ἐκδεδωκότα ἑαυτὸν εἰς θάνατον. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια καὶ τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ· μὴ γάρ τοι νομίσης, δέσποτα, ἐπὶ μονάζοντος τὰ λεχθέντα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ λαϊκοῦ τὰ πάντα ἐπίσης (κἂν ἐν τῷ μονάζοντι ἐπιτεταμένως), πλήν ἀγαμίας καὶ ἀκτημοσύνης, ἐν οἷς ὁ κοσμικὸς οὐ κατακέκριται. ὅμως κἂν ταῦθα ἐγκρατείας καιροὶ καὶ αὐταρκειάς θεσμοί· ἔχοντες γάρ, φησὶ, διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα, οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ ἄφυκτον βάραθρον. καὶ πάλιν· ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν. ἰδοὺ, δέσποτά μου, ἠνάγκασάς με τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἀναγγεῖλαί σοι. σπεύσωμεν ἀμφοτέροι σωθῆναι· ἀρκετὸς ἡμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς κατεργάσασθαι. νῦν, φησὶν ὁ ἀπόστολος, καιρὸς εὐπρόσδεκτος, νῦν ἡμέρα σωτηρίας. ἰδοὺ ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἐκδέχεται ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς τὸν καρπὸν ἡμῶν· μὴ εἴποι, ἔκκοψον αὐτόν, ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; μὴ κλείση καθ' ἡμῶν καὶ οὐκέτι ἄνοιξις· μὴ λάβοι ἡμᾶς ὁ διάβολος εἰς μέρος αὐτοῦ, συγκοлаζομένους αἰώνια· μὴ ἀνάρπαστοι ἄφνω γενοίμεθα. ποσάκις ἐγγυὰς ἐδώκαμεν ὡς, εἰ τῆς ἀσθενείας ἢ τοῦδε τοῦ κινδύνου ἢ τῆσδε τῆς θλίψεως ῥυσθῶμεν, εὖ βιώσομεν, θεῶ γνησίως δουλεύσομεν, καὶ πάλιν ἐπελαθόμεθα τῶν συνθηκῶν; ἕως πότε ἀνέξεται; ἕως τίνος ἐάσει; ἀνάγκη πάντως μικρὸν ὕστερον ἐξελθεῖν τῶν ἐνθένδε. μὴ τοίνυν εὐρεθῶμεν ἀπαρασκευάστοι τῶν ἀγαθῶν ἔργων,

ἵνα μὴ τὸ οὐαὶ ἡμῖν εἶη αἰώνιον καὶ ἀπέραντον, ἀλλὰ ἐν ἐτοιμασίᾳ εὐαρεστήσεως, ὅπως συμβασιλεύειν Κυρίῳ καταξιοθῶμεν εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας. γένοιτο. 465 {1Εὐφροσύνη ἡγουμένη}1 Ἄρτι μᾶλλον ἀποδέχομαι τὴν τιμιότητά σου, ἀποκλαυσαμένην τὴν μακαρίαν μητέρα, ὅτε ἐξεληλυθὼς ὁ οἰκονόμος ἀπήγγειλε παρακεκληθῆσθαι αὐτὴν ἐν Κυρίῳ. ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ταπεινώσίς μου ἀνείθη, φροντίζοντος τὰ κατὰ σὲ ὡς ἀδελφῆς ἐν Χριστῷ. δεῖ γάρ, ᾧ κυρία, ἐν τοῖς φιλτάτοις καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἐνδεικνυμένους πενθῆσαι φυσικῶς καὶ τῷ τῆς ἐλπίδος ἐπεριδομένους δόγματι παρακληθῆναι θεοπρεπῶς, μηδ' ὀποτέρως λυμῆνασθαι τὸ καλόν· ἴσον γάρ ἐστιν ἀναληγσίας ἢ ὑπέμετρος περιωδυνία. μέτροις ἀγόμεθα καὶ κανόσι θείοις, καὶ μάλιστα οἱ τὸ τῆς τελειότητος ἐπάγγελμα ἐπανηρημένοι. ἔκλαυσε καὶ Μωσῆς τὸν θεόπτην ὁ λαός, ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ Ῥαχὴλ τὴν θαυμασίαν Ἰακώβ ὁ πατριάρχης σὺν τέκνοις, ἀλλὰ βραχείαις ἡμέραις, καὶ αὐτὸν Ἰωσήφ ὁ πολυθρύλλητος καὶ ἄλλους ἄλλοι ἐν τε παλαιᾷ καὶ νέᾳ διαθήκῃ, ἀλλ' ὠρισμένως καὶ οὐκ ἀεὶ· οὕτω δὴ καὶ αὐτὴ ποιήσασα καὶ ποιούσα ἐπαινετὴ παρά τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις. βλέποις ἀεὶ κατὰ νοῦν τὴν ποθουμένην, καὶ μάλα συμβουλεύω, ἐξ οὗ εὐκατάνυκτος ἔση, μισόκοσμος, φιλόθεος, ἐμπαράσκευος πρὸς τὴν αὐτὴν ἔξοδον· οὗ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον; τὸ πιστευθέν σοι ποιμνιον τοῦ θεοῦ ποιμαίνεις ὁσίως ὡς μήτηρ πνευματικὴ, ἀλλ' οὐκ ἄρχουσα ἀνθρωπίνως, ὡς τυποῦσα δι' ἑαυτῆς ἐν τοῖς κατ' ἐντολήν, ἀλλ' οὐκ ἀπαιτοῦσα τὰ ὑπὲρ δύναμιν, ὡς ἐπ' ἴσης ἐν πάσαις τῇ ἀγάπῃ καταμεριζομένη, ἀλλ' οὐ προστιθεμένη ἄλλη ἄλλως δι' αἵματος τρόπον. Ὁρᾷς ὅπως νενομοθετήμεθα πρὸς τῆς ἀληθείας; ἀλλὰ τί φησιν ὁ μέγας Πέτρος; καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος κομίσισθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον. ἡλίκον σοι βοῆσαι ἐνώπιον Κυρίου, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι δέδωκας· προσθεῖην δ' ἂν κἀκεῖνο· ἐγὼ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν σοι καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα, Κύριε. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· πάντα θεῷ δέδωκας, πάντα ἡγήσω σκύβαλα, ἵνα Χριστὸν κερδήσης. ὥστε, εἰ καὶ θλίψεις, αἷς συζῶσιν οἱ θείως διαβιοῦντες, φέροις, κυρία· πολλὰ γὰρ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, ὡς βοᾷ ὁ ἅγιος Δαβὶδ, νοητῶς τε καὶ αἰσθητῶς ἀναπτόμεναι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ· οὗ τὰ νοήματα μὴ ἀγνόει, οὗ τὰς μεθοδείας ταῖς προσευχαῖς τροποῦ. οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἶμα καὶ σάρκα, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ τῆδε κόσμου, ὧν διαφυγεῖν τὰς πάγας ἀγωνιστικὸν τῷ ὄντι. ἔχοις ψυχὴν, ἐν ἧ ἀναθήσῃ τὰ συμβαίνοντα· ἐντεῦθεν γὰρ χαλινὸς ἀμαρτίας καὶ βοήθεια θεία. οἷον αἱ ἀδελφαί, τὴν σὴν ἔχουσαι προστασίαν· δεῖ γὰρ αὐτὰς ἀνατίθεσθαι σοι τὰς ἑαυτῶν ὁρμὰς καὶ πρὸς τί ἐκάστη ἐπιρρεπέστερον ἔχει καὶ αὐτὴν ὑποδέχεσθαι, καὶ τὴν μὲν παρακαλεῖν, τὴν δὲ προθυμεῖσθαι, τὴν δὲ ἀσφαλίζεσθαι καὶ ἀπλῶς τὸ πρόσφορον ἀπάσαις προσφέρειν. καὶ μήτοι ἀκηδιάσης ἐν τῷδε· θεὸς συνασπιστῆς, Κύριος ὑπερείδων. ἡμεῖς μόνον ἀρξώμεθα, καὶ αὐτὸς διδάσκει γνῶσιν. ζηλῶ ὑμᾶς, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ζηλῶ θεοῦ· ἡρμოსάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρί, παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ. Οὕτως ὑπολάμβανε τὰ καθ' ἡμᾶς, ὅσον κατὰ ἔσχατον ἀπήχημα ἀφομοιώσεως, κἂν ἄλλως ἀμαρτωλοὶ ἡμεῖς· καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ καὶ τὴν συνώνυμον Εἰρήνην κληθεῖσάν σου μητέρα ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁσιότητι πρὸς ἑαυτὸν προσλαβόμενος, καὶ σὲ κατ' ἴχνος ἐκείνης πολιτεύεσθαι ἀξιώσει, ποιμαίνων ποιμαίνουσιν καὶ ὁδηγῶν ὁδηγοῦσαν ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. 466 {1Ἰακώβω μονάζοντι}1 Βραδεῖς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν τῶν γραμμάτων ἀντίδοσιν ἀπηντήκαμεν, ἀδελφὲ τιμιώτατε, οὕτω τοῦ χρόνου δυσκολήσαντος, ἀλλ' ὅμως ἀμειβόμεθά σε τοῖς ἴσοις τῆς ἀγάπης μέτροις, δυσχεραίνοντες μὲν ἐφ' οἷς ἐξεῦρες καθ' ἡμῶν ἐγκωμίοις, ὡς οὐκ ἐχόντων ἐπαίνου λόγον, εὐφραινόμενοι δὲ ἐπὶ τῇ διαπύρῳ ζηλοτυπία τῆς ἠκριβωμένης σου πολιτείας, φυλαττούσης ἑαυτὴν

ἀκατάτακτον τῶν χυδαιουμένων τῆ ἀδιαφορία, περὶ ἧς σοι καὶ ὁ πᾶς λόγος. Ἐγὼ δὲ οὐκ οἶομαι, φίλτατε, ὅπερ ἐσήμανας πρόσωπον οὕτω πράττειν καὶ λέγειν· πῶς γὰρ ὁ ἐν βαθμῶ ἱεραρχίας ἀνηγμένος χαμαιζήλως ἄγοιτο, πῶς δὲ καὶ ὁ ἠθληκῶς δι' ὁμολογίας συνυποφέρεται τοῖς ἀζηλώτοις καὶ ἀνιέροις; φῆς γὰρ λέγειν αὐτὸν ὅτι τὸ καθέζεσθαι εἰς ἐπίσκοπεῖον, ἐν ᾧ περ ἠσέβησεν ὁ κατέχων, τὸ κωλύον οὐδὲν καὶ τὸ παρὰ συγκαταβατῶν ἀνεπισκόπων σιτίζεσθαι οὐδὲν μάχεται τῷ κανόνι τῆς εὐσεβείας. καὶ πῶς τοῦτο οὐ μάχεται τῆ ἀληθείᾳ, τοῦ ἁγίου Δαυὶδ ψάλλοντος ἔλαιον ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου τοῦ τε Ἁγίου Ἀθανασίου προστάσσοντος μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχειν ἡμᾶς πρὸς τοὺς αἵρετικούς, ἀλλὰ μὴν μηδὲ πρὸς τοὺς κοινωνοῦντας μετὰ τῶν ἀσεβῶν; πῶς δὲ οὐ κοινωνία, εἴπερ δεῖ καθέζεσθαι ἐν τόπῳ τοιούτῳ καὶ τῶν τοιούτων σιτίζεσθαι; οὐκ ἔχει φύσιν· κἂν μὴ ἐκεῖσε κάθηται τις, ἐκεῖθεν δὲ τρέφοιτο, αὐτὴ ἡ δόσις καὶ λῆψις κοινωνίαν ἐργάζοιτο· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· οἴδατε καὶ ὑμεῖς, Φιλιππηῖοι, ὅτι ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινωνήσε χάριν δόσεώς τε καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνον, ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκη καὶ ἄπαξ καὶ δις εἰς τὴν χρείαν μοι ἐπέμψατε. εἰ οὖν τὸ ἄπαξ καὶ δις λαβεῖν κοινωνίαν ἀπέφηνε τὸ φῶς τοῦ κόσμου, τὸ αἰεὶ λαμβάνειν τίς δ' ἂν, τίς εὖ φρονῶν οὐ φεύξειτο ὡς ἀντίθετον φωτός; Δεῖ δὲ τὴν ἀγιωσύνην σου ἐπεικῶς καὶ ταπεινοφρόνως τῷ πατρὶ τὰς ὑπομνήσεις εἰσοῖσαι, κἂν μὲν πεισθῆ, ἐκερδήσαμεν τὸν πατέρα, εἰ δὲ μή, τὸ ἑαυτῶν ἀσφαλές μὴ προώμεθα. περὶ γὰρ τοῦ τὰ παιδία βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶνδε ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τῶνδε τὴν ἐπιστολὴν ὄλην, ἣν πρὸς τὸν αὐτὸν ἐγκαλέσαντα περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἐχάραξα, καὶ τῆ σῆ τιμιότητι ἀπέστειλα, περιττὸν ἠγησάμενος δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰκαιολογεῖν. οὕτως οὖν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς φρονῶ καὶ φρονοῦντας τοὺς ἁγίους ὀρώ, ὡς δὲ ἐκάστῳ δοκεῖ ἔχειν εὐροίην. ἴσως δὲ φαίη ὁ σιτιζόμενος ἐκ τοῦ ὀρθοφρονήσαντος καὶ ἐπιτιμηθέντος εἶναι τὴν λῆψιν. ἀλλ' οὐπω ταῦτα, ἕως δ' ἂν κατέχοι τὴν ἐπίσκοπὴν, εἰ καὶ μὴ ἱεουργεῖ μηδὲ μετέχοι τῶν ἁγιασμάτων. ἡ δὲ ἀληθὴς μετάνοια ἐν τῷ ἀφῆσαι τὴν ἐπίσκοπὴν καὶ πόρρω γενέσθαι, ὡσπερ τινὲς ἐποίησαν, ἀφ' ὧν ἀβλαβὲς τὸ λαμβάνειν, μεθ' ὧν καταδεκτὸν καὶ τὸ συνεσθίειν. Ἄλλο τι λέγειν οὐκ ἔχω ἢ τὸ παρακληθῆναί σε προσεύχεσθαι περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου οὐ μόνον ὀρθολεκτεῖν, ἀλλὰ καὶ ὀρθοποδεῖν περὶ τὴν πρᾶξιν.

467 {1Θωμᾶ χαρτουλαρίῳ}1 Ἐντυχῶν τοῖς γράμμασι τῆς τιμιότητός σου καὶ καταμαθῶν ὅτι παρήλθεν τοῦ βίου ἡ κυρία καὶ ὁμόζυγος συνήλγησά σοι, δέσποτα, εἰδὼς ὅσον ἐστὶν ἀλγεινὸν τὸ πάθος· ὃν γὰρ ποιεῖ μάχαιρα τέμνουσα σῶμα πόνον, τὸν αὐτὸν καὶ ὁ τῆς ὁμοζυγίας χωρισμός· μία γὰρ κἀνταῦθα σὰρξ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. ἀλλ' ὅμως ἐγένετο καὶ ὑπέστημεν τὸ κοινὸν πᾶσιν ἐπιτίμιον τῆς διαζεύξεως. μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ὁδὸν πορευσόμεθα, ὡς οἴσθα· καὶ οὕτως ὁ βίος, οὐκ ὄντας γενέσθαι καὶ γενναμένους ἀναλυθῆναι. ἐπαινέσαμεν δὲ τὴν εὐσεβειάν σου, τῆ διαζεύξει αἰρησαμένην μονάσαι καὶ κολληθῆναι ἐξ ὀλοκλήρου τῷ Κυρίῳ· τοῦτο γὰρ ἐδήλου τὸ γράμμα καὶ ὅτι ἀδελφός τις μονάζων πάρεστιν εἰς ὁδηγίαν τοῦ τηλικούτου βίου, ὃν αὐθις ἀπέκρινεν ὡς ἀδόκιμον διὰ δηλώματος Γεωργίου τοῦ καλοῦ ἀνδρὸς καὶ οἰκείου νοταρίου, ἄλλον δὲ πρὸς ἡμῶν δοθῆναι μᾶλλον αἰτοῦσα, τὸν ἱκανῶς ἔχοντα κυβερνήσαι ψυχὰς καὶ ὄλην μονὴν διασώσασθαι. Ὁ μὲν οὖν ἔπαινος εἰκότως ἡμῖν προεῖρηται· δεῖ δὲ πρῶτον μαθεῖν ὑμᾶς τί τὸ μοναδικὸν ἐπάγγελμα καὶ ὅσον τὸ τοῦ βίου ὕψος, ἵνα μὴ ἀπείρως εἰσαχθέντες κινδυνεύσωμεν περὶ τὸν πλοῦν. ἡ ἀποταγὴ οὐδὲν ἄλλο καθέστηκεν, εἰ μὴ σταυροῦ καὶ θανάτου ἐπαγγελία. τί τοῦτο; κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν ἀποτάξασθαι τὸν βουλούμενον καί, ἄραντα τὸν σταυρόν, ἀκολουθεῖν ὀπίσω αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ πρόσωπον ἐπέχει Χριστοῦ πᾶς ἀληθινὸς ἡγούμενος, Χριστῷ διὰ μέσου ἐκείνου ἀκολουθεῖν ἐστὶν ἀψευδῶς, καὶ οὕτως

σωθήσεται τὸ τῆς ἐντολῆς ἀξιάγαστον. ὁ δὲ μὴ οὕτως ἐλόμενος, ἀλλὰ κτίζει μοναστήριον ἐν τοῖς οἰκείοις καὶ καθηγητὴν προσκαλούμενος, ὡς ἂν ἐν τοῖς αὐτοῦ καὶ μονάσῃ καὶ ὀδηγηθῆ καὶ σωθῆ, ἀγνοεῖ ὅτι εἰκῆ καὶ μάτην κοπιᾷ καὶ ἄπερ ζητεῖ οὐχ εὐρήσει, ἀλλὰ τούναντίον ἔκτοπα, ἐπειδὴ οὐ κατ' ἐντολήν Κυρίου ἢ τοιαύτη ἀποταγή. ὦφελον γυμνωθῆναι πάσης ὕλης καὶ πόρρω τῶν ἰδίων γενέσθαι καὶ καθηγεμόνος ἐπιτυχεῖν ἀρίστου καὶ οὕτως περαιωθῆναι τὸ μέγα πέλαγος τοῦ τῆδε βίου ἀκινδύνως, οὐχ ὅτι μηδὲν τῶν προειρημένων, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ οἰκοδομεῖν μοναστήριον καὶ τὸ φαινὸν περιβαλέσθαι καὶ ἡγούμενον δοκεῖν ἔχειν ὄντα μᾶλλον ἐπίτροπον καὶ συμποδίζοντα καὶ συμποδιζόμενον καὶ οὔτε σώζοντα οὔτε σωζόμενον. ἔξελθε, φησὶν, ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, λάβε τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων, ἐμπτύσθητι, κολαφίσθητι, πίε ὄξος, φραγελλώθητι, ἄνιθι ἐπὶ τὸν σταυρὸν, κένωσον αἷμα εἴτ' οὖν νοητῶς εἴτ' οὖν αἰσθητῶς. εἰ δὲ μὴ φέροις ταῦτα, κάθου ἐν τῷ οἴκῳ σου, τῷ ταπειντέρῳ βίῳ ἐκβιαζόμενος σώζεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἀμογητὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ πολλῶν θλίψεων. μὴ μοι τανῦν παραδείγματα προσοίσης, πᾶν ὅπερ οὐ κατ' ἐντολήν Κυρίου ἀδόκιμον, ἔωλον, σκανδαλώδες, τοῦ οὕτως ἀποταξαμένου ἔργον, ἀλλ' οὐ θείου προστάγματος. εἰ δὲ ἐρᾷς νεουργῆσαι μονήν, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος, ἀλλ' ἐπὶ παραδῶσης αὐτὴν ἀνδρὶ καθηγουμένῳ, μηκέτι ἐπιβαλεῖς τὴν χεῖρα ἐπ' αὐτῷ, καθάπερ ἐπὶ τῶν οὐ σῶν, καὶ θεῷ τὸ πρᾶγμα εὐάρεστον καὶ ἀπαντήσῃ σοι εἰς ξενίαν αἰώνιον. ἡμεῖς ἐπὶ τὸν οὕτως αἰρούμενον ἐπιδιδούμεν ἀδελφὸν ἐκεῖνον, ὃν ἐκλέγοιτο ὁ ἐπιζητῶν, μετὰ καὶ ἐτέρων ἐννέα ἀδελφῶν, ἐθελόντων ὑποτάττεσθαι τῷ προηγουμένῳ. Ἰδοῦ, φίλε καλέ, τὸ δικαίωμα τοῦ μοναχοῦ ἀνήγγειλά σοι. ὁ τρόπος τοῦ συνιστάνοντος μοναστήριον ἢ ἡμετέρα ἐπίδοσις. τὸ λοιπὸν εἶη Κύριος παραμύθιον σου, συνετίζων σε κατὰ πάντα εἰς σωτηρίαν. 468 {1Νικήτα τοποτηρητῆ}1 Ἐπειδὴ ἔδωροφόρησεν ἡμῖν ἢ φιλέντολός σου δεξιὰ τοῦτο κάκεινο, δέσποτα, δέξοιτο καὶ τὰ πρὸς ἡμῶν τῶν εὐτελῶν. αἱ ἡμέτεραι ἀποστολαὶ προσευχαί, εὐχαριστίαι, εἰ δέ τι καὶ ἕτερον δεῖ προσθεῖναι, νουθεσίαι· καὶ τίνες αὐταί; φοβεῖσθαι ὑμᾶς τὸν θεόν, πίστιν ἔχειν ὀρθήν, ἀπέχεσθαι σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, πορνείας, μοιχείας, ἀκαθαρσίας, πάσης ἄλλης ἀσελγείας, αἰρεῖσθαι δὲ τὰ θεῖα πράττειν, ἐλεεῖν πτωχόν, φεῖδεσθαι δούλων, ὀρέγειν χεῖρα τῷ πλησίον, ταπεινοφρονεῖν, συνεσταλμένον εἶναι καὶ μὴ διακεχυμένον ταῖς αἰσθήσεσι, δι' ὧν θάνατος ἀμαρτίας ἄνεισιν, αὐταρκειᾶς ἔχεσθαι, μὴ μεθύσκεσθαι οἴνω, ἐν ᾧ ἔστιν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἀσωτία, μὴ φιλαργυρεῖν, ἐν ᾧ ἡ ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἔστιν, σχολάζειν ἐν δεήσεσιν, ἐν ἀναγνώσεσιν, ἐν ψαλμωδίαις, ἐν μερίμνῃ θανάτου, ἐφ' ἣ κατάνυξις ψυχῆς καὶ δάκρυα (δακρῶν γὰρ ὁ παρὼν βίος, ὃ χριστιανοί, ἀλλ' οὐ γελώτων), μηδαμῶς ὀμνύειν μηδὲ ὄρκιον τὸ πολυτίμητον ὄνομα τοῦ θεοῦ διὰ στόματος φέρειν (οὐ γὰρ ἔστι τὸν ὀμνύοντα σωθῆναι), καθαρεῦειν φθόνου τοῦ Καΐτου, καταλαλιᾶς τῆς ὀλεθρίου, μίσους τοῦ ἐχθροῦ, λοιδορίας τῆς ἔξω τιθείσης βασιλείας οὐρανῶν, τιμᾶν τὸν βασιλέα, τοὺς γεννήτορας, ἀγαπᾶν ὡς ἑαυτὸν τὴν ὁμόζυγον καὶ μὴ γνωρίζειν ἄλλην πλευρὰν πορνικὴν, ἐφ' ἣ ὀργὴ θεοῦ (πόρνος γὰρ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός), παιδεύειν ἐνθέως τὰ τέκνα καὶ ἑαυτὸν ὑπόδειγμα τιθεῖν τῆς αὐτῶν συνέσεως, καὶ ὅσα ἄλλα ὁ τῆς ἐντολῆς λόγος ἀπαιτεῖ εἰς σωτηρίαν ψυχῆς. Ταῦτα, ὦ δέσποτα, ἀμειπτήρια τῶν καλῶν σου παροχῶν, ἃ μὴ ἀτιμάσεις, κἂν ἐξ ἀτίμου στόματος προήχθῃ· θεοῦ γὰρ ἐντολαὶ παντὸς χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων τιμαλφέστερα. 469 {1Θωμᾶ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων}1 Ἠλίκον ἦσθημεν οἱ ταπεινοί, τῆς διὰ τοῦ γράμματος πανσόφου ὑμῶν προσφωνήσεως ἠξιωμένοι, συνορᾶν πάρεστι τῇ κορυφαίᾳ ὑμῶν μακαριότητι· οἳ γε, τῷ ἀποστολικῷ βαθμῷ ὑπερανεστῶτες καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοθέου δι' ἐννόμου διαδοχῆς ἐπέχοντες πρόσωπον, καὶ ψιλῆ προσήρει τιμᾶν ἔχοιτε τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀγεράστους κατὰ τὸ εἶκός, μὴ ὅτι γε τηλικούτων

ἐπαίνων ὑψώμασιν, ὧν ἡμεῖς τοσοῦτον ἀποδέομεν, ὡς μικροῦ δεῖν μηδὲ τολμᾶν οἶσθαι περὶ ἡμῶν ὑφ' ὑμῶν ταῦτα λελέχθαι, ἄλλου δέ τινος τῶν ἀνδρικῶν εἶναι τὰ ἐγκώμια, ἧγουν τοῦ θεσπεσιωτάτου ἡμῶν ἀρχιποίμενος, ἐφ' ᾧ πᾶς καὶ παντὸς ὁ τῆς εὐφημίας εἰκότως ἀνάπτοιο λόγος. Ἄλλὰ πῶς ἂν ἄλλως τὸ θεομίμητον ὑμῶν καὶ εὐσυμπάθητον ὑπεδείχθη, μὴ οὐχὶ ταῖς πατρικαῖς διαθέσεσι θριαμβουόμενον ὡς καὶ ἡλίου ἕξαλαμα, ἀκτίσι κατασπειρόμενον; πῶς δ' ἂν ἐτέρως τὸ σύμψυχον ἡμῖν καὶ ὁμόγνωμον ἐγνωρίσθη, μὴ οὐχὶ πρὸς τοὺς τοῖς ἐναντίοις, ὁποῖοί ποτε ἦσαν, αὐτομολήσαντας διακρινόμενον; ἐφ' οἷς, εἰ καὶ τολμηρότερον πρὸς ἡμῶν, ὅμως ἔνδικόν ἐστι φάναι (τί τοῦτο;) ὅτι, τῆς αἰρέσεως διωκτικῶς ἀναπαφλασάσης, ἐχρῆν τοὺς τῶν ὑψηλῶν θρόνων ἐξόχους, ὡς τοῦ πνεύματος συμμάχους καὶ τῶν ἀποστολικῶν ὑποθηκῶν ἐμπλέους, συγκινηθῆναι φιλαδέλφως, χεῖρα ὀρέξει τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας κάμνουσι συμπαθοπρεπῶς· εἴτε γάρ, φησί, πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη, κεφαλῆς δηλαδὴ οὔσης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὅλου σώματος Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν. ὅπερ ὁ τῆς Δύσεως ἀποστολικὸς πεπραχὼς ὅσον ὤνησεν, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἐπιρρώσας μὲν τὰ τῶν ἐνισταμένων ὅτι μάλιστα φρονήματα (εἶπερ καὶ σμικρὰ ῥοπή σθένος ἐμποιεῖν εἴωθεν τῷ κάμνοντι), ἐπιρραπίσας δὲ τῷ πνευματοκινήτῳ ἐλεγμῷ τῶν ἀσεβούντων τὰ φρυάγματα· οὐ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον; οἷς δὲ τοῦτο ποιεῖν ἐξόν, οὐ τί που ποιήσασι, τούναντίον δέ, οὐκ ἔχω λέγειν ὁ τάλας αἰδοῖ τοῦ τῆς μακαριότητος ὑμῶν ἀγγέλου ὅσον εἶη ἂν τὸ κατηγορήμα. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν πέρασ εἴληφεν, οἷον καὶ ἐξήκουσται ἅπασι, τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ ἐκποδῶν ποιήσαντος τὸν ἀλιτήριον δράκοντα καὶ γε θανάτῳ ἐξαισιῶ καὶ τῆς ἀποστασίας ἐνδίκῳ, οὐ μὴν τὰ παρόντα καθὼς ὑπετόπασεν· πῶς; ὅτι ὁ μὲν χειμῶν παρήλθεν, οὐ τί που δὲ τὸ ποθούμενον ἔαρ ἢ ὅσον αἰθρίαν τινὰ ὑπαυγάσαι, καὶ τήνδε διὰ τὸ ἀπ' ἡοῦς νέφος, ἀρκεῖ γάρ, ἡγοῦμαι, ἐπὶ τῆς εἰκόνας ἐᾶσαι τὸν λόγον, μήτε τῆς ὑμῶν μεγαλονοίας ἐνδεομένης μαθήσεως μήτ' αὖ τοῦ καιροῦ ἐπιτρέποντος φαίειν ἐκδηλότερα. οὐ χάριν καὶ αἰ ἱεραὶ ὑμῶν κεραῖαι ἀνεπίδοτοι· πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐπεδόθησαν, ἡμῶν τῶν εὐτελῶν ὧδέ που πορρωτέρω τοῦ ἄστεος παραρρεριμμένων, ὡσπερ καὶ ἄλλων ἀλλαγῆ τῶν δεδιωγμένων; καὶ γοῦν καὶ λογίαί, ὡσπερ ἐποθοῦμεν, οὐπω ἐγένοντο, πλὴν ἢ γεναμένη ὡς ἐν τῷ ἐμβολιμαίῳ πιττακίῳ δεδήλωται, τῶν ἐπιδωσάντων εἰληφέναι μᾶλλον ἢ προσέσθαι χάριν ὁμολογούντων, ὅτι ἠξίωνται κοινωνίαν τινὰ σχεῖν ἐν τοῖς ἀγιωτάτοις τόποις, ἐφ' οἷς τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας ἀπετελέσθη μυστήριον, θεὸς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ὀφθεῖς εἶδει (ὦ τοῦ παναρρήτου θαύματος)· ὄνπερ ἐγγεγραμμένον κὰν τῇ γραφῇ πατροπαράδοτῳ, ἦτοι θεοκηρύκτῳ, ἡμεῖς, μᾶλλον δὲ ἢ ὑπ' οὐρανόν, ὁμολογοῦμέν τε καὶ προσκυνοῦμεν ἐξ αὐτῆς τοῦ κηρύγματος βαλβίδος (οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ὁμολογηθεῖεν Χριστός, ὡς οἱ μακαριώτατοι διδάσκοιτε, ἦρνηνται δὲ ἰουδαϊκῶς οἱ δυσώνυμοι εἰκονομάχοι, ὡς ὑπὸ πνεύματος πονηροῦ ἐνεργούμενοι) καὶ ὄν ταῖς θεοκλινέσι προσευχαῖς ἴλεω ποιήσεως, ὧ θεία καὶ ἱερά κεφαλή, ἐκτρέψαι τὴν λαοπλάνον αἵρεσιν, ἀνάψαι ὀρθοδοξίας ἡλίον, εἶτα καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν τέκνοις σου τελοῦντας ἐλαχίστους περιποιήσασθαι, ἐπομένους τῷ μακαριωτάτῳ πατρὶ καὶ ἀρχιερεῖ ἡμῶν. Εἶεν. τοὺς ἐξυπηρετούμενους ὑμῖν πατέρας τε καὶ κλεινοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἐγὼ τε καὶ ὁ ἐμὸς ἀδελφός, Θεσσαλονίκης ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος, πλεῖστα προσαγορευόμεν· ἐπὶ γὰρ τῷ ἀγίῳ σου προσώπῳ, πρὸ τῶν ποδῶν σου μᾶλλον εὐλογηθῆναι ἄμφω καὶ ὅσοι τῶν σὺν ἡμῖν εἰπεῖν πρεπωδέστερον. 470 {1Θεοδώρῳ ξενოდόχῳ}1 Ἰδοὺ σοι, δέσποτα, τὸ γράμμα, ἀπαιτοῦντι, καὶ ἀπόλυσον ἡμᾶς τῆς ἐγκλήσεως. διατί δέ, φαίης, μὴ τάχιον; ὅτι αἰδουμένως εἶχομεν νουθετικῶς καὶ διδακτικῶς τῇ τιμιότητί σου προσφέρειν τὸν λόγον. ἐπεὶ ποθοίης, δέξαι, προσφιλέστατε. οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐστὶν ὁ ἄλη θινὸς

χριστιανὸς ἢ Χριστοῦ μίμημα καὶ ἀποσφράγισμα, τοσοῦτον ὀφείλων οἰκειοῦσθαι αὐτῷ, ὡς ἔχει μέλος ἕκαστον πρὸς κεφαλὴν καὶ κλῆμα πρὸς ἄμπελον· αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος εἶρηκεν, ἐγὼ εἶμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. καρποφορήσωμεν οὖν, ὧ δέσποτα, τοὺς τῶν ἀρετῶν βότρυας καὶ μὴ ἄκαρποι ὦμεν· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος, πᾶν κλῆμα μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, τὸ τῆς γεέννης δηλαδὴ. φοβηθῶμεν τὴν φοβερὰν ἀπειλήν, δοξάσωμεν τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν, κελεύει πάλιν ὁ ἀπόστολος· αὐτὸς γὰρ καὶ ταῦτα, ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο. οὕτω φυλαττώμεθα. ἀγαπῶμεν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα καὶ οὐκ ἐρασθησόμεθα ἀσελοῦς σώματος. ἡ γυνή, φησὶν, ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα· τῷ φίλτρῳ τὸν φόβον γὰρ κερνώσα ἄριστον βιώσειεν βίον. τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν, ὡς φησὶ πάλιν· δίκαιον γὰρ τοὺς γονεάς τιμᾶσθαι καὶ γηροκομεῖσθαι ὑπὸ τῶν παίδων. αὐτοὶ γὰρ αἴτιοι μετὰ θεὸν τοῦ εἶναι αὐτοὺς εἰς φῶς· καί, εὐλογία πατρὸς στηρίζει οἴκους τέκνων, κατάρα δὲ μητρὸς ἐκριζοῖ θεμέλια· καὶ οἱ πατέρες, πάλιν φησὶν, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου. ὥστε καὶ γονεῦσιν ἔργον εἰρηνεύειν τὰ τέκνα, στοιχειοῦν καὶ πλάττειν εὐσεβείας χαρακτήρι. τί λοιπόν; δούλους δεσπόταις ὑποτάττεσθαι μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἀδόλως καὶ εὐψύχως, ἀλλὰ καὶ τοὺς δεσπότας, ἀνιέντας τὰς ἀπειλάς, ἰσομοιρία φροντίδος τοὺς πάντας ὄραν, εἰδότας ὅτι εἰς κύριος πάντων, ὁ θεός, καὶ ὧδε μὲν ἡ δουλεία ὡς καὶ ὁ γάμος, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῶν ἀμφοτέρων ἀναίρεσις, οἱ πάντες δὲ ἐν ὡσπερ οἱ ἄγγελοι. Διὰ τοῦτο γρηγορητέον παντὶ τῷ θέλοντι σωθῆναι κατ' ἐντολήν ζῆν, μὴ ὀμνύειν, μὴ μετεωρίζεσθαι, μὴ γελᾶν, μὴ τρυφᾶν, μὴ παίζειν, μὴ θυμοῦσθαι, μὴ πορνεύειν, μὴ μεθύειν, μὴ θησαυρίζειν χρυσόν· ἀλλὰ τί; προσεύχεσθαι, προσκλαίειν, ὑμνολογεῖν, ἐντολοποιεῖν κατὰ τὸ δυνατόν, ὀλιγαρκεῖσθαι, ταπεινοφρονεῖν, ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, μὴ καταλαεῖν ἀδελφοῦ, μὴ φθονεῖν, μὴ ὀργίζεσθαι, ἔτοιμον εἶναι ἀεὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κινδύνους, μὴ φοβεῖσθαι πλὴν θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ἄλλον ἐπὶ γῆς, ὑποτάττεσθαι βασιλεῖ ἐν οἷς ἐντολή θεοῦ οὐ παραβλάπτεται, τιμᾶν ἄρχοντας ὡς διακόνους εὐταξίας, χαίρειν ἐν Κυρίῳ πάντοτε, κἂν σύμβασις εἶεν λυπηρῶν εὐχαριστεῖν Κυρίῳ ἐφ' οἷς ἂν οἰκονομῆ τὰ κατ' αὐτόν. Ταῦτα ὡς ἐν ὀλίγοις ὑπέμνησα τὴν εὐλογημένην σου ψυχὴν, ἵνα γνωρίσω ὡς φιλῶν εἶμι τὸν ἐμοὶ ὁμώνυμον καὶ εὐσεβῆ ἄνδρα καὶ φίλον διάπυρον. ἐὰν δὲ ἔτι ζῶμεν, ἔτι λαλήσομεν, ἔτι παρακαλέσομεν, ἔτι συμβουλευσόμεθα πάντα δεύτερα ἠγήσασθαι τῆς θεοῦ ἀγάπης· τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; οὐ φύγοιμεν, εὐροιμεν δὲ ἔλεος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως καὶ τὸ μετὰ θεοῦ γενέσθαι ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ εἰς αἰῶνας. 471 {1Γρηγορίῳ τέκνω}1 Ἄ μὲν οὖν ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ περὶ τοῦ τῆς Χαλκηδόνης ἀγιωτάτου μητροπολίτου καὶ πατρὸς ἡμῶν εἴρηται ὡς ἐν παραδρομῇ, νῦν δὲ διεξοδικώτερον εἰρήσεται. εἰπέ αὐτῷ πατροπρεπεῖ διαλέξει τί; ὅτι πάντως κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου ἀπόφασιν ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει· εἴ τις τὸ ἔργον μένει, ὃ ἐποικοδόμησεν, μισθὸν λήψεται, εἴ τις τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός. πυνθάνομαι οὖν τὸ "4κατακαήσεται"5 ἔξαφάνισις ἐστὶ τελεία, ἡ οὐ; εἰ δὲ ὁμολογουμένως τὸ πρῶτον, καθά πού φησιν ἐπομένως τῷ Παύλῳ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ὧ πάντα κρίνεται ἢ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα, τί ἐπισημαίνει τὸν νοῦν τοῦ ἀκούοντος οὐκ εὖ εἰρηκέναι τὸν ἱερὸν Μάξιμον τρεῖς εἶναι τὰς ἀποκαταστάσεις, ἃς οἶδεν ἡ ἐκκλησία; μίαν μὲν τὴν ἐκάστου κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ἐν ἣ ἀποκαθίσταται τὸν ἐπ' αὐτῷ λόγον τῆς ἀρετῆς ἐκπληρώσας· δευτέραν δὲ τῆς ὅλης φύσεως ἐν τῇ ἀναστάσει τὴν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν

ἀποκατάστασιν· τρίτην δέ, ἧ καὶ μᾶλλον κατακέχρηται ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ὁ ἐν ἀγίοις Γρηγόριος Νύσσης, ἐστὶν αὕτη, ἡ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τῆ ἀμαρτία ὑποπεσουσῶν εἰς ὅπερ ἐκτίσθησαν πάλιν ἀποκατάστασις· δεῖ γὰρ ὡσπερ τὴν ὄλην φύσιν ἐν τῇ ἀναστάσει τὴν τῆς σαρκὸς ἀφθαρσίαν χρόνῳ ἐλπιζομένην ἀπολαβεῖν, οὕτως καὶ τὰς παρατραπείσας τῆς ψυχῆς δυνάμεις τῇ παρατάσει τῶν αἰώνων ἀπολαβεῖν· καὶ περάσασαν τοὺς πάντας αἰῶνας καὶ μὴ εὐρίσκουσας στάσιν εἰς τὸν θεὸν ἐλθεῖν τὸν μὴ ἔχοντα πέρας καὶ οὕτως τῇ ἐπιγνώσει, οὐ τῇ μεθέξει τῶν ἀγαθῶν ἀπολαβεῖν τὰς δυνάμεις καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατασταθῆναι καὶ μὴ δειχθῆναι τὸν δημιουργὸν αἴτιον τῆς ἀμαρτίας. Οὐδὲν οὖν ἕτερόν ἐστιν ἡ τρίτη ἀποκατάστασις· περὶ γὰρ τοῖν δυοῖν ἀναμφίλεκτον ἢ ὅπερ δεδογμάτισται τῷ ἀποστόλῳ, τοῦ τὸ ἀμαρτητικὸν ἔργον κατακαῆναι καὶ τὸν πεπραχότα σωθῆναι ἀκατάκαυστον, οὕτως δέ, ὡς οὐ μετέχοντα τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐπιγινώσκοντα τὴν στέρησιν τῆς μεθέξεως, καὶ μάλα εἰκότως εἴρηται τῷ πατρὶ "4καὶ μὴ δειχθῆναι τὸν δημιουργὸν αἴτιον τῆς ἀμαρτίας"5· ὁ μὲν γὰρ παρὰ θεοῦ, ἦγουν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις, ὡς ἐκ τοῦ ὄντος παραχθεῖσα, ἀνάλωτος τῷ πυρὶ ἐκείνῳ, ὁ δὲ οὐκ ἐκ θεοῦ, ἦτοι ἡ ἀμαρτία, ἀλλὰ τῇ τοῦ πράξαντος δημιουργηθεῖσα προαιρέσει, ὡς οὐ τι τῶν ὄντων οὔσα, ἀλλὰ παρυφιστάσα οἰχῆσεται, ἀκατάτακτος οὔσα τοῖς οὔσιν. οὕτως οὖν, κἂν μήτε Γρηγόριος ὁ Νυσσαεὺς, κἂν μήτε Μάξιμος ὁ πατὴρ λέγοι, ἀλλὰ γε ὁ μέγας ἀπόστολος ἀπέφησεν ὅτι ἄμειψις διάπυρος εἴη τῆς ἀμαρτίας, ἡ δὲ ἔμφασις ἐστὶν ἀποκαταστάσεως, ὡς εἴρηται τῷ πατρὶ, οὐκ Ὁριγενιαστικῆ, ἄπαγε· οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος οὐδὲ συμφώνησις ἀγίοις πρὸς αἰρεσιάρχας, πρὸς οὓς, σφετεριζομένους τὰ τοῦ θειοτάτου Γρηγορίου ἱερὰ δόγματα πρὸς τὴν σφῶν κακόνοιαν, καὶ ἡ ἀνόθευτος καὶ ὁ κλεπτέλεγχος, ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν προειρημένων, ὡς ἐμοὶ φαίνοιτο. εἰ δέ τι βαθύτερον ἐξευρεθεῖ τῷ ἀγιωτάτῳ μητροπολίτῃ, ἀκουσόμεθα πάλιν· ἐπεὶ καὶ ὁ ἱερώτατος ἡμῶν πατριάρχης, ἀκηκοὺς τὰ λεχθέντα τῷ ἀγίῳ Μαξίμῳ, οὐδὲν ἀπεμφαῖνον τηνικαῦτα ἔφησεν. 472 {1Εὐφροσύνη ἡγουμένη}1 Ἀκηκοὺς καὶ νῦν ὅτι παρεμυθήθη σοι ἡ τιμιότης ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν μακαρίαν μητέρα πάθους εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ, ὃς ἐγνώρισέ σε καὶ φιλομήτορα γνησιεύουσαν καὶ φιλόθεον ἀριστεύουσαν, τὸ μὲν διὰ τοῦ ἀγαπητικοῦ λυπηροῦ, τὸ δὲ διὰ τοῦ συμμαετρημένου παρακλητικοῦ· ἐξ ὧν ἀποδέδεικται ὅτι καὶ μητέρα καὶ θεὸν ἠγάπησας. ἀλλὰ δεῦρο, κυρία, χαίρουσα καὶ τρέμουσα βιάδιζε τὴν ὁδὸν σου, χαίρουσα μὲν ὅτι ἠξίωσαι τοιαύτης μητρὸς θυγάτηρ χρηματίσαι, τρέμουσα δὲ ὅτι τὸ τῆς προστασίας φροντιστήριόν σοι πάρεστιν, οὐ οὐχ ὁ τυχῶν ἀγῶν οὐδὲ εὐκαταφρόνητος ὁ μισθός, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀμφοτέρωθεν τὸ ὕψωμα τοῖς νοῦν ἔχουσιν. Σὺ οὖν ὡς ἐχέφρων, ὡς συνετή, ὡς μητρόθεν ἠγμένη ἐν πνεύματι ἄριστον βίον καὶ κεκανονισμένον διέλασον, τύπον ἑαυτὴν προθεῖσα ἀγαθοεργίας ταῖς ἀδελφαῖς. μὴ νυστάξῃ τὸ ὄμμα τῆς καρδίας σου ἀπὸ φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, μὴ βύσῃς τὸ οὖς τῆς ψυχῆς εἰσακούειν φωνῆς διδασκαλικῆς, διδασκομένη καὶ διδάσκουσα, φωτιζομένη καὶ φωτίζουσα, χειραγωγουμένη καὶ χειραγωγούσα, προσαγομένη θεῷ καὶ προσάγουσα. ἀκουστὸν εἴη τὸ ὄνομά σου ἐν ἀγαθῇ πολιτείᾳ, ὡς ἂν δοξάζεται θεὸς ἐν σοὶ καὶ ἐν τῇ μονῇ σου, μὴ χυδαιουμένη κατὰ τὴν τῶν πολλῶν χλιαρότητα, ἀλλὰ ἀκριβαζομένη κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ πνεύματος ἐν ἐνὶ φρονήματι, ἐν ἐνὶ θελήματι, ἐν μιᾷ καρδίᾳ τε καὶ ψυχῇ, μιμήσει τῶν ἐν ἀποστολικαῖς πράξεσιν ἱστορουμένων ἀγίων· ἦν γάρ, φησί, πάντων μία ψυχὴ καὶ καρδία, καὶ οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι. Αὕτη ζωὴ ἀγαθὴ, αὕτη μερὶς Κυρίου, τοῦτο κοινόβιον ἀληθινόν· οὐ δὲ οὐ ταῦτα, τούναντίον δῆλον ὅτι. ἡλικὴ σοι χαρὰ καὶ δόξα, τιμιωτάτη, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς τέκνοις σου, ἀποστολικῶς πολιτεύεσθαι, πατροπαραδότως ἄγεσθαι, εὐγενοπρεπῶς· τοῦτο γὰρ εὐγένεια,

θεαρέστως ζῆν, ἀγιοπρεπῶς πολιτεύεσθαι, γένος ὑμᾶς χρηματίζειν ἐκλεκτόν, σπέρμα ἔντιμον, τίνος; Θέκλης ἐκείνης τῆς πρωτομάρτυρος, Φεβρωνίας, Εὐπραξίας, τοῦ κατ' αὐτὰς ἱεροῦ καὶ μακαρίου καταλόγου. εἰ γὰρ κόσμον κατελίπατε, εἰ γονεῖς ἠρνήσασθε, εἰ παρθενίαν εἴλασθε, εἰ Χριστῷ ἐνυμφεύθητε, εἰ βασιλείαν οὐρανῶν ἠγαπήσατε, τί μὴ πᾶσαν ὑμῶν τὴν σπουδὴν καὶ μέριμναν πρὸς τοῦτο ἔχοιτε, χαίρουσαι ὅτι τοιοῦτου θεοσδότου δώρου ἠξιώθητε, ἀξιώματος ἀνυπερβλήτου, οὐ λέγω κατὰ τὰ ἀνθρώπινα (σκιά γὰρ ταῦτα καὶ ὄνειρατα καὶ τῷ παρόντι αἰῶνι συγκαταλυόμενα), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πνευματικά, εἴπερ παρθενία καὶ ἀκτημοσύνη τῶν μεγίστων δωρεῶν τὸ ἐξαίρετον. καὶ εἰ ἀπληστεύονται οἱ κατὰ κόσμον μετασχεῖν τῶν ματαίων καὶ ἀπολλυμένων, τί καὶ πόσον ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀκορέστως ἔχειν ἐν τοῖς ἀμηρῦτοις καὶ ἀνεκκλήτοις ἀγαθοῖς; Ναί, παρακαλῶ, ναί, ἀντιβολῶ, κατακτήσασθε τὰ οὐράνια, γένοισθε θεοῦ θυγατέρες, βασιλίδες οὐρανοτίμητοι, Χριστοῦ νύμφαι, Χριστοῦ συγκληρονόμοι, φῶς ἐν κόσμῳ, λάλημα ἅγιον, πολίτευμα ἀξιέπαινον, σύ τε ἡ κυρία καθηγουμένη καὶ ἐν Χριστῷ ἄρχουσα ὑμεῖς τε αἱ καλλίτεκνοι θυγατέρες τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. 473 {1Κατήχησις πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς}1 Ἔργον ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐργάζομαι ἐν ταῖς κατηχήσεσιν οὐκ ἐξ ἐπιτηδεύματος φανητῆρα οὐδὲ ἀπὸ συνεπάρεσως διανοίας ἀλλοκότου, ἀλλ' ἐκ φόβου καὶ τρόμου, ἐξ ἐπιπόνου καρδίας καὶ ἀγάπης, ἀδελφοί καὶ πατέρες, εἴπερ ἀγαπῶντος δεῖγμα τὸ ἐπιμελῶς παιδεύειν. ἔλεγξον, φησίν, ἐπιτίμησον εὐκαίρως, ἀκαίρως· ἐπεὶ καί, παρακάλεσον, νουθέτησον, ὅσα ἄλλα ὁ τοῦ θεοῦ νόμος ἔχει καὶ διακελεύεται. Τί δὴ οὖν βούλεται μοι ὁ λόγος ὑποδηλῶσαι; περὶ ἀταξίας· ὅτι, προσκαλούμενοι ὑπὸ εὐσεβῶν εἰς ψαλμωδίας, οὐ κατὰ τὸ πρεπῶδες συναθροίζεσθε καὶ παννουχίζετε, ἀλλ' ἐν λογομαχίαις καὶ πρωτοκλισίαις. "4προύλαβες σύ"5, φησίν, "4κάμῃ οὐκ ἀνέμεινας· τὸ ἴδιον δεῖπνον ἔφαγες κάμῃ οὐ συνεκάλεσας· ἐγὼ κανοναρχήσαιμι, ἀλλ' οὐ σύ"5, φησίν. καὶ ταῦτα ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ ταῦτα ἀκουόντων τῶν κεκληκότων, ἐφ' οἷς ὀργὴ μὲν θεοῦ ἀοράτως, λύπη δὲ καὶ βλάβη ὁμολογουμένη τῶν κεκληκότων· μὴ γὰρ χώραν οὐκ ἔχετε, εἰ καὶ τι γίνοιτο θλιπτικόν, εἰς τὸ ἴδιον ἐγκαλεῖν ἀλλήλοις καὶ τὰ συμπίπτοντα καταλλάσσειν δι' ἀπολογίας καὶ τῆς δεούσης ταπεινώσεως; ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ μάχεται, ὀργίζεται, ὑβρίζει, ἀσχημονεῖ ἐπὶ προσώπου πάντων. Ὡς τῆς ἀταξίας· ὡς τῆς ἀμονάχου θεωρίας· ὡς τῆς καταφρονήσεως τῶν θείων νόμων. εἶτα ἡ αἰτία ἐπὶ τὸν καθηγούμενον· "4τοιούτου"5, φησίν, "4διδασκάλου τηλικούτοι καὶ μαθηταί"5. ἄρ' οὐχὶ μισητόν με πεποιήκατε καὶ τοῖς ἐν ἅστει; ἄρ' οὐχὶ τὸ καλὸν ὄνομα, τὸ ἐπικληθὲν ἐπὶ τῇ ὁσίᾳ ἀδελφότητι ὑμῶν, εἰς τὸνναντίον περιτρέπεται; μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε, τρώγετε καὶ πίνετε οὐκ εὐλαβῶς, οὐκ ἡσύχως, ἀλλὰ ἀσέμνως, ἀλλὰ ἀμονάχως. εἴτε οὖν ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, φησίν ὁ ἀπόστολος, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, καὶ καταισχύνετε τὸ ἅγιον σχῆμα, σκανδαλίζετε τοὺς εὐλαβεῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνευλαβεῖς. εἴθε ἠκούετο περὶ ἐνὸς ἐκάστου ὑμῶν, "4οἶ, ποῖον εὐλαβὲς πρόσωπον φέρει ὁ δεῖνα, οὐά, ἠλίκον τὸ σιωπηλὸν τοῦ ὁ δεῖνα, εὔγε τὸ ἀπαρρησίαστον ἐκείνου, τοῦδε τὸ τακτικόν, ἄλλου τὸ σεμνόφαλτον, ἑτέρου τὸ εὐαπάντητον"5. ταῦτα καὶ τοὺς ἔχοντας καλλύνει καὶ τοὺς θεωροῦντας ὀνίνησιν, τὸν τε θεὸν εὐφραίνει κάμῃ τὸν ἁμαρτωλὸν σεμνύνει. νῦν δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἀντίστροφα· καὶ οὐ πάντων καθάπτομαι, ἐπεὶ πολλοὶ χάριτι θεοῦ οἴους ζητεῖ ὁ λόγος, ἀλλ' ἐκείνων τῶν ἐνισχημένων τῇ ἀπροσεξίᾳ. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μᾶλλον δὲ ἐντέλλομαι, ἀλλάξατε τὰ πονηρὰ ἔθη καὶ ἦθη, τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους, τὰ σχήματα καὶ τὰ στάματα· ἐπεὶ τίς χρεῖα ἀντὶ ἀγαθοῦ πονηρίαν ὑποδεικνύειν τοῖς κλήτορσι, θεὸν τε λυπεῖν κάμῃ τὸν ἐλεεινὸν καταισχύνειν; ἀκουσθήσομαι, ἀδελφοί μου, ἐπεὶ βοήσω πρὸς Κύριον ὁ ἀνάξιος,

ἔπειτα καὶ διαστελοῦμαι ἀπὸ τοῦ ἀπειθοῦντος; ἀπλῶς δὲ λέγω τυχὸν καὶ ἀδιαφόρως φέρομαι, μὴ διαστέλλων τὸν ὄσιον ἀπὸ τοῦ ἀνοσίου. ὑμεῖς θεὸν οὐ φοβεῖσθε; οὐχὶ καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος δώσομεν λόγον; ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον, ἀδελφοί· ὃν φοβηθῶμεν, ᾧ ἀπὸ τοῦ δεῦρο δουλεύσωμεν ὁσίως, ἵνα, κακίας ἀπάσης μέχρι καὶ ἀργολογίας ἀπεχόμενοι, ἀρετῆς δὲ ἐχόμενοι, κληρονόμοι γενοίμεθα ζωῆς αἰωνίου, φυγόντες τὰ ἠπειλημένα κολαστήρια τοῖς καταφρονηταῖς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. 474 {1Τοῖς μοναχοῖς τοῦ Φωτεινουδίου}1

Χαρᾶς μὲν ἢ προγραφή ὑμῖν, ἀδελφοί, λύπης δὲ ὅτι μάλιστα ἢ ἐπὶ τὸ γράφειν ὑπόθεσις, ὅτι ἀπολέλοιπεν ὑμᾶς ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ ἐν Κυρίῳ πατήρ, ὁ ὁδηγὸς καὶ φωστήρ, ὁ πολλοῖς ἔτεσι καὶ πολλὰ πρόβατα ποιμάνας καὶ τὴν λείαν ἑάσας πλήρη θρεμμάτων, εἴπερ ἐν διακοσίοις παρὰ εἴκοσιν ἠριθμημένην, ὁ αἰδέσιμος ἀνὴρ καὶ χάριτος θείας μέτοχος, ὁ λευκὸς ἄγαν τὴν τρίχα καὶ ἔτι λελευκασμένος τὴν καρδίαν, ὁ πλούσιος τὴν ἀγάπην καὶ πλουσιώτερος τὴν ἐλεημοσύνην, ὁ πλείοσιν ἀρεταῖς ὡς ἀληθῶς κατακεκοσμημένος, ἵνα μὴ ἐν καθ' ἑν ἀπαριθμούμενος μακρὸν εὐρεθῶ ἀποτεινῶν λόγον. ὦ, ὦ, πῶς οὐ ταῦτα θλιπτικά, πῶς δὲ οὐκ ὀδυρτικά, πῶς δὲ οὐκ ἐπ' ἐρημίας ἢ θεωρία τῆς ποιμνῆς ὅσον κατὰ τὰ φθάσαντα; Ἄλλὰ τί ἄρα; ἐπιμείνωμεν τῷ πένθει; κατηφιάσωμεν δυσθυμότερον; ἐναφεθῶμεν τῷ πάθει; οὐ μὲν οὖν, ὦ ἀδελφοί· ἀλλ', εἰδότες ὅτι δόγμα θεοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις εἰς γένεσιν ἐλθοῦσιν αὐθις ἀναλύειν καὶ τὴν κρείττονα καὶ ἀπήμονα μεταλαμβάνειν ζωὴν, ἧς ἀπαρχὴ Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγός, παρακληθῶμεν παρακλήσει θεοῦ, εἰς ἑαυτοὺς γενώμεθα, εἴπωμεν· ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο τὸν καλὸν διδάσκαλον, τὸν ἱερὸν καθηγεμόνα· τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον, ἵνα τοῦ ἡμετέρου πατρὸς ξενοπαθεῖν ἔχωμεν; εὐχαριστέον ὅτι τοιούτου ἠξιώμεθα καὶ ὅτι ἕως γήρους καὶ πρεσβείου ἢ χρονικῆ παρατάσις καὶ ὅτι γε ἐγκατέλειπεν οὐκ ἀπροστατεύτους οὐδὲ ἐρήμους, ἀλλὰ καὶ εὐλόγησεν ἐξόδια καὶ ἐπηύξατο ἀρμόδια καὶ ἓνα τῶν σὺν ὑμῖν κατέστησεν ἐφ' ὑμᾶς προστατεύοντα· ὃν παραινῶμεν ζώσασθαι ὡς τέλειον ἄνδρα τὴν ὁσφῦν καὶ χριστομιμῆτῳ ταπεινώσει τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ διακονίας ἔχεσθαι, κανόνι καὶ ἴχνει τοῦ μακαρίου ἐκείνου πορευόμενον τῷ κατ' ἐντολὴν θεοῦ λόγῳ. Παρακαλοῦμεν δὲ ὡσαύτως καὶ ὑμᾶς, τὴν καλὴν ἀδελφότητα, ὁμογνώμῳ πίστει τε καὶ ἀγάπῃ τῷ νεοκτίστῳ καθηγεμόνι ὑπέικειν ἐν Κυρίῳ καὶ δεῖξαι ὅτι ὄντως ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστι καὶ ὁ ὄσιος πατήρ, προθυμούμενος καὶ συνδέων πάντας εἰς ὁμόνοιάν τε καὶ σύμπνοιαν. ναί, ἀδελφοί ἐπιπόθητοι, οὕτως ἔσεσθε, οὕτω παγιώθητε, κἂν πᾶσα ἀρχὴ οὐκ εὐθύς εὐμάρειαν ἔχοι, χρόνῳ δὲ προϊούσῃ εἰς ἕξιν ἐπιστημονικὴν καθίσταται· μηδὲ ὁμοιωθῆτε τοῖς ἐκ φιλαρχίας ἀστάτοις καὶ ἀνεπιστήμοσι. ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ ζυροῦ τὸ τοῦ διωγμοῦ πρᾶγμα, μὴ προδῶτε, ὑμῶν δέομαι, τὴν πίστιν μηδὲ τὴν εὐσέβειαν, ἀλλ', εἰ ἤξει μηδαμῶς τοῖς αἰρετικοῖς καθ' οἷονδὴποτε τρόπον συνυπαχθῆναι, φέροιτε γενναίως, πάντα δεύτερα ἠγούμενοι, μὴ μόνον μοναστήρια καὶ τὰ ἐν μοναστηρίοις ἅπαντα, κἂν εἶεν ὑπερλίαν ἄπορα, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα, τὴν καλὴν φυγαδεῖαν ἐλόμενοι καὶ τὸν τοῦ διωγμοῦ μακαρισμὸν στεφανούμενοι, τὸν ὑπερένδοξον καὶ ὑπερθαύμαστον, καθὰ καὶ ἐντέταλται ὑμῖν ὁ μακάριος. εἰ δὲ ὅτι ἐάλω ἐκεῖνος (ναί, καὶ φεῦ τῆς ἥττης), πλὴν ὅτι ἀνακέκληται, πλὴν ὅτι ἐπιτετίμηται καὶ μετὰ τῶν εὐσεβῶν συνῆπται καὶ εἷς ἐστι τῶν ἀδελφῶν καὶ πατέρων ἡμῶν, καθότι καὶ εἰσδέδεκται πρὸς τοῦ ἱεροτελεστοῦ ἡμῶν μακαριωτάτου πατριάρχου. Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἀδελφοί, εὐψυχῆσατε, εὐτακτήσατε, εὖ πράξοιτε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃς κάκεῖνον ἀναπαύσειε μετὰ δικαίων καὶ ὑμᾶς καταρτίσειεν ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς, ἠγαπημένοι ἡμῶν ἀδελφοί. 475 {1Πέτρῳ Νικαίασ}1

πατρικῆ σου ἀγιωσύνη, ὀπηνίκα ἀνθυπεστρέψαμεν τῆς φυγαδεΐας· ἐπεὶπερ ἡ τῶν Ἀράβων ἔφοδος σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς, μεθεῖσα τῆς ξενίας, ἀπήγαγε πρὸ τοῦ ἄστεος ἐν τῇ Πριγκίπῳ νήσῳ. ἐν ἧ ὅσον ἐταλαιπωρήσαμεν ἀπὸ τοῦ συνέχοντος ἡμᾶς φυγαδευτικοῦ λαοῦ, τοῦ τε καύσωνος καὶ τῶν δυσπότων ὑδάτων, τί δεῖ καὶ λέγειν; εἶτα, ἐπειδὴ προύβημεν ἐγγυτέρω κατὰ τὴν Χαλκηδόνα, ἐκεῖ τοῖν δυοῖν θάτερος κατεπέσαμεν ἐν ἀσθενείᾳ δυσοίστῳ, νεφριτικοῖς πόνοις παιδευούσῃ ἡμῶν τὴν ἐλεεινὴν σάρκα μέχρις ἐβδοματιαίου χρόνου καί, ἀπλῶς εἰπεῖν, ἀργαλεωτέρα ἡμῶν ἡ ὁδὸς ἐγεγόνει. ὅμως τρία ταῦτα γέγονεν ἡμῖν ἐπιτεύγματα θεοῦ χάριτι, τὸν τε μακαριώτατον ἡμῶν ἀρχιερέα προσκυνῆσαι, κομισάμενους τὰς ἱεράς προσευχὰς αὐτοῦ, ἔπειτα τούσδε καὶ τούσδε τῶν ἱερῶν πατέρων καὶ ἀδελφῶν καὶ τρίτον τὸ διαλύσαι ἐλέει θεοῦ τὰς ἐνστάσεις καὶ ἀντιπαραστάσεις, ἃς καθ' ἡμῶν οὐκ οἶδ' ὅθεν ἀνήψαν οἱ τῆς εἰρήνης δημιουργοὶ· σχισματικοὺς ἡμᾶς προανεζωγράφησαν τῆς τοῦ θεσπεσίου ἡμῶν ἀρχιερέως συναφείας, ἰδιονόμους ἀπεφήναντο ἐν ταῖς ἐπιτιμίαις τῶν ἐαλωκότων τῇ αἰρετικῇ κοινωνίᾳ, ἄλλα, ἄττα ἐργωδέστερον τῷ γράμματι ἐπικυκλεῖν. Πλήν, ὡς προεῖρηται, εὐχαῖς σου πρὸς ἕναστον ἀπαντήσαντες εὐθυβόλως, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν πατριάρχου κοινωνικοὶ εἶναι ἀποδεδείχαμεν, ὃς καὶ μετὰ ὑπερβαλλούσης συγκαταβάσεως καὶ ἐδέξατο καὶ ἐφιλοφρονήσατο καὶ ἀπέστειλεν ἡμᾶς, μὴ τινος λόγου τῶν σκαιωρηθέντων ἐπιμνηματισθέντος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ κυρίου Ταρασίου καὶ ἐν ἀγίοις μνημονευομένου· ἔφασαν γὰρ οἱ δῆθεν φιλοπάτορες καὶ τούτου ἡμᾶς διεσχίσθαι καὶ τὴν γε ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἀγίαν σύνοδον τοπικὴν ἀποκαλεῖν. ἡμεῖς δὲ συνεστησάμεθα ἑαυτοὺς καὶ αὐτὸν ἐν πατράσιν ἀγίοις ἔχειν καὶ τὴν γε σύνοδον οἰκουμενικὴν ὁμολογεῖν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως, εἰς καὶ ποῦ καὶ ποτε καὶ πως καὶ τισιν ἀπεκρίθημεν ἐτέρως, ἃ οὐ δεῖ, ὡσπερ καὶ τὰ τῆνικαῦτα ἐτέρως πεπραγμένα, νῦν ἀναζητεῖν καὶ ἀναξαινεῖν· ἔστι γὰρ ταραχῆς αἴτιον καὶ οὐδὲν ὄνησιν φέρον ἢ μᾶλλον λογομαχίαν καὶ προσκοπὴν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, οὕτως καὶ οὕτως, οἶδε καὶ οἶδε ἔδρασαν, ἔγραψαν, ἕκαστοι τὸ ἀληθὲς ἔχειν οἰόμενοι. μακροῖς ἔτεσιν, ὡς οἴσθα, τριπόθητε, τὸ θρυλλούμενον κατεπράχθη, ἀνατολῆ καὶ δύσει γνῶριμον γενάμενον· τὰ πεπραγμένα καὶ γεγραμμένα οὐθέτερον μέρος ἀνατρέπειν οἶδόν τέ ἐστιν. νῦν καιρὸς ὁμονοίας, νῦν καιρὸς συναθλήσεως· τὰ ἐγκαταλείμματα τοῦ γεγραφότος, εἰ μὲν εὖ ἔξιν δοκεῖ τοῖς μετέπειτα, ἐπαίνου ἔνδικα, εἰ δὲ μὴ, τούναντίον. πιστὸς ὁ λόγος, καὶ περὶ τούτου λέγειν ἄλλο οὐ βουλόμεθα οὔτε νῦν οὔτε πρὸς τὸ ἐξῆς· καὶ δηλώσει, φησὶν, ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ κρίνεται καὶ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. Ταῦτα, ὁμοῦ μὲν ὡς πατρὶ συμψύχῳ καὶ εἰρηνάρχῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ ὡς τὸ ἐξεῖπειν τὰ λυπηρὰ ῥαστώνην οἶδεν φέρειν τοῖς ὀδυνωμένοις, ἀναγκαίως γέγραπται. εἰ δὲ παρακληθεῖς ὀφθῆς ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς, κόπον ἀγάπης ἀναλαμβάνόμενος, πάντως ἡδέιους ἡμᾶς ποιήσεις περὶ πάντα. οἱ σὺν ἡμῖν προσαγορεύουσι πλεῖστα τὴν ἀγιωσύνην σου. τοὺς σὺν σοὶ καὶ ἡμεῖς πλεῖστα προσφθεγγόμεθα, παναγιώτατε. 476 {1Νικήτα σπαθαρίῳ}1 Ἐδηλώθη μοι ὑπὸ τοῦ καλοῦ σου ἀδελφοῦ ὅτι τις τῶν ἡμετέρων ἱεραρχῶν ἐνδιέβαλέν με ἐπὶ τοῦ τιμίου προσώπου τῆς ἀγάπης σου ὡς θεοποιούμενον τὴν Χριστοῦ εἰκόνα καὶ τοῦτο κεῖσθαι ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον ἐπιστολῇ μου. ἐφ' ἧ διαβολῇ ἐστέναξα ὁ ταπεινός, ἐννοούμενος πῶς οἱ κατηγγελημένοι καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος δώσειν λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐπὶ τῶν οὕτω μεγίστων (τί γὰρ μείζον πίστεως;) ἀπλῶς καὶ ἀφυλάκτως φθέγγονται, κατηγορίας βέλει τιτρώσκοντες τοὺς ἀνευθύνους καὶ οὐχὶ μᾶλλον, εἴπερ καὶ τι ἦν ἐσφαλμένον, ἀγαπητικῶς ὑπομνήσαι κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐλεγμῶ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἀμαρτίαν. τὸ δὲ οὕτως ἐνδιαβάλλειν οὐ μόνον ἐστὶ τῆς ἐντολῆς ἀναιρετικόν,

ἀλλὰ γὰρ καὶ τῷ ὀνόματι τῆς διαβολῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ἄξιον ὀνομάζεσθαι ἀποφαίνει· οὗ τί χειρὸν εἶεν ἐν ἀνθρώποις; Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἔγκλησιν ὁ λόγος. "4θεοποιεῖται"5, φησί, "4τὴν Χριστοῦ εἰκόνα"5. οὗ τί που τοῦτο, ᾧ τριπόθητε, ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου, ἀλλ' ὅτι τῇ εἰκόνι Χριστοῦ οὐ λατρευτέον (εἰδωλολατρείας γὰρ φρόνημα τοῦτο· μόνη γὰρ τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι τοῦτο ἀναθετέον) καὶ ὅτι ὁ ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι προσκυνούμενος Χριστὸς λατρεύεται σὺν πατρὶ καὶ πνεύματι, τὴν δὲ Χριστοῦ εἰκόνα προσκυνητέον σχετικῇ προσκυνήσει καὶ ὅτι ταύτην προσκυνοῦντες τὸν Χριστὸν προσκυνοῦμεν, οὐ διαιρούμενον κατὰ τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ διαφορούμενον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, ὅπερ καὶ ἄληθες· τὸ γὰρ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται καὶ ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον, ὡς φησιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος. Πῶς οὖν, οὕτως ἐχούσης τῆς ἐπιστολῆς, ἐνδιαβάλλοι ὁ δι' ἐναντίας καὶ ἀποδείκνυσιν ἑαυτὸν ἀντίθετον τοῖς ἀγίοις; ἀλλὰ τί βούλοιο; προσκυνοῦντας ἡμᾶς τὴν Χριστοῦ εἰκόνα ὁμολογεῖν προσκυνεῖν ἄλλην ὑπόστασιν; φεῦ τῆς ἀτοπίας· τούτῳ γὰρ μερίζειν ἐστὶ τὰ ἀμέριστα. ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται· οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται οὔτε ἡ δόξα μερίζεται, ὡς αὐθὶς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος. διὸ καὶ προσκυνουμένης τῆς εἰκόνας ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται, οὗ ἐστὶ καὶ ὁμοιότης, καὶ οὐχὶ ἡ ὑποδεξαμένη ὕλη τὴν ὁμοιότητα, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ διαδείκνυται· ὁ γὰρ τὴν ὕλην δοκῶν προσκυνεῖν νήπιος, ἄλογος, οὔτε οὖν ἡ ὕλη, ἐφ' ἣ ἡ εἰκὼν, προσκυνεῖται ἐπ' ἀμφοτέροις οὔτε παρὰ τὴν τοῦ εἰκονιζομένου ἄλλη ὑπόστασις· ἐπίσης γὰρ ἡ παρατροπὴ τὸ ἀσεβὲς ἔχει. τοιγαροῦν διὰ τοῦτο καὶ ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ σταυρὸς εἴρηται καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ Χριστὸς εἴρηται, οὐ κυρίως, ἀλλὰ κατὰ κατάχρησιν. ἐὰν οὖν τοῦτο ἡμᾶς πείσῃ μὴ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ σταυρὸν ὀνομάζειν, πείσειεν ἡμᾶς μήτε τὴν εἰκόνα Χριστοῦ Χριστὸν ὀνομάζειν· καί, ἐὰν ἐν τῷ πρώτῳ τὸ μὴ προσκυνεῖν τὸν σταυρὸν προσκυνοῦντας τὸν τύπον, μηδὲ ἐν τῷ δευτέρῳ προσκυνεῖν Χριστὸν προσκυνοῦντας τὴν Χριστοῦ εἰκόνα. ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον ἄληθες, ὅτι σταυρὸς καὶ λέλεκται καὶ προσκυνεῖται ὁ οἰκείος αὐτοῦ τύπος, οὐκοῦν καὶ τὸ δεύτερον ἄληθες, ὅτι Χριστὸς καὶ λέλεκται καὶ προσκυνεῖται ἡ οἰκεία αὐτοῦ εἰκὼν, καὶ μάτην εἰκαιολογεῖ ὁ παρὰ ταῦτα καινότερόν τι φρονῶν ἢ λέγων. Ταῦτα γέγραφα, ὁμοῦ μὲν ἑαυτὸν ἕξω αἰτίας τιθεῖς, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς σῆς φειδόμενος ἀγαπητικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὸ ἀντιποιεῖσθαι ὀρθοδόξου πίστεως καὶ μὴ παρασύρεσθαι λόγοις ἑτεροδιδασκαλίας. 477 {1Θεοδώρῳ μονάζοντι}1 Ἐδεξάμην σου τὴν ἐπιστολὴν τῆς τιμιότητος ἐπιγράφουσαν ἐγκύκλιος ἐπιστολή, ἣτοι θεραπευτικὴ, καὶ εὐθὺς ἀπὸ βαλβίδος ἐξέστην, ἀδελφέ· ἐπελθὼν δὲ τοῖς ἐφεξῆς μικροῦ καὶ τοὺς λογισμοὺς ἀπώλεσα, μὴ ἔχων ὅ τι διαλογίσομαι ἢ τί ἀπολογήσομαι τῷ ἡγαπημένῳ. καὶ μοι μακροθύμως οἴσειας, εἰ καὶ τραχύτερα τὰ λεχθησόμενα, οὐκ ἔχοντί πως ἄλλως τὰ ἐνσκήψαντα τῇ ταπεινῇ μου καρδίᾳ κατὰ τὸ εἶκός ἐκφερομυθῆσαι καὶ ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἄρα μὴ τις, ἀγαπητέ, τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδὺς εἰς τοσοῦτον ἐξετραχηλιάσθη ὄγκον φρονήματος, ὥστε ἐννοῆσαι τὰ ὑπερνεφῆ καὶ δρᾶσαι τὰ καταράσσοντα; ἄρα μὴ αὐτοὶ ἡμεῖς, ἕξω ποτὲ φρενῶν γενόμενοι, παιδιάν τινα προειλάμεθα συγγράφασθαι ἐν οὐ παικτοῖς, ἀλλὰ καὶ λίαν χαλεποῖς τολμήμασιν; τί λέγεις, ᾧ τᾶν; ἕξεστιν ἡμῖν, τοῖς μὴ τινα κληρὸν ἱερωσύνης ἔχουσιν ἢ μόνον ἐν μοναχοῖς τελοῦσιν, δίχα κινδυνεύουσης ἀληθείας ἀρπαγῶν ἱερατικοῦ ἀξιώματος ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν ἐντάττειν καὶ ταύτην κατεξανίστασθαι ἱεραρχῶν τε καὶ ἱερωμένων, μοναστῶν τε καὶ καθηγουμένων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νόμους ἰδικοὺς ἀποίσειν ἐξ ἰδιοκρίτου καρδίας, πρὸς δὲ καὶ ὕβρεσι καὶ ὄνειδεσι, κατακρίσει τε καὶ ἀλλοτριώσειν ὑποβάλλειν τὸ ὅλον πλήρωμα τῆς ὁμολογητικῆς ἀδελφότητος; Οὔτοι γάρ, ὡς φῆς, κἂν οὐχὶ πάντες οἱ τῆς ἀληθείας ὑπασπισταί, τὸ τῆς μετανοίας ὑποκρινόμενοι, ὄν τρόπον οἱ τῆς ἐναντίας μοίρας τὸ τῆς εὐσεβείας ὄνομα ψευδῶς ὑποδυσάμενοι, ἐξ ἴσου παγχάλεπα

τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν μετάνοιαν διέθηκαν, δεινοῖς κατακοντίζοντες λόγοις καὶ συρφετὸν ἀθλίων εἰσκομίζοντες λογισμῶν, διχοστασίας ἐγείροντες, τὴν ἀμώμητον πίστιν ἀδικοῦντες, τὸν ἀπάντων ἡνίοχον καὶ ἐπιστάτην καὶ δημιουργὸν ἀτιμάζοντες, ἀλλήλοις ἐρίζοντες, λημμάτων ἠττώμενοι, πόρους ἐπινοοῦντες, τοῖς ὁμόφροσι τῶν ἀσεβησάντων χάριν προσκρούοντες, τῶν ὁμολογησάντων καὶ τῆς ἀληθείας προκεκινδυνευκότων τοὺς τὰ μέγιστα ταύτην ἀδικήσαντας καὶ διώξαντας προτιμῶντες καὶ προτιθέμενοι, οἷς τε δρῶσι τῇ ἀληθείᾳ χαλεπαίνοντες καὶ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν οὐδὲν ἠγούμενοι, κακῶς εἰδότες καὶ ὑπὲρ ὧν κεκινδυνεύκασι ὡμῶς καὶ ἀκαθηκόντως ἀμνημονήσαντες. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔφριξα ἐπὶ πλεῖον ἐγὼ ὁ τάλας· καί, εἰ μὴ τῶν σῶν φωνῶν ἐπαίειν, οὐκ ἂν ἐπίστευσα τῷ προδεδηλωκῶτι ἐπιστολῇν συντετάχθαι ὑπὸ τῆς τιμιότητός σου κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας· κατ' αὐτῆς γάρ ἐστι τὸ τοὺς κλεινοὺς καὶ ὁμολογητὰς ἄνδρας, οἱ περιήλθον ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακοχούμενοι, διωκόμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς, ὧν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, καταγορεύειν τὰ τοιαῦτα βατταρίσματα· καὶ οὐπὼ ἐκπέφασται τὰ αἰτιολογικώτερα καὶ ἀπανθρωπότερα. τολμᾷ τις, ἐρωτῶ, ἐν στρατιώταις κατειλεγμένος, βασιλικῶ συγγράμματι ἐξαυθεντήσας τοῦτο κάκεῖνο διαγορεύειν καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς καθυβρίζειν ὡς ἀτάκτως καὶ εἰκῆ φερομένους; εἰ δὲ τοῦτο φωραθεῖ πεποιηκῶς, ἀνάρπαστος εὐθύς καὶ ἀγώγιμος ὡς ἐπιθανάτιος· τί καὶ οὐ πείσεται ὁ ἀπλῶς μοναστῆς ὑπὸ τοῦ τῆς ἐκκλησίας κριτηρίου παραπλήσιον ἐκείνῳ τετοληκῶς; μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἀρχιερέα, τὸν δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν κατὰ τὸ γεγραμμένον, μετριοπαθεῖν τε δυνάμενον τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις; οὐ ἢ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ ἐξουσίαν τοῦ πνεύματος. ὅς, εἰ ἥδει ἐν τοῖς γιγνομένοις ἔκθεσμον τι καὶ οὐ λυσιτελοῦν, πάντως δὴ ἐφθέγγατο τὰ εἰκότα. ἀλλ' ἐπειδὴ ὄρα τὴν ἐπικρατοῦσαν αἴρεσιν καὶ στενὰ ἐκατέρωθεν παριστάμενα, εἶασεν ἅπαντας τοὺς προθυμουμένους ἰᾶσθαι τὰ συμπεσόντα νοσήματα ὡς ἕκαστος ἔχει δυνάμεως, εὖ ποιῶν ὁ θεοσπεσιώτατος, ὡς μήτε νομοθεσίαν εἶναι τὸ τελούμενον μήτε μὴν ἀθεράπευτον ψυχὴν, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανεν, καταλιμπάνεσθαι, καὶ τοῦτο δηλαδὴ μέχρις ὀρθοδόξου συνόδου, ὀπηνίκα καὶ τὰ καλῶς ὑπηργμένα ἐγκριθήσεται καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα ἀποδοκιμασθήσεται. καὶ τὸ πρᾶγμα θεῶ προσφιλὲς ὅτι μάλιστα, ὅς ἐρᾷ πάντας σῶζεσθαι, μὴ ὅτι γε τοὺς τῷ τῆς μετανοίας φαρμάκῳ προστρέχοντας, ὅς καὶ συνεπικουρεῖ τῷ φιλαδέλφῳ, χεῖρα ὀρέγοντι, καὶ συνανίστησι τῷ ἐξεγείροντι τὸν κάμνοντα· αὐτοῦ γὰρ φωνὴ ἐστίν· παρακαλεῖτε, παρακαλεῖτε, ἱερεῖς, τὸν λαόν μου, λαλήσατε εἰς τὰ ὦτα Ἱερουσαλήμ. τί δ' ἂν εἴη ἄλλο ἢ παράκλησις ἢ ἡ τῶν καθεστῶτων συντήρησις καὶ τῶν ἐκτραπέντων διὰ μετανοίας ἐπανόρθωσις; εἶτα πρὸς τοὺς ἡμαρτηκότας· ὅταν ἀποστραφῆς στενάξῃς, τότε σωθήσῃ καὶ γνώσῃ ποῦ ἦσθα. καὶ αὐθις· ἔτι σου τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς λαλοῦντος, ἐρεῖ "Ἰδοὺ πάρεμι"5. καὶ βοηθός ἐστι τῶν ἀποστρεφόντων ἀπὸ ὁδοῦ πονηρᾶς καὶ τὸ πεπλανημένον πρόβατον ἐπὶ τῶν ὤμων αἴρει καὶ ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται τὰ τῆς μετανοίας φάρμακα προτίθησι· καὶ τὸν ληστήν μιᾶ καιροῦ ῥοπῇ τοῦ παραδείσου ἠξίωσεν καὶ τὸν μέγαν Πέτρον ἀρνησάμενον τῷ πικρῷ κλαυθμῷ προσήκατο καὶ τῷ Δαυὶδ ὡς μηδ' ὀτιοῦν ἀμαρτήσαντι πάλιν τὸ τῆς προφητείας χάρισμα ἐνήσι. καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ παραδείγματα ὑποφαίνειν καὶ μηκύνειν τὸν λόγον; καὶ χρηστός ἐστιν ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ὁμοδούλους χρηστευομένοις καὶ ἀπότομος ἐν τοῖς ἀσυμπαθέσιν. οὐ εἵνεκα αἱ ἰατρεῖαι, αἱ ἐπιτιμῖαι κατὰ τὸν παρόντα χρόνον τελούμεναι, οὐχ ὡς ἡ τιμιότης σου κεκωμώδηκεν (ἄπαγε τῆς βλασφημίας) οὐδὲ σκανδάλων παραίτια τὰ γιγνόμενα, ἀλλ' ἀληθινῆς ἀγάπης τεκμήρια· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος, τοιαύτην ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει,

ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Τιθέασιν οὖν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἰατρευομένων οἱ ἀκέστορες κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, οὐκ ἐμπορευόμενοι τὴν θεόκριτον οἰκονομίαν ὡς χριστέμποροι· καὶ ὁ λαὸς τοῦ θεοῦ ὁσημέραι ἀνακαθαίρεται καὶ ὁ οἶκος Σαοὺλ ἀσθενῶν ἠλάττωται, ὁ δὲ οἶκος Δαυὶδ μεγαλυνόμενος ἐπηύξηται, ἐκ τούτου εἰς τοῦτο μεταταττομένου τοῦ ἀνασφίλαντος, ἀλλὰ τί βούλοιο, ὦ θαυμάσιε, ἐν τοσοῦτοις χρόνοις ἐπικρατούσης τῆς αἰρέσεως καὶ ὀλλυμένου τοῦ θείου πλάσματος μὴ ὀπτανθῆναι ἰατρὸν τί που; μὴ εἶναι θεραπευτικὰς μεθόδους; μὴ χειραγωγηθῆναι τυφλώττοντα; μὴ ὑγιασθῆναι νοσηλευόμενον; μὴ μοτωθῆναι τραυματιζόμενον; μὴ ὀρθοποδεῖν χωλεύοντα; μὴ καταδεσμευθῆναι συντριβόμενον; μὴ ἐπιστραφῆναι πλανώμενον; μὴ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν νόσημα καθόσον οἶόν τε ἐπαγωνίσασθαι τὸν προαιρούμενον; καίτοι γε ὀρώμεν ἐν τοῖς τῶν σωμάτων ἰατροῖς πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ πολλὰ τὰ ἰατήρια· καὶ ὅς μὲν τόνδε, ὅς δὲ τόνδε ἐγκεχεῖρισται θεραπεύειν καὶ οὐδὲ ὁ ἐν στάσει ὑπηρετοῦ κατατεταγμένος κεκώλυται χειραπτεῖν κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἢ προύχουσαν ἢ ὑφειμένην. καὶ καθ' ἑκάστην οἱ συμπίπτοντες καὶ πλήρεις αἱ τούτους ὑποδεχόμεναι ἐστίαι, καὶ οὐδεὶς κατεγκαλεῖ τὴν ἐπιμέλειαν οὐδὲ καταϊτιάται τὸν περὶ τὴν ἰατρείαν σπουδαιολογούμενον, ἀλλὰ καὶ πρῶταρχοὶ καὶ ἀρχιτροὶ καὶ μέσοι καὶ τελευταῖοι τὴν φιλόφρονον δρῶντες οἰκονομίαν. εἰ δὲ ἐκεῖ οὕτως, πολλῶν δὴ πούθεν ἐν τοῖς κατὰ ψυχὴν κατὰ τὸ ἀνάλογον πάντα καὶ ὀράται καὶ ὀφείλει γίνεσθαι καὶ ὁ κωλύσων λυμῶν τις καὶ κοινὸς ἐχθρὸς τοῦ γένους ὡς τῶ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνῳ συνεργῶν λογισθήσεται. "4οῦ"5, φησί, "4τοιοῦτον τὸ ἡμέτερον, ἀλλ' ἐκεῖνο πυνθάνομαι ὅτι, εἰ ὁ Κύριος τὴν μετάνοιαν, παρατροπὴν οὖσαν τῆς τοῦ δικαίου ἀκριβείας, διὰ τὸ ἀγαθὸν οὐ θεάρρηκε δωρεῖσθαι πρὶν πᾶσαν ὀφειλομένην τοῖς τοῦ δικαίου σταθμοῖς τε καὶ ζυγοῖς δι' ἑαυτοῦ καταθέσθαι δικαίαν τιμωρίαν, τίς τολμηρὸς καὶ ὑπερήφανος, ὅς ἐπιτρέψει ἑαυτῷ μετάνοιαν καθαρίζειν τῷ ἀρνησαμένῳ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν παθήματα, μὴ πρότερον ἅπασαν ἔκτισιν ἀποδοῦναι τῇ τοῦ δικαίου ἀπαραβάτῳ αὐστηρίᾳ;"5 Φεῦ τοῦ τολμηροῦ καὶ ἀσυνέτου προβλήματος. πότε ὦπται ὁ Χριστὸς τὴν μετάνοιαν εὐαγγελιζόμενος; πότε τῷ παραλυτικῷ εἶρηκεν, θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι σου; πότε τῇ δακρυοβρεχοῦσῃ πόρνη τοὺς θεῖους πόδας ἢ αὐτὴ συγχώρησις δεδώρηται, ἐπιπλήττουσα Σίμωνα τὸν ἐστιάτορα; πότε τῷ ἐν ἀσθενείᾳ κατακειμένῳ ἐν τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτεσιν εἶρηται, ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν σοί τι γένηται, ὡς ἐξ ἀμαρτίας δηλαδὴ τῆς ἀσθενείας ἐπισκηψάσης; ἄλλα, ἅττα οὐκ εὐκαιρον ἀνελιττομένῳ ὑποφαίνειν θεοσημείας ἔργα, πρότερον, πρὸ τοῦ πάθους ἢ μετὰ τὸ πάθος; εἰ δὲ πᾶσιν εὐδῆλον καὶ ὀμολογούμενον ὅτι πρὸ τοῦ πάθους, ὡσπερ καὶ τοὺς μαθητὰς ἀπεσταλκῶς δίδωσιν ἐξουσίαν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύειν, ἥτις διὰ τῆς τῶν προσερχομένων μετανοίας καὶ ὑποπτώσεως ἐδεδώρητο, τίς ἢ τολμηρὰ γλῶσσα ἐπιφθεγγομένη μὴ θεαρηκέναι Χριστὸν πρὸ τοῦ πρὶν πᾶσαν τὴν ὀφειλομένην τοῖς τοῦ δικαίου σταθμοῖς τε καὶ ζυγοῖς δι' ἑαυτοῦ καταθέσθαι δικαίαν τιμωρίαν κἀντεῦθεν ἐπιτιμᾶν τοῖς τῆς μετανοίας ἀναδεξαμένοις τὴν οἰκονομίαν ὡς τολμηροῖς καὶ ὑπερηφάνοις, μὴ πρότερον ἅπασαν ἀποτίσασι τὴν τοῦ δικαίου αὐστηρίαν; ἢ δῆλον ὅτι Φαρισαϊκῆς διανοίας ἢ ἐπίπληξις καὶ Ναυατιανικῆς μισανθρωπίας ἢ ἀπαγόρευσις; Ὅρα δὴ οὖν λοιπόν, ὦ ἄνερ, οἷον ἀπομετεωρισθεὶς κατεκρημνίσθης, τῶν οἰκείων μέτρων ἐκστάς καὶ μὴ συντηρητικῶς ἑαυτῷ τὸ ἐνόν σοι ἀξίωμα. ἢ οὐκ ἀνέγνως ὡς πᾶς ἀλλοτριοεπίσκοπος ἐκκήρυκτος; καὶ οὐκ ἀπέστελλον αὐτοῦς, φησί, καὶ προεφήτευν· καί, οὐχ ἑαυτῷ τις τὴν τιμὴν λαμβάνει, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ. οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα κατὰ τὸ

γεγραμμένον, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν· σὺ ἱερεὺς εἶ εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. σὲ δὲ τίς κέκληκεν, ἀδελφέ, τίς δὲ κατέστησεν νομοθέτην ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ, ὅς, μηδὲ ἄρχεσθαι τυχὸν μεμαθηκῶς κἂκ τούτου μηδὲ ἄρχειν τινὸς τεθεωρημένος, ὀφείλεις νομοθετεῖσθαι μᾶλλον ἢ νομοθετεῖν, χειραγωγεῖσθαι μᾶλλον ἢ χειραγωγεῖν, φωτίζεσθαι ἢ φωτίζειν, διδάσκεσθαι ἢ διδάσκειν, κἂκ τῆς τοῦ προτέρου πείρας ἐπὶ τὸ δεύτερον ἀνιέναι, ὥσπερ δὴ θεῖος νόμος καὶ κάλλιστα ἔχων κἂν τοῖς θείοις κἂν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀξιώμασιν. Μὴ γὰρ οἴώμεθα, ὦ φίλε, τὸ ἐκ τῆς μωρανθείσης σοφίας εἰδέναι τι φθέγγεσθαι καὶ ἐπίτριπτον λόγον συνεισβάλλειν, τοῦτο καθίστησι νομοθέτας (ἐπεὶ καὶ Μωαβίταις καὶ Ἀμμωνίταις εἰσιτητὸν τὸ θεῖον θυσιαστήριον), ἀλλ' οὗς ὑπακοὴ χριστομίμητος ἔδοκίμασεν καὶ πολυχρόνιος ὑπομονὴ ἐμαρτύρησεν καὶ εὐαγγελικὸς λόγος ἔτελείωσεν· εἰ δὲ καὶ ἔξωτερικὸς πάρεστιν, οὐκ ἄχαρις, εἶ γε ὑπὸ ταπεινοφροσύνης κεκόσμηται καὶ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἡγεμονεύοιτο, ἀλλὰ μὴ τοῖς οἰκείοις ἀξιώμασιν ἐναβρύνεται, οἷς οἱ ἐναβρυνόμενοι, ὡς ἐπὶ καλαμίνῃ ράβδῳ ἐπερειδόμενοι, εἰκότως τιτρωσκόμενοι καταράσσονται. ἀλλά, φησί, ζηλῶν ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνεκτὰ τὰ ὀρώμενα. καὶ ποῦ ἡμῖν τὸ τῆς προφητείας χάρισμα, ὦ βέλτιστε; καὶ ποῦ τὸ Καρμήλιον ὄρος; καὶ ποῦ αἱ οὐράναι κλεῖς; καὶ ποῦ ἡ διατέμνουσα τὸν Ἰορδάνην μηλωτὴ, ἐν διπλῷ χαρίσματι τῷ Ἐλισσαίῳ ἐπιφοιτήσασα; ἡμῖν δέ, εἰ καὶ τι πάρεστι χάρισμα, τίτι καταλειπτέον, μηδὲ φοιτητὴν ἔχουσιν; Ὅθεν σκοπῶμεν ἤδη μήπως τῶν ὑπὲρ δύναμιν ἐφιέμενοι καὶ τῶν μετρίων ἀποτύχοιμεν μηδὲ τὸν κώνωπα διυλίζοντες τὴν κάμηλον καταπίνωμεν ἢ καὶ τὰ κάρφη ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀδελφῶν ἐξάιρειν δοκιμάζοντες αὐτοὶ τὴν δοκὸν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν μὴ δοκοῦντες φέρωμεν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐξ ὧν συναναστρεφόμεθα καὶ συνεσθίομεν ὧδε κάκεῖσε καταγινωσκόμενοι. "4ὸ δεῖνα"5, φησί, "4ψευδῶς ἐξηγόρευκε, κρύπτων τὸ αἰσχιστὸν αὐτοῦ ἀμάρτημα· καὶ ἄλλος, κρύψας τὸ ἀσέβημα, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἐξηγεῖται. καὶ πῶς ὁ δῆθεν ἰατροῦν δύναται φάναι θεραπείας τούσδε τετυχηκένοι;"5 οὐ πιστευτέον, ὦ τᾶν, ἀλλὰ καὶ λίαν κατηγορητέον· οὐδεὶς γὰρ αὐθαιρέτως ἴων πρὸς ἴασις μὴ οὐχὶ ἀπογυμνοῦν τὸ οἰκεῖον πάθος αἰρήσεται. εἰ δὲ καὶ ποι ἄληθες, οὐχ ἡμῶν τὸ κρίνειν, ἀλλὰ θεοῦ τοῦ ἐφορῶντος· φησί γάρ· τὰ μὲν φανερὰ θεῷ καὶ ἡμῖν, τὰ δὲ κρυπτὰ Κυρίῳ τῷ θεῷ σου· σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἱητήρα; πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ὅς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν· καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἐκάστῳ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἢ τοῦναντίον. "4Πάντες"5, φησίν, "4ὑπερβάθμιον ἐκτείνουσι πόδα καὶ τῶν οὐ παρακεχωρημένων κατατολμῶσιν καὶ τοῖς ὑψηλοτέροις ἐπεκτείνονται"5. τοῖς οἰκείοις ἐάλως πτεροῖς, ὡς πού τις ἔφη τῶν ἔξω, ἀφ' οὗ καὶ ἡ πρότασίς σου· πούς γὰρ τεταγμένος εἰς κεφαλὴν ἐξ αὐθαδεῖας ἤρθης, ταῖς ἄλλαις δυσὶ προτάσεσι περιπαρεῖς, ὦ γενναῖε. ἕτερα πάλιν ἔγκλησις· "4πάντες ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσι τὰ ὑπὲρ δύναμιν καὶ ἥττονας ἡγοῦνται τοὺς ἄλλους καὶ τῷ λύειν καὶ δεσμεῖν ἀσχέτως καὶ ἀκλήτως ἐπιτρέχουσι καὶ πάντα φιλονεικοῦσι πρὸς τοὺς οἰκείους ἔλκειν πόδας καὶ μηδένα ἕτερον τὸν λύνοντα ἢ εἶναι ἢ νομίζεσθαι θέλουσιν καὶ φθονοῦσι τοῖς τὰ τοιάδε πράττουσι καὶ τούτους μόνους δέχεσθαι, οὗς αὐτοὶ λελύκασι, τοὺς δὲ ὑφ' ἑτέρων τετυχηκότας ἐπιτιμήσεως ἀποστρέφεσθαι καὶ ἐγκαλεῖν, ἐπεὶ μὴ πρὸς αὐτοὺς δεδραμήκασι καὶ παρ' αὐτῶν ἠτήσαντο τὴν ἄφεσιν"5. ἀναπλάσματα διανοίας δαιμονιώδους τὰ κατηγορήματα καὶ ἐκ φθονεῖς καρδίας τὰ προβλήματα· οἷς ἐπιγελάσειεν τις εἰκότως ὡς παιδιάς τινος καὶ ὕθλους καὶ ἀθύρματα· ἢ μᾶλλον τάληθές εἰπεῖν, ἐπεὶ μηδεὶς ἡμῖν ἐξ ἀπιστίας ὁ προστρέχων κατὰ λῆψιν ἐπιτιμήσεως, μαινόμεθα πρὸς τοὺς ἐκ πεποιθήσεως τῶν προσιόντων θεραπεύοντας, δαιμόνιον τι πάθος πάσχοντες καὶ τοῖς εἰκονομάχοις τὰ ἴσα τοὺς

αϊδήμονας καθυβρίζοντες. "4Τί"5, φησί, "4τὸ διάφορον τῆς αἰρέσεως ταύτης πρὸς τὸν Μανιχαϊσμόν; οὐχὶ κατὰ Μανιχαϊκῆς αἰρέσεως ἠγωνίσμεθα καὶ λόγοις καὶ ἔργοις; καὶ δηλοῦσι τὰ ἔγγραφα συντάγματα τῶν κατ' αὐτῆς ἀγωνισαμένων, ἐν οἷς ἀπαραλογίστοις συλλογισμοῖς καὶ ἀκαθαιρέτοις ἀποδείξεσιν ἀπέδειξαν, εἰ καὶ νῦν ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκείων πονημάτων ἀμνημονοῦσιν"5. ἔοικας, ἑταῖρε, ἀσυλλογίστως συλλογίζεσθαι καὶ ἰδίους λογισμοῖς ἐπ' ἀθετήσεις ἀληθείας στηρίζεσθαι, μὴ εἰδὼς ὅτι τὰ παραδείγματα, τοῖς πρωτοτύποις παραβαλλόμενα, οὐκ αὐτὰ ἐκεῖνα εἶεν τὰ ἀρχέτυπα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔχοντα τὸ πρὸς ἄλληλα ταυτόν, ὅσον τὸ κατὰ τοῦνομα κοινὸν τοῖς ἄλλοις ἐξαλλάσσοντα. καὶ τὰ μὲν κυρίως ὠνόμασται, τὰ δὲ οὐ κυρίως, καὶ τὰ μὲν κατὰ κατάχρησιν λέλεκται, τὰ δὲ κατὰ ἀλήθειαν· οἷον, φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς εἰκόνης Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ Χριστοῦ, ὅτι ὁ μὲν κατὰ ἀλήθειαν Χριστὸς καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται, ἡ δὲ κατὰ κατάχρησιν, ἦτοι ὁμωνυμίαν. ἐπεὶ καὶ Παῦλος ὁ ἱερὸς ἀπόστολος τὴν φιλαργυρίαν δευτέραν εἰδωλολατρείαν ἀπεκάλεσεν αἰτιολογικῶς καὶ κατὰ ἀναφορὰν ὁμοιωματικὴν τῆς οὐσης εἰδωλολατρείας· ἐξ οὗ οὐδὲ ἐπιτιμητέον τοῖς φιλαργύροις ὡς εἰδωλολάτραις, ἐπεὶ ἄρα ὀφείλομεν ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν. νῦν δὲ πολλοὶ φιλάργυροι καὶ πάντῃ ἀνεπιτίμητοι παρεωραμένοι. τί οὖν ἀπαῖδον κἀνταῦθα, εἰ ἡ εἰκονομαχικὴ αἵρεσις τῇ Μανιχαϊκῇ παραβάλλοιτο ὅσον κατ' εἰκόνας καὶ πρωτοτύπου λόγον; καθὸ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον οἰκουμένη τε καὶ ἁγία σύνοδος τοὺς ἐν ταύτῃ ἐάλωκότας οὐχ ὡς μανιχαῖσας ὑπεξεληθοῦσα τεθεράπευκεν καὶ οὗ τί που ἀμνημονήκασιν οἱ τὰ περὶ αὐτῆς πονήματα καταβαλλόμενοι, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις κατ' αὐτῆς ἀνταγωνισάμενοι. ἠγνόηκας δ' αὐτὸς ὄντως ἑαυτόν, ὃ πολλῆς ἐστὶ κατηγορίας καὶ ἀβελτερίας ἔγκλημα. Ἐβουλόμην οὖν καὶ ἑτέρας προτάσεις τοῦ πολυσχεδοῦς καὶ ταυτολογοῦντος γραμματείου συνεισοῖσαι τοῖς προλεχθεῖσι καὶ ἀποδείξει πάντῃ ἐξ ὀρθοῦ λόγου ἐληλεγμένας· ἀλλὰ ἄς μὲν ὡς ἀλυσιτελεῖς καὶ ἀσυναρτήτους, ἄς δὲ ὡς αὐτόθεν ἐχούσας τὸν ἔλεγχον, ἐνίας δὲ ὡς σκοτεινὰς καὶ ἀντιδόξους τῇ ἀληθείᾳ πόρρω που ἀπορριψάμενος ὡς εἰς πῦρ Ἡφαίστου, ἐπὶ τέλει τοῦ λόγου ἐκεῖνο ἐπιφθέγγομαι, ὅτι, εἰ μὲν αἰτοῦμεν συγγνώμην ἐφ' οἷς προπετῶς καὶ θεὸν παρωργίσασμεν καὶ ἁγίους ἠτιμάσαμεν καὶ τὴν ὁμολογίαν κατηγιασάμεθα καὶ τὴν ἐκκλησίαν δεδυσφημήκαμεν, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μή, ἀλλ' ἡμεῖς γε οἱ ταπεινοὶ ἐπὶ στόματι χεῖρα ἐπιθήσομεν, μὴ ἐκκαλούμενοί σου τὴν ὁσιότητα εἰς δευτέραν γραμματικὴν προσφώνησιν. 478 {1λέοντι σακελλαρίω}1 Πολλοῦ χρέους εὐχαριστιῶν καὶ ἀπολογιῶν ὑπεύθυνοι ὄντες μικρὰν τινα νομίζομεν ἀποδιδόναι ὀφειλὴν ἐν ταῖς πρὸς τὴν πανεύφημον καὶ παμπόθητόν σου ὑπεροχὴν ὑπὸ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἐγχαραττομέναις ἐπιστολαῖς. ἐπεὶ καὶ νῦν ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ Σιλουανῷ τί καὶ ἀπολογησόμεθα; πρῶτον μὲν ὅτι οὕτως αὐτὸν προσήκατο ἰδεῖν ἢ θεοφιλῆς σου ψυχὴ ὡς ἓνα τινὰ τῶν συνήθων, μελιχίῳ ἦθει καὶ εὐπροσίτῳ προσώπῳ συλλαλήσασα καὶ συνανακραθεῖσα μετὰ τοῦ εὐτελοῦς· ἔπειτα τὰ περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν οὕτως συνανακρῖναι, τὴν τε τοῦ ἀμφοτέρων ἡμῶν ταπεινοῦ σώματος ἀσθένειαν καὶ τὴν ἄλλην ὑποφῆναι ἀγαπητικὴν συνδιάθεσιν, ὡς τοσοῦτον εἰπεῖν, ὅτι "4καὶ Στουδιώτης ὑποπτεύομαι πρὸς τινῶν τῶν ἀντιθέτως πρὸς ὑμᾶς ἐχόντων"5 καὶ τὸ ἀπεύξασθαι μὴ ποτε γενέσθαι τινὰ τρῶσιν τῆς τηλικαύτης φιλικῆς ἀνακράσεως. τοῦτο ὅλον ἐξένισεν ἡμᾶς καὶ συνερρίζωσε μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐν τῇ εἰλικρινεῖ αὐτῆς ἀγαπήσει, τὰ αὐτὰ λέγοντες· μὴ ποτε, ὦ δέσποτα τῶν ἀπάντων, δώης ἡμῖν ἐπιλαθέσθαι τοῦ καλοῦ εὐεργέτου, τοῦ πιστοῦ συμψύχου, τοῦ δοκίμου ἑραστοῦ, τοῦ ἱεροῦ ἀνθρώπου, τοῦ κατὰ πάντα ἐν πᾶσιν καὶ προστάτου καὶ κηδεμόνου καὶ κυρίου ἡμῶν καὶ δεσπότη, ἀλλ' εἴη τὸ φίλτρον καὶ μετὰ πότμον ἐνιζάνον ἐν ἡμῖν, μᾶλλον δὲ καὶ συμμετερχόμενον ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἐν ᾧ πιστεύομεν γνωρίζειν ἀλλήλους καὶ συγχαίρειν ἐν θεῷ τοὺς φιλήσαντας

ἑαυτοὺς πνευματοκινήτως. Ἄλλ' ἐντεῦθεν ὁ λόγος μετελθὼν ἐν ταῖς δυσὶν ὑποθέσεσιν ἐνδιατρίψειεν κατὰ τὴν κέλευσιν. ἐπὶ μὲν οὖν τῆς πρώτης ὡς ἔχεις, ὁ κύριος ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς διατιθέμεθα· προδιαιτείσθω δὲ ὁ λόγος οὕτως. φονίσκος ἐπὶ κρατηθῆ, δικαίως ἀποτίσει πρὸς τοῦ νόμου τὴν ἀντισήκουσαν ποινήν. νυνὶ δὲ ἐμφύλιος πόλεμος πρόκειται, ὅς, ὡσπερ αἱ ἄλλαι θεομηνῖαι, σεισμοὶ τε καὶ λιμοί, καταποντισμοὶ καὶ ἐμπρήσεις, παρὰ θεοῦ πρὸς σωφρονισμόν ἡμῶν δικαία κρίσει ἀνερριπίσθη, ὀλέσσασα τοσοῦτον ἀριθμόν, ὅσος καὶ ὦλλυτο. ἐπεὶ οὖν σπλαγχνισθεὶς κεκόπακεν τὴν θραῦσιν Κύριος, οὐ βούλεται τοὺς ὑπολειφθέντας ὄλλυσθαι, ἐπεὶ πάντως πανωλεθρίαν εἰργάσατο ὡς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ· ἀλλὰ τί; τὸ διασεῶσθαι τοὺς ἐαθέντας καὶ φειδοὺς γενέσθαι ἀξίους· φησὶ γὰρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, ἄφετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν· καὶ διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου· μή τις τι κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδότω, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε καὶ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας. οὐ μὴν ἀνεπιτιμήτως· ἐπεὶ καὶ Κάιν φονεύσας τὸν ἀδελφὸν τὸ πολυειδὲς καὶ ἀδόμενον ἐπιτίμιον εἰκότως εἴληφεν. ἐπιτετίμηται πρὸς ἑαυτοῦ καὶ Λάμεχ, καὶ Ἀβεσσαλώμ, τὸν ἀδελφὸν Ἀμνὼν κτείνας, ἐάθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ τὸ ὑπὸ τῆς Θεκωίτιδος πρόβλημα ἄκταντος. καὶ αὐτὸς Δαυὶδ οὐκ ἐβούλετο τὸν Ἀβεσσαλώμ τὸν πατρολῶαν κτένεσθαι, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς συναποστατήσαντας αὐτῷ μετὰ τὴν παῦλαν τοῦ πολέμου γέγραπται προστάζει φονεύεσθαι. τοσαῦτα ὡς κατ' ἐπιτομήν περὶ τοῦδε· ἐλεήμων γὰρ ὢν ὁ θεὸς θέλει δι' ἐπιτιμήσεων, ἡγουν ἐξοριῶν, φυλακῶν, ἄλλων τινῶν ὑποθέσεων τὸ τῆς μετανοίας αὐτοῖς διὰ ζωῆς συντηρεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ τῇ ἐτέρᾳ ὑποθέσει τί καὶ φῶμεν, εἰδότος σου τοῦ ἐχέφρονος καὶ δραστηρίου νοῦ τὰ πάντα; εἰς αὐτὸ τοῦτο ἢ τοῦ προάρχαντος Λέοντος ἔνστασις συνᾶραι ἡμᾶς λόγον μετὰ τῶν ἑτεροδόξων, ἀντιθετικῶς κρίσιν ἀποίσοντος, ὡς ἐνόμιζεν. ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἤδη τοῦ βασιλεύοντος ἢ αὐτῆ ἔνστασις, ὀπηνίκα κατὰ πρόσωπον πρὸ τριῶν ἐτῶν διελέχθη ἡμῖν, οὐκ αὐτοῦ λέγοντος κρίνειν τὴν διαδικασίαν, ἀλλὰ τοῦτον κάκεῖνον τῶν δῆθεν ὁμοφρόνων ἡμῖν· ἀλλ' οὔτε ἡμεῖς οἱ παρόντες κατὰ πρόσωπον οὔτε ὁ κλεινὸς ἡμῶν ἀρχιερεὺς ἠνέσχετο ὡς ἔκθεσμον καὶ ὀθνεῖον. ὅπερ καὶ ἄληθες, παμπόθητε ἡμῶν δέσποτα· οὐδὲ γὰρ περὶ βιωτικῶν καὶ σαρκικῶν ὁ λόγος, ὢν βασιλεὺς τὸ κράτος ἔχει τοῦ κρίνειν καὶ τὸ βιωτικὸν κριτήριον, ἀλλὰ περὶ θείων καὶ οὐρανίων δογμάτων, ὃ ἄλλοις οὐκ ἐπιτέτραπται ἢ ἐκείνοις, οἷς φησιν αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος· ὅσα ἂν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. τίνες δὲ οὗτοι οἱ ἐντεταλμένοι; ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι. τίνες δ' οὖν οἱ διάδοχοι; ὁ τῆς Ῥωμαίων νυνὶ πρωτόθρονος, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δευτερεύων, Ἀλεξανδρείας τε καὶ Ἀντιοχείας καὶ ὁ Ἱεροσολύμων. τοῦτο τὸ πεντακό-ρυφον κράτος τῆς ἐκκλησίας, παρὰ τούτοις τὸ τῶν θείων δογμάτων κριτήριον· βασιλέων δὲ καὶ ἡγεμόνων τὸ συνεπικουρεῖν καὶ συνεπισφραγίζειν τὰ δεδομένα καὶ διαλλάττειν τὰ σαρκικῶς διαφορούμενα. οὐκ ἄλλο τι ἐν τοῖς θείοις δόγμασιν οὔτε δέδοται πρὸς θεοῦ οὔτε γενησόμενον στήσεται. διὰ τοῦτο ἀπεδοκιμάσθη ἐπὶ τοῦ δόγματος τῶν θείων εἰκόνων τὰ ἐπὶ τοῦ πάλαι Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος βασιλικῶ κράτει καὶ θράσει συνεδριασθέντα τε καὶ βατταρισθέντα· ἐφ' οἷς ἐτμήθη ἢ τῆδε ἐκκλησία τῶν ἐτέρων τεττάρων, ἀναθεματισμοῖς ὑποβαλλομένη αἰωνίοις σφραγίδι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. εἶτα ἐλέω θεοῦ ἠγέρθη κέρας ὀρθοδοξίας ἐπὶ Εἰρήνης τῆς πάνυ σὺν τῷ αὐτῆς ῥαδάμνω, ἐφ' ἧς συνήφθη τὰ διεστῶτα μέχρις Λέοντος τοῦ προσεχοῦς· ἐφ' ᾧ αὐθις διετμήθη ἢ τῆδε ἐκκλησία, ἀναθεματιζομένη ὑπὸ τῶν προτέρων ἰσορρόπως. Ἀμύχανον οὖν ἐστίν, ᾧ δέσποτα, βιωτικῶ κριτηρίῳ παραβάλλεσθαι τὸ θεῖον κριτήριον ἢ συναφθῆναι τήνδε τὴν ἐκκλησίαν μὴ οὐχὶ ὁμονοούντων τῶν πέντε πατριαρχῶν. εἰ δέ τις ἐρωτοίη "4καὶ πῶς ἐνδέχεται τοῦτο γενέσθαι;"5 τῷ ἐκστῆναι

τοὺς ἑτεροδόξους τῶν τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν καὶ ἀπολαβεῖν τὸν οἰκεῖον θρόνον Νικηφόρον τὸν ἱερὸν πατριάρχην· ὅς, συνεδρεύσας μεθ' ὧν συνήθλησεν (εἰ οὐκ ἐνδέχεται ἐκ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν παρεῖναι ἀντιπροσώπου· ὅπερ δυνατόν ἐστίν, εἰ θέλοι βασιλεὺς τὸν ἐκ Δύσεως παρεῖναι, ᾧ καὶ τὸ κράτος ἀναφέρεται τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου), ἀποπεράνοι ἂν τὸ τῆς εἰρήνης καὶ τὸ τῆς συναφείας βραβευτήριον δῆλον ὅτι δι' οἰκεῖων συνοδικῶν, ἀποστελλομένων τῷ πρωτοθρόνῳ. εἰ δὲ οὐ τοῦτο καταδεκτέον τῷ βασιλεῖ καί, ὡς φησι, παρετράπη σὺν ἡμῖν τῆς ἀληθείας Νικηφόρος ὁ πρόεδρος, ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀποσταλτέον πρὸς τὸν Ῥώμης κάκειθεν δεχέσθω τὸ ἀσφαλὲς τῆς πίστεως. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· εἰ παρατραπῆ εἷς ἐκ τῶν πατριαρχῶν, ὑπὸ τῶν ὁμοταγῶν, καθά φησιν ὁ θεῖος Διονύσιος, τὴν ἐπανόρθωσιν λήψεσθαι, οὐχ ὑπὸ βασιλέων κρίνεσθαι, κἂν ἐξαναστῶσιν πάντες οἱ ὀρθοδοξήσαντες βασιλεῖς. καὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου οὐκ ὀφείλει ἀφειδῆσαι ὁ βασιλεὺς ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων γε φροντίσαι, ἐν ᾧ καὶ τὸ βασιλεῖον μακάριον καὶ τὸ βασιλεύειν ἐννόμως δεδῶρηται. Ἄλλο τι οὐ φρονοῦμεν οἱ ταπεινοὶ καὶ ἀνάξιοι, ὑπερευχόμενοι τῆς πολυεύκτου σου εὐζωΐας· εἰ δέ τι ἔλλιπες ἐν τοῖς γράμμασιν, ὁ προσκυνητῆς τῶν τιμῶν σου ἰχνῶν καὶ ἐπιστοληφόρος ἀπολογήσεται.

479 {1Θεοδότῳ πατρικίῳ}1 Ἀπὸ τοῦ τιμίου γράμματος εἶδομέν σου τὴν πανεύφημον ὑπεροχὴν καὶ ἀπὸ ἀκροάσεως τῶν σηματομένων ἐπέγνωμέν σου τὴν καλὴν ψυχὴν· τὸ γὰρ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τοιοῦτοις χρήσασθαι τιμητικοῖς λόγοις, ἐπιθυμεῖν τε ἡμῶν ἰδεῖν τὸ εὐτελὲς πρόσωπον, εἶτα καὶ ἀκουτισθῆναι λόγον σωτήριον, ἀνδρὸς ἐστίν ὄντως ἐνθέου καὶ ψυχῆς ἐπιποθούσης θεόν. καὶ ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου καὶ μόνου θεοῦ ἡμῶν τῶν χριστιανῶν· ὅτι ἐκάλεσέν σε ἐξ ἔθνους οὐχ ὀσίου εἰς τὴν σεπτὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τρόπῳ τηλικούτῳ, δοκοῦντι μὲν ἀκουσίῳ, ἀυθαίρετῳ δ' ὅτι μάλιστα, σὺν τοῖς συνεξελθοῦσιν ἀγχιστεύσιν, ἐπεὶ περ ἄλλως οὐ δεδοκίμασαι τῇ θείᾳ οἰκονομίᾳ ἀφαρπάσαι ὑμᾶς τῆς ἀθεότητος. ὦ τῆς θαυμαστῆς κλήσεως· ὦ τῆς ἐπαινετῆς ἀπολυτρώσεως· ἠνέχθης ἐκ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς, ἀπεκδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν τοῖς ἀτόποις καὶ ἔθνικοις λογισμοῖς τε καὶ πράξεσιν, ἐνεδύσω τὸν Χριστόν, χριστιανὸς ἀντ' ἔθνικοῦ χρηματίζων, υἱὸς φωτὸς καὶ υἱὸς ἡμέρας, ἀνθ' υἱοῦ σκότους καὶ νυκτὸς ἀσεβείας, ἕνα θεὸν σέβων, τὸν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον, πεφευγὼς τῆς πολυθεΐας καὶ Βουλγαρικῆς εἰδωλολατρείας τὴν δυσσέβειαν· εἶτα καὶ ὁμολογῶν τὸν ἕνα τῆς Ἁγίας Τριάδος, αὐτὸν τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ, δι' ὑπερβάλλον ἔλεος τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους ἄνθρωπον γεγενῆσθαι ὅμοιον ἡμῖν κατὰ πάντα μετὰ καὶ τοῦ εἶναι τὸν αὐτὸν θεὸν τέλειον. θεὸς γὰρ ὁ πατήρ, θεὸς καὶ ὁ υἱός, θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, εἷς θεός, οὐ τρεῖς θεοί, ἅπαγε, τὸ μὲν διὰ τὴν μίαν θεότητα, τὸ δὲ διὰ τὰ τρία πρόσωπα. αὕτη ἡ ἀληθινὴ πίστις τῶν χριστιανῶν, καταργουσα πᾶσα πλάνην καὶ αἵρεσιν. Ἐπειδὴ δὲ διπλοῦς ὁ Χριστός, καθὸ θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, τὸ μὲν ὡς ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ αἰώνων ὡς ἐξ ἡλίου ἀπαύγασμα, τὸ δὲ ἐκ τῆς μητρὸς ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων ὡς ἡ καθ' ἡμᾶς γέννησις, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς (ἐπειδὴ παρθένος ἡ τεκοῦσα καὶ πρὶν καὶ ἐν τῷ τίκτειν καὶ μετὰ τὸν τόκον, ἐφ' οἷς καὶ Θεοτόκος ἀληθινῶς καὶ νενόηται καὶ προσηγόρευται), διὰ τοῦτο, ὡσπερ κατὰ τὸν πατέρα ἀπερίγραπτος, οὕτω κατὰ τὴν μητέρα ἐν πίνακι περιγραφόμενος καὶ ἡ περιγραφή αὐτοῦ, ἥτοι εἰκῶν, προσκυνητῆ, ἐν ἧ βλέπεται ὑφ' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν οἶαν μορφήν ἀνέλαβεν καὶ δεδοξολόγηται ὡς ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονώς πλην ἁμαρτίας, καταργήσας πᾶν εἰδωλικὸν ὁμοίωμα, ἐφ' ᾧ ὄλλυτο λατρεῖον ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. ὁ γοῦν μὴ καταδεχόμενος αὐτὸν ἐξεικονίζεσθαι, ὃ καλὸ φίλε, ἀπαναίνεται αὐτοῖς πράγμασι, κἂν λόγῳ συγκατατίθεται, γενέσθαι τὸν

υῖόν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον· καὶ ὁ μὴ προσκυνῶν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν εἰκόνα μὴ προσκυνεῖν αὐτὸν ἀποδέδεικται, κἂν ὁμολογῇ προσκυνεῖν· ἡ γὰρ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ τιμὴ ἐπ' αὐτὸν διαβαίνει, ὡσπερ καὶ ἡ ἄρνησις αὐτῆς εἰς αὐτὸν τὴν ἄρνησιν ἀναπέμπει. Ἐπεὶ οὖν, ὡς μανθάνω, οὕτως καὶ αὐτὸς πέποιθας καὶ διὰ τοῦτο στέλλη τῆς κοινωνίας τῶν εἰκονομάχων, χαίρω καὶ συγχαίρω σοι, εὐχαριστῶ καὶ συνευχαριστῶ σοι ὅτι ὄρας τὴν ἀλήθειαν, καίτοι ὀψιμαθῆς ὢν καὶ ἀρτιγέννητος υἱὸς θεοῦ. καὶ μὴ τοι θαυμάσης ὅτι καὶ ἐν χριστιανοῖς εἰσέρχεται πλάνη· ὅπου γὰρ ἡ σωτηρία, ἐκεῖ τρέχει ὁ δράκων διάβολος ποιῆσαι ἀπώλειαν, καὶ τοῦτο δι' ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ ἐξουσιάζοντος. ἄρτι γὰρ ἡ πλάνη ταύτη ἐπεισῆχθη ἐν τοῖς χριστιανοῖς, ἐπεὶ ἐξ αἰῶνος ἡ Χριστοῦ εἰκὼν, τῆς τε Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Ταῦτά σοι, δέσποτα τιμιώτατε, ὡς παρὰ θεοῦ κινήθεις, κἂν ἀμαρτωλὸς εἶμι, ἐφθεγξάμην πρὸς βεβαίωσιν τῆς πίστεώς σου, πρὸς σύμβολον ἀγαπήσεώς σου, ἐπειδὴ σὺ ἀδελφὸς ἡμέτερος καὶ οὐ ξένος, καθὼς εἶρηκας. εἰ δὲ ξένος τοῦ κόσμου, εὖ ἂν ἔχοι· καὶ ἡμεῖς γὰρ οἱ ταπεινοὶ τὸ αὐτὸ ἔχομεν καὶ διὰ τοῦτο ἔσμεν ἀπορρεριμμένοι ἐνταῦθα διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. καὶ μακάριος εἶ, πιστεύων εἰς Χριστὸν ὀρθῶς καὶ πάντα δεύτερα ὑπὲρ αὐτοῦ ἡγούμενος. ἰδέσθαι δὲ ἀλλήλους δύσκολον διὰ τὴν ἐξουσίαν, εἰ μὴ τι θεὸς κελεύει καθ' ὃν οἰκονομήσει τρόπον. μεμνησθαί σου δὲ οὐ διαλειψόμεθα καὶ ἀγαπᾶν σε ὡς ἀδελφὸν ἡμῶν· ὃν ποτε οὐκ ἐγνωρίσαμεν ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος, νῦν δὲ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔχομεν ὡς σύγγονον, ἀποτεχθέντες ἀμφοτέροι ἐκ μητρὸς τῆς υἰοθετικῆς, κολυμβήθρας τοῦ βαπτίσματος. εἰρήνη σοι, φίλε καὶ ἀδελφὲ καὶ δέσποτα, εἰρήνη καὶ τῷ οἴκῳ σου καὶ πᾶσι τοῖς διαφέρουσί σοι ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. ἀμήν. 480 {1Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς. Θεόδωρος ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου, ἡγαπημένοις ἀδελφοῖς μου καὶ πνευματικοῖς υἱέσιν, τοῖς διὰ Κύριον ὧδε κάκεῖσε διεσπαρμένοις}1 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ χαρισαμένου ὑμῖν τὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ διωγμὸν· ὅς, εἰ καὶ λυπηρὸς κατὰ σάρκα, ἀλλὰ χαροποιὸς κατὰ πνεῦμα· μακαρισμῶν γὰρ θεολέκτων αἴτιος καὶ στεφάνων αἰωνίων πρόξενος, οὗ χάριν κἀγὼ ὁ εὐτελής χαρᾶ χαίρω καὶ ἀγαλλιάσει ἀγαλλιώμαι, ὅτι ἡξίωμαι τοὺς ἐμοὺς ἀγαπητοὺς ἰδεῖν ἐν τοιαύτῃ προκοπῇ, ἐν τηλικούτῳ βαθμῷ τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣν ὡμολογήσαμεν ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, προσκυνεῖν Χριστὸν ἐγγεγραμμένον, ἡγουν ἐξεικονισμένον, καθὼς πάντες οἱ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν. μόνον παρακαλῶ καὶ ὑπομνήσκω ἀξίως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ὑμᾶς πολιτεύεσθαι, τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἔχοντες καλὴν ἐν οἷς διατρίβετε καὶ τόποις καὶ προσώποις, τὸν λόγον ἐν χάριτι ἄλατι ἡρτυμένον, τὴν ἕξιν εὐλαβείᾳ μεμεστωμένην, τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν αὐταρκείᾳ τετηρημένην, τὸ ἔνδυμα καὶ βάδισμα συνέσει τεθεωρημένον, ὡς ἂν φωτισμὸς ἐστε τῶν λαϊκῶν, ἀλλὰ μὴ τούναντίον, ὑπόθεσις θείας ἐξομολογήσεως, ἀλλὰ μὴ τούναντίον. ἕκαστος καθὼς ἔλαβεν χάρισμα εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διοικοῦντες ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος θεοῦ, καθὼς γέγραπται. εἴ τις λαλεῖ, ὡς λόγια θεοῦ, ἀλλὰ μὴ ματαιολογίας· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος, ἀλλὰ μὴ καθ' ὑπερηφανίαν· εἴ τις ἐργάζεται, ταῖς ἰδίαις χερσὶν πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆς εἶναι, ἀλλὰ μὴ ὡς ἀργὸς κατακρινόμενος καὶ τοῦ ἐσθίειν· εἴ τις ἐν πᾶσιν κατ' ἐντολὴν πράσσει, ὡς ἐργάτης θεοῦ, ἀλλὰ μὴ κατὰ σκάνδαλον γινόμενος τοῦ πέλας, ἵνα ἐν πᾶσι δοξάζεται ὁ θεὸς κἀγὼ ὁ τάλας ἀκούων εὐθυμῶ καὶ χαίρω. Βλέπετε τοὺς κακοὺς συνδυασμούς, βλέπετε τὴν ὀλεθρίαν παρρησίαν, βλέπετε τὴν πορνοποιὸν ἀδηφαγίαν· μὴ τις μετὰ γυναικὸς ὀμιλεῖτω ἄνευ ἀνάγκης, μὴ τις μεμονωμένος καθεζέσθω, μὴ τις φιλαργυρεῖτω, κέρματι κέρμα προστιθεὶς καὶ αὐξων χρυσίον, ἐν ᾧ ριζοῦται ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰουδα. μὴ τις ἀπεμπολεῖτω τὴν

μοναχικὴν ἐλευθερίαν, κτώμενος ἀργυρώνητον δοῦλον· μέχρι γὰρ τοῦδε ἔφθασεν ἡ τινων πονηρία, δουλωθέντων τῇ προσπαθείᾳ καὶ ἀπολελωκότων τὸ μοναχικὸν ἀξίωμα. μή τις οἶνοφλυγείτω, ἀκούων τοῦ ἀποστόλου, ὀλίγω οἴνω χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας, ἀφ' ὧν ἀνάπτονται κατὰ τῆς ψυχῆς αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι καὶ ἐμπυρίζεται ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ, ὅστις ἐστὶν ὁ ἔσω ἡμῶν ἄνθρωπος. ἀλλ' ὡς ξένοι καὶ παρεπίδημοι ὦμεν, ὧ ἄδελφοί, ἕκαστος ἡμῶν ἐν τῷδε τῷ διωγμῷ ὡς ἀποθνήσκοντες, καὶ ἰδοὺ ζῶμεν, ὡς παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι, ὡς λυπούμενοι, αἰεὶ δὲ χαίροντες, ὡς πτωχοί, πολλοὺς δὲ πνευματικῶς πλουτίζοντες, ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ τὰ πάντα κατέχοντες, ἀποστολικῶς εἰπεῖν. οἱ ὀφθαλμοί μου διὰ παντὸς πρὸς ὑμᾶς τοὺς ποθητούς μου, ἡ καρδία μου καιομένη ἐν ὑμῖν ἐν Κυρίῳ, τὰ αἰσθητήριά μου μαιμάσσει με, ἡνίκα ἀκούσω ἀπευκτὴν ἀκοὴν ἐπὶ τινι, ἐπὶ μάθω ἐκτροπὴν θεομίσητον· οἱ ὀφθαλμοί μου κατάγουσι δάκρυα, ἡ ψυχὴ μου συντρίβεται, ὅποταν παρὰ τὴν παράδοσιν καὶ κατάστασιν καὶ τὴν τῶν προειρημένων ἔκφανσιν περιπατῇ ὁ ἀφιλόθεος. Ἐξεληλύθατε, ὧ πατέρες, ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου εἰς ὑψηλότερον φάος τοῦ διωγμοῦ· μὴ γὰρ εἰς ἐπισκότωσιν; διαιρέθημεν ἀπ' ἀλλήλων πνευματοκινήτως· μὴ γὰρ ἵνα περιπαθῶς ζήσωμεν; μὴ γὰρ ὁ θεὸς οὐχ ὄρα; μὴ γὰρ οὐκ ἀκουστὸν γίνεται ἐκάστου τὸ ἔργον, ὅπως ἀναστρέφοισθε; οἱ τοὺς δούλους ἔχοντες ταῦτα ἀκούετε, οἱ μονοκάθιστοι, οἱ γυναικίζόμενοι, ἵνα μή τι πλέον λέγω, οἱ φιλάργυροι, οἱ φιλόγυροι. οὐχ ἐκὼν ὀνειδίζω, σύγγνωτε, ἀλλὰ πονῶν κατηγορῶ, ὡς εἰς τοῦτο κείμενος. πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ὧ τέκνα, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τῷ αὐτῷ στοιχῆτε κανόνι, ἀγαθὰ ὑποδείγματα καὶ ὑπομνήματα ἐναποσφραγίζοντες ταῖς ψυχαῖς τῶν ὁρώντων εἰς δόξαν θεοῦ, εἰς κλέος ὑμῶν ἄσβεστον, εἰς εὐφροσύνην κάμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, εἰς ἔπαινον τῆς ἀδελφότητος ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. 481 {1Τῆ ἡγουμένη Ἰγνῶν}1 Ἀπεδεξάμην τὴν εὐλάβειάν σου, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐφ' οἷς ἀπέστειλας δώροις καὶ ἐν αἷς διαθέσεσιν ὑπολαμβάνεις τὰ καθ' ἡμᾶς. ἀλλ' οὐ τοιοῦτοι ἡμεῖς· οἳ γε οὐδ' ἑαυτοῖς ἀρκοῦντες ἐν ἀγαθοῖς πῶς ἂν ἄλλοις μεταδοίημεν ἀγαθοειδοῦς διδασκαλίας; γένοιτο δὲ κατὰ τὴν πίστιν σου θεοπρεπῶς πολιτεύεσθαι, τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον ἀμέμπτως διατελοῦσαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς προστασίας βαθμὸν ἀκατακρίτως περιέπειν· ἴσθι γὰρ ὡς πολύμισθον τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' οὐν γε τοῖς μὴ προσέχουσι καὶ ἐπικίνδυνον, ψυχῶν ἄρχειν τῶν κατ' εἰκόνα θεοῦ πεπονημένων. Ὡς οὐν ἐν Κυρίῳ ἄρχουσα ἡγοῦ καὶ κατευοδοῦ τῆς ποιμένης σου, παντὸς ἀγαθοῦ προτύπωμα ἑαυτὴν τιθεῖσα, ἵνα ἀξιωθῆς εἰπεῖν, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός· θεὸς γὰρ παραδέδωκεν σοὶ τὰς ψυχὰς δι' ἀποταγῆς καὶ αὐτῷ δεῖν σε αὐτὰς προσάξει ὡς θυσίαν εὐπρόσδεκτον· κὰν τούτῳ πολὺς σου ὁ μισθὸς ἐν οὐρανοῖς ὑπάρξει. δίδασκε αὐτάς, νουθετεῖ τὰ σωτήρια ἐντάγματα, ποθεῖν μόνον Χριστόν, ἀλλὰ μὴ σάρκας καὶ αἵματα, ἀκτημονεῖν, ἀλλὰ μηδὲν ἔχειν ἰδιόκτητον, ἀπροσπαθεῖν, ἀλλὰ μὴ φιλοιδιάζειν πρὸς τοὺς ἀγχιστεύοντας, προθυμοεργεῖν, ἀλλὰ μὴ ὀκνηρῶς ἔχειν πρὸς τὴν ἀσκησιν· ἂν γὰρ οὕτως, ἀπαντήσεται αὐταῖς ὁ νυμφίος Χριστὸς μικρὸν ὕστερον λαμπαδηφορούσαις καὶ ἀπαντηθήσεται περιχαρῶς, ἀσπάσεται καὶ ἀσπασθήσεται ἱεροπρεπῶς, ἀνοίξει αὐταῖς τὸν οὐράνιον καὶ ἀχειρότευκτον νυμφῶνα, δώσει αὐταῖς βασιλείαν οὐρανῶν, τρυφὴν παραδείσου, πόματα ἀθανασίας, γλυκίσματα αἰεζωίας, ἐνδύσει αὐτάς περιβλήματα φωτοειδῆ, κοσμήσει κόσμοις ἀφθαρσίας, νυμφαγωγικοῖς διαδήμασιν, ἐμπλήσει τῶν ἀπείρων ἀγαθῶν εἰς αἰῶνας αἰώνων. Διὰ ταῦτα καὶ σὺ κάκεῖναι μοχθήσατε, διώξατε ἡμέρα καὶ ἡμέρα κατεργάζεσθαι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν, ἀναψύχετε ταῖς ἐλπίσιν, σβεννύετε τὸ ἐπεισαγόμενον πῦρ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐν ψυχαῖς τῷ θείῳ ἔρωτι, ὃ τι ἂν ἄλλο

ἐπαχθὲς τῆς ἀσκήσεως ταῖς ἀναλήψεσι τῶν θείων ἀναγνωσμάτων τε καὶ ἁσμάτων παραμυθεῖσθε, περιφρουροῦσαι καὶ τὸ ἀκοινωνήτον τῆς αἰρέσεως, κὰν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ παθεῖν τι μέχρι καὶ θανάτου, μηδαμῶς προώμεναι τὴν πίστιν· τῆς γὰρ ἀγάπης Χριστοῦ οὐδὲν προτιμότερον, καθὼς ἀπέδειξαν αἱ ἀπ' αἰῶνος παρθένοι Χριστοῦ μέχρι τοῦ δεῦρο, ἐπειδήπερ εἰσὶ καὶ νῦν διωκόμεναι καὶ τῶν μονῶν ἐξεωθεῖσαι διὰ Χριστὸν ἢ μετασχεῖν τοῦ αἰρετικοῦ ἄρτου. Ταῦτα ὡς κατὰ Χριστὸν ἀδελφῆ οὔση καὶ θυγατρὶ γέγραφέ σοι καὶ ταῖς μετὰ σέ, ὡς ἂν ἴδοις ὅτι κοινός ἐστιν ὁ δεσπότης ἀμφοτέρων ἡμῶν καὶ ὡς φιλοῦμεν πάντας σῶζεσθαι ὡς ἐνός ὄντες σώματος Χριστοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀδελφοὶ ἀλλήλων χρηματίζοντες· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ, ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός, ὃς διασώσειεν καὶ ἡμᾶς καὶ ὑμᾶς. 482 {1Εὐφροσύνη ἡγουμένη} Ἡ μνήμη τῆς μακαρίας μητρός, σοῦ μὲν ἀμφοτέρωθεν, ἐμοῦ δὲ κατὰ πνεῦμα, θαρρῶ δὲ εἰπεῖν καὶ πολλῶν ἄλλων (ἐπεὶπερ σεβασμία ἢ κυρία), προυτρέψατό με, ὥσπερ ὑπ' ἐκείνης νυττόμενον, προσφθέγγασθαί σε, ἀδελφῆ ἐν Κυρίῳ, βραχεὰ τινὰ καὶ τανῦν. τίνα δὲ ταῦτα; ἵνα ἀγωνίζῃ τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως, εἰς ἣν ἐκλήθης καὶ ὠμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. πῶς δὲ ἔστιν ἀγωνίσασθαι; ἐκ τοῦ ἔχειν τὸν φόβον τοῦ θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ· οὐ γὰρ φόβος, ἐκεῖ ἐντολῶν τήρησις. ἐκ τοῦ μελετᾶν τὸν θάνατον· ἔνθα γὰρ μελέτη, παθῶν ἀλλοτριώσεις, ἐκ τοῦ μεριμνᾶν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος διάζευξιν, τὴν ἐπὶ ταύτῃ ἀγγελικὴν ἐπιστάσιαν, τὴν ἀπαγωγὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ οὐράνια, πῶς ἄρα διέλθοι τὸν ἄρχοντα τοῦ τῆδε αἰῶνος, πειρώμενον πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀνιοῦσαν ψυχὴν ἐπιστάσασθαι, εἶπερ ἴδοι αὐτὴν κατεστιγμένην τοῖς πάθεσιν, εἶτα ποῦ τὴν ἀποκατάστασιν λάβοι μέχρι καιροῦ ἀναστάσεως, ἠνίκα τὸ συζυγὲς σῶμα ἐνωθεῖ κατὰ τὴν ἄρρητον τοῦ θεοῦ δύναμιν. λέγω τὴν μικρὸν ὕστερον ἐπέλευσιν τοῦ νυμφίου Χριστοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ, τὴν τε εἰς ἀέρα ἀρπαγὴν τῶν θεοφιλῶν ψυχῶν καὶ τὴν ὁμοῦ πάσης τῆς κτίσεως συναγωγὴν πρὸ προσώπου τοῦ φοβεροῦ βήματος, εἶτα τὴν ἀπόφασιν ἐκατέρων τῶν παρισταμένων μερῶν, τοὺς μὲν δικαίους καλοῦσαν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς ἀποπέμπουσαν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον. τοίνυν ἢ ταῦτα ἐννοοῦσα εὐαισθητῶς ψυχὴ τρέμει, δεδιᾷ, κατανύσσεται, δακρῦει, καθαίρεται, φωτίζεται, ἐξισταμένη τῶν τῆδε σχέσεων, ἀλλοιούμενη τε τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν καὶ πρὸς θεὸν ἀνατρέχουσα ἐν χαρᾷ πνευματικῇ καὶ ἀρρήτῳ θυμηδίᾳ, ὡς ἀποστρέφασθαι μὲν καὶ ἥλιον ὄραν καὶ τῶν ἄλλων ἡδέων τοῦ παρόντος βίου διὰ τὴν ὑπερνωκῶσαν τοῦ καλοῦ θεωρίαν. Οὕτως ἔστιν τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνίζεσθαι, τιμιωτάτῃ, τοῦτον δὲ ἀγωνισαμένη ἢ καλὴ σου μήτηρ ἐκολληθῆ θεῶ καὶ μετέβη ἐπαινετῶς τῶν ἐνθένδε. ἐπειχθῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, παρακαλῶ, τοῖς ἐκείνης ἵχνεσιν ἔπεσθαι· καὶ μὴ τι ἰλιγγιάσης πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς ἐκκαλουμένη, τὸ μὲν ὅτι χάριτι θεοῦ καὶ συνεπαίρη ταῖς καλαῖς ἀναβάσεσιν, ἐξ ὧν ἀκούω εὖ πράττειν σε, τὸ δέ, ὅτι, οὐ τὸ θέλειν πάρεστιν, ἐκεῖ κατὰ μικρὸν καὶ ἢ τελείωσις προσγίνεται, τοῦ θεοῦ δυναμοῦντος καὶ φιλοῦντος τὴν σωτηρίαν τοῦ οὕτως προαιρουμένου. τάχα δὲ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν ἐμπόδιον ἠγήσῃ τῆς τοιαύτης προθέσεως, προσβαρουμένη τῇ ὁδηγίᾳ. ἀλλὰ μηδαμῶς, ὦ κυρία· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγαπητὸν θεῶ ὡς τὸ ποιμαίνειν καὶ ὀδηγεῖν τοὺς ἐπομένους. φησὶ γὰρ πρὸς τὸν μέγαν Πέτρον· εἰ ἀγαπᾷς με, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. καὶ πάλιν· ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα μου ἔσται. καὶ πάλιν· ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. ἂν μὲν γὰρ ἐπιτρέχων τις ἐκ φιλαρχίας δράζηται τῆς ποιμαντικῆς ράβδου, μισητὸς καὶ ἀπόπτυστος θεῶ, οὔτε σώζων οὔτε σωζόμενος· ἂν δὲ κληθεῖς δι' ὑπακοὴν θεοῦ δέξηται τὴν προστασίαν, καὶ φίλος θεῶ καὶ σώζων καὶ σωζόμενος ἀποδειχθήσεται. ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ οὕτως κέκλησαι, χαίρε καὶ τρέμε, τὸ μὲν διὰ τὴν ἐλπίδα, τὸ δὲ διὰ τὴν

ἀγωνίαν· ἡγοῦ καὶ κατευοδοῦ, ποιμαίνουσα καὶ διαφέρουσα τὴν φροντίδα τῆς ἀδελφότητος. ὀρρωδεῖ σε τὰ θρυλλούμενα, ὡς φῆς; ἀλλ' ἔχεις θεὸν ἐπίκουρον συνεργία τῶν προσευχῶν τῆς μητρὸς, ἐφ' ᾧ τὴν μέριμνάν σου ἐπιρρίψοις καὶ αὐτὸς ποιήσει ῥάους τὰς διαθέσεις σου. οὐκ ἔχειν λέγεις τινὰ τὸν προστατοῦντά σοι γνησίως; ἀλλ' ἔχεις τὸν προστάτην αὐτὸν ὃν ἠγάπησας Κύριον, ἔπειτα καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς σου ἄγγελον, ῥυόμενόν σε ἐκ παντὸς κακοῦ. Διὸ εὐθύμει καὶ μὴ ἀθύμει, εὐρώστει καὶ μὴ ἀρρώστει, πρόνοιαν ποιῶσα τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος, ἵνα δουλεύης θεῷ ἀρκούντως καὶ διέπης τὰς ἀδελφάς. καὶ αἱ ἀδελφαὶ πάλιν (πρὸς αὐτὰς γὰρ ὁ λόγος ἐπιστρέφοιτο) ἵνα ἔπωνται κατὰ λόγον καὶ ποιμαίνωνται θεοπρεπῶς, σὲ μόνον ἀναπνέουσαι καὶ σὲ μητέρα ἀληθινὴν γνωρίζουσαι καὶ συγγόνους ἀψευδεῖς ἀλλήλας. ὅπου γὰρ ἡ τοιαύτη συμψυχία πάρεστιν, ἐκεῖ ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ καὶ ἡ μακαρία ζωὴ τελειουμένη· μακαρίαν γὰρ ζωὴν εἶλαντο, παρθενίαν ἀσπασάμεναι καὶ Χριστὸν νυμφίον ἔχουσαι καὶ οὐκ ἐπικήρους μνήστορας, ὧν ἡ συνάφεια ὀδυνηρὰ καὶ ἡ μικρὸν ὕστερον διάζευξις ἀλγεινότερα. ὃν δὲ νυμφίον ἔχουσι, Χριστόν, οὔποτε ἀποθνήσκει, ἀλλὰ καὶ ζωὴ ἐστὶ τῶν ἀπάντων καὶ συνεισελεύσονται αὐτῷ, τηροῦσαι τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἀγνείας εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα. καὶ φαγέτωσαν καὶ πιέτωσαν καὶ ἐνδιδυσκέσθωσαν καὶ ὅ τι ἂν ἄλλο χρειῶδες λαμβανέτωσαν πρὸς τῆς εὐδιακρίτου σου θεοφιλίας· ἐπεὶ περ φησὶν ὁ ἀπόστολος· οὕτως ὁμιρούμενοι ὑμῶν εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς. μόνον ὁμογνωμονεῖτωσαν, συμφρονεῖτωσαν, μίαν ψυχὴν ἔχουσαι, ἐν θέλημα, πάντα κοινά, μηδὲν ιδιόκτητον, μηδὲν ἑτερόγνωμον, καὶ τὸ πᾶν αὐταῖς τῆς σωτηρίας ἐξείργασται καὶ ὁ σύντομος καὶ ὁ πάγκαλος τοῦ κοινοβιακοῦ βίου διήνυσται. καὶ χορεύουσιν εἰς αἰῶνας αἰώνων μετὰ σοῦ, τῆς καλῆς μητρὸς καὶ θεόφρονος· οὕτω γὰρ τὸ καλὸν κοινόβιον καὶ ἡ καλῶς ποιμαίνουσα εὐφρανθήσονται ὁμοδίαιτον εὐφροσύνην καὶ ἔσονται σὺν Κυρίῳ πάντοτε. Αὕτη ἡμῶν ἡ μικρὰ καὶ μηδαμινὴ προσφώνησις. σὺ δέ, κυρία, τὰ βραχέα σπέρματα λαβοῦσα, παρ' ἑαυτῆς πρόσθετος τὰ ἐλλείποντα καὶ προσεύχεσθαι περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν παρακλήθητι· ἵνα, ὧν λόγων ἐσμὲν διδάσκαλοι, τούτων ἐνεργεῖς ὀφθῶμεν πράκτορες καὶ σωθῶμεν σὺν ὑμῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. 483 {1Κατηχητική}1 Ὅτι ἐπεζήτησεν ἡ τιμιότης σου λόγον νουθεσίας παρὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ ὁ λόγος ἡμῶν ἐξουθενήμενος καὶ ὁ βίος ἡμῶν ἡμελημένος· ὅμως ὅτι ἐρώμεν τῆς σωτηρίας σου, καθότι καὶ παρθένος εἶ νύμφη Χριστοῦ, κειμήλιον ἀγιότητος, καὶ καθὼς ἐκ πεποιθήσεως ἐπιζητεῖς ἡμῶν τὴν νουθεσίαν, ἐπιζητεῖς δὲ αὐτὴν διὰ τὴν ἐπὶ θύραις ἐφισταμένην ἀγίαν Τεσσαρακοστήν. καὶ ἡ ἀληθινὴ παρθένος Χριστοῦ οὐκ ἐν ἡμέραις ἀφωρισμέναις, ἀλλ' ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐν ἐκάστη ἡμέρᾳ ζητεῖ πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ καὶ νυμφίῳ αὐτῆς. ἔχει δέ τι πάντως καὶ ὁ τῶν νηστειῶν χρόνος ἰδίωμα σπουδῆς ἐναρέτου πρὸς τὸν ὅλον ἐνιαυτόν. Τοιγαροῦν, ᾧ τιμιωτάτη, τὸν κατασυνήθη σου κανόνα τῆς ἀσκήσεως ἐνεργεῖν καὶ ἄρτι προθυμήθητι· οὐ γὰρ δυνάμεθα ὀροθετεῖν τοῦτο κάκεινο ἢ σοὶ ἢ ταῖς μετὰ σοῦ συνασκουμέναις διὰ τὸ μήπω εἰδέναι τὴν τάξιν καὶ ἀγωγὴν ὑμῶν. εἰς δὲ ὅρος καὶ κανὼν κοινωφελῆς πᾶσι κεχρεωστημένος, καὶ μάλιστα τοῖς ἀνηρημένοις τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα, τὸ μηδὲν ἕξω τῶν ἀπαρεσκόντων θεῷ πράττειν ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν κατεργάζεσθαι· καὶ γὰρ νηστεία ἀληθῆς ἢ παντὸς κακοῦ ἀποχή. νηστεύσωμεν πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ μὴ εἰσοικίζεσθαι τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ κἀντεῦθεν ἀνάπτεσθαι εἰς ἐπιθυμίας ἐκτόπους. μία γὰρ ἐπιθυμία καὶ εἰς ἕρωσ ἀληθινός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ καλὸς καὶ ὠραῖος νυμφίος, οὗ ἡ ἐφιεμένη ἐξ ὀλοκλήρου ψυχῆ μισεῖ σάρκα καὶ αἷμα καὶ πάντα τὰ τῆς φθορᾶς ἰνδάλματα, ἀεὶ δὲ πτερουμένη τῷ περὶ αὐτὸν πόθῳ ἀποστρέφεται,

σχεδὸν εἶπεῖν, καὶ αὐτὸν τὸν ἥλιον ὄραν καὶ σφαδάζει καὶ τοῦ σώματος ἐκβῆναι καὶ πρὸς τὸν ποθούμενον γενέσθαι· ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀκρότατον ὀρεκτὸν τοῖς λόγου μετειληφόσιν. νηστεύσωμεν δὴ κατὰ δεύτερον λόγον καὶ ἀπὸ βρωμάτων ποσότητός τε καὶ ποιότητος καὶ τοσοῦτον, ὅπόσον ἢ δύναμις τοῦ σώματος φέρει· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· τὸ ἰλαρὸν γὰρ ἀγαπᾷ ὁ θεὸς καὶ τὸ κατὰ δύναμιν. τοῦτο δὲ ἐπὶ σοῦ τῆς καθηγουμένης κυριολεκτεῖσθαι δύναται, ἐπὶ δὲ τῆς ἀδελφότητος οὐκ ἔχει δύναμιν διὰ τὸ κατὰ τὴν ὑπὸ σοῦ δεδομένην διάταξιν καὶ ἐσθίειν καὶ πίνειν καὶ τὴν ἄλλην ἀγωγὴν εἶναι ἐφ' ἐκάστης, ὥστε διακριτικοῦ ὄμματός σοι χρεῖα προσηκόντως τὰ κατ' αὐτὰς ἐπιθεωρεῖν. κοινῶς δὲ ἐπὶ πᾶσι τὸ ἀπέχεσθαι ματαιολογίας ἀκαίρου, βασκανίας ἀτόπου, ἀργίας περιέργου, μᾶλλον μὲν οὖν ἡσυχίαν ἄγειν εὐκαιρον καὶ λόγον φθέγγεσθαι δέοντα καὶ ἀγαπᾶν καὶ στέργειν ἀλλήλας κατὰ Κύριον καὶ πάντα κοινὰ ἔχειν καὶ μηδὲν ἀποτεταγμένως ἴδιον, μήτε μὴν ἰδιοβούλως τι πράττειν, κἂν δοκῇ εὐάρεστον εἶναι, ἀλλ' ὡς ὑπὸ σοῦ διατέτακται, μήτε μεμερισμένην ἔχειν τὴν καρδίαν ἐν ταῖς τῶν κατὰ σάρκα ἰδίων σχέσεσι, σχολῆ γε εἶπεῖν ἐν ἄλλων τινῶν ἀγαπήσεσιν, ἀλλ' ὅλην δι' ὅλου τὴν ψυχὴν συνημμένην εἶναι πρὸς θεόν, εἷς τε τὴν καθηγουμένην καὶ πρὸς τὰς κατὰ πνεῦμα ἀδελφάς, ὡς μαρτυρεῖσθαι ἐκεῖνο ἐφ' ὑμῖν λελέχθαι, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, ὅτι ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία πάντων καὶ οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον, ἀλλ' ἦν ἅπαντα κοινά. Ὅπου οὖν τοῦτο κεκατῶρθωται, ἐκεῖ ὁ ἀποστολικὸς βίος τεθεώρηται, ἐκεῖ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, ἐκεῖ ἡ ἄλυπος καὶ μακαρία ζωὴ, ἐκεῖ ἡ τῶν φρονίμων παρθένων χορεία, ἐκεῖ ὁ νυμφίος Χριστός, μέσος ὁρῶν καὶ ὀρώμενος, κατὰ νοῦν τρέφων καὶ τρεφόμενος, γλυκαίνων καὶ γλυκαινόμενος, ἐρῶν καὶ ἀντερῶμενος, ἐπειδὴ καὶ τρέφει ταῖς φωταυγέσι καὶ τρέφεται ταῖς εἰς ἀρετὴν ἐκάστου ἐπιδόσεσι· πεινᾷ γὰρ τὴν ἐκάστου σωτηρίαν καὶ οἶονεῖ ἐπισκέπτεται τὴν συκὴν· κἂν μὲν εὕρη καρπὸν ἐν αὐτῇ θεόβλαστον, ταύτη τρέφεται, εἰ δ' οὖν, ἐπικεκατάρηται, καθάπερ ἱστορεῖ τὸ εὐαγγέλιον. Σπουδάσωμεν τοίνυν, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς καρποὺς ἐνεγκεῖν ἐξ ἐμφύτων καὶ θείων λογισμῶν γλυκεῖς τῷ Κυρίῳ, τοῦτο μὲν δι' ὅλης τῆς βιώσεως ἡμῶν, τοῦτο δὲ κἂν τῇ ἐπιούσῃ ἱερᾷ ἐγκρατεῖα, ὡς ἂν θρέψοιμεν αὐτὸν κατὰ τὸ ἅγιον Πάσχα παραγενόμενον, εὐλογοῦντά τε ἡμᾶς ἐπὶ καρποφορίᾳ καὶ ὡς συμμόρφους τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ συναναστήσοντα καὶ συνδοξάσοντα ἡμᾶς κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν μεγάλην καὶ φοβερὰν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. 484 {1Θεοδότῳ στρατηγῷ}1 Τοῦ ὄντως ὄντος φίλου καὶ ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ μεταβαίνειν πέφυκε πρὸς τὸν φιλοῦντα, εἴπερ μία σχέσις ἐν ἀμφοτέροις κατὰ τὸν τοῦ πρὸς τι λόγον τεθεώρηται. ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ τοῦ περιποθήτου ἡμῶν δεσπότου περὶ τῆς ἑτεροδόξου κοινωνίας λύπη ἀνηγγέλη ἡμῖν παρὰ τῆς κυρίας τῆς εὐλαβεστάτης ἡγουμένης τὸ νῦν, τῷ ὄντι ἠψατο καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τὸ πάθος καὶ ἄλγος ἐνεποίησεν ἡμῖν κατὰ καρδίαν, ἐννοοῦσι τὸ ἐναντίον ἀπάντημα. ὦ τῆς συμφορᾶς· τίς αὕτη ἡ ἀκούσιος ἀπαγωγὴ; τίς δὲ ἡ ἀναγκαστικὴ μέθεξις, ἐπαπειλοῦσα τὸν κατὰ σάρκα κίνδυνον ἐν τῷ μὴ προαιρεῖσθαι μεθέξειν τοῦ ἑτεροδόξου ἄρτου; ἐκουσιόθυτον, ὦ χριστιανικώτατε λογισμέ, τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· φησὶ γὰρ ὁ μέγας ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ· ὅς, ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὔρεθεις ὡς ἄνθρωπος ἐταπείωνσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. ἐπεὶ οὖν ἐκουσιόθυτον καὶ ἐκουσιόδοτον, τοῖς ἐθέλουσιν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς μὴ ἐθέλουσιν· καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις φησὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους,

μη και υμεις θελετε απελθειν; δια τους ηδη απελθοντας απ' αυτου των δοκουντων μαθητιαν. και η παρα του μεγαλου Πετρου αποκρισις τοιαυδε προς τина απελευσομεθα; ρηματα ζωης αιωνιου εχεις· και ημεις πεπιστευκαμεν και εγνωμεν οτι συ ει ο Χριστος ο υιος του θεου του ζωντος. και παλιν ο μεγας Πετρος εν τη οικεια επιστολη· εκουσιως ποιμαινειν δει, αλλ' ουκ αναγκαστικως. Γνωτωσαν ουν λοιπον οι βιαστικως ελκοντες προς την εαυτων κοινωνιαν τους μη προαιρουμενους ως ελληνοειδως τουτο πραττουσιν, ου σωμα Χριστου το εθελوثυτον παρεχοντες, αλλα τουναντιον ειδωλοθυτου εχον εμφασιν κατα την ακουσιον του θυομενου εν ταϊς κατ' αυτων φιλοδαιμοσι σπονδαϊς. και ο λογος αληθης και η δεϊξις εναργης και ο ακουων ουδεις· αλλα φεισαι, Κυριε, φεισαι και μη δωσ την κληρονομιαν σου εις ονειδος τελειον, ως που τις εφη των προφητων. τι δε ημεις παθωμεν, ω τριποθητε και πανευφημε; (ειρησεται γαρ, ει και τραχυτερον πως φιλια ο λογος) απαχθειημεν τω καιρω ετι; υποπτηξωμεν την εξουσιαν πλεον η καλως εχει; και που η φωνη του Κυριου, απαγορευουσα τον ανθρωπινον φοβον και μαλλον καθοριζουσα τον θεου μονον, εφ' ω η πασα εξουσια και η δυναμις του και ψυχην και σωμα εμβαλειν εις γεενναν πυρος; φευ της συμπτωσεως· αβαλε της υποπτηξεως εφ' οτωσυν προσωπω και μαλιστα γε χριστιανωνυμω. Πλην ομως δευρο παλιν, φιλε και κυριε καλε, ανακληθωμεν, μεταμεληθωμεν, εγγυς Κυριος τοις ζητουσιν αυτον· και ου βουλεται μεν την πωσιν ημων κατα τι των αμαρτανομενων, πεσοντας δε ερα ανιστασθαι ημας θαττον και αμαρτανοντας επιστρεφειν, και τουτο οσακις αν και συμβαη κατα τινα περιπετειαν αβουλιας. ειποι δ' αν τυχον η τιμια σου ψυχη· "4ο βαλων και ιασεται"5. και οϊον το επιτιμιον· ουδεν γαρ ανιατρευτον θεραπευομενον, ου βαρυς ημιν ο της ιατρειας λογος. 485 {1θεοκτιστω ερημιτη}1 'Η του Κυριου εντολη, η απαιτουσα ημας αγαπαν αλληλους και τοσουτον, οσον την ψυχην τιθεναι υπερ αλληλων, ηναγκασεν με, αδελφε πνευματικε, και παλιν επιστειλαι σοι, πονουντα περι της σωτηριας σου και ακουοντα διαιρεσιν ειναι σχισματικην μεταξυ υμων και ετερων αδελφων ου την τυχουσαν, αλλα και λιαν χαλεπην, ωστε και συναποραγηναι εις δυο μερη αντικειμενα τον αγελαϊον λαον, εκατερου εκατεροις προσκειμενου και πορρω αφισταμενου της αλληλουχου κοινωνιας. και τουτο ολον εργον του σατανα, του αρχαιου ανθρωποκτονου, και τουτο σκανδαλον μεγα· και λελεκται παρα του Κυριου· ουαι τω κοσμω απο των σκανδαλων. και παλιν· συμφερει ινα μυλος ονικος δεθη περι τον τραχηλον αυτου και ριφη εις την θαλασσαν η ινα σκανδαλιση ενα τουτων των ελαχιστων. και θαυμαζω πως η τιμιότης σου, ασκουσα και προσκειμενη θεω εν τοσουτοις ετεσιν, αφροντιστως εχει περι του κινδυνου τουτου· ος, ει μη διορθωθη δια πασης σπουδης σου και επιμελειας, ου μονον κενην πασαν σου την ασκησιν εργασεται, αλλα και πορρω σε θεου ποιησει, ο μη γενοιτο. Δια τουτο, αδελφε, φιλαδελφως κινηθεις προ τριων ετων, ηνικα επλησιασα τοις αυτοθι απο Συμυρνης επανιων και το σχισμα μεμαθηκως, εγραψα σοι απερ ακηκοα και ως δει σε φρονειν περι της αληθειας και ως φυγειν τον επηρητημενον κινδυνον του σκανδαλου και ουκ αντεγραψας μοι· και παλιν δεδηλωκα και ουκ απεκριθης μοι. και τουτο κατηγορια εναργης του μη θελειν σε θεον θεραπευειν μηδε ορθοδοξειν περι την αληθειαν. και, συγχωρησον, μη καταγανακτησης μου λεγοντος το αληθες· γεγραπται· ελεγμω ελεγξεις τον πλησιον σου και ου ληψη δι' αυτον αμαρτιαν. ιδου εγω ο ταλας, καιπερ μη ιδων σε πωποτε, αλλ' οτι αδελφος κατα Χριστον, ουκ ηνεγκα την ακοην φοβω θεου, ελεγμω δε ηλεγξα, παρακαλων παρε καλεσα, αποδυομενος το κριμα και φιλων την σωτηριαν σου. πως αυτος ο εγκληθεις και του σχισματος πατηρ οϊσεις το κριμα; πως δε απολογηση τω Χριστω, υπερ τοσουτου λαου ευθυνομενος; 'Ιωαννου του Προδομου ει το εργον εχοις, κενον σε της βασιλειας αποπεμψει του

θεοῦ, εἰ μὴ προκαταλάβοις διορθώσασθαι. Τίς δὲ ἡ διόρθωσις; εἰ μὲν οἶόν τε, σοῦ αὐτοῦ παρόντος, εἰ δὲ μή, δι' ἀποστόλου σου ἀπολογία γραμματικὴ περὶ ὧν πρότερον ἐνεκλήθης, ἄθωῶν ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀπολογίας καὶ ὑποδεικνύων ὀρθὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν ὀρθοτομίαν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. καὶ οὕτως γινομένης ὁμονοίας ἐν Κυρίῳ, οὐ λέγω μετὰ τοῦδε καὶ τοῦδε, ἀλλὰ μετ' ἐμοῦ μόνου τοῦ ταπεινοῦ, ἦρθη τὸ σκάνδαλον ἐκ μέσου καὶ συνήφθη τὰ διεστῶτα· καὶ ὁ Κύριος ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ οὐ βλασφημούμενον τὸ ὄνομα αὐτοῦ δι' ἡμᾶς, οὐ λέγω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς χριστιανοῖς. κἄν τινες διαφέρωνται, μετὰ τὴν εἰς ἀλλήλους συμφωνίαν διδαχθήσονται καὶ συναφθήσονται δι' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ταπεινῶν, ὑπερασπιζομένων σου ὡς ἑμαυτῶν. καὶ ἴλεως ἔσται θεὸς καὶ ὁ βίος σου οὕτω μακάριος καὶ τὸ τέλος σου αἰνετὸν καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου ἐν δικαιοσύνῃ. Ἴδου δευτέρα ἡ ἐπιστολή μου αὕτη ἡ εὐτελής. καὶ εἰ μὲν δράσεις τὰ δέοντα, δηλῶν καὶ ἀπολογούμενος περὶ πάντων ὧν ἐγκαλῆ, ἐκερδήθης ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν, κυριολέκτως εἰπεῖν, καὶ χαίρομεν ἐπὶ σοὶ μέγα οἱ ταπεινοί· εἰ δέ, ὅπερ ἀπίη, ἐμμείνης ἐν τῇ αὐτῇ σιωπῇ καὶ ἀπειθείᾳ, βαστάσεις τὸ κρίμα αἰώνιον, ἄπρακτα ἀσκῶν, μᾶλλον δὲ ὀλεθρίως σχίζων τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ διὰ τῆς οἰκείας ἰδιοπραγίας. ἡμεῖς δὲ προσέξομεν τῷ ἀποστόλῳ λέγοντι, αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἀμαρτάνει ὧν αὐτοκατάκριτος. 486 {1'Αρχιμανδριτῆ Γοθθίασ}1 Χάριν ὁμολογοῦμεν τῷ ἀγίῳ θεῷ, ὅτι ἠξιώθημεν δέξασθαι γράμματα ἀγαπητικὰ τῆς ὁσιότητος ὑμῶν, οὐ μὴν χρήζομεν ἀπολογίας διὰ τὴν βραδυτῆτα· τίνες γὰρ ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς ἢ τίνας ἔνεκεν ὅλως τὸ τῆ ἡμετέρα οὐθενότητι ἀναφέρειν ὑμᾶς περὶ τῶν συγκινούντων ὑμᾶς ἀναγκάων; ὅμως ἐπειδὴ μετριόφρονες τυγχάνοντες οἴδατε καὶ τοῖς ἐλαχίστοις συμπεριφέρεσθαι, εἰκότως καὶ αὐτοὶ γεγράφατε καὶ ἡμεῖς ἐδιδάχθημεν, οὐ μόνον ὅσα ἡ ἐπιστολή, ἀλλὰ καὶ ὅσα οἱ ταύτην ἐπιφερόμενοι αἰδεσιμώτατοι ἀδελφοὶ καὶ πατέρες ἐδίδαξαν. καθ' ὧν ἀπάντων ὁ θεὸς ἡμῶν ὑπερασπιστὴς καὶ τῶν ἐπιφερομένων ἀλόγως αἰτιαμάτων διαλλάκτης. συνεισοίσομεν δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, εἴ ποτε λόγος γίνοιτο, τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐν τοῖς φθάζουσιν ἐνδιαβάλλειν, οὐ χάριν ὑμῖν καταβαλλόμενοι, ἀλλὰ τὸ κεχρεωστημένον τῇ ἀγάπῃ ἀποπληρώσοντες. οὐ χάριν ἠναγκάσθημεν ἐπιστεῖλαι καὶ τῷ θεοφιλεστάτῳ πατρὶ καὶ ἀρχιερεῖ κυρίῳ Φιλαρέτῳ, εἴ γε καὶ προσδεχθεῖη ἡ παράκλησις ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, συνδέουσα τὰ πρὸς εἰρήνην, ἧς οὐδὲν λυσιτελέστερον καὶ ἐφ' ἧ Χριστοῦ μαθηταὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ κεκλημένοι ὀφείλουσι χαρακτηρίζεσθαι. Ταῦτα ὡς ἐν κεφαλαίῳ περὶ τῶν κατεπειγόντων. ὑπὲρ δὲ τῶν ἄλλων τί καὶ ἐπεζητήθημεν ὅλως ἀποκριθῆναι, ἐχόντων ὑμῶν τῶν θεοδιδάκτων τὴν θεοχάρακτον βίβλον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, διδάσκουσιν τοῦ μοναδικοῦ εἴτους κοινοβιακοῦ βίου τὰ σωτήρια καὶ ὄνησιφόρα, ἧς χωρὶς οὐκ ἔστιν οὔτε καθοδηγῆσαι θεοπρεπῶς οὔτε καθοδηγηθῆναι λυσιτελῶς καὶ ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενον; ἐκεῖνος ἐρωτώμενος ἐπὶ πάσῃ ὑποθέσει καὶ ἀφορμῇ τῆς ἐν κοινοβίῳ ἱερᾶς ζωῆς διὰ Πνεύματος Ἁγίου ἀποκέκριται καὶ ὁ ἐκείνῳ στοιχῶν ἐστοίχησεν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ δ' αὐτῷ ἀπειθῶν ἠπειθήσεν τῷ ἐν αὐτῷ φθεγξαμένῳ Χριστῷ. τὰ γοῦν συμπίπτοντα ἐξ ἀπροσεξίας τοῖς ἀδελφοῖς σφάλματα οὐκ ἐξδὸν ἐπὶ λαϊκῶν προσώπων κρίνεσθαι καὶ αὐτὸς ὁ ἱερὸς ἀπόστολος βοᾷ· τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων; καὶ μεθ' ἕτερα· οὕτως οὐκ ἔστι ἐν ὑμῖν οὐδεὶς σοφός, ὃς δυνήσεται διακρίναι ἀνά μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίστων; ἴσον δὲ τῶν ἀπίστων ἐστὶν τὸ ἐπὶ τῶν λαϊκῶν τὰ τῶν μοναχῶν ἐξετάζεσθαι καὶ ἀνοίγειν θύραν οἷς οὐ θεμιτὸν παρακύπτειν εἰς τὰ ἡμέτερα· καὶ τοῦτο ἀπαῖδόν ἐστι παντάπασιν καὶ ἀσύμφορον τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. Περὶ ἀποταγῆς καὶ ἀποκάρσεως, ἐπειδὴ καὶ

τούτου λόγος, οὔτε τὸ ἀποσεῖσθαι ἀκίνδυνον (φησὶ γάρ, τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω) οὔτε τὸ προσεῖσθαι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν καὶ ἀποκεῖρειν ἀνεπισημόνως ὅσιον· εἰ γὰρ οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ, καθὰ γέγραπται, πόσω δὴ οὖν μᾶλλον ἐπὶ τῆδε τῇ θεολέκτῳ στρατιᾷ; πᾶσιν ἀποτάξασθαι δεῖ, πάντων ἀπογυμνωθῆναι χρή, πάντων ἀπορραγῆναι δέον καὶ σχέσεων καὶ οἰκείων καὶ φίλων καὶ συγγενῶν καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου κατὰ διάθεσιν ξενωθῆναι τὸν γε ὡς ἀληθῶς ἀκολουθεῖν μέλλοντα τῷ Χριστῷ, εἴθ' οὕτως στοιχηθῆναι καὶ διαπλασθῆναι τὴν θεοστοιχῆ καὶ θεόπλαστον μοναδικὴν ἔξιν καί, πείραν δόντα καὶ βάσανον ἀρετῆς, οὕτως εἰσαχθῆναι τῇ μαρτυρίᾳ τῶν πολλῶν εἰς τὴν μοναδικὴν τελείωσιν καὶ ἕνα γενέσθαι τῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων. ἀμυήτως δὲ καὶ ἀμαθῶς, ὡς ἀπήγγελλται ἡμῖν, ἀποκεῖρεσθαι ἐπικίνδυνον καὶ ὀλεθριώτατον καὶ τῷ κειρομένῳ καὶ τῷ κείροντι· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀποσχηματίζειν μοναχὸν ἴσον ἐστὶ τῷ ἀποβαπτίζειν. ὅλως τολμᾶται τοῦτο γίγνεσθαι; φρικτὸν ἐστὶ καὶ ἀκουόμενον. εἰ δὲ μετὰ τοῦ δεόντως ἀποκεῖραι, ἐπειδὴ ὑπονοστοῦσί τινες πρὸς τὰ χείρονα, τοὺς τοιούτους, ἐπιμένοντας τῇ κακίᾳ καὶ μὴ ἰωμένους ἑαυτοὺς ἐν τοῖς ψυχικοῖς ἀρρωστήμασιν, ἐκκόπτεσθαι χρή τῆς ἀδελφότητος καθ' ὁμοίωσιν τῶν σεσηπότεων μελῶν, ὡς ἂν μὴ τῇ συνεχείᾳ καὶ τὸ ὑγιὲς βλάβοιτο· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· συμφέρει σοι ἵνα ἐν τῶν μελῶν σου ἀποκοπῆ καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. ἐὰν δὲ ἄλλῳ δυνατὸν ἦ τὸν ἐκκοπέντα προσήκασθαι κατὰ φιλανθρωπίας τρόπον, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος, εἴ γε εὐρεθεῖ ἐπιστημονικωτέρως ἰατρεύων, ἀλλὰ μὴ ἀπολλυμένῳ συμπεριφερόμενος. οἱ δὲ ἄλλως κουφότητι ἀποπηδῶντες τοῦ κοινοβίου ἀπρόσδεκτοι ἔστωσαν ταῖς ἄλλαις ἀδελφότησιν, ἵνα συνασπισμὸς ἦ καὶ συμφωνία κατὰ πάντα τοῖς πᾶσι καὶ μὴ ὑπ' ἀλλήλων τὰ ἀλλήλων καταλύοντες σπουδάσματα, ἐξ ὧν οὐ κεφαλὴ ὁ Χριστός, ὁ τῇ εἰρήνῃ συνδέων τὰ πάντα, ἀλλὰ τίς; ἀπευκταῖον καὶ λέγειν. δοῦλον δὲ ἔχειν μοναχὸν καὶ μοναστήριον τοσοῦτον ξένον, ὡς καὶ τὸ ἔχειν γυναῖκα· ἀμφοτέρω γὰρ τῆς παρακοῆς εὐρήματα. καὶ τοῖς εἰς τὸ κατ' ἀρχὰς ἀναδραμεῖν ἐφιεμένοις διὰ τῆς μοναδικῆς πολιτείας καὶ τὴν ἀπήμονα τοῦ παραδείσου ζωὴν μιμεῖσθαι ἐζηλωκόσιν ἀπόβλητα τὰ προειρημένα. Ταῦτα οὐκ οἴκοθεν, ἀλλ' ἐξ ὧν οἱ θεοφόροι πατέρες φθέγγονται συνειληχότες ὑπομνηστικῶς ἐφθεγξάμεθα, αἰτούμενοι ὑμᾶς τοὺς πανιέρους προσεύχεσθαι μὴ μόνον λέγειν ἡμᾶς τὰ καλά, ἀλλὰ καὶ πράττειν ἐν Κυρίῳ. 487 {1Στεφάνῳ ἡγουμένῳ}1 Ἡ συχνότης τῶν γραμμάτων πυκνουμένην δείκνυσι τὴν ἀγάπην τῆς τιμιότητός σου, πατρικῶ ἔθει ἐπεριδομένην· κἀκεῖνος γὰρ ὁ μακάριος πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κατορθώμασι καὶ τῷδε τῷ ἐπιτηδεύματι δημιουργῶν ἦν πρὸς τοὺς ἀδελφούς τὸ τῆς ἀγάπης καλόν. γράφε τοίνυν, ὦ τριπόθητε, πατρώζων ἐν τούτῳ, ἡμᾶς τε ἡδέιους ποιῶν τῷ συνεχεῖ τοῦ φθέγματος· μὴ μέντοι ἐπαίνει μηδὲ σύγκρινε χρυσῷ μόλιβδον μηδὲ μαργαρίτην πηλόν, προσεύχου δὲ μᾶλλον καὶ ὑμῶν τῶν ἐκείνου ὀπαδῶν κατόπιν ἵεναι διὰ τὸ ἀχρεῖόν με εἶναι ἐν πᾶσι, κἂν αὐτὸς ὠφελεῖσθαι λέγοις πρὸς ἡμῶν τῶν ἀνωφελῶν, ἀγαπητικῶς φερόμενος. εἰ δὲ καὶ τι ὀνησιφόρον σου γίνοιτο, θεῷ τὸ πρᾶγμα ἀναθετέον, τῷ δι' ἀλλήλων καὶ ἐν ἀλλήλοις οἰκονομοῦντι τὰ κατὰ χρεῖαν. Εἶεν δὴ ταῦτα. πρὸς δὲ τῶν ἐκ μετανοίας ἀνασφηλάντων, σφραγίδα ἐπὶ τραπέζης ἢ κατὰ ἄλλην τινὰ περιπέτειαν δεδέχθαι τοὺς ἤδη διαπεφευγότες τὸν ὄλισθον, ἤδη ἐπὶ πατέρων ἀγίων, σχεδὸν εἰπεῖν, συνοδικῶς συνεζητήθη καὶ συνεκροτήθη εὖ ἔχειν, καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς εὐαπόδεκτον τὸ πρᾶγμα καὶ φυλαττόμενον καὶ ἄλλοις μεταδιδόμενον. εἰ οὖν καὶ αὐτὸς οὕτω βούλοιο κρατεῖν, καὶ ἐπαινοῦμεν καὶ ἀποδεχόμεθα· τὸ γὰρ τινὰς ἀπαναίνεσθαι ἐθελοθησκείας ἐστὶν ἔργον, κατηγορουμένης ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου, ἀλλ' οὐκ ἐχούσης οὔτε τὸ ἔννομον οὔτε τὸ φιλάδελφον. πόθεν γὰρ ἐρείδονται τὸ

ἀσφαλές ἔχειν, μήτε κανόνος θεσπίζοντος μήτε τοῦ θεσπεσίου ἡμῶν ἱεράρχου ἀπείργοντος ἡμᾶς τοῦτο δέχεσθαι; ἢ οὐχὶ μᾶλλον ἀναιρετικόν ἐστὶ μετανοίας καὶ ἀπογνωστικόν ἐστὶ σωτηρίας τὸ τὸν ἀξιούμενον μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων καὶ σημειοῦν ἑαυτὸν τῇ σταυροειδεῖ εἰκόνι μὴ ἐξεῖναι σφραγίζειν βρῶμα κοινὸν εἶτε ἰδίᾳ εἶτε δημοσίᾳ; ἢ οὐκ ἴσμεν ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν θεὸς καὶ Κύριος, ὁ μόνος ἀναμάρτητος καὶ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὑπὸ πόρνης τοὺς ἀχράντους πόδας ἠνέσχετο καὶ χειραπτεῖσθαι καὶ ὑπαλείφεσθαι δάκρυσιν ὡσπερ καὶ μύρω; ἀλλὰ καὶ μετὰ τελωνῶν ἐσθίει καὶ παρὰ τελώναις καὶ μαθητεύει τελώνας· καὶ οὐδὲν αὐτῷ οὕτω φιλητὸν ὡς τὸ ἐπιστρεπτικὸν ἐξ ἁμαρτίας καὶ ἀγαπητικὸν ἐπ' ἀλλήλοις. ἐντεῦθεν καὶ χαρακτηρίζεσθαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὑπογράφει, καὶ γε τὸν μακάριον Πέτρον μετὰ τὴν ἄρνησιν πρῶταρχον τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἀναδείκνυσιν· οὐ τί μείζον εἰς παράστασιν τοῦ προκειμένου λόγου; τί δὲ ἀσυνετώτερον τῶν ἀμαθῶς καὶ οἰηματικῶς μὴ καταδεχομένων σφραγίζειν καὶ προσεύχεσθαι τοὺς ἤδη τῇ μετανοίᾳ βελτιωθέντας; Ἡμεῖς τοιγαροῦν οἱ ταπεινοὶ οὕτως ἔχομεν, ὡς προεῖρηται, καὶ ὑμῖν συμβουλεύομεν, ἄλλοι δέ, ἄλλως ἔχοντες, ὄψονται περὶ τούτου. πρὸς ἃ δὲ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Συμεὼν ἠρώτησεν, ἀπεκρίθημεν, καὶ ἐφίεμεθα ἐν πᾶσι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑμῶν εἶναι τῶν σεβασμίων οἱ ταπεινοὶ καὶ εὐχόμεθα ἀσινεῖς ὑμᾶς διαφυλάττεσθαι ἐν πᾶσιν. 488 {1Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἐν Κυζίκῳ}1 Ἡδέως εἶδομεν τοὺς περὶ τὸν ἀδελφὸν Συμεὼν, τὸν εἰς κεφαλὴν ὑμῶν τεταγμένον, τὸ μὲν διὰ τὴν τοῦ χρόνου ἀπουσίαν, τὸ δὲ διὰ τὴν καλὴν πολιτείαν· ἀγαθὴ γὰρ πολιτεία καὶ αὐτῷ καὶ ὑμῖν τὸ τοσοῦτους ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀδελφοὺς συζῆν ἐν δεδιωγμένοις χρόνοις· ὅπου γὰρ δύο ἢ τρεῖς τυγχάνοιεν ὄντες, ἐπαίνου ἄξιον, ὡς τοῦ Χριστοῦ μεσιτεύοντος κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, τὸ δὲ τοσοῦτους εἶναι, ὅλον μοναστήριον καὶ μεγάλην συνοδίαν, ἀναντίρρητον τὸ ἐγκώμιον. καὶ χάρις Κυρίῳ, ὃς ἔδωκεν ὑμῖν ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλεῖν τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου καὶ διαφέρειν ἐν ταύτῳ τὸν ἀσκητικὸν βίον διάθλον καὶ διαυγῆ καὶ διαστεφῆ ἀγῶνα ἐν τούτῳ περαιοῦσθαι. ἐβουλόμεθα δὲ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς τοὺς ἀπόντας κατ' ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν καὶ συμπαρακληθῆναι τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πνεύματος, ὡς ἂν καὶ τοῦνομα καὶ πρόσωπον καὶ ἦθος καὶ λόγον ἐνὸς ἐκάστου κατεμάθομεν· ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἡδυνάτει γενέσθαι, εἶδομεν ὑμᾶς ἤδη διὰ τοῦ προηγουμένου καὶ τῶν ὁμοταγῶν ὑμῶν, ὧν ἡ θεὰ ἔθρεψεν ἡμῶν τὰς καρδίας, εὐλαβείᾳ κεχαρκτηρισμένη. Τί οὖν ἐστὶ λοιπὸν εἰπεῖν; ἵνα, καθὼς χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠθροίσθητε καὶ συνηρτήθητε ἀρμονία πνευματικῆ καὶ συμψυχία ὁμονοητικῆ, διαλάμπαντες ἐν τοῖς αὐτόθι καθάπερ τινὲς ἀστέρες ἐν τῇ ζοφερᾷ τῆς αἰρέσεως νυκτί, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς οἱ αὐτοὶ διαμεῖνοιτε, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες, ὁμογνώμονες, ὑποτακτικοί, πειθήνιοι, εὐήκοοι, εὐχάριστοι, εὐκλητοί, φίλαγνοι, σώφρονες, ἀπαρρησίαστοι, ἄρτιοι, κατηρτισμένοι ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, ἔτι λάμποντες, ἔτι ἀυγάζοντες, ἔτι φωτοβολοῦντες, ἔτι ἀλίζοντες, ὡς ἂν καὶ περὶ ὑμῶν εἰκότως ρηθεῖ ὑπὸ τοῦ Κυρίου· ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ αὐθις· ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς. τάχα δὲ ἐπειδὴ τὴν ὀρεινὴν κατοικεῖτε, καταλλήλως ἐπάδοιτο κάκεῖνο περὶ ὑμῶν, οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι, ἐπάνω ὄρους κειμένη, ὄρους, δηλαδὴ ὑψηλῆς πολιτείας, ἐφ' ἣ ὁ ἐπιβεβηκότες ὡς ἐν οὐρανῷ ἐπὶ τῆς γῆς διατρίβουσιν, ὧν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος κατὰ τὸ ἀποστολικῶς εἰρημένον. Βλέπετε, τέκνα καὶ ἀδελφοί, ὅπως ὑμᾶς ἤρεν ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, ἄνω θεὸς τοῖς ἐγκωμίοις καὶ ὑποδείξας ἀληθινούς εἶναι μοναστάς, ὁμολογητὰς Χριστοῦ, φυγάδας κόσμου, ἄνδρας ἐπιθυμιῶν τῶν κρειττόνων, σαρκὸς παθοκτόνους, στεφανίτας ἐν πνεύματι. καὶ ταῦτα μὲν λόγοι γυμνοὶ τῆς ἀνταποδόσεως ἄρτι· ἐὰν δὲ τὸν ἀγῶνα ὑμῶν τῆς τε ὑποταγῆς καὶ ὁμολογίας ἐκτελέσητε κυριώτατα, τῆνικαῦτα μεταβαίνοντες τοῦ βίου τὴν τῶν ἔργων ἀπολήψεσθε μακαριότητα, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι

τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. 489 {1Γρηγορίω τέκνω}1 Ἐχάρην ἐπὶ τῷ γράμματί σου, τέκνον ἡγαπημένον, ὅτι καὶ ἀστεία ἢ ὁδὸς τῶν ἐν ἄστει καὶ ὑγείαν προσελάβου ἅμα τῷ ἀδελφῷ Ζωσιμᾷ διὰ τῆς ἀφαιμάξεως καὶ τᾶλλα ὑμῖν ὅτι κατὰ σκοπὸν ἀπέβη. ἐπὶ δὲ ταῖς παρὰ τοῦ ξενοδόχου προτάσεσι, τί ὅτι παρ' ἡμῶν ἐπεζήτησας ἔτι διασάφησιν, ἐγκεκριμένως ἀποκριθεὶς αὐτῷ κατὰ τὴν τῶν θεοφόρων πατέρων διδασκαλίαν; οὐδὲν περισσότερον ἔχομεν λέγειν τῶν σῶν ἀντιπαραστάσεων. εἰκαιολογοῦσι δέ, ὡς ἔοικε, καὶ οὐ φιλομαθοῦσιν οἱ ἐπερωτῶντες· ὅμως ἐπειδὴ γέγραπται, ἔτοιμοι ὄντες πρὸς ἀπολογίαὶν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος, ἀποκρινόμεθα καὶ ἡμεῖς τάδε. Τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα παρθενίας ἐστὶν ἐπάγγελμα καὶ μυστήριον ἐστὶ μοναχικῆς τελειώσεως κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ θείου καὶ πανσόφου Διονυσίου. καὶ τὸ λέγειν τινὰς τὸ "4πόθεν παρεδόθη τὸ ἀποτάσσεσθαι καὶ γίνεσθαι μοναχόν;"5 οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν εἰπεῖν ἢ ὅτι "4πόθεν παρεδόθη γίνεσθαι τινα χριστιανόν;"5 ὁ γὰρ τὸ πρότερον θεσμοθετήσας ἀποστολικῆ παραδόσει καὶ τὸ δεύτερον ἐξέδωκεν, ἕξ μυστήρια ἐκτεθεικῶς, πρῶτον περὶ φωτίσματος, δεύτερον περὶ συνάξεως εἴτουν κοινωνίας, τρίτον περὶ τελετῆς μύρου, τέταρτον περὶ ἱερατικῶν τελειώσεων, πέμπτον περὶ μοναχικῆς τελειώσεως, ἕκτον περὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων. τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἐν τούτοις; ὅτι ὁ ἀμφισβητῶν περὶ ἐν τῶν εἰρημένων ἀμφιβάλλει δῆλον ὅτι καὶ περὶ τῶν ἄλλων μὴ θεοπαραδότως ἔχειν καὶ τῆ τοῦ ἐνὸς ἀναιρέσει συνανήρηται ἐξ ἀναγκαίου καὶ τὰ λοιπά· καὶ οὔτε φῶτισμα οὔτε σύναξις οὔτε θεῖον μύρον οὔτε ἱερατικὴ τελείωσις οὔτε τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων διατύπωσις εἶεν ἄν, εἴπερ μὴ πάρεστιν ἢ μοναχικὴ τελείωσις, καὶ ἐσμὲν ἐθνόφρονες, ἄθεοι ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες. τοιοῦτός ἐστιν ὁ τὴν πρότασιν εἰσάγων, τὸ πόθεν παρείληπται μονάζειν ἄνθρωπον. καὶ οὕτω λέγω ὅτι καὶ πάντες οἱ ἕξοχοι τῶν θεοφόρων πατέρων καὶ μονασταὶ γεγόνασι καὶ τὸν μοναδικὸν βίον ὡς ἀγγελικὸν ἐκθειάζουσιν· πρὸς ὧν καὶ τὰ διατυπωτικὰ τῆς ἱερᾶς ζωῆς συγγράμματα. εἰ δέ τι νουῶς πάρεστι, πάντως εὐρήσει καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον Διονύσιον πῶς κατὰ τοὺς ἀγγελικοὺς διακόσμους καὶ τοὺς ἱερατικοὺς βαθμοὺς καὶ τοὺς ἕξω ἱερωσύνης ἰσαριθμῶς τρισὶ τάξεσιν ἀπένειμεν, πρώτην καὶ εἰσαγωγικὴν τῶν ἔτι μαιευομένων, ἥτοι κατηχουμένων, δευτέραν τῶν πεφωτισμένων καὶ τρίτην τῶν μοναχικῶς τελειουμένων· καὶ τὸ τοῖς ἐναργέσι μάχεσθαι ἀναισθητῶν ἐστὶν ἢ ἀβαπτίστων. Τὸ δεύτερον πρόβλημα περὶ τῶν νηπίων, "4ὄτι"5, φησὶν, "4ὁ Ἅγιος Βασίλειος ἐν τοῖς κανόσιν ἐπιτρέπει ἐρχόμενα εἰς τὴν ἔννομον ἡλικίαν, εἰ μὴ φέροιεν τὸν ζυγὸν τῆς ἐν παρθενίᾳ ζωῆς, ἀποσχηματίζεσθαι"5. οὐχ οὕτως, ἀλλὰ νομοθετήσας πάντα ἐν πᾶσι θεῖῳ πνεύματι καὶ σωτηρίῳ τῷ κόσμῳ καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐπινοηθεῖεν βελτιώτερον τι γίνεσθαι, κἂν τινες ἀφρονεῦντες πειρῶνται τὰ κρείττονα νομοθετεῖν· αὐτὸς καὶ περὶ τῶν ἀπὸ πρώτης ἡλικίας προσερχομένων τοῖς ἀναδεγμένοις τὸν τῆς ἡγεμονίας θεσμὸν νενομοθέτηκεν· καὶ ἡ βίβλος δηλοῖ καὶ τὸ καθ' ἕπος λέγειν ἐνταῦθα οὐκ ἐπαρκές, πλην ὅτι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ λόγου, ἦγουν ἀπὸ ἐξκαιδεκαετίας καὶ πρὸς, μεθ' ὃν καὶ τιμαὶ καὶ τιμωρίαι, ὡς φησιν αὐτός, περὶ αὐτῶν ἐγκρίνεσθαι δεῖν, καὶ συνάπτεσθαι ταῖς ἀδελφότησιν διὰ τῆς μοναχικῆς τελειώσεως προστέταχε. καὶ ἕκτοτε μετατιθεμένους πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον ἐξ ἀνατροπῆς πονηρᾶς μηδὲ θύραν ἀνοίγεσθαι αὐτοῖς κατὰ ψιλὴν περίοδον ἐξ ὧν ἀπέστησαν κεκέλευκεν· ἐνδοθεν δὲ τοῦ προειρημένου ἔτους, εἰ μὴ αἰρουμένους τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, ἢ καὶ αἰρουμένους ἀλλὰ μὴ θέλοντας κατηρτισθῆναι πρὸς τὴν μοναχικὴν ζωὴν, ἀποκρίνεσθαι καὶ ἀποπέμπεσθαι εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, ὡς μὴ ὄνειδη ἀνάπτεσθαι ταῖς ἀποτυχίαις τῷ ἱερῷ βίῳ. Ταῦτα δέ, ἐπεὶ οὐ πάντως γίνονται ἐν τισὶ καθὰ ἐντέταλται, ἀλλὰ ἀποκείρουσι νηπιόθεν ἢ καὶ κατὰ ἡλικίαν ἔννομον, ἀλλ' οὐ

νομίμως καὶ κατηρτισμένως, διὰ τοῦτο τὰ ἄνω κάτω καὶ ἱερεὺς καὶ προφήτης ἐξέστησαν κατὰ τὸ γεγραμμένον καὶ μυριόδοξος παράδοσις καὶ αὐτόκριτος νομοθεσία οὐ διὰ θεοφιλίαν, ἀλλὰ διὰ φιλαργυρίαν, οὐδὲ διὰ σωτηρίαν, ἀλλὰ διὰ φιλοκερδίαν. καὶ πρὸς ταῦτα ἐγὼ ὁ τάλας ἀποκρίνεσθαι οὐκ ἔχω ἢ στένειν καὶ σκυθρωπάζειν καὶ τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας ἀποκλαίειν· σὺ δὲ σωθείης, τέκνον ἡγαπημένον. 490 {1Θεοκτίστῳ ἐρημίτῃ}1 Δεξάμενος τὸ γραμματεῖον τῆς τιμιότητός σου καὶ ἀναγνοὺς εἰς ὑπήκοον τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀδελφοῦ μου ἅμα τοῖς συνοῦσιν ἀδελφοῖς εὐχαρίστησα ὁ ταπεινὸς τῷ Κυρίῳ, ὃς ἔκλινεν τὴν καρδίαν σου γράψαι ὀρθῶς τὸ τῆς πίστεως σύμβολον· τὸ γὰρ ὁμολογεῖν δέχεσθαι τὴν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων παραδεδομένα τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ κεφαλαιωδῶς ἢ ὀρθότης ἐστὶ τῆς πίστεως. ἐπειδὴ δὲ καὶ αἰρετικοῖς ἔστι ταῦτα λέγειν, οὐ μὴν εὐρίσκεσθαι κατὰ τοὺς λόγους αὐτῶν ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τῶν πεμφθέντων ἀδελφῶν, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ ἀββᾶ Σωσιπάτρου, ἐπεζητήσαμεν τὸ ἀκριβές, καθὰ καὶ ἐζήτησας ἐν τοῖς γράμμασι, διὰ τὸ μὴ πάντα ἐγχωρεῖν ἀπαγγέλλειν τὴν ἐπιστολήν, καὶ εὐρομεν χάριτι Χριστοῦ ἀπαγγέλλοντας αὐτοὺς ὀρθοφρόνως τὰ παρὰ σοῦ αὐτοῖς παρατεθέντα. Τίνα δὲ ταῦτα; δεῖν γὰρ ἐν κεφαλαίοις ἐπισημανθῆναι. πρῶτον περὶ τῆς ἁγίας Θεοτόκου· φασὶ γὰρ λέγειν σε ὅτι πρὸ τῶν αἰώνων ἢ παρθένος. τοῦτο ἐπειδὴ ἀρνεῖσαι μῆτε λέγειν μῆτε δὲ φρονεῖν, ἀλλ' ὁμολογεῖν ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης τετέχθαι αὐτήν, εὖ ἂν ἔχοι. δεῦτερον περὶ τοῦ Κυρίου, ὅτι οὐκ ἔσταυρώθη· ἐπειδὴ δὲ ὁμολογεῖς ἔσταυρῶσθαι αὐτὸν κατὰ τὰς γραφάς, εὖ ἂν ἔχοι. τρίτον περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δαιμόνων, ὅτι μετὰ τὴν κρίσιν ἀποκατάστασις ἔσται πάλιν καὶ γενήσεται μία ποιμνὴ, εἰς ποιμνῆν. καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀπαρνεῖσαι καὶ ὁμολογεῖς αἰώνιον εἶναι καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εὖ ἂν ἔχοι. τέταρτον περὶ μοναχοῦ ἑνός, ὅτι δύναται τῆς κολάσεως ῥύσασθαι ἑκατὸν πεντήκοντα κρινομένους. καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀπαρνεῖσαι καὶ λέγεις μῆτε μετάνοιαν εἶναι μετὰ θάνατον μῆτε τινὰ τὸν δυνάμενον ἐξελέσθαι ἀπὸ τῆς θεοῦ ἀπονεμηθείσης ἐκάστῳ κολάσεως, εὖ ἂν ἔχοι. πέμπτον περὶ βιβλίου τοῦ ἐπιλεγομένου τοῦ Ἀντωνίου, ὅτι λέγεις εὐαπόδεκτον εἶναι, ἐν ᾧ πολλὰ βλάσφημα, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ ἀναγνόντες ἔγνωμεν. καὶ τοῦτο ἐπεὶ ὁμολογεῖς ἀποβάλλεσθαι ὡς ἀλλότριον τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καὶ μηκέτι μῆτε ἔχειν μῆτε ἀναγινώσκειν μῆτε σὲ μῆτε τοὺς μετὰ σοῦ, εὖ ἂν ἔχοι. καὶ εὐλογητὸς ὁ θεός, ὁ ποιησάμενος καθαρισμόν ἐν ὑμῖν τῶν προειρημένων σκανδάλων, καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ, τὸ πεῖσάν σε εἰπεῖν χωρικὸν εἶναι καὶ ἀμαθῆ καὶ εἴκειν κατὰ πάντα καὶ πείθεσθαι τῷ λόγῳ τῆς ταπεινώσεώς μου. Ἐγὼ δὲ οὐδὲν παρὰ τὰ θειωδῶς ἐκπεφασμένα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ προφήταις καὶ πατράσι παραινέσω ἢ διατυπώσω, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, καθὼς γέγραφας, πιστεύειν σε εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, τὴν ἀμερῆ κατ' οὐσίαν, διαιρουμένην δὲ τοῖς χαρακτῆρσιν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, ἕνα θεόν, ἕνα Κύριον, καθὼς καὶ μία πίστις. ἔστι δὲ καὶ ὁ πατὴρ θεὸς καὶ ὁ υἱὸς θεὸς καὶ τὸ πνεῦμα θεός, οὐ τρεῖς θεοὶ (μὴ γένοιτο), ἀλλ' εἷς θεός, ὡσπερ καὶ Κύριος. τοῦτο τῆς θεολογίας τὸ δόγμα περὶ τῆς οἰκονομίας πιστεύειν ὅτι ὁ εἷς τῆς Τριάδος εὐδοκία τοῦ πατρὸς καὶ συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐσαρκώθη ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, προσεισεληλυθότος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν αὐτῇ καὶ οὕτως ἐπισκιάσαντος τῆς τοῦ ὑψίστου δυνάμεως κατὰ τὸ εὐαγγέλιον· ἐξ ἧς καὶ ἐτέχθη ἄνθρωπος τέλειος, ὡς ἐν ταύτῳ καὶ θεὸς τέλειος, εἷς τῇ ὑποστάσει, διπλοῦς τῇ φύσει, καθὼς οἱ θεοφόροι πατέρες καὶ αἱ ἑπτὰ ἅγιοι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐξέθεντο, ὁμολογεῖν τε τὴν παρθένον Θεοτόκον, πάντων οὐσαν ὑψηλοτέραν καὶ τιμιωτέραν δυναμένην τε πρεσβεύειν μητρικῶς τῷ αὐτῆς υἱῷ καὶ Κυρίῳ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου, ὁμολογεῖν

τε τοὺς ἀγγέλους ὡς ἀγγέλους, ὑπερδεομένων καὶ αὐτῶν πάντων τῶν ἀνθρώπων, τό τε δαιμόνιον φύλον ἀμιγῆς εἶναι εἰς αἰῶνας ἀτελευτήτους πρὸς αὐτούς, τὸ ἴδιον οἰκητήριον δι' ἀποστασίαν ἀπολιπόντας καὶ καταδεδικασμένους ὑπὸ θεοῦ ἐνδίκους κολάσσειν· ὁμολογεῖν καὶ τοὺς ἁγίους πάντας ὡς θεράποντας θεοῦ, πρεσβεύειν τῷ θεῷ δυναμένους εἰς σωτηρίαν ἡμῶν· ἔτι ὁμολογεῖν τὰς ἁγίας εἰκόνας αὐτοῦ τε τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε αὐτοῦ μητρός, ἀγγέλων τε καὶ πάντων ἁγίων, προσκυνεῖν καὶ ἀποδέχεσθαι κατὰ τὸ δογματισθὲν τῇ ἐν Νικαίᾳ τὸ δευτέρον συνόδῳ, ἀναθεματίζειν τε πάντας αἰρετικούς τοὺς ὑπὸ τῶν συνόδων ἀναθεματιζομένους, ἀνακηρύττειν πάντας τοὺς ὀρθοδόξους παρ' αὐτῶν εὐφημουμένους. Αὕτη ἡ εἰλικρινὴς πίστις τῶν Χριστιανῶν, τοῦτο τὸ μαρτύριον τῆς Χριστοῦ ὁμολογίας· παρὰ ταῦτα ὁ φρονῶν ἦτω ἀνάθεμα ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. καθά φησιν ὁ Παῦλος, ὅτι, κὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. ὡς προεῖρηκα, καὶ πάλιν λέγω· εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. ἐπεὶ οὖν αὐτὸς λεπτομερῶς ταῦτα οὐκ ἐξεκάλυψας ἐν τοῖς γράμμασί σου, δεόν πασα ἀνάγκη ὁμολογήσαι σε οὕτως φρονεῖν. τοῦτο δὲ ἔσται πῶς; ἵνα ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ταύτης ὑπογράψης κατὰ τὸ ἐμφερόμενον πιττάκιον. καὶ οὕτως ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει καὶ βραβεύσει ἡμᾶς τε καὶ ὑμᾶς ἐν ἐνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ πιστεύειν καὶ λατρεύειν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν τε οἰκείων ψυχῶν καὶ τοῦ διαιρεθέντος λαοῦ εἰς δύο μέρη, ἀπέναντι τοῦ κυρίου Ἰωαννικίου, τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν πατρὸς, καὶ σοῦ τοῦ τιμίου καὶ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν. 491 {1Διογένει ἀσηκρήτις Ἑρώτησις. Πῶς δεῖ καλεῖν τὴν Χριστοῦ εἰκόνα καὶ πῶς αὐτὴν προσκυνεῖν χρή. Ἀπόκρισις.}1 Ἡ ἐρώτησις διπλῆν ἔχει τὴν ἀπόκρισιν, ἥγουν τὴν κλησιν· λέγεται γὰρ καὶ κυρίως καὶ οὐ κυρίως τὸ ἐπ' αὐτῇ ὀνομαζόμενον. κυρίως μὲν γὰρ εἰκῶν Χριστοῦ εἴρηται ἢ εἰκῶν αὐτοῦ, οὐ κυρίως δέ, ὅταν καλῆται Χριστός, ἀλλὰ κατὰ κατάχρησιν, ὡς ἔχει ἐπὶ τε τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ τύπου αὐτοῦ· ἀναλογοῦν τὸ θεώρημα ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς προσκυνήσεως, παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ ἢ προσκύνησις. σχετικὴ γὰρ ὡς τῶν πρὸς τι ὄντων, πρωτοτύπου τε καὶ εἰκόνας, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου· ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνας ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. ἔστι γὰρ τῶν ἀμφοτέρων μία ἢ προσκύνησις, οὐ σχιζομένη οὐδὲ διαιρουμένη, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ πρωτοτύπου οὐσιωδῶς, ἐπὶ δὲ τοῦ παραγώγου σχετικῶς ὑπάρχουσα, ὡσπερ καὶ τὸ εἶδος τῆς μορφῆς, ὅτι ἐκεῖ μὲν φυσικῶς, ἐνταῦθα δὲ μεθεκτῶς πάρεστιν. Ὁ γοῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα οὐτινοσοῦν, εἴτε Χριστοῦ, εἴτε τῆς Θεοτόκου, εἴτε ἁγίου, εἴτε ἀπλῶς βασιλέως, εἴτε ἄρχοντος, εἴτε ὑφειμένου ἀνθρώπου, ἐν ταύτῃ προσεκύνησε τὸν οὐπὲρ αὕτη τυγχάνει εἰκῶν· καὶ οὕτω προσκυνῶν οὐ σφάλεται, ἀλλ', ὀρθοδόξως ἐρειδόμενος, τοὺς ἐφ' ἑκατέρα τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπίπτοντας ἐνδίκως ἀποκρούεται. τίνες δὲ οὗτοι; οἱ τε ἀπαναινόμενοι προσκυνεῖν τὰς σεπτὰς εἰκόνας καὶ οἱ ἐν τῇ προσκυνήσει λέγοντες αὐτὰ τὰ πρωτότυπα φυσικῶς προσκυνεῖν, ὧν ἀμφοτέρων ἐπ' ἴσης τὸ βλάσφημον, τῶν μὲν ὡς ἀναιρούντων τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, τῶν δὲ ὡς θεοποιούντων, ἥτοι οὐσιοποιούντων, τὰ μακρὰν ἀπέχοντα τῇ φύσει ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων. τοιγαροῦν προσκυνητέον τὴν εἰκόνα Χριστοῦ (ὧδε γὰρ ὁ κολοφῶν τοῦ λόγου) σχετικῶς, ἀλλ' οὐ λατρευτέον· τοῦτο γὰρ φυσικῶς ἐπ' αὐτοῦ Χριστοῦ, ἐπεὶπερ ἡ λατρεία μία τῆς Τριάδος, καὶ οὐδὲ αὐτῇ τῇ Θεοτόκῳ λατρευτέον οὐδὲ αὐτῷ τῷ ζωοποιῷ σταυρῷ. οὕτως οὐδὲ τῇ Χριστοῦ εἰκόνι λατρευτέον, ἀλλὰ προσκυνητέον, πασῶν τῶν προσκυνήσεων διὰ μέσου τῶν κατ' αὐτὰς πρωτοτύπων ἐπὶ τὴν μίαν καὶ μόνην λατρευτικὴν προσκύνησιν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀναφερομένων· αἱ γὰρ ἄλλαι οὐ λατρευτικαὶ ἅπασαι, ἀλλὰ τιμητικαί, κατὰ τὸ

διάφορον τοῦ ὑφειμένου ἢ προύχοντος προσώπου. 492 {1'Ιωάννη Γραμματικῶ}1 Τὸ ἀνυπόκριτόν σου τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης δέδειχεν ἡ τιμιότης σου ἐν τοῖς ἐπανορθωτικοῖς σημειώμασι τοῦ πρὸς ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν συνταχθέντος λόγου. καὶ ἔχει μὲν ἐκεῖνα οὕτως ἢ οὕτως συγκεκριθῆναι τῷ λόγῳ. ἐπειδὴ δὲ ἠπόρησεν πῶς ἡμῖν νενόηται τὸ ὑποκείμενον καὶ ὡς ἄλλως ἐκλαμβάνεσθαι παρ' αὐτῆς, καθὰ ὑπεσημήνατο, συνηπορήσαμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἠπόρησεν ὁ περὶ πάντα σοφός· τὸ γὰρ ὑποκείμενον, ᾧ θαυμάσιε, κατὰ Λεόντιον τὸν μακάριον, οὐ τὰ σχόλια ὑπερκαλλῆ, οὐσίαν εἶναι λέγει μετὰ ὑποστάσεως. λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος οὐχ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος; ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ πάνσοφος Διονύσιος ᾧδὲ πού φησιν τό, πολλὰ τοῖς συμβεβηκόσιν, ἐν τῷ ὑποκειμένῳ· συμβεβηκότα δὲ οὐκ ἐν τῇ καθόλου οὐσίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποστάσει τεθεώρηται, ὡς οἶσθα. ὥστε, εἰπὼν τό, πολλὰ τοῖς συμβεβηκόσιν, ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, τὸ ὑποκείμενον οὐσίαν μετὰ ὑποστάσεως εἴληφεν· καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος, ὡς οἶμαι, τῷ κεῖσθαι ἐν τῷ λόγῳ. πῶς γὰρ ἂν τὸ μὴ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ μὴ οὐχὶ τρισὶ καὶ ὀνόμασι καὶ πράγμασι θεολογηθῆσεται, ὡς εἶναι τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν ἄλλο ἢ οὐσίαν μετὰ ὑποστάσεως; Εἰ δέ τι ὀπτικώτερον ἐξευρεθῆι τῇ ἀγιωσύνῃ σου, μὴ παραιτήσῃται διδάξαι τὸν δῶρον πρὸς αὐτῆς ἐγκωμιαζόμενον. 493 {1'Ηγουμένῳ}1 Μέγιστον δῶρον δέδωκεν ὁ θεὸς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίᾳ, τιμιώτατε ἀδελφέ, τὸν εὐκλεέστατον κουράτωρα καὶ κράτιστον ἐν εὐσεβείᾳ, ὅτι, Χριστοῦ ἔκδικος γεγονώς, εἴλκεν ὑπὸ χεῖρα τὸν ληστρικῶς πολιτευόμενον ἐν τοῖς χριστιανοῖς, καίπερ ὄντα τὸ πρότερον ἀνάθημα θεοῦ διὰ τῆς μοναδικῆς τελειώσεως, Ἀμμοῦν λέγω, τὸν ποτε ἡμέτερον ἀδελφόν, νῦν δὲ ὑπὸ χεῖρά σου τελούντα διὰ μεσιτείας τοῦ ἀξιαγᾶστου ἀνδρὸς τῆς εὐδοκίᾳ αὐτοῦ Χριστοῦ, τοῦ χαίροντος ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ἀπολωλότος. ὡς θαυμαστὸν ἔργον τετέλεσται πρὸς τοῦ θεοφιλοῦς κουράτωρος καὶ ἀξιον τῆς κατ' αὐτὸν ἀρετῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σοῦ, τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς καὶ τὸν ἀπολωλότα ὡς Χριστὸς ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναλαβόντος. Εὐφράνθην οὖν ὁ ταπεινὸς ἐγὼ καὶ ἡγαλλιασάμην, ὅτι τὸ ἀπολωλὸς εὐρέθη καὶ τὸ ἀπωσμένον εἰσωκίσθη. καὶ χάρις τῷ κράτει καὶ ἐλέει τῆς τοῦ θεοῦ δόξης, τοῦ κάκεῖνον ἐλεήσαντος κάμῃ τὸν ταπεινὸν ἐκ τῆς ἀθυμίας ἀνακομίσαντος· ἠθύμουν γὰρ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ υἱοῦ μου. σὺ οὖν ἄρτι πατὴρ αὐτοῦ ἐλέει θεοῦ κεκρημάτικας τῇ ἐπικουρίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ μεσίτου καὶ σὺ αὐτὸν προσάξειας θεῶ πρὸς τὸ ἐξῆς· ἴδου γὰρ παραδίδωμι αὐτὸν εἰς χεῖράς σου ὡς ἀπὸ αὐτοψίας ὀφθαλμῶν, καὶ καλείσθω σου μαθητῆς καὶ μαθητεύσει σοι ἕως τέλους καὶ κληρονομήσεις τὸν μισθὸν αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. καὶ τήνδε τὴν ἐπιστολὴν ἐπαναγνώσεις αὐτῷ, ὡς ἂν ἔχοι τὸ ἀσφαλές, καθὰ κάκεῖνῳ αὐτῷ γέγραφα. καὶ πληροῦσθω τὸ τοῦ ἀποστόλου, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ· ὃς φυλάξειέ σε μετὰ πάσης τῆς θεολέκτου σου συνοδίας, προσευχόμενον καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν τὰ κρεῖττονα. 494 {1Βασιλείῳ ἡγουμένῳ}1 Τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἡμῶν πάντοτε ἡ ἀδελφικὴ σου τιμιότης ἐπιστέλλειν εἶωθεν, τιμαῖς καὶ εὐφημίαις ἀποσεμνύνουσα τὴν οὐθενίαν ἡμῶν· ἡμεῖς δὲ τῶν οἰκείων μέτρων μὴ ἐξίστασθαι δεδιδάγμεθα, ἀλλ' ἠγεῖσθαι ἑαυτοὺς οὐθέν, ὅπερ ἐσμέν. καὶ τούτων μὲν ἄλις· ἡ δὲ βραδυτῆς τῶν τιμίων σου γραμμάτων οὐ δήπου λελύπηκεν ἡμᾶς. διατί γὰρ καὶ ἐφ' ᾧ τινι τὸ ἀναγκάζον; λελύπηκεν δὲ (δεῖν γὰρ ἐκκαλύψαι τὰ παριστάμενα) ἢ ἐν τῇ ἐν ἅστει διατριβῇ καὶ ἢ πρὸς τὸν κρατοῦντα φάσις καὶ ἀντίφασις καὶ ἢ ὑπὸ κέλευσιν ἕξοδος, ἐπὶ τῶν αὐτῶν πάλιν ὄντων ἡμῶν πρακτικευμάτων τῆς ὑποχειρίου τῶν ἑτεροδόξων κατοχῆς, προσθειμένον δ' ἂν καὶ ἢ πρὸς τοῦ οἰκονόμου ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κράτους ἀποστολή, συνεστίασις τε καὶ συναπαγωγή. Ταῦτα πάντα λελύπηκεν ἡμᾶς, ᾧ τιμιώτατε, καὶ εἴργει ἡμᾶς, σύγγνωθι, ἢ πρὸς ὑμᾶς ἀπάρτι καὶ συνανάκρασις καὶ συναναστροφή, λῆψίς τε καὶ δόσις καὶ εἴ τι

ἄλλο τῶν φιλικῶν καὶ ἐξ ἔθους· ἵνατί γάρ, φησίν, ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; καὶ ἐπειδὴ ἱκανῶς ὠκονομήσαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν καί, ὡς θεὸς μόνος οἶδεν, σὺν πολλῇ διαθέσει καὶ ἐλεημοσύνῃ, δεῖν ἄρτι καὶ οἰκοδομήσαι καὶ μὴ ἀμφοτέρωθεν ζημιοῦσθαι μήτε τὸ ἀλλότριον προσλαμβανομένους καὶ τὸ οἰκεῖον ἀλόγως προέσθαι. εἰδόσιν ὁ λόγος· οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν ἢ ἀλήθεια ἀπεφήνατο. κύριοί ἐστε καὶ δεσπότες καὶ καθηγούμενοι τῶν ἰδίων μονῶν καὶ βουλευμάτων, ἡμεῖς δὲ ταπεινοὶ καὶ ἀλίτιμοι, ὧδέ που παραρρημιμένοι διὰ τὸν διωγμὸν. χαρίσασθε ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν ταύτην καὶ τὸ τοῖς οἰκείοις ἐπιστυγγάζειν ἁμαρτήμασιν. καὶ οἶδα μὲν ὅτι λυπηρὸν τὸ γράμμα τῆ τιμιότητί σου ὡσπερ καὶ ἡμῖν, ἀλλὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἀγάπης οὐδὲν προτιμότερον, δι' ἣν καὶ ἡμεῖς σὺν τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ὕβρει Χριστοῦ ἠρνησάμεθα ἃ ἠρνησάμεθα καὶ προαιρούμεθα ἃ προῖσχύομεθα. 495 {1Τῶ αὐτῶ}1 Βραχὺ τι παρεμυθήθη τὸ περὶ ὑμᾶς τοὺς τιμιωτάτους λυπηρὸν τῆς ψυχῆς ἡμῶν, εἴ γε ὡς γεγράφατε ἔχει καὶ ὑποχωρεῖτε τῆς ἡγουμενικῆς διακρατήσεως· οὐδεμία γὰρ κοινωνία, ὧ φιλότης, δεδιωγμένοι καὶ ἀδιώκτοις (καὶ οὐ μόνον ἀδιώκτοις, ἀλλὰ καὶ ὑποτελοῦσι τοῖς διώκταις, καθηγεμονιώντων ὧν περ ἐξουσιάζουσι μοναστηρίων), εἰ μὴ ἄρα τις κοινωνία ὡμολόγηται φωτὶ πρὸς σκότος. ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται, ὡς ὁ ἱερὸς λόγος ἀπεφήνατο· τὸ γὰρ ἕως τοῦ παρόντος ἐπιδοῦναι ἑαυτοὺς ἐν τοῖς ἀλοῦσι δι' ὑποπτώσεως ἰατρικῆς κατὰ τόνδε τὸν τρόπον γέγονε, τῷ λαβεῖν ἡμᾶς ἐγγύας μήτε λόγῳ μήτε ἔργῳ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ὑπαχθῆναι πάλιν τοῖς ἑτεροδόξοις· καὶ οἷον ἐν μεταίχμιῳ ἐστᾶσι κρατήσεως καὶ οὐ κρατήσεως τῶν μονῶν καί, τὸ ὅλον εἰπεῖν, ὡς νόμιμον γενέσθαι τὴν ὁμολογίαν διὰ τῆς τῶν ἑναντίων ὑφελκύσεως καὶ τῶν ἐνισταμένων ἀντιπράξεως. ἐπὶ δὲ καιρὸς ἦκε τοῦ ζητουμένου, καὶ τὸ ὁμολογηθὲν οὐκ ἐξηγύσθη ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων πρὸς ἀκριβεστέραν τῆς προτέρας ὑποπτώσεως ἐξίασιν, ἀλλὰ πάλιν ἀπαγωγή καὶ πάλιν ὑπόπτωσις ἐν τε λόγοις καὶ ἔργοις, ὡς αὐτὰ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ κακῶν τῶν εἰδόντων ἀκηκόαμεν, καὶ πάλιν καθηγεμόνες ἀπαρασάλευτοι διὰ τῆς ἄρτι ὑπὸ τοῦ κράτους ὑποδοχῆς καὶ ἀποστολῆς. ὁ λόγος δὲ ἐπὶ πάντων τῶν οὕτως πεπραχόντων καὶ γελοῖον ἐστὶν ἄρτι τὸ ἐπιτιμᾶν, μᾶλλον δὲ φρενοβλάβεια τῶν ἐπιτιμώντων καὶ σκινδαλμὸς τῶν εὐσεβούντων, σύγχυσις τε καὶ ἀβλεψία ἐπὶ τῇ Χριστοῦ ὁμολογίᾳ. δεῖν τοῦ ἀποστόλου ἀκοῦσαι, λέγοντος στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ, ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦ προφήτου βοῶντος· ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε· κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, τοὺς οὕτως διαστελλομένους δηλονότι καὶ μὴ συγχέοντας τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν. Τί γὰρ φήσουσιν, ὧ τιμιώτατε, ὅ τε τῶν Κωμῶν ἡγούμενος καὶ ὁ τοῦ Γουλαίου σὺν τοῖς ὁμοίως ἄρτι διωχθεῖσιν ἐν τῇ ἐνστάσει, εἴπερ ὀρώσιν ὑμᾶς, τοὺς προδοσίᾳ τῆς ἀληθείας κατέχοντας τὰ μοναστήρια, καὶ ἡμᾶς ὑμῖν συναπαγομένους; τί δὲ οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι τληπαθοῦντες κατὰ τὸ τοῦ διωγμοῦ στενοχωρητικόν; οὐ στεναξοῦσιν; οὐκ οἰμώξουσιν; οὐχ ἠγήσονται παιδιὰν τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστοῦ; τί δὲ οἱ ἡγουμενεύσαντες τῶν μοναστηρίων ἀπ' ἀρχῆς καὶ διὰ Χριστὸν δεδιωγμένοι σὺν ἡμῖν; οὐ κατασφραγίσονται, ὡς παιγνιῶδες τι πασχόντων ἡμῶν; μὴ πλανᾶσθε, φησὶν ὁ ἀπόστολος, θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ἡ ὁμολογία Χριστοῦ οὐ κεκοίνωται, κἂν τινες οἴωνται ἄλλως φρονεῖν καὶ λέγειν. Ὡστε, εἰ βούλει, ἀδελφεῖ ἡγαπημένε, μεθ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τετάχθαι, ὑποχώρησον τῆς κατοχῆς τοῦ μοναστηρίου, καθὼς καὶ ὑπέσχου· τοῦτο γὰρ καὶ παρακαλοῦμεν, εἰς τοῦτο καὶ προσευχόμεθα, ἵνα, ὡς τὸ ἐντός, οὕτως καὶ τὸ ἐκτός ὀρθόδοξος ὑπάρχῃς, τὴν τιμίαν σου ψυχὴν σώζων, ἧς οὐδὲν ἀντάξιον τῶν ὀρωμένων. ὁ κύριος ἀρχιεπίσκοπος σὺν ἡμῖν πλεῖστα προσαγορεύει σε, φιλῶν τὴν σωτηρίαν σου ἄγαν, ἐπεὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί. 496

{1Θεόδωρος ὑπὲρ Εὐστρατίου ἡγουμένου}1 Τὸ πρόβλημα τῆς δοκούσης σοι εὐδοξίας, ὦ τᾶν, ἵνα τᾶλλά σου προηγούμενα καὶ ἐπόμενα λεξείδια ὡς ἀσύφιλά τε καὶ σεσολοικισμένα παρῶ, τοιοῦτόν ἐστιν ἐπὶ λέξεως· Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν, δύο φύσεις, δύο θελήσεις, δύο ἐνεργείας, ἐν δὲ πρόσωπον ἔχων τῶν δύο φύσεων, τίνος εἰκονίσω πρόσωπον; ἐπειδὴ οὖν ἡρώτησας ποῖον πρόσωπον, ἄισον ἐμμελῶς· τὸ εἰδοποιηθέν, ἐπειδὴ ὁ ἀνείδεος χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς εἰδοποιήθη τῷ καθ' ἡμᾶς· τὸ ἔγχρονον, ἐπειδὴ ὁ αἰδῖος παράτασιν εἴληφε χρονικὴν· τὸ ἔχον ὀφθαλμούς, ὠτα, ῥίνα, στόμα, παρειάς, ἐπειδὴ ὁ ἀσχημάτιστος ἐν σχήματι εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος· τὸ φιληθέν, ἐπειδὴ ὁ ἀπερίληπτος περιληφθεὶς ἐφιλήθη ὑπὸ τοῦ προδότου· τὸ ῥαπισθέν, ἐπειδὴ ὁ ἀναφής, ἔπαφος γεγονώς, ἐρραπίσθη ὑπὸ τοῦ ὑπηρέτου· τὸ ἐν σταυρῷ ὀφθέν ἐγκάρσιον, ἐπειδὴ ὁ ἀθάνατος, κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. καὶ οὐ δυοῖν προσώπων τοῦτο ἐμφαντικὸν (ἄπαγε τῆς ἀσεβείας), ἀλλ' ἐνὸς προσώπου τοῦ ἐκ δύο καὶ ἐν δυοῖν φύσεσιν ὄντος ἀδιαίρετως καὶ ἀσυγχύτως ἀποδεικτικόν. διὸ φησὶν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος· περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης. τοίνυν δέδειχέ σοι διὰ τοῦ εἰπεῖν κατὰ σάρκα περιγραφτὸν εἶναι, ἤτοι ἐξεικονισμένον, διὰ δὲ τοῦ φάναι κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης ἀπερίγραφτον τὸν αὐτὸν ὑπάρχειν Ἰησοῦν Χριστόν· ἀφ' οὗ ἐξειληφότες πάντες οἱ θεοφόροι πατέρες βοῶσι τρανότατα περιγραφτὸν αὐτὸν καὶ ἀπερίγραφτον, ὀρατόν τε καὶ ἀόρατον, ἔγχρονόν τε καὶ αἰδῖον. εἰ δὲ οὐ χωρεῖς, Ἰουδαϊκὸν τὸ λῆμμα· πῶς δὲ καὶ δύο φύσεων τὸν Χριστὸν λέγων φῆς ἀπερίγραφτον μόνον; τοῦτο γὰρ μιᾶς φύσεως αὐτοῦ ἐστὶ σημαντικόν, τὸ δὲ τῶν δύο, τὸ περιγραφτὸν εἰπεῖν ἀκολουθῶς καὶ ἀπερίγραφτον. οὐκοῦν σεαυτῷ ἐναντιολογεῖς· εἰ γὰρ ἀπερίγραφτος μόνον δοκεῖ σοι, τοῦτο καὶ Μανιχαῖω, ἀπαμφιεννύντι τὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος. ὁ γὰρ τῆσδε γυμνὸς ἀπερίγραφτος καὶ ἀνεξεικόνιστος· ταῦτόν γὰρ ἀμφοτέρα. ἢ πῶς πάλιν μετέχεις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, αὐτοῦ ὄντος κατὰ σὲ ἀπεριγράπτου, ὧν δὲ μετέχεις περιγεγραμμένων; ἢ μὴ μέτεχε, ὦ βέλτιστε, ἢ μετέχων ὁμολογεῖ τοῦ περιγεγραμμένου Χριστοῦ μετέχειν τὸ περιγεγραμμένον σῶμα καὶ αἷμα, ἵνα μὴ παυλιανίζης, ὡς ψιλοῦ ἀνθρώπου μετέχων, ἀλλ' οὐ θεοῦ σεσαρκωμένου. Συνῆκται οὖν ἐξ ἀληθείας ἀραρότως ὡς ὁ περιγράφων τὸν Χριστὸν οὐκ ἀνθρωπολάτρης κατὰ Νεστόριον ἢ κτισματολάτρης κατὰ Ἄρειον, ὡς ἐφληνάφησας ἀμαθαίνων, ἀλλ' ἀπρίξ ὀρθόδοξος χριστιανὸς ἀληθέστατος, ὡς καὶ ὁ μὴ περιγράφων κατὰ σὲ μανιχαΐζων ὁμοῦ τε καὶ παυλιανίζων, τὸ μὲν τῆ τοῦ ἀπεριγράπτου φωνῆ γυμνὸν θεὸν εἰσάγων, φαντασιωδῶς ἐνανθρωπήσαντα, τὸ δὲ τῆ αὐτῆ φωνῆ τοῦ ἀπεριγράπτου ὡς ψιλοῦ ἀνθρώπου μετέχων σῶμα καὶ αἷμα κατὰ Παῦλον καὶ οὐ θεοῦ ἀληθῶς ἐνανθρωπήσαντος. 497 {1Θεοδώρω πατρικίω}1 Βραδὺ τοῦ καιροῦ τὸ γραμματεῖον, ἀλλ' ὅτι καὶ βράδιον ἠκουτίσθημεν τὴν ἀπευκταίαν ἀκοὴν τῆς ἐπελθούσης συμφορᾶς τῷ ἡμετέρῳ δεσπότῃ. καὶ ὡ τῆς στενακτικῆς ἀπαγγελίας· ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς ἡ ποθητὴ κυρία, ἐτμήθη τῆς καλῆς ὁμοζύγου, ἀπερράγη τῆς ἐπαινουμένης σαρκός, εἴπερ φησὶν ὁ ἱερὸς λόγος ἔσονταί οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. εἰ δὲ μία σὰρξ ὁμολογουμένως, δῆλον ὅτι ὁ διαχωρισμὸς τηλικαύτην τὴν πληγὴν ἐνήησι τοῖς χωρισθεῖσιν, οἷαν ποιεῖ μάχαιρα τέμνουσα εἰς δύο τὸν ἕνα ἄνθρωπον. ἀλγεινὴ ἢ τομὴ τῷ ὄντι καὶ τὸ αἷμα οἶονεῖ ῥεῖ κατ' ὀφθαλμούς ὑμῶν καὶ οὐκ ἔστιν μάλαγμα ἐπιθεῖναι οὐδὲ καταδέσμους, ὅσον ἐξ ἀνθρωπείας βοηθείας· ἄλλως ὅτι καὶ ἡ ἀπολιποῦσα οὐχ ὡς ἔτυχεν τῶν ὁμοζύγων, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπαινετὴ καὶ θαυμασία, πρῶτον μὲν οὖν ἔχουσα τὸ εὐσεβὲς τῆς πίστεως ἀκλινές, τὸ φίλανδρον, εἰ καὶ τις ἄλλη, ὅπερ ἀπαιτεῖ πρὸ πάντων ἐν ταῖς συζυγίαις ὁ ἱερὸς ἀπόστολος· ἐξ οὗ καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς δεήσεις τε καὶ προσευχαί, βοαί τε καὶ προσεδρίαί θεῶ, γυμνοποδούσης

τῆς μακαρίας ἐν ταῖς νυκτοπορίαις, ὡς ἂν κἀντεῦθεν κάμπτοιτο πρὸς ἔλεον θεός. τί δὲ τὸ οἰκοῦρον; τί δὲ τὸ τεκνοτρεφές; τί δὲ τὸ πρὸς τοὺς δούλους περιποιητικόν, τό τε ἀπλοῦν τοῦ ἤθους καὶ χαρίεν πρὸς τοὺς φίλους καὶ συναπτικόν τοῦ γένους, ἄφθονόν τε πρὸς τὰς ἰσοκλεεῖς καὶ τὸ περὶ πάντα σεμνοπρεπές τε καὶ κόσμιον; ἅπερ ὑπὲρ ἐμπλοκίων χρυσέων καὶ διακοσμῆσεων μαργαριτῶν καὶ ἐσθήτων πολυτελεῶν διεκόσμηι ὄντως τὴν αἰοίδιμον ἐκείνην καὶ οἴκοι μένουσαν, καὶ προόδους ποιουμένην, καὶ ἐν βασιλείοις ἀύλαϊς ὀρωμένην. Ἄλλ' ὅμως οἴχεται ταῦτα πάντα καὶ ἐγενόμεθα, περιπαθῶς εἰπεῖν, ἡμιθνεῖς καὶ ἀπερρωγότες, μᾶλλον δέ, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι, ὀρῶντες τὴν οἰκίαν ἔρημον τῆς προστατούσης, τὰ τέκνα πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν περικυκλοῦντα καὶ περικυκλούμενα, οὐκ ἔχοντα ποῦ ἀπερείσειεν τὰς χεῖρας, ὅθεν λάβοιεν μητρικὸν ποπυσμὸν, γαλουχικὸν ἐμψύχωμα. στυγνὴ ἢ ἐστία οἶονεὶ ἡλίου αὐτὴν ἀπολιπόντος, κελαδεῖ δὲ οὐδεὶς ἔν τε τοῖς ὡσὶ σοῦ τε καὶ τῶν τέκνων καὶ πάντων τῶν ὑποχειρίων, ἀπούσης ἐκείνης τῆς ὄντως καλλιφώνου καὶ τερπούσης τοὺς ἐπαίοντα τῇ ὡς ἀληθῶς ἐμμελεῖ διαλέξει τε καὶ ὑπαντήσει. ἔλεεινὰ ταῦτα πάντα ὄντως καὶ στενακτικά, καὶ τροπολογούμενα καὶ διανοούμενα. Ἄλλὰ τί πάθωμεν, ὧ δέσποτα; θεοῦ πρόσταγμα ἐστίν, μᾶλλον δὲ ἀπόφασις, διὰ τοῦ θεοῦ Δαυὶδ ἄδομένη· οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον. οὕτω πᾶς τις ἀπὸ Ἀδάμ τοῦ προπάτορος ἡμῶν μέχρι τοῦ δεῦρο, εἰσελθὼν εἰς τὸν κόσμον διὰ γεννήσεως, πάλιν ἔξεισι δι' ἀναλύσεως εἰς τὸν ἐκεῖσε κόσμον ὑψηλότερόν τε καὶ θεοειδέστερον· σπείρεται γάρ, φησίν, ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἰσάγγελοι γὰρ ἐσόμεθα καὶ υἱοὶ τῆς ἀναστάσεως, τοῦ θνητοῦ ὑπὸ τῆς ζωῆς καταποθέντος. Ὁρᾷς, ὧ δέσποτα, ὅτι, εἰ καὶ ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς ἢ κυρία, ἀλλ' εἰς φῶς ἐξελήλυθεν ἀπὸ σκοτόους καὶ ἀπὸ ζωῆς ἐπικήρου εἰς ἀθάνατον λῆξιν; ἐκεῖ αὐτὴν ὄψη μικρὸν ὕστερον μεταβαίνων καὶ αὐτός. ὥστε μὴ λυπώμεθα καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα, ἐλπίζοντες τῇ ἀναστάσει βελτιωθῆναι εἰς ἀπήμονα ζωὴν, εἰς ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον, ὑπομνήσκω, γενώμεθα καὶ τῆς οἰκίας ἀντεχώμεθα καὶ τῶν παίδων φροντίσωμεν καί, πρό γε πάντων, τῆς οἰκείας τιμίας ψυχῆς, κατ' ἐκείνην τὴν μακαρίαν ἀρεταῖς κοσμούμενοι καὶ τούτῳ χαίροντες, ὅτι παρεπέμψαμεν ὁμόζυγον ἰκέτιδα πρὸς θεὸν καὶ ὑπόδειγμα καλοῦ βίου ἐπαφήσασαν ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις. 498 {1Τῆ τουρμαρχίση τῆς Ἑλλάδος}1 Ὅσον ἀπὸ λόγου ἀσυνοψίσεως οὐκ ἐμέλλομεν ἐπιστέλλειν τῇ τιμιότητί σου, ἄγνωστοι ἀλλήλοις καὶ ἀσυνήθεις· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ θεοφιλοῦς προσώπου καὶ ἐγνωσμένου ἡμῖν, λέγω δὴ τῆς ἀγχιστευούσης σοι πανευφήμου πατρικίας καὶ τῆς ταύτης κυρίας εὐλογημένης θυγατρὸς, ἢ προτροπῆ, εἶτα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γραμματηφόρου Ἰγνατίου, τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν υἱοῦ, ἢ πρὸς ἡμᾶς σου τοὺς ταπεινοὺς προσηγορία ἐγεγόνει, ἀναγκαίως ἤλθομεν ἐπὶ τὸ γράψαι λόγον παρακλήσεως τῇ τετραχωμένῃ σου ψυχῇ ἐκ τοῦ συμπεσόντος αὐτῇ πάθους εἵνεκα τοῦ μακαρίου υἱοῦ τοῦ τεθνεῶτος ἐν τῷ πολέμῳ. Ἄλλὰ ποῖον ἂν καὶ ἐξευρεθεῖ φάρμακον παραμυθίας εἰς ἴασιν τῆς δυσιάτου πληγῆς; ὦ τῆς καὶ ἐν ἀκοῇ μόνῃ ἐξηγορουμένης συμφορᾶς. ὦχετο ἔντιμον σπέρμα, μητρῶος ὀφθαλμός, ἐγκάρδιον σπλάγγνον, κλάδος εὐφυῆς, ὄλον δι' ὄλου τῆς τεκούσης τὸ φῶς, φέρον τοὺς πατρώους ἐν ἑαυτῷ χαρακτῆρας καὶ τὴν ἐρημίαν τῆς χηρείας καθ' ὅσον οἶόν τε ὑποτεμνόμενον καὶ ὄλου τοῦ βίου ὃν παραμύθιον κατὰ τε τὴν ἰδίαν ἐστίαν καὶ τοὺς ἀφ' αἵματος. καὶ τί γέγονεν; ἀπέπτη τῶν μητρικῶν ὀφθαλμῶν, ἐξεκόπη τῆς ἀγαθῆς ρίζης καὶ οὐδὲ κατ' ὀφθαλμοὺς ὁ θάνατος, ἐφ' ᾧ καὶ παρηγορίαν διὰ τῶν ἐξοδίων ῥημάτων καὶ τῆς ὀσίας ταφῆς ἐρανίζονται οἱ τοὺς οἰκείους προπέμποντες. νῦν δὲ μετὰ τῶν ἄλλων

ἀφαιρήθημεν καὶ τῆσδε τῆς παρακλήσεως, τοῦ ἀγαθοῦ ἔρνος μαχαίρα πολεμικῆ τμηθέντος. ὡ τῆς ἔλεεινῆς τραγωδίας· ὡ τῆς ἀπαρακλήτου συμπτώσεως· ἀστατεῖ ἄρτι ὁ νοῦς, ἀναθεωρῶν τὸ πάθος ποῦ καὶ πῶς ὑπήρχθη, κατὰ ποῖον μέλος ἢ φονία χεὶρ ἐτάθη, κατὰ τίνα τόπον πεσὼν ἀπέπνει. ἄρα θᾶττον; ἄρα ἐκ μιᾶς πληγῆς; ἄρα τι ἐπειπῶν; φεῦ τῆς ἱστορίας· ἀβάλε τῆς ὥρας ἐκείνης· ἀπεστείλαμεν μετ' ἐλπίδος χρηστῆς τὸν θησαυρὸν καὶ ἐτρυγήσαμεν ἀπαραμύθητον ὄδυρμόν. καὶ τί ἂν τις εἴποι ἄξιον θρήνου, ἐλεεινολογῶν τὸ πάθος; τάχα σοι καὶ ὁ ἥλιος στυγνὸς καὶ ὁ ἀήρ κατηφῆς καὶ ἡ θάλασσα οὐχ ἠδεῖα καὶ ἡ γῆ οὐκ ἐφετῆ καὶ ὁ οὐρανὸς ἐπαχθῆς, οὐκ ἔχων σου τὸν νοητὸν ἀστέρα. Τοσαῦτα καὶ ἔτι πλείω τούτων τὰ κραδαίνοντά σου τὴν ψυχὴν καὶ συνέχοντα τὴν καρδίαν καὶ προχέοντα τὰ θερμὰ δάκρυα καὶ ἀναπέμποντα τὰς οἰμωγὰς καὶ ἐξαπορῶντα καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν. ἀλλὰ δεῦρο, κυρία, δεῦρο, ἀναψύχῃσον (καιρὸς γὰρ ἀνακλήσεως), ἀνοιξόν σου τὰ ὦτα, ἐπακροωμένη τῶν θείων φωνῶν. ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει. οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον. εἰ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη, οὕτως καὶ ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῶ. οὐ τοίνυν λοιπὸν ἀπολώλαμεν τὸν υἱόν, ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον, ἠνίκα ἢ ἐσχάτη σάλπιγξ φωνήσει, ἀναστήσεται εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα κάκεῖ αὐτὸν ὀψόμεθα. ἐπλήγη καιρίαν ἐνταῦθα πληγὴν, ἀλλ' ἐκεῖσε ἀνίας αἰωνίου οὐ πειραθήσεται, Χριστὸν ἐνδεδυμένος διὰ τοῦ βαπτίσματος, τὴν τε πίστιν ὀρθόδοξον ἐσχηκὼς καὶ οὐπὼ ἐμπλησθεὶς τῶν τῆδε ἠδέων, ὅσον ἄκρω τῷ δακτύλῳ ἀπογεύσασθαι διὰ τὴν νεότητά· οὐ χάριν πιστεύομεν καὶ τῶν ὡς ἀνθρώπῳ αὐτῷ παρεωραμένων καὶ πεπλημμελημένων διὰ τὸν τοιοῦτον ἄωρον καὶ ἄδικον θάνατον συγχώρησιν λήψεσθαι. πόσων γὰρ ἔμελλεν, ὦ κυρία, ἐπιμένων τῇ σαρκί, ἐμφορηθῆναι κακῶν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι ὅτι ὁ τῆδε βίος πειρατήριον τῷ ἀνθρώπῳ καθέστηκεν, συζύγου λήψις, τέκνων κτῆσις, δούλων καὶ ἄλλων τῶν κατὰ τὸν βίον χρησιμευόντων περιουσία, προσθείην δ' ἂν καὶ ἐπιγείου κλέους πρόοδος· ὧν ἀπάντων ἀπαλλαγεῖς πολλὴν ἔξει τῆς ψυχῆς τὴν ἐλευθερίαν, τῷ θεῷ προσοικειούμενος καὶ ὀλίγα ῥαντισθεὶς ἐκ τῆς ἀλμυρᾶς τοῦ βίου τρικυμίας τὴν ψυχὴν. Ἐντεῦθεν τοιγαροῦν, ἄνες, ἄφες, δέσποινα, τὸ ἀπαρηγόρητον λυπηρόν, πῆξον ὄρον τῷ πάθει διαρκῆ· θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, ἀνθομολογήσεως, εἶπε μετὰ τοῦ μακαρίου Ἰωβ· ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. φθέγγει τὰ τοῦ Δαυὶδ· ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου· ψυχὴ γὰρ σου ἢ τοῦ υἱοῦ ἀποβίωσις. πρὸς δὲ τὴν χηρείαν ἀποβλέπουσα, ἀνάκραξον· Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. οὕτω γὰρ διατιθεμένη ἑαυτὴν πρῶτον μὲν θεὸν εὐφρανεῖς ὡς αὐθαιρέτως θυσίαν κατὰ Ἀβραάμ τὸν υἱὸν προσφέρουσα, εἶτα καὶ αὐτῷ τῷ φιλάτῳ τέκνῳ χάριση τὰ κράτιστα, ὀρῶντί σε εὐχαρίστως φέρουσαν, τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν ὑπόδειγμα ὑπομονῆς ἀγαθῆς καταστήσειας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃν εὐχόμεθα, ἀψάμενόν σου τῆς καρδίας ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, ἐμποιῆσαί σοι φῶς εὐπαρηγόρητον διατελέσαι τε τὴν ζωὴν σου εἰρηνεύουσαν κἀνταῦθα ἀράμενον θεοτελῆ βίον καταξιῶσαι τῆς τε τοῦ υἱοῦ συνοψίσεως καὶ συναγαλλιᾶσεως αἰωνίου.

499 {1Νικήτα μονάζοντι}1 Τὸ παρὰ τῆς ὁσιότητος ὑμῶν διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου μητροπολίτου ἀποσταλὲν ἡμῖν βιβλίον ἀνέγνωμεν· καὶ οὐκ ἔστιν ὁ τοῦτο συγγραψάμενος ἐπὶ τῷ δόγματι τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὀρθοφρονῶν. λέγει γὰρ τάδε· "4τὴν ἄρρητον καὶ ἀπερίληπτον εἰς ἡμᾶς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ τοὺς ἱεροὺς τῶν ἁγίων ἀγῶνας ἐν γράμμασι μὲν ἡμεῖς ἱεροῖς ἀνευφημεῖσθαι διατυποῦμεν, οὐδεμιᾶ πλάσει τὸ ἐφ' ἡμῖν ἢ γραφῆ καθάπαξ ἠδόμενοι· συγχωροῦμεν δὲ τοῖς ἀπλουστέροις, ἀτελεστέροις αὐτοῖς ὑπάρχουσιν, ὑπὸ συμφοῦς αὐτῶν ἐναγωγῆς καὶ

ὄψει τῇ αὐτοῖς συμμέτρῳ τὰ τοιαῦτα ἐν εἰσαγωγῆς τρόπῳ μανθάνειν"⁵. Τί οὖν ἔστιν ἐν τούτοις εἰπεῖν; πρῶτον μὲν ὅτι διαίρεσιν τῆς μιᾶς καὶ ἐντελοῦς καὶ μηδ' ὀτιοῦν πρόσθεσιν ἢ ὑφαίρεσιν προσιεμένης πίστεως ἡμῶν ἀπεργάζεται, ἑαυτῷ μὲν τὴν διὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἀπονέμων διατύπωσιν, τοῖς ἀπλουστέροις δὲ δῆθεν καὶ ἀτελεστέροις ὑπάρχουσι τὴν ἐν πλάσει καὶ γραφῇ ἱστορίαν ἀποίσας· ἔπειτα ἑαυτῷ μὲν ἀνάπτοι τὸ τέλειον τῆς χάριτος, τοῖς δὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀπορρίπτει νηπιότητα, δεομένοις συμφοῦς ἀναγωγῆς. οὐκοῦν κατ' αὐτὸν διαψεύδεται ὁ ἱερὸς ἀπόστολος, φάσκων· οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. εἰ δὲ ἀληθεύει, ὡσπερ οὖν ἠλήθευται, καὶ εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, τίς ἡ καινὴ αὕτη διαίρεσις εἰς δύο τμήματα ἄνισα; τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ βασιλείον ἱεράτευμα ἀποκρίνεσθαι, καὶ τὸ μὲν εἶναι τῆς ἐντελεστέρας μοίρας, τὸ δὲ τῆς ὑφειμενεστέρας. ἔπειτα, ὅτι ἐπειδὴ πᾶς τις εὖ φρονῶν ἐφίεται τελειότητος, νεμεσητὸν ἠγήσεται τὸ ἀτελὲς κἀντεῦθεν ἐξ ἀναγκαίου παρέλκον ἐστὶ τὸ τῆς ἱστορίας δόγμα. ἐναντιοῦται δὲ ὅτι μάλιστα καὶ τῷ Μεγάλῳ Βασιλείῳ, μὴ ταυτίζων τὰ ὑπ' ἐκείνου ἐπ' ἴσης δογματιζόμενα· ἃ γὰρ ὁ λόγος, φησί, τῆς ἱστορίας δι' ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν. Ἀντανίσταται ἄρα ὁ γεννάδας τοῖς ἱεροῖς λογίοις ὡσπερ καὶ τῷ κορυφαίῳ πατρὶ καί, οἰόμενος ἄλλον ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ τῷ δόγματι διορθοῦσθαι, αὐτὸς πεφώρται ὀφλισκάνων μάταια. καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς μὲν πάντῃ διαγράφομεν τὰ τοιαῦτα βατταρίσματα, ὑπομιμνήσκομεν δὲ καὶ τὴν ὑμετέραν ἐμμέλειαν τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τῆς ὀρθοδοξίας, εἰδυῖαν ὅτι, ὡς δεῖται πᾶς τέλειος, κἂν ἐν ἀποστολικῷ ἀξιώματι κατείλεκται, τῆς εὐαγγελικῆς δέλτου, οὕτω καὶ τῆς κατ' αὐτὴν γραφικῆς ἱστορίας, ὅτι καὶ τῆς ἴσης τιμῆς τε καὶ προσκυνήσεως ἀμφοτέρα. 500 {1Ἡσυχίῳ πρωτονοταρίῳ}1 Καλὴ μὲν ἡ ἐπιστολὴ τῆς παγκάλου σου τιμιότητος καὶ ὡς ἀπ' ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐξηγορευθεῖσα καὶ ὡς τῷ κάλλει τῆς ἀγάπης ἐναγλαῖσθεῖσα, οὐ μὴν ὡς ἀπεσέμνυνεν ἡμᾶς τοὺς ἀμούσους λόγοις ἐγκωμίοις ἔχει. πότε γὰρ ἐγενόμην, ὡς φῆ, λύχνος καιόμενος καὶ φαίνων, ἐν ᾧ ὁ δεσπότης μου ἠγαλλιάσω φωτιζόμενος, ἡ πηγὴ νάουσα διεδέστατα, ἀφ' ἧς ἠρύσατο ἡ φιλότις σου λόγον σωτήριον, καὶ οὐχὶ τούναντίον μᾶλλον ἐσκότασεν ὑπὲρ ἀσβόλην, προφητικῶς εἰπεῖν, τὸ εἶδος ἡμῶν τῇ τοῦ βίου ἀχρηστότητι καὶ ὁ λόγος ἠσθένησεν, οὐκ ἔχων τὴν ἐξ ἔργου δύναμιν εἰς ἐνίδρυσιν τοῦ ἀκούοντος; καὶ ταῦτα λέγω οὐ τὴν ἐν τῇ Σμύρνῃ φυλακὴν κακίζων (μὴ τι γένοιτο· ἡ μὲν γὰρ σεβαστή, σεβαστῆς ὁμολογίας μοι φρουρός), ἑμαυτὸν δὲ αἰτιώμενος ὡς οὐκ ἀξίως ἐν αὐτῇ πολιτευσάμενος. Ἄλλ' ἀφεις ταῦτα, ὡς τῆς ἀγάπης ὄντα συμβόλαια, ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον τὸν λόγον μεθαρμόσομαι. ἐσήμανεν ἡμῖν ἡ χρηστότης σου ὡς δύο ἔχειν, συντόμως εἰπεῖν, θεοδωρήτους θυγατέρας, καὶ τὴν μὲν πρώτην πρὸ γεννήσεως καθυποσχέσθαι δι' ἀφιέρωσεως τοῦ μοναδικοῦ βίου θεῷ, τὴν δὲ δευτέραν ἐν μεταίχιμῳ φέρεσθαι· νῦν δὲ μεταβεβουλευσθαι ἐναλλάξ ποιήσασθαι κατὰ τινὰ ἀναγκαίαν περιπέτειαν, ὥστε τὴν ὑποσχεθεῖσαν ἀπονεῖμαι τῷ κόσμῳ, ἧγουν ἀποδόσθαι ἀνδρὶ καλῷ τε τὰ πάντα καὶ τῇ παιδί συνηλικιώτῃ, τὴν δὲ ἐν μεταίχιμῳ, κομιδῇ νέαν οὔσαν καὶ οὐ συντρέχουσαν τῇ ἡλικίᾳ, ἀναθεῖναι θεῷ, κἂν τούτῳ σκάζειν καὶ δυσχεραίνειν μήπως ἐναντιοθελὲς εἴη τῷ θεῷ. ἔδει μὲν οὖν, ὧ δέσποτα τιμιώτατε, ἄλλοις πυνθάνεσθαι περὶ τοῦδε τοῦ δράματος καὶ παρ' αὐτῶν ὡς προφερεστέρων κατὰ γνῶσιν τῆς ἡμῶν οὐθενότητος λαμβάνειν τὴν λύσιν καὶ μὴ τοσοῦτω μήκει διωκισμένους ἡμᾶς τῇ θέσει τοῦ τόπου ἐπαναλαμβάνειν εἰς ἀπόκρισιν· ὅμως, ἐπειδὴ κέκρικας οἷς πεπίστευκας τρόποις, τοῦτο δὴ μετὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν συνέσκεπται ὡς παρὰ τὸ δέον τὸ πρᾶγμα καὶ παρὰ τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ παρὰ τὰ ἐξ αἰῶνος παραδείγματα. πάλαι

Ἄννα ἡ αἰοίδιμος, τὸν Σαμουὴλ πρὸ γεννήσεως ὑποσχομένη, οὐχ ὑπήλλαξεν τὸν ὑποσχεθέντα, καίτοι ἔχουσα καὶ ἑτέρους παῖδας, ἀλλὰ τοῦτον προσήγαγεν τῷ θεῷ· Νόννα ἡ μακαρία, ὡσαύτως ὑποσχομένη Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, ἀπέδωκεν θεῷ τὴν εὐχὴν αὐτῆς· καὶ μὴν ὁ Ἅγιος Εὐθύμιος δοτὸς τῷ θεῷ παρὰ τοῖς γονεῦσι πρὸ γεννήσεως καὶ οὐ διήλλακται μετὰ τὴν γέννησιν. οἱ καὶ χρῆμά τι θαυμαστὸν τῷ κόσμῳ ὤφθησαν, ἐξ ὧν καὶ οἱ τοκεῖς μεμακάρηνται. πῶς δ' ἂν οὖν ἡμεῖς, ὧ συνετώτατε, παρὰ ταῦτα ποιοῦντες, ἕξω ἐγκλήματος πέσοιμεν καὶ οὐχὶ μᾶλλον καθάψοιτο ἡμῶν ὁ μακάριος Πέτρος, ὃς λέγων, οὐχὶ μένον σοι ἔμενεν καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῆ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; καὶ τὸ ἐξῆς δύσφημον πάρειμι λέγειν, εἰδότι διαλεγόμενος. καὶ γάρ, ἐπὶ ὅτι οὐκ ἀποταχθεὶς θεῷ δι' εὐχῆς αἰσίας, εἰς κοινὴν χρῆσιν μεταφέρειν οὐκ ἀκίνδυνον. κοινὴ δὲ χρῆσις ἐστὶν ἢ τοῦ βίου ἐπιγαμία. καὶ ὡς περὶ ὁ ὑποσχομένος μονάσαι καὶ ἐπὶ τούτῳ κείμενος ὑποστήσας καὶ γήμας κατακέκριται, οὕτως καὶ ὁ προελόμενος υἱὸν ἢ θυγατέρα προσοῖσαι θεῷ, εἶτα μεταλλάξας, τὴν αὐτὴν κατάκρισιν ἔχει. οὕτως νοοῦμεν, σύγγνωθι, καίπερ ἐφιέμενοι τὸ ἀναπαυστικὸν σου καὶ τὸ περὶ σεαυτὸν εὐχθὲν εἰς ἔργον ἀποβῆναι· ἀλλ' οὐ δι' ἐντολὴν ἐντολὴ παραβαίνοιτο οὐδὲ διὰ τὸ θατέρου σωτηριῶδες τὸ θατέρου ἐπιζήμιον πραγματεύοιτο, ὡς οἱ θεοφόροι πατέρες ἀπεφήναντο. Ἡ δὲ τρίτη ἐπιβολὴ τοῦ λόγου, ὅτι εἰσὶ τινες, φησί, μοναχοί, ὡς τὸ δοκεῖν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀντεχόμενοι καὶ πολλοὺς διωγμοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ὑπομεμενηκότες, συναναστρεφόμενοι δὲ ὅμως καὶ συνεσθίοντες τοῖς αἰρετικοῖς καὶ συγκαταβάταις καὶ ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα οἰόμενοι, ὡς παρὰ τινι πατρὶ νενομοθετημένοι τρία ταῦτα φυλάξασθαι, μὴ εὐλογεῖσθαι ὑπὸ τῶν αἰρετιζόντων, μὴ συμπάλλειν αὐτοῖς προαρχομένοις καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας τοῦ ἄρτου αὐτῶν. παρὰ τὰ διατεταγμένα τοῖς ἁγίοις πατράσιν τὸ λεγόμενον· οὔτε γὰρ συναναστρέφεισθαι οὔτε συνεσθίειν οὔτε συμπάλλειν οὐθ' ὅλως ἔχειν τινὰ κοινωνίαν πρὸς αὐτοὺς καταδέχονται, ἀλλὰ καὶ τὸ οὐαὶ ἐπιφθέγγονται τοῖς μέχρι βρώματος καὶ πόματος καὶ σχέσεως κοινωνοῦσιν αὐτοῖς. ὥστε ἐκκήρυκτος καὶ ἀλλοτριοδιδάσκαλος ὁ ἐκεῖνα λέγων, ὅστις ἂν εἴη ἐν ἀνθρώποις. 501 {1Τῆ ἀδελφότητι τῆς Πελεκητῆς}1 Λυπηρὸν μὲν τὸ συμβεβηκὸς τῇ τιμιότητι ὑμῶν, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες (πῶς γὰρ οὐ;), ὅτι τὸν ποιμένα ὑμῶν ἀποβεβλήκατε καὶ ἐγένεσθε ὡς ποιμνιον ἠπορημένον, καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις τοιαύταις, ἐφ' αἷς λύκοι βαρεῖς ἐπὶ τὰ ποιμνία τοῦ Χριστοῦ ἐπερχόμενοι καὶ συλαγωγεῖν ψυχὰς σοφιζόμενοι. ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ παρὰ θεοῦ τὸ συμβὰν καὶ παρ' αὐτοῦ προσελήφθη ὁ ποιμὴν ὑμῶν, καθ' ὃν καιρὸν ἦδει τὸ συμφέρον ἀμφοτέρων ὁ τὰ πάντα ἐν τῇ αὐτοῦ σοφίᾳ διοικῶν Κύριος, εὐχαριστητέον καὶ οὐκ ἀγανακτητέον· αὐτὸς γὰρ ἔδωκεν, αὐτὸς καὶ προσελάβετο καί, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. τί οὖν τὸ ἐπιζητούμενον; ἵνα εἰς ἑαυτοὺς ἄρτι γέννησθε καί, καθὼς ἠρετίσασθε ἐλέσθαι ποιμένα τὸν κύριον Σέργιον τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν, εἴπερ μὴ ἐστὶ τι πρὸς τὸν κύριον Μακάριον τὸν πνευματικὸν ἡμῶν πατέρα ἐνδοιάζον, ἐπιμείνητε εὐθυνόμενοι καὶ ἀρχόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, οὗ ἐξελέξασθε πνευματικοῦ πατρός, εἰς ἐπισύστασιν ὑμῶν θεόσωστον καὶ εἰς ἀποπεραιώσιν βίου θεοκλινοῦς, ὡς ἂν τὴν ζάλην τῶν αἰρετικῶν πνευμάτων διαφύγοιτε καὶ εἰς λιμένα σωτηρίας ἐμβιβάζοισθε εἰς τὸ μὴ βλασφημηθῆναι δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, μᾶλλον δὲ δοξασθῆναι κατὰ τὴν προκρατήσασαν εὐαγῆ διαγωγὴν τῆς ζωῆς ὑμῶν. Σὺ δέ, ἀδελφε ἀγαπητέ, οὐκ ἕξω τοῦ εἰκότος πέπραχας, ἐπὶ οὕτως ἐγένετο, κατεληλυθὼς ἐκ τῆς ὀπῆς τῆς πέτρας καὶ ἠγησάμενος τῶν ἀδελφῶν· καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, συγκαταβάσει χρησάμενος, τὸ τῆς οἰκονομίας ἐξετέλεσε μυστήριον ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ παντός. στήθι οὖν, καθὸ κέκρικας καὶ κέκριται ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως τοῦ

ἱεροῦ ἡμῶν ἀρχιερέως, καὶ τότε γενήσεται ὁ δεῖ γενέσθαι νομιμώτερόν τε καὶ κανονικώτερον· ἕως δ' ἂν μὴ παρῆ ὁ καιρὸς ὁ ἐπιζητούμενος, ἡγοῦ τῶν ἀδελφῶν καὶ κατευοδοῦ ἐν Κυρίῳ, ὡς λόγον ἀποδώσων ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς τὸν ὑπὲρ αὐτῶν μισθὸν κομιούμενος· καθ' ὅσον γὰρ μέγας ὁ ζυγὸς τῆς προστασίας, κατὰ τοσοῦτον καὶ πολὺμισθος, μόνον ἔχε ὀφθαλμοὺς τοῦ ὄραν καὶ ὧτα τοῦ ἀκούειν, καρδίαν ἄγρυπνον καὶ θεοζήτητον, ἔξιν ποιμαντικήν, λόγον διδασκαλικόν, εὐρυθμον ἦθος, εὐσημον στάσιν καὶ βάσιν, ὅλος δι' ὅλου ὑπὸ τοῦ λόγου συντηρούμενος καὶ διευθυνόμενος. καὶ μακάριος εἶ, ἀποστολικὸν ἔργον διατελῶν· καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἀπόδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν φιλίας προύχουσαν ὑπέδειξε τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων Πέτρῳ τὴν ποιμαντικὴν ράβδον· εἰ φιλεῖς με γάρ, φησί, πλέον τούτων, Πέτρε, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. Ποιμαίνε οὖν τὰ πρόβατα Κυρίου, ἀσφαλιζόμενος αὐτὰ ἐν τῇ μάνδρᾳ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἐκτρέφων αὐτὰ εἰς χλόην τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ καὶ κατασκηνῶν ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως τοῦ θελήματος αὐτοῦ. βλέπε μή που ὑφαρπαγῆς ἢ αὐτὸς ἢ τῶν σαυτοῦ τι προβάτων ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν θηρῶν. ἀρκεῖ τὰ προλαβόντα ἐν τοῖς προλαβοῦσι· νῦν δὲ ἀσφαλῶς περιπατήσωμεν καὶ ἀνεμπτόως, πάντα δεύτερα ἡγούμενοι καιροῦ καλοῦντος, καὶ αὐτὰ τὰ σώματα, μὴ ὅτι γε ἄλλο τι τῶν φθειρομένων ὑπὲρ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ, οὐ ἢ εἰρήνη βραβεύοι τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν καὶ κατευθύναι τὴν ὁδὸν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. 502 {1Γρηγορίῳ ὑπάτῳ}1 Ἐζημίῳ ἡμᾶς μέχρι τοῦ δεῦρο ἢ τιμιότης σου μὴ ἐπιστείλασα, καίπερ ἐπιστέλλουσα καλῶς, ὡς αὐτὰ τὰ γράμματα δηλοῖ, ἐφ' οἷς καὶ ἐπαινέσαμεν αὐτῆς οὐ μόνον τὸ εὐμαθές, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτι φιλομαθές, γλιχομένης παιδείας ὑψηλοτέρας μετασχεῖν· ἥς τὸ πτυκτίον, καθὼς ἐπεζήτησεν, ἔχομεν μὲν, οὐ μὴν δὲ ἐνταῦθα. ἐὰν δὲ συμβαίῃ ἀφικέσθαι ἐν τοῖς αὐτόθι τὸν παροικονόμον ἡμῶν, λαβὼν ἐξ οὐπὲρ τεταμίευται τόπου ἐπιδώσειεν αὐτό. Καλὴ δὲ ἡ παιδεία, ὧ δέσποτα, ἕως ἂν συνεργὸς εἴῃ πρὸς τὴν ὄντως ἀληθινὴν παιδείαν, ἀλλὰ μὴ κορυβαντιῶσα ἀπαιδεύτους διαδεικνύοι τοὺς μετόχους αὐτῆς. τοῦ δὲ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ ἢ ἔννοια, ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, οὕτως μοι δοκεῖ ἔχειν, τουτέστιν ὅτι ἐν τῇ προσληφθείσῃ ἐκ παρθένου σαρκὶ τοῦ λόγου, ἦτοι ἐν τῷ ναῷ, ὧ ὠκοδόμησεν ἑαυτῷ, κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος· πᾶν τὸ πλήρωμα, φησὶν, οὐ μέρος τι, καθὰ πεφρόνηται τοῖς τὴν ἀμερῆ μερίζουσι θεότητα. τὸ δὲ σωματικῶς ἡγουν οὐσιωδῶς· οὕτω γὰρ ἐξείληπται τοῖς πατράσιν κατὰ ἀντίθεσιν τῶν σχετικῶς φληναφούντων. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τό, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ἵνα γὰρ μὴ δόξειεν τις εἰς σάρκα τετράφθαι τὸν λόγον, ἐπήγαγεν, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. δῆλον δὲ ὅτι ἄλλο τὸ σκηνοῦν καὶ ἄλλο τὸ σκηνῶμα, ἐν ᾧ ἢ σκηνῶσις τοῦ σκηνοῦντος, ὡσθ' ἅμα μὲν εἶναι τὰ δύο, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, ἐν τῷ ἐνὶ προσώπῳ Χριστοῦ. εἰ δέ σοι δοκεῖ ἄλλως ἔχειν, τῆς ὀπτικωτέρας καὶ ἀληθεστερας θεωρίας μὴ ἀποστερήσειας ἡμᾶς τοὺς ὀλιγομαθεῖς, προσθεῖν δ' ἂν καὶ ἀτημελεῖς, κἂν ἄλλως αὐτὸς ἐξεθείασας τοῖς φιλικοῖς ἐπαίνοις. 503 {1Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς}1 Τῆς ἱερᾶς Τεσσαρακοστῆς ἤδη ἐπιούσης εὐκαιρον ἡγησάμην βραχέα φθέγξασθαι πρὸς ὑμᾶς, ὧ τέκνα ἡγαπημένα καὶ ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καίτοι γε ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου παρακαλεῖν, ἐλέγχειν, ἐπιτιμᾶν εὐκαίρως ἀκαίρως προτρεπόμενος. νῦν δὲ ὁ τῆς νηστείας καιρὸς αὐτοδίδακτον ἔχει τὴν παράκλησιν, κατανύσσειν εἰδῶς καὶ τὸν ἀτεράμονα. ὑποδέξασθε οὖν, ἀδελφοί, ἄσμενοι τὰς ἰλαρίου ἡμέρας, ἕκαστος ἐν τῷ καταλύματι ᾧ ξενίζεται τὰ εἰωθότα κατὰ δύναμιν ἐπιτελῶν, ὡς ἂν διὰ τῆς ἡσυχίας καὶ μετριοτροφίας καθάρωμεν καρδίαν, πτερῶσωμεν ψυχὴν, πτερνίσωμεν πάθη· τοῦτο γὰρ ἢ νηστεία, τοῦτο ἢ ἡσυχία, τοῦτο ἢ ἐντολὴ ἐπιζητούσα, τοῦτο τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν κεφάλαιον· ἐξ οὗ καὶ τὸ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων εἴῃ ἂν ἡμῖν εὐπρόσιτον,

μᾶλλον δὲ ζωῆς αἰωνίου ἐφόδιον. ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, ἦγουν μὴ καθαρῶς ὅσον ἐνδέχεται τῇ ταπεινῇ ἡμῶν φύσει, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἀπόφασιν, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο ἀγωνιστέον, ἀδελφοί μου, καὶ ἀπὸ ἐπιθυμίας ἐκτόπου καὶ ἀπὸ φθόνου κατεσθίοντος ψυχὴν καὶ ἀπὸ φιλαργυρίας βυθιζούσης νοῦν καὶ ἀπὸ ἀκηδίας σκοτιζούσης ὀφθαλμὸν ψυχῆς καθαρὸς ἑαυτοὺς διατηρεῖν, προσδεχομένους αἰεὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξοδον, ἐφ' ᾧ τήκεται τὰ πάθη καὶ νευροῦται ψυχὴ. κλείετε τὰς εἰσόδους τῶν παθῶν, φεύγετε τοὺς τῶν πτωμάτων τόπους, φεύγετε τὰς γυναικείας ὀμιλίας καὶ συνδιαιτήσεις· πῶς γὰρ ἂν καὶ μὴ φλεχθεῖη καρδία, μᾶλλον δὲ ἐμπυρισθεῖη, λόγους διδοῦσα καὶ λαμβάνουσα μετὰ παρθένου, μετὰ ψαλλούσης, μεθ' οἰασδήποτε γυναικός; πῶς, φησί, θεολογικῶς εἶπεῖν, σώσει ἢ ἄλλοτρία ὃν ἀπώλεσεν ἢ ἴδια; κἂν γὰρ πρακτικῶς δόξειεν τις φυλάττεσθαι, ἀλλὰ γε καρδιακῶς ἀμοίχευτος οὐ διασωθῆ κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου. Ὁ διωγμὸς οὖν οὐ δι' ἀπώλειαν, ἀλλὰ διὰ σωτηρίαν, οὐδὲ τοσαύτη ἀνάγκη κατεπεύγουσα εἰς τὸ συνδιαιτᾶσθαι γυναικί, καθὼς ἐν τοῖς πατράσι τὸ περιστατικὸν ἠνάγκασεν ὑπὸ παρθένῳ τὸν ἀοίδιμον Ἀθανάσιον ἐπταετήσαι ἢ τόνδε καὶ τόνδε τὸν ἅγιον ὑπὸ γυναικὸς ἐξυπηρετηθῆναι. ἀλλὰ νῦν καὶ πόλεις καὶ χώραι τὸ ἐλευθέριον ἔχουσι τῆς ἀσυνδυάστῳ τρόπῳ γυναιξὶ ξενίας. σὺ δέ, δῆθεν ὁμολογίας καὶ διωγμοῦ τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ, κατὰ τοῦ Χριστοῦ κινούμενος οὐκ ἐπαισθάνῃ γυναιξὶ πυκνῶς ὀμιλῶν, συμπάλλον ἴσως, τάχα δὲ καὶ συνεσθίων ἢ καὶ συνοικῶν, ἐσθίων τὴν ὄψιν τῆς συνοίκου καὶ ἐσθιόμενος ὑπὸ τῆσδε ὀλεθρίως; φύγετε ὡς ἀπὸ πυρὸς καὶ οἱ ἄνδρες ἀπὸ γυναικῶν καὶ αἱ γυναῖκες ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν, εἰ δὲ καὶ σύμβασιν δεῖ γενέσθαι, τοσοῦτον, ὅσον ἢ ἀνάγκη καὶ ἢ χρεῖα ἀπαιτοῖη, διαδιδράσκοντες καὶ τὸ τιθέναί σκάνδαλον ἄλλοις. ἵνατί γὰρ ἢ ἐλευθερία μου, φησί, κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; καί, εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. Ἀσκανδαλίστως οὖν πολιτεύεσθε, ᾧ τέκνα, καὶ ἀποσκοπῶς καὶ Ἰουδαίους καὶ Ἑλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, καθὼς γέγραπται, ἐπινοοῦντες καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ θανάτου. ἤδη παρῆλθεν καὶ ὁ ἀδελφὸς Σίλας, καὶ πρό γε τούτου ὁ ἀββᾶς Θεόσωστος καὶ γε ὁ ἀδελφὸς Προκόπιος, καὶ οὐδεὶς ἐπιμενεῖ. καὶ μακάριος ὁ συνιῶν ἀκαταγνώστως παρελθεῖν τὸν τῆδε βίον. προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν ἀνεπιλήστως ἵνα σωζοίμεθα. 504 {1Δημητριῶ ὑπάτῳ}1 Ἡ ἀπουσία τοῦ σώματος τίνα ἄλλην εὐροὶ παραμυθίαν ἢ τὴν διὰ τοῦ γράμματος συνάφειαν; ταύτη τοιγαροῦν, ᾧ φίλων ἄριστε, συν ἀπτόμεθά σου τῇ ἀγάπῃ οἱ ταπεινοὶ τὸ παρόν, προσπτυσσόμενοί σε τῷ πνεύματι καὶ γνωρίζοντες ὅτι οὐχὶ ἢ ἀπουσία διέζευξεν τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκκαλεῖται αὐτὴν διψῶσαν τὸ φίλτρον, καθάπερ οἱ διψαλέως ἔχοντες ἐπιτρέχουσι πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀγάπης δεικτικὸν τοσοῦτον. πῶς δὲ αὐτὸς διατελοῖς ἐν τῇ πιστευθείσῃ σοι παρὰ τῶν βασιλέων ἀρχῇ ἀγνοοῦμεν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐμμερίμνως ἔχομεν, ἐπειδὴ καὶ μανθάνομεν τῇ προτέρᾳ ἀρχῇ ἐτέραν ἐπιτεθῆναί σοι, οὐκ ἐθέλοντι, ἀλλὰ προστάσσοντος τοῦ κρατοῦντος, καὶ ὅτι, πορρωτέρω τῆς προτέρας οὔσαν, ἐγγίζει τοῖς βαρβάρους· ἐφ' ᾧ καὶ δέος ἐσχηκέναι τὴν τιμίαν σου ψυχὴν, ὡς φασι, μήτε ἐθέλουσαν μήτε ἐξηρτυμένην εἰς τὸ φορεῖν μάχαιραν καὶ πολεμεῖν καὶ πολεμεῖσθαι. ταῦτα ἅπαντα συνεκίνησεν καὶ ἡμᾶς δεῖσεις καὶ προσευχὰς ποιεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ ἀπήμονά σε φυλάττεσθαι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀρχαῖς· καὶ γε πιστεύομεν διατηρεῖσθαι σε σῶον, ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν φόβον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκκαλούμενον βοήθειαν. οὗ γὰρ θεὸς ἐπίκουρος, ἐκεῖ ἐκποδῶν πᾶν κακὸν γίνοιτο· παρεμβαλεῖ γὰρ ἄγγελος Κυρίου, φησί, κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύσεται αὐτούς. Τοιοῦτος οὖν ἔσο καὶ αὐτός, δέσποτα ἡμῶν ἐπιπόθητε, διὰ τῆς εὐσεβείας σου καὶ ἀγαθοεργίας, ὑπὸ τοῦ φύλακος τῆς ζωῆς σου

ἀγγέλου φρουρούμενος. γρηγόρει ἐν προσευχαῖς, νῆφε ἐν δεήσεσιν, ἔκφερε ἔνδικον κρίμα, ἐπιδείκνυσο εὐμενὲς ὄμμα πτωχῶ, προασπιστῆς γενοῦ τῶν ἀδικουμένων, μετριότητα ἐν τε βρώσει καὶ πόσει φέρων· ἡ γὰρ ἀκρασία τῶν κακῶν μήτηρ. ἂν ἄλλοι παίζωσι καὶ γελῶσιν, ὁ κύριός μου, ἄκουε τοῦ Κυρίου πάντων λέγοντος, οὐαὶ οἱ γελῶντες, ὅτι κλαύσονται. ἂν ἄλλοι αἰσχρολογοῦσιν, αὐτός, παρακαλῶ, ἐπιφράσσαιο τὰ ὦτα· ὁδὸς γὰρ ἐπὶ τὰ πράγματα οἱ λόγοι τυγχάνουσιν. ἂν ἄλλοι πληρῶσι δώρων τὰς δεξιὰς αὐτῶν, ὁ φιλόθεός μου, ἀρκούμενος εἰς τοῖς ὀψωνίοις, εὐαγγελικῶς εἶπεῖν, τοῖς κατὰ συνήθειαν ἀρχικῶς διδομένοις. ἂν ἄλλοι ἀσεβῶσιν, αὐτὸς εὐσέβει, ὅσον οἷόν τε στελλόμενος τῶν ἀτασθάλων ἀνδρῶν· οἴσθα γὰρ ὅτι ὁ βίος οὗτος ὀνείρου δίκην παραπέμπει τοὺς λειτουργοῦντας αὐτῶ. καὶ τί ὠφελήσει ἄνθρωπος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; Ὅπερ ἀπείη περὶ τῆς τιμιότητός σου ἐννοεῖν, ἐχούσης ἔμφυτον τὸ ἀγαθὸν καὶ φιλούσης θεὸν θεραπεύειν, τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντα σε καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν διδοῦντά σοι καὶ τὸ κινεῖσθαι καὶ ἀναπνεῖν. ὥστε τὴν παραθήκην, ἣν παρέθετό σοι διὰ Πνεύματος Ἁγίου, τὴν τε πίστιν καὶ τὴν δεξιὰν πράξιν φυλάξαι ἀποδοῦναι αὐτῶ σώαν ἐν καιρῶ ἐξόδου, ἀκούσων παρ' αὐτοῦ· εὖ, δούλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. καὶ γένοιτό σοι ταύτης τῆς φωνῆς ὑπακούσαι καὶ σωθῆναι πανοικὶ ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ τῶ Κυρίῳ ἡμῶν. ἀμήν. 505 {1Λυκάστῳ ὑπάτῳ}1 Αὐτὸς ὁ τὸ γραμματίον ἐπιφερόμενος τῇ τιμιότητί σου ἀπήγγειλεν ἡμῖν τὴν ἐπελθοῦσάν σοι συμφορὰν καὶ τῶ ὄντι καθήψατο ἡμῶν ἢ περὶ σὲ λύπη· ἴδιος γάρ σοι καὶ ἀγχιστεύων, ὁμοῦ τε φίλος ἀρχαῖος καὶ συνηλικιώτης, καὶ οὐκ ἔστι τὸν φιλοῦντα γνησιῶς μὴ συμπάσχειν τῶ φιλουμένῳ ὡς καὶ ἔμπαινον ἐπὶ τῇ χαρᾷ. ἀλλ' ὡς τῆς ἀπευκταίας ἀγγελίας· ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς ἢ κυρία ἢ ὑπάτισσα, τὸ δὴ λεγόμενον, γυνὴ τῶν ἐπαινουμένων, ὡς καὶ παρ' ἄλλων ἀκηκόαμεν καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς ὀφθαλμοῖς ὑπελάβομεν, πρῶτον μὲν ὅτι φίλανδρος, ὁ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ὑποτυποῦται κάλλιστον εἶναι ἐν συζυγίᾳ, φρόνιμος, οἰκουρός, εὐαπάντητος, εὐπροσήγορος, φιλευσεβής, φιλόπτωχος, τὸ μεῖζον, σωφροσύνη κατηγλαῖσμένη καὶ ὀρθοδοξία περιηργυρωμένη, ἦς καὶ οἱ καρποὶ, τὰ τέκνα, μαρτύριον τῆς ἀμφοτέρων ὑμῶν εὐζωίας. καὶ γὰρ, ὡς περ ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκειται, οὕτως καὶ τῶν παίδων οἱ φύσαντες, ὁποῖοί εἰσι καὶ ἡλίκοι. καὶ οὐπω βαθεῖαν πεῖραν ἐσχηκὼς τῆς μακαρίας ἐκείνης πῶς ἂν δυναίμην ἐκθειάσαι τὰ κατ' αὐτήν; ἢ μόνον δις αὐτῇ συνοψισθεὶς καὶ εἰς ὁμιλίαν ἐλθὼν ἔγνω ὅτι γυναῖκα ἐχαρίσατό σοι ὁ θεὸς τῶ ὄντι βοηθόν, οὐ κατὰ τὴν πάλαι προμήτορα ἀπάτης αἰτία, ἀλλὰ γε σωτηρίας ὑπόθεσις γενηθεῖσά σοι διὰ παντὸς τοῦ βίου. ὡς τῆς συμφορᾶς· ὥχετο αὕτη, ἀπέπτη ἐξ ὀφθαλμῶν ὑμῶν, ἐγκατέλιπεν ὑμᾶς ἡμιθνεῖς, ἀποραγέοντας τῆς καλῆς ὁμοζύγου. οὐκ ἔχομεν ὀφθαλμοῖς ὄραν τὸ ὑπὲρ πάσαν θυμηδίαν παραμύθιον, οὐ τὴν ἐν θλίψεσι παράκλησιν, οὐ τὴν ἐν συμφοραῖς παρηγορίαν, οὐ τὴν ἐν ἅπασιν τοῖς ὀφειλομένοις ὑπόμνησιν καὶ συνεργὸν καὶ σύμπραξιν. ὁ ἥλιος τῆς ἐστίας ἔδου· τίς ὁ ὑπαντήσων; τίς ὁ χαριούμενος; τίς ὁ παρακαλέσων; ἤδη ἐγενήθημεν ὡς πόλις ἀποκειραμένη τὸν ἑαυτῆς κόσμον, ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι, Δαυιτικῶς εἶπεῖν. Τί οὖν; λυπηθῶμεν πέρα τοῦ μέτρου καὶ περιβαλούμεθα ἀπαραμύθητον πένθος; οὐδαμῶς οὖν, οὐδαμῶς, ὡς τριπόθητε, ἀλλ', εἰδότες ὅτι ὁ δοὺς ἡμῖν αὐτὴν θεὸς τὰ πρῶτα εἰς κοινωνίαν βίου αὐτός ἐστιν ὁ νῦν προσλαβόμενος, οἴσωμεν εὐχαρίστως τὸ συμβάν, μιμούμενοι τὸν ἀοίδιμον Ἰώβ καὶ ἐπιφθεγγόμενοι τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνήν, ἣν ἐκεῖνος οὐκ ἐπὶ ἀποβολῇ γυναικός, ἀλλ' ἐπὶ παισὶ δέκα ὁμοῦ τεθνηκόσι σὺν ταῖς προτεραῖαις τῶν ἐκτὸς πάντων ἀφαιρέσεσι καὶ αὐτῇ τῇ ὑστεραῖα πληγῇ τοῦ σώματος, ἐπὶ κοπρίας ὁ πρὶν βασιλεὺς καθήμενος καὶ ξέων τοὺς ἰχώρας τῶν ἑαυτοῦ σαρκῶν βῶλαξι, τάδε φησίν· ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος

ἀφείλετο, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. ἐὰν οὖν ταῦτα, ᾧ φιλότης, ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ διαθώμεθα καὶ φθεγξώμεθα, οὐ μακρὰν εἴημεν τῆς μερίδος ἐκείνων, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῇ μακαρίᾳ ἐκείνῃ τοῦτο καλὸν ἐπιτάφιον ποιησαίμεθα, αὐτοὺς τε τοὺς ἐκ θεοῦ δοθέντας ὑμῖν κλάδους ὑποτυπωσόμεθα δι' ἑαυτῶν εἰς εἰκόνα θεοτερποῦς βιώσεως καὶ πάντα ὑμῖν ἐντεῦθεν εἰς καλὸν ἀπαντήσοι· ἃ γὰρ ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ τῶν ἀπάντων δεσπότης, ποιῶν ἐν ἡμῖν εὐροίην εὐμενῶς δεχομένους, πῶς οὐκ ἂν καὶ τὰ παρόντα ἡμῖν εὖ διάθῃται τῇ παρακλήσει τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος καὶ τὰ μέλλοντα ἐτοιμάσειεν ἀπολαυστήρια ἐν αἰῶσιν ἀπείροις; Ταῦτα ἐγὼ μὲν, εἰ καὶ βραχέα, ὅμως ὡς σὸς ἐν ἀγάπῃ καὶ γέγραφα καὶ παρεκάλεσα· αὐτὸς δέ, ᾧ δέσποτα, αὐτὰ τὰ τίμιά σου τέκνα προσειπεῖν περὶ ἡμῶν ἀξίωσον. 506 {1Εὐφροσύνη ἡγουμένη}1 Ὅτι μέλει ἡμῖν περὶ τῆς τιμιότητός σου μαρτύριον τὸ τῆδε ἡμῶν ταπεινὸν γράμμα· οὐδὲ γάρ, ὃν λόγον ὑπεσχόμεθα τῇ μακαρίᾳ ἐκείνῃ καὶ ἀγία μητρὶ ἐπὶ τὸ περιέπειν ἡμᾶς τὴν σεμνοπρέπειάν σου ἐν τῇ διὰ λόγου ἐπισκέψει καθ' ὅσον οἶόν τε, μακρόθεν ἢ ἐγγύθεν ὄντας, ὅσιον διαψεύσασθαι. καίτοι γε, εἰ καὶ μὴ ἐκεῖθεν εἶχομεν τὸν λόγον, κάξ αὐτῆς σου μόνης τῆς περὶ ἡμᾶς τοὺς εὐτελεῖς πεποιθήσεώς τε καὶ περιποιήσεως ἐπειθόμεθα ἂν τὴν διὰ τοῦ γράμματος προσοίσειν ἐπιμέλειαν. Ὑγίαινε τοιγαροῦν, ᾧ τιμιωτάτῃ μοι, καὶ ἄγιοι τὸ ποίμνιον, ὃ παρέθετό σοι ἡ ἀγία ἀμμάς, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῆς ὁ θεός, θεοπρεπῶς καὶ ἐπιμελῶς, ἴσθι ὡς μέγιστον τὸ τῆς προστασίας σου ἐγγεῖρημα, γνῶθι τῶν ὑπὸ χεῖρά σου ψυχῶν τὸ θεώρημα, ὅτι νυμφοφυλακτήριόν ἐστι τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, τοῦ μόνου ὠραίου καὶ ἀφθάρτου νυμφίου Χριστοῦ· ὃς οὐ μίαν νύμφην σοι παρέθετο εἰς ἡμέραν νυμφεύσεως αὐτοῦ διὰ τῆς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι συναφείας, ἀλλὰ τοσαύτας, ὅσας γε καὶ ἔχοις, σοῦ τε αὐτῆς πρωτονύμφου τυγχανούσης. νυμφεύεται γὰρ Ἰησοῦς καὶ τὰς ὡς σὺ διὰ βίου ἐληλυθυίας ὡς πολύνυμφος καὶ ἀπειρόνυμφος καὶ πάσας ψυχὰς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐρῶν ἀρμύζεσθαι εἰς τὸ πληρῶσαι τὸν ἄνω νυμφῶνα· ἐν ᾧ πολλὰ αἰ μοναὶ οἷά τινες θάλαμοι παρὰ τοῦ πατρὸς ἡτοιμάσθησαν ταῖς ἀξιωθησομέναις ψυχαῖς διὰ βίου καθαροῦ καὶ πίστεως εἰλικρινοῦς, ἠνίκα φθάσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ νυμφίου, ὀπίσω αὐτοῦ δραμεῖν καὶ συνεισελθεῖν ἐν τῷ νυμφῶνι καὶ τῆς ἀπεράντου χαρᾶς ἐκείνης ἀπολαῦσαι εἰς αἰῶνας αἰώνων. ἰδοὺ ὑποδέδεικται σοι ἡ διακονία, ἣν παρέλαβες παρὰ Κυρίου, μεγάλη τε καὶ πολλῶν ἀμοιβαία μισθῶν οὐρανίων, ὡς μὴ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πολλὰς νύμφας προσοῖσαι τῷ ἀθανάτῳ νυμφίῳ. ὑπὲρ ὧν ὅση καὶ ἡλικία ἢ ἀνταπόδοσις· τετάξεται σε ἐν προυχούσαις νύμφαις, ἐν ἐκλεκταῖς νεάνισιν, ἐμπλόκιά σοι παράσχοι, τὰ τοῦ πνεύματος αἰδία χαρίσματα, ἐπιβλήματα φωτοειδῆ, ἀφθαρσίαν ἀστράπτοντα, στεφανώσῃ σε τῷ τῆς δικαιοσύνης στεφάνῳ, χορεύσεις χορείαν ἄλυτον ἴσα καὶ ἀγγέλοις σὺν ἀγαλλιάσει ἀμηρύτῳ. Βλέπε λοιπόν, κυρία, καὶ πρόσεχε σαυτῇ καὶ τὰς νύμφας τοῦ Χριστοῦ φυλάττειο περιμερίμων· τρέφοις αὐτὰς τῷ καθαρῷ ἄρτῳ τῆς ὀρθοδοξίας, ποτίζοις τῷ νάματι τῆς εὐπραξίας, ὡς ἂν εἶεν πίονες, ὠραιοειδεῖς. πρὸς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ὁ λόγος, οὐ καὶ ἐπιθυμεῖ, καθὼς ὑπισχνεῖται ὁ ἅγιος Δαβὶδ, Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν· φησὶ γάρ· ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτὸς ἐστὶ Κύριός σου καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ. ὄραξ ὅτι ἐν τῷ ἐπιλαθέσθαι ὑμᾶς, ἡγουν ἀποτάξασθαι γονεῦσιν, ἀδελφοῖς καὶ συγγενέσιν, φίλοις τε καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον, ἐπεθύμησεν ὑμῶν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς εἰς νυμφίωσιν; τὸ δέ, "4αὐτὸς ἐστὶ Κύριός σου καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ"5 γενήσεται ὑμῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. ὦ, ὦ, οἷον ἐφρονήσατε, ἐπιλαθόμεναι τῶν ἀπάντων· βαβαί, βαβαί, οἴου ἐπετύχετε νυμφίου· κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, ὅτι ὑπὲρ πάσας τὰς ἐπὶ γῆς βασιλείας ὑψώθητε, ὑπὲρ

πάντα τὰ ώραῖα τῆς γῆς ώραΐσθητε. αἰδοῦνται ὑμᾶς καὶ ἄγγελοι, περιέπουσιν ὑμᾶς καὶ ἀρχάγγελοι, προύχουσαι ὑμεῖς βασιλίδες ἐν οὐρανοῖς, ὑπεράνω πασῶν μητέρων καὶ θυγατέρων τῶν ἀπὸ σαρκὸς ἐρχομένων. Οὐκοῦν χαίρετε καὶ συχαίρετε ἀλλήλαις, τὰ ἐπίπονα ἐντεῦθεν τῆς ἀσκήσεως εἴτουν θαλαμεύσεως φέρουσαι εὐψύχως, εἰδυῖαι ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος, πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου, πᾶσαί τε ἐπιθυμίαι τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκ φθορᾶς καὶ εἰς φθορὰν καταλήγουσαι, μόνον δὲ ὑμῶν ὁ ἔρωσ καὶ ἡ ἐπιθυμία ἄπειρος καὶ ἄφθαρτος. μικρὸν λοιπὸν ὅσον ὅσον ἀναμείνατε, ὑπομείνατε, ὑποτασσόμεναι μὲν ὑμεῖς τῇ κυρία τῇ πρωτονύμφῳ καλῶς καὶ εὐηκόως, τὰ τοῦ νυμφίου Χριστοῦ ἐρωτικά ἰδιώματα καὶ φυλάγματα ἐπιταττούση, αὐτὴ δὲ κυρία ὡς νυμφιοφόρος καὶ τὴν ψυχὴν προιεμένη, μὴ ὅτι γέ τι τῶν ἄλλων, εἰς περιποίησιν τῶν νεανίδων, οὐ λέγω ψυχῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ σώματος, πληροῦσα τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· ὁμειρόμενοι εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃν καὶ περὶ ἡμῶν αἰτεῖσθε τὴν σωτηρίαν τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἵνα οἷς ἐνουθετήσαμεν νενουθετήμεθα καὶ σωζοίμεθα πάντες ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

τ507-556 {1ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Δ΄

507 Φιλοθέω κτήτορι}1 Εὐαπόδεκτα τὰ γράμματα τῆς τιμιότητός σου καὶ θεῶ καὶ εὐσεβεῖ ἀνθρώπῳ, ὅτι ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ἐφ' ᾧ νυκτομαχία αἰρετική καὶ ζάλη ἀπιστίας, δήλωσιν ἡμῖν ἐποιήσατο ὅτι ὡσπερ τις ἀστήρ φαίνοις ἐν τοῖς αὐτόθι, μὴ ζοφωθεῖς τῇ αἰρετικῇ κοινωνίᾳ μηδὲ μὴν ὑποβρύχιος γεγωνῶς τῷ τῆς ἀπιστίας σάλῳ. καὶ εὐλογητὸς Κύριος, ὃς ἔχει καὶ ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι τοὺς ἀντεχομένους τοῦ νόμου αὐτοῦ κατὰ τὴν νῦν σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν τῆς ὀρθοδοξίας. μακάριος εἶ, ἀδελφὲ τιμιώτατε, καὶ ὄντως φερωνύμως σοι ἡ κλήσις, ὅτι καὶ θεὸν πεφίληκας καὶ τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως πεφρούρηκας. Ἀπήγγειλας δὲ ἐν τοῖς γράμμασιν οὕτως καὶ οὕτως ἤχθαί σε ὑπὸ τῶν μακαρίων πατέρων ἐκείνων, τῶν τέλει χρηστῶ ἐκδημησάντων πρὸς Κύριον, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. καὶ εὖ ἂν ἔχοι, καὶ τοῦτο τοῦ διαπύρου σου ζήλου ἰδίωμα. ἐπειδὴ δὲ τῇ ἐκδημίᾳ ἐκείνων οἶα ἀπορφανισθεῖς ἐπεζήτησας πάλιν πρὸς τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν στοιχειωθῆναι, ἡμεῖς μὲν εὐτελεῖς καὶ οὐδαμινοί, ὅμως, ἐπεὶ γέγραπται ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, διὰ ταύτην τὴν ἐν Κυρίῳ ἀγάπην ὑπέικομεν καὶ προσιέμεθα τὴν ἀνάθεσίν σου, καλὴν οὕσαν τῷ ὄντι καὶ ἐπαινετὴν. τὸ μὲν οὖν ἀπέχεσθαί σε παντάπασιν τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας καὶ ἡγωνίσω καὶ ἀπέσχου, ὡς φῆς, χάριτι Χριστοῦ, καὶ ἔτι ἀπόσχου· οὕτω γὰρ δείξειας τὸ πρὸς τὸν θεὸν σου φιλητὸν καὶ κοινωνικόν· ἢ γὰρ ἐναντία κοινωνία διίστησιν ἀπὸ Χριστοῦ. εἰς ἃ δὲ ἀναγκάζεσθε ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦντος, εἷς τε τὸ συμψάλλειν τοῖς αἰρετικοῖς καὶ τὰ πρὸς αὐτῶν σφραγιζόμενα βρώματα ἐσθίειν, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως δύνασθαι τὸν κύριον τὸν στρατηγὸν ἀκινδύνως διελθεῖν, καὶ πρὸς τοῦτο οὐκ ἔχομεν εὐπετῶς ἀποκρίνεσθαι· διότι ἡ ἀκρίβεια ἀπείργει παντάπασιν ἀμέθεκτον εἶναι τῶν ἑτεροδόξων τὸν ὀρθόφρονα καὶ μήτε ἐν βρώσει μήτε ἐν πόσει μήτε ἐν σχέσει συνέρχεσθαι αὐτοῖς. Ταῦτα εἰδυῖα ἢ χρηστότης σου ἐχέσθω τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῆς ζήλου, ἐποικοδομοῦσα τῷ καλῷ θεμελίῳ τὰς τῆς ἀκριβείας χρυσοειδεῖς ἐνδομήσεις, εὐχομένη καὶ ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν. 508 {1Εἰρήνη πατρικία}1 Ἐπειδὴ προσηγόρευσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς, κυρία, διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου πρεσβυτέρου, ἀμειβόμεθα τὴν προσηγορίαν γράμμασιν, ἀποδεχόμενοί σου τὴν καλὴν πίστιν καὶ τὴν θερμὴν πεποίθησιν,

ἐγνωκότες ἐντεῦθεν ἀγαθὴν σε εἶναι ἐν γυναιξίν, φιλόθεόν τε καὶ φιλομόναχον, ὥστε ἀρμόσαι ἐκεῖνο ἐπιφθέγξασθαι τὸ γραφικόν, γυναικὸς ἀγαθῆς μακάριος ὁ ἀνὴρ. ὄρα, ὦ κυρία, ὅτι τῇ ἀγαθότητί σου μακαρίζεται ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὁ κύριος ὁ πατρίκιος καὶ θεόδοτος σου σύζυγος; οὐκοῦν ζηλοῦσα ζήλωσον ἔτι μακαριώτερον αὐτὸν ἀπεργάσασθαι. πῶς δ' ἂν εἶεν τοῦτο; ἐν τῷ σὲ ἔτι ἀγαθύνεσθαι, ἡγουν ὑπομνηματίζειν αὐτόν, παρακαλεῖν, ἐκλιπαρεῖν τὸ τῆς στρατηγίας ὑψωμα διέπειν θεοφιλῶς, καθὰ καὶ διέπει, ἐπισκέπτεσθαι ὄρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ ἀδικίας, φιλομόναχόν τε εἶναι καὶ φιλόπτωχον, ἡμερότητι κεκραμένον, ἐπειδήπερ ἡ ἐξουσία αὐτῆ ἀρκοῦσά ἐστι καταπλήξαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα, καὶ μὴν ἀνεχόμενον ἀπειλῆς καὶ παιδευτικῶς μὲν πλήττοντα, φιλανθρώπως δὲ καὶ μεμετρημένως μαστίζοντα· ἐπεὶ οὔτε τὸ ἄφետον παντάπασι σωτήριον οὔτε τὸ ὑπὲρ μέτρον πληκτικὸν εὐαπόδεκτον καί, πρό γε πάντων, τὸ κατὰ πίστιν ὀρθόδοξον. εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸ ἔξω ἔστι λέγειν ἀδυνατεῖν κατὰ τὰ φθάσαντα τοῦτο φυλάττειν (ὅπερ οὐδὲ τοῦτο ἀρκοῦν εἰς θεοῦ ἀπολογίαν· τῆς γὰρ αὐτοῦ ἀγάπης οὐδὲν προτιμότερον), ἀλλ' οὖν γε κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον δυνατὸν τοῦτο παραφυλάττεσθαι καὶ πολλῶν σωτήρα χρηματίζειν αὐτόν καὶ μοναστῶν καὶ λαϊκῶν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Ταῦτα, ἐξ ἀγάπης πνευματικῆς τῆς πρὸς ὑμᾶς κινούμενοι, τεθαρρήκαμεν ὑπομνήσαι, εἰδότες καὶ ἀνυπομνήστως ἔχεσθαι ὑμᾶς τοῦ καλοῦ. 509 {1Βρυένα στρατηγῶ}1 Ἀνηγγέλη ἡμῖν ὁ θάνατος τῆς μακαρίας μητρὸς καί, ὅσον ἐστενάξαμεν, τί δεῖ καὶ λέγειν; οὐ διὰ τὴν ὀσίως κεκοιμημένην (ἄπαγε· κέρδος γὰρ αὐτῇ ἐγένετο ἢ μετάστασις, φυγούση τὸν πολυαμάρτητον βίον τοῦτον), ἀλλ' ἐννοοῦντες τὴν σὴν καλοκάγαθίαν ὡς ἀπορφανισθεῖσαν τέλεον καὶ μηδεμίαν ἐν τῷ βίῳ παραμυθίαν κεκτημένην (καὶ ταῦτα ἐν οὕτω σκυθρωπῇ καταστάσει ὑπάρχουσαν) καὶ οὐδὲ αὐτῆς τῆς ὀσίας κηδείας ἀπολαύσασαν, ὃ φέρειν οἶδεν μικρὰν παρηγορίαν, λόγος ἐξιτήριος καὶ τελευταία φωνή, πρόσπτυξις τε τοῦ τιμίου λειψάνου καὶ αὐτῆς τῆς ἐν ᾧ κατατίθεται θήκης ἐπικύψεως. καὶ ἔοικας τὸ τοῦ Ταντάλου παθεῖν, εἰ καὶ μυθικώτερον τὸ ἐπίφθεγμα, ἐν μέσαις πηγαῖς δίψη τηκόμενος, ἀκοαῖς μόναις, ἀλλ' οὐκ ὀφθαλμοῖς ὑπολαβὼν τὴν τῆς μητρὸς κοίμησιν. Τί οὖν ἐν τούτοις; στενάζομεν ἄρα πέρα τοῦ δέοντος; δακρυρροήσομεν ἄπληστα; ἀποδυσπετήσομεν ἀκράτητα; καὶ ποῦ ἢ γνῶσις, ποῦ ἢ σοφία, ποῦ ἢ σύνεσις, οἷς κατεκοσμήθη σου ἡ εὐγένεια καὶ γε ὑπὲρ πολλοὺς τῶν νῦν ὀρωμένων ἐν τέλει; μηδαμῶς οὖν, ὦ ἐπιπόθητε, μηδαμῶς, ἀλλὰ στενάξας καὶ κλαύσας μετρίως ὅσον καὶ τὰ μητρικὰ ἐπικήδεια ἀφοσιώσασθαι καὶ τὸ τῆς φύσεως ἐπιδείξασθαι εἰς ἑαυτοὺς πάλιν, εἰ βούλει, γενώμεθα καὶ διαβλέψωμεν μετεώρῳ θεωρία τὰ τῆδε ὡς ὄναρ καὶ σκιά καὶ τὸ ἐπὶ γῆς τοῦτο παίγνιον, ὡς πού φησί τις τῶν θεολόγων, οὐκ ὄντας γενέσθαι καὶ γενομένους ἀναλυθῆναι. καὶ γὰρ τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ ἡμεῖς πορευσόμεθα, ἥνπερ οἱ πατέρες ἡμῶν προωδεύκασι, καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἐξ ἴσου ἀναμένει κατάλυμα, τάχα δὲ καὶ ἄλλου ἄλλο τραγωδικώτερον, ὅτι τοῦ μὲν ἐν εἰρήνῃ ἢ ταφῇ τυχόν, τοῦ δὲ οὐχ οὕτως· ἡ γὰρ πολέμου παρανάλωμα γέγονεν ἢ θαλάσσης ὑπορρόφημα ἢ πως ἄλλως, ὡς ὀράται τὰ ἄλλοις τρόποις ἐλεεινὰ τῶν ἐξαπίνης θανάτων, ὧν ἡ μακαρία μήτηρ ἀνωτέρα, ἐν ὀσιότητι καὶ σταυροφόρῳ βίῳ ἀπάρασα τῶν ἐνθένδε. λειπόμενον οὖν ἐστὶν ἐν τούτοις εἰπεῖν ἡμᾶς τὴν αἰοίδιμον φωνὴν ἐκείνην τοῦ μακαρίου Ἰώβ, ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο· προσθεῖν δ' ἂν λυσιτελεῖν ἡμᾶς τὴν φωνὴν ταύτην καὶ ἐν οἷς ἐσμεν θλιπτικῶς καὶ ἐξαπορητικῶς, ἐπεὶ κάκεῖνος ὁ αἰοίδιμος, ὡς οἶσθα, ἐπὶ μυρίοις ἀλγεινοῖς τὰ εὐχαριστήρια τῷ θεῷ ἀπεδίδου. Μὴ τοίνυν ῥαθυμῆσωμεν, ὦ φίλτατε, μηδὲ ἐξαπορήσωμεν καὶ τοῦ ζῆν, εἰδότες ὅτι οὐκ ἐάσει ἡμᾶς Κύριος πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα. τίς οἶδεν τί τέξεται ἢ ἐπιούσα καὶ τίς ἀναγγελεῖ

Ἄβρααμ ὅτι Σάρρα θηλάζει; συμβολικὸς ὁ λόγος. εὐχόμεθα οὖν αὐτὸν τὸν Κύριον τῆς δόξης, ἐφαψάμενόν σου τῆς καρδίας, ἐμποιῆσαι φῶς ἐν αὐτῇ ἀλήκτου παραμυθίας, ὡς ἂν οἴκοθεν ἔχουσα τὰς ἀφορμὰς τῆς παρακλήσεως μὴ δεδεῆσθαι φωνῆς ἑτέρας. Εἶδομεν δὲ καὶ τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ πνευματικὸν υἱέα, τὸν κύριον Ἰωάννην, τὸν ὁμαίμονα τῆς ὑψηλότητός σου, ἐπισκεψάμενον ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς κατὰ τὸ εἶκόσ· ὃν καὶ παρεμυθησάμεθα βραχέσι λόγοις διὰ τὸ μητρικὸν πάθος καὶ συμπαρακαλέσαμεν οἴσιν τῇ ἀδελφικῇ συνδιαθέσει τὰ κατὰ τὴν θεοσέβειάν σου. 510 {1Εὐφροσύνη ἡγουμένη}1 Καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπισκεπτόμεθά σου τὴν τιμιότητα διὰ τοῦ γράμματος, γλιχόμενοι μαθεῖν ὅπως ὑγιῶς διατελοίη, φέρουσα εὐαγῶς τὴν πνευματικὴν ζωὴν· καὶ γὰρ ἔργον ἡμῖν ὀφειλόμενον τοῦτο ποιεῖν, καθάπερ καὶ αὕτη προσανατέθεικας ἑαυτὴν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἀπ' αὐτῆς τῆς μακαρίας μητρός σου, ἧς τὸ μνημόσυνον ἐν βίβλῳ ζώντων, καλῶς βιωσάσης καὶ χαρακτῆρα εὐσεβείας τὸν ἑαυτῆς βίον καταλιπούσης, οὐ μόνον σοὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεόφρονι ταῖς τε ὑπὸ χεῖρα, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις, οἷς ἐστι πόθος ζηλοῦν τὰ καλά. τὸ γοῦν ὑπόδειγμα τῆς ἀρετῆς μητρόθεν ἔχουσα πρόσθετες καὶ τὰ κατὰ σαυτὴν ἔτι, κυρία, παρακαλοῦμεν, ἐξ εἰκότος ἀρίστης εἰκῶν γινομένη καὶ αὐτὴ ἐνθέου βίου τοῖς ὀρώσῃ σε, ὥσπερ καὶ γίνοιο· καὶ γὰρ ἀκούομεν ἔτι καὶ ἔτι τὰ καλά σε πράττουσαν, τοῦτο μὲν ἐν τῇ καθηγήσει τῶν ἀδελφῶν, μιᾶ ψυχῇ ἀγαπητικῇ τὰς πάσας συνέχουσαν, γρηγοροῦσαν τὰ πρὸς θεὸν ἐν προσευχαῖς, ἐν ψαλμοῦσιν, ἐν ἀναγνώσεσι, τοῦτο δὲ ἐν φιλαδέλφῳ ξενοδοχίᾳ, πολυτρόπως διαμεριζομένην ταῖς φροντίσεσίν τε καὶ ἐπιδόσεσιν καὶ οἷόν τις ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τοῦτο ἐν τῇ Βυζαντίδι, ὡς κατανοῶ, τὸ σὸν μοναστήριον· δι' οὗ δοξάζεται θεὸς καὶ ἡδεται ἀρρήτως ἡ μακαρία μήτηρ, ἐπεὶπερ ἡξίωσαν οἱ ἅγιοι βλέπειν τῶν σφῶν μαθητῶν τὰ κατορθώματα. Χαίροις οὖν, ἀγαθὴ διδάσκαλε καὶ μήτηρ γνησιεύουσα τῶν κατὰ θεὸν τέκνων· καὶ ἄλλοι μὲν ἐχέτωσαν δόξας γηῖνας καὶ λαμπρότητας, διαδήματά τε καὶ στεφανώματα πρόσκαιρα, σοὶ δὲ ἀρκέσει ὁ σταυρὸς Χριστοῦ, ὁ θεόληπτος βίος, ὁ χριστοπόθητος παρθενῶν, εἰ δὲ βούλει, τὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον τιμαλφέστερα λόγια τοῦ θεοῦ, τὸ φαιδὸν ἱμάτιον, ἢ ἀκολούθησις τοῦ Χριστοῦ, ἅτινά ἐστι μείζω πάντων τῶν ἐπιγείων καὶ ἀραβωνίσματα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. μή σοι λοιπὸν ποτε νυστάξῃ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας μηδὲ ἡ ἀκοὴ τῆς καρδίας ἀνακουστήσῃ μηδὲ λήξῃ σου ποτε ὁ θεῖος ἔρωσ, ἀλλὰ γὰρ καὶ προσθήκαις ἀρετῶν ἀεὶ ἐπαύξαιο, νύσσουσα καὶ κατανύσσουσα τὴν ψυχὴν καὶ ὥσπερ ἔκ τινος πηγῆς προχέουσα δάκρυον. καλὸν γὰρ ὅτι μάλιστα τὸ ὕδωρ τοῦτο· καθαίρει ψυχὴν, ἔσθ' ὅτε ῥυπουμένην ἐν λογισμοῖς, σβέννυσι πῦρ ἐξ ἀπροσεξίας ἀναπτόμενον ὑπὸ ἔρωτος σαρκός, κατευνάζει ταραχώδη διάθεσιν καὶ δυσμενοῦς προσβολῆς, κάμπει τῷ ὄντι θεὸν εἰς ἔλεον καὶ ἴστησιν ἐπὶ τῆς προτέρας γνησιότητος τὸν ἑραστήν. σοφὴ οὖσα νόει ἂ λέγω· δίδωσι γὰρ σοὶ Κύριος χάριν καὶ δώσειέ σοι ἔτι εἰς τὸ στέργειν αὐτὸν καὶ ἀντιστέργεσθαι, ποθεῖν καὶ ἀντιποθεῖσθαι, ὡς ἂν ἔξει καὶ σοὶ εἰπεῖν μετὰ τοῦ ἀποστόλου· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. καὶ γὰρ ὁ ἀγαπῶν ὀλοσχερῶς τὸν θεὸν ἐξίσταται ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἀγαπωμένῳ καὶ ζῶν καὶ κινούμενος καὶ ὢν. Τοιαύτην σε ὁ λόγος ἐπιζητεῖ, τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ, καὶ γε τὰς ὑπὸ σὲ θυγατέρας θεοῦ. καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; ὁ νυμφίος Χριστός, ὁ ἐπουράνιος νυμφῶν καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Ἰερουσαλήμ, αὕτη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ὅσα ἐπήγγελται ἀναπαυστικὰ τοῖς ἁγίοις· ἂ φθάσασα ἡ μακαρία μήτηρ παρακαλεῖ ἐπιμένειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἀσκήσει, ἐν τῇ ὁμοιοῖα, ἐν τῇ συμψυχίᾳ, πατεῖν τὰ πάθη, μισεῖν σάρκα καὶ αἷμα, ἀντέχεσθαι τῶν ἀρετῶν, δι' ὧν ἔστιν ἐπιτυχεῖν τῶνδε τῶν ἀρρήτων ἀγαθῶν. 511 {1Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ}1 Δευτερεύω τοῦ ἐπιστέλλειν τῇ τιμιότητί σου, καὶ τοῦτο προτραπείς παρὰ Σιλουανοῦ, τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἡμῶν ἀδελφοῦ· ἐπειδὴ γὰρ ἦλθεν εἰς ὀμιλίαν τὴν

κατ' ὄφθαλμούς, κατέκλασεν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν ψυχὴν, ἐξηγορήσας ἕκαστα, ὅτι καὶ εὐχαρίστως φέροις, ὁ δεσπότης ἡμῶν, τὸ συμβεβηκὸς καὶ ἐπὶ θεὸν ἀναφέρεις τὸ πάθος, ἔξω ἑαυτὸν τιθῶν τῶν σκαιωρηθέντων ἀνθρωπίναις ἐπηρείαις, καὶ τέλος ἐν ζητῶν, ὅπως εὐπρόσδεκτον πρὸς τὸ ἐξῆς τὴν ζωὴν καταστήσειας τῷ δεσπότη τῶν ἀπάντων. ἐπὶ πᾶσι τούτοις διέθηκεν ἡμᾶς κατὰ τὸ εἶκος, ἐκεῖνο εἰπόντας, ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἀνθρώπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· καὶ γὰρ ὡσπερ ἐν τινι ταμειῷ τὰ ἐκ τῆς προλαβούσης παιδείας θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἐναποθέμενος τῇ ψυχῇ γνωστικὰ θησαυρίσματα ἐπὶ καιροῦ εἰκότως χρειώδους προίους τὰ πνευματικὰ πλούτη, οἰκονομῶν τὸ κατὰ σεαυτὸν σωτήριον. καὶ ἴδε, ἄνθρωπε ἀγαθέ, ὅτι εἰς καλὸν σοι ἀπέβη τὰ θεῖα μαθήματα, ἢ ἀνάγνωσις καὶ ἐπίγνωσις, ἢ σχολὴ καὶ ἐντριβή, ἢ ἔντευξις καὶ ἢ προσευχή, ἢ κτήσις τῶν ἱερῶν λόγων τε καὶ δέλτων. ὡς πλούσιος σὺ ἄγαν, κἂν εἰς ὀλίγα σοι περίεστι τὰ τῆς ζωῆς ἐφόδια, ὡς εὐωπὴς καὶ καλλιβλέφαρος, κἂν τὴν ὄψιν ἀδικίᾳ ἀπεστέρησαι, ὡς περιφανὴς λίαν καὶ περιδόξος, κἂν τὴν ἄτιμον καὶ ἄδοξον ζωὴν ἀνατλᾶν διανενόησαι. καὶ γε πάντως τοῦτο δοκιμὴ τίς ἐστι καὶ βάσανος ἀρετῆς, ἵνα, ἐξ ὧν δοκῶμεν ἐγκαταλελειφθαι, ἐντεῦθεν εὕρωμεν εὐεργετηθῆναι πρὸς θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ· ὅς διὰ τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα ἢ ἀποστολικὴ διεστείλατο φωνή, οἶδεν οἰκονομεῖν συμφερόντως τὴν ζωὴν ἡμῶν. καὶ τοῦτο δόγμα ἀρχαῖον καὶ τῆς τῶν θεολήπτων ἀνδρῶν πολιτείας γνωριστικόν. λάβε μοι Ἄβελ, τὸν θεοκρίτως μαρτυρηθέντα δίκαιον· οὐχὶ παρανάλωμα ἀδελφικῆς χειρὸς γέγονεν; τὸν Ἐνώχ ἐκεῖνον, θεῶ εὐαρεστήσαντα, οὐχὶ διὰ τοὺς τηνικαῦτα φθορεῖς καὶ φθείρειν αὐτὸν ἐσπουδακότας θεὸς ἐκ μέσου ἤρπασεν, ἐν ἀδήλοις τόποις μεταθέμενος, ὅς καὶ μένει μέχρι τοῦ δεῦρο προάγγελος τῆς δευτέρας ἐπιφανείας Χριστοῦ ἐσόμενος; γνῶθι τὸν Ἀβραάμ, πειραζόμενον ὑπὸ θεοῦ πολυτρόπως, οὗ τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως πολυτιμότερον χρυσοῦ ὅτι μάλιστα. καὶ ἵνα τοὺς ἄλλους παραδράμοιμι, πολλοὺς ὄντας καὶ οὐκ ἐν ἐπιστολῆς μέτρῳ ὑπομνηματίζεσθαι ἐγκωροῦντας, Ἰὼβ τὸν μυρίαθλον τάχα, εἰ παραβάλωμεν τὰ ἑαυτῶν τοῖς ἐκείνου πάθεσιν, εὕροιμεν δὴ ἐνδεῶς ἔχοντα καὶ συμφθεγξόμεθα τὴν ἐκείνου αἰοίδιμον φωνὴν ἐκάστοτε ἀναλαμβάνοντες. Οὕτως οὖν παρακαλοῦμέν σε, ἐπιπόθητε, διαθέσθαι τὰ κατὰ σεαυτὸν καὶ τὸν καιρὸν τῆς δυσπραγίας καὶ πολυπαθείας κρείττονι λογισμῷ καὶ βεβαιοπίστῳ γνώμῃ εἰς εὐτυχίαν καὶ εὐπάθειαν μεταστοιχειώσασθαι· τὸν γὰρ οὕτως ἐρηρισμένον καὶ πεποιοθῆναι θεοῦ ζῶντα οὐδὲν παρακινήσει τῶν ἀνθρωπίνων, ὑψηλότερον πεφηνότα πάντων τῶν λυπεῖν εἰωθότων. κἂν λέγῃς ἐν τῇ παρακροάσει τοῦ ἀναγινώσκοντος εἰς ὕπνον τρέπεσθαι, οὐ θαῦμα· πέφυκε γὰρ ἡ ἀφαίρεσις τῆς ὄψεως τοῦτο ἐργάζεσθαι. κἂν φῆς μηδὲν ἔργον ἐπὶ χεῖρας ἔχειν, ἀπρακτούσης τῆς φύσεως, μηδὲν σοι μελέτω· φησὶν ὁ ἀπόστολος· ψαλμὸν ἔχεις, διδασχὴν ἔχεις, γλῶσσαν ἔχεις, ἀποκάλυψιν ἔχεις· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω. φάγε, πίε, ὕπνωσον, μόνον τὸ εὐχάριστον κέκτησο καί, ὅσα σοι οἴκοθεν καὶ ἐν τῷ φυσικῷ τοῦ νοῦ βιβλίῳ ἀπόκειται, ἀναγίνωσκε. καὶ μικρὸν ὕστερον ἀναβλέψειας μέγα καὶ ἴδοις τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἀπ' οὐρανοῦ ἐρχόμενον μετὰ δόξης δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός, οὐς μὲν κρίνοντα ὡς ἐνδίκους κρίσεως, οὐς δὲ δοξάζοντα ὡς δόξης συνίστορας· μεθ' ὧν εἴης καὶ αὐτός. φίλτατέ μοι καὶ τιμιώτατε, ἀπαστράπτων ἴσα καὶ ἡλίου βολίδι. Περὶ οὗ προώρισας προαστείου εἰς μοναστήριον καθεστάναι, εἴ τι οὖν ἄλλο οὕτως ἢ ἐτέρως ἐν καλῷ διώριστο, πάντα ὡς ἤδη γεγονότα θεὸς ἐδέξατο, εἴπερ εὐχαρίστως τὴν ἀφαίρεσιν πάντων οἴσεις. προσεύχου περὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν· ἄρτι γὰρ οὐχ ἡμεῖς οἱ ἀμαρτωλοί, ἀλλὰ καὶ εἴ τις τῶν ὁσίων ἐξαιτήσοιτο ἅν σου τὴν δέησιν, ὡς κάμνοντος τοῖς παθήμασιν. ὁ θεοφιλέστατος

ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπίσκοπος πλεῖστά σε προσαγορεύει. 512 {1Σεργίῳ ἡγουμένῳ}1 Χάρις Κυρίῳ, ὅτι ὑγιαίνει ἡ τιμιότης σου· τοῦτο γὰρ ἀνήγγειλε τὸ γράμμα καὶ ἡ δυὰς τῶν ἀδελφῶν. ἀπεδεξάμεθα δὲ καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ ἐπιθυμεῖν σε ἀφίχθαι πρὸς ἡμᾶς, κωλυθέντα γε μὴν ὑπὸ τῆς συνοχῆς τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν ἐπηρείας· ἄτινα κακὰ Κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν διασκεδάσει ἐν τάχει, ἐπανάγων εἰς εἰρήνην τὸ ὑπήκοον καὶ γε ἀπαλλάττων τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν ἐπιδρομῆς· ἐδιδάχθημεν γὰρ καὶ τὴν περὶ αὐτῶν ῥομφαίαν, οἷα καὶ ἡλικὴ γέγονεν ἐν τοῖς αὐτόθι. Καὶ ταῦτα πάντα ἐπιτίμιά ἐστι παρὰ θεοῦ ἐπὶ τῇ ἀμετανοήτῳ ἡμῶν κακία. ὅμως σύ, ἄνερ ἀγαθὲ καὶ ἀδελφὲ τιμιώτατε, στήθι καὶ ἀνδρίζου ἐν τῷ καθηγεῖσθαι τῆς ἀδελφότητος, μὴ ὑποπίπτων ἀθυμία, κἂν πολλαὶ αἱ δυσκολίαι, μὴ ἀποκάμνων ταῖς ἀπορίαις, κἂν ἡ ἰσχὺς δαπανᾶται· ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ὃ καὶ πρῶτου λόγου ἐστὶ ζήτημα, τὴν πίστιν φρούρει ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον, φεύγων τὴν κοινωνίαν τῶν ἑτεροδόξων παντοίῳ τρόπῳ. ἴσθι γὰρ ὅτι διωγμὸς πάρεστι, καὶ οὐ τελειότητος, τὸ ὑμᾶς οἴκοι καθέζεσθαι καὶ ἀδιώκτους διαμένειν, τῶν ζηλωτῶν τῆς εὐσεβείας πολλὰ πεπονθότων καὶ μαρτυρίου διάδημα στεψαμένων τινῶν. ὥστε ἀκριβοῦς ζωῆς ὑμῖν χρεία, ἀναπληρούσης τὸ ἔλλιπές τῆς ὑποπτώσεως, ἣν ὑπέπεσεν ὁ προκαθηγησάμενος ὑμῶν καὶ δι' αὐτοῦ πάντες ὑμεῖς τῇ ἐκείνου παραδοχῇ· οἷα γὰρ ἡ κεφαλὴ, τοιοῦτον καὶ τὸ ὅλον σῶμα. καὶ ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα διαλυθῆτε, ἀλλ' ἵνα συντηρῆσθε ἀκριβῶς καὶ ἐπιρρώνυσθε τῇ ἀμεθεξία τῆς αἰρέσεως. δεύτερον, νήφων νῆφε καὶ γρηγορῶν γρηγόρει, ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντες ἡμᾶς ἀπὸ ὕψους, ὅτι πολλὰ τὰ θήρατρα τοῦ διαβόλου, ὅτι ὡς λέων ὠρυόμενος ζητεῖ τίνα καταπίη· καὶ ὄν μὲν ἡδονῇ σαρκὸς πειράται ροφῆσαι, ὄν δὲ ἀπιστίας νοσήματι διαρρήξαι τῆς συναφείας τῶν ἀδελφῶν· καὶ ἄλλον φθόνου βέλεσι κατατιτρώσκει, Κάιν ἄλλον ἀποδειξαι βουλόμενος, ἕτερον δὲ φιλαργυρίας πτώματι καταβάλλει Ἰούδαν δεύτερον γνωρίσαι γλιχόμενος. καὶ ἀπαξαπλῶς, ἔργον αὐτῷ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἢ καθ' ἡμῶν ἀπώλεια. Σκόπει, φυλάττου τρόποις καὶ λόγοις τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ μισθὸς σου πολὺς παρὰ θεοῦ· αὐτὸς γὰρ εἶρηκε πρὸς τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων· Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με πλέον τούτων; ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. ὥστε ἀπόδειξις τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἢ ποιμαντικῆς κατὰ λόγον ράβδος. 513 {1Στεφάνῳ τέκνῳ}1 Κατέλαβεν καὶ ὁ ἀββᾶς Ἄνθιμος, ὃ καλὲ Στέφανε καὶ υἱὲ ἡγαπημένε, καί, καθάπερ σε ὀφειλομένως ἰδὼν, ἀνέκρινα ὅπως διάγοις· ἐπειδὴ ὁ λόγος τῆς προστασίας ἀπαιτεῖ τοῦτο, οὕτως ἐχρησάμην καὶ ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου Ἄνθιμου. καὶ ὅτι μὲν ἀγάπην ἔχετε μετ' ἀλλήλων διέγγων, οὐ μὴν οἷαν ἐπιζητεῖ ἡ ἀλήθεια ἐπὶ ἀδελφοῖς γνησιεύουσι κατὰ Κύριον. καὶ τί τοῦτο, ὅτι οὐ κοινοποιεῖτε πάντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἰδιοχρυσεῖς καὶ οὗτος ἰδιοχρυσεῖ, ὅπερ ἐστὶ διαιρετικὸν ἀγάπης; ποῦ γὰρ δύναται ἂν μία ψυχὴ καὶ μία καρδία εἶναι, ὅπου "τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν"⁵ εἴρηται; ἐντεῦθεν αἱ ὑποψίαι, ἐντεῦθεν αἱ καταλαλιαί· καὶ τὸ τρίτον, ἐντεῦθεν οὐχ ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὁ εἰπὼν, ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὁ διατέμνων τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ. δῆλον γὰρ ὅτι, ὅπου ἰδιοκτημοσύνη καὶ οὐ κοινότης, ἄπεστιν ἐκεῖθεν ὁ Χριστός, ἐπειδὴ γέγραπται ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, εἶχον ἅπαντα κοινὰ καὶ οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι. Οὐκ αἰσχυρόμεθα ἄρτι, σύγγνωτε, δύο ὄντες μὴ κεκτῆσθαι κοινὰ τὰ ὄντα, ἐπὶ τῶν ἀποστόλων τοσοῦτου πλήθους ὄντος τὴν κοινότητα ὑπάρχειν; διὰ τοῦτο ἐκεῖ ἦν ὁ Χριστός, ἐν ὑμῖν δὲ οὐδαμῶς, κἂν βαρὺς ὁ λόγος· ἢ γὰρ ἂν καὶ σύμφυχοι ἦτε, σύμφρονές τε καὶ ὁμοκάρδιοι, ἀλλήλους ἀνεχόμενοι, ἀλλήλων φροντίζοντες, αὐτάρκεις, εὐπειθεῖς, εὐμελικτοί, ἰλαροί, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσι, γλυκεῖαν ζωὴν ἔχοντες καὶ μετὰ μόνου ἄρτου καὶ ὕδατος, οἷαν εἶχον οἱ ἅγιοι. νῦν δὲ τούναντίον κατὰ τὰ προειρημένα. διὰ τοῦτο καὶ ὁ περισπασμὸς ὑμῖν, ἵνα προστεθῇ

ἐν ἀργύριον καὶ ἐν χρυσίον τῷ ἤδη προστοιβασθέντι κέρματι· ὅπερ ἐστὶ φιλαργυρίας πάθος καὶ Ἰουδαϊκὸν ἀποτέλεσμα. ἐρωτῶ καὶ ἀποκρίθητέ μοι· ἔχετε ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον κατ' ὀλιγότητα σὺν τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδεύουσιν καὶ τροφευτικοῖς τοῦ σώματος μέχρι μηνὸς ἐνὸς ἢ δυοῖν; ἐὰν κατανεύσητε, χάρις Κυρίῳ, εἰ δὲ μή, πριάσθε ἕξ οὗ δέδωκα ὑμῖν νομίσματος ἄρτι, καὶ οὐδεὶς περισπασμός, καὶ οὐδεμία ταραχή· ἱκανήσεται γὰρ οἶδ' ὅτι καὶ τετραμηνιαίου χρόνου εἰς χρεῖαν. καὶ ὅτε ἀπορήσητε πάλιν ἢ ἐντεῦθεν ἢ ἄλλοθεν, προσθεῖν δ' ἂν καὶ ἐκ τοῦ ἐργοχείρου ὑμῶν, ὁ τρέφων τὰ πάντα θρέψειεν καὶ ὑμᾶς. Οὗτος ὁ βίος ἄριστος, οὕτως τὸν Χριστὸν μέσον ὑμῶν σχοίητε, πῆ μὲν ἐργαζόμενοι, πῆ δὲ προσευχόμενοι, καὶ ποτὲ μὲν ἡσυχάζοντες, ποτὲ δὲ ἀναγινώσκοντες. καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν φῶς γλυκὺ καὶ τοῖς ὀρώσιν ἔσεσθε ἐραστοί· καὶ θεὸς δοξασθήσεται ἐν ὑμῖν καὶ ἀντιδοξάσειεν ὑμᾶς καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἡμῶν τε αὐτῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ἔσεσθε καύχημα καὶ ὄλης τῆς ἀδελφότητος κλέος. ταῦτα εἶρηκα ὡς οὐκ ἐχόντων ὑμῶν χρυσίον τεθησαυρισμένον, μηδὲ εἴη ἔχειν ὑμᾶς, ὡς ἂν μὴ ἀκούσοιτε· ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται. θησαυρισμὸς δὲ ἐστὶ μοναχῶ, ἐὰν ἐπάνω τῶν τριῶν νομισμάτων κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς πατράσι περιποιήσῃται τις ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν πτωχῶν τὴν διάνοιαν, ἐπεὶ ὁ γε ἀκριβὴς μοναχὸς καὶ δεσπότης κόσμου δι' ἀκτημοσύνης οὐδὲ ἐν ἀργύριον κέκτηται καὶ κράζει μετὰ τοῦ ἀγίου Παύλου· ὡς πτωχὸς ἐγώ, πολλοὺς δὲ πλουτίζων· καὶ ὡς τὰ πάντα κατέχων καὶ μηδὲν ἔχων. καὶ γὰρ ὁ θεὸς τῷ τοιοῦτῳ πάντοθεν ἀνοίγει θύραν, καὶ ἡσυχάζοντι καὶ διωκομένῳ καὶ φυλακισμένῳ καὶ ὀτιοῦν πάσχοντι ἕτερον. καὶ χριστοφόρος ὁ τοιοῦτος καὶ χριστιανὸς ἀληθινὸς καὶ ἄγγελος ἐπὶ γῆς καὶ θεομίμητος ἀνὴρ καὶ κληρονόμος θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ. Σκέψασθε οὖν λοιπόν, ὦ ἀδελφοί, τὸν λόγον καί, εἰ μὲν τρινομεῖτε ἀμφοτέρω, οὐκ ἀπόβλητοι ἐν μοναχοῖς κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τὸ πατρικόν· εἰ δὲ ἐπάνω δεκανομοῦντες, καθὼς ἀκούω, ἢ καὶ πρὸς, γινώσκετε ἔκπτωτοι εἶναι τῆς μοναχικῆς καταστάσεως καὶ θεραπευταὶ οὐ Χριστοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου, καὶ τέκνα οὐκ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ, ἀλλὰ τοῦ φιλοχρυσσοῦντος. δόξειεν ὑμᾶς λέγειν ὅτι "ἔχεις, ναί· ἐπεὶ καὶ Χριστὸς διὰ τοῦ γλωσσοκόμου, οὗ ἐπεφέρετο, καὶ πᾶς καθηγούμενος καὶ προεστὼς τῶν ἐκκλησιῶν"5. ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀδελφότητος· φησὶ γὰρ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος πρὸς τὸν Ἰούδαν· ὁ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ, ἀγόρασον ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτὴν ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα δῶ τι. οὕτως κατὰ μίμησιν Χριστοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἀληθινοῖς προεστῶσιν ἔστι πάντως τὸ γλωσσόκομον καὶ οὐ δι' ἄλλο τι, ἄπαγε· ἔχθιστον γὰρ θεῷ. εἰ οὖν καὶ ὑμεῖς ἐστε προεστῶτες καὶ ἐπιδιδούσιν ὑμῖν τινες, ὡς καὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν, καθὰ γέγραπται, αἱ συνακολουθοῦσαι αὐτῷ γυναῖκες καὶ τοῖς ἀγίοις ὁμοιοτρόπως ἄλλοι καὶ ἄλλαι, εὖ ἂν ἔχοι, καὶ σχοίητε μὴ ἀπὸ δέκα νομισμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μυρίων· οὐδὲν γὰρ ὑμέτερον, ἀλλὰ Χριστοῦ, καὶ οἰκονόμοι ὑμεῖς τῶν τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ Παῦλος τὰ πάντα κατέχων οὐδὲν εἶχεν καὶ πᾶς τις ἄλλος μέχρι τοῦ δεῦρο θεοφόβως ἔχων τὴν προστασίαν. εἰ δὲ οὐκ ἐστὲ προστατὰ καὶ οἰκονόμοι ψυχῶν, παρακαλῶ καὶ ἀντιβόλῳ, διανείματε τὸ παρὰ τὸ ὠρισμένον μέτρον τάχει, ἵνα μή, τῷ τῆς φιλαργυρίας πάθει ἀλόντες ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐκπέσοιτε ἀπὸ τῆς μαθητείας Χριστοῦ. Ταῦτα οὐχ ὑμῖν μόνοις εἶρηκα, ἀλλὰ καὶ δι' ὑμῶν πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς· καὶ οὐ μισῶν (ἄπαγε), ἀλλὰ καὶ πάνυ φιλῶν, καὶ οὐ στενοχωρῆσαι ὑμᾶς αἰρούμενος, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὐρυχωρῆσαι. ἐν γὰρ τῇ στενότητι ἢ πλατύτητι καὶ ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν θλίψει ἢ ἀγαλλίασιν τοῦ πνεύματος. καὶ ἀκούσατέ μου, τέκνα, τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καλῶς συμβουλευόντος, ἐννόμως προστασσόντος, ἵνα, κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντες Χριστῷ, κληρονόμοι

γενώμεθα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. 514 {1Μαρία βασιλίση}1 Ὅποιοι ἡμεῖς καὶ τίνες, οἱ εὐτελεῖς, ἀπολογίας ἠξιωμένοι ἐπὶ τοῖς συμβᾶσιν ἀνιαροῖς, πρὸς δὲ καὶ ἐπαίνοις ὑπεράγαν ἀφοσιωθέντες παρὰ τῆς ὑπερτίμου σου κυριότητος; ὅμως ὅτι ἀποδεδέγμεθα τὸ εὐσυγκατάβατόν σου τῆς εὐσεβείας, διδαξάσης τὸ ἀληθές τῶν πραγμάτων (ἐπεὶ τοι καὶ ἀναγκαῖον) ἀπαλλαξάσης τε τοὺς πολλοὺς ψευδοεποῦς ὑπολήψεως, εἰωθυίας ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσι παρεισκρίνεσθαι. καὶ οὐ θαυμαστόν· ρυϊσκόμενος γὰρ ὁ λόγος σκιδνᾶται ἐπὶ πολλοῖς, οὐκ ἔχων ἐφ' ἐκάστῳ τάληθές ἐντελῶς. Ἡμεῖς δὲ ποίοις λόγοις χρῆσόμεθα, πειρώμενοί σου θεραπεύειν τὸ ἄλγος τῆς πολυδύνου καρδίας; ἢ τίσι πραοτέραις ἐπαφαῖς λεᾶναί σου δυνηθείημεν τὸ τραχύνον τῆς ψυχῆς; ἦνεγκας τοιγαροῦν, ἴν' ἐξ ὑπαρχῆς ἡμῖν προῖοι ὁ λόγος, ἄδικον χωρισμὸν ὁμοζύγου, συνεκρα γείσα καὶ τοῦ κράτους, ἐφ' ᾧ δεδόνηται ὁ κόσμος. ἐλεεινὸν θέαμα· ἢ μοιχαλὶς πορφυροφοροῦσα καὶ ἢ βασιλὶς μελανειμονοῦσα, ἢ δούλη δεσπόζουσα καὶ ἢ δέσποινα θητεύουσα. καί, ἵνα τᾶλλα παραδράμοιμεν, σοῦ τῆς παθούσης μᾶλλον εἰδυίας ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς ἀγνώτας, ἦνεγκας ἐξορίαν ὑπὲρ ἀληθείας, ἐκτμηθεῖσα τοῦ γνησίου σπάγχνου. κἀνταῦθα καὶ ὁ πόνος μέγας καὶ ὁ ὕμνος σοι μάλα παρὰ τε θεῶ καὶ πᾶσι τοῖς εὐσεβέσιν. τρίτη πληγὴ ἢ παροῦσα, ἐφ' ἣ τὸ δέον παραδειξαι κεκελεύσμεθα. ἄλλα μὲν οὖν ἄλλοι φθέγγονται, συνέπεσθαι μητέρα θυγατρί, ὅτι τοῦτο καὶ θηρίοις, φασί, φυσικῆ ὀλκῆ συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν, ἡμεῖς δὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὰ τοῦ δεσπότη· τίς ἐστὶν ἢ μήτηρ μου καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου; καὶ αὐθις· εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὴν θυγατέρα, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. τί τὸ συναγόμενον; τὸ τὴν σὴν θεοσέβειαν οἴκοι μένειν, τῆς αὐγούστης ἐχούσης τὰ βασιλεία· ἐφ' ᾧ δέδεικται ἡ εὐαγγελικὴ μάχαιρα τὴν τομὴν ἐπάγουσα. Ταῦτα, σύγγνωθι, δέσποινα, σὺν πολλῇ προσοχῇ καὶ συνοχῇ καρδίας τεθαρρήκαμεν, ὡς ἂν εἰς οὓς ὁμιλοῦντες, ἐπιστεῖλαι, ὑπὲρ ἀμφοτέρων προσευχόμενοι τὰ κρεῖττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας νῦν τε καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς. 515 {1Βασιλείω μονάζοντι}1 Οὐ παραιτούμεθα γράφειν τὸν ταπεινὸν ἡμῶν λόγον, ὁσάκις ἂν εὐλόγως ἐπιζητῆ ἢ τιμιότης ὑμῶν, εἶπερ καὶ εἴη λυσιτελῶν ὑμῖν· αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῇ προλαβούσῃ ἐπιστολῇ ἐπεσημηνάμεθα. οὐκοῦν καὶ νῦν προσιέμεθα αὐτόν, ὁμοῦ μὲν παρακλητικόν, ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομνηστικόν. τίς δὲ ὁ παρακλητικός; ὅτι ἐπειδὴ ἀπεβίωσεν ἐν Κυρίῳ ἡ καθηγουμένη σὺν δεκαδικῷ ἀριθμῷ ἀδελφότητος, ὡς φατε, οὐκ ἀπαθὲς τὸ δρᾶμα, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐκστατικόν, ἐπεὶ κεφαλῆς ἀπούσης ὄλον τὸ σῶμα νεκρὸν καὶ μελῶν τῶν τιμιωτάτων ἐκκοπέντων τὰ ἐναπολειφθέντα εἰδεχθῆ. Τοιοῦτον οὖν ὅσον τὸ κατὰ σάρκα τὸ γεγονός. ἀλλ' ἐπειδὴ πνευματικὰ πνευματικοῖς συγκρίνονται, ὁμοῦ μὲν λυπηρόν, ὁμοῦ δὲ καὶ περιχαρὲς τὸ συμβάν, τὸ μὲν διὰ τὴν στέρησιν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα. παρεπέμψατε καθηγουμένην ἱεράν ὅτι μάλιστα, καθὼς διηγείσθε, ἀδελφὰς σεβασμίας. χαρᾶς ὑπόθεσις, ἐκείνων μὲν τῶν προσληφθεισῶν ἐτοιμαζουσῶν ὑμῖν τόπον ἀναπαύσεως διὰ πρεσβευτικῆς ἐντεύξεως, ὡς ἂν οἱ προκαταλαμβάνοντες καθ' ὁδὸν τὰ καταλύματα, ὑμῶν δὲ τῶν ἀπομεινάντων ἦγουν ἀπομειναςῶν, ζηλούντων καὶ ζηλουσῶν προκαταλαβέσθαι τὸν ἀγαθὸν βίον καὶ τὴν σεμνὴν πολιτείαν καὶ αἰεὶ ἐκεῖ βλεπόντων καὶ βλεπουσῶν, ὅπου μικρὸν ὕστερον συντευξόμεθα τῇ κατὰ θεὸν μητρὶ καὶ ταῖς ἀδελφαῖς. ἴδε τοιοῦτον τὸ καθ' ὑμᾶς πάθημα εὐέλπες καὶ περιχαρὲς καὶ οὐχ ὡς τῶν κατὰ σάρκα τεθνηκότων, οἷ, θρήνοις καὶ κοπετοῖς ἀλόγοις βαλλόμενοι, ἴσα τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα ἔθνεσι λύπης πεπλήρωνται. διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιθυμητὴ αὐτοῖς ἢ μετὰστασις, ἀλλὰ καὶ λίαν φευκτέα. ἡμῖν δέ, οἷς τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος, χαρᾶς περιπέτεια ἢ κοίμησις τῶν πνευματικῶν πατέρων, ὡς ἐν Κυρίῳ ζώντων καὶ μᾶλλον τῆς ἐνθάδε ζωῆς ὑψηλότερον καὶ ἀθανατώτερον. Ἀπορρίψαντες οὖν καὶ ἀπορρίψασαι πᾶσαν ἄλογον λύπην καὶ ἀγεννὲς δάκρυον, καθὸ κατέστητε χάριτι Χριστοῦ, ὁ μὲν ἐπὶ τῇ

καθηγήσει τοῦ ἀνδρῶνος, ἡ δὲ ἐπὶ τῇ ἀφηγήσει τοῦ παρθενῶνος, νήφετε, γρηγορεῖτε, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε· πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ, πάντα ἐν φυλακῇ ἐντολῶν κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου μεταξὺ ὑμῶν τοῖν δυοῖν μοναστηρίων ἔστωσαν, ἵνα, ἀπρόσκοπον καὶ ἀνένοχον βίον διανύοντες καὶ διανύουσαι, δοξάσητε τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἕτερον ὑφ' ἐτέρου μοναστήριον θεοπρεπῶς συγκροτούμενόν τε καὶ συνιστάμενον, δηλονότι σοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Βασιλείου, τοῦ καὶ γεγραφότος ἡμῖν καὶ συνεγνωσμένου, συμπαρόντος καὶ συναντιλαμβανομένου ἑκατέρας τῶν μονῶν καθ' ὅσον οἶόν τε· καὶ μὴ ὅτι οὐχ ὑπέχεις λόγον προεστῶτος, ἀλλ', ὡς τῆς ἐφέσεώς σου πληρωθείσης διὰ τῆς τοῦ προβληθέντος ἀναδοχῆς, μᾶλλον ἑαυτὸν συνεισβάλλων καὶ συνεπαμύνων τὰ δέοντα. Ἔχετε τοιγαροῦν καλὰ παραδείγματα εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, τὰς ἐκδημησάσας εἴτουν ἐκδημήσαντας· ἔχετε τοὺς βίους τῶν ἁγίων, τὰς νομοθεσίας τῶν πατέρων· ἔχετε τὸ μείζον αὐτῶν, τὸν ποιητὴν τῶν ὅλων θεὸν ἐν μέσῳ ὑμῶν κατὰ τὴν ἀψευδῆ αὐτοῦ ἐπαγγελίαν· ἔχετε τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐπίκουρον, τοὺς πάντας ἁγίους πρεσβυτάς· ἔχετε καὶ τὴν ἡμῶν οὐθενότητα, προθυμουμένην ὑμῖν ἐν τάγαθῷ. πάντα οὖν εὖ πράξατε, πάντα εἰρηνικῶς διατελέσατε, πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε, βοᾷ ὁ μέγας ἀπόστολος· οὐ ταῖς πρεσβείαις σωθείημεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς, 516 {1' Ἡλία πρεσβυτέρω}1 Τὸ μὲν φίλημά σου, ὃ ἱερὲ ἀνθρωπε τοῦ θεοῦ, σεπτὸν ὅτι μάλιστα καὶ τὸ τῆς συμψυχίας ἀποσῶζον γνῶρισμα, τὸ δὲ ἐρώτημα, οὐκ οἶδ' ὅπως εἴπω, ἀκατάλληλον καὶ οὐ συνεγνωσμένον τῇ ταπεινώσει ἡμῶν· οὐδέπω γὰρ καὶ τήμερον ἀκηκόαμεν πρὸς πατρὸς ἀναγκαστικῶς καὶ οὐκ ἐθελουσίως ἀποκαρθῆναι παῖδας. εἰ μὲν γὰρ κομιδῇ νήπιοι εἴτουν πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ ἐν αὐτοῖς τὸ θελητόν· οὐδὲ γὰρ εἰσι διαγνωστικοὶ καλοῦ τε καὶ κακοῦ, ἀλλὰ τῇ τῶν φυσάντων προαιρέσει ἀνενεκτέον τὸ πρᾶγμα, ὡς ἐπὶ Ἄννης, τῆς τὸν Σαμουὴλ προσαγούσης θεῷ, καὶ τῶν ἐφαμίλλων ταύτῃ οὐκ εὐλαβουμένων τὸ μέλλον, καθὰ πού φησιν ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος Γρηγόριος· δοτὸς γὰρ καὶ αὐτὸς πρὸ γεννήσεως τῷ θεῷ. ὧν ἡ προσφορὰ οὐ πάντως ἐπιτευκτὴ διὰ τὸ ἡμαρτήσθαι παρά τινων· καὶ νοῦς ὧδε τῶν προσοισομένων προσώπου τε καὶ καιροῦ διὰ τὰ ἀποτεύγματα, ἐπειδὴ τὰ μὲν, ὡς πάλαι τε καὶ νῦν διέγνωσται, εἰς καλὸν ἀπέβη, τὰ δὲ εἰς τὸναντίον. οὕτω δὲ ἐμφρόνων ὄντων καὶ ἐννόμων τῇ ἡλικίᾳ τῶν παίδων, ἀναγκαστικῶς τὴν μοναχικὴν τελειότητα τοὺς γεννήτορας ἐπιθεῖναι αὐτοῖς οὔτε ἤκουσται οὔτε φύσεως ἔχει λόγον. καὶ ἐπεὶ περὶ τῶν ἕξω φύσεως ἐπιτετράμμεθα δοῦναι λόγον, ὡς ἂν μὴ καὶ αὐτοὶ ἀφύσικοί τινες, μᾶλλον δὲ ἄσύνετοι, λογισθείημεν τοῖς ἀσυφίλοις, παραπεμποίμεθα τὴν περὶ τούτου διασάφην. Σὲ δὲ τὸν πισύνιον καὶ θεοφιλῆ ὑπομνήσκομεν καὶ ἀντιβολοῦμεν ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὡς πῦρ ἔχοντα τὸν λόγον μιμήσει τοῦ ὁμωνύμου. καὶ τὸν μὲν πορνείαις ἑαυτὸν ἐκδεδωκότα μονάζοντα νοθετεῖν, παρακαλεῖν, φωταγωγεῖν ἀνασφῆλαι τῆς πτώσεως καὶ μὴ τὰ Χριστοῦ μέλη πόρνης ποιεῖν μέλη· οὐ ἴσως ἀψάμενος ὁ λόγος ὁψέ ποτε καθάπερ σπινθῆρα ὕλης τῆς ξηροτέρας ἀνάψειεν τὸν Χριστοῦ ἔρωτα εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, εὐμαρῆ τὴν ἀνάκλησιν ἔχοντα ἐκ τοῦ τὸν ἕξω ἄνθρωπον ἔχειν μεμοναχημένον. τὸν δὲ παντάπασι τὴν ὁμολογίαν ἠθετηκότα, ὡς εἰς αὐτὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, παρ' οὗ καὶ ἡ χάρις, ὀφλήσαντα, παραιτήσεως καὶ πᾶς τῆς τῶν εὐσεβούντων μηδὲ ἄλων μετασχεῖν κατὰ τὰ ἐντάλματα τῶν θεοπαραδότων λογίων. 517 {1Μακαρίῳ μονάζοντι}1 Ὅτι ἠκούσαμεν σου τῆς ἀδελφικῆς φωνῆς, ἦσθημεν, ἠγαπημένε· οὐδὲν γὰρ φιλίας πνευματικῆς γλυκύτερον, καὶ μάλιστα ὀπηνίκα ἐν φρόνημα καὶ μία ψυχὴ ἐν τοῖς κατὰ θεὸν λόγοις καὶ πράγμασιν ἐπιτεθεώρηται. οὕτως αὐτὸς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένος ἡμῖν ὑπάρχεις· ἐφ' ᾧ καὶ προσευχόμεθα οἱ ταπεινοὶ ἐν τῇ αὐτῇ σε

διαθέσει ἐπιμένειν, τόν τε λόγον τῆς ὀρθοδοξίας σῶον διαφυλάττοντα καὶ τὸν βίον μὴ ἀνθιστάμενον τῷ λόγῳ. εἰ δέ τι πρὸς ἡμῶν ὁμολογεῖς ἀπώνασθαι, θεῶ ἀναθετόν τὸ πρᾶγμα, παρ' οὗ καὶ ἡμῖν καὶ ὑμῖν τὸ σωτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος. Καὶ περὶ τούτων μὲν ἄλλοις, ὅτι μὴδὲ καιρός μοι μακρηγορεῖν, ἐν ἄλλοις ἀσχολουμένων πράγμασιν οὐκ εὐδιαλύτοις. περὶ δὲ τοῦ ἐπισκόπου Χίου τί τοῦτο κάκεῖνο γέγραφας; ἡμεῖς οὔτε τὸν ἄνδρα εἰς ὄψιν ἡμῶν ἠγάγομεν ἐληλυθότα ἐνταῦθα, τὰς ὑποψίας διαφεύγοντες, οὔτε πάντη ἀναπόκριτον εἰάσαμεν, ὅτι μὴδὲ θεμιτὸν καὶ τὸν τυχόντα ἀποπέμπεσθαι, μὴ ὅτι γε ὁμόσχημον καὶ ἐπισκοπῆς ὄνομα κεκληρωμένον. ἡσμενίσασμεν οὖν ὅτι ὁψέ ποτε ἀπενόσφισε τῆς ἐπισκοπῆς, εἰλάμενος ὧδέ που παραρρηρίφθαι, ὑποβάλλοντες αὐτὸν καὶ ἐπιτιμίῳ προσήκοντι, ὥσπερ πεποιήκαμεν ἐπὶ τοῖς ὁμοίως αὐτῷ δράσασιν. καὶ ὁ θεὸς τῶν μετανοούντων ἐστίν. καὶ τοῦτο ἐναργὲς ὑπόδειγμα μετανοίας ἐπεζήτηται καὶ παρ' ἡμῶν καὶ πρὸς ἄλλων, τῶν ἰατρεύειν ἐπιτεταγμένων, ἢ τοῦ ὑποπεπτωκότος ὑποχώρησις τῆς ἐπισκοπῆς καὶ εἰρήξις τῆς ἱερουργίας σὺν ἐπιτιμίῳ ἕως καιροῦ εἰρήνης. Εἰ οὖν ταῦτα ὡμολόγηται τῷ ἀνδρὶ, τίνες ἡμεῖς ἀποσεισθαι τὸν προσιόντα καὶ ἐχθραίνειν ἐν τούτῳ θεῶ; μὴ σύ, ὧ θαυμάσιε, βαρέως φέροιο ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ, κἂν ὅτι μάλιστα, ἃ λέγεις πεπραχέναι αὐτόν, ἀποδέδεικται ἀληθῆ εἶναι, ἐπεὶ ἡμεῖς οὔτε ἀκηκόαμεν ἕως τοῦ παρόντος οὔτε, εἰ καὶ ἀκηκόαμεν, κρίνομεν αὐτὸν ἐν τούτοις· γέγραπται γάρ· μὴ ὁ νόμος ὑμῶν κρίνη τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον καὶ γνῶ τί ποιεῖ. καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος λέγει· κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. ἔπειτα οὐδὲ περὶ τούτων πρόκειται λόγος ἢ ἐξουσία τοῦ κρίνειν, ἀλλὰ περὶ τοῦ προσεῖσθαι τοὺς ὑποπεπτωκότας τὴν μετάνοιαν, ταμειουμένων τῶν ὑπὸ τῆς τιμιότητός σου λελεγμένων ἢ ἐνταῦθα καιρῷ τῷ δέοντι τοῖς προεστώσι τῆς ἐκκλησίας ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῷ κριτῆ τῶν ἀπάντων. διὸ συμβουλεύω τῇ χρηστότητί σου, ἀφεμένη τῶν λόγων ἐκείνων, ἐν τῷ τέως εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρός μετανοίᾳ, ὡς ἂν συνεργοὶ εἴημεν θεῷ, τῷ φιλοῦντι σῶζεσθαι πάντα ἄνθρωπον, κἂν τούτῳ εἰρήνην ἔχωμεν πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ τέλος, ὅταν λάβῃς καιρόν, εἶπερ καὶ ζητεῖς, τότε εὐθύτητας κρίνοιο· τὸ δὲ νῦν προσεύχου περὶ ἡμῶν σῶζεσθαι ἡμᾶς ψυχῆ τε καὶ σώματι, ὅτι ὁμολογοῦμεν πάντων ἀνθρώπων ἀμαρτωλότεροι εἶναι. ὁ κύριος ὁ ἀρχιεπίσκοπος πλεῖστά σε προσαγορεύει, προσαγορευθεὶς ὑπὸ τῆς φωνῆς σου, ἐπεὶ καὶ πάντες οἱ μεθ' ἡμῶν ἀδελφοί. ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, ἀδελφέ. 518 {1Αὐξεντίῳ ἠγουμένῳ}1 Τὸ μὲν γράμμα τῆς τιμιότητός σου ἐδεξάμεθα καὶ ὡς ἦν ἡμῖν δυνατὸν ἐπήλθομεν, τὰ μὲν καθ' ἡμῶν ἐγκώμια πορρωτέρω θέμενοι, ὡς οὐκ ἄξιοι ἐγκωμιαστικῆς οὐδόλως ἐμφάσεως, ὅτι μὴ καὶ κατηγορητικῆς μᾶλλον ἐπισκώψεως· τίνες γάρ ἐσμεν ἡμεῖς οἱ ἀχρεῖοι καὶ οὐδὲ ὀνόματος ἄξιοι, οὗ ἐπικεκλήμεθα; πρὸς δὲ τὰ ἐπιζητηθέντα σοι κεφάλαια γραφικὰ πάνυ ἐξενίσθημεν, ὅτι καὶ πρὸς ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἢ ἐξήτησις, καὶ γε περὶ τοιούτων ἐμφάσεων, ἃ ἀνήκει μόνοις τοῖς θεοφόροις διαλευκαίνειν, παρ' ὧν καὶ ἡ διασάφισις ἐγεγόνει, καὶ γε μάλιστα κατὰ λέξιν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου καὶ Θεοῦ Βασιλείου. λαβὼν οὖν τὸ εἰς τὸν Ἡσαΐαν ἐρμηνευτικὸν αὐτοῦ πτυ-κτίον μαθήσῃ τὰ ἐπιζητούμενα, ἄλλως τε ὅτι καὶ μέτρον ὑπερβαίνει ἐπιστολῆς, ὅλης συγγραφῆς δεομένη ἢ τῶν τοιούτων ἐπίκρισις. Πρὸς δὲ ὅτι τοῖς Ἰουδαίοις λογομαχία πρόκειται, ἕα τοὺς χριστομάχους, ὧ πατέρων ἄριστε, λυττᾶν εἰς ἑαυτούς· οἱ γὰρ αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν τὰς διδασχὰς ἀπορραπίσαντες, τὰς τε τῶν ἀποστόλων ὑποθήκας παρωσάμενοι καὶ συλλήβδην πάντων τῶν θεοφόρων τὰς ὑψηγορίας βδελυξάμενοι σχολῆ γ' ἂν ὑφ' ἡμῶν αὐτοὺς ὀδηγεῖσθαι ἢ συναίρειν λόγον καθῆκον. ἄφετε αὐτούς, ὁ Κύριος εἶπεν, τυφλοὶ εἰσιν. καὶ ὁ προφήτης φησὶν· οὐκ ἔστι λέγειν χαίρειν τοῖς ἀσεβέσι λέγει Κύριος. πρὸς γὰρ

τῷ μηδὲν ὠφελεῖσθαι ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ λόγου καὶ ἑαυτοὺς παραβλάψοιμεν, τοῖς ἰοβόλοις αὐτῶν ῥήμασι δίκην ὄφεως φαρμακευόμενοι. ὁ θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν· τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν ὁ Κύριος. Ἰκανούσθω σοι ταῦτα. τὸ δὲ ὀφειλόμενον ἡμῖν ἐξ ἀναγκαίου, ὅπως εὐαρεστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, πῶς διαφευζόμεθα τὰς παγὰς τοῦ διαβόλου· δηλὸν ὅτι ὑπόπτεροι τῷ πνεύματι γιγνόμενοι, τὰ ἄνω ζητοῦντες, τὰ ἄνω φρονοῦντες, οὗ ὁ Χριστὸς ἐστίν, ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθημένος· ἀφ' οὗ καὶ ἤξει μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, ἡγουν Ἰουδαίους καὶ εἴ τισι σύμφροσι τῶν Ἰουδαίων καὶ κατὰ πίστεως διαστροφὴν καὶ κατὰ βίου στρεβλότητα. Ταῦτα μελέτα, ὧ τᾶν, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν, παρακελεύεται σοι Παῦλος, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κῆρυξ· τὰς δὲ μωρὰς ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔρεις καὶ μάχας Ἰουδαϊκὰς παραιτήσαιο. ἵνα δὲ ἐν κεφαλαίῳ περὶ ὧν προέτινας ἀποκριθῶμεν, ὅλον τὸ λῆμμα τῆς προφητείας περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστίν, ἐν ᾧ καὶ ὁ λαὸς ὁ ἀπωσμένος ἀνασέσωσται ἐκ τῶν τεσσάρων πτερυγῶν εἴτουν περάτων τῆς γῆς· τό τε ἐπὶ τῶν χειρῶν ἐζωγραφῆσθαι τὰ τεῖχη τῆς νέας Ἱερουσαλήμ τὸ σταυρικὸν πάθος δηλοῖ, ἐπεὶ περ, ἡλίοις ἐμπεπαρμένος ταῖς ἀγίαις χερσίν, ἀφηλοῖ τὸ ἀνθρώπινον ἐκ τῆς ἐμπαθοῦς καθ' ἁμαρτίαν ἕξεως καὶ ὠραιοῖ τῷ ἀρχετύπῳ κάλλει τῆς θεώσεως. ἐφ' οἷς μικρὸν διὰ τῆς τριημερονύκτου ἀναστάσεως, ἄρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἴδε πάντας τοὺς υἱούς σου· ἰδοὺ συνήχθησαν καὶ ἦλθον πρὸς σέ· ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος. ἐπόμενα τούτοις τὰ συνημμένα τῇ προφητεῖᾳ χαρήσιμά τε καὶ ἐορτάσιμα καὶ πλήρη θυμηδίας. καὶ ὁ μὲν εὐγνώμων εἴσεται καὶ συνεπιφθέγγεται τὰ εἰκότα, ὁ δὲ ἀγνώμων Ἰουδαῖος στρεβλοκαρδιάσει καὶ οὔτε παλαιᾶς οὔτε νέας διαθήκης ἐπακούσεται ὑγιῶς· οὗ ῥυσθείημεν εὐχαῖς ἀγίων, ἡγιασμένε πάτερ, καὶ σωθείημεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ἀμήν. 519 {1Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ}1 Καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπαισθανόμεθα ὅσον τὸ πάθος καὶ τὸ ἄλγος, τὸ συμπεσὸν τῇ τιμιότητί σου· νῦν δέ, ἐπειδὴ ἠκούσαμεν σου καὶ τῶν πολυστενάκτων φωνῶν, ὑποδηλουσῶν ἕκαστα τῶν συμβεβηκότων ἀνιαρῶν, πλέον ἐπαιστάνθημεν καὶ συνηγήσαμεν κατὰ τὸ εἶκός. ἀλλ' ὅμως, ὅπως ἂν μεθοδεύοις τὰ πράγματα, κατὰ δικαίαν ἔκτισιν θεοῦ ἀπαντήσαντά σοι, εὖ πράττων κἂν τούτῳ, ὡς κακίας μᾶλλον καὶ οὐκ ἀρετῆς βάσανον τὰς ἐπιφορὰς ἐνεχθῆναι. Ἡμεῖς δ' οὖν οὐ παυσόμεθα καὶ ἔτι πρὸς τὸ εὖσημον καὶ εὐδιάγνωστον ἀνθυποφέρειν τὸν λόγον. ἐστέρησαι τοιγαροῦν ὄψεως· καὶ ἀλγεινὸν (πῶς γὰρ οὐ;) τὸν λύχνον τοῦ σώματος ἀπολελωκέναι, ἀλλὰ πάλιν εὐχαριστήριον, ὅτι ἀβλεπτοῦμεν τὰ τοῦ κόσμου μάταια, ἐξ οὐπὲρ ὑποφέρεσθαι πέφυκεν πᾶς νοῦς οὐκ εὐκταίως. εἶρχθης προόδων καὶ συνόδων ἀστικῶν τε καὶ ἀνακτορικῶν; ἀλλ' οὖν γε λελύτρωσαι ἐκκλησίας πονηρευομένων καὶ συναναστροφῆς παρανομούντων (οἶδας ὃ λέγω). ἐπιλώθης τὰ ὑπάρχοντα; καὶ τοῦτο δυσφορώτατον· ἀλλ' ἔχεις τὸ κούφως φέρεσθαι καὶ ὑπερπλέειν τῶν βιωτικῶν περιστάσεων καὶ συναλλαγμάτων. ποῦ ποτ' ἂν εὗρες, ὧ θαυμάσιε, τόπον τοιοῦτον οἷον νῦν, ἐν ᾧ ἔστι σε σχολάζειν θεῷ καὶ γινῶναι αὐτὸν καθ' ὅσον οἶόν τε; ποῦ δὲ καιρὸν τοιοῦτον προσευχῆς, στεναγμοῦ, κατανύξεως, ἐκπετάσεως χειρῶν, ὅσων πρόκειται ὑμῖν ἀπολαύειν ἐκ τῆς ἐπενεχθείσης ἐπηρείας; οὐχ ὀρᾶς ὅτι εἰς καλόν σοι ἀπήντηκεν τὰ πράγματα, περιτραπέισης τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων εἰς σωτηρίαν σου; ἐν ἐπὶ πάντων διαγνωστέον, ὅτι κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν δυστέκμαρτον ἦν ἐπιλαβέσθαι τοῦ σωτηρίου συντάγματος, πολλῶν ὄντων, ὡς οἴσθα, τῶν ἀντιπραττόντων τῷ εὐσεβεῖ σκοπῷ· νῦν δὲ ἡνοικται ὑμῖν οὐχὶ μόνη τῆς μετανοίας ἡ θύρα, ἀλλὰ καὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας ἡ εἴσοδος, καὶ πᾶς τις τῶν εὖ φρονούντων ἐν τῷ μέρει τῶν

σφωζομένων σε τετάζεται, περί οὗ πᾶς σπουδαῖος ἐπείγεται καὶ οὗ τοῦ τυχεῖν οὐδὲν τῶν ἀπάντων ἀνταξιώτερον. εἴθε ἦν πως ἀντάλλαγμα γενέσθαι εἰς τὸ ἀμείψασθαι ἀλλήλοις τὰς αἰσθήσεις· καὶ πολλοῦ ἂν εὐχῆς μοι ἔργον ἦν τῇ ἀφαιρέσει τῆς ὄψεως συναφαιρεθῆναι καὶ τῶν πρὸ τῆς ὄψεως κέντρων τῆς ἀμαρτίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ φιλίας τρόπον· σὲ δὲ ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἡμῶν παρακαλέσειε παρακλήσει πολλῇ οἴσειν πάντα εὐχαρίστως κατὰ μίμησιν τοῦ μακαρίου Ἰὼβ καὶ ἀξιώσειν καὶ εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ἐλθεῖν ἡμᾶς ποτε, ἴνα, ὅσα νῦν διαφεύγει τοῖς γράμμασι, ζώση φωνῇ ἀναπληρώσασαιμεν καὶ μᾶλλον τηνικαῦτα γνωρίσωμεν ἀλλήλους, ἐκ μικρᾶς πρότερον πείρας ἀπογευσάμενοί σου τῆς γλυκείας ἀγάπης. 520 {1Νικήτα σπαθαρίω}1 Ἐπὶ μὲν μικροῖς πάθεσιν ἔστιν ἐξευρίσκειν εὐκόλως τὰς παρακλήσεις τὸν προαιρούμενον παραμυθεῖσθαι τοὺς κακουμένους· ἐπὶ δὲ τοιοῦτῳ μεγίστῳ πάθει, ἐν ᾧ περιεσχέθη ἡ θεοφιλία σου, τίς ἂν καὶ ἐξευρεθῆι λόγος παρακλητικός; τίς δὲ ὁ ἐπιχειρῶν θεραπεύειν τοιοῦτον ἄλγος ἐπιστημόνως δυνηθεῖ; ὦ τῆς ἀπευκταίας ἀκοῆς· ἀπερράγη σοι ἡ κυρία ἡ ὁμόζυγος, ὡς ἄρτι ἤκουσαι ἡμῖν, ἀφηρέθη τὸ μόνον παραμύθιον ἐν ταῖς συμβατικαῖς περιστάσεσιν, ἀπεκοσμήθη ἡ εὐλογημένη ἐστία· οἱ κλάδοι κατηφεῖς, τῆς ἀγαθῆς ρίζης ἐκκοπέσις, οἱ θεράποντες καὶ αἱ θεράπαιναι ὧδε κάκεισε περιελούμεναι, ὡς οὐκ ἔχουσαι τὸ δεσποτικὸν πρόσωπον ἐπιλάμπον τῇ οἰκίᾳ· τὰ πάντα κατηφείας μεστά, τάχα καὶ ὁ ἀήρ σοι ἡλλοιωμένος τῇ ἀλλοιώσει τῶν φρενῶν. ποῦ ἡ προσιεμένη σε ἐπανιόντα οἴκοι περιχαρῶς ἀπὸ τῶν ἀνακτορικῶν διατριβῶν; ποῦ ἡ τοὺς ἀγχιστεύοντας δεξιουμένη ἐπεικῶς, ἡ τόδε καὶ τόδε καὶ ὅσα ἐστί, συντόμως εἰπεῖν, διευθετοῦσα καὶ συμβιβάζουσα, οἰκονομοῦσα τε καὶ οἰκουροῦσα ὅσα τὰ κατ' οἶκον, ὅσα τὰ πρὸς ἄλλους οἰκείους τε καὶ ἐπιξενουμένους; πάντα οἴχεται καὶ ἀπόλωλε, καὶ γεγόναμεν ὡς ἐν ἐρημίᾳ πάντων τῶν προσόντων ἀγαθῶν ἀπεστερημένοι. Τοιοῦτον καὶ τηλικούτον τὸ πάθος τῆς τιμίας σου ψυχῆς, ὧ δέσποτα, καὶ οὐδεμία παραμυθία πρὸς ἀνθρώπου, ἰκανουμένη καταλεᾶναι τὴν φλεγμαίνουσάν σου καρδίαν, ἢ παρὰ μόνου θεοῦ, τοῦ παρακαλοῦντος τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν ἀναλήψεως. ἐκείνη μὲν οὖν ἡ μακαρία (μακαρία γάρ ἐστιν), ἐπὶ τὴν πίστιν πρὸς θεὸν ἐκέκτητο ἀσφαλῆ, καὶ τὸν βίον διετέλει σεμνόν· οὗ γνωρίσματα πολλά, ὧν καὶ ἡμεῖς οὐκ ἄμοιροι τετυχήκαμεν, τὸ δὲ τελευταῖον, ὅτι ὡς χρυσὸς ἐν πυρὶ τῇ μακροτέρᾳ καὶ δυσοίστῳ νόσῳ δοκιμασθεῖσα ἀπέπτη τῶν ἐνθένδε. οὐκοῦν ἀρκετὸν ἡμῖν τοῦτο εἰς παρηγορίαν, ὅτι τηλικαύτην ὁμόζυγον παρέπεμψας μὲν θεῷ, ὑπόδειγμα καλλίστης πολιτείας τὸν ἑαυτῆς βίον ἐναφήσασαν ἡμῖν, καὶ ἄλλως ὅτι, τὰ θεῖα ὧν πεπαιδευμένος αὐτός, οὐ τοσοῦτον ὀφείλεις ἐκσταθῆναι ἐπὶ τῷ γεγονότι· οἶδας γὰρ ὅτι, εἰς γέννησιν ἐληλυθότες κατ' εὐδοκίαν θεοῦ, πάντως τῇ γεννήσει συνεζευγμένη καὶ ἡ ἔξοδος ἡμῖν προσγίνεται καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀθάνατος καὶ οὐδεμία συζυγία ἀδιάζευκτος. ἀναθεωρήσωμεν, εἰ δοκεῖ, τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τήμερον καὶ εὐρήσομεν τὴν ὑπάλληλον διαδοχὴν κατιοῦσαν ἕως ἂν καὶ συσταῖ ὁ τῆδε κόσμος. ποῦ οἱ φύσαντές σε, δέσποτα, καὶ οἱ ἐκείνους τεκόντες; καὶ ἀναποδίζων οὐδὲν ἄλλο εὐρήσεις ἢ ῥοὴν καὶ ἀπορροὴν τὰ ἀνθρώπινα. τί οὖν ἐστί νῦν τὸ ζητούμενον; ὅπως εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς γενοίμεθα, καὶ τὰ μὲν εἰκότα ἐπιτάφια ἐπιτελέσωμεν τῇ ἀειμνήστῳ, ὑπὲρ ἧς καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ οὐκ ἐλάχιστα ηὐξάμεθα, εἰ καὶ οὐκ ἠκούσθημεν ὡς ἀμαρτωλοί, τὸ ἐπιμεῖναι αὐτὴν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, τὰ δὲ τῶν παίδων εὖ διαθώμεθα καὶ τὰ ἡμέτερα ἐξόδια προευνεπίσωμεν, ἐμβιοτεύοντες τῷ βίῳ θεοπρεπῶς, ἴνα, μεταστάντες τῶν ἐνθένδε ὀπηνίκα ἐπιτρέπει ἡ πρόνοια, εὐρήσομεν ἐκεῖσε τὴν καλὴν ὁμόζυγον, ἐν ἀπείροις αἰῶσι χαίρουσαν σὺν ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ μεθέξει τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Ταῦτα, εἰ καὶ ἐλάχιστα πρὸς παρηγορίαν, ὅμως ὅτι ἐπιδεικτικὰ τῆς ἀγάπης σου, ἦτις καὶ χαρισθεῖη ἡμῖν εὐθυμος καὶ εὐπαρηγόρητος

διὰ τῆς ἐπὶ πάντα εἰς θεὸν ἀναθέσεως ὑμῶν. 21 {1Λέοντι σακελλαρίῳ}1 Καὶ σιωπᾶν οὐκ ἐπιτρεπόμεθα, τῶν εὐεργεσιῶν τῆς μεγίστης καὶ ἐπιποθήτου σου ὑπεροχῆς ἀπολαύοντες, καὶ ἀπαντᾶν κατ' ἀξίαν οὐκ εὐποροῦμεν, λόγου ἀποροῦντες προσήκοντος. εἰ δὲ ὅτι ἡ θεοφιλῆς σου ψυχὴ μὴ οὕτως οἶεται, οὐ θαυμαστὸν (ἡ ἀγάπη γάρ, φησί, τὸ κακὸν οὐ λογίζεται), ἐπεὶ καὶ ἔκπαλαι τὸ αὐτὸ εἴωθεν φιλικῶς ὑπολαμβάνειν καὶ ἀποσεμνύνειν ἡμᾶς δωρεὰν τοὺς ἀλιτίμους καί, ὡς φησιν, οὐδὲ συγκρίνειν ἔχειν πρὸς ἀλλήλους καθ' ὑπεροχὴν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς εἴρηται, τῆς ἱεράς στοργῆς τὰ συμβόλαια. αὐτὸς δέ, ὧ παντεπαίνετε, ἔοικας ἀκρόπολις τις ἐνιδρῦσθαι ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ἢ, τάληθές οἰκειότερον εἰπεῖν, λιμὴν πολυχώρητος, θλιβομένων ἀνάπαυλα, διψώντων λόγου ἐμμελοῦς ἱκανὸν παραμύθιον, καθ' ἐκάστην, ὡς εἰπεῖν, εἰσδεχόμενος καὶ ἰώμενος, θεραπεύων τε καὶ ἀφοσιούμενος τούτους κάκεινους, μείζους καὶ ἐλάττους, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἐντελεῖς καὶ ὑφειμένους. ὡς μεγαλοπρεπές σου τὸ θεῖον ἀξίωμα καὶ τὸ θεοφιλές πρακτῆριον. προσήκει σοὶ καὶ τὰ τοῦ ἀοιδίου Ἰὼβ ἐπιφθέγματα· πατὴρ ἐγενόμην ὀρφανῶν, πρὸς δὲ χλωῶν, παντὶ δὲ ἀνθρώπῳ ἠνέωκταί μου ἡ θύρα καὶ ὅσα τούτοις συνεπόμενα. σὺ τὸ λείψανον τῆς εὐσεβείας, αὐτὸς τὸ κειμήλιον τῆς ὀρθοδοξίας· καὶ τὰ πολλὰ παρατρέχει ὁ λόγος, ἵνα μὴ δόξη πρὸς χάριν λέγειν καὶ κολακείαν τὰ εἰς πρόσωπον ἀκουτιζόμενα. ὅμως μίαν φωνὴν προσθεῖς ἀποπαύσειεν τοῦ λέγειν· μία παραμυθία πατρί, μονογενῆς τε καὶ φιλοπάτωρ υἱός, καὶ τῇ βασιλίδι πόλει ἡ σὴ μεγαλοφυῆς καὶ περιβόητος ἀρισταρχία. 522 {1Τῇ σπαθαρέα τοῦ Φλαβιανοῦ}1 Ἐφθασεν ἡ ἀπευκτὴ ἀγγελία τοῦ περὶ τοῦ ἀειμνήστου υἱοῦ σου πάθους μέχρι καὶ τῆς ἡμῶν ταπεινώσεως· ἐν ἧ, ὡς περ οἱ τὰς ἀκοὰς βροντηδὸν καταπλαγέντες πεπτήχασιν ὅλως, οὕτως ἡμῖν ὁ λόγος ἐξαπορεῖσθαι πεποίηκεν καὶ μηδὲ ἔχειν τι φθέγγασθαι ἄξιον τῆς ὀδύνης. ὦ, τί γέγονεν ἐξάπινα; πῶς ὤχετο ἀνὴρ θαυμαστός, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον; ὡς μεγαλοῆλιξ· ὡς ὠραῖος τὴν ὄψιν· ὡς εὐγενῆς τὸ αἷμα· ὡς εὐκλεῆς τὸ κῦδος· ὡς μόνος ἐγκαταλελειμμένος παραμύθιον μητρὶ αἰσία, οἰκία πατρῶα ἔρεισμα, γένει ἐγκαλλώπισμα, προσθεῖν δ' ἂν καὶ βασιλείοις ἀύλαϊς ξένον ὄραμα. οὗτος, ἐν ἅλ λοδαπῇ τὰ βασιλέως διοικούμενος, ἀπέπτη, καταλιπὼν μὲν τὴν περιβόητον μητέρα, συναπολιπὼν δὲ καὶ τὴν περιδοξὸν ὁμόζυγα σὺν εὐγενέσι νεογόνοις καὶ λαμπρὰν ἐστίαν, τὸ πολυθρύλλητον αἷμα, τὸ πολυούσιον κτῆμα, τοὺς δεξιούς ὑπρέτας, τοὺς φιλοδεσπότες παραστάτας, ταῦτα κάκεῖνα, ὁμοῦ τὰ πάντα, ὡς ἂν μὴ κατακερματίζοιεν ἐν ἕκαστον ὁ λόγος, εἶτα, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ξένης οἴκαδε, φόρτος ἐλεεινός, σκυθρωπὸν ἀπάντημα καὶ βασιλίδι πόλει καὶ ἀξιαγάστῳ ἐστία. ὦ τῆς ὑπερβαλλούσης συμφορᾶς· στενάξειεν δ' ἂν καὶ αὐτὰ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, μὴ ὅτι ἄρχοντες καὶ ὁμήλικες, στενάξειαν δ' ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες, ἀποβεληκότες ἔρνος πολυθαύμαστον, δακρύσειεν τάχα καὶ ὁ ἐπιπόλιος ὄμιλος, ἐπιστυγνάσει δὲ εἰκότως καὶ πᾶν τὸ γένος. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, τίς τὸ ἐπὶ σοὶ πάθος ἐκτραγωδήσειεν, ὧ δέσποινα; τίς δὲ τὸ τῆς ὁμοζύγου; τίς δὲ τὸ τῆς ἀδελφῆς; τίς δὲ τὸ τῶν οἰκετῶν; οὐδ' ἂν τῶν ποταμῶν τὰ ρεύματα εἰς δάκρυον μεταποιούμενα ἐξαρκέσειεν ὑμῖν ὑπηρετεῖσθαι τῷ θρήνῳ. τί δὲ ὁ ἀήρ; οὐκ ἠλλοίωται τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν ἄρα καὶ ὁ ἥλιος οὐκ ἀνατεταλκῶς, τὸν τῆς ἐστίας ἥλιον ἀπολελωκῶς; Τοσαῦτα καὶ ὅσα τούτοις ἐφάμιλλα ὑποβάλλει τὸ πάθος ἀποδύρασθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς γυναῖκα ἡμῖν ὁ λόγος, πάλαι τὰ θεῖα πεπαιδευμένην καὶ ὄλην ὑπόθεσιν ἀρετῆς τὸν ἑαυτῆς βίον ὑποδεικνύουσαν, ὡς μαρτυρεῖ σχεδὸν πᾶσα ἀκοὴ καὶ ὄψις, οὐ πολλῆς χρεῖα ὑπομνήσεως, οἴκοθεν ἔχουσαν τὰ φάρμακα τῆς παραμυθίας. πολλὰς ἱεράς βίβλους ἐπὶ χεῖρας εἴληφας, πολλὰ πατρικὰ ἀναγνώσματα διεξελέλυθας, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν σχολάζουσα ταῖς προσευχαῖς, ταῖς δεήσεσιν ἐπιμένουσα ταῖς παννύχοις εἴτουν νυκτεριναῖς καὶ ἡμεριναῖς ψαλμωδία

τε καὶ ὑμνωδίας· ἀφ' ὧν καὶ τὸ ἐγκρατὲς καὶ τὸ ὑπωπιαστικὸν τοῦ σώματος, τὸ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἐπιδοτικόν, ἱερεῖς τε καὶ μοναστὰς θεραπευτικόν, τὸ ἐπὶ πολλοῖς οὖν ἄλλοις εὐσεβείας τρόποις ὑμνούμενον τε καὶ ἀδόμενον. οἴκοθεν τοιγαροῦν καὶ παρ' ἑαυτῆς ἱκανῶς ἔχεις ἐπάσαι τῇ ψυχῇ τὰ εἰκότα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῇ νύμφῃ καὶ θυγατρὶ καὶ πάσῃ τῇ Ἀβραμιαίᾳ ἐστία ὡς κοινὸς διδάσκαλος, ὡς ἀρετῆς ὑπόδειγμα, ὡς ἔκπαλαι τὰ θεῖα λόγια θησαυρίσασα καὶ ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον ἐκάστῳ διανέμειν ἔχουσα. ἀναμνήσθητι, ὦ γενναία καὶ θαυμαστὴ ἐν γυναιξίν, ὡς οὐδὲν ξένον καὶ τῶν παρ' ἐλπίδα τὸ συμβεβηκός. ἀναθεώρησον τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς σήμερον καὶ χώρησον εἰς τὰ τοῦ θεοῦ βαθεὰ κρίματα καὶ ἴδε ὅτι ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος· αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡσεὶ σκιαὶ παράγουσιν. ἐπεὶ οὖν ὁ προπάτωρ θνητὸς δι' ἁμαρτίαν, θνητὸς καὶ ὁ γόνος, ἀλληλούχως ἰὼν μέχρι τοῦ δεῦρο. ἀλλ' ὅμως ὅτι ἀφ' οὗ Χριστὸς οὐκέτι θάνατος ὁ θάνατος, ἀλλὰ ἀρχὴ παλιγγενεσίας ἀθανάτου. εὐσεβῆ παῖδα καὶ ὀρθόδοξον, φιλομόναχόν τε καὶ φιλάγαθον καὶ γεγέννηκας καὶ προύπεμψας. ἔστω σοι παραμυθία αὐταρκες καὶ εὐχαριστίας ὑπόθεσις. Ναί, παρακαλοῦμεν, παρακαλοῦμέν σε, τὴν θεοπαράκλητον καὶ πανσύνετον, γενοῦ ὡς ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις κἀνταῦθα μεγαλοψυχίας ὑπόδειγμα, καλὸν ἐντάφιον καὶ τῷ παγκάλῳ υἱῷ, ὡς καὶ ψυχικῶς ὁμειρομένη τὰ αὐτῷ ἐπιβάλλοντα, ἀπόμοιραν θεῷ εἰσίσουσα· τάχα γὰρ διὰ τοῦτο θεὸς σε ἐταμιεύσατο τῶν προλαβόντων ὑστάτην, ἵνα, πάντα θεοπρεπῶς διαθεμένη, εὐκταίως συναπάρης τῶν ἐνθένδε καὶ κληρονομήσης σὺν αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. ταῦτα καὶ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν, ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος, συμφθεγγόμενός ἐστιν, πολυτιμιωτάτη μοι κυρία. 523 {1Παντολέοντι λογοθέτῃ}1 Ἴσμεν καὶ τὸ εὐπαρρησίαστον νεμεσητὸν ὑπάρχειν, συνεπιστάμεθα καὶ τὸν καιρὸν συστολὴν ἡμῖν ἐπιτρέπειν. ἀλλ' ὅμως τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀμυθῆτου σου περὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς εὐμενείας εὐδιάθετον ἠνάγκασεν ἡμᾶς τολμηρότερον χρήσασθαι καὶ τῷδε τῷ γραμματεῖω· τολμηρὸν γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς οὐ μόνον τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀναφέρειν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐτέρων δεδεῆσθαι. ὅμως, ὡς εἴρηται, τὸ πολὺ σου εὐμενὲς καὶ διπλοῦν εὐσεβὲς παρεθάρρυνεν ἡμᾶς τολμηῆσαι. τί οὖν τὸ λεγόμενον; περὶ Θεοδότου τοῦ πρωτοσπαθαρίου, ὅς, ὅπως ἐστὶν ἐναγώνιος αἰτία τοῦ συναπάραντος αὐτῷ οἰκονόμου τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ Δύσει, διαγινώσκει πάντως ἢ ἀνυπερβλητὸς σου ὑπεροχῇ. τίς οὖν ἄλλος ἂν ἐξευρεθεῖη ἀρωγὸς ἐπὶ τῇ ἀντιλήψει τοῦ ἀνδρός; τίς δ' ἂν ἐχεφρονέστερος τῆς σῆς μεγαλονοίας συνιδεῖν τὸ δέον; τίς δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ κράτους τὸ ὑπόγυον ἔχων πλεον τῆς σῆς γνησιευτικῆς παραστάσεως; Δὸς ὁ εἴληφας παρὰ θεοῦ ἔλεος, δέσποτα παμπόθητε, τῷ δεομένῳ. προκυλινδούμεθά σου τοῖς τιμίοις ἴχνεσιν· βουλή σου ὡς βουλή ἀγγέλου, φωνή σου ὡς βολὴς ἀστράπτουσα τῇ τε λαμπρότητι τῆς παρρησίας καὶ τῇ τῆς ἀγάπης ἀγλαΐᾳ. ἥς εἰ ἀξιωθεῖη μέτοχος γενέσθαι ὁ ἰκέτης σου, πάντως ἂν ἔξω που γένηται τῶν κατηγορητικῶν βελῶν τοῦ ἀντικειμένου αὐτῷ, ὡς οἶδας ὁ ὑψηλὸς νοῦς κατὰ διαφόρους τρόπους, ἡμεῖς τε οἱ ταπεινοὶ προσοίσομέν σοι πολλὰς τὰς εὐχαριστίας τε καὶ προσευχὰς ὑπὲρ ὑγείας ἀμφοτέρων ὑμῶν, τῆς καλῆς ὄντως καὶ ἀξιαγάστου συζυγίας. καὶ τάχα ὑπὲρ τῶν τὰ χρύσεια δῶρα προσφερόντων οὐκ ἀτιμωτέρα εἶη ὑμῖν ἢ θεοπάροχος δωρεὰ καὶ ἡ ἀπὸ Κυρίου χορηγούμενη εὐμένεια εἰς σωτηρίαν ψυχῆς τε ὁμοῦ καὶ σώματος ὑμῶν, τῆς παμποθήτου καὶ πανευφήμου δυάδος. 524 {1Θεοφάνει μονάζοντι}1 Εἴ σοι φίλον τὸ πρὸς ἡμῶν τῶν εὐτελῶν γράμμα, δέχοιο καὶ αὐθις, ὦ τριπόθητε, οὐδὲν μὲν ἔχον εὐπρεπὲς τε καὶ εὐφραδέες, ὡς χάριτι φῆς, τὸ δ' οὖν τῆς ἀγάπης σύμβολον καὶ πάνυ ὁμολογουμένως· καί γε ὅσον ἢ ἀντίδοσις τῶν γραμμάτων γίνοιτο, τοσοῦτον ἢ τῆς ἀγάπης διάθεσις αὔξειτο· οὗ τί ἂν εἶη σπουδαιότερον; Ἀλλὰ τοῦτο νῦν κείσθω ἐνταῦθα, πρὸς δὲ τὸ ἐξῆς βαδιστέος ὁ λόγος. τί τὸ νῦν καινοτομηθὲν ἐν τοῖς αὐτόθι καὶ τίνες οἱ νεοφανεῖς δράκοντες,

χαρυβδηδὸν καταπίνοντες ψυχὰς μὴ ἐστηριγμένας τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας· αὐτὸς μὲν οὖν οὐκ ἐξωνομάτισας, ἡμεῖς δὲ καὶ πρὸ τῆς δηλώσεως τῶν γραμμάτων κατεστενάξαμεν ὅτι μάλιστα ἐφ' ἐνὶ ἀνδρὶ αἰρετικῷ, μᾶλλον δὲ βλασφημῷ τῷ ὄντι εἰς θεόν, λαχόντι ἐν τοῖς αὐτόθι παρὰ τοῦ κράτους χαρτουλαρεύειν, ἐκεῖνο εἰπόντες, ὅτι γε τῆς περιβοήτου Σικελίας ἔφθασεν ὄλεθρος. τότε τὸ πῆμα οὐκ ἐκ δογματικῆς πείρας τετεχνωμένον· ἄπειρον γὰρ τὸ ἀνδριαντάριον, ἀλλ' ἐξ ἀσεβοῦς γνώμης πεπληρωμένον καί, ἵνα τάληθέστερον ῥηθείη, πατρόθεν ἐπὶ τὸ ἀσεβεῖν ἠγμένον καί γε σὺν δυσὶν ἄλλοις ὁμαίμοσιν. Ἀλλὰ τούτους μὲν ἡ Τριάς οἶδ' ὅτι ἐπιρραπίσειεν ἐνθέοις στόμασιν ὑμῶν τε καὶ τῶν ἐνταῦθα ὑπερμαχούντων τῆς ἀληθείας. σὲ δὲ καὶ τὸν οἶος σὺ μὴδὲν ξενιζέτω ἢ ἔτι λυττώσα αἴρεσις· οὐπω γὰρ ἐκτέτριπται τὸ κακὸν οὔτε δεδοκίμασται ἱκανῶς τῶν πιστῶν τὸ φιλόθεον καί, τρίτον, οὐχ οἷοί ἐσμεν ἐμβατεύειν εἰς ἄβυσσον κριμάτων θεοῦ, καθ' οὓς τρόπους ἀνέχεται ἀκμὴν κλυδωνίζεσθαι τῷ σάλῳ τῆς ἀπι στίας τὸν λαὸν αὐτοῦ, πλήν, συμπέρασμα τοῦ λόγου, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γίνοιτο, ὡς ὁ τῆς σοφίας ταμίας Παῦλος λέλεχεν. διὸ καὶ παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν μὴ ἐκκακεῖν διακατελέγχειν σε τοὺς ὑπεναντίους, ἐκ τῶν ἀδύτων ταμείων τῆς καρδίας σου προφέρων τὰ θεῖα διδάγματα καὶ ὑποδεικνύων ἐντεῦθεν ἀριδῆλως ὅτι Χριστὸς οὐ Χριστός, εἰ μὴ περιγράφοιτο τῇ καθ' ἡμᾶς εἰδέᾳ· εἴπερ γὰρ σὰρξ ἐγενόνη, πάντως καὶ ὡς σὰρξ περιγράφεται, ὃ δὲ μὴ περιγράφοιτο, τοῦτο οὐκ εἶσω ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἔξω δῆλον ὅτι καὶ τόπου καὶ χρόνου, θεὸς γυμνὸς τῇ ἀπεριληψία τε καὶ ἀοριστία καὶ λεγόμενος καὶ νοούμενος· καὶ τοῦτο ἀραρότως εἰς ἀναμφίλεκτον ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας φυσικαῖς ἀκολουθίαις ἀναγκαζόμενον, περιγράφεσθαι Χριστόν, κἂν τῇ εἰκόνι προσκυνούμενον, ἐπεὶ ἐν αὐτῇ τὸ ἀρχέτυπον ἐκπέφασται, ὡς πού φησιν ὁ θεοφάντωρ Διονύσιος· καὶ ἀλλαχοῦ· ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. ὥστε ὁ ἀπαναινόμενος ἐγγράφεσθαι Χριστόν ἤρηται ἀνθρώπων γεγονέναι καὶ ὁ μὴ προσκυνῶν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα οὐ τί που προσκυνεῖ αὐτὸν τὸ καθόλου, κἂν νομίζη προσκυνεῖν, ἐπεὶ φησιν ὁ ἱερὸς λόγος, οἱ ἄπιστοι ὁμολογοῦσι θεὸν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. Ταῦτα οὐχ ὡς ἀγνοοῦση τῇ τιμιότητι σου ὑπεδήλωσα, ἀλλ' ὡς συνομογνωμονοῦση καὶ ὡσπερ ῥανίδα ἐκ πελάγους δογμάτων ἀνεγκύσας, πρὸς τῷ καὶ ἄπειρον ἐσμὸν εἶναι πατρικῶν μετὰ καὶ τῆς ἀρχαιολόγου ἱστορίας ἀπ' αὐτῆς βαλβίδος τοῦ κηρύγματος εἰς σύστασιν τῆς ἀμωμῆτου ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πίστεως. 525 {1Φιλοθέω κτήτορι}1 Μέγα κέρδος ἠγεῖταί σου ἡ τιμιότης, ὡς φη, δεχομένη ἡμῶν γράμματα ὁμοῦ τε καὶ μνημονευομένη πρὸς ἡμῶν αὐτῶν, τοῦτο δὲ τῆς σῆς θεόφρονος διανοίας ταπεινοφροσύνη πολλῇ κεχρημένης ἐγκώμιον, οὐχ ἡμῶν τῶν εὐτελῶν καὶ οὐδενὸς ἀξίων λόγου. ὅμως κατὰ τὴν πεποιθήσιν αὐτῆς λήψεται τὸν μισθὸν ὑπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν θεοῦ δικαιοκρισίας, ἀμειβομένου τὴν πίστιν ἐκάστου ἀμοιβαῖς οὐρανίαις καὶ εἰς ἑαυτὸν τὸ τοῦ πέλας γιγνόμενον χριστοειδῶς ἀνατιθεμένου. Ἡμεῖς δὲ τῷ ὄντι χαίρομεν, ἀνδρὶ τοσοῦτῳ καὶ τηλικούτῳ φιλιάζειν γνωρίσαντες, οὗ ἡ ἀρετὴ διαπρύσιος καὶ ὁ ἔπαινος δικαιοτάτος καὶ τὸ πολίτευμα πολλοῖς ὑπόδειγμα τοῖς ἐθέλουσιν εὐσεβεῖν ἐν τῇ παρουσίᾳ γενεᾶς, ὡς ἐν περιωπῇ ὄρους ἀρετῶν προκείμενον. καὶ φερωνύμως ὡς ἀληθῶς ἐξέλαμψας φιλόθεος, φίλτρῳ θεοῦ τὸ ἀπράγμονον καὶ ἡσύχιον αἰρησάμενος ἐπιτηρήσει θεῶν ἐντολῶν καὶ ἐπιτεύξει τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. καίτοι ὑπάρχων καὶ κατὰ εἰδέαν ἄξιος τυραννίδος καὶ κατὰ γένος ὑπέρλαμπρος τὸ αἶμα, ἀλλ' ὁ θεῖος πόθος, σβέσας ταῦτα πάντα καὶ ὡς οὐδαμινὰ δεῖξας, ὅπερ καὶ ἄληθες, πρὸς τὴν ὑπέρφωτον τῆς θείας ὠραιότητος ἠρέν σου τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς αἴγλην, ἐκεῖ βλέπειν, ἐκεῖ φαντάζεσθαι, ἐκεῖ μετατιθέναι τὸ πολίτευμα, οὗ χαρὰ ἀνεκκλάλητος, ἔνθα ζωὴ ἀμήρυτος, ὅπου ἡ ἔλλαμψις τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος. ἀλλὰ γένοιτό σοι, ὦ

θαυμάσιε καὶ ἐπιπόθητε ἡμῖν, ἐπαύξησις ἀρετῆς ἔτι καὶ ἔτι καὶ θησαύρισις ἀγαθῶν ἔργων εἰς τὸ μεγαλεμπόρως ἀπαράει σε τῶν ἐνθένδε ἐπὶ μεθέξει τῶν ἀιδίων. Τὰ μὲν οὖν τῆς προσηγορίας ἐνταῦθα κείσθω. ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἐπερώτησας αὐτίς, ὑποδείξας τὸ ἀνεξαγόρευτον ὄφλημα, ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι ὁ κανὼν οὐδὲ εἰς διγαμοῦντος γάμον ἐστιαθῆναι τὸν πρεσβύτερον παραχωρεῖ, πόσῳ γε μᾶλλον στεφανῶσαι τὸν τοιοῦτον; ὁ γὰρ στέφανος ἐπιτίθεται ἐπὶ τῶν νικῶντι τὴν ἀκρασίαν καὶ τὸ τῆς παρθενίας κλέος ἀποσωσαμένῳ. ὁ δὲ διγαμῶν πρὸς τῶν μὴ ἄξιος εἶναι στεφανωθῆναι καὶ ἐπιτιμίοις ὑποβέβληται κανονικῶς. πῶς οὖν οὐκ ἔδεισε στεφανῶσαι τοὺς ὑπὸ κανόνας κειμένους τῆς διγαμίας; παρ' ἡμῶν τοίνυν, σύγγνωθι, ἵνα μηδὲν ἦν ἄλλο αἰτίαμα, οὐκ ἐπιτέτραπται τὸ καθόλου ἱεουργεῖν, οὐκ οἶδα εἰ μὴ τι κατ' οἰκονομίαν μεταδιδεῖν ὑμῖν τῶν ἀγιασμάτων, παρὰ σεσωσμένου πρεσβυτέρου τετελεσμένων. περὶ τοῦ ἀναγνώστου, ὅτι ἐπέστρεψεν ἐπιτιμιασθεῖς, δίκαιόν ἐστιν ἕως καιροῦ συνόδου μὴ ἀποστολιζέσθαι αὐτόν· ὁ μὲν γὰρ πρεσβύτερος εἴργεται τῆς λειτουργίας ἐπιτιμιασθεῖς, ὁ δὲ διάκονος τῆς διακονίας καὶ ὁ ἀναγνώστης τῆς ἀναγνώσεως. ἡμεῖς οὕτως φρονοῦμεν καὶ τυποῦμεν, ὡς δὲ ἡ εὐσέβεια ὑμῶν νομίζει, ποιεῖτω. 526 {1Εἰρήνη πατρικία}1 Τῆς ἀγαθῆς σου πεποιθήσεως σύμβολον τὸ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς προσαγορεῦσαι, κυρία τιμιωτάτη μοι, διὰ τοῦ ἡγαπημένου ἡμῶν ἀδελφοῦ κυρίου Πέτρου καὶ συγγενοῦς σου· δι' οὗ καὶ ἡμεῖς ἀντιπροσαγορευόμεν ὀφειλομένως, ἐπαινοῦντές σου τὸ εὐσεβὲς καὶ εὐζήλωτον ἐν ἀγαθοῖς, ὅτι τοῦτο καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἴσμεν καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ πολλάκις διδασκόμεθα, καὶ γε ὡς διὰ θεοῦ ἀγάπην καὶ αὐτὸν διὰ τιμῆς ἄγοις ἀξίως τῆς ἐνούσης σοι ἀρετῆς καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ ἠρώτησας περὶ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἐπιλεγόμενου τοὺς Λέοντας, ὡς εἰ δέοι ἀνδρεῖον αὐτὸ καταστήσασθαι, οὕτως αἰρέσεως ἔχουσα ἐν τῷ μετασχηματισμῷ τοῦ πρὶν γυναικεῖαν μονὴν ὀνομαζομένου καὶ χρηματίσαντος, τοῦτο ἀποκρίνασθαι ἔχομεν, ὅτι, εἰ μὲν νεωστὶ ἤρκαί σοι καθιεροῦν τὸν τόπον, ἔξδὸν ὅπερ αἰρῆ διαπράξασθαι· ἐπειδὴ δὲ προκαθιέρωται διὰ τῆς ἐν μακαρία μνήμῃ τελεσθείσης σου θυγατρὸς ἐκεῖσε καθηγουμένης καὶ τοῦτο ἐπὶ χρόνοις ἱκανοῖς διακρατησάσης μετὰ καὶ συνοδίας παρθενικῆς, εἰ καὶ ὅτι μετάθεσις γέγονεν ἐκ τοῦ προλαβόντος ἐμφυλίου πολέμου τῆς ἀδελφότητος τῶν ἐκεῖσε, αὐτῆς τε τῆς ἡγουμένης δεῦρο κατακειμένης ἐν θήκαις ὁσίαις μετὰ καὶ προλαβουσῶν ἄλλων ὁμοταγῶν ψυχῶν, οὐ θεμιτόν, ὡς οἶμαι κυρία, ἐξαλλαγὴν ποιήσασθαι σε, μάλιστα τῶν ἀφεισιῶν ἀδελφῶν καὶ τέκνων τῆς προηγησαμένης ὧδε αἰρουμένων λατρεύειν θεῷ, ἔνθα καὶ ἡ καθηγουμένη κατάκειται. ἀποστολικὸς ὁ λόγος ἐστίν· ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω. μονὴ ἐκλήθη γυναικεῖα· τίς λόγος τῆς μεταλλαγῆς ἀνδρῶνυμον γενέσθαι, καίτοι ἀνδρῶν μὴ κατ' ὀφθαλμοὺς φαινομένων καὶ τῶν ἐκβεβλημένων οὐκ ἀνεχομένων μὴ οὐχὶ ἐκεῖσε διαζῆν; εἰ δὲ ὅτι γέγονε πολλάκις ἐξαλλαγὴ ἐν τισὶ μοναστηρίοις, ἀλλὰ κατὰ διωγμοῦ αἰτίαν καὶ ὑφαρπαγὴν οὐχ ὁσίαν καὶ ἐξουσίαν οὐκ ἔνθεσμον. οἷς δὲ καὶ πίστις ὀρθὴ καὶ βίος μὴ ἀνθιστάμενος, τούτοις ἀκόλουθον ἂν εἶη ἐνθέσμως καὶ κανονικῶς λέγειν καὶ πράττειν. Διὰ τοῦτο παραινοῦμεν καὶ ἀντιβολουῦμεν, ὡς αὐτῆς τῆς μακαρίας θυγατρὸς σου φωνὴν ἀφεισίσης δι' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, μενέτω τὸ μοναστήριον οἱ Λέοντες γυναικεῖον χρηματίζον καὶ φρουροῦν τὰς καταλειφθείσας θυγατέρας αὐτῆς ἐν πνεύματι λάτριδας θεῷ· τοῦτο γὰρ σὺν ἐκείνῃ καὶ τῇ σῆ θεοσεβείᾳ κλέος ὅτι μάλιστα καὶ ἀνεπίψογον τοῖς ἐπισκῆπτουσι τὰ ἡμέτερα. ὅπερ παρεγγυᾷ ὁ ἀπόστολος, λέγων· ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. ἐπεὶ, ἐὰν μὴ οὕτως πράξοις, τὸ μὲν δρᾶμα στάσιν οὐχ ἔξει, ἅπαξ κινηθὲν ἐκ τοῦ καθήκοντος εἰς τὸ παρὰ φύσιν, ἡμεῖς δὲ οὐκ ἔξω κωμωδίας, προσθεῖην δ' ἂν καὶ κατακρίσεως, ἀπενεγκοίμεθα παράπτωμα. 527 {1Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ}1 Ὁψίσταμεν

τοῦ ἀντεπιστεῖλαι τῇ τιμιότητί σου, ὥστε μικροῦ δεῖν καὶ ἐκκεκροῦσθαι ἡμᾶς τῆς τῶν ἐπεσταλμένων δυνάμεως, ἀλλὰ τὸ αἴτιον, τοῦ μὴ παρεῖναι πιστὸν γραμματηφόρον. νῦν δέ, ἐπειδὴ ἐξ ἀναγκαίου ἀπεστείλαμεν τὸν οἰκονόμον τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς ἐν τοῖς αὐτόθι, εἰκότως τὸ ἔλλιπές ἀποπληροῦμεν, ἐκεῖνο πρῶτον λέγοντες, ὅτι οὐχ οἷοί ἐσμεν φαρμακεύειν ψυχὴν λυπουμενὴν καὶ πολλοῖς τετρυχωμένην πάθειν. ὅμως πειρατέον ἐκ τῶν θεοπνεύστων λογίων τὴν θεραπείαν ἐξευρίσκειν. Τί οὖν φησιν ὁ τούτων μέγιστος ταμίας; πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. εἰ οὖν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐν παντὶ πράγματι καὶ ἀδιαλείπτως τὸ χαίρειν καὶ εὐχαριστεῖν καὶ προσεύχεσθαι ἡμῖν διατέτακται, οὐκ ἂν ἐξοιχῆσεται χρόνος, οὐδὲ ὁ ἀκαριαῖος, μὴ οὐχὶ περιοριζόμενος ἐν τῷ χαίρειν καὶ εὐχαριστεῖν τὸν ἀληθινὸν χριστιανόν. οὐκ οὖν λοιπὸν θλιπτικὰ τὰ παρόντα, κἂν οἶά ποτ' ἂν εἶεν, τῆς δυσπραγίας ἔχοντα τὸ ὑπέρογκον. καὶ ταῦτα οὐχ ὡς ἀγνοοῦση τῇ ἀγαθῇ σου ψυχῇ, ἀλλ' ὑπομνηστικῶς εἴρηταί μοι, ἐπειδὴ κάμνουσα ψυχὴ ἔσθ' ὅτε ἀτονεῖ πρὸς τὸ ἀνηγμένον τῆς θεωρίας. δεῦτερος λόγος μοι ὅτι, εἰ καὶ πολλῶν τῶν ἐνόητων ἀπεγύμνωσάν σε οἱ ἐξουσιάζοντες, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀποτερῆσαι σε τοῦ τιμιωτέρου κτήματος ἠδυνήθησαν. οὐχ ὄραξ καὶ εὐχαριστεῖς, οἷαν σοι γνῶσιν ὁ θεὸς ἐθησαύρισεν, πηλίκην γλῶσσαν, ἐξ ἧς ὡς ἐξ ἀδύτων θησαυρῶν τῆς καρδίας προφέρει τὰ ἀγορεύματα καὶ διανοήματα προῖξ ὅτι μάλιστα; τοῦτο προφερέστατον καὶ πάντων χρημάτων χρηματιστικώτερον καὶ πάσης οὐσίας ὑπερουσιώτερον· ὃ, εἴ τις κέκτηται, τῶν ἄγαν πολυουσίων αἰρετώτερός ἐστι τῷ νοῦν ἔχοντι, κἂν ῥακίσις μόνον ἀμπεχόμενος. καὶ τοῦτο δέδειχε σύμπας μὲν ὁ τῶν δικαίων χορός, ἐν δὲ τοῖς ἐξωτερικοῖς προσώποις ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκεῖνος, ἐκ ναυαγίου γυμνὸς ὄφθεις τῇ βασιλίδι. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ ἐρώτημά σου ἐπιστρεπτέον τὸν λόγον. καίτοι εἰδὼς ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ εὖ ἔχον, φιλοπευστεῖς πρὸς ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἐκδιδάσκεσθαι. φῆς γὰρ ὅτι "4πῆ μὲν ὁ λογισμὸς προτρέπεται με εἰς προσευχὴν, πῆ δὲ ἀνακόπτει"5, ὡς τοῦ θεοῦ εἰδότος ὅπερ βουλόμεθα αἰτεῖσθαι, ὡς ἐντεῦθεν παρέλκον ἂν τὸ προσεύχεσθαι. πρὸς τούτοις, ἐπεὶ ἀμαρτωλὸς εἶ, οὐδὲν ὀνίνησι τὸ προσεύχεσθαι, καὶ ἀπλῶς εἴ τι ἄλλο ἐδήλου τὸ γράμμα· οὐ γὰρ παρῆν μοι ἐπὶ χειρᾶς ἔχειν. τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἐν τούτοις; ὅτι τύχης καὶ εἰμαρμένης ἔμφασιν ἔχει ἡ διάνοια καί, τὸ ὅλον εἰπεῖν, τοῦ αὐτεξουσίου ἀναίρεσιν, οὐ μὲν οὖν ταύτη τῇ δόξῃ ἐπερείδεσθαι ἡμᾶς δεῖν, ἐχέφρονας ὄντας καὶ γνῶσιν θεοῦ πεπλουτισμένους· ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ δευτέρου προβλήματος πεπεῖσθαι ὅτι καὶ ἀμαρτωλῶν ἀκούει ὁ θεὸς μετανοία κερημένων ἀρίστη (πῶς γὰρ ἐφ' οἷς χαίρει μετανοοῦσι κατὰ τὰ ἱερὰ λόγια μὴ οὐχὶ καὶ εἰσακούειν τῆς τούτων δεήσεως;), περὶ δὲ τοῦ προηγουμένου προβλήματος οὕτως ἀπαντητέον, ὅτι ἡ θεία πρόγνωσις οὐκ ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον· καὶ γὰρ οὐχ ὅτι προγινώσκει πράττομεν ἢ πράττομεν, ἀλλ' ὃ τι πράξομεν προγινώσκει, καὶ ἔρρωται ἐν τούτῳ καὶ ὁ τῆς προγνώσεως ὅρος καὶ ὁ τοῦ αὐτεξουσίου λόγος. ἐν μὲν γὰρ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν προηγούμενός ἐστιν ὁ τοῦ θεοῦ ὅρος ἐπὶ τε χρόνου καὶ τόπου καὶ τρόπου, ἐπὶ δὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ἐφ' οἷς τὸ αὐτεξούσιον, οἷονεὶ ἐπομένη ἐστὶν ἡ τοῦ θεοῦ πρόγνωσις ἐπὶ τε ἀρετῆς καὶ κακίας. ὥστε δεῖ ἡμᾶς καὶ ἐρᾶν καὶ εὔχεσθαι τὰ κρεῖττονα, ἵνα ἔχωμεν ἐντεῦθεν τὸν θεὸν ἐφεπόμενον ἡμῖν, ἀλλὰ μὴ τὸναντίον· ἐξ ἐναντίου γὰρ ἔψεται ἡμῖν, ὧδε μὲν κολάζων καὶ τιμωρῶν, ἐκεῖ δὲ στεφανῶν καὶ ἀποδιδούς ἡμῖν βασιλείαν οὐρανῶν.

ἐπίληψις, καὶ φίλου σοφωτάτου, ἀναγκαῖον ᾤθηθην αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν ὑπ' ὄψιν ἀγαγεῖν καί, καθ' ὅσον οἶόν τέ μοι ἐπικριθεῖσαν, ἀποστεῖλαι τῇ φιλότητί σου, ἢ ἀπολύουσιν τῆς ἀπορίας ἢ ἐπανορθουμένην ὑπὸ τῆς ἀγχινοίας σου· δεῖ γὰρ ἀντεισάγεσθαι πρὸς τοῦ ἐπιτιμῶντος τὴν οἰκείαν γνώμην τῆς μεμφθείσης ὑπολήψεως. ἔστιν οὖν ἡ ἐπιστολὴ ἡδε. {1Θεόδωρος Ἀθανασίω}1 "4Πῶς"5, φῆς, "4οὐ λατρεύεται ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ προσκυνούμενος Χριστός, μιᾶς οὔσης ἐπ' ἀμφοῖν προσκυνήσεως;"5 ὅτι ἐπ' αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ λατρευτικὴ ἢ προσκύνησις (προσκυνῶν γὰρ αὐτὸν συμπροσκυνῶ τὸν πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁμοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἡ τριαδικὴ ἡμῶν προσκύνησις καὶ λατρεία), ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνας ἡ αὐτὴ μὲν (πῶς γὰρ οὐ; ὡν γὰρ ἐν τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα μία, τούτων δηλαδὴ ἐν τὸ σέβας καὶ μία ἢ προσκύνησις), σχετικὴ δὲ ὅμως, ἡγουν ὁμωνυμικὴ. προσκυνῶν γὰρ αὐτὴν οὐ συμπροσεκύνησα, ἀλλὰ προσεκύνησα Χριστόν, οὐ διαιρούμενον καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ διαφορούμενον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον· ὅπερ ἐστὶ σχετικὴ, ἀλλ' οὐ λατρευτικὴ, κἂν ἡ αὐτὴ, ἐκεῖ μὲν οὕτως νοουμένη καὶ λεγομένη, καθότι τριαδική, ἡγουν φυσικὴ, ἐνταῦθα δὲ τὸ ἔμπαλιν, καθότι σχετικὴ, ἡγουν ὑποστατικὴ. εἰ γὰρ εἴποις λατρευτικὴ, ἐσήμανας σεσαρκῶσθαι ὡς τὸν υἱὸν τόντε πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐστὶν ἔκτοπον. τοιγαροῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ οὐ τὴν θεότητα προσκυνῶ, ὡς φασὶ τινες (τοῦτο γὰρ τῆς Τριάδος σημαντικόν· καὶ οὐ σεσάρκωται ἡ Τριάς, ἄπαγε), ἀλλὰ τί; αὐτὸν Χριστόν σχετικῶς· μόνος γὰρ αὐτὸς ὁ σαρκωθεὶς θεὸς λόγος. προσκυνῶν δὲ αὐτὸν Χριστόν δηλὸν ὅτι συμπροσεκύνησα τὸν πατέρα ὁμοῦ καὶ τὸ πνεῦμα. ὥστε ἐπὶ τῆς εἰκόνας σχετικὴ εἰκότως ἂν νοοῖτο καὶ λέγοιτο, ἐπ' αὐτοῦ δὲ Χριστοῦ λατρευτικὴ, ὡς συνεπινοουμένου τε καὶ συμπροσκυνουμένου τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος. Καλῶς οὖν, ὧ τᾶν, ἔχειν μοι δοκεῖ τὸ θεώρημα, ἐπὶ μὲν τῆς μακαρίας καὶ προσκυνητῆς Τριάδος τὴν σὺν πρόθεσιν εἰληφθαι (ἢ γὰρ σὺν διάκρισιν τῶν ὑποστάσεων ὑποφαίνουσα ἐνότητα φυσικὴν παρίστησι, καθὼς ἐπὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως παρὰ πᾶσι χριστιανοῖς ἄδεται), ἐπὶ δὲ τῆς προσκυνήσεως Χριστοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνας οὐκ ἔχει χώραν ἢ σὺν πρόθεσις εἰληφθαι· ἢ γὰρ ἂν εἰς дуάδα ὑποστάσεων κατὰ τὸν ἀποδοθέντα λόγον διιστάσῃ τὴν μίαν ὑπόστασιν ἀποκομίση ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς κοσμολατρείας ἀσέβημα. οὐκοῦν εἰκότως ἢ ἀντωνυμία παρελήφθη, ἥτις, τὸ ἐνιαῖον τῆς ὑποστάσεως ἐπ' ἀμφοῖν τηρήσασα, δίστησι τὸ ἕτεροῖον τῶν φύσεων. καὶ γοῦν, φησὶν ὁ πάνσοφος Διονύσιος, ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. διαφορότητα οὖν οὐσίας φήσας ταυτότητα δηλὸν ὅτι ὑποστάσεως κατὰ τὸ ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ ὑπέδειξε, καθ' ἣν καὶ ἡ κατὰ σχέσιν προσκύνησις τεθεώρηται. ἢ γὰρ σχέσις, ὡς φασὶ, τῶν πρὸς τί ἐστίν· ἅμα τε γὰρ ἐστὶ καὶ ἀντιστρέφει πρὸς ἄλληλα, οἷον ἀρχέτυπον πρὸς εἰκόνα. οὐ γὰρ ἂν εἶη θάτερον μὴ θατέρου παρόντος, καθὸ καὶ τῶν ἅμα πεφιλοσόφηται. πρόσκειται δέ, ἡγουν ὁμωνυμικὴ, καὶ γε τῆς αὐτῆς ἐμφάσεως καὶ ἡδε ἢ λέξις· τὸ γὰρ ὄνομα ὀνομαζομένου ὄνομα. ὥστε κἀνταῦθα τῶν πρὸς τι ὁ λόγος, ἐπεὶ καὶ κατὰ φιλοσοφίας ὄρον ὁμώνυμά ἐστὶ διδασκόμεθα, ὡν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, οἷον αὐτὸς Χριστὸς καὶ ὁ ἐγγεγραμμένος. ἐπεὶ δὲ καὶ ὑποστατικὴ πρόσκειται, τοῦτο διαρρήδην ἀποδέδεικται, ὅτι οὐχ ἕτερα ὑπόστασις παρὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι, ἀλλ' αὐτὴ δὴ ἡ ὑπόστασις Χριστοῦ, ἡγουν ὁ χαρακτήρ, τῷ τῆς μορφῆς αὐτοῦ εἶδει ἐκφαίνόμενός τέ ἐστὶν ἐν τῇ εἰκόνι καὶ προσκυνούμενος· καὶ ἔρρωται ὁ πᾶς λόγος τοῖς ὑγιῶς φρονουσί. Πρὸς δὲ τὸ πίστωσιν ἔχειν μᾶλλον τὸν λόγον ἀναγκαῖον ἡγησάμην τρεῖς χρήσεις πατρικὰς ὑποθεῖναι τῇ ἐπιστολῇ, ὡς ἂν πληρωθῇ κἀνταῦθα ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθῆσεται πᾶν ῥῆμα, γραφικῶς εἰπεῖν. {1Τοῦ Χρυσόστομου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ νιπτήροσ}1 Ὅταν βασιλικοὶ χαρακτῆρες καὶ εἰκόνες εἰς πόλιν εἰσφέρωνται, ὑπαντῶσιν ἄρχοντες καὶ δῆμοι μετ'

εὐφημίας, οὐ σανίδα τιμῶντες οὐδὲ τὴν κηρόχυτον γραφήν, ἀλλὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ βασιλέως· οὕτως ἢ κτίσις οὐ τὸ γήινον σχῆμα τιμᾶ, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον χαρακτήρα αἰδεῖται. {1Τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐπὶ Θεοδωρήτου πατριάρχου}1 Οὐχ ὡς ἕτερον τῆ μορφῆ, ἀλλ' ὡς αὐτὸν ἕνα Κύριον ἐν μιᾷ μορφῇ ὄντα, καθ' ὃν καὶ χαρακτήρ εἷς πεφυκῶς τῆς τοῦ πατρὸς ὑποστάσεως καὶ πρὸ σαρκὸς ἀσώματος εἷς τε ἦν καὶ ἐν σαρκὶ εἷς ἐστὶ καὶ ἐν εἰκόνι ὁ αὐτὸς εἷς ὑπάρχει, μὴ διαιρούμενος εἰς δύο χαρακτήρας μήτε δὲ σχιζόμενος εἰς δύο δόξας, ἀλλ' εἰς μίαν συναγόμενος. καὶ μεθ' ἕτερα· ἀλλ' ὡσπερ αὐτὸς εἷς ἐστὶν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων καὶ εἰς ἓν συνάγεται πρόσωπον, οὕτω καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ μία τέ ἐστὶ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνὸς Χριστοῦ· καὶ οὐχ ἕτερον χαρακτήρα ἐροῦμεν τὸν κατὰ σάρκα ἐπιφανέντα ἡμῖν καὶ ἕτερον τὸν κατ' εἰκόνα σχηματιζόμενον χαρακτήρα ἐν εἴδει μορφῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἕνα, ἐπεὶ μήτε καθὸ σῶμα ὁ χαρακτήρ εἴρηται, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον. καὶ τοῦτο μᾶλλον διὰ τοῦ θείου Χρυσοστόμου διευκρινηθήσεται, τὸν χαρακτήρα οὐράνιον λέγοντος, ἐπεὶ καὶ ἐξ οὐρανοῦ οὐ καθὸ σῶμα, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον ὁ μονογενὴς θεὸς κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐσαρκώθη καὶ ἐπέφανε, σῶμα περιθέμενος τὸ ἡμέτερον. καὶ μετ' ὀλίγα· οὐκοῦν ἐπεὶ κατὰ ἀναφορὰν αὐτὸν δείκνυσι τὸν χαρακτήρα, αὐτὸν Χριστὸν προσκυνοῦμεν καὶ οὐ τὴν ὕλην, τεχνικῶς σχηματιζομένην ἐν τῇ εἰκόνι. {1Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ δεύτερον}1 Καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν. 529 {1Εὐδοκίᾳ κανδιδάτισση}1 Ἐδηλώθη μοι ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Σιλουανοῦ περὶ τῆς τιμιότητός σου ὅτι ἐν λύπῃ ἐστὶ διὰ τὸ ἐγγίνεσθαί σοι φόβον τινὰ καὶ πτόησιν ἐν τῇ ψυχῇ ἄνευ τινὸς αἰτίας· καὶ ἀκούσας οὐκ ἀπαθῶς ἤνεγκα ὁ ταπεινός, ἀλλὰ καὶ ἐλυπήθην καὶ ἠυξάμην, εἰ καὶ ἀνάξιος ὑπακούεσθαι παρὰ θεοῦ, λυθῆναι τὸ δέος ἐκεῖνο ἀπὸ σοῦ. ἀλλὰ καὶ ἔτι κάγω καὶ ὁ κύριος ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ ἀδελφοὶ συνεύχονται καταρραϊσθῆναι τὸ πάθος ἀπὸ τῆς εὐσεβείας σου· τοῦτο δέ, κυρία, ἀλλόκοτόν ἐστὶ τὸ πάθος καὶ εὐκαταφρόνητον καὶ οὐκ ὀφείλεις λογίζεσθαι αὐτὸ ὅλως ἐν τινὶ δυνάμενόν σε παραβλάπτειν, διότι, τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἔχεις ὄπλον, ἐφ' ᾧ σημειουμένη ἀποδιώκειν παραυτὰ πίστευε πᾶσαν σκαιωρίαν δαιμονικὴν, κἂν ἐν ἡμέρᾳ, κἂν ἐν νυκτὶ συμβαίνειν σε ἐκθροεῖσθαι. ψάλλε οὖν πρὸς Κύριον, ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου· καὶ πάλιν· οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ· καί, εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ σοῦ, τίς κατὰ σοῦ, οὗ καὶ τὸ σῶμα ἐσθίεις καὶ τὸ αἷμα πίνεις; ἐφ' οἷς καταπατοῦμεν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Μὴ τοίνυν συγκαταπέσης μηδὲ ῥαθυμῆσης ἐν τῷ ἀκαίρῳ τούτῳ φόβῳ, ἀλλ' εὐθύμει ἐν Κυρίῳ καί, ὑπομιμνήσκομεν, προσεύχου, καθὼς καὶ εἴθισταί σοι, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, εἰ δύνῃ, καὶ μικρὸν ἀναγίνωσκε, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ φρουρήσει σε καὶ ἀπήμονα διατηρήσει ἐν πᾶσιν. 530 {1Εὐφροσύνη ἡγουμένη}1 Μεμάθηκα παρὰ τοῦ εὐ εἰδότος ὅτι σου ἦψατο λύπη τῆς τιμιότητος διὰ τὸ ἐθέλειν μίαν ἀδελφὴν τετμησθῆναι σου τῆς ἀγίας συνοδίας. καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ἢ λύπη· πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐκ ἀλγήσειεν ψυχὴ ἐκκοπτομένου τοῦ οἰκείου μέλους; ἀλλ' ὅμως, ὅτι συμβαίνει τὰ τοιαῦτα ἐξ ἐπηρείας τοῦ ἐνεδρευόντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, καὶ χρὴ ἡμᾶς μακροθύμως φέρειν, πᾶσαν ἐπιδεικνυμένους ἐπιμέλειαν ὅσον ἐπιτρέπει ὁ ἀληθὴς λόγος, ὡς ἂν ἀθῶοι τοῦ αἵματος εἴημεν τοῦ τοιούτου, ἡγουν τῆς τοιαύσδε, ἀδελφοῦ τε ὀνομασθέντος ἢ ἀδελφῆς. Ἐπεζήτησας δὲ μαθεῖν, εἰ ἀνένοχόν ἐστὶ τῇ τιμιότητί σου ἀπολυῖσαι τὴν φιλονεικοῦσαν ἐκραγῆναί σου ἀδελφὴν. καὶ πῶς, σοφὴ οὖσα καὶ συνετὴ, οὐκ ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιγινώσκεις τὸ δέον; οὔτε οὖν σεαυτῇ τῇ διδασκάλῳ οὔτε τῇ μαθητευθείσῃ ἀκίνδυνος ἢ διάστασις, ἐθελουσίως γινομένη. διατί γὰρ καὶ πόθεν τὸ εὐλογον ἔχουσα; εἰ μὲν γὰρ τελεία οὖσα καὶ

κατηρτισμένη ή μαθήτρια πρὸς τὸ ἄλλων ἀδελφῶν καθηγεῖσθαι, ἤδη ἐπιζητούμενης ὑπ' ἀδελφότητος, οἰκονομία τὸ τοιοῦτον, καθὼς φησιν ὁ Ἅγιος Βασίλειος, καὶ οὐ διάστασις, ἄπαγε· καὶ γοῦν ἀπὸ τοῦ ἄρχεσθαι καλῶς ἄνεισί τις ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἐννόμως, κάντεῦθεν ζῆλος ἀγαθὸς ταῖς ὁμοτρόποις ἰέναι ἐπὶ τελειότητα καὶ ταῦτοπραγῆσαι θεοπρεπῶς, ἐπειδὴ ἔνδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ὁ Κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων ὑποδεικνύς ἔφη· εἰ ἀγαπᾶς με, βόσκει τὰ ἄρνια μου· καὶ πάλιν· ποιμαίνει τὰ πρόβατά μου. ὡς ὁ γε, ὁ τοιαύτη προθέσει ἐκβεβηκῶς εἰς τὸ ποιμαίνειν, μακάριος ἂν εἴη, Χριστὸν μιμούμενος τὸν ἀληθινὸν καὶ πρῶτον ἀρχιποίμενα. Ἔστι γοῦν καὶ ἑτέρα οἰκονομία ἐν τοῖς πατράσιν ἡμῶν τεθεωρημένη, ὅποταν ψυχὴ δυστροπεύουσα μετὰ πολλὴν καὶ μακρὰν ἐπιμέλειαν αἰρῆται μεταπεσεῖν εἰς ἄλλην ἀδελφότητα, ὡς ἐκεῖσε χρησιμεύειν μέλλουσα κατὰ μίμησιν τῶν μεταφυτευομένων δένδρων ἐκ τοῦδε εἰς τόνδε τὸν τόπον. ἔαν οὖν καὶ τοῦτο ποιήσῃς, ἔχει τινὰ λόγον, ἀμφοτέρων δῆλον ὅτι, τῆς τε ἐπιδιδούσης καὶ τῆς ἐπιδεχομένης, συναιρουμένων ἀλλήλαις, πληρουμένου τοῦ ἀποστολικοῦ παραγγέλματος, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. ἄλλον δὲ χωρισμὸν οὐκ ἐπιδέχεται ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, πρῶτον μὲν ὅτι ἡ σύμβασις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διασπᾶται, ἢ καθομολογηθεῖσα ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ μοναχικῇ τελειώσει· οὐ τί ἂν εἴη ὀλεθριώτερον; καὶ γε ἀρμόζει κἀνταῦθα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, οὓς ὁ θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· εἰ γὰρ ἐκεῖ, καίτοι ἐπὶ σαρκικῇ ζεύξει, ἀπηγόρευται ὁ χωρισμός, πόσω γε μᾶλλον ἐπὶ πνευματικῇ συναφείᾳ, εἰ μὴ τι ἄρα παίζεται τὰ θεῖα; ἀλλ' ἄπαγε, πιστὸς ὁ λόγος τοῦ μυστηρίου ἐπὶ τε ἀφέσει τῶν ἡμαρτημένων ἐπὶ τε δεσμῷ ἀλύτῳ τῆς συναφείας. ἔπειτα, πῶς οἰκοδομηθήσεται ἡ ἀδελφότης ἐξ ἧς ἀπορρήγνυται, εἴπερ ἀνεύθυνος ἢ ἡ ἀπολελυμένη παρὰ τῆς καθηγουμένης, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ὑπαχθήσεται εἰς διάστασιν, τῷ ὁμοίῳ ζήλῳ τεμνομένη νῦν μὲν αὕτη, πρὸς δὲ τὸ ἐξῆς ἑτέρα καὶ μετ' οὐ πολὺ ἄλλη (καὶ οὕτω τὸ ἄρτιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ οἰχίσεται καὶ διαφθαρήσεται πάμπαν), ἐκ τῆς πρώτης βαλβίδος ἀφορμηθεῖσα; καὶ τοῦ οὐαὶ κληρονόμος, ὡς βοᾷ ὁ Ἅγιος Βασίλειος, ἢ τοῦτο ὅλον τὸ κακὸν ἀπεργαζομένη· οὔτε γὰρ στάσιν οὔτε βᾶσιν ἔξει οὔτε ἡ σὴ μονὴ οὔτε ἑτέρα ἢ οὕτως πρᾶττουσα. Ὡστε ὁ ἀπειθῶν ἀπειθείτω καὶ ὁ ἀνομῶν ἀνομείτω κατὰ τὸ γεγραμμένον. σὺ δὲ σῶζουσα σῶζε τὴν σεαυτῆς ψυχὴν, μὴ προἰεμένη τοὺς νόμους τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐρηρῆσιμένη ἐν ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἀγίων, ὧν πρῶτος ἐν τούτοις ὁ Μέγας Βασίλειος, κἂν μετὰ δυοῖν ἢ τριῶν παρθένων φθάζῃς συζῆν· ὅπου γὰρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου, φησὶν ὁ Κύριος, ἐκεῖ εἴμι ἐν μέσῳ αὐτῶν, οὐ μὴν μετὰ παρανομούντων, κἂν μυρίοι ᾦσιν. 531 {1Δωροθέῳ τέκνω}1 Ἔγνων, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ ἐκ τῆς ἀρτίως γραφείσης σου ἐπιστολῆς τὸ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς πιστὸν τε καὶ ἀγαπητὸν σου, ὅπερ ἐστὶ γνῶρισμα ἀληθινῆς ὑποταγῆς, εἰ καὶ ἡμεῖς ἀμαρτωλοὶ καὶ οὐδαμινοί· ἐφ' ᾧ καὶ συντηρηθεῖς πρὸς τὸ ἐξῆς, εὐαρεστῶν Κυρίῳ καὶ διαλάμπων τῇ ἀρετῇ ἐν τῇ ἀδελφότητί σου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς. φύσιν γὰρ οὐκ ἔχει κρύπτεσθαι τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον λανθάνειν δοκοῦν εὐδῆλον τὸν ἐργάτην ἀποκαθίστησιν ὡς πόλιν θεοῦ χρηματίζειν κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. περὶ δὲ ἧς ἐσήμανας ὑποθέσεως, ἡγουν τοῦ ποιεῖν μνήμην τοῦ δεῖνος, ὀφείλεις ἐξ ἑαυτοῦ συνορᾶν ὅτι, εἰ μὲν ἐν τῷ θανάτῳ, προκοινωνῶν τῇ αἰρέσει διὰ φόβον ἀνθρώπων, ἔστη ἐξαγορεύων καὶ οἶονεῖ ἐπιτιμώμενος πρὸς τινος, εἴθ' οὕτως μετέλαβεν τῆς ὀρθοδόξου κοινωνίας καὶ ταύτη συνάπεπτη, ἔχει φύσιν ἐν μνημοσύνοις τάττεσθαι ὀρθοδόξων, τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν θεοῦ διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν ἐπ' αὐτῆς τῆς τελευταίας ὥρας δεχομένου τὸν μεταμελούμενον καὶ ᾧδε αὐτὸν κρίνοντος. ὥστε, εἰ οὕτως ἐγένετο, ποιεῖσθαι λειτουργίας ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς θεὸν οὐ παραιτητέον. εἰ δὲ

οὐδὲν τούτων γέγονεν, ἀλλὰ κοινωνῶν ἦν τῇ αἰρέσει καὶ οὐκ ἔφθασεν μετασχεῖν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου (αἰρετικὸς γὰρ ὁ ἄρτος ἐκεῖνος καὶ οὐ σῶμα Χριστοῦ), οὐ τολμητέον εἰπεῖν σύναξιν περὶ αὐτοῦ (οὐδὲ γὰρ παίγνια τὰ θεῖα), ὡς ἂν μὴ ἀκούσῃ ὁ αἰτῶν περὶ τοῦ τοιοῦτου, αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε. ἄλλο τι λέγειν οὐκ ἔχω, ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ διαγινώσκειν ἔστι τὸ ἀληθές· οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, οὔτε ἐν τῷ μέρει τῶν ὀρθοδόξων τετάσσεται ὁ μὴ κοινωνῶν τῇ ὀρθοδοξίᾳ κἂν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ· ὅπου γὰρ εὐρεθῆ, ἐκεῖ καὶ κριθήσεται καί, οἷον ἐφόδιον εἴληφε πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν, τούτῳ καὶ συναριθμηθήσεται. Τὸ λοιπὸν εὐχου ὑπὲρ ἐμοῦ. ἀσπάζεται σε ὁ κύριος ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ ἀδελφοί σου. τοὺς μετὰ σοῦ ἀδελφούς ὡς τέκνα μου προσαγορεύω, ἐπεὶ καὶ τὴν κυρίαν Θέκλαν ὡς θυγατέρα ἐν Χριστῷ. 532 {Μιχαὴλ καὶ Θεοφίλω βασιλεῦσιν. Βασιλεῦσι θεοφιλεστάτοις καὶ εὐσεβεστάτοις ἐκ θεοῦ αὐγούστοις καὶ αὐτοκράτορσιν ἀπολογία τε καὶ προσφώνησις παρὰ τῶν ὧδέ τε κάκεισε διεσπαρμένων} 1 Ἐγνωσμένον ἔστι τοῖς λόγου μετέχουσιν ὅτι ὁ παμβασιλεὺς τῶν ἀπάντων θεὸς τὸ τῆς ἐπιγείου βασιλείας χρῆμά τε καὶ ὄνομα τούτου χάριν ἐδώρησατο τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, ἵνα, μιμήσῃ τῶν οὐρανίων καὶ τὰ ἐπίγεια τὸ εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον κεκτημένα, σύμφωνον ἄγοιεν τὴν εἰς αὐτὸν δοξολογίαν τε καὶ προσκύνησιν· ἥς τὰς ἡνίας λαχοῦσα θεοκρίτως ἢ ὑμετέρα χριστομίμητος βασιλεία εἰκότως προσκέκληκεν ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους εἰς λόγους ἐλθεῖν μετὰ τῶν ἀντιδιατιθεμένων ἡμῖν τῷ τῆς πίστεως λόγῳ, ὡς ἂν ἐντεῦθεν γνοίῃ πότερον μέρος τὸ ἀληθὲς πρεσβεύει καὶ ταύτῃ δοίῃ τὰ νικητήρια εἰς τὸ μὴ εἶναι σχίσματα ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ὀρθοδόξως ἅπαντας. ἐφ' ᾧ ἠνέσαμεν μὲν ὑμῶν τὸ φιλομαθὲς τῆς πίστεως, ὑπερῆνέσαμεν δὲ τὸ εἰρηνοθελὲς τῆς προαιρέσεως, οὕτως ἐφιεμένης ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ σωτηρίᾳ τὸ ὑπήκοον καταστήσασθαι· εἴη γὰρ ὑμῖν ἐντεῦθεν ἄμειψις, ἐπὶ λαμπρότητι λαμπρότης ἄρρητος καὶ ἐπὶ βασιλείᾳ βασιλεία ἀτελεῦτης. Ἄλλ', ὧ δεσπότηι κράτιστοι καὶ φιλοθεώτατοι, οὐχ οἷόν τέ ἐστι τοῦτο τὸ μέγα καὶ πολυεύκτονον κατόρθωμα ἀπλῶς οὕτως καὶ ἀκαμάτως γενέσθαι, διότι τῶν μεγίστων πραγμάτων μέγιστα συναναφαίνονται καὶ αἱ τληπαθήσεις. τί τοῦτο; πρῶτον μὲν τὸ τοὺς ἐναντιουμένους ἡμῖν χρονίως τε καὶ συνοδικῶς πεπαγιῶσθαι ταῖς οἰκείαις δόξαις, ἡμᾶς δὲ ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς κεκωλῦσθαι συναῖραι μετὰ τῶν οὕτω κεκρατημένων τὸν περὶ πίστεως λόγον· ἔπειτα, ὅτι καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ κρίσις οὐκ ἄλλοις ἀνήκει ἢ μόνοις τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὴν ἐξουσίαν διὰ τοῦ Πνεύματος εἰληφόσι, συναιρομένῳ τε καὶ συνεπισφραγιζόντων καὶ ὑμῶν τῶν ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ θεοῦ προηγουμένων κεκλημένων. τὸ δὲ ὑγιὲς καὶ ἀμώμητον τῆς χριστιανικωτάτης ἡμῶν θρησκείας φρόνημα ὁποῖόν ἐστιν ἀναγκαῖον ἐκθέσθαι. Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν, τὸν ἐν πατρί τε καὶ υἱῷ καὶ Πνεύματι Ἁγίῳ προσκυνούμενον τε καὶ συνδοξαζόμενον, τὴν πολυύμητον, παντουργὸν καὶ ἀρχικὴν Τριάδα κατὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ πατέρων παραδοθὲν ἡμῖν θεόπνευστον σύμβολον, δι' οὗ πᾶσα αἵρεσις ἐκκέκρουσται καὶ παρ' οὗ πᾶσα ἁγία σύνοδος ἤρτηται, οἷάπερ ἀπὸ ρίζης κλάδοι καὶ πηγῆς ποταμοί. ἐντεῦθεν γὰρ ἡ δευτέρα τὴν κυρίαν φωνὴν τοῦ Πνεύματος ἐτράνωσεν· εἶτα ἡ τρίτη τὴν ἁγίαν Μαρίαν Θεοτόκον, ὡς αὐτὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀποκυήσασαν, ἐκήρυξεν· ἔπειτα ἡ τετάρτη ἐκ δύο καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι καθ' ὑπόστασιν ἐνικὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐδογματίσεν· εἶτα ἡ πέμπτη, τὴν πρὸ αὐτῆς ἐπισφραγίσασα, Ὁριγένην τε καὶ τοὺς ἄμφ' αὐτὸν προὑπαρκτίτας ἀνεθεμάτισεν· ἔπειτα ἡ ἕκτη ἀκολούθως ταῖς δυσὶ φύσεσι δύο θελήματά τε καὶ ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ ἐξεδίδαξεν· εἶθ' ὕστερον ἡ ἑβδόμη ἐπομένως ταῖς πρὸ αὐτῆς, ὡς διπλᾶ πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ φυσικὰ ιδιώματα, τὸν αὐτὸν ἀπερίγραπτον κατὰ τὸ ἀόρατον καὶ περιγραπτὸν κατὰ τὸ

δρώμενον ἀνεκήρυξε, τέτρασι τρόποις ἐρηρυσμένως τὸ ἀληθὲς ἔχουσα, ἔκ τε φυσικοῦ δόγματος, παρά τε πατρικῶν χρήσεων, ἔκ τε συνοδικῶν ἐκφωνήσεων καὶ παρὰ ἀρχαίας θεσμοθεσίας. κατὰ μὲν οὖν φυσικὴν ἀκολουθίαν, φέρε εἰπεῖν, ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὑποδείκνυσι λέγων· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. εἰ τοίνυν ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, δηλὸν ὅτι ὡς μὲν λόγος ἀπερίγραπτος, ὡς δὲ σὰρξ περιγραφόμενος· καί, εἰ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (ἄλλο δὲ τὸ σκηνοῦν καὶ ἕτερον ἢ σκηνή), καθ' ἕτερον μὲν περιγράφοιτο, καθ' ἕτερον δὲ περιγραφῆς ἀνώτερος. ἐπεὶ, ποίοις σημείοις ἄνθρωπος γεγονέναι ἐπιγνωσθήσεται, εἰ μὴ τὸ τῆς ἐξεικονίσεως ἰδίωμα, ὅπερ ἐστὶ πρῶτον ἐν μεμορφωμένῳ ἀνθρώπῳ, φυσικῶς κέκτηται, οὗ τῆ ἀναιρέσει φροῦδος ὁ ἄνθρωπος; ἀλλὰ μὴν ἄνθρωπος ἀληθῶς, οὐκοῦν καὶ ὡς ἄνθρωπος περιγραφόμενος ὁ ὡς θεὸς ὢν ἀπερίγραπτος. ἐφ' ᾧπερ λόγῳ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐχρημάτισεν, ὡς τὰ ἀμφοτέρω ἀκρὰ πρὸς ἑαυτὸν συνάπτων καὶ ἀμφοτέρω ὑπάρχων καὶ τὰ τῶν ἀμφοτέρων ἐξ ὧν συνετέθη φύσεων ἰδίωματα ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἀνελλιπῶς κεκτημένος, ἔκ τε πατρὸς σὺν πᾶσι καὶ τὸ ἀπερίγραπτον, ἐπεὶπερ εἴρηκε, πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, ἔκ τε μητρὸς σὺν πᾶσι καὶ τὸ περιγραπτόν, ἐπεὶπερ γέγραπται, οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. ὅθεν ὥφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. ἐν οὖν καθ' ἑκατέραν φύσιν ἀναιρούμενον ἰδίωμα συναναιρεῖν πέφυκεν ἐξ ἀναγκαίου πάντα τὰ ὁμόστοιχα, ἀναιρούμενων δὲ τῶν ἰδιωμάτων δηλὸν ὅτι συναναιροῦνται καὶ αἱ τούτων φύσεις. καί, μάρτυς τοῦ λόγου, ὁ ἱερομάρτυς Ἰουστῖνος ᾧδὲ πού φησι· οὐδὲν γὰρ διαμένει τῶν ὄντων ὅπερ ἐστίν, ἐνὸς καὶ μόνου τῶν προσόντων αὐτῷ φυσικῶς ἐλλείποντος· κἀντεῦθεν φροῦδα τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν ἐκ τῆς καινῆς ὑποθέσεως καθέστηκεν. ἐπομένως δ' οὖν τῷ εὐαγγελιστῇ καὶ ὁ ἀπόστολος τάδε φησίν· ὅς, ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών. τοίνυν, εἴπερ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων μορφὴν δούλου ἔλαβεν, ἀναντιρρήτως, ἥ μὲν ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχει, οὐκ ἐξεικονίζεται, ὅτιπερ τὸ θεῖον ὑπὲρ κατάληψιν, ἥ δὲ μορφὴν δούλου ἔλαβεν, ἐξεικονίζεται, ὅτι ὑπὸ κατάληψιν τῆς ἐν ἀφῇ τε καὶ χροιά ἢ δουλικῆ μορφῇ περιορίζεται. πῶς γὰρ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γεγονέναι πιστευθήσεται, εἰ μὴ ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις ἐξεικονίζεσθαι πέφυκε; πῶς δὲ καὶ σχήματι εὐρεθῆναι ὡς ἄνθρωπος λεχθήσεται, εἰ μὴ τῷ ἀνθρωπίνῳ σχήματι γεγραμμένος ὀφθήσεται; Ὅρατε, ᾧ γαληνότατοι, πῶς, ὀφειλομένως κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιούμενος, οἷς καὶ παραπλησίως μετέσχηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, ἐξ ἀναγκαίου ἔχοι τὸ ἐπίσης τούτοις ἐξεικονίζεσθαι; εἰ δὲ μὴ, οὐχ ὁμοίωται, καὶ διέψευσται ὁ ἀποφηνάμενος, καὶ ἢ φύσις παρήλλακται. καὶ μὴν αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ λόγος ᾧδὲ πού φησι· τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ; οὐκ ἂν δὲ ὁ μὴ ἐξεικονιζόμενος ἄνθρωπον ἑαυτὸν εἴποιέ ποτε, οὐδ' ἂν ὁ πεφυκῶς ἀποκτένεσθαι μὴ οὐχὶ πεφυκῶς εἶη καὶ τοῦ ἐξεικονίζεσθαι· θάτερον γὰρ θατέρου εἰσαγωγικόν τε καὶ ὁμολογητικόν. οὗτός ἐστιν ὁ θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι, καθὼς ὁ μακάριος Πέτρος λέλεχε· τί δ' ἄλλο εἶεν τοῦτο ἢ τὸ φάναι ἐξεικονίζεσθαι σαρκί, οὐκ ἐξεικονιζόμενον πνεύματι; οὗτός ἐστιν ὁ εἰρηκῶς, καὶ ὁ τρώγων με, κάκεϊνος ζήσεται δι' ἐμέ· οὐκ ἂν δὲ ὁ μὴ περιγραφόμενος εἴποιεν ἐσθίεσθαι, εἰ μὴ τί γε ἄρα φάντασμα εἶεν. ὅπερ εἰ καταδεξοίμεθα, ἐμπεσοῦμεθα εἰς τὸ τοῦ Μανιχαίου φρόνημα, ἀποσκευαζόμενοι τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐν τῷ ὀρατῷ καὶ ἀοράτῳ τὸν υἱὸν τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἐν τῷ ὄρει πεφανερῶκεναι φησίν, οὐ δύο ἔχοντα φύσεις, ἀλλὰ μίαν. ὥστε καὶ οἱ μὴ περιγράφεσθαι Χριστὸν δισχυριζόμενοι, ὡς μίαν φύσιν πρεσβεύοντες, ἐκείνου τῷ φρονήματι συνεμπίπτειν ἀπελέγχονται· ὃ γὰρ ἀπερίγραπτον, τοῦτο καὶ ἀσώματον,

οὐδ' αὖ ἐν τῷ περιγεγράφθαι εἰς δυάδα προσώπων τὸ ἐν Χριστοῦ πρόσωπον, ὡς δοκεῖ τισι, διατέμνεται, ὅτι μηδὲ φύσις εἰκόνας τε καὶ πρωτοτύπου ὑποστατικῶς οἶδε τέμνεσθαι, ἀλλὰ τῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τὴν διαφορὰν κέκτηται. φησὶ γὰρ ὁ πάνσοφος Διονύσιος· ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ οὐκ ἂν τις εἴποι τὴν σταυροειδῆ εἰκόνα ἄλλο τι παρὰ τὸ ταύτης πρωτότυπον ἢ μόνον τῷ φυσικῷ λόγῳ διαφορουμένην· καὶ τὸ παράδειγμα ἐγγύθεν καὶ ἡ ἀλήθεια ἀναμφίλεκτος. Οὗτος οὖν ὁ πρῶτος τρόπος τῶν εἰρημένων. τίς ὁ δεύτερος; αἱ τῶν ἁγίων φωναί, οὐ συλλογιστικῶς, ἀλλὰ γυμνῶς ἐξεικονίζεσθαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διαγορευούσαι· ἄς, εἰ πάσας ἐνταῦθα βουλευθείημεν ἐντάξαι, ἐκβησόμεθα τοῦ μετρίου τῆς προσφωνήσεως. ἐκ πολλῶν δὲ δύο ἢ τρεῖς, καὶ ταύτας προυργιατέρας, ἀναλεξάμενοι, ἐκ τῶνδε καὶ τὰς λοιπὰς πιστωσόμεθα, πληρουμένου κἀνταῦθα τοῦ γεγραμμένου, ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. φωνὴ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, ἐν ἱστορίᾳ τοῦ ἱερομάρτυρος Παγκρατίου ὑπομνηματιζομένη· ἐξένεγκον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ, ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφήν ἔλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα ἰδόντες ἐπὶ πλεῖον πιστεύσωσιν, ὁρῶντες τὸν τύπον τῆς μορφῆς, καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς κηρυχθέντων. ὡς φοβερὸς ὁ λόγος οὗτος, μονονουχὶ καὶ ἐπιβοῶντος, "ἐξένεγκον τὴν εἰκόνα τοῦ τῆ ἀρετῆς τοὺς οὐρανοὺς καλύψαντος καὶ ἐντύπωσον οἶονεὶ ἐν τῷ μετεώρῳ εἰς μαρτύριον ἐμφανές"5. "ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφήν ἔλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ"5· οὐκ ἀγγέλου οὐδ' ἀρχαγγέλου οὐδέ τις ἄλλης δυνάμεως, ἀλλὰ τὴν καθ' ἡμᾶς δουλικὴν μορφήν. "ἵνα ἰδόντες ἐπὶ πλεῖον πιστεύσωσιν"5· ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς διὰ λόγου ἱστορίας, ἀλλὰ δεομένης καὶ τῆς δι' ὄψεως ἐνεργείας εἰς πλείονα πίστωσιν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γέγονε. "καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς κηρυχθέντων"5· ὁμοιον τοῦ εἰπεῖν "4τοῦτο ὑμῖν μνημόσυνον εἰς γενεὰς γενεῶν"5. ἐπισημαίνει δὲ ἡ ἱστορία ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι τὸ αὐτὸ ἐποίουν ἐν τε πόλεσι καὶ κώμαις, ἅπασαν ἱστορίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διακοσμοῦντες ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε ὁ ἄγγελος τὸ "4χαῖρε"5 κέκραγε τῆ παρθένῳ, μέχρις ὅτου καὶ ἀνελήφθη· ἄς, φησὶ, καὶ φόβῳ παρήνουν τιμᾶσθαι. Ὁρᾶτε, ὦ φιλοθεώτατοι, ὅτι ὁμοῦ τῆ ἀναστηλώσει τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ τὸ προσκυνεῖσθαι αὐτὰς φόβῳ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀπ' ἀρχῆς παραδέδοται; τὸ γὰρ τοι τιμᾶσθαι ἰσόρροπον δῆλον ὅτι τοῦ προσκυνεῖσθαι ὠμολόγηται. φωνὴ Ἀθανασίου τοῦ πολυάθλου ἐκ τῆς ἐν Βηρυτῶν προσφωνήσεως· ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν καὶ ἴδετε τὸ καινὸν θέαμα τοῦτο· καὶ μεθ' ἕτερα· τότε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ Ἰουδαῖοι κατενέγκαντες ἔφησαν ὅτι"4καθὼς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐνέπτυσαν αὐτῷ ποτε, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐμπτύσωμεν αὐτῷ"5. τότε ἤρξαντο ἐμπτύειν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς εἰκόνας τοῦ Κυρίου καὶ ἐρράπισαν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον τῶν συνελθόντων ἐνθεν κάκειθεν, ἤγουν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, λέγοντες· "4ὄσα ἐποίησαν αὐτῷ οἱ πατέρες ἡμῶν, πάντα ποιήσωμεν τῆ εἰκόνι αὐτοῦ. καὶ λέγουσιν ὅτι ἐνέπαιξαν αὐτῷ· καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιήσωμεν"5. ἐμπαιγοῖς οὖν ἀπειροῖς ἐνέπαιξαν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ἅπερ οὐδὲ λέγειν ἡμῖν τετόλμηται. εἶτα λέγουσιν, "4ἠκούσαμεν ὅτι ἤλωσαν αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν αὐτῷ"5. τότε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῆς τοῦ Κυρίου εἰκόνας ἔπηξαν τοῖς ἡλίοις. πάλιν λέγουσι μεμνηότες, "4ἠκούσαμεν ὅτι ὄξος καὶ χολὴν ἐπότισαν αὐτὸν μετὰ σπόγγου· ποιήσωμεν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς"5. καὶ ἐποίησαν, προσθέντες τῷ στόματι τῆς εἰκόνας τοῦ Κυρίου τὸν σπόγγον τοῦ ὄξους πεπληρωμένον. πάλιν λέγουσι· "4μεμαθήκαμεν ὅτι καλάμῳ ἔτυψαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ οἱ πατέρες ἡμῶν· τὸ αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν"5. καί, λαβόντες

κάλαμον, ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δεσπότου. τέλος λέγουσιν, "ὡς ἀκριβῶς
μανθάνομεν ὅτι λόγῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξαν, μηδὲν παραλείψωμεν, ἀλλὰ
προσθῶμεν καὶ τοῦτο"⁵. καί, ποιήσαντες ἐνεχθῆναι λόγῃν, ἐπέτρεψάν τινι αὐτῶν
ἄραι τὴν λόγῃν καὶ κροῦσαι κατὰ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνας τοῦ Κυρίου· καὶ τούτου
γενομένου εὐθέως ἀνέβλυσεν ἀπ' αὐτῆς πλήθος αἵματος καὶ ὕδατος. Πιστὸς ὁ λόγος,
ὦ σοφώτατοι, τὸ μὲν, ὅτι τὰ σημεῖα τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστεύουσι, τὸ δέ, ὡς ἂν
καὶ ἡμεῖς γνοίημεν ὅτι τῇ τῆς εἰκόνας ὕβρει ἐφύβριστα τὸ πρωτότυπον, ὡς ἔμπαλιν
τῇ τῆς εἰκόνας τιμῇ ἀποτετίμηται. φωνὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἐκ τοῦ ἐγκωμίου
τοῦ εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ· ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων
ἀγωνοθέτης Χριστός. κἀνταῦθα, ὦ γαληνότατοι, ἀσφαλῆς ὁ ὅρος τῆς εἰκονικῆς
ἀναστηλώσεως. οὐ γάρ, ὡς τινες εἰκαιολογοῦσι, τῷ πίνακι τῆς ψυχῆς ἐγγεγράφθαι
Χριστὸν εἴρηται τῷ θεοφόρῳ· οὐδὲ γὰρ ἐγγεγραμμένον ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ κατοικοῦντα
τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἔχομεν, ὡς ὁ ἀπόστολος βοᾷ.
ἔπειτα, ὅτι καὶ τῇ ἐπιφορᾷ τοῦ "καὶ"⁵ συνδέσμου τὰ προηγούμενα ὑπεσημήνατο,
ἅτινά ἐστι τάδε· ἀνάστητέ μοι νῦν, οἱ λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων
ζωγράφοι, τὴν τοῦ στρατηγοῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνετε
τέχναις· ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν στεφανίτην γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας
περιλάμψατε χρώμασιν. ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων τοῦ μάρτυρος παρ' ὑμῶν
νεκικημένος γραφῆ. χαίρω τῇ τοιαύτῃ τῆς ὑμετέρας ἰσχύος σήμερον νίκη
ἠττώμενος. ἴδω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριβέστερον παρ' ὑμῶν ἐγγραφομένην τὴν
πάλην, ἴδω φαιδρότερον ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον εἰκόνας.
κλαυσάτωσαν δαίμονες καὶ νῦν, ταῖς τοῦ μάρτυρος ἐν ὑμῖν ἀριστεαῖς πληττόμενοι,
φλεγόμενη πάλιν αὐτοῖς ἡ χεὶρ καὶ νικῶσα δεικνύσθω. ταῦτα οὐ δήπου ἐγγεγράφθαι
φαίη ἐν ἡμῖν· εἰ δὲ καὶ τοῦτο δοθείη, οὐκ ἂν πρότερον τὸν δοῦλον, εἶθ' οὕτως τὸν
δεσπότην παρηγγυᾶτο, ἄλλως τε καὶ τῷ εὐθύς ἐν τῇ ἀπαρχῇ λέγειν "ἀνάστητέ μοι
νῦν, ὦ λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι"⁵ δηλαδὴ τὸς
εἰκονουργούς, οὐ τοὺς λογογράφους ἐσήμανε, καθὼς καὶ ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τῶν
Τεσσαράκοντα μαρτύρων ὁ αὐτὸς τάδε φησὶν· ἐπεὶ καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα καὶ
λογογράφοι πολλάκις καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ λόγῳ κοσμοῦντες, οἱ
δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες. Ἐπεὶ γοῦν καὶ ὁ δεύτερος τρόπος πέρας εἴληφε, τίς ὁ
τρίτος; φωνὴ τῶν μετὰ τὴν ἔκτην συνεδρουσάντων πατέρων ἐν Κωνσταντινουπόλει·
ἐν τισὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος
ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου
προῦποφαίνων ἀμνόν, Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν. τοὺς οὖν παλαιούς τύπους καὶ τὰς
σκιάς ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους
κατασπαζόμενοι τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου
ταύτην ὑποδεξάμενοι. ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἀν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς
ἀπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἵροντος τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ
Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον χαρακτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ
νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὀρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως
ὑψος τοῦ θεοῦ λόγου κατανοοῦντες καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε
πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι καὶ τῆς ἐντεῦθεν
γινομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως. ἐνταῦθα ὁμοῦ τῇ Χριστοῦ εἰκόνι καὶ τῶν
ἀπάντων ἀγίων εἰκόνων λόγος πρόσεστι, πρῶτον μὲν ὅτι ὡς ἤδη προεξεικονισμένου
καὶ λείποντος τοῦ "καὶ ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ"⁵ αὐτὸν ἀναστηλοῦσθαι ἢ
διαγόρευσις, ἔπειτα, ὅτι οὐ μόνον ἀσπαστὴ ἢ τοῦδε εἰκῶν κατὰ τὰ ἐν νόμῳ σύμβολά
τε καὶ προχαράγματα ἀσπαστὰ κεκληθῆναι, ἀλλὰ καὶ προσκυνητὴ, αὐτοῦ τε καὶ
παντὸς οὐτινοσοῦν ἀγίου. δῆλον γὰρ ὅτι τὸ σεπτὸν καὶ προσκυνητὸν ἂν τις

ὁμολογήσειεν, ἔτι τε ὅτι πᾶσα εἰκὼν ὁμωνύμως τῷ αὐτῆς πρωτοτύπῳ κέκληται διὰ τοῦ εἰπεῖν "ἄμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται"⁵, ὡς καὶ ὁ Νυσσαεὺς θεῖος Γρηγόριος ὠδέ πού φησι· πρόκειται ὁ Ἰσαὰκ τῷ πατρὶ παρ' αὐτῷ τῷ θυσιαστηρίῳ. φωνὴ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνεδρουσάντων πατέρων· οὐχ ὡς ἕτερον τῆ μορφῆ, ἀλλ' ὡς αὐτὸν ἓνα Κύριον ἐν μιᾷ μορφῇ ὄντα, καθ' ὃν καὶ χαρακτήρ εἷς πεφυκῶς τῆς τοῦ πατρὸς ὑποστάσεως καὶ πρὸ σαρκὸς ἀσώματος εἷς τε ἦν καὶ ἐν σαρκὶ εἷς ἐστὶ καὶ ἐν εἰκόνι ὁ αὐτὸς εἷς ὑπάρχει, μὴ διαιρούμενος εἰς δύο χαρακτῆρας μήτε δὲ σχιζόμενος εἰς δύο δόξας, ἀλλ' εἰς μίαν συναγόμενος. καὶ μεθ' ἕτερα· ἀλλ' ὡςπερ αὐτὸς εἷς ἐστὶν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων καὶ εἰς ἓν συνάγεται πρόσωπον, οὕτω καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ μία τέ ἐστὶ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνός Χριστοῦ. καὶ οὐχ ἕτερον χαρακτῆρα ἐροῦμεν τὸν κατὰ σάρκα ἐπιφανέντα ἡμῖν καὶ ἕτερον τὸν κατ' εἰκόνα σχηματιζόμενον χαρακτῆρα ἐν εἴδει μορφῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἓνα, ἐπεὶ μήτε καθὸ σῶμα ὁ χαρακτήρ εἴρηται, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον. καὶ τοῦτο μᾶλλον διὰ τοῦ θείου Χρυσοστόμου διευκρινηθήσεται, τὸν χαρακτῆρα οὐράνιον λέγοντος, ἐπέπερ καὶ ἐξ οὐρανοῦ οὐ καθὸ σῶμα, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον ὁ μονογενὴς θεὸς κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐσαρκώθη καὶ ἐπέφανε, σῶμα περιθέμενος τὸ ἡμέτερον. καὶ μετ' ὀλίγα· οὐκοῦν, ἐπεὶ κατὰ ἀναφορὰν αὐτὸν δείκνυσι τὸν χαρακτῆρα, αὐτὸν Χριστὸν προσκυνούμεν καὶ οὐ τὴν ὕλην, τεχνικῶς σχηματιζομένην ἐν τῇ εἰκόνι. δεῦρο τρανοτέρα ἢ δογματικὴ διασάφησις, πρῶτον μὲν, ὅτι μία μορφή ἐπ' ἀμφοῖν, τοῦ τε Χριστοῦ καὶ τῆς εἰκόνας, ἔπειτα, ὅτι αὐτὸς ὁ χαρακτήρ τῆς τοῦ πατρὸς ὑποστάσεως ἐν εἰκόνι τῷ εἴδει τῆς μορφῆς αὐτοῦ ἐκφαινόμενός τέ ἐστὶν ὁμοῦ καὶ προσκυνούμενος ἀσχίστῳ δόξῃ. Λειπόμενός ἐστὶν ὁ τέταρτος τρόπος τῆς ἀρχαίας νομοθεσίας. ἄρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὦ φιλανθρωπότατε, καὶ ἴδε τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος πανταχοῦ γῆς τε καὶ θαλάσσης δι' ἱερῶν ναῶν, θείων τε σκευῶν καὶ σεπτῶν ἀναθημάτων τὸν Χριστὸν ἐξεικονισμένον φέρουσαν καὶ αὐτοῖς ἔργοις φωνὴν ἀφιεῖσαν ὅτι Χριστὸς βεβασίλευκε τῶν ἐπὶ γῆς κατὰ τὸ ἀδόκμενον Δαυιτικῶς, αἴτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· καί, ὅτι οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον καὶ ὅτι πάντα ὀλβίου φωτὸς πεπλήρωται, ἐλληλυθότος τοῦ εἰπόντος, ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα. οἶα γὰρ τὰ ὀρώμενα; ὦδε μὲν ἐν σπηλαίῳ τικτόμενος καὶ ὑπ' ἀγγέλων δοξαζόμενος, δεῦρο δὲ ἐπ' ὠλένης ὑπὸ τῆς μητρὸς βασταζόμενος καὶ ὑπὸ μάγων προσκυνούμενος· εἶτα ἐν μειρακίῳ, ὀπηνίκα μέσος τῶν διδασκάλων ὤπται καθήμενος· ἔπειτα βαπτιζόμενος ὑπὸ τοῦ Προδρόμου, εἶτα θαυματουργῶν σὺν ἀποστόλοις, ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνιών, ἀποπνέων, θαπτόμενος, ἀνιστάμενος, εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενος. τούτοις οὖν πᾶσιν εἰκονικῶς ἐνατενίζοντες, ὡς τῆνικαῦτα αὐτοπτικῶς οἱ ἀπόστολοι, εἴπομεν ἂν εἰκότως καὶ ἡμεῖς· ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Αὕτη οὖν ἐστὶν ἡ ἐξ αἰῶνος κηρυττομένη πίστις, ταύτην ἠσπάσαντο αἱ ἅγιοι σύνοδοι καὶ ταύτη σύμφηφοι τυγχάνουσι πᾶσαι αἱ πανταχοῦ κατὰ τόπον ἐκκλησίαι, ἔν τε ἀνατολῇ καὶ δύσει, βορρᾷ τε καὶ θαλάσῃ· ἦν καὶ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι ἀσπαζόμενοι εὐχόμεθα καὶ ὑπερευχόμεθα ὀφειλομένως τῆς θεοφιλοῦς ὑμῶν βασιλείας. 533 {1Πέτρῳ Νικαίᾳ}1 Ἦκουσεν πάντως ἡ ἱερά σου ἀκοή τὸ περὶ τὸν μακάριον καὶ κοινὸν πατέρα ἡμῶν μητροπολίτην Συννάδων πάθος καὶ ὠδύρατό σου ἡ ἀγία ψυχὴ ἐπ' αὐτῷ τὰ εἰκότα, ἐπεὶ καὶ ἔτι τοῦ στεναγμοῦ οὐκ ἀποπαύσοι οὐδὲ τῆς οἰονεῖ ἐκ τῆς διχοτομίας γενομένης ἀλγηδόνας ἀπολήξειεν. ἀλλὰ δεῦρο καὶ παρ' ἡμῶν, ὦ τριπόθητε, διδάχθητι ἐνεργέστερον, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς τὸ ὀφειλόμενον χρέος τίσωμεν καὶ αὐτὸς ἱστορικώτερον ἐπιγνοὺς τὰ κατ' αὐτὸν ῥαστώνην τινὰ λάβοις ἐκ τῆς ἐξηγορίας. ὦ, ὦ, πῶς ἀδακρυτὶ ἐνέγκοιμεν τὸ

ὀδυρτικὸν ἀπάγγελμα; ὑγιαίνων ἦν ὁ πατήρ, τὰ συνήθη ἐνεργῶν τῆς ἀνυποκρίτου αὐτοῦ ἀγάπης καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς καὶ πατέρας δεξιώσεως. τίς γὰρ ὁ πλέον ἐκείνου φιλοξενίαν ἀσπαζόμενος καὶ θεραπεύων φιλουμένους, ὃν οὐχὶ ἡ ἐπάλληλος τῶν ἐπιφοιτῶντων παρουσία καὶ ἐπιμονὴ ἐδάμαζεν, ὅσον ἡνία μᾶλλον ἢ σπάνη τούτων καὶ ταχεῖα παλινοδία; Καὶ τί δεῖ πρὸς σὲ τὸν εὖ εἰδῶτα ὑποδειγματίζειν τὸ λεγόμενον; ἦν οὖν, ὡς εἴρηται, ἐν τούτοις. ἐπεὶ δὲ παρῆν ἡ ἡμέρα τῆς μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν δευτέρας ἑορτάσιμος, ἀναστὰς ἀπὸ τῆς ἐστίασεως ἐλήφθη πόνους καταρροίας, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς γενομένης ἐπὶ τὸν σπόνδυλον καὶ τοὺς τόπους τῶν μεταφρένων· ἐφ' ᾧ κινήθεντες οἱ ταπεινοὶ εὗρομεν αὐτὸν κάμνοντα τῷ ὄντι καὶ διασαφούντα τὰς αἰτίας τῆς συμπτώσεως. εἶτα, ἐπειδὴ ὑπεστρέψαμεν οἴκοι, αὐθις τῇ ἐξῆς παραγενόμενοι εὗρομεν αὐτὸν ἔτι βαλλόμενον σφοδρότεραις ἀλγηδόσι καὶ διακαεῖ πυρετῷ, μόλις δυνηθέντα ἡμῖν ἡρέμα προσφθέγγασθαι καὶ τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ ζῆν ἐν σαρκὶ αἰνιττόμενον. τί τὸ ἐξῆς; τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ δεσμός τῆς γλώττης πάμπαν καὶ [οὐ] μετ' οὐ πολὺ ὁ πικρὸς θάνατος. Ἄλλ' ἡμῖν μὲν διὰ τὴν στέρησιν τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς τὸ πικρὸν εἰρήσθω, ἐκείνῳ δὲ καὶ πάνυ γλυκὺ διὰ τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· οὐ τί ἂν εἴη μακαριώτερον; ἔκειτο οὖν ὁ μακαρίτης (καλὸν γὰρ καὶ τοῦτο ὑπογράψαι) ὡσπερ τι ξένον θέαμα, αἰδέσιμος τῇ ὄψει, ἀγγελοειδῆς τῷ σχήματι, τῆς ἐνδημησάσης πρὸς Κύριον ψυχῆς ὡσπερ τινὰς ἡλιοειδεῖς χαρακτῆρας ἐναπομαξαμένης τῷ ἱερῷ σώματι, μεθ' οὗ καὶ ἐφ' ᾧ λελάτρευκε τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι. ἠθροίσθη ἐξαπίνης ὄμιλος, ὁμοῦ μὲν μοναστῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ μιγάδων, πολὺς ὅτι μάλιστα, περιεκέχυτο εἰς αὐτὸ ὡς εἰς ἱερὸν κειμήλιον ἀποβλέπων ἢ, μᾶλλον, οἰκειότερον εἰπεῖν, ὡς ἔμπνουν καὶ φωνεῖν δυνάμενον. ἐχεῖτο δάκρυα τῶν μὲν αἰδημόνων ἀψοφητί, τῶν δὲ θεραπευτῶν ἐκραγέστερον. οὕτως οὖν σὺν ψαλμωδίαις ταῖς καθηκούσαις καὶ ἐπικλήσεσιν ἱεραρχικαῖς παρεδόθη τῷ τάφῳ, καθ' ὃν τόπον εἰώθει ὁ μακάριος λειτουργεῖν Κυρίῳ· καί γε προσετέθη ὁ πατήρ τοῖς πατράσιν, ὁ ὁμολογητῆς τοῖς ὁμολογηταῖς, ὁ διδάσκαλος τοῖς διδασκάλοις, ὁ ὑποφῆτης τοῖς ὑποφῆταις, προσθεῖμεν δ' ἂν καὶ ταῦτα, ὁ ἐγκρατῆς τοῖς ἐγκρατέσιν, ὁ ἀγνὸς τοῖς φιλάγνοις, ὁ φιλόξενος τοῖς φιλοξένοις, ὁ μέτριος τοῖς μετριοφροσιν, ὁ πάντα τοῖς πᾶσιν εὖ γεγονῶς καθ' ὅσον οἶόν τε, ἵνα τοὺς πάντας ἢ τοὺς πλείονας κερδήσῃ, ἀποστολικοῖς κατορθώμασιν ἐπερειδόμενος. καὶ νῦν ἡμεῖς μὲν οἱ ταπεινοὶ ὀρφανικῶς ἀποδυρόμενοι τὸν ὡς ἀληθῶς καὶ φιλοπάτορα καὶ φιλάδελφον, ἡ δὲ κατ' αὐτὸν ἐκκλησία, εἴτουν τὸ μικρὸν ποιμνιον, ἠπορημένον λίαν καὶ ἀνακαλούμενον τὸν ποιμένα καὶ πατέρα, οἷα εἰκὸς νεοττοῦς ἀπολελωκότας τοὺς φύσαντας καὶ πυκνὰ τρύζοντας καὶ ἀλύοντας καὶ οὐκ ἔχοντας τὸν δυνάμενον βρωματίζειν νοητῶς τε καὶ αἰσθητῶς· ἐφ' οἷς καὶ φροντιστέον τὰ κατὰ δύναμιν τοῖς ἐκείνου φίλοις. Σὺ δέ, ὦ μάκαρ, τί φῆς πρὸς ταῦτα; ἐπιμένεις τῇ σαρκὶ ἢ ἀναγκαιότερον κρίνεις ἀπᾶραι τῶν ἐνθένδε; ἐπειδὴ κεκμηκότα σε λίαν πάλιν ἄρτι μεμαθήκαμεν. ἢ κρεῖττον μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς γενηρακότας καὶ μὴ τι χρησιμεύοντας τῷ βίῳ, μᾶλλον δὲ καὶ ἀμαρτίας ἐφ' ἀμαρτίαις ἐπισπωμένους ἐκχωρῆσαι τοῦ δυστήνου τοῦδε σαρκίου, αὐτὸν δὲ καὶ τοὺς οἴους αὐτός, ἐπειδὴ φαεινοὶ καὶ βίῳ καὶ λόγῳ, ἔτι ἐμπολιτεύεσθαι ἐν ἀνθρώποις; πρὸς ταῦτα ἀντίφθεγξαι ἡμῖν, ὦ ἐπιπόθητε, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ φωνῆς σου ἀκουσάτωσαν παραμυθητικῆς οἱ τοῦ σοῦ ὀμαδέλφου καὶ συνάθλου καὶ συμψύχου παῖδες ἱεροί· οὕτω γὰρ ῥάους γενοίμεθα ἀμφοτέροι, θεῷ τὰ χαριστήρια καὶ εὐκτήρια χαρμολύπως ἀνατιθέμενοι. 534 {1Συμεῶν μονάζοντι}1 Τὸ παρὰ τῆς τιμιότητός σου προταθὲν ἐρώτημα ὀφείλει οἴκοθεν τὴν διασάφησιν εἰληφέναι· οὐδὲ γὰρ τῶν ἀμυήτων, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ὠφελεῖν ἰσχυόντων ὑπάρχει. ποία γὰρ κοινωνία, φησὶν ὁ ἀπόστολος, φωτὶ πρὸς σκότος ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; εἰ οὖν τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν καὶ ὁ ἄρτος ὃν κλῶμεν κοινωνία

τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν, δῆλον ὅτι καὶ τὸ αἰρετικὸν ποτήριον καὶ ὁ ἄρτος κοινωνία τοῦ ἀντικειμένου ἐστίν. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ὁμολογουμένως, φανερόν ὅτι ἐπὶ τῶν κεκοιμημένων ἐν τῇ ἑκατέρᾳ κοινωνίᾳ, ἐν ταύτῃ καὶ τὴν ἀποκλήρωσιν σχοίη. ἡμῖν δὲ φυλακτέον ἐπὶ τῶν τοιούτων τὴν ἀναφορὰν ἐγκεκριμένως ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ ἀκούσωμεν, αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε. 535 {1Φιλοθέω κτήτορι}1 Ὅτε μὴ πάρεστι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τοὺς φιλουμένους ὀμιλεῖν, οὐ μικρὸν εἰς παρηγορίαν καὶ τὸ διὰ γράμματος φθέγγεσθαι, ὅπερ ποιούσα ἡ φιλόθεός σου ὡς ἀληθῶς ψυχὴ φαντασίαν ἡμῖν παρέχει τοῦ ὄραῖν καὶ περιπτύσσεσθαι αὐτήν. ὅθεν καὶ ἡμεῖς, ἀφοσιούμενοι τὸ φίλτρον, οὐ διαλιμπάνομεν κινεῖν τὴν γραφίδα καὶ πνευματικῶς συνάπτεσθαι αὐτήν, χαίροντες ὅτι τοιούτου φίλου κάτοχοί ἐσμεν, οὗ ὁ ἔπαινος διὰ πάσης Μακεδονίας παρά τε μοναζόντων καὶ λαϊκῶν εὐσεβῶν, ἐπὶ γλώσσης φερόντων τὴν καλλονὴν καὶ ἀρετὴν τῆς εὐσεβείας σου. ἀλλ' ἔτι δῶη σοι Κύριος ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμετάδοτον εἶναι, κοινωνικόν, ἀποθησαυρίζοντα ἑαυτῷ θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ὡς ἂν ἐπιτεύξῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς. ὦ Φιλόθεε κράτιστε, τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἀσφαλῶς κάτεχε, ἀεὶ λαμπρυνόμενος ταῖς θεουργοῖς πράξεσι. Καὶ περὶ τούτων μὲν ἄλλις. ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐθις περὶ τοῦ πρεσβυτέρου ὁ λόγος, ἐξαιτούσης τῆς τιμιότητός σου τὴν λύσιν τοῦ ἱερουργεῖν αὐτόν, εἰ μὲν ἀνθρώπινον ἦν τὸ ζητούμενον, εὖ ἂν εἶχεν· ἐχωροῦμεν γὰρ πρὸς πᾶσάν σου ὑπακοήν, φιλοῦντές σε θεραπεύειν, τὸν πολλοστὸν θεραπευτὴν ἡμῶν. ἐπειδὴ δὲ περὶ θεοῦ τὸ κινούμενον καὶ τῆς τῶν θείων κανόνων ὀροθεσίας ἡ παράβασις, σύγγνωθι, ἀδελφὲ φίλτατε, οὐχ οἰοί τέ ἐσμεν κατὰ τε θεοῦ καὶ ἱερῶν κανόνων ἀποῖσαι κρίσιν, μάλιστα ὅτι ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ παρομοίῳ κεφαλαίῳ ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐθέμεθα, χωρῆσαι πρὸς κινδύνους καὶ ἐξορίας καὶ θανάτους ἢ περὶ συνθέσθαι τῇ ἀνομίᾳ καὶ λύσει τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. οὔτε οὖν μοιχοζεύκτης παρ' ἡμῶν οὔτε διγαμοζεύκτης λέλυται τῆς ἱερουργίας· εἰ γὰρ ὁ ἱερὸς κανὼν οὐκ ἀνέχεται εἰς διγαμοῦντος γάμον ἐστιαθῆναι τὸν πρεσβύτερον, πολλῶ γε μᾶλλον ἀπείργει τοῦτον τοῦ στεφανῶσαι. εἰ δὲ ἄλλοι ἄλλως κρίνουσιν, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσιν· ἡμεῖς γάρ, φησίν, καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ὡστε, εἰδὼς τὸ ἐπικίνδυνον κρίμα, μὴ παραβιάζου τὴν ταπεινῶσιν ἡμῶν· εἰ γὰρ ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς κινδύνους παρατετάγμεθα, πῶς κατὰ τῆς ἀληθείας ἑτεροτρόπως κινήθησόμεθα; οὐκ ἔχει φύσιν, ὦ δέσποτα, παρὰ τὰ θειωδῶς κεκριμένα τοῖς κανόσι δρᾶσαι τι ἢ εἰπεῖν. πιστεύομεν δὲ ὅτι καὶ αὐτός, ἐν ζητῶν, τὸ θεῖον θέλημα καὶ τὸ σωτηριῶδες τῆς ψυχῆς σου, συμφήσειας ἡμῖν ἐπὶ τοῖς λελεγμένοις καὶ προσεύξῃ μᾶλλον ἐπερείδεσθαι ἡμᾶς τῷ θείῳ νόμῳ καὶ μὴ προῖεσθαι τὸ οἰονοῦν ἐπὶ παραβάσει ἐντολῆς θεοῦ καὶ κανόνος. 536 {1Εἰρήνη ἡγουμένη}1 Μακρὰν ἀπὸ τῶν ἐγκωμίων σου οἱ τρόποι καὶ οἱ λόγοι τῆς πολιτείας μου, τιμιωτάτη γυναικῶν· ἀλλ' εἴωθεν ψυχὴ πιστὴ καὶ ζητοῦσα τὸν Κύριον ἐπαίνους ἀνάπτειν τοῖς ἀγεράστοις, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἐρανίσοιτο τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης κλέος. τοιαύτη οὖν ὑπεδείχθη ἡμῖν, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, ἐπεὶ ἡμεῖς, γινώσκοντες τὰ καθ' ἑαυτούς, οὐδὲ τῶν νῦν ἐσχάτων ἰσοστατεῖν κρίνομεν ἑαυτούς, μὴ ὅτι γε ὑψεὶ τηλικούτῳ παρενείρειν, καθὰ γέγραφας. Ἄλλ' ὧδε μὲν ταῦτα κείσθω. ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ πρεσβυτέρου ὑποθέσει μετατακτέον τὸν λόγον. οὗ τί που ἡμεῖς, ὦ ἀμμάς, νῦν μὲν τοῦτο λέγομεν, αὖριον δὲ ἕτερον, ἀλλ' ὁ αὐτὸς λόγος ἡμῖν ἐστίν· ἀεὶ τί τοῦτο; τὸν ἀλόντα πρεσβύτερον τῇ κοινωνίᾳ τῶν αἰρετικῶν, εἴ γε μάλιστα καὶ ὑπογραφῇ, μὴ ἐξεῖναι ἱερουργεῖν ἕως καιροῦ ὀρθοδόξου συνόδου, ἐφ' ἧ τὰ τοιαῦτα καὶ θεωρηθήσεται καὶ διακριθήσεται, ἢ μόνον τὸ κατὰ περίστασιν βαπτίζειν, ἐκκομίζειν νεκρόν, διδεῖν σχῆμα μοναχῶ, ἀγιάζειν τῶν Θεοφανίων τὸ ὕδωρ, εὐαγγελίζεσθαι κατ' ὄρθρον καὶ μεταδιδόναι τῶν

πλάσμα, ὁμοίως ἡμῖν ἐξεικονίζεται, ὡς ἂν μηδὲν λείποι ἐν αὐτῷ τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιωμάτων, μένων ὡς θεὸς ὁ αὐτὸς ἀπερίγραφτος, ὡς καὶ τὰ πατρῶα ἰδιώματα ἅπαντα ὑφ' ἐνὶ προσώπῳ κεκτημένος, καθὸ καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων πέφηνε, τῇ μεσότητι τοῖς ἄκροις κοινωνῶν καὶ δι' ἑαυτοῦ κοινωνοὺς ἡμᾶς θείας φύσεως ἀπεργασάμενος. ὡς γὰρ οὐκ ἐνδέχεται θεὸν αὐτὸν ὄντα καὶ ἴσον τῷ πατρὶ μὴ οὐχὶ ἕξω περιγραφῆς εἶναι (ἄπειρον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀόριστον καὶ ἀπερίληπτον), τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἀνεγχώρητόν ἐστιν ἄνθρωπον αὐτὸν ἀληθῶς ὄντα καὶ ὅμοιον ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονότα μὴ οὐχὶ περιγραφῆς εἶσω μένειν· περιληπτὸν γὰρ αὐτοῦ τὸ σῶμα, ἀφῆ καὶ χροιά ψηλαφώμενον. ὅπερ οὐχ ὁμολογοῦντες οἱ εἰκονομάχοι ἀρνησίσχιστοι ἀριδῆλως καθεστήκασι, τὸν ἐνσώματον ἀσώματον ὑπολαμβάνοντες καὶ τὸν μεθ' ἡμῶν γεγονότα ἕξω τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως δογματίζοντες. ἐντεῦθεν ἐδονήθη ὁ κόσμος, ἠρνήθη Χριστὸς διὰ τῆς σεπτῆς αὐτοῦ εἰκόνας, ἢ τε Θεοτόκος καὶ πᾶς τις τῶν ἀγίων· τῇ γὰρ παραδοχῇ τῆς εἰκόνας παραδέδεται ὁ εἰκονιζόμενος, ὡς καὶ ἔμπαιβον τῇ ἀθετήσει ἠθέτηται. ἐντεῦθεν διωγμὸς ἀναβρασσόμενος καὶ πατριάρχης θεοπέσιος ἐσκορακιζόμενος, ἱερεῖς τε καὶ ἱεράρχαι, μονασταὶ τε καὶ μιγάδες ἐνθεώτατοι, οἱ μὲν ἐξοριζόμενοι καὶ φυλακίζόμενοι, ἕτεροι δὲ μαστιγούμενοι καὶ λιμοκτονούμενοι, ἔνιοι δὲ καὶ ἀποκτενόμενοι· ἐντεῦθεν ἐν ὄρεσι φυγαδευόμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαϊς τῆς γῆς οἱ μηδὲν τῶν τῆδε προκρίνοντες θεοῦ· ἐντεῦθεν ναοὶ κατασκαπτόμενοι καὶ ἅγια βεβηλούμενα καὶ θεῖα ἀναθήματα πυρὶ παραδιδόμενα, καὶ κραυγῆς τὰ πάντα καὶ ληλασίας πλήρη, ὡς ἐν συντόμῳ εἶπεῖν. Τοιαῦτα τὰ τῆς ἀσεβείας ἐγχειρήματα, ὡς ἂν ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκηται. ἐπειδὴ δὲ ὑμᾶς, ὡς προεῖρηται, ἡ θεία χάρις ἠγκαλίσαστο διὰ τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἧς ὠμολογήσατε τοῖς πατράσιν, ὑπὲρ ἧς καὶ μέχρις αἵματος προθυμεῖσθε ἀντικαθίστασθαι, καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ταύτῃ δῆ, ταύτῃ τῇ ὁμολογητικῇ πεποιοῦσθε σέ τε τὴν κυρίαν δέσποιναν, τὸν τε κύριον καὶ δεσπότην σὺν τοῖς λοιποῖς εὐκλεέσι κλάδοις καὶ εἰσδεδέγμεθα καὶ συνεισκρίνομεν τῷ μέρει τῆς ὀρθοδοξίας, μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ· καί, ἤκοντας ὑμᾶς πρὸς τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν, προσκυνοῦμεν καὶ συγκοινωνοῦμεν ὑμῖν, εὐχαριστήρια τῷ ἀγαθῷ θεῷ ἀναπέμποντες, τῷ ποιοῦντι μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, τῷ ἐκ σκοτοῦ εἰς φῶς ἄγοντι καὶ ἐξ ὁδοῦ πλάνης εἰς τρίβον εὐσεβείας μεταφέροντι πάντα τὸν ἐξ ἀληθινῆς καρδίας ἐφιέμενον σῶζεσθαι. Ταῦτα μὲν οὕτως. ἐπειδὴ δὲ ἀπεδόθη ὑμῖν παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς κατοικητήριον διαίτης ἢ νῆσος τῆς Χαλκίτου, οὐ μικρῶς ἐλύπησεν οὐχ ἡμᾶς μόνους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν πατέρων ὅτι ἀδελφότης ὅλη σὺν καθηγουμένῳ τῆς πάλαι οἰκείας μονῆς ἐξεώθη καὶ νῦν ὧδε κάκεισε περιφέρεται καὶ ὅτι ὠφθημεν ἀνοίγοντες γλώσσας ἐπὶ προτέραις δυσφημίαις. ὅμως, ἐπειδὴ ἀπελογήσασθε διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν υἱοῦ Κλήμεντος, τοῦ εὐλαβεστάτου ἡγουμένου, οὕτως καὶ οὕτως ὑπάρξαι τὴν ὑπόθεσιν ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀπελύθημεν τῆς λύπης. τοῦτο δὲ παρακαλοῦμεν, ὅσον ἐνδέχεται ἐκβιάσασθαι ὑμᾶς, θεραπεῦσαι τὸ ἄλγος τῶν ἐξιόντων, ἐπειδὴ γέγραπται, μὴ δῶς ἀνθρώπῳ τόπον καταρᾶσθαι σε, καί, ἵνατί, φησίν, ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; 539 {1Κασσία κληρικὸς}1 Χρονία ἢ ἐπιστολὴ τῆς τιμιότητός σου, καὶ αὕτη ἐγκλητική, καὶ πῆ μὲν ὑποταπεινουμένη, πῆ δὲ κατεξανισταμένη τῆς οὐθενότητος ἡμῶν, ὡς ἀπλῶς καὶ ἀνεξετάστως προσιεμένων τὰς κατὰ σοῦ διαβολάς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀκρίτως ἐκφερόντων φωνάς, καὶ ταύτας ἐν τοῖς μάλιστα ἀναγκαίοις. ἡμεῖς δέ, κατειθισθέντες τοῖς τοιούτοις χαίρειν λέγειν, ἐκεῖνο δηλοῦμεν, ὅτι οὕτως ἀκούομεν τὰ θρυλλοῦμενα ὡς παιδιάς τινος καὶ οὕτως λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ θεῷ, τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν, εἰ καὶ ἄλλως ἀμαρτωλοὶ τυγχάνομεν· εἰ γὰρ Βαλαὰμ ὁ οἰωνοσκόπος οὐ παρὰ

τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ ἠνέσχετο ἀποκριθῆναι τῷ Βαλάκ, βασιλεῖ τῶν ἀλλοφύλων, πῶς ἡμεῖς, οἱ ἐν βαθμῷ ἱερωσύνης κείμενοι καὶ λόγον ὑφέζοντες ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀνθ' ὧν ἐρωτώμενοι ἀποκρινόμεθα, δυνατὸν παρατετραμμένως φθέγγεσθαι τοῦ δέοντος; Οὕτως οὖν ἀπεκρίθημεν τοῖς ἐρωτήσασιν, οὐκ αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπιτετραπότες τοῦτο κάκεῖνο γενέσθαι, ὡς αὐτὴ προήχθης εἶπειν. καὶ τί βούλει, πρὸς τὸ ἀρέσκον ἐκάστῳ ἐμπορικῶς ἡμᾶς ἀποκρίνεσθαι ἢ ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας; μὴ τοίνυν μῆτε αὐτὴ πλήττου εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς ἀκαίρως μῆτε ἡ κυρία ἢ ἀδελφὴ μῆτ' ἄλλος, ὁ προαιρούμενος σκώπτειν καὶ διασύρειν ἡμᾶς, ἀλλὰ γίνωσκε ὅτι καὶ τὸν ἀείμνηστον στρατηγὸν οὐκ ἐχθρωδῶς ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ μάλα ἀσπασίως, ὥσπερ καὶ τὴν ὁμόζυγον αὐτοῦ. λυπούμεθα δὲ καὶ ἀντεγκαλοῦμεν εἰκότως ὅτι ὑμεῖς, αἱ καὶ γνώσει διαφέρουσαι καὶ εὐλαβείας ἀντιποιοῦμεναι, οὐκ ἀληθινῇ ἀγάπῃ ἤχθητε ἐν τέλει πρὸς αὐτόν· ἐπεὶ ἔδει πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντα τὸ σωτηριῶδες τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἰς τὸ μετασχεῖν τῶν ἀγιασμάτων ἀγωνίσασθαι, τὰ ἄλλα πάντα σκύβαλα ἠγούμεναι, ὡστ' ἂν εὐρεθῆ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ κοινωνίᾳ, ἐπειδὴ γέγραπται, ὅπου ἂν εὕρω σε, ἐκεῖ σε κρινῶ. Ἡμεῖς μὲν οὕτως φρονοῦμεν καὶ λέγομεν. εἰ δὲ ἄλλοι ἄλλως, αὐτοὶ κύριοι τῆς οἰκείας φωνῆς, καὶ ἡμεῖς γε σιωπῶμεν. οἶδεν Κύριος τοὺς ὄντας αὐτῷ, καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου, καθὰ γέγραπται. 540 {1'Υπακοῆ μοναζούση}1 Οἱ τὸν μονήρη βίον ἐπανηρημένοι καὶ τῷ κόσμῳ ἐντεῦθεν ἐσταυρωμένοι, ὡς ἤδη ἀνώτεροι γενόμενοι τῶν σαρκικῶν σχέσεων καὶ συμβάσεων, οὐ πεφύκασι κατακάμπτεσθαι ἐν ταῖς συμβατικαῖς τῶν συγγενῶν περιστάσεσιν οὐδὲ λυπεῖσθαι ἐν ταῖς τούτων ἀποβιώσεσιν. ἀλλ', ἐπειδὴ εὐρίσκομεν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀγίων κεκάμφθαι ἐν τῷ τῶν συναίμων πάθει καὶ δάκρυον ἀποστάζειν θερμὸν ἐν ταῖς τούτων ἀποβιώσεσιν, οὐ ξένον τι κρίνομεν καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ πεπονθέναι, καὶ μάλιστα ἐπὶ ἀδελφῷ, καὶ ἀδελφῷ καλλίστῳ κατὰ τε φρόνησιν καὶ περιφάνειαν καὶ οἶον ἐν τάξει πατρὸς ἐπέχοντι τῆς καθ' ὑμᾶς φροντίδος τὸν λόγον. Δεινὸν ὄντως τὸ πάθος, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, καὶ ἠψατο ὑμῶν τῆς καρδίας ἢ πληγὴ καθάπερ ὑπὸ μαχαίρας τεμνούσης. τί τοῦτο; ἐκκαλυπτέον γὰρ τὸ πρόσωπον. ὁ κύριος ὁ ἀδελφός, ὡς φασι, κεκοίμηται· ὦχετο ἀνὴρ ἀγαθός, ἐσβέσθη ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ γένους, ἀπέπτη τὸ παραμύθιον ὑμῶν. ὀρφανοὶ μὲν οἱ παῖδες οὓς ἤνεγκεν, ὀρφανὴ δὲ καὶ αὐτὴ σὺν ταῖς ἀδελφαῖς, οὐκ ἔχουσα ποῦ ἐρείση τὴν χεῖρα ὀκλάζουσα ἢ ποῦ ἀποβλέψοις περιστατουμένη. ἀλλ' ἵνατί ἐπὶ πλεῖον ἐλεεινολογοῦμεν τὸ πάθος; πρὸς θεοφιλῆ ἡμῖν ὁ λόγος, πρὸς συνετήν, πρὸς ἐχέφρονα, πρὸς πολυπειρον, πρὸς ἔμπλεων τῇ θείᾳ γνώσει, δυναμένην καὶ ἄλλους σωφρονίζειν τῷ καθ' ἑαυτῆς ὑποδείγματι. ἔκβαλε ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας σου τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, τὰ φάρμακα τῆς παραμυθίας, ἐπαρκούσα σαυτῇ τε καὶ ταῖς ἀδελφαῖς· ἴσμεν γὰρ ὅτι κάκεῖνων ἠψατο ἐξ ἴσου ἢ λύπη, ἐπεὶ καὶ τῆς κυρίας ἠγουμένης, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὄλου τοῦ γένους, προσθείην δ' ἂν καὶ αὐτῆς τῆς συγκλήτου. τίς ἐπ' αὐτῷ μὴ ἐπιστενάζει; τίς δὲ μὴ καταγάγοι δάκρυα, ὅπερ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, καίπερ οὕτω φιλοσοφούντων, ἠψατο ἢ λύπη; Ἄλλ', ἐπειδὴ ἀπεβλέψαμεν ὅτι οὐδεὶς εἰς γέννησιν ἐλθὼν μὴ οὐχὶ καὶ ἐκδημήσειε τῶν ἐνθένδε, καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ μέχρι τοῦ δεῦρο, οὐδὲν ξένον ἠγησάμεθα ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι· ξένον δ' ἂν εἶεν, εἴπερ ἢ θεοσύνετός σου καρδιά ἐνέγκοι εὐχαρίστως, ὑποτύπωσις γενομένη σὺν τῇ κυρίᾳ καθηγουμένη ταῖς τε ἀδελφαῖς καὶ ἐξαδέλφαις καὶ πάσῃ τῇ συγγενείᾳ. διάθου κατὰ τὸ εἰωθὸς σοι εὐψύχως πάντα, μεγαλοβούλως καθ' ὅσον ἐνδέχεται ἐπικουροῦσα καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀδελφοῦ εἰς τὸ μὴ ἐρήμην καταδραμεῖν τοὺς ἐφεδρεύοντας ἐν ταῖς περιστάσεσι τῶν ἀνθρώπων. φρόντισον οὖν ὅσον δυνατὸν καὶ τῆς τιμίας ψυχῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον βοηθοῦνται παρὰ τῶν ζώντων οἱ

ἐκδημηκότες. Καὶ ἀπλῶς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν οἶδαμέν σε εὖ διατίθεσθαι καὶ στρατηγεῖν τὸν λογισμὸν μᾶλλον ἢ στρατηγεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ μοχθηρίας, εἰς αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον ἀπεστάλκαμεν, ἐπιδεικνύντες τὸ περιπαθὲς ἡμῶν πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν τιμιότητα ἐπικαμπτικόν· ὃν εὐχόμεθα τάχιον ἀποδέξασθαι, ἄγγελον ἀγαθὸν τῆς εὐχαρίστου ὑμῶν ὑπομονῆς γιγνόμενον. 541 {1'Ολβιανῶ πατρικίῳ}1 Γεώργιος ὁ θεοφιλῆς ἀνὴρ καὶ περίδοξος νοτάριος, προσηγορίαν ἡμῖν κεκομικῶς παρὰ τῆς πανευφήμου καὶ διαβοήτου ὑμῶν ὑπεροχῆς, ἀπήτησε τὸν ἀντασπασμὸν ἐγγράμματον ἡμᾶς ποιήσασθαι, ὡς τοῦτο κελευούσης τῆς μακαριότητος ὑμῶν. ἡμεῖς δέ, ἑαυτοὺς πεπαικότες ὑπέικειν ἐν τοῖς φιλικαῖς καθήκουσιν, χαράττομεν τήνδε τὴν ἐπιστολὴν, πρῶτον μὲν προσαγορεύοντες τὰ εἰκότα οἱ εὐτελεῖς, αὐτὸ τοῦτο ἀποδεχόμενοι καὶ ὑπεραποδεχόμενοι, ὅτι γλίχεται τῆς φωνῆς ἡμῶν ἀκοῦσαι, οἰκτρῶν ὄντων καὶ ἀμαρτωλῶν (καὶ γὰρ εὐσεβείας δεῖγμα τοῦτο οὐ τὸ τυχόν, ὅτι ὁ ὑψηλὸς τῆ ὑπεροχῆ πρὸς τὴν τῶν ταπεινῶν φωνὴν ἐπικάμπτεται, καὶ μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ὁπότε ἀποτροπάδην οἱ πολλοὶ καὶ τοὺς ἄγαν φίλους ἔχουσι, μὴ ὅτι γε καὶ τοὺς ἀφανεστέρους), ἔπειτα ὑπομνήσκοντες μεθ' ὑποστολῆς ἄρχειν καὶ διέπειν τὸ ὑπήκοον θεοπρεπῶς· εἰ γὰρ πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐξουσία ὑπὸ θεοῦ ἐστὶ τεταγμένη, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, δηλὸν ὅτι ὁ ἄρχων καὶ ἐξουσιάζων θεοτελῶς ὀφείλει διεξάγειν τὸν ὑπὸ χεῖρα λαόν, τοῦτο μὲν ἐν ἀδεκάστοις κρίμασι τῶν ἐν ταῖς διαδικασίαις ἀμφισβητουμένων, τοῦτο δὲ καὶ ἐν εὐμενεῖ καὶ εἰρηνικῷ προσώπῳ ὀπτάνεσθαι τοὺς προσιόντας καὶ διδεῖν τῇ εὐπροσίτῳ παραδοχῇ θάρσος φθέγγεσθαι τὸ παριστάμενον (πτωχὸς γάρ, φησὶν, οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν), εἶτα καὶ περὶ τὸ πτωχὸν μέρος καὶ τεταπεινωμένον ἐπικάμπτεσθαι καὶ παιδεύειν μὲν, ὀπηνίκα ἢ χρεια ἀναγκάζει, παιδεύειν δὲ μὴ ἐν θυμῷ, ἀλλὰ σκοπῷ διορθώσεως ἀταράχως, μηδὲ ἐν πολλαῖς μᾶστιξι (τὸ γὰρ ἀπηνὲς ἄφιλον θεῷ), ἀλλ' ἐγκεκριμένως καὶ ὅσον τὸ ἀπαιδευτὸν ἀναστεῖλαι καὶ τὸ διορθωτικὸν περιποιήσασθαι, οἷα πατὴρ παιδί καὶ ὡς ἰατρὸς τῷ κάμνοντι. καὶ μακάριος ὁ οὕτως δημαγωγῶν καὶ στρατηγῶν, ἐπειδὴ καὶ Μωσῆς ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ ἀρχικὸς καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ στρατηγός· καὶ πολλοῦ ἐστὶ φάναι ὅσοι οὐ μόνον ἐν βασιλεῦσιν, ἀλλὰ καὶ κριταῖς καὶ ἄρχουσι καὶ πρὸ νόμου καὶ ἐν νόμῳ καὶ μετὰ τὴν χάριν ἀρχαῖζοντες καὶ πρωταρχοῦντες εὐηρέστησαν τῷ Κυρίῳ, σὺν εὐσεβείᾳ ἀναστρεφόμενοι. Ταύτη δὴ οὖν καὶ σέ, τὸν πανεύφημον καὶ ἐπιπόθητον ἡμῶν δεσπότην, φιλοῦμεν καὶ αἰτοῦμεν διέπειν καὶ τούτοις δὴ τοῖς σεσωσμένοις καὶ ἀξιαγάστοις ἐναρίθμιον γενέσθαι. καὶ μὴ τοι δέξῃ τὴν ὑπόμνησιν ἡμῶν ὡς αὐθαδιασμόν, ἀλλ' ὡς ἀγαπητικὸν τρόπον, ἐπειδὴ φιλοῦμέν σε, φιλοῦντα τὸν θεόν, καὶ φίλου δεῖγμα τὰ ἐπωφελῆ φθέγγεσθαι τῷ φιλουμένῳ· ὅπερ δέδειχεν τὸ εὐτελὲς ἡμῶν γράμμα. ἀξιώσειε δὲ ἡμᾶς ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἡμῶν καὶ εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ὀψέ ποτε ἔλθειν καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν, ἵνα, ὅσα ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς οὐ παρίστησι, ταῦτα ἢ αὐτοπτικῆ ἱστορία ὑποδείξασα ἐνεργεστέρους ἡμᾶς καταστήσειεν τῆς φιλικῆς ἀνακράσεως, ἐπειδὴ περ ἐξεδιδάχθημεν παρὰ τοῦ χρηστοῦ γραμματηφόρου οὐκ ὀλίγων κατορθωμάτων κεχαρακτηρίσθαι τὴν εὐσέβειαν ὑμῶν· ἦν καὶ διασώσειεν ὁ Κύριος ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ὑπερθέουσαν πάσης βλαπτικῆς ἐπηρείας, καὶ σώσειεν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον. 542 {1'Αντωνίῳ ἐπισκόπῳ}1 Πρέπουσαν προσφώνησιν ἢ πατρικὴ σου ἀγιωσύνη πεποιήται τανῦν, οὐκ ἔφ' ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς, ἄπαγε (συνίσμεν γὰρ ἑαυτοὺς οἰοῖ ἔσμεν, ὡς ἀποδέοντες καὶ τῶν ἐν τῷ ἐσχάτῳ βαθμῷ ἀπονενεμημένων κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον), ἀλλὰ τοῖς πᾶσι θείοις τε πατράσι καὶ ὁμολογηταῖς, ὥσπερ τις ἄγγελος ἀγαθὸς ἀναγγέλλων τὰ προσαγορευτικά καὶ συνδέων τοὺς ἅπαντας ἡμᾶς τῷ ἀγαπητικῷ τρόπῳ γε. τοῦτο δίκαιον καὶ προσῆκον, τοὺς ἄλλους ἀλλαχῆ

διεσπαρμένους διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φθέγγεσθαι ἀλλήλοις τοῖς γράμμασι καὶ συνάπτεσθαι πνευματικῶς τοῖς ὑπομνήμασι, καὶ μηδαμῶς τῇ ἀφωνίᾳ ὡς τεθνεῶτας λελογίσθαι. τοῦτο γὰρ ἴσμεν καὶ τὸν μακάριον ἀπόστολον Παῦλον σὺν τοῖς ὁμοταγέσι θεοστόλοις ἀλλήλους μακρόθεν φωνοῦντας καὶ εἰς ταῦτὸν ἐρχομένους τῷ συναπτικῷ λόγῳ καὶ τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ καταγγέλλοντας παντὶ τῷ κόσμῳ, ἐν ᾧ καὶ ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, εἰ καὶ τολμηρὸν εἶπεῖν, θέμενον παρεγγυᾷ· λάλει γάρ, φησί, καὶ μὴ σιωπῆσης, ὅτι λαός μοι πολὺς ἐστὶν ἐνταῦθα. καὶ ἀλλαχοῦ· ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ. ὥστε φοβερὸν τὸ κρίμα τῆς σιωπῆς, καὶ ταῦτα ἐν τῇδε τῇ ἐθελοκάκῳ κωφεύσει τῶν αἰρετιζόντων. ὅπερ ἡ ἀγιωσύνη σου, καθὰ γέγραφεν, ἐνεργοῦσα θεοπρεπῶς πολλοὺς πειρασμοὺς ὑφίστασθαι φαίη παρὰ τῶν οὐκ ἐθελόντων λόγον ὅσιον ἐνηχεῖσθαι, ἀλλ' ἡρνημένων τὴν θεόγραφτον Χριστοῦ εἰκόνα, τῆς Θεοτόκου καὶ οὔτινοσοῦν τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Μένοις οὖν, ᾧ τριπόθητε, ἐπὶ τῆς λυχνίας τοῦ λόγου κείμενος εὐαγγελικῷ προστάγματι καὶ λάμπων πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ ὡς ἂν οἱ ἀπλοῦντες τὰς ὄψεις τὸ φῶς εἰσδέχοιντο, οἱ δὲ μόντες τὰς αἰσθήσεις τῆς οἰκείας ἀβλεψίας τὸν καρπὸν δρέψωνται· καὶ γε εὐξαιο τοῦτο καὶ ἡμᾶς ποιεῖσθαι καὶ ἀνενοχον τὸ τῆς προστασίας δῶρον ἀπενέγκασθαι. γινώσκειν σε δὲ βουλόμεθα ὅτι εἷς τῶν λαμπτήρων ἀπέπτη πρὸς Κύριον, οὗτος δὴ ὁ ἀγιώτατος μητροπολίτης Συννάδων, ἐπεὶ καὶ πρότερον οἱ κλεινοὶ ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, Ἀθανάσιος ὁ τοῦ Παυλοπετρίου καθηγεμὼν καὶ Ἰωάννης ὁ τῆς Χαλκίτου καθηγητής. καὶ οἱ αἰρετικοὶ μὲν δοκοῦσιν ὑποτέμενεσθαι τὸ ὁμολογητικὸν πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ, ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι καὶ μᾶλλον πληθύνεται, ζήλῳ τῶν προηθληκῶν συνανιπτάμενον καὶ τὸ πτερορρυῆσαν τυχὸν στίφος. Χριστὸς δὲ ἔτι καθεύδει, τοῖς μὲν ὑπανοίγων θύραν χρηστότητι ἀνεκδιηγήτῳ, τῶν δὲ δοκιμάζων τὸν πόθον ἐν ὑπομονῆς στεφανώματι, τοὺς δὲ καὶ ὡς χρυσὸν δεδοκιμασμένον προσλαμβάνων ἐκάστοτε εἰς διάδημα κάλλους δόξης αὐτοῦ. Ταῦτά σοι πρὸς ἡμῶν, ᾧ μακαριώτατε. αὐτὸς δὲ ἔτι δυσωπήσειας τὸν θεὸν εἰρήνην ἐμποιῆσαι τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, ἐκτίλλων πᾶν κακὸν ἐκ μέσου καὶ τοὺς ὑπολελειμμένους ἡμᾶς ἀξιῶν εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ἐλθεῖν, καθὰ καὶ εὐκτικῶς ὑπεδήλωσας. 543 {1Διονυσίῳ μονάζοντι}1 Οἱ παρὰ τῶν ἐπιστημόνων ἰατρῶν θεραπευόμενοι οὐ χρεῖαν ἔχουσι τῆς τῶν ὑφειμένων ἐπισκέψεως, εἰ μὴ τι ἄρα ἀγάπης τρόπῳ ἀφοσιούμενοι τοὺς γνησιεύοντας· ὥστε καὶ ἡ ἀδελφικὴ ὑμῶν τιμιότης περιττὸν τι ἂν εἰργάζετο, παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν πατρὸς καὶ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Δυρραχίου ἰαθεῖσα καὶ μὴ ἐμμείνασα, ἀλλ' ἔτι καὶ πρὸς ἡμῶν τῶν ὑφειμένων καὶ τεταπεινωμένων θεραπείαν ἐπιζητοῦσα. ἀλλ', ἐπεὶ ὁ λόγος τῆς ἀγάπης κεκίνηκε νῦν ὑμᾶς ἐπιστεῖλαι, πέπεικεν καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐδαμινοὺς ἀντεπιστεῖλαι ὑμῖν καὶ συνάψαι πρὸς ἑαυτοὺς τῇ ἀγαπητικῇ διαθέσει· χρή γὰρ καὶ δίχα τινὸς ἀναγκαίου τοὺς τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα ἐπανηρημένους καὶ τὸ αὐτὸ φρόνημα οὖν ἀσπαζομένους ἀγαπητικὸν συνανακρᾶσθαι. καὶ γὰρ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγῆναι τὴν τῶν πολλῶν ἀγάπην ὁ Κύριος εἴρηκεν. Τὸ μὲν οὖν τῆς ἰατρείας ὑμῶν κατὰ τὸ κεκανονισμένον ὑπὸ τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου συντηρεῖσθω ἄνοσον. τοῦτο δὲ παραινοῦμεν καὶ ὑπομνήσκομεν, μὴ ὑφίζανειν πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω μηδὲ πρὸς τὴν ὀλεθρίαν ὑπόπτωσιν ἀπάγεσθαι διὰ τῶνδε καὶ τῶνδε τῶν γνωρισμάτων· ἀρκεῖ γὰρ καὶ τὰ πάλα, ἐφ' οἷς καὶ ὀφείλομεν στένειν καὶ ποτνιαῖν εἰς τὸ αἰεὶ, κλάειν τε καὶ οἰμῶζειν, ὅτι τῶν ἀδελφῶν ὁμοσχήμων πετασθέντων ὡς ἀετῶν ὑψοῦ τῇ ὁμολογίᾳ ἡμεῖς ὑπὸ παγίδα κεκρατήμεθα τῆς αἰρέσεως· κἀκεῖνων διωκομένων ἡμεῖς οἴκοι ἐμένομεν, καὶ τῶνδε ἡθληκῶν μαρτυρικῶς ἡμεῖς ἕξαρνοι γεγόναμεν χειρὶ καὶ στόματι, κἂν οὐ καρδίᾳ, καὶ ἄλλων

φυλακισμένων καὶ λιμοκτονουμένων ἡμεῖς ἐν ἀδείᾳ διήγομεν. πῶς οὖν οὐκ ἐνθυμητέον ταῦτα καὶ διὰ τάδε ὀδυρτέον; πῶς ἔσομαι, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, μετὰ Ἰώβ, ὁ μὴδὲ τὴν τυχοῦσαν θλίψιν μετ' εὐχαιστίας δεξάμενος; πῶς δὲ μεθ' ἐκάστου τῶν ἀγίων, ὁ μὴ τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν ἐμπολιτευσάμενος; Ὁρᾶτε, ἀδελφοί, οἷοι οἱ φοβερικοί, οἷα τὰ διαστήματα; τί, φησὶν, ὠφελήσει ἄνθρωπος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; οὐχὶ τοῦ Κυρίου φωνὴ αὕτη; οὐκοῦν φοβηθῶμεν καὶ τρομάζωμεν, καὶ περὶ μέντοι τῶν προτέρων δεηθῶμεν ἔτι τὴν συγχώρησιν, πρὸς τε τὰ ἐξῆς βαδιούμεθα ὀρθοποδοῦντες, μηδὲ ὅλως σκελιζόμενοι μηδὲ ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις χωλανοῦντες κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' εὐθυποροῦντες ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ θεοῦ, τὴν πίστιν ἀκραιφνή, τὴν πολιτείαν ἀκίβδηλον συντηροῦντες, ἵνα κληρονομήσωμεν οὐκ ἀγροὺς καὶ ἀμπελώνας καὶ συκᾶς καὶ ὅσα τῆς ἐπικήρου καὶ φθειρομένης ζωῆς, ἀλλὰ τὰ ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθὰ, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· τὸ γὰρ ἐναντίον ἐκ τῶν ἐναντίων πράξεων ἀπάντημα ἀπείη καὶ ἐννοεῖν καὶ λέγειν. Εἰρήνη ὑμῖν, ἀδελφοί ἐν Κυρίῳ· εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις, εὐχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν παρακλήθητε.

544 {1' Ἰωσήφ καθηγουμένῳ τῶν Κεραμένων}1 Καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ καλοῦ Σεργίου ἠκουτίσθη ἡμῖν τὸ περὶ τὸν μακάριον μητροπολίτην πένθος ὑμῶν, ὃ ἀδελφοί τιμιώτατοι, καὶ ὅσον ἐστενάξαμεν, προσθείημεν δ' ἂν καὶ ἔδακρύσαμεν, οἶδεν ὁ τῶν ἀφανῶν γνώστης, ἐπειδὴ κοινὸς ὁ πατήρ καὶ ὑμῶν καὶ ἡμῶν φίλος τε πιστός, τὸ παρὰ πᾶσι ζητούμενον καὶ σπάνιον εὕρισκόμενον. ὦ, πῶς κατέπεσε στῦλος τῆς ἐκκλησίας ἀκράδαντος, πῶς δὲ ἀπεσβέσθη φῶς τῶν ἐν σκότει καὶ τὸ ὑμέτερον ἰδιαίτατον αὐγάσμα; σεσίγηκε γλῶσσα ἠδυεπῆς, ὥχεται νοῦς ἐμφρονέστατος, ὑπεσπᾶσθη ἔρεισμα πίστεως, πρόμαχος ἐκκλησιῶν, μειλίχιος λόγος, πειθήνιος φωνή, πᾶν ὅσον καλὸν καὶ ἄδεται περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ γνωρίζεται. καὶ γεγόναμεν (οὐ λέγω τὸ ὑμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ τῶν ὀρθοδόξων πλήρωμα) ὀρφανοὶ ἐπὶ προλαβούσαις ὀρφανίαις· προύλαβεν ὅσδε ὁ μακάριος πατήρ, ἐπηκολούθησεν ἕτερος, συναπέπτυ ἄλλος, σχεδὸν πάντες οἱ φωστῆρες τῶν πιστῶν ἔδυσαν κομιδῇ ὀλίγων ἐναπολειφθέντων. καὶ συγνάζει μὲν ὁ οὐρανός, νέφει περιεχόμενος, συγνάζει δὲ ὅτι μάλιστα ἡ ἐκκλησία νῦν, τοὺς ἀστέρας αὐτῆς ἀποβεβληκυῖα. πλὴν ὅμως ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος εἴληφε τοὺς ἀστέρας, μακαρίῳ τέλει ἀποβιώσαντας, καὶ αὐτὸς ὑπέσχετο ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος ἕσεσθαι μεθ' ἡμῶν· ὥστε, εἰ καὶ λυπηρὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ πάλιν περιχαρῆ διὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἔχομεν εἰς θεὸν τοὺς πατέρας ἡμῶν ὑπερασπιστάς, ἄνωθεν ἐποπτεύοντας ἡμᾶς ἴλεως καὶ κάμπτοντας εἰς τὸν περὶ ἡμᾶς οἶκτον τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα. Λοιπὸν ἐφ' ὑμῖν ἐπιστρετέος ὁ λόγος. οὐ ποιμνιὸν ἐστε ἠπορημένον, ὃ ἀδελφοί· ὁ γὰρ καλὸς ἀρχιποιμὴν ὑμῶν, ὁ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ὁμώνυμος, ἤδη καὶ ἐτύπωσεν καὶ ἐστοιχείωσεν, ἔτι τε ζῶν ἠγούμενον ὑμῖν προεστήσατο καὶ πᾶν ὀτιοῦν ὀφειλόμενον διετάξατο· καὶ ὅλον ἐνιαυτὸν ὡς ἤδη ἀπαίρων καθ' ἐκάστην ἡμέραν τοὺς συντακτηρίους λόγους ἐπιφωνῶν κατήρτισεν ἕνα ἕκαστον. καὶ εὐχῆς μὲν ἔργον μὴ κατὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ χρόνου ἄλλως ἀπαντήσοι τὰ πράγματα, ἀλλ' ὡς διετάξατο διαμεῖναι καὶ ὑμᾶς καὶ αὐτά. οὐ μὴν, εἰ δι' ἐναντίας ἔλθοι, τούτου χάριν προέσθαι ὑμᾶς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ, καθὼς κάκεῖνος διετάξατο ἐγγράφως, πάντα σκύβαλα ἠγήσασθαι διὰ Χριστὸν καὶ μὴ προδοῦναι τοὺς περὶ πίστεως καὶ ἀληθείας λόγους. Ταῦτα μὲν πᾶσιν ὑμῖν λεκτέον, προηγουμένως δὲ σοί, τῷ κυρίῳ καθηγεμόνι, ἐπειδὴ οἷον τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον πέφυκε γίνεσθαι. καὶ γε ἅπαξ ἐαλώκαμεν ἐπὶ τῇ αἰρετικῇ κοινωνίᾳ φειδοῖ τῶν ὀρωμένων, μὴ πάλιν, δεόμεθα καὶ ὑπομνήσκομεν, διὰ μοναστήρια, ἀμπελώνας τε καὶ ἐλαιῶνας καὶ συκῶνας, ἃ μικρὸν ὕστερον καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν καταλείψομεν (καὶ καταλείψομεν εἰς αἰῶνας), προδῶμεν

τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ χρανθῶμεν τῇ ἑτεροδόξῳ κοινωσίᾳ, τὰ σκαμβὰ ὑποδείγματα κυκλόθεν περιβλέποντες. οὐ προσθήσεται ἡμῖν ἐν καιρῷ θανάτου, ἐν ὥρᾳ κρίσεως εἰς βοήθειαν ταῦτα, ἀλλὰ τὸ χρηστὸν συνειδὸς καὶ ἡ ἀκατάγνωστος πολιτεία. καὶ ταῦτα οὐχ ὡς βουλόμενοι ὑμᾶς πάσχειν τι δεινὸν προτρεπόμεθα, ἀλλ' ὡς ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς βοηθεῖν προαιρούμενοι κατὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν. ἐπεὶ καὶ κατελεοῦμεν καὶ οἰκτείρομεν τὸν κύριον Γρηγόριον, τὸν πνευματικὸν ἡμῶν ἀδελφόν, ὡς ἤδη λιπαρῶς γεγηρακότα καὶ τοιοῦτον ὄντα οἶον ἴστε ἀπὸ τῶν σαρκικῶν καθηκόντων καὶ ἀπὸ τῶν πνευματικῶν κατορθωμάτων, εἰ καὶ ὅτι χριστομιμήτῳ ταπεινώσει οἴσειν πάντα προέκρινεν ἢ τι ἐναντίον τῶν πατρικῶν ὀρισμῶν διαπράξασθαι. Χαρισθεῖ ὑμῖν ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ, ἣν περ ἐπεφθέγγατο τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ ἀποστόλοις ἀπαίρων ἐν οὐρανοῖς, ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ εἰς ἀλλήλους ἀγάπη· ἐν τούτῳ γάρ, φησί, γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. εὐθύμει, ὁ κύριος ὁ ἡγούμενος, αὐτὸς ὁ κύριος Γρηγόριος, εἶτα εἰς ἕκαστος τῶν ἐξῆς, ἀνανεύοντες ἅπαντες ἀπὸ τῆς λύπης καὶ ὁδοποιούντες ὡσπερ νέαν τινὰ ὁδὸν τὸν πνευματικὸν ὑμῶν ἀγῶνα, προσευχόμενοι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας. 545 {1Εὐθυμῖω Σάρδησι}1 Σὺ μὲν, ὦ μακάριε, τῇ συνήθει ταπεινοφροσύνῃ χρώμενος, οὐ διαλιμπάνεις ἀποσεμνύνειν ἡμᾶς τοὺς ἀγεράστους· ἡμεῖς δὲ σε ἴσμεν ὡς ἀληθῶς καὶ κρηπίδα τοῦ λόγου καὶ ἔρεισμα τῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα γε ἄρτι, ὀπηνίκα ἀπολελοίπασιν ἡμᾶς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, οἱ διαφανεῖς πατέρες, τὸ κλέος τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ὡς εἰς σχεδὸν πυρσὸς ὑπερλάμπων τῶν ὑφειμένων διαθέεις τῶν ἐν ἄστει, πολλοὺς μὲν φωτίζων μυωπάζοντας ἐκ φωτολειψίας, πλείους δὲ προσάγων τῷ θεῷ διὰ τῆς ἐπικλυζούσης οἶον ρεύματί τινι μελισταγοῦς διδαχῆς σου. Ἀλλὰ φυλαχθείης ἡμῖν ἔτι, ὦ τριπόθητε, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς στηριγμόν τε καὶ θεῖον ἀγαλλίαμα. περὶ οὗ δὲ πρεσβυτέρου ἐκέλευσας σημᾶναι οὕτως καὶ οὕτως, εἶναί τε καὶ ἐκλελυτρώσθαι τῆς βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας συνίσμεν, πρὸς αὐτοῦ τούτου ἕκαστα ἐκμεμαθηκότες. ἀλλ' ὁ ἀνὴρ οὐ βούλεται εἶπουν οὐκ ἀνέχεται τῷ καθ' ἡμᾶς τύπῳ κεκανονίσθαι· οἶσθα γάρ, θεοτίμητε, ὅτι κοινῇ ψήφῳ τῶν τε ἔτι ὑπὲρ γῆν ὄντων καὶ τῶν ἔναγχος ἐκδημησάντων πρὸς Κύριον ὁμολογητῶν τοὺς ἅπαξ ἐαλωκότας τῇ αἰρετικῇ κοινωσίᾳ ἱερωμένους εἶρχθαι τῆς ἱερουργίας διώριστα, ἕως δῆλον ὅτι καιροῦ ἐπισκοπῆς τῆς ἄνωθεν προνοίας. καὶ πῶς ἂν δυνηθείημεν λῦσαι τὸν κανόνα καὶ διὰ τῆς τοῦ ἐνὸς παραδοχῆς νόμον ἐπὶ ἅπαντας τοὺς προειργομένους ἀποῖσαι κἄν τούτῳ ὑπεναντία μὲν δρᾶσαι τῷ θεῷ ἡμῶν καὶ πρωτάρχῳ καθηγεμόνι, ὅτι μηδὲ ἀπλῶς αὐτὸς τοὺς τοιοῦτους εὐλογεῖν κοινὴν βρῶσιν ἀνέχεται, μὴ ὅτι γε πλέον τι ἐνεργεῖν ἱερατικῶς, τοὺς ἄλλους τε τῶν ὁμολογητῶν σκανδαλίσαι καὶ ὑποῖσαι διχόνοιαν τοὺς ἀκριβεῖας ἀντεχομένους; κἄν τινες ἴσως ἔφθασαν τῇ κατ' αὐτοὺς διακρίσει διὰ τὸ στενὸν τοῦ χρόνου καὶ τὸ τῶν ἐπιζητούντων ἀναγκαστικὸν τινὰς τῶν πρεσβυτέρων μετὰ τὴν ἐπιτιμίαν ἀπολελυκέναι, ἡμῖν δὲ οὐδαμῶς τοῦτο κατεργάσασθαι ἄτερ τοῦ προέδρου, ὅτι καὶ νομιστέον εὔχειν τὸν λόγον τῆς καθεύξεως. ποῦ γὰρ φανείη τὸ διάφορον τῶν προδωσάντων τὴν ἀλήθειαν καὶ μὴ, τῶν γενναίως ἐνηθληκότων καὶ μηδαμῶς ἐλομένων ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τληπαθεῖν; καὶ ποῦ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Βελίαρ, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, εἴπερ ἀναμιξ τὰ πάντα καὶ πρὸ κρίσεως συνοδικῆς κρίσις καὶ πρὸ εἰρήνης εἰρήνη; ἀπώμοτον τοῦτο, ὦ πατέρων κράτιστε, ὡς ἡμῖν γε δοκεῖ, εἴποιμεν δ' ἂν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ· ἄρκετόν γε τῷ τοιοῦτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἢ ὑπὸ τῶν πλειόνων, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος, ὡς ἂν μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος. οὐ μὴν προακτέον εἰς τὸν ἄφ' οὗ εἶρχθη διὰ τὴν παράβασιν βαθμὸν ἕως τοῦ δέοντος καιροῦ, ἵνα καὶ τὸ τοῦ πλημμεληθέντος εἶδος ἔτι κολάζοιτο παραπληκτικώτερον καὶ ὁ τῆς ὑγιώσεως τρόπος ὑποφαίνοιτο, διὰ τῆς προλήψεως τὸ ἱκανὸν ἔχων, εἰ καὶ ὅτι

ἐξαίρετά τινα κατ' ἀπορίαν, μὴ παρόντος σεσωσμένου, συγκεχώρηται δρᾶν ἱερατικῶς, ἃ καὶ συνεπίσταται ἡ τελειότης σου, ὁ ἤδη εἰργμένος ταύτη. ἀλλ', οἷον ὅσδε ὁ πρεσβύτερος, καὶ πρὸ τῆς βαρβάρων πεπραγμένα αὐτῷ συννοῶν καὶ ὡς πολλοὺς τῆδε ἐφώτισε καὶ δεῖν, φασί, διὰ πάντα ταῦτα λελυμένον εἶναι, οὐκ ἠνέσχετο ὑπελθεῖν ὁμοιοπαθῶς τοῖς ἐνταῦθα εἰρχθεῖσι· διὸ παρακεχωρήκαμεν αὐτῷ τὰ κατ' αὐτόν, ὡς ἂν διακρίνοιτο πρᾶξι, οὔτε λύσαντες οὔτε εἴρξαντες. Ἐρρωσο ἐν Κυρίῳ, ὑπερεύφημε, ἡμεῖς τε καὶ οἱ μεθ' ἡμῶν ἀδελφοὶ πλεῖστα προσαγορεύομεν. 546 {1Ἰωάννη Γραμματικῶ}1 Χάριν ὁμολογῶ τῷ ἀγίῳ θεῷ, ὅτι σου ἠκουτίσθην, εἰ καὶ ὀψὲ τοῦ καιροῦ, τὴν φίλην φωνήν· οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι χάριν ἔχειν τῷ ταύτην ἀσυφίλῳ προπετεῖα διακόψαντι. ἀλλ' ἐπειδὴ ὁμοῦ τῇ ἀποσκευῇ τῆς λύπης ἢ σοφῆ σου τιμιότης καὶ τὸν περὶ τῆς σεπτῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ λόγον ἀντεπεξήγαγεν, ἐκεῖνο ἔχω λέγειν, ὃ τριπόθητε, ὅτι συνηγοροῦσαν ἀλλ' οὐκ ἀντηγοροῦσαν τοῖς πρὸς ἐμοῦ ἀπεσταλμένοις πάλαι τὴν ἔναγχός σου ἐπιστολὴν συμβαίνουσαν εὔρον. ὁμολογουμένως γὰρ κατὰ τὰ προκατασκευασθέντα σου λημμάτια ὅτι πᾶσα εἰκὼν ἄλλου ἐστὶ δηλωτική, δηλονότι τοῦ πρωτοτύπου, καί, εἰ χρή φάναι κατὰ τὴν γραμματικὴν τεχνολογίαν, τοῦτ' ἂν εἴη ἀναφορικόν, ὃ καὶ ὁμοιωματικὸν καὶ δεικτικὸν καὶ ἀνταποδοτικὸν καλεῖται. καὶ μὴν οὐχ ὡς ὕλη δεῖν προσάγειν τῇ Χριστοῦ εἰκόνι τὴν προσκύνησιν, ἀλλ' ὡς αὐτῷ Χριστῷ, εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὑπεξαιρουμένης τῆς ὕλης τῷ τῆς ἐπινοίας λόγῳ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ σχηματιζομένου χαρακτήρος. καὶ λατρευτῶς προσακτέον, ὡς φῆς, τὴν προσκύνησιν τῷ σωτῆρι Χριστῷ καὶ πρὸ σαρκὸς καὶ μετὰ σάρκωσιν καὶ πρὸ τῆς εἰκόνας καὶ δι' αὐτῆς, καὶ οὐδεὶς τῶν εὐφρονούντων οἶμαι ἀντιφέρεσθαι τοῖς ὀρθῶς δεδογματισμένοις. ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ὑποδείγμασι τοῦ τε ἡλίου πρὸς τὸ ὕδωρ καὶ τοῦ ἀύλου τριγώνου, ἥτοι μαθηματικοῦ, πρὸς τὸ ἔνυλον οὐκ ἀπεμφαίνον ἔπεσθαι, ἐπεὶ καθ' ὑπόθεσιν, εἰ ληφθεῖη λατρευτὸς ὁ ἥλιος ἢ τὸ τρίγωνον σχῆμα πρὸ τοῦ τὸν μὲν ἐν ὕδασι πάλλιν, τὸ δὲ πρὸ τοῦ ἐν ὕλῃ ὑποφανθῆναι, δῆλον ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖσε ἔμπτωσιν, ἥτοι συμφυΐαν, λατρευτὸν ἐκάτερον. οὕτω γὰρ καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀραρότως ὑπέδειξας καὶ μετὰ σάρκωσιν ὡς πρὸ σαρκώσεως λατρευτὸν εἶναί τε καὶ προσκυνεῖσθαι. Λατρευτὸς οὖν, ὃ τᾶν, ὁ Χριστὸς ὁμολογουμένως, ἀλλ' οὐχὶ ἡ σεπτὴ αὐτοῦ εἰκὼν λατρευτὴ, ὡσπερ καὶ ὁ ἥλιος καθ' ὑπόθεσιν συμμιγείς τῷ ὕδατι, ἀλλ' οὐχὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ τρίγωνον ὑλωθέν, ἀλλ' οὐχὶ ἡ εἰκὼν τοῦ τριγώνου. ὅρα γὰρ ὅτι μία ἡ λατρεία ἡμῶν τῶν χριστιανῶν, μόνῃ τῇ ἀγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι προσενηνεγμένη ὑπὸ τε πάσης ὀρατῆς φύσεως καὶ ἀοράτου, καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ λατρευτὴν φάναι· δυοῖν γὰρ θάτερον, ἢ τὸ κατ' αὐτὴν λατρευτὸν τῇ τριαδικῇ λατρείᾳ συνεισκρίνειν, ὅπερ ἀδύνατον (ἐπεὶπερ οὐκ ἐνδέχεται προσθήκην τινὰ συνεισοίσειν τῇ Τριάδι· εὐρεθήσεται γὰρ τετράς οὐσα), ἢ, μὴ συνεισκρινομένου ἐκεῖσε, καθ' ἑαυτὸ δὲ ὄντος λατρευτοῦ, δύο τὰς λατρείας ἡμῶν δογματίζειν· καὶ τί ἂν ἄλλο ζητοῖεν Ἕλληνοὶ εἰκονομάχοι πρὸς ἡμῶν ἢ τὸ ἐντεῦθεν ἀποδείξει ἡμᾶς τῇ δυϊκῇ λατρείᾳ λατρεύοντας, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ οὐδὲν τῶν Ἀρειανῶν ἐλάττους κατὰ ἀσέβειαν; Προσκυνητέον οὖν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ, οὐ λατρευτέον, ἀλλὰ τῷ ἐν αὐτῇ προσκυνουμένῳ Χριστῷ κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, ἐπειδὴ ταῦτα δύο, εἰκὼν τε καὶ πρωτότυπον, καὶ ἡ διαφορότης οὐκ ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον. 547 {1Μιχαὴλ συγκέλλῳ Ἀγιοπολίτη}1 Ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου, ὀπηνίκα εὐδωδῶθη μοι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ εὐρεῖν διάκονον τοῦ γράμματος, ἐπεὶ ἔμελλον ἂν ἐξ αὐτῆς τῆς καθείρξεως ὑμῶν αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν, καὶ οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ πολλακίς ἴσως· οὐδὲ γὰρ ὅτι ὑμεῖς ἀλλοδαπεῖς ἡμεῖς ὑμῶν ἑτεροειδεῖς, ἀλλ' ὅτι ἐκ μιᾶς μητρὸς τῆς υἰοθεσίας γεγεννημένοι καὶ τῷ αὐτῷ

χαρακτήρι τῆς εἰλικρινοῦς πίστεως μεμορφωμένοι καὶ ἀδελφοὶ καὶ συμπολιταί, κεφαλὴν ἔχοντες τὸν Χριστόν· οὐπὲρ ὡς σῶμα τελούντες καὶ μέλη ἐκ μέρους, ὀφείλεται ἔσμεν καὶ συγχαίρειν ἀλλήλοις ἐν τοῖς δεξιοῖς καὶ ἀνιᾶσθαι αὐτῶν πάλιν ἐπὶ τοῖς λυπηροῖς. Ἄλλ' ὦ, πῶς ἀλλαχῆ ὠρμημένους ὑμᾶς πορεύεσθαι ἠνάγκασεν ἡ φορὰ τοῦ καιροῦ ἐν ἄρκυσιν ἐμπεσεῖν τῶν τῆδε κρατούντων; τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν πρὸς ταῦτα; ἢ ὅπερ φησὶν τὸ ἱερὸν γράμμα, καὶ ὁ ἄγων ἦγεν τὸν Ἡού; ἀλλ' ἐκεῖ μὲν εἰς τὸ βασιλεῦσαι τοῦ Ἰσραὴλ, ἐνταῦθα δὲ εἰς τὸ μαρτυρῆσαι τῇ ἀληθείᾳ, ὡς ἂν πληρωθῆ τὸ εἰρημένον καὶ τανῦν, ἐκ Σιών ἐξελεύσεται λόγος, καὶ νόμος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. Ὡς δὲ ὁ νοῦς, ὃ μάκαρ· στήθι γενναίως, ὑπομνήσκομεν· δόξασον δὴ τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματί σου καὶ ἐν τῷ πνεύματι, εἰπέ καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου, οἶδα ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀποκαταδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυρθήσομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ ὡς πάντοτε καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται ἐν τῷ σώματί μου εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου· ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἴδε ὁ γλυκὺς ἀγών, ἴδε ὁ μακάριος συναλλαγμός, βραχείαις θλίψεσιν τε καὶ περιστάσεσιν, εἴτουν πληγαῖς τε καὶ ῥανίσιν αἵματος θεὸν γενέσθαι καὶ θεοῦ τοῦ ὄντως ὄντος ἐπιτυχεῖν. Ἐμονώθης τοιγαροῦν, ὡς ἀκηκόαμεν, τμηθεὶς τῷ φρονήματι ἀπὸ τῶν ἀγαπησάντων τὸν νῦν αἰῶνα, ἀλλὰ συνηνώθης πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου. ἐντεῦθεν σε ὁ χορὸς τῶν μαρτύρων ὑπολαβεῖν βούλεται ὀλόκληρον, ἐκεῖθεν τῶν ὁμολογητῶν τὸ στίφος χεῖρα προτείνει ἐλεῖν ὁμόχορον. μὴ δὴ ἀπολειφθῶμεν τῆς καλῆς χορείας, ὃ σεβάσμιε, μηδ' αὐτῶν καταισχύνωμεν τὰς πάντων ἐλπίδας, ὃ τριπόθητε. πόσα ἂν ἔκαμες, ὥστε σου τὸ ὄνομα ἀκουστὸν ἐν ἀρετῇ γενέσθαι τοῖς ὧδε κάκεισε; νῦν δέ, ὡς ἐπ' ὄρους ἀρετῶν διὰ τῆς ὁμολογίας ἀναβεβηκώς, ἐμφανῆς ἐγένου τῷ κόσμῳ καὶ λαμπροφορεῖς ἡλίου φωτεινότερον σὺν τῷ λόγῳ καὶ τὸν βίον εἰς δόξαν τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· εἰς τόπον εἰρχθῆς ὑπεραίροντα, εἰς γλώσσαν παρεδόθης βλάσφημον, πόσα μὲν οὐ σαίνουσαν, πόσα δὲ οὐ ψευδολογοῦσαν καὶ πειρωμένην ὑποκλίνειν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ θείου φρονήματος; ἀλλ' ἴσμεν ἐξ ἀκοῆς ὅσος καὶ αὐτὸς εἶ χάριτι Χριστοῦ, λόγον ἐπέχων ζωῆς, σοφίας ῥεῖθρον ἀπὸ στόματος προβαλλόμενος ἀντεπεξάγειν τὰ εἰκότα ταῖς ματαίαις προτάσεσιν. ἡμεῖς δὲ οἱ ταπεινοὶ ἐκεῖνο λέγομέν τε καὶ διασαφοῦμεν, ὅτι λογάδες πάλαι τε καὶ νῦν προέστησαν τοῦδε τοῦ ἱεραρχικοῦ θρόνου, εὐτεχνία δογμάτων τὸ περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων θεώρημά τε καὶ σύνθημα διατυπώσαντές τε καὶ ἐκδῶσαντες, καί, εἰ δεῖ ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις· ὧδε γὰρ προελθοῦσα ὡς ἐξ ἄδου πυλῶν ἡ εἰκονομαχικὴ αἵρεσις ὧδε καὶ κατήργηται, ἀλλὰ καὶ ἔτι καταργηθήσεται ταῖς αὔραις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπηνίκα ἐπιτιμήσει· Χριστὸς τῇ πονηρᾷ αὐτῇ ὡς ἀληθῶς θαλάσση, περὶ ἣν πολλὰ τὰ περὶ τὴν πίστιν ναυάγια, οὐ τοσοῦτον διαστροφῆ νοός, ὅσον δέει τῶν κρατούντων. Πλὴν ὅτι ὑπερήλαντο πολλοὶ τοῦ κλύδωνος, πηδαλιουχοῦμενοι Πνεύματι Ἁγίῳ, καὶ πολλὰ τὰ μαρτύρια καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας συγγράμματα, πᾶσαν πλάνησιν διελέγχοντα καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ὠραιότητα πάσαις ταῖς πισταῖς διανοαῖς ὑποφαίνοντα· μεθ' ὧν φυλαχθεῖη καὶ ἡ σὴ μακαριότης, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνιζομένη, τὸν δρόμον τελοῦσα, τὴν πίστιν τηροῦσα εἰς ἀπόληψιν τοῦ τῆς δικαιοσύνης στεφάνου. εἶεν. 548 {1'Υπακοῆ μοναζούση}1 Καὶ εὐλαβούμενοι γράφειν, ὅμως ἀναγκαζόμεθα στόμα εὐχάριστον καὶ αἰνέσιμον ἀνοίγειν τῇ τιμιότητί σου. ἕως πότε οὖν οὐκ ἀνήσης, καλλιμητορ, κιχρᾶν ἡμῖν σεαυτήν; ἕως τίνος τὰ δωρήματά σου οὐκ ἀπολήξωσιν ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν παραπεμπόμενα; καὶ μάλιστα γε νῦν, ὅτε πολλὰ σοὶ τὰ λυπηρὰ περιστοιχίσαν, ἐφ' οἷς καὶ ἐκινήθημεν μᾶλλον ἐπιστεῖλαι, μαθόντες οὕτως καὶ οὕτως ἐπὶ τῷ λειψάνῳ

τοῦ μακαρίου ἀδελφοῦ σου καταπράξασθαί σε· φασὶ γὰρ ἀνεωγένοι σε τὴν θήκην, παραγενομένην ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, εἶτα περιπλακῆναι τῷ λειψάνῳ καὶ εἰς ἀγκάλας ἔλειν, μετενταφιάζουσα οἶονεὶ τὸν νεκρὸν ἄλλοις καινοῖς ὀθονίοις. τίς οὖν οὐκ ἀγάσαιτο τὸ φιλάδελφόν σου; τίς δὲ τῆνικαῦτα παρῶν οὐκ ἂν ἐξέχεεν δάκρυα, οὐκ ἂν ὠλοφύρατο θερμῶς, ὅπου γε καὶ ἡμῶν, πορρωτέρω διακειμένων, ἐξ ἀκοῆς μόνον ἦψατο τὸ πάθος καὶ περιωδύνησεν ἡμῶν τὴν καρδίαν σφόδρα; ὡ ἀγγελίας πικρᾶς· ὡ συναντήματος ὀδυρτικοῦ· τί ἦμεν καὶ τί ἐγενόμεθα; ἐξαπίνης ὀρφανοί, ἐρημάδελφοι. τάχα ἐστέναξεν ὀρῶν καὶ ὁ ἥλιος τὸ γιγνόμενον, ἐδάκρυσεν δὲ σελήνη τὰ φθάσαντα, ἐστυγνίασαν δὲ ἀστέρες ὡς λυπούμενοι, ὅτι οὖν εἶπεῖν ἄλλο τῶν στοιχείων, πεπονθὸς τὰ ὅμοια. τί οὖν, ἐπιμείνωμεν τοῖς λυπηροῖς; συσκοτάσωμεν τῷ νέφει τῆς λύπης καὶ γενώμεθα ὡς οἱ ἀπολελωκότες; οὕμενον, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ· οὐ γὰρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα οὐδὲ ἀνέλπιστα κατὰ τὰ ἔθνη τὰ ἀμύητα, ἀλλ' ἐν χερσὶ θεοῦ τοῦ τὰ πάντα συνέχοντος, παρ' οὗ καὶ γέγοναμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ γεγεννηκότες ἡμᾶς, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀναπνεῖν καὶ ζῆν κεκτήμεθα καὶ τὸ εἰς τόδε προαχθῆναι τοῦ μεγίστου τῶν ἀξιωματῶν παρθενικὸν ἐπάγγελμα. ἐκλαύσαμεν οὖν τὰ εἰκότα ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ· νῦν καιρὸς παρακλήσεως, νῦν ἡμέρα εὐχαριστίας. ἀποθώμεθα οὖν τὸ πενθικὸν σχῆμα καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τῆς μεγαλοψυχίας. προυπέμψαμεν ἀδελφὸν ἀγαθὸν τῷ τε εἶδει καὶ τῇ γνώμῃ καὶ τῇ πίστει, ὡσπερ καὶ πρότερον τοὺς ὁμαίμονας καὶ τοὺς γεννήτορας· μικρὸν ὕστερον συνεψόμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ οὐδεὶς ὁ γεννηθεὶς καὶ μὴ ταφείς. παρασκευασώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἔξοδον, ἐτοιμάσωμεν τὰ ἐφόδια τῆς μεταστάσεως, τυπώσωμεν τὰς ἀδελφὰς τῷ οἰκίῳ καταστήματι καὶ πενθεῖν εὐκαίρως καὶ εὐχαριστεῖν ἀρμοδίως· δείξωμεν τοῖς ὀρῶσιν ὅτι ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν ἐστὶν δοξαζόμενος, εὐχαριστούμενος ἐφ' οἷς κελεύει. αὐτὸς ἔδωκεν, αὐτὸς καὶ ἀφείλατο, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. Ναί, παρακαλῶ τὴν τιμιότητά σου ἴσα καὶ μητρὶ καὶ γεννησάσῃ, ἥτοι ἀδελφῇ τῇ φιλοτάτῃ μοι, ἀφήσωμεν φωνὴν αἰνέσεως, ὑπο δείξωμεν πρόσωπον φαιδρότητος, διδάξωμεν ἔργοις ὅτι τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων φέρομεν καὶ τῇ προαιρέσει ἀπεθάνομεν καὶ εἴκομεν κατὰ πάντα τοῖς θείοις πράγμασιν. ἐὰν οὕτω πράξοις, ὅσον τὸ καλόν, εὐφρανεῖς Χριστόν, τὸν ἀθάνατόν σου νυμφίον· ἐπεὶ, ἐὰν λυπῇ, λυπεῖς αὐτόν ὡς τὸ εἶκός, ὡς ἄλλον περισσότερον ἐκείνου φιλοῦσα. ὄρα·ς ποῦ σε ὁ λόγος ἤγαγεν ὡς οὐδὲ ὀρφανὴν οὕσαν οὐδὲ ἀνεπίσκοπον οὐδὲ ἀπροστάτευτον; εἰ γὰρ ὁ θεὸς μεθ' ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; εἰ αὐτὸς ὁ περιέπων, τίς ὁ ἀντιπίπτων; οὕτως καὶ τανῦν προήχθη, ἀδελφῇ, παρακαλέσαι σε· αὐτὴ δὲ εὖ πράττουσα πείθοιο ἀσόφῳ γέροντι, εὖ συμβουλεύοντι καὶ τῷ ὄντι οἰκείοπαθοῦντι ὀφειλομένως ὡς οἰκεῖα τὰ σά. 549 {1Μεθοδίῳ μονάζοντι}1 Ὅσην ἔχει ἐπιποθίαν ἢ τιμιότης σου ἰδεῖν τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, τσαύτην οἰέσθω καὶ τὴν ἡμετέραν εἶναι πρὸς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὀμιλίαν. ἀλλ' ἐπειδὴ γέγραπται, οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ, αὐτῷ ἀναθετόν τὸν πόθον καὶ ἐπιρριπτέον τὴν μέριμναν, καὶ αὐτὸς ποιήσει, ὀπηνίκα καὶ βούληται, θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτόν· τὸ δὲ νῦν ἔχον ἀναγκαῖον περὶ τῶν προταθέντων κεφαλαίων ὑπὸ τῶν πνευματικῶν ἡμῶν ἀδελφῶν Ἰλαρίωνός τε καὶ Εὐστρατίου, μεσολαβούσης τῆς σῆς εὐλαβείας, ἀποκριθῆναι τὰ εἰκότα. ὡς ἂν δὲ εὐσύνοπτα γένηται τὰ λεγόμενα, ἐνὸς ἐκάστου προταθέντος κεφαλαίου κατὰ συνέχειαν καὶ ἢ ἀπόκρισις εἶεν. Ἐρώτησις. περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων ἐν Ῥώμῃ, ἐν Νεαπόλει καὶ ἐν Λαγυμβαρδία ἀκηρύκτων καὶ ἀπολελυμένων, εἰ χρὴ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι καὶ κοινωνεῖν αὐτοῖς καὶ συνεσθίειν καὶ συνεύχεσθαι. Ἀπόκρισις. ἐν καιρῷ αἰρέσεως οὐ κατὰ τὰ ἐν εἰρήνῃ τυπωθέντα πάντως ἀπαραλείπτως γίνεται διὰ τὴν ἀναγκάζουσαν χρεῖαν, ὅπερ φαίνεται πεπονηκῶς ὅ τε μακαριώτατος Ἀθανάσιος καὶ ὁ ἀγιώτατος Εὐσέβιος,

ὑπερορίους χειροτονίας ἀμφότεροι ποιησάμενοι. καὶ νῦν δὲ τὸ αὐτὸ ὁράται πραττόμενον ἐν τῇ παρουσίᾳ αἰρέσει. ὥστε οἱ ὑποδηλωθέντες, εἰ οὐ προδήλως εἰσὶ κατεγνωσμένοι, οὐδαμῶς ἐκ τοῦ οὕτως χειροτονηθῆναι ἀποτροπιαῖοι, ἀλλὰ προσδεκτοὶ κατὰ τέσσαρας προτάσεις. Ἐρώτησις. περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων ὑπερορία ἐν Σικελίᾳ, εἰ χρή τούτους δέχεσθαι. Ἀπόκρισις. τοῦτο τὸ ἐρώτημα, ὅμοιον τοῦ προτεθέντος, εἰ καὶ καθ' ὕφαινον τόπου ἀνομοιοῦν, ὁμοίαν δῆλον ὅτι ἔξει καὶ τὴν ἀπόκρισιν. Ἐρώτησις. περὶ τῶν κοινωθέντων ἐκκλησιῶν ἐκ τῶν ἱερέων τῶν κοινωνησάντων τῇ αἰρέσει καὶ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν, εἰ χρή ἐν αὐταῖς εἰσιέναι χάριν εὐχῆς καὶ ψαλμωδίας. Ἀπόκρισις. οὐ χρή τὸ καθόλου εἰς τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας εἰσιέναι κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους, ἐπειδὴ γέγραπται, ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· ἅμα γὰρ τοῦ εἰσαχθῆναι τὴν αἵρεσιν ἀπέπτη ὁ ἔφορος τῶν ἐκεῖσε ἄγγελος κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ κοινὸς οἶκος ὁ τοιοσδε χρηματίζει ναός. καὶ οὐ μὴ εἰσέλθω, φησὶν, εἰς ἐκκλησίαν πονηρευομένων· καὶ ὁ ἀπόστολος· τίς συγκατάθεσις ναῶ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; Ἐρώτησις. περὶ τῶν κοινωθέντων ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἱερέων καὶ μὴ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν, εἰ χρή ἐν αὐταῖς ψάλλειν καὶ εὐχεσθαι. Ἀπόκρισις. χρή μὲν οὖν εἰσιέναι ἐν ταῖς τοιαύταις ἐκκλησίαις εἰς τὸ ψάλλειν καὶ εὐχεσθαι, ἀλλ' εἴπερ ἀσφαλῶς μηκέτι χραίνονται ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν, ἀλλὰ κατέχονται ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὸ αἰεὶ. τετύπεται δὲ ἐνταῦθα ὑπὸ σεσωσμένου ἐπισκόπου τὰ ἀνοίξια τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι, ὑποφωνουμένης εὐχῆς· ὥστε, εἰ τοῦτο γένοιτο, καὶ τοῦ λειτουργεῖν ἐκεῖσε οὐκ ἀπᾶδον. παράδειγμα, τὸ τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον, ὑπὸ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως παρακαλούμενον μίαν ταύτην χάριν παρασχέσθαι, τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕνα ναὸν παραδοῦναι τοῖς Ἀρειανοῖς εἰς τὸ συνάγεσθαι, κατανεῦσαι, ἄνπερ ἐν Κωνσταντινουπόλει λήψοιτο καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν χάριν, τοῦ συνάγεσθαι τοὺς ὀρθοδόξους ἐν ἐνὶ ναῶ προκατεχομένῳ ὑπὸ Ἀρειανῶν. Ἐρώτησις. περὶ τῶν ἐν σώματι ἀγίων, εἰ χρή εἰσιέναι εἰς τὰ κοιμητήρια αὐτῶν καὶ εὐχεσθαι καὶ προσκυνεῖν αὐτοῖς, κατεχομένων ὑπὸ τῶν μιανθέντων ἱερέων. Ἀπόκρισις. οὐ παραχωρεῖ ὁ κανὼν κατὰ τὰ προδηλωθέντα εἰσιέναι εἰς τὰ τοιαῦτα κοιμητήρια (γέγραπται γάρ, ἵνα τί ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;), εἰ μὴ τι ἂν ἐξ ἀνάγκης κατὰ μόνον τὸ ἀσπάσασθαι τὸ τοῦ ἀγίου λείψανον ἢ εἴσοδος γένοιτο. Ἐρώτησις. περὶ τῶν λαβόντων τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐκ τῶν κοινωθέντων ἱερέων, πῶς χρή τούτους δέχεσθαι. Ἀπόκρισις. ὁμολογοῦντας ἡμαρτηκέναι καὶ ἐπιτιμηθέντας χρόνῳ τινί, εἴθ' οὕτως σφραγίδα δεχομένους παρὰ σεσωσμένου πρεσβυτέρου προσδεκτέον. Ἐρώτησις. περὶ τῶν ὑπογραψάντων καὶ κοινωνησάντων μοναχῶν καὶ κληρικῶν ἐν τῇ αὐτῇ αἰρέσει, πῶς χρή τούτους δέχεσθαι, χωρὶς ἐπιτιμίου ἢ μετὰ ἐπιτιμίου, ἐὰν ὁμολογῶσιν μηκέτι ἐνεργεῖν ἐν τῇ ἱερατείᾳ· καὶ εἰ ἔξεστιν ἡμῖν διδεῖν ἐπιτίμια τοῖς τοιούτοις. Ἀπόκρισις. δῆλον ὅτι μετὰ τῶν προσηκόντων ἐπιτιμίων· πῶς γὰρ ἂν μὴ τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας ἐπιδεικνύμενοι εἶεν ἄξιοι συναφθῆναι τῷ ὀρθοδόξῳ σώματι; διδεῖν δὲ καὶ ὑμᾶς ἐπιτίμια τοῖς τοιούτοις οὐκ ἀποκριτέον· γέγραπται γάρ, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Ἐρώτησις. περὶ τῶν μοναχῶν τῶν ἀδιαφόρως παραβαλλόντων τοῖς τυχοῦσι καὶ συνευχομένοις καὶ συνεσθίουσιν αὐτοῖς, εἰ χρή δέχεσθαι τοὺς τοιούτους εἰς συνεστίαισιν καὶ ψαλμωδίαν. Ἀπόκρισις. τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν, πῶς οὐχὶ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τὸ καλὸν κρίνετε; εἰ μὲν οὖν ἀπόσχοιντο τῆς ἐφ' ἡμᾶς συνηθείας καταδεχόμενοί τε καὶ ἐπιτιμίαν τὴν προσήκουσαν, δεκτοὶ. ἐπιτηρητέον δέ, τίνες εἰσὶν οὓς φῆτε "4τυχόντας"5, ἄρα αἰρετικοὶ ἢ προδήλως κατεγνωσμένοι ἐπὶ τοῦ βίου; περὶ τῶν τοιούτων γὰρ φησὶν ὁ

ἀπόστολος· ἂν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος πόρνος ἢ πλεονέκτης ἢ εἰδωλολάτρης καὶ τὰ ἐξῆς, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν. Ἐρώτησις. περὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν βεβρωκότων μετὰ τῶν αἰρετικῶν ἅπαξ καὶ δις καὶ μὴ κοινωνησάντων ἢ ὑπογραψάντων ἢ συλλειτουργησάντων, εἰ χρή τοὺς τοιούτους δέχεσθαι εἰς συνεστίασιν καὶ ψαλμωδίαν, χωρὶς σφαγίδος ἢ μετὰ σφαγίδος. Ἀπόκρισις. ἐπὶ τῶν τοιούτων ῥητέον· εἰ οἱ βεβρωκότες ἱερεῖς μετὰ ἱερέων αἰρετικῶν ἢ λαϊκῶν ἔφαγον καὶ ὁμολογουμένων ἢ, ὀρθοφρονούτων μὲν, κοινωνούντων δὲ τοῖς αἰρετικοῖς (μεῖζον γὰρ τὸ κρίμα ἐπὶ τῶν ἱερωμένων), μετανοία δὲ ἀξιολόγῳ ἑκατέρους προσδεκτέον κοινωνῆσαι αὐτοῖς ἀλῶν τε καὶ προσευχῶν καὶ σφαγίδος. Ἐρώτησις. περὶ τῶν ὑπογραψάντων κοσμικῶν ἐν τῇ αἵρέσει καὶ κοινωνούντων, εἰ χρή τοῖς τοιούτοις κοσμικοῖς ὀρθοδόξους κοσμικοὺς συνεσθίειν. Ἀπόκρισις. ἡ ἀδιαφορία τῶν κακῶν τὸ αἴτιον· ἀνά μέσον γὰρ καθαροῦ καὶ βεβήλου οὐ διέστελλον. χρή οὖν, εἴπερ ζηλωταὶ εἰσιν οἱ ὀρθοδοξοῦντες, μὴ προσίεσθαι τοὺς τοιούτους εἰς συνεστίασιν, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ τῆς πονηρᾶς ὑπογραφῆς ἐπιτιμηθεῖεν, εἴτα καὶ ἀπόσχοιντο τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας. ἐπειδὴ δὲ κατὰ περίστασιν, φεύγοντες τοὺς κινδύνους, χραίνονται τῇ αἰρετικῇ κοινωνίᾳ τινές, ὁμολογοῦντας τὴν περιπέτειαν καὶ μετανοοῦντας προσδεκτέον εἰς συνεστίασιν, καὶ τοῦτο οὐκ ἀδιαφόρως, ἀλλὰ κατὰ τινα σύμβασιν περιστατικὴν καὶ φέρουσαν ἐντεῦθεν κέρδος ἀμφοτέροις, ἀλλ' οὐ ζημίαν ψυχικὴν. Ἐρώτησις. περὶ τῶν θελώντων βαπτισθῆναι, ἂν μὴ εὐρεθῇ ὀρθόδοξος ἱερεὺς ἢ ἄμεμπτος, εἰ χρή βαπτισθῆναι ὑπὸ τῶν κοινωθέντων ἱερέων ἢ ἀκηρύκτων, μάλιστα ἂν θάνατος κατεπέιγῃ. Ἀπόκρισις. τύπος τοιοῦτος ἐξεφωνήθη ἐνταῦθα παρά τε ὁμολογητῶν ἱεραρχῶν τε καὶ καθηγουμένων, τοὺς εἰργμένους πρεσβυτέρους τῆς λειτουργίας διὰ τὴν αἰρετικὴν κοινωνίαν συγχωρεῖσθαι, μὴ εὕρισκομένου σεσωσμένου ἱερέως, καὶ βαπτίζειν καὶ μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμάτων, προτετελεσμένων ἐξ ἀκρατήτου ἱερέως, σχῆμά τε διδόναι μοναχοῦ, εὐχήν τε ποιεῖν ἐπὶ ἐκκομιδῆς, εὐαγγέλιόν τε ἐκφωνεῖν ἐπὶ ὄρθρου καὶ τὸ τῶν Θεοφανίων ὕδωρ εὐλογεῖν, ὡς εἴρηται, κατὰ περίστασιν διὰ τὸ μὴ ἐναπομένειν τοὺς λαοὺς παντάπασις ἀνηκόους τοῦ εὐαγγελίου καὶ ἀφωτίστους, εἰ οὖν συναρέσκει ὑμῖν, κρατεῖτω ὁ τοιοῦτος τύπος καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι. Ἐρώτησις. περὶ τῶν ἀποσχισάντων καὶ τῇ μετανοίᾳ προστρεχόντων, εἰ ἔξεστιν ἡμῖν τοῖς τοιούτοις ἐπιτίμια διδόναι ἢ δέχεσθαι αὐτούς. Ἀπόκρισις. ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω δεδήλωται ὅτι χρή διδόναι· καὶ παρέλκον δις τὸ αὐτὸ ἐπικυκλοῦν. Ἐρώτησις. ἂν ἐπίσκοπος, εἰς ἔγκλημα περιπεσών, ὑπὸ συνόδου καθαιρεθῇ, εἴτα πάλιν μετὰ καθάρσειν χειροτονήσῃ πρεσβύτερον, ὁ δὲ αὐτὸς πρεσβύτερος, ἐν μοναστηρίῳ παραγενόμενος, ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡγουμένου δέξεται ἐπιτίμιον πρὸς χρόνον καὶ μετὰ ταῦτα ἐνεργῇ ἐν τῇ ἱερωσύνῃ, εἰ χρή δέχεσθαι τὸν τοιοῦτον ἱερέα, εἰ ἀνέγκλητόν ἐστι, διδαχθῆναι δεόμεθα. Ἀπόκρισις. προφανοῦς οὐσίας τῆς ἀτοπίας, οὐδὲ ἐπερωτῆσαι ὑμᾶς ἔχρην περὶ τοῦ τοιούτου ἐγκλήματος· εἴρηκε γὰρ ὁ Χριστός, οὐ δύναται σαπρὸν δένδρον καρποῦς καλοῦς ποιεῖν. ὥστε οὐχ ὅτι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡγουμένου ἀλλὰ κἂν ὑπὸ ἀγίου τινὸς ἐπιτιμηθεὶς ὁ τοιοῦτος ἀπολέλυται τοῦ λειτουργεῖν, οὐχ ἱερεὺς οὐδὲ ὁ λύσας ἅγιος, ἐπεὶ

οὕτω περιτραπήσεται πάντα κανονικὰ παραγγέλματα καὶ οἰχήσεται. Ἐρώτησις. περὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ὑπὸ ὀρθοδόξων χειροτονηθέντων, μὴ ὑπογραψάντων δὲ μηδὲ κοινωνησάντων, συμφαγόντων δὲ μόνον μετὰ Γρηγορίου τοῦ μητροπολίτου. Ἀπόκρισις. ἐν τοῖς ἀνωτέρω προαπεδόθη ὁ περὶ τούτου λόγος. εἴτε οὖν μετὰ Γρηγορίου εἴτε μεθ' οἰουδήποτε τῶν ἑτεροδόξων ἢ συνεστίασις γέγονε, μετανοία ἀξιολόγῳ ὁ συνεστιαθεὶς τοῦ ἐγκλήματος ἀπολέλυται, οὐ μόνον πρὸς συνεστίασιν τῶν πεφυλαγμένων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἣν ἠξιώθησαν ἱερωσύνην. τὸ δὲ μέτρον τοῦ

ἐπιτιμίου οὐ δυνατόν ὠρισμένως ὑποβάλλειν διὰ ποιότητα καὶ προσώπου καὶ τρόπου· ὥστε ἐν δυσὶν ἢ τρισὶ τεσσαρακοσταῖς ἀρκεῖσθαι τὸν ἐπιτιμηθέντα. Ἐρώτησις. περὶ πρεσβυτέρων, ὁμοίως ὑπὸ ὀρθοδόξων χειροτονηθέντων καὶ κατὰ ἄγνοιαν συμφαγόντων μετὰ πρεσβυτέρων βεβρωκότων μετὰ τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου. Ἀπόκρισις. γέγραπται, πᾶν τὸ ἐν ἀγνοίᾳ καθαρισθήσεται· ὥστε ἀνένοχοί εἰσι παντὸς ἐπιτιμίου. Ἐρώτησις. περὶ πρεσβυτέρων ὀρθοδόξων, ἦγουν Ἰλαρίωνος καὶ Εὐστρατίου μοναχοῦ, ἂν ἔχωσιν ἐξουσίαν τοῦ διδόναι ἐπιτίμια. Ἀπόκρισις. προεῖρηται κἂν τοῖς ἀνωτέρω ὅτι χρή διδόναι. ἐπειδὴ δὲ ἐμφαίνει ἡ ἐρώτησις εἰ δεῖ καὶ τὸν μὴ ἔχοντα ἱερωσύνην διδόναι κατὰ ἀπορίαν πρεσβυτέρων καὶ πίστιν τοῦ προσιόντος, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος καὶ τὸν ἀπλῶς μοναχὸν ἐπιτίμια διδόναι. Ἐρώτησις. περὶ μονάζοντος, τοῦ λαβόντος τὸ ἱερὸν σχῆμα κατὰ ἄγνοιαν ἀπὸ πρεσβυτέρου χειροτονηθέντος ὑπὸ καθηρημένου. Ἀπόκρισις. εἴρηται ἐν ἐτέρῳ κεφαλαίῳ ὅτι πᾶν τὸ κατὰ ἄγνοιαν καθαρισθήσεται. καὶ οὐκ ἔξὸν ἀποστρέφεσθαι τὴν μετὰ τοῦ τοιοῦτου συνεστίασιν καὶ ἐπὶ ἄλλων τὴν σύμβασιν, ποιούντων ὁμοίως καὶ φιλίαν. Ταῦτά σοι μὲν ὡς συμψύχῳ καὶ συμπόνῳ ἡμεῖς κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνεπτύξαμεν, αὐτὸς δὲ μεταδοίης ἀσφαλῶς τοῖς ἐπερωτήσασιν ἀδελφοῖς· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις οὐδὲ πολλοῖς ἐκπέφρασαι τὰ τοιάδε, οὐ μόνον διὰ τὴν ἄνοιαν τῶν ἀνομησάντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πειρασμοὺς τῶν κρατούντων. ἀνθ' ὧν δὲ οἱ εὐλαβέστατοι ἀπεστάλκασιν ἀποστολῶν πολλῶν τε καὶ καλῶν ἀμείψοιντο παρὰ θεοῦ τὴν ἀξίαν μισθαποδοσίαν καὶ τάδε δύο μαλακίσκια εἰς ὑπόμνημα φιλίας. ἔρρωσθε ἐν Κυρίῳ, τιμιώτατοι, προσευχόμενοι ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν τὰ κρεῖττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας. 550 {Ἰωάννη κληρικῶ}1 Τὸ μὲν τῆς ἀγάπης σου δῶρον ἀπεδεξάμεθα, φίλε γνησιώτατε· τὸ δὲ αἴτημα, ὅπερ ἠτήσω πρὸς τό, ἐὰν φθάσης συνεστιαθῆναι αἰρετικοῖς, εἰδέναί το ἐπιτίμιον, ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι ἐπὶ παντὸς ἀμαρτήματος ἡ ἀξιόλογος μετάνοια τὴν συγχώρησιν ἔχει, οὐ μὴν πρὸ τοῦ ἀμαρτήματος ἔξεστιν ἐπιτίμια τιθέναι καὶ ἀνοίγειν ἐντεῦθεν τὴν θύραν τῆς ἀμαρτίας· οὐδὲ γὰρ ἐὰν ἐρωτήσης "εἰ φθάσω πορνεῦσαι ὡς οὐ βούλομαι, τί τὸ ἐπιτίμιον;"5, χρή με ἀποκριθῆναί σοι τόδε (προτροπὴ γὰρ γίνεται τοῦ ἀμαρτεῖν), ἀλλὰ τοῦτο ἀποκριτέον· μὴ ποιῆσαι τὴν ἀμαρτίαν μηδὲ προσκόψαι πρὸς λίθον τὸν πόδα καὶ νοητῶς καὶ αἰσθητῶς· ὅταν δὲ προσκόψῃς, τότε ὁ ἰατρὸς παρακαλοῦντι καὶ μετανοοῦντι ἐπιδίδωσι τὸ θεραπευτικὸν ἴαμα. Ταῦτά σοι γέγραφα σὺν πολλῇ προσοχῇ, εὐχόμενος ῥυσθῆναί σε, ἡγαπημένε, ἀπὸ παντὸς κακοῦ. 551 {Ἰωμαῖδι παρθενευούση}1 Περιχαρῶς ἐδεξάμην τὴν πρότασιν τῆς τιμιότητός σου διὰ φωνῆς ζώσης τοῦ ὑπερτίμου κυρίου ἀρχιετροῦ, ἅτε παρὰ συγγενοῦς καὶ θεοφιλοῦς προσφωνηθείσης. καὶ οὐκ ἀπαναίνομαι καὶ παρὰ γυναικὸς μανθάνειν ἔσθ' ὅτε τὸ λανθάνον, οὐ μὴν δοκῶ ἠγνοηκέναι τὴν περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν, ὅπως ὀφείλει εἶναι. ἡμεῖς τοιγαροῦν, ὧ τιμιωτάτη, ἵνα περὶ τῶν ἄλλων ἔασω τὸ παρὸν λέγειν, τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως προσκυνούμεν, ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. τὸ δὲ "4ὡς"5 τοῦτο ὁμοιώσεώς ἐστιν, ἀλλ' οὐ βεβαιώσεως· ἢ γὰρ ἂν οὐκ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς Χριστὸς ἐστίν. ἀλλὰ μὴν εἰκὼν Χριστοῦ ἐστὶ καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι προσκεκύνηται καὶ ὡς ἕτερον ἐν ἐτέρῳ δέδεικται· φησὶ γὰρ ὁ Χρυσόστομος, εἶδον ἄγγελον ἐν εἰκόνι, καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος πάλιν, τῆς δ' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι. οὐκοῦν καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι καὶ ὀρώμενός ἐστι καὶ προσκυνούμενος· ἀλλ' εἰ καὶ ὁμοιωματικῶς, ὅμως, ὅτι αὐτὸς προσκυνεῖται καὶ αὐτὸς λατρεύεται, οὐ μὴν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ λατρευτὴ, ἐπεὶ οὐδὲν διάφορον εἰκότος καὶ πρωτοτύπου· καίτοι γε ταῦτα δύο τῇ διαφορότητι τῆς οὐσίας, οὐ τῇ ὁμοιότητι τῆς ὑποστάσεως. ἔπειτα καί, εἰ ἡ Τριάς μόνη ἐστὶ λατρευομένη, πῶς δύναται· ἂν καὶ ἡ εἰκὼν λατρεύεσθαι; εὐρεθήσεται γὰρ

τετράς ἢ Τριάς, προσθήκην δεξαμένη, ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές. εἰ δὲ καὶ ἰδιαζόντως ἔχει τὸ λατρευτὸν ἢ εἰκὼν Χριστοῦ, καὶ οὕτω δύο λατρεῖαι εὕρισκόμεναι εἰς κτισματολατρείαν ἡμᾶς ἀγάγοιεν ἐπ' ἴσης τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἰρέσεως. Ἄλλ' ἄπαγε τοῦ ἀσεβοῦς φρονήματος. σὲ δὲ ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἡμῶν περιφυλάξειεν ἀσινῆ καὶ ἀπρόσκοπον τῇ τε ὀρθοδόξῳ πίστει καὶ τῇ σεμνοπρεπεῖ πολιτεία, ἣν διὰ παρθενίας προεῖλου πρὸς εὐαρέστησιν Κυρίου. 552 {1..... [Λύσεις διαφόρων κεφαλαίων]}1 Ἐρώτησις. περὶ πρεσβυτέρου, διακόνου τε καὶ ἀναγνώστου, ἐσχηκῶτων φρόνημα ὀρθόν, τοῖς αἰρετικοῖς δὲ κοινωνησάντων ἐξ ἀνθρωπίνου φόβου, εἰ χρή προσφορὰν ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖν ἢ παννυχίδα ἢ εὐχήν. Ἀπόκρισις. εἰ μέχρις ἀποβιώσεως κοινωνοῦντες τοῖς αἰρετικοῖς διέμειναν, οὐδαμῶς· εἰ δὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ καὶ μετεμελήθησαν καὶ ὠμολόγησαν φόβῳ κεκρατῆσθαι, καὶ τρίτον, εἰ ἐκοινωνήσαν τῶν ὀρθοδόξων ἀγιασμάτων, συγχωρητέον γίνεσθαι ἐπ' αὐτοῖς τὰ προειρημένα. Ἐρώτησις. περὶ μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν, ὁμοίως τῇ κοινωνίᾳ τῶν αἰρετικῶν ἀποβιωσάντων. Ἀπόκρισις. ἡ προειρημένη ἀπόκρισις φυλαττέσθω καὶ ἐπὶ τοῖσδε, ὁμοίως καὶ ἐπὶ λαϊκῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, εἴρηται δὲ ταῦτα περὶ τῶν τεθνεώτων. εἰ γὰρ ἔτι ζῶν ἐστὶν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων καὶ μεταμέλειτο, ἔξω ρίπτων τὸν φόβον ἀπὸ τοῦ δεῦρο καὶ αἰρούμενος ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κακοπαθεῖν, εἰ μὲν πρεσβύτερος ἢ διάκονος, εἰργέσθω τῆς ἱερουργίας ἕως συνόδου ὀρθοδοξίας, μετὰ δὲ ἐπιτιμίαν τὴν προσήκουσαν μετεχέτω τῶν ὀρθοδόξων ἀγιασμάτων, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἐπιτιμίας ἀμεθεξία ἐστὶ τῶν ἀγιασμάτων καθ' ὃν καιρὸν ἢ καιροὺς ὁ ἐπιτιμῶν οἰκονομοίη· οὐ γὰρ ὀριστικῶς ἔστιν ἀποφῆνασθαι διὰ τὸ ἄλλον ἄλλου διαφέρειν καὶ προσώπῳ καὶ γνώσει καὶ σπουδῇ καὶ ἡλικίᾳ. εἰ δὲ μονάζων εἴη ἢ ἀναγνώστης ἢ μονάζουσα, τοῦ ἐπιτιμίου πληρουμένου εὐθὺς διδόνθω ἢ θείᾳ μέθεξις, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ λαϊκῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων. δῆλον δὲ κὰν τούτοις διαφορῶς κατὰ τε πρόσωπον καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ ἡλικίαν, ὡς καὶ μιᾶ τεσσαρακοστῇ ἱκανοῦσθαι τὴν ἐπιτιμίαν τῷ λαμβάνοντι· φανερὸν δὲ ὅτι τὸ ἐπιτιμίου τῆς ἀμεθεξίας τῶν ἀγιασμάτων συνεπιλαμβάνεται καὶ προσευχῶν καὶ γονυκλισιῶν καὶ ἐγκρατείας βρωμάτων κατὰ τὴν ὑποκειμένην φύσιν τοῦ ἐπιτιμωμένου. Ἐρώτησις. περὶ τοῦ διδόναι δῶρα ἐν μοναστηρίοις ἀνδρείοις τε καὶ γυναικείοις. Ἀπόκρισις. δοτέον, εἰ εἰσὶ πεφυλαγμένοι τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας. Ἐρώτησις. περὶ τοῦ ἀφ' ἑαυτῶν κοινωνεῖν ἢ μονάζοντας ἢ μοναζούσας τῶν ἀγιασμάτων. Ἀπόκρισις. οὐκ ἐξὸν ἄπτεσθαι οὐδὲ τῶν θείων ἀναθημάτων τοὺς ἔξω ἱερωσύνης, πλὴν εἰ μὴ τι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, μὴ εὕρισκομένου πρεσβυτέρου ἢ διακόνου, ἀφ' ἑαυτῶν μετέχειν τοῦ δώρου. τοῦτο δὲ πῶς; τιθεμένης βίβλου ἱεραῆς καὶ ἐφαπλουμένης ὀθόνης καθαρᾶς ἢ ἱεραῆς ἐπικαλυμματίδος, ἐκεῖσε τοῦ δώρου ἀπὸ χειρὸς σὺν φόβῳ προτεθέντος, μετὰ τὴν ὑμνωδίαν ἀπὸ στόματος ληπτέον, εἴθ' οὕτως διακλύσεως οἴνου γινομένης τῷ μεταλαμβάνοντι. Ἐρώτησις. περὶ λαϊκῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὀρθοδόξων ἐξ ὀρθοδόξου κοινωνούντων, φόβῳ δὲ ἀνθρωπίνῳ τᾶλλα πάντα τοῖς αἰρετικοῖς συναναμιγνυμένων, πῶς χρή τοὺς ἀκριβευομένους περὶ αὐτῶν ἔχειν. Ἀπόκρισις. ἀπὸ μὲν ἱερατικοῦ, ἤγουν πρεσβυτέρου καὶ διακόνου, μονάζοντός τε καὶ μοναζούσης, ἀφεκτέον συνεσθίειν τὸν ἠκριβωμένον, οὐκ οἶδα εἰ μὴ τι οἰκονομίας τρόπῳ, καὶ τοῦτο σπανιώτερον, ἀπὸ δὲ τῶν λαϊκῶν ἀδιάφορον τὸ συνεσθίειν. κὰν τύχη πολλακίς καὶ κοινωνεῖν αὐτὸν φόβῳ τῇ αἰρέσει, ἔχοντα δὲ ὅμως ὀρθόδοξον τὸ φρόνημα, πλὴν ἵνα μὴ ἀκόλαστον εἴη τὸ ἀμάρτημα, μικρὸν ἐπιτιμίου ἐπιδιδόνθω τοῖς ἀδιαφοροῦσιν ἐκ φόβου τοῖς αἰρετικοῖς· τὸ δὲ ἐπιτιμίου γονυκλισίαι πεντεκαίδεκα, εὐχαὶ ὡσαύτως "4Κύριε, συγχώρησόν μοι τὴν ἀμαρτίαν"5, "4Κύριε, ἰλάσθητί μοι τῷ ἀμαρτωλῷ"5, "4Κύριε, ἐλέησόν με"5 ἀπὸ πεντήκοντα ἤτοι ἑκατόν. Ἐρώτησις. εἰ χρή τοῖς συμπάλλουσι τοῖς αἰρετικοῖς,

ἀπεχομένοις δὲ τῆς κοινωνίας αὐτῶν, ἄν τε πρεσβυτέρῳ, ἄν τε διακόνῳ, ἄν τε λαϊκῷ, ἄν τε γυναικὶ μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμάτων τὸν ὀρθόδοξον ἱερέα. Ἀπόκρισις. τὸ μὲν οὖν μεταδιδόναι μεταδιδότω, τοῖς μὲν ἱερωμένοις οἰκονομικῶς μετὰ ἐπιτιμίου διὰ τὴν πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἀπαγωγὴν ἐν τοῖς ἄλλοις, τοῖς δὲ λαϊκοῖς ἄνευ ἐπιτιμίου· περὶ δὲ τοῦ διετίαν ἔχοντος ἀναγνώστου ἐν τῇ ἀποχῇ τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας, δίκαιον μετέχειν αὐτὸν τῶν ἁγιασμάτων, κἂν ἐν τοῖς ἄλλοις συναπάγηται. οἰκονομικῶς δὲ ταῦτα εἴρηται διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἂν μὴ πάντῃ ζητοῦντες αὐτοὺς καθαροὺς ποιεῖν τῆς αἰρετικῆς συμφύρσεως λάθωμεν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια παραλύοντες αὐτούς. Ἐρώτησις. εἰ δεῖ συμπάλλειν τοῖς μὴ κοινωνοῦσι τοῖς αἰρετικοῖς, ἀδιαφοροῦσι δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, ἢ δέχεσθαι προσφοράς παρ' αὐτῶν ἢ κηρὸς ἢ ἔλαιον. Ἀπόκρισις. εἰ μὲν ἱερωμένοι εἶεν καὶ οὐ τοῖς ἑτεροδόξοις προσφέρουσι, προσδεκτέον τὰ παρ' αὐτῶν προσενηνεγμένα μετ' ἐπιτιμίου τινός, εἰ δὲ λαϊκοί, ἄνευ ἐπιτιμίου προσιτέον· δεῖ γὰρ διαφορότητα εἶναι διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα. Ἐρώτησις. εἰ ἕξεστι ποιεῖν τοῖς αἰτουσιν ἡμῖν εὐχὴν ἢ εὐλογεῖν ἔλαιον ἢ κηρὸς ἀνάπτειν ἢ ἀπομυρίζειν ἅγια. Ἀπόκρισις. ἐὰν ἑτεροδόξοι εἰσιν, οὐδαμῶς, κἂν πίστει προσέρχωνται· οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος. Ἐρώτησις. ἐὰν μονάζων ἢ μονάζουσα ἤκοι πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ, ποταπὴν ὁμολογίαν ἀπαιτητέον διὰ τὸ ἀδιάγνωστα εἶναι τὰ κατ' αὐτούς. Ἀπόκρισις. πάντα τὸν ἐρχόμενον κοινωνῆσαι, εἰ ἀγνοεῖται τὰ κατ' αὐτόν, ἐρωτητέον εἰ προσκυνεῖ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων, εἰ μὴ κοινωνεῖ τοῖς αἰρετικοῖς καὶ εἰς ὃ τι ἂν ἄλλο ὑποπτεῖται φρόνημα ἑτεροδόξον. καὶ ὅταν κατὰ πάντα ὁμολογήσῃ καὶ ἡ ὁμολογία σῶζοιτο ἐπὶ πάσης αἰρέσεως ἀπαγορευτική, τότε μεταδοτέον καὶ συγκοινωνητέον αὐτῷ τῶν ἁγιασμάτων. Ἐρώτησις. εἰ ἕξεστι μοναστρίᾳ ἀπομυρίζειν. Ἀπόκρισις. ἐξ ἀπορίας πάσης ἱερωμένου ἢ μονάζοντος ἀπομυρίζετω διὰ τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην. Ἐρώτησις. εἰς ἐκκλησίαν κατὰ πάροδον ὑπὸ αἰρετικοῦ κρατουμένην εἰ δεῖ εἰσιέναι. Ἀπόκρισις. ἅπαξ εἰ ὑπὸ αἰρετικοῦ κρατουμένη ἐκκλησία ἐστίν, οὐ δεῖ εἰσιέναι προσευχῆς χάριν, εἰ μὴ τι κατὰ ἄλλην περιστατικὴν πρόφασιν. Ἐρώτησις. ἀββᾶν ἐρχόμενον πρὸς ἡμᾶς ἀγνώριστον, εἰ χρὴ πρὸ ἀνακρίσεως ἀγιολεκτεῖν αὐτόν καὶ αἰτεῖσθαι πρὸς αὐτοῦ εὐχὴν. Ἀπόκρισις. ἐπὶ ὃ καιρὸς αἰρέσεώς ἐστι, πρὸ ἀνακρίσεως οὐ δεῖ οὔτε "εὐλογεῖτε ἅγιοι"5 λέγειν οὔτε εὐχὴν αἰτεῖν παρ' αὐτοῦ· τὸν δὲ κοινὸν ἀσπασμὸν οὐκ ἀπαγορευτέον κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ἐρώτησις. περὶ φρέατος, ἐὰν μιανθῇ, εἰ δεῖ ποιῆσαι εὐχὴν τὸν ὀρθόδοξον ἱερέα. Ἀπόκρισις. ἐκεῖ δεῖ ποιεῖν τὴν εὐχὴν, οὗ ἐστὶν ἡ ὀρθόδοξος κοινωνία, πρὸς δὲ τοὺς κοινωνοῦντας τοῖς αἰρετικοῖς οὐκ ἰτέον· ἐν οἷς γὰρ μαινόνται κατὰ ψυχὴν διὰ τοῦ ἄρτου αὐτῶν, μιανθήσονται καὶ κατὰ σῶμα. Ἐρώτησις. περὶ βαπτίσματος, εἰ οὐκ ἔστιν ἐκκλησία κρατουμένη ὑπὸ ὀρθοδόξου, ἐὰν αἰτήσῃται ἡμᾶς τις ποῦ χρὴ σφραγίζειν, κατηχεῖν καὶ βαπτίζειν, ποταποὶ δὲ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀνάδοχοι. Ἀπόκρισις. οὐκ εἰσιέναι, καθὰ προεῖρηται, εἰς ἐκκλησίαν κρατουμένην ὑπὸ αἰρετικοῦ εἰ δεῖ, πόσω γε μᾶλλον τὰ λελεγμένα πρᾶξαι· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπορίαν ἀναγκαῖον εἰς τόπον καθαρώτατον οἰκίας, ἐφ' ἣ ἢ διὰ θυσιαστηρίου καθηγιασμένου, ἤτοι τραπέζης, τὴν ἱεουργίαν ὁ μέλλων ἐπιτελεῖν τὸ φῶτισμα βαπτίζετω. ἀναδόχους δὲ ἐκείνους προσιτέον, τοὺς οὐ τοῖς αἰρετικοῖς κοινωνοῦντας, καὶ γονεᾶς τοὺς ὡσαύτως πεφυλαγμένους. Ἐρώτησις. εἰσὶν ἐκκλησῖαι ἔχουσαι δύο κόγχας ἢ καὶ τρεῖς, ἔστι δὲ ἐξ αὐτῶν μία ἀνεθρονίαστος· χρὴ ἐκεῖσε λειτουργῆσαι ἢ οὐ; Ἀπόκρισις. ἐὰν ὑπὸ τὸν ἀναφερόμενον αἰρετικὸν ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἐκκλησία, κἂν μία κόγχη οὐ καθιέρωται, οὐ χρὴ λειτουργεῖν ἐκεῖ· εἰ δὲ κρατεῖται ὑπὸ ὀρθοδόξου, ποιεῖτω λειτουργίαν εἰς τὴν κόγχην ἣτις οὐ καθιέρωται. Ἐρώτησις. εἰ δύναται τις κρατῆσαι τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἵνα μὴ λειτουργῆται ὑπὸ αἰρετικοῦ, πόσον χρόνον

ἔξεστι σφαιλισθῆναι καὶ τί ὀφείλει περὶ αὐτῆς. Ἀπόκρισις. τοῦτο ὑφ' ἡμῶν οὐ λέλυται τὸ κεφάλαιον· ἐπισκόπου γάρ ἐστι, τοῦ λύοντος τὰς ἐκκλησίας. Ἐρώτησις. ἐὰν δὲ εἰσὶν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες λαϊκοὶ αἰρετικοί, εἴτε ἀπὸ χωρικίας εἴτε ἔμφυτον ἔχοντες τὴν αἵρεσιν, εἰ ἔξεστιν ἐσθίειν μετ' αὐτῶν ἢ λαμβάνειν ἐξ αὐτῶν τίποτε. Ἀπόκρισις. οὔτε εἰ ἐκ κακονοίας εἰσὶν αἰρετικοὶ οὔτε εἰ ἐξ ἀμαθίας ἔξεστιν ἢ ἐσθίειν ἢ λαμβάνειν τὰ παρ' αὐτῶν προσενηνεγμένα, οὐκ οἶδα εἰ μὴ τι οἱ ἀμαθεῖς βελτιωθέντες ὀρθοδοξεῖν ἐπαγγέλλονται. Ἐρώτησις. περὶ τοῦ πατρός μου, εἰ ἐστὶν ἄξιος εἰς λειτουργίαν μνημονεύεσθαι. Ἀπόκρισις. εἴτε πατὴρ εἴτε μήτηρ εἴτε ἀδελφὸς ἢ ὅστισοῦν ἄλλος κατελείφθη μέχρι θανάτου κοινωνῶν τῇ αἵρέσει, προεῖρηται ἐν τῷ ἀνωτέρω κεφαλαίῳ μὴ μνημονεύεσθαι ἐν τῇ λειτουργίᾳ, εἰ μὴ τι ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔλοιτο εὐχέσθαι περὶ τῶν τοιούτων καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖν ἐλεημοσύνας· πῶς γὰρ ἂν ὁ ἔτι ζῶν μετέχων τε τῆς αἰρετικῆς κοινωνίας καὶ οὕτως ἐκκομισθεὶς ληφθῆσεται ἐν μνημοσύνῳ κατὰ τὴν μυσταγωγίαν τῶν ὀρθοδόξων; οὐδαμῶς. Ταῦτα οὐ κανονικῶς ἐφθεγγάμην (ἐπισκόπων γὰρ τοῦτο), ἀλλὰ συμβουλευτικῶς ἐξ ἀγάπης (οὐδὲν γὰρ ἀγάπης ἀναγκαιότερον) φθεγγόμενος· εἰ δὲ τι τῇ εὐλαβείᾳ σου ἄλλως δοκιμάζεται οἰκονομεῖσθαι, ἡμεῖς γὰρ περὶ τούτου λόγον οὐκ ἔχομεν ἢ τὸ ἐξαιτεῖσθαι ὑμῶν τὰς ἀγίας προσευχάς, ὅτι ἀμαρτωλοὶ ἄνθρωποι τυγχάνομεν. 553 {1Πρὸς τὴν σπαθαρέαν, ἧς τὸ ὄνομα Μαχαρά}1 Τί καλὴ ἢ ἐπιστολὴ τῆς εὐγενείας σου, τῇ ἐγχωρίῳ μὲν φωνῇ ὑπηγορευμένη, πολλῇ δὲ τῇ τῆς ταπεινοφροσύνης χάριτι κατηγλαῖσμένη καὶ, τὸ παράδοξον, ἐξάπινα τὴν ἐξαγόρευσιν φέρουσα ὡσπερ τι ἔδνον θεοχάριστον. ἀλλὰ πόθεν, ἡμῶν ὄντων ἀμαρτωλῶν, ἡ τοσαύτη σου πίστις καὶ εὐσεβὴς ἐπίχυσις; ἢ ἵνα καὶ ἡμῖν γνωσθεῖη τίς καὶ ποταπὴ ὑπάρχεις τὴν εὐσέβειαν, συλλαμβάνουσα μεθ' ἑαυτῆς τὸν κύριον καὶ κεφαλὴν, ἀλλὰ μὴν καὶ συνεφελκομένη, καθάπερ τι ὀψώνιον θεοτράπεζον, καὶ τὰς κυρίας τὰς ἀδελφάς; Οὕτω μὲν οὖν θεοτερπὴς ἢ ἐπιστολὴ καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας ὑμῶν χαρακτήρα ὑποδεικνύουσα ὠραιότατον. ἐγὼ δὲ πρὸς τὸ λέγειν ἐπιδεδωκέναι ὑμᾶς ἑαυτοὺς τῇ ἐμῇ ταπεινώσει οὐχ ἱκανός εἰμι· πλὴν οὐχ ἡμῖν, ἀλλὰ θεῷ ἑαυτοὺς ἐπιδίδοιτε. διὰ τοῦτο ὀφείλεται ἐσμέν καὶ χαίρειν ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ ζωῇ ὑμῶν καὶ εὐχέσθαι ὑμῖν τὰ ὅσα καὶ νέμειν μόνον ὃ ἔχομεν, παρέχειν τὸν λεπτόν ἡμῶν λόγον· ὃ καὶ νῦν ἐπιδιδούντες ἐρωτῶμεν, τίνι λόγῳ ἐπιζητεῖται σου ἢ τιμότης φάναι με περὶ τῆς θείας κοινωνίας καὶ τίνος χάριν τοσαῦτα ἔτη σπανίως μετέχεις; τοῦτο γὰρ λόγον ὀφείλει τινὰ ἔχειν. οὐ γὰρ τὸ σπανίως ἢ τὸ καθ' ἑκάστην ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ μετὰ καθαρᾶς συνειδήσεως μεταλαμβάνειν δέον· ὃ γὰρ ἀναξίως, φησὶν, ἐσθίων καὶ πίνων κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. εἰ οὖν τοιούτῳ τρόπῳ σκοποῦσα τὰ ἑαυτῆς καὶ εὐλαβουμένη ἀναμένεις τὸν καιρόν, εὖ ἂν ἔχοι, εἴτε συντομώτερον εἴτε χρονιώτερον, καὶ ὅρος ἐν τούτῳ ἄλλος οὐκ ἔστιν ἢ ἡ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ καθόσον δυνατόν τῷ ἀνθρώπῳ προσέλευσις· ἂν δὲ διὰ πταισμά τις ἔχη τὸ ἀκοινωνήτον, δῆλον ὅτι τότε ἐκεῖνος κοινωνήσῃ, ὅπῳτ' ἂν πληρωθῇ αὐτῷ τὸ ἐπιτίμιον. εἰ δὲ διακρίνεται αὐτὸς πάλιν δι' αἵρεσιν, τοῦτο ἀναγκαῖον· τὸ γὰρ κοινωνεῖν παρὰ αἰρετικοῦ ἢ προφανοῦς διαβεβλημένου κατὰ τὸν βίον ἀλλοτριοῦ θεοῦ καὶ προσοικειοῦ τῷ διαβόλῳ. Σκέψαι οὖν, ὦ μακαρία, ὧτινι τρόπῳ τῶν εἰρημένων εἶη σου ὁ σκοπὸς καὶ κατ' αὐτὸ πρόσιθι τοῖς μυστηρίοις. γνωστὸν δὲ πᾶσιν ὅτι νῦν αἵρεσις ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ κατακρατοῦσα τῶν μοιχειανῶν ἐστὶ· φείσαιο τοίνυν τῆς τιμίας σου ψυχῆς μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς κεφαλῆς. ἔφησ δὲ μοι ὅτι δέδοικας εἰπεῖν τῷ πρεσβυτέρῳ σου μὴ ἀναφέρειν τὸν αἰρεσιάρχην. καὶ τί περὶ τούτου εἰπεῖν σοι τὸ παρὸν οὐ καθορῶ, πλὴν ὅτι μολυσμὸν ἔχει ἡ κοινωνία ἐκ μόνου τοῦ ἀναφέρειν, κἂν ὀρθόδοξος εἴη ὁ ἀναφέρων. ὁ δὲ Κύριος, ὁ ἐν τοσοῦτῳ μέτρῳ εὐσεβείας ὑμᾶς ἀγαγών, αὐτὸς ἐν πᾶσιν ἀπήμονας καὶ ὀλοτελεῖς σώματί τε καὶ ψυχῇ

πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ πρὸς πᾶσαν αὐτάρκειαν βίου συντηρῶν διαφυλάξειε, τὴν τε ὑμῶν συζυγίαν φημί καὶ τὰς εὐλαβεστάτας ἀδελφάς, ὑπερευχομένων πάντων τῆς ἡμετέρας ἀναξιότητος. 554 {1Πλάτωνι οἰκείῳ πατρί}1 Ἰνατί μοι, πάτερ ἄγιε, τῷ ἀθλίῳ ἐπιτάσσης τὰ ὑπὲρ ἐμέ; ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ φωτίζεσθαι, καὶ αὐτὸς ζητεῖς παρ' ἐμοῦ τοῦ ἔσκοτισμένου κατηχεῖσθαι; ἀλλὰ καὶ τοῦτο τυπῶν με πρὸς ταπεινώσιν. οὐκ οἶδα δὲ τί εἶπω τῷ καιρῷ πρόσφορον ἢ ὅτι καλῶς ὠκονόμησεν ὁ θεὸς τὰ καθ' ἡμᾶς· εἰ γὰρ ἐκ φιλοθεΐας τινὲς καταλιπόντες τὰς ὑπαρχούσας αὐτοῖς ἡγεμονίας μακράν που ἀποδραμόντες τῷ ἦσυχαστικῷ βίῳ ἐμακαρίσθησαν, πῶς ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, διὰ νόμον θεοῦ πεφρουρισμένοι ἐν ἐξορίᾳ, οὐκ ἀγαλλιασόμεθα ἐν Κυρίῳ, χάριν αὐτῷ λογιζόμενοι καὶ δωρεὰν μεγίστην ὅτι ἡξιώμεθα ἐν μέτρῳ τοιοῦτῳ καταντῆσαι, οὗ πολλοὶ ἐφιέμενοι οὐκ ἐπέτυχον; Κάθου δὴ, πάτερ μου ἄγιε, ἐν ᾧ τόπῳ ὁ θεὸς ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος εἶσω ἐφρούρησέ σε ἕως καιροῦ (ἐπεὶ μηδὲ ἴσμεν τί τέξεται ἢ ἐπιούσα, εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως τῆς προνοίας κελευούσης) καὶ δόξαζε τὸν δοξάσαντά σε Κύριον διὰ τῆς μαρτυρικῆς σου ἐνστάσεως, ἐσθίων τὸν ἄρτον σου μετ' εὐχαριστίας καὶ χαρᾶς, ὃν ἔδοξαν οἱ ἄνθρωποι πικρὸν σοι προσφέρειν. οὕπῳ σοι δύναμις ἐν τῷ γήρει, κόπων ἀσκητικῶν προηγωνισμένων σοι ἐν τῇ νεότητι χάριτι Χριστοῦ κατὰ πάντα. διὰ τοῦτο, παρακαλῶ καὶ ἀντιβόλῳ, καὶ βρώμασι καὶ πόμασι τοῦ κατατρυχωμένου σου σώματος ἀντιλαμβάνεσθαι μὴ παραιτοῦ· ἀρκεῖ σοι ἡ μόνωσις, ἡ κάθειρξις, ἡ ἐρημία, ἡ ὑποστέρησις, ἡ ἀδυναμία τοῦ γήρους μετὰ καὶ ἀσθενείας, ἢ περὶ ἡμᾶς τε τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους φροντίς, ἐν τούτοις ὑπομένων ἀνταρκοῦ, καθαρότητα θηρεύων τῶν λογισμῶν διὰ τῆς μετεωροπορήσεως τῆς τιμίας σου ψυχῆς. ἡνίκα γὰρ ἄρτι τὸ ἐρημικὸν πρόσεστιν, εὐχερῶς ὁ νοῦς ὥσπερ ὑπὸ σωλήνος σφιγγόμενον ὕδωρ δύναται ἂν ἀνατρέχειν ἐκ τῶν χαμαιζήλων πρὸς τὰ ἐπουράνια. τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, τὸ μετὰ θεοῦ τῇ ἀπροσπαθείᾳ εἰς αἰεὶ ἔσεσθαι. πλὴν οἱ πόλεμοι στεφάνων αἴτιοι παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν ὀρίζονται· ὥστε, εἰ καὶ πολεμούμενοι ἐνιστάμεθα, νίκης ἀποφερόμεθα κλέος κατὰ τοῦ ἠττημένου διαβόλου. Ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι, ἰσχημένος ὢν τοῖς πάθεσι, τοιαῦτα πρὸς σὲ τὸν πατέρα μου φθειγόμενος, ἀλλ' ἠνάγκασμαι δι' ὑπακοήν σου. καλὸν τὸ λυθῆναι τῆς πολυδέσμου προσπαθείας καὶ δεθῆναι τῷ ἀκορέστῳ ἔρωτι Κυρίου. συμφέρον, πάτερ μου, τὸ ἀποσχέσθαι τῆς τῶν παθῶν δυσωδίας καὶ ὀσφραίνεσθαι τῆς τοῦ πνεύματος εὐωδίας. μακάριον τὸ κατανυχθῆναι ἐνταῦθα καὶ κλαῦσαι ὑπὲρ καὶ ἀγαλλίασις τῷ τοιοῦτῳ, ἐν πᾶσι προηγουμένου τοῦ φόβου θεοῦ· ὅς, καθάπερ πῦρ ὅτε ἐν τῇ ψυχῇ γένηται, ἐγκαταφλέγειν πέφυκε τὰς εἰσβολὰς τῆς ἀμαρτίας. πῶς δὲ οὐ φοβητέον ὃν φρίττουσι ἄγγελοι, οὗ τῷ βλέμματι δονεῖται ἢ κτίσις, ᾧ παραστησόμεθα πάντες γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι, μικρὸν ὕστερον ἀποληψόμενοι τῶν βεβιωμένων τὰς ἀμείψεις; ἐγὼ δὲ ὁ τάλας, ἐν οὐδενὶ ὢν εἶπον ἑαυτὸν καταλαμβανόμενος, σκυθρωπάζω, τὴν τῶν ἁγίων εὐχῶν σου ἐπικουρίαν αἰτῶν εἰς διάνοιξιν τῶν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν, εἰς γεῦσιν τοῦ ὄντως ἔρωτος. ἀλλ' ἔστι μοι σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ἀσθενές, ὡς οἶσθα, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι χρήσωμαι· μικρὸν γὰρ εἰ δόξω βιάζεσθαι, ἀπόλλω καὶ ὅπερ μικρὸν κατέχω. μίαν ταύτην παρηγορίαν εὔρηκα (καὶ δέον ἀναθέσθαι σοι, πάτερ μου), ἐξ ἀναγνώσεως καὶ ἐρωτήσεως τῶν Ἀνατολικῶν μαθῶν τὸ χρῆναι τοὺς ἡσυχάζοντας εἰ δυνατὸν καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνειν τῆς θείας κοινωνίας. ἐχρησάμην οὕτως καὶ εὔρον βοήθειαν ὁ ἄθλιος, ὑποστελλομένης τῆς διανοίας ἐκ τῆς ἐμπαθοῦς κινήσεως διὰ τὴν τοῦ δώρου ἔμφορον ὑποδοχήν. καὶ τί γὰρ μεῖζον εἰς ἀγαλλίασιν καὶ φωτισμὸν εἶη ἂν τῇ ψυχῇ πλέον τῆς θείας κοινωνίας; ἐν ποτηρίῳ δὲ ὑάλινῳ ἀφωρισμένῳ προβαλὼν οἶνον καὶ εὐξάμενος τὰ συνήθη μετέχω ὁ ἀνάξιος τοῦ δώρου. καὶ δήλωσόν μοι εἰ καλῶς ποιῶ ἢ οὐ· πέρανον τῶν καρπῶν σου φαγέσθαι. Μακάριος εἶ, πάτερ μου, καὶ

καλῶς σοι ἔσται, πατήρ χρηματίσας πολλῶν καὶ εἰς μέτρον ἀρετῆς τοσοῦτον ἀγαγών, ὥστε τανῦν ἐν ἔξορίᾳ ὑπάρχειν τοὺς πάντας δι' ἐντολὴν καὶ νόμον Κυρίου. ἀλλ' ὑπερέυχου πᾶσι τελειῶσαι αὐτοῖς τὸν δρόμον. 555 {1Βασιλειῶ τῷ ἀοιδίμῳ ἡγουμένῳ σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις πατράσι τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάβα} 1 Τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων καθεστώτων φιλοτάραχον τὸ κινεῖσθαι, τούτων δὲ στασιαζόντων, ὡς νῦν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μάλιστα ἐκκλησίᾳ, πῶς οὐκ ἀναγκαίως διεγερτέον, φειδομένους οὐδενός, μὴ ὅτι γε μακρᾶς ὁδοῦ, τῶν τε ἄλλων τληπαθημάτων ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ θανάτου καταφρονεῖν; αὕτη ἡ αἰτία τῆς πρὸς ὑμᾶς τοὺς ὀσιωτάτους τῶν πνευματικῶν ἡμῶν τέκνων Λιτοῦ καὶ Συμεῶν ἀποστολῆς, οὗτος ὁ τρόπος τῆς μετὰ θεὸν πεποιθήσεως κινδυνώδους ἐν τοῖς αὐτόθι ἐκδημίας. Ἄλλ', ὦ πατέρες ἅγιοι, πῶς ὑμῖν ἐναργῶς διηγῆσαιμι τὰ κατὰ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα τολμηθέντα καὶ πραχθέντα; Ἱερεμίας ὁ πολυθρηνότατος ὧδέ πού φησιν ἐν ταῖς ἑαυτοῦ προφητεῖαις· ποιμένες ἠφρονεύσαντο καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεζήτησαν. ἐνταῦθα δὲ χαλεπώτερόν τι καὶ λίαν ἔκτοπον· τοὺς γὰρ ἐκζητεῖν αὐτὸν προαιρουμένους καὶ ἀντεχομένους τοῦ νόμου αὐτοῦ ὡς ἡλλοτριωμένους αὐτοῦ ἀναθέματι ἀνεθεμάτισαν, τίνι δ' αὐτῶν ἀνενέγκαντες, εἰ καὶ φρικτὸν εἶπεῖν, τὸ ἀνάθεμα ἢ δῆλον ὅτι τῷ εἰπόντι· ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ, καὶ ὁ μὴ δεχόμενος ὑμᾶς οὐ δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με; Τί οὖν; σύνοδος ἀντικαθισταμένη τοῖς τοῦ Κυρίου νόμοις καὶ λόγοις· καὶ τὸ πῶς ἐρῶ. αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰπόντος, οὓς ὁ θεὸς ἔξευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω, ἱερεὺς τις μονάζων τὸν μοιχεύσαντα βασιλέα Κωνσταντῖνον κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῇ ἐκβολῇ τῆς οἰκείας γυναικὸς καὶ εἰσοικήσει τῆς μοιχαλίδος συνέξευξεν, ἐστεφάνωσεν, ἐμαχήσατο διὰ τῆς εὐκτικῆς ἐπικλήσεως τῷ ἀπαγορεύσαντι τὴν μοιχείαν καὶ δεινὰ ἀπειλήσαντι τὰ ταύτης αἰώνια ἐπιτίμια ἀλόγως ἀπαγορεῦσαι καὶ οἶονεῖ διορθωτῆς αὐτῷ τοῦ σφάλματος γενέσθαι πεφιλονείκηκεν, εἴπερ Χριστὸς ἀράται μὲν τὸν μοιχεύοντα, ὁ δὲ εὐλογεῖν αὐτὸν ὑπεφώνησεν εἰς ὑπήκοον πάντων, καὶ ὁ μὲν ὀργίζεται ἐπὶ τῇ ἀθεμίτῳ πράξει, ὁ δὲ εὐδοκεῖν αὐτὸν ἐπὶ ταύτῃ εἰρήκει, καὶ ὁ μὲν ἀκλεᾶ καὶ ἀγέραστον διαγορεύει διὰ τε προφητῶν καὶ ἀποστόλων τὸν τοῦ νόμου αὐτοῦ παραβάτην, ὁ δὲ ὑπέδειξε στεφανοῦν αὐτὸν τὸν τοιοῦτον· διὸ καὶ τὸ τελευταῖον τῆς συναφείας σύμβολον, τὸ ἄχραντον Χριστοῦ σῶμα καὶ αἷμα, ὡς ἀγνοῖς καὶ ἀκιβδήλοις μετέδωκε τοῖς μοιχωμένοις. Ἔγνωσται ἄρα ἐκ τοῦ αἰῶνος ἐκτοπώτατον τοιοῦτον δρᾶμα; ἢ ὅτι οὐ Χριστῷ, τῷ καθαρῷ τῶν καθαρῶν συναρμοστῇ, ἀνήνεγκεν ὁ γεννάδας τὴν ἐπίκλησιν, ἀλλ' αὐτῷ τῷ συνεργῷ καὶ συναυτουργῷ τῆς μοιχείας σατανᾶ, θεὸν αὐτὸν καὶ πατέρα ὁ ἀνίερος ἀποκαλέσας καὶ δούς κατὰ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν τῷ αὐτοῦ ἀντάρτη διὰ μέσου τῶν σατανοθελῶς μοιχευσάντων τὰ νικητήρια; οὕτω τοῦδε κατὰ θεοῦ πεπραχότος, πρότερόν τε καὶ ὕστερον ἕως θανάτου συνδιαιτουμένου τοῖς μοιχωμένοις καὶ μεταδιδούντος τῶν θείων δώρων, εἰ καὶ εἶρχθη ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου μετὰ τὴν διάρρηξιν τῆς μοιχικῆς βασιλείας, τί νῦν γίνεται ὑπὸ τοῦ νέου προέδρου μετὰ καὶ πεντεκαίδεκα ἱεραρχῶν ἐκ ῥοπῆς τοῦ κρατοῦντος; εἰσκρίνεται πάλιν ἱεουργεῖν ἐν αὐτῇ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἐγκατέλιπε Κύριος τοσοῦτον τὴν καθ' ἡμᾶς γενεάν, ὥστε πάντας κλίνει γόνυ τῇ Βάαλ, ἀλλ' εὐρεθῆναί τινας ὡς καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς μοιχείας πρότερον καὶ αὐτίκα ἐρειδομένους τοῖς τοῦ θεοῦ νόμοις, γνωσθέντων τούτων τῷ δὴ παραιτουμένῳ τὴν κοινωνίαν ἀμφοτέρων κροτεῖται ἐκ προστάγματος βασιλικῆς καθολικῆς συνόδου. καὶ δὴ πρὸ τῆς συνόδου φρουρήσαντες καὶ περιστοιχίσαντες στρατιωτικὸν τάγμα τοὺς μὴ συνανομεῖν αὐτοῖς ἀνελομένους ἰστώσιν ἐπὶ τοῦ συνεδρίου τῆς παρανομίας, ἀναθεματίζουν οἱ μοιχοῖστορες, αὐτοφρουροῦσιν, ὑπερορίζουσιν, εἴργουσιν ἀσφαλῶς ἄλλον ἐξ ἄλλου, οὓς μὲν καὶ σιδηροδεσμίους θέμενοι, ἐνίους δὲ καὶ τῷ

ξύλω τοῖν ποδοῖν συνείραντες. Ταῦτά ἐστι τὰ δραματουργήματα τῆς ἀναφύσεως μοιχειανικῆς αἰρέσεως, ὧ πατέρες. δεδογματικάσιν οὖν ἐπὶ τῶν βασιλέων μὴ κρατεῖν μηδὲ ἄρχειν τοὺς θεῖους νόμους, ὅποταν οὐ βούλωνται, ἀλλὰ τὴν σὺν αὐτοῖς παρανομίαν καὶ λύσιν τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν οἰκονομίαν προσαγορεύεσθαι. ὅθεν οὐδὲ μιμῆσθαι θεμιτὸν τοὺς ἐν τῇ παρουσίᾳ γενεᾷ τινὰ τῶν μέχρις αἵματος ἐναντίον βασιλέων παρρησιασμένων ὑπὲρ θεῶν νόμων φασί· καὶ διὰ τοῦτο τὸν Πρόδρομον μὲν μὴ διὰ τὸν πρὸς Ἡρώδη ἐλεγμὸν εἶναι πρόδρομον ἔφασαν, κατασμικρύνοντες τὴν κορωνίδα τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀγίου, εἶπω δὲ καὶ παρωθούμενοι αὐτὴν ὡς οὐκ ἀναγκαίαν, τὸν δὲ Χρυσόστομον καὶ φωστῆρα τοῦ κόσμου καὶ φανερώς εἶπειν ἐτόλμησαν καὶ λέγουσιν οὐ καλῶς πεποιηκέναι ὑπὲρ τοῦ τῆς χήρας ἀγροῦ ἐξορισθέντα, ἐλέγξαντα τὴν Εὐδοξίαν κἀντεῦθεν ταραξάντα τὴν ἐκκλησίαν. ἐκάστω τῶν ἱεραρχῶν πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῶ ἐν τοῖς παρεμπίπτουσι σφάλμασιν, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ κανὼν πάντως διαγορεύει, πράττειν ἐξέφη ναν, κἂν καθαιρέσις πρόκειται, καὶ τοῦτο οἰκονομίαν νομίζοντες· μηδὲ γὰρ ἐγχωροῦν ἐστι φυλάττεσθαι τοὺς κανόνας φησὶν ἅπαντας. Τί τᾶλλα λέγειν καὶ μηκύνειν τὸν λόγον; πολυσχεδῆ αἴρεσιν ἐτεκτῆναντο, τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον ἀνατρέπουσαν, τοὺς θεῖους κανόνας διαλύουσαν, τὰς τῶν θεοφόρων πατέρων διδασκαλίαν ἀπορραπίζουσαν καὶ τὴν ἀντιχριστικὴν ἀποστασίαν προευντερίζουσαν, ἀνθ' ὧν οὐ στοιχεῖν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ κατὰ πάντα οὔτε τοῖς ἀποστολικοῖς διατάγμασιν οὔτε τοῖς πατρικοῖς ἐντάλμασιν ἐμμένουσιν, ἀλλὰ πῆ μὲν οὕτως, πῆ δὲ οὐχ οὕτως διὰ τὴν ἐξευρεθεῖσαν αὐτοῖς πονηρὰν καὶ ἀθετητικὴν ἐργασίαν, ἀλλ' οὐκ οἰκονομίαν· οὐδεμία γὰρ οἰκονομία λύσιν αὐτῶν ἀποτελεῖ, οὐδ' οὐ μὴν κανόνων, ἢ ἐφ' ὧν ἐνδέχεται μικρὸν παρορᾶν τι, οὐ μὴν εἰς ἀθέτησιν νόμου ἢ ἀναγκαίου ἤτοι καθαιρετικοῦ κανόνος· ἀποστασίας γὰρ τοῦτο σημεῖον. Ταῦτ' οὖν ἐνωτισάμενοι, ἅγιοι πατέρες, συμπάσχοιτε ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κλήρου τῆς πίστεως κάμνουσιν, καὶ ἐφ' ὅσον οἶόν τε ὀρέξατε χεῖρα. ἴσμεν ὑμῶν τὴν ἐν πυρὶ τῶν πειρασμῶν τοῦ ἔθνους ζωὴν καὶ μακαρίζομεν ὑμῶν τὴν ὁμολογητικὴν ὑπομονὴν καὶ μάρτυρας ὑμᾶς Χριστοῦ οὐ διακρινόμεθα προσαγορεύειν· ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦ ἀναφθέντος ἐν ἡμῖν πυρὸς τῆς κακοδοξίας προθυμήθητε σβεστῆρες γενέσθαι ὀσιώτατοι. ναί, δεόμεθα τὰ πατρικὰ ὑμῶν σπλάγχνα, ὑμεῖς τῆς θείας ἐκείνης καὶ Σαβαϊκῆς ρίζης ὁμόζηλα βλαστήματα τῆς μετὰ τῶν ἄλλων καὶ θερμῆς ὄντως καὶ διαπύρου εἰς ἐκδίκησιν πίστεως. ἐγνώσθη κἂν ταῖς ἀνωτέρω γενεαῖς οἷα οἱ μακάριοι Σαβαῖται διηγωνίσαντο ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. τῆς αὐτῆς οὖν ὄντες καὶ αὐτοὶ χάριτος καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος, ὧ σεβασμιώτατοι, τὰ αὐτὰ ἐκείνοις ἐν τῇ νῦν καινοτομίᾳ τῆς πίστεως μὴ παραιτήσησθε κατὰ τὸ δυνατόν ἐνδείξασθαι, ὡς ἂν εὐφράνοιτε θεόν, ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸν παμμάκαρα Σάβαν σὺν πᾶσι τοῖς ἀγίοις. ἰκανὸν δὲ ἔσται πρὸς τὸ ζητούμενον, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τὸ τὴν μοιχοσύνοδον ὑμᾶς τὴν ἀναθεματίσασαν τοὺς ἀγίους ἀναθεματίσαι καὶ δεύτερον τὸ τὰς ἱεράς ὑμῶν προσευχὰς χαρίζεσθαι ἡμῖν εἰς τε ὑπομονὴν τῶν κακούντων καὶ ὁμονοίαν εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ. 556 {1Γρηγορίῳ τέκνω}1 Ἀπάντα τὸν λόγον, ἀδελφὲ ἡγαπημένε, ὡς Χριστοῦ στρατιώτης, ὡς σὺν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ ἀπόκλειστος ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ, μήτε ἀναλγήτως διατιθέμενος (ἀλογώτατον γάρ) μήτ' αὐτὸν πέρα τοῦ δέοντος καταλυπούμενος ([ἀχρ]εώτατον γάρ). Ἐδεξάμην ἐπιστολὰς δύο, μίαν παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ ἑτέραν [παρὰ] τοῦ ἀδελφοῦ Ἀθανασίου, καθαπτομένου μου τοῦ πατρὸς ἡμῶν τῆς ταπεινώσεως τῷ ὄντι, ἀλλὰ καὶ κλῶντός μου τὴν ἐλεεινὴν ψυχὴν εἰς συμπάθειαν, τοῦ δὲ ἀδελφοῦ Ἀθανασίου τοσοῦτον πνεύσαντος κατὰ τῆς ἀσθενείας μου, ὡς εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἐβοήθησέ μοι παρὰ βραχὺ παρώκησε τῷ ἄδῃ ἢ ψυχῇ μου· οἶδας γὰρ ἐξ οὗ ἄνθρωπος ἐλπίζει βοθηεῖσθαι· καὶ

ὕπολαμβάνει τὸν τοιοῦτον ἰσόψυχον, ἰσόρροπον, ταῦτοπρόθυμον, ὁπότεν ἐν καιρῷ πολέμου παρὰ τοῦ τοιούτου τροπὴν ἐπίδοι τὴν ἐναντίαν, θανάσιμόν τι πανθάνει πάθος. Τοιοῦτό μοι, ποθεινότατε, ὤφθη τανῦν. ὁ δεύτερος ἀγγελία ἐπὶ ἀγγελία βαρεία, μᾶλλον δὲ πονηρᾶ κατασπᾶν μου τὸν νοῦν καὶ τὴν ἐλεεινὴν μου ψυχὴν εἰς ἄδην ἐναγωνιζόμενος, κἄν, ὡς φησι, φειδοῖ· ἀμφοτέροι μὲν ὅτι οὐκ ἔστιν αἴρεσις δυνάμει λαλοῦντες τὰ τοῦ ἄβ καὶ ἄγ μάλιστα (συνίημι γὰρ τοὺς λόγους καὶ τὰς διαθέσεις ἀμφοτέρων) κἀντεῦθεν ὑποτιθέμενοι καὶ ὑπομιμνήσκοντες ἐπισκέψασθαι τὰ συγγραφέντα μοι ὡς ἐσφαλμένα καὶ ὡς ἵνα μὴ αἰσχυνθῆς διορθώσασθαι ἐκπέσω τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, εὕρισκόντων ἀλλότρια θεοῦ τὰ συγγράμματα, θυμῶδῃ με καὶ ἐκστατικὸν ἐπιγράφων ὁ πρῶτος, ὁ δὲ δεύτερος ὡς τὸν Κενδουκλᾶν χειρὸν ἡμᾶς εἶναι καὶ ὅτι "4οὐδεὶς τῶν ἀδελφῶν φυλάττει τοὺς λόγους σου"⁵ (καθαπτόμενος λεληθότως τῶν δι' ἐρωτήσεων ἀποκρίσεων μου) καὶ ὅτι εἰς μυρίας δόξας διηρέθησαν καὶ ὅτι οἱ πλείονες καὶ γε τῶν προεχόντων ταῦτα λέγουσιν, εἰ καὶ μηδεὶς ἔγνω ὅτι ἐπέστειλα, ἐπιχειρήσεις φέρων ἀσυνέτους καὶ ἀλλοκότους, ὡς ὅτι εἰς ἑαυτὸν περιπίπτω ἐν τοῖς γεγραμμένοις μοι, τοῦτο δὲ διδάσκων παντὶ σθένει εὖ ἔχειν· ἐπεὶ φησί, ὅτι πάντες οἱ φίλοι καὶ εὐσεβεῖς τῷ μὴ λέγειν αἴρεσιν ἀλλ' ἢ μόνον παράβασιν τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, καταπατητὰς τῶν θείων κανόνων καὶ ἀνιέρους, "4φεύγετε αὐτῶν τὴν κοινωνίαν παντάπασιν"⁵, καὶ ἕτερα πρὸς τοῖς εἰρημένους ἐπιπλήττων, ὡς οὐχ οἶόν τε τὸ γράμμα ἀπαγγεῖλαι διὰ τὸ πλῆθος. Τί οὖν ὁ ταπεινὸς ἐγώ; ἀποτιναζάμενος τὴν ἀθυμίαν βοηθεία καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Εὐπρεπιανοῦ καὶ ἀπαρνησάμενος τῇ διαθέσει πᾶσαν σάρκα, πρὸς μόνον δὲ θεὸν ἀποβλέψας, ὑπὲρ οὗ μοι ταῦτα καὶ δι' οὗ ἡ βοήθεια μάλιστα τῷ ἀσθενεῖ καὶ σαθρῷ, ἀντεπέστειλα δεόντως ἐπιλύων τὰς ἀπορίας αὐτῶν καὶ ἐνστάσεις μαρτυρίας γραφικαῖς καὶ πατρικαῖς ἐν ὀκτῶ τετραδίοις πρὸς ἡμῖς. ὁρῶν οὖν ὅτι τὸ μὴ φέρειν αὐτοὺς τὴν ἐκ τοῦ λέγειν αἴρεσιν ὀργὴν τοῦ κρατοῦντος αἴτιον τῆς ἀσυμφωνίας ἢ νοὸς ἐν τοῖς μὲν ἀχωρησίαν ἢ τάχα καὶ τοῦ φθόνου ὑποσηχόμενον τὸ κέντρον καὶ πάντοθεν ἀπορῶν τό τε σχίσμα ἡμῶν αὐτῶν δεδιώς, εἰς χαρὰν ὄν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν αἰρετιζόντων, τό τε συνελθεῖν αὐτοῖς ἀποστασίαν εἶναι ἀληθείας, συμβουλίαν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐπὶ οἰκονομίαν ἤλθον μιμήσει τῶν ἀγίων πατέρων ἡμῶν, μηδὲν ἔχουσαν, ὡς οἶμαι, τὸ βλάπτον καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς εἰς νόμον θεοῦ· καὶ δὴ ταύτην παρατίθημι, ἔχουσαν ὧδε. "4Ἐπεὶ ὁρῶ ὑμᾶς εἰς τοσοῦτον ὑπενδοῦναι ὥστε ἀπορραγὴν γενέσθαι εἰς ἡμᾶς, τοῦτο φρονεῖν γέγονέ μοι εὖ ἔχειν εἰς οἰκονομίας τρόπον. εἰ μὴ φέροι τις λέγειν αἴρεσιν ἀχωρησίαν νοός, ἀσθενείας μὲν ἐστὶ, κἄν οὐ βούληται, λογίζεσθαι οὕτως ὁ ἀκούων, συγχωρητέον δὲ ὅμως τὴν φωνὴν χάριν τῆς συναφείας, τῶν ἄλλων σωζομένων, λέγω δὴ τῆς τε ἀκοινωνησίας καθόλου καὶ ἄλλης πως οὐ συγκαταβάσεως, καθὰ καὶ οἱ φίλοι δῆθεν ἐπαινοῦσιν ὑμᾶς· κάμοι καὶ τοῖς ὁμοίως μοι αἰρουμένοις ἔστω τὸ λέγειν αὐτὴν αἴρεσιν, καθὼς πεπιστεύκαμεν ἐν ἀποδείξει τῆς ἀληθείας, καὶ εἰ οἱ δι' ἐναντίας τοῦτο ὁρῶντες ἐνδιαβάλλουσιν ἡμᾶς ἀσυμφώνους εἶναι, μηδετέρῳ μέρει μελέτω· ἐν γὰρ τῇ ἀφωνία συμφωνία ἡμῖν πραγματεύεται τοῖς πράγμασι, ἐξ ἴσου ἀφισταμένοις τῆς κοινωνίας αὐτῶν, ἕως ἂν ὁ θεὸς πληροφορήσῃ ἡμᾶς, τοῦτο εἰδόμενος, ὡς καὶ τὸ σχίσμα οὐδὲν ἔλαττον αἰρέσεως, ὡς τῷ Χρυσοστόμῳ εἴρηται."⁵ τ557-564 {1επιστυλαε σπυριαε}1 557 Ἡ πρὸς ἡμᾶς σου ἐπιστολή, ὀσιώτατε ἐν μοναχοῖς καὶ ἡμῖν ποθεινότατε πάτερ, δεικνύει καθαρῶς τὴν τῆς ψυχῆς σου λαμπρότητα· πολλῆς γὰρ γέμει τῆς ἡδονῆς τε καὶ χάριτος καὶ τῆς πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν πνευματικῆς διαθέσεως. ἀνθ' ὧν δῶη σοι Κύριος τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Σιών καὶ βοηθός σοι γένοιτο καὶ ὑπερασπιστὴς κατ' ἐχθρῶν ἀσάρκων καὶ ὑπέρμαχος καὶ ἀντιλήπτωρ· καὶ μὴ δεῖξαι δύσκολον ἐνώπιόν σου, ἀλλ' εὐκόλα καὶ ὁμαλὰ ποιήσοι πάντα σου τὰ δι' ἀρετῆς πρὸς αὐτὸν διαβήματα.

Ἐγὼ δέ, εἰ καὶ προέγραψα πρὸς τὴν σὴν ἀγιωσύνην, ἀλλ' οὐ πρὸς ἀντίδοσιν γραμμάτων ἀποσκοπῶν ἔγραψα, ὅτι μηδὲ ἄξιον ἑμαυτὸν κρίνω παρὰ τοιούτων ἀνδρῶν καὶ ἐκ τοσούτου διαστήματος ἐπιστέλλεσθαι, ἀλλὰ τὴν ἑμαυτοῦ διάθεσιν ὅση βουλόμενος ἐκφᾶναι τοῦτο πεποίηκα καὶ ποιῶ, οὕτω με τοῦ πνευματικοῦ πόθου οὐκ ἀπεικότως βιαζομένου. αὐτὸς δέ, ὃ θεία μοι καὶ αἰδέσιμε κεφαλὴ καὶ μοναχῶν ὀσίων ἀγλαίσμα καὶ ἀκρότης, ἀντεπιστεῖλαι ἠξίωσας τῷ ἀναξίῳ θεομιμήτῳ, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς προγραφῆς τοσοῦτον ἡμῖν τῆς ταπεινοφροσύνης σου τὸ θεῖον ὕψος ὑπέδειξας, ὡς καταπλαγῆναι ἡμῶν τὴν διάνοιαν. ὦ τοῦ θαύματος· εἰ γὰρ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος τῆ τῆς ψυχῆς λαμπρότητι καὶ τῆδε συνισουμένην ἔχων τὴν ἀρετὴν ἀπαστράπτουσιν, ὡς αὐτὰ μαρτυρεῖ τὰ πράγματα, ἐμοῦ τοῦ οὐθενοῦς ὑποδεέστερον ἑαυτὸν τίθησι, ὁ παντάπασιν ἀμελής ἐγὼ καὶ νωθρὸς τί ἑμαυτὸν ὀνομάσαιμι; καὶ εἰ ὁ τῆς ἀρετῆς λαμπτήρ ἀμαρτωλῶν ἑαυτὸν ὑπογράφειεν, ὁ ἀμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται, ὡς φησι τὰ ἱερὰ λόγια, ἢ τί ἀποκριθήσεται; ἄρα, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἐγγράπτο τῆ σῆ ἐπιστολῇ, ἤρκει τοῦτο μόνον τοῦ τε δεχομένου τὸν νοῦν ἐκθαμβῆσαι καὶ τοῦ πεπομότος τὸ ἀνυπέβλητον ἐν ἀρετῇ θριαμβεῦσαι. ἀλλ' ἐπειδήπερ ἔθος ἐστὶ τοῦτο ἀρχαῖον τοῖς εὐσεβῶς βιοῦσι καὶ ὡς θεῷ φίλον, τὸ διηνεκῶς ἑαυτοὺς ἐξουθενεῖν τε καὶ μέμφεσθαι, καθάπερ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, Ἰώβ τε ὁ δίκαιος, ὁ θεόπτης τε Μωσῆς, Ἰερεμίας τε ὁ θεῖος, Δαυὶδ ὁ θεοπάτωρ, ἀπόστολοί τε καὶ μάρτυρες καὶ πᾶς ὁ λοιπὸς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων κατάλογος, ἀφέμενοι τοῦ θαυμάζειν εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ, τῷ ἕως ἄρτι ἐργαζομένῳ σὺν ἰδίῳ γεννήτορι, βοηθοῦντί τε καὶ ἀνάγοντι ψυχὰς εὐσεβεῖς εἰς ἀρετῶν ἀκρόρειαν, ἀναπλάττοντί τε καὶ ἀλλοιοῦντι ταύτας τὴν καλὴν ἐκείνην Δαυιτικὴν ἀλλοίωσιν, ἣν μόνην πλάττειν οἶδεν ἢ δεξιὰ τοῦ ὑψίστου ἢ ἀναλλοίωτος· ἢς καὶ ἡμᾶς ἀξιωθῆναι ὑπερέχου, δυσωπῶ, ἀγιώτατε πάτερ, κἂν μέγα καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστὶ τὸ αἰτούμενον, ἢ τέως κἂν γοῦν ἀμπλακημάτων λύσιν εὐρεῖν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ. ὅς καὶ γένοιτό σοι, εἰ ὅλως χρὴ καὶ ἡμᾶς ἀμαρτωλοὺς ὄντας ὑπὲρ ὀσίων εὐχεσθαι, παρέχων σοι ἰσχὺν πνευματικὴν καὶ χάριν πλουσίαν ἐν πᾶσιν καλοῖς, χρηστότητα τρόπων, ἠθῶν εὐκοσμίαν, μενόντων ἀγαθῶν τὴν μέθεξιν, ἀνωλέθρου ζωῆς τὴν ἐπίτευξιν, ἡλίου θεοῦ τὴν ἔλλαμψιν, πάντων τε καλῶν τὴν μετάληψιν καὶ βασιλείας οὐρανῶν τὴν ἀπόλαυσιν. 558 {1Νεοφύτῳ}1 Ἠδείας καὶ ποθεινὰς ἡμῖν συλλαβὰς τῆς ἐν Χριστῷ σου καλλίστης ἀγάπης, ὃ καλὲ Νεόφυτε, ὃ τρισερασιμώτατε φίλων καὶ ἀδελφῶν, ἐδεξάμεθα χερσὶν ὑπταίαις, τοῦτο δὴ τὸ παροιμιωδούμενον, καὶ δεξάμενοι ἀνεγνώκαμεν καὶ ἀναγνόντες χάριν ἔσχομεν τῇ μεγάλῃ θεοῦ προνοίᾳ, τῇ σοφώτατα καὶ ὡς οὐκ ἂν τις εἴποι ἀνθρώπων τὰ ἡμέτερα πρὸς τὸ συμφέρον πηδαλιουχούσῃ καὶ διεξαγούσῃ, ἐν καλοῖς κατὰ τὴν ἄνεσιν ἀποσωθέντας καὶ οἷς ὅτι καθαρᾶς ὑγείας ἀπολαύοντας ἀνεμάθομεν. τί γὰρ ἡδύτερον ἡμῖν, τί δὲ χαριέστερον τοῦ τοιαῦτα εὐαγγελισθῆναι ἀφ' ὑμῶν καὶ περὶ ὑμῶν, τῶν ἴσα καὶ ὀφθαλμοῖς φιλούντων ἡμᾶς; ἅμα δὲ καὶ ὥσπερ διὰ τινος κατόπτρου τῆς ἡδίστης σου γραφῆς τοῖς νοεροῖς τῆς ψυχῆς ὄμμασι κατοπτεύσαντές σου τὸν πρὸς ἡμᾶς πόθον εἰλικρινέστερον καὶ βεβαιότερον ἔτι μᾶλλον σοι προσετέθημεν καὶ πνευματικῶς συνεδέθημεν καὶ μᾶλλον σου τῆς φιλικῆς συναφείας καὶ σχέσεως ἐξεχόμενοι περιεχόμεθα ἡμεῖς ἢ τῆς δρυὸς ὁ κισσὸς ἢ οἱ ὄνυχες τῶν σαρκῶν ἢ τῶν πετρῶν οἱ πολύποδες. καὶ οὕτε τόπος οὕτε χρόνος οὕτ' ἄλλο τι τῶν ἀπάντων ὅλως δυνήσεται διαστήσαι ἡμᾶς τῆς σῆς ἀγαπήσεως, συνέριθον κεκτημένοι πρὸς τοῦτο τὸν νομοθέτην τῆς ἀγάπης Χριστόν, τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον, τὸν τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας πρῦτανιν καὶ πατέρα, τὴν τε ἐνοποιὸν καὶ συνδετικὴν δωρεὰν καὶ χάριν τοῦ Πνεύματος. εἰ γὰρ καὶ ὁ τόπος σωματικῶς ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων διέστησεν, ἀλλ' ὁ καθαρὸς τῆς φιλίας τρόπος καὶ ἄδολος πνευματικῶς ἐπὶ πλέον συνῆψέ τε καὶ

συνέσφιγξεν· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σαρκικῶς, ἴν' οὕτω φαίην, συναπτομένων, ὅσον ἂν τὰ κατ' αἴσθησιν αἴτια τῆς ἐνώσεως περιαιρῆται καὶ περικόπτηται, τοσοῦτον καὶ οἱ ἔρωτες αὐτοῖς ψυχραίνονται καὶ μαραίνονται, ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ Χριστὸν φιλοῦντων, τοσοῦτον ὁ πόθος διάπυρος κατὰ ψυχὴν ἐντὸς ἀνακαίεται, ὅσον καὶ τὰ ὑλικά καὶ ὀρώμενα κατασβεννύονται ὑπεκκαύματι ὄλου τοῦ φίλτρου καὶ πάσης τῆς διαθέσεως, κενωθέντων ὀλοκλήρως τῶν καρδιακῶν ταμείων ἐντός. Ἄλλὰ τὸν μὲν ἡμέτερον πόθον ἔτι καὶ ἔτι θεὸς πρὸς περιφανεστέραν πυρκαϊᾶν ἐξανάψει. σὺ δὲ καὶ ἀναπαύειν παντοίως καὶ ψυχαγωγεῖν καὶ παραμυθεῖσθαι τὸν δεσπότην ἡμῶν τὸν γλυκύν, τὸν ἡδύν, τὸν χαρίεντα μὴ διαλείπης τὸ σύνολον. ἀνάπαυε δὲ μὴ σαρκικοῖς ἢ φυσικοῖς εἰκῶν θεσμοῖς μηδὲ ὡς ἀδελφὸν καὶ τὰς αὐτὰς ὠδίνας σοι διαλύσαντα (τοῦτο γὰρ τῶν τυχόντων καὶ τῶν χαμαὶ καὶ πρὸς τὰ γήινα μόνον νενευκότων ἐστίν), ἀλλὰ διὰ τὸν θεὸν αὐτόν, δι' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ ὡς ὁμολογητὴν καὶ μάρτυρα τῆς ἀληθείας καὶ ὡς τῆς εὐσεβείας προασπιστὴν καὶ τῆς πίστεως πρόμαχον. ἡ χάρις τοῦ κρείττονος, κάλλιστε ἀδελφῶν, διαφυλάξειέ σου τὴν θεοφιλίαν κρείττω καὶ ἀνωτέραν πάσης σατανικῆς ἐπηρείας καὶ ἐπιθέσεως. 559 {Πρὸς τινὰς ἀγίους ἐν ἔξορίᾳ ὄντας} Ὅσον ἡμῖν, δέσποτά μου θειότατε, μείζω καὶ ἀλλεπάλληλα τὰ τῶν πειρασμῶν ἀνορθούμενα κύματα φοβερὸν ἐπεισφρήσουσι, τοσοῦτον πρὸς τὰς ἀγρίας ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων καὶ ἀντιπνοίας δοκιμωτέρους καὶ σοφωτέρους καὶ πλείονα πείραν ἔχειν κατασκευάζουσι· ὅσον αἱ θλίψεις πλεονάζουσι, τοσοῦτον ἡμῖν καὶ ἡ ἀένναος χάρις ἄφθονος ἐπιβλύζει τοῦ πνεύματος. Ὅσω τὰ παθήματα περισσεύει ἐν ὑμῖν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, τοσοῦτω καὶ ἡ παράκλησις, κατὰ τὸν ἀπόστολον φάναι, πλεῖον παρ' ἐκείνου χορηγουμένη προστίθεται. Ὅσον ὁ κατ' αἴσθησιν ἄνθρωπος οὗτος ταῖς ἀνενδότοις κακώσεσιν ὑμῖν διαφθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἔνδον ἡμέρα καὶ ἡμέρα ἀνακαινίζεσθαι, φησίν, δύναμιν ἔχει, καθὼς ὁ αὐτὸς ἀπόστολος καὶ πάλιν διδάσκει. Ὅσον ὁ πῆλινος οὗτος ἀσθενεῖ ἀνδριάς, τοσοῦτον ἡ ψυχὴ κατὰ τῶν ἀντιμαχομένων νευροῦται καὶ ῥώννυται τῇ συνάρσει καὶ συνεργείᾳ τοῦ πνεύματος. Ὅσον ὑμῖν οἱ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ ἀγῶνες ὑπερεκτείνονται, τοσοῦτου πλείους παρὰ τῆς στεφοδότιδος τοῦ κρείττονος δεξιᾶς καὶ οἱ στέφανοι πλέκονται. ὅσον ὑμῖν οἱ ἄθλοιοι καὶ τὰ παλαίσματα ἐπαυξάνονται, τοσοῦτον καὶ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ ἀμάραντα βραβεῖα πληθύνονται. καθ' ὅσον ἐκ τῶν παρόντων ἀγαθῶν διώκεσθε καὶ στενοχωρεῖσθε, κατὰ τοσοῦτον ἄρα πρὸς θεόν, τὸ κυρίως καλόν, ἀνατατικῶς ἀνυψοῦσθε καὶ τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς πλησιάζοντες ἐμπληροφορεῖσθε καὶ ἐμπλατύνεσθε. Καθ' ὅσον τὴν ψευδώνυμον καὶ πατουμένην δόξαν καταπατεῖτε καὶ παρ' οὐδὲν ταύτην λογιζέσθε, κατὰ τοσοῦτον πρὸς ἑαυτοὺς τὴν ἀληθινὴν ἐφέλκεσθε καὶ οὐράνιον. Καθ' ὅσον ἡ διὰ τὸν θεὸν πτωχεῖα καὶ ἡ ἔνδεια τῶν χρησίμων ὑμᾶς κατατρύχουσι καὶ ταπεινοῦσιν, κατὰ τοσοῦτον καὶ οἱ ἐν οὐρανοῖς θησαυροὶ καὶ τὰ μεγάλα καὶ ἀνεννόητα τῶν ἐπηγγελμένων ταμεία δοξάσουσι καὶ πλουτίσουσι καὶ κορέσουσι ἄνεσιν καὶ τρυφήν, καὶ ἀπόλαυσιν οὐδ' ὅσην εἰπεῖν ἐμπαρέξουσι. Τοιγαροῦν εὐθυμεῖν ὑμᾶς χρή, γάννυσθαι, χαίρειν, χορεύειν, σκιρτᾶν, ἀγάλλεσθαι, παντοδαπῶς διαχέεσθαι, θεσπέσιε δέσποτα, ὅτι καὶ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης καὶ θυμηδίας τερψιθύμου τὰ παρόντα τυγχάνουσι διαχύσεως· προξενεῖ γὰρ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, τὴν ἄλυπον ζωὴν καὶ ἀπέραντον καὶ τὸ θεοῦ γενέσθαι, τὸ μείζον καὶ τὸ κεφάλαιον ἴν' εἴποιμι τῶν τοῦ θεοῦ δωρεῶν, κατὰ χάριν καὶ μέθεξιν. εἰ γὰρ συμπάσχομεν, ὁ ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλός φησιν, καὶ συνδοξασθῶμεν, εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. τί δὲ ὁ τὰ ἀπόρρητα καὶ οὐράνια μυστήρια βροντήσας Ἰωάννης ὁ πάνυ φησί; νῦν, ἀγαπητοί, τέκνα ἐσμὲν τοῦ θεοῦ, καὶ οὐπω ἐφανερῶθη τί ἐσόμεθα. οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστίν. ὀλίγα πάσχομεν νῦν, μεγάλης δὲ δόξης καὶ

ἀνεκφράστου κατά γε τὸ μέλλον κληρονομήσομεν. καὶ γὰρ οὐδὲ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς δόξαν, ὡς ἠκούσαμεν. ἀλλὰ καὶ τὸ παραυτίκα, φησί, τῆς θλίψεως ἑλαφρὸν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον δόξης βάρος ἡμῖν κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· ἐκεῖνα μὲν γὰρ πρόσκαιρα, ταῦτα δὲ γε αἰώνια καὶ ἀσάλευτα. ἐγγὺς οἱ στέφανοι καὶ τὰ γέρα, ἐγγὺς ἡ δόξα, ἐγγὺς ἡ προσδοκωμένη ἀνάπαυλα τῶν οὐ πεπερασμένων καλῶν. μὴ ἀποκάμητε μηδὲ βραχὺ γοῦν ἀναπεσόντες ὑπνώσητε· ἡ γὰρ τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν ἐχθρῶν σπουδὴ, ἕως ἂν περιγένωνται, κυκλόθεν ἡμᾶς ἀγρύπνως περιστοιχίζουσι. μείνατε καὶ ἔτι μικρόν· ὅσον γὰρ ὅσον καὶ ὁ ἐρχόμενος ἤξει καὶ οὐ χρονιεῖ. ἤξει, καὶ τῶν δικαίων μισθῶν τῶν συχνῶν ἰδρώτων ὑμῶν λίαν ἰλαρῶς ὑμᾶς ἀξιώσειν· ἤξει, καὶ τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν τὴν κληρονομίαν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ καὶ ἠτοίμασεν τοῖς ὀλοψύχως αὐτὸν ἀγαπήσασιν, εὐμενέστατα ὑμῖν χορηγήσειεν. ὑπομείνατε (θεράποντες γὰρ τοῦ Χριστοῦ) τὰ παρόντα δεινά. ναί, ἀντιβόλῳ, μείνατε, καὶ πατριαρχῶν προεδρεῖαι, χορὸς προφητῶν, ἀποστόλων θρόνοι, ἱεραρχῶν τάξεις, στρατὸς μαρτύρων, ὁσίων δῆμοι, ἀσκητῶν ἀγέλαι καὶ πᾶς ὁ λοιπὸς τῶν ἀπ' αἰῶνος δικαίων κατάλογος εἰς τὰς ἑαυτῶν ἀκαταλύτους σκηνάς ὑμᾶς ἀναμφιβόλως ἐκδέχονται ὡς τὰ αὐτὰ ἐκείνοις παθόντας, ὡς τοὺς αὐτοὺς διαγωνισαμένους ἀγῶνας, ὡς τοῖς αὐτοῖς παλαίσμασι νεανικῶς ἐνιδρώσαντας, διότι καὶ τοῦ μέχρι τέλους τοῖς ἄθλοις ἐγκαρτεροῦντος ἐμάθομεν εἶναι τὸ σφῆζεσθαι. Οὐ μικρὰς ἡμᾶς ἀθυμίας ἐνέπλησε, τιμιωτάτη μοι κορυφή, ἡ ὑμῶν ἀπ' ἀλλήλων διάζευξις καὶ διάστασις, βάλλοντας εἰς ψυχὴν ἐκ τούτου τὸ δολερὸν καὶ πολυμήχανον τοῦ σατάν· ἐκείνου γὰρ τοῦ πανούργου τρόπος τὸ τοιοῦτον καὶ ἔνεδρα. 560 {1Πρὸς τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἡγουμένους, τοὺς καθαψαμένους Πέτρου τοῦ ἐν τῷ Καλῷ ὄρει}1 Ἔδει μὲν ὑμᾶς εἰδότας, ὦ φίλοι, τὰ τῶν θείων γραφῶν πνευματόφθεγκτα λόγια μὴ ἀκονᾶν τὴν γλῶσσαν κατὰ τοῦ πλάσαντος· ὁ ἀγιάζων γὰρ καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες. ἐπειδὴ δὲ ἀγνοία κρατούμενοι ἢ φθόνῳ περιτυττόμενοι τὸν τοῦ Χριστοῦ ἄξιον θεράποντα οὐ προσδέχεσθε Πέτρον, τὴν θείαν χάριν αὐτοῦ ὡς διὰ τῶν ἀποστόλων ἐν σημείοις καὶ τέρασι καὶ δι' αὐτοῦ νυνὶ ἐκπέμποντος, ἀλλὰ γόην καὶ δυσσεβῆ τοῦτον ἐκπομπεύετε, τὸ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀνεπίληπτον μὴ γινώσκοντες σιωπῆσαι. ἡμεῖς γὰρ αὐτοῦ τὸν τε βίον καὶ τὴν πίστιν διερευνήσαντες οὐδαμοῦ αὐτὸν σφαλλόμενον εὕρομεν, μᾶλλον δὲ καὶ πολλοὺς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀσκητὰς ὑπερβαίνοντα· ὄντινα οἱ πιστῶς ἀδελφοὶ προσδεχόμενοι τῶν ἁγίων λειτουργιῶν καὶ τῶν εὐαγγελικῶν λογίων ἐρευνηταὶ ἀκριβέστατοι καὶ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ κοινῶνι πέλουσιν ἱερώτατοι. οἱ δὲ τὰ ἐγκελευόμενα παρ' ἡμῶν τῶν εὐτελῶν μὴ δεχόμενοι τὴν θεόφθεγκτον εὐαγγελικὴν ῥῆσιν, τὴν λέγουσαν φανερώτατα, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, οὐ προσδέχονται· οἵτινες ὡς ἀπαιδευσίας ζήλω καὶ ἀσεβείας λόγῳ κρατούμενοι ἀποστολικῇ ψήφῳ καὶ πατρικῷ κανόνι τῷ ἀναθέματι ὑποβάλλονται.